Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
9 D
9

Digitized by Google

Digitized by Google

DE MORBIS VENEREIS LIBRI SEX.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE MORBIS VENEREIS LIBRI SEX.

AUCTORE

JOANNE ASTRUC

In Regio Franciæ Collegio Professore Medico, &c.

IN QUIBUS DISSERITUR TUM DE ORIGINE, Propagatione & Contagione horumce affectuum in genere: tum de singulorum Natura, Ætiologia & Therapeia, cum brevi Analysi & Epicrisi Operum plerorumque quæ de eodem argumento scripta sunt.

EDITIO PRIMA VENETA

Post tertiam Lugdunensem

AUCTA, ET EMENDATA.

VENETIIS,

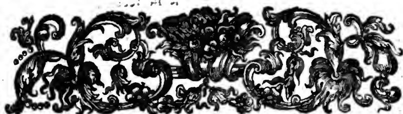
Apud Jo: MARIAM LAZZARONI

M. DCC. XLI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO.

ONSTARE passim video plerisque in Libris, qui de Morbis venereis scripti exstant, vitia occurrere non pauca; (venia sit dicto, a quo omnis invidia abest longissime, sed quæ nec eadem, nec ejusdem generis sint in singulis. In Antiquioribus, quo nomine eos intelligo, qui ante annum 1600. editi sunt, desiderari videntur diligentior symptomatum venereorum tractatio, sanioris Physicæ ac Medicinæ notitia, uberior causarum expositio, & quod est multo majoris momenti, certior morbi diagnosis prognosisque, & efficacior therapeia, in qua Guaiaco, Chinæ, Sarsæ-parillæ cæterisque id genus hidroticis remediis minus deferatur, plus efficaciæ attribuatur Mercurio, sua afferatur hydrargyrosi excellentia, ac demum recta adhibendi Mercurii methodus enucleate proponatur. Sed hæc omnia non tam Auctorum, quam ipsorum ætatis vitia fuisse videntur, eo quidem ignoscenda facilius, quod tunc temporis nondum satis perspecta erat morbi medicina, quod crimini dabatur Veterum exempla deserere, quod horror Mercurii ceu venenati pharmaci in omnium animis alte insidebat, quod Guaiaci effectus magnificis præconiis certatim efferebantur quasi totidem miracula.

 Pec-

Digitized by Google

Peccatum eſt aliter ſed gravius in recentioribus Scriptis, quæ noſtro & ſuperiore ſeculo publici juris facta ſunt. In illis fruſtra requiras Librum unum aut alterum juſtæ amplitudinis, quo morborum omnium tractatio pro argumenti gravitate exponatur. Multæ quidem occurrunt Diſſertatiunculæ, de uno tantum aut altero morbo venereo, ſed leves, jejunæ, tumultuariæ, in quibus vix ſumma rerum capita obiter perſtringuntur. In pleriſque opinionum commenta reperire eſt ante inaudita, *Hypotheſes* dicunt, quibus palam eſt ſuperiore ſeculo poſt excuſſum Antiquorum jugum plus æquo capta & delinita fuiſſe Medicorum ingenia, cum auctoritati parerent minus, necdum rationi & experientiæ noſſent parere ſatis. Demum e tot Scriptoribus ne quidem unus therapeiam mercurialem accurate deſcribere, varioſque ſcopulos per quos medios regendam eſt, diligenter detegere curavit; ſed ſuum ſinguli arcanum remedium magnifice venditant, quod tanquam certum, indubium, efficaciſſimum ita enixe collaudant, ut ipſi occultam in laudibus fraudem aperiant, ac planiſſime deſignent (*a*) *ſe ſui queſtus cauſa falſas ſuſcitare ſententias*, nec alio fine ſuas Diatribas ſcriptitaſſe, niſi ut arcano ſuo lucriferam celebritatem compararet.

Utantur tam præpoſteris artibus Agyrtæ & Circulatores, (*b*) *quorum ſtultitiæ quæſtus impudentia eſt*. Sed ab iiſdem ſedulo ſeſe abſtineant velim, quicunque gloriæ cupidi famæ conſulunt, quicumque veritatis cultores & fraudis inimici concivium incolumitati ſtudent ex animo. Quapropter ægre fero a Chirurgis non Paucis, a Medicis nonnullis exteris, a Medicorum noſtratium uno aut altero, arcana proponi remedia, quorum præparationem de induſtria celant, ut inefficaciam non prodant, ſed quibus amant credulos vulgi animos ludificare, non ſine lucri turpiter quæſiti infamia.

Abunde indicant, quæ hactenus præfatus ſum, quanto jure a Medicis artis ſuæ ſtudioſis deſideretur Opus novum, de eodem argumento diligentius, fuſius, meliore fide conſcri-

ptum:

(*a*) Ennius, *in fragment.*

(*b*) Phedrus, *Lib. 1. Fab. 14.*

ptum: At vero indicant eadem simul quanta sit Operis illius magnitudo atque difficultas, & quot adsint quantaque a quibus Scriptori cavendum sit, si curaverit peritorum votis facere satis.

Profuit mihi hæc omnia prius *percepisse atque animo mecum ante peregisse*, quam ad scribendum animum appuli. Inde enim probe intellexi partes meas esse, ut quæcumque ad morbi originem, ingressum, propagationem; quæcumque ad contagionem, contagionis genera, variosque modos quibus susceptum virus modo silet, modo sævit furore vario in singulos; quæcumque ad morborum venereorum tum localium tum universalium causas, symptomata, signa, therapeiam pertinent, ita diligenter expedirem, enuclearem, definirem, ut (*a*) *vetustis novitatem*, *novis auctoritatem*, *obsoletis nitorem*, *obscuris lucem*, *fastiditis gratiam*, *dubiis fidem*, *omnibus vero naturam*, *& naturæ suæ omnia darem*, uno verbo, quod a Plinio Domitio Pisoni dictum tribuit, ut *Thesaurum* facerem *potiùs quàm librum*.

(*a*) Plinius, *in Præfat. Hist. Natural.*

Haud equidem confido quæ destinaveram a me præstita fuisse, quæ sane nec ea destinaveram fiducia, ut a me præstanda sperarem; *mecum enim habito*, neque nescius sum *quid ferre recusent*, *quid valeant humeri*. Sed animum facile induxi licere mihi laboriosam, difficilem & perobscuram disputationem meditanti magna & egregia spe concipere, quæ mentem excitarent, erigerent, acuerent, viresque Operi pares possent sufficere, tanto quidem magis quod rationem illam consuetudinemque noram laudi plerumque, vitio nunquam datam esse, cum (*b*) *etiam non assecutis voluisse abunde pulchrum atque magnificum sit*.

(*b*) Plinius, *ubi supra*.

Hac ergo mente non dubitavi ad uberrimam propositi argumenti materiam aggredi, totamque quantacumque est, sex Libris tractandam comprehendere, in quos Opus ordinis gratia partiri visum est.

I. Agitur in *Primo* de morbi nascentis, adulti, senescen-

tis historiam, probaturque illius originem ad Insulas Antillas referendam esse, unde in orbem nostrum malis avibus devectus sit: De America proinde merito dici posse ob gravissimam pestem, quæ in Europam inde dimanavit, quod a Romanis olim de Asia dicebatur ob vitia quæ in Rempublicam illinc confluxerant, nimirum (a) *devictam victores suos corrupisse*: Demum id teterrimum mali genus hactenus diversas vices sive periodos expertum esse, quæ varia symptomatum accessione vel decessione insignes fuerint; ac nunc tandem videri paulatim mitescere, & nisi vana fides, in senium tendere in dies, sed tamen adhuc *pede claudo*.

(a) Florus, *Lib.* 3. *Cap.* 12.

Locus hic erat de multis sciscitandi, quæ in quæstionem venire non ignoro. Scilicet annon Lepra, quæ a Mose describitur *Levitic. Cap.* 14. eadem fuerit cum hodierna lue venerea? Annon de lue venerea eadem intelligi debeat (b) *ulcus illud pessimum a planta pedis usque ad verticem ejus*, quo Jobus a Satana percussus fuit permissu Dei? Annon David ipse lue eadem laboraverit, cujus videtur symptomata graphice depinxisse in nonnullis Psalmis? Tandem annon ad luem veneream alludat Auctor Ecclesiastici *Cap.* 19. *vers.* 2. & 3. cum ait *qui se jungit fornicariis fore nequam, putredinem & vermes illum hæredituros esse*? Sed cum diligentius studeo dissolvendis aut explicandis nodis aliis gravioribus, & qui ad quæstionem magis pertinerent, factum est nescio quo fato ut hæc interciderint.

(b) Job *Lib. Cap.* 2.

Omissionis tamen culpam si forte culpa est, elevat manifesta objectorum argumentorum vanitas, quæ confutare tanti non erat. Nam 1. Unus est (c) Doctorum omnium sensus Lepram Judaicam, quam a Mose descriptam legimus in Levitico, fuisse illam ipsam Arabum Lepram, de qua tam multa in Opere nostro diximus. Quocirca cum abunde probatum fuerit Lepram illam Arabum a Lue venerea omnino diversam fuisse natura, causa, contagionis modo, sympto-

(c) Vide Thomam Bartholinum, *De morbis Biblicis*, *cap.* 8.

ptomatis, curatoria methodo &c. consequens est una eademque opera quæstionem illam de Lepra Judæorum, quæ omnium potissima est, ac veluti cæterarum caput, planissime resolutam fuisse.

2. Fatendum est quidem *ulcus*, quo Jobus *percussus* dicitur, pro lue venerea habitum fuisse a Francisco (*a*) Vatablo, quem (*b*) Cyprianus Cisterciensis sequutus est: Videri eidem opinioni suffragatos esse & Joannem (*b*) de Pineda e Societate Jesu, & Jacobum (*d*) Bolducium e religiosa Capucinorum familia, & Domnum (*e*) Calmet Benedictinum e Congregatione SS. Vitoni & Hidulfi: Non defuisse etiam teste (*f*) Ulrico Hutteno, qui luis *originem a Jobi scabie olim repeterent:* Quin imo solenne fuisse (*g*) Jobi præsidium a syphiliticis olim implorari, quasi specialis Patroni, qui nec ipse mali ejusdem ignarus fuisset. Sed mirum hucusque provectam esse credulitatem Antiquorum, nec facile video quo nomine potuerit ea opinio tantum invalescere apud cordatos viros. Nam præterquam quod luce meridiana clarius est luem veneream exeunte tantum seculo XV. in orbem nostrum irrupisse nulla certe intercedit affinitas inter morbum Jobi, qualis describitur *Capp. 6. 16. 19.* & præsertim 20. luemque veneream, qua possit opinio illa niti. Quamobrem multo satius est de natura Ulceris, quo Jobus mulctatus est, silere

Et Joannem Clericum, *in speciali Diatriba de Lepra Judæorum*, quæ exstat ad calcem *Tom. III. in Biblia*.

(*a*) In Adnotationibus *in Jobi Lib. Cap.* 2. *vers.* 7. margini Biblior. appositis.

(*b*) Comment. *in Jobi Lib. Cap.* 2.

(*c*) Comment. *in Job. Cap.* 2. *vers.* 7. & 8.

(*d*) Comment. *in Libr. Jobi*, *cap.* xxx. *vers.* 30. *Tom.* 1.

(*e*) Dissertation *sur la Maladie de Job.*

(*f*) De morbi Gallici curatione per administrationem ligni Guajaci, *Cap.* 1.

(*g*) Vid. infra *Lib. V.* ad annum 1520. ubi de *Joanne le Maire*, *Belga*. Molanus *in Diario Medicor. Ecclesiastico* ad diem 10. Maii, quæ Jobo sacra est.
Baillet, *Vies des Saints de l'ancien Testament*, 10. Mai.

Digitized by Google

lere cum Joanne (*a*) Mercero, vel cum (*b*) Origene, S. Joanne (*c*) Chrysostomo, (*c*) Polychronio & (*c*) Apolinario, Ulcus illud ad Elephantiasim referre, quæ in Arabia ad Euphratem, ubi degebat (*d*) Jobus, frequens erat, quam commenta istiusmodi temere effutire nullo auctore & auctoritate plane nulla.

3. Neque potiori jure licet colligere (*e*) Davidem lue eadem venerea infectum fuisse, quod *Psalm.* VI. *vers.* 2. *&* 3. *Psalm.* XXXII. *vers.* 3. & præsertim *Psal.* XXXVIII. *vers.* 4. *6. &* 8. referat *se infirmum esse conturbata esse ossa sua, putruisse & corruptas esse suas cicatrices, lumbos suos impletos esse illusionibus, & non esse sanitatem in carne sua.* Inde quidem liquet Davidem, dum ea scriberet, gravi morbo tentatum fuisse, at non ideo sequitur ut morbus ille lues venerea fuerit: Quod sane etiamsi certo constaret luem veneream Davidis ævo grassatam fuisse, ut hodierno tempore, temere & inconsulte diceretur, cum symptomata quæ a Davide referuntur, notis luis symptomatis satis vicina non sint, ut suspicioni locum facere possint. Quod insuper contra apertam rei veritatem crederetur, etiamsi symptomata a Davide recensita a symptomatis luis venereæ minus abhorrerent, cum certissimis rationum momentis comprobetur luem veneream priscis seculis in orbe nostro omnino ignoratam fuisse.

4. Denique hallucinantur quoque & oscitantes quidem, quicumque luem veneream locis ex Ecclesiastico supra adductis argui contendunt, cum nihil appareat manifestius quam hic agi de ignominia, probro, paupertate, ægritudine, cæterisque malis, quæ *fornicarios* & scortatores meretriciis amoribus turpiter deditos manere solent. Similis exstat in Proverbiis locus. *Cap.* 5. *vers.* 8. *& seq.* ubi Sapientia alumnum mo-

(*a*) Comment. *in Job. Cap.* 2. *vers.* 7.
(*b*) Contra Celsum, *Lib. VI. pag.* 503.
(*c*) In Catena Græcorum Patrum in B. Jobum, collectore Niceta.
(*d*) Friderici Spanhemii, Historia Jobi, *Cap.* 3.
(*e*) Gui Patin, *Lettre* 368.

monens. *Longe fac*, inquit, *fili mi*, *a Meretrice viam tuam*, *& ne appropinques foribus domus ejus*, *ne des honorem tuum alienis & annos tuos crudeli*, *ne forte impleantur extranei viribus tuis*, *& labores tui sint in domo aliena*, *& gemas in novissimis quando consumpseris carnes tuas & corpus tuum*. Neque rara sunt apud Auctores etiam * profanos monitoria consilia de re eadem. Sed de his ἐν παρέργῳ. Nunc redeundum est in viam.

II. Explicantur in *Secundo* Libro veneni venerei natura, indoles, propagatio, & efficacitas; ac deinde historice quæritur quo tempore & quo auctore remedia singula quæ in Luem faciunt, ut Hydrargyros, Guaiacum, radix Chinæ, Sarsæ-parillæ, lignum Sassafras, & præparata Mercurialia in usum inducta fuerint, & quanta animorum contentione de singulorum præstantia diu decertatum sit, donec tandem victoria hydrargyrosi cesserit.

III. Sic expeditis semel nodis omnibus historicis, discussisque physiologicis & pathologicis tricis, quasi gradus quidam atque aditus jactus esse videtur ad rem ipsam, cujus Medicorum est potissimum satagere, nempe ad tractationem morborum venereorum omnium, tum localium, quæ sunt velut prolusiones invadentis luis, & de quibus Libro *Tertio*; tum universalium, quæ sunt confirmatæ luis indicia, & de quibus Libro *Quarto* fuse differitur. Quocirca expositis in utroque singulorum effectuum natura, causa, symptomatis, signisque tum diagnosticis tum prognosticis, speciales afferuntur curationis methodi, quæ singulis morborum generibus ac diversis singulorum gradibus adhibenda sunt.

Id autem egi omni meo studio, ut hæc universa ordine digesta breviter ac dilucide explicarentur. Sed de his judicium æquis Lectoribus facile permitto. At certe, quam laudem

* Sic apud plautum *in Truculento*, *Act. II. Scen. 7.* *Meretrix meum herum miserum sua blanditia impulit in Pauperiem*; *privavit bonis*, *luce*, *honore atque amicis*.

dem propriam peto, quam præcipuam ambio, cuncta proposui fide qua potui optima, suppressi nihil quod utile, nihil omisi quod necessarium esse videretur; remedia protuli omnia, quæcumque certa, egregia, usu maxime comprobata novi; de dubiis, incertis, infidis, si qua forte attulerim, caute monui; ut nihil omnino reticui dolo malo, sic nihil jactantius prædicavi vaniloquentia. Sed omnia tractavi ubique ingenuus, ubique de ægrotantium (ut Medicum & concivem decet) incolumitate vere sollicitus. Quamobrem spes est Librum huncce nostrum, si minus diligenter elucubratus, atque adeo laude parum dignus esse videatur, tamen quia benevolenti animo conscriptus, nobis apponendum esse gratiæ.

Remediorum formulas protuli, quotcumque usu vulgo receptæ sunt, & in multos ex æquo quadrare possunt. Cæteras, quas pro morbi natura & gradu, aut pro ægrotantium viribus & ætate variare necessum est, prudens omisi, ne junioribus Medicis essent offendiculo, a quibus in obviis quibuscumque ægris nullo discrimine plerumque adhiberentur. Sed præcipua & præsentissima remedia diligenter recensui, quæ ad singula morborum genera valent, ab infirmioribus ad vehementiora progrediendo apposita singulorum dosi; unde nihil negotii futurum est formulas, si usus fuerit, ex re, & ex tempore conficere: At monitos velim juniores Medicos, ut *mixturæ & compositiones ex paucis* semper conflentur (*a*) *remediis ex causa non ex conjectura assumptis*. Indigesta enim & promiscua remediorum farrago, qua nonnulli formulas (*b*) *inexplicabiles* offerciunt, non modo, ut Plinius (*c*) ait, *ostentatio artis & portentosæ scientiæ venditatio est*; quin etiam, ut idem alibi dicit, (*d*) *impudentia*, (*e*) *fraus*, (*f*) *perfidia est*, quæ ægrotantibus fere numquam non nocet, cum semper nimia & inutilia, sæpissime proposito scopo contraria remedia ea ratione inculcentur & oggerantur.

(*a*) Plin. *Hist. natur. Lib.* 22. *c.* 24.
(*b*) Ibid. *Lib.* 29. *cap.* 1.
(*c*) Ibid. *Lib.* 24.
(*d*) Ibid. *Lib.* 22. *cap.* 24.
(*e*) Ibid. *Lib.* 24. *cap.* 1
(*f*) Ibid. *Lib.* 29. *cap.* 1.

V. & VI. Videbatur manus extrema Operi jam imposita, cum optimum fore judicavi, & Chronologicam Auctorum omnium, qui de eodem argumento scripsere, Bibliothecam subjungi, ut uno quasi intuitu cognoscere liceret, quid de luis venereæ origine, natura, remediis varii varie senserint diversis temporibus; quid in promovenda illius curatione a singulis præstitum sit; uno verbo ex quibus ambagibus & quorum potissimum studio morborum illorum therapeia, qualis nunc usu viget, ad eum perfectionis apicem pervenerit, quo nunc stare videtur?

Eo itaque consilio Auctores istiumodi, quotquot nancisci datum est, diligenter evolvi, legi, perlegi; quæcumque nova, singularia, rara, notatione digna visa sunt, sedulo e singulis excerpsi; cuncta membratim digessi, suis quæque temporibus reddidi, ac in duos alios Libros distribui, *quintum sextumque*, quorum alter quidem de Auctoribus omnibus agit, qui ab ingressu morbi ad annum usque 1600. alter vero de cæteris, qui abhinc ad hanc usque diem speciales de morbis venereis Libros edidere. Hinc panditur series & ordo curarum, quæ Medicos anxios habuere sollicitosque; hinc intelligitur quanta consternatione sub ingressum luis obstupuerint, rei novitate mire perculsi; quam diffidenter & infeliciter attentaverint initio morbi curationem; quanta trepidatione exploraverint usum remediorum; per quotuplices *mortes egerint experimenta*; quo progressu tandem, quibusve periculis cognitionem ceperint sequentium Theorematum, Dogmatumve, quæ improvisa & inexpectata experientibus adfuere, quæ diu multis dubia visa sunt quia nova, quæ dudum apud omnes in confessum venerunt quia compertissima.

1. *Luem veneream morbi speciem esse, quæ nec errore diætæ, nec ullo rerum non-naturalium vitio possit unquam sponte generari in orbe nostro, sed ibi vigeat fomite quodam alienigena sed perenni, seu potius semper redivivo*; quod ante notam luem veneream de nullo alio morbi genere unquam affirma-

matum, imo nec excogitatum prius fuerat; quod de lue ipsa venerea nondum certo liquebat anno ab ingressu morbi sexagesimo; quod jam pridem compertum est certissima experientia; quod tandem nunc opinantur nonnulli & cum Lepra Arabum quandiu in Europa grassata est, olim commune fuisse, & etiamnum commune esse cum Peste Asiatica, quæ Europam identidem depopulatur.

2. *Seminium illud morbificum sive morbi fomitem*, *quem* virus venereum *dicunt*, *licet in orbe nostro nulla unquam ratione generari possit*, *attamen si quocumque modo*, *minimis etiam & inconspicuis guttulis in sanguinem transfundatur*, *ibidem facile plerumque augeri*, *multiplicari*, *invalescere*; quod de veneno venereo exploratissimum est; quod videtur & de seminio Elephantiaco sive Leproso verum olim fuisse; quod de contagio quoque pestifero haud inepte conjicitur, quamvis non desint qui non assentiantur.

3. *Contra vero virus idem clam aliquando latere ad multos annos in ipso sanguine sine noxa*, *quæ manifesta sit*, *atque adeo sine ullo sui indicio*: *Verumtamen integrum & illibatum ibidem permanere*, *ita ut ex occasione facile possit confestim erumpere & ea quidem plerumque vehementia*, *quæ datas inducias fœnerari videatur*; quod sane de hydrophobico contagio Antiquiores jam subodorati fuerant, sed quod de veneno venereo certius compertum est exemplis frequentissimis.

4. *Usum Mercurii & præparatorum mercurialium ad extirpandum luis venereæ seminium unice valere*, *& modo caute adhibeatur*, *semper tutum*, *innocuum & efficacem esse*: quem tamen cuiquam adhibere nefas olim fuisset ante natam luem veneream; contra quem primo seculo ab ingressu luis Medicos nonnullos non puduit temere niti ex vana erga Antiquos credulitate, a quibus Mercurius veneni falso damnatus fuerat; quem demum experientia rerum magistra monstravit præsentissimum esse morbi remedium.

5. *Illito mercuriali unguento*, *aut exhibitis præparatis mercuria-*

curia-

curialibus ptyalismum perinde moveri, quod novum purgationis genus ab antiquioribus Medicis plene ignorabatur; quod nunc certissima est luis venereæ medicina; quod & ad alios morbos non paucos egregrie facere compertum fuit.

6. *Tandem hæc omnia ut plurimum præstari solo supra cutem illitu unguenti mercurialis, unde patet summa utilitas & efficacitas Jatraliptices*, Medicationis genere novæ, quam mirari subit ad alias remediorum species præter Mercurium; & ad alia morborum genera præter veneream luem nondum traductam fuisse.

Liquet ergo lue venerea in orbem nostrum irrepente humanum quidem genus *magno atque solido mulctatum* fuisse *infortunio*, at simul artem Medicam novis Theorematis auctum, novisque remediis amplificatam fuisse; quasi vero nostris tantum periculis discere datum esset. Sic ut exemplis rem illustrem, nunquam magis promovetur militaris scientia quam bellis internecinis, quæ sunt communis populorum pernicies. Sic nunquam reperiuntur felicius, aut diligentius adhibentur novæ munitionum formæ, quæ sint ad defensionem urbium opportuniores, nisi cum usus invexit arma nova & ad oppugnandum efficaciora.

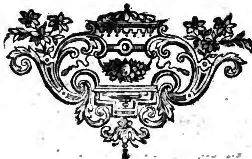
Cæterum ne Tirones Auctorum nomine vel fama delusi commentis fidem adjungerent, lubuit de plerorumque Operum pretio, ac opinionum quæ in iisdem referuntur valore judicium interponere, non æquum modo, sed modestum ut me decebat, imo etiam verecundum, nisi forte de Circulatoribus & Agyrtis quæstio inciderit, quorum impudentiam & imperitiam retegi, ac fraudes proferri tum Reipublicæ, tum rei Medicæ perinde interesse censeo.

Restabat quo sermone Librum conscriberem an latino, an patrio? Placebat aliis quidem isto, ut a Chirurgis nostratibus intelligeretur, quorum plerique latine nesciunt: Aliis vero illo scribi, ut & exteris quoque prodesse posset, quibuscum latini sermonis communio est. Sed vicit latini ser-

mo-

monis virtus, ac dubitationem omnem ſuſtulit honeſtatis ratio, quippe puduit de morbis, de partibus, de rebus obſcœnis Gallice dicere. Apud Latinos, ut de Græcis referebat (a) olim Celſus, horum omnium *vocabula & accepta jam uſu ſunt, cum in omni fere Medicorum volumine atque ſermone jactentur. Apud nos* vero *fœdiora verba ne conſuetudine quidem aliqua verecundius loquentium commendata ſunt, ut difficilis hæc explanatio* futura fuiſſet, *ſimul & pudorem & artis præcepta ſervantibus.*

(a) Lib. 6. cap. 18.

IN.

INDEX CAPITUM.

§. III.

Digitized by Google

§. X.

SECULUM DECIMUM SEXTUM.

Ni-

Joan-

SECULUM DECIMUM SEPTIMUM.

by Google

Theo-

Digitized by Google

SECULUM DECIMUM OCTAVUM.

Pe-

IN-

INDEX ALPHABETICUS. AUCTORUM,

Qui de Morbis venereis speciales Libros scripserunt.

Her-

Ga-

F

G

H

I

Ro-

de la

Be-

Joan-

NOI

Joan-

NOI

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, e Approvazione del P. *Fra Paolo Tommaſo Manuelli Inquiſitore di Venezia*, nel Libro intitolato: *De Morbis Venereis Libri ſex Auctore Joanne Aſtruc*, non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, e buoni coſtumi; concedemo Licenza a Gio: Maria Lazzaroni Stampatore di Venezia, che poſſa eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle Publiche Libbrarie di Venezia, e di Padova.

Dat. 25. Luglio 1738.

(Gio: Franceſco Moroſini Cav. Riffor.

(Pietro Grimani Proc. Riffor.

(

Agoſtino Gadaldini Segr.

1738. primo Ottobre.

Regiſtr. nel Magiſtr. Eccell. contro la Beſtemmia.

Vettor Gradenigo Segr.

Digitized by Google

DE MORBIS VENEREIS.

LIBER PRIMUS.

De Origine, Propagatione & Periodis Morborum Venereorum.

CAPUT PRIMUM.

Luem veneream nec Græcis, nec Romanis olim notam fuisse.

RECTÆ rationi consentaneam esse censemus eorum sententiam, qui luem veneream orbi nostro Deo providente eo fine inductam fuisse existimant, ut tanquam fræno vaga hominum libido coerceretur, vel vindicaretur tanquam flagello. *Neque enim*, quod de re alia dicit (a) Tullius, *sine magna utilitate constitutum esse videtur, ut homines castigationibus affici se in delictis dolerent.* Noluerimus tamen inde concludi hunc morbum, qualis nunc viget, antiquitus viguisse, quoniam impurissima hominum flagitia vindice pœna, quæ coæva esset, semper indiguere. Pium quidem est Dei consilia, cum manifesta sunt & certa, suspi-

(a) *Tusculanarum Quæstion. Lib.* 4.

cere & reverenter adorare; sed nefas est eadem, cum latent, scrutari curiosius, aut quod pejus est, Dei providentiam arctis rationis nostræ cancellis definire, & infinitam ejusdem sapientiam pro sapientiæ nostræ modulo metiri. Semota igitur tam vana temeritate, non quid Deus olim facere debuerit, sed quid olim fecerit; non utrum pravas hominum libidines lue venerea punire quondam debuerit, sed utrum quondam punierit inquirere opus est.

Luem veneream nec Græcis, nec Romanis olim cognitam fuisse probatur.

Positam sub eo conspectu quæstionem dirimere facile est non conjecturis aut indiciis longe quæsitis, sed ex historiarum fide, qua manifestissime liquere arbitramur veneream luem Græcis Romanisque nec re, nec nomine unquam innotuisse, sed ab utrisque plenissime & perfectissime ignoratam fuisse.

Porro tamen haud æquum foret, a nobis, qui negantium partes sustinemus, argumenta affirmantia, aut testimonia diserta expeti, quæ nondum aperte relecent, & veneream luem Veteribus ignotam fuisse directe comprobent. Sufficit negantibus rationibus, quas solas fert quæstionis conditio, rem evinci, ut nos præstituros esse confidimus sequentibus, quæ sane potentissimæ & omni exceptione majores esse videntur.

I. Silentio Medicorum omnium.

Prima petitur a silentio Medicorum, qui ab Hippocratis ævo, hoc est a primis Medicinæ incunabulis apud Græcos Romanosque floruere, & in quorum Scriptis ne verbum quidem legere est, quod ad luem veneream possit ulla ratione accommodari. Vix ab orta juxta nos in Europa lue venerea numerantur anni 240. & abhinc tamen editas novimus ultra 200. Diatribas de morbo venereo data opera scriptas, quin imo abhinc vix ullum Opus est de Medicina conscriptum, in quo expressa morbi ejusdem mentio non habeatur. Sane tam contraria agendi ratio abunde probat veteres Medicos, quorum cæteroquin diligentia comperta est in enumerandis singulis tumorum speciebus; in distinguendis vel levissimis oculorum morbis; uno verbo in explicandis morbis omnibus, quos cognovere, de lue venerea, affectu scilicet ita gravi, ita communi, ita singulari tam constanter omnes tacere non potuisse per annos bis mille, si affectus ille ipsorum ætate quondam sæviisset, qualis jam sævit altero abhinc sæculo.

II. Silentio Historicorum veterum.

Altera dicitur ex silentio Historicorum veterum, qui neminem morbo ex venere contracto affectum fuisse memorant, licet vaga stupra & flagitia plurima Imperatorum, Regum, & aliorum passim referant. Certe vivitur jam castius, nec tam effrænate in venerem effusa ætas nostra. Nihilominus tamen constat aperto Historicorum testimonio a primo luis venereæ ingressu, haud longo scilicet temporis intervallo, Principes viros non paucos eo morbo jam laborasse, nempe Carolum V. Imperatorem, qui idcirco decocto tum Guajaci, tum Radicis Chinæ sæpius usus

usus est, testibus Andrea Vesalio Medico Cæsareo, *in Epistola de Radice Chinæ*, Gabriele Fallopio, *Tractat. de Morbo Gallico, cap. 60.* Antonio Fracantiano, *Lib. de Morbo Gallico:* Franciscum I. Gallorum Regem, qui luem ab uxore Mercatoris ferrarii contraxit, unde diu male habitus supremum diem tandem obiit. Mezerai, *Abrégé Chronolog. ad ann.* 1538. Bayle, *Dictionaire Critique*, in verbo *François I. ad notam D.* Carolum IX. qui caruncula virgæ ex virulenta gonorrhœa ægrotavit, & cathæreticis curationem accepit opera Gothofredi Giannati, ut liquet ex Actis Monspeliensis Computorum Cameræ: Vide Lazarum Riverium, *Observat. Medicar. Centur. 2. Observatione* 14. Henricum III. qui dum e Polonia in Gallias rediret post mortem fratris Caroli IX. a Scorto, quocum Venetiis rem habuit, gonorrhœam virulentam concepit: *Vide Mezerai, Abrégé Chronologique, ad annum* 1574. Demum, ut exempla a cæteris Europæ Nationibus desumpta nunc omittam, Carolum a Lotharingia Ducem Meduanensem, famosum Caput Fœderatorum, seu potius perduellium adversus Henricum III. & Henricum IV. qui & ipse morbo eodem infectus fuit. *Mezerai, Abrégé Chronolog. ad ann.* 1589.

Quæ ergo idonea & justa erit veterum Historicorum excusatio, apud quos per bis mille annos nullum prostat exemplum istiusmodi? An neminem inter tot Græcorum Duces, inter tot Romanorum Imperatores, omnes effrænatæ & impurissimæ libidinis, morbo ullo venereo unquam laborasse credemus, de quo mentionem facere potuerint? Sed tam felix, tam diuturna, tam constans tot hominum incolumitas, qui in periculis venereis sine delectu versabantur, prodigio similis esset. An vero Historicos veteres non ausos fuisse turpes & dedecorosos Ducum aut Imperatorum morbos retegere? Sed profecto qui hæc animo ita concipiunt, antiquos Historicos male norunt. Tacitus scilicet, qui Imperatorum vitia tam acri stylo perstringit: Svetonius, qui Cæsarum vitas eadem prorsus licentia scribit, qua vixerunt ipsi: cæterique antiquiores Scriptores, qui maxima cum libertate quoslibet notant, Principum infamiam & dedecus adulatione pessima de industria omnes celaverunt? Minime omnium. Quid restat igitur, nisi ut ex silentio veterum Historicorum concludamus quod ex veterum Medicorum silentio modo collegimus, luem scilicet veneream antiquitus numquam observatam fuisse?

III. Silentio Poetarum, cæterorumque Scriptorum antiquorum.

Demum *Tertia* desumitur ex silentio Poetarum veterum, tum Satiricorum, tum Epigrammaticorum, cæterorumque Auctorum, in quorum Operibus locus nullus exstat, qui de lue venerea possit intelligi. Satne parem desideramus modestiam in Poetis, qui ducentis abhinc annis in Galliis nostris floruere, ut nunc de alienigenis sileamus. Ignorat enim nemo apud Regnerium in Satiris; Marotum, Bayfium, Theophi-

lum, Sigognium, Berthelotum, Sanctum Amandum, Rouſſellum &c in Epigrammatis, aut Poematiis; Rabelæſum in Satira, cui *Geſta Gargantuæ & Pantagruelis* titulum fecit, liberiores jocos in luem veneream, aut lue venerea infectos paſſim proſtare, quos excuſatos ipſi noluerimus. Quorſum ergo diſcrimen tam manifeſtum veteres inter & recentiores Poetas, Scriptoreſque alios? Putandum forſan Horatium, Juvenalem, Perſium, qui tam obſcæna ſæpe proferunt, qui tot convitia, tot ſcommata paſſim congerunt, Regnerio Satirico; aut Catullum & Martialem, qui de rebus venereis tot dicteria dicunt in omnes, Maroto, Bayſio, Theophilo, Sigognio, Bertheloto, Sancto Amando, Rouſſello; aut demum Petronium turpiſſimæ obſcænitatis Scriptorem, Rabelæſo verecundiores fuiſſe, vel minus maledicos? Nequaquam profecto; ſed inde colligendum eſt, ut jam ſæpius dictum fuit, luem veneream, quæ poſteriorum ætate viguit, incognitam fuiſſe priorum ævo, qui alioquin nunquam abſtinere potuiſſent a prurigine multa in libidinoſos jocandi, tum de natura, tum de cauſa morbi quem nequitiis ſibi comparaviſſent.

Ut ergo Lucretius mundi *novitatem & naturam recentem* recte probat ſequenti ratiocinio, *de rerum natura*, *Lib.* 5.

Præterea ſi nulla fuit genitalis origo
Terrarum & cæli, ſemperque æterna fuere;
Cur ſupra bellum Thebanum & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere Poetæ?

Sic nobis quoque argumento ſimili, neque minus firmo novitatem luis venereæ confirmare licet; nempe ſi recens non fuit *genitalis origo* hujus luis, ſi impurus ille morbus antiquitus viguit, ut nunc, cur Medici, Hiſtorici, Poetæ veteres, qui de levioribus & rarioribus morbis multa habent, immanem illum & communiſſimum affectum quaſi ex compacto omnes ſiluiſſent?

IV. Teſtimonio Medicorum omnium, quiCarolo VIII. ſupperes vixerunt.

Tandem poſſumus in probationem adducere auctoritatem Medicorum omnium, qui ſub ingreſſu luis venereæ vixere, & quorum unanimi teſtimonio conſtat morbum hunc in Europam primum inductum fuiſſe exeunte ſæculo decimo quinto; cum nullo alio morbo, qui olim cognitus fuerit, aut antiquitus obſervatus, ullo modo convenire; a Regno Neapolitano, ubi primum Gallos & Neapolitanos invaſit, in cæteras Europæ oras contagione longe lateque propagatum eſſe; demum a militibus Hiſpanis, qui in Indiis ſub Chriſtophoro Columbo meruerant, malam hanc mercem Neapolim traductam fuiſſe: ſed de his ſingulatim & fuſe in ſequentibus.

Caput

CAPUT II.

Explicantur aliquot Veterum loca, quæ detorqueri solent, ut de lue venerea intelligantur.

QUAMQUAM rationes, quas modo proposuimus, maximum momentum habere videantur, haud desunt tamen qui in contrarium pugnent auctoritatibus & argumentis: auctoritatibus quidem, ut ostendant luem veneream ab Antiquis olim cognitam fuisse; argumentis vero, ut probent ab iisdem olim cognosci debuisse. Itaque exigit instituti operis ratio, ut utrisque satisfaciamus, auctoritatibus isto, argumentis sequente capite; Inde sane, ubi semel manifestum fiet, quam futili fundamento objectiones nitantur, nova neque profecto exigua confirmatio veritati, quam propugnamus, accessura est. Explicantur loca in novitatem luis veneree allata ex Veteribus.

I. Proferunt varia Hippocratis loca, potissimum ex *tertio Epidemiorum sect. 3.* quibus putant luem veneream graphice describi, cum ibi varia recenseantur symptomata, quæ in lue venerea solent observari, ut fluxiones ad pudenda, exulcerationes, tubercula circa inguina, pustulæ magnæ, serpentia ulcera maligna, sacer ignis cum valde parvis ulcusculis, abscessus & suppurationes, ossium & nervorum ex decidentia magnæ mutilationes, fluxio collecta puri non similis sed deterior pure, glabrities capitis & menti cum febre vel sine febre, abscessus circa dentes, &c. I. Ex Medicis, nempe ex Hippocrate.

Sed 1. Videntur qui talia adducunt, causam suam vel ideo prodere, quod audeant Hippocratis testimonio tam captiose abuti. Nullum enim locum integrum producunt, qui una & continente serie legatur, & unde veram Hippocratis mentem liceat eruere: sed ex discerptis, mutilisque periodis, hinc & illinc membratim collectis centonem consarcinant, ut Hippocratem ad suam sententiam possint detorquere. Sane, si ea probentur, de Scriptorum auctoritate actum est. Quid est enim cur de vero eorumdem sensu frustra contendatur, si liceat eisdem pro lubitu sensum quemlibet affingere?

2. Quod si remotis præjudiciis consulantur loca ipsa indicata, liquebit inde luce meridiana clarius Hippocratem ne somniasse quidem de lue venerea, sed pestilentiam descripsisse. Morbi nempe, de quibus loquitur, acuti, epidemici, cum febre conjuncti, & a tempestate humida & austrina inducti fuerunt, cum e contra lues venerea chronica & sporadica sit, sine febre invadat, & solo veneris usu propagetur. Adde morbos illos curatos fuisse vel sponte, quod lui venereæ non convenit, vel saltem methodo, quæ ad luis venereæ curationem plane inefficax esset.

3. Ideo Galenus ipsemet *Commentario* 3. laudata Hippocratis loca intelligit de morbis pestilentibus, vitio aeris epidemice grassantibus, qua de re consentientes habuit cæteros fere omnes Interpretes, qui ab illius ævo sive ante luis venereæ ingressum in Europam, sive post eumdem scripsere.

4. Neque scrupulus ullus idcirco residere potest, quod ab Hippocrate recenseantur symptomata quædam, ut fluxiones ad pudenda, exulcerationes, tubercula circa inguina, &c. Hæc enim, quamvis prima fronte luem veneream adumbrare videantur, ad eam tamen nullo modo pertinere evidens est, si diligentius attendantur, sed designari iisdem vel bubones pestilentiales, quales solent inguina peste infectorum obsidere, & si exulcerentur, depasci; vel saltem abscessus aut ulcera in sphacelum abeuntia, quæ in pestilentia neque nova, neque inaudita tunc erant, cum jam in peste illa Atheniensi, quæ paulo ante contigerat, anno secundo belli Peloponnesiaci, morbi vehementia decubuisset, teste Thucydide, *Lib.* 2. in pudenda, summas manus, pedesque extremos, quibus amissis & decidentibus, ægrotantium non pauci evaserunt; quod a Lucretio notatum quoque fuisse legimus in pestis ejusdem descriptione, *Lib. 6. De rerum natura*.

Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus, & artus
Ibat & in partes genitales corporis ipsas,
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili.

II. Ex Historicis, nempe Herodoto,

II. Producunt Historicos quosdam, quos putant luis venereæ antiquitati suffragari.

1. Herodotum, qui *Historiar. Lib.* 1. *Clio dicto*, refert "Scythas, cum in Palæstinam irrupissent, Fanum Veneris Uraniæ, quod erat Ascalone, " depeculatos fuisse..... Unde Deam Templi violatoribus, eorumque " posteris morbum immisisse fœmineum, θήλειαν νοῦσον...... eoque " morbo affectos à Scythis vocari ἐναρίας sive ἐναρίας."

Suetonio,

2. Suetonium, qui de Octavio Cæsare Augusto scribit *artic.* 80. *corpore ipsum fuisse maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis in modum & ordinem ac numerum stellarum cælestis Ursæ, sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduoque & vehementi strigilis usu plurifariam concretis, ad impetiginis formam.*

Tacito,

3. Tacitum, qui *Annalium lib.* 4. inter alias causas secessus Tiberii, recenset non defuisse quoque, *qui crederent in senectute corporis habitum pudori fuisse, quippe illi prægracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta.*

4. Eu-

4. Eusebium Pamphili Cæsariensem Episcopum, qui *Histor. Ecclesiastic. lib. 8. cap. 16.* memorat Galerium Maximianum absumptum fuisse *abscessu difficili & ulcere fistuloso in mediis occultiorum corporis partium locis*, (credo perinæum designari) *utroque insanabili, & intima viscera depascente cum incredibili vermium multitudine, & fœtore ita lethali ac intolerando, ut Medicorum alii Imperatoris jussu capite damnati fuerint, quod odoris gravitatem sustinere non possent, alii quod nescirent morbo mederi.* Eusebio,

5. Demum Palladium, Evagri discipulum, æqualem & amicum Rufini, Episcopum Helenopolitanum, qui *in Historia Lausiaca, Vita 32.* narrat *Eronem quemdam cum gulæ deditus esset & ebrietati, incidisse in cœnum fomineæ cupiditatis, & peccasse cum mima congressum, unde divino quodam consilio enatus est ei anthrax in glande, & tempore semestri usque adeo ægrotavit, ut ejus virilia membra computruerint & sua sponte ceciderint; sed illum, cum postea convaluisset, reversum esse ad hoc ut ea sentiret quæ Dei sunt, & venisse in solitudinem hæc omnia confitentem Patribus.* & Palladio.

Ex his autem undique corrasis credunt posse evinci *fœmineum morbum Scytharum* apud Herodotum; *maculas, notas & callos Augusti* apud Suetonium; *ulcerosam faciem Tiberii* apud Tacitum; *ulcus perinæi sordidum & depascens Galerii* apud Eusebium; tandem *anthracem Eronis* apud Palladium, vel ipsam luem veneream fuisse, vel præcipua saltem luis venereæ symptomata, atque adeo morbum illum Veteribus olim notum fuisse.

Sed hæc omnia ruinoso vel potius nullo stant fundamento: nam 1. Frustra urgetur Herodoti locus, quasi fœmineus ille Scytharum morbus pro gonorrhœa venerea deberet accipi, siquidem jam abunde demonstratum est ab Hieronymo Mercuriali, *Variar. Lection. lib. 3. cap. 7.* fœmininum hunc morbum, quem ideo putant impune posse alio detorqueri, quod de ejusdem natura Herodotus sileat, ab Hippocrate ita enucleate expositum esse, *Lib. de aere, aquis & locis*, ut ignorari non possit, *Plurimi Scythæ*, inquit ille, *Eunuchi fiunt, & induti vestem muliebrem muliebria officia obeunt, instarque fœminarum omnia faciunt & loquuntur, vocanturque hi ἀνανδριεῖς*, hoc est *effœminati. Et regionis quidem incolæ causam ad Deum referunt, coluntque hos ipsos homines & adorant, sibi ipsis timentes ne quid tale accidat.* Censebat autem Hippocrates Scythas ad venerem impotentes reddi, seu in fœmininum morbum incidere frequenti sectione venarum pone aures, quod an satis recte creditum sit hic non quæro, cum sufficiat annotasse fœmininum illum Scytharum morbum a gonorrhœa venere contracta toto cœlo discrepasse. Cæterumque quæcunque de Scytharum more & usu ab Herodoto & ab Hippocrate traduntur, vigebant hæc eadem ducentis abhinc annis, vigentque etiamnum apud plerosque Americæ populos; unde licet colligere Americanos plerosque

que communem cum Scythis originem habuisse, qua de re vide Joannem de Laet, *De Origine Gentium Americanarum:* sed hæc per transennam.

2. Nulla prorsus ratione assequor, unde conjecturæ locus esse potuerit ex laudato Suetonii loco, Augustum lue venerea infectum fuisse, cum Suetonius ipse disertissimis verbis referat *maculas notasque*, quibus in *pectore & alvo* insignitus erat, *genitivas fuisse*, nævos scilicet totidem ab utero materno: *callos* vero *plurifariam concretos ad impetiginis formam, assiduo & vehementi strigilis usu* inductos fuisse instar duriorum cicatricum, quæ sane nedum luem veneream sapiunt, sed eamdem potius excludunt.

3. Neque minus feliciusve videntur abuti Taciti verbis, ut inde colligant Tiberium lue venerea laborasse. Notum sane ex Suetonio, *art.* 68. fuisse Tiberium facie quidem haud inelegante, sed varis sive jonthis deturpata, vel ut ipse Suetonius ait, *facie honesta, in qua tamen crebri & subtiles tumores*. Haud mirum ergo, si ingravescente ætate & aucta humorum acrimonia, vari in guttam rosaceam abierint, seu in pustulosa tubercula, quæ nisi *medicaminibus interstinguerentur*, in *ulcerosas* pustulas seu herpetem exulceratum degenerarent, qualis a Tacito describitur. Exstat sane apud Galenum, *Lib.* 5. *De compositione medicamentorum secundum genera, cap.* 12. unguenti formula ad Herpetas Tiberii Cæsaris olim præscripta, quæ potest & Suetonio, & Tacito fidem facere. Sed ut ad quæstionem revertamur, manifestum est ea, quantacunque supponantur, ad luem veneream nullomodo referri posse.

4. Quod ad locum Eusebii spectat, fatemur ex illo patere Galerium Maximianum mortuum esse ex abscessu & ulcere perinæi sordido, maligno, cacoethe, fistuloso, imo ut videtur, carcinomatode, quod sensim introrsum penetraverit cum fœtore maximo. Sed quid inde? Ulcus venereum fuisse? Minime; neque enim ea consecutio adeo temere admittenda est, cum abscessus, ulcera & carcinomata citra omnem luis suspicionem, & olim genita sint in pudendis, & etiamnum frequenter gignantur: constat nempe morbos istiusmodi a Veteribus describi, qui tamen luem veneream plenissime ignorabant; constat quoque morbos eosdem, licet hac nostra ætate, qua lues venerea in Europa infestos plerosque habet, soleant a veneno venereo sæpe dependere, interdum tamen produci a causa simplici, vel in ipsis genitalibus, haud dispari ratione quam in cæteris corporis partibus.

5. Idem dicendum est de morbo, quo Ero ille apud Palladium laborasse dicitur, & quem ab ulcere venereo diversum fuisse constat. 1. Quod Palladius ipse morbum illum vocet *anthracem*, sive carbunculum, morbi scilicet genus notum & antiquum, cui veretri glans obnoxia esse potest sine ullo contagio venereo, non minus quam reliquæ corporis

par-

partes, ut liquet testimonio Joannis Gorræi, *Definition. medic. in verbo* Ἄνθραξ. 2. Quod videatur Palladius indicare morbum illum, non solis naturæ legibus, sed *divino quodam consilio* obvenisse: id scilicet de anthrace, morbi genere in glande rariore, nec quod venere vulgo contraheretur, poterat pie credi; at vero nulla ratione fingi potuisset de ulcere venereo, quod in Scortatoribus frequens & quotidianum olim esse debuisset, ut nunc est, si lues venerea olim grassata fuisset, ut nunc grassatur, & quod proinde a speciali Dei providentia arcessere nimis credulum fuisset. 3. Quod Palladius referat Eronem illum *post semestre spatium convaluisse*: ea quidem optime quadrant in anthracem, cujus therapeja olim cognita & efficax erat; neutiquam vero in ulcus venereum, quod crediderit nemo curari potuisse, virusque venereum admissum extirpari, eo tempore, quo nec Guajaci nec Mercurii usus notus esset.

III. Denique conantur in partes trahere veteres nonnullos Poetas, quos volunt ad luem veneream allusisse. III. Ex Poetis,

1. Horatium, qui *Lib.* 1. *Od.* 37. temeraria Cleopatræ consilia adversus Romam describens, sic ait: nempe Horatio,

Dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & Imperio parabat
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum.

2. Horatium eumdem, a quo *Lib.* 1. *Satira* 5. dum narrat

Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicirri,

quorum posteriori

Fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris,

dicitur inter alias scurriles inficetias Sarmentus.

Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus.

3. Juvenalem, qui *Satira* 2. sic in vanum probitatis simulatorem invehitur: Juvenale,

Castigas turpia, cum sis
Inter Socraticos notissima fossa Cinædos:
Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ.
Promittunt atrocem animum, sed podice lævi
Cæduntur tumidæ, Medico ridente, mariscæ.

4. Denique Martialem, qui passim in ficos & ficosos jocatur; sed præsertim *Lib.* 1. *Epigramm.* 66. ubi sic irridet Cæcilianum quemdam. & Martiale.

Cum dixi ficos, rides quasi barbara verba.
Et dici ficus, Cæciliane, jubes.

Dice-

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

Hinc sibi videntur posse colligere apud Horatium tum *morbo quo turpes erant Cleopatræ asseclæ*, tum *campano morbo*; apud Juvenalem *mariscis*; demum apud Martialem *ficis* ipsissimam luem veneream, vel præcipua luis venereæ symptomata debere intelligi.

Sed 1. Frustra torquent priorem Horatii locum, quasi luem veneream intellexisset ille eo *morbo*, quo Cleopatræ *gregem contaminatum*, & quo *turpes* fuisse ait ejusdem asseclas. Egregia sane conjectatio, quæ luem videat non in Scortatoribus, non in viris, sed in eviratis & Eunuchis: de Eunuchis enim ibi quæstio est, ut fidem facit locus similis, imo ejusdem argumenti, *Epod.* 9. ubi *Romanis militibus* probro vertitur *rugosis Cleopatræ Spadonibus servire.* Allatis itaque versibus Poeta salse irridet vanos Reginæ dementis furores, quæ *ruinas Capitolio & Imperio funus* pararet, & quæ tanta facinora moliretur *cum grege contaminato*, hoc est impuro, virorum *morbo turpium*, hoc est virorum morbosorum, seu castratione mutilorum & Eunuchorum, quales in Aulis Regum frequentes erant in Oriente, quales in comitatu Cleopatræ plurimos fuisse certum est, *Epod.* 6. sed qui apud Romanos invisi semper fuere, & ea præsertim ætate. Certe nobiscum facit Commentatorum turba. Demus tamen morbum illum, quo Cleopatræ asseclæ turpes erant, non vitium corporis virilium excisione illatum, sed morbum fuisse proprie dictum; quid inde? An ideo continuo futurum est ut morbus ille lues venerea fuerit? Logi ac meræ nugæ. Quasi vero Cleopatræ Eunuchi obnoxii non fuerint morbis omnibus, quibus cæteri homines subjacent; morbis plurimis spurcissimisque, qui a mutilatione proveniunt; morbis denique non paucis atque turpissimis, qui generari solent muliebri patientia, Spadonibus olim nimis familiari, qui, teste Gregorio Nazianzeno *in Epitaphio Basilii Magni*, *inter mulieres viri, inter viros mulieres erant*.

2. Similiter quantumvis vexent posteriorem locum Horatii, nunquam efficient, ut duo verba, quæ de morbo campano per ridiculum dicuntur; quorum significatio potuit forsan olim nota esse, sed quæ nunc obscura, incerta, ambigua sunt, & tanto quidem magis, quod nunquam alibi legantur, antiquitatem luis venereæ evincant, in quam pugnant tot evidentia rationum argumenta. Desudent, ut lubuerit, Grammatici in eruendo loci sensu: credant alii cum Dionysio Lambino morbum animi ab Horatio exprobrari nimis familiarem Campanis, qui habiti sunt ore impuro atque incesto: putent alii cum Lævino Torrentio morbum corporis designari in Campania communem, quem lichenem Græci, impetiginem Latini dicebant; ea parum ipse curo, modo liceat cum doctissimo

mo Dacerio concludere meras esse ineptias, si locus ille de lue venerea intelligatur.

3. Multo minus anceps est sensus loci, quem e Juvenale laudant, sed eapropter tanto certior in adversarios Liquet enim vel oscitanti non ideo a Juvenale Medicum subridentem induci, dum tumidæ mariscæ cæduntur, quod luem veneream inde argueret, de qua ne γρῦ quidem, sed quod probe intelligeret mariscas ægro muliebri patientia obortas esse, ut ipsa *podicis levitas* satis indicabat. Quocirca Poeta non dedecorosum morbum, ut illi putant, sed turpissimos mores & improbissimæ nequitiæ plenos carmine perstringit.

4. Nec alio sensu accipienda sunt Martialis dicteria in ficosos, quos passim insectatur tanquam pathicos & muliebria pati solitos. Hinc ergo profecto concludendum est melioribus auctoritatibus omnino destitui, qui opinionem tam cassis conantur statuminare.

CAPUT III.

Diluuntur argumenta cætera, quæ pro stabilienda luis venereæ antiquitate proferuntur.

PRimo. Contendunt luem veneream ab Elephantiasi Græcorum, seu Lepra Arabum nullatenus differre, & sub elephantiaseos aut lepræ nomine olim notam fuisse, adeoque hunc morbum in orbe nostro non re novum esse, cum jam dudum vulgatissimus fuerit, sed solo nomine cum nunc lue venerea infecti dicantur, qui quondam leprosi aut elephantiaci nuncupabantur. Existimant autem huic opinioni suffragari cessationem lepræ, quæ in Europa sub ingressum luis venereæ visa est evanescere; unde putant posse colligere lepram jam ignorari, quia cum lue venerea confunditur, sicut ante lues venerea ignorabatur, quia confundebatur cum lepra.

Argumentum primum. Luem veneream cum elephantiasi Græcorum seu lepra Arabum eamdem esse.

Sed hæc, quamquam Achillea videantur, mox concidunt, si attendatur.

Refellitur.

I. Luem veneream, etsi diceremus cum lepra Arabum & elephantiasi Græcorum eamdem esse, ut illi contendunt, inde tanto magis vel hoc ipso nomine in Europa novam censendam esse, cum certum sit ex Historicorum & Medicorum fide lepram ipsammet morbum esse (*a*) Syriæ & Ægypto endemium, & in Europa nostra novum & alienigenam, in qua bis invaluerit; semel quidem ante Christum natum, (*b*) advectus scilicet ab exercitu Pompeii Magni, cum post subactas Syriam & Ægyptum in Italiam regrederetur, sed qui tunc brevi cessavit; iterum vero sæculo a Christo nato duodecimo, tempore Expeditionum quæ Religionis causa suf-

(*a*) Lucret. *De rerum natura*, *Lib.* 6.
Galenus. *Lib. ad Glauconem* 2. *cap.* 12.

(b) Plinius, Hist. Natur. Lib. 26. c. 1.

suscipiebantur, vulgo *Croisades*, ut Terra sancta a Mahummedanorum tyrannide liberaretur, qua de re pleni sunt Historicorum recentiorum Libri.

Revera tamen temere nunc objici ab hodiernis Medicis, quibus lepram videre nunquam contigit, luem veneream cum lepra eamdem esse, quandoquidem unanimi Medicorum testimonio, qui sub ingressum luis venereæ vixere, & quibus lepra notissima tunc fuit, constat e contrario lepram a lue venerea penitus discrepasse, ut collatis utriusque morbi signis & symptomatis evidenter olim probavere, Coradinus Gilinus, *in Opusculo de morbo Gallico*, anno 1497. Nicolaus Leonicenus, Vincentinus, *Lib. de Epidemia*, *quam Itali morbum Gallicum vocant*, anno 1497. Gaspar Torella, Medicus Alexandri VI. & dein Episcopus Sanctæ Justæ in Sardinia, *Consilio* 5. anno 1500. Jacobus Cataneus de Lacu Marcino, Genuensis, *Tractat. de Morbo Gallico*, anno 1516. Petrus Maynardus, Veronensis, *Tractat.* 1. *de Morbo Gallico*, anno 1518. Joannes Manardus, Ferrariensis, *Epist.* 2. *de Morbo Gallico*, anno 1533. Aloysius Lobera, Abulanus, Medicus Cæsareus, *in Lib. de quatuor aulicis Ægritudinibus* Hispanice scripto, anno 1534. Petrus Andræas Matthiolus, Senensis, *in Opuscul. de Morbo Gallico*, anno 1536. Joannes Baptista Montanus, Veronensis, *Tract. de Morbo Gallico*, anno 1550. Antonius Musa Brassavolus, Ferrariensis, *in Lib. de Morbo Gallico*, anno 1552. Gabriel Fallopius, Mutinensis, *Tract. de Morbo Gallico*, *cap.* 3. anno 1560. &c.

III. Quod si oculatorum tot testium auctoritate dubitatio non tollatur omnis, quamquam leprosi nunc raro obvii sint, quos cum infectis lue venerea liceat conferre, posse tamen a quovis facile colligi luem veneream a lepra plurimum differre, si signa lepræ omnia, quæ ab Avicenna, *Lib.* 4. *Fen.* 3. *Tract.* 3. *cap.* 2. a Gordonio, *Philon. particul.* 1. *cap.* 22. a Guidone de Cauliaco, *Magnæ Chirurg. Tract.* 6. *Doctrin.* 1. *cap.* 2. & a plerisque antiquioribus Auctoribus passim recensentur & quæ omnia a Conrado Gesnero *in Examine leprosorum* accuratissime collecta sunt, cum notis luis venereæ symptomatis comparentur: inde enim patebit ambos affectus in paucis & accidentalibus signis convenire; in multis & essentialibus apertissime differre.

Sic exempli gratia, juxta Guidonem de Cauliaco, *loco laudato*, sunt sex univoca lepræ signa, nempe „ *Oculorum & aurium rotunditas; Depilatio, & grassities seu tuberositas superciliorum; Dilatatio & tortura narium ab extra, cum interiori strictura; Labiorum fœtiditas, vox rauca ac si cum naribus loqueretur; Fætor anhelitus & totius personæ; Aspectus fixus & horribilis ad modum Satyri*. Æquivoca vero sunt sexdecim: Primum, durities & tuberositas carnis, specialiter juncturarum & extremorum; Secundum, „

co-

color morpheatus & tenebrosus; Tertium, casus capillorum & re- "
nascitio subtilium; Quartum, consumptio musculorum, præcipue "
pollicis; Quintum, insensibilitas & stupor, atque crampa extremo- "
rum; Sextum, scabies & impetigines, gutta rosa & ulcerationes in "
corpore; Septimum, grana sub lingua, sub palpebris & retro aures; "
Octavum, ardores & puncturæ acuum, in corpore sensibilitas; No- "
num, cutis eorum ad aerem ad modum anseris displumatæ crispi- "
tudo; Decimum, quando projicitur aqua super ipsos, videntur un- "
ctuosi; Undecimum, raro febricitant; Duodecimum, sunt astuti & "
dolosi, furiosi, & nimis se ingerere volunt super populum; Deci- "
mum tertium, habent somnia ponderosa & gravia; Decimum quar- "
tum, habent pulsum debilem; Decimum quintum, habent nigrum "
sanguinem, plumbeum & tenebrosum, cinerulentum, arenosum & "
thrombosum; Decimum sextum, habent urinas lividas, albas, sub- "
tiles & cinerosas. "

Inter hæc reperies quidem varias cutis affectiones, quarum proxime similes in Syphiliticis aliquando observantur; sed reperies nunquam gonorrhœas, ulcuscula balani, inguinum bubones, exostoses, hyperostoses, &c. quæ in lue venerea, si non essentialia, saltem frequentissima sunt; reperies numquam genitales partes præ cæteris male habitas fuisse in leprosis, quod tamen in lue venerea perpetuum est; sicut vicissim nec reperies quoque in Syphiliticis stuporem illum aut sensus amissionem in extremis, quæ elephantiacorum propria est, & unde venit in consuetudinem proverbii, ut in eos qui sensum rerum non habent, objiciatur *ipsos non magis sentire quam leprosos*.

IV. Elephantiasim, luemque veneream, non natura modo, sed etiam causa & therapeja inter se discrepavisse. Illam sine contagio ullo, sed solo diætæ errore plerumque contractam fuisse Medici omnes prisci uno ore testati sunt; hanc contra diætæ vitio numquam produci constat, sed sola contagione propagari. Illam Medici omnes, si confirmata esset, incurabilem esse statuerunt; hanc contra etiam confirmatam curari posse certum est. Illam adhibitis mercurialibus exasperari & ingravescere, curari vero minime experientia compertum fuit; hanc contra mercurialium usu semper mitigari, ac si legitima fuerit mercurii administratio, radicitus extirpari certo certius est, quæ sane abunde arguunt causam, naturam, indolem plane dissimilem.

V. Proinde minime mirum videri, si antiquiores illi Medici, qui morbi venerei primordia viderunt, etsi probe nossent remedia omnia, quæ leprosis conducebant, & quæ in Libris Medicorum Græcorum, Arabumve obvia erant, ita tamen ignoraverint, ut ipsi confitentur, curatoriam methodum, quæ morbo de novo ingruenti competeret, ut quo se ver-

verterent diu nescii & ancipites nova auxilia atque pharmaca investigare necessum habuerint, a remediis lepræ plane diversa: qua de re consule Gasparem Torellam, *Tract. de Dolore in Pudendagra*, anno 1500. Wendelinum Hock de Brackenaw, *Oper. de Morb. Gallic. cap.* 1. anno 1514. Ulrichum de Hutten, *Tract. de Morb. Gallic. curatione per administrat. lign. Guiaci*, anno 1519. Joannem de Vigo, Genuensem, *Practic. Chirurg. Lib.* 5. *cap.* 1. anno 1513. Laurentium Phrisium, *Opusc. de Morbo Gallico*, *cap.* 1. anno 1532. Gonsalvum Fernandez de Oviedo, *Lib.* 11. *Histor. natural. & general. Indiarum Occidentalium*, Hispanice scriptæ, *cap.* 14. anno 1535. Gabrielem Fallopium, *Tract. de Morbo Gallico*, *cap.* 20. anno 1560.

VI. Inde itaque patere, cur leprosi tanto studio abstinuerint ab usu cum iis, qui lue venerea inficiebantur, teste Laurentio Phrisio, *loco supra citato*, ubi refert *ingruisse tum miram tumultuationem in plebe, quod leprosi nolebant habitare cum hoc morbo* (venereo) *infectis*. Unde colligitur leprosos pro persuasissimo habuisse novam hanc affectionem a lepra, qua ipsi jam ægrotabant, omnino differre, atque adeo posse se, si cum illis contubernio uterentur, novo morbo contaminari. Et sane ideo Syphiliticos, cum Decretis Senatus Parisiensis in ipsis luis venereæ primordiis a sanorum commercio arcebantur, visum fuit ad ædes ære multo conductas ablegare, non vero ad elephantiacorum nosocomia, vulgo *Maladeries & Leproseries*, quæ tamen multa præsto aderant, scilicet ne leprosis infectione coinquinatis morbus morbo adderetur; qua de re plura infra *cap.* 13.

VII. Demum nullo fundamento affirmari lepram in Europa sub ipsum luis venereæ ingressum derepente evanuisse, ut inde liceat concludere lepram cum lue venerea seu Gallica nomen tunc temporis commutasse. Siquidem contrarium liquet ex certissimis Medicorum monumentis, quæ testantur toto sæculo decimo sexto lepram in Europa frequentem fuisse. Fatemur quidem jam ab ipso sæculo decimo quinto lepram debilius sæviisse, & mitigata sensim ferocia ita extenuatam fuisse per sæculum sextum decimum, ut tandem penitus evanuisse videatur initio præteriti sæculi. Sed quid tum? Id nempe commune habuit cum morbis plurimis in Europa nostra adventitiis, qui ibidem sensim habescunt & languent, dum cessent. Sic prius lepra ipsamet jam cessaverat in Italia tempore Pompeii Magni, teste Plinio, *Histor. natural. Lib.* 26. *cap.* 1. & quidem citius, quia tunc paucior fuerat numerus infectorum. Sic (*a*) restinctus est morbus ille, quem Gemursam appellavere Prisci, inter digitos pedum nascens, obliterato etiam nomine. Sic ignis ille sacer sancti Antonii, sive ardentium morbus, qui olim nono & decimo sæculo tanta strage in Galliis grassatus est; sic sudatoria febris, quæ An-

(*a*) Plin. *ibid.*

Angliam toties vastavit, jam pridem evanuere. Sic luem veneream ipsam tandem aliquando cessatum ire confidimus, nec inani forsan conjectura, ut probabitur infra.

Cæterum quibus de causis affectiones novæ nunc irrepant, nunc vero desinant, difficilis est & perobscura quæstio, quam pro modulo explicandam aggressi sumus, in Tractatu Gallice scripto, *De l'Origine des Maladies Epidemiques, & principalement de l'origine de la Peste, où l'on explique les causes de la propagation & de la cessation de cette maladie*, quem adeat, qui plura volet; hæc enim non sunt hujus loci.

Secundo. Objiciunt luem veneream sponte oriri ex venere vulgivaga & pandemia, quoties scilicet mulier etiam sana cum plurimis viris, qui ipsi quoque sani sint, promiscue concumbit. Inde nempe semina diversa misceri in utero, ibi pro innata partium heterogeneitate, loci calore & uligine fermentari, putrescere, corrumpi & in virosum liquamen converti, contagii venerei haud dissimile; imo vero cum contagio venereo plane idem; unde inferunt luem veneream non antiquam modo, sed mundo fere coævam esse, cum a mundo fere condito homines vagis libidinibus semper dediti fuerint, cum fœminæ plurimæ tentigine vulvæ quasi œstro percitæ plurium virorum amplexibus se prostituerint, saltem cum numquam defecerint scorta diobolaria. Argumentum alterum. Luem veneream sponte oriri ex venere vulgivaga.

Quæ perminxerunt Calones atque Caballi. Horat. *Sermon. Lib.* 1. *Satira* 2.

Sed vanissima est hæc arguendi ratio. 1. Id sibi assumunt confidentissime luem veneream natam olim esse, & quotidie nasci ac pullulare pura etiam venere, si vaga sit, hoc est si plures viri sani cum eadem muliere etiam sana corpora misceant, quasi scilicet experimento certo id didicissent, quasi quotidiano usu compertum haberent. At hæc nec ulla stant auctoritate idonea, nec ulla experientia unquam confirmata fuere. Ruit ergo conclusio de antiquitate luis venereæ, quæ tam infirmo fundamento tota nititur, & abit in merum sophisma, quod Logici dicunt *a petitione principii*, seu *ignoratione elenchi*. Refellitur.

2. Multo potiore jure nobis licet inverso propositionum ordine conclusionem directe contrariam elicere. Fuere nempe olim fœminæ impurissimæ libidinis, quæ licet plurium virorum concubitus pertulerint, lassari quidem, sed satiari non potuerunt, fuere lupanaria plurima, ubi mercenariæ stipis ancillæ obviis quibuscumque sui copiam facerent. Numquam tamen legimus veneream luem olim observatam fuisse. Ergo colligendum est veneream luem vulgivaga venere, modo pura fuerit, numquam generari, ac proinde fœminam, quæ bene valeat, morbo alio quocunque placuerit; lue vero venerea numquam posse affici, quamquam virorum plurimorum concubitui sese permittat frequentissime, modo ipsi quoque valeant.

3. Fo-

Digitized by Google

3. Fovit olim Aurelius Minadous, Rhodiginus, opinionem prima facie ab ea quam refellimus haud absimilem, *in Tractatu de virulentia venerea*, Venetiis edito anno 1596. ubi tradit *cap.* 29. hanc virulentiam ex fœdissimis impurissimarum meretricum uteris primum erupisse, commixtis ibi & putrescentibus seminibus diversis. *Nam*, inquit ille, *sicut unus cibus sano ventriculo sanitatis est causa, varietas vero ciborum ventriculum premit, & acores ac nidores excrementaque pessima congerit, ita semen unum utero familiare & sanum est, & fœcunditatem promovet; contra multitudo & varietas seminum unicum uterum ita afficit, ut prava, imo pessima excrementa sui corruptione producat.*

At vero cum ille probe intelligeret vagas libidines antiquitus semper viguisse, attamen luem veneream numquam observatam fuisse ante annum 1494. sententiam suam non de quibusvis mulieribus accipiendam esse ipse monuit, sed *de Indicis solum, quæ mediantibus cælo, aere, aquis & locis illis ex peculiari victus forma, & actionum suarum sordida atque impura materie, contrahunt, vel rectius sibi adgenerant hoc venenum, quod deinde ad nos delatum est tempore Columbi, & mediantibus exercitibus Hispanis & Gallis per contagium serpsit:* quæ, ut liquet, non in nos, sed nobiscum faciunt.

Argumentum tertium, Ductum a morbo canibus familiari.

Tertio. Tandem opponunt exemplum morbi in canibus frequentis: nempe familiare est canibus, cum ad senium vergunt, potissimum in calidioribus Provinciis, & æstivo tempore, scabie fœda & quæ herpeti miliari congener est, affici, qua non modo cutis eroditur & exasperatur, sed etiam pilorum defluvium sive alopecia infertur. Solet plerumque una conjungi multiplex ulcusculorum progerminatio in genitalibus cum manifesto tumore, qui phimosim in maribus refert. Jam autem volunt hunc morbum, qui canibus semper infestus fuit, a lue venerea, quæ homines inficit, non differre; quod tanto potiore jure videntur sibi posse assumere, quod mercurialis unguenti illitu pari successu curetur ac ipsa lues venerea; unde colligunt luem veneream in hominibus æque antiquam esse ac memoratum affectum in canibus, adeoque utrumque morbum utrique animalium generi coævum.

Refellitur.

Sed hæc omnia meræ sunt argutiæ, cum liquido constet scabiem hanc caninam cum lue venerea nullomodo convenire.

Nam 1. Scabies illa canibus sponte accidit ex naturali vitio, quo eorum sanguis ex se acrior inquinatur, sine ullo contagio extrinsecus inducto, saltem sine prævia cum aliis canibus copulatione, ut non semel observavi.

2. Scabies illa copulatione non traducitur; alioquin jam universum genus caninum tali labe inquinatum foret, cum canes ita vaga utantur venere, ut debeant morbos quoscumque patiantur cito invicem communicare, si ea ratione cum cæteris communicari possint.

3. Sca-

3. Scabies illa sponte plerumque cessat sine remediis sola tempestatis aut nutritionis mutatione, ut experientia compertum est, quæ singula abunde demonstrant hanc canum scabiem a lue venerea hominum absolute disparem esse.

4. Demum neque in contrarium quidquam potest argui vel ex eruptione ulcerum in genitalibus canum scabidorum, cum experientia notum sit, ne in hominibus quidem pudendorum ulcera perpetuo virulenta & venerea esse; vel ex curatione morbi illitu mercurialis unguenti, cum certo certius sit mercurium mederi plurimis affectibus a lue venerea plane diversis, & scabiei præsertim contumacissimæ, ad quam curandam mercurium adhibere quotidianum est.

CAPUT IV.

Luem veneream ab anno 1494. *ad annum* 1496. *Europæ primum innotuisse.*

CAROLUS Octavus Francorum Rex arma movit in Italiam mense Augusto anni 1494.& feliciter peragratis Insubria, Etruria, Statuque Ecclesiastico, invasit mense Februario anni insequentis Regnum Neapolitanum, quod hereditario jure sibi vindicabat. Inde digressus sub finem mensis Maji, & pugna superatis ad Forum novum mense Julio hostilibus Venetorum copiis, in Gallias gloriose rediit mense Octobri anni 1495. Gilbertus Dux Montispenserii, e stirpe regia, qui cum præsidio 6000. militum relictus fuerat, Regnum sub ditione retinere conatus est, quandiu vixit; sed tandem Galli post illius obitum in partes distracti, Neapolitanorum perfidia proditi, & Arragonensium copiis, quæ a Sicilia transfretaverant, pulsi, Regno decedere coacti sunt ad finem anni 1496. Carolus VIII. Francorum Rex Regnum Neapolitanum armis invasit ann. 1494.

Hac epocha luem veneream Europæ primum innotuisse constans fama est, nec inani sane fundamento, cui hac de re consentientes habeamus Scriptores Medicos omnes, qui in Italia eo tempore vixerunt & de primis morbi natalibus scripserunt. Igitur ut difficilis & agitata diu quæstio certo & æquo judicio tandem dirimatur, satis est si potissima illorum testimonia nude congeramus ex Chronologiæ ordine, ut inde manifeste liqueat, 1. Luem veneream eo tempore in Italia primum apparuisse, unde in cæteras Europæ regiones brevi disseminata sit. 2. Morbum hunc ab antiquis quibuscumque morbis disparem, a nemine tunc cognitum fuisse. 3. Imo contra Medicos morbi novitate perculsos, & remediorum, quæ in similibus affectibus usui esse solebant, inefficaciam expertos, quo se verterent plane nescivisse, & tam diræ luis curationem Circulatoribus & Empiricis aliquandiu permisisse. Quo tempore lues venerea in Europa primum innotuit.

I. Coradinus Gilinus, Artium & Medicinæ Doctor, *in Opusculo de Mor-* Testibus

Coradino Gilino. 1497. *Morbo Gallico*, quod ad Sigismundum Ducem Estensem, Herculis I. Ducis Ferrariensis filium scribebat, sic præfatus: "Cum anno elapso 1496. „ morbus quidam sævissimus mortales quamplurimos invaserit tam in Ita„lia, quam etiam ultra montes, hunc Itali morbum Gallicum appellant, „ Neapolitanum morbum nominant, eo quod in Italia, & maxime Neapo„li se hac truculenta peste affectos esse dicant; vel quia iste morbus tempo„re transitus Gallorum citra montes in Italia visus est. Et quia hic morbus „ apud Modernos INCOGNITUS est, variæque de eo disceptationes inter „ Physicos (Medicos) habitæ fuerunt & habentur, decrevi aliquid de „ eo pro exiguis ingenioli mei viribus scribere, quam brevissime po„tero.

Nicolao Leoniceno. 1497. II. Nicolaus Leonicenus, Vincentinus, Professor Medicus Ferrariensis celeber Medicinæ Græcæ instaurator, in Libello *De Morbo Gallico*, quem ad Joannem Franciscum Mirandulensem Concordiæ Comitem, scripsit anno 1497. probat statim *novos Italiæ advenisse morbos prioribus sæculis ignotos*, exemplo Lichenum, *quos ante Claudii Principatum incognitos fuisse „ testatur Plinius, Historiæ naturalis Lib. 26.* Inde vero sic pergit: Simile „ quoddam hoc nostro ævo accidit, jam enim INSOLITÆ naturæ mor„bus Italiam & multas alias regiones invasit.... Huic tamen morbo non„dum nostri temporis Medici verum nomen imposuere, sed vulgato no„mine morbum Gallicum vocant, quasi ejus contagio a Gallis in Italiam „ importato, aut eodem tempore & morbo ipso & Gallorum armis Ita„lia infestata .... Ego .... cogor existimare (neque mihi potest in captum „ mentis aliter pervenire) natam hanc repente luem nostram ita infecisse „ ætatem, ut NULLAM superiorem.

Gaspare Torella. 1500. III. Gaspar Torella, Valentinus apud Hispanos, Alexandri VI. summi Pontificis, Cæsarisque Borgiæ ejusdem filii olim Medicus, tunc vero ab annis decem Episcopus Sanctæ Justæ in Sardinia, sic loquebatur in Tractatu *De Dolore in Pudendagra*, scripto anno 1500. "Gallis manu forti Ita„liam ingredientibus, & maxime Regno Parthenopæo occupato, & ibi „ commorantibus, hic morbus detectus fuit. Idcirco ab Italis morbus Gal„licus cognominatus fuit, arbitrantibus ipsum Gallis connaturalem esse. „ In Gallia vero, quia in reversione Regis Caroli cum suis in Galliam hic „ morbus apparere incepit, credentes Galli se eum ex Neapoli apportasse, „ hanc ob causam morbum Neapolitanum vocarunt..... Et cum nostris „ temporibus talis monstruosa ægritudo a NULLO fuerit visa, idcirco a „ nullo quantumcunque perito, experto, & senio confecto canonice & „ recte curari poterat. Addiderunt medius fidius calcaria equo sponte „ currenti rudes, pertinaces, illiterati, & ut ita loquar vulgus, qui totis „ viribus conabantur publice prædicare & asserere scientiam Medicinæ „ esse vanam seu imperfectam, eo quia huic ægritudini nullus opitulaba„tur.

tur.... Et non sine causa hoc divulgabant eo quia litterati ab hac cura " fugiebant, in hoc morbo se nihil scire confidendo, quare aromatarii, " herbarum collectores, cæterique mechanici ac vagabundi & imposto- " res his temporibus hujus morbi veros & perfecte curatores se ipsos esse " profitentur. „

IV. Joannes de Vigo, Genuensis, seu potius *Rapalligena*, in ditione Genuensi, Chirurgus Julii II. summi Pontificis, in *Practica Chirurgica*, quam *copiosam dixit*, & cui scribendæ incubuit ab anno 1503. ad annum usque 1513. sic ait *Lib. 5. cap. 1.* " Anno 1494. de mense Decembris, quo anno Serenissimus ille Carolus Francorum Rex, magna comitante ca- " terva, versus Italiæ partes iter accepit; ad Regnum Neapolitanum re- " cuperandum, apparuit utique eodem anno quoddam morbi genus quasi " per totam Italiam INCOGNITÆ naturæ, quem variis & diversis no- " minibus diversæ Nationes appellarunt..... Pro ejus curatione operæ " pretium fuit nova auxilia & pharmaca indagare : & in rei veritate si " quid salutis inventum fuerit in isto morbo, fuit potius ex novis experi- " mentis, quam ex antiquis auxiliis ratione & auctoritate multoties in " eorum scripturis approbatis. " Joanne de Virgo. 1503.

V. Antonius Benivenius, Florentinus, in *Libro de abditis rerum causis*, Florentiæ excuso anno 1507. hæc habet de ortu luis venereæ: " NOVUM morbi genus anno salutis nonagesimo sexto supra mille quadringentos a " Christiana salute, non solum Italiam, sed fere totam Europam irrepsir. " Hoc ab Hispania incipiens, per Italiam ipsam primum, tum Galliam, " cæterasque Europæ Provincias late diffusum mortales quamplurimos " occupavit. „ Antonio Benivenio. 1507.

VI. VVendelinus Hock de Brackenavv, Artium & Medicinæ in Gymnasio Bononiensi Professor, in Opere *De Morbo Gallico*, *cap. 1.* hæc habet: " Sic etiam in Medicina contingit, quod per admirationem alicujus ægri- tudinis nobis ignotæ pervenire possumus ad cognitionem ipsius. Sicut " evenit hoc tempore, scilicet ab anno Domini 1494. usque ad præsentem " annum 1514. quo morbus quidam contagiosus, qui Gallicus appellatur, " satis efferbuit.... De hoc morbo, aut de causa ejus efficiente, formali, " ac materiali NEC Antiqui, NEC Moderni certam cognitionem dede- " runt, nec de nomine & quidditate ejus aliquid veridice dixerunt aut " scripserunt.... Et non sine causa etiam litterati (sicut istis temporibus " a Doctoribus sæpe videmus) ab hoc crudeli morbo fugiunt, se nihil " scire confidendo. Quare aromatarii, herbarum collectores, cæterique " mechanici, ac vagabundi, & trufatores (ut ita loquar) hujus morbi " veros & perfectos curatores seipsos esse profitentur. „ Wendelino Hock de Brackenavv. 1514.

VII. Jacobus Cataneus de Lacu Marcino, Genuensis, in Tractatu *De Morbo Gallico*, circa annum 1516. conscripto, *cap. 1.* sic narrat luis vene- Jacobo Cataneo de Lacu Mar-

 reæ

cino. 1516. reæ ingressum. „ Anno virginei partus 1494. invadente Carolo Octavo „ Francorum Rege Regnum Parthenopæum, Alexandro vero Sexto & „ tempestate summum Pontificatum gerente, exortus est in Italia mon- „ struosus morbus, NULLIS ante sæculis visus, totoque in orbe terrarum „ rum INCOGNITUS.

Petro Maynardo. 1518. VIII. Petrus Maynardus, Veronensis, Tractatus duos de Morbo Gallico conscripsit circa annum 1518. in quorum priore, *cap.* 1. sic ait : „ Hoc nostro tempore detectus quidam morbus epidemialis sive fatalis „ ....Apud homines Gallicus appellatur, quoniam de eo NULLA est me- „ moria, nisi ex quo Carolus Francorum Rex cum suo exercitu in Ita- „ liam se contulit, anno scilicet virginei partus 1496.

Ulricho de Hutten. 1519. IX. Ulrichus de Hutten, Eques Germanus, cum lue venerea infectus, & vulgarem sui temporis curationem undecies intra novem annos incassum expertus, tandem usu ligni Guiaci perfectæ sanitati restitutus esset circa annum 1519. eruditum Tractatum *De Morbi Gallici Curatione per administrationem ligni Guiaci* conscripsit hoc eodem anno ad Albertum Brandeburgensem, S. R. E. Cardinalem, Moguntinum & Magdeburgensem Archiepiscopum & Electorem, in quo sequentia legere est *cap.* 1. „ Visum Deo est & nostra ætate morbos oriri Majoribus, ut existimare „ licet, INCOGNITOS. Annus fuit a Christo nato post millesimum & „ quadringentesimum nonagesimus tertius aut circa, cum irrepsit pesti- „ ferum malum, non in Gallia quidem, sed apud Neapolim primum : „ Nomen vero inde sortitum est, quod in Gallorum exercitu, qui illic „ Caroli Regis sui auspiciis belligerabat, apparuit prius quam usquam „ alibi.... Medici fugiebant ejus porro aspectum, nedum contactu ab- „ stinebant, ut morbi præterea nullius.....(Et *cap.*2.) Hoc præcipue in „ morbo quantum nostra ætate laboret Medicina compertum est, sile- „ bant ab ejus ortu totum in Germania biennium Medici.... Demum „ *c.* 4. In hac Medicorum consternatione, his erroribus ingesserunt se „ Chirurgici manum admolientes.

Laurentio Phrisio. 1532. X. Laurentius Phrisius, Germanus, in Opusculo *De Morbo Gallico*, quod Basileæ editum fuit anno 1532. sic ait *cap.* 1. „ Anno Christi Salva- „ toris nostri 1496. efferbuit quidam morbus atrocissimus, irruens in ho- „ mines sævo morsu ulcerum, glandularum & durissimorum dolorum, „ adeo notabili cruciatu, quod singuli videntes obstupuere : nam INCO- „ GNITUS & INVISUS erat iste pestifer morbus non tantum vulgo, „ verum etiam Doctis & in sacra Medicina eruditis..... Pauperes hoc ma- „ lo laborantes expellebantur ab hominum conversatione tanquam pu- „ rulentum cadaver, derelicti a Medicis, (qui se nolebant intromittere „ in curam tam speculando & consulendo, quam visitando.) Habitabant „ in arvis & sylvis. Quum igitur homines in tantum discederent ab illis

mi-

miseris, attamen Sublimis & Gloriosus nolens derelinquere illos, quos „ suo pretioso sanguine diraque morte redemit, misit ex Gallia & Nea-„ poli nonnullos Empiricos vel Medicos, qui potius temeraria audacia „ quam industria cœperunt curare homines hoc malo laborantes.

XI. Petrus Andræas Matthiolus, Senensis, in Opusculo sive Dialogo *De Morbo Gallico*, circa annum 1536. conscripto, asserit disertis verbis „ Deum memoria patrum, ut ineffrænatam mortalium luxuriam debitis afficeret pœnis, aut propositis contineret suppliciis, morbo, qui Gallicus „ vocatur, Italiam bellorum procellis concussam confecisse, qui postea „ contagione vulgatus est..... *Et paulo infra:* Hoc unum scias, *inquit* „ ante Caroli Francorum Regis adventum, nec morbum NOVISSE Ita-„ liam, nec nomen AUDIVISSE.„

Petro Andræa Matthiolo. 1536.

XII. Alphonsus Ferrius, Neapolitanus, Artium & Medicinæ Doctor, Medicus Pauli III. summi Pontificis, in Tractatu *De Morbo Gallico, & ligni sancti natura, usuque multiplici*, Parisiis edito anno 1539. sic disserit *Lib. 3. cap. 1.* „ De morbo, quem Gallicum appellant, NEMINEM ex antiquis Scriptoribus aliquid in specie atoma scripsisse comperio. In ge-„ nere vero nonnullos ex Veteribus recentiores autumant aliquid artigis-„ se conjectura quadam, non quod res ita se habeat..... Sed crucient se „ juniores quantumlibet in interpretanda nominis significatione, ac verbi „ vim, quatenus pro eis facit, interpretentur, NEMO tamen speciale „ Capitulum de ejus morbi genere editum demonstrabit. „

Alphonso Ferrio. 1539.

XIII. Hieronymus Fracastorius, Veronensis, *Lib. 2. De Morbis contagiosis, cap. 1.* typis excuso Venetiis anno 1549. hæc proponit de Syphilide: „NOVUM & diu orbe nostro INCOGNITUM morbum inter „ alia miranda nostra tempestas vidit, qui Europam fere omnem, Asiæ „ vero atque Africæ partem non parvam occupavit. In Italia vero fere iis „ temporibus erupit, quibus Galli sub Rege Carolo Regnum Neapolita-„ num occupavere, annos circiter decem ante 1500.„

Hieronymo Fracastorio. 1549.

XIV. Antonius Musa Brassavolus, Ferrariensis, initio *Libri de Morbo Gallico*, qui Venetiis excusus fuit anno 1553. enarrata vulgari Historia de ortu luis venereæ, cum Carolus Octavus Francorum Rex Regnum Neapolitanum armis invaderet anno 1495. in hæc demum verba concludit: Res vero summa est luem hanc TUNC cœpisse, cum Galli Italiam in-„ festarunt, & Carolus Octavus Francorum Rex Neapolim sub ditionem „ posuit. „

Antonio Musa Brassavolo. 1553.

XV. Joannes Sylvius, Insulensis apud Belgas, in Tractatu *De Morbo Gallico*, quem ab ipso conscriptum esse constat anno 1556, confutatis variis opinionibus, fatetur, „ Saniorem ipsi videri eorum sententiam, qui anno abhinc sexagesimo secundo (*hoc est anno* 1494) quo tem-„ pore Carolus Octavus Gallorum Rex, cognomine Gibbosus, Neapolim „

Joanne Sylvio. 1556.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

„ opugnaturus in Italiam exercitum introduxit, hunc morbum suppullulasse arbitrati sunt.

Gabiele Fallopio. 1560.

XVI. Gabriel Fallopius, Mutinensis, in Tractatu *De Morbo Gallico*, quem conscribebat circa annum 1560. prolatis in *primo capite* exemplis variis morborum, qui orbi nostro de novo incubuere, sic inde pergit, „Novissimum est, quod præ manibus habemus, & morbum Gallicum „seu Gallicam scabiem appellamus...... Nec dubitandum est si novus „sit necne, quoniam temporibus nostrorum patrum NONDUM repertus NONDUM auditus, tunc temporis elephantia grassabatur...... „Hæc scabies invasit nos anno 94. supra 1400. cum Carolus Imperator „summæ auctoritatis atque ingenii ardentissimi, (Imperatorem voco „exercitus Ducem) cum glisceret animus ejus in bellum convocato „eo anno maximo exercitu invasit Italiam, & sub ejus imperio subacto „Mediolanensi Ducatu, Hetruria tota, & cedentibus Rebuspublicis Florentinis, &c. Romam invasit; inde Neapolim, de jure hæreditario sibi putans competere, cum exercitu maximo octuaginta mille militum „aggredi tentavit. Tunc temporis apparuit hic morbus.

Aliisque Numero multis.

Sed quid opus est in re manifesta plura cumulare testimonia? Poterunt, si lubeat, consuli Leonardus Schmai, Salisburgensis, *Tract. De Morbo Gallico*, *cap.* 1. Nicolaus Massa, Venetus, *Lib. De Morbo Gallico*, *Tract.* 1. *cap.* 1. Antonius Gallus, *Oper. de ligno sancto non permiscendo*, *c.* 1. Aloysius Lobera, Abulanus, Medicus Caroli V. Imperatoris, *Lib. De quatuor aulicis ægritudinibus*. Joannes Baptista Montanus, Veronensis, *Tractat. de Morbo Gallico*, *cap.* 1. Leonardus Fuchsius, Germanus, *in Appendice ad Lib.* 5. *De curandi ratione*. Prosperus Borgarutius, Patavinus, *Method. De Morbo Gallico*, *cap.* 1. Nicolaus Macchellus, Mutinensis, initio *Tractatus De Morbo Gallico*. Alexander Trajanus Petronius, *De Morbo Gallico*, *Lib.* 1. *cap.* 1. Demum Guillelmus Rondeletius, in Schola Monspeliensi Professor regius & Cancellarius, initio *Lib. De Morbo Italico*, qui ab ineunte sæculo decimo sexto ad annum 1566. scripsere omnes, ac omnes uno ore referunt luem veneream & NOVUM in Europa morbum esse, & cum apparuit desinente decimo quinto sæculo coætaneis Medicis plane IGNOTUM fuisse.

CAPUT V.

Expenduntur loca aliquot Medicorum Chirurgorumve anno 1494. *antiquiorum, quæ allatæ epochæ videntur contradicere.*

CUM loca omnia, quotquot ex variis Auctoribus corradi solent, ut probetur luem veneream data epocha antiquiorem esse, simillima vel potius plane eadem sint, ea simul colligere visum est, ut in respon-

den-

dendo tautologiæ tædium effugeremus. Inde sane nullus dabitur adversariis querendi locus, cum si quid auctoritates illæ valeant, inde tanto magis valituræ sint luce mutuo collata.

Harumce auctoritatum aliæ quidem dudum notæ sunt, & apud Scriptores plerosque, qui luis venereæ antiquitati favent, passim obviæ; aliæ vero novæ & a Guillelmo Becketto, Chirurgo Londinensi, qui nuperrimus est ejusdem opinionis propugnator, recens objectæ. Ideo ne quid dolo malo confudisse vel omisisse videremur, placuit auctoritates illas utriusque generis separatim, articulatim, distincte proponere, propositasque diluere: priores isto, posteriores vero sequente capite.

Opponuntur loca variis ex variis Auctoribus excerpta, qui ante annum 1494. vixerunt.

Multi sunt Scriptores, quos in luis venereæ novitatem militare vulgo objicitur.

I. Guillelmus de Saliceto, Placentinus Medicus, *Chirurgiæ Lib.* 1. *cap.* 42. *De Apostemate in inguinibus. Hæc ægritudo*, inquit, *vocatur bubo vel dragoncelli inguinis, vel apostema inguinis, & ut plurimum fit ex materia frigida, quæ ab hepate expellitur ad loca illa, quæ debilia, vacua; & aliquando ex materia calida; & aliquando cum accidit homini in virga corruptio propter concubitum cum fœda muliere, aut ob aliam causam. Itaque corruptio multiplicatur & retinetur in virga, unde non potest natura mundificare virgam aut locum, primo propter multam plicaturam partium illarum & propter strictam viam illius loci, undè redit & regurgitat materia ad locum inguinum propter habilitatem loci illius ad recipiendum superfluitatem quamlibet, & propter affinitatem quam habent hæc loca ad virgam.*

Guillelmo de Saliceto. 1270.

Idem agit ibidem *cap.* 48. *De Pustulis albis vel rubeis, & de milio, & de scissuris & de corruptionibus vel hujusmodi, quæ fiunt in virga vel circa præputium propter coitum cum fœtida muliere, aut cum meretrice, aut ab alia causa.*

II. Lanfrancus Mediolanensis, Medicinæ Doctor, *Practicæ seu Artis completæ Chirurgiæ Tract.* 3. *Doctrin.* 2. *cap.* 11. ait *sæpe provenire apostema in inguine propter ulcera virgæ & pedum, propterea quod locus est descensus humorum ad illa loca, & tunc non est ita timendum, propterea quod venire tunc potest sine multa corporis plenitudine, & absque eo quod decursus humorum maxime ibi fiat*; Ibidem *Tractat.* 3. *Doctrin.* 3. *cap.* 11. *De ficu & cancro & ulcere in virga virili. Ficus*, inquit idem, *est quædam excrescentia, quæ nascitur supra præputium virgæ, & aliquando super caput, quæ quidem aliquando est mollis, ut de phlegmatica generata materia, aliquando dura, ut de melancholica, quæ si corrumpatur transit in cancrum. Cancer fit in virga, sicut in aliis diximus fieri membris: ulcera veniunt ex pustulis calidis virgæ supervenientibus, quæ postea crepantur; vel ex acutis humoribus locum ulcerantibus; vel ex commistione cum fœda muliere, quæ cum ægro talem habente morbum de novo cojerat.*

Lanfranco. 1290.

Bernardo Gordonio. 1300.

III. Bernardus Gordonius, in Universitate Monspeliensi Medicinæ Professor, *Lilii Medicinæ Particul. 7. cap. 5. De Passionibus virgæ. Passiones virgæ*, inquit, *sunt multæ, sicut sunt apostemata, ulcerationes, cancri, inflatio, dolor, pruritus. Causæ sunt exteriores aut interiores. Exteriores, sicut casus, percussio, & jacere cum muliere cujus matrix est immunda, plena sanie, aut virulanta, aut ventositate & similibus corruptis. Si autem causa fuerit intrinseca, tunc sunt sicut humores corrupti & mali descendentes ad virgam & ad partes inferiores, inducentes prædictas passiones.*

Joanne de Gaddesden. 1310.

IV. Joannes de Gaddesden, Chirurgus Anglicus, *in Rosa Anglica cap. De cura ulcerum virgæ. Ulcera*, inquit, *virgæ virilis contingunt vel ex coitu cum juvencula, vel ex coitu cum menstruata, vel ex retentione urinæ & spermatis.*

Guidone de Cauliaco. 1360.

V. Guido de Cauliaco, Gabalitanus, Chirurgiæ & Medicinæ Doctor in Universitate Monspeliensi, *in Chirurgia magna Tract. 6. Doctrin. 2. cap. 7. §. 9.* differit *de Calefactione & fætiditate in virga propter decubitum cum muliere fætida.*

Valesco de Taranta. 1400.

VI. Valescus de Taranta, Professor Monspesulanus, *Philonii Lib. 6. cap. 6. De ulceribus & pustulis virgæ. Causæ*, inquit, *possunt esse primitivæ aut accedentes aut conjunctæ. Primitivæ, ut est vulnus, vel attritio vel coitus cum fætida, vel immunda, vel cancrosa muliere; alia causa potest esse portasse femoralia nigra, fætida & immunda; alia Causa potest esse materia spermatica vel corrupta retenta inter caput virgæ & præputium, vel mali humores ibidem retenti, qui ibi retenti & non evacuati corrumpunt locum quem tangunt, vel ulcerant.* Et ibidem in fine, *Pustulæ virgæ fiunt, si quis coeat cum fœmina habente ulcus in Matrice, quæ contagiositate sua inficit virgam & in ea facit ulcus.*

Petro de Argelata. 1470.

VII. Demum Petrus de Argelata, Bononiensis, Artium & Medicinæ Doctor, *Chirurgiæ Lib. 2. Tract. 30. cap. 3. De Pustulis, quæ adveniunt virgæ propter conversationem cum fœda muliere, quæ albæ sunt vel rubeæ. Ex materia venenosa*, inquit, *quæ retinetur inter præputium & pellem virgæ causantur istæ Pustulæ tales per hunc modum, quoniam ex retentione illius materiæ, quæ remanet inter pellem & præputium ex actione viri cum fœda muliere, quæ non respirat, putrefit: deinde ille locus denigratur & mortificatur substantia virgæ, quæ restaurationem non recipit, nisi corruptione illa remota, & loco absterso.* Deinde propositis ad eas pustulas lotionibus detergentibus, stypticis, erodentibus, &c. sic ille pergit. *Unum recordor vobis quod antequam ista balnea dicta* (lotiones) *ex vino illo styptico fiant, fiat purgatio: aliter illis bubo superveniret in inguine, quoniam materia quæ venit ad locum illum retro pellitur a balneo isto* (seu potius lotione) *& inveniens concavitatem inguinis illic moram facit; quare bubo generatur & ad exituram pluries deveniet. Quare purgationem universalem facias; & imperiti Medici sperantes*

in-

Digitized by Google

indiſcrete vel incautela non faciunt purgationem, quare duplici modo lucrantur, quoniam de virga & bubone. Iterum viri tales debentes materiam vementem ad locum reſolvere, quærunt illam ſaniane (ſaniare) *ut aliquid lucrentur, & hoc non debet fieri a diſcreto viro & magiſtro.*

Sed qui ea loca ex variis Auctoribus rudioris ætatis tam ſtudioſe conquiſita objiciunt, & de venereis penis ulcuſculis & inguinum bubonibus exiſtimant eſſe intelligenda, næ inde arguunt ſe in eorumdem Auctorum lectione & doctrina plane hoſpites eſſe, cum certum ſit Auctores illos de venereis ulcuſculis ſive bubonibus, qualia nunc obſervantur, ne ſomniaſſe quidem laudatis locis, ſed de bubonibus & ulcuſculis a cauſa ſimplici oriundis, qualia olim obſervari potuere, loqui, ut liquet multis, copioſis, variiſque rationibus. Sed ea loca non debent accipi de ulcuſculis aut bubonibus venereis.

1. Quod ea virgæ ulcera, iique bubones inguinum tam paucis deſcribantur, ut inde nulla ratione veriſimile ſit laudata loca de ulcuſculis aut de bubonibus venereis accipi poſſe, quæ ſane non potuiſſent tam perfunctorie exponi a Medicis, quos in deſcribendis cæteris affectibus multo levioribus diligentes, imo verboſos fuiſſe notum eſt. Ut multis probatur.

2. Quod antiquiores illi Medici, ſi bubones aut ulcera, quæ deſcribunt, luis venereæ incipientis vel confirmatæ ſymptomata fuiſſent, ex notis morbi ſignis debuiſſent in morbi notitiam deduci, atque adeo de lue venerea, a qua dependerent, fuſe & ex profeſſo diſſerere, ut ferebat quæſtionis dignitas ac manifeſta utilitas, de qua tamen ne verbum quidem unum proſtat in illorum Operibus.

3. Quod ea penis ulcera non tantum veneris uſui cum fœda muliere adſcribantur, ſed etiam cauſis aliis, ut a Lanfranco, *puſtulis calidis virgæ, vel acutis humoribus ulcerantibus*, ut a Gordonio, *caſui vel percuſſioni*; ut à Gaddeſden, *coitui cum juvencula aut menſtruata, vel retentioni ſeminis & urinæ*; demum ut a Valeſco de Taranta, *vulneri, attritioni, ſpurcitiei & ſqualłori femoralium, materiæ acriori ſub præputio collectæ, pravis humoribus ulcerantibus*, &c. Unde ſequitur venerea ea nequaquam fuiſſe, quippe quæ niſi ab impuro cum infecta concubitu numquam producantur.

4. Quod pari quoque ratione bubo dicatur produci, non modo ab ulceribus virgæ, quod cum bubone venereo quadrare videretur, dato ſemel hæc ulcera venerea fuiſſe, ſed etiam *a materia frigida aut calida, quæ ab hepate expellatur*, juxta Guillelmum de Saliceto; aut *ab ulcere pedum*, juxta Lanfrancum, quod buboni tantum ſimplici convenire poteſt, atque adeo omnem amovet luis venereæ ſuſpicionem.

5. Quod ad curationem ulcerum præſcribantur tantum ab Auctoribus laudatis ablutio balani cum oxycrato, unguentum album camphoratum, aliaque hujuſcemodi, aut ad ſummum collyrium vulgato collyrio Lanfranci plane congener, ſine ullo medicaminnm internorum uſu; unde ma-

manifestum fit de ulcusculis venereis minime agi, quæ sane tam facile sanari non possunt.

Sed de ulcusculis, bubonisve a causis ordinariis & a venereo seminio alienis: ut multa apertissime demonstrant.

6. Denique quod similiter proposita bubonum illorum therapeia tota sit in procuranda maturatione, apertione, detersione tumoris, neglecto penitus remediorum internorum apparatu; quod evidenter demonstrat mentionem non esse de bubone venereo, quem tam facili methodo radicitus non curari notissimum est.

Ex his sequitur 1. Ea virgæ ulcera, quorum a laudatis Auctoribus habetur mentio, videri cutaneas tantum aut superficiarias glandis aut præputii excoriationes fuisse, quales sæpissime solent accidere ex levi & multiplici causa, & quæ vulgo *Calefactiones* appellantur, ut ipse Guido de Cauliaco easdem vocat.

2. Ad summum qualiacunque fuerint, saltem causa venerea genita non fuisse, sed alia quavis causa communi; neque enim negaverit quisquam ulcera penis sine lue venerea produci unquam posse, cum non experientia modo, sed ipso etiam laudatorum Medicorum testimonio contrarium comprobetur; siquidem Guillelmus de Saliceto, Lanfrancus, Bernardus de Gordonio, Joannes de Gaddesden, Valescus de Taranta præter concubitum cum fœda muliere, assignant ipsi alias causas ulcerum & pustularum virgæ a concubitu omnino diversas.

3. Idcirco nomine fœtidæ mulieris, cujus commercio prædicti Auctores ulcera virgæ contrahi dicunt, non debere intelligi mulierem lue venerea infectam, de quo morbo ne quidem in somnis illi cogitabant, sed *mulierem, cujus matrix esset immunda, plena sanie, & virulenta*, ut ait Gordonius, hoc est cujus uterus semine nimio ante admisso & mora corrupto fœteret, vel fluore muliebri acriore aut ulcere inquinaretur; vel mulierem, *quæ de novo coivisset cum homine talem habente morbum*, ut Lanfrancus dicit, hoc est cum homine cujus penis ulceribus exederetur; vel *mulierem menstruatam*, ut loquitur Gaddesden; vel demum *mulierem cancrosam*, ut loquitur Valescus de Taranta, hoc est in cujus utero carcinoma lateret.; vel ut idem ait, *fœminam habentem ulcus in matrice, quæ contagiositate sua inficiat virgam & in ea faciat ulcus*. Cæterum minime mirum est a prædictis Auctoribus observari ulcera & pustulas in pene interdum enasci ex copulatione cum muliere, cui menstrua virulenta fluant, aut quæ fluore albo acriore, vel ulcere cancrove uteri laboret, quandoquidem similis observatio neque nunc rara est in praxi, sine ulla tamen luis venereæ suspicione.

4. Imo probabile esse nomine *fœtidæ* mulieris ab Auctoribus illis designari quandoque mulierem leprosam, quarum magnus erat ipsorum ætate numerus & nota impurissima libido. Id sane suadere videretur auctoritas Medicorum Arabum, qui referunt non uno loco ulcera in pene soboriri consuevisse ex copulatione cum muliere, quæ lepra infecta esset;

quod

quod a Joanne de Gaddesden Chirurgo Anglo olim notari quoque meminimus, in *Rosa sua Medicinæ*, *seu Rosa Anglica*, capite *De concubitu cum muliere leprosa*. Porro tamen minime putandum est similibus exemplis posse fidem elevari eorum, quæ supra dicta sunt *capite tertio* de discrimine, quod inter lepram & luem veneream intercedit: cum si hoc unum symptoma excipiatur, quod tamen in utroque affectu nullatenus idem est, ex cæteris omnibus quæ a venere cum leprosis imminebant, nullum fuerit quod ad nota luis venereæ symptomata accedat.

5. Posse quæcumque dicta sunt confirmari auctoritate Joannis de Vigo, qui scripsit initio sæculi decimi sexti, lue venerea jam plane divulgata. Ille enim probe distinguit *calefactiones & carolos*, ut loquitur, *qui solent evenire juvenibus inter pellem & præputium virgæ*, imo etiam *pustulas carbunculosas*, *quæ ibidem oriri solent* ex causa simplici, de quibus supra recensita antiquiorum Medicorum loca intelligenda esse censemus, a pustulis seu ulcusculis aliis ejusdem partis ex causa venerea, de quibus ne verbum quidem apud Veteres reperire est. Asserit enim *Practicæ Lib. 2. Tract. 5. cap. 9. carolos accidere propter coitum calidæ mulieris & noviter menstruatæ*: Ibidem vero *cap. 8. Pustulas carbunculosas causari in hominibus coitum habentibus cum muliere fœda, habente vulvam ulceratam ulcere putrido vel maligno, vel quia fuerit noviter menstruata*, circa quæ cum Antiquioribus manifeste consentit. At vero dicit *ibidem Lib. 5. c. 1. Pustulas venereas* ex contagioso concubitu enasci *in partibus genitalibus*, *videlicet in vulva in mulieribus, & in virga in hominibus*, *& esse interdum lividi coloris, aliquando nigri*, *nonnumquam subalbidi*, *cum callositate eas circumdante*.

6. Hæc eadem a Fallopio olim animadversa fuisse in *Tractatu de Morbo Gallico*, nec in uno tantum loco. *Viderant antiqui suis temporibus*, inquit ille *cap. 7. oriri ulcera circa pudenda, quæ calefactiones vocantur: nam ante morbi Gallici ortum, Scriptores, ut Guido, &c. locuti sunt de his, vel cum juvenis non mundat glandem, vel quia habet rem veneream cum muliere menstruata, & tunc oriuntur calefactiones istæ ..... At ego dicam*, pergit ille, *esse maximam differentiam inter cariem* (Gallicam) *& calefactiones. Antiqui Scriptores*, ait idem *c. 81. Græci & Arabes, veluti Paulus Aetius & Avicenna locuti sunt de ulceribus depascentibus colis: sed differunt illa a carie* (Gallica seu ulcusculis venereis.) *Similiter Chirurgici posteriores loquuntur de his, sed non sunt eadem cum his quorum curationem dare intendimus. Superiores Chirurgici loquentes de depascentibus, dicunt duplici de causa fieri, vel ex turpitudine alba vel nigra, collecta inter glandem & præputium: hanc turpitudinem sordem appellant. Volunt igitur quod quoties sordes ista continetur inter præputium & glandem, bulliens faciat hujusmodi cariem .... Nos non loquemur*, addit ille, *de omnibus his, sed de veris Gallicis Tarolis dictis, sive Carolis, qui sunt ab aliis distinguendi; calefactiones, excoriationes, &c. facile sanantur .... sed non caries ita facile*.

7. Pa-

7. Pari ratione ea, quæ de bubone in inguine Guillelmus de Saliceto, Lanfrancus, Petrus de Argelata dicta habent, non de venereo, sed de simplici bubone accipienda esse, qualis simplici lymphæ vitio accidit, aut ulceribus penis solet supervenire, quæ a causis ordinariis & a lue venerea plane alienis inferantur: Tunc enim puris guttulæ vasis limphaticis, quæ ab ulceratis penis partibus sobolescunt, ad inguinales glandulas quo ipsa tendunt delatæ limpham, cui commiscentur, ita inficiunt inspissantque, ut in glandularum cellulis hærere cogatur, ubi panum, phygethlon, vel ut vulgo ajunt, bubonem excitat. Sic observamus quotidie simili prorsus ratione glandulas limphaticas collo vel maxillæ inferiori adsitas toties tumefieri, imo vero quandoque suppurari, quoties capitis exteriora tinea aut ulcusculis defœdantur, facta scilicet materiæ morbificæ metastasi cum limpha inde redeunte.

8. Proinde tandem ex illis Medicorum Chirurgorumve locis, qui anno 1494. superiores vixerunt, si æquo animo & sine præjudicio perpendantur, posse nihil prorsus colligi, quod allatam de novitate luis venereæ sententiam evertere valeat, aut fidem Historicorum infirmare, qui morbum hunc orbi nostro tempore belli Neapolitani a Carolo VIII. Francorum Rege gesti inductum fuisse uno ore omnes affirmant.

CAPUT VI.

Explicantur testimonia a Guillelmo Becketto pro luis veneree antiquitate nuper producta.

Beckettus nuperrimus propugnator opinionis de antiquitate luis venereæ.

OPINIONIS de antiquitate luis venereæ patrocinium nuperrime suscepit Guillelmus Beckettus, Chirurgus Londinensis, Dissertationibus tribus quas edendas curavit in XXX. & XXXI. Voluminibus Transactionum Philosophicarum, & in quas congessit diligentia summa quæcunque ex editis, ineditisve Magnæ Britanniæ monumentis potuit corradere, quæ viderentur opinioni suæ suffragari.

I. Contendit Arsuram genitalium eamdem fuisse cum gonorrhœa venerea.

Primo Contendit in prima Dissertatione, quæ prostat in XXX. Volumine Transactionum Philosophicarum, n. 357. ann. 1718. gonorrhœam veneream sæculis aliquot ante annum 1494. notam fuisse in Anglia nomine *ardoris*, *arsuræ*, *incendii* &c. Anglice *Buring* sive *Brenning*, de quibus sane mentio frequens fit ab Historicis Magnæ Britanniæ; Et in opinionis confirmationem auctoritates adducit multas quarum nonnullæ hoc anno 1494. antiquiores sunt, pleræque anno eodem recentiores.

Quod Antiquiores excerptæ sunt 1. Ex Opere manuscripto Joannis Ardern, Chirurgi Anglici, sua ætate hoc est exeunte sæculo decimo quarto haud in-

Digitized by Google

incelebris, ubi multa sunt de *arsura*, quam definit ille, ut refert Beckettus, *calorem interiorem cum excoriatione urethræ*, unde ardor. multis auctoritatibus probare conatur.

2. Ex collectaneis quibusdam Medici circa annum 1390. & 1440. scriptis, ut Beckettus arbitratur, in quibus legere est formulas quasdam ad *arsuram* tum virorum, tum mulierum.

3. Ex antiquis regulis Lupanarium Londini olim publice prostantium in suburbio *Sautvvark* dicto, quæ circiter anno 1430. constitutæ creduntur, quæ manuscriptæ extant, & quarum articulo uno agitur *de his, qui custodiunt mulieres habentes nefandam infirmitatem*; vetatur vero alio gravi mulctâ, *ne qua in Lupanari prostet fœmina arsuræ morbo infecta*.

Recentiores depromtæ sunt 1. Ex Libello, quo certus quidam Simon Fish, novarum in Religione opinionum impotens assectator & Catholicorum osor accerrimus Henrico VIII. Anglorum Regi supplicavit anno 1530. in quo refertur *Presbyteros in Angliæ Regno omnia vitiare: ipsos a fœminis uri*, hoc est arsura affici, *ac alias fœminas vicissim urere: ipsosque a meretricibus lepram contrahere, quam contractam cum aliis fœminis deinde communicent*.

2. Ex Libro, quem anno 1546. edidit Andræas Boord, Doctor Medicus & Presbyter, quem inscripsit *Compendium Sanitatis*, & in quo initio Capitis cujusdam his verbis præfatur, *Agemus capite 19. de arsura prostibulorum;* additque postea, *si quis post contractam a prostibulo arsuram, rem habeat eadem die cum sana muliere, arsuram eamdem cum illa communicaturum esse*

3. Ex Epistola, quam Michael VVood præposuit Orationi *de vera obedientia* a Stephano Gardiner scriptæ & Rhotomagi æditæ anno 1553. in qua fit *arsuræ* mentio.

4. Ex Opere quodam manuscripto Joannis Balæi, quod est penes ipsum Beckettum, & in quo Balæus de Doctore VVeston verba faciens quem Reginaldus Polus Cardinalis, regnante Maria, Decanatu VVindsorii abdicavit ob adulterii crimen, ait Canonicum illum *in curanda arsura magis exercitum fuisse, quam scortum, quod in ullo Lupanari prostaret;* adjicitque *mulierem aliquam in Paræcia Sancti Botolph ab eo nuper ustam fuisse.*

5. Ex Tractatu Guillelmi Bulleyn, Doctoris Medici, anno 1562. edito, cujus inscriptio est *The Bulvvark &c.* ubi Auctor ille *de meretricum arsura* disserit.

Ea sane numero multa sunt, sed re pauca, imo potius nulla, cum ruinoso fundamento consistant. Omitto jam objecta testimonia ex Operibus, Legibus, Tabulisve ineditis, aut Libris perraris depromta esse, quæ idcirco nec ea qua par esset diligentia scrutari & excutere, imo ne inspicere quidem licitum fuit, ut de manuscriptorum ætate, verborumve inde excerptorum sententia constaret. Sed lubenter concessero Beckett o Explicantur auctoritates a Becketto objectæ.

ketto

Ketto hac in re, ne vitilitigare videar quasi causæ diffiderem, eique ultro dedero singula rectissime se habere, quod sane maximum est; at vero pernego inde sequi *arsuram* illam, de qua quæstio est, eamdem fuisse cum gonorrhœa venerea, atque adeo gonorrhœam ab impura venere oriundam *arsuræ* nomine olim grassatam fuisse. Verum ut cogitationes meas dilucide explicem, res paulo altius repetenda est.

Itaque I. Lepra Arabum, quæ in Anglia sicut in cætera Europa, olim frequens erat, non solum convictu sed congressu etiam contagiosa fuit quapropter lege constitutum erat, interposita etiam gravi pœna, ut leprosi seu elephantiaci destinatis locis coerciti consuetudine cum sanis interdicerentur.

Lepram concubitu contagiosam fuisse.

II. Proinde lepra concubitu, quo non est contactus alter intimior, quasi præsentissima contagione propagari debuit, si quis impudens vel perditissimæ libidinis cum leprosis veneri indulgeret. Et sane ea ratione propagatam fuisse testantur uno ore coætanei fere omnes Medici, ut Forestus, *Observationum Chirurgicarum Lib. 4. Observ.* 8. Palmarius, *de elephantiasi*, *c.*2. Paræus, *Operum Lib.* 20. *cap.*8. Fernelius, *De partium morbis & symptomatis*, *Lib.* 6. *cap.*19. Valescus de Taranta, *Philonii Lib.* 7. *cap.* 39. Gordonius, *Lilii particula* 1. *cap.* 22. ubi refert *quamdam Comitissam venisse leprosam in Montem pessulanum, & fuisse in fine in cura ejus; & quemdam Baccalarium in Medicina ministravisse ei, & jacuisse cum ea, & impregnavisse eam, & perfectissime leprosum factum fuisse*, cujus Historiæ similem alteram profert Philippus Schopffius, *Lib. de Lepra*, scilicet Fabri cujusdam lignarii, qui ex concubitu cum leprosa lepram brevi contraxit.

Saltem ex concubitu cum leprosis genitalia arsura affecta fuisse.

III. Quod si quando res melius forsan cederet, aut saltem ex usu veneris cum leprosis mulieribus, imo etiam cum illis quæ cæteroqui sanæ cum leprosis paulo ante rem habuissent, genitalia plerumque affecta fuerunt, phlogosi, erysipelate, exulceratione cenchriade sive miliari, phlyctænis, &c. unde dysuria, sive ut tunc loqui mos erat, ardor, arsura, incendium, calefactio, Anglice *Brenning*.

IV. Possunt in confirmationem produci testes oculati & multi & idonei.

1. Theodoricus, Chirurgus & Episcopus Cerviensis anno 1290. qui *Chirurgiæ Lib. 6. cap.* 55. ait morbo *infici, qui post coitum leprosi* ad mulierem accedit.

2. Auctor Tractatus Chirurgici manuscripti, Rogerinæ dicti, ideoque Rogerio Baconi a quibusdam adscripti, sed qui videtur doctissimo Joanne Freind, *Histor. Medicin. part.* 3. Rogerio parmensi potius adscribendus, ubi diserte explicatur, teste eodem Freind, *ibidem*, quot quantisque malis pateret ille, cui contingeret cum muliere rem facere, quæ a leproso recens compressa fuisset.

3. Gil-

3. Gilbertus Anglicus, qui in *Compendio medicinæ, tam morborum universalium quam particularium* eadem profert cap. 345. quæ in Rogerina legi modo diximus.

4. Bartholomæus, vulgo Glanville dictus, cujus *Breviarium Medicinæ*, quod manuscriptum extat cum Compendio Medicinæ Gilberti Anglici ita convenit, ut idem opus esse videatur. Sane in *Breviario* illo, *Lib. 2. cap. 4.* verba eadem legere est, teste Freind, de periculis imminentibus *ex coitu cum muliere a leproso recens vitiata, quæ* prostant in *Compendio*.

5. Demum Joannes de Gaddesden, Chirurgus Anglicus, qui in *Practica Medicinæ seu Rosa Anglica* agit capite peculiari, *de infectione ex concubitu cum leproso aut leprosa*, ubi ait *illum, qui concubuit cum muliere, cum qua coivit leprosus, puncturas intra carnem & corium, hoc est* inter balanum & præputium, *& aliquando calefactiones in toto corpore sentire*.

V. Hinc ergo facile explicari possunt testimonia illa tria a BecKetto objecta, quæ anno 1494. antiquiora sunt. *Arsura* nempe *illa*, 1. de qua loquebatur Joannes Ardern circa annum 1370. 2. adversus quam extant formulæ manuscriptæ circa annum 1390. & 1440. 3. de qua verba fiunt in Regulis manuscriptis Lupanarium Londinensium circiter anno 1430. eadem plane est cum affectione illa, quam probavimus concubitu cum muliere leprosa, vel quæ leproso sui copiam recenter fecisset, olim contractam fuisse. *Nefanda* vero *infirmitas*, cujus mentio est in Regulis iisdem, videtur ipsamet lepra fuisse.

Hinc patere causam arsuræ genitalium, quæ olim in Anglia frequens erat.

VI. Porro nullatenus mirum esse debet a leprosis mulieres non raro contaminari olim potuisse. Cum enim inter eos qui lepra tenebantur, multi inexplorati essent, vel male explorati, & quibus ideo usu cum sanis interdictum non erat; cum inter sepositos multi forent quibuscum indulgentius agebatur & quibus ideo copia esset aliquando divagandi, facile erat iis omnibus libidini, in quam ex morbi natura leprosos effrænatos fuisse constat, sese totos dedere, eo quidem tempore quo Lupanaria publice prostabant, & præsertim in populosis Civitatibus, ubi cuilibet ignoto latere nullo negotio licitum est. Mirum est tantummodo videri eam morbi speciem in Anglia olim communiorem fuisse quam in reliqua Europa, & ab Historicis, Medicisque Anglicis maxime celebratam; sed inde forsan hoc repetendum est, quod Leges in leprosos sancitæ in Anglia leniores olim fuerint, vel remissius observatæ; qua de re videant quibus antiqua Angliæ disciplina notior est.

VII. Cæterum arsura illa cum gonorrhœa venerea neutiquam confundenda est, a qua plane diversam fuisse liquet multis argumentis.

Arsuram illam a gonorrhœa venerea plane di-

1. Quod etsi manus BecKetto daremus, concederemusque luem veneream multo antiquiorem fuisse quam putamus, nulla tamen ratione credi posset

versam fuisse. possset gonorrhœam satis antiquam fuisse, ut cum arsura illa, quæ decimo tertio & decimo quarto sæculo grassabatur, eadem fuerit. Compertum est enim silentio omnium Auctorum, qui de lue venerea scripsere ante annum 1545. & diserto Fallopii testimonio, *Tract. de Morbo Gallico, cap.* 23.gonorrhæam veneream prius ignotam inter luis symptomata primum apparuisse anno 1545. aut 1546. hoc est quinquaginta annis ab ingressu quem lui venereæ assignamus, atque adeo multo tardius quam arsura illa; sed de his fusius infra *cap.* 11.

2. Quod in gonorrhœa venerea, ut vox ipsa innuit, perpetuo cum dysuria adsit, vel eidem brevi succedat effluxus purulenti seminis uber & diuturnus; nullus vero olim observaretur in antiqua illa arsura, nullus saltem memoretur ab Auctoribus qui de arsura scripserunt, quos omnes tam grave symptoma siluisse, si adfuisset, verisimile non est, unde datur colligere arsuram meram fuisse glandis & urethræ phlogosim erysipelatodœam.

3. Quod gonorghæa, quoniam contumacior est, curatione plerumque diuturna, at certe semper difficili opus habeat: contra vero arsura, quæ fugacior erat, sanaretur fotu solo, vel ad summum injectione anodyna, teste vel ipso Becketto, qui in Dissertatione laudata profert sequentia verba Joannis Ardern: *Contra incendium virgæ virilis interius ex calore & excoriatione fiat talis syringa* (id est injectio) *lenitiva: accipe lac mulieris masculum nutrientis & parum zuccarium, oleum violæ & ptisanæ, quibus commixtis, per syringam infundatur; & si prædictis admiscueris lacamygdalarum melior erit medicina.* Quod remedii genus congener est cum remedio ad labiorum arsuram & puncturam proposito a Rogerio, *Chirurgiæ Lib.* 1. *c.* 35. & a Rollando, *Chirurgiæ Lib.* 1. *c.* 21.

4. Quod mulier quæ cum Syphilitico venerem exercuit, unde male habet, gonorrhæam inferat non solum eadem die qua Syphilitico sui copiam fecit, sed etiam nisi sanata sit, post quantumlibet temporis intervallum: non solum illota & semine virulento adhuc in utero reside, sed etiam probe lota, & post excussum totum semen: at e contra nullum immineret arsuræ periculum a Consuetudine cum fœmina quæ leproso succubuisset, nisi *de novo*, ut ait Lanfrancus, *Practic. Tract.* 3. *Doctrin.* 3. *cap.* 11. vel *de proximo*, ut ait Valescus de Taranta, *Philonii Lib.* 7. *cap.* 39. succubuisset; imo nisi semen leprosi in utero adhuc restitaret, *semine adhuc in matrice existente*, juxta Gordonium, *Lilii Particul.* 1. *c.* 22. & Valescum de Taranta, *ubi supra*. Et inde est quod Joannes de Gaddesden, in *Rosa Anglica, capite de infectione ex concubitu cum leproso vel leprosa*, hac tamen in re Gordonium ducem sequutus, *mulierem* ab omni labe *securam* fore affirmet, si post coitum cum leproso *saltet & descendat retro fortiter per gradus, & sternutet cum pulvere piperis, vel cum penna cum aceto in naribus ita*,

Digitized by Google

tio quod sperma priùs receptum descendat; & tunc lavet se in decoctione rosarum vel plantaginis decoctarum in vino & surfure.

5. Demum quod ex veneris usu cum muliere leprosa, vel quam leprosus recens stupraverat, multa præter arsuram symptomata alia inferentur, quorum nulla aut cum gonorhæa venerea conjungi, aut in lue venerea observari unquam solent. Hac de re audiendus idem Joannes de Gaddelden, *ubi supra*. „ Ille, *inquit*, qui concubuit cum muliere cum qua „ coivit leprosus, puncturas intra carnem & corium sentit, & aliquando „ calefactiones in toto corpore, & postea frigus & insomnietates, & circa „ faciem quasi formicas currentes, si sit de causa calida. Color variatur de „ rubedine in album & e converso, & frequenter habent calorem lentum „ interius, & prorumpit aliquando exterius, quando est post coitum cho- „ lerici. Si sit post coitum phlegmatici vel melancholici, tardius perci- „ pitur, & facies statim discoloratur & subtumescit, & est aggravatio „ omnium membrorum, quod vix se movere potest, & habet frigus sub- „ cutaneum, cum formicatione faciei post, deinde totius corporis. „ Quæ singula ipsissimis verbis leguntur in *Chirurgia Theodorici*, *loco jam laudato*: in *Rogerina*: & in *Compendio Medicinæ Gilberti*.

VIII. De arsura illa, quæ a lepra degener erat, possunt intelligi, si ita lubeat, cætera testimonia a Becketto adducta, quæ anno 1494 recentiora sunt; quamquam, ut libere dicam, videntur ea omnia potius accipienda esse de morbis vere venereis. Omnium enim antiquissimum ad annum 1530. pertinet, quo tempore lepra jam rarior fuit, quo vero luis venerea non in Italia tantum & Gallia, sed in Anglia quoque frequens erat & divulgata, ut constat ex testamento Doctoris Collet, Decani Ecclesiæ Cathedralis Sancti Pauli Londinensis, anno 1418. scripto, de quo J. Freind, *Histor. Med. part.* 3. Neque obstat sermonem esse in allatis locis de arsura genitalium, non de gonorrhæa penisve ulcusculis. Debuerunt nempe novis illis affectibus nomina accommodari usu recepta aliarum affectionum natura quidem diversarum, sed ad quas tamen viderentur quadamtenus alludere, quod & alibi factum scimus in denominanda lue venerea: quod exemplo simili, quamquam in re dispari a Romanis olim factitatum legimus, cum Pyrrhi Elephantos Boves Lucæ seu Lucanos appellavere: quod ab omnibus semper factitabitur, quandiu homines a notis notarum rerum ideis ad ignotas ignotarum cogentur procedere.

Secundo. In altera Dissertatione, quæ extat in Volumine XXXI. *Transactionum Philosophicarum*, n. 365. ann. 1720. Beckettus totus in eo est, ut probet antiquitatem luis ipsius venereæ, & in hunc finem præter ratiunculas nonnullas, quibus jam abunde satisfactum est in præcedentibus, duo adducit testimonia, quæ notatione digna esse videntur. II. Contendit Beckettus luem veneream ipsammet olim cognitam fuisse.

Unum excerptum est ex Manuscripto quodam, quod asservatur Oxonii in

C

Quod conatur probare maxime argumentis duobus.

in Collegio Lincolniensi, ubi sic loquens inducitur Thomas quidam * Gascoigne, quem Beckettus ait Universitatis Oxoniensis Cancellarium tunc fuisse, „Novi enim ego Magister Thomas Gascoigne, licet indignus, „ sacræ Theologiæ Doctor, qui hæc scripsi & collegi, diversos viros, qui „ mortui fuerant ex putrefactione membrorum suorum genitalium & „ corporis sui; quæ corruptio & putrefactio, ut ipsi dixerunt, causata „ fuit per exercitium copulæ carnalis cum mulieribus. Magnus enim Dux „ in Anglia, scilicet Joannes de Gaunt mortuus est ex tali putrefactione „ membrorum genitalium & corporis sui, causata per frequentationem „ mulierum; magnus enim fornicator fuit, ut in toto Regno Angliæ di„ vulgabatur, ante mortem suam jacens sic infirmus in lecto, eamdem „ putrefactionem Regi Angliæ Ricardo II. ostendit, cum idem Rex „ eumdem Ducem in sua infirmitate visitavit; & dixit mihi, qui ista no„ vit, unus fidelis sacræ Theologiæ Baccalaureus. VVillus etiam longe „ vir maturæ ætatis & de Civitate Londonii, mortuus est ex tali putrefa„ ctione membrorum suorum genitalium & corporis sui, causata per co„ pulam carnalem cum mulieribus, ut ipsemet pluries confessus est ante „ mortem suam, cum manu sua propria eleemosynas distribuit, ut ego novi „ anno Domini 1430. Hactenus Thomas ille Gascoigne, ex cujus verbis credit Beckettus posse colligi tum Joannem Ducem Lancastriæ, quem Angli de Gandavo sive Gaunt vocant, tum VVillum illum Londinensem lue venerea laborasse ante annum 1430. atque adeo morbum hunc olim observatam fuisse ante detectas Occidentales Indias.

Alterum vero testimonium depromptum est ex quibusdam locis Operum manuscriptorum Joannis Ardern, Chirurgi in Anglia celebris circa annum 1370. ubi agitur de phimosi, paraphimosi, caruncularis urethræ ac bubone; unde videtur Becketto inferendum esse ea symptomata venerea fuisse, ac proinde luem veneream in Anglia ætate illa jam grassatam esse.

Explicantur argumenta a Beckettto opposita. Genitalia variis morbis semper obnoxia fuisse.

Sed miror Beckettum opinione sua usque adeo occupari, ut luem veneream nullibi non videat; videat certe ubi nulla est, imo etiam ubi nulla prorsus adsunt luis indicia, si res attentius introspiciatur.

Nam I. Indicavimus jam supra *cap.* 2. genitales partes gravibus morbis semper obnoxias fuisse, non minus quam cæteras totius corporis, ut quæ iisdem causis morbificis paterent, nec ulla gauderent prærogativa, ut a morbis immunes essent. Constat sane Medicos fere omnes a primis Medicinæ temporibus & longe ante notam luem veneream, uberrime disseruisse de genitalium abscessu, ulcere, carcinomate, putrefactione gangræna; de quibus vide Galenum, *Lib. 6. De locis affectis cap. 6.* & Cornelium Celsum, *Lib. 6. cap.* 18. ut cæteris nunc parcam: imo vero veteres Historicos de affectionibus istiusmodi haud raro mentionem facere. Sic narrat

* Claruit circa annum 1460. *J. G. Vossius, De Historicis Latinis Lib. 3. cap. 9.*

Flavius Josephus, *Lib.* 2. *contra Apionem*, improbum illum Judæorum calumniatorem ulcere penis laborasse, quo post incisiones frustra adhibitas putrefactis genitalibus in magnis doloribus expiraverit. Sic refert idem *Histor. Judaicæ Lib.* 17. *cap.* 8. Herodem Judæorum Regem genitalibus quoque putrefactis & vermibus scatentibus tabe confectum & spasmo convulsum interiisse. Sic constat Eusebii testimonio, *Histor. Ecclesiastic. Lib.* 8. *cap.* 16. Galerium Maximianum mortem miserrimam oppetiisse ex abscessu & ulcere circa media occultiorum corporis partium loca, nempe ut arbitror in perinæo, qui uterque morbus insanabilis erat, cum incredibili vermium multitudine & fœtore intolerando. Sic notissima est Novocomensis illius viri historia, quam Plinius memorat, *Epistolar. Lib.* 6. „ *Epistol.* 24. Maritus, inquit, ex diutino morbo circa velanda corporis „ ulceribus putrescebat; uxor ut inspiceret exegit, neque enim quemquam „ fidelius judicaturum possetne sanari. Vidit, sanari desperavit, *hortata est ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux, imo exemplum & necessitas fuit; nam secum marito ligavit, & abjecit in lacum* Larium. Sic demum testatur Palladius, *in Histor. Lausiaca*, *vita* 32. Eroni cuidam cum Mima congresso enatum esse anthracem in glande, quo sex mensibus usque adeo ægrotavit, ut ejus virilia computruerint & sua sponte ceciderint. Ex his tamen omnibus sive Medicorum, sive Historicorum locis, nemini nisi qui in rebus medicis plane hospes fuerit, non in mentem dico, sed ne in suspicionem quidem venire potuit eas affectionum species a lue venerea olim inductas fuisse, quæ ne ætate quidem nostra, qua dira illa pernicies maxime grassatur, ab impura venere semper ortum habeant.

II. Censemus morbos istiusmodi genitalium maxime frequentes fuisse in mulierosis, scortatoribus & in venerem effrænibus, cum enim libidine & salacitate conciti meritoriis fœminis maxime uterentur, quæ semper impurissimæ fuere; cum a nullis abstinerent flagitiis, sed quasi admissarii promiscue concumberent cum mulieribus quibusvis, & sæpius cum male habentibus cancro, ulcere, abscessu uteri &c. cum liquescentibus fluore albo, acri, virulento &c. cum lepra infectis, aut quæ leprosis sui corporis usuram recenter permisissent &c. inde debuerunt procul dubio cæteris frequentius arsuras, phlogoses, inflammationes, abscessus, ulcera, carcinomata genitalium experiri. Maxime in scortatoribus & mulierosis.

III. Quin imo, etsi daremus eos qui in venerem proniores erant, sanis purisque tantum mulieribus usos esse, quod sane maximum, debuerunt tamen ex ipso opere coitionis nimium repetitæ in eosdem morbos frequentius incidere, quam ii qui si non caste, saltem temperanter viverent. Organis enim genitalibus acriore, salsiore, fervidiore semine turgentibus; sæpius & diutius attrectatis, compressis, sanguine æstuante, qui influeret, aut qui retineretur, distentis; imo quod pessimum est; aphrodisiacorum

Quod conatur probare maxime argumentis duobus.

in Collegio Lincolniensi, ubi sic loquens inducitur Thomas quidam * Gascoigne, quem Beckettus ait Universitatis Oxoniensis Cancellarium tunc fuisse, „Novi enim ego Magister Thomas Gascoigne, licet indignus, „ sacræ Theologiæ Doctor, qui hæc scripsi & collegi, diversos viros, qui „ mortui fuerant ex putrefactione membrorum suorum genitalium & „ corporis sui; quæ corruptio & putrefactio, ut ipsi dixerunt, causata „ fuit per exercitium copulæ carnalis cum mulieribus. Magnus enim Dux „ in Anglia, scilicet Joannes de Gaunt mortuus est ex tali putrefactione „ membrorum genitalium & corporis sui, causata per frequentationem „ mulierum; magnus enim fornicator fuit, ut in toto Regno Angliæ di„ vulgabatur, ante mortem suam jacens sic infirmus in lecto, eamdem „ putrefactionem Regi Angliæ Ricardo II. ostendit, cum idem Rex „ eumdem Ducem in sua infirmitate visitavit; & dixit mihi, qui ista no„ vit, unus fidelis sacræ Theologiæ Baccalaureus. VVillus etiam longe „ vir maturæ ætatis & de Civitate Londonii, mortuus est ex tali putrefa„ ctione membrorum suorum genitalium & corporis sui, causata per co„ pulam carnalem cum mulieribus, ut ipsemet pluries confessus est ante „ mortem suam, cum manu sua propria eleemosynas distribuit, ut ego novi „ anno Domini 1430. Hactenus Thomas ille Gascoigne, ex cujus verbis credit Beckettus posse colligi tum Joannem Ducem Lancastriæ, quem Angli de Gandavo sive Gaunt vocant, tum VVillum illum Londinensem lue venerea laborasse ante annum 1430. atque adeo morbum hunc olim observatam fuisse ante detectas Occidentales Indias.

Alterum vero testimonium depromptum est ex quibusdam locis Operum manuscriptorum Joannis Ardern, Chirurgi in Anglia celebris circa annum 1370. ubi agitur de phimosi, paraphimosi, carunculis urethræ ac bubone; unde videtur Becketto inferendum esse ea symptomata venerea fuisse, ac proinde luem veneream in Anglia ætate illa jam grassatam esse.

Explicantur argumenta a Beckett o opposita. Genitalia variis morbis semper obnoxia fuisse.

Sed miror Beckettum opinione sua usque adeo occupari, ut luem veneream nullibi non videat; videat certe ubi nulla est, imo etiam ubi nulla prorsus adsunt luis indicia, si res attentius introspiciatur.

Nam I. Indicavimus jam supra *cap.* 2. genitales partes gravibus morbis semper obnoxias fuisse, non minus quam cæteras totius corporis, ut quæ iisdem causis morbificis paterent, nec ulla gauderent prærogativa, ut a morbis immunes essent. Constat sane Medicos fere omnes a primis Medicinæ temporibus & longe ante notam luem veneream, uberrime disseruisse de genitalium abscessu, ulcere, carcinomate, putrefactione gangræna; de quibus vide Galenum, *Lib. 6. De locis affectis cap.* 6. & Cornelium Celsum, *Lib. 6. cap.* 18. ut cæteris nunc parcam: imo vero veteres Historicos de affectionibus istiusmodi haud raro mentionem facere. Sic narrat

* Claruit circa annum 1460. *J. G. Vossius, De Historicis Latinis Lib. 3. cap.* 9.

Digitized by Google

Flavius Josephus, *Lib.* 2. *contra Apionem*, improbum illum Judæorum calumniatorem ulcere penis laborasse, quo post incisiones frustra adhibitas putrefactis genitalibus in magnis doloribus expiraverit. Sic refert idem *Histor. Judaicæ Lib.* 17. *cap.* 8. Herodem Judæorum Regem genitalibus quoque putrefactis & vermibus scatentibus tabe confectum & spasmo convulsum interiisse. Sic constat Eusebii testimonio, *Histor. Ecclesiastic. Lib.* 8. *cap.* 16. Galerium Maximianum mortem miserrimam oppetiisse ex abscessu & ulcere circa media occultiorum corporis partium loca, nempe ut arbitror in perinæo, qui uterque morbus insanabilis erat, cum incredibili vermium multitudine & fœtore intolerando. Sic notissima est Novocomensis illius viri historia, quam Plinius memorat, *Epistolar. Lib.* 6. „ *Epistol.* 24. Maritus, inquit, ex diutino morbo circa velanda corporis „ ulceribus putrescebat; uxor ut inspiceret exegit, neque enim quemquam „ fidelius judicaturum possetne sanari. Vidit, sanari desperavit, *hortata est ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux, imo exemplum & necessitas fuit; nam secum marito ligavit, & abjecit in lacum* Larium. Sic demum testatur Palladius, *in Histor. Lausiaca, vita* 32. Eroni cuidam cum Mima congresso enatum esse anthracem in glande, quo sex mensibus usque adeo ægrotavit, ut ejus virilia computruerint & sua sponte ceciderint. Ex his tamen omnibus sive Medicorum, sive Historicorum locis, nemini nisi qui in rebus medicis plane hospes fuerit, non in mentem dico, sed ne in suspicionem quidem venire potuit eas affectionum species a lue venerea olim inductas fuisse, quæ ne ætate quidem nostra, qua dira illa pernicies maxime grassatur, ab impura venere semper ortum habeant.

II. Censemus morbos istiusmodi genitalium maxime frequentes fuisse in mulierosis, scortatoribus & in venerem effrænibus, cum enim libidine & salacitate conciti meritoriis fœminis maxime uterentur, quæ semper impurissimæ fuere; cum a nullis abstinerent flagitiis, sed quasi admissarii promiscue concumberent cum mulieribus quibusvis, & sæpius cum male habentibus cancro, ulcere, abscessu uteri &c. cum liquescentibus fluore albo, acri, virulento &c. cum lepra infectis, aut quæ leprosis sui corporis usuram recenter permisissent &c. inde debuerunt procul dubio cæteris frequentius arsuras, phlogoses, inflammationes, abscessus, ulcera, carcinomata genitalium experiri. Maxime in scortatoribus & mulierosis.

III. Quin imo, etsi daremus eos qui in venerem proniores erant, sanis purisque tantum mulieribus usos esse, quod sane maximum, debuerunt tamen ex ipso opere coitionis nimium repetitæ in eosdem morbos frequentius incidere, quam ii qui si non caste, saltem temperanter viverent. Organis enim genitalibus acriore, salsiore, fervidiore semine turgentibus; sæpius & diutius attrectatis, compressis, sanguine æstuante, qui influeret, aut qui retineretur, distentis; imo quod pessimum est; aphrodisiacorum

 reme-

remediorum usu, ut venus acrius sollicitaretur, non raro irritatis, oportuit inde frequentius quoque oriri arsuram, phlogosim & phlyctænas in balano; inflammationem, abscessum, tumorem in prostatis, vesiculis seminariis, testibus, &c. Ut ergo qui intensius declamant, pulmonibus; qui minutioribus objectis dispiciendis intenti sunt, oculis male habent; sic eos quoque qui libidinibus intemperantibus sese debebant, genitalibus male affici consequens fuit, atque adeo, ut Poeta dicit, sed alio sensu, *artifices arte perire sua*. Quod & a Stoicis probe intellectum fuisse videtur, qui teste (a) Cicerone, Epicuro dysuriam, qua se laborare confessus erat, vitio vertebant, quasi *turpis intemperantiæ morbum*.

(a) Epist. ad Famil. Lib. 7. Ep. 27.

Hinc ergo ruit primum Becketti argumentum.

IV. Itaque licet olim hic contendere aut περὶ τῆς γηνσιόντος Manuscripti quod in collegio Lincolniensi latere perhibetur, aut de auctoritate Thomæ illius Gascoigne, a quo scriptum dicitur anno 1430. & qui proinde de auditione tantum acceperat, ut ipse ultro fatetur, quæcumque narrat de Joanne de Gandavo, utpote jam ante annum 1399. fato functo; nihilominus tamen nisi certiora afferantur, a nemine cum Becketto putari arbitrer inde sequi Joannem de Gandavo, aut VVillum Londinensem lue venerea olim laborasse, quod *illi mortui sint ex putrefactione membrorum suorum genitalium & corporis sui*, aut quod *illa corruptio & putrefactio, ut ipsi dixerunt, causata fuerit per exercitium copulæ carnalis cum mulieribus*. Ex prædictis enim abunde liquet corruptiones & putrefactiones istiusmodi genitalium circa omnem contagem veneream, vel ab impura venere cum mulieribus quarum uterus gravi malo affectus esset, cum leprosis aut leprosorum contubernio contaminatis induci potuisse, vel a venere etiam pura cum sanis mulieribus, sed nimia & immodica accidere olim potuisse, sicut etiamnum possunt eadem ratione contingere.

Neque alterum validius est.

V. Haud meliore jure, neque adeo successu feliciore attentavit Beckettus loca illa, quæ ex Chirurgicis Operibus Joannis Ardern affert, & ubi agitur de phimosi, paraphimosi, urethræ hypersarcosi sive caruncula &c. ut ad suam detorquet sententiam. Sane quidem certo certius est, quod a nemine negari puto; affectiones illas, ut Græca nomina satis indicant, a Græcis Medicis olim cognitas & descriptas fuisse, ac deinde a Latinis, ab Arabibus & ab iis qui in Europa Medicinam factitavere, ab Arabum tempore usque ad renata litterarum studia. Præter Galenum & Celsum, quos supra laudavimus, in promptu esset, si ita videretur, sexcentos alios laudare, apud quos singula enucleate & diserte explicantur. At vero affectiones illæ genitalium ab ordinaria causa olim dependebant, ut eorumdem Auctorum lectione satis liquet, nullatenus vero a causa venerea, hoc est seminio venereo; neque adeo ullo modo confundendæ sunt cum affectionibus venereis ejusdem speciei, quales hodie grassantur, ut quæ, licet cum iisdem natura & læsionis modo congeneres sint, unde simi-

similem quoque appellationem sortitæ sunt, ab iisdem tamen causa & origine toto genere differant.

Demum *Tertio* Dissertatio Becketti tertia, quæ exstat in eodem Volumine *Transactionum Philosophicarum*, n.396. versatur circa lepram Arabum, quam putat ille duplicis generis olim fuisse, ceu in præcedente Dissertatione jam indicaverat; unam scilicet, quæ lepra vere esset; alteram vero, quæ falso nomine lepræ cum hodierna lue venerea eadem foret. Sed hæc meræ sunt fabulæ, quas Beckettus ad libidinem fingit, ut opinioni suæ patrocinetur, sed quæ jam abunde confutatæ sunt supra *cap.* 3.

Huc ergo recidit rationum summa, quibus Beckettus sententiam de novitate luis venereæ, quæ nunc fere omnium est, & quæ invalescit in dies, impugnandam aggressus est; nempe putat rem a se plenissime confectam adductis testimoniis aliquot, quæ ex obscuris & plerumque ineditis Scriptis conquisita, mutila, dubia, æquivoca sunt; imo etiam quæ ad alios morbos manifeste spectant. Næ egregia ad tantum molimen argumenta, quæ si apud æquos rerum æstimatores valitura essent, spondere ausim me haud dispari methodo probaturum Americam, quartam illam Orbis partem, a Priscis olim ante Christophori Columbi tempora & cognitam & navigatione petitam fuisse, quod tamen falsissimum esse puto; imo vero probaturum esse auctoritatibus pluribus & validioribus, quam eæ sint quæ pro luis venereæ antiquitate opponuntur.

CAPUT VI.

Confutantur argumenta reliqua, quibus nonnulli antiquitati luis venereæ patrocinari conantur.

FORTE jam multis video nimius esse in astruenda luis venereæ novitate. Nondum tamen confeci, & ut perdifficilis ille nodus expediatur, supersunt infirmanda vel diluenda potius aliquot alia argumenta, quæ contrariæ opinioni favere creduntur, quæ saltem in probationem contrariæ opinionis premi solent.

I. Petitur primum ex Statutis sequentibus, a Joanna I. utriusque Siciliæ Regina & Provinciæ Comite, de disciplina Lupanaris publici Avenionensis anno 1347. sancitis, & Lingua vernacula scriptis, qualis tunc in Provincia usu vigebat, & quæ sane ab hodierna parum differt. I. Primum argumentum petitur ex Statutis Lupanaris Avenionensis.

Statuta antiqua Lupanaris Avenionensis Lingua Provinciali scripta.	*Statuta eadem Latine reddita.*
I.	I.
L' an mil très cent quaranto & sèt, au bueit dau mès d' Avous	Anno M. CCCXLVII. & die 8. mensis Augusti, Optima Regina

Nostro bono Reino Jano à permès lou Bourdeou dins Avignon; Et vol que toudos las fremos debauchados non se tengon dins la Cioutat, mai que sian fermados din lou Rourdeou, & que per estre couneigudos que porton uno agulletto rougeou sus l'espallou de la man escairo.

II.

Item. Se qualcuno à fach fauto & volgo continua de mal faire, lou Clavairé ou Capitané das Sargeans la menara soutou lou bras per la Ciotat, lou tambourin batten, embi l'agullietto rougeou sur l'espallo, & la lougeara din lou Bourdeou ambé las autros; ly defendra de non si trouba foro per la villo à peno das amarinos la premieiro vegado, & lou fové & bandido la secondo fés.

III.

Nostro bono Reino commando que lou Bourdeou singo à la carrieiro d'ou pon traucat, proché lous Fraires Augoustins, jusqu' au Pourtau Peiré; Et qué siego uno porto d' au mesmo cousta, dou todos las géns intraran, & sarrado à clau per garda que gis de jovinesso nou vejeoun las dondos sensou la permissieou de l'Abadesso ou Baylouno, qué sara toudos lous ans nommado per lous Consouls. La Baylouno gardara la clau, avertira la jouinesson de nen faire gis de rumour; ni d'aiglary eis fillios abandonnados; Autromen la mendro plagno que y ajo, noun sortiran pas que lous Sargeans noun lous menoum en prisou.

gina nostra Joanna concessit ut Lupanar publicum esset Avenione; sed vetuit meritorias mulieres per Civitatem evagari, jussitque omnes Lupanari concludi, & ab iis, ut cognosci possunt, * ligulam rubram ab humero sinistro gestari.

II.

Item. Si qua puella, quæ jam culpæ succubuerit, corpus vulgare velit, a Clavigero seu Capitaneo Apparitorum brachio prehensa per Civitatem ducatur ad tympani cantum, ligula rubra ab humero dependente, & in Lupanari collocetur cum cæteris, denuntiata, si primum inde exierit in Civitatem, virgarum in secretiore loco; si iterum, flagri & exilii pœna.

III.

Edicit optima Regina nostra ut Lupanar constituatur in vico Pontis pertusi, juxta Conventum Fratrum Augustinorum usque ad portam *Peirè*. (Petri) Et in eamdem partem porta pateat, qua omnibus ingredi liceat, sed quæ clave referetur, ne quis juvenis mulieres adire possit sine venia Abbatissæ sive Bavlivæ, quæ quotannis a Consulibus eligetur. Bayliva clavem servet, moneatque juvenes ne turbas cieant, aut timorem ullum incutiant mulieribus meritoriis; sin secus, si qua fuerit expostulationis causa, non exituros esse, nisi ut ab Apparitoribus in carcerem conjiciantur.

* Sic lege cautum erat ut meretrices, quæ in Tolosano Lupanari prostabant, ligula ab humero dependente insignes essent. Pasquier, *Recherches de la France Liv. 8. chap. 15.*

IV.

La Reino vol que toudés lous sam-dès la Baylouno & un Barbier deputat das Consouls visitoun todos las fillios debauchados, que seran au Bourdeou; Et si sen trobo qualcuno qu'abia mal vengut de paillardiso, que talos fillios sian separados & lougeados à part, afin que non las counougoun per evita lou mal que la juuinesso pourrié prenre.

V.

Item. Sé sé trobo qualco fillio, que siego istado empregnado din lou Bourdeou, la Baylouno nen prendra gardo que l'enfan noun se perdo, & n' avertira lous Consouls per pourvesieu à l'enfan.

VI.

Item. Que la Baylouno noun permettra à gés d'amos d'intra dins lou Bourdeou lou jour Vendré & Saudé san, ni lou benbeura jour ve Pasques, à peno d'estré cassado & d'avé lou sové.

VII.

Item. La Reino vol que todos las fillios debauchados, que seran au Bourdeou, noun sian en gés de disputo & jalousié; Que noun se derauboun, ne battoun, mai que sian commo sorés, qué quand qualco carello arribo, que la Baylouno las accordé & que caduno sen stié à ce que la Baylouno nen jugeara.

VIII.

Item. Se qualcuno a rauba, que la Baylouno fasso rendré lou larrecin à l'amiable; Et sé la larrouno noun lou fai, que ly sian dounados las amarinos per un Sargeau dins uno

IV.

Jubet Regina Sabbato quolibet a Bayliva una cum Chirurgo a Consulibus præposito mulieres meritorias singulas lustrari, quotcumque in Lupanari prostant; Et si qua scortatione ægritudinem ullam contraxerit, a cæteris seponi ut seorsim habitet, ne sui copiam facere possit, ut morbi præcaveantur, qui a juvenibus possent concipi.

V.

Item. Si qua mulierum, quæ in Lupanari prostant, gravidata fuerit, caveat Bayliva ne quid detrimenti embryoni accidat, moneatque Consules ut futuro partui provideant.

VI.

Item. Caveat diligenter Bayliva ne quis omnino in Lupanar admittatur diebus Veneris & Sabbati Hebdomadis sanctæ, aut beata die Paschatis; sin aliter faxit, exauctoranda & flagro cædenda.

VII.

Item. Imperat Regina, ut omnes meritoriæ mulieres, quæ in Lupanari prostabunt, nec rixa nec invidia invicem contendant; a mutuis furtis & jurgiis abstineant; & sororum instar amice inter se vivant; Et si quid dissidii intervenerit, a Bayliva controversia dirimatur, cujus judicio standum erit.

VIII.

Item. Si quid furto subreptum fuerit, restitutio a Bayliva bona gratia procuretur. Sin vero quæ rea est, refractaria sit, primum plectatur virgis ab Apparitore in

cam.

cambro, & la seconda lou foué per lou Bourreou de lé Cioutat.

conclavi; & si iterum eadem culpa teneatur, flagro a Carnifice per singula Civitatis compita cædatur.

IX.

Item. Que la Baylouno noun dounara intrado à gis de Jusious; Que se per finesso se trobo que qualcun sie intrat, & ago agu conneissencé de calcuno dondo, que sia emprisounat per avé. lou foué per touto la Cioutat.

IX.

Item. Ne Bayliva Judæum ullum in Lupanar receperit. Quod si vero Judæus quidam clam & astutia introgressus cum mulierum quapiam rem habuerit, in carcerem conjiciatur * flagro per Urbis compita mulctandus.

Quænam sit illorum Statutorum auctoritas? Et quænam Joannæ Reginæ causa fuisse videatur illa sanciendi?

Dicuntur Statuta illa reperta fuisse in veteri quodam Manuscripto, quod exscriptum fuerat ex Actis Magistri cujusdam Tamarini, Notarii Avenionensis & Tabellionis Apostolici, anno 1392. Memini certe notationem illam Apographo adscriptam fuisse, quod ab amico acceptum habui. Ipse quidem in id sedulo incubui, ut omni ratione in Auctoritatem & τὴν γνησιότητα illorum Statutorum inquireretur, ac egregios doctissimosque Viros tum Avenione, tum Aquis Sextiis consulendos curavi, num de Notario illo Tamarino, ipsisve Statutis nescirent quidpiam; sed de neutro nihil hactenus comperire datum fuit. Placuit tamen Statuta illa hic apponere, tum quod aliquam veri speciem præ se ferant, tum maxime ne quid sciens dissimulasse viderer, quod in meam opinionem torqueri posset.

Quod si ea Statuta vera sint & genuina, mirum forte videbitur Reginam, annos tantum viginti tres natam, in instruendo legibusque informando Lupanari publico tam solicitam fuisse, eo potissimum tempore, dum gravioribus curis abstineri debuisset; ut quæ e Regno suo Neapolitano ejecta fuerat a Ludovico Hungariæ Rege, Andreæ fratris sui ac Joannæ Mariti violentam mortem ulciscente, cujus ipsa conscia fuisse credebatur, & in Provinciam, quæ suæ ditionis erat, profugere coacta, Clementis VI. summi Pontificis Avenione commorantis præsidium imploratura. Hinc probe sentio Reginam illam venire in suspicionem vitæ dissolutioris & a modestia non parum alienæ, tanto quidem potiori jure quod Historicorum testimoniis palam fit illam libidinis nomine male audiisse.

Nihilominus tamen, ut vere dicam, videtur Joanna non tam ingenio suo, quam sui temporis consuetudini morem gessisse in Lupanari illo Ave-

* Profertur a Petro de Marca *in Apendice Marcæ Hispanicæ, pag.* 1038. Charta anni 1024. qua constat Hebræum quemdam, nomine Isaac, bonis mulctatum fuisse, quod *adulterium exercuisset cum quadam Christiana*.

nio-

nione instituendo. Constat similia prostibula, non in præcipuis modo * Italiæ urbibus jam tum a longo tempore constituta fuisse, sed Romæ etiam juxta ipsummet summi Pontificis Palatium, unde tributum capiebat Murescallus Curiæ Romanæ, quod Exemplum Guillelmus Durandi emendari cupiebat in Concilio Viennensi. Vid. *Tractatum de modo celebrandi Concilii Generalis*, *Part.* 2. *Titul.* 10. Vidimus *præcedenti capite* quid in Anglia constitutum fuerit anno 1430. de Lupanari publico suburbii Londinensis *Soutbrvvarck* dicti. Aderant demum & in Regno Franciæ Lupanaria publica, præsertim in Occitania, quæ Provinciæ confinis est, ut liquet ex rationibus Curiæ Computorum Monspeliensi redditis & quæ in ejusdem Actis extant, & ut maxime confirmatur exemplo Lupanaris publici Tolosæ instituti (*a*) jam ante annum 1201. atque privilegiis variis decorati a (*b*) Carolo VI. anno 1389. & a (*c*) Carolo VII. anno 1424. quod ab anno 1500. in deterius paulatim tendens, (*d*) circa annum 1566. penitus dilapsum est, nempe quod ex eo tempore quo morbi venerei vulgati fuerant, sumptus faciendi in curanda scorta, quæ lue inficiebantur, meretricios quæstus non æquarent modo, sed etiam plerumque superarent.

(*a*) Catel, *Memoires de l'Histoire de Languedoc*, *pag.* 187.
(*b*) Tresor des Chartres.
(*c*) Catel *ubi supra*.
(*d*) La Faille, *Annales de Toulouse*, *Tom.* 1. *ad ann.* 1424.

Neque vero putabant Principes, qui Lupanaria istiusmodi olim instituebant aut tuebantur a majoribus instituta, se ullius culpæ reos esse; imo contra se cum de Religione, tum de Republica mereri optime, ut qui eo pacto homines libidine perditos a pejore flagitio revocarent, matronarum virginumque pudicitiæ consulerent, ac graviora mala malis levioribus præverterent opportune. Verum an satis recte Principes illi senserint olim? An satis recte sentiant etiamnum, qui in ditione sua Lupanaribus publicis favent, aliis judicandum permitto.

Hinc certe consequitur Joannæ; qualitercumque morata ipsa fuerit, crimini vertendum non esse, quod pro more sua ætate recepto publicum Lupanar Avenione instituerit; sed laudi potius, quod institutum Lupanar, præ cæteris omnibus Principibus, præclarissimis, æquissimis, optimisque legibus informaverit. Cætera quidem legum illarum sive Statutorum capita parum moror, quibus nihil inest difficultatis. Hic expendendum tantum habeo articulum quartum, in quo cavetur de morbis venere contagiosis, quem ideo putant Adversarii de morbis venereis intelligendum esse, & unde credunt horumce morborum antiquitatem certo argui.

Ex articulo 4. Statutorum probari non posse morbos venereos olim grassatos fuisse.

Verum ut id conficiant, ipsis probandum prius incumbit nullos alios morbos olim fuisse, præter venereos quales nunc usu vigent, qui a scortis meretricio quæstu corpus vulgando contrahi, & ab iisdem usu rei veneræ in concumbentes propagari potuerint. Sin aliter enim, satius est de mor-

* De Lupanari publico, quod Venetiis ante annum 1300. institutum fuit Senatus decreto, vide Niccolo Doglioni *L.* 1. *Delle cose Maravigliose e notabili della Citta di Venetia.*

Digitized by Google

morbis illis olim vulgo obviis objectum articulum intelligi, quam contra aperta Auctorum omnium testimonia inde concludi venereos morbos olim viguisse, ut nunc vigent.

Cum certo constet obvios olim fuisse morbos alios, de quibus articulus ille possit, debeatque intelligi.

Proinde argumentum, quod inde petitur, fundamento stat ruinoso, nisi prius probetur morbos venereos, qui nunc vagantur, solos esse, de quibus accipi possit quartus ille Statutorum articulus, quod adversarios numquam præstituros esse certi sumus. Concidit vero, ruitque funditus si semel probetur præter venereos morbos nunc quidem vulgo obvios, sed olim plane incognitos, affectus alios quondam fuisse, qui promiscua & immoderata venere concipi, qui concepti semel in scortatores manare potuerint, & de quibus proinde articulus ille intelligi debeat, quod nos sequentibus testimoniis luculente confecturos esse confidimus.

Nempe 1. Vulvæ rhagadia & vaginæ ulcerationes phlyctænoideas in meretricibus, unde serpebat in scortatores, quibus cum corpora commiscebant labes multigena.

Nempe constat 1. Mulieres, quæ resupinæ multorum absorbent ictus etiam sanorum, vulvæ rhagadiis, aut superficiariis vaginæ ulcerationibus affici: neque enim muliebres loci in venere immoderata & promiscua, jugi, concito, valido affrictu distrahi, succuti, perfricari possunt; nisi suo incommodo ac detrimento, in iis fœminis potissimum, quæ juniores aut natura debiliores, molliore partium solidarum contextu præditæ sunt; quibus uterus in sede male coercitus versus vulvam nimium descendit; quæ cum viris mutoniatis, aut quibus semen acrius est rem habent; demum quæ locos, ubi collecta semina fracescunt, negligentius rariusque colluunt &c. Hinc ergo palam est a vulgaribus meretricibus, quæ plerique recensitis periculis maxime objectæ erant, similes paresque affectiones frequentissime olim contrahi debuisse, semel contractas causæ ejusdem similisve iteratione, aut meretricia socordia in dies invalescere, ac tandem cum scortatoribus communicari per diffusum in actu venereo tabum, non secus ac scabies, herpetes, furunculi &c. contagione propagantur, unde sobolescebant in viris virgæ erysipelata, herpetes cenchriades, phlyctænæ, ulcuscula in balani superficie ac coronæ ambitu, qualia ante notam luem veneream a Medicis describi supra vidimus Cap. 5. & 6.

2. Fluorem muliebrem acrem & fœtidum, uteri ulcus, imo & carcinoma in meretricibus, unde in scortatoribus oriebantur virgæ erysipelata, herpetes, phlyctænæ, ulcuscula &c.

Constat 2. Mulieres libidinosas, quæ frequentius subagitantur, si qua nativa uteri imbecillitas adfuerit, fluore muliebri uberi, acri, fœtido; imo vero ulcere uteri, aut quod pessimum est, carcinomate inde plerumque laborare. Fiunt nempe in utero, dum iterato, validoque erethismo percellitur ab erotico pathemate, stases anomalæ tum sanguinis tum limphæ, quibus cola uterina relaxari, unde fluor muliebris; uteri stamina discindi, unde ulcera; demum limphaticos decubitus generari necessum est, unde skirrhi, qui in carcinomata plerumque desinunt. Haud mirum ergo si meritoriæ mulieres, quæ publicæ parebant libidini, iisdem affectibus olim obnoxiæ fuerint, unde effectum sit ut præ acrimonia tabi vel puris ab utero manantis, concumbentibus morbos varios intulerint, ut bala-

Digitized by Google

balani, præputii, virgæ erysipelata, herbetes cenchriades, phlyctenas, ulcuscula &c. qualia ab impuris meretribus concipi narrant Auctores ipsi, qui primo luis venereæ ingressu antiquiores vixere, qua de re vide supra *cap. 5. & 6.*

Constat 3. Ex iis, quæ præcedente capite dicta sunt, mulieres, quæ cum leprosis rem habeant, phlogosi erysipelatodæa vaginæ atque urethræ plerumque affectas fuisse, cum gravi & molesta dysuria, quod morbi genus *arsura* sive *incendium* dicebatur; virosque ipsos, qui cum iisdem concumberent sic infectis, imo etiam sanis, sed nondum lotis post admissum leprosum, simili parique affectione ut plurimum ægrotasse, quasi per contagionem contracta. Aderat ergo quandiu lepra viguit, morbus, qui venere a meretricibus contrahi; qui a meretricibus venere cum scortatoribus communicari potuit; qui olim quidem frequens esse debuit, sed qui cum abeunte lepra ipse quoque jam pridem abiit: vidimus enim supra *cap. 6.* cum gonorrhœa venerea nullomodo confundi posse.

3. Erysipelatodeam vaginę & urethræ phlogosim, quæ *arsura* sive *incendium* dicebatur, & meretricibus atq; scortatoribus communis erat.

Constat 4. Ex iis quæ *eodem capite* adducta sunt, lepram, ut convictu & contubernio, sic maxime venereo congressu ab infecto in sanum propagatam fuisse. Non est ergo dubium quin ea ratione prostibula in Lupanaribus lepram sæpissime contraxerint; quin contractam eandem afflaverint sæpissime sanis plerisque, quos non pudebat in Lupanaribus libidinari. Proinde antiquitus adfuit, quandiu lepra viguit, quarta morbi species nempe lepra ipsamet, quæ venere concipi a meretricibus, quæ venere in scortatores manare potuerit.

4. Lepram ipsam, quæ a leprosis in scorta, & a scortis in cæteros scortatores sanos concubitu non raro traducebatur.

Probe quidem novi (*a*) legibus olim cautum fuisse, ne leprosi cæterorum hominum consortio uterentur, sed nullibi credo lege hujuscemodi ea diligentia observatas fuisse, ut leprosi nulli potuerint ex lege vagari & in Lupanaria clam irrepere. Certe constat Judæos omnibus semper invisos, & insigni nota a cæteris (*b*) discretos quam detrahere vetabantur gravi mulcta, in Lupanar ipsum Avenionense, quo illis interposita flagri pœna cautissime interdictum erat *articulo Statutorum ultimo*, sese aliquoties insinuasse, ut in Actis ejusdem Magistri Tamarini narratur de Judęo quodam

(*a*) Voyez La Martre, *Traitè de la Police, Liv. 4. Titre 12.* Et scripta plerorumque Medicorum decimi tertii & decimi quarti sæculi, ubi *de juridico leprosorum examine*.

» (*b*) Divus Ludovicus jussit anno 1269. Rotam de feutro seu panno croceo a Judæis » in superiori veste consui ante pectus & retro, cujus rotæ latitudo esset in circumferen- » tia quatuor digitorum, concavitas autem contineret unam palmam. Prostant Edicta similia de re eadem Philippi III. dicti *Audacis*, anno .... Ludovici X. Hutini dicti, anno 1315. Joannis I. annis 1362. & 1365. Vide *Ordonnances des Rois de France par M. Secousse* ad illos annos.

Idem quoque constitutum erat in Provincia de Judæis ibi degentibus a Carolo II. Provinciæ Comite anno 1293. a Conciliis Avenionensibus annis 1326. & 1327. a Rege Renato anno 1454. Vide *Memoires de Litterature & d'Histoire, Tom. 2. part. 2. p. 362.*

Carpentoratensi, *Donpedo* dicto qui Avenione flagro cæsus est anno 1408 quod meretricem in Lupanari furtim construpravisset.

Hinc itaque, ut jam concludam, manifestum est adfuisse olim affectiones & numero plures & venere diversas, quæ meretricio quæstu contrahi, & contractæ in scortatores a meretricibus propagari potuerint; quin potius, ut veriora dicam, quæ olim meretricio quæstu contractæ, & in scortatores a meretricibus propagatæ fuerint. De illis ergo potest, imo vero debet intelligi articulus ille quartus Statutorum, qui objicitur; nullomodo vero de venereis morbis, quos in Europa recentiores esse probatur & demonstratur argumentis omni exceptione majoribus: imo, ut quid afferam quod ad rem propius spectet, quos in Provincia ipsa ante annum 1496. ignotos fuisse constat (c) ex Actis Universitatis urbis Manuascæ, vulgo *Manosque*, ubi legitur quemdam nomine dictum Peirache Durez, qui publicis civitatis furnis præpositus erat, a munere motum & ab urbe expulsum fuisse, anno quod supra, quod *pateretur infirmitatem * de las Bubas, quam duxerant certi armigeri a loco de Romania anno elapso, existentes in servitio Regis* (Caroli VIII.) *& illustrissimi Ducis Orleani*, (qui deinde fuit Ludovicus XII.) *apud præsentem patriam Provinciæ sanam pro tunc existentem infirmitate prædicta, quæ adhuc non vigebat in Provincia.*

II. Alterum argumentum petitur ex eo quod epitheto, quod solet addi voci gallicæ *vèrole*, ut variolæ significentur, videatur argui variolas lue venerea recentiores esse.

II. Altera argumentatio, quæ in nos urgetur, deducitur a denominatione luis venereæ, quæ Gallice dicitur *variola* simpliciter, *la verole*, cum e contra variolæ, morbus ille puerilis notissimus, Gallice dicatur *parva variola*, *la petite vèrole*, adjecto epitheto, quo a lue venerea distinguatur: unde videtur posse colligi luem veneream variolis antiquiorem esse, neque alio fine epithetum additum fuisse, nisi ut morbus recentior ab antiquiore discerneretur, quocum nomine conveniebat. Porro, si ea vera sint, patet nostram de novitate luis venereæ opinionem inde pessundari; consequeretur enim Europam nostram jam ab annis 800. & ultra lue venerea infestari, cum certo constet ab illo temporis spatio variolas in Europa frequentes esse.

Sed contra probatur.

Sed hæc quantumvis specie egregia, re tamen infirma sunt, & quæ in ipsos Adversarios a quibus opponuntur, facile recidant.

1. Variolas

Nam 1. Constat variolas antiquitus non *parvam variolam*, *la petite vèrole*, sed *variolam* simpliciter, *la vèrole*, Gallice dictas fuisse; quod potest certissime evinci Auctorum ipsorummet testimoniis, qui circa prima luis venereæ tempora scripserunt. Sic Franciscus Rabelæsus, in *Pantagruelis Historia*, *Lib.* 4. *cap.* 52. Nicotius in *Lexico*, in verbo *vèrole*; Ambrosius Paræus, *Operum Chirurgicorum*, *Lib.* 20. Variolas Gallice appellant *la*

(c) Pitton, *Histoire d'Aix*, *Liv.* 4. *pag.* 246.
* Vulgatum est luem veneream illo nomine ab Hispanis appellatam fuisse.

Digitized by Google

la verole sine epitheto, quæ sane denominatio variolarum in plerisque Galliarum Provinciis etiamnum usu valet. Hinc, ut obiter moneam, haud inanis suspicio est Carolum Thuillier, Doctorem Medicum, ignoratione prisci sermonis deceptum perperam omnino intellexisse, *Observations sur les Maladies Veneriennes, seconde edition, pag.* 10. quæ leguntur in Actis Senatus Parisiensis ad annum 1521. de N. Pouillot inter Magistros libellorum supplicum admisso die 25. Junii anni dicti, deinde in eodem Senatu Præside, ac tandem mortuo *de la verole*, quasi scilicet significaretur postremis hisce vocibus dictum Pouillot lue venerea extinctum esse, cum significetur tantum variolis illum fuisse sublatum.

Las galliçe olim dictas fuisse *verole* seu potius *variole* sine ullo epitheto.

2. Constat e contrario luem veneream initio non *variolam*, *la verole* simpliciter, sed *magnam variolam*, *la grosse verole* vocatam fuisse a Gallis, in cujus rei testimonium sufficit adduxisse. 1. Senatus Parisiensis Decretum anno ipso 1496. sancitum de disciplina erga eos observanda qui lue venerea infecti forent, quod infra proferetur *ultimo hujusce Libri capite*, & ubi morbus ille dicitur *la grosse varole*: 2. Gasparum Torellam, qui in *Dialogo de dolore in pudendagra*, scripto in Gallia anno 1498. Petrum Angelum Agathum, qui *in adnotatione ad caput* 2. *Libri Gabrielis Fallopii de Morbo Gallico*, & Joannem de Maire, Poetam Gallum, qui in Carmine allegorico, dicto *Compte second de Cupido & d'Atropos*, scripto anno 1520. testantur diserte luem veneream a Gallis *grossam variolam la grosse verole* nuncupari: 3. Denique Laurentium Joubertum, Medicum Monspeliensem, Theodoricum de Hery, & Ambrosium Paræum Chirurgos Parisienses, qui in Operibus *de lue venerea* scriptis annis 1577. 1552. & 1575. morbum illum nunquam dicunt *la verole*, sed semper *la grosse verole*.

2. Contra vero luem veneream initio gallice nunc upatam fuisse *la grosse verole* ou *vairole* cum epitheto.

3. Hinc ergo tantum abest ut lues venerea variolis antiquior censenda sit, ut contra inde consequatur vel ipso Adversarium judicio luem veneream, quæ olim *variola magna* sive *grossa* dicta fuit, variolis, quæ *variola* simpliciter appellabantur, recentiorem esse, ut a quibus adjecto epitheto distingui debuerit, quemadmodum in nobilium familiis stirpes, quæ gradu posteriores sunt, gentilitiam tesseram adscititio quodam symbolo distinguunt, quod Gallice dicitur *porter des armes brisées*, ut a primogenitis dignoscantur, quorum plena est ac pura tessera, quod Gallice dicitur *porter des armes pleines & sans brisure*.

3. Inde proinde consequi ipso adversariorum judicio luem veneream variolis recentiorem esse.

4. Quod si vero jam ab aliquo tempore usu receptum sit luem veneream Gallice vocari *variolam*, *la verole* simpliciter, sine apposito epitheto, id ideo factum est, quod cum ii, qui variolis ægrotabant, aut qui de ægrotis istiusmodi verba faciebant, diligenter caveret, & adjecto epitheto morbum illum a lue venerea, turpi scilicet & probroso affectu, distinguerent, *parvam variolam*, *la petite verole* semper dicendo, usus tandem

4. Usu tamen factum fuisse, ut epithetum ad variolas jam designan-

dis jam adhibeatur. dem invaluerit ut variolæ jam non amplius *la vèrole* simpliciter, sed semper *la petite verole* appellarentur, quocirca lues ipsa venerea, omisso jam epitheto quasi plane otioso, nuncupata fuit simpliciter *variola*, *la vèrole*.

5. Quæ singula confirmantur exemplo cæterarum Europæ nationum. 5. Possunt allata egregie confirmari exemplo cæterarum Europæ nationum, quibuscunque lues venerea cum variolis homonyma est perinde ac nobis. Sic ab Anglis variolæ, *the pocke* simpliciter, hoc est *variola*; raro *the small pocks*, hoc est *parva variola* dicuntur; contra vero lues venerea semper vocatur *the great pocks* vel *the french pocks*, *magna variola* vel *variola Gallica*. Similiter a Belgis Germanisque variolæ appellantur plerumque simpliciter *die pocken*, variolæ, vel *die blattern*, pustulæ, aut ad summum sed raro *die kinder pocken*, pueriles variolæ: ab iisdem vero lues venerea dicitur semper *die frankosische pocken*, variolæ Gallicæ, vel *die grossen blattern*, magnæ pustulæ.

III. Tertium argumentum petitur ex eo quod Græca sint pleraque nomina, quibus morbi venerei designantur. III. Denique sunt nonnulli, inter quos numerandus est (*a*) Fabius Pacius, Vicentinus, qui credant luis venereæ antiquitatem inde posse astrui, quod Græca sint pleraque nomina, ut gonorrhœa, phimosis, paraphimosis, bubo, rhagadia &c. quibus morbi venerei designantur. Sed næ illi in re tum litteraria, tum medica plene hospites esse videntur, qui nesciant gonorrhœam, phimosim &c. a Græcis quidem Medicis olim observatas & descriptas fuisse, sed quæ causa & origine plene diversæ, nullomodo venereæ essent; inde vero eadem nomina, postquam apparuit lues venerea, deducta esse ad affectiones significandas genere quidem pares, sed causa dispares, ut quæ a seminio venereo, novo & prioribus sæculis inaudito veneni genere, orirentur. Quidni etenim licuisset in medicina, quod in alia quavis materia semper licuit, scilicet antiqua nomina & ad res quasdam designandas usu recepta rebus novis, si qua intercederet convenientia, accommodare? Sic *un Regiment*, phalangem; *un mousquet*, catapultam; *la Poudre a canon*, pulverem pyrium; *la Boussole*, pyxidem nauticam; *l'Imprimerie*, Typographiam &c. Græcis vocibus dicimus, quamvis certo certius sit hæc omnia a Græcis olim ignorata fuisse, ut quæ quam maxime.

(*a*) *In Tractatu de Morbo Gallico.* Sed nihil futilius excogitari potest. Quasi vero non licuerit antiqua nomina ad morbos novos significandos accommodare.

Caput VIII.

Fabulæ de origine luis venereæ referuntur & refelluntur.

Luem veneream falso deductam fuisse. Ut Medicorum omnium, qui decimo quinto desinente & ineunte decimo sexto sæculo vixerunt, constans & unanimis fuit sententia, novam esse luem veneream; sic eorumdem variæ & discordes fuere opiniones de ejusdem origine. Plerasque, cum fictæ & vanæ essent, temporis diuturnitate extabuisse videmus: Commenta enim delet dies. E re-

tamen

tamen fore visum est potissimas paucis referre ordine chronologico, & refellere paucioribus, ut saniori, quam mox proponemus sequente capite, viam planiorem & faciliorem patefaciamus.

I. Antiquiores Medici, ut temporum ferebat conditio, seu potius superstitio, Astrologorum nugis aniliter creduli diræ luis originem a maligno Astrorum influxu, aut a malefica Planetarum coitione deducendam certatim credidere, sed ut error sibi male constat, a variis variorum Planetarum coitionibus varii deduxere. I. A maligno siderum influxu.

Sic anno 1497. Coradinus Gilinus, in Opusculo de Morbo Gallico, quod jam supra laudavimus, asserebat ortum morbi adscribendum esse *con-* 1497.
„ *junctioni Saturni & Martis, quæ fuit* 16. Januarii 1496. circa meridiem,
„ quæ significabat corporum humanorum mortalitates; aut conjunctioni
„ Jovis & Martis, quæ fuit die 17. Novembris 1494. in signo calido &
„ humido, vapores a terra & aqua elevando, quas Mars calidus & siccus
„ inflammat & ignit, quibus postea aer immutatur & corrumpitur, humo-
„ resque corruptos & adductos generans harum ægritudinum causa est.

„ Sic anno 1500. Caspar Torella ajebat *Tract. De Pudendagra*, hunc 1500.
„ morbum evenire a constellatione corporum superiorum, eo quod effe-
„ ctus universalis in causas universales resolvi debet; & hoc propter Sa-
„ turnum existentem in Ariete: nam in Ariete & in Piscibus sunt quædam
„ stellæ habentes virtutes generandi monstra.

Sic anno 1514. VVendelinus Hock de Brackenavv, qui, ut supra vidimus *capite* 4. luis venereæ ingressum refert ipse ad annum 1494. ex præjudicio tamen cum seipso pugnans contendebat *Operis de Morbo Gal-* 1514.
„ *lico cap.* 2. hunc morbum verius cepisse exordium anno Domini 1483.
„ quia eo anno mense Octobris fuerunt quatuor Planetæ, videlicet Jupiter,
„ Mars, Sol, & Mercurius in Libra in domo ægritudinis: & significat ægri-
„ tudinem ex corruptione sanguinis & choleræ: Et fuit ibi combustus Ju-
„ piter eodem signo: Fuitque ibidem conjunctio Jovis & Martis & Mer-
„ curii:. Et Martis & Veneris, Jovis & Mercurii, & Jovis & Veneris de
„ mense Octobris die prima Novembris. *Fuit præterea bis eclypsata Luna eo anno, tam in scorpione in domo ægritudinis, quam in ejus opposito. Fuit præterea in eodem Scorpione in ipsa domo ægritudinis combustus Saturnus & Mercurius, conjunctus Saturnus & Venus, fuitque conjunctus Saturnus & Mars in ultima Novembris, & sic significaverunt corruptionem sanguinis & cholera, & conjunctiones omnium humorum, & abundantiam humoris melancholici tam in viris quam in mulieribus.*

Sic demum anno 1532. Laurentius Phrisius, Opuscul. *De morbo Gallico*, *cap.*3. putabat *Sciendum esse ad causæ morbi primitivæ evidentiam, quod in anno Christi* 1483. *fuerunt nonnullæ Planetarum congressiones, die videlicet* 15. *mensis Octobris hora* 2. *post meridiem. Ut autem clarius intelligas*, ajebat ille 1532.

ille, *scito, tempore præfato Jovem, Martem, Solem & Mercurium simul coisse in Libra, in octava domo quæ ægritudinis est significativa. Fuit quoque humanæ naturæ amicus Jupiter combustus.... Præterea advertendum est furiosum fuisse hunc annum, quia prima die Novembris corroboratæ sunt illæ impressiones conjunctionibus scilicet Martis & Veneris, Jovis & Veneris in domo ægritudinis præfata. Luna quoque duas passa est eclipses, unam videlicet in Tauro, alteram in Scorpione.*

Similia legere est apud Petrum Maynardum, Veronensem, *Tractatu de Morbo Gallico*, *c.* 3. anno 1518. Nicolaum Massam, Venetum, *Tract. de Morbo Gallico*, *cap.* 6. anno 1533 Ulrichum de Hutten, Equitem Germanum, *Lib. de Morbi Gallici curatione per administrationem ligni Guaiaci cap.* 2. anno 1519. Hieronimum Fracastorium, Veronensem, *Lib.* 2. *de Morbis contagiosis*, *cap.* 2. anno 1540. Joannem Benedictum, Germanum, *Libell. de Morbo Gallico*, *cap.* 2. anno 1550. *&c.*

Sed ea proposuisse, præsenti quali vivimus ætate, abunde refellere est. Nunc enim cordatioribus physicis certo liquet: 1. Planetas in corpora nostra nullo influxu agere, quo possint naturalem œconomiam ullatenus fovere aut pervertere: 2. Utcumque agere possent, nullo nisi cæco fundamento niti discrimen, quo diversos Planetas placuit Astrologis distinguere in benignos & malignos: 3. Demum etiam admissa vana ea distinctione nec Planetas nec Planetarum concursus ulla ratione conferre ad morbi generationem, a quo sibi cavere, quem sibi procurare unicuique licet pro lubitu.

II. Ab aeris vitiosa intemperie. Puduit Medicorum nonnullo vanis Astrologorum assertionibus nimium confidere; unde factum esse videtur, ut quidam neglectis Astrologorum judiciis, de quæstione media juxta certa artis axiomata convenientius senserint, morbi novi causam ad peculiarem aeris intemperiem referendo.

1497. Sic verbi gratia anno 1497. Nicolaus Leonicenus, Vincentinus, in Libello *de Morbo Gallico*, postquam exposuit *hunc morbum aut divina ira, ut Theologi sentiunt; aut vi Astrorum, ut Astrologi opinantur; aut ex certa aeris intemperie, quemadmodum Medici arbitrantur, evenire*; ita inde pergebat: *Nos Medicos hac in parte sequentes causas naturæ proximiores assignabimus. Illud satis constat eo anno, quo Morbus Gallicus cœpit pullulare, magnam aquarum per universam Italiam fuisse exuberantiam. Testis est Roma, quæ prima id malum sensit, in qua Tybris ita intumuit, ut tota sit facta navigabilis...... Non aliter quam in Romano Tybris, in agro etiam Bononiensi Rhenus, in Ferrariensi & Mantuano Padus, in Venetia Athesis extra solitos limites exundarunt. Tantis denique imbribus annus ille ubique maduit, ut terris exinde humentibus atque stagnantibus, minus mirandum sit æstivum aerem ad illam venisse intemperiem calidam scilicet & humidam quam Medici atque Philosophi omnium putredinum matrem esse confitentur...... Scabies vero* Gallica,

lica, *si scabies est appellanda, per universam* tunc *apparuit Italiam, & adhuc perstat adeo fœda, ut plerique Medici quadam decepti similitudine elephantiasim esse putaverint*.

Cum Leoniceno hac in re consenserunt Natalis Montesaurus, Veronensis, in *Tractatu de Dispositionibus: quas vulgares Mal Franzeso appellant*, *edito anno* 1498. *c.* 4. quanquam ab eodem de cæteris dissentiat: Antonius Scanarolus, Mutinensis, *in Disputatione de Morbo Gallico & opinionis Nic. Leoniceni confirmatione, contra Natal. Montesaurum, Veronensem, eamdem opinionem oppugnantem;* quæ typis vulgata fuit anno 1498. Demum Leonardus Schmai, Salisburgensis, *Tractatu de Morbo Gallico*, *c.* 1. quem scribebat anno 1518.

Sed patet hujusce opinionis vanitas 1. Ex eo quod si lues venerea a pluvio cœli statu ortum duxisset, debuisset jam ante annum 1494. sæpius in orbe nostro apparere, cum procul dubio sæpius ante recurrerint tempestates æque humide calidæque: 2. Ex eo quod debuisset jamdudum lues venerea evanescere, si ab allata causa unice penderet, quæ contraria aeris temperie, calida nempe & sicca, pridem dissipata foret, quorum tamen neutrum verum est. Sed quid opus pluribus confodere opinionem, quæ sponte ruit? Satius est annotare hanc sicut præcedentem opinionem ex mero præjudicio acceptam videri, nempe cum morbi natura nondum satis perspecta, & ægrotantibus modum, quo luem contraxerant, caute dissimulantibus, falso crederetur Morbum Gallicum epidemicum esse pestis instar, & pestilentium effectuum, etque adeo a causa universali & communi dependere, quæ singulos, nisi nativa temperies obstaret, posset inficere; quod sane tum a Leoniceno, tum a cæteris quos hactenus præsenti capite laudavimus, creditum olim fuisse scriptis liquet. Neque enim putandum est sanos alioquin viros potuisse unquam, luem veneream causæ communi, aeris scilicet vitio aut Planetarum aspectibus tribuere, si compertum habuissent hanc morbi speciem non ab aere duci, sed contagione tantum & contagione præsertim venerea propagari.

III. Sed ubi primum melius innotuit morbi natura, & contagionis ratio, necesse fuit causas alias comminisci, quæ morbo istiusmodi producendo aptiores viderentur: Inde ortæ variæ & multiplices fabulæ, prout quisque ad comminiscendum fuit ingeniosior. III. Ab aliis causis quibusdam specialioribus.

Sic 1. Joannes Manardus Ferrariensis, *Epistola* 2. *Lib.* 7. quam ad Michaelem Sanctannam Chirurgum scribebat circa annum 1525. asserit *Quosdam esse, & hanc esse antiquiorem sententiam & majoribus fultam testimoniis, qui cœpisse hunc morbum per id tempus dicunt, quo Carolus Francorum Rex expeditionem Italicam parabat: Cœpisse autem in Valentia Hispaniæ Tarraconensis insigni civitate a nobili quodam scorto, cujus noctem elephantiosus quidam ex equestri ordine miles quinquaginta aureis emit; & cum ad mulieris concubitum* 1. A Scorto quodam Valentino, quocum leprosus rem habuerat. 1525.

D fre-

frequens juventus accurreret, intra paucos dies supra quadringentos infectos, e quorum numero nonnulli Carolum Italiam petentem sequuti præter alia, quæ adhuc vigent importata mala, & hoc addiderunt inter minima non deputandum. Similem, si non eamdem, historiam narrat Petrus Andreas Matthiolus, Senensis in Opusculo *de Morbo Gallico*, sed mutatis tum persona tum scena, quod dubiam & incertam famam arguit. *Nonnulli*, inquit, *Morbum Gallos, cum per montem Salvium iter facerent, a fœminis leprosis per coitum primitus contraxisse.... memoriæ prodiderunt.*

2. A Scorto alio quodam in Gallorum castris, cujus in utero abscessus lateret. 1551. Sic 2. Antonius Musa Brasavolus, Ferrariensis, Lib. *De Morbo Gallico* narrat *in Gallorum castris scortum adfuisse nobilissimum ac pulcherrimum, in uteri ore putrefactum gerens abscessum. Viri*, inquit, *qui cum illa coibant, adjuvante etiam humiditate ac putredine, dum membra virilia per uteri collum perfricabant, ob loci etiam putredinem in eorum virilibus membris pravam quamdam affectionem contrahebant, qua exulcerabantur ..... Hæc lues unum primo infecit hominem, postea duos & tres & centum; quia illa erat publica meretrix & pulcherrima; & ut procax est humana natura in coitum, multæ mulieres cum his vitiatis viris coeuntes lue ista infectæ sunt, quam deinde aliis viris sunt impartitæ.*

3. A Puteis, Hispanorum perfidia venenatis, aut a gypso cum farina misto. 1560. Sic 3. Gabriel Fallopius, Mutinensis, Tract. de *Morbo Gallico, cap.* 1. contendit *Hispanos, callidissimos atque cautos milites, qui gladiis hostes, dolis & arte offendunt (nam*, inquit, *dolus an virtus quis in hoste requirat?) cum ipsi essent pauci, Gallorum vero numerus propemodum infinitus, nocte egressos esse relinquentes propria præsidia & puteos venenasse. Nec satis hoc fuisse, Italos pistores in exercitu adverso degentes pretio corrupisse, qui gypsum pani admiscerent.*

4. A vinis veneno infectis. 1602. Sic demum 4. Andreas Cæsalpinus, Aretinus, Clementis VIII. summi Pontificis Medicus, gloriatur *Artis Medicæ Lib.* 4. *cap.* 3. *Aliam historiam se habere veriorem, ab iisdem traditam qui interfuerant, ex milite Aretino qui in eo bello militabat cum Hispanis. Is*, inquit, *referebat oppidum in Monte Vesuvio, quod Somma dicitur, ubi copia est vini generosi, quod Græcum appellatur, clam noctu ab Hispanis derelictum obsidentibus Gallis, sed vino infecto sanguine, quem extraxerant ex iis, qui in Hospitali sancti Lazari laborabant. Ingressos igitur Gallos atque eo vino expletos cœpisse laborare comparentibus sævissimis symptomatis elephantiasim referentibus.*

Sed hæc gerræ germanæ sunt, & profecto gerræ maxumæ: Nam 1. Miles ille elephantiacus Manardi scortum Valentinum, & leprosæ mulieres Matthioli Gallos, quibuscum miscebantur, non lue venerea, qua immunes erant, sed lepra qua laborabant, debuerunt inficere. Sicut enim canis canem, sic morbi contagiosi quilibet, dum in sanos propagantur, affectus sui similes & ejusdem naturæ progenerant. Adde in dubio nullatenus esse posse, quin jam ante Caroli VIII. tempora, & post eadem

eadem, quandiu lepra Europæ inolevit, leprosi aut leprosæ cum bene valentibus furtiva aut permissa venere usi fuerint, neque tamen compertum fuit quid monstri unquam inde prodiisse.

2. Idem sentiendum de meretrice Brasavoli, in cujus utero abscessus aut potius ulcus latebat. Facile equidem crediderim puris aut ichoris inde manantis acrimonia scissuras, phlyctænas ulcerationes leviores & facile curabiles in balano, præputio, totoque pene excitari potuisse; at vero luem veneream minime, affectionem scilicet ita peculiarem, quæ a cæteris morbis causa, symptomatis, contagionis modo plane dispar sit. Profecto, ut humanum genus in venerem pronum est, contigit pluries viros cum mulieribus, quarum uterum ulcus depascebatur, rem habuisse sine ullo luis venereæ contrahendæ periculo, modo ipsæ essent talis labis plane expertes.

Sed incidit in animum suspicio, nec vana forsan, Elephantiacum Manardi leprosas fœminas Matthioli, meretricem ulcere uteri laborantem Brasavoli, luem veneream, quam jam contraxerant, pudore, malitia, aut ignorantia falso nomine celavisse, ut per morbi initia facillimum erat; quæ si ita sint, haud sane mirum erit contaminata venere morbum propagatum fuisse, sed mirum erit tantummodo Medicos sui ævi celeberrimos id nequaquam subolfecisse.

3. At saltem mirari satis non possumus aut Fallopium, qui aqua puteorum Hispanis venenata, vel gypso a pistoribus Italia pani addito; aut Cæsalpinum, qui vino, cui sanguis a leprosis eductus mixtus esset, crediderunt luem veneream in Gallorum exercitu excitari potuisse. Inde sane & graves & lethales affectus induci certo certius est: Sic C. Proculejus Augusti Cæsaris familiaris gypso poto in maximo stomachi dolore mortem sibi olim conscivit, teste Plinio, *Histor. Natural. Lib. 36. cap.* 24. Sic quondam misere periit fere totus Germanorum exercitus, qui duce Conrado III. Imperatore Germanico, Iconium obsidebat anno 1148. cum perfidia Emanuelis Imperatoris Constantinopolitani farinæ gypso adulteratæ subministrarentur. Vid. Funccium *in Chronolog.* Sic anno 1321. regnante in Gallia Philippo V. qui Longus cognominabatur, leprosi Judæorum suasu & Mahumetanorum, ut fama ferebat, Granatensis & Thunetani Regum instigatione puteos veneno infecere, unde plurimi Christiani misere interiere. Vid. Mezerai *Abr. Chronolog.* ad ann. 1321. Sed hæc exempla ipsamet, utcumque ratio conticesceret, abunde probant talium venenorum haustu morbum numquam invehi posse sporadicum, novæ indolis & naturæ, cæteris morbis notis dissimilem, qui impura & vulgivaga venere propagetur; demum qui eos nunquam attingat, qui nulla vel qui pura tantum venere utuntur.

IV. Ab humana carne in escam apparata. 1564. IV. Novam de hujus morbi origine historiam, & ad sua usque tempora plane inauditam Leornardus Fioravanti, famosus suo tempore in Italia Empiricus retulit in Tractatu Italice scripto & anno 1564. edito, cui titulus est, *Capricci Medicinali de M. Leonardo Fioravanti.* Hanc ut omnem mendacii suspicionem amoliretur, se accepisse ait a quodam Paschali Gibilotto, sene Neapolitano, & annos jam nato 98. cujus pater, a quo filius rem tenebat, annonarius præbitor, (vulgo *Vivandier*) olim fuerat circa annum 1456. in exercitu Alfonsi V. Regis Arragoniæ, qui de Regno Neapolitano cum Joanne Renati Ducis Andium filio bello contendebat.

Narrat ergo, cum diuturno illo bello obsonia tum Hispanis tum Gallis defecissent, utriusque exercitus præbitores lucri causa sed scelere pessimo humanorum cadaverum carnes clam succisas in varia escarum genera apparasse, quæ militibus esurientibus care divendebantur: Inde brevi quotcunque tam feralibus escis vesci contigit, pustulis, doloribus, alopecia, uno verbo lue venerea ad unum fere omnes correptos fuisse: Gallos quidem morbo afflictos, cum ab incepto bello cogerentur desistere & in patriam redire, luem, quam in Regno Neapolitano conceperant, Neapolitanam nuncupasse: Hispanos, vero, Italosque, cum ignorata morbi causa persuasum haberent morbum novum, quam patiebantur, a Gallis devectum & communicatum fuisse, Gallicum eundem appellavisse, quale nomen etiamnum retinet non modo in Italia, sed in tota Africæ ora, totoque Turcico Imperio, præsertim in cunctis Asiæ portubus, qui mari adstant Mediterraneo.

Addit ille dein se allatam morbi Gallici originem veram esse experimentis compertum habuisse: Suem scilicet domi aliquandiu nutrivisse carne porcina cæteris cibariis admista, unde brevi sus pustulis obsita, lapsisque setis glabra fuerit: Pariter canem duos menses canina carne aluisse, qui simili successu pustulis plenus pilos amiserit: Demum accipitri circuri escam ex carne avium ejusdem speciei aliquandiu obtulisse, unde cito evaserit pustulatus & deplumis: Hinc concludit animalia quævis, si carne animalium sui generis nutriantur, Morbo Gallico, vel qui Gallico plane congener sit, correptum iri.

Sed hæc credulum aut vanum & mendacem Fioravanti animum, qualis Empiricum decet, manifeste arguunt. Nam 1. Asserit falso luem Gallicam Italiæ innotuisse circa annum 1456. quo quidem tempore Joannis Renati Ducis Andium filius & Alfonsus V. Arragonum Rex de Regno Neapolitano bello diuturniore certavere, cum, ut supra vidimus, Medici qui desinente sæculo decimo quinto in Italia floruere, luem veneream in Italia ante annum 1494. plenissime ignoratam fuisse omnes uno ore confiteantur.

2. Ta-

Digitized by Google

2. Temere credit luem veneream, morbum scilicet chronicum, sporadicum, qui venere contrahitur, qui lenta tabe corpus vitiat, esu carnis humanæ & potissimum morticinæ inferri, cum e contra acutos tantum, epidemicos, pestilentes affectus hinc induci posse manifestum sit.

3. Fallaciter concludit animalia quævis, si carne animalium ejusdem speciei nutriantur, doloribus & pustulis brevi corripi, & pilorum defluxu glabrescere ex lue venerea, cum mihi certo constet in cane, quem sex mensibus carne canina olim nutrivi, nihil quidquam simile unquam observatum fuisse.

Valeat ergo falsus & fallax fabulator cum suo Paschali Gibilotto, teste ignoto, teste unico, teste tantum aurito, teste minus idoneo, qui de re jam ante centum annos peracta testimonium ferrat, teste qui cum nota rei veritate aperte pugnat, demum teste decrepito & dubio procul deliro.

Mihi profecto dolet quod Franciscus Baco de Verulamio, vir doctissimus & in rebus physicis pro sua ætate apprime versatus tam insulso commento deceptus fuerit. Nihilominus tamen non dissimulandum censeo eum ita deceptum esse, ut non modo huic fabellæ fidem ipse adhibuerit, sed eidem apud alios fidem facere voluerit; eoque consilio illam operibus suis inserere non dubitavisse, sed prius quodammodo refectam & interpolatam, ut credibilior esset. *Galli*, inquit; *Sylva Sylvarum sive Historiæ Naturalis*, *Centur.* 1. *adtie.* 26. *a quibus morbus Neapolitanus denominationem accepit, referunt fuisse in Neapolitana obsidione improbos mercatores, qui carnem hominum recens occisorum in Mauritania vasis conditam, loco thynnorum divenderent; atque tam fœdo & gravi nutrimento adscribi hujus morbi originem. Neque a vero abludit: Constat enim Cannibalos ad Occidentem vesci carne humana; eaque India, primum detecta cum esset, plurimum laboravit hoc morbo*. Quæ sane appertissime probant, ut a Cicerone dictum meminimus, *Lib.* 2. *de Divinatione*, nihil tam absurde dici posse, quod non dicatur ab aliquo Philosophorum.

V. Videntur mox adducta Ciceronis verba verissime quadrare in Joannem Baptistam Vanhelmont, qui de origine luis venereæ novam & omnium maxime monstruosam fabulam narravit: auctoritate quidem nulla nulloque fundamento nixam, sed *visione* tantum *somniali* ut ipse ait, Fanatici cujusdam parum sani, imo ne visione quidem, sed conjectura commentitia, quæ ex vana & inani visione deducitur. Nempe narrat (*a*) Helmontius *Laico cuidam* quem ille *virum sanctum* dicit, quem lymphatum verius dixisset, animo apud se *indaganti cur ita lues præterito seculo & non antea erupisset..... & unde, si non ab Indis, in Europam devenerit, visum fuisse in visione intellectuali jumentum, quod pene diffiueret ulcere fœtido, qui morbus equinæ spei proprius a nostratibus* (*Belgis*) den VVorm,

V. A nefando congressu cum jumento scabido. 1640.

[a] In Tumulo Pestis, artic. qui inscribitur. *Peregrina lues nova.*

a Gallis vero le Farcin *vocatur. Unde ille suspicatus est quod in obsidione Neapolitana, (qua primum dira hæc lues emersit) nefando aliquis peccato congressum cum ejusmodi jumento habuisset ..... unde suum fermentum (permittente Deo vindice) in humanam familiam naturaliter transplantaverit.* Cui conjecturæ Helmontius aniliter credulus totis viribus ipse suffragatur. Sed pudet otio abuti in iis tractandis quæ turpia, aut confutandis quæ absurda sunt. Si quis tamen plura cupiat, adeat infra Lib. VI. Caput de Helmontio ad annum 1640.

CAPUT IX.

Luem veneream in Insulis Antillis a Christophoro Columbo detectis, ac præsertim in Insula Hispaniola, quæ nunc Insula Sancti Dominici appellatur, endemiam antiquitus fuisse, & inde in Europam transmissam esse.

Quo tempore Insulæ Antillæ a Christophoro Columbo detectæ fuerint?

CONSTAT Historiæ monumentis novum orbem auspiciis Isabellæ Reginæ Castiliarum & Legionis, consilio & ductu Christophori Columbi, Genuensis, detectum fuisse sub finem sæculi decimi quinti. Hic cum navibus tribus, militibusque vel nautis numero 120. solvit e portu Bæticæ, quem *Palos* nominant, die 3. Augusti, anno 1492. Post errores laboresque varios appulit 6. Decembris ejusdem anni ad Insulam Indigenis *Haiti* dictam, quam Columbus *Hispaniolam* vocavit, quæ nunc Insula Sancti Dominici appellatur. Inde, constructo prius propugnaculo, cui Nativitatis nomen dedit, & ubi 38. milites reliquit, discessit die 6. Januarii anno 1493. & tempestate actus ostium Tagi in Lusitania invitus subiit die 6. Martii ejusdem anni. Hinc cum 82. sive militibus sive nautis & novem Indis, quos secum adducebat, incolumis rediit die 15. ejusdem mensis ad eumdem Bæticæ portum, qui Palos dicitur, & inde pedestri itinere Barcinonem perrexit, ubi Rex & Regina Hispaniarum tunc aderant, susceptæ navigationis rationem redditurus.

Quæ fuerit mutui commercii reciprocatio inter Hispaniolam & Hispaniam ante annum 1495.

Christophorus renovato apparatu navali a Gadibus vela denuo fecit die 25. Septembris ejusdem anni 1493. cum navibus septemdecim, militibus volonibusque 1500. multisque nautis ac operis, & ad portum Regium in Insula Hispaniola, a propugnaculo, quod Nativitatis dictum fuerat, haud longe distantem, reversus est die 27. Novembris; unde ineunte anno sequente 1494. naves quatuor & decem in Hispaniam remisit, quibus ducem præfecit Antonium de Torrez.

Mense Aprili ejusdem anni 1494. Bartholomæus Columbus, Christophori Frater, Hispaniolam adivit cum navibus tribus; & sub ejusdem anni finem iisdem navibus in Hispaniam rediere P. Boyl, Catalanus, Mona-

nachus Benedictinus, & Petrus Margarit, nobilis Catalanus, qui jam lue venerea graviter ægrotabat.

Anno eodem mense Augusto quatuor aliæ naves ab Hispania ad Insulam Hispaniolam appulere, duce eodem Antonio de Torrez, quæ procul dubio cito quoque ad Hispaniam remissæ sunt, ut de præcedentibus dictum est. Imo tunc, ut mense quolibet navis una ab Hispaniola in Hispaniam, navisque altera ab Hispania in Hispaniolam solveret reciproci commercii causa constitutum est.

Demum mense Octobri anni 1495. Joannes Aguado Regum Catholicorum Legatus navibus quatuor in Hispaniolam devectus est, ut de objectis Christophoro criminibus auctoritate Regia inquireret; & inde subsequente anno cum navibus duabus Gades repetiit, quo appulit die 11. Junii anno 1596. cum Christophoro, & ducentis militibus qui lue venerea infirmabantur.

Versamur scupulosius in enumeratione itinerum, quæ inter Hispaniolam & Hispaniam primis annis instituta sunt, ut inde liceat colligere, etsi daremus nulla alia confecta fuisse præter ea quæ ab Historicis memorantur, frequenti tamen noti commercii reciprocatione Hispanorum & Indorum nationes jam mixtas fuisse ante annum 1495. aut 1496. adeoque luem veneream potuisse facile ab Hispaniola in Hispaniam jam tum derivari, ut fert communis opinio, si constiterit semel eam luis speciem indigenis Hispaniolæ antiquitus propriam fuisse & endemiam.

Sed controversiam, ubi semel ad eam quæstionem adducta est solutam jure possumus dicere, cum luculentissima adsint tum Medicorum tum Historicorum testimonia, qui primo morbi ingressui in Europam coætanei vixere; unde aperte demonstratur non modo 1. Luem veneream in Insula Hispaniola ac cæteris vicinis endemiam fuisse; sed etiam 2. In Hispaniam navium commercio inde traductam esse; ac demum 3. Ex eadem Insula aut ex vicinis talis morbi genitricibus quæsitum morbo remedium, & indigenarum exemplo indicatum fuisse, cum nulla in Europa suppeterent satis efficatia.

Luem veneream antiquitus endemiam fuisse in Hispaniola.

Primo. Inter Medicos, qui possunt in testimonium adduci, potissimi sunt.

Probatur testimonio Medicorum.

I. Antonius Musa Brassavolus, qui *in responsione ad primam quæstionem Alexandri Fontanæ*, de ligno indico sive Guaiaco verba faciens sic loquitur. „ Cum Gallicus affectus, vel similis quidam sit fere peculiaris incolis, qui indicas nuper repertas Insulas inhabitant, Lusitani viri ingenio perspicaces, qui frequenter illuc appellunt, homines Indicos videntes „ tali affectu præditos, talibusque symptomatibus, qualibus in Hispania „ ac Lusitania illi afficiuntur, qui lue Gallica laborant, quomodo indi illi „ curarentur ac facile in sanitatem restituerentur animadverterunt, &

I. Anton. Musæ Brassavoli.

„ curandi modum in Lusitaniam ac Hispanias attulerunt, & una secum „ lignum hoc Indicum comportarunt...... cujus decoctum, *pergit ille*, „ ego primus Ferrariæ præbui illustri Æneæ Pio in dulci aqua 1526. cum „ omnibus aliis Medicis novum ac inauditum videretur (ut vere erat) „ medicamentum, multique idipsum deridebant, quousque videre illustrem Virum sanitati restitutum esse.

II. Roderici Diaz de Isla. II. Rodericus Diaz (vulgo Rui-Diaz.) de Isla, Medicus Hispalensis, in *Libro singulari* Hispanice scripto *contra las Bubas*, quem Joanni III. Lusitaniæ Regi nuncupavit, & quem ideo scriptum fuisse necesse est ante annum 1557. quo Joannes III. mortem obiit, sequentia habet *cap.* 1. a Georgio Hieronymo Velschio sic Latine reddita *in Annotatione ad Observationem* 4. *Marcelli Cumani*. „ In Hispaniis morbus ille visus est anno „ 1493. Barcinonæ, quæ primum infecta est, & sic deinceps Europa cum „ reliquo orbe universo, cujus partes hodie innotuerunt. Originem traxit „ in Insula Hispaniola, quod satis longa certaque experientia compertum „ fuit. Cum enim a Christophoro Colono (sive Columbo) Thalassarcha „ reperta & detecta esset, militibus cum incolis conversantibus, quod affectus contagiosus esset, facile communicatus est, & quam citissime in „ exercitu grassabatur, cumque dolores ejusmodi numquam ab illis conspecti aut cogniti essent, causam in maris labores & navigationum molestias referebant aliasque occasiones, ut cuique probabile visum erat. „ Et cum eodem tempore, quo Colonus Stolarcha appulerat, Reges Catholici Barcinonæ degerent, quibus itineris rationem reddebat, nuperque adeo reperta denarrabat, mox tota urbs eodem morbo corripi cœpit latissime se diffundente, ... sed quia incognitus hactenus valdeque formidabilis videbatur, jejunia, religiosæ devotiones aliæ & eleemosynæ institutæ sunt, ut Deus illos a morbo tueretur. At sequente mox „ anno 1494. cum Rex Galliarum Christianissimus Carolus, qui tum rerum potiebatur, ingentem exercitum in Italiam duxisset, multi Hispanorum, qui hostes illorum erant, ibidem hac lue infecti vivebant, adeo „ ut mox Regiæ copiæ inficerentur; ignaræ tamen quis qualisve morbus „ esset, aut quo nomine appellandus, credebant ex ipso aere regionis „ subortum, Vocarunt igitur *Malum Neapolitanum*: Itali autem & Neapolitani, quibus nulla ejus hucusque notitia, *Gallicum* nominabant. Deinceps vero, prout acciderat, quisque pro lubitu aliud nomen imponebat inde desumptum, unde originem subnasci putaret: Castellani *Boas*, „ in Lusitania autem *Malum Castellanum*, in India Lusitanica *Morbum Lusitanicum*.

III. J. B. Montani. III. Joannes Baptista Montanus, *in Tractatu de Morbo Gallico*; „ A. „ Christi, *inquit*, Navitate 1492. quidam Columbus miles una cum „ multis Hispanis accessit in Indias illas novas, quas Calicut appellant, „ qui

„ qui quidem morbus (*Gallicus*) quia ibi familiarissimus est, quemadmodum scabies apud nos, accidit tunc ut multi ex illis Hispanis, dum ibi morarentur, infecti sint tali morbo, qui deinde ad suas regiones & ad nos revertentes multos ex nostris infecere .... Apud Indias illas novas, *subjicit idem*, viget morbus iste contagiosus, illis tamen familiarissimus;& ideo repertum est etiam apud ipsos antidotum ejus, quod lignum Guaiacanum dicitur. Morbus itaque iste illis est,ficuti apud nos scabies, familiaris, & acquiritur per contagionem sicuti & scabies.

IV. Gabriel Fallopius, *Tractatu de Morbo Gallico*, *c.* 1. „ Inter Januenses, *inquit*, nobili ingenio fuit Christophorus Columbus, qui Colonus a Petro Martyre diligenti rerum Indicarum Scriptore vocatur ... Huic Ferdinandus, & Elizabeth subministrarunt liburnicam unam & celoces tres,.... cum quibus Indiam Occidentalium salutavit..... Inventum est certe pretiosissimum metallum, inde delata est copia, & ingens margaritarum magnitudo, sed est etiam adjuncta spina, atque aloes melli admista. Detulit enim Columbus triremes Gallica lue refertas; Ibi mitis est morbus & instar scabiei, sed ad nostrum veniens orbem ita ferus, ita immitis factus, ut caput, oculus, nasum, palatum, cutim, carnem, ossa, ligamenta, viscera tandem omnia infestet, inficiat, corrumpat. IV. Gabrielis Fallopii.

Si quis plura Medicorum testimonia desideraverit, consulat Leonardum Schmai, *Tract. de Morbo Gallico*, *cap.* 1. Joannem Manardum, *Epist. ad Michaelem Santtannam, Chirurgum*; Alfonsium Ferrium, *in Præfatione Librorum quatuor de Morbo Gallico & ligni sancti natura, usuque multiplici*; Antonium Gallum, *Oper. de ligno sancto non permiscendo c.* 1. Antonium Fracantianum, *Lib. de Morbo Gallico;* Prosperum Borgarutium. *Method. de Morbo Gallico*, cap. 1. &c. qui omnes testantur veneream luem in Insulis Antillis, quæ Mexicanum Archipelagus occupant, antiquitus propriam & endemiam, ac specificis remediis huic regioni peculiaribus curatam fuisse, priusquam Hispanis advenis innotesceret; imo vero Hispanis nec morbum nec morbi remedium innotuisse, nisi ab Insularum indigenis.

Secundo. Paucos seligemus ex Historicis sed omni exceptione majores, & qui de prima luis venereæ origine, tanquam de re sibi apprime cognita oculati testimonium dicant. Et Testimonio Historicorum.

I. Gonsalvum Fernandez ab Oviedo, qui in Hispaniola ipsa, quo a Rege Ferdinando missus erat anno 1513. ut metallorum fusioni præesset, diu commoratus est, & scripsit ibidem circa annum 1535. naturalem & generalem Historiam Indiarum. „ Narrat autem ille *hujus Historiæ Sect.* 1. „ *Lib.* 10. *cap.* 2. Morbum hunc, qui dicitur, *de las Buas*, (*Hispani sic vocant luem veneream*) esse omnibus his regionibus communem, ideoque I. Consalvi Fernandez.

„ pla-

Digitized by Google

„ placuisse miserationi divinæ quod auxilium item omnibus communicetur, atque pro eo tollendo ubique in promptu sit. Licet vero *pergit ille*, lues ista alibi etiam grassetur & vigeat, principio tamen Christianis „ malum hoc cognitum, necnon experimento arboris *Guaiacan* appellatæ „ curari visum in hac Insula Hispania dicta...... Apud Indos haud est „ adeo sævum malum, nec tantum affert discrimen, sicut in Hispania & „ frigidioribus climatibus, sed parvo negotio hujus arboris ope incolæ „ curantur. Demum interjectis quibusdam verbis fatetur. In illis regio„ nibus Indicis paucos esse ex Christianis, paucos, *inquit*, admodum, qui „ congressum venereum cum mulieribus indigenis experti sævum hunc „ morbum effugerint, quoniam profecto est hujus soli proprius affectus, „ & Indicis hisce hominibus adeo frequens, sicut alibi sunt aliæ commu„ nes ægritudines. „ Similia legere est generalis ejusdem *Historiæ Lib.* 2. „ *c.* 14. sicut & *Capite 76. Summarii*, quod anno 1525. idem Consalvus Toleti jam ante conscripserat, dum in Regia negotiorum causa versabatur; sed de his fusius capite sequente.

II. Guicciardini. II. Franciscum Guicciardinum, civem Florentinum, qui in Historia sui temporis Italice scripta summa diligentia narrat quæcumque in Italia suo tempore contigere, ab anno 1494. ad annum 1532. Is autem in fine *lib.* 2. postquam dixit luem veneream passim Gallicam appellari, sic pergit „ ex Versione Cœlii Secundi Curionis. „ Verum æquum est hanc ignomi„ niam a Gallico nomine removere: Nam post eam luem, scabiemque fœ„ dissimam ex Hispania Neapolim importatam fuisse constitit. Nec tamen „ ejus gentis fuit propria, sed eo quoque ex illis Insulis allata, quæ Chri„ stophori Columbi, Genuensis, navigatione manifestari iisdem fere annis „ in nostro orbe cœperunt: quibus tamen in Insulis hic morbus naturæ „ benignitate præsentissimum habet remedium: quippe tantum cujus„ dam nobilissimi atque aliis multis doloribus memorabilis ligni, quod ibi nascitur, succi haustu facillime curantur; *Guaiacum* id vocant. „

III. P. du Tertre. III. Demum R.P. Joannem Baptistam du Tertre ex Ordine Fratrum Prædicatorum, testem quidem recentiorem, sed veritatis amantem & rerum Physicarum gnarum, atque in Insulis Antilis diu commoratum. Hic autem postquam asseveravit *Hist. General. Insular. Sancti Christophori, Guardalupæ. Martinicæ & aliarum* Gallicæ scriptæ *Parte* 5. *cap.* 1. §. 11. „ Harum Insularum indigenis turpem eum morbum, quem *Epian* di„ cunt, & qui ipsissima lues venerea est, quasi hæreditarium esse, & ab „ iisdem contrahi non solum venere, sed etiam sponte concipi, pessimo „ vivendi more quo utuntur, pravisque cibariis quibus vescuntur; mox „ addit se novisse certissima scientia milites Hispanos, qui cum Christo„ phoro Columbo in Hispaniam inde rediere primo itinere, ab indigenis „ morbum hunc contraxisse, quem Neapolim traduxere, unde conta-

„ gium

„ gium ad Gallos propagatum fuit, & hinc in universam Europam disseminatum. Quæ dicta idem non semel repetit in *Generali Historia Antillarum*, *Tom.2.Traité 7.* §.12.

Eadem vel similia leguntur apud Marcum Antonium Coccium Sabellicum, virum Doctum & Historicum egregium, qui *ipse* (*a tabe Gallica ex vaga venere quæsita septuagenarius obiit anno 1560.Rhapsod.Historic. Enneade 10. Lib. 9.* Apud Franciscum Lopez de Gomara, Presbyterum Hispalensem, *Historia General de las Indias cap. 29.* Apud Paulum Jovium, qui ex Medici professione ad Episcopatum Nucerinum evectus a Clemente VII. fato functus est anno 1552. *Historiarum Lib. 4.* Apud Franciscum Eudes de Mezeray, *Abbregé Chronologique de l'Histoire de France*, ad annum 1466.&c. Sed ea sigillatim describere supervacaneum esse duximus, in re jam satis manifesta, & cui lux nova mox accessura sit sequente capite.

(*a*) Paul Jovius *in Elogiis*.

CAPUT X.

Luem veneream, quæ ex Hispaniola oriunda est, ab Hispanis ad Neapolitanos, ab utrisque ad Gallos, demum ab his tribus ad cæteros Europæ, imo plerosque Asiæ & Africæ populos quasi ex traduce propagatam fuisse. Reperiri tamen sub Zona Torrida regiones alias, quibus lues eadem vernacule & endemia fuisse videatur.

EXEUNTE decimo quinto sæculo Ferdinandus & Isabella communibus auspiciis Hispanias regebant: Hæc erat suo nomine Regina Castilianum & Legionis; Ille vero jure paterno potiebatur Regnis Arragoniæ, Valentiæ, imo etiam Siciliæ, quam jure an injuria, jam non quæro, sed pessimis saltem artibus Petrus III. Arragonensium Rex olim invaserat, Gallis ad internecionem cæsis teterrimo & & perfidioso facinore, quod in historia famosum est *Vesperarum Siculatum* nomine.

Jam a morte Ludovici XI. Ferdinandus ille, Carolusque Octavus Francorum Rex de Comitatuum Ruscinonensis & Cæritaniæ dominio inter se decertabant; sed pacem componere Carolo visum est anno 1462. ne quid obstaret expeditioni quam in Italiam parabat, ut Neapolitanum Regnum, quod hæreditate Caroli Cenomanensium Ducis sibi obvenerat, armis vindicaret. Fœdus itaque Narbone ictum est mense Januario anni 1492. seu potius 1493. ut hodierna fert computandi ratio, & inter cætera fœderis capita expresse sancitum fuit: Ferdinandum se in hostium numero habiturum quoscumque Carolus hostes sibi facturus esset, qua con-

Carolus VIII. Francorum Rex de invadendo Regno Neapolitano cogitans pacem componit cum Ferdinando Rege Arragonensium.

conditionem Carolus Ferdinando de Comitatibus, de quibus erat controversia volens & ultro decessit.

Cujus conditionibus Ferdinandus male stetit.

Sed pacis conditionibus, quanquam sibi æquissimis, Ferdinandus non stetit, nec a partibus Regum Neapolitanorum, quibus Carolus bellum inferebat, unquam abstinuit. Eos quidem Regibus Arragonensium satos, & ipsi consanguinitate propinquos fuisse notum est, spuria tamen origine; sed potior ratio Ferdinandum movebat. Metuebat scilicet ne Galli, si Regno Neapolitano quiete semel potirentur, Siciliam non minore fortuna, nec minore jure invaderent, & jure postliminii repeterent.

Hæc animo volvens Ferdinandus, ut erat callidissimus fraudum artifex, nec Neapolitanos Reges consiliis & copiis clam juvare, nec Gallorum impetum, hostes concitando sociosve avocando, clam retundere unquam cessavit. Tandem, cum Carolus fortuna artibus majore usus in Neapolitanum Regnum arma victricia illaturus esset, jussit Ferdinandus abjecta dissimulatione Antonium de Fonseca Legatum injustæ, ut ajebat, quam Carolus meditabatur, usurpationi suo nomine intercedere, quod a Legato Velitris haud longe ab urbe Roma, die 29. mensis Januarii anni 1494. tam insolenti arrogantia præstitum fuit, ut tabulas isti Narbone fœderis, cujus conditiones objiciebantur a Carolo, palam dilacerare non dubitaverit.

Donec tandem aperto marte dimicatum est inter Gallos & Hispanos

Abhinc aperto marte dimicatum est inter Gallos Hispanosque. Ferdinandus duce Gonsalvo Hernandez Cordubensi, qui deinde *Magnus Capitaneus* cognominatus fuit, copias in Siciliam jam ante miserat. Huc Ferdinandus II. sive junior Regno Neapolitano exutus ex Ischia Insula, Ænotridum altera, se receperat paulo ante Caroli discessum, ut cum Gonsalvo consilia communicaret. Hinc ambo exeunte Majo anni 1495. paucis diebus a discessu Caroli Rhegium invaserunt cum sex millibus militum, unde viciniores civitates & provincias occupavere. Diu ancipiti belli eventu utrimque pugnatum est, sed recepta per traditionem Neapoli; præsidiariis militibus, qui castella Neapoli circumjecta occupabant, fame ad deditionem coactis; mortuo Duce Montispenserii, quo stabat præcipua regni tutela; Gallos de decessione pacisci necesum fuit sub finem sequentis anni 1496. ut dictum est *c.3*.

Hujusce belli tempore luem veneream ab Hispanis ad Neapolitanos; ab utrisque ad Gallos

Merebant in Neapolitano, vel potius Hispano exercitu, milites non pauci aut qui primo itinere cum Christophoro Columbo mense Martio anni 1493. vel secundo cum Antonio de Torrez principio anni 1494. vel tertio cum Petro de Margarit exitu ejusdem anni 1494. ab Indiis reduces, lue venerea quam in Hispaniola susceperant adhuc infecti erant, aut saltem qui eandem luem, quæ ab aliis in nostrum orbem traducta fuerat, in Hispania jam contraxerant. Igitur minime mirum esse debet labe simili Neapolitanos plurimos, quibuscum sub iisdem signis mili-

tabant

tabant, brevi contaminatos fuisse, meretricum communione, quæ in castris vel ab utrisque in Gallos derivari cito debuit eadem de causa; cum enim toto biennio varia & incerta fuerit belli fortuna, ac civitates eædem ab adversis partibus sæpius & vi captæ & vi receptæ sint, manifestum est easdem meretrices, quæ cum Hispanis & Neapolitanis jam consueverant, cum Gallis quoque consuevisse, unde venerei morbi semina ultro citroque communicata sunt & distracta. contagio. ne dimanasse.

Sed ne quis forsan autumet nos quæcumque diximus temere comminisci, aut conjectura tantum augurari, Auctorem possumus laudare vere idoneum, Gonsalvum Fernandez ab Oviedo, qui in aula Regum Hispaniarum adfuit Barcinone anno 1493. cum Christophorus Columbus ab Insula Hispaniola, quam detexerat, primum reversus est; qui amicitia vel consuetudine cum plerisque Columbi comitibus, cæterisve qui annis sequentibus ab Antillis rediere, junctus fuit; qui ab iisdem sæpius audivit, ut quæque in primis illis navigationibus gesta essent; qui meruit in Neapolitana expeditione adversus Gallos; qui a Ferdinando Hispaniarum Rege missus est in Hispaniolam anno 1513. ut fusionibus auri argentive e terra effossi præesset; qui omnia demum quæcumque per id tempus in Hispanis, in Regno Neapolitano, vel in Insula Hispaniola contigere, præsens ipse vidit & observavit, vel a testibus oculatis accepit. Qua de re luculentum est Consalvi Fernandez ab Oviedo testimonium.

Is autem in *Summario Naturalis & Generalis Historiæ Indiarum Occidentalium*, quod ab Hispaniola, ubi annos 12. jam commoratus fuerat, in Europam reversus negotiorum causa Hispanice conscripsit Toleti anno 1525. sic Carolum V. Imperatorem & Hispananiarum Regem, cujus jussu „ scribebat, alloquitur *c. 76.* Potest, *inquit*, Cæsarea Majestas pro certo tenere hunc morbum, qui in orbe nostro novus est, in Insulis Antillis recens detectis antiquitus familiarem fuisse, atque etiamnum ita communem esse, ut ab Hispanis ibidem contractus fuerit, quotquot fere cum Indicis mulieribus rem habere non puduit: Inde ergo in Hispanias primum traductum fuisse a Christophori comitibus, qui primo vel altero itinere hinc rediere: Demum anno 1495. cum Gonsalvus Fernandus Cordubensis, magni Capitanei cognomine dein notissimus, copias in Italiam trajecisset auspicio & imperio Regum Catholicorum Ferdinandi & Isabellæ, ut Ferdinando II. Neapolis Regi opem ferret adversus Carolum Gallorum Regem, quem a capitis modo Capitonem vocabant, stipendia in eo bello meruisse Hispanos non paucos eadem labe jam inquinatos, qua Neapolitanos & Gallos celeri contagione infecere ex promiscua cum iisdem meretricibus communione.

Similia sed fusius refert Auctor idem *Lib. 2.cap. 14. Historiæ Naturalis & Generalis earundem Indiarum*, quæ Summario jam laudato altero tanto major est, & decem post annis, hoc est anno 1513. Hispanice scripta. Ibi

testes

testes nominatim adducit plurimos, eximios, oculatos, qui primis in Insulam Hispaniolam navigationibus interfuerant, & a quibus singula quæ tradit se accepisse profitetur. Pot issimum vero nititur auctoritate & testimonio Petri Margarit, Catalani, testis quidem ea de re maxime idonei, ut qui cum Christophoro Columbo secundo itinere in Hispaniolam profectus anno 1493. inde redierit anno subsequente 1494. venerea lue inquinatus, qua ipsum nondum perfecte revelatum fuisse Auctor suspicabatur, dum scribebat, quoniam doloribus continuo angebatur. Itaque re probe cognita laudatus Auctor disertissime asserit luem veneream ab Hispaniola ad Hispanias devectam ante annum 1495. a militibus Hispanis, qui sub Gonsalvo Fernando meruere in Italia, ad Gallos & Neapolitanos venere vulgivaga traductum fuisse.

Ab Italis, Hispanis & Gallis ad cæteras Europæ Nationes commercio traductam fuisse.

Jam porro, ut e diverticulo in viam redeamus, contaminatis semel ea ratione tribus præcipuis Europæ Nationibus, contagium ad certas debuit brevi disseminari commercio, quo invicem utuntur Europæ populi: Ad quod accessit illius temporis fortuna atque conditio, quo Germani & Belgæ cum Italis & Hispanis ejusdem Caroli V. imperio parebant, quo Galli cum Anglis arctissimo fœdere jungebantur, demum quo a Ludovico XII. cum Ferdinando Catholico, & a Francisco I. cum Carolo V. terra marique pugnabantur, diuturno bello, quæ singula debuere certe morbi propagationem magnopere accelerare.

Sic constat luem veneream manasse a Castellanis in confines Lusitanos, a quibus ideo *Morbus Castellanus* (*a*) dicitur; & ab iisdem anno 1496. cum Joanna Ferdinandi & Isabellæ filia ad sponsum Philippum Archiducem deduceretur, in Belgium traductam fuisse, ubi *Morbus Hispanicus* appellatur, teste Beverovicio, *Idea Medic. veterum*, *Part.* 3. *cap.* 8. Sic constat a Gallia in Angliam, ubi *Morbus Gallicus* sive *Lues Gallica* vocatur, transfretasse & maxime quidem e Burdigalensi portu, cum olim *Morbus Burdigalensis* ibidem dictus fuerit.

[*a*] Rodericus Diaz de Isla, *Lib. contra las bubas* Hispanice scripto, *c.* 1.

Ac vero debuit tamen ea lues, quantumvis celeri passu propagata videatur, ab Hispania, Italia, & Gallia, ubi prima fuere nascentis morbi incunabula, ad cæteras Europæ oras progressu gradario diffundi, atque adeo in variis regionibus, quo a primario morbi fomite remotiores erant, eo tardius sævire. Id sane circa annum 1632. de Saxonia superiore etiam tum testabatur Daniel Sennertus, qui *Operum Lib.* 6. *part.* 4. *cap.* 1. postquam retulit Capivaccium in Italia e solius Gallicæ luis curatione ultra decem & octo millia coronatorum lucratum esse ....ingenue fatetur *se a* 34. *annis, quibus Wittebergæ nec benedictione divina sine lucro Medicinam faciebat, non tot coronatos, quot Capivaccius eorum millia, lucratum esse ex hujus morbi curatione, ob eorum qui hoc morbo laborent hoc loco penuriam.*

Imo ad

Cæterum, quo tempore morbosum luis venereæ seminium ab Hispania Ita-

Italiam,& Galliam,& hinc cætera Europæ Regna contagione pervadebat eodem quoque ab Europa in Asiæ & Africæ oras, quæ mari Mediterraneo adjacent, contagione simili prorepisse certum est, quod gemina via factum credimus.

omnes Asiæ & Africæ oras, quæ mari Mediterraneo adiacent.

1. Quidem Mahumetanorum & Judæorum exilio, qui temporibus illis Hispania cedere jussit sunt a Ferdinando & Isabella post occupatum Regnum Granatense, & qui in Africam quo profugerunt, luem veneream secum detulere, quam in Hispania ante contraxerant. Qua de re luculentum testem habemus Joannem Leonis, Mahumetanum & Granatæ natum, qui & ipse cum cæteris exul Fessam in Mauritania petiit, ubi literis Arabicis operam dedit, sed qui dein a Piratis captus & Leoni X. Pontifici maximo dono datus Christianam Religionem amplexus est. Is autem in Descriptione Africæ, quam Romæ Arabice scripsit, & quam Joannes Florianus Latine vertit, sic ait *L. 1. Hujus mali ne nomen quidem ipsis Africanis notum erat ante ea tempora, quam Hispaniarum Rex Ferdinandus Judæos omnes* (& Mahumetanos) *ex Hispania profligasset, qui ubi in patriam jam redisissent cæperunt miseri quidam ac sceleratissimi Æthiopes, cum illorum mulieribus habere commercium, ac si tandem velut per manus pestis hæc per totam se sparsit regionem, ita ut vix sit familia, quæ ab hoc malo remansit libera. Id autem sibi firmissime atque indubitate persuaserunt ex Hispania ad illos transmigrasse; quamobrem & illi morbo ab Hispania Malum Hispanicum, (ne nomine destitueretur) indiderunt. Tuneti vero, quemadmodum & per totam Italiam Morbus Gallicus dicitur; Idem nomen in Ægypto atque Syria adscribitur, unde male imprecantis proverbium, te morbus male perdat Gallicus.*

2. Vero maritimo commercio: mercatores enim nautæque, qui ab Italiæ, Galliæ, aut Hispaniæ portubus ad Asiæ aut Africæ portus, quos *gradus* vocant, merces quotidie ultro citroque convehebant, mercem pessimam, luem veneream scilicet, una simul convexere, quæ dein ab oris mari Mediterraneo proximioribus ad interiores tractus sensim traducta fuit. Hujus sane originis fidem manifestam facit ipsa nomenclatura morbi, qui testibus Joanne Leonis *loco jam Laudato*, & Leonardo Fioravant, *Capricci Medicinali, Lib. 1. c. 26.* in Asiæ & Africæ portubus, sicut in Italia & Hispania, * Gallicus appellatur, Asiæ scilicet & Africæ nationibus novum nomen cum novo morbo ab Europæis simul mutuantibus.

Sed neque hic substitit contages ab Europæis diffusa, ast latius opinione disseminata irrepsit in remotissimas Asiæ plagas, iteratisque navi ga-

Ac demum ad Turcas Persasque & ad ipsos etiam Japonios

* Forsan in oris maris Mediterranei lues venerea appellatur, non *morbus Gallicus*, sed *morbus Francorum*, hoc est Christianorum, quos omnes Mahumetani *Francos* dicunt nullo discrimine.

gationibus ad Indias Orientales sensim penetravit. Sane constat a Turcis ad finitimos Persas contagione dimanasse, apud quos morbus *Turcicus* dicitur Vid. *Joann. Gothofredum Hahn*, *de Antiquit. variolarum*, *in Præfatione*. Constat similiter a Lusitanis, quorum res in Orientalibus tractibus diu floruere, regiones & urbes singulas Indiarum, quas commercii causa frequentabant, morbis venereis dudum infectas fuisse. Ab his prima mali semina non modo in urbes Goam & Macaum, ubi etiamnum rerum potiuntur, sed in ipsum etiam Imperium Japonicum, unde jam pridem exulant, defecta sunt: Testatur enim Engelbertus Kæmpferus in Historia naturali, civili & ecclesiastica Imperii Japonici, *Lib.* 2.*cap*.4. luem veneream, quam in Japonia haud infrequentem esse passim dicit, a Japonensibus *Nambakassan* appellari, hoc est *morbum Lusitanorum*, manifesto sane indicio morbum a Lusitanis cum Japonensibus transitione communicatum fuisse.

Præter Hispaniolam tamen, multus alios fuisse luis venereæ focos.

Nihilominus tamen, quantacumque celeritate lues venerea Europæorum commercio quoquoversus spargi visa sit, multa sunt quæ persuadeant præter Hispaniolam Insulam, ubi morbum venereum endemium fuisse diximus, & unde vidimus primum in Europam prodiisse, reperiri loca alia non pauca quæ infestentur morbo eodem, ipsis quidem proprio & inquilino, nec aliunde accepto, quæque adeo ipsa sint veluti totidem alii luis ejusdem venereæ foci,

In Regno Peroviano.

1. Sic narrant testes oculati Franciscus Lopez de Gomara *Historia general de las Indias*, *c.* 110. & Pedro de Ciaca de Leon, *Chronica del Peru*, *c.* 46. Morbum olim fuisse Regno Peruviano peculiarem, tuberculis verrucosis, porris exulceratis & carcinomidæis, pustulis sordidis, & livescentibus insignem, non modo faciem sed totum corpus plerumque obsidentibus; quem Hispani, qui duce Francisco Pizarro Peruvian armis occupaverunt, contraxere ex contubernio cum mulieribus indigenis; qui decocto sarsæ-parillæ ibidem crescentis sanabilis erat; demum qui cum lue venerea Insulæ Hispaniolæ idem plane fuisse videtur.

In nova Hispania.

2. Sic constat testimonio sæpius laudati, Gonsalvi Fernandez ab Oviedo, *Lib.* 10. *Historiæ naturalis Indiarum*, *c.* 2. luem veneream vulgarem fuisse in reliqua Americæ continente fere tota, ut in nova Hispania, & præsertim in illis novæ Hispaniæ Provinciis, quæ Nicaragua & Nagrando appellantur.

In Florida.

3. Sic refert Jacobus le Moine, cui cognomen de Morgues, in preludio *brevis narrationis eorum*, *quæ in Florida Americæ Provincia Gallis acciderunt secunda in illam navigatione, duce Renato de Laudonniere, anno* 1564. Hujusce regionis indigenas lue venerea antiquitus laboravisse, quod confirmari novimus a Julio Palmario in *Tractatu* de lue venerea anno 1578. edito, *Lib.* 1.*c.* 2. ubi memorat *Nortmannos*, *qui eam Americæ partem*,

quam

quartam Floridam nuncupant, nuper lustraverunt, luem veneream illic endemiam esse testari; quemadmodum exanthemata & ecthymata hic nobis, tantamque illic esse ad hunc morbum proclivitatem affirmare, ut si quis cum muliere, cui menses profluant jungatur, statim vel venereum bubonem vel veram luem contrahat.

4. Sic asserit Theveтus, *Cosmograph. Universal. Lib.* 3. *cap.* 2. quod etiam in Historia Plantarum Lugdunensi legitur *Lib.* 18. *cap.* 132. „ In „ interiore Africa ad utramque oram fluvii Senega, in Regno Meli, „ quod meridiem, & in Regno Tamboucłu, quod septentrionem spe„ ctat, morbum reperiri endemium, cum lue venerea simillimum, vel „ potius plane eumdem, qui Æthiopice Borozail vel Zail dicitur, qui „ genitales partes virorum fœminarumque occupat, qui oritur ex nimia „ venere, cui medentur indigenæ Medici decocto herbæ cujusdam Acha„ nacæ dictæ, aut fructus ejusdem herbæ quem Alfard vocant, eadem me„ thodo, qua nos in Europa decocto ligni Guaiacini. „ Huic relationi aperte suffragatur Syndenhamius in *Epistola secunda responsoria*, ubi testatur *se ab Anglorum plurimis, iisque fide dignis, qui Insulas Caribes dictas incolunt, didicisse mancipia recens e Guinea allata, etiam antequam in terram descenderint, tum alia ibidem degentia, hoc morbo tentari, nulla copula impura pregressa, ita ut non raro universam aliquam eorum familiam, viros scilicet, mulieres, liberosque male mulctet. Neque ista lues*, pergit ille, *quae afflictissimos hosce sæpius invadit, vel hilum a venerea nobis dicta, quantum ego quidem intelligo, quod symptomata scilicet, ulcera, &c. habita nempe diversorum climatum ratione, videtur discrepare, licet nomine prorsus abludat. cum* The YAVVS *ab illis dicatur. At nec medendi methodus, qua utuntur illi, a nostra abhorret; utrobique enim salivatio ex hydrargyro utramque facit paginam.*

In interiore & æquinoctiali Africa.

5. Sic morbus idem Malabaris notus dudum erat, si fides adhibenda sit Julio Cæsari Scaligero. *Exercitat. de subtilitate ad Cardanum, Exercit.* 181. *articul.* 19. apud quos asserit *Pua nominatum fuisse.*

Apud Malabaros.

6. Sic testatur Thuanus, Historiar. sui temporis Lib. 17. *In Java majore homines lue venerea valde infestari, quam ea ratione curant; a decima hora dici usque ad secundam pomeridianam ardentissimo soli se ægri exponunt, & ita peccantem & malignum habitum desiccando exhauriunt.*

In Insula Java majore.

7. Sic constat testimonio Jacobi Bontii, in Indiis olim inter Batavos Medici, in Tractatu qui inscribitur, *Methodus medendi, qua in Indiis Orientalibus oportet uti in cura morborum illic vulgo et populariter grassantium, cap.* 19. „ Endemium seu popularem quemdam morbum in Am„ boyna, & Moluccis Insulis oriri, quem Batavi *d'Amboynse pocken* vo„ cant: Symptomatis suis admodum similem morbo venereo: in hoc ta„ men

In Insulis Moluccis

„ men diversum quod hic sine congressu venereo quoque nasci soleat:
„ In hoc morbo erumpere in facie, brachiis ac cruribus tophos seu tu-
„ mores, duros primum ac skirrhosos, ac tam crebros per universum cor-
„ pus, quam clavi ac verrucæ oriuntur in manibus ac pedibus in patria;
„ (in Batavia) si vero eos exulcerari contingat, materiam lentam ac gum-
„ mosam a se reddere, attamen tam acrem ac mordacem, ut profunda
„ ac cava ulcera inde oriantur, cum labiis callosis ac inversis. Fœdum ac
„ deforme malum esse, & cum lue venerea conveniens, nisi quod hic
„ tanti dolores non adsint, nec caries in ossibus tam facile oriatur, nisi
„ per curantis incuriam..... Porro morbum iisdem fere remediis cedere,
„ quibus lues venerea..... Decoctis e Chinæ radice, sarsa-parilla, Guaja-
„ co, & corticibus ejusdem..... Et si his non cedit ad chimica & mi-
„ neralia deveniendum esse, ut sunt mercurius vitæ seu butyrum anti-
„ monii, turbith minerale, tum mercurius præcipitatus albus. Unguenta
„ quoque mercurialia secundum artem parata hic externe adhibenda esse

In Imperio Sinensi. 8. Sic demum refertur a Theveto jam laudato, *Cosmograph. Lib.* 11. *cap.* 25. „ luem veneream in Sinarum Imperio communem esse & curari „ solitam decocto radicis Chinæ. Quod totidem fere verbis legere est apud „ Carolum Musitanem, *Tractat. de Morbo venereo*, *Lib.* 3. *cap.* 1. ubi affirmatur radicem Chinæ, quæ in Europa morbis venereis efficaciter conducit, & quæ a *Sina* seu *China*, unde primum devecta est, nomen traxit, specificum esse luis venereæ remedium apud Sinas. Possum ipsa eadem certissimo confirmare testimonio. Nuper enim accepi a Presbytero e Societate Jesu, recens e Sinarum Imperio reduce, ubi jam a triginta annis Christi fidem annuntiaverat, luem veneream Pequini inter Sinas non modo notam, sed etiam haud raram esse. Frustra ab eodem quæsivi quid de ea lue Sinenses Medici censerent? An morbum novum, vel antiquum an indigenam vel alienigenam crederent? Num illum sola contagione propagari censerent, an contra sponte quandoque generari sine prævio contagio, ut plerisque cæteris morbis commune est. Ille hæc omnia se planissime ignorare professus est: Neque sane mirum, cum ab instituto tam aliena essent.

Hæc omnia felicior nepotum ætas olim forsan reteget, quæ nos nescire, nunc dolemus: *Multa enim*, ut ait Seneca, *Quæstion. Natural. Lib.* 6. *cap.* 31. *sæculis tunc futuris, cum memoria nostri exoleverit, reservantur*. Interim tamen, sicuti neque censere licet ab Hispanis vel ab ullis Europæorum ad Mediterranea Americæ & Africæ loca modo recensita delatam, aut cum Malabaris communicatam fuisse luem veneream, quæ in illis regionibus; ubi primum occupatæ sunt, inquilina antiquitus observata fuit sic nec facile quoque credi potest affectum eumdem ad Sinas traductum esse vel a Lusitanis, qui Macaum ad Sinæ littora tenent, vel a Japoniis,

quos

quos a Lusitanis morbo contaminatos fuisse vidimus, dum nullum vel saltem rarissimum commercium semper interfuerit Europæis Japoniisque cum Provinciis Imperii Sinici interioribus, potissimum vero cum Pequino, quod Imperii caput est, & quod a Macao, quam Lusitani occupant, & a Cantono, quo naves cæterorum Europæorum appellant, multo distat itinere.

Itaque putarem potius, ut nunc ad propositum revertar, ex collatis pensatisque testimoniis colligendum esse præter Insulam Haiti sive Hispaniolam, ubi fuit notissimus & Europæ maxime exitialis luis venereæ focus, morbum eumdem loca alia pleraque, imo forsan omnia, quæ in America, Africa, & Asia Zonæ Torridæ subjacent, tanquam peculiares totidem focos, infesta antiquitus habuisse ex causa communi, de qua inferius, unde in viciniores regiones grassari quidem potuerit mutuo commercio, si quod fortasse intercesserit, sed Europæ nostræ nunquam innotuisse, quandiu *media terrarum pars, quæ solis orbita est*, ut cum Plinio loquar, *Histor. Natural*, *Lib.* 2. *c.* 68. & ubi latebant morbi incunabula, *exusta flammis & cremata cominus vapore torreri credita est*, *atque adeo inaccessa fuit*.

CAPUT XI.

Conjectura de causis cur in Hispaniola, cæterisque Insulis Antillis, lues venerea olim familiaris & endemia fuerit.

DIFFICILIS & perobscura quæstio jam incidit, nempe unde prima fuerit origo luis venereæ in Insulis Antillis, ac præsertim in Insula Haiti, sive Hispaniola, quæ nunc Sancti Dominici dicitur. Utcunque enim certum sit morbum ab ægroto in sanum contagione serpere, atque ea ratione in plures disseminari, attamen nisi successivus ille contagionis progressus in infinitum retrogradi crederetur, quod ineptum & absurdum foret, ad aliquos tandem deveniendum est, qui sine ullo prævio contagio aut labe ulla extrinsecus communicata morbum primitus conceperint peculiari humorum dyscrasia & depravatione, undecumque ea advenerit.

Luem veneream in Insulas Antillas ex Guinea deductam non fuisse, ut visum est Sydenhamio.

Credidit quidem Sydenhamius *Epistola secunda Responsoria*, luem veneream in ipsis quoque Insulis Antillis hospitem esse & alienigenam, & illuc advectam fuisse a Nigritis, qui ex Guinea aut aliis quibusdam Mediterraneis Africæ Provinciis Guineæ conterminis ad novas Amarriæ Colonias ab Hispanis primum deducti fuerunt, & apud quos morbus ille endemius erat.

Sed 1. Sydenhamius, licet vera essent, quæcunque dicit, inde quæ-

ſtionem ſolveret minime, ſed ad ſummum verſuram faceret. Supereſſet enim explicandum cur Nigritæ ipſi luem veneream primum conceperint, quam deinde in Hiſpaniolam deportavere: Neque ille nodus de Nigritis facilius expediri poteſt quam de Americanis.

2. Ea Sydenhamii opinio cum veritate Hiſtorica aperte pugnat, ſiquidem conſtat Nigritas ad Hiſpaniolam nullos devectos fuiſse ante annum 1503. At vero compertum eſt jam anno 1493. morbum ab Hiſpanis in Hiſpaniola contractum, in Hiſpaniam vel eodem vel ſequente anno traductum, atque inde anno 1494. vel 1495. in Italiam tranſmiſsum eſse, ubi Neapolitanos & Gallos infecit, a quibus in totam Europam brevi dimanavit.

Sed in illis Inſulis antiquitus endemiam fuiſſe.

Itaque poſthabita Sydenhamii conjectura præſtat credere Gonſalvo Fernandez ab Oviedo hac de re teſti maxime idoneo, ut qui plures annos in Hiſpaniola commoratus fuerit, qui cum indigenis domeſticam habuerit conſuetudinem, qui adeo ipſorum morbos vel ab illis diſcere, vel ipſe præſens obſervare potuerit. Is autem conſtanter aſserit variis locis *Hiſtoriæ Naturalis & generalis Indiarum Occidentalium*, quæ ſupra laudavimus, *c. 9. &* 10. Luem veneream in Inſula Haiti ſive Hiſpaniola, ad quam primum appulit Chriſtophorus Columbus, indigenis antiquitus familiarem, ſine prævio ullo contagio ſponte generari, uno verbo vere endemiam eſse, quod confirmatur unanimi teſtimonio Medicorum & Hiſtoricorum qui circa eadem tempora floruere, aut qui de re eadem recentius ſcripſere.

Novimus ſane exempla non pauca morborum iſtiuſmodi, qui uni cuidam peculiari regioni addicti ſint & cujus fines raro tranſgrediantur. Sic in Europa plica Polonis, ſcorbutus accolis maris Baltici, bronchocele ſubalpinis gentibus propria ſunt. Sic in Aſia vena Medinenſis ſive dracunculus Arabibus, Andron hoc eſt oſcheo-hydrocele, & Pircal ſeu Perical, hoc eſt ulceroſus tibiarum tumor Malabaris endemia ſunt. Sic in Africa elephantiaſis *Ægypti* ſemper *peculiare malum* fuit, teſte Plinio *Hiſtoriæ Natural. Lib. 26. cap.* 1.

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in medio, neque præterea uſquam. Lucret. Lib. *6.*

Itaque, ſi quæ hactenus dicta ſunt, vera ſint, ut ſane vera eſse lubens credo, debet lues quoque venerea in eodem cenſu numerari reſpectu Inſularum Antillarum ac potiſſimum Hiſpaniolæ.

Adeoque ibidem productam fuiſſe a cauſa quadam com.

Solent autem morbi iſtiuſmodi regioni cuidam peculiariter addicti ſive endemii a cauſa quidem, quæ huic regioni peculiaris ſit, induci, ſed ſimul a cauſa quæ communis ſit & quæ indigenarum plurimos poſſit indiſcriminatim afficere. Hujuſce generis tres tantum cauſas agnoſcimus; 1. Aerem nempe qui ſpirando ducitur, ſi æſtu nimio, pluviis immodicis

cis, tetris halitibus pestifer sit; 2. Esculenta & potulenta quibus vita sustentari solet, si qualitate vel condimento peccent; 3. Demum antiquos & assuetos gentis mores, si valetudini quomodocumque noceant. Debet ergo inde colligi veneream luem vel ab una aut altera ex illis caussis, vel ab omnibus simul in Insula Hispaniola, ubi endemia erat, olim sponte genitam fuisse.

muri, quę illis Insulis peculiaris esset.

Recte hucusque; jam vero ultra pergere difficillimum est, cum cætera obscuritate involuta lateant. Nescimus enim quid Barbari illi, quid illorum Medici vel potius Medicastri, quos *Butios* vocabant, de luis venereæ origine aut iteratis observationibus compertum habuerint, aut conjecturis perceperint. Imo vero neque naturam aut qualitatem cibariorum, quibus vescebantur, neque condimentorum rationem, quibus cibaria præparabant, neque mores aut consuetudines, quibus utebantur satis recte novimus, ut inde liceat collatis pensatisque omnibus primam luis venereæ caussam augurari. Majorem vero lucem frustra jam speraremus ab indigenis, cum omnes jam pridem deleti sint immani Hispanorum crudelitate, atque adeo rei notitia, si qua forsan quondam fuerit, cum ipsis jam dudum contumulata sit.

At vero caussam illam ignorari.

Hæc olim commode scire potuisset Gonsalvus Fernandez ab Oviedo, si veritatis inquirendæ satagisset, ut virum cordatum decebat. Ille enim ab anno 1513. per annos ferme quindecim cum indigenis, quorum plures adhuc supererant, commoratus est, a quibus proinde de prima luis venereæ caussa & sciscitari multa & multa doceri potuisset. Sed merito dolemus supinam viri cæteroquin haud indiligentis obscitantiam testatur ipse luem veneream in Insula Hispaniola antiquitus endemiam fuisse & ibidem sine prævio contagio, suo etiam tempore, sponte generari: Ipse tamen & cur endemiam esset, & qua caussa sponte generaretur investigare neglexit. Sane suam culpam agnovisse videtur, dum eam in cæteros Hispanos conatur conjicere, quos fatetur de religione, usibus, moribusque indigenarum Insulæ Hispaniolæ nihil fere compertum ideo habuisse, quod de horumce inquisitione serius cogitaverint, scilicet cum gentis primores, qui rerum domesticarum gnari erant, tristi fato jam occubuissent, nec ulla posset certa cognito obtineri ab infima & cæca plebe, quæ pauca supererat.

In ea tamen caligine, ubi cæteri hæsitant, Leonardus Fioravanti Empiricus Italus nodum a se solutum esse olim credidit, sed vanitate majori quam successu. Contendebat nempe, hinc quidem veneream luem sponte concipi ab hominibus etiam sanis & sine ullo contagio, si humana carne vescantur, sicut & ab animalibus quibuscumque, si carne animalium ejusdem speciei nutriantur: Inde vero, incolas Insulæ Hispaniolæ Anthropophagus fuisse & humana carne vesci solitos, unde colligebat il-

Neque inde repeti posse, quod Antillarum indigenę carne humana vescerentur.

lo victus genere eosdem in luem veneream necessario brevi incidisse; quæ, licet, intrinseco humorum vitio & sine contage ulla primum orta esset, potuerit tamen contagione in alios ibidem disseminari, quos proinde & contagiosæ & spontaneæ lui venereæ potuisse consequens est.

Sed hæc utroque pede claudicant. Nam 1. Vidimus jam supra capite 6. canem quem per duos menses canina carne nutrivimus, nullis luis venereæ symptomatis affectum fuisse, unde sequitur nec in hominibus etiam luem veneream excitari posse esu carnis humanæ. 2. Constat Historicorum testimonio indigenas Insulæ Haiti sive Hispaniolæ Anthropophagos neutiquam fuisse, imo contra a cæteris plerisque Americæ gentibus in eo dissimiles ab humana carne abhorruisse.

Concidit itaque futilis hæc & commentitia Fioravanti opinio, atque adeo proposita quæstio de prima luis venereæ origine, sin minus intractata, saltem integra superest. Quocirca ne difficultate deterriti officio defuisse videamus, ejusdem explicationem tentare cogimur, & si non veras proferre, ac saltem maxime probabiles rei causas seligere ex triplici causarum classe supra indicata,

Sicut nec a temperie aeris quem ducerent.

I. Uidetur quidem aer e numero causarum expungendus, qui in Hispaniola morbos alios forsan inferre potuit, at vero luem veneream minime. Utique constat Europæos, qui eam Insulam jam a ducentis annis incolunt, luem veneream ibidem numquam contraxisse, nisi contagione: Europæi tamen aerem ibidem ducunt & eumdem quem olim ducebant indigenæ, & dubio procul eodem modo temperatum & constitum; neque enim posset facile concipi aeris qualitates in regione eadem uno aut altero seculo ita mutatas fuisse, ut qui olim luem veneream indigenis inferre poterat, jam nullomodo posset eamdem advenis pari ratione inducere.

Imo vero neque a qualitate escarum, quibus victitarent.

II. Haud licet idem sentire de cibariis aut cibariorum condimentis, quibus indigenæ utebantur. Moris quidem communis fuit, ut vescerentur patatis seu batatis, farina tritici Indici quod *Mayz* dicitur, cassava, variisque fructibus horæis, quos silvæ suggerunt. Sed si illorum penuria esset, ut esse debuit sæpissime apud ignavos, pigros, incuriosos, laboris impatientes homines, haud detrectabant vermibus, araneis, serpentibus, vespertilionibus, aliisque id genus inquinamentis vesci.

Largitate utebantur condimento quodam acriore, quod *Traca* nominant, ex radicibus & foliis ari, quod *caulis Caribarum* dicitur, succulis patatarum & *mombini*, cum larga copia capsici seu piperis Indici, quod *axi* vocabant, confecto, quo cætera cibaria intingebant.

Sæpissime una conveniebant, ut tabaci fumum haurirent, non quem arte eadem qua Europæi, ore acciperent redderentque, sed quem peculiari instrumento in nares fortiter attraherent, donec sopore gravi obruti & semi mortui humi procumberent.

De-

Digitized by Google

Demum in cibo & quidem expetito illis erat lacertus quidam amphibius, Insulæ peculiaris, *Ivana* vel *Igana* dictus, saporis quidem gratissimi, sed quo dolores venereos præsentes augeri, aut male sopitos tam vehementer recrudescere observatum fuit a Gonsalvo Fernandez ab Oviedo, *Histor. Indiar. Lib.* 13. *c.* 3. ut crediderit inde Listerus, *Exercitat. de lue venerea*, luem veneream ab indigenis primitus ideo conceptam fuisse, quod lacerto, seu ut ille ait, serpente illo vescerentur.

Forsan ea leviora esse videbuntur, nec affectui gravissimo qualis est venerea lues, producendo satis comparata. Nihilominus tamen sanguinem inde corrumpi & vitiari manifestum est; sanguine vero semel vitiato in calidioribus hisce plagis, acria, abnormia, virulenta fermenta generari posse certum est, quæ a fermentis venereis haud abludant. Sane nec graviora sunt, quæ Galenus ipse profert, *Method. medend. Lib.* 2.*cap.* 12. ut rationem reddat cur lepra, quæ morbo venereo ita congener est, ut a multis eadem esse credatur, Alexandriæ frequenter oriatur: *Vescuntur*, inquit, *Alexandrini pulte, lente, cochleis, ac salsamentis multis; quidam etiam carne asinina, & aliis ejusmodi, quæ crassum & melancholicum succum pariunt*. Sic quoque hodierno tempore notum est scorbutum, qui a lue venerea tam parum discrepat, ut cum eadem sæpe confundatur, solo victu parvo sponte generari.

III. Sed quantacumque ea sint, possunt multo efficaciora proponi. Solent nempe fæminæ in calidioribus regionibus menstruis laborare acerrimis & quasi virulentis, potissimum vero dum pravo utuntur ciborum genere. Sic Grotius ait in adnotatis *ad Caput. XV. Levitici, in Syria & locis vicinis ἔμμηνα habere aliquid contagione nocens*. Sic Tavernier *Voyage des Indes, Liv.* 3. *chap.* 27. refert mulieres apud Cafros, præsertim vero in ora Melindensi, tam virulentas esse, cum menstruantur, ut Europæi, si urinæ quam illæ recenter tunc emiserint, propiores adstent aliquandiu, non tantum febre cum cephalæa, sed etiam peste quandoque corripiantur. Sed forsan ex vaga, immoderata & promiscua venere, ac virulenta menstruorum acrimonia.

Sic demum, si modo vera sint, videntur de menstruis mulierum quæ calidiores regiones incolunt, posse ea tantum intelligi, quæ Plinius ait *Lib.* 7. *Histor. Naturalis*, *cap.* 15. cum notæ menstruorum naturæ in regionibus magis temperatis tam male conveniant. „Nihil, inquit, facile „ reperiatur mulierum profluvio magis monstrificum; acescunt super„ ventu musta, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur „ hortorum germina, & fructus arborum, quibus insedere, decidunt: „ Speculorum fulgor adspectu ipso hebetatur, acies ferri præstringitur „ eborisque nitor, alvei apium emoriuntur, æs etiam ac ferrum rubigo „ protinus corripit, odorque dirus aera; & in rabiem aguntur gustato „ eo canes, atque insanabili veneno morsus inficitur: Quin & bituminum

„ sequax alioquin ac lenta natura in lacu Judææ, qui vocatur Asphaltites certo tempore anni supernatans nequit sibi avelli ad omnem contactum adhærens præterquam filo quod tale virus infecerit. Etiam formicis, animali minimo, inesse sensum ejus fuerunt, abjicique gustatas fruges nec postea repeti.

Jam vero si tanta sit menstrualis sanguinis virulentia in calidioribus regionibus, minime tutum esse debet ad mulieres ibi accedere, cum menstruantur. Sane constat in hac nostra Europa, quæ magis temperata est, si cum menstruatis res habeatur, balanum & præputium leviore phlogosi aut superficiariis pustulis, quæ tamen brevi cessant, plerumque affici. Quanto graviora ergo iis impendere credendum est, quos in calidiore & æstuante climate misceri cum fœminis non pudet, dum illis menses actu fluunt natura acerrimi & quasi virosi. Ideo forsan factum est, ut Medici Arabes, qui regiones calidiores incolebant, quam Græci & Latini, & primi & sæpe disseruerint de pustulis & ulceribus virgæ oriundis ex coitu cum *fæda muliere*, hoc est cum muliere menstruata; sicut enim apud Judæos, sic apud Arabes etiam, qui jam tum erant Mahumetani, menstruata mulier pro immunda seu fœda habetur. Quin imo ideo videtur Judæis Lege vetitum esse omne cum menstruatis commercium & contubernium, ne venere hujuscemodi, quæ tunc plærumque impura erat, se contaminando, graves affectus inde contraherent; Mose nempe, aut potius Deo Legis Mosaicæ auctore, eo interdicto sicut aliis plerisque Israelitarum incolumitati sollicite providente.

Multis ergo & gravissimis morbis indigenæ Insulæ Haiti affici olim debuerunt, ubi nemo a menstruatis mulieribus se continebat, ubi viri libidine impotentes in venerem obviam belluarum ritu agebantur, ubi mulieres, quæ impudicissimæ erant, viros promiscue admittebant, ut testatur Gonsalvus Fernandex ab Oviedo, *Histor. indiarum*, *Lib.* 5. *cap.* 3. imo eosdem & plures & impudentius provocabant menstruationis tempore, cum tunc incalescente utero libidine magis insanirent pecudum more. Quid igitur mirum varia, heterogenea, acria multorum virorum semina una confusa, cum acerrimo & virulento menstruo sanguine mixta, intra uterum æstuantem & olidum spurcissimarum mulierum coercita, mora, heterogeneitate, calore loci brevi computruisse, ac prima morbi venerei semina constituisse, quæ in alios, si qui forsan continentiores erant, contagione dimanavere?

Cui opinioni favet notus vivendi mos cæterarum.

Propositæ conjecturæ favet consideratio cæterarum regionum Americæ, Africæ, & Asiæ, de quibus præcedente capite dictum fuit & ubi suspicio est totidem alios luis venereæ focos antiquitus latuisse. Cum enim singulæ intra Zonam Torridam sitæ sint, in singulis idem fuit aeris fervor & æstus ac in Hispaniola: Compar quoque fuit in singulis impudi-

Digitized by Google

citia, æque ſpurca & in venerem promiſcuam æque prona. Jam abunde notum quid de calidioribus Americæ climatis referant Auctores, qui de America primi ſcripſere. Liquet ſimiliter nec continentiores olim fuiſſe Africanos, qui interiora incolebant, cum teſtetur Plinius *Hiſtor. Lib.* 5. *cap.* 3. *Garamantas matrimoniorum exortes paſſim cum fœminis degere*. Sic narrat Pomponius Mela, *De ſitu orbis Lib.* 1. *cap.* 8. *Apud Garamantas .... nulli certam uxorem eſſe: Ex his qui tam confuſo parentum coitu paſſim incertique naſcuntur, quos pro ſuis colant, formæ ſimilitudine agnoſcunt.* Idem *ibidem* ait *Augilarum fœminis ſolemne eſſe, nocte qua nubunt, omnium ſtupro patere, qui cum munere advenerint*. Demum de indigenis, qui plagarum aut Inſularum Orientalium Aſiæ, quæ Zone Torridæ ſubjectæ ſunt, judicium ferre licet ab exemplo eorum, qui in Inſulis Marianis dictis, inhabitant, & qui teſte R. P. le Gobien, *Hiſtoire des Isles Marianes*, *Liv.* 2. complures, inita contubernii ſocietate, communi & eadem muliere uti ſolent. Cum ergo in omnibus terræ locis, ubi lues venerea antiquitus endemia fuiſſe videtur, eundem aeris fervorem cum pari incolarum impudicitia conjunctum fuiſſe manifeſtum ſit, haud inanis inde locus eſt colligendi morbum natura eumdem, quo regiones longiſſime diſſitæ, & inter quas nulla fuit commercii communio, ſimili modo infeſtabantur, a ſimili cauſarum earumdem concurſu, in quo tantum convenirent, generatum olim fuiſſe, & generari etiamnum, ſi indigenæ iiſdem moribus vivant. regionum, in quibus lues venerea creditur endemia fuiſſe.

Videbitur forſan allata opinio objectioni patere, nempe quod debuiſſet in hac hypotheſi lues venerea in Europa antiquitus ſponte generari, ſicut in Inſula Haiti ſive Hiſpaniola, cæteriſque locis modo propoſitis, quandoquidem neque in Europa novum eſt cum menſtruatis rem habere. Sed eſto; demus in Europa venerem æque impuram exerceri; neque enim contra pugnare placet, quanquam ea tamen nimia videantur. Quid tum inde? Luem veneream debuiſſe in Europa perinde generari & æque antiquam eſſe ac in Hiſpaniola? Neutiquam ſane: neque enim in Europa, cum temperatior ſit, adeſt eadem in virorum ſemine acrimonia, eadem in menſtruo ſanguine virulentia, idem in utero mulierum fervor, quales in Inſula Haiti adfuiſſe probatum eſt, unde nec eadem utrobique ſymptomata ſimultaneo cauſarum concurſu ſuboriri unquam potuerunt. Proinde, ut rem paucis comprehendam, de morbis & morborum cauſis dici debent eadem quæ de animalium ortu, aut plantarum germinatione ſub diverſo cœlo. Sicut ergo in Europa nec leones generant, nec ſimiæ prolem ferunt, nec pſittaci nidificant, nec pleraque plantarum Indicarum aut Americanorum ſemina, etſi ſolo mandentur, e terra erumpunt, aut ſaltem adoleſcunt; ſic nec lues venerea potuit unquam in Europa enaſci ex iiſdem cauſis, quibus olim in Hiſpaniola genitam fuiſſe conjicimus, quia unicuique climati ſua ineſt ſingularis proprietas, quia quæ in uno Neque adverſatur Europæ exemplum ubi ex ſimilibus moribus ſimile malum nunquam prodiit.

ſponte

Digitized by Google

te veniunt, nulla arte possunt in altero provenire, uno verbo, ut cum Poeta concludam, *quia non omnis fert omnia tellus.*

CAPUT XII.

De periodis, quas lues venerea in Europa in hunc diem habuit.

Varias mutationes, quibus lues venerea ab ingressu obnoxia fuit, ad varias periodos revocari posse.

QUIBUS venerea lues, postquam Europæ primum incubuit, sibi semper similis eamdem formam & eumdem tenorem constanter retinuisse videtur, in rerum natura æque hospites sunt & peregrini, ac qui regna oppidaque, quæ nunc vident & potentissima & opulentissima, pari ratione semper stetisse arbitrarentur. Ut enim Historicorum fide compertum est variam olim fuisse rerum vices & regnorum conversiones; sic quoque evidens est nuda collatione descriptionum, quæ prostant inter rerum medicarum monumenta, veneream luem symptomatum, quæ intulit, diversa vehementia & natura, ac circuituum, quos habuit, varietate & dissimilitudine faciem jam * sæpius mutasse.

Sed ut ea quæstio dilucide atque perspicue possit enucleari, opus est luis venereæ tempora in periodos distinguere, quarum unaquæque nova cujusdam symptomatis accessione vel decessione, ceu suo caractere, conspicua sit.

Primam ab anno 1594. ad annum 1516. per quam morbus maxime sæviit.

I. Primam quidem periodum ab anno 1494. ubi primus morbi exortus, ad annum 1516. numeramus. Constat autem symptomata omnia, quæ a Nicolao Leoniceno ad calcem *Libri de Morbo Gallico*, anno 1497. Caspare Torella, *in Consiliis particularibus adversus pudendagram*, anno 1500. Joanne Almenar, *Libello de Morbo Gallico*, *cap.* 3. anno 1516. ac demum Jacobo Cataneo, *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 3. anno 1516. recensita sunt, tanquam lui venereæ eo tempore propria, diligenter & accurate collecta esse & eleganter expressa ac Hieronymo Fracastorio, *Lib.* 2. *de Morbis contagiosis*, *cap.* 11. *de Morbo Gallico*, ubi sic ait: „ Principio cum is apud nos apparuisset, hæ fere notæ conspiciebantur in eo „ morbo...... Animum tristitia quædam detinebat, corpus lassitudo, „ pallor faciem; tandem quod in majori parte inerat, ulcuscula quædam „ circa pudenda oriebantur....... hæc & emori contumacia erant, & „ victa una parte, alia regerminabant immortali propagine. Posthæc crustosæ quædam pustulæ per cutem erumpebant, in quibusdam quidem a „ calvaria incipientes (quod ut plurimum erat) in quibusdam in aliis lo- „ cis; parvæ primum eæ apparebant, mox augebantur paulatim ad magnitu-

* Ipse Guicciardinus testatur *Histor. Lib.* 2. iam suo tempore, hoc est ante annum 1540. quo diem obiit, morbum *post aliquot annorum curricula..... multo mitiorem esse cœpisse: in plures etiam species, atque a prima diversas suapte naturam commutatum.*

Digitized by Google

„gnitudinem cooperculi glandis & similitudinem etiam, iis non absi-
„miles quæ in pueris achores vocantur: Differentiæ earum multæ vise-
„bantur, quibusdam parvæ & ficciores, quibusdam majores & pinguio-
„res, nonnullis lividæ, aliis exalbidæ leviter pallentes, aliis duriores &
„subrubentes. Omnes autem paucis post diebus aperiebantur, ac mu-
„core quodam mucilagineo fœtido manabant; nec dici potest quantus
„ille mucor perpetuo efflueret, quanta sordities. Exulceratæ deinde
„exedebant more eorum ulcerum, quæ phagædemica appellantur, atque
„interdum non solas carnes, sed & ossa etiam ipsa inficiebant. Quibus
„autem circa superiora vigebat malum, iis distillationes pravæ continge-
„bant, quæ modo palatum, modo gargareonem, modo fauces, & tonsillas
„erodebant: labia quibusdam consumpta sunt, quibusdam nasus, quibus-
„dam oculi, aliis pudenda tota. Ad hæc autem magna ex parte gummosita-
„tes quædam per membra concrescebant magna deformitate, nam sæpe o-
„vi, sæpe panis magnitudinem æquabant, quibus apertis mucor suberat al-
„bus, mucilagineus: Tenax is callus maxime in brachiis & cruribus acci-
„debat, qui interdum ulcerebatur, interdum integer usque ad mortem per-
„severabat. Præter prædicta omnia, quasi parva illa forent, ingentes
„lacertorum dolores accedebant, sæpe cum ipsis pustulis, interdum ante,
„nonnumquam post, & ipsi quidem diuturni, quibus nihil crudelius ad-
„erat. Affligebant præcipua noctu; dolor autem non proprie in junctu-
„ris inerat, sed circa lacertos ipsos & nervos, Verum nihilominns sine
„dolore ullo oriebantur pustulæ, quibusdam sine pustulis dolores, ma-
„jor pars utrisque affligebatur. Interea languebant membra omnia, ma-
„cies corpus detinebat, nullum aderat desiderium cibi, nullus somnus
„sed mœror & iracundia assidua, & amor decubitus; facies & crura
„turgebant; quandoque & febricula quædam concomitabatur, sed raro;
„dolebat quibusdam caput, dolor is erat diuturnus & nullis medicami-
„nibus parens.

II. Periodus altera ab anno 1516. ad annum 1526. annos decem com-plectitur, quo temporis intervallo videntur memorata symptomata, quæ pari vehementia pervigebant, duobus novis symptomatis aucta fuisse, quorum ante nullibi mentionem factam fuisse legimus.

Secundam ab anno 1516. ad annum 1526. per quam ab venere duo nova symptomata exostoses & verrucæ seu porri genitalium

Prius erant exostes cum ossis carie plerumque junctæ, quas Joannes de Vigo anno 1519. primus omnium sic describebat, *Practicæ Chirurgicæ Lib.* 5. 1. „Similiter quoque cum dictis pustulis vel saltem post ea-
„rum ortum inde ad mensem cum dimidio vel circa, patiens labora-
„vit doloribus clamosis interdum circa frontem, interdum in spatulis
„& humeris & brachiis, & aliquando in tibiis, coxis & anchiis. A qui-
„bus doloribus aliquando multum post tempus, videlicet post annum &
„ultra quædam oriebantur skirrhositates ad instar offiium, a quibus ægro-

tan-

„ tantes doloribus clamosis vexabantur, præsertim tempore noctis & se-
„ dabantur in die ...... cujus doloris finis fere semper fuit os & almo-
„ chatin corrumpere, & vitiare, quemadmodum in ventositate spinæ
„ accidit.

Posterius vero fuere verrucæ & porri circa genitalia progerminantes, de quibus sequentia legimus apud Petrum Maynardum, *Tractatu de Morbo Gallico, cap.* 4. quem circa idem tempus scriptum fuisse haud inanis est conjectura, „ Propterea, *inquit*, dicimus quod signum
„ potissimum hujus morbi Gallici, ut experientia vidimus, sunt pu-
„ stulæ apparentes in extremitate mentulæ in viris, & in ore vulvæ
„ in mulieribus sive in collo matricis, & pruritus in partibus femi-
„ nis. Quæ pustulæ ut plurimum ulcerantur. Et *ut plurimum* dico,
„ quia nonnullos vidi habentes has pustulas induratas, ut sunt verru-
„ cæ, clavi, & porri.

Tertiam ab anno 1526. ad annum 1540. per quam morbo quod ad cætera mitescenti, super venere de novo bubo in inguine & alopecia.

III. Tertia periodus, ab anno 1526. ad annum 1540. luem veneream jam mitescere incipientem prima vidit, teste Hieronymo Fracastorio, qui in Opere de Morbis contagiosis anno 1549. Venetiis edito *Lib.* 1. *cap.* 11. refert: *tametsi nunc quoque* suo scilicet tempore) *ea contagio vigeat, post tamen prima illa tempora immutatam videri: ab inde enim annis fere viginti cœpisse pauciores videri pustulas, gummositates vero plures, cum e contrario primis annis fuisset: Factas item fuisse pustulas (si quæ apparebant) sicciores, ac dolores (si qui accidebant (esse acerbiores.*

Sed eadem periodus accessu duorum novorum symptomatum infamata fuit, phymatis scilicet aut pani in glandulis inguinalibus, quem *bubonem* dixere, & alopeciæ seu capillorum defluvii.

De priore quidem audiendus est Nicolaus Massa qui ad annum 1534. scribebat, *Libro* 1. *de Morbo Gallico cap,* 7. *Aliquando*, inquit, *est febricula, & sæpissime apparent ulcera virgæ, quæ sunt mala cum duritie callosa quæ tarde sanantur; & pustulæ fiunt circa pectinem .... Et sequuntur apostemata inguinum, quæ si suppurantur removent ægritudinem, maxime a principio,*

Similia expresso bubonis nomine narrat Alysius Lobera, qui Medicus Imperatoris Caroli V· floruit circa annum 1540. *Interdum*, inquit, *Tractatu de Morbo Gallico, cap.* 2. *in virga nonnulla ulcera cum duritie & callositate, quæ sanari exacte nequeunt, perpetitur, quod morbi Gallici certum signum est, maxime vero cum in inguine præcesserit apostema, quod* bubonem *dicunt.*

Videtur & ipse Paracelsus de bubone venereo mentionem fecisse circa annum 1536. *in Chirurgia magna, Part.* 4. *Lib.* 3. *cap.* 9.

Sed expressius Antonius Gallus, *cap.* 1. *Opusculi de ligno sancto non permiscendo*, Lutetiæ editi anno 1540. *Jam vero adlito affricatoque ad pedem*

malo

malo nonnumquam usu venit, ut virulenta colluvies ad inguina vomicæ durioris erumpat imagine, quæ glandia, quas ἀδένας vocant, obsidione velut ambiat & circumvallet: hæc si suppurat, frequenter bono est..... Hoc morbi genus cancrosum vocant bubonem, *alii* pulinum, *dicaci etiamnum scommate notantes velut equuleo insidentes, quando divaricatis incedunt crusculis qui eo malo implicantur.*

De posteriore vero consulendus Fracastorius, qui in *Opere de Morbis contagiosis* Venetiis edito anno 1546. & quod proinde paulo ante confectum fuisse credere est, *Lib. 2. cap.* 11. hæc habet. *Porro & annis labentibus annis jam fere sex*, (hoc est anno circiter 1534. aut 1535.) *in quibus nunc sumus, magna rursus mutatio facta est ejus morbi; quippe cum in valde paucis pustulæ jam visantur, & dolores fere nulli aut multo leviores, gummositates vero multæ; & quod mirum omnibus visum est, capillorum & reliquorum pilorum casus homines fere ridiculos facit, aliis sine barba, aliis sine superciliis, aliis glabro capite in conspectum venientibus; quod infortunium prius putabatur ex medicaminibus evenire, præsertim ex argento vivo; mox certiores facti omnes sciunt ex ipso morbo immutato procedere; quin imo (& quod pejus est) jam nunc multis videntur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere.*

VI. Quarta periodo ab anno 1540. ad annum 1550. hinc quidem in dies temperari visa sunt pleraque symptomata, quæ a morbi exortu affligebant, ut pustulæ, gummata, dolores, partium erosiones, &c. illinc vero simul accessit novum symptoma, cæterorum mitigationem compensaturum, quod nondum observatum fuerat, quod abhinc in incipiente lue venerea frequentissimum fuit, si non perpetuum, gonorrhæam dico virulentam, de qua* primi mentionem fecere Brasavolus *Lib. de Morbo Gallico*, quem anno 1551. confectum publici juris fecit anno 1553. Fernelius anno 1556. *Lib. 2. de abditis rerum causis, cap.* 14. & *Lib. 6. de partium morbis & symptomatis, cap.* 20. & Fallopius, *cap.* 23. *Tractatus de Morbo Gallico*, quem circa annum 1560. aut 1561. scriptum fuisse conjicimus.

Quartam ab anno 1540. ad annum 1550. per quam remittenti morbo novum tamen accessit symptoma, nempe gonorrhœa.

V. Quinta periodo, quæ anno 1562. terminatur, novum luis ejusdem symptoma a Fallopio observatum legimus, *Tractatus ejusdem cap.* 23. Tinnitum scilicet aurium. *Ultra decem annos*, inquit, *numquam audivi ab aliquo mentionem factam de hoc Tinnitu: ego primus observavi, jam octavus agitur annus: rari sunt qui hujusmodi tinnitum non habeant in valde confirmato Gallico. Observetis*, pergit ille *diligentissime hoc, cum scriptum non reperiatis ab aliis. Hic tinnitus solet ob alia suboriri, sed etiam fit ex Gallico.*

Quintam ab anno 1550. ad 1562. per quam tinnitus aurium primum observatus dicitur.

VI. Demum debet & sexta periodus circa annum 1676. præcedentibus

* Vide infra lib. 5. capita, ubi *de Jacobi a Bethencourt, & Theoph. Paracelso.* Hic enim videtur gonorrhœam veneream descripsisse circa annum 1536. Ille vero ante annum 1527. eandem certissime descripsit.

Digitized by Google

tibus forsan addi, in qua primum apparuerint limphaticæ sive crystallinæ vesiculæ in genitalibus. Sane non memini de illo symptomate mentionem ullam fieri a Scriptoribus, qui hoc anno antiquiores sint: Narratque præterea Carolus Musitanus, *Tract. de Morbis Venereis*, *Lib.3. cap.10.* crystallinas in Italia frequentes non fuisse, nisi postquam classis Hispana ad Neapolim appulit defectionis Messanensis tempore, atque adeo post annum 1675.

Harumce periodorum discrimina magnis Auctoribus aiti.

Videbor forsan gradarias luis venereæ accessiones verbis exaggerare, & leviora quædam symptomata ignoratione vel incogitantia omissa pro novis venditando morbi periodos nimis amplificare. Sane nec ipse, ut ingenue dicam, ab eadem suspicione multum alienus sim, saltem de secunda periodo, in qua exostoses & verrucas porrosque primum observata fuisse dixi, quippe ea symptomata in morbi nondum satis noti descriptione vel omitti potuere, vel nomine gummatum & pustularum comprehendi.

At vero idem judicium nulla ratione proferre licet 1. De bubone venereo, qui tertia tantum periodo prodiit; neque enim credere est Medicos, qui ante annum 1538. de lue venerea scripsere, omnes ad unum tam oscitantes fuisse, ut alte silere potuerint de bubone, tam insigni scilicet luis venereæ symptomate, de quo Medici eodem anno posteriores ad unum omnes tam copiose disserunt, si bubo jam ante annum 1533. observatus fuisset.

2. Saltem nulla potest subesse suspicio circa alopeciam, de cujus novitate constat idoneis & oculatis testibus.

Sic Fracastorius *Lib. 2. cap. 1.* Operis de Morbis contagiosis, quod circa annum 1540. confectum esse dicimus, diserte refert *jam a sex annis*, (hoc est anno ipso 1534.) *capillorum & pilorum omnium defluvium accidisse*, *imo quibusdam labefactorum dentium casum*.

Sic Brassavolus in Libro de Morbo Gallico, qui Venetiis anno 1553. editus est, asserit jam *a viginti annis citra* hoc est jam ab anno 1533.) *alias quasdam species ortum habuisse*, *quæ an declinantem morbum sequantur*, *an aliquo modo immutatum sit genus ambigendum esset. Quinque sunt potissimum, modi*, pergit ille, *quos referre non pigebit. Unus est*, *qui vulgo* pellarola *vocatur*, *vel defluvium pilorum*, *qui modus homines ridiculos reddit*, *cum capilli deciderint*, *barba*, *cilia*, *supercilia & palpebrarum pili*; *nullus enim est qui cum hos videat ita depilatos*, *non rideat*. *Alius modus est*, *qui vulgo dicitur* dentarola, *quoniam dentes patienti decidunt*. *Tertius modus est unguium casus*, *qui plerumque defluvium pilorum sequitur .... vulgus hunc modum vocat* unguiariola. *Quartus modus*, *in qua homines oculos amittunt*, & occhiarolam *vulgo nuncupant ..... Quintus modus est gonorrhœa*.

Sic omnium disertissime Fallopius *cap. 23. Tract. de Morbo Gallico*, quem

quem circa annum 1560. aut 1561. scriptum esse liquet ex capitibus 7. & 23. *Primis illis diebus*, inquit, *per spatium 40. annorum* (hoc est ante annum 1533.) *non erat defluvium pilorum*, *agitur jam trigesimus annus*, *quo hoc defluvium incœpit* ..... Et paulo infra, *jam est transactus quadragesimus annus*, *quo non radimur ob vituperium nostrum : Antea non erat defluvium pilorum & radebamur. Hispani induxere tirannidem in Italiam*, *Gallicum & barbæ longæ usum*.

3. Neque minus indubia est tum gonorrhœæ venereæ accessio, tum accessionis epocha. Testatur enim *ibidem* idem Fallopius anno 1560. aut 1561. scribens, *non esse quidem annos*, *quibus observata est gonorrhœa Gallica. Ex quo colligimus*, pergit idem, *variam esse naturam morbi & possumus expectare nova symptomata*. Inde liquet ergo calculo subducto gonorrhœam veneream circa annos 1545. aut 1546. primum observatam fuisse. Certe Brasavolus primus fuit omnium, quos sciam, qui in Tractatu anno 1553. typis edito Venetiis, gonorrhœam inter cætera luis venereæ symptomata retulerit, sed quem Fernelius locis supra laudatis brevi temporis intervallo secutus fuisse videtur.

4. Demum luculento Fallopii testimonio, *ubi supra* novitas symptomatis, quod lui venereæ quinta periodo accessit, tinnitus nempe aurium, abunde confirmatur. Refert enim ipsissimis verbis *ultra* 10. *annos se numquam audivisse ab aliquo mentionem factam de hoc tinnitu*, quem ipse primus observavit jam ab octo annis, (hoc est circiter anno 1552.)

Post ultimam modo recensitarum periodorum omnia in melius semper abiere in hunc usque diem, sed progressu tardiore & magis gradario.

1. Nulla symptomata accesserunt de novo a Fallopii tempore: Neque enim nova dicenda censeo vel phimosim, quam accuratissime descripsere ipse Fallopius *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 83. 84. & 85. & Alexander Trajanus Petronius *De Morbo Gallico*, *Lib.* 7. *cap.* 2. & 3. vel stranguriam gonorrhœæ pedissequam, de qua idem Petronius, *ibidem cap.* 13.

2. Ex symptomatis, quæ olim sæviebant, quædam prorsus evanuerunt, ut prolapsus oculorum, dentium, unguium, &c. quæ jam dudum a nemine contingit ut observentur.

3. Symptomata cætera pleraque jam rariora sunt & remissiora, ut gummata steatomatosa, vel atheromatosa; alopeciæ; pustulæ crustosæ; caries ossium; ulcera maligna palati, columellæ, faucium, narium & dolores nocturni, &c.

4. In summa supersunt quatuor tantum symptomata, quibus tota lues videtur nunc comprehendi, nempe gonorrhœa, bubo, ulcuscula cancrosa penis, & porri seu verrucæ, cum quibus solis lues constanter incipit, cum quibus solis solet non raro terminari.

5. Imo vero morbus in sola gonorrhœa ut plurimum consistit, nec cætera

cera ulla symptomata plerumque accidunt, nisi negligant gonorrhœæ curatio.

6. Demum gonorrhœa ipsa jam curatu facilior est, ac sæpe sine remediis sponte sanatur, modo diæta servetur conveniens: Cætera quoque tria symptomata, etsi operosiore methodo opus habeant, jam multo remissiora sunt.

Caput XII.

De periodis, quas præsagire licet luem veneream in posterum habituram esse.

Morborum qui novi sunt & in Europam aliunde advecti, alios constanter permanere, sensim evanescere alios.

MORBI novi & in Europam aliunde advecti, cum alimalibus alienigenis aut plantis exoticis videntur jure merito conferri posse, ut supra indicatum fuit, *cap.* 11. Ut enim animalium, quæ a ienigenæ sunt, alia in Europa commode vivunt & generatione multiplicantur, ut bombyces a Sinarum Imperio oriundi, aut Gallinæ indicæ ab Indiis Occidentalibus delatæ: Alia vero brevi intereunt vel cito degenerant; Ut plantarum aut arborum, quæ sunt exoticæ, aliæ læte fruticant vigentque in Europa, ut hippocastanum, vulgo *Maronnier d' Inde* ex India, aut Acacia ex Ægypto devecta aliæ vero celeriter pereunt aut mutata natura degeneres fiunt; sic quoque morborum, qui novi sunt & in Europam aliunde advecti, alii sunt, qui ab ingressu iidem constanter permanent, eadem sæviunt vehementia, ideoque perennes futuri videntur, ut variolæ & morbilli, quos ab Arabibus jam a mille annis acceptos habemus: Alii vero sunt, qui a priore ferocia paulo post degeneres tandem sensim evenerunt, ut lepra, quæ in Europam bis inducta, ut supra vidimus *cap.* 3. bis in eadem sponte cessavit.

Proinde ad alterutram classem luem veneream pertinere.

Itaque dum in futuras luis venereæ periodos inquiritur, id unum versatur in quæstione, quibusnam alienigenarum animalium, aut plantarum exoticarum comparanda sit, utrum scilicet cum animalibus & plantis quibusdam Europæ climati ita assuescat, ut apud nos propria & perennis fieri videatur, quemadmodum de variolis futurum esse conjicimus? An vero cum animalibus aut plantis aliis, adversa aeris temperie aut corporum quibus insidet constitutione fracta jam ita langueat, ut sensim ad interitum vergat tandem aliquando futurum, ut lepræ jam contigisse notum est.

Ad quam tamen pertineat temere non esse pronuntiandum.

Sane tam difficilis nodus expediri non potest nec conjecturis inanibus & cæca quasi divinatione, ut dum Fernelius *Lib.* 2. *de abditis rerum causis*, *cap.* 14. Hieronymus Reusnerus, *Lib. de Scorbuto*, Carolus Musitanus, *Tractat. de Morbo Venereo*, *Lib.* 1. *cap.* 6. temere prælagiunt luem veneream in perpetuum duraturam esse; nec futilibus Astrologiæ placi-

tis

tis, quæ non sunt divinatione minus fallacia, ut cum Petrus Maynardus *cap. 3. Tract. de Morbo Gallico* anno 1518. editi falso olim tradidit hunc morbum anno 1584. cessaturum esse; sed augurio quod de futuris morbi periodis ex periodis jam præteritis ducatur, & quo nihil certius esse posse credimus in quæstione præsenti. Profecto si lues venerea jam a 240. annis, a quibus in Europam introductam fuisse probavimus, sensim in dies mitescere visa sit, & si ætate nostra in dies magis ac magis mitescat, haud inanis spes inde affulgere videtur, fore ut progressu simili in posterum decrescens ad interitum tandem aliquando perveniat.

Vidimus quidem supra *in præcedenti capite* testimonia multa, unde liqueat primigenia luis venereæ symptomata, quæ initio sævissima erant, sensim in leniora mutata fuisse intra primos sexaginta annos. Videbimus modo *præsenti capite* testimonia alia, quibus evidens erit secundaria luis ejusdem symptomata, quæ prioribus successerunt, etsi a 180. annis eamdem fere naturam retineant, attamen ipsa quoque non eadem ac olim vehementia nunc sævire. Proinde cum utroque probationum genere perinde manifestum sit veneream luem, aut mutata in melius primitivorum symptomatum natura, aut imminuta præsentium intensione, de pristina ferocia multum remisisse, videmur jure merito assentiri posse sequentibus Medicis, eruditione & fama celeberrimis, qui a 200. annis, quasi successiva traditionis catena futurum luis venereæ interitum non speraverunt modo, imo etiam, ut ea quæ placent citius expectare commune est, multo promptiorem speraverunt, quam tarda morbi declinatio aut præsens ejusdem status pollicerentur.

Sed modeste augurandum ex successione mutationum in melius, quam jam passa est.

I. Hieronymus Fracastorius, postquam fuse exposuit *cap. 11. Libro 2. de Morbis contagiosis*, mutationes, quæ jam suo tempore symptomatis plerisque luis venereæ acciderant, & quas *supra* indicavimus *præcedente capite*, concludit inde *cap. 12. existimandum esse senium jam hujus morbi incœpisse, nec longe post futurum ut ne per contagem quidem se propaget, quoniam materia in dies frigidior fit & terrestrior, in qua & seminaria tum pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur*. Quam eamdem conjecturam jam ante ipse expresserat sequentibus versibus in *Lib. 1. Syphilidis* editæ ann. 1530.

Hac methodo multis jam pridem videri luem veneream ad interitum sensim tendere.

1546.

Namque iterum cum fata dabunt labentibus annis;
Tempus erit, cum nocte atra sopita jacebit
Interitu data.

II. Antonius Musa Brassavolus ex mutationibus luis venereæ, quas ipse etiam sedulo annotavit, collegit pari ratione in *Tactatu de Radicis Chinæ usu*, *Morbum Gallicum esse in declinatione universali*, nam, inquit, *remitti cœpit, & adeo remittetur, ut penitus abeat, neque amplius aliquem vexabit.* 1552.

bit. Satis enim, pergit ille, *per octuaginta fere annos vagatus est*; *hoc nimirum modo morbi omnes novi & qui nonnullis solum temporibus visi sunt, deinceps dilituerunt & aboliti sunt.*

1560. III. Gabriel Fallopius, *Tractatus de Morbo Gallico, cap.* 3. asserit hunc morbum *suo tempore ita mitem, ita familiarem effectum esse, ut.... ex toto & maxima cum facilitate superetur.*

1564. Levinus Lemnius, *De occultis naturæ miraculis, Lib.* 2. *capite* 14. dicit *Morbum Gallicum* sua ætate *mitiorem esse, quam olim*, cum enim *superioribus annis intolerandis modis homines excarnificaret, jam cæpisse mitescere minusque infestum esse.*

1564. IV. Bernardinus Tomitanus, *Lib.* 2. *de Morbo Gallico, cap.* 2. post expositas luis venereæ mutationes sic concludit: *Morbum Gallicum jam ad extremum senium pervenisse, hoc est ad occasum & declinationem tendere, propterea que celerrime brevique tempore fore ut non amplius per contactum venereosque complexus propagationem suscipiat*, paucisque interpositis ait *ex mitigata morbi natura & placatis symptomatis se pro certo asserere posse eum jam proximum esse terminationi.*

1566. V. Alexander Trajanus Petronius, *Lib.* 3. *de Morbo Gallico, cap.* 1. fatetur *minui id malum & reddi mitius victu, loco, aereque mutatis, proportione præsertim ad Indiam Occidentalem, unde primum ad nos penetravit, habita.*

1577. VI. Laurentius Joubertus, *in* Libro *variola magna sive crassa, cap.* 3. asserit *luem illam finem aliquando esse habituram..... cum per varia corpora transitu facto exoticus affectus jam multo mitior evaserit, ut tandem inclinans & consenescens simplicis scabiei..... speciem sit adepturus*: quæ eadem verbis totidem jam ante dixerat, *De Erroribus popularibus, Lib.* 2. *cap.* 12.

1600. VII. Joannes Varandæus, *De Morbis hepatis, cap.* 2. *de lue venerea*; testatur morbi *ferocitatem exolescere nunc & quasi minui, quia longius distat a primo seminario seu infectionis principio, & quia causæ disponentes vel concurrentes minus sunt dispositæ ad illum fovendum.*

1680. VIII. Thomas Sydenhamius, *Epistola responsoria de lue venerea*, docet *morbum, vegetabilium instar, in alienum a patrio solum quasi transplantatum, Europæo nostro non perinde lætari, sed languere in dies & mitioribus phænomenis fatiscere. Novus apud nos hospes cum esset*, pergit ille, *si quem arripuerat, mox omnem sanguinis massam contaminabat; & diris capitis atque artuum doloribus, etiam ulceribus variis in partibus se prodebat. At vero centum retro annis gonorrhϾ virulentæ specie se primum ostendebat, ostenditque adhuc, hac sibi porta exitum quærens.*

1711. IX. Joannes Devaux, Chirurgus Parisiensis, qui Tractatum Caroli Musitani *de Morbo venereo* e Latino Gallicum fecit, ac typis edendum cu-

curavit Trivultii anno 1711. in adnotatis ad *caput. 6. lib.* 1. observat symptomata luis venereæ in dies Lutetiæ mitiora esse a 30. vel 40. annis; gonorrhœas nempe minus dolorificas; ulcuscula cancrosa minus sæva aut erodentia; bubones resolutioni aut suppurationi magis comparatos esse; dolores venereos, tum vagos, tum fixos, minus cruciare; uno verbo morbum ita remissum jam videri, ut sperare liceat Medicinæ ope tandem aliquando superatum iri.

X. Demum ipse quoque, ut & meum proferam testimonium, iterata & attenta observatione compertum dudum habeo luem veneream sensim in dies mitigari; & quamvis, ut est præsentis ætatis in libidinem intemperantia, haud rarius, imo contra frequentius forsan etiamnum grassetur, debilius tamen jam pridem sævire; tam multa, tam horrenda, curatu tam difficilia symptomata non inferre; remediis, si caute adhibeantur, minus pertinaciter reluctari; uno verbo vetustate pedetentim exolescere.

Ex hac ergo testium caterva, qui licet diversis temporibus & locis vixerint, in idem tamen omnes uno ore conspirant, liquet luem veneream ad interitum gradarie tendere, licet forsan adhuc pede claudo. Neque sane mirum morbum peregrinum & alienigenam, in Europa præter naturam insititium paulatim senescere, ac tandem aliquando extingui. Spem ratam facere potest exemplum simile lepræ Arabum, quæ & ipsa apud nos hospes & bis in Europam olim traducta, bis in eadem sensim desiit pari de causa, etsi fuisset inter initia æque dira & æque vulgata.

Cæterum licet morbi interitum certi præsagiamus, de tempore interitus nihil definimus, quod caliginosa nocte premit Deus. Cito quidem lues cessatura foret, si Torellæ consilium *in Dialogo de dolore in pudendagra*, quod ab Eustachio Rudio *in Opere de Morbo Gallico* renovatum legimus, posset adhiberi: Fœminas scilicet virosque omnes, quotquot lue venerea inficerentur, remediis simul subjicere, ut sublato omni morbi seminio morbus radicitus extirparetur. Sed hæc ad Utopiam ableganda.

Satis est morbum ad occasum sponte vergere, multis de causis, 1. Quia virus, quod in Europa sponte non gignitur sed ex traduce tantum propagatur, transitione in dies sensim debilitatur: 2. Quia adversi aeris natura, alimentorum qualitate, sanguinis constitutione, apud nos quotidie infringitur: 3. Quia remediis efficacissimis in dies retunditur. Sic consociata causarum energia res ad optatum successum tandem aliquando perducetur; quandonam vero, ipse prorsus ignoro; celeriter tamen, si 1. Quemadmodum nunc usus viget, ægrotantes missa cunctatione male pudibunda ad remedia cito confugiant, dum virus recens est, nec unquam adeo permittat, ut per longas moras invalescens ultimum virulen-

Quibus de causis sperare liceat morbum tandem aliquando desiturum

tiæ gradum adipiscatur, 2. Si diligens * munditiæ studium adhibeatur; ut nunc moris est, saltem in Galliis, iteratisque lotionibus extergantur frequenter pudenda, ne humoris acrioris aut virulenti mora conspurcentur.

Gravis objectio adversus illam opinionem proponitur & diluitur.

Non dissimulanda tamen objectio, qua conjecturæ nostræ premi videntur: Scilicet scintillas e focis variis, quos in Zona Torrida admittimus, debere interdum ad nos agi, quibus incendium jam fere sopitum in Europa denuo exsuscitetur, vel potius, ut sine metaphora dicam, e variis Zonæ Torridæ regionibus, ubi lues venerea endemia viget, frequentia veneni effluvia in Europam commercio debere traduci, quæ remittentem morbum renovatura sint.

Sed hanc argumentationem multa diluunt, 1. E regionibus istiusmodi alias, quæ omnium notissimæ erant & unde morbus ad nos olim devectus est, jam dudum vastatas & incolis exhaustas esse; atque adeo nihil inde ad nos apportari jam amplius posse; quod convenit Insulæ *Haiti* seu *Hispaniolæ*, cæterisque continentis Americæ regionibus calidioribus, quarum indigenæ ab Hispanis jam pridem internecione deleti sunt.

2. Cum nonnullis aliis harumce regionum ita rara nobis intercedere commercia, si qua porro intercedant, ut vix ulla morbosa seminia possunt hinc traduci, quod potissimum verum est de interioribus Africæ Provinciis, adeoque de Regnis *Tomboutou & Meli*, ubi luem veneream antiquitus vigere creditur.

3. Imo virus raro concipi in cæteris regionibus hujuscemodi, in illis etiam cum quibus frequentior est societatis usus & major consuetudo, ut sunt Indiarum Orientalium oræ & omnes Insulæ per mare Indicum sparsæ, quoniam postquam semel innotuit exemplo luis venereæ, quæ in Europa grassatur, venenum concubitu posse contrahi, solent vel perditissimi attentius sibi cavere ab imprudente & vesano usu veneris cum mulieribus barbaris.

4. Quod si vero contigerit aliquando quempiam illic contagio primigenio contaminari, ut interdum fieri inficias ire nolim, efficaci remediorum auxilio celeriter sibi prospicere, atque adeo sic abrumpi protinus successivam contagionis catenam, quæ posset alioquin novas tragœdias forsan excitare, Et sane quidem, licet Europæi jam a ducentis annis fere omnes Asiæ oras & Insulas sedulo lustraverint, ac inde forsan venenum venereum de novo non semel hauserint, constat tamen experientia luem vene-

* Fridericus Hoffmannus, *Dissertat. Physico-Medicarum* 3. asserit luem veneream Constantinopoli non grassari, additque *ideo non grassari, quod fœminæ munditiei apprime studiosæ post opus aquam sumant, & locos diligenter colluant*. Sed videtur ille in errore versari gemino; tum facti, tum juris: Facti, aiendo luem veneream Constantinopoli nullam observari; *Juris*, lotionum utilitatem nimium exaggerando.

veneream pari passu per idem tempus in dies mitigatam esse, unde si frequens cum Asiaticis consuetudo, si acceptum identidem ab illis venenum hactenus non obstiterint ne lues sensim in dies remitteretur, consequens esse videtur fore, ut in posterum causæ eædem haud efficacius valeant obstare, cur eadem lues magis ac magis extenuata aliquando tandem penitus non evanescat.

CAPUT XIV.

De legibus olim sancitis in eos, qui lue venerea laborant.

Olim creditum fuit luem veneream contagione in distans serpere more pestis.

CREDEBATUR lues venerea, cum primum in Europa apparuit, pestis instar ab infectis in sanos contagione in distans serpere alloquio, convictu, usu vitæ communis, &c. ægri scilicet verum contagionis modum initio vel ignorantibus vel dissimulantibus. Inde fluxere leges illæ, quæ in infectos olim latæ sunt in Galliis, & quibus incolumitati publicæ ea diligentia providebatur, quam videbatur præjudicii ratio postulare.

Ab hoc præjudicio ortæ sunt Leges latæ in infectos lue venerea.

Sic exstat in Actis Senatus Parisiensis, *Registre du Conseil, commence le mois de Novembre 1496. finissant au mois d'Octobre 1497. cotte N. XL. Fol. 74. recto*. Decretum datum non die 4. Martii, ut refert Fontanonus, *Edictis, & Ordonnances des Rois de France, Titre* 28. sed die 6. Martii anni 1496. quo lue venerea infectis pœna capitali interdictum erat commercio cum sanis, sancitumque ut in suburbium Sancti Germani secederent, in loca destinata segregandi. Placet ipsissima Decreti (*a*) verba Gallica exscribere, ne quid vertendo immutasse videar.

Arresté du Parlement de Paris, portant Reglement sur le fait des Malades de *la Grosse Vérole*.

Aujourd'hui sixiesme Mars, pource que en ceste ville de Paris y avoit plusieurs malades de certaine maladie contagieuse, nommée (*a*) la Grosse Vérole, *qui pui deux ans en ça a eu grant cours en ce Roiaume, tant*

Decretum Senatus Pariensis de disciplina erga infectos magna variola *observanda*.

Hac die (6. Martii) cum in hac urbe Lutetia ægri adsint plurimi, morbo quodam affecti, qui *Magna* seu *crassa Variola* appellatur, & qui duobus abhinc annis in hoc Regno plurimum grassatus est, tum in hac

Decreto illo celebri, quod a Senatu Parisiensi datum est die 6. Martii anni 1496.

[*a*] Decretum idem a Domino Alexio Lobineau, Monacho Benedictino, ex scriptum fuit. *Histoire de la Ville de Paris, Tome IV. pag.* 613.

[*b*] Gaspar Torella, qui aliquandiu in Gallica commoratus fuit, asserit *in Dialogo de Dolore in pudendagra*, quem Blesis scripsit anno 1469. *pudendagram Parisiis & in aliis magnis civitatibus Franciæ a litteratis* Grossam Variolam *appellari*.

Digitized by Google

de ceste ville de Paris que d'autres lieux, a l'occasion dequoi estoit a craindre que sur ce printemps elle multipliast, a esté advisé qu'il estoite expedient y pourvoir.

Pour quoi ont esté mandez les Officiers du Roi en Chastelat, lesquels venus en la Court ont remonstrée, qu'ils avoient esté en la maison de l'Evesque de Paris pour y mettre provision, mais n'y estoit encore advisé parmi le tout pour les difficultez qui se trouvoient.

Si leur a ordonné la Court y pourveoir, & pour assister avec ledit Evesque a esté commis M. Martin de Bellesaye, & moi Greffier (Pierre de Cerisay) *en sa compagnie.*

Et aprez ce que en la maison dudit Evesque avont communiqué ensemble, me a esté enjoint en faire l'Ordonnance, ce que ai fait selon les Articles ey aprez enregistrez, laquelle Ordonnance par moi porteé en Chastelet, & delivreé au Prevost de Paris, a este mise a execution, & jusques cy bien gardée.

Pour pourvoeire aux inconvenients, qui adviennent chacun jour par la frequentation & communication des malades, qui sont de present en grand nombre en ceste ville de Paris, de certaine maladie contagieuse nommé la Grosse Verole, *ont esté advisez, concluds & deliberez par Reverend Pere en Dieu Monsieur l'Evesque de Paris, les Officiers du Roi, Prevost des Marchande & Eschevins de Paris & le conseil & avis de plusieurs grands & notables Personnaiges de tous estats, les Points & Articles, qui s'ensuivent.*

urbe Lutetia, tum alibi, unde timendi locus sit ne morbus ille hocce vere vehementius ingravescat, visum fuit publicæ incolumitati prospiciendum esse.

Quocirca jussi sunt accersiri Præfecti regii in Castelleto, a quibus Curiam ingressis expositum fuit se jam in domum Episcopi Parisiensis convenisse providendi causa; negotium tamen nondum penitus confectum esse, quippe quod difficultatibus multis premeretur.

Atque jussit Curia, ut jam tandem prospicerent; ac M. Martinum de Bellesaye, & me (*Petrum de Cerisay*) Curiæ Tabularium delegit, qui consilio habendo una cum dicto Episcopo interessemus.

Porro habita in domo dicti Episcopi deliberatione, jussus sum Decretum facere juxta capita infrascripta, quod a me delatum ad Castelletum, traditumque Parisiensi Præposito, diligenter hucusque observatum est.

Ut cautum sit infortuniis, quæ quotidie contingunt usu atque consuetudine cum ægris, qui nunc in urbe Lutetia numero plurimi adsunt morbo quodam contagioso infecti *crassa*, sive *magna variola* vocato, a Reverendo Patre in Deo Domino Episcopo Parisiensi, Præfectis regiis, Præposito Mercatorum & Scabinis Parisiensibus, consilio multorum præstantium & insignium Virorum cujuscumque ordinis, constituta sunt Capita sequentia.

I. Pre-

I.

Premierement *sera fait cry publique de Par le Roi*, *Que tous malades de ceste maladie de* Grosse Verole *estrangiers, tant hommes que femmes, qui n'estoient demourans & residents en ceste ville de Paris, alors que ladite maladie les a prins, vingt & quatre heures aprez ledit cry fait, s'envoisent & partent hors de cestedite Ville de Paris ès pays & lieux dont ils sont natifs, ou là où ils faisoient leur residence quand ceste maladie les a prins, ou ailleurs où bon leur semblera, sur peine de la hart*; *Et a ce que plus facilement ils puissent partir, se retirent ès portes Saint Denys & Saint Jaques, où ils trouveront gens deputez, lesquels leur deliveront a chacun quatre sols parisis, en prenant leur nom par escript, & leur faisant defenses sur la peine que dessus, de non rentrer en ceste ville jusques a ce qu'ils soient entierement garis de ceste maladie.*

I.

Primo. Regis nomine per præconem edicetur interposita mortis pœna, ut alienigenæ, quicumque hoc morbo *variola crassa* sive *magna* dicto affecti sunt, tum viri, tum fœminæ, qui in hac urbe Lutetia non commorabantur cum morbo illo correpti sunt, exeant ex urbe intra viginti quatuor horas a promulgatione, abeantque ocyus in regiones & urbes ubi nati sunt, vel quas incolebant quo tempore morbus ille eosdem invasit, vel alio quocumque lubuerit: Et ut commodius in viam se dare possint, accedant ad portas sancti Dionysii & sancti Jacobi quatuor solidos parisienses in singula capita accepturi a delegatis huic muneri viris, prolato scriptoque prius singulorum nomine, pœnaque mortis singulis iterum denunciata, si in urbem audeant regredi, antequam a morbo illo absolute convaluerint.

II.

Item, *Que tous les malades de ceste maladie estant de ceste ville, ou qui estoient residents & demourants en ceste ville, alors que ladite maladie leur a prins, tant hommes que femmes, qui avont puissance de eulx retirer en maisons, se retirent dedans lesdites vingt & quatre heures sans plus aller par la ville, de jour ou de nuit, sur ladite peine de la hart, Et lesquels ainsi retirez en leurs dites maisons, s'ils sont povres & indigents, pourront se recommander aux Curez & Marregliers des Parroisses dont ils seront, pour estre*

II.

Item. Ut morbo eodem affecti, quicumque in hac urbe nati sunt, aut ibidem commorabantur dum morbus invasit, viri fœminæque, quibus domus suppetit qua se continere possint, sedulo caveant ut se domi semotos contineant intra viginti quatuor horas, nec amplius per urbem noctu aut interdiu audeant divagari, sin secus capite plectendi: Quod si qui egeni fuerint, indigentiam suam Parochis Æditluisque suarum Parochiarum significent, ut cibaria sibi cætera-

des

„ tantes doloribus clamosis vexabantur, præsertim tempore noctis & se-
„ dabantur in die .... cujus doloris finis fere semper fuit os & almo-
„ chatin corrumpere, & vitiare, quemadmodum in ventositate spinæ
„ accidit.

Posterius vero fuere verrucæ & porri circa genitalia progerminantes, de quibus sequentia legimus apud Petrum Maynardum, *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 4. quem circa idem tempus scriptum fuisse haud inanis est conjectura, „ Propterea, *inquit*, dicimus quod signum
„ potissimum hujus morbi Gallici, ut experientia vidimus, sunt pu-
„ stulæ apparentes in extremitate mentulæ in viris, & in ore vulvæ
„ in mulieribus sive in collo matricis, & pruritus in partibus semi-
„ nis. Quæ pustulæ ut plurimum ulcerantur. Et *ut plurimum* dico,
„ quia nonnullos vidi habentes has pustulas induratas, ut sunt verru-
„ cæ, clavi, & porri.

Tertiam ab anno 1526. ad annum 1540. per quam morbo quod ad cætera mitescenti, super venere de novo bubo in inguine & alopecia.

III. Tertia periodus, ab anno 1526. ad annum 1540. luem veneream jam mitescere incipientem prima vidit, teste Hieronymo Fracastorio, qui in Opere de Morbis contagiosis anno 1549. Venetiis edito *Lib.* 1. *cap.* 11. refert*: tametsi nunc quoque* suo scilicet tempore) *ea contagio vigeat, post tamen prima illa tempora immutatam videri: ab inde enim annis fere viginti cœpisse pauciores videri pustulas, gummositates vero plures, cum e contrario primis annis fuisset: Factas item fuisse pustulas* (*si quæ apparebant*) *sicciores, ac dolores* (*si qui accidebant* (*esse acerbiores*,

Sed eadem periodus accessu duorum novorum symptomatum infamata fuit, phymatis scilicet aut pani in glandulis inguinalibus, quem *bubonem* dixere, & alopeciæ seu capillorum defluvii.

De priore quidem audiendus est Nicolaus Massa qui ad annum 1534. scribebat, *Libro* 1. *de Morbo Gallico cap*, 7. *Aliquando*, inquit, *est febricula*, *& sæpissime apparent ulcera virgæ*, *quæ sunt mala cum duritie callosa quæ tarde sanantur*; *& pustulæ fiunt circa pectinem* .... *Et sequuntur apostemata inguinum*, *quæ si suppurantur removent ægritudinem*, *maxime a principio*.

Similia expresso bubonis nomine narrat Alysius Lobera, qui Medicus Imperatoris Caroli V. floruit circa annum 1540. *Interdum*, inquit, *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 2. *in virga nonnulla ulcera cum duritie & callositate*, *quæ sanari exacte nequeunt*, *perpetitur*, *quod morbi Gallici certum signum est*, *maxime vero cum in inguine præcesserit apostema*, *quod* bubonem *dicunt*.

Videtur & ipse Paracelsus de bubone venereo mentionem fecisse circa annum 1536. *in Chirurgia magna*, *Part.* 4. *Lib.* 3. *cap.* 9.

Sed expressius Antonius Gallus, *cap.* 1. *Opusculi de ligno sancto non permiscendo*, Lutetiæ editi anno 1540. *Jam vero adlito affricatoque ad pedem*

malo

Digitized by Google

malo nonnumquam usu venit, ut virulenta colluvies ad inguina vomicæ durioris erumpat imagine, quæ glandia, quas ἀδένας vocant, obsidione velut ambiat & circumvallet: hæc si suppurat, frequenter bono est..... Hoc morbi genus cancrosum vocant bubonem, *alii* pulinum, *dicaci etiamnum scommate notantes velut equuleo insidentes, quando divaricatis incedunt crusculis qui eo malo implicantur.*

De posteriore vero consulendus Fracastorius, qui in *Opere de Morbis contagiosis* Venetiis edito anno 1546. & quod proinde paulo ante confectum fuisse credere est, *Lib. 2. cap.* 11. hæc habet. *Porro & annis labentibus annis jam fere sex*, (hoc est anno circiter 1534. aut 1535.) *in quibus nunc sumus, magna rursus mutatio facta est ejus morbi; quippe cum in valde paucis pustulæ jam visantur, & dolores fere nulli aut multo leviores, gummositates vero multæ; & quod mirum omnibus visum est, capillorum & reliquorum pilorum casus homines fere ridiculos facit, aliis sine barba, aliis sine superciliis, aliis glabro capite in conspectum venientibus; quod infortunium prius putabatur ex medicaminibus evenire, præsertim ex argento vivo; mox certiores facti omnes sciunt ex ipso morbo immutato procedere; quin imo (& quod pejus est) jam nunc multis videntur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere.*

VI. Quarta periodo ab anno 1540. ad annum 1550. hinc quidem in dies temperari visa sunt pleraque symptomata, quæ a morbi exortu affligebant, ut pustulæ, gummata, dolores, partium erosiones, &c. illinc vero simul accessit novum symptoma, cæterorum mitigationem compensaturum, quod nondum observatum fuerat, quod abhinc in incipiente lue venerea frequentissimum fuit, si non perpetuum, gonorrhæam dico virulentam, de qua* primi mentionem fecere Brasſavolus *Lib. de Morbo Gallico*, quem anno 1551. confectum publici juris fecit anno 1553. Fernelius anno 1556. *Lib. 2. de abditis rerum causis, cap.* 14. & *Lib. 6. de partium morbis & symptomatis, cap.* 20. & Fallopius, *cap.* 23. *Tractatus de Morbo Gallico*, quem circa annum 1560. aut 1561. scriptum fuisse conjicimus.

Quartam ab anno 1540. ad annum 1550. per quam reverenti morbo novum tamen accessit symptoma, nempe gonorrhœa.

V. Quinta periodo, quæ anno 1562. terminatur, novum luis ejusdem symptoma a Fallopio observatum legimus, *Tractatus ejusdem cap.* 23. Tinnitum scilicet aurium. *Ultra decem annos*, inquit, *numquam audivi ab aliquo mentionem factam de hoc Tinnitu: ego primus observavi, jam octavuus agitur annus: rari sunt qui hujusmodi tinnitum non habeant in valde confirmato Gallico. Observetis*, pergit ille *diligentissime hoc, cum scriptum non reperiatis ab aliis. Hic tinnitus solet ob alia suboriri, sed etiam fit ex Gallico.*

Quintam ab anno 1550. ad 1562. per quam tinnitus aurium primum observatus dicitur.

VI. Demum debet & sexta periodus circa annum 1676. præcedentibus

---

* Vide infra lib. 5. capita, ubi *de Jacobi a Bethencourt, & Theoph. Paracelso.* His enim videtur gonorrhœam veneream descripsisse circa annum 1536. Ille vero ante annum 1527. eandem certissime descripsit.

Digitized by Google

tibus forsan addi, in qua primum apparuerint limphaticæ sive crystallinæ vesiculæ in genitalibus. Sane non memini de illo symptomate mentionem ullam fieri a Scriptoribus, qui hoc anno antiquiores sint: Narratque præterea Carolus Musitanus, *Tract. de Morbis Venereis*, *Lib.* 3. *cap.* 10. crystallinas in Italia frequentes non fuisse, nisi postquam classis Hispana ad Neapolim appulit defectionis Messanensis tempore, atque adeo post annum 1675.

Harumce periodorum discrimina magnis Auctoribus aiti.

Videbor forsan gradarias luis venereæ accessiones verbis exaggerare, & leviora quædam symptomata ignoratione vel incogitantia omissa pro novis venditando morbi periodos nimis amplificare. Sane nec ipse, ut ingenue dicam, ab eadem suspicione multum alienus sim, saltem de secunda periodo, in qua exostoses & verrucas porrosque primum observata fuisse dixi, quippe ea symptomata in morbi nondum satis noti descriptione vel omitti potuere, vel nomine gummatum & pustularum comprehendi.

At vero idem judicium nulla ratione proferre licet 1. De bubone venereo, qui tertia tantum periodo prodiit; neque enim credere est Medicos, qui ante annum 1538. de lue venerea scripsere, omnes ad unum tam oscitantes fuisse, ut alte silere potuerint de bubone, tam insigni scilicet luis venereæ symptomate, de quo Medici eodem anno posteriores ad unum omnes tam copiose disserunt, si bubo jam ante annum 1533. observatus fuisset.

2. Saltem nulla potest subesse suspicio circa alopeciam, de cujus novitate constat idoneis & oculatis testibus.

Sic Fracastorius *Lib.* 2. *cap.* 1. Operis de Morbis contagiosis, quod circa annum 1540. confectum esse dicimus, diserte refert *jam a sex annis*, (hoc est anno ipso 1534.) *capillorum & pilorum omnium defluvium accidisse, imo quibusdam labefactorum dentium casum.*

Sic Brassavolus in Libro de Morbo Gallico, qui Venetiis anno 1553. editus est, asserit jam *a viginti annis citra* hoc est jam ab anno 1533.) *alias quasdam species ortum babuisse, quæ an declinantem morbum sequantur, an aliquo modo immutatum sit genus ambigendum esset. Quinque sunt potissimum, modi*, pergit ille, *quos referre non pigebit. Unus est, qui vulgo* pellarola *vocatur, vel defluvium pilorum, qui modus homines ridiculos reddit, cum capilli deciderint, barba, cilia, supercilia & palpebrarum pili; nullus enim est qui cum hos videat ita depilatos, non rideat. Alius modus est, qui vulgo dicitur* dentarola, *quoniam dentes patienti decidunt. Tertius modus est unguium casus, qui plerumque defluvium pilorum sequitur .... vulgus hunc modum vocat* unguiariola. *Quartus modus, in qua homines oculos amittunt, &* occhiarolam *vulgo nuncupant ..... Quintus modus est gonorrhæa.*

Sic omnium disertissime Fallopius *cap.* 23. *Tract. de Morbo Gallico*, quem

quem circa annum 1560. aut 1561. scriptum esse liquet ex capitibus 7. & 23. *Primis illis diebus*, inquit, *per spatium* 40. *annorum* (hoc est ante annum 1533.) *non erat defluvium pilorum, agitur jam trigesimus annus, quo hoc defluvium incœpit*..... Et paulo infra, *jam est transactus quadragesimus annus, quo non radimur ob vituperium nostrum: Antea non erat defluvium pilorum & radebamur. Hispani induxere tirannidem in Italiam, Gallicum & barbæ longæ usum.*

3. Neque minus indubia est tum gonorrhœæ venereæ accessio, tum accessionis epocha. Testatur enim *ibidem* idem Fallopius anno 1560. aut 1561. scribens, *non esse quidem annos, quibus observata est gonorrhœa Gallica. Ex quo colligimus*, pergit idem, *variam esse naturam morbi & possumus expectare nova symptomata.* Inde liquet ergo calculo subducto gonorrhœam veneream circa annos 1545. aut 1546. primum observatam fuisse. Certe Brassavolus primus fuit omnium, quos sciam, qui in Tractatu anno 1553. typis edito Venetiis, gonorrhœam inter cætera luis venereæ symptomata retulerit, sed quem Fernelius locis supra laudatis brevi temporis intervallo secutus fuisse videtur.

4. Demum luculento Fallopii testimonio, *ubi supra* novitas symptomatis, quod lui venereæ quinta periodo accessit, tinnitus nempe aurium, abunde confirmatur. Refert enim ipsissimis verbis *ultra* 10. *annos se numquam audivisse ab aliquo mentionem factam de hoc tinnitu*, quem ipse primus observavit jam ab octo annis, (hoc est circiter anno 1552.)

Post ultimam modo recensitarum periodorum omnia in melius semper abiere in hunc usque diem, sed progressu tardiore & magis gradario.

1. Nulla symptomata accesserunt de novo a Fallopii tempore: Neque enim nova dicenda censeo vel phimosim, quam accuratissime descripsere ipse Fallopius *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 83. 84. & 85. & Alexander Trajanus Petronius *De Morbo Gallico*, *Lib.* 7. *cap.* 2. & 3. vel stranguriam gonorrhœæ pedissequam, de qua idem Petronius, *ibidem cap.* 13.

2. Ex symptomatis, quæ olim sæviebant, quædam prorsus evanuerunt, ut prolapsus oculorum, dentium, unguium, &c. quæ jam dudum a nemine contingit ut observentur.

3. Symptomata cætera pleraque jam rariora sunt & remissiora, ut gummata steatomatosa, vel atheromatosa; alopeciæ; pustulæ crustosæ; caries ossium; ulcera maligna palati, columellæ, faucium, narium & dolores nocturni, &c.

4. In summa supersunt quatuor tantum symptomata, quibus tota lues videtur nunc comprehendi, nempe gonorrhœa, bubo, ulcuscula cancrosa penis, & porri seu verrucæ, cum quibus solis lues constanter incipit, cum quibus solis solet non raro terminari.

5. Imo vero morbus in sola gonorrhœa ut plurimum consistit, nec cætera

tera ulla symptomata plerumque accidunt, nisi negligant gonorrhϾ curatio.

6. Demum gonorrhœa ipsa jam curatu facilior est, ac sæpe sine remediis sponte sanatur, modo diæta servetur conveniens. Cætera quoque tria symptomata, etsi operosiore methodo opus habeant, jam multo remissiora sunt.

Caput XII.

De periodis, quas præsagire licet luem veneream in posterum habituram esse.

Morborum qui novi sunt & in Europam aliunde advecti, alios constanter permanere, sensim evanescere alios.

MORBI novi & in Europam aliunde advecti, cum animalibus alienigenis aut plantis exoticis videntur jure merito conferri posse, ut supra indicatum fuit, *cap.* 11. Ut enim animalium, quæ a ienigenæ sunt, alia in Europa commode vivunt & generatione multiplicantur, ut bombyces a Sinarum Imperio oriundi, aut Gallinæ indicæ ab Indiis Occidentalibus delatæ: Alia vero brevi intereunt vel cito degenerant; Ut plantarum aut arborum, quæ sunt exoticæ, aliæ læte fruticant vigentque in Europa, ut hippocastanum, vulgo *Maronnier d'Inde* ex India, aut Acacia ex Ægypto devecta aliæ vero celeriter pereunt aut mutata natura degeneres fiunt; sic quoque morborum, qui novi sunt & in Europam aliunde advecti, alii sunt, qui ab ingressu iidem constanter permanent, eadem sæviunt vehementia, ideoque perennes futuri videntur, ut variolæ & morbilli, quos ab Arabibus jam a mille annis acceptos habemus: Alii vero sunt, qui a priore ferocia paulo post degeneres tandem sensim evenerunt, ut lepra, quæ in Europam bis inducta, ut supra vidimus *cap.* 3. bis in eadem sponte cessavit.

Proinde ad alterutram classem luem veneream pertinere.

Itaque dum in futuras luis venereæ periodos inquiritur, id unum versatur in quæstione, quibusnam alienigenarum animalium, aut plantarum exoticarum comparanda sit, utrum scilicet cum animalibus & plantis quibusdam Europæ climati ita assuescat, ut apud nos propria & perennis fieri videatur, quemadmodum de variolis futurum esse conjicimus? An vero cum animalibus aut plantis aliis, adversa aeris temperie aut corporum quibus insidet constitutione fracta jam ita langueat, ut sensim ad interitum vergat tandem aliquando futurum, ut lepræ jam contigisse notum est.

Ad quam tamen pertineat temere non esse pronuntiandum.

Sane tam difficilis nodus expediri non potest nec conjecturis inanibus & cæca quasi divinatione, ut dum Fernelius *Lib.* 2. *de abditis rerum causis*, *cap.* 14. Hieronymus Reusnerus, *Lib. de Scorbuto*, Carolus Musitanus, *Tractat. de Morbo Venereo*, *Lib.* 1. *cap.* 6. temere præsagiunt luem veneream in perpetuum duraturam esse; nec futilibus Astrologiæ placitis

Digitized by Google

tis, quæ non sunt divinatione minus fallacia, ut cum Petrus Maynardus *cap. 3. Tract. de Morbo Gallico* anno 1518. editi falso olim tradidit hunc morbum anno 1584. cessaturum esse; sed augurio quod de futuris morbi periodis ex periodis jam præteritis ducatur, & quo nihil certius esse posse credimus in quæstione præsenti. Profecto si lues venerea jam a 240. annis, a quibus in Europam introductam fuisse probavimus, sensim in dies mitescere visa sit, & si ætate nostra in dies magis ac magis mitescat, haud inanis spes inde affulgere videtur, fore ut progressu simili in posterum decrescens ad interitum tandem aliquando perveniat.

Vidimus quidem supra *in præcedenti capite* testimonia multa, unde liqueat primigenia luis venereæ symptomata, quæ initio sævissima erant, sensim in leniora mutata fuisse intra primos sexaginta annos. Videbimus modo *præsenti capite* testimonia alia, quibus evidens erit secundaria luis ejusdem symptomata, quæ prioribus successerunt, etsi a 180. annis eamdem fere naturam retineant, attamen ipsa quoque non eadem ac olim vehementia nunc sævire. Proinde cum utroque probationum genere perinde manifestum sit veneream luem, aut mutata in melius primitivorum symptomatum natura, aut imminuta præsentium intensione, de pristina ferocia multum remisisse, videmur jure merito assentiri posse sequentibus Medicis, eruditione & fama celeberrimis, qui a 200. annis, quasi successiva traditionis catena futurum luis venereæ interitum non speraverunt modo, imo etiam, ut ea quæ placent citius expectare commune est, multo promptiorem speraverunt, quam tarda morbi declinatio aut præsens ejusdem status pollicerentur. *Sed modeste augurandum ex successione mutationum in melius, quam jam passa est.*

I. Hieronymus Fracastorius, postquam fuse exposuit *cap. 11. Libro 2. de Morbis contagiosis*, mutationes, quæ jam suo tempore symptomatis plerisque luis venereæ acciderant, & quas *supra* indicavimus *præcedente capite*, concludit inde *cap. 12. existimandum esse senium jam hujus morbi incœpisse, nec longe post futurum ut ne per contagem quidem se propaget, quoniam materia in dies frigidior fit & terrestrior, in qua & seminaria tum pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur*. Quam eamdem conjecturam jam ante ipse expresserat sequentibus versibus in *Lib. 1. Syphilidis* editæ ann. 1530. *Hac methodo multis jam pridem videri luem veneream ad interitum sensim tendere.* 1546.

Namque iterum cum fata dabunt labentibus annis;
Tempus erit, cum nocte atra sopita jacebit
Interitu data.

II. Antonius Musa Brassavolus ex mutationibus luis venereæ, quas ipse etiam sedulo annotavit, collegit pari ratione in *Tractatu de Radicis Chinæ usu*, *Morbum Gallicum esse in declinatione universali*, *nam*, inquit, *remitti cœpit, & adeo remittetur, ut penitus abeat, neque amplius aliquem vexabit.* 1552.

tiæ gradum adipiſcatur, 2. Si diligens * munditiæ ſtudium adhibeatur; ut nunc moris eſt, ſaltem in Galliis, iteratiſque lotionibus extergantur frequenter pudenda, ne humoris acrioris aut virulenti mora conſpurcentur.

Gravis objectio adverſus illam opinionem proponitur & diluitur.

Non diſſimulanda tamen objectio, qua conjecturæ noſtræ premi videntur: Scilicet ſcintillas e focis variis, quos in Zona Torrida admittimus, debere interdum ad nos agi, quibus incendium jam fere ſopitum in Europa denuo exſuſcitetur, vel potius, ut ſine metaphora dicam, e variis Zonæ Torridæ regionibus, ubi lues venerea endemia viget, frequentia veneni effluvia in Europam commercio debere traduci, quæ remittentem morbum renovatura ſint.

Sed hanc argumentationem multa diluunt, 1. E regionibus iſtiuſmodi alias, quæ omnium notiſſimæ erant & unde morbus ad nos olim devectus eſt, jam dudum vaſtatas & incolis exhauſtas eſse; atque adeo nihil inde ad nos apportari jam amplius poſse; quod convenit Inſulæ *Haiti* ſeu *Hiſpaniolæ*, cæteriſque continentis Americæ regionibus calidioribus, quarum indigenæ ab Hiſpanis jam pridem internecione deleti ſunt.

2. Cum nonnullis aliis harumce regionum ita rara nobis intercedere commercia, ſi qua porro intercedant, ut vix ulla morboſa ſeminia poſſunt hinc traduci, quod potiſſimum verum eſt de interioribus Africæ Provinciis, adeoque de Regnis *Tombouctou & Meli*, ubi luem veneream antiquitus vigere creditur.

3. Imo virus raro concipi in cæteris regionibus hujuſcemodi, in illis etiam cum quibus frequentior eſt ſocietatis uſus & major conſuetudo, ut ſunt Indiarum Orientalium oræ & omnes Inſulæ per mare Indicum ſparſæ, quoniam poſtquam ſemel innotuit exemplo luis venereæ, quæ in Europa graſsatur, venenum concubitu poſse contrahi, ſolent vel perditiſſimi attentius ſibi cavere ab imprudente & veſano uſu veneris cum mulieribus barbaris.

4. Quod ſi vero contigerit aliquando quempiam illic contagio primigenio contaminari, ut interdum fieri inficias ire nolim, efficaci remediorum auxilio celeriter ſibi proſpicere, atque adeo ſic abrumpi protinus ſucceſſivam contagionis catenam, quæ poſset alioquin novas tragœdias forſan excitare, Et ſane quidem, licet Europæi jam a ducentis annis fere omnes Aſiæ oras & Inſulas ſedulo luſtraverint, ac inde forſan venenum venereum de novo non ſemel hauſerint, conſtat tamen experientia luem vene-

* Fridericus Hoffmannus, *Diſſertat. Phyſico-Medicarum* 3. aſſerit luem veneream Conſtantinopoli non graſſari, additque *ideo non graſſari, quod fœminæ munditiei apprime ſtudioſæ poſt opus aquam ſumant, & locos diligenter colluant.* Sed videtur ille in errore verſari gemino; tum facti, tum juris: Facti, aiendo luem veneream Conſtantinopoli nullam obſervari; *Juris*, lotionum utilitatem nimium exaggerando.

veneream pari passu per idem tempus in dies mitigatam esse, unde si frequens cum Asiaticis consuetudo, si acceptum identidem ab illis venenum hactenus non obstiterint ne lues sensim in dies remitteretur, consequens esse videtur fore, ut in posterum causæ eædem haud efficacius valeant obstare, cur eadem lues magis ac magis extenuata aliquando tandem penitus non evanescat.

CAPUT XIV.

De legibus olim sancitis in eos, qui lue venerea laborant.

Olim creditum fuit luem veneream contagione in distans serpere more pestis.

CREDEBATUR lues venerea, cum primum in Europa apparuit, pestis instar ab infectis in sanos contagione in distans serpere alloquio, convictu, usu vitæ communis, &c. ægri scilicet verum contagionis modum initio vel ignorantibus vel dissimulantibus. Inde fluxere leges illæ, quæ in infectos olim latæ sunt in Galliis, & quibus incolumitati publicæ ea diligentia providebatur, quam videbatur præjudicii ratio postulare.

Ab hoc præjudicio ortæ sunt Leges latæ in infectos lue venerea.

Sic exstat in Actis Senatus Parisiensis, *Registre du Conseil, commence le mois de Novembre 1496. finissant au mois d'Octobre 1497. cotte N. XL. Fol. 74. recto*. Decretum datum non die 4. Martii, ut refert Fontanonus, *Edicts, & Ordonnances des Rois de France*, *Titre* 28. sed die 6. Martii anni 1496. quo lue venerea infectis pœna capitali interdictum erat commercio cum sanis, sancitumque ut in suburbium Sancti Germani secederent, in loca destinata segregandi. Placet ipsissima Decreti (*a*) verba Gallica exscribere, ne quid vertendo immutasse videar.

Arresté du Parlement de Paris, portant Reglement sur le fait des Malades de *la Grosse Vérole*.

Aujourd'hui sixiesme Mars, pource que en ceste ville de Paris y avoit plusieurs malades de certaine maladie contagieuse, nommée (*a*) la Grosse Vérole, *qui pui deux ans en ça a eu grant cours en ce Roiaume, tant*

Decretum Senatus Pariensis de disciplina erga infectos magna variola *observanda*.

Decreto illo celebri, quod a Senatu Parisiensi datum est die 6. Martii anni 1496.

Hac die (6. Martii) cum in hac urbe Lutetia ægri adsint plurimi, morbo quodam affecti, qui *Magna* seu *crassa Variola* appellatur, & qui duobus abhinc annis in hoc Regno plurimum grassatus est, tum in hac

---

[*a*] Decretum idem a Domino Alexio Lobineau, Monacho Benedictino, ex scriptum fuit. *Histoire de la Ville de Paris*, *Tome IV. pag.* 613.

[*b*] Gaspar Torella, qui aliquandiu in Gallica commoratus fuit, asserit *in Dialogo de Dolore in pudendagra*, quem Blesis scripsit anno 1469. *pudendagram Parisiis & in aliis magnis civitatibus Franciæ a litteratis* Grossam Variolam *appellari*.

Digitized by Google

„ tantes doloribus clamosis vexabantur, præsertim tempore noctis & se„ dabantur in die ...... cujus doloris finis fere semper fuit os & almo„ chatin corrumpere, & vitiare, quemadmodum in ventositate spinæ „ accidit.

Posterius vero fuere verrucæ & porri circa genitalia progerminantes, de quibus sequentia legimus apud Petrum Maynardum, *Tractatu de Morbo Gallico, cap.* 4. quem circa idem tempus scriptum fuisse haud inanis est conjectura, „ Propterea, *inquit*, dicimus quod signum „ potissimum hujus morbi Gallici, ut experientia vidimus, sunt pu„ stulæ apparentes in extremitate mentulæ in viris, & in ore vulvæ „ in mulieribus sive in collo matricis, & pruritus in partibus femi„ nis. Quæ pustulæ ut plurimum ulcerantur. Et *ut plurimum* dico, „ quia nonnullos vidi habentes has pustulas induratas, ut sunt verru„ cæ, clavi, & porri.

Tertiam ab anno 1526. ad annum 1540. per quam morbo quod ad cætera mitescenti, super venere de novo bubo in inguine & alopecia.

III. Tertia periodus, ab anno 1526. ad annum 1540. luem veneream jam mitescere incipientem prima vidit, teste Hieronymo Fracastorio, qui in Opere de Morbis contagiosis anno 1549. Venetiis edito *Lib.* 1. *cap.* 11. refert: *tametsi nunc quoque* suo scilicet tempore) *ea contagio vigeat, post tamen prima illa tempora immutatam videri: ab inde enim annis fere viginti cœpisse pauciores videri pustulas, gummositates vero plures, cum e contrario primis annis fuisset: Factas item fuisse pustulas (si quæ apparebant) sicciores, ac dolores (si qui accidebant (esse acerbiores.*

Sed eadem periodus accessu duorum novorum symptomatum infamata fuit, phymatis scilicet aut pani in glandulis inguinalibus, quem *bubonem* dixere, & alopeciæ seu capillorum defluvii.

De priore quidem audiendus est Nicolaus Massa qui ad annum 1534. scribebat, *Libro* 1. *de Morbo Gallico cap.* 7. *Aliquando*, inquit, *est febricula, & sæpissime apparent ulcera virgæ, quæ sunt mala cum duritie callosa quæ tarde sanantur; & pustulæ fiunt circa pectinem .... Et sequuntur apostemata inguinum, quæ si suppurantur removent ægritudinem, maxime a principio.*

Similia expresso bubonis nomine narrat Alysius Lobera, qui Medicus Imperatoris Caroli V. floruit circa annum 1540. *Interdum*, inquit, *Tractatu de Morbo Gallico, cap.* 2. *in virga nonnulla ulcera cum duritie & callositate, quæ sanari exacte nequeunt, perpetitur, quod morbi Gallici certum signum est, maxime vero cum in inguine præcesserit apostema, quod* bubonem *dicunt.*

Videtur & ipse Paracelsus de bubone venereo mentionem fecisse circa annum 1536. *in Chirurgia magna, Part.* 4. *Lib.* 3. *cap.* 9.

Sed expressius Antonius Gallus, *cap.* 1. *Opusculi de ligno sancto non permiscendo*, Lutetiæ editi anno 1540. *Jam vero adlito affricatoque ad pedem*

malo

Digitized by Google

malo nonnumquam usu venit, ut virulenta colluvies ad inguina vomicæ durioris erumpat imagine, quæ glandia, quas ἀδένας vocant, obsidione velut ambiat & circumvallet: hæc si suppurat, frequenter bono est..... Hoc morbi genus cancrosum vocant bubonem, *alii* pulinum, *dicaci etiamnum scommate notantes velut equuleo insidentes, quando divaricatis incedunt crusculis qui eo malo implicantur.*

De posteriore vero consulendus Fracastorius, qui in *Opere de Morbis contagiosis* Venetiis edito anno 1546. & quod proinde paulo ante confectum fuisse credere est, *Lib. 2. cap.* 11. hæc habet. *Porro & annis labentibus annis jam fere sex*, (hoc est anno circiter 1534. aut 1535.) *in quibus nunc sumus, magna rursus mutatio facta est ejus morbi; quippe cum in valde paucis pustulæ jam visantur, & dolores fere nulli aut multo leviores, gummositates vero multæ; & quod mirum omnibus visum est, capillorum & reliquorum pilorum casus homines fere ridiculos facit, aliis sine barba, aliis sine superciliis, aliis glabro capite in conspectum venientibus; quod infortunium prius putabatur ex medicaminibus evenire, præsertim ex argento vivo; mox certiores facti omnes sciunt ex ipso morbo immutato procedere; quin imo (& quod pejus est) jam nunc multis videntur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere.*

VI. Quarta periodo ab anno 1540. ad annum 1550. hinc quidem in dies temperari visa sunt pleraque symptomata, quæ a morbi exortu affligebant, ut pustulæ, gummata, dolores, partium erosiones, &c. illinc vero simul accessit novum symptoma, cæterorum mitigationem compensaturum, quod nondum observatum fuerat, quod abhinc in incipiente lue venerea frequentissimum fuit, si non perpetuum, gonorrhæam dico virulentam, de qua * primi mentionem fecere Brasavolus *Lib. de Morbo Gallico*, quem anno 1551. confectum publici juris fecit anno 1553. Fernelius anno 1556. *Lib. 2. de abditis rerum causis, cap.* 14. & *Lib. 6. de partium morbis & symptomatis, cap.* 20. & Fallopius, *cap.* 23. *Tractatus de Morbo Gallico*, quem circa annum 1560. aut 1561. scriptum fuisse conjicimus.

Quartam ab anno 1540. ad annum 1550. per quam remittenti morbo novum tamen accessit symptoma, nempe gonorrhœa.

V. Quinta periodo, quæ anno 1562. terminatur, novum luis ejusdem symptoma a Fallopio observatum legimus, *Tractatus ejusdem cap.* 23. Tinnitum scilicet aurium. *Ultra decem annos*, inquit, *numquam audivi ab aliquo mentionem factam de hoc Tinnitu: ego primus observavi, jam octavuus agitur annus: rari sunt qui hujusmodi tinnitum non habeant in valde confirmato Gallico. Observetis*, pergit ille *diligentissime hoc, cum scriptum non reperiatis ab aliis. Hic tinnitus solet ob alia suboriri, sed etiam fit ex Gallico.*

Quintam ab anno 1550. ad 1562. per quam tinnitus aurium primum observatus dicitur.

VI. Demum debet & sexta periodus circa annum 1676. præceden- tibus

* Vide infra lib. 5. capita, ubi *de Jacobi a Bethencourt, & Theoph. Paracelso*. Hic enim videtur gonorrhœam veneream descripsisse circa annum 1536. Ille vero ante annum 1527. eandem certissime descripsit.

Digitized by Google

tibus forsan addi, in qua primum apparuerint limphaticæ sive crystallinæ vesiculæ in genitalibus. Sane non memini de illo symptomate mentionem ullam fieri a Scriptoribus, qui hoc anno antiquiores sint: Narratque præterea Carolus Musitanus, *Tract. de Morbis Venereis*, *Lib.3.cap.10.* crystallinas in Italia frequentes non fuisse, nisi postquam classis Hispana ad Neapolim appulit defectionis Messanensis tempore, atque adeo post annum 1675.

Harumce periodorum discrimina magnis Auctoribus aiti.

Videbor forsan gradarias luis venereæ accessiones verbis exaggerare, & leviora quædam symptomata ignoratione vel incogitantia omissa pro novis venditando morbi periodos nimis amplificare. Sane nec ipse, ut ingenue dicam, ab eadem suspicione multum alienus sim, saltem de secunda periodo, in qua exostoses & verrucas porrosque primum observata fuisse dixi, quippe ea symptomata in morbi nondum satis noti descriptione vel omitti potuere, vel nomine gummatum & pustularum comprehendi.

At vero idem judicium nulla ratione proferre licet 1. De bubone venereo, qui tertia tantum periodo prodiit; neque enim credere est Medicos, qui ante annum 1538. de lue venerea scripsere, omnes ad unum tam oscitantes fuisse, ut alte silere potuerint de bubone, tam insigni scilicet luis venereæ symptomate, de quo Medici eodem anno posteriores ad unum omnes tam copiose disserunt, si bubo jam ante annum 1533. observatus fuisset.

2. Saltem nulla potest subesse suspicio circa alopeciam, de cujus novitate constat idoneis & oculatis testibus.

Sic Fracastorius *Lib. 2. cap.* 1. Operis de Morbis contagiosis, quod circa annum 1540. confectum esse dicimus, diserte refert *jam a sex annis*, (hoc est anno ipso 1534.) *capillorum & pilorum omnium defluvium accidisse, imo quibusdam labefactorum dentium casum.*

Sic Brassavolus in Libro de Morbo Gallico, qui Venetiis anno 1553. editus est, asserit jam *a viginti annis citra* hoc est jam ab anno 1533.) *alias quasdam species ortum habuisse, quæ an declinantem morbum sequantur, an aliquo modo immutatum sit genus ambigendum esset. Quinque sunt potissimum, modi*, pergit ille, *quos referre non pigebit. Unus est, qui vulgo* pellarola *vocatur, vel defluvium pilorum, qui modus homines ridiculos reddit, cum capilli deciderint, barba, cilia, supercilia & palpebrarum pili; nullus enim est qui eum hos videat ita depilatos, non rideat. Alius modus est, qui vulgo dicitur* dentarola, *quoniam dentes patienti decidunt. Tertius modus est unguium casus, qui plerumque defluvium pilorum sequitur .... vulgus hunc modum vocat* unguiariola. *Quartus modus, in qua homines oculos amittunt, &* occhiarolam *vulgo nuncupant ..... Quintus modus est gonorrhœa.*

Sic omnium disertissime Fallopius *cap.* 23. *Tract. de Morbo Gallico*, quem

quem circa annum 1560. aut 1561. scriptum esse liquet ex capitibus 7. & 23. *Primis illis diebus*, inquit, *per spatium 40. annorum* (hoc est ante annum 1533.) *non erat defluvium pilorum, agitur jam trigesimus annus, quo hoc defluvium incœpit* ..... Et paulo infra, *jam est transactus quadragesimus annus, quo non radimur ob vituperium nostrum: Antea non erat defluvium pilorum & radebamur. Hispani induxere tirannidem in Italiam, Gallicum & barbæ longæ usum.*

3. Neque minus indubia est tum gonorrhœæ venereæ accessio, tum accessionis epocha. Testatur enim *ibidem* idem Fallopius anno 1560. aut 1561. scribens, *non esse quidem annos, quibus observata est gonorrhœa Gallica. Ex quo colligimus*, pergit idem, *variam esse naturam morbi & possumus expectare nova symptomata.* Inde liquet ergo calculo subducto gonorrhœam veneream circa annos 1545. aut 1546. primum observatam fuisse. Certe Brasavolus primus fuit omnium, quos sciam, qui in Tractatu anno 1553. typis edito Venetiis, gonorrhœam inter cætera luis venereæ symptomata retulerit, sed quem Fernelius locis supra laudatis brevi temporis intervallo secutus fuisse videtur.

4. Demum luculento Fallopii testimonio, *ubi supra* novitas symptomatis, quod lui venereæ quinta periodo accessit, tinnitus nempe aurium, abunde confirmatur. Refert enim ipsissimis verbis *ultra* 10. *annos se numquam audivisse ab aliquo mentionem factam de hoc tinnitu*, quem ipse primus observavit jam ab octo annis, (hoc est circiter anno 1552.)

Post ultimam modo recensitarum periodorum omnia in melius semper abiere in hunc usque diem, sed progressu tardiore & magis gradario.

1. Nulla symptomata accesserunt de novo a Fallopii tempore: Neque enim nova dicenda censeo vel phimosim, quam accuratissime descripsere ipse Fallopius *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 83. 84. & 85. & Alexander Trajanus Petronius *De Morbo Gallico*, *Lib.* 7. *cap.* 2. & 3. vel stranguriam gonorrhœæ pedissequam, de qua idem Petronius, *ibidem cap.* 13.

2. Ex symptomatis, quæ olim sæviebant, quædam prorsus evanuerunt, ut prolapsus oculorum, dentium, unguium, &c. quæ jam dudum a nemine contingit ut observentur.

3. Symptomata cætera pleraque jam rariora sunt & remissiora, ut gummata steatomatosa, vel atheromatosa; alopeciæ; pustulæ crustosæ; caries ossium; ulcera maligna palati, columellæ, faucium, narium & dolores nocturni, &c.

4. In summa supersunt quatuor tantum symptomata, quibus tota lues videtur nunc comprehendi, nempe gonorrhœa, bubo, ulcuscula cancrosa penis, & porri seu verrucæ, cum quibus solis lues constanter incipit, cum quibus solis solet non raro terminari.

5. Imo vero morbus in sola gonorrhœa ut plurimum consistit, nec cætera

tera ulla symptomata plerumque accidunt, nisi negligant gonorrhœæ curatio.

6. Demum gonorrhœa ipsa jam curatu facilior est, ac sæpe sine remediis sponte sanatur, modo diæta servetur conveniens: Cætera quoque tria symptomata, etsi operosiore methodo opus habeant, jam multo remissiora sunt.

CAPUT XII.

De periodis, quas præsagire licet luem veneream in posterum habituram esse.

Morborum qui novi sunt & in Europam aliunde advecti, alios constanter permanere, sensim evanescere alios.

MORBI novi & in Europam aliunde advecti, cum animalibus alienigenis aut plantis exoticis videntur jure merito conferri posse, ut supra indicatum fuit, *cap.* 11. Ut enim animalium, quæ a ienigenæ sunt, alia in Europa commode vivunt & generatione multiplicantur, ut bombyces a Sinarum Imperio oriundi, aut Gallinæ indicæ ab Indiis Occidentalibus delatæ: Alia vero brevi intereunt vel cito degenerant; Ut plantarum aut arborum, quæ sunt exoticæ, aliæ læte fruticant vigentque in Europa, ut hippocastanum, vulgo *Marronnier d'Inde* ex India, aut Acacia ex Ægypto devecta aliæ vero celeriter pereunt aut mutata natura degeneres fiunt; sic quoque morborum, qui novi sunt & in Europam aliunde advecti, alii sunt, qui ab ingressu iidem constanter permanent, eadem sæviunt vehementia, ideoque perennes futuri videntur, ut variolæ & morbilli, quos ab Arabibus jam a mille annis acceptos habemus: Alii vero sunt, qui a priore ferocia paulo post degeneres tandem sensim evenerunt, ut lepra, quæ in Europam bis inducta, ut supra vidimus *cap.* 3. bis in eadem sponte cessavit.

Proinde ad alteram classem luem veneream pertinere.

Itaque dum in futuras luis venereæ periodos inquiritur, id unum versatur in quæstione, quibusnam alienigenarum animalium, aut plantarum exoticarum comparanda sit, utrum scilicet cum animalibus & plantis quibusdam Europæ climati ita assuescat, ut apud nos propria & perennis fieri videatur, quemadmodum de variolis futurum esse conjicimus? An vero cum animalibus aut plantis aliis, adversa aeris temperie aut corporum quibus insidet constitutione fracta jam ita langueat, ut sensim ad interitum vergat tandem aliquando futurum, ut lepræ jam contigisse notum est.

Ad quam tamen pertineat temere non esse pronuntiandum.

Sane tam difficilis nodus expediri non potest nec conjecturis inanibus & cæca quasi divinatione, ut dum Fernelius *Lib.* 2. *de abditis rerum causis*, *cap.* 14. Hieronymus Reusnerus, *Lib. de Scorbuto*, Carolus Musitanus, *Tractat. de Morbo Venereo*, *Lib.* 1. *cap.* 6. temere præsagiunt luem veneream in perpetuum duraturam esse; nec futilibus Astrologiæ placitis

Digitized by Google

tis, quæ non sunt divinatione minus fallacia, ut cum Petrus Maynardus *cap. 3. Tract. de Morbo Gallico* anno 1518. editi falso olim tradidit hunc morbum anno 1584. cessaturum esse; sed augurio quod de futuris morbi periodis ex periodis jam præteritis ducatur, & quo nihil certius esse posse credimus in quæstione præsenti. Profecto si lues venerea jam a 240. annis, a quibus in Europam introductam fuisse probavimus, sensim in dies mitescere visa sit, & si ætate nostra in dies magis ac magis mitescat, haud inanis spes inde affulgere videtur, fore ut progressu simili in posterum decrescens ad interitum tandem aliquando perveniat.

Sed modeste augurandum ex successione mutationum in melius, quam jam passa est.

Vidimus quidem supra *in præcedenti capite* testimonia multa, unde liqueat primigenia luis venereæ symptomata, quæ initio sævissima erant, sensim in leniora mutata fuisse intra primos sexaginta annos. Videbimus modo *præsenti capite* testimonia alia, quibus evidens erit secundaria luis ejusdem symptomata, quæ prioribus successerunt, etsi a 180. annis eamdem fere naturam retineant, attamen ipsa quoque non eadem ac olim vehementia nunc sævire. Proinde cum utroque probationum genere perinde manifestum sit veneream luem, aut mutata in melius primitivorum symptomatum natura, aut imminuta præsentium intensione, de pristina ferocia multum remisisse, videmur jure merito assentiri posse sequentibus Medicis, eruditione & fama celeberrimis, qui a 200. annis, quasi successiva traditionis catena futurum luis venereæ interitum non speraverunt modo, imo etiam, ut ea quæ placent citius expectare commune est, multo promptiorem speraverunt, quam tarda morbi declinatio aut præsens ejusdem status pollicerentur.

Hac methodo multis jam pridem videri luem veneream ad interitum sensim tendere.

1546. I. Hieronymus Fracastorius, postquam fuse exposuit *cap. 11. Libro 2. de Morbis contagiosis*, mutationes, quæ jam suo tempore symptomatis plerisque luis venereæ acciderant, & quas *supra* indicavimus *præcedente capite*, concludit inde *cap. 12. existimandum esse senium jam hujus morbi incæpisse, nec longe post futurum ut ne per contagem quidem se propaget, quoniam materia in dies frigidior fit & terrestrior, in qua & seminaria tum pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur*. Quam eamdem conjecturam jam ante ipse expresserat sequentibus versibus in *Lib. 1. Syphilidis* editæ ann. 1530.

Namque iterum cum fata dabunt labentibus annis;
Tempus erit, cum nocte atra sopita jacebit
Interitu data.

1552. II. Antonius Musa Brasavolus ex mutationibus luis venereæ, quas ipse etiam sedulo annotavit, collegit pari ratione in *Tactatu de Radicis Chinæ usu*, *Morbum Gallicum esse in declinatione universali*, *nam*, inquit, *remitti cæpit, & adeo remittetur, ut penitus abeat, neque amplius aliquem vexabit.*

bit. Satis enim, pergit ille, *per octuaginta fere annos vagatus est; hoc nimirum modo morbi omnes novi & qui nonnullis solum temporibus visi sunt, deinceps dilituerunt & aboliti sunt.*

1560. III. Gabriel Fallopius, *Tractatus de Morbo Gallico*, *cap.* 3. asserit hunc morbum *suo tempore ita mitem, ita familiarem effectum esse, ut.... ex toto & maxima cum facilitate superetur.*

1564. Levinus Lemnius, *De occultis naturæ miraculis*, *Lib.* 2. *capite* 14. dicit *Morbum Gallicum* sua ætate *mitiorem esse, quam olim*, cum enim *superioribus annis intolerandis modis homines excarnificaret, jam cœpisse mitescere minusque infestum esse.*

1564. IV. Bernardinus Tomitanus, *Lib.* 2. *de Morbo Gallico*, *cap.* 2. post expositas luis venereæ mutationes sic concludit: *Morbum Gallicum jam ad extremum senium pervenisse, hoc est ad occasum & declinationem tendere, propterea que celerrime brevique tempore fore ut non amplius per contactum venereosque complexus propagationem suscipiat*, paucisque interpositis ait *ex mitigata morbi natura & placatis symptomatis se pro certo asserere posse eum jam proximum esse terminationi.*

1566. V. Alexander Trajanus Petronius, *Lib.* 3. *de Morbo Gallico*, *cap.* 1. fatetur *minui id malum & reddi mitius victu, loco, aereque mutatis, proportione præsertim ad Indiam Occidentalem, unde primum ad nos penetravit, habita.*

1577. VI. Laurentius Joubertus, *in* Libro *variola magna sive crassa*, *cap.* 3. asserit *luem illam finem aliquando esse habituram..... cum per varia corpora transitu facto exoticus affectus jam multo mitior evaserit, ut tandem inclinans & consenescens simplicis scabiei..... speciem sit adepturus*: quæ eadem verbis totidem jam ante dixerat, *De Erroribus popularibus*, *Lib.* 2. *cap.* 12.

1600. VII. Joannes Varandæus, *De Morbis hepatis*, *cap.* 2. *de lue venerea*; testatur morbi *ferocitatem exolescere nunc & quasi minui, quia longius distat a primo seminario seu infectionis principio, & quia causæ disponentes vel concurrentes minus sunt dispositæ ad illum fovendum.*

1680. VIII. Thomas Sydenhamius, *Epistola responsoria de lue venerea*, docet *morbum, vegetabilium instar, in alienum a patrio solum quasi transplantatum, Europæo nostro non perinde lætari, sed languere in dies & mitioribus phænomenis satiscere. Novus apud nos hospes cum esset*, pergit ille, *si quem arripuerat, mox omnem sanguinis massam contaminabat; & diris capitis atque artuum doloribus, etiam ulceribus variis in partibus se prodebat. At vero centum retro annis gonorrhϾ virulentæ specie se primum ostendebat, ostenditque adhuc, hac sibi porta exitum quærens.*

1711. IX. Joannes Devaux, Chirurgus Parisiensis, qui Tractatum Caroli Musitani *de Morbo venereo* e Latino Gallicum fecit, ac typis edendum

cu-

curavit Trivultii anno 1711. in adnotatis ad *caput. 6. lib. 1.* observat symptomata luis venereæ in dies Lutetiæ mitiora esse a 30. vel 40. annis; gonorrhœas nempe minus dolorificas; ulcuscula cancrosa minus sæva aut erodentia; bubones resolutioni aut suppurationi magis comparatos esse; dolores venereos, tum vagos, tum fixos, minus cruciare; uno verbo morbum ita remissum jam videri, ut sperare liceat Medicinæ ope tandem aliquando superatum iri.

X. Demum ipse quoque, ut & meum proferam testimonium, iterata & attenta observatione compertum dudum habeo luem veneream sensim in dies mitigari; & quamvis, ut est præsentis ætatis in libidinem intemperantia, haud rarius, imo contra frequentius forsan etiamnum grassetur, debilius tamen jam pridem sævire; tam multa, tam horrenda, curatu tam difficilia symptomata non inferre; remediis, si caute adhibeantur, minus pertinaciter reluctari; uno verbo vetustate pedetentim exolescere.

Ex hac ergo testium caterva, qui licet diversis temporibus & locis vixerint, in idem tamen omnes uno ore conspirant, liquet luem veneream ad interitum gradarie tendere, licet forsan adhuc pede claudo. Neque sane mirum morbum peregrinum & alienigenam, in Europa præter naturam insititium paulatim senescere, ac tandem aliquando extingui. Spem ratam facere potest exemplum simile lepræ Arabum, quæ & ipsa apud nos hospes & bis in Europam olim traducta, bis in eadem sensim desiit pari de causa, etsi fuisset inter initia æque dira & æque vulgata.

Cæterum licet morbi interitum certi præsagiamus, de tempore interitus nihil definimus, quod caliginosa nocte premit Deus. Cito quidem lues cessatura foret, si Torellæ consilium *in Dialogo de dolore in pudendagra*, quod ab Eustachio Rudio *in Opere de Morbo Gallico* renovatum legimus, posset adhiberi: Fœminas scilicet virosque omnes, quotquot lue venerea inficerentur, remediis simul subjicere, ut sublato omni morbi seminio morbus radicitus extirparetur. Sed hæc ad Utopiam ableganda.

Satis est morbum ad occasum sponte vergere, multis de causis, 1. Quia virus, quod in Europa sponte non gignitur sed ex traduce tantum propagatur, transitione in dies sensim debilitatur: 2. Quia adversi aeris natura, alimentorum qualitate, sanguinis constitutione, apud nos quotidie infringitur: 3. Quia remediis efficacissimis in dies retunditur. Sic consociata causarum energia res ad optatum successum tandem aliquando perducetur; quandonam vero, ipse prorsus ignoro; celeriter tamen, si 1. Quemadmodum nunc usus viget, ægrotantes missa cunctatione male pudibunda ad remedia cito confugiant, dum virus recens est, nec unquam adeo permittat, ut per longas moras invalescens ultimum virulen-

Quibus de causis sperare liceat morbum tandem aliquando defiturum

tiæ gradum adipiscatur, 2. Si diligens * munditiæ studium adhibeatur; ut nunc moris est, saltem in Galliis, iteratisque lotionibus extergantur frequenter pudenda, ne humoris acrioris aut virulenti mora conspurcentur.

Gravis objectio adversus illam opinionem proponitur & diluitur.

Non dissimulanda tamen objectio, qua conjecturæ nostræ premi videntur: Scilicet scintillas e focis variis, quos in Zona Torrida admittimus, debere interdum ad nos agi, quibus incendium jam fere sopitum in Europa denuo exsuscitetur, vel potius, ut sine metaphora dicam, e variis Zonæ Torridæ regionibus, ubi lues venerea endemia viget, frequentia veneni effluvia in Europam commercio debere traduci, quæ remittentem morbum renovatura sint.

Sed hanc argumentationem multa diluunt, 1. E regionibus istiusmodi alias, quæ omnium notissimæ erant & unde morbus ad nos olim devectus est, jam dudum vastatas & incolis exhaustas esse; atque adeo nihil inde ad nos apportari jam amplius posse; quod convenit Insulæ *Haiti* seu *Hispaniolæ*, cæterisque continentis Americæ regionibus calidioribus, quarum indigenæ ab Hispanis jam pridem internecione deleti sunt.

2. Cum nonnullis aliis harumce regionum ita rara nobis intercedere commercia, si qua porro intercedant, ut vix ulla morbosa seminia possunt hinc traduci, quod potissimum verum est de interioribus Africæ Provinciis, adeoque de Regnis *Tombouctou & Meli*, ubi luem veneream antiquitus vigere creditur.

3. Imo virus raro concipi in cæteris regionibus hujuscemodi, in illis etiam cum quibus frequentior est societatis usus & major consuetudo, ut sunt Indiarum Orientalium oræ & omnes Insulæ per mare Indicum sparsæ, quoniam postquam semel innotuit exemplo luis venereæ, quæ in Europa grassatur, venenum concubitu posse contrahi, solent vel perditissimi attentius sibi cavere ab imprudente & vesano usu veneris cum mulieribus barbaris.

4. Quod si vero contigerit aliquando quempiam illic contagio primigenio contaminari, ut interdum fieri inficias ire nolim, efficaci remediorum auxilio celeriter sibi prospicere, atque adeo sic abrumpi protinus successivam contagionis catenam, quæ posset alioquin novas tragœdias forsan excitare, Et sane quidem, licet Europæi jam a ducentis annis fere omnes Asiæ oras & Insulas sedulo lustraverint, ac inde forsan venenum venereum de novo non semel hauserint, constat tamen experientia luem vene-

* Fridericus Hoffmannus, *Dissertat. Physico-Medicarum* 3. asserit luem veneream Constantinopoli non grassari, additque *ideo non grassari, quod fœminæ munditiei apprime studiosæ post opus aquam sumant, & locos diligenter colluant*. Sed videtur ille in errore versari gemino; tum facti, tum juris: Facti, aiendo luem veneream Constantinopoli nullam observari; *Juris*, lotionum utilitatem nimium exaggerando.

veneream pari passu per idem tempus in dies mitigatam esse, unde si frequens cum Asiaticis consuetudo, si acceptum identidem ab illis venenum hactenus non obstiterint ne lues sensim in dies remitteretur, consequens esse videtur fore, ut in posterum causæ eædem haud efficacius valeant obstare, cur eadem lues magis ac magis extenuata aliquando tandem penitus non evanescat.

CAPUT XIV.

De legibus olim sancitis in eos, qui lue venerea laborant.

CREDEBATUR lues venerea, cum primum in Europa apparuit, pestis instar ab infectis in sanos contagione in distans serpere alloquio, convictu, usu vitæ communis, &c. ægri scilicet verum contagionis modum initio vel ignorantibus vel dissimulantibus. Inde fluxere leges illæ, quæ in infectos olim latæ sunt in Galliis, & quibus incolumitati publicæ ea diligentia providebatur, quam videbatur præjudicii ratio postulare. Olim creditum fuit luem veneream contagione in distans serpere more pestis.

Sic exstat in Actis Senatus Parisiensis, *Registre du Conseil, commence le mois de Novembre* 1496. *finissant au mois d'Octobre* 1497. *cotte N. XL. Fol.* 74. *recto*. Decretum datum non die 4. Martii, ut refert Fontanonus, *Edicts, & Ordonnances des Rois de France, Titre* 28. sed die 6. Martii anni 1496. quo lue venerea infectis pœna capitali interdictum erat commercio cum sanis, sancitumque ut in suburbium Sancti Germani secederent, in loca destinata segregandi. Placet ipsissima Decreti (*a*) verba Gallica exscribere, ne quid vertendo immutasse videar. Ab hoc præjudicio ortæ sunt Leges latæ in infectos lue venerea.

Arresté du Parlement de Paris, portant Reglement sur le fait des Malades de *la Grosse Vérole*.	*Decretum Senatus Pariensis de disciplina erga infectos* magna variola *observanda*.
Aujourd'hui sixiesme Mars, pource que en ceste ville de Paris y avoit plusieurs malades de certaine maladie contagieuse, nommée (*a*) la Grosse Vérole, *qui pui deux ans en ça a eu grant cours en ce Roiaume, tant*	Hac die (6. Martii) cum in hac urbe Lutetia ægri adsint plurimi, morbo quodam affecti, qui *Magna* seu *crassa Variola* appellatur, & qui duobus abhinc annis in hoc Regno plurimum grassatus est, tum in hac

Decreto illo celebri, quod a Senatu Parisiensi datum est die 6. Martii anni 1496.

[*a*] Decretum idem a Domino Alexio Lobineau, Monacho Benedictino, ex scriptum fuit. *Histoire de la Ville de Paris, Tome IV. pag.* 613.

[*b*] Gaspar Torella, qui aliquandiu in Gallica commoratus fuit, afferit *in Dialogo de Dolore in pudendagra*, quem Blesis scripsit anno 1469. *pudendagram Parisiis & in aliis magnis civitatibus Franciæ a litteratis* Grossam Variolam *appellari*.

I.

Premierement *sera fait cry publique de Par le Roi*, *Que tous malades de ceste maladie de* Grosse Verole *estrangiers, tant hommes que femmes, qui n'estoient demourans & residents en ceste ville de Paris, alors que ladite maladie les a prins, vingt & quatre heures aprez ledit cry fait, s'envoisent & partent hors de cestedite Ville de Paris ès pays & lieux dont ils sont natifs, ou là où ils faisoient leur residence quand ceste maladie les a prins, ou ailleurs où bon leur semblera, sur peine de la hart; Et a ce que plus facilement ils puissent partir, se retirent ès portes Saint Denys & Saint Jaques, où ils trouveront gens deputez, lesquels leur deliveront a chacun quatre sols parisis, en prenant leur nom par escript, & leur faisant defenses sur la peine que dessus, de non rentrer en ceste ville jusques a ce qu'ils soient entierement garis de ceste maladie.*

II.

Item, *Que tous les malades de ceste maladie estant de ceste ville, ou qui estoient residents & demourants en ceste ville, alors que ladite maladie leur a prins, tant hommes que femmes, qui avont puissance de eulx retirer en maisons, se retirent dedans lesdites vingt & quatre heures sans plus aller par la ville, de jour ou de nuit, sur ladite peine de la hart, Et lesquels ainsi retirez en leurs sdites maisons, s'ils sont povres & indigents, pourront se recommander aux Curez & Marregliers des Parroisses dont ils feront, pour estre*

I.

Primo. Regis nomine per præconem edicetur interposita mortis pœna, ut alienigenæ, quicumque hoc morbo *variola crassa* sive *magna* dicto affecti sunt, tum viri, tum fœminæ, qui in hac urbe Lutetia non commorabantur cum morbo illo correpti sunt, exeant ex urbe intra viginti quatuor horas a promulgatione, abeantque ocyus in regiones & urbes ubi nati sunt, vel quas incolebant quo tempore morbus ille eosdem invasit, vel alio quocumque lubuerit: Et ut commodius in viam se dare possint, accedant ad portas sancti Dionysii & sancti Jacobi quatuor solidos parisienses in singula capita accepturi a delegatis huic muneri viris, prolato scriptoque prius singulorum nomine, pœnaque mortis singulis iterum denunciata, si in urbem audeant regredi, antequam a morbo illo absolute convaluerint.

II.

Item. Ut morbo eodem affecti, quicumque in hac urbe nati sunt, aut ibidem commorabantur dum morbus invasit, viri fœminæque, quibus domus suppetit qua se continere possint, sedulo caveant ut se domi semotos contineant intra viginti quatuor horas, nec amplius per urbem noctu aut interdiu audeant divagari, sin secus capite plectendi: Quod si qui egeni fuerint, indigentiam suam Parochis Æditui sque suarum Parochiarum significent, ut cibaria sibi cætera-

des

Digitized by Google

recommandez, & sans ce qu'ils partent de leurs dites maisons, leur sera pourveu de vivres convenables.

que quibus opus fuerit, subministrentur.

III.

Item. *Tous autres povres malades de ceste dite ville, hommes qui avont prins icelle maladie, eulx residants, demourants ou servants en ceste ville, qui ne avont puissance de eulx retirer en maison dedans les vingt & quatre heures aprez le cry fait, sur la dite peine de la hart se retirent a Saint Germain des Prez, pour ester & demourer és maison & lieux qui leur seront baillez & delivrez par les gens & deputez a ce faire, ausquel lieux durant ladite maladie leur sera pourveu de vivres & autres choses a eulx necessaires, & ausquels lon defend sur ladite peine de la hart de non rentrer en ceste dite ville de Paris jusqu es a ce que ils soient entierement garis de la dite maladie.*

III.

Item. Ut sub eadem mortis pœna cæteri omnes morbo eodem affecti inopes viri, quibus morbum obvenerit in hac urbe commorantibus vel famulantibus, quibusque domus nulla est, qua se contineant, intra viginti quatuor horas concedant in suburbium sancti Germani Pratensis, commoraturi ibidem in domibus destinatis, sibique indicandis a viris præpositis, quo quæcunque ad usus vitæ necessaria futura sunt, conferentur, denuntiata iisdem mortis pœna si prius in urbem regrediantur, quam a morbo plane convaluerint.

IV.

Item. *Que nul soit si bardi de prendre lesdits quatre sols parisis, s' il n' est estrangier comme dit est, ou qu' il voulsist partir de ceste dite ville sans plus entrer jusques a ce qu' il soit entierement gari.*

IV.

Item. Audeat nemo solidos illos quatuor accipere, nisi alienigena fuerit, velitve ab hac urbe abire numquam rediturus nisi perfecte curatus.

V.

Item. *Et quant aux femmes malades, leur sera pourveu de autres maisons & demourances, esquelles ils seront fournies de vivres & autres choses a eulx necessaires.*

V.

Item. Fœminis morbo eodem infectis alia parabuntur hospitia, quibus seorsim a viris concludantur, & quo ut cibaria cæteraque ad vitam sustentandam necesaria comportentur, curæ futurum est.

VI.

Item. *A esté ordonné que pour satisfaire au dit cry, lesdits malades, qui estoient de ceste ville, ou qui estoient*

VI.

Item. Sancitum est, ut secundum denunciationem ægii in hac urbe nati aut ibidem commorantes, cum

de-

demourants en ceste ville à l'eure qu'ils ont esté prins de ceste dite maladie, seront mis en la maison, qui ja a esté louée pour ceste caulse a Saint Germain des Prez, & où elle ne pourroit fournir, seront prins granges & autres lieux estant prez d'icelle, afin que plus facilement ils puissent estre pansez; & en ce cas seront ceulx, a qui seront lesdites granges & maison, remunerez & satisfaits de leurs louaiges par ceulx qui sont commis & deputez a recevoir l'argent cueilli & levé en ceste ville de Paris pour lesdits malades par l'Ordonnance des dits Evesque & Officiers du Roi & Prevost des Marchands: & a ce souffrir seront contraints reaument & de fait.

morbo illo tentati fuerunt, secludantur in domo, quæ jam ære conducta est hunc in usum in suburbio sancti Germani Prætensis, ac si tot ægrotis capiendis illa non suffecerit in horreis cæterisque hospitiis proximis, ut commodius curari possint: Quo quidem in casu illorum horreorum hospitiorumve dominis locationis pretium numerabitur a Quæstoribus pecuniæ in horumce ægrotantium usus in hac urbe collectæ jussu dictorum Episcopi, Præfectorum regiorum, & Præpositi Mercatorum; Cogentur vero domini oblato locationis pretio haud gravate ferre, ut illis hospitiis dicti ægrotantes excipiantur.

VII.

Item, *Aprez le dit cry fait sera pourveu par celux, qui sont commis a recevoir le dit argent, a ce qu'ils mettent deux hommes, c'est a sçavoir ung a la porte Saint Jaques, & l'autre a la porte Saint Denys, pour en la presence de ceulx, qui seront commis par les Officiers du Roi & Prevost des Marchands, paier lesdits quatre sols parisis, & prendre les noms par escript de ceulx qui les recevront, & leur faisants les deffences dessusdites.*

VII.

Item. Post promulgatam editionem curabitur, a dictis collectitiæ pecuniæ Quæstoribus, ut viri duo deligantur, quorum alter portæ sancti Jacobi, alter portæ sancti Dionysii adstet, coram delegatis a Præfectis regiis & Mercatorum Præposito numeraturi abeuntibus in singula capita quatuor illos solidos, singulorum quibus numerabuntur nomina scripturi, singulisque pœnas jam sæpius memoratas denuntiaturi.

VIII.

Item, *Sera ordonné par le Prevost de Paris aux Examinateurs & Sergents, que ès quartiers dont ils ont la charge, ils ne souffrent & permettent aucune d'iceulx malades aller, converser, ou communiquer parmi la ville; Et où ils en trouveront aucuns, ils*

VIII.

Item. Mandabitur a Proposito Parisiensi Curatoribus Apparitorique, ut in vicis, quibus singuli præsunt, caveant diligenter ne qui morbo illo infecti per urbem divagentur: Et si quos obvios forte habuerint, ut ex urbe ejiciant, vel

les

les mettent hors d'icelle ville, ou les envoient ou manent en prison pour estre puni ys corporellement selon ladite Ordonnance.

IX.

Item, *Aprez le dit cry mis, a execution soient ordonnez gens par les dits Prevost & Eschevins, les quels se tiendront aux portes de ceste ville de Paris, pour garder & deffendre qu'aucuns malades de ceste maladie ne entrent appertement ou secretement en ceste dite ville de Paris.*

X.

Item, *Soit pourveu par ceulx qui sont deputez a recevoir l'argent donné & ausmosné ausdits malades, a ce que a iceulx retirez ésdites maison soit pourveu de vivres & autres choses necessaires soingneusement & en diligence, car autrement ils ne pourroient obeir ausdites Ordonnances.*

compellant in carcerem in cute pœnas daturos, ut in Decreto sancitum est.

IX.

Item. Re in hunc madum composita decernant Propositus & Scabini custodias, quæ ad urbis hujusce portas excubent, vetentque ne ullis morbo illo infectis palam vel clam in urbem ingredi licitum sit.

X.

Item. Procurabitur a Quæstoribus pecuniæ collectitiæ & in stipem erogatæ, ut ægrotis qui domibus illis conclusi detinebuntur, cibaria cæteraque quibus ad vitam opus est, diligenter, & abundè subministrentur, ut qui alioquin edictioni parere non possint.

Seu potius anni 1497 si habeatur ratio computationis, quæ nunc in usu est.

Videbitur forsan dies huic Decreto adscriptus haud exiguam difficultatem afferre. Non potuit enim lues venerea in Gallia citius grassari quam post reditum Regis Caroli VIII. vel ad summum Aulicorum, qui sub eo meruere in Italia, unde morbum adductum fuisse credimus. Sed Carolus, cum Lugduni, aliquandiu substiterit, Lutetiam non rediit nisi mense Octobri anni 1495. Aulici vero militesque, qui citissime, nonnisi mense Augusto, ut qui omnes interfuerint prælio ad Forum novum commisso die *6*. Julii ejusdem anni, quo Carolus insignem de Venetis victoriam reportavit. Quanam ergo computandi ratione dici potuit in allato Decreto facto die *6*. Martii anni 1496. veneream luem jam ab annis duobus vulgo in Gallia grassari tum Lutetiæ, tum alibi; cum vix a sex mensibus nota tunc foret, si a reditu Regis ratio ineatur; saltem vix ab octo, si a reditu Aulicorum militumque?

Sed eas tricas expedire facillimum est, modo ad diversam computandi rationem attendatur, quæ olim in usu fuit. Antiquitus enim anni principium ducebatur a Festo Paschatis, nec mos ille interversus est, nisi Edicto Caroli IX. dato mense Januario anni 1463. quo constitutum fuit, ut deinceps annus initium sumeret a Festo Circumcisionis Domini nostri

J. C.

J. C. Itaque cum Pascha anni 1497. incideret in diem 26. Martii, *Vid. Tabellas Chronologicas, quæ extant in Glossario Ducange, in verbo* Annus, Senatus consultum, de quo agitur, quod datum dicitur die 6. Martii anni 1496. reipsa datum fuit die 6. Martii anni sequentis 1497. juxta computandi rationem, qua nunc utimur.

Sed quorsum alienis suffragiis operose probamus, quæ vel ex ipsis Senatus Parisiensis Actis apertissima sunt. Quippe constat in illis annum 1496. Decretis singulis apponi per menses Januarium, Februarium, & Martium, ad diem usque 26. mensis Martii, in quam incidebat hoc anno Festum Paschatis: Inde vero in Decretis cæteris ex ordine subsequentibus annum 1497. numerari. Ex his liquet ergo, ut modo dicebamus, Decretum, quod datum dicitur die 6. Martii anni 1496. revera referendum esse ad diem eamdem, sed anni 1497. si computationis, quæ nunc usu recepta est ratio habeatur; atque adeo datum esse octodecim, imo viginti mensibus post primum luis venereæ ingressum, unde in Decreto illo jure maximo dici potuit, luem jam ab annis duobus grassari, cum nihil usu vulgarius sit, quam annum affectum pro confecto numerari.

Cum ea solutione sequentia omnia mire concordant. Die Veneris nempe, 5. Maii anni 1497. hoc est duobus mensibus a proposito Decreto, a Senatu constitutum est, ut ex multatitia pecunia sexaginta libræ Parisienses numerarentur in usus lue venerea infectorum, ut prostat in iisdem Actis *fol.* 124. *recto*.

Cæterisque Decretis ad eumdem finem spectantibus, quæ extant, tum in Actis Senatus Parisiensis.

Une amende de soixante livres Parisis, ordonnee pour les malades de la *Grosse Vérole*.

Ce jour, (Vendredi 5. May) la Court a ordonné la somme de 60. livres Parisis estre baillée & delivrée par M. Nicole Herbelot, Receveur des Exploits & Amendes de la Court de ceans, a Sieur Nicoles Potier, & autres commis touchant le faict des Malades de Naples, pour icelle somme estre emploiée ès & affaires & necessitez desdits Malades. Fait le 5. May.

Sexaginta Libræ Parisienses a Senatu Parisiensi in stipem erogatæ ægrotis, qui magna variola *infecti erant.*

Hac die Veneris, 5. Maii, anno 1497. Jussit Curia libras Parisienses * sexaginta a M. Nicolao Herbelot æris mulctatitii Coactore in Curia numerati D. Nicolao Potier cæterisque, qui præpositi sunt administrandis negotiis ægrotantium Morbo Neapolitano, ut in eorum usus impendantur. Actum die 5. Maii.

F 4 Die

* Non contemnebatur hisce temporibus hæc summa quippe tunc argentibes vulgo *Marc.* apud Gallos libras tantum undecim Francicas repræsentabat, ac proinde hæ sexaginta libræ besses 5. ½ proxime reddebant, qui hodie libris 275. æstimarentur. Vid. Le Planc. *Traite historique des Macerones de France.*

Actis Curiæ Parisiensis, quæ Curia *Castelleti* dicitur; *Registre bleu du Chastellet de paris, fol.* 111. *verso*.

Ordonnance du Prevost de Paris pour les malades de la *Grosse Verole*.

Combien que par cy-devant ait esté publié, crié, & ordonné à son de trompe & cry public par les Carrefours de Paris, à ce qu'aucun n'en peut pretendre cause d'ignorance: Que touts malades de la Grosse Verole *vuidassent incontinent hors la ville & s'en allassent, les estrangiers ès lieux dont ils sont natifs, & les aultres vuidassent hors ladite ville sur peine de la hart: Neantmoins lesdits malades, en contemnant lesdits crys, sont retournez de toutes parts & conversent parmi la ville avec les personnes saines, qui est chose dangereuse pour le peuple & la Seigneurie, qui à present est à Paris.*

L'on deffend derechef de par le Roi & Monsieur le Prevost de Paris à tous lesdits Malades de la dite maladie, tant hommes que femmes, que incontinent aprez ce present cry ils vuident & se departent de ladite Ville & Forsbourgs de Paris, & s'envoissent, sçavoir lesdits forains faire leur residence ès pais & lieux dont ils sont natifs; & les aultres hors ladite Ville & Forsbourgs, sur paine d'estre jectez en la Riviere, s'ils y sont prins le jourd'huy passé; Enjoint lon à touts Com-

Edictio Præpositi Parisiensis in illos, qui magna variola *infecti sunt*.

Quamquam jam ante edictum, promulgatum, & denunciatum fuerit tuba & præconis voce, nequis ignorationem causari possit, ut interposita capitis pœna quicumque *magna* sive *crassa variola* ægrotarent, abirent ocyus ex urbe, alienigenæ quidem in eas urbes, in quibus nati sunt; cæteri vero extra urbis pomeria; Nihilominus tamen ægrotantes istiusmodi, spreta denunciatione, undique regressi per urbem vagantur & utuntur cum sanis, unde maximum impendet periculum tum Plebi, tum (*b*) Optimatibus, qui nunc Lutetiæ adsunt.

Quapropter jubentur iterum nomine Regis & Præpositi Parisiensis quicumque morbo illo infecti sunt, ut post promulgatam hanc alteram edictionem ex urbe urbisque suburbiis decedant, abeantque alienigenæ in urbes ubi nati sunt, cæterique extra urbis suburbia, sin secus faxint, præcipites in amnem agendi, quoscumque ab hodierna die comprehendi contigerit. Mandatur simul Curatoribus, Præfectisque Vicanis & Apparitoribus, ut quos-*missai-*

[*b*] Aderant tunc Lutetiæ plerique Galliæ proceres, Nobilesque primarii Ludovico XII, obsequium præstituri, qui Regni nuper potitus post mortem Caroli VIII. Ambasiæ facto functi die 7. Aprilis anni 1498. Rhemis jam redux erat, ubi inunctione consecratus fuerat die 27. Maii anni ejusdem.

missaires, Quarteniers & Sergents prendre ou faire prendre ceux qui seront trouvez pour en faire execution. Fait le Lundi 15. jour de Juin, l'an mil quatre cent quatre vingt-dix-buit.

cumque obvios habuerint prehendant vel prehendi jubeant, denuntiatas pœnas daturos. Actum die Lunæ 25. Junii, ann. 1498.

Demum die 22. Augusti anni 1505. Senatusconsulto decretum fuit *ut domus conduceretur, ubi lue venerea infecti habitarent, & ut locarium numeraretur de pecunia mulctatitia.*

Tolosæ infectis lue venerea tardius, sed eadem ratione provisum est.

Tardius Tolosæ provisum est infectis lue venerea, nec ante annum 1528. quo tempore dicitur a Guillelmo de Catel, *Memoires de l'Histoire du languedoc, pag.* 237. Domum quamdam cum adjuncta æde Sanctæ Catharinæ in suburbio Sancti Michaelis eorum usui addictam fuisse, quæ ideo vulgari idiomate appellata est *l'Houspital das Rougnousés de la rougno de Naples*, hoc est Nosocomium laborantium scabie Neapolitana.

Leges illæ vero contagionis modo, quo lues venerea disseminatur, melius comperto jam dudum antiquatæ sunt.

Tandem vero postquam experientia compertum est luem veneream licet attactu idoneo contagiosa sit, attamen nec congressu aut alloquio in distans propagari, imo nec convictu aut contubernio, nisi opus venereum accesserit, contactusve alter intimus & per partes molles & porosas, cæptum est cum ægrotis lenius agi, & abrogatis sensim severioribus Legibus cuilibet concessum est sui juris esse & valetudini ex voluntate consulere. Cavit tantum Christiana charitas, quæ in omnes effusa est, ne inopes, quos morbus premeret infortunio contractus, imo etiam quæsitus culpa, tristi miseraque morte defungerentur ante diem, remediorum aut alimentorum penuria: Ideoque in majoribus urbibus vel certa nosocomia, vel saltem in nosocomiis communibus conclavia certa syphiliticis destinata sunt, ubi sanitati restituantur.

Conspecta, quæ ex præcedentibus videntur posse inferri.

Ex his tria videntur posse colligi. 1. Luem veneream novam esse, Quorsum enim Leges novas condere, nisi morbus novus fuisset? 2. Lutetiæ primum innotuisse anno 1495. ut liquet ex primo Decreto dato mense Martio anni 1497. ubi morbus dicitur a duobus annis grassari. 3. A lepra Arabum plane diversum fuisse. Quid enim causæ fuisset, cum duo nosocomia elephantiacorum, vulgo *maladeries & leproseries*, Lutetiæ præsto essent, alterum in suburbio Sancti Dionisii, ubi nunc est Domus Sancti Lazari, alterum in suburbio Sancti Germani, ubi nunc est Morodochium, vulgo *les Petites Maisons. Voyez La Marre, Traité de la Police, L.4. Tit.12. chap.* 1. cur ædes alienæ ad syphiliticorum usus conducerentur multo ære, nisi pro certo tunc fuisset, lepram luemque veneream ita differre inter se, ut qui alterutra harumce affectionem laborarent, cum infectis altera non possent una promiscue cohabitare, nisi maximo utrorumque damno, scilicet labe mutua per contagionem reciprocata.

DE

DE MORBIS VENEREIS.

LIBER SECUNDUS.

De Contagione, Natura & Therapeia Morborum Venereorum.

CAPUT PRIMUM.

Qua ratione lues venerea contrahatur.

GNORABATUR luem veneream, cum in Europa primum apparuit, contagione traduci usu veneris, ægrotis scilicet modum quo infecti erant caute dissimulantibus, ut flagitia celarent, vel forsan ne suspicantibus quidem posse tam gravem morbum sola venere contrahi, utpote quæ contagionis ratio plane insolens esse videretur. Inde adeo factum est ut Medici, qui illo tempore florebant, summa consensione crediderint, ut jam supra dictum fuit, novum hunc morbum more cæterorum pestilentium epidemicum seu popularem esse, & induci proinde a causa externa & communi, qualem alii esse putabant noxium astrorum influxum vel planetarum aspectum; alii vero insalubrem aeris statum, quem pluviæ vel inundationes attulissent. Initio luem veneream inter morbos epidemicos numeratam fuisse.

Caspari Torellæ primo omnium de contagione luis venereæ suboluisse videtur. Ille sane jam anno 1500. diserte docebat *Tractatu* 1. *De Pudendagra*

dagra

dagra, hunc affectum *ut plurimum evenire per viam contagionis*, sed tamen præconcepta opinione ductus vel ægrotantium mendaciis delusus causam alteram simul adjungebat, asserens *ibidem* luem veneream *aliter etiam evenire posse utendo malo regimine*, quod exemplo Antonii cujusdam Marci, Catalani, Artium & Medicinæ Doctoris confirmare conabatur.

In eadem sententia fuere Jacobus Cataneus de Lacu Mercino, Genuensis, *Tractat. de Morbo Gallico*, *cap*.3. anno 1516. Georgius Vella, Brixiensis, *in Opusculo de Morbo Gallico cap*. 1. anno 1516. Nicolaus Massa, Venetus. *Lib. de Morbo Gallico*, *Tractatu* 1. *cap*.2. anno 1536. qui licet luem veneream contagione potissimum serpere faterentur, credebant tamen sine contagione ulla, *intrinseca*, ut aiebant, *alteratione* posse quoque generari. Quin imo Hieronymus ipse Fracastorius, Veronensis, celeber sua ætate Medicus, nec indiligens veri investigator idem sentiebat anno ipso 1546. dum scriberet *de Morbis contagiosis*. Tametsi enim concedat *hujus Operis Lib*.7.*cap*. 12. *Maximam mortalium partem e contagione morbum hunc contraxisse*, putat tamen *observatum fuisse innumeros alios sine ulla contagione per se infectionem eam perpessos fuisse*. *Nam*, pergit ille, *impossibile alioquin fuisset tam parvo tempore, contagionem, quæ per se segnis est nec concipitur facile, tantum terrarum peragrasse ab una classe ad Hispanos primum delatam, quando constat aut eodem tempore, aut fere eodem & in Hispania & Gallia & Italia & Germania & tota fere Scythia visam fuisse*.

Sed tandem usu compertum esse propagari tantum ex traduce.

Sed pervicit tandem nota rei veritas, ac jam dudum certa, constanti, indubitata experientia innotuit, & unanimi Medicorum omnium testimonio compertum est luem veneream non concipi, nec errore diætæ, nec aeris vitio, nec ullo rerum non naturalium abusu, nec spontanea humorum labe; sed unica tantum ratione propagari, si ab ægroto in sanum communicatione traducatur.

Nempe I. generatione.

Hæc autem communicatio fit vel generatione, transmissa a parentibus labe, dum tenellulum embryonis corpus concipitur; vel contagione, morbo ab ægroto in sanum transmisso. Lues priore modo concepta *hæreditaria*, posteriore vero, *adventitia* dicitur.

Lues hæreditaria creditur ab alterutro parentum in fœtum traduci posse a patre & matre: A *patre* quidem, quia seminales particulæ a patre deciduæ & venereo contagio infectæ embryonem, quem lambunt, simili labe coinquinant; a *matre* vero, quoniam hæc, cum per novimestre gestationis tempus nutrimentum fœtui subministret, morbificum luis seminium, quo laborat ipsa, una simul suggerit.

Quamquam ipse quidem noluerim eam a parentibus communicationis viam prorsus rejicere, quam ab omnibus ferme Medicis probari novi, fatebor tamen ingenue mihi merito suspectam videri, si de lue venerea vero

vere & proprie dicta quæstio sit. Equidem sæpe vidi Rachitidem aut affectus Rachitidi congeneres, strumas aut strumosos glandularum meseraicarum tumores, atrophiam pulmonarem, ossium distorsionem, unde gibbositas, aliosque non paucos morbos hujuscemodi, qui a lue venerea degenere oriri solent, in tenella infantium corpuscula traductos fuisse vel progressu ætatis tacita labe sensim prorupisse: Numquam tamen luem veneream vere sic dictam & pathognomonicis signis conspicuam, jure quasi hæreditario, in infantes transmissam observavi, unde in eam opinionem facile propenderem hæc a Medicis jam pridem levi fide ideo admissa fuisse, ut si res ita ferat, famæ possint ægrotantium consulere, causam probabilem, si non veram luis prætexendo, quæ ægrotantes culpa absolvere videatur.

Sed hæc Lectorum judicio permittantur. Saltem si non unica, at vero certissima communicationis via est contagio quæ post ortum advenit; Quocirca magni interest modos omnes, quibus lues venerea tali contagione traducatur, exploratos habere. In genere quidem notum est plurimorum morborum exemplo contagionem posse disseminari triplici ratione: 1. *In distans*, interventu scilicet aeris in quem miasmata morbosa exhalent. 2. *Per fomitem* qualemcunque, quo effluvia morbifica in sanos deferantur. 3. Demum *contactu immediato*, in quo liberrima est veneni transmissio: Sed simul quoque notum est modos hosce singulos ad propagandam luem veneream perinde locum non habere. Et II. præsertim contagione.

Sic 1. probatur tum experientia, tum ratione luem veneream contagione in distans propagari non posse: Experientia quidem, cum nullum prostet in Medicorum Scriptis testimonium contrarium, unde licet jure colligere possibilem eum non esse contagionis modum, qui jam a ducentis annis & ultra nunquam observatus fuerit; Ratione vero, cum venenum, quo lues venerea producitur, crassius, densius, fixius sit, ut in aerem vaporis instar exhalare valeat, atque ea ratione in distans ad certum intervallum disseminari. Non tamen contagione in distans.

II. Haud ita perspicue liquet de contagione altera, quæ per fomitem spargitur, jacendo scilicet in eisdem linteis, induendo easdem vestes, bibendo eodem poculo, os & labia extergendo iisdem mantilibus, quibus infectus jam usus sit. Proferentur quidem exempla aliquot, quæ & huic contagionis speciei suffragari videntur: Sic refert Nicolaus Massa, *Lib. de Morbo Gallico, Tract. 1. cap. 2. se curasse amicum quemdam suum, qui per contactum linteaminum, in quibus dormierat quidam qui habebat ulcus Gallicum in crure, captus fuit, licet in illis per unam noctem tantum dormiverit.* Sic Antonius Fracantianus *Lib. de Morbo Gallico*, ait *se semel vidisse luem Gallicam hoc modo contractam a puella septem annorum, quæ pelliceam vestem cujusdam infectæ mulieris induerat.* Sic Fallopius *Tractat. de Morbo Gallico*, Imo forsan neque contagione per fomitem.

cap. 22. dicit, *se loquutum fuisse cum sene, qui habebat domi duos laborantes, habentes partes posteriores ulceratas, & asserebat se infectum ob usum ejusdem latrinæ.* Sic demum Leonardus Botallus, Medicus Astensis. *Lib. de Luis venereæ curandæ ratione, cap.* 4. testatur *amicum & admodum familiarem quemdam suum, virum sane integrum ac probum, hac miseria olim male mulctatum fuisse, qui perpetuo supremo asseveravit dejurio reputare secum minime posse unde eam hauserit, nisi ex poculis cujusdam sibi necessarii, qui tunc acriter hac lue divexabatur.*

Sed hæc merito dubia videntur, vel ideo quia rara sunt. Hæc olim forsan observari potuere, primo ingressu luis venereæ, cum vehementissima erat morbi malitia; & ea Fallopii sententia fuisse videtur, qui postquam retulit, ubi supra, *primis temporibus creditum fuisse ex usu vitrorum atque poculorum posse nasci affectionem istam*, in hæc tandem verba concludit, *videte quanta morbi istius erat rabies, hodie non est timendum hoc.* Forsan etiam, quod sane probabilius est, hæc omnia ab ægrotantibus astu conficta fuere, ut fraude & fallacia flagitia celarent. Sane, ut cum Brassavolo dicam, *Lib. de Morbo Gallico.* profiteri possum *numquam aliquem vidisse, qui morbum per fomitem susceperit, neque quempiam audivisse, qui id viderit.*

In summa nollem equidem eam contagionis viam pertinaciter negare: Sicut enim certum est variolarum fermentum per fomitem traduci apud Turcas, si guttulæ aliquot puris gossypio vel lineamento exceptæ superficiariis cutis summæ incisuris insinuentur; imo vero apud Chinenses, si pustulæ aliquot a variolosis deciduæ in nares intrudantur; quidni fermentum venereum poterit quoque per fomitem transmitti pari ratione, sed tamen tardius, debilius, difficilius, quoniam fermentum istud altero fermento densius, crassius, fixius est. Verum enim vero vellem multo minus eumdem contagionis modum pro comperto admittere, cum experimentis, quæ omni exceptione majora sint, nondum liqueat, imo contra probabilis suspicio sit adultos adultasve, qui tales morbi causas afferunt, meliori jure luem veneream acquisivisse, sed præ pudore dissimulare. Sic Fallopius *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 13. false irridet quosdam, qui ut *defenderent castas matronas, dicebant eas fuisse aqua benedicta infectas, sed infectio illa*, inquit ille, *habuit originem per unum asperges, scio ego.*

Sed maxime contagione per contactum.

III. Itaque contagio vel sola vel omnium communissima, ea est, quæ fit contactu immediato ægroti cum sano penes partem aliquam, quo sane constat experientia, si non semper, at saltem frequentissime luem contrahi, præsertim si sequentes conditiones forte coincidant, nempe si partes, quæ contactu junguntur, madeant humore, qui veneni venerei vehiculum sit; si molles, laxæ, veneno facile permeabiles sint; si natura, situ vel fricatione calefiant & rarescant, atque adeo venenum tanto facilius imbibant.

Hinc

Digitized by Google

Hinc cum varia sit & multiplex contactus species, in quo conditiones illæ simul reperiantur, multiplici quoque contactu potest lues venerea communicari.

1. Usu veneris, sive mulier sana sui copiam faciat viro infecto, cujus balanus ulcusculis cancrosis obsideatur, cui virulenta fluat gonorrhœa, aut saltem cujus semen seminio venereo inquinetur; sive contra vir sanus concumbat cum impura fœmina, cujus muliebria ulcusculis erodantur, vel fluente gonorrhæa conspurcentur, vel saltem seminali humore madeant, qui non sit veneni venerei immunis. Siquidem in priore casu ichor purulentum, quod a balano ulcerato manat, aut corruptum semen quod ejaculatione emittitur, vulvæ, vaginæ, utero venere æstuantibus adhærent allita, unde luem variaque luis symptomata brevi illatura sunt. In altero vero mentulæ glans, ex se quidem spongiosa, sed tunc tensione dilatata, & amatorio pathemate impensius rarefacta tabum quod ulcusculis extergitur, aut seminalem humorem veneno venereo prægnantem quem mulier ejaculatur in vulvam, alte imbibit, unde prima mali labes. 1. Usu veneris.

Creditur etiam lues a viro sano contrahi posse cum muliere, quæ & ipsa sana sit, si paulo prius illa rem habuerit cum infecto, & ad alterum illota accedat; quandoquidem reliquiæ seminis putridi paulo ante excepti, quæ in utero vel vagina etiam tum hærent, balanum viri paulo post admissi possunt pari labe inquinare, qua virulentum semen, quod ab ipsa muliere emitteretur, si infecta esset.

Demum quæcunque de contagione ex usu naturalis veneris dicta sunt, debent hæc eadem intelligi de usu pessimo veneris præposteræ, qua contingit agentem vel patientem, prout alteruter morbo infectus fuerit, æque celeriter ac altera venere quæ naturalis est, imo gravius etiam contaminari, ut infra probabitur.

2. Lactatu, sive impura nutrix alumnum sanum lactet, nam tunc lac vitiatum, quod subministratur, tenellum infantis corpusculum simili vitio cito contaminat; sive alumnus impurus lacteat ex nutrice sana, quia tunc morbosa alumni saliva laxis mammarum papillis suctu insinuata venereum seminium secum intro devehit. 2. Lactatu.

3. Basiatione, si procus infectus cum amasia sana, aut infecta amasia cum proco sano columbent labra conferendo labris, potissimum vero si oris aut faucium interiora, ut columella, palatum, tonsillæ, gingivæ, lingua ulceratione venerea computrescant; quoniam saliva infecti vel infectæ, cum ex se jam inquinata sit & purulentis guttis, quæ ab ulceribus deraduntur, simul gravida, debet simili vitio inficere tum labra sani vel sanæ, tum præcipue linguam, cum petulanti lascivia exerta vibratur. Sic Benedictus Victorius testatur *Lib. 1. de Morbo Gallico, cap. 2. se experientia* 3. Basiatione.

tia edoctum fuisse juvenem fere inculpabili sanitate munitum, longe quidem temporis intervallo assuetum quam sæpissime mulierem Gallico morbo depravatam ore exosculari, nullo per Jovem exercitato coitu .... in morbum Gallicum incidisse. Narrat similem historiam Carolus Musitanus *Tract. de Morbo venereo, Lib.* 2. *cap.* 4. de Monialibus Surrentinis, quæ morbum conceperunt puellulam suaviando quæ a nutrice infecta lactebat.

4. Cubitu solo. 4. Cubitu solo cum inquinato vel inquinata, & sine ullo usu veneris, jacendo tantum per aliquot noctes in eodem lecto & in iisdem linteis, præsertim vero si infectus aut infecta morbo quodam cutaneo laboret, qui a contagio venereo ortum ducat, ut scabie, pustulis, lichenibus, &c. vel si in lecto affatim sudet; Tunc enim ichor ab ulcerata cute manans, aut sudoris halitus ab infecto prodiens & a sano accubante excipi, cum pori cutis calore pateant, exceptaque luem similem communicare facile possunt.

5. Contrectatione partium ulceratarum. 5. Denique immissione digiti vel manus in loca, quæ ulcere vel fluxu venereo spurca sint, ulcera *verbi gratia* venereo digito explorando vel obstetricando infectæ mulieri, maxime vero si Chirurgi digitus, aut obstetricantis manus vulnere vel scissura faucientur, unde venenum facilius possit imbibi. Sic Antonius Gallus refert *Lib. de Ligno sancto non admiscendo, cap.* 1. *se obstetricem novisse, quæ dum mulieris inquinatæ partum exciperet, hoc morbo corrupta fuit.* Sic Chirurgus, qui Carolum Musitanum, Gallice loquentem fecit in notis *ad Caput* 4. *Lib.* 2. geminam istiusmodi historiam refert, sed ita liquide confirmatam, ut utraque videatur omni exceptione major. Sic demum Jacobus Vercellonus *Tractatu de pudendorum morbis & lue venerea, articul.* 4. §. 1. testatur *se novisse adolescentem, qui cum meretrice sordida congredi veritus, ejus pudendum procaci tantum manu attrectaverat, nihilominus membro hoc insolentissime tumuisse, pustulis ubique scatuisse, inanem porro delectationem constanti morbo expiaturum, ni ad opem medicam confugisset.*

Ex supra dictis colligere est 1. Duos quidem priores contagionis modos certis & frequentibus experimentis ita confirmatos esse, ut in dubium venire non possint: Tres vero posteriores, utcumque probabiles sint, nec certis careant Auctoribus, nondum tamen ita compertos videri.

2. Duobus modis prioribus contagem promptam, facilem atque adeo frequentem esse, quia veneni transmissio certa, velox, copiosa est: Tribus vero posterioribus difficillimam, tardissimam, rarissimam ratione contraria, quia traductio veneni incerta, lenta, pauca est, potissimum vero si in duriorem & integram cutem debeat introduci.

3. Proinde multo plures lue venerea infici prioribus duobus modis, quam tribus posterioribus, cui asserto experientia manifeste suffragatur, cum constet vix unum alterumve basiatione, cubitu, attactu contaminari,

dum

dum supra mille sunt, qui eodem temporis intervallo lactatu, sed potissimum venereo concubitu vitientur.

CAPUT II.

Quid sit virus venereum & quale sit?

VIDIMUS in præcedente capite morbos venereos in Europa contagione sola propagari. Dimanat ergo ab ægris in sanos seminium sive miasma quoddam morbificum, quod pauca quidem, imo paucissima quantitate & inconspicuis viis sano corpori insinuatum, dein copia, viribus, efficacia sensim invalescens totam humorum massam tardius citiusve inficere valeat atque pessundare. Hoc autem seminium qualecunque solet nec inepte *fermentum*, *venenum*, *virus venereum* nuncupari. Luem veneream propagari morbifico seminio, quod *virus venereum* appellatur.

Hæc propagationis ratio ex traduce luis venereæ propria non est, sed cum cæteris quibuscumque morbis, qui contagione nocent, communis. Sic constat variolas pure pauculo e pustulis extracto & incisæ cuti instillato; pestem pure ex bubonibus manante, & vulneri animalis cujusvis inserto; scabiem aut lichenes ichore quod e cute morbosa defluit & sanæ cuti adhærescit; hydrophobiam saliva canis rabidi in demorsam partem intromissa; ægritudinem, quam Tarentula infert, humore, que phalangium hocce punctura in cutem introducit, ceu fermentis totidem peculiaribus singulatim communicari.

Ut autem diversis illis fermentis natura diversa inest, qua singula singulos morbos inferre valeant, quales solent advocare, sic quoque debet & ipsum virus venereum sua propriaque indole pollere, tanto quidem cæteris magis nocifera, quanto morbus quem producit cæteris gravior est, & quam ideo tanto pluris intersit notam habere perspectamque, ut inde certior adhibeatur medicina morbis, quos inducit. Frustra quidem quæreretur de ejusdem natura, si ea vel analysi Chimica, vel miscela cum aliis notis liquoribus definienda foret, quandoquidem experimenta hujuscemodi nec institui ulla ratione possunt, nec si instituerentur, satis tuta essent & omnis fallaciæ immunia; unum ergo Criterium superest, quod sit exceptione majus, ex notis scilicet veneni venerei effectibus; unde peculiarem ejusdem naturam & proprietatem haud ineptis conjecturis colligere licet.

Itaque I. Virus venereum partibus, quascumque afficit ruborem, calorem, tensionem, dolorem, uno verbo phlogosim vel inflammationem infert. Sic in gonorrhæa urethram, prostatas, vesiculas seminarias in viris; in fœminis vero vaginam, vulvam, prostatas & glandulas Covvperanas: Sic in ulcusculis cancrosis, balanum, frænum, præputium in viris; I. Virus illud venereum phlogisticum esse.

viris; pterygia caruncula myrtiformes, cæteramque vulvam in mulieribus: Sic in bubone inguinales glandulas: Sic in exostosibus periostium: sic demum cæteras omnes corporis partes, quascumque virus obsidet, inflammari notum est. Virus ergo venereum phlogisticum est & inflammatorium, hoc est ita natura conformatum, ut membranea partium stamina, intra quæ penetrat, densando, crispando, adeoque extrema vasorum capillamenta, quæ iisdem interjecta sunt, constringendo, cogat devium sanguinem a consueto tramite in lateralia vasa limphatica divertere, unde phlogosis & inflammatio.

II. Virus illud venereum corrosivum esse.

II. Virus venereum sibi permissum sensim rodit, exulcerat, depascitur partes, quascumque aliquandiu inflammavit. Sic in gonorrhœa urethra, prostatæ, vesiculæ seminariæ in viris; in fœminis vero prostatæ, glandulæ Cowperianæ, vagina: Sic in ulcusculis virilium, belanus, frænum, & præputium; muliebrium vero, vulva variæque vulvæ partes: Sic in bubone glandulæ inguinis: sic in exostosibus lamelæ osseæ & periostium: sic in palati & narium ulceribus columella seu uvula, paristhmia seu tonsillæ, membrana pituitaria, ossa palati quadrangularia, vomer, lamellæ narium osseæ, &c. roduntur & exulcerantur. Virus ergo venereum ita comparatum est figuratione, mole, mobilitate partium quibus constat, ut obvia partium stamina, quæ strinxit, crispavit, inflammavit, tandem discindere, disrumpere, dissolvere valeat, unde erosio & exulceratio.

III. Virus illud venereum coagulans esse.

III. Virus venereum in partibus, quascumque attingit roditve, skirrhos, tumores skirrhosos, callosque producit: Sic in gonorrhœa in utroque sexu prostatas, vesiculas seminarias aut glandulas vaginæ: Sic in ulcusculis genitalium, oras ulcerum: Sic in bubone glandulas inguinum: Sic in pustulis basim & peripheriam pustularum: Sic in exstosibus periostium ossi appositum, & periostii filamenta lamellis osseis interjecta: Sic mesenterii glandulas, hepatis acinos, vasa pulmonum limphatica, indurescere, skirrhosa fieri, vel callis durioribus obsideri compertum est. Virus ergo venereum talis efficaciæ esse debet, ut partibus instillatum, si earumdem stamina nequeat disrumpere & ulcerare, at saltem humorem limphaticum, quo humescunt, inspissando, possit eadem in callos multiformes indurare.

IV. Virus illud venereum fixum esse.

IV. Demum virus venereum numquam in distans, sed contactu tantum immediato propagatur; quin imo nec contagioni compar est contactus quilibet, momentaneus, fugax, inter partes duras, callosas, frigentes, sed opus est contactu diuturniore, qui cum calore & rarescentia inter partes molles & spongiosas intercedat, ut liquet ex iis quæ *præcedenti capite* dicta sunt de modis, quibus lues venerea serpit & propagatur. Virus ergo venereum non constat partibus tenuibus, levibus, volatilibus, pene-

tra-

trabilibus, quæ in auras spargi possint; quæ in distans avolent; quæ strictissimos poros celerrime pervadant; sed crassis, ponderosis, fixis, quæ communicari non possint, nisi calore exaltentur, nisi partes objectæ raræ sint & permeabiles, nisi contactus intercedat immediatus & satis diuturnus.

Hinc consequitur 1. Satis apte conjici virus venereum acidæ aut acido-salsæ, corrosivæ & fixæ naturæ esse, quæ ab aquarum stygiarum vulgarium natura haud ita multum abludat: Siquidem hæc una videtur esse proprietas, qua virus possit simul & tam aptum esse ut inflammationem, exulcerationem, indurationem inferat, & tam ineptum ut in distans contagione celeri propagetur.

Hinc multa deducuntur consectaria de natura & qualitate seminii venerei

2. Verum eam conjecturam urgendam non videri, quasi revera virus venereum aquis stygiis in omnibus congener esset; neque enim credibile est posse unquam in humano corpore venenum tam nocens & tam actuosum generari; sed eam ita accipiendam esse, quasi proposita similitudine veneni proprietas non tam accurate exprimatur, quam quodammodo adumbretur.

3. Nihilominus tamen virus venereum, quantalacumque sit ejusdem efficacia, numquam posse in Europa, ea sanguinis aut humorum corruptela, quæ a causis non naturalibus & ordinariis inferatur, sponte generari; cum hic lues venerea numquam ex se invadat spontaneo vitio, sed semper sobolescat traductione veneni insititii, quod tragœdiam ducat, atque primitivam labem cæteris humoribus inurat.

4. Porro virus venereum, quod a sano contrahitur, haudquaquam pro novo humore, seu liquido habendum esse intra corpus admisso, cæteris naturalibus humoribus superinducto eosque inficiente, ut vulgo credi videtur; sed meram esse vitiosam humorum naturalium qualitatem aut dyscrasiam, qua degeneres a nativo statu in alienam naturam, hoc est in naturam præternaturaliter falso-acidam descifcant.

5. Proinde humores omnes vitiosa illa qualitate inquinari non modo posse sed etiam reipsa inquinari plerumque, cum ex præcedente capite liqueat luem veneream communicari lacte, dum a nutrice in alumnum traducitur; saliva, dum suctu aut suaviatione transmittitur; sudore, dum cubitu contrahitur, demum ichore limphathico aut pure, dum obstetricatione aut attactu ulceris sordidi & virulenti concipitur.

6. Nihilominus tamen semen & seminalia fluida quæcumque huic vitio omnium maxime obnoxia esse, peculiari quadam affinitate, qua seminales quivis humores labem istiusmodi & facilius contrahant & altius imbibant. Sane constat experientia luem veneris usu, adeoque seminis aut seminalium humorum vehiculo potissimum propagari. Cujus rei ratio inde videtur repetenda, quod semen & seminales cæteri humores, cum

acidam naturam ex se habeant, ut in physiologia probatur, possint ideo tanto facilius ad nimiam adeoque morbosam aciditatem ab inspirato veneno venereo evehi. Nec desunt alia similis analogiæ exempla inter certa venena, humoresque certos; sic venereum hydrophobicum salivæ; venenum variolosum puri pustularum; venenum viperarum humori felleo; qui ad radices dentium uncinatorum latet; venenum scorpionum. Tarentulæ, &c. humori quem utriculis ad caudam vel ad uncinos ori adsitos, conclusum habent, tanquam propriis vehiculis insident.

Proinde hallucinari eos, qui putant luem veneream produci a pullitie animalculorum minutissimorum & mordacium.

Cæterum haud lubet tempus terere in refutandis eorum commentis, qui arbitrantur virus venereum nihil aliud esse, præter numerosam pullitiem animalculorum minutissimorum, agillimorum, vivacium, multiplici prole fœtificantium, quæ semel admissa multa progenie sobolescant; quæ ad varia corporis loca frequentes colonias deducant; quæ partes, quas incolunt vellicando, fodicando, mordendo inflamment, erodant, exulcerent; in summa, quæ seclusa humoris qualiscumque energia, universa inferant symptomata, quæ in syphiliticis conspicua sunt; cum hæc enim meræ fabulæ sint, somniantium visis simillimæ, & ne conjecturis quidem nitantur ullis, nulla quoque argumentatione opus est ut rejiciantur. Neque enim par esse videtur, ut a negante magno molimine everti debeant; quæ ab affirmante nullo stabiliuntur fundamento: Satis esse debet, si ad hoc argumentum transferamus, quæ in re haud dissimili a Tullio dicta novimus, Nempe *nihil esse minus*, *non dico* Medici *sed hominis*, *quam id objicere adversario*, *quod ille si verbo negarit*, *longius progredi non possit*, *objecerit*.

[a] *Philip.* 2.

Porro autem si pro vero semel admitteretur luem veneream ab animalculis sanguini innatantibus produci, idem quoque pari jure sentiendum esset non modo de peste, ut olim Athanasio Kirchero e Societate Jesu ac nuperrime Joanni Saguens ex Ordine Minimorum visum est, sed etiam de variolis, hydrophobia, scabie, lichenibus, cæterisque affectibus contagiosis, imo vero de morbis omnibus; atque adeo universa Medicinæ Theoria pessum itura foret; cum nihil quidquam dici possit, ut probent luem veneream ab animalculis similibus, sed diversi generis, cæteros quoque morbos deducendos esse, quo tamen nihil absurdius affirmari posse crediderim.

Data occasione narratur historia de Circulatore quodam qui aiebat morbos.

Memini quidem anno 1727. has easdem ineptias a Circulatore quodam, cui nomen erat *Boile*, Lutetiæ confidenter propositas fuisse, ea quidem astutia, a qua sibi cavere primo aditu facile non esset, sed eo tandem successu, qui debeat exemplo deterrere. Haud longa futura est narratio, nec ab instituto aliena, & quæ idcirco excusationem faciliorem impetrare possit. Afferebat Ille morbos omnes ab animalculis, quæ sanguini morbose inessent, produci, diversos a diversis: Animalculis illis pestife-

ftiferis animalia alia hostes esse capitales, singula singulis, quibus exagitarentur & delerentur, ut lepores a venaticis canibus, aut ab accipitribus columbæ: Se probe nosse singulorum animalculorum pestiferorum genera pro morbi cujuscunque natura, nosse quoque singulorum hostes acerrimos, qui ægrotantibus opitulari possent, & medicinas singulas, quæ animalculis illis auxiliariis fœtissimæ essent: Artem proinde se callere morbos quoscumque radicitus curandi methodo tutissima, brevissima, efficacissima.

omnes ab animalculis singulos a singulis producl.

Ut autem dictis fidem faceret, præsto erat microscopium cujus ope gloriabatur posse quæcumque diceret oculis ipsis repræsentari. Hoc autem microscopium mole satis magnum, non ex unico tubo recto, ut communis fert usus, sed ex quinque tubis constabat, qui ad datos angulos alternis flexuris oblique committebantur. Sic enim ajebat objectorum imaginem magis augeri non sola radiorum refractione per vitra interposita, ut in vulgaribus microscopiis, sed simul etiam eorumdem reflexione supra specula, quæ ad angulos singulos interne apposita laterent; pari videlicet artificio, quo celeberrimus Nevvtonus non ita pridem usus est in conficiendis telescopiis, quæ licet brevia sint, ope tamen reflexionis cum refractione conjunctæ effectum eum præstant in observandis sideribus, qualem a longioribus telescopiis sperare vix liceret.

Extremo hujusce microscopii tubo, qui ab oculo longissime distabat, vitra aptabantur plana vel leviter concava, quæ guttulas aliquot concluderent seri educti a sanguine recens emisso e venis ægri cujuslibet: Dein omnia ex arte componebantur ut vitra ad microscopii focum consisterent, atque derepente intuentium oculis ingens offerebatur animalculorum examen fluido limpidoque humori celerrime innatantium, quæ ut Ille ajebat pro alia morbi natura alia forma spectabilia fuissent. Postquam hæc omnia ab adstantibus abunde spectata erant, vitris iisdem a microscopio detractis guttas aliquot instillabat humoris alicuis fœti, ut ipse dicebat, animalculis, quæ priora venarentur & delerent, & omnibus denuo arte compositis, mutata subito scena nihil apparebat amplius, quasi visa modo animalcula a posterioribus internecione deleta illico evanuissent.

Minime mirum est similibus præstigiis fucum & diu & multis factum fuisse; sed tandem sedula & curiosa inquisitione palam & aperte patuit quatuor infimos microscopii tubos visioni nullomodo conferre, sed ad fraudem unice comparatos esse: Vitra proinde sero sanguinis vel alio quocumque humore madentia, quæ extremo ultimi tubi tanto apparatu aptabantur, ludificationis tantum causa apponi, cum nec liquores quos continerent, nec animalcula, si qua iisdem inessent, in conspectum venire possent: Supremo tantum tubo visionem fieri, & eo solo microscopium consistere: In hujus extremo vitro artificiose latuisse, quæ liquorem conclu-

Digitized by Google

cluderent aliquem animalculis fœtum, quales plurimi noti sunt: Dum cæteri tubi videbantur ad visionis negotium componi, vitra latentia a sycophanta vel ad focum supremi tubi callide deducta, vel ab eodem abducta fuisse, atque ea ratione facile pro lubitu potuisse animalcula, quæ liquoribus inerant, vel offerri vel subtrahi intuentim conspectui.

En artes callidi quidem & vaferrimi veteratoris, sed simul etiam vere impudentissimi, qui præsenti sæculo, dum florent litteræ & rerum Physicarum studia, Lutetiæ in urbe scilicet doctissimis viris refertissima, ludos, istiusmodi facere non dubitaverit! Nescio quidem quem fallaciarum fructum sibi ipse promisisset, sed certe scio quam meritus fuerat pœnam fuga prudenter cavisse; nam ubi primum sensit fraudes retegi, convasatis sarcinulis clam abiit, excessit, evasit, erupit. Sic explosis tandem fabulis commentitiis, Medicina antiquissimis legibus restituta, & a ludibriis feliciter vindicata est.

Caput III.

Quibus viis virus venereum introducatur & qua norma æstimanda sit suscepti quantitas?

DOCET experientia, quam solam in rebus Medicis magistram agnoscimus.

I. Virus venereum intro penetrare triplici modo. 1. Madore.

I. Virus venereum, dum contagione spargitur, triplici via in sanos admitti.

1. Madore solo, cum in obvios & superficiarios poros partis cui adhærescit, solo fluiditatis, caloris, fricationis motu sensim penetrat, ut & cæteris quibusvis fluidis commune est. Sic ulcuscula cancrosa accidunt in genitalibus in utroque sexu, si concubitu; in ore, lingua, gingivis, palato, faucibus, si sugendo aut suaviando; in mammarum papillis, si lactando; in cutis habitu, si cubando; demum in manibus, digitisque, si obstetricando aut ulcera venerea contrectando lues contrahatur.

2. Halitu.

2. Halitu, cum veneni partes calore extenuatæ vaporis instar exhalant & vicinioribus partibus inspirantur. Sic in gonorrhœa urethra, prostatæ, vesiculæ seminariæ in viris; prostatæ vero, urethra, glandulæ Cowperianæ in fœminis: Sic in alumno ab infecta nutrice lactente trachæa arteria, brouchia & pulmonum vesiculæ, sola contagii exhalatione inflammantur, eroduntur, & exulcerantur.

3. Traductione per vasa limphatica.

3. Denique traductione per vasa limphatica, cum virulentæ guttulæ per poros partium in vasa limphatica, quæ cutem irrorant, insinuatæ una cum circulante limpha in proximiores glandulas conglobatas, quo & ipsa confluit, devehuntur, ubi vires exerunt. Sic concubitui impuro, ulcusculis cancrosis genitalium, aut gonorrhϾ parcius fluenti tumores glan-

glandularum inguinalium; sic venereis gingivarum, linguæ, palati aut faucium aphthis vel ulcusculis in lactentibus aut iis qui basiis morbum concepere, tumores glandularum maxillarium & parotidium; sic papillarum rhagadibus, scissuris, ulceribus venereis in nutricibus tumores glandularum axillarium solent supervenire, devecta scilicet veneni parte a genitalibus in inguinales, ab oris interioribus in parotides vel maxillares, a mammarum papillis in axillares glandulas, juxta circulationis leges quibus limpha paret.

II. Eas corporis partes primas affici, per quas virus admittitur.

II. Proinde eas corporis partes veneno venereo primas omnium affici, quibus contagium admittitur: Genitalia nempe in utroque sexu, si concumbendo; linguam, gingivas, buccas, palatum, fauces in alumno, si sugendo, aut in amasio vel amasia si suaviando; mammarum papillas in nutrice, si lactando; corporis habitum, si una cubando; summos demum digitos si obstetricando aut ulcera contrectando contages concipiatur. Unde facile est fœminarum dissimulationem ludificare, quæ ut sese excusent a culpa, solent aliquando falsam & absurdam morbi originem prætexere, cum experientia compertum sit & ea parte, quæ prima affecta fuerit, virus certissime admissum fuisse, & virus numquam admitti, nisi ea pars, qua admittitur, primum affecta fuerit.

Explicantur observationes, quæ in contrarium opponi possunt.

Frustra in contrarium objiceretur luem ipso concubitu aliquando concipi sine prævia ulla labe in obscænis partibus. Id enim ullo experimento, quod certum sit, confirmari negamus. Meminimus quidem legisse apud Bernardinum Tomitanum, *De Morbo Gallico Lib.* 2. *cap.* 13. sicut & alibi in una aut altera observatione ægrotantes duos tresve, qui morbum venereum localem nullum unquam experti essent, vera & confirmata syphilide laboravisse, quam quidem in ægrotante Tomitani *imbecillitas universa virium, præsertim ventriculi labefactatio*; quam vero in duobus aliis pustulæ per cutem sparsæ indicarent.

Sed hæc neque numero neque momento tanta sunt, ut unanimi omnium sententiæ refragari valeant.

1. Forsan ægrotantes falsi sunt, dum se a morbo locali vacasse affirmarunt; neque desunt probabiles erroris causæ; sic imperiti porros, qui breves & parum obvii in rugis fræni latent, ignorare; sic ulcuscula venerea sed benigniora pro fissuris cutaneis habere; sic leviores gonorrhœas, quamvis venereas, potatæ cerevisiæ, equitationi, aut nimio veneris usui adscribere non modo possunt, sed etiam frequentissime solent. Multos sane reperire esset venerea lue sine præviis morbis localibus infectos, si ineptis inexpertorum narrationibus aut præjudiciis temere fides adhiberetur.

2. Forsan falsi sunt observatores ipsimet, dum ægrotos illos lue laborare judicarunt. Unum tantum signum memorat Tomitanus, scilicet *imbecil-*

Digitized by Google

becillitatem virium & ventriculi labefactionem: Pariter Observator alter unum tantum refert, *pustulas* videlicet *per cutem sparsas*: sed horumce signorum neutrum syphilidi demonstrandæ sufficit. *Virium* enim *imbecillitas & labefactatio ventriculi*, si luis venereæ signa sint, signa sunt valde æquivoca, atque adeo valde incerta: *Pustulæ* vero *certius* quidem luem indicant, si venereæ sint, ad pustulæ omnes venereæ non sunt, & in distinguendis pustulis, quæ a feminio venereo fiunt, haud rarum est fucum fieri vel oculatissimis. Sane, ut libere dicam, & plura & certiora signa expectanda fuisse viderentur in re tam ancipiti & tam nova, præsertim cujus observationem publici juris facere consilium esset.

3. Demus tamen rem in illis ægrotantibus se habuisse, ut narratur, quod sane nimium nimiumque est. Quid tum? Luem veneream aliquando forsan posse contrahi sine prænunciis ullis morbis localibus. Esto. Sed simul ultro confitendum est id si verum sit, tum raro usu venire, ui vix inter ægros mille, quid aio? Vix inter decem mille unum numerare liceat: quem lues eo pacto per saltum infecerit. Ergone una aut altera observatio, dubia incerta, fallax, quæ si vera sit rarissima est, in normam statim ducetur? Neutiquam sane! sed notis & omni exceptione majoribus regulis insistendum est; & idcirco de lue venerea quoties morbi locales præluserint, ex levioribus quidem signis judicandum est: Si vero nulli præcesserint, neganti opinioni adhærescendum est, vel ad summum quod reipsa eodem recidit judicium caute cohibendum, dum signa pathognomonica plura, urgentia, certo certiora rem in apertissima luce collocent.

Proinde facile condono, ut de facti veritate ulterius *anquiratur*. Neque enim obfuit unquam, profuit vero non semel de iis, quæ evidentissima esse videbantur, quæstionem movisse. Sed interim cordatos Medicos monitos velim, qui veritati & ægrotantium commodit servire student, ne sine certa, explorata, gravi auctoritate talia effutiant, quæ manifeste adversantur notæ seminii venerei fixitati, quæ fit ut illæsa parte qua admittitur, non possit ultra pergere: imo quæ pugnant cum evidente cæterorum venenorum natura, etiam volatiliorum, quæ licet altius penetrare valeant, primas tamen ac potissimas vires exerunt in partes, per quas intro subeunt. Sic pus variolarum pustulas excitat vel solum vel maxime in parte cui admovetur: Sic saliva canum rabidorum, dum hydrophobiam producit, inflammationem maximam infert cum dolore in demorsa parte: Sic humor, quo scabies aut herpes affricatur, eam corporis partem præsertim inficit, cui adhæret agglutinatus; sic venenum Tarentulæ dum tragœdiam edit in sanguine dolorem peculiarem excitat in parte vulnerata.

III. Inde III. Virus tandem, si sibi permittatur, post affecta primum ea loca, per

per quæ introgressum est, in ipsum sanguinem sensim deduci, quod duplici via fieri credimus, vel circulatione sanguinis, qui transeundo per confinia virulentas partes guttatim lambat & abripiat; vel circulatione limphæ, quæ ab infectis partibus redux una secum plurimas veneni guttulas devehat in sanguinem, in quem ipsa perpetim confluit vasis peculiaribus. Virus autem utralibet via traducatur, inde sensim multiplicari, intendi, invalescere, atque demum multiplicem functionum læsionem inferre, sed de his sequenti capite.

virus paulatim ulterius pergere, & sanguinem inficere.

IV. In summa virus, quocumque modo penetret, vel madore, vel halitu, vel circulatione limphæ, pari prorsus ratione guttularum tenuitate fluiditatis motu, calore quo æstuat, mutua partium quas humectat fricatione primo semper introduci per poros minutissimos quidem sed ferme innumeros, quibus cutis densissime pervia est & permeabilis, quibus tanquam emissariis seu spiraculis exeunt ἀπόῤῥοιαι, quæ intrinsecus effluunt, ut notissimum est experimentis Sanctorianis; & quibus etiam tanquam, immissariis seu infundibulis introeunt motu contrario ἐπίῤῥοιαι quæ extrinsecus influunt, ut ex utilitate balneorum aquæ tepidæ embroches aquarum thermalium, frictionum mercurialium, cataplasmatum linimentorum, emplastrorum, unguentorum quorumcunque manifestum est.

IV. Virus, quocumque modo penetret, semper poris admitti tenuissimis & numerosissimi.

Ex his consequitur 1. Ad introducendum virus venereum una simul conferre & infectum, qui agentis; & sanum, qui patientis partes sustinet; adeoque in æstimanda admissi veneni quantitate rationem perinde habendam esse, tum conditionum omnium, quæ possunt ex parte communicantis seu infecti uberiorem veneni copiam intro pellere; tum conditionum similium, quæ possunt ex parte accipientis seu sani uberiorem introductionem permittere.

Proinde seminii morbosi intromissionem æstimandam esse.

2. Conditiones ex parte infecti seu communicantis repetendas esse ex capite gemino: 1. Ex copia seminii morbosi, unde cæteris paribus debet venenum eo uberius introduci, quo copiosius abundat. Hinc si gonorrhœa summe virulenta actu fluat, si pudenda ulcusculis venereis erodantur; si citra gonorrhœam & ulcuscula, semen vel seminales humores, in quos concumbentes mutuo colliquescunt, contagio venereo multo inquinentur tanto facilius inde contagium communicabitur cæteris paribus, potissimum si ex spurcitie hærentes virulenti humoris guttulæ in illotis partibus computrescant. 2. Ex qualitate ejusdem seminii, unde virus cæteris paribus tanto facilius promptiusque debet introgredi, quanto tenuius erit. Hinc si virus subtile, penetrans, fervidum fuerit ex naturali sanguinis acrioris vitio, ex immodica corporis jactatione & excandescentia, quæ concubitum præcedat, ex impotenti amore, aut salaciore libidine, inde labem

Modo ex parte infecti seu communicantis tantum.

Digitized by Google

tanto expeditius celeriusque per obvios poros in sanum introrumpet, atque adeo contagione tanto certius nocebit.

Modo ex parte sani seu accipientis tantum.

3. Pari ratione conditiones ex parte sani seu accipientis desumendas esse ex duobus capitibus; 1. Nempe ex textura partis, qua virus admittitur, quæ si rarior, mollior, magis spongiosa, aut erosa, cuticula denudata, ulcere sautia sit debet ideo cæteris paribus tanto uberius venenum imbibere. Inde est quod lues celerrime contrahatur, si balanus in viris natura rarior, defectu satis rigidæ erectionis mollior, aut erosione quavis superficiaria saucius sit; si in fœminis vaginæ aut vulvæ superficies laxior, rarior, nimis spongiosa, aut exulcerata fuerit; si in utroque sexu urethra, prostatæ, vesiculæ seminariæ ex male curata gonorrhœa sint adhuc ulcerosæ, fungosæ, aut fistulosæ, &c. 2. Ex spatio temporis, quo pars veneno ingressuro objicitur, nam quo diuturnius fuerit, eo quoque futurum est ut cæteris paribus uberior admittatur veneni quantitas. Hinc ideo luis contagio potissimum obnoxii sunt, qui in venerem segnes vel frigidi opus tarde conficiunt, aut qui re peracta vasa non eluunt & abstergunt, præcipue si longiore præputio balanus obtegatur in viris, aut si latioribus pterygiis ostium vaginæ occludatur in mulieribus, adeoque nidulantes superstitis contagii guttulæ pertinacius retineantur.

Modo ex parte amborum.

4. Quapropter si omnia sint paria ex parte infecti vel infectæ, pericula contagionis futura esse invicem in ratione directa conditionum quæ sunt ex parte sanorum vel sanarum; si vero omnia paria fuerint ex parte sani vel sanæ, pericula eadem futura esse inter se in ratione directa conditionum quæ sunt ex parte infectorum vel infectarum; demum si cuncta sint utrimque imparia, contagionis pericula futura esse in ratione composita ex rationibus directis, tum conditionum quæ sunt ex parte sanorum aut sanarum, tum conditionum quæ sunt ex parte infectorum vel infectarum.

Hinc patet quanta varietas esse debeat in contagionis modo, qua lues venerea propagatur.

5. Hinc ergo explicari commode cur sint alii qui contagium facillime contrahant vel ex levissima occasione, alii vero qui difficilius licet in discrimen sæpissime sese conjiciant, alii demum qui difficillime & fere numquam? Cur quidam quibus diu innocuus est veneris usus cum maxime contaminatis, morbum celeriter concipiant, si cum aliis levius infectis misceantur? Cur nonnulli, qui cum infectis rem diu habuerunt sine noxa, dein tamen absque ulla morbi accessione ab eisdem aliquando vitientur, aliaque hujuscemodi plurima problemata, ad quorum tamen solutionem haud parum lucis conferent, quæ in sequenti capite proponentur tum de multiplicatione seminii venerei semel suscepti, tum de multiplicationis modo.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

Qua causa virus venereum intro admissum multiplicetur, & quænam sit multiplicationis ratio?

I. VIrus venereum supervicie satis angusta, poris inconspicuis & strictissimis, brevi temporis spatio exceptum, adeoque pauca quantitate intromissum, post affectas proximiores partes, ubi morbi locales statim excitantur, nisi sedulo & tempestive occurratur, qua data porta sanguinem totum brevi inficit, unde varia ac multiplex læsio tum in partium substantia, tum in functionibus, qualis observatur in lue confirmata. Virus ergo venereum pedetentim in infectis copia multiplicatur, dum viribus invalescit.

Virus venereum semel admissum multiplicari in infecto, dum lues confirmatur.

II. Virus venereum, quo sanguinis massa contaminatur in lue confirmata, ab uno solum, qui vitium ipse retinet, in multos, 10. 50. 100. ita traducitur, ut singuli sint, nisi medicina efficax cito adhibeatur, simili & æque confirmata lue brevi contaminandi. Virus ergo venereum multiplicatur ex traduce, dum ab uno in plures contagione propagatur.

Multiplicari magis, dum ab infecto uno plures alii inficiuntur.

III. Virus venereum serpit repetita transmissione, cum unusquisque ex decem, vel quinquaginta primum infectis sufficiat inficiendis decem vel quinquaginta aliis, qui singuli possunt totidem alios ipsi quoque inficere. Eo sane modo a paucioribus Hispanis, qui ab insula Haiti seu Hispaniola olim redierunt, luem veneream in totam Europam, partemque maximam Asiæ & Africæ disseminatam fuisse credimus. Virus ergo venereum gradarie multiplicatur, viresque acquirit eundo, dum numerosa progenie sobolescens ab uno in vulgus spargitur.

Multiplicari maxime, dum ab infecto uno in plurimos propagatur indefinite.

Quæcumque de multiplicatione veneni seu fermenti venerei afferrimus, cum venenis seu fermentis cæteris communia sunt. Sic canis rabidus paucæ salivæ vehiculo plures canes rabidos efficit, quorum unusquisque potest totidem alios simili labe de novo coinquinare. Sic scabiosus unus paucissimo ichore, quod a cute manat, pluribus scabiem affricat, qui singuli cum aliis totidem possunt eamdem communicare. Sic peste correptus unus obviis plurimis morbum infert afflatu vel effluviis, quorum unusquisque simili via peste eadem totidem alios solet impertire. Sic demum æger unus variolis laborans potest pus sufficere quo plures inficiantur, quorum quilibet totidem aliis inficiendis par futurus est.

Dari exempla similis multiplicationis in cæteris venenis.

Imo etiam eadem multiplicationis ratio in rebus ipsis sensu carentibus observatur; sic libra una fermenti vulgaris panifici plures farinæ libras in pastam convertit, cujus libra quævis totidem aliis farinæ libris fermen-

Imo etiam in fermentis omnibus.

men-

mentandis & immutandis pariter apta est: Sic congius florum cerevisiæ congios plures decocti ex hordeo seu *malto* in cerevisiam commutat, cujus cerevisiæ fermentatæ congius quivis similem mutationem afferre potest totidem mensuris novi ex malto decocti: Sic pomum putrescens poma alia circumposita in putredinem trahit, quorum singula dum computrescunt similem labem totidem pomis aliis juxta positis impertiuntur, donec totus pomorum acervus eadem pernicie corrumpatur.

Quænam conditiones requirantur ad eam multiplicationis speciem? Patet autem attendenti ad singula propositam multiplicationis speciem 1. Non succedere nisi inter corpora invicem fermentescibilia, qualia sunt omnia in exemplis laudata, hoc est inter corpora quorum partes motu intestino actæ sese invicem impetant, eaque lucta singulæ & alterent & alterentur. 2. Imo etiam inter corpora fermentescibilia non succedere, nisi certa intersit naturæ similitudo inter agens, cujus est conversionem moliri, patiensque, quod eamdem pati debet. Sic fermentum panificum farinam similaginis, ex qua constat ipsum primitus, in pastam convertit, quod nequicquam efficeret in farina milii; sic flores cerevisiæ decoctum malti, unde ipsi prodiere, in cerevisiam commutant, quod in decocto lentium sive maizzii non perficerent; sic etiam in præsenti quæstione humor virulentus ab unius sanguine defluens alterius sanguinem & humores, quorum natura compar est, simili virulentia pervertit, ac in vitii consortium trahit.

Hinc ergo sequitur 1. Vi & energia fermenti minutissimas particulas fluidi immutandi ita atteri, subigi, comminui, conformari, ut mole, figuratione, nexu particulis fermenti ipsius simillimæ fiant.

Et quænam consectaria inde deducenda sint? 2. Huic assimilationi eo aptiores esse particulas immutandi fluidi, quo natura propius accedunt ad formam qualem fermenti particulæ olim ipsæ habuere, adeoque quo possunt facilius inde simili modo decidere in formam, quam eædem fermenti partes jam obtinent.

3. Inconspicuas illas mutationes, quibus particulæ fluidi immutandi alterantur & a primigenia forma degenerant, fieri motu fermentativo seu intestino, ut in panificio & præparatione cerevisiæ evidens est, & ut de cæteris haud inani creditur conjectura.

4. Proinde sanguinis & humorum a sanguine secedentium immutationem, qualis fit ab admixto veneno venereo, produci motu illo intestino sive fermentativo, qui continenter viget in circulante sanguine, quo chylus, quem alimenta suggerunt, in sanguinem, quo sanguis in varios humores convertitur; atque adeo virus, quod sanguini inspiratum est, in ipso gliscere & multiplicari mechanismo eodem, quo sanguis ex chylo, quo humores cæteri ex sanguine renovantur.

Difficile esse me- Quærant jam umbratici Doctores, quibus dulce est insolubilia sectari & in phantasmatis ludere, qualis sit primitiva moles, figura, dispositio mi-

minimarum atomorum corporis immutandi; qualis debeat esse nova particularum facies, quam induunt, ut immutentur; qua vi, quo artificio, quo mechanismo a priori forma in hanc novam possint decîscere. Haud nobis suppetunt oculi satis lyncæi, ut scenas, quæ in ea conversione exhibentur, possimus perspicere; & cæcutientibus temerarium videtur in tanta formarum & mechanismorum possibilium diversitate de formis certis & de mechanismo peculiari solis conjecturis velle divinare. Quocirca mittendam censemus quæstionem obscurissimam, quæ forsan nec soluta lucem majorem rebus Medicis afferret, cum experientia compertum sit Medicis practicis, posthabita causa, si altius lateat & intricatior sit, plerumque satis esse, modo de effectibus certi sint. *chanicam illius multiplicationis causam assignare.*

Et sane, ut jam ad quæstionem regrediamur, qualiscumque sit mutationis causa & mechanismus, manifestum est. *Sed quod medicinæ sufficit, certo liquere multiplicationem illam ex duplici capite æstimandam esse.*

1. Multiplicationem seminii virulenti in sano, dum inficitur, æstimandam esse ex duobus capitibus; Nempe ex viribus fermenti, quod agentis partes implet, & sanguinem cæterosque humores pervertit; 2. Ex facultate sanguinis cæterorumque humorum, qui mutationem pati debent & fermenti efficaciæ pervertendos se præbent.

2. Vires quidem fermenti seu contagii venerei statuendas esse. 1. Ex copia qua admissum fuerit, virus enim tanto fortius & efficacius aget cæteris paribus, quanto magis abundaverit; sed ea de re consulatur caput præcedens. 2. Ex energia qua pollet, nam virus eo magis efficax & actuosum futurum est cæteris paribus, quo tenuius, acrius, subtilius erit, ex nativa temperie ut in regionibus calidioribus; ex morbosa dyscrasia sanguinis unde prodiit, ut in cachecticis, biliosis, atrabilariis, febre hectica laborantibus &c. ex diuturnitate temporis a quo ægrotanti inest, ut in iis qui jam dudum morbis venereis afflictantur. *1. Ex viribus seminii venerei ipsius, quod fermenti, seu agentis partes sustinet.*

3. Facultatem vero sanguinis cæterorumque humorum, qua se facilius pervertendos præbent, repetendam esse. 1. Ex vitiosa eorumdem qualitate, qua venenum & citius & altius imbibunt; hinc qui cachexia vel obstructionibus laborant, aut qui biliosam vel atrabiliatam temperiem a natura habent, facilius solent cæteris paribus labem inde concipere. 2. Ex accidentibus variis, quæ veneni multiplicationi favent, ut sunt febrilis incandescentia, error in diæta, animi pathemata vehementiora, exercitia immodica, crapula, vigiliæ nimium protractæ &c. quæ si frequentius contingant, gliscenti veneno solent calcar addere. *2. Ex facultate sanguinis, qui patientis vices gerit.*

4. Proinde multiplicationis modum æstimandum esse ex diversa facultate sanguinis & humorum, in quibus debet venenum multiplicari, si omnia paria sint ex parte veneni; ex diversis vero veneni viribus, si omnia paria fuerint ex parte sanguinis & humorum; demum ex ratione composita ex rationibus diversis tum virium fermenti, tum faculta-

tis sanguinis & humorum, si ex utraque parte omnia imparia supponantur.

5. Hinc ergo tanto magis patere solutionem problematum, quæ præcedenti capite proposuimus, & aliorum quamplurium quæ in praxi sæpius occurrunt, nempe cur alii a morbis venereis levioribus, & quibus videbatur diligenter occursum esse, in luem veneream confirmatam citissime incidant? Alii contra a morbis similibus, imo etiam urgentioribus & neglectis vel nullum vel leve & tardum damnum patiantur? Cur in aliis lues malignior diris symptomatis ferociat? In aliis contra mitis sit & benigna? Cur celeriter modo, modo vero tarde procedat? &c.

CAPUT V.

Quo pacto virus venereum tam diu aliquando lateat in sanguine sine noxa?

Utrumque experientia compertum esse, tum virus venereum diu aliquando latere sine noxa, tum aliquando derepente reviviscere.

JAM dudum observatione compertum est, 1. Virus venereum cum profligatum creditur, clam aliquando latere ad multos annos in ipso sanguine, sine ulla ægrotantis noxa, quæ manifesta sit, atque adeo sine ullo sui indicio: 2. At vero, ubi primum ex accidente sanguinis crasis vitio pervertitur, quamquam virus nullum de novo accedat, hydræ instar sponte reviviscere, celerique progressu gravissima symptomata inferre, unde lues confirmata.

Quod utrumque cæteris etiam venenis commune est.

Sane utrumque mirum est, & posse virus ita nocens in medio sanguine, quocum intime confunditur, quiete tandiu delitescere sine ulla noxa; & posse tam paucam veneni quantitatem in ipso sanguine, qui continuo renovatur, illibatam tandiu conservari. Sed tamen neutrum seminio venereo proprium est; virus enim hydrophobicum, quod acrius est potentiusque, non modo per multos a morsu dies, sed etiam aliquando per annos plurimos sopitum latet in corpore priusquam vires exerat, & aquæ timorem cæteraque hydrophobiæ symptomata advocet. Quin imo, si vulgari opinioni credendum sit, fermentum seu virus variolosum nobis congenitum est a materno utero, latetque proinde sine noxa longissimo tempore, donec oblata occasione scenas agat plerumque funestissimas.

Nihilominus tamen ut hæc phœnomena explicentur,

Medici, ut hunc nodum resecent, vulgo existimant virus venereum cæteraque venena istiusmodi, dum innocue latent, recondi loculamentis quibusdam, quæ inter medias sanguinis partes sulfureas intercedant, vel in glandularum quarumdam recessibus seponi, ubi sint in tuto, sed unde data occasione possint quasi ex insidiis erumpere, & vi atque impressio-

Digitized by Google

pressione sanguinem cæterosque humores, imo vero partes solidas pessundare.

tur, neque supponenda esse in sanguine loculamenta, quæ virus concludant, neque admittendas in corpore glandulas, in quibus virus latere possit.

Sed hæc meræ nugæ sunt, nec ad veri speciem satis apte conficta: Quasi vero in sanguine, qui fluidus est, qui motu circulatorio indefinenter truditur, cujus partes susque deque multifariam aguntur, loculamenta ulla liceat comminisci, invia, inaccessa, quibus veluti totidem pyxidibus partes veneni venerei arcte concludantur nec exhalent, aut ne aliarum partium consortio tandem immutentur: Aut quasi recessus, glandulave ulla sit in toto corpore, in quibus sanguinis vel humorum circulatio vel uno momento cesset in statu naturali; in quibus contentus humor perenni jugique motu sanguini non reddatur, si limphaticus; in destinata loca non convehatur, si recrementitius; vel foras non expellatur, si excrementitius sit; demum in quibus humor ullus venereo veneno inquinatus possit per multos annos pacate subsistere illibata forma & indole.

Sed quid figmentis opus est, cum possit quæstionis solutio ex certissimis œconomiæ animalis principiis deduci? Chylus, qui ex alimentis conficitur, in sanguinem intra vasa convertitur fermentatione; ibidem fermentatione simili sanguinis inde confectus, in humores secundarios ipse commutatur. Sanguis quidem, quandiu purus est, ex chylo probæ notæ sanguinem purum, & ex sanguine puro puros humores generat, ut in statu sano; at vero si sanguis veneno venereo semel inquinetur, similem paremque labem debet inurere, nisi ocyus occurratur, tum sanguini quem ex chylo, tum humoribus omnibus quos ex sanguine de novo generat, unde virus, quod initio parce insinuatum fuit, renovatur & perpetuatur.

Sed hæc facile explanari posse ex diverso modo, quo sanguis & humores jugiter renovantur.

Jam vero potest ea labes, quæ sanguini infertur seminio venereo, tripliciter gradu & intensione variare pro diversa veneni admixti vel superstitis copia, aut diversa sanguinis in quem agit, natura, qualitate, indole, nimirum, 1. Gliscere in dies atque sensim invalescere veneno venereo multiplicato; 2. Contra minui & extenuari veneno venereo convalescente; 3. Media via progredi & statum modumque eumdem constanter retinere, veneno venereo renovato quidem sed sine accessione aut decessione ulla.

I. Quidem si labes gliscat & invalescat, si virus inde celeri progressione augeatur in dies & multiplicetur, universa sanguinis & humorum massa brevi corrumpetur, unde lues confirmata; quod accidit ex triplici causa, ut liquet ex præcedente capite 1. Si virus multum, acre, summe virulentum sit; 2. Si sanguis in quem virus agit, vel natura vel per accidens pravus & vitiosus fuerit; 3. Si, quod pessimum est, omnia hæc eadem ex utraque parte simul coincidant.

Ea nempe ratione virus admissum aliquando gradatim invalescere: & multiplicari.

II. Contra si labes in dies retundatur & imminuatur, adeoque si contagium & viribus extenuetur & decrescat copia, inde tacita quidem sed cer-

Aliquan-

do pede dentim extingui & evanescere.

certa progressione virus omne sensim difflabitur, ut in iis qui a bubonibus, ulcusculis, gonorrhœis gravioribus convalescunt sine remediis, vel cum remediis haud satis efficacibus, & qui toto vitæ tempore optima fruuntur valetudine, in quibus virus venereum aliquantulum & diu latuisse, & optima sanguinis constitutione atque felici rerum non-naturalium usu sensim domitum fuisse nullus dubito. Sed tam faustum successum sperare numquam licet, nisi ex causa triplici, ut colligere est ex præcedente capite lege contrariorum, 1. Si virus paucum & benignum sit; 2. Si sanguis purus, rite constitutus, & perfecte elaboratus fuerit; 3. Quod optimum est, si ex utraque parte contingat ut hæc omnia una concurrant.

Demum aliquando modum ita tenere, ut ad eumdem gradum constanter renovetur.

III, Quod si labes medium statum teneat, ac proinde si virus jugiter quidem renovetur ut prius, sed semper eodem tantum gradu, qualem initio habuerit, adeoque perinde impari ad effectum, tunc quidem virus constanter perpetuabitur, sed ita coercitum & refrænatum ut effectu careat, seu quod idem est, latebit quidem in sanguine, sed latebit innoxie, quemadmodum in praxi obvium est.

Ut hæc autem succedant, oportet ut virus, quod admittitur vel quod superstes remanet, modum ita teneat in quantitate & energia, & ut simul sanguis ipse mediocritatem ita servet in qualitate & generationis ratione, ut inde permittatur quidem veneni reproductio, sed constans & eadem semper permittatur, neque major neque minor. Sin secus contigerit, si febre aut alio quovis morbo adventitio, si erroribus diætæ, vigiliis immodicis, crapula, &c. sanguinis qualitas vitietur, tunc qua ratione sanguis a naturali crasi descifcet ipse, futurum est, ut ratione eadem venenum antea latens copia & viribus prompte invalescat, naturali ferociæ restituatur, atque inde quasi aperta Pandoræ pyxide atra gravissimorum symptomatum cohors derepente incumbat, unde lues manifesta.

Possumus in confirmationem exemplum notissimum adducere, fructuum, nempe, qui in arboribus silvaticis feri & ægrestes ac proinde acerbi sunt, cultura vero molliuntur & mansuescunt; non ideo quidem quod nativam succi indolem, quæ agrestior est, deponant, sed ideo tantum, quod dulcior succus, quem excultum solum suggerit, natales arborum succos ita temperet, ut inde fructuum sapor mitior fiat; quemadmodum videtur vel inde posse argui, quod fructus iidem ad pristinam acerbitatem subinde redeant, si a cultura aliquandiu cessatum fuerit. Quippini ergo pari quoque modo potest pauca veneni venerei benignioris copia intra corpus latere quidem innocue, quandiu sanguis purior largiorem veneni similis renovationem refrænaturus est; suæ vero reddi nativæ ferociæ & virulentiæ, ubi primum depravata sanguinis integritate datur latenti veneno nocendi locus.

Una

Una supereſt ſolvenda quæſtio, utrum vir latente morboſo ſeminio infectus poſſit ſanam mulierem, quacum rem hubuerit, lue venerea inficere, aut vice verſa fœmina virum? Acriter quidem diſputant Medici in utramque partem, dum affirmant, alii negant, ſed cum experientia utrique opinioni quandoque patrocinetur, pronum eſt inde colligere utrámque opinionem perinde veram eſſe, atque adeo virum eumdem, in quo virus clam lateat poſſe & non poſſe mulierem, cum qua concubuerit, lue contaminare, pro diverſo mulieris ſtatu, & vice verſa fœminam virum.

Quæ probe intellecta plurimum conferunt ad reſolvenda varia problemata de contagione venerea, quæ in quæſtionem vocari ſolent.

Sane quidem, quoniam conſtat ex iis quæ præcedente capite dicta ſunt, infectionem non ab uno tantum ſed a duobus dependere, ſequitur non in uno tantum ſed in duobus conſiderandam eſſe, ejuſque propagationis modum non ex uno ſed ex duobus æſtimandum. Idcirco licet certus & conſtans ſupponatur inficientis ſtatus, neceſſe eſt ut effectu tamen diverſe variet a diverſo ſtatu inficiendæ. Vir igitur, in quo virus lateat, poteſt quidem mulierem ſanam lue manifeſta inficere, ſi ipſa natura, morbo, vivendi ratione, tali temperie, qualitate, indole fuerit, ut veneni venerei vis, quæ infecti viri ſanguine inefficax eſt, pervertendo ſanguini mulieris compar ſit: Non poteſt vero, ſi mulier robuſtior, ſanior, meliori conſtitutione prædita ſit, atque adeo vim eludat veneni concubitu admiſſi, quod in illa perinde ac in viro effectu cariturum ſit.

Ex eodem principio deducendum eſt, 1. Cur mulier eadem, quæ cum viro in quo ſeminium latet, veneris uſum diu habuit ſine damno, dein tamen aliquando ab eodem celeri lue inficiatur? Id enim ſupponit quidpiam ex alterutra parte mutatum fuiſſe, unde contrarium, quod ab infecto viro manat, jam efficacius ſit, vel ſanguis mulieris, qui inficiendus eſt, ad concipiendum venenum jam magis comparatus.

2. Cur ex pluribus liberis, qui ab iiſdem parentibus ſuſcipiuntur, laboret unus aut alter ſtrumoſis vel Rachiticis affectionibus, quæ ſunt degeneris luis ſymptomata, non vero alii? Id enim arguit hunc aut illum nativa corporis conſtitutione, vel morbis, qui dum utero geſtantur matrem debilitant, cæteris imbecilliores eſſe, unde contagio altius inficiantur; atque ſic de cæteris phœnomenis, quæ in luis propagatione ſolent obſervari.

CAPUT VI.

De diverſis methodis therapeuticis, quæ in curanda lue venerea a primo morbi ingreſſu in hanc uſque diem adhibita ſunt.

I. MEdici, qui circa luis venereæ ingreſſum in Europa florebant,

 mor-

venereæ ingressum morbi curationem detrectavere.

morbi novitate & ferocia stupefacti hæsere diu ancipites, quid agerent plane nescii: Nec enim audebant morbi curationem aggredi, cui se impares esse sentiebant. Possunt in rei testimonium adduci Scriptores & plures ex diversis gentibus, qui morbi exordio suppares vixerunt.

1. Sic inter Italos affirmabat anno 1500. Gaspar Torella, *in Tractatu de Dolore in pudendagra*, *Litteratos ab hac cura fugisse, in hoc morbo se nihil scire confidendo*; ....*cum enim*, pergit idem, *nostris temporibus talis monstruosa ægritudo a nullo fuerit visa, idcirco a nullo quantumcumque perito, experto, & senio confecto canonice & recte curari poterat*. Quæ eadem totidem verbis legere est apud Vvendelinum Hock, anno 1514. *Tractat. de Morbo Gallico*, *cap.* 1. Sic etiam Jacobus Cataneus a Lacu Marcino asserebat anno 1515. *Tractatu de Morbo Gallico*, *cap.* 7. *Apparente hoc novo in Italia morbo plurimos Medicorum insignes hæsitavisse & a curatione ipsius refugisse*. *Jure quidem*, subjungit Ille, *in curandis enim morbis prima intentio ut Galeno placuit, ab essentia morbi sumenda est, quæ, cum nulla hujus morbi memoria extaret, incognita erat*.

2. Neque res melius cedebat tunc temporis in Hispania, unde prima mali labes, Joannes enim Almenar, Hispanus, in *Præfatione præfixa Opusculo*; quod de Morbo Gallico conscripsit ante annum 1516. conquerebatur de supina *Medicorum ignorantia in affectu curando*. Et Gonsalvus Fernandez de Oviedo narrabat anno 1535. *Lib.* 2. *cap.* 14. *Historiæ General. & Natur. Indiarum Occident*. Hispanice scriptæ, Morbum Gallicum ferocem, curatu difficillimum, plerisque initio funestum fuisse, quoniam cum ignotus esset, neque antea unquam visus, Medici, quo pacto infectis mederentur, plane ignorabant.

3. Constat neque minus attonitos fuisse Medicos in Germania; refert enim Ulrichus Huttenus, nobilis Germanus, anno 1519. *Lib. de curatione Morbi Gallici per administrationem ligni Guajaci*, *cap.* 2. & 1. *Medicos ab ejus morbi ortu totum in Germania biennium siluisse....... Et fugisse morbi aspectum, nedum contactu abstinuisse, ut mali præterea nullius*. Ait vero Laurentius Phrisius, Medicus Metensis, anno 1532. *in Opusculo de Morbo Gallico*, *cap.* 1. *Pauperes hoc malo laborantes initio expulsos fuisse ab hominum conversatione, tanquam purulentum cadaver; derelictosque a Medicis [qui se nolebant intromittere in curam tam speculando & consulendo quam visitando) habitavisse in arvis & sylvis*.

4. Porro qua ratione Medici in Gallia se gesserint eodem tempore plane ignoro, cum inter Gallos Auctor nullus exstet, qui de lue venerea primis illis temporibus scripserit, & antiquissimus omnium, quos noverim sit Jacobus a Bethencourt, Rothomagensis, qui anni 1527. Tractatum de Morbo Gallico sive venereo edidit, sed cujus ætate

jam

Digitized by Google

jam nota erat tum Mercurii tum Guajaci administratio & usu frequenti confirmata. Nullus tamen dubito quin eodem ac cæteri stupore perculsi fuerint, ut ex scriptis hac de re legibus a Senatu Parisiensi, quas supra attulimus *cap. ultimo Libri præcedentis*, haud obscure videtur colligi.

II. Exin vero morbo latius opinione disseminata, cum numerus opem quæritantium in dies magis magisque cresceret, puduit tandem Medicos officio in re tam gravi penitus deesse. Sic ergo primum verecundia potius quam confidentia morbo Medicina fieri cœpta est, & mali curatio attentari. Liquet autem ex Operibus Nicolai Leoniceni, Conradi Gilini, Gasparis Torellæ, Sebastiani Aquilani, Antonii Benivenii, Jacobi Catanei, Vvendelini Hock, cæterorumque Medicorum ejusdem ætatis in sequenti Therapeia adhibenda Medicos omnes consensisse, quam ceu rectæ rationi methodoque ad congeneres affectus receptæ maxime consonam, *methodicam* seu *rationalem* nuncupabant. Deinde curationem aggressi sunt therapeia, quam methodicam seu rationalem appellabant.

1. Quidem diætam imperabant tenuem, cum ex Hippocrate *Aphoris. 9. Section.* 2. impura corpora, quo plus nutriuntur, eo magis lædantur; & salubrem, ad quam videlicet deligebantur cibi eupepti & euchymi, qui sanguinis vitio temperando pares essent.

2. Venam incidebant ineunte morbo rarius vel frequentius pro ægrotantium ætate, viribus, temperie: Morbo vero jam progresso a venæ sectione plerique cavebant, cujus vices malebant supplere sanguis ugis vel cucurbitulis.

3. Quæ in primis viis congesta erant, educebant vel clysteribus *laxativis* ex decocto emolliente, cassia, catholicone, diaphœnico, &c. vel medicinis *minorativis* ex senna, cassia, manna, myrobalanis, tamarindis, syrupis pomorum Regis Sapor, de cichoreo composito, rosarum solutivo, &c.

4. Inde digerebant pravos humores, qui sanguini inerant, potionibus alterantibus, pro varia sanguinis crasi variis, modo blandioribus, ut 1. Apozematis ex succis depuratis cichorei silvestris, borraginis, buglossi, scolopendrii, &c. 2. Syrupis ex iisdem succis; 3. Sero lactis vaccini, cui herbæ eædem incoquebantur: Modo vero efficacioribus, ut 1. Decoctis radicum apii, petroselini, fœniculi, asparagi, polypodii, &c. & foliorum fumariæ, scabiosæ, epithymi, prassii, summitatum lupulorum, &c. 2. Syrupis ex iisdem; 3. Sero lactis iisdem herbis alterato.

5. In eundem finem utebantur balneis in aqua tepida, modo pura, modo prius decocta vel cum radice althææ & nymphææ; foliis malvæ, brancæ ursinæ; floribus chamæmeli, meliloti; semine lini, &c. ad emolliendum & diluendum: Vel cum radice cucumeris asinini aut serpenta-

riæ; foliisque lapathi acuti, chelidoniæ, scabiosæ, prassii, &c. ad resolvendum.

6. Humores semel digestos dilutosquæ purgabant identidem cathartricis efficacioribus, modo simplicibus, ut agarico, senna, aloe, diagridio, turpetho infusis aquis decoctisve *appropriatis*, vel syrupo aut conserva exceptis in opiatam; modo compositis, ut electuario lenitivo, diasenna Rhasis, diacatholicone, electuario Indo minore, confectione hamec, electuario de dactylis, &c. pilulis cochiis; fœtidis, aureis Nicolai, de hiera Ruffini &c.

7. Postulas, si quæ cutem deturparent, calide inungebant post balneum linimento ex detergentibus & exsiccantibus, ut mastiche, thure, myrrha, fuligene, sulfure vivo, lithargyrico, tartaro albo, radice ireos, enulæ campanæ, lapathi acuti &c. tenuissime pulveratis & axungia exceptis.

8. Si qui vero dolores torquerent, affecta loca sæpius illinebant calidissime oleo olivarum antiquo, laurino, chamæmelino, anethino, de spica, de croco; Medulla cervi, vulpis; Adipe humana, sapone veneto, decocto hyoscyami &c.

9. Ad morbum difficiliorem utebantur *stuffis*, in quibus blando aquæ ferventis calore, vel thymiamatum fumo ægri sudore manabant copioso, quo sordities, quæcumque cuti adhærescebant, abstergebantur. Pro pauperibus loco stuffarum calore furni sudationem movebant felicissimo successu, si Gaspari Torellæ credere est, qui *in Tractatu de pudendagra* ait *inter omnia sibi experta pro curatione doloris ac etiam pustulatum esse, ut patiens intret ad sudandum in furno calido, aut saltem in stuffa, & hoc faciat diebus quinque continuis jejunio stomacho*.

10. Haud deerant, qui ad everrendas morbo reliquias multiplicem viperarum usum suaderent, ut vini, in quo viperæ extinctæ essent & aliquandiu infusæ; jusculorum ex viperis; carnis viperarum elixæ vel assatæ; syrupi ex decocto viperarum &c. quæ singula fusius explicata invenies apud Sebastianum Aquilanum, Jacobum Cataneum a Lacu Marcino, Petrum Andræam Matthiolum, & Joannem Benedictum.

11. Demum cauterium bregmati, occipiti, brachio tibiæve inurebant, quo latentes morbi reliquiæ sensim exhaurirentur, ut ab Hispanis etiamnum factitari dicitur. Sic ait Coradinus Gilinus, *in Opusculo de Morbo Gallico*, *cauterium actuale vel potentiale super commissura coronali maximum ferre juvamentum, ... & se hoc in pluribus expertum esse hanc ægritudinem in gula patientibus, qui omnes curati sunt ad laudem Omnipotentis, qui omnium inferiorum & superiorum causa existit*. Similia legere est apud Wendelinum Hock, & Benedictum Victorium.

Pote-

Poterant quidem ea singula morbi ferociam mitigare, humorum virulentiam lenire, & ad summum viam remediis efficacioribus parare. Plerisque sane, nec sine successu etiamnum utimur, quoties ægrum ad inunctiones mercuriales præparatum cupimus. Sed neutiquam poterant hæc universa morbum ita ferocem extirpare, & pestilentiam, qua tota humorum massa imbuta erat depellere. Haud ergo mirum si Medici ea methodo oleum & operam ita perdiderint, ut refert Gabriel Fallopius, *Tractat. de Morbo Gallico*, *cap.* 10. *Medicos, qui aderant in principio, desperasse in arte cum viderent se methodo non potuisse invenire rationem curandi*, ideoque *fuisse in maximo despectu tunc temporis apud omnes, & nisi casu Chirurgici audacissimi invenissent hydrargyrum, & nisi Hispani illi supervenissent docti quomodo morbus tractaretur* in Indiis, fore, ut *rebellis esset morbus & adhuc sæviret*. Quæ ipsissima verba profert etiam Prosperus Borgarutius, *suæ Methodi de Morbo Gallico cap.* 2. ea scilicet a Fallopio mutuatus, sed suppresso tamen ejus nomine.

III. De Hydrargyro sive Mercurio pauca quidem hic proponere animus est, cum hoc argumentum fusius tractaturi simus sequenti capite. Attamen ut sibi constet narrationis ordo; oportet attendere Medicinam quæ ex Mercurio ad luem veneream petitur, non casu inventam, ut censebat Fallopius, sed ex antiquiorum Medicorum praxi analogice deductam esse: Jam ab antiquissimis luis venereæ temporibus adhibitam fuisse, scilicet ante annum 1498. atque adeo ab ipso morbi ingressu: Videri quidem ab Empiricis vel Chirurgis primum tentatam fuisse, at vero ubi semel successu comprobata fuit, a Medicis celeberrimis non laudatam modo, sed etiam usurpatam esse: Porro parca, imo parcissima manu initio admotam fuisse, atque adeo nullo vel minimo periculo: Factum vero dein aliorum quidem Empiricorum ignorantia & præcipitantia, ut præpropera festinatione remedii vis plerumque inefficax esset, unde Huttenus asserit, *Lib. de Morbi Gallici curatione per administ. ligni Guajaci cap.* 4. ea methodo *vix centesimum quemque levatum fuisse, recidivo ut plurimum malo*. Aliorum vero temeritate & imprudentia, ut Mercurio largius illico gravissima cierentur incommoda, imo vero mors ipsa præcipiti casu non raro accerseretur; unde contendit Gaspar Torella, *in Tractatu de Dolore in pudendagra*, ea therapeia Cardinalem Segobricensem, [Bartholomæum, ut opinor, Martinum: Valentinum apud Hispanos, Episcopum Segoviensem, qui creatus Cardinalis ab Alexandro VI. anno 1496. mortuus est anno 1500.] Alphonsum Borgiam, Alphonsi fratrem, innumerosque alios miseram mortem ante diem obiisse: Quapropter Medicos non paucos tot infortuniorum testes in eam medendi methodum acriter invectos esse, non solum tanquam periculosam, sed etiam tanquam

Visum quoque nonnullis ex analogia vim hydrargyri experiri, sed methodo temeraria, ideoque minus felici.

quam

quam lethiferam, neque forsan injuria, si putemus mercurialem therapeiam tunc temporis ut plurimum adhibitam fuisse ab ignarissimis nebulonibus & in Medicina plane hospitibus, qui quasi Andabatarum more in tenebris pugnavissent, Mercurium, remedium nempe ferocissimum, nec arte temperare norant, nec gravissimis symptomatis mederi, quæ sibi permissus Hydrargyrus plerumque advocat.

Circa annum 1517. in usum ligni Guajaci certatim itum est.

IV. Itaque res eo tandem reciderat, ut ambigerent ægrotantes utrum utri præstaret, an Medicos auscultando lenta labe contabescere? An vero certis cruciatibus exponi, imo evidens capitis periculum adire empiricis confidendo? Cum ecce contingit in Europam deferri ligna ex India, *Guajacum & Lignum sanctum*, quibus luem veneream sine periculo eradicari contendebant, & quæ ideo miro applausu excepta sunt, tanquam humani generis alexicaca.

Refert Ulrichus Hutten, qui Tractatum scripsit anno 1519. *de Morbi Gallici curatione per administrationem ligni Guajaci cap.* 1. remedia ea Europæ innotuisse *biennio ante*, atque adeo anno 1517. quod videtur confirmari a Leonardo Schmai, Salisburgensi, qui anno 1518. Opusculum de iisdem lignis edidit, in quo fatetur id remedii genus recentissime detectum esse, & vix dum in Germania solo nomine notum. Si tamen fides adhibenda sit Antonio Musæ Brassavolo, *in responsis ad quæstiones Alexandri Fontanæ*, ligna illa in Italiam tardius devecta sunt nec ante annum 1525. cum *ipse asserat anno* 1551. dum scriberet, *viginti sex annos agi, quod in Italiam devectum est ejuscemodi lignum*, ac *se primum* fuisse, qui hujus ligni *decoctum Ferrariæ præbuerit Illustri Æneæ Pio, cum omnibus aliis Medicis novum ac inusitatum videretur, (ut vere erat) medicamentum, multique id ipsum deriderent, quousque viderunt Illustrem Virum sanitati restitutum esse*.

Narrat *ibidem* idem Brassavolus qua ratione illud remedium Europæ primum innotuerit. *Fuit*, inquit, *Consalvus quidam Hispanus morbo Gallico sævissime affectus, qui rei fama commotus, (nam omnibus fere aliis expertis præsidiis sanitati restitui non potuerat) una cum aliis ad Insulas nuper repertas navigavit, seque curari fecit ac sanitati restitui: Postea in Lusitaniam rediens Medici officio functus est, & eodem modo morbo Gallico affectos curare cœpit, quo & ipse ab Indo quodam Medico curatus fuerat*. Nescio quo consilio Joannes Freind, Vir de re medica optime meritus, in tertia *Historiæ Medicinæ* parte huic Consalvo, de quo Brassavolus, *Ferrandi* seu *Fernandi* nomen de suo addiderit, quasi nempe vellet innuere eumdem cum Consalvo Fernando de Oviedo vel Ovietensi fuisse, quod tamen a vero alienissimum puto, cum Ovietensis in Lusitania Medici officio numquam functus fuerit, sed ab anno 1513. quo jussu Ferdinandi Arragonum Regis

In-

Indias petiit, ut regio nomine attenderet ad mineras, & mineralium fusiones, ibidem commoratus sit ad annum usque 1525. imo vero 1535. ut ipse testatur in sua Indiarum Occidentalium Historia.

Sunt qui rem paulo aliter narrent, (*a*) nempe *Hispano cuidam, qui luem Indicam ab Indica concubina contraxerat & qui diris cruciatibus torquebatur, famulum Indum in Hispaniola Medicum agentem aquam Guajaci propinavisse, qua non solum magnis illis cruciatibus liberatus est, sed pristinae etiam sanitati restitutus:* Hujus exemplo plurimos alios Hispanos morbo eodem infectos curatos esse: Inde harum curationum famam Hispali primum evulgatam fuisse ab iis, qui ex ea Insula redierunt & hinc per totam Hispaniam ac demum per totam Europam, quam ea lues jam occupaverat.

(*a*) *In notis ad* Hieronymnm Benzonum, *editum Francofurtia Theodor. de Bry ann.* 1594.

Demum si Ulricum Huttenum audiamus, *de Morbi Gallici curatione per administrationem ligni Guajaci, cap. 6. Nobilis quidam Hispanus, cum Quaestor in Provincia* (Insulae Hispaniolae) *esset, ac morbo graviter affligeretur, monstrata ab Indigenis medicina, usum ejus in Hispaniam attulit primum anxius ne non trans mare quales in Insula, essent ejus affectus.*

Sed ut-ut fit de modo, quo Guajacum in notitiam venerit certissime constat unanimi Auctorum omnium coaetaneorum consensu id remedii genus ab Indis Occidentalibus acceptum a quibus lues accepta, & ab Hispanis in Europam transmissum esse, per quos lues transmissa fuerat; atque adeo antidotum inde petitum, unde malum petitum erat, quemadmodum olim de Achillis hasta fabulantur, *quasi vulneris auxilium tulerit eadem, quae vulnus inflixerat*, ut apud Plinium legere est *Histor. natural. Lib.* 25. *cap.* 5. & *Lib.* 34. *cap.* 15.

Descriptio Guajaci & ligni sancti.

Haec autem ligna Indica, quae ad luem veneream usu valent, duo sunt ut jam innuimus: Alterum (*a*) solidum, densum, resinosum, nigricans, constans ex fibris varie implexis, saporis acris, amaricantis & aromatici, odoris fragrantis, quod ab Americanis *Hiacan* seu *Huiacan* vocabatur, unde Europaeis *Guajacum* dictum est: Alterum densitate, fibrarum implicatione, sapore, odore, priori fere proximum, sed albidius seu potius subflavius, quod ab indigenis *Hoaxacan* appellatum, ab Europaeis *Lignum sanctum* nuncupatum est, propter insignem usum & efficaciam. Utriusque cortex est lignosus, tenuis, durus; ex plurimis lamellis parallelis & stricte densatis conflatus; extus ex cinereo rufescens, nigricans, maculatus; intus pallidus & laevigatus; saporis acris, amaricantis, odoris fere nullius.

(*a*) Paulus *Hermannus in Cynosura materiae medicae.* Samuel Dale in *Pharmacologia.*

Arbores, quae haec ligna proferunt, non aetate solum, ut multis, & nunc & olim visum est, sed specie differunt, ut demonstratum est a Joanne Terentio in notis ad Consalvum Hernandez Ovietensem, & a

Plu-

Plukenetio in Phytographia, quanquam ad idem vel ad affine genus pertinere credantur. Prior quidem, quæ suppeditat Guajacum, olim primum observata legitur in Insula *Hispaniola*, hodie *Sancti Dominici*, sed maxime in Insula *Beata*: Altera vero, a qua depromitur lignum sanctum, olim obvia erat in Insula *Boricben*, quæ jam sancti Joannis *de portu ricco* seu *divite* dicitur. Nunc vero ambæ frequentes sunt in plerisque Insularum Antillarum & in ea tota Americæ parte, quæ Zonæ Torridæ subjacet.

Quæ olim habita sint pro succedaneis Guajaci & ligni sancti?

Initio, quamdiu Guajacum & lignum sanctum auro contra care erant, mos fuit in eorum locum sufficere ligna varia Europæa, quorum virtus congener vel affinis esse censebatur, ex * citro, cupresso, pinu, terebintho, corno, corylo, buxo, sed plerumque nullo vel minimo successu. Unum est, quod forsan exceptum velim, lignum videlicet ex junipero, cujus decocto recentem luem curari vel saltem mitigari compertum esse dicitur non una experientia. Qua de re præter Antonium Musam Brasavolum, *loco ad libri marginem laudato*, legi velim Joannem Leonis *Descriptionis Africæ Lib.* 1. *in fine*, & Julium Cæsarem Scaligerum, *in Cardanum de subtilitate*, *exercit.* 181. *n.* 19. de usu ligni juniperini in Africa ad luis venereæ curationem.

(*b*) Guilielmus Rondeletius. *Lib. de Morbo Italico.*

Possem quoque in testimonium adducere Franciscum I. Galliarum Regem, qui idem (*b*) ipse sentiebat de hujus ligni virtute, & contra quem Guillelmus Rondeletius satis temere pugnavit, nimium scilicet confidens auctoritati Dioscoridis, cujus vulgaria exemplaria habebant tunc temporis *ramenta juniperi lethifera esse*, sed nescius hæc verba Dioscoridis textui ab aliena manu interta fuisse & quasi spuria ab Auctoris illius exemplaribus abesse quæ melioris notæ erant.

Ratio decoquendi Guajaci.

Hæc olim fuit Guajaci decoquendi ratio usu maxime recepta. Ligni minutim concisi aut ejus scobis lib. j. seu ℥xij. in libris viij. x. aut xij. aquæ infundebant per horas xxiv. in olla fictili nova. Deinde vase prius bene occluso decoquebant in Diplomate, lento sed continuo igne ad quartæ, tertiæ, vel dimidiæ partis consumptionem, prout decoctum intensius, debiliusve ægri viribus & temperamento, morbive vehementiæ congruere videbatur. Decoctum refrigeratum & colatum in vase vitreo obturato ad usum asservabant.

Ligno, quod in olla supererat, affundebantur denuo totidem libræ aquæ

* Ulrichus Huttenus, *Lib. de Morbi Gallici curatione per admin. Guajaci*, *cap.* 21.
Antonius Musa Brassavolus, *Lib. de Morbo Gallico*,
Grabiel Fallopius, *Tractat. de Morbo Gallico*, *cap.* 37.
Bernardinus Tomitanus *Lib.* 2. *de Morbo Gallico*, *cap.* 16,
Prosper Borgarutius *Method. de Morbo Gallico*, *cap.* 14.
Alexander Trajanus Petronius, *Lib.* 6. *de Morbo Gallico*, *cap.* 24.
Augerius Ferrerius, *de Pudendagra*, *Lib.* 1. *cap.* 16. *&* 20.

Digitized by Google

aquæ, iterum ad consumptionem quartæ partis lento igne decoquendæ, Colatum secundarium illud decoctum sive *Bochetum* in lagenis vitreis, sicut & præcedens, recondebatur. Priore utebantur tanquam medicamine, posteriore vero pro potu ordinario.

Cæterum an lignum Guajacum sine cortice, an cortex Guajaci sine ligno, an ambo simul? An hæc sola, an cum aliis lignis, radicibus, plantisve affinibus? An in vino, an in aqua, an in decocto vel aqua stillatitia plantarum congenerum; decoquenda essent, olim inter Medicos controvertebatur, & tanta quidem contentione ac si pro aris focisque dimicavissent? Sed quid opus lege certa rem incertam definire velle? Cum ægrotantium temperies, ætas, status, morbique natura, ratio, complicatio, varie varient, res tota Medicorum judicio permittenda est, qui ipsi in casu quolibet ea eligent, quæ maxime profutura esse videbuntur.

Paratis semel decoctis, æger blando catharitico prius purgatus & parcioribus cibis ab aliquot diebus enutritus, in cubiculo concludebatur, quod arte vel natura temperet & ita munitum esset, ut neque aer neque frigus penetrare possent. Lecto detentus summo diluculo sumebat cyathum unum prioris decocti calentis, qui capax esset ℥viij. vel x. & operto stragulis corpore & quatuor ad minus horis post assumptum decoctum offerebantur panis biscocti unciæ duæ vel tres; cum uvis aliquot passis, vel amygdalis aut pistachiis, & decoctum secundarium affatim propinabatur. Inde post horas alteras quatuor sumebatur cyathus alter decocti primarii ad ℥viij. vel x. subdabatur ut prius per horas tres mundatoque dein corpore, & duabus vel tribus panis biscocti unciis iterum comestis cum uvis passis, amygdalis vel pistachiis, aliquot decocti secundarii pocula exhauriebantur. Quod si æger gracilis, attenuatus, tenerioris constitutionis, viribus minus valeret, neque tolerandæ tam severæ inediæ par videretur, concedebatur paulo major panis & passularum quantitas, vel panis unus *Martius*, vel etiam jusculum ex pullo Gallinaceo; imo vero post dies aliquot quarta vel dimidia pars pulli Gallinacei junioris assati vel in aqua pura & sine sale elixi.

Et admi-
nistrandi
decocti.

Servabatur ea methodus per dies quindecim, quo tempore si alvus astrictior esset, enemate emolliente laxabatur altero vel tertio quoque die. Transactis quindecim primis diebus æger blando carthartico, *verbi gratia* medulla cassiæ, manna, tamarindis &c. purgabatur, & ea die bibat tantum e decocto secundario. Inde therapeja eadem iterabatur eadem ratione usque ad diem trigesimum vel quadragesimum; sed paulo largiore diæta sensim concessa: Imo post diem vigesimum quintum vel trigesimum licebat ægro, si viribus valeret, lecto identidem surgere, & bene vestito per cubiculum ambulare, dum ab omni sudatione liber erat.

De-

Demum sub curationis finem iterum purgabatur, ac ei copia tunc erat e cubiculo non quidem in apertum aerem exeundi sed in aliud conclave, donec aeri ferendo par esse videretur. Neque enim quidquam derepente innovandum erat, sed omnibus paulatim adsuescendum per mensem alterum, quo æger diætæ etiamnum observans & vino abstinens secundario decocto utebatur pro potu ordinario.

Virtus decocti Guajaci. Sic ergo meracius Guajaci decoctum, quod natura acre est & aromaticum, vel nullis vel paucissimis cibariis in ventriculo alteratum, & in vasa lactea præ inedia exhausta & exinanita ubertim exceptum, singulas corporis partes liberrime circulando pervadebat; sanguinis limphæque globulos seminii virulenti præsentia induratos inspissatosque solvebat, attenuabat, liquebat; obvias contagii guttulas vel alterabat corrigebatque, vel diaphoresi aut diuresi abigebat & eliminabat; ac viscera omnia, vasaque singula acri illo lixivio per dies quadraginta macerata, si obstructa essent, paulatim reserabat, si hærente humore infarcta, gravamine sensim liberabat; unde deleta, eliminata, profligata contagii venerei virulentia ægri pristinæ reddebantur valetudini.

Utilitas illius. Multis sane ea therapeja profuit & in Hispaniola & in Hispania, narratque Nicolaus Poll, Caroli V. Imperatoris Medicus, *in Opusculo de curatione Morbi Gallici per lignum Guajacum*, edito anno 1536. *uno quasi & eodem tempore usu decocti ex Guajaco tria hominum millia de quibus desperatum erat, ad bonam valetudinem reducta fuisse, qui post convalescentiam sibi ipsis renasci videbantur*. Itaque haud mirum, si tantam famam derepente obtinuerit, ut teste Ulricho Hutteno, *Lib. de Morbi Gallici curatione per administrationem ligni Guajaci*, *cap.* 11. Medici non in celebres *nomine Cæsaris & in cujusdam in Germania Episcopi Hispanias adierint* ad rectam administrationis methodum addiscendam *ab illis*, *qui in Spagnola rem usu cognoverant*. Facile tamen crediderim non parum auctam fuisse in tota Europa hujusce remedii celebritatem Opusculo jam laudato ipsius Hutteni, anno 1510. typis edito, quo Vir ille amicitiis & inimicitiis, quas cum Erasmo Roterodamo successive exercuit, orbi notissimus aperte testatur, *cap.* 26. se Morbo Gallico gravissimo ab annis novem infectum; doloribus atrocibus, multiplici exostosi, ossium carie ulcerosa, summa totius corporis emaciatione, & difficili marasmo laborantem; undecies sed incassum mercurialem curationem expertum; post torturas, supplicia, pericula, quæ vix poterant animo concipi, cum de ipsius salute ab omnibus desperatum esset, solo usu decocti ex Guajaco per dies triginta propinati juxta methodum, quam modo proposuimus, perfectæ & integræ valetudini feliciter restitutum fuisse.

Ejusdem pericula Sed nihil est vulgo imprudentius in æstimandis novitatibus. Ut temere credebatur olim decoctum Guajaci tutam, certam, innoxiam luis vene-

reæ

rex medicinam esse, qua sine periculo ut liceret omnibus, sic etiam omnibus nullo discrimine propinabatur. At vero brevi tempore certa tristique experientia compertum est plerosque, qui tenui essent valetudine, aut temperamento acri, bilioso, fervido; qui natura macilenti & exsucci; quibus pulmones, hepar, renes, aut ventriculus retorridi vel jam male affecti essent; denique qui in tabem quomodocunque inclinarent; inedia nimia, acriore decocto, sudore immodico confectos & extenuatos in marcorem, marasmum, febrem hecticam, tabem, phthisim immedicabilem sæpe decidere. *Observavi*, inquiebat Petrus Andræas Matthiolus, *in Opusculo de Morbo Gallico*, quod editum est anno 1533. *sicciores habitudinis Morbo Gallico laborantes ligni putatione cum hecticam febriculam, tum tabem incurrisse*. & incommoda.

Visum quidem fuit, ut ea arcerentur pericula, administrationis acerbitatem mitigare; ideo permissa est plenior diæta, decoctum debilius propinatum, datum sudationi tempus brevius. Quid inde emolumenti collectum? Scilicet soluta versura in contraria peccatum est. Vis enim remedii eo modo fracta & debilitata ad curandum morbum jam non satis efficax fuit, querebaturque ideo *ibidem* idem Matthiolus *non videri hujusmodi lignum, sicut jam prius, male habentibus conferre, & plerosque ejus decoctum assumentes non sanari ob exhibentium incuriam*, qui a legibus severioris diætæ ægros imprudenter absolvebant. Sic ergo Guajacum, quod initio tanto applausu exceptum fuerat, minus commode audire jam cœperat; cum ecce allata in orbem nostrum radice Chinæ ægrotantium & medentium mentes in novas spes erectæ sunt. Radix Chinæ innotuit Europæ circa annum 1535. tanquam alterum specificum.

V. Radix Chinæ (a) crassa, tuberosa, nodosa, levis, lignosa, cariem facile sentiens, extus pallide rubescens, intus candida; saporis farinacei & terrestris, leviter astringentis; odoris vero nullius, creditur esse radix smilacis cujusdam asperæ, *Lampatam* dictæ in China sive Sina, ubi copiose crescit, & unde delata nomen *Chinæ* habuit. Reperitur in America, præsertim in nova Hispania & in Peruvia radix affinis magis tamen oblonga, & intus paulo magis rubescens, quæ China Occidentalis appellatur, sed quæ virtute cedit Chinæ Orientali, e China vel Provinciis Chinæ finitimis devectæ.

(a) *Paulus Hermannus, & Samuel Dale*, ubi supra.

Ea radix Europæ primum innotuit circa annum 1535. auctore Theveto, *Cosmograph. Universal. Lib. 11. cap. 25.* cum quo videtur Vesalius etiam consentire, ut qui referat, *in Epistola de radice Chinæ, dum ipse adhuc Venetiis sub præceptoribus & præcipuis illic artem exercentibus Medicis ægros inviseret, radicem istam, non sine maxima expectatione summisque laudibus illuc fuisse perlatam*. Vesalium enim, cum natus esset anno 1513. consequens est vigesimo secundo vel tertio ætatis anno, adeoque circa annum a Christo nato 1535. vel 1536. Medicinæ studio ope-

operam navaviſſe, ac artis tyrocinium Venetiis feciſſe, potiſſimum cum liqueat auctoritate Valerii Andreæ *in Bibliotheca Belgica* Veſalium anno 1537. Patavii publicum Anatomes Profeſſorem fuiſſe.

Qua Methodo illius decoctum ægrotantibus exhibitum fuerit.

Parabatur decoctum hujus radicis ſequenti methodo; nempe Chinæ recentis & non carioſæ ac in fruſtula ſeu *talleolas* tenues conciſæ ℥j. aut ij. viginti quatuor horis in aquæ fontanæ lib. vj. aut viij. tepide macerabant. Inde in olla fictili ſatis ampla & operculo contecta lento igne decoquebant ad duas tertias, decoctumque colatum in lagena vitrea obturata tepide detinebant ad uſum quotidianum.

Porro autem æger prius præparatus præmiſſis univerſalioribus, purgatione ſcilicet, imo venæ ſectione ſi ita e re videretur, cyatum unum hujus decocti calidi ad ℥x. vel xij. ſummo diluculo quotidie exhauriebat, ac in lecto compoſitus & ſtragulis contectus ad ſudorem ſe comparabat per duas vel tres horas. Inde ſudore ſemel abſterſo e lecto ſurgere, & bene veſtito in cubiculo ambulare licitum erat; imo vero poſt decimum vel duodecimum diem, ſi benignior eſſet aeris ſtatus, domo egredi ſub eadem cautione. Diæta quoque liberalior concedebatur quam in adminiſtratione decocti ex Guajaco; poterat enim æger veſci pullis, gallinis, aut caponibus toſtis vel ſine ullo ſale elixis, ſed vino penitus abſtinendus erat, permiſſo tantum pro potu ordinario decocto tepido radicis Chinæ. Quotidie hæc eadem ſingula ordine eodem iterabantur per dies 24. aut 25. quibus curatio perfici credebatur, & ſi alvus pigrior eſſet, vel additis decocto quotidiano folliculis ſennæ, vel enemate emolliente alternis diebus poterat ſubduci.

Celerem famam obtinuit.

Celerem huic therapejæ celebritatem fecit auctoritas Caroli V. Imperatoris, qui jam ante, ut refert Veſalius *in Epiſtola de Radice Chinæ, articularis ſui morbi & mali habitus occaſione decocto Guajaci uſu*, ſed irrito ſucceſſu, voluit ſuo potius marte quam Medicorum conſilio Chinæ virtutem etiam experiri Bruxellis, a qua ſi non optime, at certe melius habuit. Hinc ergo factum eſt ut *vicini Germaniæ Medici, quibus ſummum mundi Principem China uſum eſſe conſtitit, magnifice de hoc remedio & ſenſerint & judicaverint, ſibique multa deficere exiſtimaverint, ſi non & ipſis hujus decocti propinandi ratio comperta haberetur;.... Quocirca ſuis principibus iſtius decocti vires ita laudandas duxerint, ut illi apud Cæſarem Medicorum cauſa inſtare urgereque non dedignati fuerint, quo ab Aulicis Medicis univerſus decoctum illud adminiſtrandi modus ipſis exponeretur.*

Sed quam retinuit parum diu.

Sed quam fluxa eſt ac mutabilis novorum remediorum fortuna! Radix illa Chinæ tantopere laudata brevi vileſcere viſa eſt. Veſalius ipſemet in *hac eadem Epiſtola* anno 1524. edita, fatebatur *ſe compertiſſimum habere Chinæ decoctum in oſſium excreſcentiis tumoribuſve, pravis ulceribus venereis Guajaci decocto longe inſertus eſſe*. Proſtant ſimilia de China teſtimonia apud Hie-

Digitized by Google

Hieronymum Cardanum *in Libro de radice Chynæ seu de Decoctis*, anno 1548. Apud Antonium Musam Brassavolum, *in Tractatu de radicis Chynæ usu*, anno 1551. Apud Antonium Fracantianum, *in Libro de Morbo Gallico*, anno 1564. Apud Julium palmarium, *Lib.* 1. *de Lue venereâ, cap.* 14. anno 1578. Sed omnium disertissime apud Gabrielem Fallopium, in Tractatu *de Morbo Gallico, cap.* 60. anno 1560. *Non utator*, inquit, *hac radice in Morbo Gallico, expertus enim sum ter & quater, & numquam aliquid potui assequi*. Sane jam pridem apud omnes in confesso est radicem Chinæ podagræ, Ischiadico dolori, tumoribus œdematosis, strumis, ventriculi imbecillitati, hemicraniæ, renum & vesicæ ulceribus prodesse; at vero ad luem parum utilem esse, & si quid forsan valeat, saltem Guaiaco virtute plurimum cedere.

VI. Famam paulo melius obtinuit radix altera nomine Sarsæ-parillæ notissima, quæ & ipsa eodem circiter tempore magnifice celebrata est, ut liquet ex eadem Vesalii Epistola. Cedit quidem Guajaco, at China virtute multum superior esse creditur communi sententia, imo etiam Guajaco ipsi præstare, quotiescunque post adhibitas innunctiones mercuriales, vel administratum Guajaci decoctum, supersunt ulcera, rhagades circa anum, tophi, nodi, ganglia, gummata, potissimum vero dolores rheumatici, fixi sive vagi, sed ab impura venere primum oriundi, ad quos specifica existimatur. *Radix sarsæ-parillæ in Europam delata circa idem tempus tanquam specivicum tertium.*

Devehitur ex pluribus Americæ locis, præsertim ex Peruvia, Mexico, Brasilia &c. ubi sponte & ubertim dicitur adolescere in sepibus (*a*). Tenuis est, crassitie calami, longa, sarmentosa, enodis, foris rugosa & plicata, ex flavo pallida, intus candida & farinacea, saporis & odoris nullius evidentis. Constans opinio est radicem esse plantæ, quæ cum smilace aspera eadem sit, vel smilaci maxime affinis; Inde factum ut ab Hispanis *sarsa-parilla*, seu *çarça-parilla* dicta sit, hæc est *viticula rubo similis*. Id enim nominis est smilaci asperæ apud Hispanos, ut auctor est Andreas Lacuna, nempe quod smilax sarmentis, foliis, labruscis *viticulam;* spinis, aculeisque *rubum* referat; *carca* enim *rubum*, *parillam viticulam* Hispanice significat. Huic opinioni favet & ipsa experientia: Constat enim radices smilacis asperæ nostratis, ut sarsæ-parillæ forma proxime similes sunt, sic virtute fere pares esse, cum testetur Fallopius *in Tractatu de Morbo Gallico, capite* 63. *se radice smilacis asperæ* in Italia effossæ *usum esse felici cum successu, & plurimos a lue Gallica liberavisse*. *Illius descriptio.* (*a*) *Paul. Hermannus, & Samuel Dale*, ubi supra.

Decoquitur sarsa-parilla eodem modo quo China, scilicet unciæ duæ frustatim resectæ macerantur tota die in aquæ communis lib. vj. Dein coquuntur igne remisso in diplomate olla operculo bene contecta, donec tertia vel media pars exhalaverit. Mane summo ab ægro in lecto jacente exhauritur hujus decocti cyathus ad decem uncias capax. Quod *Et administrandæ ratio;*

supereſt per diem bibitur pro potu ordinario, ſic quotidie iterando per dies 20. aut 24. Cæterum diæta paulo largior permittitur, quam in uſu decocti Guajacini, eademque quam modo propoſuimus in adminiſtratione Chinæ.

Lignum ſaſſafras, ſpecificum quartum.

VII. Allatum eſt circa idem tempus ex variis Americæ tractibus, ſed maxime ex Florida, lignum alterum ad luem veneream efficax, a Floridianis *Pabamvve*, teſte Franciſco Coreal *Voyage aux indes Occidentales*, *chap.* 2. Europæis vero *Saſſafras* dictum, quod (*b*) ſub cortice tenui, foras cinereo, intus ſanguineo, ex ruffo albicat, lignoſum, leve, rarum eſt, ſaporis acris, ſubdulcis & aromatici, odoriſque fragrantis, unde dici ſolet *lignum fœniculi* ſeu *fœniculatum*.

(*b*) *Paul. Hermannus*, & *Samuel Dale*, ubi ſupra.

Parabatur & adhibebatur hujus decoctum eadem methodo ac decocta radicum Chinæ & ſarſæ-parillæ; ſed ut Chinam in abigendis, lue venerea, & luis venereæ ſymptomatis virtute proxime æquat, ſi Guajaco & ſarſæ-parillæ plurimum cedit.

Ptiſanæ hidroticæ ſeu ſudoriferæ.

VIII. Mos jam pridem obtinuit ligna illa duo, Guajacum & Saſſafras, radiceſque totidem Chinam & Sarſam-parillam, quorum natura virtuſque ſimilis eſt, una ſimul decoquere, plerumque ſine ullo purgante, aliquando vero cum folliculis ſennæ, ut jam ab anno 1550. in uſu fuiſſe teſtatur Braſſavolus *in Tractatu de radicis Chinæ uſu*. Hinc parantur Decocta & Bocheta, quæ modo tantum diaphoretica & diuretica, modo vero cathartico-diaphoretica vi pollent, & quæ notiſſima ſunt nomine *Ptiſanarum ſudoriferarum*, vel *Ptiſanarum e lignis ſudorificis*.

Varia ſolet eſſe ſingulorum doſis, pro diverſis indicationibus, quibus ſatisfaciendum eſt. In genere unciæ ij. ligni Guajaci in ſcobem vel in fruſtula redacti, unciæque totidem ligni ſaſſafras in fruſtula pariter diviſi, cum radicum Chinæ & ſarſæ-parillæ minutim inciſarum ana unciis totidem, infunduntur tepide horis 24. in aquæ communis lib. x. vel xij. Inde additis, ſi ita videatur, antimonii crudi craſſiuſcule triti & nodulo laxe concluſi ℥ij. omnia lento igne in vaſe operculo clauſo decoquuntur ad conſumptionem tertiæ partis. Tunc additur liquiritiæ raſæ uncia j. imo ſi vis purgans in decocto requiratur, folliculorum ſennæ Orientalis ℥ß quæ horæ momento coquenda ſunt. Poſtea decoctum, cum tepuit, colo tranſmittitur, & in lagenis vitreis bene obturatis ſervatur ad uſum.

Solenne eſt hujus decocti tres hauſtus quotidie propinari per duodecim vel quindecim dies, mane jejuno ventriculo, quarta vel quinta hora poſt prandium, & veſperi ante decubitum: Vel ſaltem duo, mane ſcilicet & veſperi, omiſſo hauſtu pomeridiano, ſi ita e re videatur. Per id tempus æger ad parciorem diætam addicendus eſt, domique continendus ſi anni tempus aſperius ita exigat.

Hæc

Hæc eadem lignorum decocta, quibus nihil notius est, vulgatius nihil, Lutetiæ tamen tanquam arcana remedia, & ad morbos quosvis *panchresta* venditari non ita pridem vidimus a duobus aretalogis nec sine lucro; usque adeo vulgus & præsertim vulgus Parisiense novitatis amans est avidumque. Priori, qui Chirurgus fuit, nomen erat *Calat:* Hic cæteris* lignis dicebatur adjicere lignum Phyllyreæ angustifoliæ; egregium sane & vere efficax additamentum! Imo etiam prædicabat se calcem auri una incoquere, quod quidem sine dispendio fieri potuit, quod tamen factum vix credo, ex quo demum si factum fuerit, efficaciam nullam decocto accessisse certus scio.

Tanquam arcana nova & ad morbum quemcumque specifica, ab Ægyrtis duobus venditatæ.

Alter, artifex liquandi æris, dictus *Vinache*, superbiebat præparato antimonicali nescio quo, cujus additione suam ptisanam cæteris præstare gloriabatur. Habuit hic unum atque alterum Medicum, non conniventem modo, sed etiam suffragantem, quod quidem in artis medicæ opprobrium redundavit aliquandiu, at vero simul in multorum perniciem cessit, & tandem; ut æquum fuit, in perpetuum, ipsorummet approbatorum dedecus.

IX. Restat tandem, ut huc congeramus remedia non pauca, quæ quidem ad luis venereæ curationem plane inefficacia sunt ideoque jam dudum obsoleta, sed quæ tamen a Medicis, nec incelebribus, olim & laudata & usurpata fuisse certum est. Inde saltem manifestum fiet exemplo alieno quanta prudentia in rebus medicis, anticipatis aut temere conceptis conjecturis parcendum sit, quantoque labore ad veritatem pedetentim sit enitendum.

Remedia varia, lui venereæ olim adhibita, sed quæ tamen huic curandæ imparia sunt.

1. Lignum Hezechen, de quo Avicenna *Lib.* 3. *Tractat.* 2. *cap.* 335. & cujus decocto, ut refert Joannes Leonis, *in descript. Afric. Lib.* 1. *in fine*, apud Afros lui venereæ medicina parabatur, a nonnullis tanquam egregium & specificum remedium * laudatum olim fuit. Constat autem hoc lignum idem plane fuisse cum junipero majore bacca rufescente sive oxycedro, tum ex descriptione ipsiusmet Joannis Leonis, *loco laudato*, tum ex auctoritate Julii Cæsaris Scaligeri in Cardanum de Subtilitate, *exercitatione*, 181. *n.* 19. Quale autem judicium ferendum sit in curanda lue venerea de ligno juniperino, Guajaci succedaneo, videbis supra *articulo hujusce capitis* 4. Cæterum notandum est vocem hanc Hetechen, quæ vera hujus ligni apud Arabes nomenclatura fuisse videtur,

I 2 va-

* Gabriele Fallopio, *Tractat. de Morbo Gallico*, *cap.* 40.
Antonio Fracantiano, *Lib. de Morbo Gallico*.
Bernardino Tomitano, *Lib.* 2. *de Morbo Gallico*, *cap.* 16.
Prospero Burgarutio *Method. de Morbo Gallico*, *cap.* 14.

Digitized by Google

varie depravatam esse in Hestedeen a Prospero Borgarutio, & in Helstedehen vel Heddeen a Gabriele Fallopio.

2. Decoctum saponariæ officinarum, seu lychnidos saponariæ dictæ, quod Joannes Baptista Zappata, Empiricus, tanquam specificum laudabat *li maravigliosi secreti cap. 9.* & quod commendatum fuisse legimus a Daniele Sennerto *Practicæ Lib. 6. parte 4. cap. 17.* & ab Eustachio Rudio, *de Morbo Gallico*. Sed quod jam pridem penitus obsolevit, ceu nullius pretii.

3. Joannes Fernelius, Medicus Parisiensis clarissimus quidem, sed ab hydrargyri usu alienissimus, quem perniciosum Empiricorum inventum esse putabat, sine Mercurio & Guajaco perfectum luis venereæ curationem pollicebatur; ope duarum opiatarum, quarum alteram majorem, minorem alteram vocabat. Componebatur utraque ex vulnerariis & purgantibus variis, sed neutra ad luem veneream profligandam satis efficax erat. Illarum opiatarum formulæ, quas piget hic exscribere, obviæ sunt apud ipsum Fernelium *De curatione luis Venereæ, cap. 15.* aut apud Julium Palmarium *Lib. 1. de lue venerea, cap. 7.* ubi apertius proponuntur.

4. Julius ille Palmarius, celeber Fernelii discipulus, sed ea in re in verba Magistri jurare nimium paratus, non sustinuit quidem Mercurii usum cum illo damnare, ut cujus utilitas in dies exploratior esset at vero existimavit cum illo luem debellari posse solo opiatæ usu, quam *ibidem* proponit, qua dicit *neminem hactenus falsum esse*, quam venalem prostare monet Lutetiæ *in vico Antoniano* apud Pharmacopœum quem nominat, quam fatetur ex duabus modo memoratis Fernelii opiatis compositam esse, *adjectis etiam*, ut ille subjungit, *aliquot aliis medicamentis, quæ adversus venena valere & ad sudores ciendos aptissima esse compererat;* sed quam certius est optato effectui imparem fuisse.

5. Guillelmus Rondeletius Professor & Cancellarius Facultatis Medicæ Monspessulanæ, asserit *in Tractatu de Morbo Italico, se in pauperibus usum esse syrupo sancti Ambrosii, qui ex decocto milii paratur & ramentis ligni ficuum*. Prostat simile remedium in Pharmacopœa Bateana sub titulo *Decocti Ambrosiani*, diciturque *Diaphoreticum nobile*. Refert Nicolaus Chesneau *in ordine remediorum alphabetico* ad calcem Observationum suarum adjecto tertiam ejusdem remedii formulam, juxta quam milium cum passulis & ficubus decoquitur, aitque decoctum illud laudari *ab Otthone Heurnio tanquam nobile sudorificum & diureticum*. Sed liquet hosce syrupos sive decocta, si quid ad sudorem movendum conferant, ad plenam luis venereæ curationem haud quidquam valere.

6. Demum narrat Samuel Formius, Chirurgus Monspeliensis, in Observationibus cum Lazaro Riverio communicatis, *Observat. 41.* „Henri-

„ ricum III. Gallorum Regem, lue venerea laborantem, cum a Medi-
„ cis ordinariis curari non potuisset, monitum fuisse Penam (Petrum)
„ tunc temporis Lutetiæ Medicinam facientem multos ab hoc morbo
„ liberare remedio peculiari, quod a quodam Turca didicerat, ideo-
„ que jussisse Penam vocari, a quo curatus fuit.„ Illud autem peculiare remedium nihil erat præter radicis Bardanæ in talleolas sectæ decoctum in æqualibus aquæ fontanæ & vini albi partibus, additis sub decoctionis finem folliculis sennæ, cujus decocti selibra mane jejuno ventriculo propinabatur in lecto per dies 15. vel 20. admotis ad diversas corporis partes silicibus majoribus calidis, & linteo obvolutis, ad sudorem proliciendum.

Non nescius sum quosdam esse, qui affirment Henricum III. usu radicis Bardanæ, quam Petrus Pena adhibuerit, non ex lue venerea, sed ex febre quartana convaluisse. Ita sane sentiunt Tancredus Robin, apud Joan. Jacob. Mangetum, *in Bibliotheca Pharmaceutica*, *in verbo* Bardana, & J. B. Chomel, Doctor Medicus Parisiensis, *Abbregé de l'Histoire des Plantes Usuelles*. Sed eos falsos esse opinor & in errorem ideo forte inductos, quod minus attente legerint Observationes Georgii Hieronymi Velschii, ubi narratur eadem historia. Ille scilicet postquam dixit *in Observationum Medicinalium Episagmate*, Observat. 4. *Empiricum quemdam Parisiensem plurimos quartanarios decocti radicis Lappæ majoris seu Bardanæ ex vino albo magno successu curare solitum fuisse*, mox addit *eadem quartanæ & luis venereæ quandoque remedia observari. Sic illam*, pergit idem, *cum tibiarum ulceribus hydrargirosi curatam narrat Guillelmus Ballonius*, 2. Epidem. & Ephemerid. pag. 131. *banc vero in Henrico III. Galliarum Rege eodem decocto Bardanæ a Petro Pena delatam esse testatur Samuel Formius apud Lazarum Riverium*, Observatione 41. Inde ergo factum fuisse videtur, ut præ oscitantia, nec satis adversa pronominum *illam* & *hanc* relatione creditum sit luem veneream cum ulceribus tibiarum in ægro Ballonii, hydrargyrosi; quartanam vero in Henrico III. decocto Bardanæ curatam fuisse, cum tamen ex ipso orationis contextu contrarium manifestum sit.

Itaque tantum abest ut ex Velschio auctoritatem Formii elevare jure liceat, ut contra Velschius ipse Formii observationem aperte confirmet. Neque in contrarium pugnat ullo modo Pena ipse, quicquid a non nemine dictum fuerit, cum nullum exstet hac de re testimonium, quod equidem sciam. Quapropter credibile est virus venereum ab Henrico III. olim contractum, dum e Polonia rediens Venetiis gonorrhœa virulenta male habuit, aliquot post annis repullulasse, quo tempore Petri Penæ consilio decocto Bardanæ retusum fuerit, ut refert Formius. *Retusum* dico, neque enim puto Bardanæ decoctum ad extirpandum virus ve-

nereum valere ; imo neque cum decocto Guaiaci ullatenus conferendum esse, quicquid de Bardanæ virtute adversus morbos venereos prædicent tum Simon Pauli *Quadripartiti Botanici*, *cap.* 3. tum Georgius Baglivius. *Praxeos lib.* 1. §. *De Lue venerea*.

CAPUT VII.

De diverso Mercurii & Mercurialium usu ad luis venereæ curationem ab ipso morbi ingressu ad hæc usque tempora.

GRæcis Ὑδράργυρος, Latinis *aqua argenti*, vel *argentum vivum*, recentioribus Chimicis *Mercurius*, est substantia metallica, mobilis, fluida, ponderosissima, globosam vel globosæ proximam figuram affectans, coloris ex cæsio albicantis, auro jungi amans. Duplex habetur, *Naturalis* alter, qui in forma viva e mineris eruitur, & dicitur *Mercurius virgineus*: Alter *artificialis*, qui ex minera cinnabarina excoquitur, & *Mercurius cinnabarinus* appellatur. Reperitur uterque in variis Europæ locis, sed optimus censetur, qui ex Hispania aut Hungaria devehitur.

Hydrargyrum ab antiquis damnatum tanquam deleterium.

Mercurius olim Aristoteli notus, *Meteorologicor. Lib.* 4. *cap.* 8. & Theophrastæ ejus discipulo, *Libro de Lapidibus* nomine *argenti fusi*, ἀργυρϐ χύτϐ, Plinioque, *Historiæ Naturalis Lib.* 33. *cap.* 6. nomine *argenti vivi* ab usu medico diu exclusus est, ut qui diceretur venenosus. Sic olim creditus fuit a Dioscoride, *de Medicinali materia Lib.* 5. *c.* 110. & *Alexipharm. cap.* 28. *vim habere pernitialem potus*, *suoque pondere interna exedere*: Sic a Galeno, *de simplic. Medicam. Facultate*, *Lib.* 4. *cap.* 19. & *Lib.* 5. *cap.* 19. & *in* 6. *Epidem. comment.* 6. *textu* 6. relatus est inter deleteria, quamvis hoc Galeni de Mercurio judicium aliorum sententia potius quam sua niti videatur, cum fatetur ipse alibi, *de simplic. Medic. Facultate*, *Lib.* 9. *cap.* 3. *artic.* 32. *se nullum unquam Mercurii periculum fecisse*, *interimatne interne sumptum*, *an externe admotum?* Sic demum ab universa Medicorum posteriorum turba cum Dioscoride & Galeno consentiente proscriptus fuit, ut videre est apud Oribasium *Medic. Collect. Lib.* 13. Paulum Æginetam, *de re Medica Lib.* 5. *cap.* 64. & *Lib.* 7. *in voce* Ὑδράργυρος, Aetium *Tetrabib. I. sermone* 1. *cap.* 1. & *Tetrabib.* 4. *sermone* 1. *cap.* 79. Actuarium, *Lib.* 5. *Methodi medendi*, *cap.* 12. &c.

Ab Arabibus medicis in usus medicos, sed exteriores vocatum.

Primi omnium Medici Arabes ausi sunt Mercurium exterius adhibere: Tum ad pediculos enecandos, ut constat de Rhase. *Lib.* 9. *ad Almansorem*: de Serapione, *Libro de simplici Medicina*, *cap.* 385. de Avicenna, *Lib.* 2. *Tract.* 2. *cap.* 47. & de Isaaco, *Lib.* 4. *Practic. c. p.* 9. ubi pro-

ponitur adversus pediculos argumentum ex argento vivo plerumque cum additis cineribus filicis & aceto: Tum ad scabiem, herpetem, cæterasque cutis defædationes sanandas, ut liquet ex Avicenna, & Serapione, *locis jam laudatis* & ex Mesue, *in Antidotario*, *distinctione* 11. ubi ad scabiem, impetiginem & *phlegma grossum*, ut ajebant, duo adducuntur unguenta ex multis quidem aliis composita, sed quibus immixtum inest argentum vivum saliva extinctum.

In utroque Mercurii usu Arabes Medicos fere omnes sectatores habuerunt, qui in Europa ante renata litterarum studia claruere. Sic in pediculorum perniciem unguenta mercurialia præscribuntur a Guillelmo Varignana, qui Genuæ Medicinam cum laude fecit circa annum 1300. *in Secretor. sublimium Tract. 3. cap. 9.* a Bernardo Gordonio, qui Montispessuli cum fama docuit anno 1305. *Lilii particul. 2. cap. 9.* a Guidone de Cauliaco, summorum Pontificum Clementis VI. & Urbani V. Capellano & Medico, ab anno 1348. ad annum 1363. *Chirurgiæ magnæ Tract. 6. Doctrin. 1. cap. 3. in fine* a Valesco de Taranta, qui Medicinam Monspelii professus est anno 1418. *Philonii Lib. 7. cap. 74.* Sic etiam unguenta similia contra scabiem, variasque scabiei species, ut *malum mortuum*, *phlegma salsum*, *asaphati &c.* adhibita fuerunt a Rogerio Parmensi, Medico circa annum 1250. *Chirurgiæ Lib. 1. cap. 42. de Morphæa alba;* a Rollando Capelluto, Medico circa annum 1268. *Chirurgiæ Lib. 1. cap. 15. de Rima seu Ruffa capitis;* a Theodorico, Medico celebri circa annum 1280. qui dein post addictum nomen Ordini Fratrum Prædicatorum ad Episcopatum Cerviensem promotus est, *Chirurgiæ Lib. 3. cap. 49. de Malo mortuo;* ab Arnaldo de Villanova, circa annum 1300. *Medic. Practic. Lib. 2. cap. 43. De scabie seu pruritu;* a Guillelmo de Varignana, eodem circiter tempore, *in Secretis sublimibus*, *Tractat. 3. cap. 1.* a Bernardo Gordonio, anno 1305. *Lilii particul. 1. cap. 24. rubric. 1. & cap. 25.* a Guidone de Cauliaco anno 1363. *Chirurgiæ magnæ Tractat. 6. Doctrin. 1. cap. 3. rubric. 1. 2. & 4.* a Valesco de Taranta, anno 1418. *Philonii Lib. 7. cap. 35. & 36.*

In quo sectatores habuerunt fere omnes Medicos, qui in Europa vixere a sæculo undecimo.

Inter unguenta mercurialia tunc temporis usu receptissima famosum fuit unguentum Saracenicum, ideo sic dictum dubio procul quod ab Arabibus seu Saracenis acceptum haberetur. Extat sequens hujus formula apud Guidonem loco laudato.

℞. *Euphorb. & Lithargyrii ana lib. ß.*
Staphid. agriæ quartam ß.
Argenti vivi quartam j.
Axungiæ porci veteris lib. j.
Incorporando in mortario fiat unguentum, de quo æger inungat se semel in septimana.

Debuit unguentum illud cuti illitum, ut quod Mercurio constaret ad nonam partem salivationem movere in plurimis; & sane constat etiam nec Guidonem, nec Theodoricum hunc unguenti effectum latuisse, nam uterque diserte monuit *hoc linimentum facere educere superfluitates per os balneando* (bavando) *& per subascellas resudando*, additque Guido *argentum vivum nocere membris principalibus*, *& dentibus atque gingivis*, ideoque varia proponit gargarismata, quæ ab ore interiore noxam arcerent. Illos autem ambos primos fuisse opinor, qui salivationem observarint, cujus antiquorum nullum Medicum, nisi forsan Alsaharavium, meminisse credimus, & qua tamen notabile incrementum Medicinæ accessit, detecta nempe noxa & antiquioribus Medicis incognita novæ evacuationis via.

Unde ad curationem luis venereæ accommodatum ex analogia.

Oportuit hæc sigillatim memorare, quandoquidem constat inde olim petitam fuisse ex analogia methodum illam curatoriam, seu therapeiam mercurialem, quæ nunc ad luis venereæ curationem usu potissimum viget. Cum scirent enim Medici, qui primis luis venereæ temporibus vixerunt, unguenta mercurialia ad impetiginem, herpetem, scabiem, phlegma salsum, malum mortuum, cæterasque cutis defædationes, tum ab antiquioribus Medicis jam pridem cum successu adhibita fuisse, tum a seipsis quotidie feliciter adhiberi, inde pronum ipsis fuit hæc eadem accommodare ad curationem morbi novi, cujus initio præcipua symptomata & maxime obvia pustulæ erant, ac cacoethea ulcuscula, quibus cutis deturpabatur, atque adeo qui a scabie, herpete, malo mortuo &c. parum differre credebatur.

Possent in testimonium adduci Medici multi & celebres, quibus plerisque luis venereæ exordia videre contigit, ut Gaspar Torella, anno 1500. *in Dialogo de Dolore in pudendagra;* Vvendelinus Hock, anno 1514. *De Morbo Gallico*, *cap.* 15. Jacobus Cataneus de Lacu Marcino, anno 1516. *Tractatus de Morbo Gallico cap.* 7. Joannes Manardus, circa annum 1525. *in Epistola ad Michaelem Santannam*, *Chirurgum;* Joannes Benedictus, circa annum 1550. *De Morbo Gallico*, *cap.* 4. Gabriel Fallopius, anno 1560. *De Morbo Gallico*, *cap.* 76. Sed unum instar omnium esse censeo Joannem de Vigo, qui Chirurgiam cum laude exercuit, qui ipsi morbi venerei ingressui coætaneus vixit, qui Tractatum de eodem affectu circa annum 1503. conscripsit, ubi sic expressis terminis loquitur, *Practicæ Lib.* 5. *de Morbo Gallico*, *cap.* 3. *Quicquid boni inventum fuit tam de localibus, quam universalibus auxiliis pro curatione hujusmodi Morbi Gallici*, (*& crede mihi tanquam experto in tali re*) *a Theodorico* Capitulo de malo mortuo, *& Arnaldo de Villanova* Capitulo de cura scabiei *accepimus*.

Hydratgyrum.

Debuit sane Mercurius in unguenta ad luem veneream citissime admitti

mitti, & ab ipso morbi ingressu, cum Gilinus *in Opusculo de Morbo Gallico*, anno 1497. Torella *in Tractatu de Pudendagra*, anno 1498. Aquilanus *in Tractatu de Morbo Gallico*, anno eodem Benivenius *in Libro de abditis morborum causis*, anno 1507. Vvendelinus Hock *in Libro de Morbo Gallico*, *cap.* 15. anno 1514. unguenta varia mercurialia laudent vel proponant.

Idcirco vix in eam opinionem adduci possum, ut putem Joannem Carpum, seu ut vero nomine appellem, Joannem Berengarium, Carpensem, Medicum & Professorem Chirurgiæ Ticinensem, Mercurii in curanda lue venerea adhibendi primum inventorem fuisse, aut ut ait Fallopius, *De Morbo Gallico*, *cap.* 76. *solum coluisse secretam hanc medicinam*. Sed facile crediderim & hunc & Joannem de Vigo huic coætaneum egregios fuisse mercurialis therapejæ promotores, qui ea methodo ægrotantes quamplurimos curandos susceperint, & perfecte sanaverit, unde sibi comparavere & famam & divitias opimas. Narrat enim Fallopius de Jacobo Carpensi *loco laudato*, *ita opulentum redditum fuisse solo illo quæstu*, *ut moriens testatus fuerit numeratam pecuniam* 40000. *scutatorum*, *præter argenteam materiam*, *quæ omnia Duci Ferrariæ reliquit; omnis enim aqua ad mare currit*. Joannes vero de Vigo refert ipse, *Practica Lib.* 5. *cap.* 2. *se ceratum* mercuriale *sua descriptione ordinatum millies expertum fuisse cum honore & utilitate non parva*.

Initio quidem Medici Mercurium in unguentis cautissime adhibuere, post convenientem præparationem & dosi parcissima, ut qui pro ægrotantibus metuerent a remedio nondum satis explorato. Sic in unguento, quod a Torella proponitur, Mercurius vix cedebat in quadragesimam partem reliquæ materiei; in decimam quintam vel decimam quartam ad summum in unguentis, quæ a Gilino aut Aquilano proferuntur; demum in unguentis, quæ prostant apud Vvendelinum Hock, ad octavum, quod maximum erat. Parcior ea quidem erat Mercurii quantitas, sed quæ potuisset prudenter deinde augeri duce experientia, ut auctam fuisse certum est, atque ea ratione pedetentim ad debitam dosim deduci. Sed placuit Empiricis, improbissimo & consideratissimo hominum generi, præcipitantia omnia perdere, nullis præmissis universalioribus remediis Mercurium temere illinendo: Imo cum Mercurium a Medicis parcius illitum ad curandam luem veneream plerumque inefficacem esse deprehenderent, in contraria peccando ægrotantes nimia & præcipiti hydrargyrosi ita opprimere, ut remedii vehementia mortem obirent non pauci, cæteri vero, qui valentissimi vel felicissimi erant, ptyalismo, diarrhœa oris ulceribus, capitis inflammatione confecti, macilenti, luridi, squallidi, edentati, balbutientes, ore obligato capistrati post miserias diuturnas & miserrimas lente convalescerent.

Sed parcissima dosi, & cautione maxima.

Hinc

Ea methodus cito infamata fuit Empiricorum imprudentia, in quos Medici acriter invecti sunt.

Hinc factum, ut Medici in Sycophantas tot miseriarum auctores acriter invecti sint. *Advertant*, inquiebat Gilinus *loco supra laudato*, *hi qui confidunt in istis imperitis, ut barbitonsoribus, sutoribus, ac cerdonibus, & maxime viatoribus, qui nostrarum carnium sunt carnifices ..... qui humorem facientem morbum non evacuant, sed solum cum localibus has passiones curare volunt. Aromatarii*, ajebat Torella *in dialogo de dolore in pudendagra, herbarum collectores, cæterique mechanici ac vagabundi & impostores his temporibus hujus mali veros & perfecte curatores seipsos esse profitentur, & quia nihil sciunt, nihil dubitant, & mirabilia pollicentur; quos si audires, mortuos suscitare crederes, & paulo post spes inanis erit, nam repentina ac insperata mors intercipit*.

Neque immerito si Huttenum audiamus.

Neque credes Medicos illos in Empiricos sui temporis acrius stomachatos fuisse, si Huttenum audire velis narrantem infortunia syphiliticorum, qui Mercurio curabantur, quæ *ipse miserrima vidit & quorum pars magna fuit*, utpote luem veneream per novem annos ipse passus, & undecies unctus. Linimento, inquit ille *De curatione Morbi Gallici per administrationem ligni Guaiaci, capite* 4. ex variis remediis præparato *ungebant brachiorum & crurum juncturas:* " Aliqui spinam ac cervicem: nonnulli tempora etiam, item & umbilicum: Atque iterum alii universum corpus: Quibusdam semel die, quibusdam bis, nonnullis tertio iterum die, aut quarto. Claudebantur ægri in æstuario, quod calebat assidue atque intensissime, alii viginti, triginta alii totos dies, nonnulli plures. Perunctum lecto, qui intra æstuarium sternebatur apponebant, ac multa superinjecta veste sudare cogebant. Ille vix iterum accepto unguento cœpit languescere mirum in modum, tanta unguenti vis erat, ut intra stomachum, quod in summo corpore morbi fuisset, compelleret, inde sursum ad cerebrum, unde per gulam & os defluebat morbus tanta tamque violenta injuria ut dentes deciderent, qui non accurate ori intendissent. Omnibus certe exulcerabantur fauces, lingua & palatum, intumebant gingivæ, dentes vacillabant, sputum per ora sine intermissione profluebat, omni protinus fœtore olentius, tanto contagio ut quicquid oluisset, statim inquinaret ac pollueret. Unde & labia sic contacta ulcus trahebant & intus buccæ vulnerabantur. Fœtebat omnis circa habitatio, atque adeo durum erat hoc curationis genus, ut perire morbo complures, quam sic levari mallent. Quamquam vix centesimus quisque levabatur, recidivo ut plurimum ægro, cum vix paucos ad dies duraret ejus juvamentum.

" Hoc autem in unctione miserrimum fuit, *pergit Idem paulo post*, quod qui sic medebantur, medicinam ipsi non callebant. Neque enim Chirurgici hac tantum utebantur, sed ut audacissimus quisque, aut aliis viderat, aut ipse tulerat, ita circuibat Medicum agens. Uno quopiam

" ad

„ ad omnes unguento utebantur; &, *ut ait ille*, uno calceo omnes „ calceabant, uno collyrio omnes ſanabant. Si quid accideret interim „ ægro, conſilii inopia quid ſuaderent non habebant. Ferebanturque „ latrones, ut in publico errore, cum obmuteſcentibus Medicis experiri „ omnibus, quid vellent, liberum eſſet. Itaque nullo ordine aut præ- „ ſcripto, niſi quod æſtu ac vapore cruciabant, ſimiliter omnes nul- „ lius neque temporis neque corporum qualitatis habita ratione cura- „ bantur ægri. Neque inſcii perunctores, materiam quæ morbi cauſa „ eſſet, ducta alvo ſubtrahebant, aut circa eſum ac potum temperan- „ tiam aut ullum victus diſcrimen indicebant. Tandem eo incommo- „ di res veniebat, ut dentium uſus adimeretur, ipſis vacillantibus. „ Os alioqui totum uno occupante ulcere cibi appetentiam, frigefacto „ ſtomacho & turbante fœtore, amitterent ægri. Cumque ſitis eſſet in- „ tolerabilis, tamen quod ad ſtomachum faceret, potionis genus nul- „ lum inveniebatur. Multis ad vertiginem, quibuſdam ad inſaniam „ uſque infeſtabatur cerebrum. Tremebant inde non manus tantum, „ ſed pedes etiam & univerſum corpus, ac lingua balbutiem trahebat, „ nonnullis immedicabilem. Multos in media curatione interire vidi, „ & quemdam novi ſic medentem, qui tres una die viros agricolas, „ cum intro hypocauſtum plus æquo æſtuans concluſiſſet, ac illi ſa- „ lutis, quam ſic adepturos ſe ſperabant, ſtudio patientius quam par „ erat conſiſterent, donec defectis per caloris vehementiam cordibus „ mori non ſentirent, miſere jugulavit. Alios vidi intumeſcente ad „ fauces gutture, cum exitum non haberet ſanies primum quam in „ ſputo dejici oportuit, deinde ipſe etiam ſpiritus, ſuffocari; quoſ- „ dam, cum meiere non poſſent, mori. Omnino pauci convaluerunt, „ atque illi hoc periculo, hac amaritudine, his malis.

Haud igitur mirum eſt ſi Guaiacum & lignum ſanctum, anno 1517. ſi radix Chinæ, anno 1535. ſi Sarſa-parilla eodem circiter tempore; ſi Saſſafras paulo poſt in orbem noſtrum illata miro cum applauſu excepta fuerint tanquam humani generis ſoteria. Credebantur enim miſerrimos ægrotantes & a morbo difficili & a remedio morbo difficiliore liberatura. Sed o ſpes hominum fallaces! Brevi compertum fuit lues venereas dari non paucas adeo virulentas, vel inveteratas adeo, ut eluſa omni remediorum illorum exoticorum efficacia ſoli cederent hydragyroſi legitimæ. Sic ſtatuebat Alfonſus Ferrus anno 1538. *Lib. de ligno ſancto, cap. 6. Ad inunctiones* Mercuriales *veniendum eſſe poſtquam ex medicina ligni ſancti bis terve ſumpta cognitum fuerit ægrotum non convaleſcere*. Sic Fallopius *Tractatu de Morbo Gallico cap. 76.* referebat anno 1560. *ſe vidiſſe adoleſcentem laborantem Gallico, in quo omnia regia* (hoc eſt medicinæ ex Guaiaco, China &c.) *infeliciter experta ſunt, quem Empiricus hydrargyro curavit.*

Inde factum ut Guaiacum radix Chinæ, ſarſaparilla, & ſaſſafras miro cum applauſu excepta fuerint aliquandiu.

Quare

Quare pergit ille, *in rebellibus affectibus & desperatis usus sum & præcipue, cum tentarim prius alias vias per omnia genera medicamentorum.*

Sed comperta lignorum illorum inefficacia ad hydrargyrosim redeundum fuit.

Itaque magis explorata semel iteratis experientiis Guaiaci & Chinæ vi, meliusque cognita eorumdem inefficacia, atque adeo remediis illis in dies vilescentibus, necesse fuit Medicis, ut quibus jam nulla alia efficacia remedia suppeterent, inunctiones mercuriales, aliquandiu si non omissas, at certe neglectas, ad usum revocare. Rem totam ingenue confitetur Antonius Fracantianus, in Libro de Morbo Gallico, quem anno 1564. edidit. *Alius*, inquit, *sanationis modus habetur ex inunctionibus hydrargyrum recipientibus, quæ quidem licet quandoque sanare videantur, tamen tanquam nimis violentum & periculosum, jam non erat amplius in usu, sed nunc secundus agitur annus Morbo Gallico rebelli & contumaci maxime facto, quod multi sunt coacti, & quidem doctissimi viri, iterum ad prædictas inunctiones devenire.*

Abhinc Mercurium & omnia Mercurialia præparata sub Medico censu retinere, tamquam vera luis venereæ rhizotoma; iis fidere, iisque uti, sed ea prudentia, qua par erat; denique mercuriales inunctiones adhibere, sed cautiore & tutiore methodo Medicis omnibus in Europa solenne fuit. Usus vero decoctorum ex Guaiaco, radice Chinæ, Sarsa-parilla, Sassafras &c. huc tandem omnis recidit, ut ad morbos venereos, locales, incipientes, leves propinentur, vel ad summum, nec unquam nisi præmissis Mercurialibus, ad eas luis venereæ species, quæ cum strumosa vel scorbutica constitutione implicatæ sunt, ut suo loco videbimus.

Duplex Mercurii usus, exterior & interior.

Moris fuit Mercurio uti duobus modis, vel foris cuti illito aut quomodocunque admoto, vel intro ore sumpto devoratoque.

Primo. Exterior Mercurii usus ingressu luis venereæ antiquior, hujus morbi curationi ex analogia tantum accommodatus est, uti modo diximus. Suam in illo administrando methodum veteres olim habuere; suam recentiores hodie habent non parum disparem.

Mercurius foris adhibetur triplici forma.

I. Mercurius extrinsecus olim adhibebatur triplici forma, nempe unguenti sive linimenti, emplastri sive cerati, & demum suffumigii.

Linimenti sive unguenti.

1. Linimenti basis erat Mercurius extinctus, ea quantitate ut sextam vel octavam reliquæ materiei partem constitueret. Ne vi frigida, qua pollere putabatur, nervis noceret obstupefaciendo vel relaxando, adjiciebantur sexcenta alia e numero calefacientium, attenuantium, discutientium, rarefacientium, incidentium &c. ut axungiæ; adipesve porci, anseris, ursi &c.; medullæ butyrumve; oleum chamæmelinum, anethinum, laurinum, rutaceum, masthichinum, vulpinum, lumbricorum terrestrium, petrolæum; ciclamen, aristolochia, staphysagria; radices zedoariæ, ebuli, enulæ campanæ, bryoniæ, iridis florentinæ; pirethrum, zingiber; bdellium, euphorbium, ammoniacum, aloe, styrax, masthiche; lithar-

lithargyrium, sulfur vivum, tartarum rubrum, cineres sarmentorum, theriaca &c. quæ singula diverso numero & dosi in variis linimentis varia, in mortario probe comminuta & commista in formam linimenti subigebantur. Unguento istiusmodi calide ad ignem illinebant artuum juncturas, artusque usque ad axillas vel inguina, imo corpus universum, abstinendo tantum a partibus, quas *principales* vocabant, nempe ab abdomine, thorace, & capite, sic pluries iterando donec manifesta imminerent ptyalismi indicia.

2. Materies cerati sive emplastri mercurialis eadem erat ac linimenti, hoc uno tantum discrimine quod parcior esset axungiæ quantitas, cera vero suppleret quod de axungiæ quantitate decedebat, ut ea ratione emplastro debita firmitas conciliaretur. Famosum & usu maxime receptum olim fuit Ceratum a Joanne de Vigo descriptum, *Practicæ Lib.* 5. *cap.* 2. quod *se millies expertum esse ait cum bonore & utilitate non parva*, & quod dicit esse *nobilissimæ operationis*. Hujus formula obvia est in pharmacopœis omnibus nomine *Emplastri de Vigo*, sed in quo componendo solet augeri adhibiti Mercurii quantitas, seu ut ajunt, *quadruplicari*. Hoc emplastro seu cerato super alutam extenso artuum juncturas, artus ipsos, totumque corporis habitum contegebant, exceptis ut modo dictum de linimento, ventre, thorace & capite, neque detrahebant nisi prima apparerent imminentis ptyalismi indicia. Cerati sive emplastri.

3. Suffitus ex simili parabantur materie, nempe ex Mercurio saliva aut terebinthina extincto, vel Cinnabari, quibuscum admiscebantur alia, quæ oleosa & pingui qualitate igni concipiendo fovendoque, fumoque emittendo paria essent: 1. Resinæ vel gummata, ut thus, mastiche, olibanum, myrrha, styrax, benjuinum, opopanax, gummi juniperi &c. 2. Aromatica, ut nux moschata, macis &c. 3. Ligna pinguia, ut aloes, juniperi, pini, santalorum &c. quæ singula pulverata vel mucilagine tragacanthi formabantur in trochiscos, vel terebinthina excipiebantur in formam opiatæ: Cum iis utendum erat, ægrum plane nudum in conopeo, papilinone, seu laconico, vulgo *l'arcbet*, stantem vel sedentem, concluso vel exerto capite pro ratione virium constituebant; in appositum ad pedes crucibulum prunis candentibus plenum, per fenestram ad hunc usum paratam, aliquot suffumigii trochiscos vel tabellas per vices conjiciebant, ita ut fumo exhalanti æger tandiu totus exponeretur, dum sudor eliceretur copiosus, nisi forsan immineret deliquii periculum. Ægrum inde deductum in lecto calido collocabant, & stragulis tegebant, ut sudor uberior provocaretur, quem post horam unam aut alteram probe abstergebant, ut æger nutrimentum sumeret, sic per dies aliquot iterando quotidie, donec ptyalismus appareret. Et suffumigii.

II. At

Digitized by Google

Quid usu mutatum sit in triplici illo Mercurii foris adhibendi modo?

II. At vero in illis methodis haud pauca emendata sunt & in melius revocata rerum usu & ævi posterioris diligentia.

1. Sic jam pridem obsolevit usus obtegendi totum corpus emplastris ad provocandum ptyalismum, tum quod inde cutis calens, rubefacta, erysipelatosa in pustulas seu ecthymata pruriginosa exasperaretur, cum maximo ægri tædio, nec sine febris periculo; tum maxime quod ea methodus tarda & ad movendum ptyalismum parum efficax esset, propter Mercurium a cera cæteraque crassiore emplastri materie strictius irretitum. Solent tamen emplastra eadem certis & peculiaribus locis etiamnum applicari, si tumor durior, skirrhus, ganglion, nodus, exostosis resolvenda sint, aut dolor venereus fixus discutiendus.

2. Sic etiam jam pridem cessatum est in usu suffumigiorum, ut quæ ægros pessime haberent, sudoribus incassum conficerent, ptyalismum plerumque inefficacem moverent, maxime vero capiti & pulmonibus plurimum nocerent, si exciperentur capite intra laconicum incluso, ut moris erat. Suffumigia tamen aliquando etiamnum adhibentur, ad resolutionem skirrhi, ganglii, exostoseos, vel doloris venerei in parte quadam fixi, ut modo dictum de emplastris mercurialibus.

3. Sic demum linimentum seu unguentum mercuriale, quod solum nunc usu viget ad promovendam salivationem, simpliciore quam olim methodo dudum præparatur: Exclusa nempe inutili, imo noxia illa calefacientium & incidentium farragine conficitur ex solo Mercurio purissimo, & si fieri possit, e cinnabari redivivo, saliva sola vel paucissima terebinthina extincto, cum axungia porcina recente, non salita, in mortario diu trito, pisto, subacto. Potest autem Mercurii proportio ad axungiam varia esse, ut Medico visum fuerit: Sed nisi in contrarium imperetur, solet ut plurimum esse ut 1. ad 1. ita ut unguentum ex æqualibus Mercurii & axungiæ partibus; vel ut 1. ad 2. ita ut unguentum ex una Mercurii & duabus axungiæ partibus componatur.

Quæ cautiones jam adhibeantur in administranda hydrargyrosi?

Constans nunc est Medicorum fere omnium sententia illitionibus mercurialibus rarius vel frequentius, pluribusque vel paucioribus utendum esse pro ægri ætate, temperie, viribus; morbi natura, gravitate, inveteratione; affectuum una implicatorum qualitate aut vehementia. Sunt nempe quos oporteat quotidie inungere, ut uber ptyalismus proliciatur; sunt quos altero, tertio aut quarto quoque die, ut ptyalismus levior sit; sunt demum quos tantum octavo quoque die, ut nullus cieatur ptyalismus imo quos identidem purgare expediat, si ptyalismus apparuerit, ut deturbata ad inferiora materia, arceatur salivatio imminens, vel incipiens supprimatur.

Cautiones eædem An-

Sed eædem cautiones neque olim ignorabantur a Medicis, qui cordati erant, ut abunde liquet ex Vvendelino Hock, anno 1514. *De Morbo Galli-*

Gallico cap. 15. Joanne Almenar, 1516. *De Morbo Gallico cap.* 4. *&* 6. Petro Maynardo, 1518. *De Morbo Gallico cap.* 3. Aloysio Lobera, 1540. *De Morbo Gallico cap.* 11. Guillelmo Rondeletio, 1560. *De Morbo Italico, cap. de Unguentis.* Nicolao Massa, 1563. *De Morbo Gallico, Tractat.* 4. *cap.* 2. *&* 4. Julio Palmario, 1578. *Lib. de Hydrargyro, cap.* 7. Ambrosio Paræo, 1585. *Operum Libro* 19. *cap.* 12. qui omnes jubent & inunctiones fieri tantum tertio vel quarto quoque die, ne salivatio moveatur, & salivationem, si nimia sit, imo quandoque si appareat, cathartici exhibitione cohiberi.

tiquioribus olim notę fuerunt, & a plerisque laudatæ.

Secundo. Paulo tardius cœptum est Mercurio uti ad interiora: Obstabat procul dubio Antiquiorum auctoritas, qui statuerant quasi ex tripode hydrargyrum *potum vim perniti alem habere, & interanea suo pondere perrodere*. Sed demum facto periculo, ubi compertum fuit Veteres ea in re falsos esse, mos sensim invaluit Mercurium intro sumendi multiplici forma.

Usus Mercurii interior, olim duplex tantum.

I. Debetur locus antiquissimus Mercurio præcipitato rubro, hoc est solutione in aqua stygia, vaporatione ad siccitatem & candefactione in pulverem rubrum redacto, seu ut loqui amant, præcipitato. Ea quidem præparatio descripta prostat apud Joannem de Vigo circa annum 1503. *in Antidotario seu Lib. 8. Practicæ cap.* 13. Sed Joannes de Vigo, cum corrosivæ hujusce præparati acrimoniæ probe gnarus esset, pulverem hunc *rubeum* inter phagedænica, quæ fungosis ulcerum carnibus mederentur, referendum esse ipse fatebatur. *Iste pulvis*, inquit, *licet inter medicamina corrosiva domesticæ corrosionis possit connumerari, quoad ejus effectum inter fortiora corrosiva primi ordinis connumerari potest. Et audeo dicere*, pergit ille, *quod hujusmodi pulvis inter medicamina corrodentia carnem malam, meretur ferre coronam: Et propterea dico quod est secretum secretorum corrodentium medicamentorum, cum quo in tempestate nostra multas lucratus sum pecunias, & honores non parvos consecutus.*

Nempe forma præcipitati rubri, seu pulveris rubei Joannis de Vigo.

Mirum inde forsan videbitur, nec immerito, ut opinor, idipsum remedii genus ab eodem Vigone intrinsecus præscribi, *Chirurg. Compend. Lib.* 5. adversus pestem, tanquam *mirabilem & egregiam Medicinam* ad dosim granorum iij. vel iv. cum theriaca: Imo vero proponi *ibidem & Copios. Lib.* 2. *cap.* 20. ad dolorem colicum, tanquam acceptum *a fide digna persona*, ad dosim granor. ij. cum scrupulo j. Diacymini, vel cum ℥ ß. Philonii Persici. Nullus quidem dubito quin ea opinio de mercurialis pulveris usu in dolore colico fluxerit primum a Paulo Ægineta, apud quem legere est, *Lib.* 7. *de re Medica*, argentum quidem vivum *ad medicum usum non adsumi, cum venenum existat, verum ustum & in cineres redactum aliisque speciebus permistum quosdam colicis & iliacis bibendum dedisse.* Sed certissimus sum pulverem ejusmodi ad famam Mercurio pariendam infelicissime delectum fuisse, cum enim

na-

Digitized by Google

natura drasticus sit, adeoque vehementissimæ & periculosæ operationis, præconceptis præjudiciis fovendis potius quam elevandis comparatus fuisse.

Ignoratur quo successu pulvis ille rubeus & in peste & in dolore colico a Vigone olim adhibitus fuerit, si tamen credere est adhibitum unquam fuisse. At certe constat numquam ab eodem in morbis ullis venereis intro usurpatum esse, sed foris tantum, *Copiosæ Lib.* 5. *cap.* 1. ad virgæ pustulas seu concrosa penis ulcuscula, eodem plane modo, quo solenne est eodem hodie etiam uti.

Notis fuit ejusdem pulveris processus Nicolao quoque Massæ, circa annum 1536. quem Joanni de Vigo se non acceptum debere gloriatur, sed *a quodam alio viro Alchimista sene* accepisse, qui ut ille ait, *De Morbo Gallico*, *Tractatu* 6. *cap.* 6. *erat mirabilis experimentator*. Hunc quidem pulverem *angelicum* vocandum censet *propter mirabilem ejus operationem*, & *angelicam in Morbo* Gallico...... *Huic enim medicamini*, subdit ille, *non est par, quoniam si cum ipso procedes, usque ad perfectam cutis generationem ducit, ut ego sæpe expertus sum, & est nobile in virgæ ulceribus malignis*. Sed vel inde liquet Nicolaum Massam, sicut Joannem de Vigo, Mercurio præcipitato rubro extrinsecus tantum usum fuisse.

Primus antiquiorum Medicorum, quos noverim, si forte non solus, Petrus Andreas Matthiolus fuit, qui in *Opusculo de Morbo Gallico* circa annum 1536. pulverem illum ad interiorem usum adducere ausus sit, sed quem prius ideo jubebat probe lavari aquis stillatitiis plantaginis & acetosæ, & aliquandiu ignis tortura exsiccari, *quoniam*, ut ajebat, *ex pulvere isto plurimæ possent contingere noxæ assumentibus ipsum, nisi prius debita facta esset præparatio*. Hunc autem pulverem ita præparatum in catapotio præscribebat ad grana v. & illius usu asserebat fore ut *dolores Gallici brevi eliderentur, pituita*, ut ajebat, & *atra bile vomitu nec non alvi dejectione evanescente*. Proponebat etiam usum ejusdem medicamenti tanquam efficacissimi ad pestem, quartanam contumacem, melancholicum morbum doloresque colicos & iliacos.

Sed in his sectatores nullos inter Medicos Matthiolus olim habuit, censores vero multos, ut Hieronymum Fracastorium, anno 1546. *Lib.* 3. *de Morbis contagionis*, *cap.* 10. Gabrielem Fallopium, anno 1560. *Tractatus de Morbo Gallico cap.* 79. Alexandrum Trajanum Petronium, anno 1565. *Lib.* 6. *de Morbo Gallico*, *cap.* 23. Michaelem Joannem Paschalium, anno 1566. *in Opusculo de Morbo Gallico*. Julium Palmarium, anno 1578. *Lib. de Hydrargyro*, *cap.* 6. *&c.*

Et nativa forma in pilulis Barbarossæ.

II. Præcipitato rubro successit Mercurius nativa forma, seu, ut ajunt, crudus, qui olim adhibitus fuit in famosis pilulis mercurialibus Barbarossæ, ideo, ut opinor, dictis, quod iis usus esset Chairedinus ille Bar-

barossa

barossa, Rex Algerii & rei maritimæ apud Turcas Præfectus, Francisco I. Gallorum Regi suppar. Et sane constat testimonio Petri Bayri, Medici Caroli II. Ducis Sabaudiæ, in *Enchiridio de medendis corporis affectibus*, *capite de doloribus musculorum ex Morbo Gallico genitis*, circa annum 1537. edito, *receptam* illarum pilularum *fuisse ex Turchia apportatam*.

Hæc autem erat ratio pilulas hasce conficiendi juxta Bayrum.

℞. *Argenti vivi* ℥xxv.
Rhabarb. elect. ʒx.
Diagrid. ʒiij.
Moschi & ambræ ana ʒj.
Farinæ frumenti, ʒij.
Cum succo limonum f. massa pilularum, ex qua formenter pilulæ magnitudine ciceris, & detur una pro vice omni die per horam ante cœnam.

Refert Bayrus *basce pilulas contra Morbum Gallicum in aliquibus (ex ulceribus & nodositatibus multum exterminatis) mirabilem fecisse operationem;* neque tamen dissimulat *primum, qui inter Christianos his usus est pilulis, cecidisse repente mortuum super pontem Avenioni, cum ipse ibi profugus esset propter prælia, anno* 1537. Grave quidem infortunium! sed quod pilularum illarum usui attribui jure nequaquam potuit, cum unicuique vix inessent quatuor grana Mercurii; quod tamen pilulis illis ex præjudicio attributum fuisse non miror, cum Rondeletius, qui & ipse pilulas easdem, sub alia tamen, sed parum diversa formula proponit in *Tractatu de Morbo Italico*, advertat *quod, si post decem annos aliquo morbo corriperentur qui hoc remedio usi essent, huic impingeretur ac imputaretur*.

III. At jam quidem quæcumque ad internum Mercurii aut Mercurialium usum pertinent, in melius relata sunt, quandoquidem Pharmacia inventis Chemiæ locupletata multa & efficacia Mercurii præparata nunc suppetunt, quibus uti tuto licet, si ita e re esse Medico videatur. *Nunc vero multiplex, cum Pharmacis inventis Chemiæ locupletata sit.*

1. Mercurius sublimatus dulcis, sive Aquila alba, cujus dosis a granis xij. ad xx. vel xxiv. si usus aliquoties repetatur, sanguinem mundificat, virus oppugnat, alvum subducit, ac demum ptyalismum movet.

2. Panacæa Mercurialis, cujus dosis a granis xv. ad xxx. quæ alvum quidem non subducit, si rite præparata sit, sed repetita ptyalismum excitat.

3. Æthiops mineralis vulgaris cum sulfure communi tritu, seu quod præstat, igne paratus. Dosis est a granis xv. ad xxx. non purgat, imo neque salivationem ullam plerumque ciet, præsertim si solo tritu confectus fuerit, quoniam mercuriales atomi tunc male colligatæ ventriculi calore in guttas facile coeunt, quæ tum mole tum gravitate ab ingressu in venas lacteas excluduntur.

natura drasticus sit, adeoque vehementissimæ & periculosæ operationis, præconceptis præjudiciis fovendis potius quam elevandis comparatus fuisse.

Ignoratur quo successu pulvis ille rubeus & in peste & in dolore colico a Vigone olim adhibitus fuerit, si tamen credere est adhibitum unquam fuisse. At certe constat numquam ab eodem in morbis ullis venereis intro usurpatum esse, sed foris tantum, *Copiosæ Lib.* 5. *cap.* 1. ad virgæ pustulas seu concrosa penis ulcuscula, eodem plane modo, quo solenne est eodem hodie etiam uti.

Notis fuit ejusdem pulveris processus Nicolao quoque Massæ, circa annum 1536. quem Joanni de Vigo se non acceptum debere gloriatur, sed *a quodam alio viro Alchimista sene* accepisse, qui ut ille ait, *De Morbo Gallico*, *Tractatu 6. cap. 6. erat mirabilis experimentator*. Hunc quidem pulverem *angelicum* vocandum censet *propter mirabilem ejus operationem*, & *angelicam in Morbo* Gallico...... *Huic enim medicamini*, subdit ille, *non est par*, *quoniam si cum ipso procedes*, *usque ad perfectam cutis generationem ducit*, *ut ego sæpe expertus sum*, & *est nobile in virgæ ulceribus malignis*. Sed vel inde liquet Nicolaum Massam, sicut Joannem de Vigo, Mercurio præcipitato rubro extrinsecus tantum usum fuisse.

Primus antiquiorum Medicorum, quos noverim, si forte non solus, Petrus Andreas Matthiolus fuit, qui in *Opusculo de Morbo Gallico* circa annum 1536. pulverem illum ad interiorem usum adducere ausus sit, sed quem prius ideo jubebat probe lavari aquis stillatitiis plantaginis & acetosæ, & aliquandiu ignis tortura exsiccari, *quoniam*, ut ajebat, *ex pulvere isto plurimæ possent contingere noxæ assumentibus ipsum*, *nisi prius debita facta esset præparatio*. Hunc autem pulverem ita præparatum in catapotio præscribebat ad grana v. & illius usu afferebat fore ut *dolores Gallici brevi eliderentur*, *pituita*, ut ajebat, & *atra bile vomitu nec non alvi dejectione evanescente*. Proponebat etiam usum ejusdem medicamenti tanquam efficacissimi ad pestem, quartanam contumacem, melancholicum morbum doloresque colicos & iliacos.

Sed in his sectatores nullos inter Medicos Matthiolus olim habuit, censores vero multos, ut Hieronymum Fracastorium, anno 1546. *Lib.* 3. *de Morbis contagionis*, *cap.* 10. Gabrielem Fallopium, anno 1560. *Tractatus de Morbo Gallico cap.* 79. Alexandrum Trajanum Petronium, anno 1565. *Lib.* 6. *de Morbo Gallico*, *cap.* 23. Michaelem Joannem Paschalium, anno 1566. *in Opusculo de Morbo Gallico*. Julium Palmarium, anno 1578. *Lib. de Hydrargyro*, *cap.* 6. &c.

Et nativa forma in pilulis Barbarossæ.

II. Præcipitato rubro successit Mercurius nativa forma, seu, ut ajunt, crudus, qui olim adhibitus fuit in famosis pilulis mercurialibus Barbarossæ, ideo, ut opinor, dictis, quod iis usus esset Chairedinus ille Barbarossa

barossa, Rex Algerii & rei maritimæ apud Turcas Præfectus, Francisco I. Gallorum Regi suppar. Et sane constat testimonio Petri Bayri, Medici Caroli II. Ducis Sabaudiæ, in *Enchiridio de medendis corporis affectibus, capite de doloribus musculorum ex Morbo Gallico genitis*, circa annum 1537. edito, *receptam* illarum pilularum *fuisse ex Turchia apportatam*.

Hæc autem erat ratio pilulas hasce conficiendi juxta Bayrum.

℞. *Argenti vivi* ℥xxv.
Rhabarb. elect. ʒx.
Diagrid. ʒiij.
Moschi & ambræ ana ʒj.
Farinæ frumenti, ʒij.
Cum succo limonum f. massa pilularum, ex qua formenter pilulæ magnitudine ciceris, & detur una pro vice omni die per horam ante cœnam.

Refert Bayrus *hasce pilulas contra Morbum Gallicum in aliquibus (ex ulceribus & nodositatibus multum exterminatis) mirabilem fecisse operationem;* neque tamen dissimulat *primum, qui inter Christianos his usus est pilulis, cecidisse repente mortuum super pontem Avenioni, cum ipse ibi profugus esset propter prælia, anno* 1537. Grave quidem infortunium! sed quod pilularum illarum usui attribui jure nequaquam potuit, cum unicuique vix inessent quatuor grana Mercurii; quod tamen pilulis illis ex præjudicio attributum fuisse non miror, cum Rondeletius, qui & ipse pilulas easdem, sub alia tamen, sed parum diversa formula proponit in *Tractatu de Morbo Italico*, advertat *quod, si post decem annos aliquo morbo corriperentur qui hoc remedio usi essent, huic impingeretur ac imputaretur.*

III. At jam quidem quæcumque ad internum Mercurii aut Mercurialium usum pertinent, in melius relata sunt, quandoquidem Pharmacia inventis Chemiæ locupletata multa & efficacia Mercurii præparata nunc suppetunt, quibus uti tuto licet, si ita e re esse Medico videatur. *Nunc vero multiplex, cum Pharmacia inventis Chemiæ locupletata sit.*

1. Mercurius sublimatus dulcis, sive Aquila alba, cujus dosis a granis xij. ad xx. vel xxiv. si usus aliquoties repetatur, sanguinem mundificat, virus oppugnat, alvum subducit, ac demum ptyalismum movet.

2. Panacæa Mercurialis, cujus dosis a granis xv. ad xxx. quæ alvum quidem non subducit, si rite præparata sit, sed repetita ptyalismum excitat.

3. Æthiops mineralis vulgaris cum sulfure communi tritu, seu quod præstat, igne paratus. Dosis est a granis xv. ad xxx. non purgat, imo neque salivationem ullam plerumque ciet, præsertim si solo tritu confectus fuerit, quoniam mercuriales atomi tunc male colligatæ ventriculi calore in guttas facile coeunt, quæ tum mole tum gravitate ab ingressu in venas lacteas excluduntur.

4. Æthiopes alii minerales numero multi, qui parantur e Mercurio iterato tritu cum pinguibus, resinosis aut gummosis quibuscunque corporibus subacto & extincto. Solent illi Æthiopes pro diversa additi remedii facultate diversis notari nominibus non sine ostentationis suspicione, *verbi gratia Mercurii alkalisati*, si cum pulveratis ostrearum testis; *Mercurii anti-phthisi*, si cum balsamo Peruviano sicco; *Mercurii anti-scorbutici*, si cum gummate Guajacano; *Mercurii vidi dulcis*, si cum manna calabrina; *Mercurii diuretici*, si cum gummate juniperino vel ammoniaco; *Mercurii cathartici*, si cum scamonio aut resina jalappii Mercurius subigatur &c. Sed horumce singulorum efficacitas opinione plerumque minor, quod mercuriales atomi laxe coercitæ sponte reviviscant in ventriculo in majores guttas, quarum pancæ, imo forsan nullæ sanguinem subeunt.

5. Mercurius violaceus seu Mercurius arte sublimatus ex Æthiope minerali igne præparato & cum æquali salis ammoniaci parte commixto. Hujus dosis a gr. xx. ad xxx. Blandior est, at vero simul penetrantior Æthiope minerali.

6. Mercurius præcipitatus albus ex Mercurio aqua forti vel spiritu nitri soluto & affusa muria præcipitato paratus, tepidaque optime elotus. Remedii quidem genus & efficax & satis tutum, quod si cum quadruplo sacchari commisceatur & ad dosim vj. ix. vel xij. granorum præscribatur, alvum subducit, & plerumque vomitum blande movet.

7. Ptisana sudorifica vulgaris ex decoctis Guajaco, Salsa-parilla, China &c. præparata, & soluto Merculio sublimato dulci vel panacæa Mercuriali saturata ad optatam dosim. Experientia enim compertum est præparata Mercurialia istiusmodi, in ptisana cæterisque liquidis aqueis ebullitione ex toto dissolvi contra vulgarem opinionem, si quod prima vice indissolutum superest, quodque duas tertias partes totius in summa æquat, iterum iterumque supra porphyriten lævigetur, ac ebullienti liquori iterum iterumque infundatur.

8. Solutio Mercurii per deliquium parata mediante tantum sale ammoniaco, & aquæ instar pellucida, cujus processus explicabitur infra *Lib.* 4. *cap. ultimo*. Potest tuto quidem ea solutio ore exhiberi, ut cui nihil omnino insit, quod facultate, nedum corrosiva, sed ne acriore quidem peccet: At vero solet nullo vel minimo successu plerumque exhiberi, quod perpaucam Mercurii soluti copiam in se contineat, quæ nec ipsa forte tota potest in sanguinem penetrare.

Quantumvis etiam nullo loco habe- IV. Haud satis novi an inter remedia quæ ad morbos venereos faciunt, connumerari debeant Arcana multigena, quæ ab Agyrtis & Circumforaneis magnifice venditantur, ut stolidum vulgus deludant, quippe pleraque vel inefficacia sunt, atque ideo probati remedii ne nomen quidem

dem

Digitized by Google

dem merentur, vel quod pessimum est, acriora sunt & deleteria, atque ideo habent vim veneni. Porro autem ut varia est multiplex Agyrtarum gens, maxime Lutetiæ, quo velut agmine undique confluunt, sic etiam varium est & multiplex arcanorum genus, quibus superbiunt. Si qua utilia sint & virtute aliqua polleant, quod tamen rarissimum, dudum nota sunt, & in Medicorum libris passim obvia, sed quæ de industria fucare ipsi amant, ut possint agnosci. Cætera meræ quisquiliæ sunt, vel quod deterrimum, nec tutæ, nec innocuæ. Possunt autem fere cuncta, quæ ab illo hominum genere proposita novi, ad sequentia revocari.

antur arcana multigena, quæ ab Agyrtis satis temere vendicantur.

1. Panaceas mercuriales multiplices, quæ licet processu operosiore præparentur vel præparari dicantur, vulgari nihilo efficaciores sunt. Inter cæteras commendatur 1. Panacea solaris & lunaris Michaelis de la Vigne, Medici Regii Parisiensis a Friderico Hoffmanno laudata, *Pharmacopæa Medic. Chimicæ Lib. 3. cap. 15. §. 22.* 2. Panacea N. de la Brune a Gervasio Ucay D. M. Tolosano descripta *Traité de la Maladie Vénérienne*, ad libri calcem, & a Joanne Devaux Chirurgo Parisiensi, *Tome 3. de l'Abbregé de la Médecine pratique de J. Allen.* Cujus utriusque Panaceæ processus infra proponentur *Lib. 4. cap. ultimo.*

2. Solutionem Cinnabaris vel præcipitati Mercurii rubri in menstruo quodam corrosivo seu aqua forti correcta, qualis est spiritus ille, qui Lutetiæ *Les Gouttes du General la Motte* dicitur, unde paratur Tinctura rutilans, purpurea, carbunculo concolor, cujus guttæ aliquot aqueo vehiculo, infuso *verbi gratia* foliorum Theæ instillantur ad usum quotidianum per mensem unum aut alterum, nullo quidem quod sciam periculo, sed nullo quoque successu.

3. Præparata Mercurialia ex acriorum genere, nempe Mercurium præcipitatum rubrum; luteum sive Turpethum minerale; præcipitatum viridem sive venereum; arcanum corallinum &c. quæ ad debellandam luem veneream numquam sufficiunt, periculi vero semper plena sunt quod corrosiva, caustica, deleteria sint, atque adeo, nisi caute & in robustis adhibeantur, viscerum anxietates, inflammationes, erosiones, hypercatharses, hyperemetos, cardialgiam, spasmum, syncopen lethalem non raro advocant.

4. Præcipitatum rubrum solarem, per se & sine menstruo confectum, qualis a Gervasio Ucay describitur, *Traité de la Maladie Vénérienne, chap. 8.* cujus processus infra proponetur *Lib. 4. cap. ultimo.* Quod remedii genus, licet paulo blandius agat præcipitato rubro vulgari, neque tamen ipsummet satis tutum est.

5. Aquas mercuriales, quas illi parant gemina methodo. 1. Guttas viij. x. vel xij. solutionis sublimati corrosivi unciis octo decocti hordei vel avenæ infundendo & ægris ore exhibendo per aliquot dies, a quo

pessimo facinore non abstinent Agyrtæ Londinenses nonnulli, si fides adhibenda sit Richardo Wiseman, *Treatise of lues venerea*, *chap.* 3. *pag.* 10. & Danieli Turner, *Dissertation on the venereal Disease*, *pag.* 99. 20. Semunciam, imo unciam unam aut alteram solutionis Mercurii in spiritu nitri affundendo libris duabus ptisanæ sudorificæ, quas mane jejuno ventriculo ægrotantibus propinandas exhibent, quod scelus cum præcedente ferme compar refert de Chirurgo quodam Parisiensi Joannes Devaux, ipse quoque Parisiensis Chirurgus, in præceptis generalibus, quæ subjunxit ad calcem *Synopseos universæ Medicinæ J. Allen*, quam e Latina Gallicam fecit anno 1728.

Caput VIII.

Qualis sit Mercurii & Mercurialium vis & efficacia, & quæ illius efficaciæ causa?

Effectus Mercurii in humano corpore.

Experientia compertum est, quod sane ratio nunquam suggessisset, nempe Mercurio, seu * intro sumatur chimice præparatus in pulveres tuto potabiles, seu extinctus & axungia exceptus corpori foris illinatur, varios & multiplices affectus produci.

1. Sanguinem, singulasque sanguinis partes atteri, comminui, liquari, atque inde morboso lentori tum rubræ tum limphaticæ cruoris partis efficacem medicinam fieri.

2. Vasa quæcumque corporis, sanguifera, limphatica, secretoria & excretoria, etiam minima & indefinite parva pervadi; si qua infarta sint, liberari gravamine; si qua obstructa, reserari; atque adeo omnia libere pervia effici.

3. Cordis & arteriarum pulsum majorem, validiorem, pleniorem reddi; at vero simul etiam molliorem, æquabiliorem, magis eurithmum, ita ut diastoles, systolesque, singulæ singulis magnitudine, duratione, celeritate, intervallo &c. perfecte consonent.

4. Secretionum, quæ a sanguine fiunt, ubertatem promoveri maxime humorum qui serosi sunt aut limphatici, ut urinæ, sudoris, limphæ stomachalis & intestinalis, salivæ &c.

5. In ore præcipuam scenam esse, cujus interiora calent, rubent, dolent, in papulas areasve erysipelatodæas tument, rimas ulcerosas agunt, phlyctænis phagædenicis dehiscunt, & ulcusculis serpentibus, quæ in me-

* Noverat quidem Fernelius salivationem hydrargyro foris illito moveri, sed nesciebat intro sumpto perinde excitari. *De Luis veneræ Curat. cap.* 7.

medio candicant, depascuntur, unde salivæ spissæ, viscosæ, limpidæ & albumini ovorum similis uber effluxus seu *Ptyalismus*.

6. Invalescente ptyalismo secretiones cæteras quascumque imminui & supprimi, exceptis ad summum diuresi & diaphoresi; imo vero ne illis quidem exceptis, quandoquidem constat & eas multo uberiores futuras esse, si salivatio vel nulla vel parcior foret.

7. Aliquando tamen, sed raro nullam, vel perexiguam salivationem cieri, & oris interiora nullomodo vel parum affici, quamvis cæteroqui Mercurius & debita dosi & modo debito adhibeatur: Sed tunc plerumque paulo largiores esse vel cæteras omnes secretiones, vel saltem unam alteramve, quæ idcirco sunt velut vicariæ deficientis salivationis.

8. Inde sive salivatio succedat sive deficiat, dummodo legitima fuerit Mercurii administratio, intra mensem resolvi partium tumores, ganglia, nodus, tubercula, exostoses, hyperostoses; discuti dolores rheumaticos, arthriticos, ischiadicos, qui ab impura venere ortum ducunt; sanari cutis pustulas, rhagades, ulcera; cohiberi ossium caries, & ad callum properare; ac demum quod in votis est, sanguinem ab omni seminii venerei labe purum & immunem præstari.

Effectus illi sunt oppido mirabiles, & in medicina non ante visi, nec qui ab insulso & inodoro corpore, qualis est hydrargyrus, viderentur expectandi. Eos tamen e notis Mercurii qualitatibus facili mechanismo deduci posse confidimus; modo diligenter attendatur ad sequentes Mercurii proprietates, quæ usu obviæ & experientia confirmatæ sunt. *Explicari possunt ex notis Mercurii qualitatibus.*

Postulatum I. Mercurium substantiam esse metallicam, fluidam, mobilem, ponderosam, a vi premente, conterente, comminuente in guttas indefinite parvas divisibilem.

Postulatum II. Discretas guttas singulas globosam figuram natura affectare, eo quidem perfectius sphæricam vel ad sphæricam propius accedentem, quo mole minores sunt.

Postulatum III. Guttulas illas liquoribus fere omnibus, sanguini vero maxime immiscibiles esse, unde fit ut Mercurius dici soleat, *Aqua non madefaciens*.

Postulatum IV. At vero invicem facillime jungi, & in majores guttas coire, si vel unico puncto sese mutuo intime contingant; sed in novas minutias nova vi denuo facile resolubiles esse.

Postulatum V. Guttulas omnes, ut-ut indefinite parvæ supponantur, pro nativo Mercurii pondere aqua, atque adeo sanguine circiter quater & decies graviores esse in specie.

Inde velut ex postulatis totidem eruenda sunt, quæcumque ad explicandam Mercurii efficaciam pertinent. Nimirum 1. Quibus viis &

Digitized by Google

quanta copia Mercurius admittatur in sanguinem. 2. Qua virtute semel admissus vasorum infartui & sanguinis vitio medeatur una circulando. 3. Qua facultate sanguinem alterando summa petat quasi ex electione, & excitatis in ore fœdis ulcusculis largam & jugem salivationem moveat.

Primo. Ut Mercurius gemina methodo adhiberi solet, extrinsecus cuti videlicet illitus unguenti specie, & intrinsecus ore scilicet haustus pulveris aut catapotii forma, sic varias geminasque vias esse necesse est, quæ ingressuro præsto sint.

Quibus viis Mercurius foris illitus intro subeat?

I. Mercurio quidem, si illinatur, haud defuturi sunt aditus, per quos intro subeat. Vidimus enim supra *hujus Libri cap.* 3. cutem totam poris inumeris densissime perviam esse, quibus tanquam emissariis exeant quidem effluvia, quæ corpore vivente jugiter exhalant, sed quibus etiam tanquam immissariis possint motu contrario, si vi superiore urgeantur, introire quæcumque corporis habitui admoventur. Guttulis ergo illiti unguenti facilis quoque per eosdem poros aditus primus intra cutem, unde possint a pone sequentibus ultra promotæ vel in vasa sanguifera capillaria, quæ per cutem numerose ludunt, recta pergere, vel quod corporis œconomiæ magis consentaneum videtur, vasis limphaticis exceptæ, quæ ab ipsis emissariis cutaneis ortum habent, una cum limpha in majores venas convehi.

Ratio æstimandæ quantitatis Mercurii quæ hac via introducitur.

Cum ea mercurialis linimenti introductio effectus sit correlativus, qui simul dependeat a dispositionibus tum cutis, quæ Mercurium admissura, tum Mercurii, qui cute admittendus est; de conditionibus tum cutis, tum Mercurii ex utraque parte judicium ferendum est, ut inde certa ratio iniri possit & celeritatis, & copiæ, qua Mercurius admittendus esse videatur.

Ex parte quidem cutis attendendum est, 1. Ad amplitudinem partis, quæ unguento mercuriali oblinitur; quo enim latius extensa est, eo plures poros offert ingressuro Mercurio.

2. Ad tenuitatem cutis, quæ quo tenuior, eo pluribus & amplioribus poris pervia est.

3. Ad ejusdem munditiem: quo enim cutis magis detersa est, eo liberius patent illius pori.

4. Demum ad calorem partis; pori enim partis eo amplius hiant, quo ipsa calore impensius rarescit.

Sic ergo conditiones omnes, quæ se habent ex parte cutis, futuræ sunt in ratione composita 1. Amplitudinis partis, quæ inungitur; 2. Tenuitatis; 3. Munditei; 4. Et caloris cutis inunctæ.

Ex parte vero Mercurii pari ratione attendendum est, 1. Ad quantitatem tum Mercurii, qui unguento inest; tum unguenti, quo cutis illini-

nitur. Quo alterutra enim major eſt, eo plures cæteris paribus mercuriales guttulas intromiſſum iri conſequens eſt.

2. Ad mobilitatem Mercurii latentis in linimento, qui quo purior eſt, quo pauciore plumbagine inquinatus, quo ad penetrandum expeditior, eo uberius intromitti debet.

3. Ad gradum motus quo intro pellitur: Quo enim fortius & diutius cuti affricatur, eo debet copioſius cute imbibi.

5. Demum ad moram quam trahit in parte inuncta: Eo enim majore copia admittendus eſt cæteris paribus, quo majore cura cavetur ne cutis ſemel illita extergatur.

Sic ergo conditiones alteræ, quæ ſe tenent ex parte Mercurii, futuræ ſunt ſimiliter ratione compoſita 1. Quantitatis; 2. Mobilitatis; 3. Motus Mercurii; ac 4. Moræ quam trahit in parte inuncta.

Proinde admiſsæ Mercurii quantitates, cum ab utroque conditionum ordine perinde dependeant, æſtimari debent in diverſis individuis ex ratione compoſita tum rationis compoſitæ prioris ex conditionibus, quæ ad cutem; tum rationis compoſitæ prioris ex conditionibus, quæ ad Mercurium ſpectant. Haud mirum ergo ſi totuplici conditionum combinatione totuplicia emergant diſcrimina, atque adeo ſi contingat aliquando magna illiti unguenti quantitate nullum effectum præſtari in uno; in altero vero pauca magnam & inexpectatam ſalivationem moveri; quæ notare vel ideo viſum eſt, ut inde tanto certius liqueat, quam caute vel expertiſſimis procedendum ſit in adminiſtrando eo remedio, cujus effectus tot ac tam variis de cauſis variare poſsunt.

Quibus viis Mercurius intro ſumptus ad ſanguinem traducatur?

II. Mercurio vero, ſi ore ſumatur pulveris vel pilularum forma, multæ patent in inteſtinis viæ quas ingrediatur, nemini non notæ. Vaſa enim chylifera, quibus defæcatior dulciorque coctorum alimentorum liquor, ſive chylus a primis viis in ſanguinem traducitur, præſto ſunt, quæ mercuriales atomos una cum chylo abſorptas communi alveo in ſanguinem convehant.

Ratio æſtimandæ quantitatis Mercurii, quæ hac altera via introducitur.

Quantitas Mercurii hac altera ratione introducti pendet, ſicut in præcedente caſu, a geminis diſpoſitionibus, tum vaſorum quæ admittunt, tum mercurialium partium quæ admittuntur. Hinc ergo uberior vel parcior futura eſt ex altera quidem parte, 1. Pro numero; 2. Et amplitudine oſculorum, quibus vaſa illa chylifera hiant in inteſtinorum cavum; 3. Aut gradu ſyſtoles alternæ vaſorum eorumdem, quæ fortius & celerius oſcillando appoſita liquida avidius exſugunt. Ex altera vero, 1. Pro quantitate, 2. Tenuitate, 3. Mobilitate partium mercurialium, quæ per inteſtina fluunt; aut 4. Pro gradu pulſionis, quam a contractis inteſtinorum tunicis experiuntur, & qua in hiulca vaſa chylifera urgentur.

Itaque ſicut in ſuperiore caſu, ſic & in iſto, introducti Mercurii quan-

 titas

titas æstimanda est in individuis diversis in ratione composita ex rationibus duabus aliis compositis; altera quidem conditionum, quæ a parte vasorum chyliferorum; altera vero conditionum, quæ a parte mercurialium atomorum se habent.

Mercurium intro sumptum parcius & difficilius in sanguinem traduci, quam foris illitum.

Paradoxum forsan videbitur, si dixero Mercurium ore haustum parcius difficiliusque in sanguinem transfundi, quam si cuti illinatur unguenti specie; attamen nihil certius est aut experientia magis confirmatum. Neque ratio, si res introspiciatur, in contrarium pugnat: Multa enim officiunt ingressui mercurialium partium ab intestinorum cavo in vasa chylifera, quæ obstant minime ne Mercurius cuti illitus in obvios cutis poros libere subeat.

1. Mercurialium partium cum chylo immiscibilitas gravitasque, qua eidem præponderant: Cum enim præcipites ruant ad imam intestinorum partem, nec in vasa chylifera facile penetrare possunt, quæ sunt in superiore aut laterali facie, ut a quibus descensu abscedant, nec in ea quæ sunt in inferiore, ut quæ pondere Mercurii nimio opprimantur & aggraventur. Inde est quod Mercurius crudus, etiam ad aliquot libras intro sumptus salivationem nullam unquam moveat; paucam vero & raro Æthiops mineralis, etiam magna dosi datus, potissimum si solo tritu confectus fuerit.

2. Vis cathartica, qua plerumque præparata Mercurialia pollent: Cum enim intestinorum tunicas in motus peristalticos citatiores agant stimulando, deorsum deturbari necesse est motu nimis præcipiti, quam ut possint vasis chyliferis affatim insinuari. Inde est quod Mercurius sublimatus dulcis cieat ut plurimum paucam salivationem.

Panacea una est præparatorum mercurialium, quæ cum chylo omnium maxime miscibilis, levissima, nulla purgandi facultate prædita sit, atque adeo quæ ore sumpta omnium copiosissime cum chylo sanguini transfundi, & salivationem efficacissime excitare valeat; unde fit ut omnium maxime usu recepta sit. Nihilominus tamen nec ipsius panaceæ efficacia efficaciam unguenti mercurialis æquat ullomodo: Constat enim semuncia una Mercurii unguenti forma cuti ex arte illita largiorem salivationem moveri & cum minore erethismo, quam semuncia pari Mercurii in panaceam arte Chimica conversi, & irritatis dosibus exhibiti; quæ sane discriminis ratio inter usum interiorem & exteriorem ejusdem remedii mira est, nec unquam alias, quod sciam, observata.

Secundo. Atomi mercuriales semel admissæ, quacumque introierint aut undecumque veniant, nota regione viarum, venis scilicet vasisve limphaticis ad cor cito convehuntur, unde repetito circulationis motu actæ partes suas paulatim obeunt sequenti ordine.

Effectus

Lemma I. Alterno cordis & arteriarum motu jactatæ cum sanguine pro-

mi-

miſcere ita confunduntur, ut in ſingulas columnas cruoris, qui per magnam arteriam fluit, in ſingulos arteriarum ſurculos, in quos arteria illa diſpertitur, & in ſingulas partes, ad quas minutiſſimi arteriarum ſurculi pertinent, æquali ratione diſtribuantur. primarii Mercurii

Lemma II. Eliquatis fervore ſanguinis terebinthinæ & axungiæ partibus, ſi quæ tamen Mercurii partes in ipſo ſanguine etiamnum coerceant, nativa Mercurii forma ſponte reviviſcit, in guttulas ſphæricas, læviſſimas, roris inſtar tenuiſſimas. Sic videmus ſub oculis Mercurium regenerari ex unguento mercuriali, quoties levi ignis calore colliqueſcit.

Lemma III. Pari modo pulverulentæ atomi præparatorum Mercurialium, excuſſis ſpiculis ſalinis quibus infixæ horrent, larvam ipſæ quoque deponunt & in nativam Mercurii formam redintegrantur, difficilius tamen, tardius, minuſque perfecte, quam guttæ unguenti mercurialis, ut in quas ſpicula ſalina intimius penetrent.

Lemma IV. Mercuriales guttulæ ſanguini, qui a corde contracto in aortam excluditur, interſperſæ, pari cum eo velocitate feruntur, dum exeunt. Habent ergo ſingulæ eam motus quantitatem, quæ ſit ad quantitatem motus guttarum ſanguinis ejuſdem molis in ratione directa ponderum reſpectivorum, atque adeo quater & decies majorem quantitatem motus, quam guttæ illæ ſanguinis molis ejuſdem, cum *ex Poſtulato* 5. Mercurius ſit quater decies ſpecifice gravior ſanguine:

Lemma V. Iſoperimetræ tum Mercurii, tum ſanguinis guttulæ inter circulandum de motu primum indito deperdunt ſingulæ ſingulis inſtantibus pro modo ſuperficiei, atque adeo ex æquo, cum ſuperficies æqualis in utriſque ſupponatur. Itaque, ſi ea decrementa æqualia ex quantitatibus motus inæqualibus utrimque detrahantur, ratio quantitatum motus ſuperſtitis in mercurialibus guttis, ad quantitates reſpectivas motus, qui ſupereſt in guttis ſanguinis, major futura eſt ſucceſſive ſingulisque inſtantibus. Sic ergo velocitas guttarum Mercurii, quæ primum eadem fuit, major fiet ſingulis inſtantibus velocitate guttarum ſanguinis æqualium & circumfuſarum.

Lemma VI. Ea diſcriminis ratio inter velocitatem guttarum Mercurii, guttarumque ſanguinis una interſperſarum nec unquam major eſſe poteſt, quam dum maxima eſt motus tarditas in guttis ſanguinis; nec ullibi, quam in tenuiſſimis extremorum vaſorum capillamentis, ubi conſtat ſanguinem lentiſſimo gradu procedere.

Lemma VII. Sic igitur momentum guttarum Mercurii, quod primo inſtanti, quandiu velocitas una fuit, ſuperabat momentum guttarum æqualium ſanguinis ratione ſolius gravitatis, qua mercuriales guttulæ guttulis ſanguinis in ſpecie præponderabant, jam eodem intenſius futurum eſt ratione tum ponderis majoris, tum citatioris velocitatis; atque adeo

licet

Digitized by Google

licet absolute decreverit a primo gradu eadem ratione, qua decrevit primigenia ejusdem velocitatis, nihilominus tamen respective majus futurum est singulis instantibus successivis. Sic ergo cum primo instanti quater decies majus tantum sit in aortæ trunco, momento partium sanguinis ejusdem molis, plus quam centies majus futurum est momento partium earumdem in extremis arteriarum capillarium ramis.

Lemma VIII. Mercuriales guttulæ agunt in obvia inter circulandum instar solidi corporis, & ideo majori momento, quo majori mole. Quapropter quo plures in grandiores guttas una coierint, eo fortius in obvia arietaturæ.

Effectus secundarii.

Ex his colligi possunt Corollaria sequentia:

I. Mercuriales guttulas inter circulandum pervia corporis vasa cujuscunque generis, etiam tenuissima permeaturas esse, cum præ divisibilitate possint vasorum quorumcunque angustiæ facile accommodari *ex Postulata* 1.

II. Impeto facto penetraturas etiam in obstructa vasa, quæ sanguini invia sunt, modo opposita resistentia minor sit momento, quo Mercurius sanguini prævalet, per *Lemmata* 4. & 7.

III. Si quod vas obstructum resistentiam majorem opponat, collectis ad ostiolum præ hærentia & mora pluribus Mercurii guttis, quæ in unam coituræ sunt, *ex Postulata* 4. velut agmine facto, atque adeo validiore ariete *per Lemma* 8. objectum obicem pulsatum iri, dum fiat via vi.

IV. Sic ergo itu redituque reseratis sensim, disjectis, perruptis obicibus vasa omnia corporis, etiam angustissima, libere permeabilia futura esse.

V. Liquida omnia corporis, sanguinem, limpham, humores recrementitios & excrementitios, si qua crassiora viscidioraque fuerint, momento majore, quo Mercurii guttæ ubique pollent per *Lemmata* 4. & 7. & celeritate majori, qua moventur in extremis vasis per *Lemma* 6. atterenda & comminuenda esse, atque adeo eliquanda, & ad nativam fluiditatem paulatim omnia revocanda.

VI. Sic ergo tutam, certam, celerem vitioso sanguinis, limphæ, humorum recrementitiorum & excrementitiorum lentori medicinam affore.

VII. Porro mercuriales guttulæ tunicas quoque vasorum pro momento & celeritate majori fortius impetituras esse, atque adeo ad oscillationis motum efficacius sollicitaturas, unde illorum pulsus major & citatior futurus est.

VIII. Sic ergo liquida quævis, sanguinea, limphatica, recrementitia & excrementitia jam fluidiora, & ab oscillantibus vasis fortius propulsa progressura & circulatura esse velocius, facilius, liberius, atque adeo infar-

farctus quosvis, quibus vasa omigena gravantur, expediendos esse.

IX. Sanguinem attritum & comminutum, disjectis in latius spatium moleculis, rarefaciendum esse, magis quidem minusve pro majori minorive mercurialium guttarum efficacitate, aut majori minorive partium sanguinis spissitudine.

X. Sic ergo pulsum 1. Majorem & pleniorem futurum esse, quoniam sanguine impensius rarescente arteriarum tunicæ & plenius replentur & magis dilatantur: 2. Frequentiorem, æquabiliorem & magis Eurithmum, quoniam vasa omnia libere pervia, solitoque tono oscillantia facilem, constantem, æqualem viam fluxuro cruori permittunt.

XI. Singulas, quæ in toto corpore fiunt, secretiones inde largiores fore multiplici de causa, 1. Pro aucta humorum fluxilitate, *ex Corollario* 8. 2. Pro majore vasorum omnium secretoriorum & excretoriorum permeabilitate, *ex Coroll.* 4. 3. Pro citatiore & frequentiore sanguinis appulsu *ex Coroll.* 10. & 4. Pro validiore momento quo appellit *ex Corollario eodem*.

XII. Sic ergo virus, contagium, seminiumve venereum, qualecumque sit, quantumcunque in corpore supponatur, ubicumque lateat in sanguine, vasis, glandulis &c. iterato guttularum mercurialium incursu disjectum, attritum, comminutum, exturbandum, profligandum & secretoriis quibusvis emissariis eliminandum esse.

XIII. Proinde reddita fluidis quibuscumque fluxilitate; reseratis vasis, ductibus, poris, emissariis; promoto oscillatorio partium motu; accelerata humorum circulatione; attrito, comminuto, eliminato contagio venereo; id est sublata causa morbi antecedente, conjuncta, continente, discussum iri morbosos humorum decubitus, atque adeo dolores rheumaticos, arthriticos, rheumatico-arthriticos; Præter-naturales tumores tum mollium, tum ossearum partium, atque adeo ganglia, nodos, phygethla, gummata, meliceride, atheromata, steatomata, skirrhos, exostoses & hyperostoses; Ulcerosas partium erosiones, atque adeo serpigines, herpetes, pustulas, ulcera, caries; Uno verbo omnia luis venereæ symptomata cessatura esse, aut ad perfectam sanationem properatura.

Cæterum, quæ de Mercurii effectibus diximus, nolim ita accipi quasi vero nullis coercerentur limitibus. Certe cum momentum, quod maximum mercuriales guttulæ in sanguinem, vasa, objectosque obices possunt exercere, finitum sit, finitam quoque fore ejusdem momenti efficaciam consequens est. Sic ergo Mercurius reserandis obstructionibus, discutiendis infarctibus, resolvendis tumoribus satis quidem est, quoties impacta hærensque materies mollis adhuc & cerea Mercurii momento cedere apta est: Minime vero, si durior firmiorque pertinacius eidem reluctetur; & inde est quod ganglia, nodi, skirrhi, exostoses & hyperosto- *Virtutem Mercurii certis limitibus coerceri.*

rosto-

rostoses, si inveteratione nimis induruerint inunctionibus mercurialibus, etiam ex arte administratis aliquando supersint, seminio tamen venereo plane profligato.

Quo modo Mercurius salivationem cieat.

Tertio. Jam restat ut rationem reddamus salivationis, purgationis scilicet genere novæ, antiquis plane intentatæ, nec in Medicina unquam visæ ante usum Mercurii, cui soli quidem propria est, sed non semper. Licet enim a Mercurio solo producatur, & producatur sæpissime, ab illo tamen semper non produci experientia compertum est; cum ægrotantium nonnulli Mercurii efficacitatem interdum constanter eludant, 1. Cur Mercurius salivationem moveat sæpissime, quod sane explicatu difficile est: 2. Cur non semper moveat, quod explicatu forsan difficilius.

I. Dicebamus modo usu Mercurii secretiones omnes promoveri, *Vid. Corol. XI.* unde licet colligere & ipsam salivæ secretionem uberiorem fore. Inde tamen non putamus salivationem arcessi posse, qualis inunctis Mercurio solet advenire, cum augmentum illud paucum, sit, neque salivæ præ cæteris humoribus peculiare. At saltem censemus inde ducendum esse salivationis primordium, quæ deinde sequentibus de causis intendatur.

Itaque 1. Inter secretiones cæteras secretio humorum limphaticorum, salivæ nempe & humoris stomachalis atque intestinalis, debet eo nomine uberrima esse, quod sanguis, dum Mercurio atteritur, in limpham, limphaticumve laticem fere totus resolvatur.

2. Ipsa vero salivæ secretio per secretionem humoris stomachalis & intestinalis debet ideo largior esse, quod nempe, cum saliva ut in os confluit, ita sine mora expuatur, secretoria & excretoria glandularum salivalium vasa liberiora inde sint, atque adeo magis pervia, quam vasa secretoria & excretoria ventriculi & intestinorum, ut quæ a materie ibidem collecta & stagnante, sive jam ante secreta, sive aliunde devecta premantur & offerciantur.

3. Sic ergo omnibus subductis saliva secernetur uberius ab usu Mercurii cæteris omnibus humoribus, & in os largiter affluet, unde frequens & importuna sputatio, quæ primis inunctionis diebus plerumque observatur, & quæ legitimæ salivationi solet præludere.

4. Porro saliva illa copiosior, quæ in os jugiter confluit, quam Mercurii virtus ab attrito sanguine vi elicit, quæ in syphiliticis quidem virulenta, in iis vero qui perfecte sani sunt, acris est, salsaque, tenuissimis osculis vasorum muciferorum, quibus os interius consitum est, latenter illapsa collecto muco vitiosam acrimoniam impertitura est, qua futurum ut ille sua tacite rodat conceptacula. Hinc in locis oris, ubi conceptacula istiusmodi mucifera plurima prostant, in labiis, buccis, gingivis, palato, imis faucibus, ac præsertim lateralibus linguæ partibus primum

ca-

calor, rubor, tumor ac demum exulceratio varia, multiplex, serpiginosa, phagedænica.

5. Doloris autem sensus, qui ulceratis partibus perpetuo inest, qui subinde intenditur acrioris salivæ affluxu, linguæ motu, dentium allisu, potulentorum aut esculentorum attactu, fortiores citatioresque motus oscillatorios in vasis staminibusque glandularum salivalium, parotidum, maxilliarum, raninarum &c. ex notis sympathiæ legibus sollicitaturus est, unde promota uberiore & celeriore secretione continuus & largus futurus est effluxus rivi instar salivæ spissæ, viscosæ, limphidæ. Sic pipere linguæ admoto salivam extundi, sic fumo lacrymas elici notum est. Hinc ptyalismus legitimus tandiu duraturus, donec oris ulcera, quibus fovetur, sponte vel arte consanescant.

6. Invalescente in hunc modum salivæ fluxu, imminui, imo supprimi necesse est secretiones cæteras omnes fere; sanguis enim, quo largius salivationi sufficit, eo parcius cæteris potest sufficere: Unas tantum excipimus diuresim & diaphoresim, quæ tamen solent etiam ipsæ haud levem decessionem inde pati.

Qua ratione Mercurius salivationem semper non moveat?

II. Rarum est, sed tamen indubia experientia compertum, ut modo dictum fuit, Mercurium effectibus suis magnam partem quandoque destitui, licet arte, methodo, dosi debitis administretur, frustrataque medentium & ægrotantium spe nec ulla inferre ulcera in ore, vel pauca, cutanea, levia; nec ullam salivationem excitare, vel perexiguam & sputationi potius quam salivationi similem. Mirum profecto tam quiete intra corpus aliquando adesse remedium idem, a quo tantas tempestates concitari solenne est. Si quid autem conjecturis valeo, videtur id totum repetendum esse ab una aut altera causarum sequentium.

1. Si cutis densa, compacta, vasis nimium turgidis constipata ingressuro Mercurio minus pervia sit, quem ideo parce, parcissime admittat.

2. Si sanguis natura siccior, quantumvis a Mercurio atteratur, paucam, paucissimam limpham suggerat, quæ salivationi fovendæ vix ac ne vix quidem sufficiat.

3. Si qua alia evacuatio, *verbi gratia* per sudores, urinam, alvum &c. natura, casu, arte solito uberior sit, unde limpha alio aversa, qua motus liberior est faciliorque, salivationem imminui, imo supprimi necesse sit.

4. Si salivales glandulæ natura vel morbo densæ, pressæ, compactæ, duræ, skirrhoidææ limphæ salivali appellenti difficilem, ideoque tardam viam permittant.

5. Si naturali vel vitiosa sanguinis diathesi saliva, quæ in os confluit, ita crassa, viscosa, pinguis sit, ut salibus stricte irretitis acrimoniæ expers fiat

fiat, nec ullam proinde muciferis oris vasculis noxam inferre apta sit

6. Si angustiora vasorum illorum oscula virus latens in saliva non imbibant, vel ita parum imbibant, ut inde vel nulla vel levissima labes conceptaculis inferatur.

7. Si desit vel æquo debelior sit sympathia, quæ inter oris interiora glandulasque salivales solet intercedere. Sic enim nec irritatio, nec exulceratio oris salivationem ullomodo moturæ sunt. Quod si mira forsan videatur ea variatio in sympathiis, qualem hic admittimus attendatur, velim, sympathias certis nullis teneri legibus, sed in variis varias esse: & hinc non raro causam esse cur alii aliis facilius difficiliusve ab emetico vomant, a fumo lacryment, ab errhino sternuant &c.

Mercurium lui venereæ efficaciter mederi sine salivatione.

Cæterum experientia omni ratione major Medicos jam pridem docuit Mercurium, etiam dum nullam salivationem ciet, cæteroqui tamen eosdem effectus in sanguine præstare, ac si salivatio legitima mota foret, modo debita copia ad sanguinem penetraverit, & proinde attenuatis liquidis, reseratis vasis, restituto oscillatorio partium motu, disgregatis obicibus, profligato seminio morboso luem veneream radicitus perinde extirpare.

Caput IX.

De eligenda facillima, tutissima, efficacissima medendi Methodo.

Haud satis est methodos curatorias recensuisse, quas in curanda lue venerea hactenus adhibitas fuisse novimus: Præstat insuper expendere quo loco unaquæque habenda sit, & pensatis singularum emolumentis & incommodis, paucis indicare quæ omnium optima, quæ tutissima esse videatur.

Jam dictum est supra cap. 6. hujus Libri methodos illas curatorias tres omnino esse, nimirum 1. Therapejam illam methodicam, qua Medici olim usi sunt primis morbi temporibus: 2. Administrationem lignorum, radicumque, quæ vi sudorifera pollent: 3. Usum Mercurii atque Mercurialium. De prima mora quidem nulla est, neque enim puto quemquam esse, qui hodie arbitretur luem veneream, morbum sane præ magnitudine herculeum & vulgaribus medicinis plane superiorem, iis remediis debellari posse, quæ neque adversus scabiem paulo difficiliorem satis valerent.

Id unum ergo in quæstionem primum venire potest, utra luis venereæ curandæ methodus potior sit, an administratio lignorum & radicum, an Mercurii & Mercurialium usus; Causa vero Mercurio semel addicta, ulterius dispiciendum erit, quænam ex omnibus Mercurii adhibendi

di rationibus tutissima & efficacissima sit, atque adeo præferenda?

Primo. Non miror usum Mercurii administrationi lignorum a plerisque postpositum fuisse decimo sexto sæculo. Vigebant tunc præjudicia in Mercurium pridem concepta, necdum satis notat erat recta illius adhibendi ratio; unde modo parcius tardiusque, atque adeo plerumque irrito; modo largius celeriusque administrabatur, atque adeo plerumque funesto successu. Adde Guajacum, Chinam, Sarsam-parillam, Sassafras nova tunc fuisse remedia, satis temere quidem, sed maxima tamen æmulatione vulgo laudata; miramque esse in plerosque novitatis illecebram, in omnes publici applausus potestatem. Uter utri præstet, an Mercurii, an lignorum sudoriferorum usus?

I. Inde nata probra illa atque maledicta, quibus tum Mercurium, tum eos qui Mercurio utebantur, olim vexatos fuisse legimus, ut videre est apud Gasparem Torellam, *Dialogo de Dolore in Pudendagra*, anno 1498. Joannem Baptistam Montanum, *Tractat. de Morbo Gallico*, anno 1550. Benedictum Victorium, *Lib. de Morbo Gallico cap.* 7. anno 1551. Joannem Fernelium, passim in Operibus, sed præsertim *De luis venereæ Curatione*, *cap.* 6. *&* 7. anno 1556. Gabrielem Fallopium, *Tractat. de Morbo Gallico cap.* 75. anno 1560. Dominicum Leonem, *Methodo curandi febres tumoresque præter-naturam*, anno 1562. Bernardinum Tomitanum, *De Morbo Gallico Lib.* 2. *cap.* 13. anno 1566. Julium Palmarium *Lib. de Hydrargyro*, *cap.* 7. anno 1578. Joannem Baptistam Silvaticum, *controversiarum Medicar.* 34. anno 1590. Aurelium Minadoum, *Lib. de Virulentia venerea*, *cap.* 39. anno 1596. &c. Mercurius olim a multis damnatus.

Non defuere tamen vel hoc eodem tempore, qui de Mercurii usu rectius senserint, ut Hieronymus Fracastorius, *Syphilidos Lib.* 2. *in fine*, anno 1530. Joannes Paschalis, *Lib. de Morbo Gallico*, *cap.* 6. anno 1534. Petrus Andreas Matthiolus, *Opusculo de Morbo Gallico*, anno 1535. Alphonsus Ferrus, *De ligno sancto Lib.* 1. *cap.* 6. anno 1538. Joannes Benedictus, *Libell. de Morbo Gallico*, *cap.* 4. anno 1550. Antonius Musa Brassavolus, *Lib. de Morbo Gallico*, anno 1563. Michael Joannes Paschalius, *Tractat. de Morbo Gallico*, anno 1555. Antonius Fracantianus, *Lib. de Morbo Gallico*, anno 1564. Augerius Ferrerius, *De Pudendagra Lib.* 1. *cap.* 11. anno 1594. Alexander Trajanus Petronius, *de Morbo Gallico Lib.* 6. *cap.* 7. anno 1566. Prosper Borgarutius, *Methodi de Morbo Gallico cap.* 13. anno 1566. &c. Laudatus a pluribus.

Sed inter cæteros consuli potissimum velim Nicolaum Massam, qui *De Morbo Gallico Tractat.* 4. *cap.* 1. anno 1563. affirmat inunctiones cum argento vivo, *etsi multis ingratæ sint*, *profecto tamen*, *si cum observatione ipsa*, *& conditionibus* requisitis *quis utatur*, *esse infallibilem & securissimam viam sanandi hanc ægritudinem*. Antonium Chalmetæum, *Method. Morbi Venerei curandi*, *cap.* 5. anno 1564. ubi postquam *affirmavit eos*, *qui tanto*-

pere

pere Mercurii usum improbant, aut numquam, aut non ut decet illius periculum fecisse, addit Mercurii usum *ipsum numquam fefellisse, qui quamplurimos ab hac detestanda lue etiam inveterata..... Dei beneficio liberavit*. Guillelmum Rondeletium, qui anno 1565. Librum *de Morbo Italico* concludit sequentibus verbis: *Ex supradictis*, inquit, *satis apparet argentum vivum antidotum & maxime accomodatum remedium ad Morbum Italicum esse, qua quomodocunque administretur, morbum curat*. Leonardum Botallum, qui in Tractatu, cui titulus est *De ratione luis venereæ curandæ*, *cap.* 17. anno 1565. testatur *remedia cum hydrargyro arte composita curare mirifice humana corpora lue venerea infecta, si arte sint administrata, humores e corporibus excludendo subtiles & cuti proximos per halitum, viscidos vero atque intimos per fauces & alvum, sic ut mirum videatur quam celeriter belleque id præstent*. Ambrosium Paræum, qui *Operum Lib.* 19. *cap.* 9. anno 1575. ait *inunctionum methodum omnium utilissimam & tutissimum esse* repetitque *cap.* 10. mox laudata Rondeletii verba, *argentum* nempe *vivum esse luis alexipharmacum propriumque antidotum, quod opportune exhibitum vires habeat admirandas: curare enim quocumque modo appositum partium tenuitate exsiccando & sudores movendo*.

Omnium tamen disertissime Mercurii utilitatem prædicavit Epiphanius Ferdinandus, in *Historiis sive observationibus & casibus* medicis, quas numero centum edidit anno 1621. ubi scripsit *Historia* 17. centum & quinquaginta Gallicos omnis ætatis & sexus, temperamenti varii, & in variis anni partibus hydrargyri usu a se persanatos fuisse, nullo symptomate superstite: Nominatque ibidem Medicum alterum Joannem Laurentium Protopanam, qui juratus ipsi retulerit se plusquam mille Gallicosos curasse felicissimo successu unguento mercuriali, unde colligit grates Deo agendas esse, a quo ad tantum morbum tam efficacem medicinam detegi permissum fuerit.

Ab omnibus jam dudum lignorum usui præfertur, duce experientia.

II. At vero, licet Mercurii causa tum numero, tum momento suffragiorum potior olim fuisse videatur, fatendum tamen toto sæculo decimo sexto quæstionem illam magnis utriumque Auctoribus controversam fuisse, & plenam dissensionis inter doctissimos. Id scilicet condonandum illis temporibus, quibus ne latum quidem unguem ab Antiquorum opinione recedere licebat, & nefas esse ducebatur remedio uti, quod ab iis infamatum fuisset. Sed tandem discussis præjudiciis prævaluit superiore sæculo experientia rerum magistra, ac repetitis exemplis apertissime compertum est lignorum quidem administrationem ad curandam luem veneream confirmatam, imparem & efficacem esse; contra vero usum Mercurii tutum, certum, efficacissimum, modo rite adhiberetur; unde factum ut Medici, tum qui in Antiquorum verba jurare parati erant ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ vi veritatis omnes tandem adacti sint Mercurio pri-

mas

mas deferre, ejusque usum in extirpanda omni lue venerea lignorum administrationi perpetuo præferendum esse uno ore confiteri.

Huic conclusioni suffragatur & ipsa ratio, quæ in rebus Medicis, si sola sit, parvi quidem; si vero experientiæ adstipuletur, magni semper facienda est. Nam, 1. Partes integrantes, seu potius guttulæ decocti lignorum, cum non agant in sanguinem gravitate, ut quæ sanguinis partibus proxime æqui-ponderent, non possunt in illum agere nisi qualitate altera, figuratione nempe specifica, cujus ope acres, aromaticæ, lixiviosa, quicquid spissum densum, viscidum cruori inest, solvere ac eliquare aptæ natæ partes seminio venereo inquinatas corrigant, imo vero seminium ipsummet paulatim destruant: Ac sane ea est una agendi ratio, quam in decocto lignorum ab omnibus admitti certum est. At inde multiplex mali labes; partes enim illæ decocti debent sua eadem figuratione tum solida tacite deradere & erodere, tum vitiosum liquidis acrimoniam impertiri: Unde summa corporis emaciatio, extenuatio, consumptio; unde pulmonum calor, irritatio, exulceratio; unde jecinoris, cæterorumque viscerum æstus, phlogosis, inflammatio; unde renum & vesicæ irritatio & phlogosis cum gravi dysuria; unde in fœminis immoderata menstruorum eruptio; unde demum, ut paucis contraham, universa illa incommoda, quæ lignorum administrationi solent adesse vel succedere. Ratione ipsa comite.

2. Guttulæ eædem decocti, cum momento satis debili pellantur, utpote parum ponderosæ, nequeunt sæpe in vasa aut vasorum glomeramina sive glandulas penetrare, quæ spissiore humore, nimiumque densato oppleta sunt, neque adeo hærentem & vitiosum humorem ibi congestum ullomodo corrigere. Hinc ergo labes altera præcedente pejor, siquidem humor ille pridem infectus, si casu vel temporis decursu sensim eliquetur & circulationi reddatur, luem veneream alteram non raro renovat priore male extincta nihilo mitiorem.

Neutrum vero metuendum est a Mercurio; nam 1. Cum omnis acrimoniæ expers sit, agatque solo pondere, neque liquidis acredinem, neque erosionem solidis ullam ex se inferre potest. Certe si alterutra læsio ex ejus usu videatur unquam emergere, ea non Mercurio tanquam materiali causæ accepta referenda est, sed nimiæ humorum ipsorummet acrimoniæ aut virulentiæ, quam diluentibus & edulcantibus prius temperare satis diligenter curatum non fuit. In summa duplex tantum a Mercurio periculum imminet, ne partium pondere nimio viscera molliora aggravet, & momento validiore vasorum tunicas nimium distentas discindat. Sed utrumque præcavere facile est depletis prius venæ sectione vasis, relaxato emollientium usu solidorum tono, Mercurio parce & pariter adhibito &c. sed de his alibi.

2. Mercurius, cum momentum exerceat momento sanguinis decies

& quater validius, vasa quævis tenuissima, quæ occlusa & sanguini ipsi invia sunt, aperit, recludit, permeat, atque adeo virus omne undique extundit, profligat ubique, extirpat radicitus. Quod si qua vasa in toto corpore impervia superesse possint, quod quidem ramum est, sed quod tamen de vasis duriorum exostosium, gummatum, nodorum &c. interdum verum est, ea certe tantum, quæ cum momento Mercurii ineluctabilia sint, vi nulla alia debiliore unquam in posterum reseranda sunt, & quæ proinde pro vasis omnino obliteratis haberi debent, humorque iisdem impactus pro humore numquam resolubili, & a quo nullum recidivæ periculum futurum sit.

Qua ratione olim factum est ut Guajacum in Hispaniola pro præsenti luis venereæ remedio habitum fuerit?

III. Mirum fortasse videbitur nonnullis Guajacum ipsum nullo discrimine cum cæteris lignis confundi, & nullius efficaciæ ad luis venereæ curationem nunc censeri remedium idem, quod olim in Insula Hispaniola tantopere initio valuit ad eumdem morbum.

Sed 1. Non satis constat de antiqua illa Guajaci virtute. Novi quidem unum esse aut alterum Scriptorem, (a) qui memoraverint in Insula Hispaniola Guajacum ab Indigenis ad luem veneream cum successu adhibitum, & Hispanis olim indicatum fuisse, qui eodem feliciter usi sint. Verum suspicio est, neque vana, Scriptores illos morbi mitigationem pro radicali (b) curatione habuisse, qua in re a plurimis in Europa quoque olim peccatum fuisse certum est.

2. Esto tamen. Demus Guajacum ad curandam luem veneream efficaciter olim valuisse: Quid tum? Num potuit Guajacum recens excisum, ideoque succi plenum virtute ea pollere olim in Hispaniola, qua destituatur in Europa, ubi exsuccum & evanidum administratur, quod sane videtur subodoratus esse ipse, qui primus Guajaci usum in orbem nostrum induxit? Qua de re vide Ulrichum Huttenum, *ubi supra cap. 6.*

3. Adde luem veneream, licet in Europa Guajaco non cedat, potuisse tamen in Hispaniola cedere, dum ibi natura mitior sit & curatu facilior, teste Gonsalvo Hernandez de Oviedo, *loco mox laudato*, & Fallopio, *Tract. de Morbo Gallico, cap.* 1. quorum hac de re testimonium potest exemplis confirmari. Exploratum est enim luem veneream in austrinis regionibus & lenius sævire & facilius sanari, quam in regionibus ad septemtriones proprius sitis.

4. Denique quorsum tam multa? Sperantne, qui hæc objiciunt, se unquam effecturos ut experimentis numero paucis antiquis, male comper-

(a) Antonium Musam Brassavolum, *in Respons. ad quæst. Alexandr. Fontana.* Ulricum Huttenum, *De Morb. Gallic. curat. per administr. ligni Guajaci cap. 6.* Gonsalvum Hernandez ab Oviedo, *Hist. nat. Indicar. region. Lib.* 10. *sect.* 1. *cap.* 2.

(b) Sane testatur Sydenhamius *in Epistola Responsoria* 2. usum Mercurii usui Guajaci jam præferri in ipsis Insulis Antillis.

pertis, in alieno orbe institutis, quæ ambigua sunt, fidem elevent experimentorum quæ plurima & certissima sunt, quæ nunc, quæ quotidie, quæ apud nos fiunt, & quæ contra Guajacum apertissime testantur.

IV. Ne tamen Guajacum suis laudibus defraudasse videar, lubens concessero, 1. Ejus decoctum, quod de ptisana quoque dictum velim quæ e China, Sarsa-parilla, Sassafras &c. præparatur, facere ad morbos venereos locales & incipientes, ut ad gonorrhœam, bubonem, ulcuscula venerea, & porros, in quibus seminio morboso extirpando plerumque sufficit, cum & paucum & recens sit. Cauto tamen opus est, ne temere adhibeatur in macilentis, exsuccis, retorridis, biliosis, picrocholis, iisve qui pulmone, renibus, vesica jam male habent. Casus, ad quos decoctum Guajaci utile est.

2. Decoctum idem utilissimum esse, sed sub cautione eadem, ad dolores dissipandos, si qui ab impura venere olim oriundi hydrargyrosi supersint, sive solum præscribatur, sive addito lacte vaccino ex arte temperetur, pro nota scilicet ægrotantium temperie humidiore vel sicciore, serosiore vel salsiore.

3. Denique decoctum illud necessario quandoque exhibendum esse post hydrargyrosim legitime administratam, si lues venerea cum strumosa aut scorbutica cachexia ita conjuncta fuerit, ut symptomata morbosa ab utraque causa dependeant. Mercurius enim, quo virus venereum potenter exterminatur, plerumque attingit quidem strumosum vel scorbuticum seminium, quod utrumque Guajaci decocto felicius cedit. Sic observavi syphiliticos nonnullos, qui strumis vel scorbuto simul laborabant, ab hydrargyrosi legitima perfectæ valetudini restitui non potuisse, nisi postquam per mensem usi fuerunt decocto meraciore, nunc quidem solius Guajaci, nunc vero Guajaci cæterorumque lignorum, cum additis plantis quibusdam anti-scrofulosis, aut anti-scorbuticis.

Opinor ad prius luis venereæ genus, scilicet ad strumosum, pertinere observationem illam, quam profert in *Præfatione Editioni Lugdano-Batave Aloysii Luisini præfixa* vir doctissimus Hermannus Boerhaave, scriptis suis *aureis & perpetua semper dignissimis vita* de re Medica, si quis alter optime meritus, cujusdam scilicet *ægri*, *qui incassum optimorum Medicorum consilia sequutus atque frustra hydrargyrosim expertus pro desperato relictus fuerat*, *& qui tamen recte convaluit* usu decocti Guajaci ex Methodo ab Huttenio descripta in Libro cui titulus est *De Morbi Gallici curatione per administrationem ligni Guajaci*. Sane ut suspicer luem eam, de qua agitur, e strumosarum genere fuisse, id potissimum facit, *quod*, ut ipse Boerhaave narrat, *in diversis corporis locis ossa essent adeo tabefacta*, *ut in digito manus articulus unus exciderit*, *in crure vero plurima loca cariosa spectarentur*. Licet enim ea ossium labes lui venereæ, quæ strumosa est, non fit *propria*, ut ajunt, *quarto modo*, experientia tamen compertum est in

illa frequentius usu venire, quam in alia ulla. Quod si vera conjicio, jam observatio a Viro doctissimo proposita inefficaciam Mercurii in profliganda lue venerea nullomodo probatura, quæ tamen sola in quæstione versatur; sed probatura solum Mercurii inefficaciam in curandis strumis & strumosa cachexia, de qua nullatenus ambigitur.

Expenditur sententia viri doctissimi Hermanni Boerhaave de virtute Mercurii.

Cætera vero argumenta, quæ *in Præfatione eadem* adversus vim Mercurii in omni lue venerea, afferuntur, Auctoris nomine magna quidem, re tamen tanta non sunt, ut a sententia dimovere valeant „ Argentum vivum, *inquit Vir doctissimus*, sola vi vitæ actum hoc malum „ sanat, motu expellit. Ideo & ejus medicata potestas haud valet corrigere venereum tabum, quando ille figitur in locis, ad quæ actio cordis & arteriarum vix pertingit. Hinc cariem diploes cranii non sanat, „ sed in cellulas ejus osseas consumpto pingui vacuas, iners effusus stagnat. Inde & ossium medullam inquinatam hoc malo vix repurgat. „ Gonorrhœas in sola cellulosa penis fabrica hærentes, per quas vix ullus circumeuntium humorum impetus, numquam sanat, licet luem simul dominantem perfecte eo tempore tollat. Officula tenerrima, solis tenuibus tecta membranis.... servare nequit, ne excidant.... sed „ mala venerea, quæ latitant in locis, per quæ arteriæ rubræ, flavæ, serosæ, pellucidæ, cæteræque per quas liquida cum idonea velocitate „ ruunt, argentumque vivum admittere in se possunt, atque illud fortiter urgere vitali potestate, perfecte sanari queunt Mercurii virtute. *Hactenus ille*.

Sed 1. Quandiu in parte corporis quavis, etiam a corde remotissima, vita est, hoc est quandiu in illa solidorum oscillatio & liquidorum motio reciproca viget, quibus vita debetur, tandiu mercuriales atomi liquidis interjectæ & eadem, qua ipsa, vi actæ, moventur cum celeritate, quæ major sit celeritate liquidorum ipsorum ex *Lemmate V. præced. capit.* & momentum exercent, quod adhuc multo majus sit momento æqualium partium liquidorum ex *Lemmate VII.* ac proinde tandiu aptissimæ sunt ad atterenda, comminuenda, dissolvenda liquida quævis hærentia, inspissata, impacta in ea parte; ad solidorum oscillationes promovendas & intendendas; uno verbo ad seminium venereum exturbandum, si quod ibi lateat, & ad reparandos seminii venerei effectus, si qui ibi sint ulla arte reparabiles. *Valet* ergo *Mercurii medicata potestas*, præ altero quocumque remedio, *corrigere venereum tabum* quacumque figatur in parte, dummodo ea pars vivat, hoc est dummodo ad illam *actio cordis & arteriarum pertingat*.

2. Quod si pars corporis quædam sufflaminata solidorum oscillatione & suppressa motione liquidorum plane emortua sit, aut carie latenter erosa, vel abscessu suffossa, tunc sane mercuriales atomi, quæ in hærentibus

bus in parte fluidis minutissimæ fluitant, pulsionis defectu sibi applicitæ & pondere deciduæ in guttas conspicuas una coituræ sunt, quemadmodum in defunctorum cadaveribus observatur post largam hydrargyrosim. Inde frequens est in iis qui Mercurio inuncti fuerunt; Mercurium colligi intra ossa, si qua cariosa sint, aut partes quascumque, si abscessu vel ulcere saucientur: Ut testantur Joannes Langius *Epistolar. Lib.1. Epist.* 43. Joannes Fernelius, *De luis venereæ Curatione cap.* 7. Gabriel Fallopius, *Tractat. de Morbo Gallico, cap.* 76. Alexander Trajanus Petronius, *Lib.6. de Morbo Gallico, cap.* 1. Itaque jure merito ait Hermanus Boerhaave Mercurium *in cellulas cariosæ diploes inertem, effusum stagnare*.

3. Collecto huic Mercurio via cita plerumque paratur qua effluat citra noxam, derasa scilicet carie vel aperto abscessu. At vero, utcumque aliquandiu retineretur, nihil inde immineret periculi, ut jam pridem docuit experientia, quæ Antiquorum præjudicia de vi argenti vivi venenosa falsi convicit. Siquidem Mercurius est, teste ipso Boerhaave loco laudato, *omnium forte cognitorum corporum minime rodens, vel acre*. Ideoque juxta Alexandrum Petronium Trajanum, *De Morbo Gallico Lib. 6. cap.* 3. cujus sententiæ suffragatur experientia, *si post inunctiones in humano corpore intus relinquitur, propterea tamen, ubi ad se redierit, & alicubi firmes permanserit, non magis obesse, quam plumbum, ubi forte in aliquo hominis membro retinetur*.

4. Minime potest Mercurio vitio verti, si *cariem diploes cranii non sanet*: si *ossium medullam inquinatam hoc malo vix repurgat*: si *gonorrhœas in sola cellulosa penis fabrica hærentes.... numquam sanet*. Cum ea enim symptomata a seminio venereo dependeant non tanquam a causa conjuncta continente, sed tanquam a causa conjuncta simpliciter, posito quidem seminio ipsa poni possunt, sed illo sublato eadem auferenda esse non consequitur. Nempe opus habent ulteriore curatione & diuturniore tempore, caries ossium quidem, ut corrupta ossis facies exfoliari; gonorrhœa vero ut prostatarum, vesicularum seminarium & cellulosæ penis fabricæ ulcera detergi; ambo demum ut callus vel cicatrix feliciter coire possit. Satis est si Mercurius *luem dominantem eo tempore perfecte tollat*, ut ab illo tolli testatur ipsemet Boerhaave. Siquidem ea ratione profligato semel seminio, a quo solidarum partium vitia fovebantur, futurum, ut caries & exulcerationes superstites quæcumque, quæ ante venereæ erant & remediis superiores, in meliorem naturam mutatæ remediis ordinariis jam tandem cedant.

5. Neque meliori jure objicitur in Mercurium, quod *officula tenerrima; solis tenuibus tecta membranis*, puta vomerem & turbinata officula interiorum narium, *servare nequeat, ne excidant*. Ea enim officula vel tota substantia, quæ præ tenuitate fere perpetuum est, vel alterutra tantum facie

 cor-

corrupta sunt & cariosa, quod rarissimum. Si prius, non magis potest integritas ipsis arte restitui, ne excidant, quam vita mortuo: Frustra igitur a Mercurio id exigas, quod a nullo remedio obtinere possis, & quod est supra naturæ vires. Si posterius, decisa ea ossis facie quæ cariosa est, potest altera quandoque superesse, quod sane a Mercurio æque tuto præstari potest, ac ab alio quocumque remedio, atque adeo Mercurii conditio, si non melior, at certe haud pejor inde censenda est.

6. Quid multa? Licet vel ex ipsius Boerhaave verbis egregium pro Mercurio suffragium elicere, cui lubentes subscribimus. Ille enim ultro fatetur *perfecte sanari posse Mercurii virtute mala venerea, quæ latitant in locis, per quæ* distribuuntur *arteriæ rubræ, flavæ, serosæ, pellucidæ, cæteræque per quas liquida cum idonea velocitate ruunt, argentumque vivum admittere in se possunt, atque illud fortiter urgere vitali potestate*. Sed per omnia corporis loca distribuuntur *arteriæ rubræ, flavæ, serosæ*, ant *pellucidæ;* sed in singulas illas arterias, quandiu vitali motu fruuntur, *liquida ruunt cum idonea velocitate:* sed in singulas *argentum vivum* libere *admittitur, ac fortiter urgetur vitali potestate.* Consequens est ergo, vel auctore ipso Boerhaave, *mala venerea posse Mercurii virtute perfecte sanari* in omnibus corporis locis, quandiu iis vita inest; ac proinde si forte Mercurius conceptas spes unquam frustretur, ut sane frustratur aliquando, id inde deducendum esse, non quod extirpandæ lui venereæ impar sit, sed quod minus sit comparatus ad virus strumosum vel scorbuticum profligandum, quorum alterutrum cum lue venerea conjunctum tunc lateat, quorum utrumque suis propriisque remediis opus habeat præter Mercurium, ut extirpetur.

Uter utro potior sit an interior exteriorve Mercurii usus? *Secundo*, Multa egimus, dum primas Mercurio detulimus; sed non peregimus. Potest enim Mercurius ipse bitariam administrari: intro scilicet ore haustus forma pilularum aut pulveris; & foris corpori applicitus quomodocunque. Hinc ergo existit hoc in loco quæstio altera, utra utri præstet administrationis ratio, quæ præcedente quidem non minus gravis est, sed solutu facilior, & in qua dirimenda interior Mercurii usus exteriori apud cordatos omnes causa cessurus est, multiplici argumento.

I. Quod præparata Mercurialia deglutita spiculis acidis, quibus horrent, ventriculi tunicas pungant, irritent, lacessant, atque adeo lædant & debilitent. Inde est quod stomacho plerumque male habeant, quicumque Mercurialibus intro sumptis diutius usi sunt.

II. Quod particulæ præparatorum Mercurialium, pro ea dosi, qua assumuntur, parce, quin etiam parcissime transfundantur in sanguinem per venarum lactearum oscula, *ex capite præcedente*, atque adeo paucam debilemque vim exerant in sanguinem & in virus cum sanguine confusus.

III. Quod

III. Quod atomi præparatorum Mercurialium in sanguinem tandem transfusæ, cum spiculis acidis alte adactis configantur, ægre, tarde, parce ad nativam Mercurii formam redeant *ex Lemmate II. cap. præcedent.* atque adeo minus efficaciter sanguinem corrigant & virus debellent, cum ex laudato capite tota Mercurii vis ab ea forma dependeat, qua divisibilis est in minutias indefinite parvas, quarum singulæ globosam figuram liberrime affectent.

IV. Quod mercuriales illæ atomi spiculis horridæ, dum in sanguine fluitant, itu redituque tenuissima molliorum partium vasa pungant, irritent, stimulent, unde calor, irritatio, phlogosis, erethismus multiplex pulmonum, cerebri, ventriculi, jecinoris, renum & vesicæ, atque etiam uteri in mulieribus.

Hinc itaque liquet præparatis Mercurialibus intro sumptis ventriculum quidem lædi, & multiplicem noxam pulmoni, cæterisque visceribus inferri, atque adeo illorum usum numquam plane innoxium esse: Inde tamen nec sanguinem perfecte corrigi, nec virus altius repostum efficaciter profligari, atque adeo usum eorumdem lui inveteratæ curandæ imparem esse. Quocirca haud mirum si interiori Mercurii usui, ceu minus tuto & minus efficaci, præferatur exterior, a quo nihil simile metuendum est, imo vero a quo contraria omnino expectanda sunt, utpote quo Mercurius in sanguinem subeat 1. Intacto ventriculo, 2. Via facili & expedita, 3. Sub nativa forma; ac 4. Omnis acrimoniæ expers, adeoque ingressus opem laturus sit certam, præsentaneam, efficacem & ex se plane innocuam.

Facessant ergo cum suis mendaciis qui panaceis, præcipitatis, magisteriis, pilulis, pulveribus, arcanis, elixiriis, tincturis suis mercurialibus se luem veneream confirmatam radicitus curaturos esse audent polliceri, cessentque demum Medicinam contaminare & abusu pessimo egregia infamare remedia, quæ multis saluti fuere, & quæ multis saluti futura sunt si rite exhibeantur. Neque enim is ego sum, qui præparata Mercurialia intro sumpta ullatenus improbem; quin potius ea proficua esse censeo, quoties iis adhibentur morbis, ad quos valent, & ea adhibentur methodo, qua par est.

Ad quos casus valeant præparata Mercurialia?

Iis quidem *morbis, ad quos valent*, nempe 1. Morbis venereis incipientibus & localibus, ut gonorrhœæ, buboni, ulcusculis, porris, &c. quia tunc spes est nec inanis virus, quod paucum est & recens admissum, ea therapeja posse eradicari.

2. Confirmatæ etiam & universali lui venereæ non curandæ quidem, sed si nimium sæviat, mitigandæ tantum, dum otio liceat morbo certiorem medicinam facere; quod sane non est supra notam & exploratam illorum præparatorum vim.

Ea vero *methodo*, *qua par est*, scilicet 1. Abstinendo a præparatis Mercurialibus drasticis mochlicisque, & idcirco a præcipitatis Mercurialibus fere omnibus, ut quæ vomitiones & catharses immodicas moveant; stomachum pervertant, imo non raro erodant; convulsivos solidorum erethismos, & abnormes liquidorum ataxias in variis partibus inducant, quæ numquam periculo vacant.

2. Inter cætera ea seligendo quæ blandiora & leniora sunt, ut Mercurium sublimatum dulcem, panaceam mercurialem, Æthiopem mineralem igne præparatum, quæ non minori forsan energia agunt, quam vehementiora, sed minori certe tumultu, atque adeo semper minori periculo.

3. Diligenter cavendo ne hæc ipsa quanquam blandiora, dosi nimia, usuve diuturniore aut frequentiore pulmonibus, ventriculo, vesicæ, utero &c. noceant; sed singulis modum adhibendo ex artis legibus pro ægrotantium temperie, statu, viribus; morbique natura & gradu.

Cæterum, quantacumque cautio sit, ne putes vel in allatis ipsis casibus interiorem Mercurialium usum usui exteriori unquam æquiparandum esse; hunc enim semper tutiorem, & efficaciorem, atque adeo cæteris paribus præstabiliorem esse tum ratione manifestum est, tum experientia exploratum.

Quæ optima sit Mercurii foris adhibendi ratio, suffumigiorum, emplastrorum, an linimentorum forma?

Tertio. Progredientibus ambages novæ. Potest Mercurius extrinsecus adhiberi triplici ratione, suffumigiorum, ceratorum sive emplastrorum, & linimentorum sive unguentorum forma. Constituendum itaque quæ omnium facillima, tutissima & efficacissima, atque adeo quæ sit optima adhibendi Mercurii methodus.

I. Constat ex iis quæ supra dicta sunt *cap. 7. hujus Libri* eam sane laudem haud deberi suffumigiis, non dico acribus, quæ ab omnibus semper damnata sunt, sed ne lenissimis quidem ex sola cinnabari cum thure. Si enim instituantur capite intra conopeum concluso, periculi plena sunt, cum fumus mercurialis oculis, capiti, pulmonibus, noceat; si exerto, inefficacia plerumque, cum mercuriales atomi & quantitate pauca & motu debili introducantur exhalando; demum utroque modo ægrotantibus valde incommoda, ut qui æstu nimio torreantur. Inde factum ut quidem in desuetudinem abierint, nec jam unquam adhibeantur, nisi summum ad partem aliquam particularem suffiendum, si skirrho, exostosi, ulcere, gummate, aut dolore venereo difficili laboraverit.

II. Idem ferme judicium de ceratis sive emplastris mercurialibus ferendum est ex *laudato capite*. Licet enim minus periculi habeant quam suffumigia, tamen neque majore pollent efficacia, neque salivationem movent feliciorem; quandoquidem atomi mercuriales crassioribus & unguinosis emplastrorum partibus arctius irretitæ, nec frictione ulla, sed

ca-

calore solo corporis excitatæ & parcius & lentius intro subeunt. Adde & ægrotantibus incommoda esse, quos inde angi certum est calore, prurigine, varis, erysipelate, imo furunculis, propter nimiam emplastrorum acredinem, aut perspirationis inhibitionem. Ideo jam dudum ab universali eorum usu desitum est, neque, jam ea admoveri unquam solent, nisi ad tumores skirrhosos, exostoses, gummata &c. in parte quadam particulari resolvenda.

III. Unus est linimentorum seu unguentorum usus, in quo optatam tum facilitatem, tum efficaciam una reperire est. Unguenta enim majorem minoremve recipiunt Mercurii quantitatem ut lubet; inunguntur ad dosim, quæ videtur utilis; repetitur inunctio pro usu, nullam in cute uredinem excitant, sed ad summum levem & fugacem calorem; Mercuriales atomi in unguentis laxe ligantur, extricantur facile, fricationis motu alte adiguntur &c. Usus ergo linimentorum mercurialium cæteris omnibus præferendus est, ut sane constat jam dudum præferri, non modo ad curandam luem veneream, quæ confirmata & universalis est, sed etiam ad morbos venereos quoscumque locales, sed ad luem veneream particularem & incipientem.

Ut autem præparatio & administratio Unguentorum istiusmodi optime instituatur, sequentibus legibus standum est. Leges in administrandis inunctionibus servandæ.

1. Eligendus Mercurius purus, a sordibus & plumbagine quam maxime defæcatus, & si fieri possit e cinnabari redivivus, ut inde in tenuissimas atomos tanto facilius difflabilis sit.

2. Extinguendus saliva sola in mortario æneo, vel summum paucissimis terebinthinæ guttis, ut partes laxius irretitæ ad pristinam formam promptius redeant.

3. Admiscendus cum axungia suilla, insulsa, recente, quæ nulla acredine, ut a rancida quandoque fit, cutem exurat, aut varos pruriginosos ad pilorum radices excitet.

4. Æger illinendus ad ignem, qui flamma ardeat, & post fricationem siccam, unde pars rubescat, eo fine ut pori amplius pateant, & Mercurium magis imbibant.

5. Illinendus fricatione cum spissore unguento, non penicillo pingendus cum liquidiore; ut mercuriales atomi motu & calore fricationis excitatæ altius penetrent.

6. Fricatio quævis tandiu producenda; dum cutis illita videatur exarescere fricando, & fricantis manibus minus lubrica fiat.

7. Expedit non ab ægro fricationem fieri, ut a quibusdam suaderi audio, sed a ministris, qui ad opus habiliores & alacriores sunt; manibusque nudis, non chirotecha munitis, ut calor major fricatione accedat. Non clam me est ministrum ipsum venire in discrimen salivationis, si

idem

idem pluribus fricandis in die vacaverit; at nullum periculum esse probe novi, si uni tantum serviat, præsertim si ut primum finita est fricatio, curet manus probe eluere.

8. Oblita pars calidis femoralibus contegenda, ne illitum unguentum detergatur; & æger per horam unam a frictione lecto calide continendus, ut Mercurius vi caloris altius introducatur.

9. Sunt quibus placeat unguentum, quod cuti illitum superest, de industria extergere finita quavis frictione, ne odore quem spirat prodatur remedii genus, quod occultari opus est; & id quidem facile condonandum quoties justis de causis ægro necesse est, adhibitam Medicinam cautissime dissimulare, ac se quotidie coram amicis aut propinquis præsentem sistere. At vero simul attendendum est 1. Ut paulo major obliniatur unguenti dosis frictione qualibet; 2. Ut dosis oblita paulo diutius affricetur, donec unguentum videatur penitus exarescere, atque adeo duplici illa via pensetur quicquid de remedii efficacia detrahitur præpropera unguenti detersione.

Utrum utro tutius sit, salivationem movere an nullam excitare?

Quarto. Tandem superest novissima quæstio, scilicet an majoribus, crebrioribus, quotidianis inunctionibus uber ptyalismus arte proritandus sit, an contra parciores & rariores inunctiones de industria adhibendæ, ut salivationis fluxus præcaveatur, vel parcior fiat. Dudum habuit, habetque etiamnum opinio utraque auctores suos, & utraque quidem egregios. Facillimum tamen litem tantam componere, si ad ea, quæ *duobus ultimis capitibus* jam adducta sunt, æquo animo attendatur.

I. Salivationem, modo de admissa intra corpus debita Mercurii quantitate constiterit, ad exterminandum morbum absolute necessarium non esse, ut supra probavimus, *cap. præced.* contra quam olim a multis creditum fuit, & etiamnum a nonnullis creditur.

II. Nihilominus tamen salivationem evacuationem esse, qua ceu via tutissima facillimaque virus, quod in sanguine latet, maximam partem evacuatur; atque adeo cui, si desit, opus sit evacuationes alias quasdam quasi vicarias substitui, natura quidem per sudorem vel urinam; arte vero per alvum, ut virus qua data porta possit effluere.

III. Imo vero salivationem medentibus cynosuræ instar esse unde possint certius colligere, tum quanta Mercurii copia admissa sit, tum quantam vim Mercurius admissus exerat in sanguinem; atque adeo unde sciant remedii efficaciam pro nata morbi natura aut inveteratione tutius moderari.

IV. Videri proinde utroque nomine salivationem proritandam esse, si cætera consentiant, tum ut exiturienti seminio morboso via permittatur facillima, & quam remedii vis sibi ipsa sponte facit; tum ut liceat inde Medico conjicere quid jam actum sit, quid ultra agendum esse videatur,

tur, ne andabatarum more cæca nocte cogatur in morbum pugnare.

V. Salivationem potissimum requiri, quoties in gravi, antiqua, inveterata lue virus penetravit altius, ac plurimas partes jam invasit. Tunc enim cum morbus difficilior sit majori quoque opera enitendum est, ut virus alte repostum evellatur radicitus, & evulsum omnino elimine tur, atque adeo, ut vulgari fertur adagio, malo nodo malus cuneus quærendus est.

VI. Caute tamen salivationem semper temperandam esse, & si e re esse videatur catharticis coercendam, ita ut & pauca fiant in ore ulcera, nec profunda; & ejectæ quolibet die salivæ copia unam aut alteram libram non excedat. Quorsum enim ægros tædio, ærumnis, vigilia, dolore salivatione, temere nec sine vitæ periculo conficere, macerare, torquere, exhaurire, si curari possint æque tuto, & majori compendio?

VII. Quin imo tarda & parca Mercurii administratione de industria declinandam, aut si appareat arte reprimendam esse catharticis, si æger ad phthisim inclinet, aut epilepsia laboret; si gingivæ scorbuto male habeant; si collum, collique confinia glandulis strumosis obsita sint; si mulier uterum gerat; si vires infirmæ diuturno ptyalismi tædio tolerando impares esse videantur &c. Sed de his fusius alibi.

DE

Digitized by Google

DE MORBIS VENEREIS.

LIBER TERTIUS.

De Ætiologia, Diagnosi, Prognosi & Therapeja Morborum Venereorum localium,

SIVE

De Lue Venerea incipiente.

CAPUT PRIMUM.

De Gonorrhea virulenta.

§. I. DESCRIPTIO.

Descriptio gonorrhœæ in viris.

Uotiescunque Gonorrhœa virulenta a concepto seminio venereo affutura est, toties paucis post impurum coitum diebus, 4. 8. 12. primum destillat guttatim per urethram non sine aliquo voluptatis sensu serum pingue, limphaticum, viscidum, sed paucum, quo extremæ canalis oræ conglutinantur; summa urethræ rima rubet, calet hiatque præter naturam; inassueta percipitur in genitalibus titillatio, præsertim inter mejendum, sine dolore quidem, sed cum aliquo caloris sensu, qui ad dolorem in dies propius accedit.

II. De

II. Deinde gliſcit paulatim morbus; tenditur, rigeſcit, induratur nervus ſine cauſa, at non ſine dolore; manant liquidioris ſeminis aut humoris ſeminalis guttæ multæ, ſpiſſæ, denſæ, maxime cum poſt emiſſam urinam veſica fortius exprimitur; creſcit in dies urinæ difficultas cum mordaci acrimoniæ & caloris ſenſu in urethra tota.

III. Poſtea omnia intenſius urgent; perineum tumet, calet, dolet, ſi prematur; ardor urinæ mejentem urit, diſcruciat; erectio frequens eſt, involuntaria dolorifica, cum ſenſu validæ conſtrictionis imo vero quandoque cum diſtorſione penis incurvati; uber adeſt profluxus ſeminis, aut ſeminalis humoris calentis, diluti, acris; modo colore cinerei & puriformis; modo punctis, ſtriis, filamentis ſanguineis notati; modo graveolentis, flavi, viridi, vere purulenti.

IV. Demum deferveſcente caloris vi, paulatim miteſcunt & remittuntur omnia; humor gonorrhoicus plactius fluit, magis albicat, ſpiſſior eſt, exhauſta ſenſim ſcaturigine penitus exareſcit, ejectis prius floccis ſeu ramentis pluribus, tenuiſſimis, limphaticis, ſero innatantibus.

Quæ de viris diximus, pari ferme modo in mulieribus ſuccedunt. Siquidem I, Initio concepta labe madent paucis poſt diebus muliebria inſolito humore, & frequens adeſt in vulva pruriginis ſenſus cum calore conjunctus, qui ab urinæ ardore propius abeſt in dies. Deſcriptio gonorrhœæ in fœminis.

II. Dein aucto vaginæ calore, ardore, rubore, dolore, veretri admiſſio vix toleratur; urit acrimoniæ ſenſus inter mejendum, plerumque tamen remiſſius quam in viris; profluit copioſus humor ſeminalis, calens, liquidus, acer, modo puriformis; modo ſanguinolentus; modo flavus, viridis, graveolens, vere purulentus.

III. Inde imminuta ſenſim vaginæ & appoſitarum partium phlogoſi, ac miteſcente dyſuria, perſeverat tamen aliquandiu putris, vel purulenti ſeminis aut ſeminalis humoris effluxus, ſed in dies magis magiſque albicantis, donec pedetentim tandem ceſſet poſt emiſſos floccos limphaticos, tenueſque, qui urinæ velut ramenta albicantia innatant.

§. II. SEDES, DIFFERENTIÆ, CAUSÆ.

I. Manat in gonorrhœa ex urethra in viris, e vulva in fœminis, ſeminalis humor non modo calens, acer, mordax, ſed etiam multus, uber, copioſus. Inde liquet ergo ſeminaria conceptacula, quæ ſunt primæ ſeminis aut ſeminalium humorum ſcaturigines, unde ſemen aut ſeminales humores in urethram in viris, in vulvam in fœminis profunduntur, vel omnia vel pleraque vel ex iis unum quodvis male afſici: Siquidem certiſſimum eſt axioma, *Ibi morbi ſedem eſſe, unde profluit humor morboſe vitiatus.* I. Sedes gonorrhœæ in viris.

Hæc

Hæc autem seminis conceptacula in viris quatuor sunt. 1. *Vesiculæ seminariæ* geminæ, ad latera principii urethræ hinc & inde sitæ, quæ semen prolificum in testibus secretum in suis recessibus recondunt, ac in urethram gemino, quo patent, ostiolo juxta caput gallinaginis effundunt cum opus est. 2. *Geminæ prostatæ*, seu potius *prostata unica*, vesicæ collo substrata & lateraliter adsita, unde seminale fluidum in ipsa secretum & duodecim capsulis coercitum foraminibus totidem in urethram ejicitur. 3. Ambæ *glandulæ Comperianæ* sub acceleratoribus musculis prope anum sitæ, quæ seminalem humorem ab ipsis secretum longo & obliquo utrimque ductu in eumdem urethræ canalem evomunt ad penis radicem, & uno circiter pollice ultra emissaria vesicularum seminariarum & prostatarum. 4. Demum *cellulæ multiplices*, quibus interna urethræ facies consita est, & quæ seminalem humorem vix disparem ab humore glandularum Cowperianarum ipsæ quoque eructant. Cæterum harumce cellularum nomine comprehendi velim glandulam ab Alexio Littre (a) descriptam, quæ citra prostatam locata, urethræ adnata & inter utramque tunicam sita, in hunc canalem multiplici foramine patet, unde jugiter manant guttæ aliquot humoris seminalis, qui cum humore glandularum Cowperianarum congener est.

(a) *Memoires de l'Academie des Sciences*, ann. 1700

Sedes gonorrhϾ in fœminis.

Totidem sunt in mulieribus conceptacula, unde seminales humores in vulvam possunt confluere, sed alio situ disposita. 1. *Prostata*, vel potius *prostata*, quæ in fœminis urethram ambit, & in vulvam subter clitoridem dehiscit duobus ostiolis, sive *lacunis* hinc & inde ad urethræ latera. 1. *Glandulæ Covvperianæ* in perinæo sive interfemineo prope anum sitæ, quæ juxta caruncularum myrtiformium radices bino ductu patescunt in vulvam ad vaginæ principium. 3. *Glandulæ botryformes* racematim per vaginam consitæ, quæ secretum humorem tenuibus & discretis osculis eructant in vaginam, unde in vulvam loci declivitate defluit. 4. Denique *cellulæ* per urethræ faciem dispersæ, quæ in fœminis tamen paucæ sunt, cum urethra brevis sit, atque adeo quæ si forte unquam, certe rarius quam in viris gonorrhœam solæ advocant.

Gonorrhœa multiplex est ratione sedis tum in viris, tum in fœminis.

Inde sequitur 1. Gonorrhœam in viris quadruplicem esse posse ratione sedis, nempe vesicularum seminariarum, prostatarum, glandularum Cowperianarum, & cellularum urethræ, prout partes illæ singulæ singulatim afficiuntur.

2. Gonorrhœam in mulieribus pariter totuplicem esse posse, nimirum prostatarum, glandularum Cowperianarum, glandularum botryformium vaginæ, & cellularum quibus urethræ facies interna consita est, si tamen hæc ultima sedes sola affici, aut affecta gonorrhœam possit unquam sola inferre.

3. Inde plures emergere in utroque sexu gonorrhϾ compositæ species,

ties, quoties accidit in utroque sexu, accidit autem frequentissime in gonorrhœa ut simultanea vel gradaria & successiva labe plura seminis conceptacula, duo, tria, imo quatuor, adeoque omnia simul afficiantur.

4. Simplices quidem gonorrhœas raro dari, quoniam rarum est seminis conceptacula, cum ratione officii, naturæ & humoris, quem continent, inter se conveniant omnia, & simili causarum earumdem efficaciæ singula pateant, plura a præsente causa simul non affici.

5. Si quando vero dentur, rarissime simplices perstare toto morbi decursu, quoniam cum prope adsint invicem conceptacula seminaria, humoresque inde deflui in urethra inter se communicent, rarissimum est labem ab altero in alterum non propagari.

6. Singulas gonorrhœæ tum simplicis, tum compositæ species, tametsi symptomatis pathognomonicis una semper conveniant; gradu, numero, genere eorumdem symptomatum non parum invicem plerumque discrepare.

Quæcumque hactenus de gonorrhœæ sedibus dicta sunt certissimis confirmantur argumentis. Constat enim in viris, qui gonorrhœa virulenta laborant, perinæum tumere, calere, dolere, quod prostatarum, vesicularum seminariarum aut glandularum Covvperianarum inflammationem arguit. Constat in iisdem malum non raro in testes devolvi, qui inde tument, calent, intense dolent, quod probat malum prius fuisse in vesiculis seminariis, quibuscum arctum testibus intercedit commercium per vasa deferentia seu ejaculatoria. Constat similiter in fœminis gonorrhœa ægrotantibus extrema lacunarum oscula urethræ hinc & inde apposita manifesta phlogosi & inflammatione aliquando, imo non raro ulcere affici, ac in vulvam seminalem humorem semi-putrem infundere, unde liquet prostatas ad quas lacunæ pertinent, tunc morbo tentari. Constat quoque in iisdem vaginam aliquoties calere, dolere, & præternaturaliter madere humore seminali purulento, unde palam est morbi sedem tunc ibi esse. Constat demum observatione in cadaveribus eorum obvia, qui gonorrhœa ægrotabant dum mortui sunt, conceptacula seminis modo descripta in utroque sexu, male semper se habere ex tumore, renitentia, rubore, phlogosi, inflammatione, exulceratione, suppuratione vel apostemate, &c.

Quibus argumentis confirmentur, quæ de sedibus gonorrhœæ dicta sunt.

Sed ne mea fide loqui videar, consuli velim (a) Alexium Littre Doctorem Medicum, qui testatur se compertum habuisse observationibus iteratis in cadaveribus eorum institutis, qui dum fato functi sunt, gonorrhœa actu laborabant.

(a) *Memoires de l'Academie des Seiences*, ann. 1711

1. In gonorrhœa virulenta seminis conceptacula nunc omnia, nunc pauciora, nunc singularia male affici.

2. Quæcumque affecta sunt, tensa, dura, tumida, rubra, inflammata deprehendi.

3. Mo-

3. Modo quidem humore putri, albo, flavo, viridi referta esse; sed tamen integra & absque ullo suppurationis aut exulcerationis indicio; quod rarum.

4. Modo vero suppurata, abscedentia, erosa, multifariam exulcerata, & purulento humore diversicolore turgida, quod frequens est.

5. Emissaria, quibus conceptacula morbosa in urethram hiant; phlogosi & inflammatione semper, imo non raro ulcere tentari in extremo fine qui in urethram abit.

6. Denique faciem internam urethræ ab emissariis illis ad summum usque glandulis apicem humore eodem obduci, quo morbosa conceptacula turgent & rubram esse atque phlogodeam, imo vero sæpius phlyctænoideam & ulcerosam.

(*b*) *In Epistola de luis venereæ historia & curatione.*

Quid a variis in hoc erratum sit.

Errant proinde 1. Quicumque credunt (*b*) cum Thoma Sydenhamio *contagionem* veneream in viris *carnosam virgæ substantiam primum adoriri, quam corrumpens, eidemque primo inflammationem, mox ulcerosam diathesim sensim inducens efficiat, ut sanies, qualis in gonorrhœa cernitur, in urethram lente extillet:* quod nulla ratione cum rei veritate stare posse jam lippis atque tonsoribus notum est.

(*c*) *L'Art de guerir les Maladies Veneriennes.* Part. 2. chapp. 6. & 10.

2. Quicumque putant cum (*c*) Nicolao de Blegny gonorrhœæ sedem in mulieribus uterum esse, in quo confundit errore manifesto fluorem album sive muliebrem & virulentam gonorrhœam, affectus quidem specie similes, sed tamen re diversissimos, natura, causa, sede & therapeja.

(*a*) *De virulentæ gonorrhœæ symptomatis.* Part. 1. cap. 3. & 4.

3. Quicumque existimant cum (*a*) Guillelmo Cockburne Doctore Medico Anglo, gonorrhœæ sedem in viris quidem in urethra tantum esse, numquam in prostatis, vesiculis seminariis, aut glandulis Covvperianis: In fœminis vero in vagina tantum, numquam in prostatis glandulisque Covvperianis, in quo certissimis observationibus nullo argumento, sed ex præjudicio tantum repugnat.

II. Causæ conjunctæ gonorrhœæ in utroque sexu.

II. Profluit in gonorrhœa semen aliquando calens, acre, dilutum, puriforme. Prodit ergo tunc e conceptaculis æstuantibus, irritatis, lacessitis, motu systaltico frequenti sese constringentibus, uno verbo e conceptaculis phlogosi vel inflammatione affectis.

Profluit in gonorrhœa semen aliquando calens, acre, puriforme; punctis, striis, filamentis sanguineis notatum, vere sanguinolentum. Prodit ergo tunc e conceptaculis, in quæ variis vasorum circumrepentium scissuris sanguis effunditur, hoc est quæ non modo inflammata sunt, sed quod gravius est, in quæ sanguis extravasatur.

Profluit tandem in gonorrhœa semen calens, acre, flavescens, viridescens, graveolens; vere purulentum. Prodit ergo tunc e conceptaculis, quæ non modo inflammata sunt, & inflammata cum extravasatione sanguinis, sed quæ simul erosa sunt & suppurata.

Hinc

Hinc ergo ſequitur 1. Tres gonorrhœæ ſpecies diſtinguendas eſſe ratione cauſæ : *Primam*, quæ a phlogoſi vel inflammatione ſimplici conceptaculorum ſeminis : *Alteram*, quæ ab eorumdem conceptaculorum inflammatione, ſed graviore, & in qua ſanguinea vaſa ῥήξει diſcindantur, vel διαβρώσει dilacerentur ; unde ſanguinis extravaſatio : *Tertiam*, denique, quæ ab eorumdem conceptaculorum exulceratione vel ſuppuratione dependeat.

Gonorrhœa multiplex eſt ratione cauſæ.

2. Tres illas diverſas gonorrhœæ ſpecies, cum ſolo gradu differant, inter ſe ita proxime convenire, ut niſi morbi vehementia cito refrenetur, prima in ſecundam, ſecunda in tertiam facile convertatur ingraveſcente tum cauſarum tum ſymptomatum atrocitate.

3. Singulas illas gonorrhœæ ſpecies ſuos habere varioſque vehementiæ gradus majores minoreſve, pro extenſione vel intenſione inflammationis; pro numero vel amplitudine vaſorum quæ aperiuntur, & aperturarum unde ſanguis manat; tandem pro numero, extenſione, altitudine exulcerationum.

III. Phlogoſis & inflammatio cujuſcumque partis quadruplex eſſe ſolet, prout cum cæteris tumorum generibus diverſimode concurrit; nimirum *phlegmonodæa*, *eryſipelatodæa*, *œdematodæa*, aut *ſkirrhodæa*. Idem ergo ſtatuendum quoque de phlogoſi ſive inflammatione conceptaculorum ſeminis, qua gonorrhœa infertur, atque adeo & ipſa quoque in totidem ſpecies pari modo diſtinguenda eſt.

III. Differentiæ gonorrhœæ in utroque ſexu.

Hinc ſequitur 1. Ratione ſpeciei inflammationis, a qua gonorrhœa pendere poteſt, quatuor nova gonorrhœæ genera conſtituenda eſſe, nempe gonorrhœæ. 1. Quæ ab inflammatione *phlegmonodæa:* 2. Quæ ab inflammatione *eryſipelatodæa:* 3. Quæ ab inflammatione *œdematodæa:* 4. Quæ ab inflammatione *ſkirrhodæa* producitur.

2. Proinde futurum eſſe, ut ſymptomata, quæ ad ſingula illa gonorrhœæ genera pertinent, multiplici ratione varient; numero, gradu, genere, pro diverſa inflammationis ſpecie, a qua pendebunt.

Sic ergo, ut paucis contraham quæ diffuſe dixi, plura ſunt ſumma gonorrhœæ genera pro diverſa ſede, cauſa, ſpecie cauſæ, quæ quidem ſingula ſuas habent differentias, numero multas, ut modo dictum eſt, ſed ex quibus, ſi bina aut terna una combinentur, multo plures emerſuræ ſunt.

Ne quis autem tot ac tam multiplices differentias gonorrhœæ temere afferri putet, velim attendat totuplices in morbis quibuſvis inflammatoriis a practicis vulgo admitti.

Quæ dicta ſunt confirmantur exemplis ſimilibus.

Sic 1. Inflammatio pulmonum in peripneumonia diverſum pulmonum lobum, aut diverſa ejuſdem lobi loca : Sic inflammatio inteſtinorum in dyſenteria diverſa inteſtina, aut diverſas ejuſdem inteſtini partes occu-

pat, ut modo dicebamus de inflammatione conceptaculorum seminis; qua gonorrhœa producitur. Et hinc *prima* classis differentiarum tum peripneumoniæ, tum dysenteriæ, nimirum *ex sede morbi*.

2. Sic aliquando pulmones levi tantum phlogosi tentantur, & tunc sputa copiosa, calentia, acria, puriformia, attamen mere pituitosa seu limphatica tussiendo ejici, ut in catarrho; quod respondet primæ gonorrhœæ speciei ratione causæ: Aliquando vero gravior inflammatio extravasationem infert, & tunc sputa calentia, acria, puriformia; sed simul punctis, striis, filamentis sanguineis notata, aut vere sanguinolenta expectorari, ut in principio peripneumoniæ; quod cum secunda gonorrhœæ specie quadrat: Demum aliquando inflammatio in suppuratum abit, & tunc supra calentia, acria, graveolentia & vere purulenta educi solent, ut in peripneumonia suppurata, quod convenit cum tertia gonorrhœæ specie.

Idem de inflammatione intestinorum dicendum est in dysenteria, unde si inflammatio simplex fuerit, mucus multus, acer, calens, sed pituitosus; ut in dysenteria incipiente: Si inflammatio cum extravasatione sanguinis conjungatur, mucus multus, calens, pituitosus, sed sanguine perfusus; ut in dysenteria confirmata: Tandem si inflammatio suppuretur, aut exulceretur, mucus multus, calens, sed putris, imo vere purulentus excernitur, ut in dysenteria suppurata vel ulcerosa. Et hinc *altera* classis differentiarum peripneumoniæ & dysenteriæ *ex causa*.

3. Denique sic inflammatio, qua pulmones in peripneumonia, & intestina in dysenteria tentantur, nunc phlegmonodæa, erysipelatodæa, œdematodæa, aut skirrhodæa est, ut modo dictum fuit de inflammatione conceptaculorum seminis, quæ gonorrhœam creat: Et hinc *tertia* classis differentiarum peripneumoniæ & dysenteriæ *ex specie inflammationis*.

Causa antecedens gonorrhœæ est virus venereum.

Jam porro, ut in explicanda gonorrhœæ ætiologia procedamus, modo descripta in utroque sexu seminis conceptacula nec phlogosi, nec inflammatione, nec suppuratione aut exulceratione tentari possunt post impurum concubitum, ut in gonorrhœa virulenta, vel omnia vel pleraque tentari certum est, nisi acres, phlogisticæ, corrosivæ particulæ perverterint naturalem indolem seminis, fluidorumque seminalium, quæ illa continent, quibus jugiter madent, quibus solis possunt impeti. Fatendum ergo in iis, qui ex impuro concubitu gonorrhœam contrahunt, semen cæteraque seminalia fluida inquinari ab admistis infusisque partibus acribus, phlogisticis, & corrosivis, quæ e virulento alterutrius coeuntium semine exhalantes, & cum sano altero communicatæ *venereum* illud *contagium* constituunt tantopere famosum, quo sensim propagato luem veneream disseminari supra diximus *Lib.* 2. *cap.* 1. & quod unicam causam efficientem gonorrhœæ & cæterorum affectuum venereorum esse credimus.

Po-

Poteſt autem virus illud ſemini ac ſeminalibus fluidis commiſceri via gemina: *Altera breviore* & faciliore, qua in viro quidem a corruptæ fœminæ vagina ad genitalia per urethram aſcendit in ſubſtantia vel ſaltem tenuis auræ forma; in muliere vero ab ejecto & intra vaginam admiſſo corrupti maris ſemine ad vicina ſeminis fœminei conceptacula illabitur vel exhalat: *Longiore altera*, qua corrupti ſeminis guttulæ ſanis genitalibus per coitum applicitæ, ac per multiplices poros ſenſim introgreſſæ, ſanguinem circumfluunt primum, ac inde maſſam ſanguinis totam ita inficiunt, ut ſemini, dum in ſanguine latet, propter analogiam confuſæ, una ſimul ad memorata conceptacula deferantur, ubi ſibi permiſſæ vires ſuas exerunt eo, quo jam dictum eſt, modo. Neutram quidem ex his communicationis viis rejectam volumus, cum neutra aliqua veri ſpecie deſtituatur, quamquam tamen videatur prior, quæ brevior & certior eſt, cum ſtructura partium, de quibus quæſtio eſt, & cum modo, quo gonorrhœa contrahitur in utroque ſexu, magis congruere. Quibus viis virus illud venereum ad conceptacula ſeminis illabatur?

I. Poteſt autem contagium venereum, quod genitalibus illabitur in actu venereo, vel aura morbifica, quæ ab eodem tunc exhalat, diverſa ſeminis conceptacula afficere, nunc plura, nunc pauciora; 1. Pro uberiore aut parciore copia, majore aut minore energia, ratione quarum vel omnia ſimul vel pauciora tantum adoriri poteſt: 2. Pro diverſa amplitudine oſculorum ſeu emiſſariorum, quibus conceptacula ſingula cum urethra in viris, aut cum vulva in mulieribus communicant, unde virus venereum auramve morbificam facilius uberiuſque admittunt, vel contra: 3. Pro diverſo compreſſionis gradu, quo a rigeſcentibus corporibus cavernoſis laudata emiſſaria varie, hoc eſt aut hæc aut illa, magis minuſve conſtringuntur & coarctantur, in actu venereo, dum miaſmata venerea præſto adſunt in obvia quævis impetum factura: 4. Tandem pro diverſo conceptaculorum tono, quæ quidem, ſi denſa ſint & ſana, afflato veneno magis repugnant, idem vero, ſi mollia ſint & fungoſa, altius faciliuſque imbibunt. Quomodo nunc diverſa ſeminis conceptacula.

Hinc ergo futurum eſt, ut in viris aliquando gonorrhœa in proſtatis, in veſiculis ſeminariis, in glandulis Covvperianis, imo in cellulis urethræ ſingularem ſedem habeat; aliquando vero pluribus locis ſimul inſideat; quæ de fœminis quoque pari modo debent intelligi mutatis mutandis.

II. Virus conceptum in actu venereo variis conceptaculis ſeminis, in quæ admittitur, labem variam varie illaturum eſt, 1. Pro diverſa copia, aut diverſo energiæ gradu, quocum agit in ſingula: 2. Pro diverſo tono partium in quas agit, nempe ut molliores vel firmiores ſunt; ſenſu pollent acutiore vel obtuſiore: majore vel minore, citatiore vel tardiore oſcillatione exercentur: 3. Pro diverſa ſanguinis indole & quantitate, Nunc eadem, ſed diverſimode.

Digitized by Google

aut diverso motus gradu quo truditur, scilicet ut acrior est aut insulsior; copia magis minusve abundat; celerius vel tardius movetur; æstuat impensius parciusve &c.

Hinc ergo futurum est ut in utroque sexu gonorrhœa qualemcumque sedem habuerit, modo phlogodęa tantum, aut simpliciter inflammatoria; modo inflammatoria cum adjuncta sanguinis extravasatione; modo tandem ulcerosa vel suppuratoria sit.

Nunc demum eadem & eodem modo, sed gradu intensionis diverso afficiat.

III. Inflammatio, qua gonorrhœa producitur, diversę speciei futura est, 1. Pro tono partis inflammatę, ut natura mollior erit aut densior; 2. Pro natura & indole sanguinis, ut acrior erit salsiorque, impensiusve rarescet, aut e contra: 3. Pro copia sanguinis, quę vasis inest, uberiore vel parciore: 4. Pro motus gradu quo agetur, & pro momento quo appellet, nempe ut impetu nisuque majore vel minore in affectas partes arietabit.

Hinc ergo futura est inflammatio conceptaculorum seminis, a qua gonorrhęa pendet, phlegmonodęa, erysipelatodęa, œdematodęa, vel skirrhodęa.

§. III. SYMPTOMATA.

Gonorrhœę, sicut cęterorum morborum, quatuor sunt periodi, *principium*, *augmentum*, *status*, *& declinatio*, unde varia est symptomatum ratio, gradus, vehementia.

I. Principio morbi levioris. 1. Stillicidium seminis.

I. Initio gonorrhœę 1. Acres & corrosivę contagii partes recens admissę conceptacula seminis, in quę insinuatę sunt, ad majores & citatiores contractiones sollicitant punctiunculis: Unde uberior secretio, atque inde *stillicidium seminalium fluidorum dilutiorum*. Sic & pari prorsus ratione fumus lacrymas ab oculis, piper salivam ab ore elicit.

2. Extremæ urethræ rubor & calor.

2. Stillatitię illę humoris seminalis guttulę, quę rarioribus guttis tacite depluunt, extremas urethrę oras, ubi hęrent suspensę, primum agglutinant, ac deinde vi phlogostica inflant & rubefaciunt, unde *extremæ urethræ calor & rubor*.

In augmento. 3. Titillatio, prurigo, phlogosis genitalium.

3. In morbi augmento, invalescentibus in dies morsibus a latente feminio illatis, internę conceptaculorum tunicę in majores majoresque crispationes gradatim adiguntur, quibus necessum est extremos arteriarum fines comprimi, complicari, constringi, atque ideo sanguinem in arteriis capillaribus hęrere, stagnare, congeri; unde phlogosis conceptaculorum, in quę seminium venereum introgressum est, atque adeo una cum phlogosi *calor*, *prurigo*, *titillatio genitalium*.

4. Inflammatio conceptaculo-

4. Quin imo diuturna causarum earumdem pręsentia consequens est ut singula in dies intendantur; conceptacula fodicentur altius; stamina, fibrę, membranę in crispationes adigantur magis enormes; sanguis a so-

solitis viis penitus præcludatur, præclususque, qua data porta in lateralia vasa limphatica tandem irrumpat. Hinc ergo *inflammatio* proprie dicta *conceptaculorum seminis, cum acuto caloris & acrimoniæ sensu.* rum seminariorum.

5. Contingit plerumque ut urethra simul & eodem modo ipsa quoque inflammetur. Saltem ubi primum inflammata sunt seminis conceptacula, debet & ipsa, quæ in utroque sexu illis contigua est, cito inflammari. At vero inflammata urethra debent fibræ nerveæ, quæ urethræ intertextæ sunt, magis tendi, atque ideo a præterfluente urina vividius succuti. Hinc ergo inter mejendum acer, mordax, urens doloris & caloris sensus in urethra, sive *dysuria*. 5. Dysuria.

6. Acutior doloris sensus in urethra inter mejendum involuntariam spincteris vesicæ constrictionem advocat ex noto sympathiarum mechanismo. Hinc ergo supprimitur involuntarie urinæ fluxus, sed qui suppressus momento temporis denuo permittitur voluntatis imperio, similibus de causis iterum iterumque deinceps & supprimendus & permittendus alternatione eadem. Hinc ergo fit, ut urina non æquali tenore & fluxu continuo emittatur in gonorrhœa, sed laboriose, interruptis vicibus, subsultim, guttatim, & quasi per stillicidium, hoc est ut *stranguria* cum dysuria conjungatur. 6. Stranguria.

7. Calentia & inflammata seminis conceptacula ipsa quidem acutius sentiunt; vividius vero percelluntur a semine aut seminali fluido, quo turgent, acriore & calidiore. Hinc ergo liquet multiplicari & intendi utraque causa venereas genitalium titillationes, acceleratores proinde & erectores musculos ex sympathiarum legibus in contractiones majores & frequentiores agendos esse, penemque sponte identidem inflandum & tendendum esse, unde *frequens & involuntaria erectio*. 7. Frequens & involuntaria erectio in viris.

8. Simili mechanica sponte & sine præviis venereis illecebris excitatur in mulieribus, quæ gonorrhœa laborant, frequens & involuntaria contractio fibrarum carnearum vaginæ, tum longitudinalium, tum circularium, unde frequens & involuntaria *vaginæ rigescentia & clitoridis tentigo*, etiam dum libidinose non cogitant. 8. Vaginæ & clitoridis tentigo in fœminis.

9. Sed dum penis erigitur, necesse est urethram distrahi, & prostates, vesiculas seminarias, & glandulas Covvperianas, quæ peni appositæ sunt, comprimi. Illæ vero partes, cum ex dictis inflammatæ sint, neque distrahi, neque comprimi possunt sine acuto dolore. Ergo necessum est *erectionem penis*, quæ in gonorrhœa frequenter supervenit, *dolorificam tunc esse*. 9. Erectio dolorifica.

10. Pari quoque modo in fœminis, dum riget & tenditur vagina tentigine, interior illius membrana complicatur, premunturque prostatæ & glandulæ Covvperianæ, quæ vaginæ adjacent. Sed nec membrana illa complicari, nec prostatæ glandulæque Covvperianæ premi possunt citra dolorem 10. Vaginæ tentigo dolorifica quoque.

M 3

rem sævum, quippe quæ inflammatione tentantur. Igitur & in fœminis quoque rigidæ *vulvæ* & *vaginæ tentigo dolorifica* futura est in gonorrhœa.

11. Difficilis usus rei venereæ in utroque sexu.

11. Quandiu inflammatio verendorum actu viget, nec in viro penis erigi, aut erectus intrudi; nec in fœmina vagina dilatari, aut dilatata succuti potest sine dolore, cujus intensio inflammationis intensioni respondeat. Non possunt ergo, nec vir, nec fœmina, quandiu gonorrhœa inflammatoria laborant, *veneri indulgere sine dolore*.

12. Copiosus effluxus seminis, vel humoris seminalis.

12. Quandiu manet inflammatio conceptaculorum seminis, tandiu fluida seminalia debent uberius secerni gemina de causa, tum quod majoribus & vehementioribus arteriarum oscillationibus fortius exprimantur per colatoria, tum quod ab hærente & stagnante cruore colatoriis suggerantur uberius. Hinc ergo *copiosus* & *perennis effluxus seminis aut fluidi seminalis*, dilutioris, calidioris, acrioris, cujus jugi distillatione omnia ingravescunt & exacerbantur.

13. Effluxus seminis vel humoris dilutioris & acrioris, sed qui colorem nativum retinet.

13. Semen autem, fluidave seminalia, quæ in hac gonorrhœæ specie a genitalibus distillant, quanquam diluta, acria, calentia sint, nativum tamen *colorem* fere *retinent*, nimirum, *albicantem* vel ad summum ex *albo cinereum*, quoniam sincera sunt nec ullam alieni humoris mixturam experiuntur, quo possit nativa facies corrumpi vel inquinari. Sic in peripneumonia incipiente vel levi, ubi nulla adest extravasatio aut suppuratio, sputa licet caleant & acria sint, attamen mere pituitosa sunt, atque adeo e cinereo-albicantia, quandiu sunt impermixta.

Ea solet esse morbi periodus in leviore gonorrhœa quæ fit a phlogosi vel a simplici conceptaculorum seminis inflammatione sine extravasatione & exulceratione, & quæ maxime in ægrotantibus optime constitutis, & in quibus tum a sanguine vitium, tum ab affectis partibus abest antecedens labes, intra mensem unum plerumque sanatur, modo inflammatio, quæ affectis partibus inducta est, provido remediorum usu & diætæ regimine sine graviore noxa resolvatur.

II. In morbo graviore & difficiliore.

II. Contra vero si nimia fuerit admissi contagii acrimonia vel copia; si inflammationi nullis vel inefficacibus remediis occurratur; si error admittatur in diæta gravis, multiplex; si sanguis in ægrotante peccet acrimonia, aut si loca affecta labe aliqua male prius habuerint, omnia solent inde intendi, in pejus gradatim ruere, & ad eum gradum tandem deduci, qui summus est morbi status.

1. In viris perinæum in fœminis vulva & vagina calent & dolent.

Nempe 1. *Perinæum* quidem in viris, in fœminis vero *vulva & vagina impense calent, tument, dolent*, quod in viris substrata perinæo, in fœminis adsita sint vulvæ ac vaginæ conceptacula seminis, quæ gravi tentantur inflammatione.

2. Interna conceptaculorum facies seminii morsibus objecta violentis crispationibus discinditur, vel iteratis punctiunculis tandem eroditur.

ditur. Tunc ergo rorant ex hiulcis vasis guttulæ sanguinis, quibus dilutis, confusis, intime commixtis nativus seminis, aut seminalis fluidi color inficitur. Hinc *crocea*, *flava*, aut *subflava fiunt fluida illa seminalia*, quæ in gonorrhœa gravi distillant; haud dispari ratione ac in peripneumonia sputa flava, seu potius rubiginosa tussi ejiciuntur, quoties infuso sanguine pauco vitiata sunt. 2. Effluxus humoris flavi, crocei, subflavi.

3. Ingravescentibus sensim primis illis scissuris, ulcuscula in conceptaculis generantur, lata vel exigua, alta vel superficiaria, pauciora vel numerosiora, pro contagii vi, sanguinis acrimonia, aut partis ipsius mollitie; unde pus saniesve jugiter manant, quibus fluida seminalia jam flava viridi vel ex flavo viridi colore tinguntur. Hinc *profluvium humoris spissioris*, *acrioris*, *corrosivi*, *purulenti*, *viridis aut ex flavo-viridescentis*, qui ex semine vel seminali fluido, paucissimis sanguinis stillis & aliquot puris guttis componitur. Sic in peripneumonia sputa solent ex flavo virescere, quoties latet in pectore suppuratio vel exulceratio. 3. Imo viridis, aut ex flavo-viridescentis.

4. Jugi defluxu humoris istiusmodi, uberioris, acrioris, vere purulenti necessum est urethram magis ac magis inflammari in dies; imo vero ulcusculis non paucis interdum affici, potissimum in extremis emissariis, quibus ab inflammatis conceptaculis morbosus humor urethræ instillatur, & quibus adhærescit diutius. Hinc ergo futurum est ut vividius a præterfluente lotio percellatur inter mejendum, unde non leve *augmentum* accedet *dysuriæ* & *stranguriæ*. 4. Acerbiores dysuria & stranguria.

5. Urethra graviter inflammata aut ulcusculis saucia non potest in erectione penis vi distrahi sine acerbo doloris sensu; quantumcumque vero distrahatur, non potest unquam peni in erectionem nitenti coextendi: Quamobrem necessum est penem erigi cum dolore summo, & cum maxime riget deorsum inflecti & incurvari quasi chorda subtensa, unde tunc *gonorrhœa chordata* dicitur. 5. Gonorrhœa chordata.

6. Quandoque vero accidit, sed raro & in gravissima tantum gonorrhœa, ut ligamentum membraneum, quo dorsum penis commissuræ ossium pubis alligatur, quin imo alterutrum e corporibus cavernosis, quæ penem constituunt, inflammatione afficiantur; quæ si eveniant, necessum est & penem cum dolore distendi, & *distentum* vel *sursum reflecti*, vel *ad alterutrum latus oblique declinare*. 6. Incurvatio vel distorsio penis.

7. Cum urethra inflammatione vel exulceratione laborat, haud rarum est post erectionem *guttulas striasve sanguinis cum semine aut seminali fluido*, quæ a genitalibus manant, *commisceri*, quæ a discissa urethra disruptisve ulcerum labris proveniunt. 7. Effluxus sanguinis post erectionem.

8. Quod si inflammatio ab urethræ superficie altius penetret & ad cellulosam usque substantiam, qua urethra cingitur, gradatim promoveatur, inde futurum est ut membranaceæ illius substantiæ cellulæ expansioni 8. Sensus constrictionis in erectione.

fioni valide repugnent, dum penis tenditur, & fi forte cedant, gravem ab expanfione dolorem experiantur. Unde *dolor ille, fenfufque validæ conftrictionis*, qua penis ftringi videtur, cum in erectionem nititur.

9. Dolor fimilis in vagina.

9. Debent hæc eadem de mulieribus intelligi, quæ ipfæ quoque *acutum doloris & adftrictionis fenfum folent experiri in vagina* & *in vulva*, fi partes illæ involuntaria tentigine rigefcant, quandiu inflammatæ funt.

10. Tunc ergo veneris ufus in utroque fexu valde dolorificus.

10. Proinde neque vir neque fœmina *veneris ufu frui poffunt* in graviore gonorrhœa, *nifi cum dolore ac labore fummo*, & quod plerumque pejus eft, cum manifefta morbi exacerbatione.

Cum gonorrhœæ malitia, vi feminii morbofi, ægrotantis incuria, medentium culpa aut alio quocumque fato eo ufque proceffit, cauta ac diligenti therapeja opus eft, quæ inflammationi & erethifmo genitalium occurrat, quæ fymptomatum vehementiam leniat, quæ conceptacula tabo difluentia detergat, quæ latentes feminii reliquias profliget & eliminet, demum, quæ ulcera cicatrici repugnantia confolidet, fed hæc fingula, cum fint factu difficilia, multi temporis indigent.

III. In morbi remiffione.
1. Dolor minor.

III. Si ea ex votis fuccedant, 1. Remittente inflammatione *remittent* pari paffu *calor*, *dolor*, *erethifmus genitalium*.

2. Humor feminalis candidior.

2. Seminalis humor, qui profluit, in dies futurus eft *fincerior*, *fpiffior*, *candidior*, *minus acer & mordax*, femini aut feminali fluido magis analogus, cum femine tandem perfecte concolor & congener.

3. Flocci limphatici in lotio.

3. Cum ulcus ad coitionem properat, fere perpetuum eft emitti *limphaticos floccos filorum inftar fpiffos, denfofque*, qui velut ramenta urinæ innatant, & qui limpha nutritia conftant, quæ dum ulcera refarcit, in ipfis conceptaculorum canaliculis in floccos infpiffata conformatur.

4. Ceffat feminis profluvium.

4. Denique refoluta inflammatione & ulceribus cicatrice obductis, *fponte ceffat feminis*, *feminalis fluidi purifve profluvium*, & omnia naturalis œconomiæ munia inftaurantur.

§. IV. DIAGNOSIS ET PROGNOSIS.

I. Diagnofis gonorrhœæ in viris.

I. *Diagnofis* gonorrhœæ virulentæ facilis eft in viris: In illis enim quicquid ex urethra defluit, vel a conceptaculis feminariis manat; ut femen, feminalia fluida, pus &c. in gonorrhœis; vel a vefica, uretheribus, renibufque ut pus, fanies, mucus, & mucofa pituita in variis renum & veficæ affectibus. Utcunque vero materiæ, quæ ex utroque loco ejiciuntur, conveniant aliquando fpecie, forma, indole, quod tamen perpetuum non eft, certe differunt femper modo quo ejiciuntur. Hæ fiquidem numquam nifi cum urina defluunt, atque adeo numquam nifi dilatato veficæ fphinctere, quod nempe a loco proveniant ultra fphincterem pofito; illæ vero feorfim ab urina prodeunt folæ, etiam cum fphincter maxime conftrictus eft, quod a conceptaculis maneant citra fphincterem fitis.

Hinc

Hinc ergo obvium est discrimen, quo gonorrhϾæ quævis a variis puris aut muci stillicidiis ex vesica dignoscantur. Sed neque operosius est quod superest conficere, nempe gonorrhœas diversas distinguere; *simplices*, quæ inassuetæ potationi cerevisiæ; equitationi nimiæ; immoderato usui veneris; etiam puræ; aut clysteri calidius admisso succedunt: Et *virulentas*, quæ usui impuræ veneris contrahuntur contagione. Priores enim sine erethismo invadunt, sine dolore fluunt, cito & sponte cessant, nec ulla stipantur malignitate. Posteriores vero gravem dysuriam advocant in principio, diuturnæ sunt difficilesque, ac manifesta acrimoniæ & virulentiæ indicia præbent tota ægrotatione.

At vero non ita certa est in fœminis gonorrhœæ virulentæ diagnosis. Quæcumque ad vulvam in iis confluunt, vel a vesica per urethram, ut in vesicæ, renumque affectibus modo declaratis; vel ab utero per vaginam, ut in fluore muliebri; vel demum a prostatis, glandulis Covvperianis, glandulisque botryformibus vaginæ defluunt, ut in gonorrhœis cujuscumque speciei. Quæ modo quidem diximus circa viros, valent hæc eadem in fœminis quoque, tum ad discernenda puris aut muci stillicidia, quæ a vesica prodeunt, a gonorrhœis quibuscumque, quæ a conceptaculis seminariis manant; tum ad distinguendas diversas gonorrhœæ species, nempe simplicis aut virulentæ. Verum solet in fœminis gonorrhœa cum fluore albo, qui ab utero per vaginam manat, sæpissime confundi, ad quem sane, ut primum inflammationis vehementia remisit, videtur ipsa proxime accedere, & cui errori favent mulieres, quæ morbi causas, vel ignorant aliquando bona fide, vel data opera plerumque mala fide dissimulant. Et in fœminis.

Itaque si rei veritas, notitiaque primævæ indolis morbi ex ægrotæ confessione elici non possit, vel propter ignorantiam, vel propter dissimulationem pessimam, tunc una superest veri indagandi ratio, nimirum si vulva introspiciatur. Monuimus enim supra tres in mulieribus sedes esse gonorrhœæ, prostatas, glandulas Covvperianas, & glandulas vaginales. Quamobrem si purulenta materies ex prostatis per lacunas in superiorem vulvæ partem, aut ex glandulis Covvperianis in inferiorem exprimatur, inde palam futurum est fœminam gonorrhœa laborare, non fluore albo, quoniam in illo materies putris ab utero per vaginam promanat. Quod adhuc certius constabit, si qua simul appareant inflammationis aut saltem phlogoseos signa in iis vulvæ locis, quibus prostatæ aut glandulæ Covvperianæ adsident, dum cætera vulvæ loca ab omni labe immunia sunt.

At si gonorrhœa vaginalibus glandulis forsan insideat, ut insidet sæpe, ultro confitendum est ne vulvæ quidem inspectione a fluxu muliebri ullo pacto distingui posse, quippe qui & ipse viam eamdem conspurcet: Unde tunc futurum est ut res in ambiguo sit, donec aperta confessio ægro-

tæ,

Digitized by Google

tæ, mariti aut viri cui consuevit, verum tandem prodat; vel mali natura conjecturis saltem definiatur captis ex diuturnitate & difficultate morbi, aut ex symptomatis, quæ pedetentim superveniant, & quæ veneream causam attestari videantur.

Haud me latet tamen quid a Scriptoribus * nonnullis vulgo afferatur ad instituendam, ut ipsi putant, certissimam utriusque morbi diagnosim. Volunt nempe fluxum gonorrhoicum & virulentum esse, quoties permanet conspicuus fluentibus etiam catameniis: Contra vero fluorem muliebrem seu album esse, quoties evanescit, seu potius videtur evanescere prodeuntibus menstruis, non rediturus nisi postquam menses cessaverint.

Sed hæc, quantavis proferantur confidentia, ad gonorrhœam virulentam fluore muliebri dignoscendam nequaquam possunt conducere: Neque enim satis vera sunt de fluxu gonorrhoico, qui a prostatarum aut glandularum Covvperianarum labe dependeat; at vero certissime falsa sunt de gonorrhoico omni fluxu, qui a vaginalibus glandulis scaturiat.

1. *Non satis vera sunt* de gonorrhoico fluxu, qui a prostatis fœmineis, glandulisve Covvperianis manet: Licet enim virulentæ materiei scaturigo a vagina, quæ catameniorum via est, nonnihil tunc dissita sit, cum iisdem tamen quandiu profluunt, maxime si profluant ubertim, debet ea materies ita commisceri in vulva, atque adeo atro seu purpureo colore ita infici, ut plerumque nulla ratione possit jam amplius dignosci in mulieribus, quandiu menstruantur.

2. *Certissime falsa sunt* de gonorrhoico fluxu, quicumque a botryformibus vaginæ glandulis scaturit; cum etenim materia virulenta, quæ inde defluit, cum menstruo sanguine ab utero vel a vagina depluente & diu & per intima subacta confundatur in ipsa etiam vagina haud dispari modo quam limpha ipsamet, quæ in fluore albo distillat ex iisdem locis, inde necessum est ut gonorrhoicus fluxus iisdem plane vicissitudinibus obnoxius sit, quibus fluxus ipse muliebris, atque adeo de utroque perinde verum sit, quodcumque de alterutro. Quapropter liquet nulla inde erui posse signa, quæ morbum a morbo dijudicent & distinguant, in quo consentientem habemus experientiam.

II. De sede gonorrhœæ nullis constat indiciis certis; neque magnopere opus est ad curationem, cum ubivis gonorrhœa sedem habuerit, eadem fere remedia ex usu futura sint. Haud inanibus tamen conjecturis potest colligi, gonorrhœam insidere.

1. *Prostatæ & vesiculis seminariis*, quæ ejusdem mali consortes esse solent propter viciniam, nempe quoties materies uber est; tumor dolorque perinæum longe lateque occupant, & altius sepulti videntur; testes sine cau-

* Præsertim a Charletono *in Genealogia Rheumatismi uterini, sive fluoris albi Historia*.

causa vel saltem levi de causa in morbi societatem veniunt; denique symptomata omnia dolor, calor, erethismus genitalium intense urgent. Conjicitur autem vesicula alterutra tantum affici, si alteruter tantum testis caleat, doleat, tumeat, utraque, si uterque.

2. *Glandulis Covvperianis*, quæ mole parvæ sunt & situ cutaneæ, quoties tumor & dolor minus extensi, magis superficiarii, & ad anum propius adpositi sunt; pauca defluit materies; symptomata remissa sunt. Conjicitur pari modo utramque glandulam Covvperianam simul ægrotare, si tumor, calor & dolor ani confinia occupent ad utrumque latus raphes; alterutram vero, si ad alterutrum tantum.

3. *Cellulis urethræ*, quoties paucissimus humor distillat, nullusque in toto perinæo tumor, dolor aut calor percipitur. Vix tamen credo ab affectis solis urethræ cellulis gonorrhœam ullam unquam induci posse, præter gonorrhœam illam, quæ sicca dicitur, & de qua infra.

4. Demum *omnibus simul partibus* memoratis, quoties omnia memorata indicia una concurrunt, atque adeo gonorrhœa intensissimo genitalium calore, ardore, erethismo stipatur.

III. Causa triplex, qua gonorrhœam produci dictum est, non tam ex diversa symptomatum natura dignoscitur, quæ plerumque æquivoca videri posset, quam colore diverso humoris distillantis, de quo certum esse potest judicium. III. Diagnosis causæ gonorrhœæ.

Sic 1. Humor pellucidus, albicans, vel ex albo cinereus, uno verbo coloris retinens, qui semini aut seminali fluido naturalis est, *phlogosim* aut simplicem tantum *inflammationem*.

2. Humor idem croceus, flavus aut obscure flavescens, atque adeo confusis, dilutis & intime commixtis sanguinis guttulis tinctus *inflammationem*, quæ *cum extravasatione* conjuncta sit.

3. Denique humor ex flavo virescens, viridis aut atro-viridis adeoque puris admixti præsentia contaminatus *ulcerosam* aut *suppuratoriam inflammationem* arguit.

IV. Haud dispari ratione de specie inflammationis conjiciendum est. IV. Diagnosis differentiarum gonorrhœæ.

Nempe 1. *Oedematodæam esse*, si copiosa manet materia, sed serosa, diluta, parum mordax; si dysuria, calor, erethismus genitalium mediocres sint, cum molli perinæi tumore.

2. *Phlegmonodæam*, si materies non quidem minus uber distillet, sed spissior ac mordacior; si dysuria, calor dolorque genitalium acerbiores sint; cum manifesto & firmo perinæi tumore.

3. *Erysipelatodæam*, si dysuria, calor, dolor & erethismus genitalium intensissime urgeant; si fluat materies pauca, sed acerrima, mordacissima & summe flava; neque tamen perinæi tumor symptomatum vehementiæ respondeat.

4. Ul-

4. Ultimo *Skirrhodæam*, si tumor manifestus & renitens perinæum occupet; si pauca profluat & spissa materies; si dolor, calor, erethismus genitalium moderati sint; si remittente dysuria supersit stranguria propter compressionem a skirrhosis prostatis aut vesiculis seminariis appositæ urethræ illatam.

I. Prognosis gonorrhœæ in genere.

Prognosis. I. Cum gonorrhœa morbus sit inflammatorius, debet & ipsa pro more cæterarum inflammationum, quatuor modis judicari, *resolutione*, *suppuratione*, *skirrho*, *gangræna*.

1. Optimum quidem est *resolvi* inflammationem, quæ gonorrhœam parit: Inde enim cita ac perfecta curatio sine ulla labe, quæ in affectis partibus supersit. Sed resolutio raro succedit, nec fere unquam nisi in levioribus gonorrhœis, & in quibus ægri tum iteratis sanguinis missionibus ultro aquiescunt, tum a regula & præscriptione diætæ ne latum quidem unguem discedunt, quod in ægrotantibus perrarum, præsertim cum (*a*) *propter adolescentiam minus vident*, *magis impense cupiunt*, *consulunt parum*.

(*a*) Terent. Adelph. Act. 5. Scen. 9.

2. Gravius est vero inflammationem in *ulcus* vel *suppuratum abire*, ut in omni gonorrhœa, si a principio negligatur, fere perpetuum, & in gravi haud infrequens est quantacumque cura adhibeatur. Tunc enim 1. Curatio tardior esi diuturniorque, quia ulcus vel apostema inde genitum pedetentim & gradario progressu detergendum, carnibus opplendum, cicatrice obducendum est. 2. Minus perfecta, quia, etsi cætera incommoda abessent, at certe cicatrix superfutura est, quæ si nimis dura, aut æquo fungosior fuerit, urethram perinde angustatura est, unde stranguria, gonorrhœæ pedissequa.

3. Idem impendet periculum, si inflammatio in *skirrhum convertatur*; nam pars skirrhodæa urethram, cui adjacet, ita mole comprimit, ut illa exiturienti urinæ ægre pervia sit, unde stranguria habitualis in ischuriam facile degenerans.

4. Demum de ægri salute fere conclamatum est, si inflammatio *in gangrænam desinat*, ut cui cum in occulto lateat, efficaciter mederi difficillimum sit. Absit tamen de gonorrhœa vix unquam tam male ominari, nisi fato pessimo inflammatio urens, deleteria, intensissima sit; nisi omnia omnino auxilia omittantur; quin imo nisi pars inflammata diuturna equitatione, aut coitione immodica, compressa, contusa, male habita fuerit.

II. Prognosis gonorrhœæ pro diversa sede.

II. Cæteris paribus *gonorrhœa levior* est, si quod tamen rarum est, *glandulas Covvperianas tantum afficiat*, quia cum parvæ sint & cuti proximius subjectæ inde morbus minor est, & topicis remediis non inacessus; seminis purulenti effluxus parcior; & abscessus, si forte accidat, curatu facilior cute incisa.

Con-

Contra vero *gravior* est *gonorrhœa*, quę sedem habet *in prostatis* aut *veficulis feminariis*, tum quia cum majores sint, inde quoque major est & latius extensa inflammatio, uberiusque seminis putridi effluvium; tum quia si loca affecta abscedant, sanatio difficilius & lentius successura est.

De prognosi gonorrhœę, quę *solis urethræ cellulis* insideat, vix quidquam dicendum occurrit, cum hujus tractatio ad secundum sequentis capitis articulum pertineat, ubi *de gonorrhœa sicca*.

III. Gonorrhœę fata, discrimina, therapeję differunt quoque inter se pro diversa inflammationis specie, a qua morbus dependet. III. Diagnosis gonorrhœæ pro diversa specie inflammationis.

Nimirum 1. Si ab *ædematodæa*, nec acerba ęgrotatio, cum omnia lenia vel saltem moderata sint, nec curatio difficilis futura est, cum plerumque nulla, vel ad summum levis tantum fiat exulceratio. Quamobrem parcior sit sanguinis missio, rarior diluentium & humectantium exhibitio; contra vero purgatio frequens, iterata, sicut & usus ptisanę sudoriferę ex lignis Guajaci & Sassafras, radicibusque Chinę & Salsę-parillę; alioquin enim metuendum foret, ne per relaxata sero conceptacula, aut conceptaculorum emissaria aquosius semen distillaturum sit, etiam post curatam gonorrhœam.

2. Si a *phlegmonodæa*, majus imminet periculum futurę suppurationis, ideoque pręmissis venę sectionibus pluribus largiter exhibenda diluentia, demulcentia, anodyna, a quorum usu non prius desistendum quam genitalium calor & erethismus manifeste remiserint.

3. Si ab *erysipelatodæa*, jure metuendum est, ne gravis succedat partium affectarum exulceratio, ideoque pręmissis venę sectionibus, non diluentibus modo, demulcentibus & anodynis insistendum est, ut in casu pręcedenti, sed etiam narcoticis, quę acutiorem partium dolentium sensum obtundant minuantque.

4. Tandem si a *skirrhodæa*, non omittenda quidem remedia, quę hactenus indicata sunt, sed diligentissime curandum, ut interno usu pręparationum mercurialium, ac potissimum externis perinęi inunctionibus cum unguento mercuriali materia in affectis conceptaculis hęrens & impacta discutiatur & resolvatur.

IV. Cęterum gonorrhœa qualiscumque, modo medicina adhibeatur opportuna, periculo vacat, ac feliciter sanatur, tardius citiusve pro symptomatum vehementia, contagii venerei acrimonia, varia sanguinis diathesi &c. IV. Diagnosis gonorrhœæ pro natura symptomatum.

2. Verumtamen si gravior fuerit, ac diutius repugnaverit remediis, curatę solet plerumque superesse involuntarium & habituale seminis stillicidium, ob erosa, dilatata, vel relaxata prostatarum aut vesicularum seminariarum emissaria.

3. Gonorrhœa luem veneream numquam inducit, modo semen aut semi-

seminale fluidum contagio venereo contaminatum ubertim & libere profluat, quia admissum virus exhauritur, potissimum quidem, si simul ea usurpentur remedia, quæ eidem scopo accommodata sunt.

4. At vero si virulenti seminis aut seminalis fluidi effluxus supprimatur aut imminuatur, tunc refluxu morbosi seminii sanguinem contaminari necessum est, atque adeo luem veneream contrahi. Supprimitur autem vel imminuitur effluxus ille pluribus de causis, 1. Superventu febris, unde aucta partium affectarum inflammatione seminis emissaria obstruuntur: 2. Callo vel fungo in exulceratis conceptaculis seminariis oborto, quo eadem emissaria comprimuntur vel offerciuntur: 3. Præpostero astringentium usu, quibus emissaria eadem constipantur. 4. Inflammatorio vel skirrhodæo testium tumore, quo semen congestum retinetur.

5. Gonorrhœa cujuscumque speciei fuerit, solet in fœminis toleratu facilior esse, cæteris paribus, quam in viris: Quod illæ nulli vel ad summum levi dysuriæ obnoxiæ sint, *nulli* quidem, si gonorrhœa sedem habeat in glandulis vaginalibus vel Covvperianis, vel urethra hinc longe distet; ad summum vero *levi*, si ipsi prostatæ insederit, quamvis enim urethra ab omni inflammatione tunc immunis non sit, attamen præceps urinæ rivus per urethræ ductum, qui brevior est latiorque in fœminis, nulla vel minima noxa facile transfluit. Contra vero in viris, cum affecta conceptacula omnia cum urethra communicent, quæ proinde mali semper consors est, fit inde ut in his non modo dysuria perpetuo adsit, sed etiam semper gravior sit acerbiorque, quoniam præterfluens urina eo vividius urethræ illidis in viris, quo via angustior est quam in fœminis, ac illisus eo pluries repetit, quo via eadem longior est.

6. Pari quoque ratione gonorrhœa cujuscumque speciei sit, minus gravis est in fœminis, quam in viris cæteris paribus. In viris enim calor & erethismus genitalium, qui dysuriæ morsu induci vel saltem intendi solent, suppurationem aut exulcerationem difficilem plerumque advocant. Tum vero in iisdem carunculæ, hypersarcoses, cicatrices, fungi, aliaque id genus, quæ in ulcerosa urethra, aut in conceptaculorum emissariis adnascuntur, viam urinæ non raro præcludunt vel angustant, unde habitualis stranguria, quæ in ischuriam sæpe degener est. Quorum malorum neutrum in fœminas videtur posse cadere, ex iis quæ præcedenti articulo dicta sunt, vel quæ saltem in illas cadunt rarissime.

7. Tandem gonorrhœa cujuscumque speciei sit, difficilius curatur in fœminis cæteris paribus, quam in viris; sive quod muliebria, quæ natura molliora sunt, & quæ ut de utero vulgo dicitur, sunt totius corporis veluti sentina, si semel venereo seminio læsa sint, nativo tono difficilius restituantur quam virilia; sive potius, ut mihi videtur, quod

quod fœminæ facile negligant ftillicidia, quæ male curatis gonorrhœis fuperfunt, ut quibus plerifque naturali vitio familiare fit vulvam ac vaginam humore perfufas experiri ; cum e contra viri remediis non parcant, quandiu vel unica humoris guttula e genitalibus profluit, unde fciunt nihil quidquam naturaliter prodire.

§. V. CURATIO.

Tres funt gonorrhœæ periodi in inftituenda curatione caute diftinguendæ ; Prima *incipientis* & *confiftentis*, in qua calor & erethifmus genitalium intenfe urgent cum gravi dyfuria : Altera *remittentis*, in qua urina liberius ejicitur & cum minori dolore, ac putre femen vel feminale fluidum facilius & copiofius profluit : Tertia demum *definentis*, in qua pacato genitalium fervore purulenti feminis vel feminalis humoris fcaturigo incipit exarefcere. Curatio gonorrhœæ.

I. In prima periodo, fimul ac apparet gonorrhœa, omni ope atque opera minuenda eft inflammatio facta vel fiens & futura præcavenda, temperandus urinæ ardor, demulcenda feminis aut feminalis humoris acrimonia, &c. I. In prima periodo.

In hunc finem 1. Sanguis e brachiorum alterutro ftatim mittendus eft, quod perinde ac in inflammatoriis quibufcunque morbis, debet tunc primis diebus pluries iterari, pro ægrotanti viribus ac temperamento ; & fymptomatum vehementia. Sic enim depletis vafis fanguiferis, & imminuto fanguinis circulantis momento, minor futura eft inflammatio & tenfio, adeoque calor & dolor tum conceptaculorum feminis, tum urethræ ipfius.

2. Licet operæ pretium fit in omni gonorrhœa fanguinem mittere, largius tamen mitti debet in eis gonorrhœæ fpeciebus, quæ ab inflammatione eryfipelatodæa ac phlegmonodæa dependent, ubi fummus eft genitalium calor, ardor, erethifmus, cum graviffima dyfuria, & in quibus proinde haud fegnius, parciufve venam tundendam effe opinor, quam in ipfa peripneumonia vel dyfenteria.

3. Præfcribenda fimul pro potu ordinario ptifana ex levi decoctione plantarum aliquot refrigerantium & demulcentium, ut radicum cichorii filveftris, acetofæ, nymphææ, althææ &c. foliorumque parietariæ, agrimoniæ, lactucæ &c. addendo pro fingulis decocti libris femi-drachmam vel drachmam unam cryftalli mineralis, falis prunellæ vel nitri depurati.

4. Alvus fi natura aut ufu ptifanæ liquida non fit, blande fubducenda quotidiana injectione clyfteris ex eodem decocto, quo ptifana paratur, vel fincero, vel cum inftillato pauco aceto, cum folutis falis prunellæ vel cryftalli mineralis ʒj. vel ʒij. aut cum diluta medulla caffiæ recente ad ℥j.

5. Quod fi inflammationis ardor tantus fit, ut huic mitigando non

suffi-

sufficiat largus ptisanæ usus, tunc exhibendæ bis in die mane scilicet & vesperi emulsiones ex contritis in mortario marmoreo seminibus melonum, agni casti, cannabis, papaveris albi, lini &c. *ana* ad ʒ. vel ʒß. vel ℥j. & dilutis affuso ad lib. j. decocto florum nymphææ, post colaturam diluendo syrupi de nymphæa ℥ij. pro duabus dosibus.

6. Quin imo si omnia intensissime urgeant, conducet cuilibet dosi emulsionis, sed præsertim vespertinæ narcoticum, adjici, quo acutior partium dolentium sensus sopiatur vel saltem obtundatur ut *verbi gratia* syrupi de diacodio unciam semissem, tincturæ anodynæ guttas xv. aut xx. laudant dissoluti gr. j. pilularum de cynoglosso dissolutarum grana v. &c.

7. At vero si debilior stomachus nimium hunc refrigerantium usum non ferat, ut sæpius accidit, tunc omissis emulsionibus sola ptisana utendum erit; imo si ptisana quoque stomacho gravis sit, sola aqua communi, fontana vel fluviatili, affatim hausta, & cui aliquantulum crystalli mineralis vel nitri purificati admixtum fuerit.

8. Verum si morbus remedia vincat & videatur in dies ingravescere, quod tamen numquam fere evenit, nisi maxima ægrotantium intemperantia; si urethra graviter inflammetur, ut in gonorrhœa chordata; si purus putusve sanguis ex descissis ruptisve ejusdem vasis promanet; si perinæum caleat, tumeat, doleatque præter modum; si dysuria miserrime urat; tunc iteratis pro Medici prudentia venæ sectionibus, ac temperato, quantum fieri poterit, genitalium æstu internis remediis, nimirum emulsionibus & ptisana, ut supra dictum est, ad externa quoque sive topica remedia confugiendum erit; itaque 1. Mentula & genitalia lacte tepido fovenda, imo & lacti immersa continenda sunt in insessu: 2. Perinæo admovendum cataplasma de mica panis cum lacte & croco; vel de oryza cum butyro cocta & infuso croco alterata. 3. Decoctum radicis althææ; aqua spermatis ranarum dissolutis aliquot sacchari Saturnini granis levissime albescens; vel lac caprillum decocto radicis althææ dilutum & infuso croco tinctum &c. in urethram syphone identidem injicienda sunt, impulsu lenissimo, minimo.

9. Conducit quoque usus internus camphoræ & sacchari Saturnini, quæ anodyna & anti-phlogistica facultate mire temperant, & æstum compescunt. Usurpantur autem forma pulveris, vel etiam boli excepta conserva florum nymphææ, vel rosarum *ana* a gr. vj. ad ℈ß. sed cautissime adhibeantur velim, dosique minima, præsertim saccharum Saturninum, cum ab omni noxa non vacet. Prodest etiam aqua Rabelii *capite ultimo Lib.* 4. infra describenda, si ptisanæ refrigeranti ad gratam aciditatem guttatim instilletur.

10. Allato remediorum apparatu gonorrhœa, si levior fuerit, intra paucos dies plerumque curatur, restitutis scilicet sanguini naturalis circui-

cuitus viis, ac proinde feliciter resoluta inflammatione conceptaculorum seminis. Tunc evanescentibus derepente dysuria, genitalium fervore, dolore, erethismo, seminisque effluxu æger tam perfecte convalescit, ut dubitet ipse nonnumquam an gonorrhœa virulenta laboraverit.

11. Cæterum toto hoc primo morbi stadio, quod brevius aut longius, gravius aut levius esse solet pro contagii natura & copia, aut ægrotantis constitutione vel continentia, imperanda est diæta tenuis & humectans, nimirum æger ptisanæ non parcat, sed vinum & liquores omnes spirituosos ex toto sibi circumcidat, exercitiis vehementioribus & veneri valedicat, ac cibis utatur eupeptis & euchymis, quales sunt carnes juniorum animantium, pullulorum præsertim, elixæ vel assatæ, salsis piperatisque condimentis prorsus ablegatis.

II. In altera gonorrhœæ periodo, cujus initium dignoscere facile est ex inflammationis remissione, dysuriæ mitigatione, raritate ac leniore dolore erectionum, denique liberiore seminis aut seminalis humoris effluxu, eo debent indicationes omnes collineare, ut admissi contagii pars maxima facili purulenti seminis manatione eliminetur; cætera portio purgantibus alio avertatur; reliquiæ tandem, si quæ forte supersint, ita profligentur ac corrigantur vi adhibiti Mercurii, ut intra sanguinem tragœdias agere numquam possint. II. In secunda periodo.

Itaque 1. Æger identidem purgandus est, principio quidem cathartico blandiore, ne remissa inflammatio recrudescat, *verbi gratia* cum ℥ ij. medullæ cassiæ in duobus cyathis ptisanæ vel seri lactis depurati dilutæ pro duabus dosibus intra tres horas mane sumendis jejuno ventriculo. Postea vero si ita e re esse videatur, addi poterunt ad efficaciorem catharsim movendam jalappium vel diagridium ad gr. x. vel xij. aut aquila alba ad gr. xx.

2. Valuit olim apud omnes, valetque etiamnunc apud nonnullos usus exhibendi præparata Mercurialia, quæ catharticæ virtutis expertia sint, ut Panaceam vulgarem, sive Mercurium sublimatum dulcem duodecim laboribus exaltatum; Æthiopem mineralem, sive Mercurium sulfure fixatum ignitione; Mercurium violaceum, sive flores ammoniacales Mercurii &c. quorum singulorum dosis in adultis a gr. xv. ad ℈ j. singulis diebus vel alternis tantum pro Medici prudentia; sed quæ conserva vel syrupo excipiebantur sub forma boli, ne dentes nigrore inficerent illita, imo quod pejus est carie tentarent.

3. Per usum præparatorum Mercurialium istiusmodi diligenter cavebatur, ne aeris humiditate aut frigore ventove vehementiore diaphoresis, quam Mercurialia movebant, cohiberetur, unde fluxiones ac catarrhi graves accidissent. Quocirca jubebatur æger, si tempestas frigidior esset, cubiculo se continere.

N 4. Ubi

Digitized by Google

4. Ubi primum continuato Mercurialium usu prima apparebant ptyalismi indicia, purgatio exhibebatur præcedenti similis vel præcedente paulo validior cum infuso folliculorum sennæ, additis sale vegetabili & manna; vel cum diagridio sulfurato & jalappio syrupo aut conserva exceptis formam boli: eo fine ut versus inferiora deturbaretur materies, quæ ad os irruens ptyalismum motura fuisset.

5. Ea methodo alternans præparatorum Mercurialium & purgantium usus pluries repetebatur, ut morbi gradus & symptomatum vehementia poscere videbantur, donec fluxus gonorrhoicus omnino evanesceret, vel abiret tandem in simplex seminis stillicidium aliis remediis coercendum.

6. Verum frequentior illa & iterata præparatorum Mercurialium exhibitio videtur in dies obsolescere; neque injuria, meo quidem judicio. Compertum est enim illorum remediorum usu non modo ventriculi tonum debilitari, viresque infringi, quod sane magnum est, sed etiam quod maximum, sanguinis acrimoniam ita intendi, ut ulcera, quæ in conceptaculis seminis latent, aucta sanguinis dyscrasia, nedum sanentur, sed maligniora fiant & curatu difficiliora. Certe pluries ipse expertus sum, & mecum expertos esse Medicos cæteros nullus dubitet usu Mercurialium caute etiam exhibitorum dysuriam jam remittentem, fluxumque gonorrhoicum satiscentem recruduisse, cum nova humoris manantis virulentia, quam flavus viridisve color, auctaque acrimonia satis indicabant.

7. Ideo ablegatis vel saltem rarius usurpatis præparatis Mercurialibus ore exhibendis, usu jam receptum est frictionibus mercurialibus externe uti, perinæum, genitalia, clunes, inguina in viris; in fœminis vero perinæum, clunes, inguina, pudendi labia, imo nisi gravius inde doleant, vulvam ipsam unguento sive linimento mercuriali ad ignem inungendo. Solent frictiones istiusmodi tertio tantum vel quarto quoque die repeti, adhibita dumtaxat una vel altera unguenti drachma, ne illitus frequentior aut cum majore unguenti dosi ptyalismum concitet. Demum ut unguenti reliquæ cuti adhæreant, nec indusio abstergantur, inducenda sunt femorialia, quæ toto curationis tempore gestentur.

8. Ea sane methodus & *efficax* est & *commoda*. *Efficax* quidem, quia atomi mercuriales in cutis spiracula, in vasa limphatica a cute oriunda, in ipsum demum affectarum partium contextum illitu sensim insinuatæ corrosivas contagii venerei particulas, quibus morbus inducitur, efficaciter impetunt, infringunt, destruunt: *Commoda* vero, quia eædem mercuriales atomi illitus ope, via brevissima & sine ulla ventriculi noxa ad partes deducuntur, ubi latet seminium venereum, quod neutrum convenit præparatis Mercurialibus interne sumptis, vel saltem minus convenit.

9. Quod si ptyalismus videatur inde forsan imminere, adhibita leni

ca-

catharsi cum manna vel cassia in sero lactis aut ptisana supprimi debet, antequam invalescat; ac postea eidem methodo, sed minore unguenti dosi & longiore frictionum intervallo denuo insistendum est per duas aut tres hebdomadas, vel per mensem unum, donec seminio venereo penitus debellato aut eliminato, gonorrhœa tandem perfecte curetur.

10. Porro in adhibenda ea therapeja cauto opus est, si frigidior tempestas fuerit, ut æger domi & cubiculo sese contineat, quandiu frictionibus utetur; nam Mercurius sanguini per illitum infusus, diapnoem auget, ut de præparatorum usu modo dicebamus, quæ si frigidioris aeris attactu intempestive reprimeretur, periculum inde foret, ne gravis decubitus aliquo fieret.

11. Dum frictiones illæ adhibentur, non omittenda cætera auxiliorum genera, quæ ad reliquias inflammationis conceptaculorum seminis resolvendas, si quæ supersint; quæ ad detergenda ulcera; quæ ad demulcendam sanguinis acrimoniam utilia sunt; sed e contra eo majore diligentia ab ægrotante adhibenda, quod jam ab interno Mercurialium usu vacet.

12. Quod si, dum ea geruntur, recrudescat genitalium inflammatio, aut virulenti seminis fluxus supprimatur, quod utrumque ægrotantium intemperantia non raro accidit, potatione, coitione, aut exercitatione nimia; tum omissa inutili imo nociva therapeja, opus ab integro instituendum est eamdem telam redordiendo, hoc est ea omnia, quæ primo gonorrhœæ stadio conferre diximus, in usum revocanda sunt, donec mitigata inflammatione suppressus humor libere denuo profluat.

13. In hac altera gonorrhœæ periodo eadem ac in præcedente victus continentia servanda est. Potest ad summum ægrotantibus, si stomacho langueant, concedi usus vini oligophori, & multa aqua diluti, modo cætera omnia prospere procedant, nec ulla supersint fervoris indicia, quamquam tamen, (a) *quia prodest raro, nocet sæpissime melius esset non adhibere omnino.*

III. Demum ubi primum sedato ac restincto genitalium æstu, resolutaque inflammatione, ægrotans ab erectione involuntaria, tentigine, dysuria &c. liber est, humorque seminalis spissior, lenior, parcior, magisque albicans destillat, tum tertium adest morbi stadium in quo hæ sunt Medici partes, ut ulcera interna detergat detersaque consolidet, ac tandem acrimoniam, quam sanguis & semen contagii venerei afflatu contraxere, demulcentium & diluentium usu temperet & corrigat. III. In tertia periodo.

Ad hunc scopum conferunt 1. Balsama & balsamica omnia identidem ore exhibita per tres quatuorve dies continuos, ut Terebinthina Chia vel

(a) Cicero *de Nat. Deor. Lib.* 3.

Veneta a ʒß. ad ʒij. modo sola, modo cum Rheo pulverato a ʒß. ad ʒj. aut quæ si non re, saltem nomine præstant, Balsamum Copaivanum, vel Balsamum Canadense ad guttas sex, decem, viginti, triginta, hoc est a ℈ß. ad ℈ij. Hæc autem triplici ratione possunt exhiberi, nempe ovi vitello diluta in liquore quovis dissolvi; vel syrupo cuicumque, *verbi gratia* syrupo capilli veneris superaffusa uno haustu ex cochleari exsorberi; vel demum saccharo pulverato obvoluta boli instar deglutiri.

2. Lac asininum, caprillum aut vaccinum, purgato prius corpore mane jejuno ventriculo exhibitum, imo si stomachus ferat, vesperi etiam ante decubitum, primum quidem & alterum sincerum & impermixtum; tertium vero alteratum aqua secundaria calcis, aut levi decocto radicum Chinæ vel Salsæ-parillæ in pituitosis & adiposis; & levi decocto radicum tormentillæ, consolidæ majoris, bistortæ, vel fragariæ in biliosis, melancholicis & macilentis.

3. Aquæ minerales, acidulæ, vitriolicæ, ferrugineæ, quales sunt in Gallia *les Eaux de Camarets*, *de Capverd*, *de Caransac*, *de Forges*, *de Passi*, & aliæ consimilis facultatis, alibi non obviæ, quibus, si per quindecim aut viginti dies epotentur, quidquid acrius salsiusve superest in sanguine vel in semine eluitur sensim & everritur.

4. Quod si ea curandæ gonorrhœæ imparia videantur, poterunt interne adhiberi astringentia, ut corallia rubra præparata, succinum, diaphoreticum minerale, crocus Martis astringens, lapis hæmatites, os sepiæ, sanguis draconis, terra Japonica, vulgo *Catechu* sive *Cachou*, alumen rupeum &c. quorum singulorum dosis a gr. x. ad gr. xx. vel ℈j. Ex his numero pluribus vel paucioribus intime mixtis contritisque, & conserva rosarum rubrarum vel syrupo cydoniorum exceptis paratur bolus per duodecim aut quindecim dies devorandus alternis diebus, superbibendo haustum infusi theiformis foliorum siccorum menthæ, vel duo aut tria cochlearia aquæ stillatitiæ menthæ a Quercetano descriptæ *in Pharmacopæa* & a Lazaro Riverio sæpius laudatæ *in suis Observationibus*, cujus processum infra proferemus ad calcem Libri IV.

5. Quin imo, si humor qui a genitalibus diutius aliquando distillat, post discussum æstum ac fervorem paucus sit, tenuis, albicans, viscidus, seminis instar adhærens, vere seminalis, tunc licebit impune uti injectionibus in urethram in viris, in vaginam in fœminis, no quidem astringentibus stypticisve, a quibus semper cavendum esse rbitror, sed mere detersivis, scilicet ex levi decocto herbarum vu rariarum, ut bugulæ, saniculæ, marrubii, gerani, alkimillæ &c. cu lissoluto melle rosaceo; vel ex aquis thermalibus, iis maxime ulfureæ sunt, decocto hordei alteratis.

6. Si quis plura desideraverit ad exhauriendas contumacioris gonorrhœæ

rhœæ reliquias, adire poterit vel hujusce Libri *caput III.* ubi *de seminis stillicidio*, quod gonorrhœæ non raro superest, vel sequentis Libri *caput X.* ubi *de gonorrhœa quæ post hydrargyrosim reliqua est*, agitur.

IV. Cum ad perfectam artis notitiam opus sit, non scire modo quid in curandis morbis agendum, sed simul etiam nosse quid cavendum sit, ideo probe notari velim multa in curanda gonorrhœa virulenta plerumque peccari. IV. Quid peccari soleat in curanda gonorrhœa?

1. Purgantia mochlica temere præscribendo, ut præcipitata Mercurialia, rubrum, album, luteum, viride; Trochiscos alahandal &c. quæ ventriculi tonum semper debilitant ac pessundant, facultatemque pervertunt; quæ supervomitiones, superpurgationes, dysenteriam, hæmoptoem, lipothymiam, asphyxiam, mortem etiam quandoque inferunt; quæ numquam tuto, quæ raro impune exhibentur; quæ si unquam adhiberi possint a prudente Medico, in robustis tantum, athleticis, rusticis, militibus &c. adhibenda sunt.

2. Decocta, quæ vulgo sudorifica dicuntur, & quæ parantur ex lignis Guajaci & Sassafras, radicibusque Chinæ & Sarsæ-parillæ, omnibus indiscriminatim exhibendo. Valent ea quidem ad exsiccanda ulcera in pinguibus & pituitosis, quibus sanguis crassior est aut nimio phlegmate luxuriat: At vero noxia sunt in macilentis, melancholicis, biliosis, quibus sanguis siccior est & salso-acrior, unde insolenti orgasmo, quem cient in sanguine, renovant genitalium æstum & inflammationem, & purulenti seminis fluxum augent, acrimoniam intendunt non sine magno ægrotantium detrimento.

Cæterum decocta istiusmodi, si quando conducere videantur, solent subsequenti formula præscribi.

℞. *Lignorum Guajaci & Sassafras*, ana ℥ij.
Radic. Chinæ & Sarsæ-parillæ ana ℥ j ß.
Antimonii crudi crassiuscule triti & nodulo inclusi ℥ j ß.

Ligna & Radices incidantur, & infundantur omnia tepide per noctem in aq. fontanæ lib. ix. Deinde bulliant moderato igne ad tertiæ partis consumptionem, addendo sub finem coctionis.

Follicul. sennæ ℥ ß.
Radicis liquiritiæ rasæ ℥ j.

Colatura servetur ad usum, ter in die usurpanda ad ℥viij. mane jejuno ventriculo, hora quinta vel sexta pomeridiana, & ante decubitum.

3. Præparatis Mercurialibus interne immoderatius utendo, vel abutendo potius, iis etiam quæ blandiora sunt, ut Aquila alba, Panacea, Æthiope minerali, Mercurio violaceo &c. Hinc enim non modo gravis noxa ventriculo infertur, ut supra dictum est, sed etiam maxime in con-

ſtitutione ſalſo-acri, ſanguinis excandeſcentia & ſeminalis humoris acrimonia adeo intenduntur, ut genitalium ulcera, quæ cicatricem proxime tractura videbantur, aliquando recrudeſcant & coitioni pervicacius inde repugnent.

4. Denique adhibendo præpoſtere injectiones aſtringentes in vaginam in fœminis, in urethram in viris, cum lapide medicamentoſo Crollii, Colcothare, aut pulvere *de Verny* infra deſcribendo *Lib. IV. cap. ultimo*, aliiſve id genus pulveribus ſtypticis, vitriolicis, alumnioſis &c. quibus ſolet tum urethra morboſe conſtringi, unde gravis ſtranguria, quæ gonorrhœæ plerumque pediſſequa eſt, tum etiam lues venerea inferri, quoties ſemini aut ſeminali humori, cujus fluxus ſupprimitur, vel minima contagii pars adhuc ineſt, quandoquidem ſeminium illud intro coercitum cogitur ſanguinei, in quem refluit, latente vitio ineluctabilem noxam inurere.

CAPUT II.

De Empiricis gonorrhœæ curandæ Methodis, ac de commentitia ejuſdem Prophylaxi.

§. I. DE EMPIRICIS GONORHOEÆ CURANDÆ METHODIS.

Varii varias adhibent methodos curatorias ad gonorrhœam.

PRimo. Propoſuimus hactenus Therapejam, quam ad curandam gonorrhœam tutiſſimam, efficaciſſimam, experientia maxime comprobatam, atque adeo cæteris omnibus jure præferendam eſſe cenſuimus. Ne quid tamen in re ita gravi omiſiſſe videamur, lubet & cæteras methodos curatorias, quæ veluti compendiariæ a nonnullis commendantur, paucis proferre, ac de iiſdem judicium candide ſimul apponere, ne inani buccinatorum pollicitatione incautioribus fucus fiat. Sed omiſſis antiquioribus therapeiis, quæ primis luis venereæ temporibus olim adhibitæ ſunt, at vero quas dies jam pridem delevit, iis tantum inſiſtemus, quæ vigent hac ætate noſtra, & quibus novimus ægrotantes etiam nunc ſæpiſſime deludi.

Injectiones in urethram cum diſſolutis præparatis Mercurialibus.

I. Carolus Muſitanus (*a*) laudat quaſi ſpecificum remedium, quo intra triduum gonorrhœa ſanetur, & quod ſpem numquam fruſtretur, injectionem in urethram ſequenti modo præparatam.

℞. *Aq. Plantagin.* ℥ viij. *quibus diſſolv. Mercurii ſublimati dulcis in alkool redacti* ʒij.

Agi-

(*a*) *De morbis venereis, Lib. 3. cap. 2.*

Digitized by Google

Agitentur simul, & liquoris illius turbidi ac tepidi ℥j. *syphone eburneo in urethram injiciatur ter in die.*

Asserit Musitanus hac injectione sola, citra omnem alium remediorum apparatum, imminentem vel incipientem gonorrhœam statim reprimi ac veluti sufflaminari, modo abjecta cunctatione injectio adhibeatur ubi primum putridum semen fluere incipit; imo vero antequam quidquam distillet, & statim atque genitalia post suspectum concubitum insolita prurigine titillantur.

Prostat (*b*) *in altero praxeos Mayernianæ syntagmate* haud dissimilis injectionis formula ad gonorrhœam virulentam, quæ sequentibus verbis exprimitur.

℞. *Aq. calcis* ℥vj.
Mellis rosati ʒij.
Mercurii dulcis in alkool redacti ʒj.

M. f. inde Injectio in urethram, qua Mayernius ait *gonorrhœam virulentam certo sanari præmissis præmittendis*, & qua asserit *Equitem* quemdam, nomine *Sir Kenelmum Digby intra quinque dies perfecte curatum fuisse ex gonorrhœa.*

Sed quæ velut inefficaces rejiciuntur.

Facilis profecto & expeditus gonorrhœam curandi vel præcavendi modus, si veritate niteretur, sed quem maximo ganeonum infortunio tum ratio, tum experientia perinde falsi arguunt.

1. *Ratio* quidem. Neque enim verisimile est injectiones istiusmodi contagio venereo jam suscepto mederi posse, tum quod in urethram tantum penetrent, atque adeo ad virus usque venereum non pertingant seminariis conceptaculis jam insinuatum, ubi tragœdias incipit agere; tum quod etsi hucusque forsan penetrarent, vix possent corrosivas contagii partes tam subito destruere, corrigere vel hebetare, ut mutata natura ab inflammandis seminis conceptaculis illico desisterent. Quin potius metuendum foret nec inani, ut opinor, fundamento ne salinæ & punctoriæ panaceæ Mercurialis & crystalli mineralis particulæ, quod de partibus Mercurii dulcis fixioribus magis adhuc verum esset, urethræ interiora & conceptaculorum seminariorum emissaria durius vellicando imminentem aut incipientem phlogosim seu inflammationem præcipitarent vel intenderent.

2. *Experientia* vero; experimentum enim ipsimet fieri aliquoties jussimus sed sine successu, non quidem in incipientibus aut imminentibus gonorrhœis, circa quas Medicos adiri rarum est, sed in recentibus; non iisdem quoque formulis, quas modo tradidimus, sed minore Mercurii dulcis aut panaceæ dosi, ea scilicet prudentia, quæ Medicum semper de-

 cet

(*b*) *Tractat. 4. De lue venerea cap. 3.*

cet in experiundo; Numquam vero vel detrimentum vel emolumentum ullum insigne inde accessisse observavimus.

Quapropter conjicerem opinionem de efficacia illarum injectionum inde conceptam fuisse, quod adhibitæ fuerint in casu ubi nulla imminebat gonorrhœa, vel si gonorrhœa jam inciperet, in casu ubi gonorrhœa hæc erat e genere leniorum & facile resolubilium, unde socordia aut vaniloquentia temere creditum fuerit, harumce injectionum ope imminentes gonorrhœas præcaveri aut incipientes supprimi, cum revera tamen laudatæ injectiones nihil ipsę pręstiterint, aut ad summum felicem eventum, qui sponte futurus erat, non corruperint.

Si cui tamen rem denuo experiri lubuerit, per me quidem facile licebit, modo periculum fiat non in gonorrhœa admodum virulenta, cum urethra & conceptaculis seminis graviter inflammatis dysuria adest urens, mentula velut subtensa chorda retracta deorsum incurvatur, abscessus in perinęo imminet &c. sed in leni & incipiente gonorrhœa, ubi cum omnia mitiora sint, delictum levius posset minori damno permitti, si forsan committeretur experiundo.

II. Usum internum cantharidum in substantia vel in infuso.

II. Thomas Bartholinus (*a*) commendat in gonorrhœa virulenta sequentem infusionem, quam ipse quoque Fridericus Hoffmannus (*b*) approbat.

℞. *Cantharidum pulveratar* ℈j.
Infund. in vini Rhenan.
Vel *spiritus vini* ℥iij.
Stent in infusione per aliquot dies, deinde per cartham bibulam filtreutur. Ex colato liquore cochlear unum septem aliis cochlearibus seu vini seu cerevisiæ admisce. Ex hoc mixto primo die cochlear unum, altero die duo, & sic deinceps propinentur.

Martinus Listerus quoque *in Exercitatione Medicinali de lue venerea;* videtur nec ipse usum infusi cantharidum reformidare, quo se bis usum fuisse refert in ęgrotis scilicet 11. & 12. In priore quidem casu *drachma una cantharidum digeritur cinere calido cum* multis aliis in speciebus *in spiritus vini rectificatissimi libra semisse;* Infusum *filtratum per chartam bibulam bis in die præscribitur ad guttas* xxxx. *in cerevisia tepida*. In posteriore vero *cantharidum drachma una digeritur per diem balneo mariæ cum cochenilia in vini Rhenani lib.* j. & hujus infusi *cochlear unum cum decocto Guajaci bis quotidie exhibetur*.

Constat similiter cantharides in substantia a Paulo Hermanno (*c*) *in Cynosura materiæ Medicæ* proponi *ad corrigendam gonorrhœam virulentam, incipiendo a dosi minori, scilicet a gr.* ß. *& si fiat cum ægri levamine ad gr.* j. *vel*,

(*a*) *Histor. Anatomicar. Centur.* 4. *Epistol.* 53. Et *Centur.* 5. *Histor.* 82.
(*b*) *Pharmac. Medic. Chimic. Lib.* 5. *Sect.* 4. §. 76.
(*c*) Part. 2. in verbo *Cantharides*.

vel ij. Laudatur etiam ab eodem Infusum cantharidum, cujus *unicam semissem*, miscendam censet *cum aquarum nymphææ*, *portulacæ & graminis* ana ℥ij. *& olei terebinthina gutt.* v. quam mixturam *successive exhibendam* esse ait *ceu extremum remedium in gonorrhœa virulenta inveterata cum ulceribus sordidis*, imo *etiam per penem injiciendam*.

Demum Michael Albertus, in Academia Hallensi Professor Medicus, (*a*) proponit esse quoque *essentiam cantharidum Bartholinianam in subjectis robustioribus* ad gonorrhœam *valde contumacem & refractariam*, *modo cum aliquo moderamine adhibeatur*.

Miror equidem a tot tantisque Viris remedium ad gonorrhœam proponi, non dico tam infidum, sed tam aperte perniciosum. Cantharides enim, si interne usurpentur vel dosi minima, *verbi gratia*, quarta parte grani unius, renes, vesicam, vesicę collum, aut urethram phlogosi, inflammatione, exulceratione plerumque afficiunt, vel ipso (*b*) eorumdem testimonio, a quibus tam temere laudantur ad gonorrhœam. Cantharides ergo, sive in substantia sive in infuso interne exhibeantur, conferre numquam, nocere semper debent in gonorrhœa virulenta, in affectione scilicet phlogodea, inflammatoria, ulcerosa urethrę.

Sed qui reprobatur, tanquam perniciosus.

Inquient forsan, qui contra sentiunt cantharides detersoria pollere facultate, atque adeo conducere in gonorrhœa contumaciore ad detergenda ulcera dysepulota. Sed eam detergendi facultatem cantharidibus ipse numquam concessero, qui probe sciam cantharides ad ulcera tantum inferenda, ad detergenda vero numquam externe adhiberi. Esto tamen: Detergant cantharides. Quid tum? An ideo utendum erit remedio detergente istiusmodi, quod inflammationem renovare, quod exulcerationem augere, quod ad gangręnam omnia deducere potest; quod sępe inflammationem renovat, exulcerationem auget, omniaque ad gangręnam deducit? Non certe, ne quidem si alia deficerent omnia detergentia; minime vero, cum tot alia suppetant efficacissima & ab omni periculo plane immunia.

Sed obvia, ni fallor, erroris causa. Nempe in omni gonorrhœa adest dysuria gravis, quę cum stranguria non raro conjungitur. Utrique visum fuit occurrere usu diureticorum, cęterisque tutioribus cantharides, ut quę facultate diuretica egregie polleant, pręferre placuit, errore sane pessimo, cum loco diureticorum temperantium & demulcentium, quę frigida dicuntur, & quę sola in inflammatoria dysuria ex usu esse possunt, ad

(*a*) *Therapejæ Medic. Sect.* 8. *cap.* 18.
Et Materiæ Medic. Sectione 2. *cap.* 1. §. 9.

(*b*) Vid. Hoffmann. & Hermannum *loc. supra laud.*
Et Albertum, *in Praxi extemporanea*, *Casu* 24.

adhibitum fuerit diureticum phlogisticum, corrosivum, deleterium; quo omnia exacerbari & ingravescere necessum sit.

Cęterum quamvis nescius non sim cantharides interne olim exhibitas fuisse cum (*a*) ab Hippocrate, tum (*b*) a Galeno, haud diffitebor ab interno earumdem usu caute semper abstinuisse in gonorrhœa quavis virulenta, nec auctorem esse velle cuiquam, ut easdem interne exhibeat, cum tot alia remedia ad gonorrhœam presto sint, opportuna, pręsentanea, tuta; internusque cantharidum usus gonorrhœa qualicunque semper pejor sit & periculosior.

III. Exhibitionem cocheniliæ in substantiva vel in infuso.

III. Idem Martinus Listerus *in Exercitatione eadem*, quam modo laudavimus, tum ad gonorrhœam, tum ad affectos alios venereos Cocheniliam adhibet in Observationibus *quatuor*, 8. 11. 12. & 14. In prima pręscribit cocheniliam in substantia, & dosi quidem maxima scilicet ad ℈ iv. *cum ossis sepiæ optime lævigati* ℈ ij. pro dosi qualibet, nisi forsan error sit in numeris, in secunda & tertia exhibet *infusum cochenilia;* demum in quarta cocheniliam decoquit in *valentissimi Guajaci decocto*.

Cum primus ille sit omnium quos novi, qui cocheniliam ad curationem gonorrhœę proposuerit, haud inanis conjecturę locus esse videtur *medicamentum* illud specificum, quod ait in *Præfatione Exercitationibus præfixa a se editum esse in Exercitatione illa de lue venerea*, & quo asserit *se a multis annis cum successu usum fuisse ad gonorrhœam comprimendam*, ipsissimam esse cocheniliam; neque enim reperire est in illa Exercitatione remedium ullum alterum, quod novum sit, quod jam prius cognitum non fuerit.

Sed quæ conceptam spem plane frustratur.

Sed multa sunt quę suadeant Listerum hac in re lapsum, & de cochenilię efficacia in curanda gonorrhœa nimia neque satis explorata pollicitum fuisse. Siquidem compertum est cocheniliam nihil esse pręter animalcula Tunę, sive Opuntio majori spinoso innascentia in America, scarabęis similia; quę fumo exsiccata, & alis pedibusque truncata confricatione in globosa grana conformantur. Debet ergo cochenilia, ut & cętera omnia, quę ab animalibus, ab insectis potissimum proveniunt, sale scatere alkalino volatili, quod sane instituta analysis testatum facit. Hinc deducenda est facultas cardiaca, elexiteria, sudorifica, qua cochenilia pollet non minore, imo vero efficaciore quam grana Kermes, quibuscum colore convenit; sicut & virtus anti-epileptica, si ea valeat, ut (*c*) Stephano Clerico, Genevensi Medico, olim visum fuit. Hinc ergo deducenda quoque vis diuretica, quę in cocheni-

(*a*) *De internis affectionib. cap. 38. edit. Charter.*
Et de ratione victus in acutis, textu 104. ejusd. edition.
(*b*) *Comment. in loc. Hipp. posteriorem.*
Et de simplic. Medicament. facult. Lib. 11. textu 44. edit. ejusdem.
(*c*) Mangetus Biblioth. Medic. in verbo *Cochenilia*.

nilia non minus conspicua est, quam in plerisque diaphoreticis, & qua certe asellos sive millepedes cochenilia superat.

Primæ quidem illæ cochenilia facultates nullius utilitatis sunt in gonorrhœa: At vero potuit hæc ultima fucum facere Listero, quasi diuretica cochenilia vis ad dysuriam & stranguriam gonorrhoicam valeret. In quo tamen eum errore maximo duci manifestum est ex supra dictis, quod dysuriæ & stranguriæ phlogodææ, inflammatoriæ, ulcerosæ, qualis in gonorrhœa perpetuo adest, non frigida diuretica, sed calida, qualis cochenilia est, adhibenda censuerit, quibus morbi causam intendi, atque adeo morbum ipsum ingravescere necesse est.

Nihilominus tamen, cum ab exhibita cochenilia exigua tantum noxa immineret, visum est rei periculum aliquoties facere, non quidem primo gonorrhœæ stadio, cum omnia fervore summo exæstuant, sed secundo aut tertio, ubi omnia remissiora sunt; neque vero ea dosi, quam Listerus proponit, sed dosi minore *verbi gratia* ad grana xv. pro dosi qualibet.

Hinc autem experientia compertum habui, quod animo prius conjeceram, nempe cocheniliam curandæ gonorrhœæ prodesse nihil, sed nocere potius, quod dysuriam, genitalium phlogosim, ac seminalis humoris, qui distillat, acrimoniam & virulentiam intendat.

IV. Carolus Musitanus laudat (a) ubi supra, quasi specificum ad veteres gonorrhœas Mercurium præcipitatum viridem, quem exhibendum censet a gr. ij. ad iv. & quo recentes gonorrhœas una dosi, inveteratas quatuor ad summum dosibus curari asserit. IV. Mercurium præcipitatum viridem ore exhibitum.

Cum eo consentit Paulus Hermannus, (b) qui & ipse ait iisdem fere verbis *Mercurium viridem specificum esse in gonorrhœa virulenta, ratione forte cupri propter terram vitriolicam, exhibitum a gr.* iij. *ad* v.

Sane novi medicastros, seu potius agyrtas non paucos, qui eodem remedio tanquam palmario uti soleant ad gonorrhœas extirpandas: Sed quid de illo sentiendum sit jam supra abunde indicatum fuit, ubi de usu purgantium mochlicorum, inter quæ vehementia eminet Mercurius ille viridis, cujus vi drastica non modo hyperemetos & hypercatharsis, sed quod magis est, cujus vi caustica phlyctænæ & ulcerosæ scissuræ ventriculo inferuntur sæpenumero. Adde gonorrhœam, si ea ratione sistatur, ut sæpe sisti experientia comprobatum est, sisti tantum violenta humorum metastasi, quam vomitio vel purgatio nimia concitant; non vera humoris profligatione; cum una aut altera dosi præcipitati viridis, ad gr. ij. vel iij. quibus vix unum Mercurii crudi granum continetur, non possit sanguinis massa tota pervadi, neque atomi omnes contagii venerei, quæ variis Sed qui numquam satis innoxius est.

(a) Tract. de Morbis venereis, *Lib. 3. cap. 2.*
(b) Cynosura materiæ Medic. Part. 2. in verbo, *Mercurius viridis.*

riis in locis nidulantur, corrigi & eliminari, unde fit ut apparens, non vera sit gonorrhœæ sanatio, quæ idcirco vel sponte recrudescit, vel luem veneream tacite ingenerat.

V. Resinam Guajaci, quæ laudatur quasi specifica.

V. Resina Guajaci, quam alii gummi vocant, & quæ *ex corticibus extracta vel sponte sua manans, arida est, friabilis, subnigricans, pellucida, saporis acris, odoris grati, præsertim si igni imponatur, gonorrhææ specificum* dicitur (*a*) a Paulo Hermanno, si a ℈j. ad ℈ij. in substantia exhibeatur. Quin imo non veretur ille ad resinam Guajaci præcipitatum viridem adjicere dosi granorum quinque in seqnente formula.

℞. *Resinæ Guajaci* ℈j.
Mercurii præcipit. viridis gr. v.
Sacchari Saturnini ℈ß.
Succini præparat. gr. xv.
Terebinth. seu balsam. Peruvian. q. s.
M. f. Pilula contra gonorrhœam pro j. *dosi.*

Laudatur quoque usus ejusdem resinæ a Carolo (*b*) Musitano ad gonorrhœam.

Sed quæ decocto ligni Guajaci nec facultate nec usu præpollet.

Sed liquet resinam illam seu gummi Guajaci, nec aliter, nec efficacius valere quam intensum decoctum ejusdem ligni, quo quidquid ligno resinosum inest, coctura dissolvitur. Vidimus autem supra decoctum istiusmodi nec ad omnes gonorrhœæ species, nec in omnibus ægrotis conducere: Imo potius quandoque nocere, humorum seminalium acrimoniam, & genitalium fervorem intendendo, unde morbi vis, quæ jam remissa erat, solet recrudescere. Quocirca idem quoque sentiendum est de resina Guajaci, quæ sane ideo rari usus est.

VI. Saturnina remedia.

VI. Si Fridericus Hoffmannus audiatur (*c*) *Saccharum Saturni in oleo Terebinthinæ solutum & leni calore cinereum digestum egregium & fere divinum præbet in gonorrhœa remedium, imprimis, si aliquid addatur camphoræ.*

Erat apud Mayernium (*d*) compar remedium ad gonorrhœam sub sequente formula.

℞. *Camphor.* ℈ß.
Sal Saturni ℈j.
Sal. tartar. gr. xij.
Cass. fistularis ʒ ß.
Terebinth. Venet. ʒj.
M. f. bolus qui, si in Auctore fides sit, gonorrhœam curat intra paucos dies.

Deni-

(*a*) Cynosura mar. Meeicæ *Part.* 1. *in verbo* Cortex Guajaci.
(*b*) *Ubi supra.*
(*c*) Pharmac. Med. Chim. *Lib.* 3. *cap.* 13. §. 158.
(*d*) *In altero syntagm. Tract.* 4. *cap.* 3.

Denique vidimus modo saccharum quoque Saturninum a Paulo Hermanno (*a*) interne exhiberi ad gonorrhœam dosi ℈ß. pro una dosi.

Et profecto Saturnina remedia in ultimo morbi stadio nequaquam contemnenda sunt, ut quæ feliciter adhiberi possint in gonorrhœa habituali seu contumaciore seminis aut seminalis humoris stillicidio, quod gonorrhœæ virulentæ aliquando superest; sed iis numquam utendum esse censeo, nisi dosi minima, v. g. balsamo Saturnino Hoffmanni ad guttas viij. vel xij. aut saccharo Saturnino ad grana iv. vel vi. caute attendendo num ab exhibitis cardialgia, morsus oris ventriculi, nausea &c. ægrum angant, quæ si forte acciderent, ab ulteriore exhibitione temperandum esset, quandoquidem experientia exploratum est *Saturnina remedia numquam interne satis tuta esse*, ut verbis ipsis utar Joannis Boecleri in additionibus ad Cynosuram Pauli Hermanni, *Parte* 2. in verbo *Plumbum*. Quæ utilia esse possunt, si caute adhibeantur.

VII. Nicolaus Chesneau, Medicus Massiliensis haud incelebris suo tempore sequentem methodum proposuit (*b*) gonorrhœæ virulentæ, ut ille ait, *sine cassia*, *sine emulsionibus*, *sine venæ sectione* curandæ quam cæteris omnibus *tutiorem & compendiosiorem* credit. VII. Methodum compendiariam Nicolai Chesneau.

℞. *Mercurii dulcis gr.* xij.
Diagridii vapore sulphuris castigati gr. iij.
M. cum s. q. syrup. rosarum purgativi F. bolus mane devorandus, sumendo jusculum post duas horas.

Die insequente idem bolus iterandus est, sed aucta tum Mercurii, tum Diagridii dosi duobus granis: Iterandus quoque die tertio, sed aucta denuo eorumdem remediorum dosi duobus aliis granis, nisi forsan prima exhibitione alvus copiose deposita fuisset.

Post triduanam illam purgationem, quæ quo magis ventrem moverit, eo utilior futura est, utendum sequente opiata.

℞. *Camphor.* ℈j.
Cremor. Tartar. ʒvj.
Sal. Prunellæ ʒiij.
Terebinth. ℥ ij ß.
M. omnia & dividantur in sex doses æquales per sex dies continuos mane sumendas tribus horis ante pastum, pulverato sacchara obvolutas.

Si post usum opiatæ perseveret adhuc penis dolor cum dysuria & fluxu seminis purulenti, subflavi, aut viridescentis, iterandæ purgationes, ut prius, cum Mercurio dulci, aucta ejusdem dosi ad grana xx. vel xxiv. non aucta vero diagridii dosi ultra gr. vj. sed si æger difficilius purgetur, addito cochleari uno syrupi rosarum solutivi.

At

(*a*) *Ubi supra.*
(*b*) *Observation. Lib.* 1. *observ.* 38.

At vero ubi primum semen profluet albicans & sincerum, licet aquosius sit, potissimum vero si jam cessaverit dysuria, serio de sistenda gonorrhœa cogitandum, in quem finem Auctor ille plurimum commendat crocum Martis astringentem, ex limatura chalybis, cui aqua fortis affusa sit, paratum juxta processum Beguini, per triduum dosi ℈j. quolibet mane exhibendum sub forma boli conserva rosarum exceptum.

Sed quæ gonorrhœæ perfecte curandæ impar esse videtur.

Hactenus Nicolaum Chesneau diligenter excerpsimus. Jam vero ut ingenue proferamus quæ sentimus, videtur proposita therapeja 1. Periculosa in gonorrhœæ vehementioris principio; neque enim validiora purgantia satis tuta sunt, cum inflammatio conceptaculorum seminis intensa est, cum genitalia æstuant, cum omnia nimio fervore deuruntur & immodico erethismo graviter dolent. 2. Parum efficax in vetustiore gonorrhœa, in qua inflammatio in suppuratum degeneravit; cum teste experientia raro derepente cedat purgantibus nisi mochlicis, inter quæ minime locum habere potest bolus ex viginti aut viginti quatuor granis Mercurii dulcis, & sex granis Diagridii.

Si cui tamen magnificis Nicolai Chesneau promissis persuaso, suo periculo sapere placeat, monitum velim ut ab experiundo abstineat, dum prima morbi ferocia venæ sectione, refrigerantibus & demulcentibus remiserit, postea enim vel nulla vel minor noxa metuenda est a præpostero hujusce methodi usu, nisi forsan nimia croci astringentis dosi gonorrhœæ fluxus citius cohiberetur, sed ab errore tam manifesto sibi cavere difficile non est.

VIII. Tandem usum terebinthinæ cum Mercurio dulci, quod remedii genus tutum est, & potest interdum utile esse.

VIII. Denique usu receptum est apud Medicos (*a*) Chirurgosque non paucos per octiduum ℥j. exhibere opiatæ sequentis.

℞. *Terebinth. Venetæ* ℥iv.
Rhei elect. & pulverat. ℥iij.
Mercurii dulcis ℥j.
M. simul F. Massa in octo doses dividenda.

Quod sane remedii genus & tutum est & salutare, modo tertio vel ad summum secundo morbi stadio exhibeatur, cum remittente fervore & dysuria opus est ut ulcera detergantur, & deserta obducta cicatrice solidentur. Attamen nulla ratione præferendum esse censemus levioribus inunctionibus mercurialibus, quæ externe illiniantur eodem ipso tempore, quo balsamica ore exhibentur juxta methodum supra propositam, unde eadem omnia emolumenta accedunt, quæ ab opiata, sed certiora & efficaciora, minore noxa, & sine ullo ventriculi damno.

§. II.

(*a*) Devaux in Annotationibus *ad Lib.* Carol. Musitani *De morbis venereis*, *cap.* 2.

§. II. DE COMENTITIA GONORRHOEÆ, PROPHYLAXI.

Secundo. Jam vero ut de prophylaxi gonorrhœæ cæterorumque morborum venereorum pauca proferamus, constat antiquiores Medicos, ubi primum exploratum habuere affectiones omnes istiusmodi solo veneris usu contrahi, in id omni ope atque opera olim incubuisse ut ingressuro contagio vias arte præcluderent atque, ea ratione orituros inde morbos remediis averruncarent. Potest in exemplum unus instar omnium adduci Gabriel Fallopius, qui operis sui *de Morbo Gallico cap.* 89. sic præfatur. (*b*) *Ego*, inquit, *nihil fecisse videor*, *nisi doceo vos quomodo quis videns pulcherrimam sirenam*, *& coiens cum ea*, *etiam infecta*, *a carie & lue Gallica præservetur. Ego enim semper fui hujus sententiæ*, *quod adsit ratio præcavendi ne per contagium hujusmodi ulcuscula* (venerea) *oriantur*. Deinde multis ea remedia prosequitur, quæ ad luis prophylaxim valere putat; laudatque inter cætera linteolum decocto remediorum vulnerariorum, astringentium, Guajacinorum & Mercurialium imbutum, quod balano apponi vel principio urethræ intrudi jubet. Ait autem *se fecisse experimentum in centum & mille hominibus*, *& Deum testatur immortalem nullum eorum infectum fuisse*.

Prophylactica luis venereæ remedia non minori diligentia conquisita sunt, quam therapeutica.

Cum Fallopio consentit Petrus Angelus Agathus, qui Fallopii opus Scholiis & Annotationibus auxit anno 1564. Ipse enim proponit tanquam vere prophylacticum non in viris modo, sed in mulieribus quoque usum tum lintei haud dissimili decocto imbuti, quo balanus aut vulva obtegantur post opus, tum suffumigii mercurialis, quo suffiantur loci venerei post opus eloti. Sic ergo gratissima sane incolumitatis spes ostensa est hominibus libidine perditis, quos nota vulgivagæ veneris discrimina terrebant, quam spem temere conceptam uti abhinc foverent, suisque pollicitationibus interdum incederent, multis semper curæ fuit, quos minime pudet dubia, inania, falsa confingere atque comminisci, dummodo ex aliena credulitate quæstum faciant qualemcumque.

Sed ut tandem aliquando fraudibus ac fallaciis finis fiat, operæ pretium futurum esse visum est, paucis sed diligentia, qua possumus, summa sequentia duo capita seorsim expendere, quibus universa quæstio de prophylaxi morborum venereorum circumscribi & definiri videtur: Nimirum 1. An revera dentur remedia quibus possit contagio in ipso impuræ vel suspectæ veneris usu certo præcaveri? 2. An si dentur remedia istiusmodi, Medico liceat, qui probus sit & religionis amans, illa quæ-

De illis duo quæri possunt an dentur? An liceat eadem divulgare, si dentur?

(*a*) Fallopius ideo duriter vapulat judicio Henrici Stephani. *Apologie pour Herodote*, *Liv.* 2. *chap.* 12. sed an jure an injuria infra videbitur.

quærentibus indicare, proponere, imo etiam scriptis editis vulgare?

Probatur circa prius non dari.

Circa *Prius* 1. Indubium est gonorrhœam, cæterosque omnes affectus venereos præcaveri non posse, nisi remediis quibus curantur: Neque enim ingressurum venenum retundi potest remediis aliis, quam quibus constat idem jam ingressum ac tumultus agens in sanguine debellari, domari, destrui. Itaque in prophylacticorum remediorum numerum ea tantum venire possunt, quæ adversus virus venereum valere supra diximus: Præparata scilicet Mercurialia, vel decocta sudorifica Guajaci, Sassafras, Chinæ & Sarsæ-parillæ ore exhibita: Inunctiones mercuriales externe illitæ genitalibus, ubi potissima ac prima impendentis tragœdiæ scena futura est: Suffumigia & emplastra mercurialia iisdem partibus admota, aut lintea decoctis vulnerariis & anti-venereis imbuta, qualia a Fallopio laudari modo dicebamus: Tandem injectiones cum decoctis sudorificis lignorum & radicum, aut cum præparatis Mercurialibus blandioribus, ut aquila alba vel panacea in decocto hordei vel radicis althææ, in urethram in viris, in fœminis vero in urethram & vaginam syphone immissæ, quales a Carolo (*a*) Musitano proponi supra vidimus, quales esse probabile est illas quæ a Guillelmo (*b*) Cockburne tam impense laudantur.

2. At vero, ut ea remedia optatum effectum præstare valeant, 1. Dosi eadem vel saltem dosi fere proxima adhibenda sunt, ac dum morbus præsens adest, quandoquidem non minor in remedio exigitur energia, ut contagio ingressum molienti obnitatur, quam ut medeatur jam admisso. 1. Iisdem quotidie insistendum est sine intermissione, quandiu suspectæ veneris usus frequens est & fere quotidianus, quandoquidem periculum cæteroquin foret, ne quando oblatum contagium in loca indefensa irreperet.

3. Sed ea methodo non tam præcaveretur malum quod reformidatur, quam perpetuum induceretur, quoniam ne quando forsan opus futurum esset remediis anti-venereis ad gonorrhœam jam contractam, quæ porro rarius obvenit; iisdem utendum foret quotidie, sine intermissione, toto vitæ tempore, vel saltem quandiu libido effrænata dominaretur; quæ tamen sine manifesto nocumento quotidie adhiberi non possunt, & quod foret profecto miserrimum vitæ genus, in quo videlicet ne ægrotatio semel incideret, continuo ægrotandum esset.

4. Adde futurum esse ut corpus & humores, qui corpori insunt, Mercurialibus sensim assuescerent; atque adeo ut purgantia & narcotica frequentius exhibita effectum non præstant nisi aucta dosi, sic & Mercurialia quoque frustra fore, nisi dosi in dies majori ac majori exhiberentur, unde ne-

(*a*) *Ubi supra.*

(*b*) *De gonorrh. virul. symptom. natur. causa & curation.* Par. 2. cap. 1.

necesse futurum sit ut ne quando brevi temporis spatio & dosi moderata Mercurialia forsan essent adhibenda, iisdem toto vitæ cursu uti necesse esset & dosi quidem maxima, hoc est ut exiguum, breve, incertum malum declinaretur; sese præsenti & maximo infortunio mactare quotidie.

5. Quin imo neque tamen inde, quantacunque diligentia omnia præmunita viderentur, satis certa unquam futura esset prophylaxis. Cum enim tam multa loca simul munienda essent, periculum immineret, ne venenum venereum copia vel acrimonia prætermodum invalescens impete facto vim aliqua facturum foret. Sic plerumque solent, ut exemplo rem patefaciam, quicumque adstant propugnando vallo, quod longius exporrectum est, ab hostibus si denso agmine incurrant, prosterni & superari, quod in plura loca dispersi & distributi collectæ turmæ pares ubique esse non possint.

6. Ex his itaque colligendum est alexiteria, quæ a gonorrhœa, cæterisque morbis venereis incolumes præstent sine detrimento, nulla dari, certa, tuta, efficacia: Si qua darentur, morbo ipso vel saltem incerti morbi periculo pejora esse; neque adeo ab ullo, qui consultor providusque sit utilitatum & opportunitatum suarum unquam adhibenda: Unde factum ut lintea illa anti-venerea a Gabriele Fallopio tam impense laudata, suffumigia Mercurialia a Petro Angelo Agatho probata, injectiones in urethram similis virtutis a Carolo Musitano, & Guillelmo Cokburne propositæ, uno verbo prophylactica omnia remedia, si qua unquam a credulis in usum vocata fuerint, jam pridem in desuetudinem abierint ceu nullius efficaciæ.

7. Proinde una tantum est sibi cavendi ratio, quæ certa sit, nempe ut vita casta sit, temperans, ab impura suspecta, vulgivaga venere abstinens: Quod si vero malesuada libido scortationis pericula adire jusserit, dubia, incerta, formidolosa omnia semper futura sunt, unde emersuri sint paucissimi, quantacumque celeritate opus conficiant, ut sese periculo citius subtrahant; quantacumque diligentia confecto opere virilia vel muliebria aqua tepida vel urina sua eluant, & ab aspersis sordibus mundent, ut nulli vel pauco contagio pateant.

Audio a perditissimis ganeonibus, qui meretricios amores effrænate sectantur adhiberi (*a*) nuper in Anglia folliculos e tenui & inconsutili pellicula in vaginæ formam confictos, & Anglice *Condum* dictos, quibus congressuri obvolutum penem loricant, ut a periculis pugnæ semper dubiæ tutos se præstent. Autumant scilicet ita cataphractos hastisque eo modo clypeatis se vulgivagæ veneris discrimina subire impune posse.

Sed errant quidem maxime. Etenim 1. Perit opera ex toto si folliculi pellicula alicubi hiulca aut discissa sit, vel in opere usquam hiet aut discindatur; si tenuior allabenti tabo venereo, quo madet, pervia fiat, dum fricatione iterata maceratur, ac venenum alte imbibit; quæ singula debent

(*a*) Daniel Turner. *Dissertation on the venereal Disease.* pag. 107.

frequenter usu evenire. Memini haud inscite olim quæri ab Antiquorum quodam num inter mortuos recenseri deberent, qui alto mari navigant, ut qui a morte tantum distarent lignea tabula quatuor digitos lata: Haud minori jure quæri posse arbitror, num inter infectos connumerari debeant, quicumque ab infectione quotidie non absunt nisi pellicula subtili, bibula, permeabili, plerumque lacera. Illis sane non pellicula fragilis, sed *robur & æs triplex* esse deberet *circa* penem, qui partem eam tam facilem ad contagionem impurissimo meretricum barathro amant *committere*.

2. Esto tamen; Perstet toto opere folliculus & integer & impervius: Nondum tamen omnia satis tuta. Nec pubem enim, nec inguina obvestit ille: Prostant ergo loca ea obnoxia attactui illabentis humoris spermatici, in quem mulieres colliquescunt dum veneri litant, unde si veneno infectus sit, periculum futurum est grave ne (*a*) bubones generentur atque inde lues venerea, hoc est ne conduplicato fœnore versura tandem solvatur. Quid olim profuit Achilli reliquum corpus vulnerari non posse, si calcaneum vulneri patuit, unde cecidit? Quid pariter profuturum est ganeonibus illis mentulam ingressuro contagio inperviam esse, si contagium idem possunt admittere pubes ac inguina, unde ab imbibito veneno bubones & a bubonibus lues ipsa perinde concipiantur?

3. Sed quid multa? Age porro, liceat scortatoribus illis, si ita lubeat, in obscena sua spurcitie sibi plaudere. Optabat olim Virgilius ut Mævii amarent carmina, quicumque Bavium non odissent: Sic ipse optandum esse puto, ut illis quibuscumque circa jecur ulcerosum malesanus amor sævit, venerem eo tantum pacto experiri detur, quo venerea voluptas, quæ in intimo contactu residet, ita obtunditur & hebetatur, ut concumbentium neuter hymenæum canat, vel canat uterque fere sine sensu. Certe minoris constat caste vivere, vel permissa ac secura venere tantum uti, quam ita turpi putidoque invento, nec tamen sine periculo, tam cassa, levi & evanida voluptate potiri.

Probatur circa posterius, si darentur, licere Medico ea divulgare.

Posteriori quæstioni hæc eadem satisfaciunt, quæ de priore diximus. Neque enim opus est de jure anxie multumque quærere, scilicet an liceat alexiteria remedia adversus affectiones venereas indicare, proponere, exhibere, si semel de facto negative constiterit, nempe nulla dari remedia istiusmodi, quæ cum emolumento certo & efficacia esse possint.

1. Attamen si qua forte darentur, libere dicam & ingenue videri non modo licere Medicis, quorum est opiferos esse, ea exhibere & vulgare, sed illos etiam ne ea celarent, religione ipsa obstringi, cum ea ratione adversus contagionis pericula præmuniri possent, quod in votis bonorum omnium esse debet, tot nutrices impuros suspectosve infantes lactaturæ, tot alumni ab infectis suspectisve nutricibus lactandi, tot uxores, quæ ex ma-

(*a*) Vid. infra *cap.* 5. *hujus Libri*.

matrimonii debito cum maritis morbo contaminatis tenentur concumbere, quibus omnibus accidit sæpius, ut sine culpa in affectus venereos miserrime incidant.

2. Probe tamen novi quid in contrarium vulgo opponatur, nimirum vulgatis semel alexiteriis illis remediis, libidinis frænos laxari, excusso salutari morbi metu, quo intemperantia coercetur. Sed quid est cur ea, etsi vera forent, reciderent in Medicos, a quibus alexiteria vulgarentur, si abusus nullomodo conscii sua remedia ad justos tantum legitimosque usus destinarent, si sincere cuperent, ut justis legitimisque tantum usibus adhiberentur? Quasi vero æquum foret inventoribus rerum quæ ad humani generis utilitatem prodesse possunt, pessima eorum imputari consilia, qui rebus iisdem in pernitiem suam suamve infamiam abuterentur.

3. Verum tamen, ne quid dissimulem, neque futurum illud effrænatioris libidinis periculum, quantumvis exaggeretur, ad remedia prophylactica proscribenda sufficiens esse videtur, nisi simul eademque opera proscribere velint remedia quoque therapeutica, quæ & ipsa libidinis intemperantiæ aperte ideo favent, quod facilior morbi curatio morbi metum minuat. Certe & castius & temperantius viveretur, si experientia semel compertum foret, venereos morbos remediis numquam superari, ac infectis ineluctabilem celeremque mortem semper obeundam esse.

4. Sane nobiscum sentire videntur, qui rei publicæ administrandæ præsunt, cum scortilla triobolaria lue venerea infecta de medio removeri jubent, ut curentur. Licet enim palam sit minui ea ratione pericula, quibus scortatores subjacent, verentur tamen illi minime, ne dum consulunt publicæ incolumitati, insimulentur unquam, quod depulso vel imminuto salutari luis venereæ metu, civibus ad nequitiam fenestram patefecerint.

5. Quocirca invigilent ii, ad quos cura de moribus pertinet, ut cæcos mortalium animos ab impudicitia avocent monitis, præceptis, documentis; at vero liceat Medicis, qui corporis valetudini serviunt, concives non modo a præsentibus morbis liberare, sed si qua forte daretur via, ab imminentibus incolumes sospitesque præstare.

CAPUT III.

De duabus aliis gonorrhææ speciebus, quæ rarius occurrunt.

§. I. DE GONORRHOEA VIRULENTA SICCA, *sive* DYSURIA VENEREA SICCA.

PRæter gonorrhœam virulentam modo descriptam, est & alia urethræ affectio venerea, ad gonorrhœam quodammodo pertinens, in qua *Descriptio gonorrhœæ siccæ.*

qua dysuria acris & urens ægrum discrutiat sine ullo liquidioris aut purulenti seminis vel seminalis tumoris fluxu, vel saltem cum fluxu paucissimo. Hanc vulgo dicunt *dysuriam veneream siccam*, imo etiam quandoque *gonorrhœam siccam*, quæ ultima denominatio vere impropria est, cum contradictorium sit gonorrhœam sine fluxu esse, sed quam tamen retinere necessum est, quoniam usui parendum, *quem penes arbitrium & jus & norma loquendi.*

Cum dysuria urgentissima, quæ istius gonorrhœæ signum est perpetuum & essentiale, conjunguntur signa alia, sed quæ inter se variant, imo vero pugnant. Modo enim simul adest cum dysuria gravi stranguria, quam calor, dolor, rubor, tumor perinæi, imo sæpe etiam totius penis comitantur; modo vero dysuria sola urit cum leviore stranguria, sine ullo nec penis tumore aut rubore manifesto.

Duæ sunt illius gonorrhœæ species. Hinc palam est gonorrhœam siccam in duas species distinguendam esse, quarum prior ab inflammatione seu phlegmone prostatarum aut vesicularum seminariarum dependeat; & illa vehementiores gonorrhœas virulentas vel incipientes præcedit, vel suppressas sequitur: Posterior vero a phlogosi erysipelatodæa urethræ producatur, & hæc potest quidem gonorrhœæ virulentæ symptomatice præludere, sed plerumque essentialis est nec ullius alterius morbi comes aut prænuntia.

I. Symptomata prioris. 1. Dysuria gravis. I. In priore quidem 1. Urit dysuria gravis, tum quod tensa & inflammata interior urethræ facies vel levissimas urinæ præterfluentis morsiunculas acutissime sentiat; tum quod urina, quæ vesica concluditur, æstu inflammatarum partium calorem & acrimoniam majorem contrahat.

2. Stranguria frequens. 2. Stranguria frequens affligit, tum quod inflammatæ & tumidæ prostatæ & vesiculæ seminariæ viam exiturientis urinæ angustent urethræ ductum comprimendo; tum quod dolor acer quem urina infert exeundo, advocato juxta notas sympathiæ leges spirituum fluxu in sphincterem vesicæ, convulsivas & involuntarias illius contractiones proritet, quæ mictionem interturbant, imo identidem supprimunt.

3. Tumor, calor & dolor in perinæo. 3. Adsunt tumor, calor, rubor, & dolor perinæi: Hæc enim sunt pathognomonica signa inflammationis, adeoque perinæo ea supervenire minime mirum est, quando prostatæ & vesiculæ seminariæ, quæ in perinæo latent, gravi tentantur inflammatione.

4. Imo in toto pene. 4. Imo vero tumor, calor, rubor & dolor totum penem aliquando occupant, cum venæ pudendæ externæ & internæ gravi prostatarum & vesicularum seminarium tumefactione compressæ, difficiliorem sanguinis regressum permittunt tum a cavernosis corporibus penem constituentibus, tum a cutaneis integumentis cavernosa corpora involventibus.

5. Nullus 5. Demum nullus est putridi seminis fluxus, quia prostatarum & vesicu-

la-

larum seminariarum emissaria nimia harumce partium inflammatione ita constipantur, ut viam omnem denegent semini pauco, quod intro admitti vel ibidem secerni potuit. Si pari ratione ferme nulla in peripneumonia expectoratio speranda est, quandiu intensior est pulmonum inflammatio. *seminis fluxus.*

II. In posteriore vero gonorrhœæ siccæ specie 1. Atrox dysuria discruciat ægrotantem sicut in priore & propter easdem causas. *II. Symptomata posterioris. I. Atrox dysuria.*

2. Torquet similiter frequens stranguria, non ideo quidem quod urethræ canalis multum angustetur, cum phlogosis erysipelatodæa, a qua hæc altera gonorrhœæ species dependet, sensibilem nullum tumorem inferat; sed ideo tantum quod dysuria involuntarias & convulsivas sphincturis vesicæ contractiones advocet, quibus urinæ fluxus coercetur, voluntatis imperio in contrarium frustra nitente. *2. Frequens stranguria.*

3. Nullus est tumor, aut rubor nec in pene nec in ipso perinæo, quia phlogosis erysipelatodæa, quæ internam urethræ fistulam obsidet, ad externa usque integumenta non protenditur; dolent tamen & calent tum perinæum, tum penis, propter viciniam urethræ affectæ, quæ calet ipsa doletque. *3. Sed nullus tumor aut rubor nec in pene, nec in perinæo.*

4. Denique nullus est seminis fluxus, sive quod prostatæ & vesiculæ seminariæ ab omni labe immunes sint, sive quod ut verosimilius aut saltem frequentius est, ab erysipelatodæa urethræ phlogosi emissaria prostatarum & vesicularum seminalium ita constringantur, ut semini via non pateat. *4. Neque ullus seminis fluxus.*

Cæterum liquet utramque gonorrhœæ siccæ speciem, a contagio venereo similiter produci, quod in objectam partem vim suam corrosivam, inflammatoriam, phlogisticam perinde exerat, cum utraque ab impuro concubitu perinde inducatur, sed ab eodem veneno diversas in diverso casu partes affici, cum diversa sit morbi sedes ex dictis. Videtur autem hujus discriminis ratio ex triplici fonte repetenda. 1. Ex diversa contagii venerei volatilitate, 2. Ex diversa angustia emissariorum, quibus vesiculæ seminariæ & prostatæ hiant in urethram. 3. Demum ex diverso coitionis tempore, quo virus suscipitur. Itaque priorem gonorrhœæ speciem contrahi credimus, si virus venereum fixius sit; si ideo cum tardius exhalet, urethræ non instelletur nisi post peractum ejaculationis opus, dum vacuæ prostatarum & vesicularum cellulæ possunt venenum altius imbibere; demum si ita hiulca sint & pervia prostatarum & vesicularum emissaria, ut inspiratum venenum largiter admittant: Contra vero posteriorem gonorrhœæ speciem induci, si virus acrius & volatilius sit; si ideo celerius & ante emissum ejaculatione semen urethræ insinuetur, dum prostatæ & vesiculæ semine turgent & ingressuro veneno magis reluctantur; si demum angusta & nimium constricta prostatarum & vesicularum emissaria paucissimum venenum possint intro suscipere. *Causæ utriusque.*

Diagnosis. *Diagnosis*. Gonorrhœam virulentam siccam dignoscere facile est, quoties accidit ut acris & urens dysuria cum stranguria frequente divexet paucis diebus ab impuro vel saltem a suspecto concubitu, sine ulla alia causa manifesta: Ab utra vero causa gonorrhœa illa dependeat eruere æque facile est ex præsentia vel absentia tumoris & ruboris in perinæo & in pene.

Prognosis. *Prognosis*. Sicca gonorrhœa gonorrhœa fluente semper periculosior est, tum quia venenum non fluens, sed intus retentum radices agit altiores, tum quia affectas partes gravius rodit & labefactat.

Prior gonorrhœæ siccæ species, quæ a phlegmone prostatarum & vesicularum seminalium dependet, nisi inflammatio brevi resolvatur, aut provocato seminis fluxu mitigetur, in abscessum perinæi facile degenerat, ob prostatarum aut vesicularum suppurationem.

Posterior vero species quæ ab erysipelate urethræ producitur, nisi cito resolvatur, in sphacelum abit ut inflammatis membranis solenne est, quod in interna parte fere perpetuo lethiferum est.

Curatio. *Curatio*. Omni opera annitendum est ut phlegmone vel erysipelatodæa phlogosis resolvatur aut mitigetur; edulcetur urinæ acrimonia, & contemperetur affectarum partium æstus.

1. Ad hunc finem prodest præcipue sanguinis missio larga & frequens, & initio saltem quarta quaque hora celebranda; neque enim aliud quicquam præstantius aut efficacius novimus ad inflammationem minuendam, & hærentis sanguinis resolutionem promovendam.

2. Debent genitalia, penis, scrotum, perinæum foveri identidem lacte subtepido vel decocto radicis althææ & seminis lini; quin imo ex lacte, vel ex hoc decocto debent semicupia seu insessus parari.

3. Cum ægrotans nec semicupio semper insidere possit, nec dolentes partes fovere semper, apponenda sunt cataplasmata anodyna, ut de mica panis cum lacte & ovi vitello; vel de lactis cremore recenti & subtepido; vel de medulla cassiæ &c. quæ affectas partes late contegent atque comprehendant, & quæ mutentur sæpius in die, ne siccitate nimis indurentur.

4. Alvus sæpius abluenda enemate refrigerante & anodyno, ex decocto radicis althææ & seminis lini cum cassiæ medulla, addito pauco nitro purificato, vel sale prunellæ.

5. Licet mictio dolorifica sit & difficilis, & ideo non videatur adaugenda urinæ copia, præstat tamen urinam diluere & temperare, ne si acrior esset rodendo morbum intenderet dum emitteretur. Conducit itaque frequens potatio ptisanæ refrigerantis paratæ ex infuso radicis althææ, seminis lini, florum malvæ &c. cujus libris singulis grana aliquot nitri depurati vel salis prunellæ addi possunt.

6. Injicienda in urethram lac vaccinum aqua dilutum, vel serum lactis, vel decoctum radicis althææ subtepidum, vel aqua spermatis ranarum

rum, modo possit injectio institui sine insigni doloris augmento, quod levi & suspensa manu explorandum est.

7. Demum narcotica adhibenda sunt, ut syrupus papaveris albi, laudanum, tinctura anodyna &c. dosi conveniente, quæ dolores intolerandos compescant, constrictiones urethræ convulsivas cohibeant & liberiorem remediorum usum permittant.

8. Hac therapeja, si caute & celeriter adhibeatur, morbi ferocia intra tres quatuorve dies vel ad summum intra sex mitigata, vel optatus succedit seminis putridi fluxus, qui partium inflammatarum relaxationem denotat, vel sine fluxu ullo qui conspicuus sit, phlogosis sensim resolvitur.

9. At vero si morbus tenore eodem eademque vehementia sex septemve dies excedat, periculum imminet, ne inflammatio in suppuratum, aut phlogosis in gangrænam degeneret.

10. Quamobrem tunc, si qua appareant suppurationis incipientis indicia, perinæo admovenda cataplasmata maturantia & putrefacientia ex pulpa radicum liliorum alborum & althææ &c. foliorum acetosæ, malvæ, betæ &c. cum oleo liliorum, quibus fermentum acrius vel unguentum basilicum adjici poterunt, si ita e re esse videatur.

11. Quamprimum autem vel levissima latentis puris fluctuatio percipietur, pars alte incidenda, ne pus diutius coercitum sinus agat periculosos, sed de his fusius infra, *cap.* 4. §. 2. ubi *De abscessu perinæi*.

12. Quod si in altera gonorrhϾ fictæ specie, quæ ab erysipelate urethræ dependet, post sex septemve dies, dysuria & stranguria, quæ antea urgebant intense, derepente cessent, & si urethræ ductus in perinæo, qui antea fortiter tensus dolebat ex levissimo attactu, jam magis obsequiosus & minus dolens sit, merito timendum est ne præsens mejendi libertas laxitati urethræ a sphacelo inductæ accepta debeatur, quod periculi plenum est.

13. Quapropter simul ac prima nigroris indicia in perinæo obvia fuerint, vel citius, si graves de latente sphacelo conjecturæ urgeant, immisso in urethram sulcato cathetere, perinæum ad Raphes alterutrum latus incidendum est, sicut in lithotomia. Dein vulneris labia levioribus vel profundioribus scarificationibus pro rei necessitate dissecanda, ac calide fovenda decocto aristolachiæ rotundæ & fuliginis splendentis in vino rubro, cujus libræ cuilibet unciæ tres spiritus vini camphorati, totidemque tincturæ myrrhæ adjectæ sint.

14. Demum vulnus tractandum cum digestivo sequente.

℞. *Digestivi vulgaris ex Terebinthina lota, & vitellis ovi parati* ℥iv.
Add. *Unguent. de styrace* ℥ß.
Olei Hyperic. ℥j.
Tincturar. Aloes & Myrrhæ ana ℥j.
Misceantur omnia probe. F. Digestivum cum linteo carpto vulneri admovendum.

Hocce digestivo utendum est donec oborta suppuratione eschara a subjecta parte secedat, quo tempore adhibendum est digestivum simplex vel balsamum Arcæi.

15. Cæterum probe notandum est in gonorrhœa quacumque virulenta sicca anti-venerea, quæ ad gonorrhœam virulentam fluentem supra proposita sunt, præsertim vero Mercurialia forma unguenti perinæo illita, quæ cæteris efficacia præstant, caute sed diu usurpanda esse, ubi primum mitigata symptomatum vehementia illorum usum permiserit. Siquidem cum in hac gonorrhœæ specie susceptum virus nullomodo effluat, sed intra corpus totum cohibeatur, inde tanto diligentius attendendum est, ut specificis remediis corrigatur & superetur.

Fœminæ quoque eidem gonorrhœæ speciei sunt obnoxiæ.

Quæ de viris diximus, accidunt eadem in fœminis quoque, sed mutatis mutandis;. Nunc enim omnibus gonorrhœæ virulentæ symptomatibus tenentur, dysuria, & dolore, calore, tubore prostatarum in superiore, vel glandularum Cowperianarum in inferiore vulvæ angulo, sine ullo tamen humoris effluvio, vel cum effluvio perpauco; & tunc palam est prostatas vel glandulas Cowperianas vere inflammari, quod cum priore gonorrhœæ siccæ specie in viris convenit: Nunc vero illæsis cæteris muliebrium locis, laborant tantum ex vagina, quæ calet, dolet, tentigine perpetua rumpitur cum dolore acri & importuno; & tunc liquet internam vaginæ faciem phlogosi erysipelatodæa affici, quod cum altera gonorrhœæ siccæ specie in viris congruit.

Proinde facile est eruere ex supra dictis tum causas atque symptomata, quæ utrique illi affectioni venereæ propria sunt in fœminis, tum curatorias methodos, quæ ad utramque faciunt.

§. II. DE GONORRHOEA SPURIA, *sive* DE VENEREO STILLICIDIO E BALANO.

Gonorrhœa spuria, in qua stillicidium venereum a balano manat.

Datur & tertia gonorrhœæ species in viris non raro obvia, quæ *spuria* dicitur, & in qua non ab urethra, sed a corona balani, quæ dolet & inflammatur, promanat humor limphaticus, subviscidus, purulentus, non ubertim quidem sicut in gonorrhœa vulgari, sed tamen satis copiose; unde vocari potest *venereum stillicidium a balano*.

Observata fuit tum a Sydenhamio, tum a Vercellono.

Constat illam gonorrhœæ speciem observatam fuisse tum olim a Thoma Sydenhamio, *in Epistola secunda Responsoria*, ubi sic legitur. *Ipse vidi virulentam hujusmodi materiam per substantiam glandis porosam exudare, non per urethram ejectam, nulloque ulcere vel glandem occupante vel præputium:* Tum recentius a Jacobo Vercellono, *in Tetrabiblio de pudendorum Morbis & Lue venerea capite* 3. *articulo* 2. §. 1. ubi ille sic ait, *Memini ego etiam plurimorum, qui in membro in ejusmodi latrinis* (pudendo scilicet mulierum lue

infe-

infectarum) *solum leviter intincto*, *alba sanie postmodum plorarunt per substantiam glandis porosam*, *etiam circa*, (lego *citra*) *ullum ulcus*.

Conjicio mulieres ipsas quoque huic gonorrhoeæ speciei obnoxias esse, in qua humor gonorrhoicus non e prostatis, vagina, glandulisve Cowperianis, ut in vulgari gonorrhœa, sed ex ipsa vulvæ facie sola extillat. Certe vidi nuper puellam decem vel undecim annos natam, quæ anno ante a maleferiato quodam constuprata, morboque contaminata, sed quæ, inaccessa propter arctitudinem vaginæ, in vulva tantum vim passa fuerat, fluxu gonorrhoico virulento tentari, non a lacunis, vagina, aut glandulis Cowperianis, sed ab ipsa tantum vulvæ facie prodeunte, ut facili experimento compertum habui. Vulva enim prius probe detersa, observavi humorem non ex memoratis locis profluere, sed ex ipsa vulvæ facie guttatim exudare, si pudendi labra molli attactu comprimerentur. Reperitur etiam in mulieribus.

Non est dubium quin ea gonorrhœæ species a venereo contagio originem ducat in utroque sexu, cum impuro concubitui superveniat, & anti-venereis remediis curetur. Sedem habet propriam in sebaceis seu odoriferis glandulis, in viris quidem ad radicem sive coronam balani adsitis, in fœminis vero per totam vulvæ faciem consitis, quæ acri veneno venereo irritatæ, lacessitæ, inflammatæ frequenti & iterata oscillatione copiosiorem humoris illius proventum suggerunt, viscidi, glutinosi, sebacei, sed qui tunc dilutior est liquidiorque, & cui commiscentur aliquando nonnullæ. puris guttulæ ab erosa balani vel præputii facie in viris, aut vulva in fœminis deciduæ. Sic eodem plane mechanismo piper linguæ admotum, salivam; fumus oculis exceptus lacrymas movet: Vel potius quod ad rem magis facit, sic inflammatæ & irritatæ in ophtalmia glandulæ, quæ palpebrarum oras ambiunt, copioso viscidoque humore genas irrorant in lippis. Sedes illius gonorrhœæ in utroque sexu.

Contrahitur autem hæc gonorrhœæ species ex causa triplici. 1. Si sebaceæ seu odoriferæ glandulæ modo descriptæ laxiores fuerint, rariores & nimis hiulcæ conformationis vitio, adeoque virus venereum, quo madefiunt in impuro concubitu, altius & copiosius imbibant. 2. Si præputium nimis longum non abstersas ichoris virulenti guttulas, quę coronę balani post coitum hærent, arctius constringat & intimius applicet glandulis sebaceis. 3. Demum si causę hę geminę una simul concurrant, ac proinde agant ideo tanto efficacius. Causæ in viris.

Nec dispari ratione potest gonorrhœa eadem a fœminis concipi triplici de causa. 1. Si sebaceæ vulvæ glandulæ laxioribus osculis patescant. 2. Si semen ab infecto viro emissum vulva tantum excipiatur, de quo iis plerumque cura est, quæ a prægnatione sibi cavent. 3. Si utraque causa una forsan coincidat. Et in fœminis.

Falsa hęc gonorrhœa cum fluente vel sicca modo conjungi solet, modo vero

vero sola & seorsim accidere. In priore casu adsunt symptomata omnia, quæ supra recensuimus, & quæ gonorrhœam utramque, fluentem & siccam comitantur: In posteriore vero desunt omnino, & nihil quidquam observatur præter dolorem, tumorem, calorem & levem erosionem inflammatæ coronæ balani in viris, & vulvæ in fœminis.

Diagnosis. *Diagnosis.* Facile est gonorrhœam spuriam dignoscere & in viris & in fœminis, cum vel ipsa inspectione tum morbus, tum morbi sedes innotescant.

Prognosis. *Prognosis.* Gonorrhœa spuria, modo prudens adhibeatur medela, periculo plerumque vacat.

At vero si omittantur remedia, superficiariæ glandularum sebacearum erosiones, gliscente celeriter labe, in ulcuscula cancrosa degenerant, quibus balani corona cingitur in viris, quibus vero in fœminis vulva obsidetur, unde affectus periculosior.

Imo etiam, si calli ulcusculis undique succrescentes solitum sanguinis & limphæ regressum inhibeant a balano vel a præputio in viris, aut a nymphis, carunculis myrtiformibus vel pudendi labris in fœminis, continget non raro in utroque sexu phimosis, paraphimosis, vel crystallina, ut infra suo loco videbitur, unde grave imminebit periculum.

Curatio. *Curatio.* 1. Venæ sectio in brachio alterutro semel atque iterum celebranda est, pro morbi vehementia, scilicet ut præsens balani vel vulvæ inflammatio mitigetur, & præcaveatur imminens.

2. Retracto præputio balanus, corona balani & interna præputii facies in viris, in fœminis vero vulva sæpius abluenda sunt decocto hordei, vel foliorum agrimoniæ, vel radicis althææ melle Narbonensi temperato. Poterit quoque, si dolor nimius discruciet, vel serum lactis recens, vel lac ipsum in hunc finem satis commode usurpari.

3. Quin imo, si dolor acrior urat, facile erit & alia non pauca paregorica remedia adhibere ad acrimoniam & inflammationem mitigandam. *v.g.* Balanum denudatum præputio in lacte tepido detinere; vel linteo quod lacte perpetuo madeat, contegere; vel cataplasmate de mica panis, aut cerato refrigerante Galeni supra telam extenso obvolvere &c.

4. Post dies aliquot pacato inflammationis fervore, anti-venerea omnia, quæ ad gonorrhœam fluentem proposuimus, eodem ordine in usum advocanda, quæ virus venereum subigant, alterent, corrigant, evacuent.

5. Hac methodo solet utplurimum sponte cessare humoris fluxus, qui a glandulis coronæ balani vel vulvæ promanat. Si quid tamen viscidius inde extillaverit, ut naturalis tonus & glandulis & glandularum emissariis restituatur, utile erit balanum vel vulvam per dies aliquot identidem eluere vel fovere decocto ligni sancti sive Guajaci; vino rubro in quo ferrum candens aliquoties extinctum sit; vel levi salis aut sacchari Saturnini solutione in aqua plantaginis.

6. Quod

6. Quod si vel remediorum prætermissione vel morbi vehementia, coronæ aut vulvæ inflammatio in ulcuscula degeneret, quæ phimosim, paraphimosim, aut crystallinam inferant, tunc remediis utendum erit, qualia infra proponemus ad illarum affectionum curationem.

Possem nec temere quidem cum gonorrhœa spuria modo descripta conferre ophthalmiam virulentam, quasi inoculatione contagiosa propagatam, cujus raram sed certam observationem habeo. Adolescens quidam dudum consueverat singulo mane oculos abstergere urina sua calente, ut oculorum firmaret aciem. Post contractam ex infortunio gonorrhœam virulentam, a consueto usu minime abstinuit, nihil mali sibi inde metuens. Urina tamen virulentis miasmatis inquinata labem eamdem cum conjunctiva & palpebris cito communicavit, qua genitalium interiora affecta erant; unde ophthalmia gravis & venerea, cum acri & involuntario lachrymarum & lippitudinis fluxu, quæ ambo iisdem remediis tandem perfecte curata fuerunt, quibus ipsa gonorrhœa. *Observatio ophthalmiæ venereæ.*

CAPUT IV.

De morbis, qui gonorrhœæ virulentæ solent succedere.

§. I. DE TUMORE TESTIUM VENEREO, *sive* HERNIA VENEREA.

Contingit frequenter iis qui gonorrhœa vel lue venerea laborant, ut testiculorum alteruter vel uterque tumeat, infletur, distendatur, caleat, doleatque, uno verbo vere inflammetur. Hæc autem singula symptomata, adeoq; morbus ipsemet inflammatorius, a quo dependent, varie variant, tum intensione, tum extensione: *Intensione* quidem, cum magis vel minus urgentia sint: *Extensione* vero, cum modo testes ambos, modo unum tantum, modo totam testis substantiam, modo aliquam dumtaxat testis partem occupent. *Descriptio tumoris phlegmonodœi testium.*

Hinc autem testium tumor phlegmonodęus, qualiscunque sit, a gemina causa producitur. 1. Quidem a suppressione vel coercitione putridi & virulenti seminis, quod a prostatis & vesiculis seminariis manare debet in gonorrhœa. 2. A virulentis & venereis miasmatis, quę in syphiliticis semen, quod inficiunt, inspissant in testium vasculis, & ibi congestum detinent. *Gemina est tumoris illius causa.*

Itaque 1. Si fluxus gonorrhœę quomodocunque suppressus vel cohibitus fuerit, de quo vide quę dicta sunt supra *cap.* 1. virulentum semen, quod a testibus in vesiculas seminarias & a vesiculis in urethram profluebat, cogetur subsistere; retentum ea ratione semen vascula testium, quibus coercetur, infarciet, distendet & tumefaciet; distenta & tumefacta vasa spermatica arterias venasque juxta repentes compriment; demum compressis venis arteriisque, sanguis continuo fluxu appellens in latera- *Nempe gonorrhœa suppressa*

lia

lia limphatica vasa cogetur arietare, & via vi facta novum iter sibi cudere; sic ergo a primo ad ultimum inflammatorius testium tumor producetur. Hæc est prior morbi causa, quæ a gonorrhœa semper dependet, quæ cum eadem sæpe conjungitur.

Vel lues venerea latens.

2. Si virus venereum, quod ut jam dictum, natura salso-acidum est, lateat in sanguine, semen, quocum ex analogia multum commiscetur, inde plerumque inspissabitur, ut ab acidis quibusvis solenne est sulphureos humores inspissari; ac inspissatum in numerosissimis, strictissimis, & glomeris instar multifariam contortis & complicatis vasis spermaticis hærebit & subsistet; unde nimia illorum vasorum distentio & tumefactio, venarum & arteriarum compressio, sanguinis hærentia & insolens per limphatica vasa circulatio, ac demum inflammatorius testium tumor. Hæc est altera morbi causa, quæ a lente syphilide dependet, sed quæ sine præsente gonorrhœa solet accidere.

Symptomata prioris speciei tumoris testium. 1. Testis inflammatio. 2. Intensior calor & dolor. 3. Facilior resolutio. 4. Vel saltem suppuratio. 5. Symptomata posterioris. 6. Rarior minorque inflammatio. 7. Obtusior dolor, & calor remissior. 8. Tardior & difficilior resolutio. 9. Skirrhus.

Liquet inde 1. *Priorem* quidem tumoris speciem, cum a subita seminis retentione inferatur, seu, ut Antiqui loquebantur, *fluxione* fiat, esse magis inflammatoriam.

2. Proinde pro more tumorum inflammatoriorum intensiorum caloris & doloris sensum excitare.

3. Sed ideo quoque felicius resolubilem esse; & si resolvatur, perfectius resolvi, ac plerumque sine ulla aut fere ulla duritie superstite in teste, potissimum si renovato gonorrhϾ fluxu via fiat inspissato & grumefacto spermati.

4. Si resolutio non successerit, sæpius in suppuratum abire, ruptoque abscessu in fistulosum ulcus degenerare.

5. Cæterum hanc tumoris speciem dextrum vel sinistrum testem occupare, prout semen in vesiculis seminariis vel dextri vel sinistri lateris retinetur; utrumque vero, si in vesiculis utriusque lateris semen coerceatur.

6. Contra vero *posteriorem* tumoris speciem, cum a tardiore seminis hærentia producatur, seu ut cum Antiquis loquamur, *congestione* fiat, minus inflammatoriam esse.

7. Proinde minorem in affecto teste caloris & doloris sensum producere.

8. Sed eo quoque nomine nec tam facile resolubilem esse; nec si resolvatur, tam perfecte resolvi, & duritiem aliquam in teste plerumque relinquere, cum nulla sit spes in provocato seminis fluxu per gonorrhœam.

9. Superstitem duritiem dimissis sensim tenuioribus partibus frequenter in skirrhum indurari, qui hydrocelen, pneumatocelen, sarcocelen &c. non raro inducit: imo qui quandoque validioribus arteriarum interrepentium oscillationibus, fortuito attritu, humorum acrimonia &c. lancinante dolore tandem percelli & in carcinoma mutari solet.

1. Hanc

10. Hanc alteram tumoris speciem dextrum sinistrumve testem invadere, prout laxior contextus, aut fortuitus alterutrius attritus hęrentię seminis locum dat.

11. Cęterum in utroque tumoris genere Epididymides sive parastatas promptius affici quam testes, quia vasa Epididymidum laxiora sunt, atque adeo subsistenti semini facilius cedunt; contra vero vasa cętera spermatica testem componentia, quę tunica albuginea arcte concluduntur & firmantur, semini efficacius resistunt. 11. Parastatæ præ cæteris, testis partibus afficiuntur.

12. In Epididymidibus vero sive parastatis globum seu angulum inferiorem frequentius inflari, quam superiorem, quoniam difficilior est seminis regressus ab inferiore angulo, propter majorem declivitatem. 12. Et in parastatis globus inferior præ superiore

13. Molestum ponderis sensum percipi, quia tumefactus testiculus reipsa magis ponderat; sensum autem illum ad inguina usque protendi, quia testiculi pondere funiculus spermaticus qui & ipse inflammationis particeps est, distrahitur. 13. Sensus ponderis in teste.

14. Demum febrem accendi, sive quod acutus doloris sensus, quo ęger torquetur, frequentiores cordis contractiones sympathice sollicitet; sive quod sanguis a sanguiferis testis inflammati vasis pręclusus, citatius per cętera vasa circulet, atque adeo frequentiorem cordis systolen promoveat. 14. Aliquando febris.

Diagnosis morbi, & gradus morbi inspectione: Causarum vero ęgri relatione manifesta est. Diagnosis.

Prognosis. Tumor inflammatorius testium numquam periculo vacat, cum febrem comitem habeat, ac in graves affectus, abscessum, fistulam, skirrhum, hydrocelen, sarcocelen, carcinoma testium possit degenerare. Prognosis.

Tumor, qui ab inhibita gonorrhœa dependet, acutior est, & citius proinde stadia sua percurrit: Tumor vero qui a syphilide latente producitur, magis chronicus est, & lentius movetur, sed habet uterque sua sibique propria pericula, de quibus modo satis suse diximus.

Curatio. 1. Venę sectio e brachio sępius iteranda pro ętate, viribus, temperamento ęgrotantis; morbi natura & intensione; & febrilis orgasmi incandescentia. Sane nec pręstantius nec promptius ullum aliud est auxilii genus, quo inflammatio resolvi, discuti, vel minui & mitigari possit. Curatio.

2. Largus potus ptisanę imperandus est, qualem supra ad gonorrhœam proposuimus, ęgerque dięta tenuissima, hoc est solis jusculis ex pullo & vitulina carne confectis nutriendus. Alvus demum enemate laxanda cum medulla cassię.

3. Missis remediis internis mochlicis & purgantibus, sicut externis astringentibus & repercutientibus quibuscumque, anodynis tantum insistendum sub forma lotionum, fomentorum, cataplasmatum. In hunc finem

finem conducunt decoctum radicis althææ, & seminis lini, vel lac subtepidum, quibus scrotum identidem foveatur; vel cataplasma anodynum de mica panis, aut emolliens cataplasma ex radicibus liliorum, foliisque hyoscyami, malvæ, brancæ-ursinæ ad putrilaginem coctis, quarum pulpæ lini farina, oleumque lumbricorum terrestrium vel liliorum admisceatur.

4. Quod si in hac prima morbi periodo dolor acutius discruciet, utendum narcoticis, ut syrupo de diacodio, de karabe, laudano, tinctura anodyna &c. dosi conveniente.

5. Remittente inflammationis, ac proinde febris & doloris vehementia, æger lenti cathartico purgandus est, *v. g.* diluto decem drachmarum vel unciæ unius & semissis medullæ cassiæ in seri lactis depurati lib. j. pro duobus haustibus.

6. Tunc possunt sine periculo admoveri cataplasmata leviter resolventia, inter quæ laudatur sequens, ex quatuor farinis resolventibus

℞. *Farin. Hordei.*
Lupinorum.
Fœni græci.
Et Secalis ana ℥ij.
Seminis Cumin. pulverat. ℥ß.
Coq. in aqua comm. ad formam pultis spissioris, admisce olei lumbricorum ℥jß. *F. Cataplasma.*

Laudatur quoque ea terræ cimoliæ species, quæ colligitur in situlis cultrariorum, & quæ cotis & ferri ramentis constat; hæc supra linteum expansa, ac debite calefacta tumenti testiculo cum successu admovetur.

7. Jam quoque in usum tuto possunt advocari anti-venerea quæcumque interne sumpta, quæ virus venereum alterando nativam semini hærenti fluiditatem possint restituere. Sed hæc repeti possunt ex cap. præcedente, ubi *de gonorrhœa*.

8. Tandem de resoluta testium inflammatione superest utplurimum durities quædam, major minorve, præsertim in epididymidum angulis, quę ab indurato inspissatoque semine procedit. Huic discutiendę multa possunt conducere, 1. Inunctione ex balsamo sulfuris succinato, vel ex oleis mastichino, rutaceo & menthaceo *ana* commistis, & si ita videatur, addita cera paululum inspissatis in formam unguenti. 2. Emplastrum de vigo quadruplicato Mercurio, emplastrum de ranis cum Mercurio, emplastrum de cicuta, emplastrum diabotanum &c. quę possunt vel seorsim, vel una simul ea qua lubuerit proportione temperata, applicari. 3. Inunctio simplex cum Mercuriali seu Neapolitano unguento, identidem repetenda cum debitis cautelis, ne ptyalismus advocetur. 4. Imo vero omissis resolventibus fortioribus, mira quan-

quandoque prestant sola relaxantia ut emplastrum de mucilaginibus, de spermate ceti vel ranarum &c.

9. Dum ea adhibentur medicamina, debent testiculi suspensorio cingulo contineri, ne in assueto pondere vasa spermatica nimium distrahant, & extendant, atque ideo ipsi obstent resolutioni seminis quo turgent.

10. Quod si adhibitis incassum remediis anodynis, resolventibus, discutientibus, inflammatus testis in suppuratum vergat, quod patet ex phlegmones diuturnitate & ex symptomatum redintegratione, quę puris confectionem comitari solet; tunc iterato venę sectionis usu, si morbi vehementia ita exigat, continuandus est usus cataplasmatum emollientium qualia prescripsimus supra *cap.* 3. §. 1. Imo etiam adaugenda est maturans eorumdem efficacia, additis unguento basilico, fermento veteri, vel cochleis terrestribus testa exemptis & in putrilaginem contusis.

11. Deinde ubi primum levi partis cujusdam mollitie, vel obscura quadam fluctuatione, vel symptomatum urgentium remissione constiterit pus jam alicubi confectum latere, via ipsi cito paranda, ne mollem testis substantiam funditus corrumpat: Solent in hunc finem nonnulli cauterium adhibere potentiale, sed parum laudabili consilio, quoniam deleterię cauterii partes testis tunicas admodum sensiles rodendo graves convulsiones erethismo sępenumero excitant: Quapropter satius est phlebotomo partem incidere, levi quidem manu, ne testis substantia altius sancietur, & mediocri apertura, quę puris effluxu sufficiat quidem, testis vero substantiam nimium non pessundet.

12. Educto pure, abscessus cavum bis in die detergendum est injecto decocto hordei cum melle rosaceo, ac penicillis molliter replendum, qui levi & anodyno digestivo madidi sint ex terebinthina Venerea vitello ovi & guttis aliquot olei de hyperico, una mistis & subactis. Dein finita suppuratione, dum carnes succrescunt, ulcus eluendum est aquis Thermalibus, Balerucanis, Borboniensibus, Baregianis &c. & curandum balsamo Arcęi, cui guttę aliquot balsami viridis Metensium poterunt adjici, ut firmior cicatrix inducatur.

13. Verum si inflammatus testis incipiente gangręna corripiatur, si suppuratione nimia funditus corruptus sit, aut si skirrho jamdudum affectus carcinomatodes fiat, abjecta omni cunctatione, abscindendus erit castratione.

14. Denique si fistulosum ulcus in suppurato teste supersit, si testis totus skirrhodes remaneat, aut si notabilis & skirrhodęa durities testis vel Epididymidis partem aliquam occupet, necessario adhibendę sunt inunctiones mercuriales, quę sunt in morbis venereis contumacioribus tanquam sacra anchora: Hac enim methodo sola potest sanguis efficaciter alterari, semen crassius, quod in teste hęret, atteri, ac demum corrigi virus vene-

reum

Digitized by Google

reum, quod vel jam quidem latet in sanguine, vel eidem saltem recenter commistum fuit ob gonorrhœam suppressam, & a quo superstites morbi reliquiæ foventur.

§. II. DE VENEREO PERINÆI ABSCESSU.

Quot partes inflammentur in gonorrhœa? Tres partes sunt quæ in Gonorrhœa inflammatione afficiantur modo simul, modo seorsim, ut supra vidimus, nimirum vesiculæ seminariæ, prostatæ, & glandulę Cowperianę. Si gravior ergo & nimium virulenta gonorrhœa contracta sit; si conveniens gonorrhœę curatio diutius negligatur; si omissis venę sectionibus & anodynis remediis, mochlica, drastica, vehementiora purgantia prępostere adhibeantur; si imprudenti veneris usu, potatione vini meracioris aut liquorum ardentium, equitatione, exercitio nimio &c. morbus exasperetur; si virulenti seminis effluvium injectionibus stypticis & astringentibus temere cohibeatur, in his singulis casibus grave periculum imminet, ne partes distractę & inflammatę, sanguinis hęrentis copia, arteriarum distentarum pulsatione vehementiore, ac collecti seminis virulentia & acrimonia discindantur, atque tandem putrefacto sanguine qui a discissis effluit & virulento semini permiscetur, in verum abscessum abeant in perinęo latentem.

Quot loca soleant abscedere in gonorrhœa & cur abscedant? Possunt ergo, imo debent hęc omnia inter causas abscessus perinęi enumerari, qui supervenit gonorrhœę, maxime quidem si in ęgrotante accidant, cujus acrior sit sanguinis diathesis, aut qui vesiculas seminarias, prostatas, glandulas ve Covvperianas pręgressa multiplici gonorrhœa labefactatas habeat.

Attamen experientia compertum est gonorrhœam quidem, quę in vesiculis seminariis tantum aut prostatis sedem habuerit, rarius in abscessum degenerare; sive quod major firmiorque illarum moles dilacerationi, sine qua suppuratio nulla fit, magis resistat; sive quod multa, lata, brevia emissaria, quę ex illis partibus in urethram aperiuntur, liberiorem via hęrenti & corrupto semini prębeant, unde minori efficacia concludentes cellulas debet erodere: Contra vero gonorrhœam, in qua glandulę Covvperianę affectę sunt, in abscessum frequentius abire, ratione contraria, sive quod minor & mollior illarum moles facilius corrumpatur; sive quod semen inibi collectum, cum longo, obliquo, angusto ductu in urethram effundatur, diutius in ipsis restitet, atque adeo ipsarum contextum promptius pessundet.

Symptomata abscessus in perinæo. Cęterum 1. A quacumque causa, & in quacumque perinęi parte suppuratio fiat, symptomata omnia, quę gonorrhœam comitantur, ut dysuria urens; tumor, calor, dolor, tensio, rubor perinęi, imo ipsius penis multum intenduntur; nec mirum, cum suppuratio incipiens sit ultimus inflammationis gradus.

2. Quin imo accedit dolor pulsativus manifestus, quoniam arterię

per

per partem inflammatam & suppurationi proximam distributæ, cum stagnante sanguine turgeant, ab eo qui jugiter appellit qualibet cordis systole, & magis & validius dilatantur, ac proinde alternatione eadem dolentes partes vehementius & dolorifice quatiunt. 1. Recrudescunt symptomata gonorrhϾ.

3. At vero facta semel suppuratione, remittuntur symptomata omnia quæ recruduerant, cessatque pulsativus dolor, quia soluta continui unitate, sauciatæ & discissæ partes jam minus tenduntur, ac circulanti sanguini debilius obstant. 2. Dolor pulsativus. 3. Facta suppuratione omnia remittuntur.

4. Pus in abscessu latens, pro qualitate magis vel minus acri, sinus sibi cudit varios partium juxta positarum erosione, vel introrsum, & tunc ex urethra effluit; vel extrorsum, & tunc a perinæo manat; vel in utramque partem, & tunc utrinque profluit, & ab urethra, & a perinæo. Quin etiam vidimus non semel cuniculos istiusmodi in urethra & in perinæo multiplicari, imo vero pertusis recti tunicis in podicem aperiri, ita ut urethræ principio & ani extremo cum perinæo per vias latentes communicantibus, urina, pus, fæces alvinæ liquidiores, flatusque urethra, podice, aut perinæi fistulis promiscue excernerentur. 4. Cuniculi in varia loca.

5. Calli varii sinuum latera cito obsident, quoniam hærentis puris particulæ non paucæ limpham per confinia circulantem ita inspissant, ut inassueta durities inde concilietur, quod promtius solet accidere, si urina aut fæces in sinus illos irrumpant. 5. Calli multi.

6. Hinc ergo multiplices perinæi fistulæ; varie cum urethra, cum ano, inter se communicantes; quæ modo paucum, modo multum, modo serosum & tenue, modo viscidum, modo sanguinolentum pus profundunt; inflammantur modo, modo inflammationis expertes sunt, pro diversis erratis in victu aut in usu rerum non naturalium. 6. Fistulæ multiplices.

Quæcumque de viris hactenus dicta sunt, debent hæc eadem de mulieribus intelligi, sed mutatis mutandis. Fiunt in illis ex suppurata gonorrhœa abscessus in prostatis, quorum pus nisi per lacunas evacuetur, viam sibi seorsim cudit vel in urethram vel in vaginam. Idem accidit in interfœmineo, si glandulæ Covvperianæ, quæ ibidem in fœminis latent, ex gonorrhœa virulenta inflammentur & suppurentur, & tunc abscessus vel in vaginam, vel in podicem, vel in utramque partem aperiri solet. Quod ad botryformes vaginæ glandulas, quæ in fœminis tertiam gonorrhϾ sedem præbent, vix permittit conformationis ac situs ratio, ut in abscessum abire possint, sed venerea vaginæ ulcuscula inducunt, si inflammatæ suppurentur, ut infra suo loco probabimus. Quæ partes possint abscedere in gonorrhœa in fœminis.

Diagnosis. Abscessus *fiens* dignoscitur exacerbatione symptomatum omnium, quæ inflammationi propria sunt; *Factus* vero symptomatum eorumdem mitigatione, partis inflammatæ mollitie, obscura puris latentis fluctuatione. Diagnosis abscessus in perinæo.

P Ex-

Exterior & quasi subcutanea puris fluctuatio ad ani confinia Covvperianas glandulas; Interior & profundior vesiculas seminarias, aut prostatas affici demonstrat; Has quidem, si ano; illas vero, si penis radici proximior sit; dextras sinistrasve, prout in dextro vel in sinistro latere percipitur.

Fistulosa perinæi ulcera externa oculis patent; situs, numerus, commercia eorumdem vel ex accidentibus manifesta sunt, vel immisso specillo explorantur. Interna vero ex frequenti puris effluxu per urethram, ex obscuro doloris sensu in perinæo, ex frequenti urethræ inflammatione cum stranguria, quæ puris exundatione cessant, demum ex prægressis gonorrhœis, & methodo qua curatæ fuerunt abunde conjiciuntur.

Prognosis abscessus in perinæo.

Prognosis. Abscessus quivis in perinæo periculosus, quia partes glandulosas afficit, quas ad cicatricem perducere facile non est.

Eo periculosior, quo major & profundior: hinc periculosiores abscessus vesicularum seminariarum & prostatarum, quam glandularum Covvperianarum.

Periculosissimus, si pus conclusum diutius lateat, quia hinc multiplex & callosus sinus progerminat, quo urethræ principium, podex & perinæum multifariam corrumpuntur.

Ulcus externum & fistulosum perinæi haud facile, internum, quod in urethram apertum est, difficillime curatur; & neutrum fere unquam, nisi inciso perinæo & detecta morbi sede.

Multiplicia & fistulosa perinæi ulcera, quæ cum urethra & ano communicant, vix debent curanda suscipi, cum non liceat intimos morbi recessus perscrutari, sine quo tamen luditur opera, vel saltem non liceat, nisi cum maxima partium deperditione, & incisione multiplici, quod semper periculosum est. Proinde utplurimum satius est *palliativam* curationem adhibere, ne infametur operatio, quæ multis saluti fuit, quod maxime verum est de ægrotis morbo diuturniore exhaustis & emaciatis, & in quibus sanguis vitio non vacat.

Curatio abscessus in perinæo.

Curatio. Therapeja quadruplex ad quadruplicem morbi statum reperiunda est. 1. Ad suppurationem imminentem, quam omni ope atque opera oportet præcavere, si præcaveri possit; 2. Ad abscessum in perinæo genitum, unde pus semel confectum educi debet quam ocyssime; 3. Ad cuniculos multos, varios, quos pus diutius conclusum egit in varia loca finitima, & quos incidere necesse est; 4. Ad mitigationem palliativam morbi, si ad curationem desperati aggredi non liceat.

I. Suppuratio præcavenda.

I. Nihil non tentandum est ut imminens perinæi suppuratio præcaveatur. Venæ sectiones iterandæ frequenter & largiter; diæta tenuis, & corporis quies imperanda; causæ externæ, unde inflammatio recrudruit, diligenter amovendæ; larga potatio ptisanæ refrigerantis, de qua supra *cap.* 1.

præ-

præscribenda; paranda fomenta & semicupia emollientia, temperantia, anodyna, ex decocto althææ, brancæ ursinæ, malvæ, violariæ, aut ex lacte tepido; admovenda cataplasmata anodyna, relaxantia, de mica panis, aut ex emollientibus pulpis radicum althææ, nymphœæ liliorum alborum &c. foliorumque malvæ, brancæ ursinæ, betæ violariæ &c. Injiciendi clysteres cum decocto emolliente, cum sero lactis, cum medulla recenter extracta cassiæ ad ℥j. &c. Adhibenda narcotica, ut syrupus diacodii, tinctura anodyna, laudanum &c. quæ dolorem leniendo resolutioni faveant &c.

II. Quod si frustrato remediorum successu inflammatio in suppuratum abierit, puri latenti, ubi primum certa sui dederit indicia, via paranda est, ne sinus sibi cudat, ac varios callos inducat. II. Abscessus incidendus.

Itaque 1. Immissio in urethram cathetere, locus abscessus aperiendus est sectione, quæ fit ad raphen parallela, breviore vel longiore, magis minusve alta pro ipsius abscessus situ, extensione, altitudine sed ab urethra, quam catheter indicat, caute declinando.

2. Immisso in vulnus digito, si qui sinus adsint, incidendi; si quæ ligaturæ, dissecandæ, ac omnia quantum fieri poterit, ex arte ita complananda, ut pus nullibi lateat, ut remedia quocumque penetrent, ut omnia conspici, vel saltem facile explorari possint.

3. Quin imo, si qui calli lateant, exscindendi si loci ratio permiserit, vel saltem digitis conterendi, aut quod præstat, summo scalpello sacrificandi, ita ut procurata suppuratione sponte evanescant, neque adeo opus sit adhibendis cathæreticis, quæ ulceris oras depascendo & suppurationem in dies renovando, coitionem impediunt vel morantur.

4. Vulnus carpto tormento opplendum prima curatione; deinde curandum cum vulgari digestivo, si omnia satis sana esse videantur; sin minus, cum digestivo, cui oleum hyperici, tinctura myrrhæ aut Ægyptiacum, admista sint, si putrefactio nimia in gangrænam videatur vergere.

5. Procedente suppuratione, ulcus mox injectionibus detergentibus nempe decocto hordei cum melle rosato, & postea vulnerariis, ut decocto hyperici, agrimoniæ, saniculæ, bugulæ &c. quotidie eluendum est; ac demum adhibito balsamo Arcæi, imo vero balsamo viridi, si molliores carnes succrescant, ad cicatricem deducendum.

6. In hac autem curatione ea præcipue cautio adhibenda est, ne quis sinus, utcumque exilis, curantem Chirurgum superstes fallat; ideoque perpetuo attendendum est ad indolem copiamque puris, quod effluit; ad indolem carnium, quæ progerminant; ad laxitatem duritiemve partium quæ ulceri contiguæ sunt; ut inde signa colligi possint, quæ sinum alicubi latentem arguant, vel quæ ab importuno metu tandem liberent medentes.

III. Verum si ægrotantium incuria, vel negligentia medentium pus III. Ulce-

 diu-

ra fistulosa dissecanda. diutius coercitum cuniculos in finitima loca latenter egerit, tunc non dissimili, sed tamen paulo difficiliore operatione opus erit, quam variam pro vario ulcerum fistulosorum situ, & vario eorumdem commercio cum vicinis partibus institui necesse est.

Nam 1. Si ulcus vel ulcera interne cæca extrorsum tantum aperiantur, tunc eadem plane methodo quam proposuimus, operatio instituenda est, hoc uno tantum discrimine quod ad cuniculos omnes dissecandos, & ad callos vel forfice exscindendos, vel suppuratione dissolvendos, vel absumendos cathæriticis tanto cautius ac diligentius attendendum sit, quanto plures & frequentiores tum hi, tum illi in fistulosis ulceribus adesse debent.

2. Si ulcus vel ulcera utrimque pervia, & extrorsum & introrsum in urethram simul aperta sint, ab incidenda urethra tunc abstinere nullomodo licet: Quapropter immisso cathetere sulcato, ulceratæ pars urethræ & perinæi longitudinali plaga secundum catheteris sulcum, scapello seu lithotomo dissecanda, non secus ac in lithotomia. Dein cætera omnia, ut in præcedente casu peragenda; sinus & cuniculi omnes incidendi; calli exscindendi, & si qui supersint vel suppuratione vel cathæreticis absumendi; vulnus demum arte eadem, iisdemque remediis curandum. Hæc una est discriminis ratio, quod cum dissecta sit urethra, catheter in vesica detinendus sit, quemadmodum in lithotomia ex usu esse consuevit, ut ea arte urina ab ulcere quantum fieri potest avertatur, cui sale suo ammoniacali multum noceret, donec tandem coalitio internorum labiorum urethræ catheteris usum inutilem faciat.

3. Si ulcus vel ulcera externe occlusa introrsum tantum in urethram conniveant, plane eadem operatio instituenda est, ac cautiones eædem adhibendæ, ut morbus perfectam absolutamque curationem recipiat. Cæterum notari velim abscessum istiusmodi in perinæo, qui illæsa cute in urethram tantum pateat, rarum esse, ideoque cum purulento prostatarum aut vesicularum seminarium stillicidio ab incautis confundi posse, a quo tamen videtur satis aperte distingui, 1. Quod puris profluvium uberius sit; 2. Quod tumor mollis adsit in perinæo cum fluctuatione collecti humoris, 3. Quod tumor ille crescat cum urina emittitur, parte scilicet lotii illuc illabente ab urethra qua difficilius decurrit. 4. Quod pressus detumescat pure cum lotio per urethram exundante, quæ singula abscessus præsentiam, ejusdemque cum urethra commercium abunde arguunt.

4. Denique si ulcus vel ulcera, quæ extrorsum patescunt, non modo cum urethra sed cum podice etiam communicent, operatio, si forte tentanda videatur, eodem modo tunc celebranda est ac in casu præcedente, sed cuniculorum ductum sequendo ad podicem usque extendenda est, ubi

ubi sectio eadem institui debet, ac in ani fistula. Cæteroqui cautiones omnes eædem ac in præcedentibus casibus adhibendæ.

IV. Demum si malum radicalem & absolutam curationem admittere non videatur, ut cum ulceribus multis, obliquis, fistulosis, callosis, sinuosis, cum urethra & podice hinc & inde communicantibus perinæum totum suffossum est, maxime si æger valetudine infirmus & cachecticus sit, atque febre lenta qua contabescit valde extenuatus, palliativam saltem therapejam adhibere necessum est, quæ morbi augmento obviam eat, vitamque licet miserrimam possit producere: Ad quem finem valent, IV. Malum si insanabile sit, palliativis remediis mitigandum.

1. Quæcumque muriaticam sanguinis acrimoniam minuunt, eluunt, vel demulcent; ut diæta tenuis, humectans, refrigerans; abstinentia a vino, venere, exercitiis, equitatione, pathematis animi vehementioribus; balnea tepida aquæ dulcis; juscula aut apozemata refrigerantia; lactis usus etiam pro omni alimento; iterata cathartica blanda ex diluto ℥ij. medullæ cassiæ in seri lactis depurati lib. j. vel ex mannæ calabrinæ ℥ij. in cyatho ptisanæ dissolutis, addita salis vegetalis ʒj. si ita e re esse videatur.

2. Quæcumque ulcera detergunt, ut aquæ minerales acidulæ & ferruginei saporis; ptisana vel bochetum ex radicibus & lignis sudorificis; infusiones *Traumaticæ* seu vulnerariæ ut saniculæ, bugulæ, alkimillæ, salviæ, menthæ &c.

3. Quæcumque balsamica sunt, adeoque cava ulcera explent & ad cicatricem deducunt; vel saltem compescunt, cohibentque ne serpant, ut Terebinthina Chia vel Veneta ad ʒj. Balsama de Copaii, Peruvianum, Canadense &c. ad gutt. vj. viij. x. xij. saccharo pulverato obvoluta in bolòs, vel una cum syrupo capillorum veneris confusa ut uno haustu exsorbeantur.

4. Quæcumque partium affectarum tonum firmant, humoresque ibidem congestos liquefaciunt, ac ideo utroque nomine circulationi tum sanguinis tum limphæ promovendæ idonea sunt, ut fotus vel embroche perinæi cum aquis thermalibus, Balerucanis, Baregianis, Borbonienfibus &c. aut inunctiones suspensa manu identidem repetendæ cum unguento mercuriali.

§. III. DE SEMINIS STILLICIDIO, *sive* DE GONORRHOEA QUAM HABITUALEM DICUNT.

Qui gravi & diuturna, vel frequentiore gonorrhœa laboravere, solent non raro mensibus & interdum annis aliquot, imo quandoque toto vitæ tempore involuntarium seminis profluvium pati sine ullo venereæ voluptatis sensu, vel saltem cum sensu minimo; modo quidem copia paucum sed perpetuum, quod jugi fluxu distillet, cum ambulant, sedent, aut aliæ quævis munia obeunt; modo vero rarius sed simul uberius, quod Descriptio præternaturalis stillicidii seminis.

guttis majoribus exundet, cum ad egestionem etiam parum difficilem nituntur: cum libidinose cogitant; aut cum tento veretro ad venerem sese comparant.

Quomodo semen suis conceptaculis coerceatur in statu naturali.

Constat autem ex Physiologia semen ferme totum, quod ab urethra defluit, e vesiculis seminariis aut e prostatis manare; fœcundum quidem & prolificum ab illis, in quas a testibus convehitur per vasa deferentia; infœcundum vero & mere limphaticum ab his, ubi secernitur. Vesiculæ autem seminariæ cum urethræ ductu communicant binis emissariis, unaquæque suo, inter quæ exigua interjacet prominenria *caput Gallinaginis* sive *Veru-montanum* nuncupata. Prostatæ vero in urethram hiant osculis duodecim, numerosioribus quidem sed etiam angustioribus, ut serosius tenuiusque semen, quod recondunt, arctius concludant.

Cæterum hæc seminis emissaria interjectis fibris muscularibus, quæ sphincterum vice funguntur, ut multi putant, vel solo circumpositarum partium elatere ita occluduntur in statu naturali, ut ne gutta quidem seminis extillare inde possit, nisi vesiculæ seminariæ aut prostatæ valide comprimantur, tum systaltica membranarum circumvestientium constrictione, tum simultanea musculorum erectorum & acceleratorum superincumbentium contractione, ut in ejaculationis opere solenne est.

Quæ sint stillicidii præternaturalis causæ.

Liquet inde seminis stillicidium præternaturale, de quo agitur, gemino emissariorum vitio produci, 1. Si nimis ampliata & dilatata sint, atque semi-aperta in urethram continenter hient. 2. Si partium ambientium inertia & laxitate debilius constringantur, unde nimis laxe conniveant, nec semen vi constrictoria coerceant satis efficaci. A priore quidem vitio dependet perpetuum & stillatitium profluvium seminis; a posteriore vero profluvium alterum, quod identidem recurrit, simul ac vesiculæ seminariæ aut prostatæ vel leviter premuntur, ut in egestione paulo difficiliore, vel parumper constringuntur, ut in prima venereæ voluptatis promulside.

Solet autem vitium utrumque emissariis conceptaculorum seminariorum a gonorrhœa gravi, diuturna, frequente induci, atque adeo nequaquam mirum est alterutrum seminis stillicidium gonorrhœis istiusmodi superesse. Nam 1. Semen purulentum debet in gravi aut diuturna gonorrhœa emissaria, unde effluit, vel copia dilatare, vel acrimonia corrodere, ac utroque modo eadem prætermodum ampliare; 2. Partes, quibus emissaria eadem cinguntur, inflammatione adjacentium prostatarum & vesicularum seminarium tumefactione, continuoque puris copiosi transfluxu distractæ & elongatæ ultra tonum, debent inde debilius constringi, atque adeo emissaria ignavius occlusa seminis stillicidium ex levissima pressione frequenter permittere.

Quibus.

Hæc utraque causa stillicidii seminis plerumque fovetur, tum vitio semi-

minis ipsius, si a veneno venereo aut remediis phlogosticis tantam acrimoniam contraxerit, ut vesiculas & prostatas ad frequentiorem & fere continuam expressionem irritando sollicitet: tum vitio ipsarum prostatarum & vesicularum, si diuturna & assidua phlogosi affectæ acutius sentiant, ac facilius in erethismum adigantur, quo collectus humor ad egressum perpetim urgeatur. Sic notum est lippitudinem, quæ a glandularum palpebras ambientium laxitate dependet, ab earumdem phlogosi & humoris lemosi acrimonia non parum intendi. nam causis stillicidium foveatur?

Symptomata. 1. Si perpetuum adsit seminis stillicidium, utcumque paucum, rarior inde futurus est ad venerem stimulus: quia semen in vesiculis seminariis & prostatis parcius collectum, copia, calore, morsiunculis venerem rarius sollicitabit. Symptomata stillicidii 1. Segnities ad venerem.

2. Hoc autem maxime verum est, si vesiculæ seminariæ afficiantur; minus vero, si solæ prostatæ: quia semen, quod vesiculis seminariis continetur, magis actuosum, energicum, efficax est, & proinde ad venerem magis facit; contra vero prostatarum semen vappidius est inertiusque, & ideo ad venerem minus efficax. 2. Ad venerem inertia.

3. Quod si seminis profluvium continuum non sit, sed identidem tantum rariusque recurrat, haud tanta futura est ad venerem frigiditas: quia semen in conceptaculis copiosius colligi, ac proinde paulo majori efficacia libidinem accendere poterit, præsertim si semen quod profluit, non a vesiculis seminariis, sed a prostatis tantum promanet. 3. Minor aliquando frigiditas ad venerem

4. Verum si tento veretro in armis aliquandiu standum sit, semine citius quam par esset profluente, atque adeo subtracto veneris stimulo languidus penis brevi flaccesset ante aggressum opus, unde manifesta saltem ad venerem minus parabilem impotentia. 4. Erectio tamen neque firma, neque diuturna

5. Demum si copiosum sit seminis profluvium, consequens est exhausta sensim balsamica & spirituosa sanguinis parte marcorem, phthisim, tabem dorsalem inducenda esse, ratione eadem eademque de causa ac in iis, qui venere immoderata sese extenuant. 5. Marcor & tabes.

Diagnosis. Morbus & causa morbi primaria, gonorrhœa scilicet, indicantur ægrotantis confessione. Diagnosis.

Geminæ morbi species ex se patent, atque inde colligere facile est, quonam vitio seminis emissaria laborent, cum stillatitium profluvium ab emissariorum laxitate dependeat, quæ inertius occlusa sunt.

Tandem haud arduum est utræ ex vesiculis seminariis prostatisve in vitio sint dignoscere. Semen enim tenue, serosum, limpidum a prostatis; spissum vero, viscidum, albicans a vesiculis defluit,

Prognosis. Seminis stillicidium raro periculosum est, nec unquam nisi nimium sit, quod rarum est. Prognosis.

At si non periculosum, saltem incommodum est, potissimum iis, qui

dolent funeratam vel funeri proximam eam partem habere, qua se Achilles esse gloriabantur.

Curatu difficilius est stillicidium seminis perpetuum, quam profluvium identidem recurrens, cum difficilius sit latiorum emissariorum amplitudinem minuere, quam partibus inertia peccantibus tonum reddere.

Curatio. *Curatio*. 1. Cum experientia docuerit perpetuum seminis stillicidium, præter emissariorum laxitatem, a levi prostatarum & vesicularum seminariarum, aut earumdem emissariorum phlogosi quandoque foveri, sicut in lippientibus vitiosam lemarum secretionem a simili glandularum, quæ palpebras cingunt, affectione dependere diximus, præstat initio unam aut alteram venæ sectionem præmittere, qua methodo vidi non semel recens seminis profluvium feliciter curatum fuisse.

2. Simili de causa, cum seminis acrimonia a veneno vel a remediis contracta stillicidium plerumque intendat, demulcentia adhibenda sunt, ut balnea domestica, aquæ minerales acidulæ, jusculа vel apozemata diluentia & temperantia, serum lactis chalybeatum & fucco fumariæ alteratum, lac ipsum semel aut bis in die, imo etiam pro omni alimento.

3. Inde ad vulneraria & balsamica deveniendum, quæ ulceris reliquias, si quę in seminis conceptaculis lateant, detergant & ad cicatricem perducant. In hunc finem utilia sunt infusa levia ex vulnerariis herbis Helveticis, vel sola vel lacte affuso temperata; infusa simili modo parata cum foliis menthę vulgaris & millefolii; bocheta aut decocta ex radicibus & lignis sudorificis jam supra pręscripta, *Cap. de gonorrhœa;* Therebinthina Veneta, vel cocta vel ovi vitello diluta a ℥ß. ad ℥j. Balsama varia de Copaii, de Tolu, Peruvianum, Canadense &c. a guttis sex ad duodecim cum saccharo pulverato in bolum conformata &c.

4. Utiliter quoque adhibentur fomenta vel embroches perinęi, aut injectiones in urethram cum decoctis vulnerariis, vel quod pręsentius est, cum aquis thermalibus, ut hoc modo vitiosa partium laxitas corrigatur.

5. Quod si hęc universaliora minus bene succedant, advocanda erunt in usum styptica & astringentia interna, quę virtute specifica pristinum tonum emissariis restituant. Hęc virtute pollent corallia rubra pręparata, oculi cancrorum fluviatilium, succinum, diaphoreticum minerale, vel quę efficaciora sunt, cornu cervi philosophice pręparatum, spodium, terra sigillata, creta Brianconensis, lapis hęmatites, sanguis draconis, alumen rupeum, crocus Martialis astringens &c. ex quorum tribus quatuorve tenuissime tritis, *ana* ad dosim quindecim granorum pręscriptis, & conserva rosarum vel syrupo cydoniorum exceptis boli vel opiatę parantur, quibus per dies aliquot utendum est.

6. Possunt quoque tuto adhiberi injectiones astringentes, modo semen ab omni seminio venereo immune sit, & proinde possit sine periculo

lo intius coerceri. Præparantur injectiones istiusmodi ex radicibus bistortæ, tormentillæ, pimpinellæ, gallis, balaustiis, malicorio, cupulis glandium &c. in aqua fabrorum decoctis, unicæ cuilibet decocti addendo grana aliquot facchari Saturnini vel aluminis rupei. Celebris est ad eumdem scopum injectio, quæ fit cum pulvere decocto *de Verny*, cujus semi-drachma in unciis octo aquæ stillatitiæ plantaginis dissolvitur. Hujus autem pulveris conficiendi processum infra proponemus ad Operis calcem, in Mantissa quarto libro adjicienda. Sed de his omnibus fusius infra *Lib.* 4. *cap.* 10. ubi *de curatione gonorrhææ difficilis*, quæ post administratam hydrargyrosim aliquando superest.

7. Ut curatio profluvii feliciter succedat, servanda est diæta, tenuis, humectans, refrigerans; æger venere, vino, exercitio vehementiore, equitatione diu se abstineat, vel iisdem parce utatur; urinam diutius ne contineat, & alvum, si tenera non sit, enemate emolliente frequenter injiciendam curet.

Cæterum ut in viris, sic etiam in fœminis gonorrhœa gravis aut diuturna solet inferre profluvium stillatitium seminalis humoris, qui a prostatis, glandulis Cowperianis, vel botryformibus vaginæ glandulis extillat. Sed ipsæ stillicidium istiusmodi parum curant, quod cum fluore muliebri amant confundere, nec medicam opem expetunt, cum incommodo muliebrium madori providere soleant ipsæ fotu ex decoctione lithargyrii in aqua fabrorum, vel in aceto. Quod si tamen malum adeo ingravescat, ut a Medico opem cogantur petere, methodo eadem, qualem modo præscripsimus, curandæ venient. Mulieres quoque seminalis humoris stillicidio obnoxiæ sunt aliquando post gonorrhœam.

§. IV. DE STRANGURIA CONTUMACI, FREQUENTIORIS GONORRHOEÆ PEDISEQUA.

Gonorrhœam virulentam, diuturnam, frequentiorem, stranguria contumax, & ut vulgo ajunt, *habitualis* non raro sequitur, in qua non pleno alveo, non fluxu æquabili & continuo; sed filo tenui, sæpius interrupto, & bifido urina redditur; non motu facili longe prosilit, sed vix prorumpit conatu maximo; non potest in vesica commode diu contineri, sed inquieti & crebra stimulatione ad mictitandum sollicitat. Descriptio stranguriæ quæ gonorrhœæ pedisequa est.

Hæc tamen, quamdiu modum tenent, tolerabilia sunt. At si Baccho, venere, exercitio, equitatione, vigiliis, acriore diæta, animi pathematis vehementioribus exacerbentur, calere, dolere, reniti perinæum; stranguriam in ischuriam derepente mutari, continuum quidem esse micturiendi desiderium, sed urinam omnino supprimi; & conatu etiam maximo vel nihil, vel pauculum quid mucosum, pituitosum, purulentum excerni frequenti observatione compertum est, unde febris accenditur; tumet, dolet, tenditur vesica ultra modum plena, cum periculo immi-

nen-

nentis inflammationis; accidit vomitio urinam redolens, ac tandem cætera omnia symptomata ingrunnt, quæ solent ischuria inferri.

Perseverat eadem morbi vehementia longiori vel breviori temporis spatio, pro causarum energia, ægrotantis temperatura, urethræ & vicinarum urethræ partium labe, remediorum adhibitorum successu, donec sensim remittente paroxysmo urina primum stillatim guttis raris & parvis, dein guttis grandioribus & crebrioribus, demum filo tenui sed continuo rursus prodeat. Tunc ubi primum procedente resolutione partium tonus relaxatus est, solet quandoque per unum aut alterum diem quid mucosum, pituitosum, purulentum, saniosum &c. guttatim emitti.

Hæc stranguriæ species producitur a variis obicibus, qui urethram obsident.

Cæterum si immisso cathetere urethræ ductus caute exploretur, tum etiam cum omnia maxime libera esse videntur, via quidem in ipsa penis longitudine facile pervia esse solet, sed in perinæo ubi principio urethræ prostatæ & vesiculæ seminariæ adjacent, non unicum, sed duos, tres, quatuorve obices plerumque reperire est, successive & ut sic dicam gradarie dispositos, urethram annularibus ligaturis totidem stringentes, magis minusve duris, magis minusve latis, facilius vel difficilius superabilibus, tandem majori vel minori intervallo invicem dissitis.

Inde ergo necessaria consecutione manifestum est, stranguriam habitualem, quæ a gonorrhœa ortum habet, memoratis in urethra obicibus, si urethræ ductum tantum angustent; ischuriam vero, quæ stranguriæ identidem succedit, iisdem produci, si tumefacti urethræ canalem penitus constipent. Docet autem tum Anatomica sectio eorum, qui dum in vivis erant, stranguria gonorrhœæ pedisequa laboravere, tum natura gonorrhœæ ipsius, a qua stranguria induci solet, variorumque symptomatum, quæ hunc affectum comitantur, obices istiusmodi in sex genera distinguendos esse 1. Ulcuscula callosa & cacoethea, quæ in ipsis prostatarum aut vesicularum seminariarum emissariis pertinacius insident, 2. Callos sive cicatrices duriores & callosas, quas sanata ulcuscula in urethra relinquunt, 3. Carunculas, & excrescentias sive hypersarcoses, in quas ulcuscula fungosa urethræ abeunt, 4. Veru-montanum prætumidum, quod in urethram ultra modum prominet, 5. Prostatas aut vesiculas seminarias duras, callosas, skirrhoidæas, 6. Easdem demum fungosas, spongiosas, & ad frequentem tumefactionem nimium faciles.

1. Ab ulceribus callosis urethræ.

1. Fere quidem perpetuum est in gonorrhœa, ut supra dictum est, virulenti seminis profluvio ulcera varia produci in variis urethræ partibus, sed præsertim in extremis prostatarum & vesicularum seminariarum emissariis. Frequenter autem accidit, si gonorrhœa negligatur vel male curetur, ut hæc urethræ ulcuscula perfecte non sanentur, ea vero maxime, quæ in ipsis prostatarum aut vesicularum seminariarum emissariis sita sunt vel proxime adstant, quoniam affluxu virulenti seminis,

quod

quod exinde jugiter stillat, continuo irritantur & foventur. Debent ergo ulcera, quæ initio levia, superficiaria, mollia erant, tractu temporis in ulcera cacoetha, fistulosa callis obsita degenerare, quibus urethræ ductum varie angustari, & urinæ fluxum magis vel minus inhiberi continget, prout errore qualicumque diætæ aucta sanguinis effervescentia vel acrimonia, ulcerum labia magis vel minus intumescent.

2. Quod si enata in urethra ulcuscula ad curationem feliciter tandem perduci supponamus, ut sæpissime contingere minime negamus, at saltem sanata hæc ulcuscula in cicatrices non raro coibunt nimium duras, quæ in se strictius constipatæ, quam esset antea illibata cutis ejusdem loci, circularem urethræ ambitum angustabant corrugando, potissimum vero si ulcera profundiora fuerint, & obductæ eis cicatrices callosæ sint, ut in illis partibus frequenter accidit sufficientis detersionis defectu. Eo pacto urinæ fluxum stranguria retardari; imo si cicatrices tumefiant, ischuria supprimi posse manifestum est. Possumus in confirmationem exemplum adducere haud dissimile, quo constat cicatricibus, in quas oris ulcera in syphiliticis post ptyalismum coalescunt, mansoriorum musculorum tendines, quibus ulcera inusta erant, ita corrugari & inferiorem maxillam ita sursum retrahi, ut os vix deduci possit, sed quasi fræno adstrictum videatur, quod gallice dicitur *etre bridé*. 2. A cicatricibus durioribus.

3. Quin imo cum ulcuscula venerea in urethra progerminantia nedum detergi possint, sed e contra jugi seminis putridi & acrioris urinæ illapsu magis in dies sordescant, haud adeo rarum esse debet superflua carnis luxurie in excrescentias sive hypersarcoses abire, seu ut vulgo ajunt, *carunculas*, callosas aut fungosas; magnas aut parvas, sessiles aut pensiles, in his aut illis urethræ locis sitas, numero plures paucioresve &c. pro vitio vel copia succi nutritii, & pro latitudine, numero, situ ulcerum, unde liquet urinæ fluxum varie retardatum iri. 3. A carunculis urethræ adnatis.

Novimus quidem omnimodam caruncularum in urethra existentiam a plurimis nunc negari, sed non alio forsan argumento, ut est genus hominum varium & mutabile, ac novitatis semper cupidum, quam quod non ita pridem antiquiores Medici carunculas urethræ uno ore omnes haberent pro causa unica stranguriæ, quæ gonorrhœis solent succedere. Sed æque culpabili præcipitantia hinc & inde graviter peccatum est. Antiquorum ignorantiæ parcendum non censemus, qui cæteras stranguriæ venereæ causas, & graviores & frequentiores prætermisere; sed nec Recentiorum temeritatem excusatam volumus, qui caruncularum in urethra existentiam audent sine causa pernegare, cum analogia ab ulceribus quibuscunque sordidis ducta, imo, quod palmarium est, cum ipsa cadaverum sectio carunculas in ulceribus urethræ quandoque succrescere demonstrent, non tam frequenter quidem ac olim ab Antiquis creditum est &

ab

ab Agyrtis etiamnum creditur, ſed ſatis frequenter tamen, ut carunculas inter cæteras ſtranguriæ cauſas recenſere neceſse ſit.

4 A veru-montano skirrhoſo & verrucoſo.

4. Saltem veru-montanum ſive caput gallinaginis, quod inter bina veſicularum ſeminariarum emiſsaria medium interjacet, in gravi & contumaci gonorrhœa ſæpe erodi, tumefieri, inflammari, ac demum ſi provida inflammationis reſolutio & ulcuſculorum deterſio negligatur, ut in gonorrhœis, quæ injectionibus aſtringentibus ſupprimuntur, in verrucam ſeu excreſcentiam degenerare debet, fungoſam, calloſam, skirrhoidæam, ſuperficie tenus varie exulceratam, quæ varia, multiplici de cauſa magis minuſve intumeſcet, atque adeo fluenti urinæ obicem opponet perpetuum quidem, ſed varie variantem.

5. A veſiculis ſeminariis, vel proſtatis induratis & calloſis.

5. Conſtat in omni gonorrhœa proſtatas vel veſiculas ſeminarias, aut utraſque inflammatione aut exulceratione affici. Hinc ſi frequentior morbi ejuſdem iteratio eas partes jam labefecerit, aut ſi conveniens omittatur therapeja, conſequens eſt tacito mali progreſsu calloſa & fiſtuloſa ulcera in illis partibus productum iri, unde aucta proſtatarum & veſicularum ſeminariarum mole adjacentem urethram comprimi & exiturienti urinæ obicem ea ratione opponi manifeſtum eſt, ſed pro varia partium prementium intumeſcentia varium.

6. Ab iiſdem veſiculis vel proſtatis, carne molli & ſpongioſa plenis.

6. Demum e contrario, interiora proſtatarum aut veſicularum ſeminariarum, ſi alte eroſa carnium ſuccreſcentium luxuriei locum dederint, niſi caute detergantur carne cito opplebuntur, molli, rara, fungoſa ſpongiæ inſtar, qualis ſordidis & calloſis ulceribus ſolet intermdum innaſci. Hinc ergo tumefient tum proſtatæ, tum veſiculæ ſeminariæ, & urethram appoſitam prement, majori vel minori momento, prout fungoſas carnes, quæ proſtatas vel veſiculas replent, magis vel minus efficaciter dilatari & extumeſcere contigerit.

Symptomata ſtranguriæ. 1. Urina profluit tenui filo.

Sequitur ex allata ætiologia, 1. Urethræ ductum in ſtranguria, de qua agitur, ab obice qualicumque ex ſextuplici genere modo propoſito anguſtari vel comprimi. Ergo urina non jam pleno alveo ut antea, ſed tenui tantum filo profluet, magis vel minus craſſo pro amplitudine viæ ſuperſtitis, quod de ipſo quoque ſemine, dum in actu venereo ejicitur, dictum volumus.

2. Nitendum eſt ad metiendum

2. Quo major reſiſtentia exiturienti urinæ obnititur, eo veſicam efficaciore momento contrahi neceſſum eſt, ut urina ſuperata reſiſtentia emittatur. Ergo urina jam non motu facili reddetur ut antea, ſed niſu valido, qui reſiſtentiæ urethram anguſtanti reſpondeat gradu; quod etiam de ejaculatione ſeminis verum eſt.

3. Nec tamen urina longe proſilit in arcum.

3. Celeritatem urinæ, poſtquam obices urethræ jam prætergreſſa eſt, tanto tardiorem eſse, quanto magis urethræ via, qua tranſivit, ab obicibus anguſtata fuerit. Conſtat enim ex Phyſicis liquidum quodcumque, dum ab an-

anguſtiore in latiorem canalem fluit, eo tardius in latiore moveri, quo canalis unde fluit, anguſtior eſt. Ergo urina emiſſa jam non in arcum longe proſiliet, ſed lento reptatu ex urethra vix erumpet; idemque de ejaculatione ſeminis dicendum.

4. Æquabilem urinæ curſum ab obvio in urethra obice in duos rivos ſcindi, qui licet una rurſus coeant, quandiu intra urethræ canalem coercentur, ſinguli tamen ſuam retinent determinationem, qua ubi primum ſpatium dabitur, in diverſa loca extra urethram divaricantur. Ergo urina jam non rivo unico & cylindrico ſed bifido profluet, quod magis vel minus manifeſtum erit, prout obvius obex in urethram magis vel minus prominebit. 4. Plerumque divaricatur in duo fluenta.

5. Fluentum urinæ in oppoſitum obicem eo validius arietare, quo urethræ ductus anguſtior urinæ fluento magis obnititur. Ergo ea urethræ pars ab incurrente urina tanto fortius ſuccutietur, & ſi inflammata vel ulcerata ſit, atque adeo alterutro nomine ſenſu acutiore prædita, tanto magis dolorifice ſentient, quanto anguſtior erit urinæ via, unde dyſuria frequens vel perpetua. Simili de cauſa ſemen ipſum ſolet emitti cum dolore, in ipſo actu venereo. 5. Mictio dolorifica.

6. Dyſuria, ſi inter mejendum acrius urat, validam urethræ conſtrictionem ſympathice proritari juxta leges naturalis partium conſenſus, quæ voluntatis imperio ceſſet quidem, ſed quæ redeat denuo ſimili urinæ appulſu, ut ſupra explicatum fuit ubi *de gonorrhææ ſymptomatis*. Ergo urina jam non fluxu continuo, ſed inæquali & identidem interrupto profluet. Conſtat ſimili de cauſa ſemen inæquali & interrupta ejaculatione tunc ejici. 6. Stranguria per intervalla intermittens.

7. Collum veſicæ ſeu urethræ principium, contracta phlogoſi ab affecta urethræ parte quæ confinis eſt, acutius ſentire, ac proinde vividius percelli a calente urina, quæ veſicæ ineſt, & ejus morſiunculis magis obvium eſſe. Ergo urina jam diu commode retineri non poterit, ſed ad mictitandum crebra ſtimulatione urgebit. 7. Micturitio.

8. Urethram anguſtari modo quidem carunculis, aut veru-montano, aut cicatricibus duris & calloſis; vel comprimi proſtatis aut veſiculis ſeminariis ſkirrhoidæis, unde nihil manare poſſit; & tunc ab urethra nihil quidquam defluet præter urinam, vel defluet tantum mucoſum quidpiam, quod a veſicæ collo mictitando deradetur: Modo vero urethram anguſtari ulcuſculis manantibus, carunculis aut veru-montano ulceratis, vel comprimi proſtatis aut veſiculis ſeminariis fiſtuloſis, ſpongioſis, ſuppuratis, & tunc ſub mictionis finem pus aut ſanies excernetur, quæ colore, odore, conſiſtentia, copia, qualitate varie varient. 8. Aliquando ſtillicidium adeſt, deeſt aliquando.

9. Hactenus recenſita ſymptomata intendi omnia & ingraveſcere, ſi acriore aut nimium excandeſcente ſanguine ex venere, prava diæta, vigiliis, animi pathematis vehementioribus; ſi ſalſioris lotii acredine ex po- 9. Omnia ingraveſcunt multis de cauſis.

potatione vini meracioris; si fortiore affectarum partium compressione ex equitatione vel frequentiore coitione; si puris acrioris præsentia, quod sanguis acrior suggerit, obices varii, qui in urethra vel urethræ confiniis latent, inflammentur, tumefiant, urinæ fluxum penitus intercipiant.

10. Et tunc supervenit ischuria.

10. Tunc, quandiu duraverit paroxysmus, calere, dolere, tumere perinæum; stranguria in ischuriam mutata, continuo sed inutili micturiendi conatu nihil quicquam excerni, vel excerni tantum quid mucosum vel purulentum, quod ab inflammatis vel suppuratis partibus extillet; demum ut multa paucis contraham, omnia ingruere symptomata, quæ ischuriæ essentialia sunt.

11. Quæ paulatim remittit.

11. Inde vero remittente paroxysmo, & detumescentibus obicibus urethræ viam pedetentim relaxari, & urinæ cursum sensim restituti gradario progressu: Et tunc tandem guttas aliquot ejici, plures paucioresve humoris mucosi vel pituitosi, si ab inflammatis tantum obicibus; purulenti vel saniosi, si ab obicibus ulceratis & suppuratis exprimatur.

12. Quæ mala in fœminis rara quidem.

12. Cæterum rarum est mulieres ex prægressis gonorrhœis etiam contumacibus aut pluries repetitis stranguria unquam vexari, tum quia in ipsis urethræ canalis brevior est latiorque, quam ut possit tam facile angustari vel comprimi ac in viris; tum potissimum quia conceptacula muliebris seminis, ubi gonorrhœæ sedes est, vel ab urethra longe distant, ut glandulæ Covvperianæ & glandulæ botryformes vaginæ; vel si prope adstent, urethræ tamen non inhiant, neque adeo possunt tam commode cum eadem vitia communicare, ut de prostatis fœmineis verum est, quæ licet urethræ adnatæ sint & circumpositæ, ductibus tamen ab urethra diversis, quos *lacunas* dicunt, in superiorem vulvæ partem aperiuntur.

13. Sed aliquando tamen visa & observata sunt.

13. Observavi tamen aliquando mulieres ipsas stranguria istiusmodi ex gonorrhœa laborasse, vitio scilicet prostatarum, quæ tumidæ & callosæ urethræ ductum, quem ambiunt, prætermodum angustarent. Quin imo semel observavi in fœmina suppuratas & fistulosas prostatas lateralibus sinubus in urethram apertas fuisse, unde jugi puris acrioris in urethræ canalem stillicidio stranguria frequens inducebatur.

Diagnosis stranguriæ.

Diagnosis. Morbus per se obvius est ex tradita descriptione. Obvium est quoque antecedentem morbi causam dignoscere, cum ægri relatione liqueat quot & quantis gonorrhœis jam ante laboraverit.

Diagnosis causarum stranguriæ.

Verum quod ad causas conjunctas, quibus morbus actu foveatur, hoc est quod ad naturam & qualitatem obicum, qui urethram obsident; cum hæc in obscuro lateant, meris conjecturis possunt inquiri. Itaque si sub mictionis finem quid purulentum aut saniosum effluat, licet conjicere obices esse e genere suppuratorum, atque adeo vel carunculas suppuratas, vel ulcuscula in urethra callosa, vel abscessus & fistulas in prostatis aut vesiculis seminariis callosis, spongiosis, sup-

ſuppuratis &c. Contra vero ſi nihil effluat, vel effluat tantum quid mucoſum, licet inde colligere obices eſse e genere non ſuppuratorum, atque adeo vel cicatrices duriores, vel carunculas calloſas, vel veru-montanum induratum, vel proſtatas skirrhoidæas.

Quod ſi pus crebris & grandioribus guttis profluat, adeoque induſia frequenti lataque macula inficiat, inde probabile fiet fluxum iſtiuſmodi non a levioribus & ſuperficiariis ulcuſculis urethræ, nec a carunculis exulceratis ſcaturire, quæ pus copioſum non poſſint ſufficere; ſed a proſtatis ipſis aut veſiculis ſeminariis ulceroſis, ſuppuratis, fiſtuloſis, ut evidenter patebit ſi ea perinæi regio, ubi proſtatæ & veſiculæ ſeminariæ ſita ſunt, paulo tumidior appareat, aut ſaltem obſcure & profunde doleat, dum premitur.

Demum exploratio per catheterem ſuſpenſa & prudenti manu inſtituta, obicum naturam & qualitatem utcumque non demonſtret, tamen aliquando indicat ex qualitate humoris, qui catheteri extremo adhæreſcit cum extractus eſt. At ſaltem certo docet quot numero ſint, quibus urethræ locis adſiti, qua vi ſtringant urethram, aut qua mole oppleant, quis major minorve ſit, quam latitudinem quilibet habeat, quo intervallo invicem diſtent &c. quæ ſingula non modo ad prognoſim, ſed etiam ad curandi methodum ſunt admodum utilia.

Prognoſis. Stranguria, quæ a gonorrhœis ortum habet, contumax eſt, cum difficile ſit obices quibus inducitur, vel extirpare vel retundere; & periculoſa, cum iſchuriam & periculi plena iſchuriæ ſymptomata non raro inferat. Prognoſis.

Quo difficilius urina mingitur, & quo frequentius ſupervenit iſchuria, eo periculoſior eſt ſtranguria.

Similiter eo contumacior, quo urethræ obices numero plures latioreſque ſunt, aut urethram magis anguſtant, premuntve fortius.

Cæteris paribus curatu difficilior eſt & periculoſior, quæ fit ab obicibus ſuppuratis vel exulceratis, quam quæ ab obicibus calloſis. Hæc enim ab unico tantum morbo, illa vero a gemino dependet.

Similiter cæteris partibus periculoſior eſt & curatu difficilior ſtranguria, in qua proſtatæ aut veſiculæ ſeminariæ ſuppuratæ, ulceratæ, calloſæ, fiſtuloſæ, skirrhoidææ ſunt, quam ea in qua leviora ulcera urethram tantum infeſtant, tum quia in priore afficiuntur partes ampliores, tum quia partes, quæ afficiuntur, ejus conditionis ſunt, ut vix ſanari queant ſine gravi operatione.

Tandem iſchuria, quæ ſtranguriæ ſuccedit, ſi gravis, ſi diuturna ſit, ſumme periculoſa futura eſt, cum urinæ ſuppreſſione, ſuppreſsæ in diverſa loca exundatione, veſicæ plenioris inflammatione, inflammatæ gangræna &c. præſens immineat vitæ diſcrimen, niſi natura vel arte via cito reſtituatur urinæ. Cu-

Curatio. *Curatio*. Cum geminus sit morbi status, gemina quoque proponenda curandi methodus; altera quæ præsenti ischuriæ, altera quæ stranguriæ habituali conducat.

I. Præsentis ischuriæ. I. In priore casu, qui urgentior est, ea omnia in usum advocanda, quæ sanguinis motum & copiam minuendo, æstum temperando, partem relaxando, fibras nimium tensas emolliendo, suppurationem promovendo, inflammatoriæ urethræ coarctationi mederi & urinæ fluxum restituere valeant.

Idcirco 1. Vena incidenda est in brachio alterutro, & sanguis largiter educendus hora quarta qualibet, quamdiu morbi vehementia postulaverit & ægrotantis vires patientur. Qua in re monitos velim Medicos, ut pro celeritate invasionis ipsi in aperienda vena celeres quoque sint, ac præcipiti morbo citam opem providi ferant; nisi enim principiis obsistant sero medicina parabitur, & si dilata venæ sectione, primis morbis diebus oscitantius se gesserint, incassum dein inutili sanguinis missione culpam reparare conabuntur.

2. Diæta tenuissima imperanda est ex solis jusculis & paucis & dilutis, ut ea quoque ratione plethora sanguinis magis exhausta, & ejusdem diathesi fluidiore facta, urethræ inflammatio tanto citius resolvi possit.

3. Perinæum jugiter fovendum vel linteis lacte tepido aut decocto althææ & brancæ-ursinæ madidis, vel vesica suilla iisdem liquoribus calentibus plena. Quin imo insessus ex iisdem parandus est, in quem tepidum clunes, perinæum, genitalia immergantur.

4. Clysteres demulcentes, emollientes, refrigerantes frequenter injiciendi, quo prostatarum, vesicularum seminalium, urethræ inflammationem temperent; sed ne intestinorum venis lacteis absorbeantur, ac lotii copiam augeant, cassia identidem admiscenda est, quæ non modo partes efficaciter laxat, sed quæ facultate eccoprotica alvum ad egestionem blande simul sollicitat.

5. Ambigitur anne liceat largam ptisanæ refrigerantis & demulcentis potationem ægrotanti suadere vel permittere. Scilicet negant alii, quia largiore potu lotium uberius suggeritur vesicæ, unde omnia ischuriæ symptomata debent ingravescere: Alii contra affirmant, quia calens, acre, salsum, muriaticum lotium, nisi potu diluatur, demulceatur, temperetur, vesicæ & urethræ phlogosim acrimonia adaucturum sit. Ipse vero si liceat tantas lites componere, crediderim utrique opinioni aliquid condonandum esse, ac proinde media procedendum esse via, ita quidem ut ptisanæ potus absolute non denegetur, sed nec etiam largissimus concedatur.

6. Similis est de usu balnei quæstio, quem hi conducibilem, ut qui possit partis fervorem compescere & tensionem relaxare; illi contra noxium

xium esse credunt, ut qui sanguinem inspissando & ad interanea repellendo uberiorem promoveat urinæ secretionem. Ego vero missa vitilitigatione a balneo abstinendum esse censerem, vel eo solo argumento, quod ab insessu, cujus usum suasimus, emolumenta eadem expectanda sint, quæ a balneo, sine ullo nocumenti periculo.

7. Quod si mucosæ, semi-putres, purulentæ aliquot guttulæ ex urethra deciduæ internas partes, quæ inflammatæ sunt ad suppuratum vergere significent, omni opera annitendum est ut suppuratio efficaciter promoveatur, quippe quæ meatum urinarium certissime relaxatura sit. In hunc finem admovenda perinæo cataplasmata emollientia & maturantia, ex pulpis radicum tiliorum alborum, foliorum althææ, malvæ, brancæ ursinæ, acerosæ &c. cum oleo liliorum & panis fermento; aut ex contusis limacibus testa exemptis; aut ex medulla cassiæ recenter extracta confecta, quæ identidem renovari debent, ne siccitate indurescant, & partem lædant scabritie.

8. Si ea methodo mitescente inflammationis vehementia, urethra incipiat relaxari, & urina jam guttatim profluat, bonum est. Tunc enim haud inanis spes affulget fore ut eodem remediorum usu constrictoria urethræ aut adjacentium partium inflammatio suppuratione, vel quod præstabilius esset, resolutione penitus tandem evanescat.

9. Verum si morbus diutius protrahatur, si vesica lotio distenta ultra modum tumeat, si urina in sanguinem reflua ventriculum inundet, & vomitionem concitet, omissa omni cunctatione ope catheteris via urinæ celeriter aperienda est. Noluerim quidem hanc operationem primo statim morbi insultu temere & præcipitanter tentari, vel saltem ea tentari pertinacia, ut vulgo tentari solet, quoniam constat inutili & imprudenti fodicatione inflammationem non raro graviter intendi, ad suppurationem deduci, quæ forsan sibi permissa resolutione feliciter dissiparetur. Sed noluerim quoque operationem eamdem diutius differri, ne vesica ex distensione diuturniore atoniam contrahat, cui mederi facile non est; imo vero, quod lethale est, ne vesica gangræna afficiatur immedicabili.

10. Catheter solerti & cauta manu immittendus est, non cœco impetu, qui vim inferat, sed prudenti cunctatione quæ viam sensim exploret. Utile est meatum urinarium prius lubricasse injectione olei recentis amygdalarum dulcium, vel mucilaginis e semine lini & psyllii. Demum ab instituta operatione deterrere non debent aliquot guttulæ sanguinis, quæ profundi solent, nisi simul dolor gravior inferatur: Vix enim potest unquam catheter in angustatum canalem insinuari sine levi cruentatione. Si ea methodo catheter ad vesicam usque tandem perducatur, & urina effluat, omnia derepente remittent; sed cavendum ut catheter in vesica tandiu detineatur, dum remediorum usu urethræ inflammatio re-

solutione vel suppuratione evanuerit; dum atonia vesicæ, si qua adsit, emendata fuerit, uno verbo dum ad mejendum vesica efficax & urethra libera fuerit.

11. At si catheter in vesicam introduci nulla prorsus ratione possit, urgeat vero grave gangrænæ periculum, tunc ad alia properandum. Itaque sulcato cathetere, qualis ad lithotomiam adhibetur, in meatum urinarium, quam altissime fieri poterit, immisso, alterutrum perinæi latus sectione lineæ raphes parallela ad extremum catheterem lithotomo incidendum, ut in calculi extractione solenne est. Dein per inflictum vulnus insinuandus in urethram catheter, non jam flexuosus ut in viris opus est, sed rectus, quali fœminæ solent explorari. Docuit enim frequens experientia ea ratione catheteris introductionem felicius succedere, tum quod breviorem catheterem quaquaversum detorquere & angusta viarum certius inde explorare liceat, tum quod catheter non obliqua, ut antea, sed recta impulsione in urethram adigatur, adeoque viam tanto facilius sibi aperiat. Cæterum si ea pro votis successerint, catheter in vesica detinendus, donec resoluta sit urethræ inflammatio, & restitutus vesicæ tonus; extracta demum cathetere vulnus, quod superest in perinæo, vulgari methodo sanandum est.

12. Verum si catheter nullo pacto possit introduci, unica superest ratio ægrotantis saluti consulendi, si nempe fistula argentea cava, cuspide ferrea quadrangulari & prominente intus armata, quod instrumentum vulgo *Troiscar* dicitur, per vulnus perinæi recta in vesicam demittatur secundum notam urethræ directionem, ac educta dein cuspide, quæ fistulam opplet, per medicam fistulam via urinæ aperiatur. Non diffitemur intrusam in hac operatione fistulam a naturali urethræ ductu aberrare, & discissis ac vulneratis ejusdem tunicis in vesicam introduci. Sed quid tum? Si in præsenti mortis periculo satius sit anceps remedium experiri quam nullum, licitum est a fortiori, cum cætera deficiunt, auxilia dura quidem sed tamen plerumque tuta adhibere; neque enim vulnera urethræ inflicta ejus naturæ sunt, quæ curationem non possint admittere. Cæterum ut in præcedentibus casibus, sic etiam in isto catheter in vesica tandiu detinendus, dum via urethræ libera, & tonus vesicæ perfecte restitutus fuerit; ac demum educto cathetere vulnera urethræ detergi, carne oppleri, cicatrice obduci debent, juxta artis regulas.

13. Tandem quomodocunque ischuria cesserit, ubi primum liber erit urinæ fluxus, ac febris & inflammatio cessaverint vel notabiliter remiserint, æger identidem purgandus diluto cassiæ ad ℥jß. in sero lactis, quod sine ullo erethismo blande eluat salsuginosam & muriaticam acrimoniam, quam tum sanguis, tum ventriculus ab urina retenta contraxere.

II. Ha-

II. Hactenus de curatione urgentis ischuriæ. Supereſt nunc ut de remediis habitualis ſtranguriæ diſſeramus, quæ cum prima ſit morbi cauſa, recidivam iſchuriam facili negotio denuo poſſet inferre, ſi negligeretur. Medentur autem in genere huic ſtranguriæ omnia quæcumque varios in urethra obices, quibus inducitur, poſſunt efficaciter & tuto extirpare, abſumere, ſuppurare, delere, comprimere, complanare, aut retundere, in quorum uſum quatuor methodos uſurpatas fuiſſe invenio. II. Habitualis ſtranguriæ.

I. Antiquiores, cum in meatu urinario alios obices non agnoſcerent, præter carunculas, callos & verrucas, in id unice ſtudebant, ut ea excreſcentiarum genera urinæ fluxum retardantia abſumerent cathæreticis, quæ ope candelarum cerearum introducebantur, & ulcuſcula quæ in baſi ſuperfuerant conſolidarent epuloticis eadem methodo. Multa quidem proſtant apud Auctores Medicos Chirurgoſve machinamentorum genera in hunc finem comparata, & multæ unguentorum aut collyriorum cathęreticorum vel exſiccantium formulę eidem ſcopo deſtinatę, circa quę poſſunt inter cęteros conſuli Amatus Luſitanus, *Centuria* 4. *Curatione* 19. Daniel Sennertus, *Lib.* 3. *part.* 8. *ſectione* 1. *capite* 9. Ambroſius Paręus, *Lib.* 19. *cap.* 17. *&c.* Sed hęc ſigillatim referre piget nec immerito, cum jam ea methodus penitus exoleverit multiplici de cauſa. Prima Therapeja uſu cathereticorum.

1. Quia convenit ſolis tantum carunculis & verrucis meatum urinarium obſidentibus, minime vero cęteris obicibus eumdem canalem anguſtantibus, a quibus tamen ſtranguriam gonorrhœę pediſequam, ſi non ſemper, ac ſaltem frequentiſſime produci jam apud omnes in confeſſo eſt. Rejicitur.

2. Quia numquam tuta eſt; nam cathęretica, quę carunculas abſumunt, debent una ſimul ſanam urethrę partem inflammare, erodere, exulcerare. Novimus quidem huic incommodo antiquiores obviam ire conatos fuiſſe multiplici inſtrumentorum & remediorum apparatu, ſed novimus quoque cautiones omnes plerumque fruſtraneas fuiſſe, cum apud ipſos non rara exempla reperire ſit, eorum qui hac methodo virgę inflammatione, abſceſſibus perinęi, imo gangręna correpti ſunt.

3. Demum, quia plerumque ita nocet, ut ſtranguria inde gravior fiat, ſive quod ulcuſcula, quę in meatu urinario cathęreticis excitantur, male deterſa in novas hyperſarcoſes ſive carunculas ſuccreſcant, ſive potius quod coeant in duriores & ſtrictiores cicatrices, quę fiſtulam urinariam admodum anguſtant.

II. Huic methodo, quę jam dudum infamata eſt, & ab Agyrtis ignaris nunc tantum uſurpatur, ſucceſſit alia, quę & ipſa brevi abrogata eſt, quamvis primo intuitu multo utilior eſſe videretur. Explorato videlicet obicum ſitu, qui meatui urinario inerant, & notato perinęi loco ſuperjecto, ſulcatus catheter quam altiſſime in urethram immittebatur, ad cu- Secunda ſectione urethræ in perinæo inſtituta.

jus extremum latus alterutrum perinæi secundum raphes rectitudinem incidebatur lithotomo, ut fieri solet ad extractionem calculi; ac inde cathetere viam indicante incisio versus anum producebatur. Hoc ergo modo obices omnes, qui locum obsidebant, oculis ipsis jam obvii facile poterant pro diversa natura diversis & specificis remediis curari; cathæreticis quidem, si carunculæ, calli, excrescentiæ aderant; detergentibus vero & mundificantibus, si ulcuscula sordida urethram depascebantur. Tandem cum omnia perfecte suppurata, detersa, cicatrice obducta erant, nec quidquam omnino supererat morbosum, perinæi incisio arte eadem sanabatur ac in lithotomia.

Improbatur. Ea sane ingeniose videbantur excogitata & miris encomiis laudari olim memini, sed experientia rerum magistra jam pridem docuit ea omnia frustranea esse: Constat enim ægros plurimos talem operationem passos, & a Chirurgis diu excarnificatos, absoluta tandem cicatrice, non melius inde valuisse, imo vero graviore stranguria laborasse quam antea; ideo scilicet quod urethræ pars, quæ cathereticis, detergentibus, mundificantibus male habita fuerat, inducta cicatrice, ita constringeretur, ut viam multo angustiorem urinæ permitteret.

Tertia, introductione turundarum linearum in urethram. III. Omisso igitur tum corrosivorum, tum operationis cujuscumque usu, visum est ea tantum adhibere auxilia, quæ facili mechanismo & sola mole angustatam urethram dilatarent, ac dilatando obices in eadem depactos retunderent. In hunc finem paratur fistula argentea, recta, cava, utrimque pervia, quæ in urethram usque ad obicum principium possit commode introduci. Fiunt simul ex tela linea, & tenui, quæ cera calente, vel unguento de Vigo quadruplicato Mercurio inuncta sit, & inter duos asseres lævigatos & calidos strictissime convoluta, turundæ cylindricæ, duræ & firmæ, crassitie & longitudine variæ, quarum singulis filum crassum & longum assuitur.

Eligitur initio turunda exilissima & brevissima quæ cavo fistulæ in meatum urinarium jam immissæ insinuata, stylo antrorsum propellitur, donec fistulæ extremum prætergressa in angustarum urethræ partem sensim adigatur. Dein retracta fistula, turunda in meatu urinario quam diutissime retinetur, dum collecta urina ad mingendum sollicitaverit, quo tempore facile potest educi per filum assutum, quod extrorsum propendet. Hæc turunda, dum in urethra horis aliquot hæret, humore qui undequaque depluit multum intumescit, & intumescens urethræ canalem pari passu dilatat, unde via longiori & crassiori turundæ sensim paratur, quæ & ipsa, ubi semel introducta fuerit, ratione eadem tertiæ longiori & crassiori locum faciet, atque sic deinceps simili artificio, donec ampliata sensim urethra libere pervia sit, & urinam pleno alveo emittat.

Compertum quidem est iterata experientia propositam methodum utilissi-

lissimam esse, ac facili tutaque ratione strangurias etiam contumacissimas pedetentim quidem sed efficaciter tandem mitigare. Videtur tamen, ut libere dicam, gemino peccare vitio. Sua patitur incommoda.

1. Quod turanda in meatum urinarium introducta, cum urethram longitudine non æquet, eam quoque æqualiter non explicet, sed eum tantum locum dilatet, quem ipsa replet, constrictis eodem tempore hinc & inde extremis partibus ad quas terminatur, & eo fortius quidem constrictis, quo validius pars intermedia dilatatur, ut in ductibus quibuslibet extensilibus solenne est, si in una tantum parte distrahantur.

2. Quod operosior sit apparatus, ut turanda in meatum urinarium introducatur, adeoque non possit commode ægrotans huic operationi ipse solus vacare, sed Chirurgi opera semper egeat, quod in diuturna & habituali therapeja qualis est ista permolestum est. Inde factum ut ea methodus faciliori, expeditiori, efficaciori locum tandem cesserit, ad quam explicandam superest ut aggrediamur.

IV. Parentur ex plumbo ductili decem aut duodecim virgulæ cylindricæ per inæqualia foramina laminæ multiforis, gallice *une filiere*, vi trajectæ. Singulæ quidem novem aut decem pollices longæ sint, sed crassitie ita inæquales, ut cum crassissima calamo scriptorio sit paulo major, cæteræ gradatim decrescant. Si æger ad operationem paratus sit, vacuata prius vesica, eligatur virgula omnium tenuissima, quę oleo recenti amygdalarum dulcium, vel butyro illita in urethram immittatur, & recto tramite ad obicea usque perducatur, intra quos, quam altissime sine dolore gravi licuerit, adigenda est. Si eo pacto in vesicam primo die devenerit, optimum; sed minime malum est, quamvis citra cogatur subsistere intra medios obices, ut plerumque accidit. Oportet tantum diebus sequentibus opus ita urgere, virgulam plumbeam ulterius pedetentim promovendo, ut ad vesicam tandem perveniat. Quolibet autem die virgula tres vel quatuor horas in situ detinenda, donec collecta urina ad meiendum sollicitaverit; & eadem operatio quotidie iteranda est, usque adeo donec virgula & libera introduci possit & libere eximi sine dolore. Quarta, opera virgularum plumbearum quæ in urethram adiguntur.

Tunc virgula alia paulo crassior eligenda est, quę sub eadem cautione per dilatatam urethram in vesicam sensim immittatur, atque sic pari prorsus ordine successive adhibendę virgulę singulę, gradatim ad majores ascendendo, donec ad omnium crassissimam deventum sit quę si ipsa facile introducatur, meatum urinarium dilatatum & ampliatum; obices repressos, complanatos & retusos; viamque urinę perviam esse arguet.

Cęterum quamquam contigerit ut urina reddatur pleno alveo, curationi nequaquam confidendum est, cum experientia certum sit compressos obices brevi regerminare, complanatos resurgere & dilatatam urethrę fistulam restringi, si semel ab immissione frequenti virgularum ces-

ſatum fuerit. Quocirca diutiſſime operi inſiſtendum eſt, primum quidem quotidie per unam alteramve horam, dein bis aut ter in hebdomade, ac demum ter vel quater in menſe. Neque enim auſim perfectam, & ut aiunt, *curativam* iſtius ſtranguriæ medicinam unquam polliceri, ſed mere *palliativam*.

Quæ videtur eſſe omnium maxime commoda & compendioſa.

At ſaltem in allata methodo id commodi ineſt, quod ægrotans poſſit ipſe ſibi medicari ſequenti ratione; jacens in lecto ſupinus, complicatis & divaricatis cruribus, virgulam quam elegerit, oleo aut butyro inunctam dextra manu immittat in penem, quem ſiniſtra continet. Facile quidem eſt hanc recto tramite ad radicem mentulæ deducere, ſed tunc perinæum leviter identidem comprimendum, ut apex flexibilis virgæ complicatus viarum anfractui ſeſe accommodet, lento paſſu eodem modo pergendo, donec ad veſicam ſenſim perventum ſit. Hac methodo virgula licet recta intruſa fuerit, urethræ tamen flexuras omnes facile peragrabit, ac dum extrahetur, tortuoſa complicatione omnes meatus urinarii flexus in viris aptiſſime exhibebit.

Modo attendatur ad cautiones ſequentes.

Porro tandem ne quid ſiniſtri accidat imprudentia, incuria, præcipitantia, priuſquam propoſita medicatio adhibeatur, ad ſequentes cautiones diligenter attendendum eſt.

1. Ut, ſi indiciis certum, imo vero urgentibus tantum conjecturis probabile ſit ægrotantem ſeminio venereo infectum eſſe, ſpecifica ad hunc morbum remedia præmittantur, de quibus infra.

2. Ut, ſi commode liceat, eligatur ad ſtranguriæ curationem tempeſtas idonea, verna ſcilicet vel autumnalis, in qua partium contextus mollior eſt, neque ſanguis ad febrem concipiendam ita comparatus.

3. Ut præmiſſis univerſalioribus, venæ ſectione videlicet & purgatione, ſanguinis acrimonia juſculis aut apozematis refrigerantibus, ſero lactis, aquis acidulis mineralibus, balneo &c. ante emendetur.

4. Ut toto curationis tempore ægrotans a vino, venere, exercitatione abſtineat; diæta ſobria humectante, refrigerante utatur; pro ptiſana potet infuſum ſeminis lini & florum malvæ; demum perinæum relaxet fotu vel inſeſſu emolliente.

5. Ut virgulæ plumbeæ curioſis oculis perſpiciantur, & reprobentur eæ omnes, in quibus fiſſuræ vel leviſſimæ conſpicuæ ſunt, ne ſi in urethra forſan diſſilirent, perinæi inciſione opus eſſet, ut poſſent fragmenta educi.

6. Ut virgulæ plumbeæ non urgendo, non properando, ſed gradatim & ſuſpenſa manu introducantur, cum experientia notum ſit, ſi ex præcipitantia obicibus inferatur violentia, & meatus urinarius durius tractetur, ægrum repentino horrore corripi, cui intenſa febris ephemera ſuccedit.

7. Ut vena illico tundatur in orgaſmo febrili, ſi eo modo peccatum fue-

fuerit; cum hæc unica ratio sit vitandæ inflammationis in meatu urinario & adjectis partibus.

8. Ut si gravis urgeat dysuria aut dolor acrior, anodynæ injectiones identidem fiant in urethram, ad quem finem laudatur decoctum radicis althææ vel nymphææ, cui infusum sit semen lini; lac vaccinum tepidum decocto hordei dilutum; emulsiones ex quatuor feminibus frigidis majoribus, semine papaveris albi aut hyoscyami paratæ; aut demum injectiones sequentes, quæ sunt efficacissimæ.

℞. *Semin. Lactucæ*,
Papaveris albi,
Lini,
Hyosciami albi ana ʒij.
Extrahatur mucilago in aquar. Solani,
Plantaginis,
Et Rosarum ana ℥ij.
Add. *Trochiscor. albi Rhasis* ʒj. *M. F. Injectio.*

Vel

℞. *Succorum depurator. Portulacæ*,
Solani
Et sempervivi ana ℥ij.
Albumina ovorum n°. iij.
Agitentur diu in mortario Plumbeo cum pistillo plumbeo. Ex qua mixtura F. Injectio.

9. Ut exulcerationes, si quæ excitentur in urethra aut jam ante adfuerint, unde pus, vel sanies manet, ex arte detergantur, & detersæ cicatrice obducantur. Deterguntur autem injecto decocto simplici hordei, in quo dissolvitur mel Narbonense, vel si impar videatur, decocto sequente.

℞. *Hord. non excorticat. p.* iij.
Radic. Aristolochiæ rotundæ ℥j.
Foliorum plantagin. m. j.
Coq. in s. q. aquæ.
Colatur. Add. *Mellis rosacei* ℥ij. *M. F. Injectio.*

Cicatrice vero obducuntur efficacissime, si ad uncias duas hujus decocti addatur drachma una sequentis amalgamatis, & una simul tepide injiciantur.

℞. *Plumbi* ℥ij.
Liquefacto plumbo adde *Mercurii* ℥ij.
F. Amalgama, quod in tenuissimum pulverem conteratur & servetur ad usum.

10. Denique ut curentur morbi reliquiæ, si quæ pertinacius super-

ſint, uſu lactis aſinini aut vaccini, vel potatione aquarum mineralium tempore opportuno; & ſi quid mucoſum vel ſanioſum effluat, uſu injectionum exſiccantium & aſtringentium, quales ſupra propoſuimus ad ſeminis ſtillicidium, vel ſaltem ſequente.

℞. *Aquæ ſecundæ calcis lib.* j.
Lithargyrii argent.
Et ceruſſ. tenuiſſime pulverat. ana ℥j.
Camphoræ pulverat. ℈j.
Miſceantur omnia, ex quibus injiciantur tepide drachma quatuor vel ſex.

Caput V.

De Bubonibus venereis, vulgo Poulains.

§. I. DEFINITIO, DESCRIPTIO ET DIFFERENTIÆ.

Deſcriptio Bubonum. BUbones venerei ſunt tumores glandularum conglobatarum ſive limphaticarum quæ in inguinibus latent, dolentes, duri, renitentes, ad ſuppurationem lente tendentes, & ex impuro concubitu oborti mediate vel immediate.

Itaque viro ſive mulieri, quibus ex impuro concubitu ea morbi venerei ſpecies immediate accidit, in alterutro vel utroque inguine aliquot diebus poſt ſuſpectam coitionem glandulæ modo plures, pauciores modo leviter dolent inter ambulandum, ac ſi digitis palpentur, tumidæ obſervantur. Creſcit ſubinde progreſſu tardiore vel celeriore tumor ille, durus fit, tenſus, renitens; inde pars acutius dolet, & præter naturam calet, cute tamen nativum calorem retinente; inceſſus laborioſior redditur: Tandem bubo manifeſte apparet, magis vel minus faſtigiatus aut profundus; figura varius, orbicularis, oblongus, teres; magnitudine nunc ovi columbini aut gallinacei, nunc pugni molem æquans.

Differentiæ Bubonum. Differentia bubonum ex triplici capite repetuntur, 1. A modo, quo invadunt: Alii enim impuræ copulationi ſoli & immediate ſuperveniunt, & *morbum eſſentialem:* Alii vero gonorrhœæ virulentæ ſuppreſſæ parciuſve fluentis, aut ulcuſculorum penis cancroſorum comites ſunt, & *morbum ſymptomaticum;* alii demum citra ullum coitum proxime prægreſſum ſponte contingunt, & *ſignum latentis luis venereæ pathognomonicum* conſtituunt.

2. A qualitate, quam præ ſe ferunt: Alii enim multum dolent, calent, pulſant & renituntur, & *phlegmonodæi:* Alii vero modice calent, dolent, pulſant, renituntur, imo potius molles prementis digiti veſtigia & admittunt & ſervant, & *œdematodæi*: Alii denique doloris, caloris, pulſationis expertes duri ſunt & valide renituntur, & *ſkirrhodæi* nuncupantur.

3. Ab

3. Ab exitu, quem varium habent: Alii enim vel sponte vel remediorum, quæ adhibentur, energia sensim resolvuntur & evanescunt: Alii vero in suppuratum vertuntur, ac pure per aperturam cauterio vel incisione paratam semel evacuato cicatricem recipiunt: Alii tandem maturantium & emollientium vim eludunt, ac duri & retinentes perdurant.

§. II. CAUSÆ.

Causæ bubonum

Inguinales glandulæ tumere non possunt post impurum concubitum & in bubonem indurari, nisi limpha, quæ a vicinioribus partibus illuc convehitur ceu in diversorium commune, & quæ per medias illarum cellulas sive vesiculas debet transfluere, ut alio deducatur, ibidem hæreat, stagnet & cumuletur. Sed limpha in glandulis inguinalibus hærere non potest & cumulari, nisi solito crassior, spissior, viscidiorque sit. Sequitur ergo ex impuro concubitu limpham, quæ per glandulas inguinum circulatur, crassiorem & viscidiorem effici, atque ideo ibidem cumulatam hærere & bubones venereos inde producere.

Deducendæ a contagio limpham inspissante.

At vero nihil novi corpori accidit ex concubitu impuro præter simplicem contagii venerei admissionem. Debet ergo virus illud intra corpus susceptum, ac cum inguinalium glandularum limpha commixtum, spissiorem illam ac crassiorem efficere, cui quidem effectui producendo ex se accommodatissimum est, cum salso-acidam naturam obtineat, cujus ad coagulandos sulfureos humores, qualis est limpha, efficacitas nota est.

Potest autem virus intromissum cum limpha glandularum inguinalium commisceri duplici via, longiore altera & intricatiore, nimirum circulatione sanguinis; breviore altera & magis expedita, ope videlicet vasorum limphathicorum, quæ in glandulas inguinales tendunt. Priorem quidem, ut quæstioni præsenti resolvendæ parum idoneam rejicimus, quoniam ea semel admissa omnes universi corporis glandulæ conglobatæ sive limphaticæ pari modo deberent affici ac inguinales, cum limpham ab eodem sanguine perinde haurirent, quod tamen experientiæ repugnat. Posteriorem itaque solam in re præsenti admittendam esse censemus.

Verum, cum triplex sit, ut supra diximus, bubonum species ratione invasionis, una bubonum, qui coitu impuro cito & immediate succedunt; altera bubonum, qui suppressæ vel parcius fluenti gonorrhϾ, aut cancrosis penis ulcusculis superveniunt; tertia demum bubonum, qui a latente lue venerea accidunt sine causa illa manifesta, debet diversitas, quæ inde penes communicationis modum intercedit, paulo fusius explicari.

Quod contagium in glandulas

1. In coitu, externa mulierum pudenda, vulva nimirum, vulvæ labia, & vagina semine a viro injecto irrorantur. Igitur si semen corruptum sit, debet contagium in substantiam partium imbibi & cum lim-

inguinales traducitur. limpha illac circulante commisceri. Sed illa peculiaribus limphæ ductibus ad glandulas inguinales tendit. Debet ergo admissum contagium venereum ad easdem glandulas una simul transferri.

1. Ex concubitu impuro. Pari modo viri coeuntis genitalia, glans, mentula, & pubes ipsa madefiunt viscido illo & seminali humore, quem mulieres inter coeundum ubertim eructant; quamobrem si humor ille corruptus fuerit, contagium per genitalium poros insinuatum limpham illac fluentem pervadet. Hæc autem limpha jugi fluxu ad inguinales glandulas inde contendit. Igitur eodem quoque contendet contagium syphiliticum cum limpha permistum.

2. In gonorrhœa suppressa. 2. In gonorrhœa suppressa parciusve fluente, prostatæ, vesiculæ seminariæ, glandulæ Covvperianæ & testes in viris; in fœminis vero prostatæ, glandulæ Covvperianæ, & glandulæ botryformes vaginę putrido atque corrupto semine turgent. Debent ergo seminis virulenti partes aliquę inde exhalantes limphę ab iisdem conceptaculis vel a superstratis partibus, scroto videlicet & perinęo in viris, perinęo vero totaque vulva in fœminis refluenti inspirari, atque una ad inguinales glandulas deferri, quo ipsamet convehitur, bubones ibi cito productura, nisi retento semini putrido porta denuo citissime detur.

3. In ulcusculis cancrosis pudendorum. Nec dispari ratione in cancrosis penis aut vulvę ulcusculis, limpha quę inde regreditur, una secum debet revehere in glandulas inguinales, quo ipsa traducitur, non paucas virulenti puris guttulas ab ulceratis partibus haustas, quę limpham inspissando & glandulas, quibus continetur, infarciendo, bubonibus locum frequenter dabunt.

4. In lue venerea inveterata. 4. Tandem in lue venerea latente, cum semen testium, prostatarum, vesicularum seminariarum & glandularum Covvperianarum in viris, in fœminis vero prostatarum, glandularum botryformium & Covvperianarum glandularum seminio venereo infectum sit, debet contagiosis miasmatis hinc exhalantibus limpha tum conceptaculorum ipsum, tum partium conceptaculis superjectarum ita vitiari, ut in glandulas inguinum conglobatas delata, limpham ibi congestam pari vitio coinquinando, bubones productura sit, si afflatum contagium satis efficax fuerit.

Unde bubo nunc in utroque inguine. Cęterum a qualicumque causa, vel impuro concubitu, vel gonorrhœa suppressa parciusve fluente, vel ulcusculis cancrosis, vel demum lue venerea latente bubo procedat, si contigerit ut limpha in utroque inguine seminio syphilitico ęqualiter inficiatur, ac omnia utrimque ad amussim ęqualia sint, manifestum est fore ut in utroque latere bubo perinde subnascatur; si vero ex alterutra parte disparitas quędam interfuerit, in alterutro tantum, dextro sinistrove.

Desumitur autem ea disparitas ex triplici capite:

Nunc in alterutro 1. Ex vitio partis unde virus transmittitur. Sic constat glandulas dextri

tri sinistrive lateris contagio magis inquinari, prout prostatæ, vesiculæ seminariæ, glandulæ Covvperianæ, testis in viro, vel in fœmina prostatæ, glandulæ Covvperianæ, botryformes glandulæ vaginæ alterutrius lateris virulento semine magis turgent, quia limpha, quæ inde redux est & in glandulas ejusdem lateris convehitur, magis virulenta futura est. *tantum producitur.*

2. Ex vitio partis quacum virus communicatur. Sic constat inguinales glandulas alterutrius lateris magis affici, prout ex nativa conformatione magis adstrictæ, magis anfractuosæ, magis cellulosæ, uno verbo minus perviæ sunt, atque adeo inspissata limpha facilius infarciuntur.

3. Ex casu externo, ut ajunt, mere fortuito. Sic constat omnibus cæteroquin paribus, & glandulis utrimque æqualiter seminio contaminatis bubonem in alterutro latere interdum excitari pressu vel contusione inguinis alterutrius, unde limphæ infectæ congestio promoveatur in alterutra parte; imo etiam solo decubitu in alterutrum latus, unde limphæ ejusdem regressus difficilior tardiorque fiat ex parte minus declivi.

§. III. SYMPTOMATA.

1. Limpha in glandulas inguinales convecta & seminii venerei contagio inspissata debet in illis hærere & retineri propter multiplices & anfractuosas cellularum invicem communicantium vias, quæ exiturienti obstant. Inde ergo levis initio morbi *glandularum inguinalium tumor*. *Symptomata, quæ buboni superveniunt.* *1. Tumor exiguus in inguine.*

2. Glandulæ inguinis tumere non possunt, quin distrahantur; nec distrahi quin doleant magis minusve pro tumefactionis modo & impetu. Hinc ergo in bubone præsertim crescente *inguinalium glandularum dolor*. *2. Dolor in inguine.*

3. Incessus fieri non potest, nisi musculi crus tibiamve antrorsum flectentes cum extendentibus alternatim contrahantur. Sed illi musculi alternatim non possunt contrahi quin suprapositas inguinis glandulas jam tumefactas premant, ac premendo dolorem excitent. *Incessus* ergo *exerceri non potest* in bubone venereo, *nisi cum dolore*, atque adeo cum labore. *3. Incessus laboriosus.*

4. Glandulæ inguinis semel infarctæ novo limphæ appellentis aggestu magis magisque in dies debent sensim inflari, donec tandem vis, qua glandulæ ulteriori dilatationi resistunt, æqualis sit momento quo appellens limpha eamdem molitur. Sic ergo debet *bubo* incipiens in dies *crescere*, *indurari*, *extrorsum prominere in fastigium*, ac oblique protendi secundum glandularum inguinalium situm, magis tamen minusve pro diversa glandularum magnitudine & extensibilitate, aut vario limphæ appellentis impetu. *4. Crescit in dies tumor in inguine.*

5. Crescente bubone sanguifera vasa, quæ per mediam glandulæ induratæ substantiam repunt, derepente comprimi necessum est. Sed iis derepente compressis sanguis interfluens tandiu hærere debet & retineri, atque adeo calorem fervidiorem tandiu parti conciliare, dum *5. Calor in bubone.*

novas

novas circulationis vias sibi sensim paraverit. Inde ergo saltem in principio bubonis intensior futurus est *tumefactæ partis calor*.

6. Bubo phlegmonodæus. 6. Quin imo si celer glandularum tumefactio & per fluxionem facta sanguinis cursum subito cohibeat, si validus sit arteriarum pulsus ex naturali corporis fabrica aut febre adventitia, demum si sanguis natura calens & æstuans impense rarescat, extremæ guttulæ sanguinis validius pulsi in lateralia vasa limphatica vi irrumpent, unde instituta nova sanguinis devii circulatione *bubo fiet* calore, dolore, pulsu, retinentia insignis, uno verbo *phlegmonodæus*.

7. Sine notabili rubore in cute. 7. Quoniam tamen in superjecta cute, quæ morbi expers est, vasa sanguinis nullomodo vel parum admodum angustantur, sanguis per ea circuitum solita fere facilitate perficiet, unde *cutis* non inflammabitur, imo vero nec *colorem* ferme mutabit, sed *nativum* aut a nativo parum dispar m *retinebit*.

8. Bubo œdematodæus. 8. Si vero tumor lente crescat, si debilis sit & tardus arteriarum pulsus si cruor natura aquosus sit & dissolutus, hinc rivus sanguinis in vasa glandulæ infarctæ debilius & tardius propelletur, & in iisdem lentius, adeoque minus coercebitur: Non stagnabit ergo vel parum stagnabit in vasis circumfusis, ac proinde modicum calorem & dolorem, ac debiliorem arteriarum pulsum inferet; sed vias per quas fluit, sensim ita dilatabit, ut angustia extrinsecus inducta compensetur; vel alias sibi pedetentim vias aperiet in lateralia vasa, in quas derivetur, dimissis tantum in tumoris substantiam vel saltem in tumoris confinia serosis & limphaticis partibus tenujoribus, quibus abundat. Inde ergo *bubo* in glandulis inguinalibus obortus modice calebit, dolebit, pulsabit & renitetur, sed *mollior*, saltem superficie tenus *prementis digiti vestigium facile* admittet & tarde dimittet, uno verbo *œdematodæus* futurus est.

9. Bubo skirrhodæus. 9. Demum si sanguis crassior & siccior crassiorem & sicciorem limpham suggerat, si ea limpha lentissimo gradu in glandulas inguinales pedetentim congeratur, bubo qui inde subnascetur, *skirrhodæus* erit durus scilicet & renitens, quia fiet ab impacta spissiore limpha & diuturnitate temporis magis indurata; caloris vero, doloris & pulsus expers, quia nulla circum adest sanguinis hærentia; nam cum lente fiat in glandulas congestio, qua proportione viciniora vasa comprimentur, proportione eadem alia remotiora, quibuscum communicant, sensim dilatabuntur, unde via compensabitur.

10. Bubo phlegmonodæus, facile resolubilis. 10. Bubo *phlegmonodæus* facile & perfecte *resolvitur*: Sanguis enim, cujus stagnatione ex parte inducitur, mobilitate nativa & circulationis restitutæ impetu facile difflabilis est: Limpha vero quæ glandulis intus impacta retinetur, calore intensiore & validiore arteriarum oscillatione, quæ buboni huic propria sunt, & fluiditatem pertinacius

suam

suam tuetur, & ad motum circulatorium fortius urgetur, ac proinde utroque nomine ad resolutionem magis comparata est.

11. Quod si non resolvitur, *saltem* iisdem de causis *haud ægre suppuratur:* Nam sanguis, cujus hærentia ex parte fovetur, insita partium suarum vi fermentativum putrefactionis motum concipere aptus natus est; limpha vero, quæ glandulas opplet, calore fervidiore, quo agitatur, & fortiore arteriarum pulsu, quo conquassatur, ad suppurationem efficaciter disponitur. 11. Si non resolvitur, facile suppuratur.

12. Bubo œdematodæus *facile* quidem *resolvitur*, quatenus serum tenuius, quod vasa tumori circumfusa inundat, facile potest per limphaticos ductus solitas circulationis vias relegere: *Sed resolvitur imperfecte*, quia limpha crassior glandulæ cellulis impacta defectu caloris, quo liquescat, & sufficientis oscillationis arteriarum, qua atteratur & ultra urgeatur, quæ ambo in ea bubonis specie desunt, resolutioni ægre credit; unde nucleus durior remanet non facile resolubilis. 12. Facile sed imperfecte resolvitur bubo œdematodæus.

13. Iisdem de causis *difficulter* quoque *suppuratur*, quia inspissata limpha, tum natura sua ob salinarum & actuosarum partium penuriam, tum defectu caloris intensioris, quo diffluat, & validioris arteriarum oscillationis, qua subigatur, suppurationi concipiendæ parum idonea est. 13. At difficulter suppuratur.

14. Demum bubo sKirrhodœus *nec resolvitur nec suppuratur unquam*, nisi difficilime, sed plerumque in dies magis induratur, tum quia limpha, quæ in glandularum cellulis hæret, crassior, spissior, viscosior est; tum quia deest præternaturalis calor & arteriarum oscillantium quassatio, quibus ad resolutionem vel ad suppurationem possit comparari. 14. Bubo skirrhodæus difficillime resolvitur & suppuratur.

§. IV. DIAGNOSIS ET PROGNOSIS.

Diagnosis. Bubones venerei cum simplicibus, pestilentialibus, scorbuticis & strumosis bubonibus conveniunt ratione situs & figuræ; sed ab iisdem distinguuntur signis peculiaribus: 1. A simplicibus quidem & pestilentialibus, quia in his cutis rubet & inflammatur, secus quam in venereis: 2. A strumosis vero & scorbuticis, quia ex noto prius ægrotantium statu manifesta strumarum vel scorbuti indicia colliguntur: 3. Certius tandem ab omnibus ægrorum relatione, qui fatentur se impuro aut suspecto concubitu usos esse; vel gonorrhœa aut cancrosis ulcusculis laborare; aut qui univoca proferunt argumenta, quibus virus in sanguine latere evidens sit. Diagnosis bubonis venerei tum a cæteris bubonibus.

Minor est bubonum venereorum cum bubonocele sive hernia inguinali convenientia; novimus tamen cum eadem aliquando confundi; non cum ea quidem bubonocele, quæ fit ab Omento, & quæ *Epiplocele* dicitur, in qua tumor mollior est, sed cum illa, quæ ab intestino producitur, & quæ appellatur *Enterocele*, in qua major adest renitentia, ratione cujus cum bubone proximius convenit: Neque etiam cum ea ente-

enterocele, in qua inteſtinum per obliquos muſculorum epigaſtricorum annulos delabitur, quoniam locus quo inteſtinum decidit & ubi tumor excitatur, a glandularum inguinalium atque adeo bubonum venereorum loco nimis diſtat; ſed cum illa enterocele, in qua inteſtinum per arcuatum peritonæi fornicem, qua vaſa cruralia tranſeunt, in inguen prolabitur, quæ ratione ſitus quem occupat a glandularum inguinalium & bubonum in ipſis ſubnaſcentium ſitu parum vel nihil abludit.

Tùm ab enteroce-le. Poteſt tamen facile bubo diſtingui ab enterocele quacumque ſignis ſequentibus.

1. In enterocele tumor ſuperficie lævis & figura proxime ſphæricus, licet latam habeat ſuperficiem tenujore baſi, quæ foramini, unde inteſtinum decidit, æqualis ſit, quaſi pediculo inguini adhæreſcit: Contra vero bubo ſuperficie inæqualis & figura plerumque oblongus eſt, & latæ ac expanſæ baſi innititur.

2. In enterocele, tumor ſi prematur facile cedit, ſed retracto digito reſtituitur illico: Contra vero bubo vel prementi digito renititur, ut bubo phlegmonodes & skirrhodes; vel ſi cedat, veſtigium retinet, ut bubo œdematodes & ſuppuratus.

3. In enterocele patet attactu flatus vel ſolos, vel cum liquidiore materia confuſos tumore toto contineri, ex facili compreſſione & reſtitutione celeri: Contra vero in bubone nihil ineſt flatulenti, imo ſi quid liquidi latere percipiatur obſcura fluctuatione, id omne & paucum eſt & profundum, & medium tantum tumorem occupat, ut in bubone ſuppurato.

4. Enterocele gravia ſecum infert ſymptomata, febrem, dolorem colicum, ſuppreſſionem dejectionis, fæcum alvinarum per ſuperiora vomitionem, iliacam paſſionem &c. quæ omnia in bubone ſemper abſunt.

Adde rarum eſſe, ut impurus vel ſuſpectus concubitus, quo bubo, cum lapſu ab alto, ictu in ventrem, aut vehementiore motu, quibus enterocele poſſit induci, tam apte ſimul coincidant, ut attendenti dubitare liceat, utra ſit tumoris in inguine oborti natura, & utri cauſæ adſcribenda videatur.

Porro ubi ſemel conſtat bubonem venereum adeſse, facile eſt differentias, quibus diſtinguitur, ſignis in deſcriptione propoſitis dignoſcere. Nam ſi tumor intenſe caleat, doleat, pulſet, & renitatur, *phlegmonodem*; ſi moderatius caleat, doleat, pulſet & retineatur, imo vero mollior prementis digiti veſtigium retineat, *œdematodem*; ſi tandem caloris, doloris, pulſus ferme expers durus ſit & valide *skirrhodem* bubonem eſse manifeſtum eſt.

Demum cauſæ bubonum venereorum erui debent, vel ex ægri relatione vel ex antecedentium notitia, unde liqueat an ſeminium venereum impuro concubitu? An gonorrhœa ſuppreſſa, parciuſve fluen-

fluente, aut cancrosis penis ulcusculis? An latente syphilide cum glandulis inguinalibus communicatum sit.

Prognosis. Bubo venereus, modo caute curetur, periculo vacat, sed tamen affectus gravis est, cum operosam therapejam semper exigat & sæpe etiam Chirurgicam sectionem.

Potest nihilominus bubo eo nomine periculosus censeri quod luem veneream sæpissime inferat, nisi virus susceptum diuturna suppuratione, aut iteratis purgationibus educatur, ac reliquiæ, si quæ supersint in sanguine, diligenter specificis remediis corrigantur.

Minus tamen luis periculum imminet a bubone, qui impuro concubitui aut suppressæ parciusve fluenti gonorrhœæ aut penis ulcusculis, quam a bubone qui sine causa præsente supervenit: Nam prior a seminio recenter admisso, quod cum nondum sanguinem infecerit, potest educi vel corrigi; posterior vero a seminio dependet, quod in sanguine jam dudum latet, & quem ideo funditus contaminavit.

Bubo phlegmonodæus curatu facilior est bubone œdematodæo, ac præsertim skirrhodæo, cum enim prior resolvatur aut in suppuratum facile convertatur, potest alterutra via adhibitis cautionibus convenientibus perfecte cito sanari: Posteriores vero in tumorem vere sKirrhosum plerumque abeunt, qui remediorum omnium vim diu eludit, ac demum in carcinomatodem naturam non raro degenerat.

§. V. CURATIO.

Bubo venereus potest curandus offerri in triplici casu, 1. Si sine causa manifesta invaserit; Si cum gonorrhœa virulenta vel ulcusculis cancrosis penis conjunctus sit; 3. Demum si impuro concubitui solus & immediate succedat.

In primo casu, cum bubo luem veneream latere significet, expedit abjecta cunctatione ad hydrargyrosim statim properare, qua tum bubo, tum lues, quæ bubonis causa est, radicitus curentur. At si ægrotanti tam sanum consilium sequi non lubeat liceatve, utendum erit specificis aliis remediis juxta methodos infra tradendas, ægrum tamen præmonendo, ut ingenuum Medicum decet, eo pacto non sinceram & efficacem, sed fucatam tantummodo & mitigatoriam medicinam morbi afferri. Curatio bubonis, si a lue venerea.

In secundo casu adhibenda similiter eadem remedia juxta easdem methodos, sed cum aliis, quæ gonorrhœæ aut ulcusculis conveniant, ita maritanda, ut pensatis utilitatibus & consociata medicamentorum efficacia congeneres illæ affectiones perfecte simul curentur. Curatio bubonis, si a gonorrhœa aut ab ulcusculis cancrosis.

Demum *in tertio casu*, qui cum simplicissimus sit, cæterorum veluti norma esse potest, in id unice incumbendum, ut contagium recens admissum efficaciter destruatur aut educatur, & si quæ in sanguine Curatio

bubonis, si a coitu impuro immediate proveniat. Prior methodus curatoria quæ resolutione.

guine superfint reliquiæ, quæ morbum renovare aut luem inferre possent, caute corrigantur aut eliminentur.

Usu viget gemina methodus, qua ea omnia perinde præstari possint; altera quidem, qua curantur bubones venerei sine suppuratione aut ulla maturantium applicatione, solo nempe Mercurialium & purgantium usu, donec resolutus tumor sensim evanescat. Altera vero, quæ bubonibus medetur suppuratione, quam topicorum maturantium appositio promoveat, & cum interno Mercurialium usu ita conjuncta, ut seminium morbosum utrimque simul efficacissime oppugnetur.

Prior methodus operatione vacat, brevior est, doloris expers, & æque tuta, ac proinde multorum judicio alteri jam præferenda videtur, sed id simul habet incommodi, quod æger domi & in cubiculo toto curationis tempore continendus sit, nisi frigidioris aeris attactu grave periculum velit incurrere. Posterior quidem plerumque longior, multum tædiosa, & cum operationem exigat, dolorifica est, sed cum ægrum officia implere ut plurimum permittat, nondum omnium suffragiis destituitur; quin imo eo nonnunquam res sponte recidunt suppuratione jam incœpta, ut Medico eamdem vel invito sequi necessum sit. Quocirca ne quid omisisse videamur, utramque methodum proferre operæ pretium est, sed utramque paucis.

I. Itaque secundum priorem methodum.

1. Sanguis initio mittendus est, ut nimius glandularum infarctus minuatur, & intensior earumdem inflammatio præcaveatur. Liberalius quidem, si bubo sit phlegmonodes, parcius vero si sit œdematodes vel sKirrhodes. Hac de re ergo non audiendi Antiquiores, qui ex præjudicio, quod experientia falsi convincit, a secanda vena abhorrebant in curatione bubonum, quasi scilicet virus inde ad interiora retractum luem veneream inducturum fuisset.

2. Æger deinde purgandus, tum ut via paretur usui cæterorum remediorum, tum ut contagii pars quam citissime educatur: *Leniore* quidem & *antiphlogistico cathartico*, si bubo inflammatorius sit, ex medulla Cassiæ, decocto Tamarindorum, sale quodam purgante, cum moderata dosi Mercurii dulcis sive Aquilæ albæ, sub formulis sequentibus.

℞. *Mercurii sublimat. dulcis optime præparat. gr.* xv.
Medull. cass. recenter extractæ ℥j.
M. F. bolus sumendus jejuno ventriculo.

Vel

℞. *Tamarindor. pinguium* ℥jß.
Sal. vegetal. ʒj.
Bulliam in aq. comm. lib. jß.
Colatura divid. in duas doses sumendas partitis vicibus & interje-
cto

Eo trium horarum intervallo, devorato prius bolo ex Mercurii sublimati dulcis gr. xv. conserva rosarum sicca exceptis.

Fortiore vero *& drastico purgante*, si bubo œdematosus vel sKirrhosus fuerit, scilicet Jalappio, Diagridio, majore dosi Aquilæ albæ, additis etiam, si ita e re esse videatur Trochiscis alahandal, sub formulis sequentibus.

℞. *Aquil. albæ gr.* xx.
Jalappii
Et diagrid. sulfurat. ana *gr.* xij.
M. cum s. q. conserv. rosarum sicca F. Bolus.

Vel

℞. *Aquil. alba gr.* xx. *aut* ℈j.
Diagridii sulfurat. gr. x.
Trochiscor. alabandal gr. iv.
Olei anisi gutt. iij.
M. cum s. q. conserv. rosarum siccæ F. Bolus.

3. Posthac præscribenda præparata Mercurialia, quæ nulla purgandi facultate polleant, atque adeo cum sanguine diutius confundantur, virusque venereum efficacius oppugnent. Istiusmodi sunt panacea Mercurialis duodecim laboribus sublimata; Mercurius violaceus, sive Flores antimoniales Mercurii optime loti; Æthiops mineralis cum Mercurio & sulfure tritura, vel ignitione paratus, vel qui cæteris præstat Æthiops mineralis alter, cum Mercurio & Balsamo Peruviano aut Canadense tritura confectus. Singulorum dosis est a gr. xv. ad xx. aut ad xxiv. quæ conserva rosarum excepta assumuntur bis in die, mane & vesperi, aut semel tantum qualibet die, aut alternis tantum diebus, prout celerior est aut tardior eorumdem efficacia, huic methodo tandiu insistendo usque dum inflentur gingivæ, incalescat os & proximus immineat ptyalismus.

4. Tunc autem imminenti ptyalismo caute occurrendum est purgatione, qualem modo præscripsimus, ut per inferiora deturbetur seminii morbosi pars, quæ per salivales glandulas exitura esset. Quod ut felicius succedat ab omni Mercurialium usu per dies aliquot abstinendum erit, nec quidquam ultra movendum, donec omnia quiete denuo composita sint; quin imo, si res ita exigat, purgatio eadem iterum sæpiusque repetenda, ut salivatio tanto efficacius cohibeatur.

5. Pacato semel salivationis motu ad Mercurialia redeundum simili methodo, atque adeo ptyalismus denuo provocandus, qui ut primum apparuerit, rursus ut prima vice coercebitur iterata purgatione, ac cessatione ab omni Mercurialium usu; sic per vices repetendo donec tandem bubo resolutus sensim evanuerit.

6. Resolutioni promovendæ conferunt topica emollientia & resol-

ventia, ut emplastrum de ranis cum Mercurio, vel sine Mercurio; emplastrum de mucilaginibus; emplastrum de spermate ceti; aut quod conducibilius, leves inunctiones bubonis & inguinum cum unguento mercuriali ℈j. ad ʒß. quotidie, alternis diebus, aut tertio quoque die, prout usus postulaverit aut permiserit ptyalismi periculum. Constat enim eo pacto limpham, quæ in glandulis inguinum hæret præ spissitudine, efficaciter liquefieri, ac inde facilius resolvi.

7. Imo jam receptum est loco Mercurialium interne assumptorum, quæ stomachum gravant vel pervertunt & noxam sanguini plerumque inferunt externas inunctiones, quæ innocuæ sunt, cum unguento mercuriali a ʒß. ad ʒj. adhibere supra nates & inguina, modo alternis diebus, modo tertio quolibet die, pro vario gradu morbi, & diversa indole effectuum, qui inde consequuntur. Sed ubi prima salivationis indicia apparuerint, non modo a frictionum usu caute abstinendum est, sed etiam ægrotans per inferiora statim purgandus, ut materia per os exituriens alio divertatur, quemadmodum supra monuimus. Inde vero pacato orgasmo frictiones iterum renovandæ, ac imminens ptyalismus denuo cohibendus simili artificio, donec bubo perfecte resolvatur.

8. Nullum autem periculum est, ne ea methodo contagium venereum in sanguinem cum limpha resoluta refluens per limphaticos ductus, veneream luem inducturum sit, tum quia virus, quod sanguini remiscetur, Mercurialium energia cicuratum & correctum est, atque adeo jam inefficax; tum quia, etsi virulentum foret, sanguinem non posset mora inficere, cum eadem proportione purgantibus eliminetur, qua in sanguinem refunditur.

9. Cæterum toto curationis istius stadio æger domi & in cubiculo temperato continendus est; alioquin enim periculum impenderet ne cutaneis & salivalibus glandulis frigidiore aere derepente constrictis, adeoque subito suppressis tum diaphoresi tum ptyalismo, quæ a remediis concitantur, difficilis decubitus fieret in pectus vel cerebrum.

10. Diæta quoque imperanda est tenuis, diluens, humectans, ex offis, panatellis, cremoribus orizæ, gelatinis, jusculis, & ad summum ovis sorbilibus, interdicto vel parce admodum permisso usu carnium, etiam eupeptarum, ut pullorum aut gallinarum juniorum. Tandem curandum ut æger venere, exercitio, animi contentione, ac præsertim vino abstineat, ac largo ptisanæ potu utatur, ut Mercurii guttulæ & liberius cum sanguine circulante commisceantur, & in lentorem limphæ a morboso seminio inductum efficacius arietent.

Methodus posterior, quæ sup-

11. Hactenus de priore methodo. Quod si altera ægrotanti magis arrideat, ut qui a negotiis tandiu abesse non possit, aut si dum Medicus advocatur, bubonis materies jam ad suppurationem ita proxime

me inclinet, ut eo deducenda sit, poterit ea posterior methodus sequenti processu administrari.

puratione obtinetur.

1. Præmittentur universaliora; venæ sectio scilicet & purgatio, cum iisdem cautionibus, quas supra proposuimus.

2. Adhibebuntur inde tota curatione præparata Mercurialia, quæ purgandi facultatis expertia sint, minori quidem dosi & intervallis longioribus quam in præcedente methodo, sed tamen dosi quæ sufficiat ad virus venereum profligandum. Quod si vero ptyalismus inde forsan immineret, cathartico caute averruncandus esset, ut supra dictum est.

3. Topica simul buboni applicabuntur, quibus tumoris materia emollescat & ad suppurationem perducatur, in quem finem conferunt sequentia cataplasmata.

℞. *Cepæ coctæ sub cineribus* ℥ij.
Saponis nigri
Et unguenti diachylon. cum gummi ana ℥jß.
Basiliconis ℥j.

Conterantur omnia in mortario marmoreo ad formam pultis F. Cataplasma.

Vel

℞. *Radic. Althææ*
Bryoniæ
Et Liliorum alborum ana ℥j.
Incidantur omnia & coquantur.
Add. *Foliorum malv.*
Et branc. ursinæ ana *m.* j.
Coquantur omnia ad putrilaginem, contundantur in mortario & setacio trajiciantur.
Pulpæ trajectæ adde *fermenti veteris.*
Et unguenti Basilicon. ana ℥*ß. aut* j.
Cepam albam sub cineribus coctam in mortario contusam n. j.
Olei Liliorum q. s.
F. Cataplasma parti admovendum & identidem renovandum.

4. Cataplasmatum loco poterunt admoveri emplastra maturantia, quæ parti adhærent & ideo commodius gestantur. Inter hæc primas tenent Diachylum simplex; Dyachylum cum gummis, cui nempe Galbanum, Ammoniacum, Sagapenum, Opopanax commista sunt; Diachylum oleo Galbani & Ammoniaci dilutum; Diachylum cum anatica parte Saponis nigri; Pix navalis cum pice Burgundica æquatis partibus mista &c.

5. Licet certa se prodant latentis puris indicia, bubo præcipitantius non aperiendus, sed expectandum aliquandiu, donec protracta suppuratoria fermentatione potissima bubonis pars sensim computruerit,

rit, ut ea ratione absumptis sponte callis bubonis curatio & citius & felicius perficiatur.

6. Potest bubo suppuratus duplici ratione aperiri, vel scalpello vel cauterio potentiali: Si *priore*, bubo alte incidendus est; minor unica quidem plaga, quæ inguinis plicaturam sequatur; major vero gemina ad angulos rectos & in crucis formam ducta, cujus anguli forfice exscindantur. Si *posteriore*, apposita tumori ope emplastri fenestrati lapidum causticorum catena pro bubonis mole longa & lata, eschara alte inurenda est, quæ si ad abscessum non penetraverit, vel nova appositione cauteriorum promovebitur, vel quod superest, incisione peragetur.

7. Constat in aperiendo bubone cauteriorum usum sectioni plurimum præstare, tum quod cauteria latiorem plagam inferant, unde interiora bubonis perspicere & curare facilius licet; tum potissimum quod cauteria cathæretica facultate callos durioresque glandularum partes absumant, vel putrefaciant, unde ulceris suppuratio; detersio & glutinatio felicius succedunt.

8. Educto pure aperti bubonis sinus linteo carpto sicco statim replebitur, quo postridie detracto adhibebitur Digestivum vulgare ex Terebinthina cum ovi vitello & oleo hyperici, cui si ulceris sordities ita postulet, admisceri poterit Ægyptiacum, imo Tinctura Myrrhæ & Aloes. Demum procedente suppuratione ulcus curabitur cum Balsamo Arcæi.

9. Porro ubi primum phlogosis suppuratione relaxabitur, ulceris cavum caute explorandum est, & si qui lateant sinus, sectione vel aperiendi si liceat, vel saltem ita dilatandi, ut & detergi & curari commode possint. Si qui vero calli supersint, ut fere semper solenne est, corrosivis sensim absumendi, lapide scilicet cauteriali pulveris instar plumaceolis inspersо, aut præcipitato Mercuriali rubro cum unguento basilicone misto.

10. Tandem durior bubonis basis iterato unguenti mercurialis illitu emollienda & relaxanda; carnis, qua ulcus completur, firmitas concilianda usu Balsami viridis Metensium; ac si nimis luxuriaverit, carpto linteo tenujore & sicco, vel calcinato alumine reprimenda; demum laxatis ac detumescentibus glandulis ulcus ad optatam coitionem deducendum.

11. Cæterum toto curationis hujusce stadio æger a consueto vivendi more cogitur minus recedere quam in præcedente methodo, nisi forsan suppurationis tempore febris invaserit, cujus ratione necesse sit ægro cibis interdici per dies aliquot. Nihilominus tamen expedit ut vino, venere, exercitio, cibis, salsis, piperatis, dyspeptis aut succi pravi se abstineat; imo aeri inclementiori sese raro & caute offerat, præsertim quamdiu præparata Mercurialia interne adhibebuntur.

Resolvuntur aliquot problemata.

Ex modo dictis haud arduum est sequentia problemata resolvere.

1. An bubones ulli venerei alibi subnascantur quam in inguinibus?

Con-

Constat enim experientia & in axillis, & in jugulo, & ad latera maxillæ inferioris venereos bubones aliquando enasci, vel saltem tumores *buboniformes*, bubonibus inguinalibus simillimos, qui eodem modo invadant, morem eumdem teneant, iisdemque curentur remediis. 1. An bubones alibi subnascantur quam in inguinibus?

2. Quanam de causa bubones venerei illis in locis aliquando enascantur? Nempe gemina de causa, ut de inguinalibus modo dictum est; 1. Contagio venereo jam antiquo, quod in lue venerea limpham inficit & inspissat, unde facilis ejusdem decubitus in has illasve glandulas, ubi primum frigus externum, vel ictus, attritus, pressusve fortuitus idoneam dederint occasionem. 2. Contagio venereo recens admisso, quod certis partibus exceptum in illas glandulas una cum reduce limpha circulatione traducitur. Sic nutrices, quæ ab alumno inficiuntur, bubones sæpius habent vel in glandulis conglobatis mammarum basi suppositis, quo primum, vel in glandulis axillaribus, quo postea confluit limpha, quæ vehitur a papillis, in quas prima mali seminia insinuantur suctu. Sic alumni, qui a nutrice contaminantur, aut amasia, quæ a proco, procusve qui ab amasia columbando virus concipit, bubonibus obnoxii sunt in maxillaribus vel jugularibus glandulis, quo convehitur limpha quæ redit a buccis, lingua, gingivis, ac ore interno, in quæ prima penetrant contagii miasmata, cum lacte vel cum saliva permista. 2. Cur alibi subnascantur?

3. Quomodo curentur bubones venerei istiusmodi? Eadem plane therapeja, qua bubones ipsi inguinales, quibuscum in omnibus ita consentiunt, ut gutta guttæ similior non sit: Ideoque adhibitis venæ sectionibus, purgationibus, inunctionibus mercurialibus, ad resolutionem omni ope atque opera adigendi, quæ si ex voto non cesserit, ad suppurationem deducendi, incidendi, detergendi, cicatrice obducendi ex artis legibus, quæ supra proposuimus. 3. Qua ratione curentur bubones illi alibi oborti?

4. Num in internis glandulis limphaticis bubones venerei aliquando succrescant? Certe nec ipse ullos observavi bubones venereos interne genitos, nec ullos unquam ab ullo observatos legisse memini; sed pervulgatum est in Syphiliticis oboriri & tubercula dura ac sKirrhodœa in pulmonibus, & infarctus duros ac sKirrhodæos in glandulis Mesenterii, quæ si a bubonibus exitu forte abludant, at vero cum iisdem causa conveniunt. 4. Num bubones venerei in internis glandulis enascantur?

5. Unde ea discriminis ratio, cum e contrario seminium morbificum cum toto sanguine, atque adeo tota limpha perinde confusum in lue venerea, parem similemque labem singulis glandulis illaturum esse videatur? Ideo forsan quod in internis glandulis limphaticis, cum in locis lateant calore perpetuo æstuantibus, nativa limphæ liquiditas perinacius foveatur, unde hærentia limphæ rarior, & si forte accidat, minor, tardior, & ad resolutionem facilior, quam in ex- 5. Quænam sit discriminis illius ratio.

ternis glandulis, quæ frigus experiri solent. Adde interiores glandulas ab ictu, attritu, pressu tutas esse, quibus e contra vidimus limphæ decubitum non raro promoveri in exteriores glandulas.

6.Utrum in cinædis bubones generentur,& si generantur, ubinam appareant?

6. Denique utrum in cinædis pathicisque bubones venerei generentur unquam usu venereis impuræ; & si ea ratione generentur, ubinam tunc enasci soleant? Circa prius quidem, nec ipse vidi, nec ab aliis puto unquam visos esse bubones in cinædis, quos certo constiterit contagio usu impurissimæ veneris recens contracto obortos fuisse. Neque enim existimo cinædos ullos dari, qui muliebria ita pati ament, ut virilia numquam omnino agant: Partes autem viri vel semel egisse satis est, ut jure ambigatur de prima bubonis origine, si quis forte posthac supervenerit.

Circa posterius vero, vix credo fore ut bubones in cinædis, si ab impura venere unquam proveniant, in glandulis inguinalibus generentur, quo limpha ab extremo recto anique confiniis vel nulla vel paucissima defertur; sed opinio est generandos esse in glandulis illis limphaticis, quæ in abdomine juxta aortæ descendentis bifurcationem adsident, in quas limpha convehitur ab illis partibus; & inde forsan efficitur ut bubones istiusmodi nunquam vel rarissime producantur, quod cum illæ glandulæ lateant in abdomine, calor vicinarum partium, quo æstuant, limphæ inspissationi & hærentiæ repugnet, ut modo dictum est. Sed ne sibi ideo gratulentur, qui tam turpi parent nequitiæ, seu verius, infamiæ; siquidem præter morbos peculiares non paucos gravissimosque, quos sibi flagitio pariunt & de quibus infra *Cap.* 10. habent etiam & bubones proprios, abortivos quidem sed inguinalibus nihilo leviores, si non & pejores. Nempe iis accidit, ut limpha, quæ ab extremo recto anique confiniis regreditur, miasmatis a virulento semine exhalantibus inspissata glandulas limphaticas mole quidem parvas, numero vero multas, podici adsitas & in adipe sepultas, in quas primo passu illabitur, inflet, distendat, tumefaciat; unde gignitur species quædam bubonis annularis, quo podex circulariter cingitur cum calore, rubore, renitentia, ac dolore maximo præsertim quoties alvus deponenda est; qui remediis iisdem eademque methodo curandus est, ac bubones venerei inguinales.

CAPUT VI.

De Morbis, qui Buboni male curato superveniunt.

§. I. DE BUBONE FISTULOSO.

Bubonis fistulosi definitio.

DEfinitio & differentiæ. Bubo semel apertus, si negligatur, detersis & coalescentibus labris ac constricto orificio in fistulam degenerat, hoc est in ulcus sinuosum & callosum; hæc enim duo fistula essentialiter complectitur.

Mul-

Multiplex est fistulæ istiusmodi differentia. Differentiæ.

1. Ratione aperturæ, quæ modo latior est & ideo perpetuo hiat; modo angustior adeoque vel crusta vel tenui pellicula interdum obducitur.

2. Ratione sinuum qui intus latent, latiorum vel angustiorum, plurium vel pauciorum, cutaneorum vel profundiorum; rectorum vel flexuosorum &c.

3. Ratione humoris qui inde profluit, paucioris vel copiosioris; purulenti, saniosi vel simpliciter ichorosi.

4. Demum ratione callorum qui sinuum latera obsident, & magnitudine, numero, duritie plurimum variant.

Causæ Potest quidem apertus bubo in ulcus sordidum, chironium, dysepulotum abire vitiosa sanguinis dyscrasia, potissimum vero seminii venerei in sanguine latentis præsentia, unde pus acrius suggeritur; in fistulam vero numquam, nisi supina Chirurgi inscitia multis modis peccatum sit. Causæ.

1. Scilicet si bubonem suppuratum angustiore foramine imperitus aperuerit sive scalpello sive cauterio. Inde enim educto pure cum ulceris superstitis fundus nec oculis nec remediis satis obvius sit, facile non est aut ea quæ intus geruntur perspicere, aut iisdem mederi: Quamobrem ulceris interiora sordida remanent, dum labra quæ remediorum viribus magis patent, melius detersa ad coalitionem properant, unde fistulam generari necessum est.

2. Si ulcus, utcumque lata plaga aperuerit, ad cicatricem citius tendere incautus permittat, nondum perfecte suppurata glandula quæ exulceratur, vel infima saltem ejusdem portione, quæ ulceris centrum occupat; variisque membranis quibuscum adhærescit, & quæ sunt instar pediculi, suppuratione nondum delapsis. Experientia siquidem notum est nec ulcus perfecte unquam curari, nisi fundus probe detergatur; nec fundum probe unquam detergi, quandiu suppuratæ glandulæ frustulum quodvis, aut adhærescentiam membranarum lacinia intus remanserint, suppuratione nondum decidua.

3. Si male providus non advertat pus ex suppurata altera viciniore glandula, aut ex interjecta inter viciniores glandulas intercapedine in ulceris fundum latenter instillari, cui jugi puris scaturigini nisi cito occurratur dilatata via scalpello vel cauterio, perfecta ulceris coalitio numquam speranda est, utcumque labra ad cicatricem tendere videantur, sed ulcus in fistulam necessario desiturum est.

Symptomata. Qualicumque ex propositis modo Chirurgus peccaverit, sequitur inde 1. Fundum ulcerati bubonis, si remediis non detergatur, si putridis glandulæ aut membranarum laciniis obsideatur, si pure jugiter illabente madeat, nec mundificari, nec proba carne repleri, nec ad Symptomata. 1. Ulcus Chironium.

 coi-

coitionem properare posse, sed chironia exulceratione indesinente erosum in cavitatem vacuam, majorem minoremve abiturum esse.

2. Quod nulla vel parum firma cicatrice obducitur. 2. Labra vero ulceris, quæ cum remediorum energiæ obvia & cæteris vitiis immunia sint, perfecte elui, detergi, succrescente carne augeri possunt, ulceris oram mutuo accessu ita sensim coarctatura, ut aditus in cavitatem pateat exiguus, qui magis minusve hiulcus vel perpetuo pervius sit, vel identidem crusta aut pellicula obducatur.

3. Sed callis multis cingitur. 3. Interea pus ulceris cavo coercitum adjectas partes latenter impetiturum, & earumdem stamina comprimendo, fibras distendendo, circumfluam limpham inspissando, duriusculos callos brevi circumquaque generaturum, qui numero, mole, duritie varie variant pro diversa puris energia, fibrillarum erosarum firmitate & densitate, aut circulantis limphæ spissitudine.

4. Et sinus agit quaquaversum. 4. Imo vero, si diutius retineatur & natura acrius sit, promota sensim erosione cuniculos novos in varia loca sibi brevi cusurum, numero quidem plures paucioresve & amplitudine latiores vel anguſtiores pro acrimoniæ gradu; rectos vero vel flexuosos, profundos vel cutaneos prout objectæ partes puris efficaciam magis vel minus retundunt, aut eidem varie reluctantur.

5. Humoremque profundit ichorosum vel saniosum. 5. Cæterum humorem inde profluxurum natura varium; ichorosum quidem, si limpha sola ex erosis limphaticis ductibus depluat; saniosum, si cum limpha sanguis e vasis sanguiferis sauciatis in cavum fistulæ instilletur; purulentum, si mora limpha & sanguis puris formam adipiscantur, demum copiosum vel paucum, pro diversa humoris confluentis copia.

Diagnosis. *Diagnosis*. Fistulæ, in quam bubo ulceratus degeneravit, præsentia & status oculis patent; sinus quos recondit, specillo explorantur; calli tactu dignoscuntur; causæ demum ex nota antecedente bubonis therapeja facile eruuntur.

Prognosis. *Prognosis*. Fistula in inguine ex bubone orta gravis est, neque unquam contemnenda, cum plerumque luem veneream supponat, a qua inducatur aut foveatur; & ex se curationem Chirurgicam semper exigat, longam, difficilem, laboriosam.

Imo vero periculosa est 1. Si sinus habeat, qui ad vasa cruralia aut majores illorum ramos altius penetrent. 2. Si callorum, quos recondit, nonnulli acute doleant & ad carcinomatis naturam accedant.

Curatio. *Curatio*. Si certis, imo si urgentibus tantum indiciis, qualia infra proponemus, *Lib.* 4. *cap.* 4. locus sit conjiciendi fistulam, in quam bubo ulceratus degeneravit, conjungi cum lue venerea qua foveatur, curationi fistulæ hydrargyrosis præmittenda est methodo inferius tradenda eodem libro *Cap.* 7. Neque enim spes ulla est futurum ut effectus perfecte unquam curetur, nisi sublata prius causa. Deinde sub

ptya-

ptyalismi finem, cum sanguis jam purgatus fuerit, fistulæ ex arte curandæ providebitur, ut eo pacto luis venereæ & fistulæ curatio pari passu procedat, & adoptatum finem simul perducatur.

Si vero liqueat e contra bubonem in fistulam degenerasse sola Chirurgi imperitia, nec ulla latentis syphilidis suspicio sit, tunc modo tempestatis ratio permittat, ad fistulæ curationem deposita dilatione quacumque properandum est sequenti methodo.

1. Æger quidem ad curationem præparabitur non modo auxiliis universalioribus, venæ sectione scilicet & purgatione, pro ægrotantium temperie & viribus, morbique natura rarius sæpiusve iteratis; verum etiam jusculis diluentibus & refrigerantibus ex pullo gallinaceo juniore aut carne vitulina cum radicibus & herbis convenientibus; sero lactis chalybeato; lacte asinino aut vaccino; imo si tempestivitas suadeat, balneatione in aqua dulci tepida, aut potatione aquarum mineralium acidularum.

2. Dein exploratis prius numero, longitudine, directione sinuum, qui cum fistulæ ostio communicant, singulorum apertio instituenda erit; ac quidem, si cutanei & parum callosi sint, uti licebit scalpello vel forfice, quorum introductio specillo sulcato dirigetur; labraque hinc & inde pendula forfice caute exscindenda, ut sinuum fundus detergatur; & deinde ut solenne est, plaga statim replebitur ad sistendum sanguinem carpto linamento, quo postridie levi manu detracto ulcus digestivo simplici aliquandiu, ac postea Balsamo Arcæi curabitur.

3. At vero si sinus profundiores fuerint aut nimium callosi, satius erit cauterio viam sibi facere, ut jam monuimus *præcedenti Capite*. Itaque apposito fistulæ emplastro quolibet ita fenestrato, ut potissima sinuum pars emplastri foramini seu fenestræ subjaceat, lapidum causticorum catena superimponetur, ut eschara alte inuratur: Quæ si ad sinus usque non penetraverit, incisæ ad vivum escharæ lapides alii indentur, vel quod brevius est, ferro discindetur semi-putris intercapedo, qua sinuum recessus conteguntur.

4. Dein escharæ lapsus quam ocyssime promovebitur emollientibus & relaxantibus, ut butyro, vitello ovi solo, vel cum oleo hyperici, aut basilicone, aut terebinthina conquassato & linamentis excepto, lapsaque eschara ulcus cum digestivo vulgari curabitur, donec suppuratio parcior Balsami Arcæi usum suadeat vel permittat.

5. Relaxatis semel suppuratione tum labris tum confiniis ulceris, omnia diligenter tactu, oculis, specillo exploranda sunt, num alicubi lateat sinus, callusve gravior supersit, quibus mederi necessum sit, priusquam ulcus ad cicatricem coire permittatur, ne error novissimus pejor esset priore, alteraque fistula inde denuo sobolesceret.

6. Igitur si sinus quispiam detergatur, sed in parte quæ sectionem

per-

permittat sine periculo, tota longitudine statim incidendus, si liceat; vel saltem ejusdem ostium intruso escharotico ita ampliandum, ut fundus jam obvius libere detergi, & intrusis medicaminibus perfecte curari possit.

7. Verum si sinus ad vasa cruralia vel majorem eorumdem ramum tam prope accedat, ut incisio periculo vix careat, cathæreticis solum utendum erit, & blandioribus quidem, quæ moderate agant & os sinus rosione ita gradaria dilatent, ut de eorumdem effectu judicium ferre quotidie liceat; imo etiam caute attendendum erit, ut cathæretica ad eam tantum sinus oram admoveantur, quæ a cruralibus vasis longius distiterit, & quæ eorumdem efficaciæ possit tutius objici.

8. Si duriores calli suppurationem eluserint, cathæreticis sensim absumendi, lapide scilicet infernali, lapide caustico vulgari, aut præcipitato rubro cum unguento admisto, quorum ut efficacior sit virus, conducit callos summo scalpelli apice levibus puncturis scarificare.

9. Sinubus semel glutinatis, callis absumptis & suppuratis, si succrescens caro firma, densa, granosa, rosea, sit, ulcus ad cicatricem deducendum, cui fini conducunt epulotica, quæ ulceris superficiem exsiccando cicatricem inducunt, ut balsamum viride; pompholyx, plumbum ustum, cerussa; parata ex iisdem emplastra; linamentum carptum siccum, alumen ustum &c. aut colletica, quæ tenui glutine cicatricis rudimenta, donec firmentur, ab aeris erodentis attactu tutantur, inter quæ primas tenent terebinthina pulverata postquam coctione induruit, sarcocolla, thus sive olibanum, myrrha &c.

10. Demum ab ipso curationis principio diæta conveniens ægrotanti imperanda, tenuis quidem ex offis, panatellis, cremoribus orizæ, & ad summum carne pullorum gallinaceorum, cum omnia pro votis maxime succedunt; tenuissima vero & ex jusculis tantum levioribus, si febris invadat, si suppuratio copiosa & fœtida sit; si ulceris oræ inflammentur; si caro mollior & fungosa luxuriet &c.

§. II. DE BUBONE SKIRRHODE.

Bubonis skirrhodis descriptio. *Descriptio & differentiæ.* Accidit aliquando ut bubo venereus elusa remediorum omnium efficacia nec resolvatur nec suppuretur, sed totus vel fere totus arctius sensim constringatur, densetur, indurescat, ac in skirrhum proprie dictum, durum, renitentem convertatur, quæ de bubone œdematode, & skirrhode potissimum vera sunt.

Differentiæ. Geniti eo modo skirrhi differunt 1. Ratione figuræ & molis, circa quas plurimum variant.

2. Ratione numeri situsque glandularum, quibus insident; alii enim unam tantum, & *conglobati*; alii vero plures vel racematim vel catenatim di-

diſpoſitas, occupant, & racematim vel catenatim *congeſti* dicuntur.

3. Ratione mobilitatis, cum alii quidem ſubjectæ parti laxius cohæreant, hac & illac mobiles; alii vero ita immediate adnaſcantur, ut nullomodo inde dimoveri poſſint.

4. Denique ratione ſenſus, cum alii indolentes ſint & vere *skirrhodes;* alii vero dolorem obtuſum inferant, & ad *carcinomatoden* naturam proxime degenerent.

Cauſæ. Ideo bubo in skirrhum convertitur, quod limpha in veſiculis ſive cellulis glandularum inguinalium hærens ſpiſſatur prætermodum, unde partibus conſtipatis & ad intimiorem contactum ſenſim adductis duritiem veluti caſeoſam adipiſcitur. Limpha vero in hunc modum ſpiſſatur multiplici de cauſa. Cauſæ.

1. Vitioſa craſſitudine, qua natura peccat, unde fit ut inde a ſuſcepto venereo contagio tanto magis cæteris paribus ſpiſſeſcat.

2. Nimia ſuſcepti veneni venerei copia vel energia, unde fit ut cæteris paribus limpham, cui inſpiratur, tanto magis coagulet.

3. Utraque memorata cauſa ſimul concurrente, unde fit ut limpha natura craſſior contagio & nimio & efficaciore in compoſita utriuſque cauſæ ratione coaguletur.

4. Uſu præpoſtero topicorum repercutientium, qualia incipienti buboni interdum applicantur, ut reprimatur, ſed peſſimo conſilio; cum aucta limphæ ſpiſſitudine inde skirrhodes fiat bubo, qui ſponte reſolubilis fuiſset.

5. Abuſu topicorum reſolventium aut maturantium, quæ ſi liquefaciendę limphę hęrenti imparia ſint, augent ex accidente ejuſdem craſſitudinem, quatenus diſſipant quodcumque tenuius liquidiuſve inerat.

6. Tandem abuſu topicorum acriorum, ut ſunt cataplaſmata maturantia, quibus ſemen ſinapi contuſum admiſcetur, quæ irritando ſyſtalticas glanduloſi contextus conſtrictiones cient, utiles quidem, ſi materia impacta ductilis fuerit & ad reſolutionem comparata; noxias vero ſi durior ſit & expreſſioni reluctetur, quandoquidem vi excluſis tenuioribus partibus craſsamentum, quod ſupererit, in duriorem maſsam coiturum eſt.

Symptomata. Inde liquet pro diverſa limphę in diverſas inguinum glandulas appellentis natura, indole, contagione, vel pro diverſa diverſarum earumdem glandularum laxitate, textura, permeabilitate, modo unam tantum glandulam, mole, figura variam affici, unde bubo ac proinde skirrhus *conglobatus* mole & figura varius; modo plures ſimul racematim vel catenatim diſpoſitas, unde bubo ac proinde skirrhus racematim vel catenatim *congeſtus*. Symptomata. 1. Bubo skirrhodes conglobatus vel congeſtus.

2. Pro diverſo glandis infarctę ſitu magis vel minus profundo, aut pro diverſa tendinearum fibrarum vel membranarum, quibus glandula cum 2. Mobilis vel adhęrens

cum confiniis adhærescit, longitudine & mollitie, bubonem atque adeo skirrhum inde natum modo libere mobilem vacillare, modo contra stabilem cum subjecta parte conglutinari.

3. Indolens vel lancinans. 3. Prout limpha in glandulis hærens vel quieta est & sine motu, vel causa multiplici infra recensenda, §. *sequente*, rarescit & expanditur, concludentes glandularum membranas modo immotas permanere, unde tumor vere indolens & perfecte *skirrhodes*; modo dolorifice distrahi, unde tumor incipit obscure dolere atque adeo in *carcinoma* degener esse.

4. Calens & rubens, vel caloris expers. 4. Demum in priore quidem casu, in quo sanguis & limpha vel vasa sua sensim jam dilataverunt, vel vias novas in collateralia vasa sibi jam fecerunt; cum ab immota indolentis skirrhi materia nulla nova inferatur vasis compressio, nihil inde quidquam mutari penes colorem & calorem partis, aut limphæ decubitum; in posteriore vero hæc eadem secus se habere, ut infra videbitur §. *sequente*.

Diagnosis. *Diagnosis*. Skirrhi inguinalis tum præsentia, tum differentiæ in quas distinguitur, oculis & digitis obviæ sunt: Causæ vero quibus productus fuerit, ex præcedente ætiologia colligi possunt.

Prognosis. *Prognosis*. Semper mala instituenda est, cum bubonem in skirrhum mutatum haud facile sit vel resolutione vel suppuratione dissipare.

Pessima autem, si dolere incipiat, cum inde manifestum sit ad carcinomatodem naturam sensim desciscere.

Curatio. *Curatio*. Difficillimum est, modo diximus, bubonem skirrhoden resolvere vel suppurare. Suadent quidem nonnulli cucurbitam siccam buboni quotidie applicandam esse per horæ quadrantem, ut confluxu sanguinis impacta in skirrho materia calefiat, & topicorum resolventium vel suppurantium energiæ facilius deinde pareat. Sed docuit experientia eam methodum fere semper frustraneam esse, imo non raro periculosam, cum skirrhus a confluente sanguine frequentius incalescens tandem in carcinoma sæpe degeneret.

Alii vero volunt sKirrhoden glandulam cathæreticis pedetentim absumendam esse, si resolventium & maturantium efficaciam eludat, vel incisa cute ferro extirpandam. Sed numquam suaserim longas, difficiles, periculi plenas operationes istiusmodi, quandiu sKirrhus indolens nullam noxam infert: Quod de cathæreticis præsertim dictum volo, quorum usu præpostero sKirrhus in carcinoma sæpe convertitur.

Itaque satius est ad hydrargyrosim confugere, a qua feliciorem successum licet expectare. Partes enim Mercurii, quæ eo pacto in sanguinem infunduntur, cum efficacissimæ sint cum ad attenuandam & dissolvendam hærentem limpham, tum ad corrigendas seminii venerei particulas, quæ limpham coagulant, possunt felicius quam ullum aliud remedium, sKirrhoden bubonem sensim resolvere, ut qui limpha viscidiore & contagio venereo nimium spissata producatur.

At

At vero in adhibenda hydrargyrosi duo caute notanda. 1. Ut æger diuturno diluentium & relaxantium usu præparetur, tum universalium, tum particularium; universalium quidem, quæ sanguinem & limpham temperent & liquefaciant, ut a Mercurii partibus facilius possint comminui & extenuari: Particularium vero sive topicorum, quæ bubonis contextum emollient & relaxent, ut limphæ hærenti magis permeabilis fiat.

Priori indicationi conducunt balnea in aqua fluviatili tepida; jusculа aut apozemata refrigerantia; serum lactis chalybeatum; lac asininum; aquæ minerales acidulæ sive chalybeatæ; &c. Posteriori vero satisfaciunt cataplasmata de mica panis, aut ex pulpa radicum & herbarum emollientium; vel emplastra de mucilaginibus, aut spermate ceti, quibus diu insistendum est.

2. Ut hydrargyrosis lento passu procedat, hoc est ut pauca unguenti mercurialis dosis illinatur qualibet frictione; ut frictiones fiant raris intervallis; ut protractis frictionibus Mercurius cum sanguine confusus diu retineatur &c. eo scilicet fine ut Mercurii partes cum sanguine diutius circulantes, limpham quæ in glandulis inguinalibus hæret impacta, possint efficacius dissolvere, & perfectam bubonis sKirrhodis resolutionem procurare.

Hac methodo certum est inguinales sKirrhos, qui buboni prægresso succedunt, si perfecte non resolvantur, quod rarissimum est, saltem ita imminui, ut tumor superstes amygdalæ aut avellanæ molem vix æquet. Noluerim tamen certum & indubitandum effectum semper polliceri, quoniam novi sKirrhodes bubones ita rebelles interdum esse, ut hydrargyrosi summa etiam cautione adhibitæ pertinaciter resistant.

Quod si hæc accidant, modo bubo lapideam duritiem nondum adeptus sit, nec ad cancrum occultum propendeat, proderit Thermas Baregianas adire, ut embrochen super bubonem iterando, inguen morbosum stillicidio aquæ fluentis supponendo, demum tumori limum, qui in aquæ fundo colligitur, apponendo quotidie, coagulata limpha sensim liquefiat & tandem resolvatur. Neque enim usquam alibi Thermas ullas novi, quæ vel lenius agant, vel glandularum infarctus efficacius discutiant.

Cauto tamen opus est, ac si bubo inde rarescere, calefieri, dolere incipiat, Thermarum usu æger statim abstineat, ne sKirrhus in carcinoma degeneret. Tunc igitur missis remediis omnibus res tota naturæ viribus committenda est, convenientem diætam imperando, & tumori emplastrum imponendo ex æqualibus partibus emplastrorum diabotani & de mucilaginibus.

§. III. DE BUBONE CARCINOMATODE.

Bubonis carcinomatodis descriptio.

Descriptio & differentiæ. Bubo sKirrhodes, dum in carcinomatoden degenerat.

1. In-

1. Incalescit, obscure dolet si prematur, intumescit, durius renititur, identidem lancinat, raro tamen; & tunc *carcinoma incipiens* appellatur.

2. Inde magis calet, dolet, tumet, renititur; frequentius & acutius lancinat, mutata figura in apicem fastigiatur, quem cutis tensa, lævis, lucens subrubra obtegit; & tunc *carcinoma confirmatum* quidem, sed *occultum* dicitur.

3. Demum fastigiatus apex discissa cute in ulcus dehiscit unde sanguis, ichor, sanies stillatim manant; ulcus incipiens tacito progressu sensim ampliatur; cancrosa materia expanditur & extumet; ulceris oræ invertuntur & extrorsum replicantur; caro succrescit fungosa, tabæ diffluens; ichor, sanguis sanies ubertim profluunt; dolor atrox, urens, lancinans discruciat; tumoris confinia livent, uno verbo *carcinoma confirmatum & exulceratum* est.

Cæterum ut de sKirrho dictum est, sic quoque carcinoma mobilitatis ratione variat; nam modo vacillat & in sede mobile est, modo contra stabile subjectis partibus firmiter adhærescit.

Causæ. *Causæ*. Carcinomatis ætiologia hoc unico principio hactenus ignoto, attamen verissimo tota nititur, nimirum limpham in sKirrho impactam rarescibilem esse si calefiat, conceptoque semel fervore ad expansionem insito elaterio niti momento tanto majore, quanto magis densata & constipata fuerit. Id sane vel ex eo abunde demonstratur, quod sKirrhodes tumor, cum in carcinoma incipit degenerare, intumescat citra tamen suppurationem ullam; quod crescente intumescentia sKirrhi pars sive angulus in apicem fastigietur; denique quod disrupta semel cute cancrosa materia, quæ intus latet, ubi primum liberior expansioni locus datur extumescens & veluti exundans ulcus inceptum sensim diducat, & dum sese magis magisque effert, ulceris margines circumquaque extrorsum invertat.

Inde sequitur præternaturalem calorem, quem materia in sKirrho impacta concipit, proximam esse causam, qua sKirrhus in carcinoma convertatur. Constat autem calorem hujuscemodi a sKirrhosa materia concipi.

1. Quotiescunque sanguis juxta fluens fervidior ipse est febre ardente aut diuturna; diæta acriore, salsa, piperata; abusu vini meracioris aut liquorum ardentium; venere, exercitatione, vigilia immoderatis.

2. Quotiescunque sanguis, licet calore non æstuet, nimia tamen copia cogitur hærere in skirrhi confiniis, ut accidit ex frequenti cucurbitularum applicatione, aut sKirrhi contusione, contrectatione, compressione &c.

3. Demum quotiescunque tumor sKirrhodes prætermodum calefit admotis topicis actu vel potentia calidioribus; præpostera aquarum thermalium embroche; imprudenti abusu escharoticorum &c.

De-

Debent ergo hæc omnia inter remotas sive procatarcticas carcinomatis causas singula recenseri.

Symptomata. Ideo ex dictis skirrhus incipit in carcinoma mutari, quod contenta materia ferveat & rarescat. Debet ergo skirrhus in carcinoma degenerans paulo magis calere, tumere, reniti. Symptomata. 1. Renitentia major.

2. Tumet materia in skirrho degenere. Debent ergo concludentes cellulæ & externa glandulæ skirrhosæ involucra fortius inde distrahi, atque idcirco dolere. 2. Dolor.

3. Materia eadem validiore nisu identidem rarescens ab externa causa qualicunque vasa juxta repentia fortius comprimit. Debent ergo arteriæ retento sanguine magis turgidæ fortius inde oscillare, partesque appositas quatere vehementius, unde dolor lancinans. 3. Lancinatio.

4. Qua proportione in skirrho degenere materia gradario augmento magis fervet & impensius rarescit, proportione eadem debent calor, dolor, tumor, renitentia, lancinatio magis & magis in dies invalescere. 4. Quæ singula ingravescunt in dies.

5. Cum skirrhosa materia non sit perfecte homogenea & uniformis, sed in variis tumoris cellulis ad expansionem magis minusve comparata; pari modo cum nec ipsæ cellulæ, quibus concluditur, expansivo nisui æqualiter resistant, sed momento vario & inæquali pro diverso contextus modo, debet una aut altera skirrhi degeneris pars alterutra vel utraque causa extumere præ cæteris, mutata figura in apicem fastigiatum sensim protuberare. 5. Apex fastigiatus.

6. Quo magis unus aut alter tumoris degeneris angulus in apicem fastigiatur, eo magis necessum est superextensam cutem distrahi, tendi & explicari. Debet ergo summus apex tensa, lævi, lucente, tenui cute obtegi; imo & subrubra, quoniam sanguis vasa ejusdem nimium distracta difficilius permeat. 6. Rubor in summo apice

7. Cutis distractione nimia attenuata discinditur cum subjecta materia degenere. Inde ulcus parvum & superficiarium, sed quod causarum earumdem efficacia sensim crescit & dilatatur. Si in malo granato, vel momordicæ pomo, cum matura sunt, vel levissima scissura solet sponte in ampliorem dehiscere solo involucrorum elaterio. 7. Exulceratio.

8. Manat exulcerato carcinomate sanguis, si majora vasa sanguifera discindantur: Limpha sive ichor, si illæsis sanguineis vasa limphatica tantum disrumpantur: Purulenta materia, si fungosa caro, quæ ulceris superficiem obducit, computrescat: Demum sanies sive limpha sanguine & pure inquinata, si memoratæ conditiones una simul concurrant: Numquam tamen pus verum, sincerum, laudabile, cum skirrhosa materia tum propter naturam limphaticam, tum propter spissitudinem nimiam perfectæ suppurationi impar sit. 8. Suppuratio anomala.

9. Crescente cancrosæ materiei expansione, cum cutis circumferentia 9. Labra

ulceris replicantur. tia non possit pari ratione extendi, consequens est ut ulceris labra extrorsum revolvantur & contorqueantur fœdissimo spectaculo.

10. Et venæ circum circa varicosæ tument. 10. Tandem compressis circumquaque venis, sanguis non modo hæret in tumoris confiniis, sed deposito ob moram rubore nativo nigriorem colorem contrahit, unde liventes ac varicosæ vasorum propagines, quibus carcinoma cingitur.

Diagnosis. *Diagnosis*. Natura, status, differentiæ bubonis carcinomatodis facile patent ex descriptione. Causæ vero erui possunt ex antecedente vivendi more.

Prognosis. *Prognosis*. Bubo carcinomatodes morbus est gravis & periculosus, qui raro curatur, nec unquam nisi ferro & igne: Duro enim nodo durus cuneus apponendus est.

Si bubo subjectis partibus stabiliter adhæreat, cum neque ferro neque cathæreticis radicitus extirpari possit, plane incurabilis est, & mitigationem tantum seu *palliationem* admittit.

Si vero mobilis sit & a subjectis partibus sejunctus, potest perfecte curari extirpatione, modo a cruralibus vasis satis distiterit, ut operatio sine periculo possit institui.

In genere bubo carcinomatodes major minore, acutius dolens dolente obtusius, exulceratus occulto gravior est.

Therapeja curatoria. *Curatio*. Varia est, ut modo diximus, pro diverso tumoris statu; *curatoria* scilicet si mobilis, *palliativa* tantum si stabilis sit.

I. In priore casu hæc præsens urget indicatio, ut tumor cancrosus celerrime exscindatur, ne viciniores partes in consortium trahat, aut mole auctus subjectæ parti stabiliter agglutinetur.

Itaque 1. Æger, ut jam sæpe dictum est, ad operationem statim præparandus universalioribus remediis, venæ sectione scilicet & purgatione; jusculis aut apozematis alterantibus; lacte asinino, vaccino, aut sero lactis; aquis mineralibus; balneatione &c. quæ pro ægrotantis constitutione, statu, ætate annique tempestate varie variare debent. Imo etiam hydrargyrosis præmittenda est, si qua sit latentis syphilidis suspicio, ut sæpe accidit.

2. Deinde, si nonnulli audiantur, utendum cathæreticis, potissimum vero diversis Arsenici præparationibus, correctionibus, calcinationibus, quibus afferunt glandulam cancrosam totam, ut ajunt, *mortificari*, & sponte decidere, dum avellitur. Ea de re consulendi Fallopius, *Tractatu de Tumoribus præter naturam;* Sennertus, *Operum Lib.* 4. *parte* 3. *sect.* 1. *cap.* 7. de Pulvere benedicto Antonii Fuchsii; Joannes Vigierius *in Chirurgia magna;* Petrus Joannes Faber *in Myrothecio Spargyrico*, de quinta essentia Arsenici; Joannes Baptista Alliot, *Tract. de Cancro* &c.

3. Sed eam methodum, quamquam forsan manu parcissima in parvis & cu-

cutaneis glandulis tentari possit, periculosam tamen censemus & parum tutam, si grandior aut profundior cancer curandus contigerit. 1. Quia cathæretica magna dosi adhibita irritando, lacessendo, rodendo, gravem inflammationem excitant cum febre, quæ numquam periculo vacant. 2. Quia dolore acutiore, quem inferunt, viciniores partes, quæ sanæ erant, in cancri naturam mutant, unde crescit carcinoma & subjectis partibus adhæret, a quibus ante sejungebatur. 3. Potissimum tandem, quia numquam tutum crediderim usum Arsenici, quocunque modo præparetur, calcinetur, corrigatur. Notum est enim nec unica experientia, solo usu externo Arsenici mortem miseram ægrotantibus illatam esse. Qua de re vide Fernelium *Method. medendi Lib.* 16. *cap.* 18. ubi refert Arsenicum & Mercurium sublimatum cancro mammæ imposita mulierem diebus sex de medio sustulisse, perinde ac si eadem ore hausta fuissent.

4. Igitur satius est mobilem cancrum ferro exscindere radicitus celeri operatione: Scilicet glandula cancrosa digitis, ligatura, forcipe circulari aut volsella uncinata arrepta suspenditur; inde cutis & tumoris basis novacula ad dimidiam longitudinis partem linteo obvoluto armata circumquaque subtus circumciditur, donec cancer totus radicitus extirpetur, sedulo cavendo ne quid residuum remaneat, quod cancrosæ indolis suspectum esse videatur. Sanguinis fluxu vel ligatura, si vasa unde manat ampliora sint, vel sola vitriolici frustuli applicatione restinguitur. Plaga linamento sicco oppletur & manu aliquandiu comprimitur, donec sanguis subsistat. Dein postera tertiave die postquam linamentum deciderit, superstes ulcus digestivo vulgari, balsamo Arcæi, balsamo viridi successive curabitur, ut artis est, & ut feret usus.

5. Cæterum in id unice Chirurgum intendere necessum est, 1. Ut si qua pusilla glandula cancrosa vel ad cancri naturam proxima lateat in confiniis, diligenter extirpetur; cancer enim hydra est, quæ semper reviviscit, nisi capita omnia resecta sint. 2. Ut carnis optimæ regenerationi caute provideatur, ulcus curando summa diligentia, ne in fistulam degeneret, quod de cancrosis ulceribus nimium frequens est.

6. Sanato demum ulcere vel ad cicatricem properante, vitiosa sanguinis diathesis, quæ a cancro inducta est vel quæ cancrum ipsa fovebat remediis corrigenda est, ne simili vitio novus cancer in parte altera repullulet. Ad hunc autem scopum faciet methodus modo proponenda ad *palliativam* cancri stabilis therapejam: Quæcunque enim cancro mitigando conducunt eadem cancro præcavendo.

II. In casu altero, nempe si cancrosus tumor vicinis partibus jam adhæserit, neque adeo possit radicitus ulla ratione extirpari, ab operatione omni abstinendum est tanquam inutili, imo noxia, & *palliativis* tantum remediis insistendum. Therapeja palliativa.

S 1. Haud

1. Haud desunt tamen, qui curationem perfectam etiam in eo casu polliceantur usu cathæreticorum, præsertim vero arsenicalium; sed ægrotantes, si magnificis promissis istiusmodi confidant, temerariæ credulitatis pœnas cito luent morte misera & crudelissima. Neque enim sperare licet utilem fore in stabili cancro therapejam, quam noxiam esse in mobili modo demonstravimus.

2. Tunc ergo una salus ægris est nullam salutem sperare & missa inani & periculosa fiducia unice providere, ut cancri augmentum præcaveatur; vitiosa sanguinis diathesis corrigatur, dolores, qui ægrum miserrime torquent, leniantur; demum vita quam diutissime & quam mitissime procrastinetur, in quibus procurandis therapeja palliativa tota versatur.

3. Eapropter æger identidem purgandus est, non quidem catharticis drasticis, ut nonnullis temere videtur, sed blandioribus, ut manna, cassia, rhabarbaro, syrupo florum persicorum &c. quæ congestam in primis viis cacochyliam & biliosam amurcam leniter educant sine graviore orgasmo.

4. Vena quoque in brachio alterutro identidem incidenda est, si dolor & calor ingravescant; eo siquidem modo depletis vasis arteriæ tumori circumjectæ minus turgebunt, atque adeo debilius oscillando calorem doloremque minorem inferent.

5. Ægrotanti interdicendum vino, venere, exercitatione nimia, animi pathematis vehementioribus, alimentis salsis, piperatis, acrioribus, & condimentis quibuscumque; ac diæta imperanda est tenuis, humectans, temperans ex hordeacis, avenaceis, oriza, offa, jusculis levioribus aut gelatinis, demum ad summum pullis junioribus, gallinis, carne vitulina &c.

6. Usurpanda identidem juscula vel apozemata refrigerantia & diluentia; aquæ chalybeatæ minerales e classe leviorum; balnea vel semicupia in aqua dulci tepida; lac asininum aut vaccinum; serum lactis &c. Imo quod præstabilius est, lac vaccinum pro omni alimento vel continenter, vel frequentissime saltem, & ne ventriculum gravet, potest dosi matutinæ lactis addi aqua secunda calcis ab ℥j. ad iij. vel decoctum amarum foliorum absintii, centaurii, chamædryos &c. ad ℥iij. iv. vel v. vel ante lactis haustum devorari quolibet mane bolus absorbens ex coralliis rubris, oculis cancrorum, cortice Peruviano, lapide hæmatite, terra sigillata, creta, aliisve hujusce generis, quæ singula ad ℈j. exhiberi possunt, si duo aut tria tantum exhibeantur.

7. Carcinomati, si occultum sit, topica nulla remedia admovenda sunt, nec calida, acria, resolventia, quæ calefaciendo morbum aggravant; nec refrigerantia, anodyna, pinguia, demulcentia, quæ cutis poros obstipando & insensilem diapnoem inhibendo tumoris calorem, atque adeo morbi progressum intendunt per accidens. Sufficit igitur cavere ne tumor frigore constringatur, aut humorem extrinsecus

cus

cus contrahat ab aëre humidiore, quod utrumque cavere haud difficile est ratione sedis quam tumor occupat.

8. Contra si carcinoma exulceratum fuerit, tunc necessum est ulcus quotidie curare, linamento sicco molliter extergere, decocto Agrimoniæ aut Geranii Robertiani eluere, & humoris defluentis ferociam retundere vel saltem mitigare topicis, quæ virtute anodyna aut absorbente polleant, modo oleosa non sint. Multigena in hunc finem laudantur remedia, sed cæteris palmam videntur præripere sequentia: Nutritum ex succo solani hortensis seu vulgaris, vulgo *Morelle*, recenter expresso, & sacharo vel potius Magisterio Saturnino in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo agitando paratum; oleum ovorum recens in mortario plumbeo conquassatum donec nigrescat; lamina plumbea attenuata vel sola, vel Mercurio illita; caro cochlearum terrestrium aut cancrorum fluviatilium elixa & ad putrilaginem in mortario plumbeo contrita; Talleolæ carnis vitulinæ calentis, catelli recens nati per medium dissecti, & calentes admoti; oleum e ranis viridibus per descensum distillatum, addito exsiccatarum ranarum earumdem, bufonum, aut cancrorum fluviatilium pulvere; remedia omnia ex tuthia, pompholyge, Saturno &c.

9. Debent narcotica, ut opium a gr. j. ad ij. vel iij. iisdem remediis admisceri, si dolor sit nimius, acer, mordax, lancinans: Imo vero interne etiam usurpari debita & conveniente dosi, ut inde dolor efficacius deliniatur, quod de cancro mobili, si acute doleat, & de occulto dictum quoque volumus.

10. Demum oportet identidem blando cathæretico carnium fungosarum, quæ succrescunt, luxuriem reprimere, ad quem scopum efficacissimum esse novimus balsamum, quod chalybis vulgo dicunt, & cujus conficiendi modum infra proponemus ad calcem *Libri* 4. Unguentum enim sive balsamum istiusmodi rodendo absumit carnes fungosas, leniter tamen quoniam spicula corrosiva spiritus Nitri fermentatione attrita, chalybeatis partibus castrata, oleo olivarum irretita sunt. Quin imo, si ita videatur, potest balsamum illud insulsius insulsiusque fieri, atque adeo minus minusque corrodens, si repetita sæpius ablutione acida spiritus Nitri spicula diligentius eluantur.

CAPUT VII.

De Ulcusculis cancrosis sive carie pudendorum, vulgo Chancres.

§. I. DESCRIPTIO ET DIFFERENTIÆ.

Ulcusculorum venereorum descriptio.

ULcuscula cancrosa ab impura venere, quæ pudendorum cariem constituunt, sunt ulcera exigua, superficiaria, parum cava, rotun-

tunda, callosa, contumacia, quæ ex venereo contagio in pudendis succrescunt ac frequenter repullulant.

Insident in utroque sexu variis genitalium locis; in viris quidem frequenter internæ præputii faciei, & dorso vel lateralibus partibus balani; frequentissime ejusdem coronæ vel fræno; quandoque etiam extremo urethræ ductui qui per medium balanum extrorsum porrigitur: In minis vero sæpe internæ faciei labiorum vulvæ seu magnæ fissuræ; sæpissime clitoridi, clitoridis radici, præputio quo clitoris obtegitur, geminæ nympharum seu pterygiorum faciei, caruncululis myrtiformibus, vaginæ; quin etiam quandoque extremæ urethræ juxta lacunas.

Initio levis extuberat papula miliaris vel miliarem parum superans, rubra, acuminata, calens, pruriens, cujus apex sensim albescit & complanatur, ac tandem levi apertura dehiscit, unde ichoris quidpiam ejicitur. Continuata dein labrorum erosione ulcus crescit, dilatatur, excavatur; callis cingitur magis vel minus duris densatisque; pure crasso, viscido, tenace scatet, & similia ulcuscula in vicinis partibus plerumque excitat.

Differentiæ. Differunt invicem ulcuscula istiusmodi: 1. Sede; alia enim ad balanum, ut ea quæ ejusdem dorsum sive convexitatem, vel quod frequentius, coronam; alia vero ad præputium, ut ea quæ internam ejusdem faciem, aut extremum marginem; alia demum ad utrumque pertinent, ut ea quæ frænum hinc vel inde occupant, quæ præputium cum inferiore seu sima balani parte connectitur.

2. Numero; nam modo pauca sunt & discreta, modo numerosa & confluentia; modo in unum simul collecta confertaque adjacent areatim disposita; modo vero circulari ambitu vel balani coronam cingunt vel præputii radices obsidens.

3. Qualitate; nam alia sunt benigniora, quæ rotunda, superficiaria, parum callosa, in fundo albicant, plus laudabile suggerent & labra habent nec rubra, nec extuberantia; alia contra maligniora, quæ figura irregulari & angulosa; cavitate nigra, livescente, atro-purpurea; labris admodum duris, callosis, prominentibus, rubris inflammatis conspicua sunt, ichorosum quid fundunt potius quam pus, & latius altiusque serpunt.

4. Demum causa; alia siquidem superveniunt impuro concubitui sine prævia ulla labe, & proinde a contagio recens admisso; alia vero sine concubitu ullo suspecto, saltem qui recens fuerit, a lue dudum latente inferuntur, & proinde a contagio jam pridem accepto & inveterato dependent.

Ulcuscula Præter modo descripta contingit & in aliis quibusdam partibus ulcuscu-

la

la ejusdem generis quandoque observari, si forte per illas partes virus venereum admissum fuerit. Sic in catamitis, si cum syphiliticis consuescant, ani confinia tam interne quam externe; sic in nutricibus si lactent alumnum infectum, mammarum papillæ, & circulares areæ quæ papillas ambiunt; sic in alumnis si ab impura nutrice lacteant, aut in procis si cum syphilitica amasia columbent, labia, buccæ gingivæ, lingua ulcusculis defædantur cancrosis, quæ a contagio venereo ortum perinde ducunt, & quæ venerea genitalium ulcuscula ita referunt, ut ovum ovo similius non sit.

in aliis locis quam in pudendis aliquando nascuntur.

§. II. CAUSÆ.

In impuro concubitu non modo balanus præputiumque, quo balanus contegitur, sed etiam penis totus, imo non raro pubes ipsa solent in viris objici virulento humori, quem mulier infecta emittit dum venere colliquescit, vel quo sordent illota muliebria. Nec dispari quoque ratione non solum vagina & vulva & variæ illarum partium rugæ & carunculæ, sed externa quoque pudendi facies, totumque interfœmineum solent in fœminis perfundi corrupto semine, quod vir ejaculatur, vel virulento pure, quod e cancrosis penis ulcusculis manat. Verum licet omnes genitalium partes communi offerantur periculo, constat tamen singulis parem inde labem nequaquam inferri. Ulcuscula enim venerea, ut modo dicebamus, in viris balano quidem, balani coronæ, fræno & internæ præputii parti insident, numquam vero externæ ejusdem faciei aut reliquæ cuti, qua penis vestitur: In fœminis vero vaginæ quidem aut vulvæ interiora occupant, numquam vero pudendi exteriora. Hinc ergo consequens est, latere quid in illis locis peculiare, unde virus quod a cæteris partibus lædendis abstinet, possit in illas efficacius agere.

Ulcuscula venerea certa loca pudendorum affectant.

Obviæ tantum prostant causæ duæ, a quibus discrimen deduci possit, situs nempe illarum partium, & peculiaris earumdem structura.

I. Fit quidem situ, ut balani & interna præputii facies in viris; in fœminis vero vaginæ & vulvæ interiora semine virulento in concubitu magis madesiant, eodem, nisi eluatur, diutius perfundantur post concubitum; & idcirco illius energiæ & efficaciæ inde magis pateant præ cæteris partibus. Sed hanc priorem causam, quamquam ad ulcuscula in memoratis partibus frequentius producenda conferre valeat, solam tamen sufficere minime credimus, ut in illis tantum locis producantur.

Non ratione situs aut declivitatis locorum illorum.

1. Quod cutis penis & externa præputii facies in viris; externa vero pudendi labia & totum interfœmineum in mulieribus, licet virulenti seminis contactui non tam forsan pateant in concubitu, nec semen vitiosum, quo semel madent, tum diu retineant opere confecto, quam balanus & internum præputium, aut vaginæ & vulvæ interiora; nec ideo possint tam frequenter ulcusculis infestari; ac saltem nisi alia obstiterit

Digitized by Google

ratio, deberent aliquando ulcusculis & ipsa affici, cum certum sit & ipsa seminis virulenti contactui & efficaciæ satis diu objici, quod tamen repugnat experientiæ.

2. Quod hæc ipsa genitalium loca, ubi ulcuscula pullulant, modo opere confecto statim eluerentur, vix ullum a situ detrimentum pati deberent præ cæteris genitalium partibus, quæ in concubitu virulento semini perinde obviæ fuere. Docet tamen experientia etiam cum ea cautione, quæ videretur discrimen æquatura, ulcuscula in illis locis non raro, in aliis vero numquam enasci, quod proinde videtur non ex solo situ sed ex alia penitiore causa repetendum esse.

3. Quod utcumque res se habeat, in impuro concubitu, & in ulcusculis quæ concubitu contrahantur, ac saltem omnia paria futura sint si ulcuscula citra concubitum a syphilide latente sponte progerminent. Constat tamen etiam in illo casu ulcuscula in certis tantum genitalium locis enasci intactis aliis, quod tunc evidens est a partium situ minime dependere.

Sed ratione structuræ peculiaris, quæ in illis locis conspicua est.

II. Liquet ergo ex causa altera, scilicet peculiari structura partium quæ solent ulcusculis infestari, deducendum esse, cur certo discrimine partes illæ præ cæteris genitalium partibus huic malo singulariter obnoxiæ sint.

Docet autem Anatomia in viris internam præputii totamque balani faciem, sed præsertim fræni latera & coronæ peripheriam; in fœminis vero internam faciem vulvæ & caruncularum omnium quæ in vulvam prominent, ipsumque vaginæ principium & myrtiformes carunculas, quæ vaginæ adstant, densissime consterni vasculis numerosis, minutissimis, vix semi-linea profundis, parallelis, cylindricis, cavis infima parte cæcis, altera extrorsum dehiscentibus tenui osculo, quæ a circumfluo sanguine humorem pinguem album, sebaceum, virosum secernunt secretumque stillatim evomunt, unde partium lævitas, sensus mollities, lubricitas jugiter foventur, sed unde si loturæ parcatur fordes brevi cumulantur subalbidæ, oleosæ, fœtidi & gravioris odoris. Inde ergo pronum est conjicere descripta vascula venereo seminio peculiariter objici; humore sebacco quem continent, simul ac inspirato contagio venereo corruptus fuerit, dilatari, inflammari, erodi, exulcerari, uno verbo ulcusculis cancrosis infestari, quorum vera sint & propria sedes. Sed de his fusius infra.

Ut multis probatur.

Huic autem conjecturæ multa suffragantur. 1. Quod venerea ulcuscula in iis tantum genitalium locis observentur, quæ descriptis vasculis sive potius incerniculis consita sunt; nulla vero in cæteris eorumdem partibus, quorum dispar structura.

2. Quod ulcuscula eadem, quæ in aliis quibusdam corporis partibus quandoque conspicua sunt, si virus per hæc loca admissum fuerit, partes

eas

eas tantum infestent, in quibus similis est similium incerniculorum sive vasculorum fabrica & dispositio; *v.g.* confinia ani, ad quem prostant sebaceæ plurimæ glandulæ, unde profluit humor ille subpinguis, quo podex oblinitur; mammarum papillas aut papillarum areas, in quibus latent glandulæ consimiles, quæ humorum fundunt unguinosum; oris labia, buceas, gingivas, linguam &c. in quibus singulis constat similem adesse similium vasculorum sive incerniculorum apparatum.

Ex his sequitur sola supra cutim adhæsione seminis vel seminalis humoris viscidi corruptique a coeuntibus emissi virus exulcerandis genitalium partibus inspirari seu ut expressius dicam, in cava vasculorum modo descriptorum guttatim illapsum humori, quem continent, latenter instillari.

Inde est 1. Quod ulcuscula iis genitalium partibus potissimum insideant, quæ vitiosi humoris attactui magis obnoxiæ sunt, & in quibus virulentus humor pertinacius hæret: In viris scilicet inter præputium & balanum; in fœminis vero inter vaginæ rugas, variasque vulvæ plicas sive carunculas.

2. Quod iis viris frequentius accidant, quibus longius & amplius præputium balanum & humorem, quo balanus madet, arctius comprehendit; rarius vero circumcisis & apellis, quibus arte præciso præputio, aut verpis, quibus præputio natura breviore glans detecta est, unde facilius extergitur.

3. Quod idem & in fœminis quoque observari videatur, quarum cæteris paribus ulcusculis illas præsertim infestari compertum est, quibus ampliora pterygia vaginam strictius occludunt, ideoque virulentum semen, quod infusum est, pertinacius retinent.

4. Demum quod ulcuscula rarissime affligant, si post suspectam coitionem genitalia vino, aqua vel lotio quam citissime mundentur & eluantur; contra vero sæpissime, si illota tradantur pædori & spurcitiei.

Modo dicta volumus tantum de illis ulcusculis intelligi, quæ solent coitui impuro immediate succedere; nam cætera quæ citra concubitum, saltem qui suspectus sit, a lue jam pridem latente sponte repullulant, ea sane produci manifestum est, non ab alieno seminio, quod extrinsecus adveniat, sed a seminio venereo quod jam dudum sanguini insit, & quod a vitiato sanguine humori sebaceo, descripto circulatione latenter subministretur.

Id unum miri subest a veneno eodem genitalibus simili ratione affricto affectiones tam diversas in diversis, modo gonorrhœam, modo bubonem, modo ulcuscula cancrosa, modo hæc omnia simul inferri. Sed videtur nodus ille expediri posse gemina differentia quæ in veneni efficacia intercedit, altera penes diversam vim, qua pollet virus, quod agit; al-

Explicatur, quo modo, contagium idem diversos diversimode afficiat.

altera penes diversam partium, in quas agit, constitutionem.

1. *Differentia* quidem penes diversam veneni vim & indolem; nam si ita spissum crassumque sit, ut cuti hæreat, impactum, nec ulterius penetret, in eo casu poterit ad summum ulcuscula cancrosa producere in vascula sebacea cuti subjecta sensim illabendo. Si vero tenuius sit, ideoque ad humorem sebaceum coagulandum & ulcuscula producenda minus efficax, sed altius subiens cum limpha subter cutem circulante commisceatur, bubonem quidem excitaturum est in glandulis inguinalibus, quo una cum limpha convehitur; nullam tamen gonorrhœam, quoniam præ spissitudine in vaporosos halitus resolvi non potest, quibus urethræ interiora & præsertim seminis conceptacula impetantur. Demum si valde subtile fuerit & penetrans, tunc illibatis sebaceis vasculis glandulisque inguinalibus, quia nec humori sebaceo, nec limphæ coagulandis præ tenuitate compar est, vapore halituoso, in quem fere totum exhalat & attenuatur orgasmo concubitus, conceptacula seminis aggredietur, atque virulentam gonorrhœam inferet. Quod si multigenum fuerit, partesque habeat penes tenuitatem variantes, in illo casu vel tres memoratos affectus, vel binos saltem una simul poterit inducere, ut in praxi frequenter observatur.

2. *Differentia* vero penes diversam partium constitutionem; nam virus idem in hæc aut illa loca efficacius vel inefficacius aget, unde ulcuscula, bubones, gonorrhœam varie illaturum est, prout sebacea genitalium vascula, ubi ulcuscula, magis vel minus patula aut laxa erunt; inguinales glandulæ, ubi bubones, magis vel minus densatæ, compressæ, ad infarctum faciles; demum seminaria conceptacula, ubi gonorrhœæ fiunt, magis vel minus hiulca, aut concipiendæ ulcerosæ inflammationi magis vel minus comparata erunt; quæ cum millenis modis & invicem variare, & cum diversa seminii morbosi qualitate & indole possint concurrere, inde infinita diversitas debet emergere, qualis ex eodem concubitu in generandis morbis venereis in variis varie observatur.

§. III. SYMPTOMATA.

Ulcusculorum venereorum symptomata. 1. Illapsus contagii venerei in glandulas sebaceas.

1. Dum genitalia madent humore virulento, debent tenuissimæ quædam guttulæ per angusta vasculorum sebaceorum oscula intro subire tacito illapsu in hæc aut illa, in plura vel pauciora, in conjuncta vel discreta, prout diversa diversorum vasculorum orificia magis vel minus hiulca sunt, aut prout humor copiosior certis locis casu adhæret, vel ad illa declivitate confluit. Idem dictum volumus de veneno venereo quod a circumfluo sanguine sebaceis vasculis latenter subministratur, cum ulcuscula sine prævio impuro concubitu oboriuntur in genitalibus.

2. Illapsæ sensim guttulæ sebaceum humorem, qui natura oleosus est;

vitio

vitio contaminant gemino tum acidis aut acido-falsis partibus inspissando, tum spiculis corrosivis acrem efficiendo. 2. Inspissatio humoris sebacei a contagio illabente.

3. Hinc ergo sebaceus humor jam viscidior, cùm e solitis osculis nequeat pro more extillare, sensim congeritur, & incernicula seu vascula in quæ coacervatur, paulatim distendit, inflat, & in papulam miliarem & acuminatam fastigiat. 3. Hinc papula miliaris.

4. Compressis inde a dilatato vasculo extremis arteriarum capillamentis & primis venarum radicibus, quæ juxta serpunt mutuo invicem coalescentes, sanguis intercepta via & in suis ductibus hærere & in collateralia vasa limphatica via vi facta irrumpere cogitur, unde rubor, calor, inflammatio papulæ. 4. Cum calore, & rubore.

5. At simul ex altera parte sebaceus idem humor jam acrior & calore inflammatæ papulæ in motum vehementiorem actus, vasculi quo concluditur, interiora debet impetere ac sensim erodere, unde prima labes apparet in summo apice, ut qui tenujor sit. 5. Quæ sensim in apice dehiscit.

6. Itaque papulæ fastigium semi-putre nec amplius sanguine circulante perfundi, ideoque deposito rubore inflammatorio albescet; nec laxatis fibris semi-laceris tendi ut ante poterit, ideoque in se subsidet, unde color albus & complanatio summæ papulæ. 6. Et tunc subsidet.

7. Decisa sensim albicante pellicula, quæ fastigium convestit, papula angusto ostiolo dehiscet. Sic ergo papula in verum ulcus degenerabit, unde manabunt guttulæ ichoris viscidi & purulenti ex sebaceo humore corrupto detritisque vasculi laciniis. 7. Et exulceratur.

8. Continuata earumdem causarum energia tenuissimum ulcusculum crescet & ampliabitur in omnem loci differentiam, atque adeo latius fiet & profundius. 8. Unde ulcus in genitalibus.

9. Interim partes contagii acido-fixæ ulceris ambitui insinuatæ limpham circumfluam inspissabunt & callos producent, qui sensim suppuratione colliquescentes ulcus nova accessione ulterius proferent. Sic ergo in pudendis ulcuscula contumacia, callis obsita, sensim serpentia progerminabunt. 9. Cum callis multis, quibus cingitur.

10. Pari similique mechanismo venerea ulcuscula ejusdem generis & in aliis quoque partibus enasci solent, si virus illac admissum fuerit, similisque in illis prostet vasculorum sebaceorum apparatus, ut in ani confiniis, mammarum papillis areisque papillas ambientibus, labiis, buccis, lingua, palato, columella, gargareone &c. 10. Quæ pari ratione & in aliis locis accidunt.

11. Creduntur vulgo purulenta materia quæ ab uno ulcere exudat, vicinæ partes quibus adhæret, labe eadem contaminari. Et sane cum huic materiæ virus insit, quod ex se ad gignenda ulcuscula aptum natum est; haud mirum foret nova inde ulcuscula in eodem subjecto produci, cum certum sit experientia ab eadem materia ul- 11. Creditur a pure quod inde exsudat, nova

cu-

ulcuſcula excitati.

cuſcula in alio ſubjecto excitari, ſi forte concubitu communicetur.

12. De quo jure tamen dubitatur.

12. Inde vulgari fertur opinione ab unico ulcuſculo, niſi probe mundetur, plura alia quaſi ex traduce areatim aut circulari ambitu juxta ſuboriri. Sed ea quanquam forſan vera ſint, non debent pro indubitatis temere admitti, cum locus ſit nec inanis conjiciendi ulcuſcula, quæ ſolent aliquando in eadem parte confeſtim enaſci, ab eodem contagio extrinſecus admiſſo, tanquam a cauſa ſingulis communi, potius ſoboleſcere, quam alia ex aliis generando ſuffici.

13. Ulcuſcula orbicularia & muco albo plena in medio.

13. Cæterum ſi virus quod in vaſa ſebacea penetravit, natura blandum ſit vel copia paucum, 1. Ulceris ambitum lentius rodet; hinc minore & magis ſuperficiaria erunt ulcuſcula, & primævam vaſculorum ſebaceorum figuram orbicularem conſtantius retinebunt: 2. Limpham ulceri circumfluam ignavius inſpiſſabit; hinc calli pauciores, minus duri, minus compacti, ideoque labra molliora, minus protuberantia, quæ limpham ulceribus ſuggerent uberiorem & ſpiſſiorem, unde pus laudabile. 3. Demum ſebaceum humorem, qui inſtar muci ſpiſſioris in fundo hæret, minus alterabit; hinc ergo mucoſa materia, quæ ulceris fundum occupat, colorem album, qui nativus eſt, ſervabit donec ſanatio certa ſit.

14. Ulcuſcula anguloſa & in centro livida.

14. Contra vero, ſi virus copia nimium vel natura acerrimum fuerit, tunc ratione contraria 1. Ulcerum oram citius & efficacius erodet, unde ulcuſcula profundiora & latiora, imo etiam minus rotunda, quoniam celeriore eroſione ulcerum labra laciniatim diſcerpentur; 2. Limpham fortius denſabit, unde calli plures, craſſiores, duriores, adeoque labra duriora, magis prominentia, e quibus non limpha, quæ puris formam adipiſci poſſit, ſed ſerum tantum ichoroſum in ulcera exſudabit. 3. Denique nativum colorem mucoſi ſeu ſebacei humoris qui in fundo latet, vel pervertet innato vitio, vel infuſis cruoris guttulis, quæ a laceris labris extillant, inficiet, unde fundi nigror vel ſaltem livor.

15. Magis aut minus maligna pro ſede quam occupant.

15. Si cætera paria fuerint, at ſaltem debebit ulcuſculorum indoles ex diverſa ſede quam occupant, diverſe æſtimari; nempe 1. Maligniora ſunt in genere ea ulcuſcula quæ præputio in viris, quam quæ balano; quæ clitoridi aut carunculis myrtiformibus in fœminis, quam quæ vulvæ labiis aut nymphis: 2. Maligniora in balano quæ ejuſdem fræno vel coronæ, quam quæ dorſo aut lateralibus partibus: 3. Denique maligniora in præputio quæ ſummo ejuſdem margini ſive limbo, quam quæ mediæ vel infimæ ejuſdem parti inſident. Nec ratio diſcriminis obſcura eſſe videtur, ſiquidem priora loca, cum magis nervea ſint, ideoque ſenſu gaudeant acutiore, debent facilius inflammatione corripi ex dolore & erethiſmo, ſi ulcuſculis infeſtentur: Contra vero poſteriora, quæ mollioris & magis ſpongioſæ texturæ ſunt, ac ſenſu pollent obtuſiore, ab inflammationis periculo magis tuta ſunt.

16. De-

Digitized by Google

16. Demum si ulcuscula venerea plura sint, densa, conferta & maligni moris, solent inde genitalium partes quas depascuntur, balanus *v. g.* & præputium in viris, in fœminis vero vaginæ principium, carunculæ myrtiformes, nymphæ sive pterygia, clitoris, vulvæ labia inflari, tumere, inflammari, unde phimosis, paraphimosis, crystallina, carcinoma balani, gangræna & sphacelus. Sed de his sigillatim in sequentibus. 16. Phimosis, paraphimosis, crystallinæ bullæ.

§. IV. DIAGNOSIS ET PROGNOSIS.

Diagnosis circa tria versatur; naturam, causam & differentias ulcusculorum venereorum. Diagnosis morbi.

1. Facilis est diagnosis naturæ morbi ex descriptione supra allata. Itaque pro venereis habenda sunt ulcuscula quæcumque in descriptis genitalium locis subnascuntur, rotunda, orbicularia, callosa, contumacia, ultra cutem profunda, in fundo plena albicantis vel livescentis muci.

Solent quidem in iisdem partibus citra venereum contagium excoriationes interdum fieri, si cum muliere res habeatur, cui menstrua acriora actu fluant, vel paulo ante fluxerint, aut quæ fluore muliebri mordacire laboret; imo etiam sine concubitu, si nimia fuerit acrimonia humoris, qui e sebaceis vasculis scaturit in viris, & sub præputio in sordes colligitur, nisi eluatur. Sed excoriationes hujuscemodi ab ulcusculis venereis ex eo distinguere facile est, quod cutem superficiarie tantum lambant, quod late & irregulariter serpant, quod nullis callis obsideantur, & quod cito exsiccentur vel sponte vel sola lotione cum vino solo aut cum herbis vulnerariis infuso.

Contingit etiam, quamquam rarius, in iisdem locis ulcera generari vulnere, abscessu, rosione, perinde ac in cæteris quibusve partibus, sed hæc ulcera ab ulcusculis venereis in eo evidenter discrepant, quod lata, irregularia, profunda sint, sine callis in ambitu, sine muco in fundo; uno verbo quod notis cæterarum partium ulceribus adamussim similia sint, ideoque ulcusculis venereis tanto magis dissimilia.

2. Quod ad causam, abunde liquet ulcuscula venerea contagio venereo produci: Ambigitur tantum utrum contagio recenter admisso impuro concubitu, an vero lue dudum latente producantur; sed ea quæstio ex ægrotantium confessione dirimenda est.

Quod si ægrotantes, ut culpam celent, malint lui jam pridem conceptæ morbum adscribi, quam recentiori stupro, quod crimine non vacaret, ut familiare est mulieribus quæ jam viduæ sunt; imo etiam viris, qui ex nupero vitæ instituto castitatem voverunt: poterit tamen etiam in eo casu rei veritas si non certe, ac saltem ex conjectura colligi. Itaque si ulcuscula in viris frænum, in fœminis carunculas myrtiformes, nymphas aut clitoridem occupent; si multa maligna & conferta sint; si stadia percurrant cum celeritate, hinc probabile est recenti concubitu contracta fuisse, Diagnosis causarum morbi.

cum

cum ea quæ a latente lue dependent præputii frænum, aut vulvæ & vaginæ carunculas non affectent præ cæteris pudendorum partibus; pauca, discreta, benigna plerumque sint; ac tarde ut plurimum judicentur.

Diagnosis differentiarum morbi.

3. Demum ulcusculorum differentiæ obviæ sunt, & inspectione sola patet an multa vel pauca; discreta vel conferta; areatim disposita vel circulari ambitu distributa; multum vel parum callosa; rotunda vel angulosa, in fundo albicantia vel liventia; uno verbo benigna vel maligna sint.

Paulo difficilius est ulcuscula dignoscere, quæ internum extremæ urethræ ductum occupant, & quæ oculis obvia non sunt. Et sane ideo contingit non raro cum gonorrhœa confundi, cum in utroque affectu similia symptomata, dysuria, dolor in erectione, puris effluxus &c. perinde urgeant. Errorem tamen licebit effugere, si attendatur 1. In ulcusculis internis extremæ urethræ pus parcius effluere, quam in gonorrhœa; 2. Dolorem tunc non in perinæo ut in gonorrhœa præsentiri in erectione, sed in extremo cole; 3. Doloris & proinde morbi sedem ab ipso ægroto plerumque indicari ad radicem glandis; 4. Imo posse commode ulcus ipsum explorari vel solo tactu si callosum sit, vel saltem specillo aut candela cerea in urethram immissa.

Prognosis ulcusculorum venereorum.

Prognosis. 1. Ulcuscula venerea benigna, utcumque contumacia sint, ex se tamen periculo vacant, cum ea labes, quam partibus inferunt, & exigua sit, & remediis sponte obvia.

2. At vero gravia & periculosa sunt, quoties plura, conferta, maligna phagædenica sunt, potissimum si præternaturales præputii aut balani in viris; in fœminis vero earum pudendi partium, quas obsident, tumefactiones inferant, unde phimosis, paraphimosis, crystallina &c. de quibus *cap. sequenti*, §§. 1. & 2.

3. Tandem pro deploratis habenda, si ex tumefactione nimia, aut acrioris contagii venerei rosione prima appareant incipientis gangrænæ signa in partibus tumentibus aut exulceratis, cum huic morbo mederi nulla arte liceat, nisi periculosa extirpatione, ut videbitur *cap. sequenti* §. 3.

4. Cæterum ulcuscula omnia, utcumque mitissima videantur, id proprium habent, quod luem vel præsentem attestentur, vel futuram prænuntient. Præsentem quidem attestantur, si sine suspecto concubitu appareant, quoniam a latente veneno ea produci necessum est. Futuram vero prænunciant, si ab impuro concubitu immediate producantur, quoniam intro admissum virus arguunt, quod a sanguine semel exceptum nec parciore pure ab ulcusculis manante satis unquam exhaustum, luem veneream tandem aliquando tardius citiusve illaturum sit.

5. Nihilominus tamen ultro confitendum compertum esse experientia nonnullos, qui venereis ulcusculis olim laboravere, vitam deinde omnem

omnem transigere a quocumque luis symptomate plane immunem, quod suscepta veneni quantitas remediis forsan olim discussa sit, sive quod optima, qua illi valent, constitutione sensim in sanguine domita fuerit atque superata, ut supra vidimus *Cap.* 5. *Libri II.*

6. Quapropter etsi ulcuscula venerea, si olim prægressa sint, latentis luis venereæ suspicionem jure importare videantur, haud tamen licet hoc unico argumento ægrum frictionibus præcipitantius damnare, nisi simul accesserit adminiculi instar pathognomonicum quoddam symptoma, vel æquivocorum symptomatum talis syndrome quæ pathognomonico signo æquipolleat, unde possit latentis luis veritas certius colligi, ut infra videbitur, *Lib. IV. Cap.* 4.

§. V. CURATIO.

Si ulcuscula, quæ cariem pudendi constituunt, a latente lue dependeant, infectis una salus est, morbum quam ocyssime frictionibus eradicare juxta methodum infra tradendam. Frustratio enim non curatio esset virus levioribus remediis oppugnare, quod mitigationem nullam, quæ diuturna sit, admittit, & quod si aliquando sopiri videatur, solet inde brevi ferocius recrudescere. Curatio ulcusculorum.

Imo vero ad ipsa ulcuscula, quæ a recenti concubitu producuntur, tutissimum foret eamdem methodum statim experiri, cum eo tantum modo virus quodcunque sanguini inest, perfecte educi aut extingui possit sine ullo recidivæ periculo, quod ab aliis methodis haud ita certo expectare liceat.

Attamen quoniam ægrotantes ab operosiore frictionum methodo plerumque abhorrent, quippe qui leviusculo malo se affectos esse arbitrantur, cogimur ut plurimum breviore via curationem aggredi juxta therapejam modo tradendam, quæ licet ad ulcuscula, quæ ab inveterata lue dependent, parum utilis sit, plerumque sufficit curandis aliis ulcusculis, quæ a recentiore causa producuntur.

Porro autem juxta eam methodum tribus indicationibus satisfaciendum est: Primæ; ut phlogosis pudendorum, qualem uber ulcusculorum progerminatio inducit, caute temperetur & compescatur, ne balanus aut præputium in viris, vagina aut vulva in fœminis in consortium inflammationis trahantur: Alteri; ut virus, quod in sanguinem forte transfusum est, celeriter alteretur & corrigatur, vel eliminetur, ne mora invalescens sanguinem labe inficiat: Tertiæ demum; ut externa genitalium ulcera probe detergantur & mundentur, atque emollitis & discussis callis cicatrice feliciter obducantur.

I. Primæ quidem indicationi multa conducunt. 1. Venæ sectio, qua præsentius nullum est remedium ad inflammationem præcavendam, & quæ ideo, spreto inani Antiquorum præjudicio, debet in eo casu I. Therapeja ad primam

indicationem, hoc est ad compescendam phlogosim. casu pluries iterari ex alterutro brachio, pro ægrotantis viribus, ætate, temperie &c. & pro morbi vehementia, gradu periculo &c.

2. Frequens pudendorum, quæ male afficiuntur, ablutio, detersio, fotus cum decocto radicum althææ, nymphææ &c. seminis lini, florum malvæ, aut cum lacte tepido.

3. Admotio topicorum, quæ anodyna sint, de quibus fuse infra ubi de inflammatorio præputii aut balani tumore; quæcumque enim præsenti inflammationi medentur, possunt hæc eadem tanto facilius imminenti occurrere.

II. Therapeja ad indicationem alteram, hoc est ad virus debellandum.

II. Ad alteram indicationem 1. Utilis est Mercurialium usus, qualem supra proposuimus ad curationem gonorrhœæ *Cap.* 1. sive interne assumantur præparata ex Mercurio, ut Panacæa, Æthiops mineralis, Mercurius violaceus &c. sive externe tantum adhibeantur leviores inunctiones cum unguento mercuriali identidem repetitæ.

2. Præposito Mercurialium usui, qualiscumque fuerit, eatenus insistendum, donec prima appareant imminentis ptyalismi indicia, quæ ut cohibeantur æger statim purgandus est. Iterandus deinde Mercurialium usus & suo quoque tempore iteranda purgatio: Sic pluries alternando pro morbi natura ac Medici prudentia.

3. Verum per id tempus cavendum est, ut supra monuimus, ne liberior aer frigore aut humore motam a Mercurialibus perspirationem coerceat: Hinc enim rheumatismi, catarrhi, imo & periculosæ ad interanea fluxiones inducerentur.

4. Post sufficientem Mercurialium usum, modo adiposa ægri constitutio permittat, aut suadeat pituitosa temperies, ptisana sudorifica de qua supra, ex radicibus Chinæ & Salsæparillæ, lignisque Guajaci & Sassafras, & pulverato antimonio decoctione parata, utilis erit ad exsiccanda ulcera & reliquias contagii evertendas. Cavendum tamen ne cum Chirurgorum vulgo ægrotantes quivis nullo discrimine acriore hac ptisana ingurgitentur seu potius torreantur.

III. Therapeja ad tertiam indicationem hoc est ad detergenda & consolidanda ulcera.

III. Tertia indicatio tria intendit, 1. Ut ulcera probe detergantur; 2. Ut calli, si qui post detersionem supersint, discutiantur & resolvantur; 3. Denique ut cicatrix firma obducatur.

1. In eo consistit optata detersio ut mucosa seu sebacea materies, quæ ulceris fundo impacta inhæret, avellatur & interna ulceris facies ita renovetur vel saltem mundetur, ut roseo colore suffundatur, qui carnis probæ notæ succrescentis & ad cicatricem properantis indicium est.

2. Si mucor paucus sit, lævis, albus, mollis & rarus, poterit exstirpari levioribus cathæreticis, ut solutione simplicis vitrioli Cyprii; collyrio vulgari Lanfranci; aqua quæ collyrii Lanfranci vicaria est & quæ ad pudendorum cariem paratur ex aluminis rupei partibus

iij.

iij. & æruginis parte in f. q. vini rubri decoctis; vel unguento sequente quod a multis laudatur.

℞. *Lapidis calaminaris*, ℥ß.
Sulfuris
Et argenti vivi ana ℥j.
Terebinthinæ q. f.
M. In formam unguenti, add. *tantillum axungiæ fuillæ non falitæ.*

3. Plerumque tamen ad cathæretica fortiora confugiendum est, ut densus & compactus mucor, qui ulceris fundum pertinacius occupat, radicitus evellatur. Istiusmodi sunt lapis causticus vulgaris, vel lapis infernalis ex solutione argenti paratus, quibus ulcera levi & suspensa manu attinguntur; vel quæ cæteris palmam præripiunt præparata varia Mercurialia, quibus ulcera insperguntur, ut præcipitatum rubrum vel flavum iterata spiritus vini deflagratione prius mitigatum, & cum æquali cerussæ pulveratæ parte commistum; imo vero præcipitatum album, non modo pari artificio edulcatum, sed etiam quoniam acrius est, cum ovi vitello igne indurato, & pauco melle Narbonensi ad unguenti formam in mortario marmoreo pistum & subactum.

4. Phlogosis, quam admota ea remedia rodendo inferunt, temperanda, si gravior sit, lacte tepido; decocto radicum althææ & nymphææ; aut mucagine seminum psyllii & lini aqua rosarum extracta &c. *fovendo*; vel cremore lactis recentis; vitello ovi aut solo, aut cum oleo liliorum subacto; albo rhasis, cataplasmate de mica panis &c. *apponendo*. Hæc autem sæpius iteranda, ut pars calens perpetuo & madeat & relaxetur.

5. Delapsus escharæ, si lentius procedat, promovendus butyro recenti, vitello ovi, digestivo simplici vel unguento basilicone cum oleo ovorum temperato: Eidem quoque fini conducunt cætera omnia remedia ex anodynorum familia, quæ primo articulo enumerata sunt, ut quæ emolliendo suppurationi faveant, atque adeo escharæ putrescentis sejunctioni a subjecta carne.

6. At quanticumque a nonnullis fiant hactenus laudata remedia; usu communi cæteris omnibus præfertur unguentum ἐυπόριστον sequens, ex præcipitati rubri probe loti parte j. & unguenti basiliconis partibus vj. vel viij. in mortario marmoreo pistis & una subactis, quod cæteris efficacius & tutius est; nam ferocia Mercurialium & corrosivarum partium balsamicis unguenti basiliconis partibus ita temperatur, ut blanda erosione superficiariam tantum escharam inurant sine phlogosi ulla, & simul erosa pars a basilicone ita emollitur, ut inusta eschara levior frustulatim cito decidat sine notabili ulceris incremento.

7. Vitanda semper cane pejus & angue escharotica fortiora, ut arsenicalia

calia præparata omnia; Mercurius sublimatus corrosivus; oleum glaciale vitrioli; aquæ stygiæ sive fortes ex nitro, vitriolo, alumine, sale marino ignis reverberii tortura distillando prolicitæ; aqua mortua sive secunda aurificum, qua jam solutum fuerit argentum, & dein injecto cupro præcipitatum; aliaque hujusce generis multa, quæ escharam profundiorem inurunt, & graviorem inflammationem excitant.

8. Si qui leviores calli in ulcere deterso & mundificato supersint, præstabilius est eos levi unguenti mercurialis seu Neapolitani inunctione per dies aliquot iterata sensim resolvere & discutere, quam nimio fortiorum cathereticorum usui pertinacius insistere, ut consumantur; cum inde, & æger inani dolore torqueatur, & parti notabile detrimentum accedat ulceris amplificatione.

9. Ubi primum totus ulceris ambitus remoto mucore & mollitis callis, mollis, lævis, roseus videbitur, a cathæreticis caute abstinendum, quæ rodendo ulcus perennarent, imo dilatarent; sed traumaticis sive vulnerariis tantum insistendum, quæ carnium succrescentium progerminationi faveant, ut balsamo Arcæi vel unguento simplici de basilicone.

10. Ulcus succrescente carne semel complanatum in cicatricem facile coibit eorumdem remediorum usu. Si tamen e re ita videbitur, poterit inspergi pulvere tuthiæ, pompholygis, cerussæ, terebinthinæ ad duritiem coctæ & pulveratæ, vel foveri elyxirio proprietatum Paracelsi, cujus efficaciam nonnulli ad hanc rem miris laudibus deprædicant.

11. Quod si morbus ægri negligentia aut incuria, nimia remediorum quæ adhibentur ferocia, errore diætæ, usu rerum venerearum, aut alia quacunque de causa ingravescat, & inflammato præputio vel balano in viris, aut pterygiis, carunculis vel clitoride in fœminis, urgentiora accidant symptomata; tunc ab escharoticorum usu desistendum, & intermissa curatoria therapeja solis palliativis aliquandiu utendum est; ut videbitur *sequente Capite*.

12. Debent simili methodo curari ulcera venerea quæ ad urethræ finem solent aliquando interne enasci, scilicet remedia eadem eodem ordine eademque cautione in urethram guttatim instillando, vel syphone breviore immittendo, vel penicillo introducendo, quæ toties in die iterari debent, quoties vel loci declivitate vel lotii emissione partem abstergi contigerit. Cavendum enim ne ad continenda unguenta urethræ ductus turunda obturetur, ut a Chirurgis interdum peccari novimus magno profecto ægrorum infortunio, cum virulenta materies quæ ab ulceribus extillat, introrsum ea ratione coerceatur, & rodendo quæ sana sunt, morbum sensim augeat.

13. Cæterum toto curationis stadio mentula circumligato cingulo linteo supina suspendenda est, ut viæ declivitate motus liberior sit sangui-

ni

ni regressuro, quam ex prona sive pendula, adeoque levius immineat inflammationis aut tumefactionis periculum. Quod ad diætam vero, sufficit temperantem, humectantem & mediocrem imperare, nisi forse febris inflammatio aut aliud quodcumque gravius symptoma tenujorem suadeant.

CAPUT VIII.

De Affectibus variis, qui ab Ulcusculis venereis genitalium dependent, vel iisdem superveniunt.

§. I. DE TUMORIBUS PRÆPUTII ET BALANI UBI DE PHIMOSI, PARAPHIMOSI ET CRYSTALLINA.

DEscriptio. Si ulcuscula, quæ internam præputii faciem frænumve, aut ipsum balani dorsum coronamve obsident, multa, conferta, maligna, dolorifica sint, aut fortiorum escharoticorum abusu nimis irritentur, contingit inde gliscente labe ut vel præputium, vel balanus, vel uterque simul brevi infletur, crassescat, tumeat. Descriptio.

I. Præputium autem balanusque, cum inflantur, 1. Modo calent, dolent, rubent, prementi digito ægre cedunt, & cessante pressione prompte restituuntur; atque tumor ille *inflammatorius* sive *phlegmonodes*. I. Tumoris præputii & balani.

2. Modo vero caloris, doloris, ruboris expertia videntur quasi pellucere sero turgida, & prementi digito ita cedunt, ut impressum vestigium diu retineant; atque tumor ille *serosus* sive *œdematodes*.

3. Denique modo caloris, doloris & ruboris expertia quidem sunt, sed simul ita renitentia ac dura, ut digiti pressionem eludant; atque tumor ille *durus* seu *skirrodes* appellatur.

II. Porro præputium, quacumque ratione intumescat, modo in extremo limbo coarctatum glandem ita stricte concludit, ut ad posteriora deduci non possit, & ille status græco nomine *phimosis* dicitur, hoc est *ligatura*: modo vero pone balani coronam retractum ita corrugatur & constringitur, ut ad anteriora adduci nulla arte queat; & status ille præcedenti contrarius, *paraphimosis* appellatur, hoc est *circum-ligatura*. II. Phimoseos & Paraphimoseos.

III. Pari ratione qualiscumque fuerit balani tumor, solent non raro, si infarctus gravior & diuturnior sit, ex ejusdem facie quæ in paraphimosi denudata est, vel ex margine præputii quo contegitur in phimosi hydatides emergere seu *bullæ aquosæ & cristallinæ*, quæ plænæ limpha tenui vel crassa, limpida vel subrussa, opaca vel diaphana, sola vel cum aere permista; numero, magnitudine, prominentia variæ, modo summum glandis apicem, modo coronam, modo dorsum, modo latera occupant; quin imo efflorescunt quandoque in phimosi & paraphimosi ex ipso præputio præputiive fræno. III. Et bullarum crystallinarum.

Hæc autem singula non virorum tantum propria sunt, sed mutan- Partes similesque affe-

ctiones observantur tum in fœminis.

dis mulieribus quoque communia ex eadem causa.

Nam. 1. Vulvæ labia nymphæ sive pterygia, clitoris ac clitoridis præputium, & carunculæ myrtiformes quæ vaginæ ostium obvallant, si ulcusculis defædentur malignioribus, tument & inflantur pari modo ac præputium aut glans in viris; tumorque inde obortus simili prorsus ratione *inflammatorius*, *œdematodes* vel *skirrhodes* est.

2. Quod si carunculæ myrtiformes aut vaginæ ostium ulcusculis gravioribus tentari contigerit, inde gravis superveniet vaginæ coarctatio ligaturam referens, quæ *phimoseos* nomen jure meretur.

3. Imo vero prodeunt interdum ex tumentium partium superficie hydatides seu vesiculæ lympha plenæ, quæ *crystallinas* virorum *bullas* figura, qualitate, natura referunt.

Tum in cinædis.

4. Simile quid in catamitis pathicisque observatur, si in ano ex impura venere ulcera caroethea contrahant: Inde enim, quandiu ulcera sæviunt, & gravem extremi recti inflammationem, & morbosam podicis arctitudinem seu *phimosim* experiuntur.

Tum in mammis nutricum, quæ lactando inficiuntur.

5. Demum nec dispar est nutricum conditio, quæ lactando virus concipiunt; nam experientia compertum est mammarum papillas, si ulcusculis venereis basim depascentibus male habeant, inde mustum tumere in apice & morbosa juxta basim constrictione coarctari.

Tument varia genitalium loca.

Causæ. Arteriæ ad præputium & glandem, sicut ad cæteras corporis partes, communi alveo geminum humorem, sanguinem & limpham deferunt, qui invicem secedentes peculiaribus distinctisque vasis, sanguis venis, limpha limphaticis ductibus inde regrediuntur. Quamdiu humores illi avehuntur copia eadem qua adfecti sunt, tandiu præputium & glans nativam formam & mollitiem retinent; sed si quacumque de causa minori copia revehantur quam confecti fuerint, tunc pro hærentis & collecti humoris copia præputium & glandem inflari & intumescere necesse est.

Potest autem advecta sanguinis & limphæ copia copiam revectam excedere causa gemina, quam utramque præputium & glans cum cæteris quibuscumque partibus communem habent. 1. Si parcior sanguinis aut limphæ copia a præputio vel glande deducatur, quam pro more solito, non imminuta eorumdem humorum copia quæ adducitur. 2. Si solito uberior eorumdem humorum copia adducatur, non adaucta copia quæ deducitur, vel saltem non adaucta ad eumdem modum.

I. Quia sanguis & limpha revehuntur parcius.

I. Ideo quidem sanguis & limpha parciori copia a præputio aut glande recedunt, quam qua accessere, quod vasa quibus inde devehi solent; angustata jam amplitudine solito strictiorem viam regressuris permittant, & idcirco eodem velocitatis gradu minorem eorumdem copiam jam deducant. Duas autem causas agnoscimus angustatæ amplitu-

plitudinis vasorum venosorum quibus sanguis, & limphaticorum quibus limpha a præputio vel glande deferuntur.

I. Propter compressionem.

1. Compressionem, quam ab appositis duris ac renitentibus corporibus vasa illa patiuntur. Inde fit ut ulcuscula dura, callosa, conferta, si majores venarum ramos aut limphæ ductus ambiant vel obsideant, qui a præputio vel glande redeunt, mole, duritie, numero cavitatem eorumdem premendo difficiliorem reddant regressum limphæ aut sanguinis, ac ideo præternaturali præputii aut balani tumefactioni locum præbeant.

2. Propter constrictionem.

2. Constrictionem, quam sanguifera vasa aut limphatici ductus a circumjectis tendineis aut musculosis præputii vel balani fibris spasmodice contractis experiuntur. Inde est quod ulcera eadem, si intensius doleant, vel natura vel imprudenti escharoticorum abusu, dum convulsiva inde cietur ex sympathia fibrarum constrictio; interjectos vasorum ductus nimium coarctent, sanguinis aut limphæ decubitum in præputium vel glandem producant.

II. Quia advehuntur uberius, nempe quod a vicinis partibus admitti non possint.

II. Ideo vero sanguis & limpha solito uberius ad præputium vel ad glandem affluunt, quod præcluso ad viciniores partes aditu in vasa collateralia quæ ad præputium vel ad glandem tendunt, cogantur copiosius divertere. Hæc locum habent quotiescumque alterutra illarum partium jam ante inflammatur: Cum enim communes ab arteria pudenda exteriore ramos habeant balanus præputiumque, si sanguis quem truncus arteriæ continenter devehit, non possit surculos qui balano prospiciunt, pervadere, quoniam propter inflammationem sanguine hærente nimium turgent, atque ideo facile permeabiles non sunt, cogetur in collaterales, qui ad præputium pertinent, copiosus irrumpere atque adaucto cruoris affluxu præputii phlogosim vel inflammationem advocare. Sic vicissim si sanguis trunco communis arteriæ advectus non possit in præputium jam inflammatum pro rata parte ut ante derivari, totus in balanum congeretur, quem ideo inflammabit. Inde est quod inflammatio balani cum præputio, aut præputii cum balano mutuo tam facile communicetur, ut utraque pars, si non æque cito, at saltem simili labe ex æquo plerumque afficiatur.

Quibus de causis balanus citius quam præputium.

Contingit autem balanum citius quam præputium, aut præputium citius quam balanum, aut utrumque simul inflammari ex peculiari ulcerum venereorum sede. Si glandis quidem coronam ambiant, comprimendo peculiaria vasa quæ sanguinem a balano revehunt, glandis solius; si vero radices præputii occupent, vasa alia quæ a præputio redeunt angustando solius præputii; demum si utrique parti insideant, simultaneam balani & præputii inflammationem advocabunt.

Quibus de causis e contra præpu-

Cæterum varia futura est tumoris species in præputio aut balano pro varia restagnantis humoris natura: 1. *Phlegmonodes* quidem, si venis com-

T 2 pressis

tilum ci- cius quam balanus tumeat. pressis vel constrictis nisu validiore sanguis ipse hæreat, & hærens in vasa limphatica vi irrumpat; 2. *Oedematodes* vero, si momentum compressionis aut constrictionis debilius sit, & vasa limphatica, quæ molliora sunt, angustando, limphæ tantum coercendæ compar; 3. Demum *skirrhodes*, si limpha quæ in præputio aut balano retineiur, spissa, viscida, glutinosa sit, adeoque mota dimissis sensim tenujoribus partibus in callum facile indurescat.

Symptomata. I. Phimosis aut Paraphimosis. *Symptomata*. 1. Inflatum præputium, ut dictum est, modo in extremo limbo coarctatur, & glandem ita comprehendit, ut ad posteriora reduci non possit unde *phimosis*, modo contra pene coronam corrugatur & glandem ita constringit, ut ad anteriora non possit deduci, unde *paraphimosis*. Prius quidem accidit iis, quibus præputium natura longius est, præsertim in duobus casibus, 1. Si ulceribus erodatur vel circa frænum vel circa extremum marginem, unde supremus ejusdem limbus angustior fiat. 2. Si præputii tumefactio balani tumorem tempore præcedat, atque adeo possit tanto facilius balanum nondum tumefactum comprehendere. Posterius vero verpis & apellis, potissimum in contrariis totidem casibus, 1. Si ulcera posteriorem præputii partem juxta radicem infestent, unde decurtatum præputium retrorsum corrugatur; 2. Si tumor præputii tumefactionem balani tempore subsequatur, neque adeo possit commode balanum jam tumentem obvolvere.

2. In phimosi urina sub præputio interdum restitat. 2. In phimosi, cum urina dum mingitur nequeat ex angustato præputii summo foramine eodem tempore effluere, quo ab urethra defluit, necessum est ut non pauca ejusdem copia introrsum regurgitet, & supter præputium restitans balani & præputii faciem dolorifice irritet & inflammet mora, acrimonia, salsugine, unde ulcuscula latiora, profundiora, maligniora in dies fiet.

3. In paraphimosi adest dysuria & stranguria. 3. In paraphimosi vero, cum urethra præputio nimium constricta ægre pateat urinæ exiturienti, necessum est 1. Ut mictio guttatim fiat & quasi ex stillicidio, unde *stranguria*; 2. Ut gravi stipetur dolore, quem ciet urina, dum in inflammatam & angustatam partem fortius incurrit, unde *dysuria*; 3. Ut spasmodico erethismo, quem dolor inducit, inflammatorius balani & præputii tumor intendatur, unde *ulcusculorum incrementum*.

4. In utraque superveniunt bullæ cryſtallinæ. 4. In utroque casu manifestum est vasa sanguifera & limphatica præputii & balani stagnante humore ultra modum turgere; debet ergo in utroque casu limpha seu serum sanguinis e distractis vasis vi exsudare, & subter divulsam cuticulam in unam pluresve hydatides, sive bullas colligi crystalloides, prominentes quidem vel complanatas, latas vel angustas pro limphæ copia; plenas vero sero limpido vel subruffo, tenui vel crasso, pellucido vel opaco pro qualitate effusæ limphæ.

5. Imo

5. Imo vero si vesiculæ diutius integræ duraverint, continget tandem flatu semiplenas observari, quia nempe bullulæ aereæ, quæ in limpha intermixtæ latent, sicut & in cæteris quibuscunque liquidis, diutina caloris inflammatorii efficacia sensim extrusæ serosi humoris, qui pro parte tandem evanescit, locum occupant in bullarum summo. 5. Quæ successu temporis flatulentæ fiunt.

6. Descriptæ bullæ multis variisque genitalium locis insident: Scilicet in paraphimosi denudatæ glandis superficiei aut coronæ, vel rugis frænove corrugati præputii; in phimosi vero externæ præputii faciei, supremo ejusdem limbo aut summo balani apici, prout pars unaquæque exiturienti sero debilius renititur. 6. Et quæ variis insident pudendorum locis.

7. Docuit experientia phimosi & paraphimosi, bullisque crystallinis frequenter laborare mentulatos & potissimum si cum impura muliere, quæ junior vel arctior sit, rem habeant: Frequentissime vero qui venere abutuntur sodomitica. Et sane quo præputium & balanus fortius perfricantur & fricatione magis atteruntur & quasi contunduntur, eo cæteris partibus inflammationi virulentæ gravius patent, & exsudanti limphæ cedunt facilius. 7. Ac in pædiconibus frequentissimæ sunt.

8. Quotiescunque præputii vel balani inflammatio gravior erit, febrem inde accendi toties necesse futurum est, tum anomalia circulationis sanguinis, quam inflammatio infert; tum dolore urente, quo inflammata genitalia torquentur; tum demum virulentis miasmatis in sanguinem ab ulcerata parte tacite exhalantibus, quæ singula suo quæque modo inducendæ febri symbolam conferunt. 8. Inflammato præputio vel balano febris supervenit.

9. Cæterum quæ de viris dicimus, debent quoque mutatis mutandis de fœminis intelligi, si ea phimoseos specie laborent, cui possunt ipsæ obnoxiæ esse. Scilicet 1. Mictio difficilis & dolorifica futura est; *difficilis* quidem, quia urethra ab inflammatis partibus coarctabitur; *dolorifica* vero, quia urina dum effluet, inflammatas aut ulceratas partes distrahet aut irritabit. 2. Inde manifestum accedet augmentum inflammationi & exulcerationi affectarum partium, quas lotium irritando durius habebit. 3. Tandem, si ea nimia sint, serum a stagnante sanguine sensim expressum subter cuticulam colligetur in crystallinas hydatides, bullis, quæ in virorum genitalibus inflammatis emergunt, forma, qualitate, causa simillimas. Solent autem istiusmodi hydatides in fœminis efflorescere potissimum in vulvæ labiis, nymphis sive pterygomatis, clitoride, clitoridisque præputio & carunculis myrtiformibus, quoniam partes illæ cum laxæ sint & pendulæ, hærente sanguine facilius turgent. 9. Quæ singula mutatis mutandis communia sunt cum fœminis.

10. Nec dispar est conditio catamitorum pathicorumque, in quibus ani confinia ulcusculis venereis & phimosi tentantur: inde enim fæcum egestio parca, difficilis, dolorifica est; quin imo crescente in dies morbi 10. Cum catamitis.

malitia si negligatur, crystallinæ bullæ ad ani marginem non raro prodeunt, bullis modo descriptis plane compares.

11. Cum nutricibus. 11. Tandem nutrices ipsæ, quæ lactatione labem concepere, & quibus contingit ut mammarum papillæ inflammatæ & ulcerosæ phimosi stringantur, 1. Experiuntur simili successu lactationem difficilem & dolorificam, quia lac per constrictos inflammatæ papillæ ductus manare non potest, nisi parcissime & ægerrime: 2. Habent plerumque papillas variis hydatidibus obsitas, nisi urgenti morbo prompta adhibeatur medela.

Diagnosis tumoris balani vel præputii. *Diagnosis.* I. Morbi quidem natura evidens est, cum tumor præputii vel balani in viris; variarum vulvæ partium aut ostii vaginæ in mulieribus; marginis ani in catamitis; demum papillarum in lactantibus, vel ipsis sensibus obvius fit.

Ac diversæ tumoris speciei. II. Nec difficilius est morbi speciem dignoscere, cum sensuum testimonio perinde manifestum sit an tumor ille rubeat, caleat, doleat, & inflammatorius; an mollis, laxus, indolens, & œdematodes; demum an durus, renitens, indolens, & skirrhodes sit?

Phimoseos & paraphimoseos. III. Licet pari modo & tactu & visu diversum præputii situm observare, atque adeo phimosim, in qua præputium in extremo limbo coarctatum glandem totam contegit, a paraphimosi distinguere, in qua denudatus balanus a præputio ad glandis radicem retracto constringitur.

Bullarumque crystallinarum. IV. Similiter sensuum eorumdem adminiculo facile est certo pronuntiare de præsentia, numero, qualitate & situ bullarum limphaticarum seu hydatidum crystallinarum, quæ in pudendis efflorescunt in utroque sexu.

Singularumque causarum, quibus inducuntur. V. Demum nec obscurum esse potest judicium de morbi causa, cum oculis quidem pateant ulcuscula, quæ genitalia obsident, & a quibus morbus producitur; aliunde vero manifestum sit ea ulcuscula ab impura venere ortum ducere tum ægrotantis confessione de impuro vel suspecto concubitu querentis, tum descriptione ulcusculorum venereorum superius tradita *præcedente Capite*.

VI. Proinde haud difficile est cavere ne venereus præputii & balani aut muliebrium tumor, vel venerea earumdem partium phimosis vel paraphimosis, quæ remediis ægre cedunt & periculo numquam vacant, temere confundantur cum tumefactione vel constrictione quavis, quæ iisdem partibus accidunt quandoque ex leviore phlogosi & sine ulcusculorum præsentia, scilicet vel paulca contrectatione sæpius iterata, vel laboriosa & difficili venere, quantumvis pura, qua cum teneriore virgine vir mentulatus sæpius usus sit; & quæ proinde periculi immunes sunt, & sponte brevi discutiuntur, modo ægrotantes a causa qua inductæ sunt, se abstinere velint.

Prognosis in genere. *Prognosis*. Tumor qualiscunque præputii & balani, qui ab impura venere

nere originem ducit, I. Semper gravis est, tum ratione symptomatum, cum dolorem, inflammationem, stranguriam &c. comites habeat; tum ratione causæ, quæ contumax & maligna vel altas radices jam egit, vel brevi actura est, nisi cito occurratur.

II. Semper periculosus est, cum in gangrænam & sphacelum plerumque desinat, quibus mederi fere non licet, nisi circumciso præputio, imo amputato veretro, si labes altius penetraverit.

III. Demum semper curatu difficilis est, cum vitioso quasi circulo penis quidem ulcuscula a præputii & balani tumefactione, tumefactio vero præputii & balani ab ulcusculis penis vicissim vires mutuentur; & cum ambo simul ab interna causa, nempe seminio venereo ita foveantur, ut artem diu eludant & aliquando superent.

IV. Itaque quamvis prognosis numquam fausta esse possit, varie tamen varianda est, atque adeo magis vel minus funesta institui debet.

Quæ in particulari varia instituì debet.

1. Pro natura quidem & specie tumoris; hinc affectus gravior & periculosior censendus est, si tumor inflammatorius sit, ut qui graviora inferat symptomata, & in gangrænam sæpius celeriusque desinat: Contra minus gravis & minus periculosus, si œdematodes fuerit, quia mitioribus stipatur symptomatis, neque tam tristem exitum minatur: Demum curatu difficilis & maxime contumax, si skirrhodes, quoniam limpha in callos indurata ægrius discutitur, quam hærens vel devius sanguis, aut limpha stagnans quidem, sed fluida.

1. Pro tumoris specie.

2. Pro ratione & gradu tumoris; scilicet eo magis minusve gravis, periculosus, contumax futurus est tumor qualiscunque præputii & balani inflammatorius, œdematodes, skirrhodes, quo inflammatio, œdema, skirrhus, magis minusve intensa & gradu majora vel minora futura sunt.

2. Pro tumoris gradu.

3. Demum pro effectibus, quos tumor advocat; sic morbus periculosæ plenus est aleæ. 1. Si dolor acer, stranguria urgens, febris ardens &c. adsint, unde manifestum fiat, omnia brevi in pejus ruitum ire. 2. Si in graviore phimosi inflatum præputium glandem ita contegat, ut ulcuscula, quæ sunt prima mali causa, nec detergi nec curari possint, aut si in paraphimosi intensiore glans corrugato ad posteriora præputio tam arcte constringatur, ut præcluso sanguinis regressu inflammatio invalescat cum gangrænæ periculo. 3. Tandem si in præputio aut balano ex inflammationis intensione & diuturnitate, bullæ seu hydatides crystallinæ efflorescant, quæ sunt veluti prima gangrænæ incipientis indicia.

3. Pro tumoris effectibus.

Curatio. Tribus indicationibus in genere satisfaciendum est, quæ subsidiario veluti ordine sibi succedunt: Primæ, ut pacatis vel temperatis sanguinis motu, fervore, orgasmo, partisque affectæ dolore tensione & erethismo, fausta promoveatur inflammationis & intumescentiæ resolutio: Alteri, si ea secus eveniant, ut saltem imminens

In curatione tres sunt indicationes.

præcaveatur gangræna, remota diligenter causa, a qua metuenda videretur: Tertiæ denique si morbus autem eluserit, ut incipiens sphacelus celeriter reprimatur, si ita liceat, vel cæteroquin crudeli sed necessaria operatione cito extirpetur.

Prima ut inflammationis resolutio procuretur.

I. Itaque ex legibus primæ indicationis, 1. Sanguis in principio largiter mittendus est ex venis cubiti alterutrius, non modo ter quaterve, sed etiam si morbi vehementia ita postulaverit, quarta quaque hora per unum aut alterum diem, ut depletis ea ratione vasis, fractoque cordis & arteriarum pulsu nimio; cruoris quidem affluxus ad partem dolentem parcior sit & debilior, refluxus vero uberior faciliorque.

2. Ab omni escharoticorum & cathæreticorum usu illico caute abstinendum, ne gravi dolore quem cient, fibrosa partium stamina convulsive ita crispentur, ut solitus sanguinis commeatus difficilior inde fiat.

3. Imo vero contra adhibenda sedulo emollientia, relaxantia, paregorica, quæ dolorem compescendo & erethismum mitigando cruoris circulationi faveant. Conducibile est in hunc finem partem affectam fovere, lacte subtepido solo, vel cui flores & cortex medianus sambuci incocti fuerint; decocto radicum althęę & nymphęę; infusu mucaginoso seminum psylli & lini in aqua rosarum &c. vel summo peni tepide admovere cremorem recentem seu florem lactis; cataplasma de mica panis cum croco & ovi vitello, vel quod efficacius est, admista saponis albi rasura temperatum &c.

4. Utile est in eumdem finem tum somnum, si dolore nimio impediatur, narcoticis conciliare, ut Decocto unius alteriusve capitis papaveris albi. Syrupo de diacodio ab ℥ß. ad ʒvj. Opio vel laudano a gr. j. ad ij. Tinctura anodyna a gutt. xx. ad xxx. Pilulis de cynoglosso a gr. v. ad x. &c. tum alvum quotidie laxare enematis emollientibus, diluentibus, eccoproticis, ex aqua fluviatili tepida, pura; vel oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti, melle violaceo aut mercuriali, medulla cassiæ &c. temperata.

5. Si febris comes adsit, ut fere perpetuum est quotiescumque tumor inflammatorius gravior est, ęger a solidoribus cibis interdicendus & jusculis tantum vel dilutis cremoribus nutriendus est; largus simul potus imperandus est tenuioris jusculi ex pullo gallinaceo, vel ptisanę ex decoctis radicibus althęę, nymphęę, acetosę, cichorii &c. addita pro libra qualibet semi-drachma crystalli mineralis vel salis prunellę. Demum bis in die propinandę emulsiones dilutiores ex seminibus frigidis, semine lini, papaveris albi & cannabis, ut nimius sanguinis fervor efficaciter contemperetur.

6. Cęterum expedit ęgrum, si morbus urgentior fuerit, in lecto decumbere situ corporis supino, tum ut quietus otiose jaceat, tum ut remedia

dia commodius possint & admoveri & contineri, tum potissimum (a) *ut coles ad ventrem deligari possit, quod in omni curatione ejus necessarium est*, ut supra docuimus *cap.* 7. §. 5.

7. Dum hęc universalia in usum advocantur, topicis simul insistendum est, quę partis labem corrigant. Quamobrem si phimosis adsit glansque arctius contegatur, (b) *clystere auriculario inter eam cutemque inserenda est* vel aqua pura tepida; vel ptisana ex decocto hordei, cui dissolutum sit mel rosaceum, aut ex decocto radicis althęę, cui semen psylli infusum fuerit; vel aqua calcis dilutissima cum admistis aliquot sacchari Saturnini granis; ut quicquid sordium sub pręputio latet, eluatur, ulcera detergantur, phlogosis temperetur, demum ut rigidiores fibrę relaxentur & emolliantur.

8. Si vero glans in paraphimosi denudata sit, levi suspensaque manu decocto iisdem identidem eluenda & sovenda, ulcera singula accurate ab omni pure abstergenda, tuthia vel cerussa pulveratis inspergenda complicati pręputii rugę singulatim evertendę, ut detracta spurcitie possit inflammatio tanto facilius promptiusque resolvi vel saltem remitti.

9. At si vel in summo pręputii limbo in phimosi, vel ad balani dorsum aut coronam, pręputiive fręnum aut rugas in paraphimosi bulla seu hydatis limphatica emergat, quam vulgo crystallinam dicunt locus fovendus est decocto hordei cum melle rosaceo, lacte cui flores sambuci & chamęmeli incocti sint, aqua calcis cum saccharo Saturnino, vino tepido in quo ferrum ignitum extinctum fuerit, aut aqua vitę camphorata &c. leniora scilicet vel fortiora seligendo, prout necroseos periculum magis vel minus urgere videbitur.

10. Si urina parce, laboriose, dolorifice emittatur, aut si cum emittitur, pars subter pręputium regurgitet, expedit in utroque casu cannam plumbeam argenteamve tenuiorem in urethram intrudere, qua lotium facilius exeat, & aptatis funiculis ita continere, ut elabi nullomodo possit. Identidem tamen canna de industria removenda est, ut urethrę status exploretur, & ut sordes quę adhęrescunt eluantur.

11. Ubi primum partis inflammatio remiserit, ad usum blandorum resolventium properandum est, quę motum sanguinis & limphę urgendo, & systalticam partium contractionem sollicitando, affectę partis contextum pristinę laxitati, mollitiei, ductilitati restituant. Laudantur ex hoc censu lac decoctum cum floribus meliloti, chamęmeli, sambuci &c. quatuor farinis resolventibus in leni lixivio sarmentorum cocta, addito pulvere florum chamęmeli & meliloti oleoque chamęmelino; puls ex farina fabarum in decocto foliorum hyoscyami albi; cataplasma ex terra cimolia, quę

(a) Celsus, *de Medic. Lib.* 6, *cap.* 18.
(b) Celsus, ibid.

quæ in ſamiatorum ſive cultrariorum ſitulis ex ferri & cotis ramentis colligitur; cataplaſma ex pulpa radicis bryoniæ in aqua coctæ & foliorum hyoſcyami ſub cineribus maceratorum &c.

12. Si res pro votis ſucceſſerit, laxatum ſemel præputium verſus glandis radicem leniter reducendum eſt in phimoſi, ut ulcera quæ ſubtus latent, detergi & mundari poſſint. Id autem felicius numquam obtinetur, quam ſi balanus ſummis digitis ita comprimatur lateraliter, ut antrorſum protenſus ultra ſummum arctati præputii marginem ſenſim deducatur vi eadem qua præputium ipſum eodem tempore, ſed motu contrario retrorſum reducitur. Detectæ ea ratione tum balani, tum præputii facies eluendæ, detergendæ, everrendæ ſunt decoctis emollientibus, reſolventibus, detergentibus, quæ varie variare oportet pro diverſa ulcerum conditione. Quod ſi alicubi præputium glandi forſan coaluerit, levi manu invicem divellenda ſunt, vel diſſecanda ſummo ſcalpello.

13. Pari conſilio in paraphimoſi corrugatum præputium explicandum & ad interiora deducendum eſt, ſimul ac reſolutione relaxabitur. Id autem nequaquam tentandum eſt, ut a Chirurgis artis minus gnaris non ſemel tentatum novimus, ſummum glandis apicem impoſito digito retrorſum pellendo, cum ea ratione glans magis expandatur, adeoque latior ſupra annularem præputii ambitum magis extuberet, ſed contra balani latera ſummis digitis molliter ita comprimenda, ut glans longior inde fiat & exilior; ſimul vero præputium digitis iiſdem ad anteriora blande deducendum. Quo ſemel confecto oportet explicatas præputii rugas rugarumque ſulcos rite foveres eluere, detergere & relaxare decoctis variis, ſupra propoſitis.

14. Tunc remittente inflammatione, therapeja qualem ad venerea ulcera propoſuimus *præcedente Capite*, vel redintegranda eſt, ſi jam ante adhibita fuerit, vel jam de novo adhibenda, ut ea methodo ulcera quæ latebant ſuppurata, deterſa, mundata cicatrice tandem coaleſcant. Verum ſeligenda ſuppurantia, detergentia, mundificantia leniſſima; imo etiam anodynis & paregoricis plerumque caute temperanda, ne inflammationem renovare ullo modo poſſint.

15. In fine morbi alvus blando cathartico identidem ſubducenda, tum ut eliminetur cacochylia, quæ in primis viis congeſta eſt ex errore diætæ vel coctionis, tum vero ut ſubtrahatur veneni pars quod morbum etiamnum fovet. Utrumque ſcopum feliciter implet medulla caſſiæ ab ℥j. ad ℥jß. cum Mercurii dulcis granis xx. alternis diebus iteranda.

16. Cæterum cum evidens ſit venereas inflammationes præputii & balani vel contagio dudum latente produci, quod ſanguinem jam pridem infecerit, vel ſi a recens admiſſo forſan illatæ ſint, locum ſaltem dediſſe ut haud pauca concepti contagii para in ſanguinem de-

du-

duceretur, quandiu inflammationis vehementia debitæ obstitit paris detersioni, operæ pretium est in utroque casu, ut curatio felicius succedat & perfecta sit, morbo jam remittente mercuriales inunctiones adhibere, legitimas quidem & ex artis præceptis, quales infra proponemus *Lib.* 4. *cap.* 7. si certa sint luis indicia; leviores vero, quales jam sæpe proposuimus, si haud ita firma fuerit luis suspicio.

17. Universa quæ de viris hactenus attulimus, perinde conducunt fere singula mulieribus, sive mammarum papillas, sive muliebria venereo contagio tumentia, inflammata, contaminata habeant. Hæc eadem paucis mutatis de catamitis vera sunt, quibus anus tumore inflammatorio obsidetur ex ulcusculis venereis. In his enim ad summum duo sunt, quæ paulo scrupulosius attendenda videantur; prius quidem, ut tenuissima diæta ex solis jusculis statim imperetur, ne fæces, si nimiæ aut duriores essent, inflammationem augerent dum egerentur; alterum vero, ut alvus enematis quotidie liquetur, quæ sint ex genere anodynorum & paregoricorum, scilicet ex lacte, ex sero lactis, ex decocto radicum althææ, foliorum verbasci, cynoglossi, quatuor seminum frigidiorum, seminis lini, papaveris albi &c. ex jusculo pingui; quibus singulis admiscebitur ovi vitellus, vel saccharum album, vel oleum ex amygdalis dulcibus expressum; imo etiam præstabit quandoque oleum amygdalinum sincerum clysteris forma immittere.

II. Si vero arte elusa vel superata inflammatorius præputii aut balani tumor in dies ingravescat cum doloris, caloris, tensionis augmento, imo si ita persistat, ut usu propositorum remediorum intra sex septemve dies ad resolutionem proxime non tendat, merito timendum est in utroque casu ne stagnantis sanguinis copia & virulenti humoris mora in gangrænam desiturus sit. Quocirca advocato Chirurgiæ auxilio discindenda statim repagula, quibus sanguinis circulatio inhibetur vel retardatur, & via vi aperienda est stagnanti cruori, ut possit inde inflammatio vel resolutione celeri, vel tuta suppuratione feliciter terminari, ac proinde juxta scopum secundæ indicationis imminens præcaveatur gangrænæ periculum. Altera, ut imminens gangræna præcaveatur

Itaque eo fine, 1. In phimosi præputium incidendum est, non quidem supra balani dorsum, qua grandiora vasa perreptant, sed ad alterutrum vel utrumque glandis latus: Igitur intruso sensim inter præputium & glandem alterutro forficum scapo, qui simus sit & præpilatus, comprehensa cutis alte dissecanda est, & si unica sectio detegendæ glandi non sufficiat, compar in parte opposita instituenda est simili cautione. Quod si commode non possit præ angustia loci scapus forficum satis alte intrudi, specillum sulcatum seu striatum prius insinuandum est, cujus ope facilior certiorque via apici scapi aperiatur. Sunt quibus videatur præstabilius lo-

co

co forficum cultello tenujore uti ad formam scalpelli scriptiorei, cujus apex vel solus sed globulo cereo armatus, vel per crenam specilli prius immissi subter præputium pedetentim plano situ introducitur ad optatam altitudinem, & quo pertusum semel præputium retrahendo discinditur: Sed in re istiusmodi, quæ levioris momenti est, cuilibet ut suo sapiat ingenio facile permittendum censemus.

2. Simili consilio in paraphimosi annulares rugæ complicati præputii, quibus glandis corona arctius stringitur, vulgari scalpello, quod *Bistouri* dicunt, transversim dissecandæ incisuris aliquot perpendicularibus, quæ penis rectitudini respondeant, adductoque dein præputio super glandem rugæ ante constipatæ sedulo explicandæ sunt. Oportet autem incisuras præputii in præsenti casu, sicut incisiones ejusdem in præcedente opplere statim linamento sicco ad hæmorrhagiam restinguendam, ac postea digestivo simplici & deinde balsamo Arcæi curare, ut artis est.

3. In priore quidem operatione revoluto post incisionem præputio exulcerationes malignæ fœtidæque, quæ subtus latebant; in posteriore vero explicato præputio, fissuræ rhagadesque omnes, quę intra sulcos delitescebant, diluentibus, relaxantibus, resolventibus, vulnerariis, phagędenicis, qualia supra proposuimus, eluendę, suppurandę, detergendę, mundificandę sunt, donec ex artis legibus cicatrice tandem obducantur.

4. Si qua bulla cryſtallina nec resolutione evanescat, nec sponte disrupta diffluat, summo apice lata plaga incidenda erit, viaque paranda contentę limphę, ut stamina in confinio nimium distracta relaxentur, atque ea ratione pręcaveatur imminens gangręna, quam humor mora acrior illaturus esset. Deinde si qua appareant incipientis livoris signa, basis, bullę superficiarie prius scarificata contegenda est penicillo seu plumaceolo aqua vitę camphorata, tinctura myrrhę, vel collyrio Lanfranci imbuto, quę identidem renovabuntur, donec advocata suppuratione & delapsa syderata superficie, necroseos periculum decesserit.

5. Singula, quę attulimus de inflammatione genitalium in viris, perinde conducunt tum mulieribus, si vulva vel mammarum papillę; tum catamitis muliebria passis, si ani confinia venerea inflammatione nimium tumeant, quę remediorum efficaciam eludat & in gangręnam brevi abitura videatur, Scilicet partes, quę dolorifice distentę, cruore turgidę, siderationi proximę sunt, scarificandę confertis quidem incisuris, sed magis minusve altis pro contextus natura & sensus conditione. Deinde postquam sanguis stagnans, ichorve putrescens guttatim exstillaverint, resolventia, suppurantia, traumatica sive vulneraria, phagędenica adhibenda sunt ex artis legibus, dum partes deturgentes & nativam laxitatem adeptę cicatrice coeant.

Tertia, III. Tandem si morbus remediis major sit, & pręcisa spe omni averten-

tendæ gangrænæ, certa jam appareant necroseos indicia, tunc unus illus superest, ut in tertia indicatione proposuimus, incipientem scilicet gangrænam celeriter reprimere, vel si jam reprimi non possit, amputatione partis affectæ radicitus extirpare, sed de his infra, tertio hujusce capitis artic. ubi *de genitalium sphacelo*. aut gangræna incipiens reprimatur vel extirpetur.

§. II. DE PHYMATIS ET TUBERCULIS CALLOSIS CHORDISVE SKIRRHOIDIBUS BALANI ET PRÆPUTII.

Descriptio. Discussis venereis præputii aut balani tumoribus, vel sanatis ulcusculis supersunt interdum duriores & renitentes calli, numero & mole varii, modo in ipso partis contextu sepulti & solo tactu dignoscendi, modo prominentes & visui quoque obvii, qui si nodorum instar conglobati sint, *phymata* seu *tubercula* appellantur, *chordæ* vero si instar funiculi in longum porrigantur. Descriptio phymatum & chordarum.

Solent autem conglobata phymata in quacumque præputii aut balani parte adesse: Ea tamen potissimum loca affectant, quibus ulcuscula venerea profundiora insederunt, Hinc frequentissima in extremo præputii margine, in corona balani, in fræno quo balanus cum præputio committitur.

Sic etiam skirrhoides chordæ, etsi quamvis præputii aut balani partem occupare possint, frequentius tamen observantur in extremo præputii circulo, qui angustatur in phimosi; in rugis, in quas præputium complicatur in paraphimosi; in fræno præputii & in corona balani, quæ ulcusculis gravioribus & catenatim dispositis obsepta fuere. Dum skirrhodæa sunt.

Quandiu phymata seu chordæ hujuscemodi naturam calli seu skirrhi retinent, dolore, utcumque premantur, ac omnimodo sensu carent; sed ad summum si mole nimia tumeant, obstant ne libera sit præputii super balanum deductio vel adductio, atque adeo phimosim vel paraphimosim habitualem inferunt.

At vero accidit interdum, ut progressu temporis sensim intumescant, incalescant, lancinent & obscure doleant si comprimantur, si tento & rigente veretro veneri militandum sit, aut si jam iterato militatum fuerit, & tunc ad carcinomatoden naturam proxime degenerant. Dum carcinomata degenerant.

Quod si periculum inde imminens celeriter non præcaveatur, tractis in consortium vicinioribus partibus, auctaque in dies mole manifeste dolent, lancinant, calent, mutataque figura in apicem fastigiatum extuberant, quem cutis tensa, lævis, lucens, rubra obtegit; & tunc carcinoma confirmatum est, quod pro diversis situ aut mole phymatum vel chordarum, a quibus initium duxit, modo balanum præputiumve totum, modo partem tantum balani præputiive occupat. Dum sunt carcinomatodea

Quandiu cutis carcinomati superjecta integra est, necdum discissa, carcino

cinoma latens sive occultum dicitur; verum ubi primum tumoris incremento cutis dilacerata in ulcus abiit, carcinoma mutato nomine jam apertum & exulceratum appellatur.

Carcinomati prçputii balanive, sive occulto, sive exulcerato, omnia eadem accidunt symptomata, quç bubonis carcinomatodis propria esse supra diximus *Cap.* 6. §. 3. & tanto quidem intensiora, quanto sensus prçputii & prçsertim balani acutior est & magis exquisitus prç sensu glandularum inguinalium.

Descriptio eorumdem affectionum in fœminis. Hçc eadem in mulieribus etiam observantur simili de causa, in quibus vulvç labra, pterygomata sive nymphç, clitoris clitoridisque prçputium, & myrtiformes carunculç phymatis callosis istiusmodi interdum consita sunt, quç a prçgressis ulcusculis vel inflammationibus venereis supersunt: Imo vero in quibus non rarum est vaginç ostium chorda skirrhode annuli instar arctatum habituali quasi phimosi constringi, unde fit ut scortilla diobolaria, quç obviis quibuscunque corpus jam pridem vulgavere, post contracta venerea ulcuscula ementitam virginitatem aliquando prç se ferant.

Sicut autem in viris, sic & in fœminis callosa ea phymata & skirrhodes chordç solent interdum in tumores carcinomatodes & vera demum carcinomata sensim abire progressu eodem & çque funesto successu.

Et in catamitis. Utrumque catamitis etiam familiare est, in quibus post ulcerosam ani inflammationem venere contractam, tubercula phymataque varia ani marginem interdum obsident, dura, callosa & in cancrosam naturam sçpe degenerantia; & in quibus a causa eadem tanta est aliquando ani arctitudo, seu phimosis quasi habitualis, ab annullari chorda sKirrhode inducta, ut fçces nisi prius solutç & enemate quasi liquefactç sint, nequeant egeri, imo etiam nec eo pacto egerantur unquam sine dolore.

Phymata & chordç skirrhodes fiunt a limpha. *Causæ.* Calli omnes tumoresve callosi fiunt in parte molli ab humore viscido prçternaturam indurato. Debent igitur tubercula, phymata, chordç sKirrhodes tum balani, tum prçputii, quç singula ad callos tumoresque callosos pertinent, ab humore istiusmodi in prçputii balanive contextu spissescente dependere.

Sunt autem in summa duo tantum humores, qui prçputium balanumve alluant, sanguis nempe & limpha. Sanguis vero, cum ad suppurationem concipiendam natura comparatus sit, dum in parte quavis retinetur, vix unquam potest in callum indurari, neque adeo inde arcessenda videtur causa phymatum, tuberculorum chordarumque, quç in prçputio vel balano observantur. Superest ergo, ut tumores illi repetantur ab indurata limpha; cujus sane conclusionis veritatem abunde testantur & color phymatum, quç cum limpha inspissata ejusdem coloris sunt, nempe albicantis; & phymatum situs, quç iis partibus insident, ubi potissima est limphaticorum copia.

At

At vero non potest limpha in callos unquam indurari, nisi hæreat; tandiu enim inspissationis impatiens est, quandiu jugi fluxu indesinenter renovatur circulando. Hæret autem duabus de causis, 1. Quia stagnat copiosius collecta intra ductus distentos quidem, sed tamen integros: 2. Quia extravasatur e laceris ductibus effusa inter vasorum vicinorum interstitia. Utrique causæ locum esse in venereis præputii & balani tumoribus & ulcusculis manifestum est, in quibus 1. Vasa limphatica comprimuntur & angustantur, unde limpha in tenuioribus horumce vasorum capillamentis cogitur cumulari & stagnare; 2. Exiles limphaticorum ramuli nimia copia limphæ congestæ discerpuntur, unde cogitur collecta limpha guttatim effundi & extravasari.

Quæ ibidem hæret vel congestione, vel extravasatione.

Verum non sufficit ad callorum genesim limpham hærere, sed præterea opus est ut hærendo inspissetur, dimissis statim tenuioribus partibus, quæ aquosæ sunt, deinde ad intimiorem contactum adductis cæteris, quæ crassiores sunt & viscidæ. Dimittuntur quidem partes tenuiores & aquosiores, tum quia copia & pressione lymphæ pone urgentis exsudant, tum quia calore & æstu partis exhalant. Ad intimiorem vero contactum adducuntur partes cæteræ, tum quia jam exulant partes aquosiores, quarum interventu sejungebantur, tum quia ab admisto contagio venereo acido aut salso-acido densius constipantur.

Et ibidem spissescit tum exhalatione partium aquearum, tum efficacia veneni venerei.

Hæc omnia una simul concurrunt in tumoribus, ulceribusve venereis, ad producenda in præputio aut balano phymata: Siquidem 1. Vasa collecta lympha turgent; ergo pressu debent exsudare partes limphæ tenuiores: 2. Calet & æstuat pars inflammata; ergo debent partes eædem exhalare fervore: 3. Partes crassiores limphæ dimissis semel tenuioribus in se propius accedunt; ergo debent strictius densari; 4. Demum inspiratum limphæ inest contagium venereum, cujus natura acida est aut salso-acida; debet ergo limphæ crassamentum magis inde constipari. Proinde nequaquam mirum est, si ea causarum syndrome phymata callosa, post diuturnos tumores venereos aut graviora ulcera, in præputio & balano tam sæpe observentur.

Modo quidem discreta, conglobata, orbicularia, chalaziorum instar grandinosa futura sunt, si succedant vel discretis ulcusculis venereis, vel discretis congestionibus, quæ singulares areas ideo affectaverint, quod ibi forsan major fuerit texti inertia, seu uberior collectæ limphæ copia. Modo vero in skirrhodes chordas porrigentur, si ulcera quibus supersunt, una serie sibi invicem continua fuerint, vel quod frequentius est si peculiari partis conformatione congestio in longum extensa fuerit. Inde est *exempli causa*, quod in phimosi extremus præputii margo, qui angustatur; in paraphimosi ejusdem rugæ, quæ in sulcos complicantur; in utraque frænum & corona balani chordis skirrhodibus sæpissime obrigescant.

Causæ discriminum, quę in phymatis & chordis observantur.

Quæ-

Quæ singula de mulieribus, & de catamitis debent intelligi.

Quæcunque de phymatis venereis genitalium in viris dicta sunt, hæc eadem conveniunt phymatis quæ ex impura venere muliebria in fœminis, aut ani confinia in cinædis occupant. Nam & perinde fiunt congestione indurata limphæ; & peculiares quoque eorundem differentiæ in discreta seu orbicularia, & catenata seu in chordas porrecta a similibus causis perinde deducendæ sunt. Notandum tantum phymata in mulieribus & cinædis plerumque rariora esse quam in viris, quia ex vasorum situ partiumque conformatione fluxus sanguinis & limphæ minus inhibetur in venereis muliebrium aut ani, quam præputii vel balani inflammationibus & ulceribus.

Symptomata. 1. Absentia doloris & caloris.

Symptomata. 1. Quandiu limpha in phymatis chordisve sKirrhodibus indurata nullo cietur motu expansivo, tandiu nec locus est violentæ distractioni fibrillarum nervearum juxta positarum, nec compressioni vasorum sanguiferorum juxta repentium sanguinisve hærentiæ. Ergo per id tempus phymata chordæque tum dolore, tum calore vacare debent.

2. Phimosis aut paraphimosis habitualis.

2. Verum si mole ita nimia fiant, ut præputii ambitus angustetur, vel augeatur balani crassitudo, alterutro vitio perinde obstitura sunt deductioni vel adductioni præputii super balanum. Inde ergo inducetur habitualis phimosis vel paraphimosis.

3. Aliquando phimosis.

3. Itaque si angustatio sit in extremo præputii margine, vel si tumor in balano sit coronæ finitimus, in utroque casu præputium semel adductum ægre deducetur, potissimum si longius fuerit. Tunc ergo balanus denudari non poterit vel ægre denudabitur, atque adeo phimosis habitualis futura est.

4. Aliquando paraphimosis.

4. Contra vero si angustatio præputii sit in parte posteriore, aut si balani tumor ejusdem apicem occupet, deductum semel præputium ægre adducetur, præsertim si brevius sit. Tunc ergo balanus non poterit contegi vel ægre contegetur, atque adeo paraphimosis habitualis futura est.

5. Phimosis vaginæ in fœminis.

5. Pari modo in fœminis ostium vaginæ, si crassioribus phymatis vel chorda skirrhode obsideatur, angustiore rima patebit. Inde ergo fiet habitualis phimosis virginitatem mentiens in corruptis, quæ jam virum sæpius expertæ sunt.

6. Et ani in cinædis.

6. Similiter in cinædis, si ani confinia aut infima recti pars vel phymatis angustentur, vel chorda sKirrhode constringantur, tanta ani arctitudo seu phimosis futura est, ut fæces alvinæ ægre egerantur, imo etiam vix egeri possint nisi liquidiores & enemate jam solutæ.

7. Lancinatio frequens cum calore.

7. Quod si tandem acrimonia vel fervore sanguinis, errore diætæ, contrectatione vel fricatione nimia &c. phymata irritata vel agitata fortius subinde rarescant, nisu expansivo tum distrahent identidem continentes tunicas fibrasque nerveas intertextas, tum vasa circumflua comprimendo sanguinem retinebunt. Inde igitur frequens lancinatio cum caloris sensu, unde status in carcinoma proxime degener.

8. Si

8. Si limpha quæ in phymata induruit? satis mollis sit ductilisque, ut in putre liquamen possit resolvi, dum iisdem causis fortius & frequentius atteritur, inde suppurationem tacite concepturа est, vel in summo phymatum apice, unde renovatio ulcerum venereorum; vel in phymatum centro, unde abscessus; imo vero quandoque fistulæ, præsertim in mulieribus & cinædis, in quibus abscessus hujuscemodi, cum altius lateant, difficilius deterguntur. 8. Ulcera, abscessus, fistulæ.

9. Contra vero si limpha eadem strictius constipata & quasi cornea suppurationi impar sit, vi earumdem causarum sæpius impetentium magis in dies rarescat citra suppurationem. Inde lancinatio, calor renitentia, tumor intensius in dies urgebunt, viciniorésque partes in consortium sensim trahentur, unde carcinoma confirmatum sed tamen adhuc occultum. 9. Carcinoma confirmatum.

10. Demum si disrupta cute summum phymatis fastigium levi fissura dehiscat, hinc necessaria successione fiet exulceratio maligna, ichorosa, fungosa, phagædenica, in dies crescens, cum duris, granosis & replicatis labris, ut supra explicavimus *Cap.* 5. §. 3. atque adeo carcinoma jam non modo confirmatum, sed etiam exulceratum seu apertum erit. 10. Imo carcinoma exul. ceratum.

Diagnosis. 1. Præsentia, numerus, situs &c. phymatum callosorum & chordarum skirrhodum oculis patent.

2. Liquet similiter sensuum testimonio, an phimosi vel paraphimosi præputium stringatur, & ad qualem gradum in utroque casu.

3. Colligitur ex dolore lancinante, si recurrat identidem sed rarius, phymata ad carcinomatoden naturam latenter desciscere; si frequentius vero & fere continuo, jam descivisse.

4. Visu tactuque dignoscitur an carcinoma occultum sit exulceratumve an magnum, balanum aut præputium totum in viris, totam vulvam aut totum vaginæ ostium in mulieribus, totumve ani ambitum in cinædis; an parvum, exiguam tantum singulorum partem occupet; demum an laxum & mobile sit & a vicinis partibus sejunctum, possitque proinde radicitus extirpari sine labe nimia; immotumve & stabile vicinioribus partibus ita dudum accreverit, ut nullo modo possit exscindi sine earumdem amputatione.

Qua ratione dignoscatur præsentia phymatum & chordatum, cum skirrhodea sunt. Et cum in carcinomatoden naturam degenerant.

5. In viris & mulieribus nuptis viduisve genuina horumce morborum causa vel situ & indole callorum conjicitur, vel ægrotantium confessione manifesta est. Tum in viris.

6. At vero fœminæ quæ innuptæ sunt, & quarum ideo refert flagitia sua celare, raro satis ingenuæ sunt, ut se contagio contaminatas esse fateantur; imo potius audent malo dolo morbosam vaginæ arctitudinem impura venere contractam pro virginitate ostentare. Sed tantam impudentiam falsi arguere facile est, in iis saltem quæ veneri sæpius litavere, in quibus labia vulvæ & pterygia laxa, mollia, pendula sunt; fossa navi- Tum in fœminis.

cularis lævis, complanata, diducta; demum interior. vagina ultra primum limen quod morbose coarctatur, patula, ampla, attrita est, cum e contra in integris & virum nondum expertis angusta & rugosa sit.

Tum in cinædis. 7. Pari consilio cinædi quoque simulant non raro præternaturalem podicis arctitudinem, quam impuræ veneri & muliebri patientiæ acceptam debent, a prægressis vel præsentibus hæmorrhoidibus dependere. Sed mendacium vel inde manifestum est, quod coarctatio istiusmodi ab hæmorrhoidibus vix unquam induci possit; potissimum vero quod ea coarctatio in cinædis qui morbo corrupti sunt, perpetuo conjungatur cum ficis, mariscis, cristis aliisve ani tumoribus, qui veram coarctationis causam abunde denotant.

Prognosis. *Prognosis*. 1. Phymata callosa chordæque skirrhodes genitalium, quandiu exigua, mobilia, pauca sunt, nullius fere momenti putantur. Contra vero incommoda sunt, si numero, mole duritie præputium aut vaginæ ostium nimis coarctent & veneris usui officiant.

2. Malum, si phymata chordæve incipiant latenter in carcinomatoden naturam desciscere; pessimum, si jam desciverint, cum carcinoma confirmatum ferro tantum & igne reprimi possit.

3. Quandiu phymata carcinomatodea mobilia sunt & ferro radicitus exscindi possunt, superest salutis spes, magis minusve certa pro modo & gradu operationis qua utendum est ut extirpentur: Sed si ob situm vel adhæsionem cum vicinioribus partibus nequeant extirpari, tunc misera & ineluctabili morte sensim pereundum est.

4. In fœminis & cinædis phymata carcinomatodea rariora quidem sunt quam in viris, ut supra vidimus, sed graviore periculo in iisdem stipantur, quoniam altius recondita operationem difficilius admittunt, neque remediis æque obvia sunt.

Curatio. *Curatio* ad tria debet dirigi pro triplici morbi statu. 1. Ut phymata perfecte discutiantur & resolvantur, si mere callosa sint & indolentia. 2. Ut caveatur ne in carcinomata degenerent, si eo inclinare videantur. 3. Ut extirpentur quam celerrime, si in carcinomata jam desciverint.

Quomodo phymata resolvenda si indolentia sint? I. Ad procurandam phymatum resolutionem, 1. Materiei in callos impactæ mollities, & densiori callorum contextui laxitas concilianda est, ut liquidiorem limpham laxiora stamina minus coerceant. Huic fini conducunt diluentia omnia interna, quæcumque supra attulimus *hujusce Libri cap.* 6. §. 2. ubi *de Tumore testium venereo*, fomentaque emollientia varia quæ ibidem proposita sunt.

2. Deinde si qua sit latentis & male curatæ luis suspicio, ut accidit non raro, adhibenda hydrargyrosis conveniente tempore & debita methodo, ex artis legibus infra proponendis, ut eo pacto virus admissum edometur, limphæ nativa fluiditas restituatur, atque adeo superstites calli efficaciter resolvantur.

3. Quin

Digitized by Google

3. Quin imo etiamsi liqueat nullam latere luem, si non hydrargyrosi plenæ, qua tunc opus non est, at saltem levioribus inunctionibus unguenti mercurialis insistendum est, raro quidem, nempe semel qualibet hebdomade, sed diu, per tres quatuorve menses iterandis. Docuit nempe experientia vix alterum remedium ad promovendam resolutionem callorum illito Mercurio efficacius esse, præsertim vero quoties hærentis limphæ spissitudo ab inspirato seminio venereo primum orta est.

4. Possunt etiam eodem consilio inunctionum loco in usum advocari emplastra varia ex Mercurio cum resolventibus vel relaxantibus varie temperato præparata, ut emplastrum de Ranis cum Mercurio, emplastrum Vigonis quadruplicato Mercurio &c. modo seorsum & sola: modo ad æquales partes cum emplastris de mucilaginibus, de spermote ceti aut diabotano mixta & subacta. Notari tamen velim emplastra istiusmodi tum virtute resolventium acriorum, quibus ex parte constant, tum glutinosa & emplastica facultate, qua poros cutis constipant & perspirationem inhibent, calorem morbosum parti plerumque conciliare, & idcirco inunctionibus mercurialibus minus tuta esse.

II. At vero si ea remedia frustra sint, phymataque lancinante dolore identidem corripi contingat, tunc mutato consilio 1. A topicorum usu cavendum est, tum resolventium, quæ impactum materiarum attenuando & rarefaciendo ad carcinomatis naturam præcipitant, tum relaxantium, præsertim si sint e genere pinguium & oleosorum; quæ cutis poros oblinendo perspirationem intus retinent, motumque quo materia jam cietur, ex accidente magis augent & accelerant. Quomodo cavendum sit, ne in carcinoma degenerent, si eo inclinare videantur?

2. Expedit itaque in eo rerum statu vel topicis penitus abstinere, & affectam partem tantum fovere, ut a sorditie munda moderate caleat, & ab externo frigore tuta sit; vel ad summum topicis iis uti quæ mere aquea sint, ut sunt decocta radicum althææ, nymphææ &c. vel quæ ad aqueam naturam proxime accedant, ut lac vel serum lactis tepens.

3. Si lancinatio & gravius & frequentius urgeat; sanguis mittendus est ex alterutro brachio semel atque iterum, ut depletæ arteriæ quæ dolentem partem alluunt, segnius inde oscillent, atque adeo minore momento in objectos callos arietando hærentem materiam tardiore & inefficaciore motu conquassent. Narcotica quoque identidem adhibenda, ut syrupus de diacodio vel de succino ad ℥ß. Laudanum ad gr. j. Tinctura anodyna ad gutt. xx. Pilulæ de cynoglosso ad gr. vj. vel vij. ut compages phymatum per somnum debilius succutiatur & obtusius doleat.

4. Interea vero adhibenda remedia omnia, quæ diluere, temperare, humectare valeant, atque adeo sanguinis fervorem infringere, acrimoniam ejusdem mitigare, & expansivum rarescentium callorum nisum sufflaminare, ut lac, serum lactis chalybeatum, juscula diluen-

tia ex pullo gallinaceo & plantis refrigerantibus, aquæ acidulæ leviores &c. interne sumpta; semicupia, balnea in aqua dulci tepida &c. externe adhibita, quæ singula jam sæpius recensuimus.

5. Inprimis operæ pretium est, ut ægrotantes a venere se abstineant, ne dolentia phymata, quæ in pudendis latent, tensione, calore, fricatione, distractione agitata carcinomatoden naturam celerius inde contrahant. Curandum etiam in cinædis, ne alvum unquam deponant, nisi emolliente enemate prius liquefacta fuerit.

Denique quomodo extirpanda si in carcinoma desciverint?

III. Denique si res male cedat, phymataque duriora, magis dolentia, & in apicem fastigiata in carcinomata confirmata, sive exulcerata sive occulta desciverint, vel proxime descitura videantur, tunc abjecta omni cunctatione ad certiora præsidia properare necessum est.

1. Igitur si quod phyma carcinomatodes in præputio in viris, aut in mulieribus in nymphis sive pterygiis lateat, quod mobile, laxum, ab omni nexu liberum sit, & a subjectis partibus sejunctum, summis sinistræ digitis arreptum cultello exscindendum est, neque præputio in viris aut affectæ nymphæ in mulieribus parcendum, ut phyma radicitus extirpetur. Deinde vulnus superstes ex artis legibus primum digestivo unguento, deinde balsamo Arcæi curandum est.

2. Si vero phyma cancrosum in balano in viris, in alterutro vulvæ seu pudendi labio in mulieribus, aut in ani margine in cinædis profundius quidem sepultum sit, sed suis tamen finibus ita circumscriptum, ut nulla adhæsione committatur cum partibus ullis aliis, quæ sectionem respuant pari modo eradicandum est. Igitur pars affecta a ministro distenta & a Chirurgo sinistra manu compressa ad phymatis ambitum semi-circulari sectione alte incidetur. Postea phyma summis sinistræ digitis, vel etiam si ita opus fuerit, uncino aut forcipe arreptum stirpitus exscindetur cum fibris omnibus, vulnusque, quod inde superest, curabitur ut artis est.

3. Si phyma cancrosum, quod in præputio balanove latebat, mole ita creverit, ut communicata per adhæsionem labe contigua corpora cavernosa, quæ penem constituunt, in consortium ducta sint, una jam superest salutis ratio, nempe ut penis caput, quantum morbo affectum est, totum celeriter amputetur, amputatique vulnus curetur ea methodo quam trademus sequente paragrapho.

4. Verum si cancrosa phymata in fœminis internam vulvam aut vaginæ ostium occupent, si in cinædis recto altius insideant, si in viris ad penis radicem extendantur, de salute conclamatum est, quandoquidem carcinoma nulla potest opera tunc radicitus extirpari; neque enim magnificis Ariolorum promissis ullomodo confidimus, qui cathæreticorum usu se carcinomata adhærentia perfecte sanaturos esse pollicentur, qua de re vide quæ dicta sunt supra hujus Libri *Cap.* 3. §. 3.

5. Tunc

Digitized by Google

5. Tunc ergo spes omnis in eo sita est, ut Therapeja, quam *palliativam* dicunt, dolor leniatur, morbus sustineatur, humoris ferocia retundatur, ulceris progressus retardetur, & miserabilis ægrotantium vita quam diutissime procrastinetur, mitigatis ut maxime fieri poterit ærumnis, vigiliis, doloribusque, quibus dirum in modum premuntur, qua de re consuli possunt, quæ supra proposita sunt, *Cap. 6. Artic. 3. de Bubone carcinomatode.*

§. III. DE GANGRÆNA ET SPHACELO GENITALIUM.

Descriptio. Nisi genitalia, genitaliumve partes in utroque sexu, anive margo in cinædis, quæ hærentibus sanguine & limpha impensius turgent, perfecta celerique resolutione detumescant, solent intra paucos dies gangræna corripi, quæ tacito, sed gradario progressu brevi invalescit ordine sequenti. Descriptio gangrænæ imminentis.

1. Tumor vel tumoris apex, qui ante tensus, renitens, lævis, lucidus erat & acute dolebat, flaccescit, ignavius renititur, crispatur, infuscatur, obtusius dolet, atque inde urgentia *imminentis* gangrænæ indicia.

2. Cutis inertior magis magisque relaxatur, subsidit, prementi digito facilius cedit, vestigium impressum magis retinet, livescit cum manifesto doloris, sensus & caloris decremento; & hęc gangręnam *incipientem* significant. Incipientis.

3. His singulis ingravescentibus accedunt pustulę seu vesiculę ex cute emergentes, ichore subflavo vel subrubro plenę, quarum basis plerumque nigrescit, numero, situ, magnitudine varię; & tunc gangręna *confirmata dicitur*. Confirmatæ.

4. Demum cutis, parsque cuti subjecta corruptę, emortuę, lividę, nigrę, fœtidę; caloris, sensus pulsusque expertes, in tabum diffluunt graveolens, vel si digitis prehendantur, in lacinias a subjecta carne separantur; atque hic ultimus est necroseos gradus, qui Gręcis *sphacelus*, Latinis *sideratio* dicitur. Deploratæ.

Gangręna eę genitalium aut ani partes tentantur, quę a stagnante sanguine vel limpha male habent: Frequenter quidem illę, quę natura molles sunt & spongiosę, ut balanus in viris, labia vulvę in mulieribus, ani margo in cinędis; frequentius vero quę sunt cutaneę & magis flaccidę, ut in viris pręputium, in fœminis nymphę sive pterygia, in cinędis cristę ani; inde brevi altius longiusque serpit, & ab affectis partibus in corpora cavernosa, totumque penem in viris; in vulvę claustra & naginę ostium in fœminis; & in extremum rectum in cinędis celeri passu propagatur.

Causæ. Perit in gangręna & sphacelo sensus, calor, circulatio sanguinis & limphę; nexus, cohęsio, firmitas partium. Conciduntur ergo Gangræna indu-

situr con cisso partis contextu. go in gangræna & per minima dividuntur 1. Nervi, quibus sensus viget; 2. Arteriæ, venæ, vasa limphatica, quibus sanguis & limpha circulando calorem nativum fovent; 3. Demum stamina omnia tendinea, quibus partis contextus firmitasque constat.

Potest ea consequentia ulterius confirmari ex nota efficacia causarum præcipuarum, quibus gangræna solet efficacissime inferri. Sic ignis comburendo; escharotica, caustica, & cathæretica remedia erodendo; contusio nimia conterendo; congelatio, cui partis congelatæ solutio citius succedit, lacerando; singula scilicet suo quæquæ modo partis contextum vasaque parti intertexta concidendo gangrænam & sphacelum advocant.

Cum discinditur in phlegmone, aut eroditur in œdemate. Id unum ergo superest, ut missis cæterarum gangrænarum causis, quarum jam non satagimus, in peculiares causas inquiramus, quibus videtur partis contextus destrui posse in præsenti casu. Duas autem ad summum agnoscimus, *alteram* quidem in *phlegmone*, nimiam scilicet sanguinis & limphæ in parte congestionem & turgescentiam, unde non modo vasa nimium distenta, sed etiam apposita stamina perrumpi & laciniatim discindi necesse est: *Alteram* vero in *œdemate*, nempe salsioris & acrioris limphæ decubitum & stagnationem, unde sero laxata & emollita partis exiliora stamina, vasaque tenuiora salinis particulis tandem minutatim dissolvi & erodi debent.

Prior causa citius agit, sed plerumque magis superficiarie; posterior tardius, sed altius; ambæ, si jungantur, citissime, efficacissime, altissime.

Symptomata. 1. Imminutio caloris, doloris & lævoris. *Symptomata*. 1. In gangræna imminente pauca & exilia stamina discissa vel erosa sunt: Hinc ergo in affecta parte parum relaxatur tonus, tensio, firmitas; atque adeo caloris, doloris, lævoris imminutio debet tunc esse in moderatissimo gradu.

2. Partis subsidentia cum livore. 2. In incipiente vero & plura & crassiora stamina dilacerari vel erodi necessum est ab invalescente causarum earumdem efficacia. Hinc ergo tunc major partis flacciditas, subsidentia, livor, cum manifesto sensus & caloris decremento.

3. Vesiculæ sero plenæ. 3. In confirmata tenuior latex sanguinis & limphæ e discissis vel erosis vasis exundantium debet sensim per semilaceram cutim permeare, atque cuticulam seu epidermida, ubicunque subjectæ cuti laxius adhæret, divellere & in hydadides inflare, seu vesiculas sero plenas, subflavo, si purum sit; subrubro, si admistis aliquod sanguinis guttulis inficiatur.

4. Tabum in quod pars affecta dissolvitur. 4. Demum in sphacelo crassamentum sanguinis & limphæ, quod in ruinosa partis strue superest, & minuta frustula, in quæ fibræ, membranæ, vasa conciduntur, una simul permista, confusa, subacta tabum constituunt putre, atrum, graveolens, quod quidem liquidius est, si gangræna sit in parte molli, ubi vasa copiosiora; si ab œdemate fiat;

&

Digitized by Google

& si nullo, ut in œdemate, vel pauco calore stipetur, ut in phlegmone œdematode; quod contra spissius est & crassioribus partibus strictius densatis corneam duritiem interdum æmulatur, si gangræna ab inflammatione vel erysipelate oriunda partem duriorem & exsanguem occupet, & si cum intenso calore invadat.

5. Partes quæ gangrænæ vel sphacelo subjectæ aut contiguæ sunt, participant ipsæ labem eamdem qua sphacelata vel gangrænosa pars ante laborabat. Debent ergo a virulento tabo, quod a gangrænosa parte undique defluit & alte imbibitur, in vitii ejusdem consortium tanto facilius trahi; atque adeo minime mirum est si gangræna sphacelusque alte lateque celeriter serpant, & partes depascantur quæ confines sunt. 5. Celeo gangrænæ propagatio.

6. Vasa limphatica a gangrænosa parte prodeuntia in sanguinem jugiter traducunt guttas tabi quas inde hauriunt, tanto quidem plures, quanto gangræna latior & profundior est, & fœtido tabo magis scatet. Sed guttæ tabi istiusmodi in venas semel infusæ debent insita proprietate sanguinem inspissare, & inspissati circuitum retardare. Debent ergo pari quoque proportione nativum sanguinis calorem imminuere, & cordis motum infringere quod ad vehementiam & magnitudinem, unde pulsus in sphacelo debilis & parvus futurus est cum horrore frequente. 6. Pulsus debilis & parvus cum horrore.

Diagnosis. 1. Ex signis in descriptione propositis facile est tum imminentem gangrænam prævidere, tum incipientem, confirmatam, in sphacelum degenerem dignoscere. Diagnosis gangrænæ.

2. Limites quibus gangræna circumscribitur, visu tactuque patent ut plurimum: hinc ergo facile judicium quales quantasve partes occupet, scilicet an præputium, balanum frænumve in viris; an labia vulvæ, pterygia, clitoridem præputiumve clitoridis in mulieribus; ancristarum aut ficorum fastigium ipsumve ani ambitum in cinædis? Limitum

3. Cavendum tamen ne ex præputii conditione de statu balani qui in phimosi subtus latet, temere judicium fiat; constat enim experientia gangrænoso præputio illibatum balanum interdum recondi. Quocirca præputium incisim dissectum ad postica revolvendum est, ut de retecta glande apertius certiusque statuere liceat.

4. Ut æstimetur gangrænæ altitudo, conjecturis minime fidendum, sed pars affecta incisuris eousque scarificanda est, dum incisionum fundus doleat, & floridum sanguinem emittat. Hinc enim certo constat & de vitali subjectarum partium statu, & de superjectæ gangrænæ altitudine. Altitudinis.

5. Cautio eadem adhibenda, quoties de gangræna partis cujusdam ambigitur. Si levioribus enim incisuris punctim scarificata doleat & cruorem fluidum & rutilum emittat, omnia salva sunt; contra vero, si secus.

6. Demum manifestum est ex prægressis a qua causa gangræna ortum habuerit; an ab œdemate, an a phlegmone, an complicato vitio ab œdemate phlegmonode. Et causarum gangrænæ.

Prognosis gangrænæ tum in genere, tum in particulari.

Prognosis. 1. Gangræna malum est quo non alterum periculosius cum necrosim inferat celerique passu a parte in partem prorepat.

2. Potest imminens gangræna præcaveri, & incipiens reprimi; sed confirmata & in sphacelum degener nulla arte sanabilis est, nisi extirpetur; unde facile est singulorum pericula æstimare.

3. Bonum gangrænam rubro circulo circumscribi; id enim inter affectam sanamque partem certum discrimen intercedere significat.

4. Malum contra gangrænosam partem cum sana ita confundi gradaria colorum diminutione, ut certus gangrænæ terminus assignari nullus possit; id enim denotat gangrænosum virus & latenter & late ad confinia serpere.

5. Sphacelus levi nec difficili excisione extirpatur, si præputium in viris, nymphas in fœminis, cristas ani in cinædis solum afficiat.

6. Graviorem & periculi plenam operationem exigit, si caput penis, alterutrum labiorum vulvæ, aut portio marginis ani morbo teneantur.

7. Nullam operationem admittit, si ad penis radicem, ad vaginæ ostium aut intra rectum processerit; sed res tota naturæ viribus committenda, cui debentur interdum curationes mirificæ.

8. De ægrotantis salute plane conclamatum est, si sphacelo ad interiora prorepente horror, rigor, syncope, debilitas pravitasque pulsus identidem recurrant; hinc enim lethalem noxam in venas infusam esse evidens est.

Curatio.

Curatio. Pro triplici gangrænæ statu triplex therapeja adhibenda est; 1. Nempe gangræna, si sit imminens, præcavenda; 2. Si incipiens, reprimenda; 3. Si confirmata & in sphacelum degener, extirpanda est.

Gangræna imminens præcavenda.

I. Ad præcavendam imminentem gangrænam, 1. Removeantur obices omnes, quibus sanguinis & limphæ circulatio retardatur, ideoque, nisi jam ante provisum fuerit, incidantur quam celerrime præputium in phimosi, & complicatæ præputii rugæ in paraphimosi, basisque pterygiorum in mulieribus crebris incisuris scarificetur, si nimis adstricta sit.

2. Provideatur celeri opera nimiæ vasorum turgescentiæ, qua partis staminibus discissis; & nimiæ limphæ acrioris stagnationi, qua staminibus eisdem erosis periculum est ne gangræna inferatur; ideoque pars crebris punctiunculis seu incisuris pertundatur magis minusve altis, prout imminet magis superficiaria vel profundior gangræna.

3. Simul ac sanguis ex incisuris abunde manaverit, atque pars affecta onere levata fuerit, vasa, quæ prægressa dilatatione atona, vel nimia emollitione flaccida sunt, reddantur tono, firmitati, elaterio naturalibus, ut recuperato motu oscillatorio consuetam sanguinis & limphæ circulationem renovent, a qua jam feriabantur; ideoque pars post scarificationem foveatur tepide spiritu vini sive solo, sive camphorato, sive etiam cum addito sale ammoniaco; spiritu vini theriacali; spiritu vini cum

ęquali parte aquę calcis &c. linteisque contecta detineatur, quę iisdem liquoribus jugiter madeant, & per modum embroches identidem irrorentur. Constat enim calore, partium tenuitate, punctione doloris sensu efficaciter inde sollicitari oscillatorium vasorum motum, humorumque singulorum circulationem, in quibus consistit partis vita.

4. Si qua sit in partis superficie nota seu macula paulo nigrior, ideoque gangręnę magis suspecta, ut plerumque accidit in basi bullarum crystallinarum, pulvillus seu plumaceolus imponatur imbutus tinctura, myrrhę vel sola, vel ad ęqualem dosim cum aqua phagędenica permista, quam gangręnam incipientem efficaciter reprimi certum est.

5. Eadem tandiu admoveantur, donec pars detumescat, & ex incisuris seu scarificationibus pus erumpat maturum & laudabile, quę sunt certissima signa non remotę modo causę, a qua gangręnę periculum, sed etiam plane restitutę in partu *vitalitatis*, quæ ambo explevisse in votis erat.

6. Interim ne negligantur auxilia cætera, quæ antecedentes gangrænæ causas possunt retundere vel debellare, sed dum topica admoventur, simul etiam vena semel atque iterum incidatur, si ita ferat morbi ratio, atque ægrotantis conditio permittat; largus imperetur potus ex decoctis herbis temperantibus & diluentibus, ut ex cichorio, borragine, buglosso, scolopendrio, pimpinella, agrimonia &c. si febrilis æstus vehemens sit; ex diaphoreticis vero & cardiacis, ut ex carduo benedicto, scabiosa, scorsonera, angelica, floribus camomillæ &c. si pacatior sit sanguinis motus; imo vero si pulsus depressior sit, cochleatim propinetur quolibet bihorio mistura, haustus, seu potio ex aquis cardui benedicti, melissæ, scabiosæ, angelicæ, scorsoneræ, scordii aut cinnamomi, quibus dissolvantur pulveres, electuaria, salia volatilia ex attenuantium, diaphoreticorum, cardiacorum familia juxta sequentem formulam.

℞. *Aquar. cardui benedict.*
Et meliss. ana ℥ijß.
Quibus dissolv. diaphoretic. mineral. vel bezoardic. jovial. ʒß.
Sal. volatil. oleos. ʒß.
Theriac. veteris ʒjß.
Add. *Aqu. hordeat. cinnamom.* ℥j.
M. F. Potio cujus sumantur cochlear j. *vel* ij. *quolibet bihorio.*

II. At vero si morbus medicamenta vicerit & in apertam gangrænam abeat, missis remediis illis, quæ urgentiori malo imparia forent, ad efficaciora properandum. II. Gangræna incipiens reprimenda.

1. Antiquiores quidem ne noxiorum humorum affluxu gangræna ulterius serperet, partem sanam munire satagebant *defensivis*, quæ constarent remediis e familia astringentium, *v. g.* Emplastro rubro: ce-

cerato a Vigone descripto, *Practic. Lib. 2. cap. 17.* aut cataplasmate olim usu receptissimo ex bolo armena, terra sigillata; pulveribus gallarum, nucum cupressi, corticum granatorum, & myrtillorum; & farina hordei una coctis in oxymelite.

2. Gangrænosum deinde locum scarificabant, ut sanguis jam corruptus efflueret, & putridi vapores exhalarent.

3. Scarificationes calide abluebant & fovebant aqua muriatica, urina, lixivio forti cuti lupini incocti fuissent, oxycrato solo vel in quo unguentum Ægyptiacum dissolutum esset.

4. Inde admovebant fimum caballinum calentem & oxycrato dilutum, vel cataplasma ex farinis oroborum, lupinorum, lolii, fabarum &c. coctis in oxymelite, quibus addebant succum absinthii & marrubii, sal muriaticum, imo etiam myrrham & aloen pulveratas, si intensiori putredini medendum esset.

5. Si quid jam sideratum esse videretur, absumebant unguento Ægyptiaco, pulvere usti calcanthi, vel trochiscis cathæreticis variis, ut Andronis, vel Polyidæ, vel Musæ, vel ex asphodelis, qui in antiquioribus dispensariis olim obvii e recentioribus jam pridem exciderunt.

6. Hæc olim fuit Antiquorum therapeja ad gangrænam amoliendam, quam noluerim equidem acerbius rejecisse, quasi inefficacem vel noxiam ne iniquius damnare videar methodum, quæ multis emolumento quondam fuit, ac certe quam multo minus ausim vel approbare vel suadere, hac præsertim ætate, qua artem certiorem experientia fecit exemplo monstrante viam; siquidem jam licet exitiali & gravi morbo, quo non periculosior alter, qualis est gangræna, potentiorem, efficaciorem, tutiorem medicinam adhibere sequenti methodo.

7. Itaque missis *defensivis*, quæ perspirationem inhibendo nociva merito censetur, pars gangrænosa ad vivum spisse scarificetur; imo si quid sideratum sit caute resecetur & detondeatur, tum ut tanto magis imminuatur morbi fomes, tum etiam ut apponenda remedia tanto altius faciliusque penetrare possint.

8. Sanguine prius largiter educto scarificata pars, si gangræna lævis sit & superficiaria, foveatur decocto aristolochiæ rotundæ, tinctura myrrhæ vel aloes; unguento Ægyptiaco, quod spiritu vini camphorato dissolutum sit, aqua phagædenica; vel quod cæteris præstat, tinctura myrrhæ & aqua phagædenica ad æqualem dosim permistis & in quibus dissolutum sit unguentum Ægyptiacum. Pulvilli seu plumaceoli iisdem liquoribus imbuti admoveantur, locusque apte contegatur & deligetur linteis spiritu vini camphorato vel solo, vel cum addito sale ammoniaco madentibus.

9. Si vero gangræna gravior sit & profundior, pars perfundatur spiritu aci-

acido sulfuris per campanam educto; vel contegatur linteis madentibus solutione Mercurii in aqua forti seu stygia aut lapidis caustici vulgaris in aqua communi; vel illinatur oleo glaceali vitrioli, aut butyro antimonii; quæ singula pro diverso gangrænæ gradu vel more parcius largiusve affricare decet, & pura adhibere vel oleorum, unguentorum, pomatarum miscela varie temperare.

10. Quin imo si ad mali ferociam & firmiore & celeriore præsidio opus sit, pars inuratur cauterio actuali, acrius quidem leniusve, ferroque magis minusve candente, prout & morbi ratio postulaverit, & permiserit sideratæ partis conditio.

11. Caveatur tamen ab omni usu arsenici seu auripigmenti, & arsenicalium præparatorum, ut sunt magnes, rubinus, regulus arsenicales; sublimatum, oleum, butyrum arsenicalia &c. Siquidem ut supra monuimus *Cap. 6.* §. 3. experientia compertum est hisce remediis seu potius venenis, qualicumque arte adhibeantur, gravia symptomata plerumque inferri, ut deliria, spasmos syncopen &c. & deleteria, qua pollent, virtute sanguinem lethali noxa infici.

12. Nota autem & usu confirmata propositorum causticorum & cathæreticorum efficacia in amovenda gangræna tota repetenda est ex discrimine, quod intercedit inter partes, quæ tacita labe computrescunt, partesque cæteras, quæ putredinem nondum sensere. Illæ quidem tenuissimis causticorum particulis, quas præ mollitie alte imbibunt, in liquamen funditus & actutum dissolvuntur: Hæ vero firmitate, tono, motu oscillatorio quibus etiamnum valent, earumdem particularum non modo attactum diutius refugiunt, & energiam pertinacius eludunt; quin imo acrius inde stimulatæ in fortiores crebrioresque oscillationes agi solent, unde faciliori & promptiori sanguinis & limphæ circulationi consulitur. Haud igitur mirum est causticorum facultate semiputres partes, quæ ad interitum præcipitantur, tam aperte discerni ab integris, quæ videntur inde majorem *vitalitatem* adipisci.

13. At vero hoc opus, hic labor est tam cauto prudentique consilio causticorum vim, ac gangrænæ ferociam & densitatem conferre & pensare, ut neque imbecilliora caustica admoveantur, quæ putredinis partem intactam & in jugem mali fomitem cessuram relinquant; neque acriora, quæ sanas partes frustra absumant. Sed in tam præcipiti malo gravius peccaretur defectu quam excessu; adeoque ut incolumitati consulatur, satius est sanas partes aliquatenus erodere dura pietate, quam gangrænam radicitus non extirpare culpanda commiseratione.

14. Cæterum ubi primum inustæ escharæ ambitus rubro circulo circumscriptus observabitur, indicium est gangrænosam partem cohibita labe a subjectis partibus, quæ integræ sunt, sejungi potissimum si quæ

ma-

Digitized by Google

maturi puris guttæ intermediæ manent. Tunc itaque crustæ delapsus quam citissime procuretur, 1. Escharam scarificando, ut emollientia altius penetrent, & puri subtus latenti via fiat. 2. Oleosa & pinguia adhibendo, quibus crusta emolliatur & relaxetur, ut butyrum, cremorem lactis, ovi vitellum, adipem suillam, digestivum vulgare simplex vel ovi vitello temperatum &c. 3. Si nimia sit partis mollities, pinguibus admiscendo ea remedia, quæ ad putredinem valent, ut tincturam vel pulverem myrrhæ aut aloes.

25. Eschara semel delapsa ulcus superstes, si fœtidum sit, eluatur & foveatur primis diebus decocto radicum aristolochiæ rotundæ, vel foliorum absinthii, ruthæ, scordii &c. aqua calcis, tinctura myrrhæ vel aloes; pro diverso putredinis gradu. Detergatur deinde unguento Ægyptiaco vel apostolorum, aut digestivo vulgari, cui tinctura vel pulvis myrrhæ vel aloes admista sint. Demum usu balsami Arcæi, & si opus sit, balsami viridis Metensium ad perfectam cicatricem deducatur ut artis est.

16. Cæterum ne negligantur interna remedia, saltem gangrænæ initio, dum omnia periculi plena sunt. Itaque si nimius sit sanguinis æstus, vena tundatur in brachio, largus potus imperetur ex decoctis herbis refrigerantibus & temperantibus supra propositis, enemata infundantur emollientia & demulcentia; imo etiam alvus subducatur identidem blandiore cathartico, ut medulla cassiæ vel manna Calabrina in sero lactis vel decocto cichorii.

17. Contra vero si contracto arteriarum pulsu horror intercurrat cum periculo syncopes, potus præscribatur ex herbis cardiacis & diaphoreticis, quales supra recensuimus, ubi de gangræna imminente, viresque refocillentur usu potionis, misturæ vel haustus, qualem ibidem proposuimus, sed cui tunc addi necesse est, cum omnia in pejus ruant, cardiaca efficaciora, ut guttas Anglicanas ad gutt. xv. vel xx. lilium antimoniale Paracelsi ad gutt. xxx. vel XL. sal volatile viperarum aut salis ammoniaci ad gran. xxx. aut pulverem cochenilliæ tenuissimum ad gran. xv. aut xx. &c.

III. Gangræna confirmata extirpanda.

III. Tandem si sphacelus confirmatus sit, neque jam spes affulgeat posse partem integram ulla opera conservari, necessum est, ne pars sincera trahatur, exitiali malo quod moras non patitur citam opem ferre extirpatione. Igitur 1. Si præputii pars quædam siderata sit, pars illa statim abscindenda; si præputium totum corruptum sit, totum quoque circumcidendum: Locus vero incisionis deinde curandus est vel juxta methodum quam ad imminentem gangrænam, vel juxta illam quam ad incipientem modo proposuimus, prout exiget morbi ratio.

2. Similiter si pterygomatum alterutrum in fœminis, vel quædam in ano crista in cinædis necrosi tentetur, forfice ad basim exscindenda, basisque incisa curanda est, ut modo de incisi præputii vulnere dictum fuit.

3. Quod

3. Quod si sphacelo ad cavernosa usque corpora jam progresso spes nulla sit posse mentulam integram superesse, ne morbus cunctando ulterius prorepat, siderata pars quam ocyssime amputanda. Itaque mentula manu sinistra suspensa novacula vel scalpello resecetur ad gangrenæ ambitum, sed tamen in parte sana, ne quid residui supersit, quod sphacelo contaminatum sit. Deinde leniter expresso mentulæ trunco sanguis, qui manat ab arteriis pudendis interioribus & exterioribus, sistatur vel appositione frustulorum vitrioli cuprei gossypio abvolutorum, imo vero, si opus fuerit, levi ferri semi-candentis attactu, quo eschara inuratur superficiaria; reliquo vulneri imponatur defensivum stypticum & astringens cataplasmatis forma ex bolo armena, sanguine draconis, terra sigillata, gypso, gallis, aloes, mastiche &c. tenuissime tritis, & ovorum albumine exceptis ad mellis consistentiam. Omnia ex arte deligentur & cooperiantur linteis spiritu vini camphorato madentibus, eodem spiritu identidem irrorentur in modum embroches. Altero tertiove die detracto primo apparatu pulvilli digestivo, cui tinctura myrrhæ admixta sit, imbuti apponantur, continuata eadem embroche cum spiritu vini camphorato, donec manifesta appareant suppurationis indicia. Inde ulceris suppuratio digestivo eodem vel solo, vel cum additis tinctura aut pulvere myrrhæ; detersio vero balsamo Arcęi, pariter vel solo, vel cum tinctura aut pulvere iisdem; demum cicatrix epuloticis ex artis legibus procuretur.

4. Simili modo, si alterutrum vulvę labium, vel portio quędam marginis ani sphacelo afficiatur, ad vivum resecanda, extirpando si fieri possit, quidquid sideratum est. Inde cohibito sanguine astringentibus, ligatura, vel cauterio actuali, pars foveatur & irroretur spiritu vini camphorato cum sale ammoniaco; ac ubi primum suppuratio apparuerit, suppurantibus, detergentibus, vulnerariis epuloticis ad cicatricem ex arte deducatur.

5. Cęterum si unquam, maxime in casibus modo propositis, interno cardiacorum usui insistendum est, quę cordis motum, sanguinis circuitum, spirituum influxum tueantur, adeoque horrori, syncope, asphyxię efficaciter medeantur, de quibus videantur quę superius dicta sunt.

CAPUT IX.

De Porris, Verrucis & Condylomatis genitalium.

§. I. DESCRIPTIO.

Accedit pręcedentibus jam descriptis quarta morbi venerei species, verrucosę scilicet excrescentię in genitalibus, quę quandoque coi- Descriptio porrorum,

verrucarum, & condylomatum. coitu impuro, sed plerumque prægressis & male curatis cæteris affectionibus syphiliticis solent succedere.

In viris in toto pene germinant, sed potissimum in præputio & in balano, ad coronam aut juxta frænum: In fœminis vero in tota vulva, sed præsertim in pudendi labiis, in clitoride, clitoridis præputio & nymphis seu pterygiis: Ad ani ambitum efflorescunt in iis qui muliebria patiendo contaminantur: Demum in nutricibus, quæ lactatione morbum concepere, mammarum papillas, vel papillarum basim obsident.

Figura variant, sicut & situ: Si oblongæ, exiles & teretes sint, *porri* dicuntur; *verrucæ* si teretes quidem sed breviores planioresque; *condylomata*, si complanatiores sint & in oblongam aream extensæ. Demum *cristæ* si mole grandiores, in fimbrias seu lacinias latas & foliaceas excrescant.

Modo sponte decidunt exarescendo, sed superstite basi ex qua repullulant; modo permanent sed flaccidæ, molles & sensu fere orbæ; modo duræ, siccæ, rigentes & quasi corneæ sensu carent & vere callosæ sunt; modo vero dolent, ichoris quidpiam ex summo apice eructant & naturam carcinomatoden æmulantur.

§. II. CAUSÆ.

Causæ porrorum, verrucarum, & condylomatum deducendæ ab excrescentia papillarum cutanearum. Compertum est papillas contextu nerveas, figura pyramidales seu potius cylindricas, modo sparsim, modo parallelo ordine insidere extimæ cuti, quæ genitalia in utroque sexu vestit, sicut, & cuti reliquæ qua cæteræ corporis partes obteguntur; & numerosas, confertas, prominentes maxime observari in balano, fræno, utraque præputii facie & extremo ejusdem limbo in viris; in fœminis vero in toto vulvę ambitu, variisque prominentiis, quæ in vulva conspicuæ sunt, ut in nymphis, carunculis myrtiformibus, clitoride clitoridisque præputio. Prostant pares similesque papillæ & in ani confiniis, & in mammarum papillis, areisque papillas cingentibus.

Sicut ergo constat verrucas, quibus manus aut cæteræ quævis corporis partes quandoque deturpantur, fieri augmento papillarum istiusmodi cutanearum quæ præter naturam indurantur, sic etiam consequens est porros, verrucas, condylomata, cristas, quæ genitalia in utroque sexu infestant a causa venerea, simili ratione deducenda esse ab incremento papillarum ejusdem generis, quæ elongatæ extra contiguam cutem supercrescunt, quotiescumque contingit easdem uberius nutriri.

Patet autem descriptas genitalium papillas uberius nutriri non posse nisi gemina de causa; vel quia lympha nutritia copiosius convehitur; vel quia retinetur pertinacius. Sed priorem causam excludendam censemus,

ut

ut cui locus esse non possit, quoties agitur de incremento partis peculiaris. Restat igitur ut prӕternaturale papillarum incrementum in porros & verrucas ab hӕrentia sola limphӕ nutritiӕ repetatur.

Jam vero, ut cӕteras causas omittamus, quӕ papillarum incremento favere solent sine contagii ullius interventu, & quarum in prӕsenti non satagimus, ideo tantum limpha in papillis pertinacius hӕrere potest ex causa venerea, quod papillarum basis, quӕ intra corpus mucosum sepulta jacet, occallescit energia contagii venerei, quo mucosus humor circumfluus inficitur. Inde enim recessus limphӕ, ut qui per vasa limphatica mollia & ex se inertia fieri debeat, difficilior, ideoque parcior futurus est ejusdem accessu, ut cui arteriӕ ipsӕ destinentur, quӕ tum elaterio tum oscillatione compressioni fortius reniтuntur; ac proinde quantuluscunque sit limphӕ convectӕ excessus prӕ revecta, consequens est fore ut papillӕ tacita limphӕ congestione in porros aut verrucas sensim excrescant. Quӕ papillӕ ideo excrescunt, quod earum basis occallescat energia contagii venerei.

Docet autem experientia posse mucosum humorem, qui sub genitalium cuticula latet, seminio venereo contaminari gemina ratione: 1. Quia tenuior portio virulenti tabi, quo genitalia madent quotiescunque res est cum infectis, per mediam cuticulam in subjectum corpus mucosum latenter imbibitur; & tunc porri venerei citra prӕcedentem corporis noxam concubitui impuro immediate succedunt. 2. Quia portio seminii venerei, quod in sanguinem dudum penetravit, mucoso humori inde secedenti infunditur; & tunc porri sine ullo recente concubitu, qui suspectus sit, a lue venerea pridem latente dependent. Vel recens concubitu admissi, vel a sanguine dudum infecto subministrati.

Cӕterum virus venereum in mucosum humorem quomodocunque infusum modo unicam cutis papillam, vel exiliorem papillarum manipulum singulatim afficit sed valide, & *porros;* modo vero papillas plures, juxta adsitas intra circularem aream sed debiliter, & *verrucas;* modo papillas plurimas, contiguas & in aream oblongam & fasciolӕ similem dispositas inficit sed debiliter, & *condylomata*. Modo demum papillas plurimas, sed valide, & *cristas* producit. Unde pro numero papillarum, quӕ afficiuntur aut pro gradu quo occalescunt, diversa emergit excrescentiarum facies.

Discriminis hujus ratio ex diversa causa repetenda est, prout diversa supponitur prima contagii venerei scaturigo: Nempe, 1. Si virus illud portio sit tabi illius virulenti genitalibus affusi in actu venereo: Ex loci declivitate qua tabum huc vel illuc copiosius confluit, hӕretque ibidem pertinacius: Ex vitio cuticulӕ superjectӕ, quӕ si sit alicubi saucia, abrasa, hiulca, superaffusum tabum facilius intromittit: Ex qualitate tabi venerei, quod est magis minusve acre & energicum &c. 2. Si vero virus idem scaturiat ab ipso sanguine pridem inquinato: Ex diversa laxitate cellularum corporis mucosi, quӕ virus facilius copiosiusve admittunt: Ex diversa papillarum mollitie, quӕ virus in finitimis cellulis latitans altius citiusque imbibunt: Ex diversa contagii natura, unde major minorve efficacia &c.

§. III.

§. III. SYMPTOMATA.

1. Excrescentia longior vel brevior.
2. Mollis vel skirrhodes.
3. Interdum decidua, sed vivi-radix.
4. Non raro inflammatur, imo & abscedit.
5. Quin imo accedit ad carcinoma.
6. Ac in carcinoma degenerat.

1. Si a graviore obice limpha uberius retineatur in una vel pluribus papillis, verrueosa excrescentia in longum producta cuti multum supereminebit; contra vero si a leviore obice parcius hęreat, excrescentia depressior supra cutim minus extabit.

2. Si limpha, quę in papillis retinetur, tenuis, aquosa, diluta sit, excrescentia mollis, si vero viscida, spissa, tenax fuerit, excrescentia dura, callosa, skirrhodes futura est.

3. Si porrus longus, mollis, exilis, partis cui inhęret calore vel indumentorum affrictu sensim exarescat, sponte quandoque decidet, sed ex superstite basi cito denuo progerminabit.

4. Si excrescentia mollis & laxa, vel a fricatione nimia, vel ab acriore medicamento doleat, advocato inde constrictorio partis erethismo solitus sanguinis commeatus intercipietur; unde inflammatio, imo & abscessus.

5. Si excrescentia skirrhodes fricatione nimia, vel prępostero catheretricorum usu identidem irritetur, calore quem dolor advocat indurata limpha sensim rarescet, unde dolor, calor, lancinatio, uno verbo carcinoma incipiens.

6. Tandem si excrescentia eadem durius aliquandiu tractata in dies pejus habeat, & summo apice dehiscens ichorosum quid profundat, fiet inde carcinoma, leve quidem & superficiarium, sed jam confirmatum & apertum, & proinde nequaquam negligendum.

§. IV. DIAGNOSIS.

Diagnosis excrescentiarum. Et caussarum a quibus dependent.

1. Pręsentia, situs, differentia, conditio porrorum, verruccarum, condylomatum, cristarum tactu & visu patent.

2. An a venereo contagio ortum habeant conjicere est ex numero. Rarum est enim genitalia unquam obsideri verrucosis excrescentiis, quę multę sint, sine labe venerea.

3. Porrorum tamen indoles apertius indicatur, si semel extirpati sponte & sine causa repullulent.

4. Certo demum colligitur ex ęgrotantis confessione, ut cui facile sit verrucas, quas in pudendis habuit a teneris unguiculis, distinguere a porris cęterisve excrescentiis, quę post suspectum veneris usum apparuere.

5. Similiter ab ægrotante discendum est an porri aut verrucę successerint impuro concubitui, qui recens esset, atque adeo a contagio genitalibus nuper affuso progerminaverint? An contra citra concubitum ullum, qui suspectus esse possit, sponte prodierint, atque adeo a seminio in sanguinem jam pridem infuso dependeant?

§. V.

§. V. PROGNOSIS.

1. Venereæ genitalium excrescentiæ ex se quidem leves sunt, possuntque facili negotio radicitus extirpari.

Prognosis varia institui debet pro gravitate causæ, a qua dependent.

2. At vero ratione causæ graviores esse possunt, nempe si a seminio in sanguinem jam pridem infuso producantur, quoniam tunc luem veneream confirmatam arguunt, cujus hydrargyrosis unica medicina est.

3. Quin imo licet constiterit easdem inferri a tabo genitalibus recenter superaffuso in impuro concubitu, periculum tamen est ne virus, quod subter cuticulam jam penetravit, nec inde potest ulla ratione effluere, ulterius progressum sanguinem pedetentim inquinet, & luem confirmatam tandem inferat, si omittatur antivenereorum usus.

4. Hinc liquet luem confirmatam plerumque argui a porris & verrucis genitalium venereis, vel tanquam causam, vel tanquam effectum. Cave tamen ne cum Chirurgorum vulgo luem veneream in iis omnibus latere temere concludas, quorum genitalia vel præsentibus obsidentur porris aut verrucis, vel olim obsessa sunt; cum certa experientia compertum sit porros & verrucas, qui a contagio dependent recenter admisso, radicitus curari sine ulla noxa, quæ in sanguine superstes sit.

Et numero aut gradu symptomatum, quæ superveniunt.

5. Porri, verrucæ, condylomata, cristæ genitalium, si inflammata in abscessum abeant aut si lancinantia carcinomatoden naturam contrahant, quam celerrime extirpanda sunt, ne cunctando finitimæ partes in ejusdem labis consortium trahantur.

§. VI. CURATIO.

Porris, verrucis, condylomatis, cristis duplex medicina facienda est; altera interna, quæ seminio virulento in sanguinem jam ingresso vel proxime ingressuro medeatur; externa altera, quæ partis vitium deleat & emendet.

Internæ excrescentiarum therapeja.

I. Circa internam quidem medicinam, si colligere liceat ex indiciis urgentibus luem veneream latere, 1. Plena hydrargyrosi utendum est juxta methodum infra proponendam, cum ea tantum ratione virus, quod in sanguinem jam infusum est, certo debelletur.

2. Quod si ægrotans huic methodo ceu operosiori repugnet, at saltem adhibendæ sunt identidem leviores unguenti mercurialis inunctiones super genitalia, inguina, nates &c. vel præscribenda præparata Mercurialia, quæ diaphoretica sint & tacite antivenerea, interjectis identidem catharticis, quæ humores ad salivales glandulas confluentes deorsum deturbent, juxta methodum, quam supra proposuimus *Capite* 1. ubi *de gonorrhœa*.

X 3. Si

Digitized by Google

3. Si vero nulla fuerit luis suspicio, & excrescentiæ, quæ impurum concubitum sequuntur, virus recens necdum ultra morbi sedem progressum significent, plenæ quidem hydrargyrosi licebit tuto parcere; at saltem, ut in præcedenti paragrapho levioribus inunctionibus vel iterato Mercurialium præparatorum usui satis diu insistendum erit, donec virus subter cuticulam illapsum perfecte profligatum videatur.

Externa excrescentiarum therapeja. II. Jam vero quod ad externam porrorum, verrucarum, condylomatum curationem, variant jam pridem sententiæ.

1. Antiquiores Medici excrescentias omnes filo vel seta equina comprehensas arcte ligabant, donec exsiccatæ sponte deciderent. Sed ea methodus jam damnatur, nec immerito, cum dolorem acrem semper, gravem inflammationem plerumque inferat arctiore ligatura; cum excrescentiis callosis, potissimum vero si complanatæ sint & parum extent, impar sit, ut quas colligare non liceat; cum deciso tantum extantium fastigio basi numquam medeatur, a qua superstite novæ excrescentiæ brevi repullulant.

2. Satius est proinde excrescentias summis sinistræ digitis prehensas forfice ad cutim proxime resecare, & deinde modo nullus ad basim callus subsit, levius quod superest ulcusculum cicatrice quam celerrime obducere, quod plerumque facillimum est.

Si quid vero callosi lateat, operæ pretium est, ut priusquam coeat cicatrix, callus vel suppuratione resolvatur vel usu cathæreticorum absumatur, ne inde nova succrescat porrorum luxuries, vel quod pejus est, ne derelicti calli in phymata radicentur.

3. Ea sane methodus utilissima, quoties porris longioribus, qui duri & callosi sint, vel cristis grandioribus & in plures lacinias divisis medendum est, quoniam eo pacto levi facilique incisione horæ momento obtinere est, quod alioquin repetito acriorum cathæreticorum usu vix forsan intra plures dies conficeretur cum summa ægrotantis molestia nec sine gravi inflammationis periculo: Porro detruncatis semel excrescentiis basi caute prospiciendum est, neque permittendum unquam ut præmature coeat, nondum resolutis, suppuratis, emollitis vel absumptis callis omnibus.

4. Sed methodus eadem satis commoda nequaquam videtur, quotiescunque excrescentiæ humiles brevioresque nec digitis suspendi, nec radicitus exscindi possunt; quamobrem præstat ad cathæreticorum usum confugere, quæ porris, verrucis, condylomatis illata vel admota, non modo excrescentiarum fastigia, quæ prominent, detruncant, sed earumdem radices funditus extirpant, & quibus adeo nec certius nec efficacius quidquam novimus.

5. Inter cætera minoris notæ usu probatissima sunt & receptissima pul-

pulvis ex duabus sabinæ pulveratæ partibus & una ochræ; pulvis vitrioli cyprii; pulvis ex æqualibus Mercurii rubri præcipitati, aluminis usti & sabinæ pulveratæ partibus; pulvis Mercurii præcipitati rubri solus, vel cum æquali parte præcipitati Mercurii albi &c. quæ singula porris & verrucis saliva prius madefactis insperguntur, vel butyro aut unguento basilicone excepta cum linamento iisdem admoventur, donec exsiccatæ excrescentiæ sponte decidant.

6. Si porri & verrucæ nimium callosæ horumce remediorum vim eludant, possunt in usum vocari sequentia, quæ potentiora sunt, nempe aqua aluminosa magistralis Fallopii; aqua phagædenica, quæ cum aqua calcis & sublimato corrosivo paratur; aut oleum viridis æris per deliquium, quod ex ærugine cum nitro calcinata & in cella deliquescente conficitur. Hæc autem singula porris, verrucis, condylomatis vel guttatim instillantur, vel linamento imbibita iisdem apponuntur, cavendo ne vicinæ partes lædantur.

7. Imo vero si efficacissimis opus fuerit, quod tamen perrarum est, licebit uti lapide vulgari cauteriali, lapide infernali seu luna cornea, oleo glaciali vitrioli, butyro antimoniali &c. iisque excrescentias leviter attingere, vel etiam derasa paucula lapidum ramenta, aut unam vel alteram olei butyrive guttulam gossypio vel linamento exceptam iisdem caute applicare, sed confinibus partibus emplastro defensivo probe prius munitis.

8. Cavendum tamen ne arsenicalia unquam adhibeantur aut corrosiva ulla ex arsenicalium familia, quoniam quantacumque arte præparentur, cicurationis nescia naturam semper retinent, adeoque acrius deurendo dolores intolerandos, inflammationes, spasmos, lipothymias &c. plerumque advocant; quin etiam lethalem quandoque noxam sanguini inurunt, ut jam non semel monuimus.

9. Basis ulcerata, quæ superest porris, verrucis, condylomatis deciduis, curanda est vulgari methodo cum balsamo Arcæi, cui grana aliquot Mercurii præcipitati rubri admista sint, donec callis perfecte resolutis feliciter coeat, novos porros numquam productura.

CAPUT X.

De Christis, Moris, Ficis, Mariscis & Rhagadiis Ani.

§. I. DESCRIPTIO.

MOrborum localium, qui a seminio venereo recenter admisso producuntur, agmen claudunt affectus varii, qui solent in ano vel

juxta anum oboriri, ut cristæ, mora, fraga, fici mariscæ, rhagadia &c. quæ singula paucis jam exponenda sunt.

Descriptio. I. Cristarum ani. I. Cristæ sunt elongatæ cutis appendices; situ & magnitudine variæ; modo pendulæ, molles, flaccidæ, reliquæ cuti concolores, palearis quæ a gallinarum mento dependent simillimæ; modo contra duræ, rigentes, callosæ & skirrhodes, cristis similes, quæ summo gallinarum capiti innascuntur. Si fricatione, contrectatione, distractione, usu acriorum remediorum nimis irritentur, inflammantur, & nisi inflammatio cito resolvatur, in suppuratum abeunt si molles fuerint, si vero skirrhodes, in carcinomatoden naturam degenerant.

II. Thymorum, fragorum mororum, ficorum, & mariscarum. II. Adnascuntur ano excrescentiæ aliæ densiores, sphæricæ, globosæ, capitatæ, granosæ, tenui pediculo cuti adhærescentes, quæ si mole minores sint, *thymi*; *fraga* vel *mora*; si majores, *fici* vel *mariscæ* dici solent ex similitudine. Modo molles, pulposæ, læves sunt; modo vero duræ, asperæ, skirrhodes. Ex se inflammationis quidem expertes sunt, indolentes, cuti concolores; sed si vitio sanguinis, distractione, contusione, usu acrioris topici inflammentur, vel in abscessum abeunt si molles sint, unde non raro ani fistulæ; vel si duræ fuerint, citra suppurationem calent, dolent, lancinant, uno verbo carcinomatodes fiunt.

III. Rhagadum sive rhagadiorum. III. In fundo sulcorum, qui radiatim anum ambiunt, fissuræ fiunt, Græcis *Rhagades* vel *Rhagadia* dictæ, quæ si superficiariæ ac labris mollibus atque complanatis septæ sint, parum doleant, pure spisso, albo, maturo manent, boni moris; si vero profundæ, phagædenicæ, labris callosis, duris, extrorsum replicatis obvallatæ sint, identidem lancinent, & loco puris ichore diffluant, mali moris esse consueverunt.

§. II. CAUSÆ.

I. Cristæ ani a plicis excrescentibus. I. Prima cristarum rudimenta in ano apparent, quoties ultra tonum vi sæpius anus distrahitur vel aversa venere, vel violenta duriorum fæcum egestione; dum enim diducta cutis sibi denuo permittitur, laxata in sese concidit & in plicas pendulas corrugatur. Leviores illæ plicæ sese in dies paulatim promittunt in cristas, quoniam stagnante limpha uberius nutriuntur. Stagnat autem in iisdem limpha causa gemina, 1. *Viscididate* quam habet seu ab admisto contagio venereo, seu ab alia quacumque causa, unde fit ut ægrius progrediatur, 2. *Nimia* partis ipsius *mollitie*, unde fit ut debilius propellatur.

Hinc ergo liquet cristas legitimas luem veneream & muliebrem patientiam frequenter quidem, sed non semper arguere.

II. Thymi, mora, fraga, II. Prostant ad ani ambitum vesiculæ, vel si mavis lacunæ multæ, quæ natura vacant secernendo humori pingui, viscido, sebaceo, ad podicem

tem lubricandum a natura comparato. Ab hisce vesiculis, si mole tumeant, oriri solent in ea cutis parte quam occupant, excrescentiæ variæ, globosæ, capitatæ, granosæ, quæ ano adnascuntur; minores quidem & *fragis* seu *moris* pares, si vesiculæ & pauciores & minus extumeant; majores vero & *ficis* seu *mariscis* similes, si vesiculæ plures aut magis excrescant. fici, mariscæ ab ani lacunis extumentibus.

Illæ vero vesiculæ ideo tument & excrescunt, quia humor quem recondunt, contagii venerei illapsu ita inspissatur, ut infra sua conceptacula hærere, eadem sensim dilatare, & limphæ circumfluæ regressum retardare vel supprimere necessum habeat, unde vesicularum tumefactio, accretio, ac demum supra cutim finitimam extuberatio.

Potest autem humor ille contagio venereo infici, vel a *sanguine* ipso pridem infecto, cujus vitia participat humor sebaceus, qui inde secedit; vel a *virulento semine*, quo ab ano stillatim manante podicis confinia non raro madent in iis qui aliorum libidini flagitiosissime serviunt.

Hinc liquet mora, fraga, ficos, mariscas luem quidem veneream semper, at non semper flagitiosam venerem attestari.

III. Rhagades fiunt vel distractione qua discinduntur, vel erosione qua ulcerantur rugarum interstitia in ano: *Distractione* quidem vel a violenta duriorum fæcum egestione, vel a flagitiosa cinædorum patientia: *Rosione* vero vel a virulentia humoris seminalis qui ab ano defluit in cinædis, vel ab acrimonia succorum qui a fluentibus vel suppuratis hæmorrhoidibus, aut ab intestinorum cavo, in dysenteria, diarrhœa, hypercatharsi &c. depluunt, & qui hærent impacti inter ani plicas. III. Rhagades demum ab interstitiis rugarum ani discissis vel erosis.

Hinc liquet rhagades ani a lue quidem venerea aut ab impurissima venere quandoque fieri, at frequentissime a neutra causa sed a vitio leviore produci.

Pudet sane turpia tam sæpe refricare, sed exigebat instituti operis finis causam minime taceri, quam maximo humani generis opprobrio experientia docet morborum venereorum causam esse & nimis veram & nimis frequentem. Imo vero poscere visa est ipsa honestatis ratio eamdem causam sæpius inculcari, ut ii quibus circa jecur ulcerosum tam male sana libido sævit, moniti aliquando sapiant, & si neque naturæ sensu revocari, neque terreri valeant Dei judicio, at saltem certa malorum hinc impendentium notitia a tam turpi flagitio ta[illegible] avert[illegible].

§. III. [illegible] P[illegible]IATA.

1. Si cristę limph[illegible] ullo vel pauco seminio venereo infecta exc[illegible] intra vero rigentes & callosę futuræ sunt, si[illegible] esta[illegible] nio venereo multum inquinat[illegible] 1. Cristæ molles, vel callosæ.

2. Si-

2. Mariscæ pulposæ, vel skirrhodes. 2. Similiter mariscę molles & pulposę futurę sunt, si limpha fluxili, pauca, pura nutriantur; contra vero si limpha viscida, uberi, virulenta, renitentes & skirrhodes.

3. Rhagades duræ, vel laxæ. 3. Pari quoque modo ex diversa limpha copia & qualitate repetenda est diversa labiorum conditio in rhagadibus, quę quidem dura & callosa, si limpha viscida, copiosa, contagio venereo gravida fuerit; contra vero mollia & laxa futura sunt, si limpha tenuior, parcior, purior fit.

4. Aliquando cristæ & mariscæ inflammantur. 4. Cristę, mariscę, rhagades, si distractione, contusione, pressione, contrectatione; usu cathęreticorum; fœcum alvinarum duriorum asperitie, vel earumdem liquidiorum acrimonia nimium irritentur, coercito prę dolore sanguinis circuitu inflammabuntur magis vel minus intense prout sanguis ipse natura fervidior erit vel temperatior.

5. Aliquando abscedunt, vel abeunt in carcinomata. 5. Nisi vero inflammatio celeri resolutione evanescat inde cristę & mariscę, si molles sint, in suppuratum abiturę sunt, unde abscessus, apostema, fistula; vel in necrosim, unde sphacelus: Si vero durę & skirrhodes sint, expansivam rarescentiam sensim concepturę, unde dolor acer, lancinans, uno verbo carcinomatodes.

6. Et rhagades in abscessus vel in gangrænam. 6. Nec dispari ratione rhagades ipsę semel inflammatę, si molles fuerint, suppuratione cuniculos fistulosos subter cutem agent in podicem; vel necrosi in sphacelum descíscent: Si vero callosę, expansivo calore in carcinoma degenerabunt.

7. Sessioni, equitationi, egestioni varie officiunt. 7. Quandiu cristę, mariscę, rhagades inflammatione vacant, vel mere skirrhodes sunt, ambulationi, sessioni, equitationi, fęcum egestioni officiunt quidem, sed officiunt parum: Contra vero si inflammatę, suppuratę, exulceratę, carcinomatodes fiant, obstant ne eadem munia nisi cum dolore exerceantur.

§. IV. DIAGNOSIS.

Diagnosis rhagadum. 1. Rhagades quidem visu solo facile dignoscuntur ex descriptione superius tradita, cum suam sibique propriam naturam habeant, quę cum nullo alio ani affectu communis sit. At vero cristę & mariscę solent non raro cum hęmorrhoidibus confundi.

Cristarum. 2. Cristę tamen, si legitimę sint, possunt ab hęmorrhoidibus ideo distingui, quod ipsę tenues sint & mere cutaneę, nihilque intermedium comprehendant: Contra vero hęmorrhoides, utcumque subtiles sint & *cristiformes*, crassiores esse soleant, & quid molle ac pulposum in medio semper complectantur, cincinnos scilicet ad minus, capreolosve arteriarum anevrismalium venarumve varicosarum, quarum dilatatione producuntur.

Et mariscarum. 3. Mora vero, fraga, fici & mariscę ab hęmorrhoidibus in eo differunt, quod excrescentię hujuscemodi globosę, capitatę, granosę tenui te-

teretique pediculo podicis margini adhærescant; contra vero hæmorrhoides cuspidatæ, angulosæ, superficie læviores sint, & plerumque latiore basi ab ano vel ani margine dependeant.

4. Facile est conditionem statumve cristarum, mororum, mariscarum rhagadumve dignoscere visu tactuque, vel ad summum specillo: *Visu* nempe, *tactuque* an molles, callosæ, inflammatæ suppuratæ, ulcerosæ, carcinomatodes, sphacelatæ sint? *specillo* vero an cavæ; & si cavæ fuerint, an per basim foraminulentam fistulosos cuniculos alte egerint necne, & in quam egerint loci differentiam? Diagnosis differentiarum, quibus, affectiones illæ singulæ distinguuntur.

5. Difficilius est certo eruere an cristæ, mora, mariscæ rhagadesque ab aversa probrosaque venere ortum habeant necne; sed nec juvat in tanta flagitia curiosius inquirere, decetque Medicum æqui conscium conjecturis parcere, tanto quidem magis, quod inde nulla accedat utilitas neque ad morbi prognosim, neque ad curationem instituendam. Diagnosis causarum a quibus dependent.

6. Pluris interest statuere an affectiones hujuscemodi luem veneream præsentem indicent necne, vel tanquam causam a qua ipsæ sobolescant, vel tanquam coeffectum causæ ejusdem a qua & ipsæ dependeant, contagii scilicet illius, quod recens admissum & labem parti inusserit cui primum affricatum fuit, & simul etiam sanguinem latenter vitiaverit. Id vero licet tantum colligere ex conditione & syndrome signorum quæ luem significant, & de quibus infra *Libro IV. cap.* 4. quorum quidem unum aut alterum ex urgentioribus requiritur, si cristæ aut rhagades solæ adsint, quoniam priores illæ affectiones, ut supra §. II. dictum est, luem ex se perpetuo non indicant; unum contra aut alterum ex levioribus sufficit, si mariscis vel ficis anus obsideatur, quoniam posteriores istæ affectiones, ut ibidem expositum est, luem veneream satis ipsæ arguunt. Quod si cristæ, mora, mariscæ, rhagades suppuratæ, ulcerosæ, fistulosæ, carcinomatodes sint, tunc vel levissima suspicio prudenti Medico satis erit ut ad hydrargyrosim ceu ad sacram anchoram ocyus properet, cum in evidenti periculo satius sit remedium inutile, sed quod omni nocumento caret, adhibere, quam omittere necessarium.

§. V. PROGNOSIS.

1. Cristæ, mora, mariscæ, rhagades, affectiones sunt ex se graves, cum curari non possint nisi extirpentur, nec extirpari nisi urendo & secando, hoc est duris, difficilibus, laboriosis operationibus. Prognosis cristarum, mariscarum, rhagadum, eo periculosior.

2. Hinc ergo consequens est eo graviores & curatu difficiliores esse; quo numero plures, mole grandiores, duriore, crassiore, magis callosa basi dependent, ad ani ambitum propius adstant, vel in interiore recto magis radicantur; quoniam possunt inde & difficilius exsecari, Quo affectiones

illæ plures, aut maligniores. ri, & resectis graviora, calloſiora, latiora, magis dyſepulotica ulcera ſuperſunt, quorum curatio difficilior.

Quo ſymptomata graviora advocant. 3. Cæteris paribus eo quoque graviores cenſendæ ſunt, quo graviora ſymptomata advocant. Creſcit ergo ſingularum periculum, ſi calloſæ, inflammatæ, ſuppuratæ, ulceroſæ, carcinomatodes, ſphacelatæ ſint, cum ea ſint totidem morborum monſtra, quæ debellare difficillimum ſit.

Quo a graviore cauſa dependent. 4. Accedit tertia periculi cauſa, ſi cum lue venerea conjungantur, ſive recente, ſive inveterata, utpote quæ in neutro caſu radicitus curari poſſint, niſi prius expugnato ſeminio venereo, a quo excreſcentias iſtiuſmodi produci vel ſaltem foveri certum eſt; quod tamen numquam obtineri tuto poteſt, niſi plena & legitima hydrargyroſi, atque adeo dura conditione.

§. VI. CURATIO.

Præmiſſa idonea præparatione. 1. Ægrotans efficaci therapeja præparabitur tum remediis univerſalioribus, venæ ſectione ſcilicet & purgatione, quæ plethoræ & cacochyliæ medeantur; tum alterantibus, diluentibus, demulcentibus, attenuantibus, quæ ſanguinis fervorem, acrimoniam, viſciditatem corrigant vel temperent, nempe juſculis cum pullo gallinaceo vel fruſtulo carnis vitulinæ, & cichorio, ſcolopendrio, agrimonia, pimpinella &c. ſero lactis; lacte aſinino, caprillo, vaccino; aquis mineralibus acidulis; ſemicupio; balneo tepido aquæ dulcis &c. varia ſeligendo pro tempeſtatis modo, aut pravæ diatheſeos ratione.

2. Deinde ſi qua legitima ſit latentis luis venereæ ſuſpicio, plena perfectaque hydrargyroſis adhibebitur, ut profligato ſeminio, quantulumcunque ſanguini ineſt, remota cauſa antecedente, poſſit inde morbus & tutius & felicius ad optatam curationem deduci.

3. Præmiſſa eo modo præparatione & hydrargyroſi, ſi ea forſan uti viſum ſit, finita vel finiente, ad detractionem criſtarum, mororum, ficorumve deveniendum, ubi primum tempeſtas faverit. Neque enim ſperare licet excreſcentias, quæ in hyperſarcoſes accrevere, poſſe unquam ratione ulla in arctiorem molem denuo cogi & priſtinæ reddi anguſtiæ.

Criſtæ & mariſcæ extirpandæ non ope ligaturæ. 4. Olim uſu receptum fuit, criſtas, mora, ficoſve filo cerato vincire & in dies ſtrictius & ſtrictius colligare, donec ſponte contabeſcerent deciderentque. Sed ea methodus nunc exploditur, neque immerito, 1. Quia plena eſt acris & diuturni doloris; 2. Quia cohibito ſanguinis regreſſu graves inflammationes in ligatis excreſcentiis plerumque excitat, quæ in ſuppuratum, in gangrænam, in carcinoma degenerant; 3. Quia ad criſtas ficoſve, qui craſſiore & calloſo pediculo ſuſpenduntur, vix unquam utilis eſt; 4. Demum, utut cætera omnia opti-

optime procederent, quia basim excrescentiarum intactam semper relinquit, unde novi fungi cito progerminant.

5. Nec utilior est methodus altera, qua solent ani excrescentiæ cathæreticis paulatim exedi. Nam 1. Ea methodus diuturnitate tædiosa est, si hypersarcoses grandiores sint; imo etiam quandoque inefficax, si callosæ fuerint; 2. Dolore intolerando ægrotantes discruciat; 3. Gravem inflammationem non raro advocat, quæ ad anum usque extenditur; 4. Demum abscessus & apostemata quandoque infert inflammatione, si excrescentiæ molles sint; cæteras vero, quæ duræ & callosæ sunt, ad carcinomatis indolem præcipitat dolore & irritatione. Attamen si excrescentiæ minutæ, molles, pulposæ fuerint, ægro qui ferri aciem nimium expaverit, poterit cathæreticorum usus haud ægre condonari. Nec usu cathæreticorum.

6. Igitur una tantum therapeja tuta est, certa, efficax, scilicet excrescentias scalpello resecare, vel detondere forfice. Sic enim horæ momento & dolore instantaneo res conficitur, cæteroquin ultra mensem duratura cum summo ægrotantis dolore. In hunc finem æger apto situ primo componendus est. Itaque genubus insistens & reclinato deorsum capite clunes extrorsum porrigat; vel quod plerumque commodius est, in latus jaceat & capite genubusque ad lecti interiora reductis nates extrorsum quam maxime proferat, natiumque superior a ministro quodam sursum retrahatur, ut inferior, ubi mali sedes, Chirurgo magis obvia sit. Sed ferro exscindendæ.

7. Inde excrescentiæ, cujuscunque generis fuerint, sive cristæ, sive mora, sive marisca, quæcunque magis prominent & apprehendi possunt, sinistra suspendantur; & si latæ, duræ, callosæ basi insideant, novacula, vel scalpello, vulgo *Bistouri*, ad vivum resecentur; forfice vero exscindantur proxime ad cutim, si exili, mollique pediculo dependeant; quæ vero breviores humilioresque sunt extremis forficis scapis comprehensæ ad cutem deradantur. Quod si suspicio sit ne qua carcinomatodes vel gangrænodes labes in excrescentiarum basi fortasse lateat, incisioni minime parcendum est, sed satis alte excavandum, ut quævis carcinomatis radiculæ extirpentur, & deleantur omnia gangrænæ rudimenta.

8. Postea extersо cruore basis conditio exploranda est, atque 1. Si mollis fuerit & labis immunis, ab omni incisione & scarificatione temperandum, nec pars jam sana frustra dilanianda est. 2. Si vero grandinosis & discretis callis consita sit, summo scalpelli acumine spisse scarificanda, ut uberior promoveatur suppuratio, qua spes esse possit callos omnes resolutum iri. 3. Demum si in callum uniformem & quasi corneum indurata, aut favi instar foraminulenta sit, aut si carcinomati vel gangrenæ substrata tacitam labem inde contraxerit, ignito ferro sive cauterio actuali alte deurenda, quo tollatur efficaciter morbi fomes. Deinde ulcus, quod superest, ex arte curandum.

9. Deinde in duobus primis casibus sanguis fluens linamento sicco cohiben-

bendus; imo si opus fuerit, quod tamen rarum est, pulveribus astringentibus malicorii, balaustiorum, gallarum, aluminis, gypsi &c. ovi albumine exceptis. Apparatu illo postera die detracto superstes plaga curabitur digestivo vulgari ex terebinthina & ovi vitello, quocum admiscebitur oleum hyperici, si fœtidior videatur vulneris facies; tinctura vel pulvis myrrhæ aut aloes, si quod immineat siderationis periculum; præcipitans Mercurius ruber, si calli duriores & resolutionis nescii suppurationem eludant; sed singula diversa dosi, majori minorive, nempe quæ variet pro diverso periculi modo.

10. Ubi primum remittetur suppuratio, digestivi loco utendum erit balsamo Arcæi ut plaga detergatur & regeneratio sensim promoveatur, quocum poterit identidem præcipitatus ruber admisceri, si ita e re esse videatur, ac tandem resolutis, suppuratis, vel exesis callis omnibus vulneris coitio in cicatricem permittenda.

11. In ultimo vero casu inusta eschara butyro recenti, vel ovi vitello bis de die illinenda est, dum decidat. Deinde utendum digestivo vulgari, cum oleo quidem hyperici vel tinctura myrrhæ aut aloes, si nimius sit ulceris fœtor; cum præcipitato vero rubro, si qui calli superstitis ulceris fundum vel labra occupent. Demum ut detersio & carnis regeneratio felicius procedant, balsamum Arcæi vel solum, vel cum balsamo viridi, si carnes fungosæ luxuriaverint, adhibendum est, donec vulnus perfecte consanescat.

Neque dispar curatio rhagadibus adhibenda.

12. Triplex distinguendus est ad therapejam rhagadum status, cutanearum, profundiorum sed quæ tamen benignæ sint, & malignarum.

Cutaneæ quidem, si inflammatæ doleant, foveantur lacte, sero lactis, decocto verbasci aut althææ, vel solo vel cum addito saccharo Saturnino; succo depurato plantaginis, sempervivi seu sedi &c. mucilagine ex seminibus psylli, lini, cydoniorum &c. cum aqua plantaginis extracta; oleo e vitellis ovorum, vel e semine lini diu in mortario plumbeo subactis, dum nigrescant. Si vero inflammatione vacent, abluantur sæpius in die aqua thermali quavis, Balerucana, Borboniensi, Bagneriensi &c. infuso vel decocto plantarum vulnerariarum, ut Alchimillæ sive pedis leonis, saniculæ, bugulæ, pyrolæ, veronicæ, virgæ aureæ, angelicæ, betonicæ, prunellæ, vincæ pervincæ, pilosellæ &c. aqua calcis; vino rubro, cui ferrum ignitum intinctum fuerit; aqua vulneraria sive traumatica vulgari, quæ ex vino albo cum plantis vulnerariis modo dictis infuso distillatione elicitur. Lotis & detersis illinatur butyrum; ceratum refrigerans Galeni paulo liquidius; album Rhasis; unguentum de cerussa; unguentum album camphoratum; unguentum diapompholygos &c. qua methodo brevi consanescunt rhagades, quæ cutaneæ sunt, levioresque ad anum fissuræ, & a nullo foventur sanguinis vitio.

13. Rha-

13. Rhagades vero *profundiores*, sed quæ tamen benignæ sunt, id est quarum labra mollia sunt & callorum expertia, si acrius doleant, remediis iisdem, quæ in præcedenti articulo modo proposuimus, demulcendæ sunt; si vero inflammationis & intensioris doloris immunes fuerint, elui debent aqua phagedænica mitiore, vel lapide infernali leviter attingi, vel unguento Ægyptiaco curari, ut lurida & semi-putris ulcerum facies renovetur. Demum detersis & mundatis ulceribus admovenda unguenta demulcentia, quæ supra proposita sunt, ut mitigata succorum affluentium acrimonia, cicatrice feliciter obducantur.

14. Si rhagades *malignæ* sint, id est labris duris, callosis, extrorsum replicatis, obscure lancinantibus &c. obvallatæ, ulcerosa facies spissis incisuris scarificanda, imo labra, si duriora sint, summis forficibus alte exscindenda, quantum fieri poterit. Inde cohibito semel sanguine ope linamenti sicci, postera die rhagadum sulcis admovendum unguentum Ægyptiacum, vel basilicum cum præcipitato rubro; quin etiam si ea forsan imparia sint, ulcera lapide caustico vulgari contingenda sunt, donec eschara inuratur, quæ ad vivum penetret; qua delapsa vel basilico vel balsamo Arcæi, solis, aut cum catharæticis commixtis ex arte curabuntur.

15. Quod si rhagades maligniores ad *gangrænam* vel ad *carcinoma* jam desciverint, vel descituræ proxime videantur, tunc abjecta omni cunctatione urgentissimis malis occurrendum est. In hunc finem excisis derasisque forfice partibus, quæ male affectæ sunt, ulceri cauterium actuale inurendum est, quo morbi reliquiæ potentissime reprimantur. Postea delapsa eschara superstes ulcus, ut jam sæpe dictum est, ex arte curandum.

16. Demum si cristæ, mora, mariscæ suppuratæ, si rhagades ulcerosæ tacidos cuniculos ad podicem cæterasve vicinas partes clam egerint, unde multiplex fistularum genus, cæcarum vel apertarum, profunde latentium vel cutanearum; rectarum, obliquarum, simplicium, compositarum &c. ubi primum specillo res innotuerit, conveniens operatio adhibenda. Sed hæc non sunt nostri instituti, quocirca adeantur, si ita lubeat, Auctores varii, qui ea de re ex professo scripserunt, vel consulatur (*a*) Dissertatio, quam de eodem argumento ipsi olim edidimus.

DE

(*a*) Dissertatio de Fistula ani. *Monspelii, anno* 1718. *in* 12.

DE MORBIS VENEREIS.

LIBER QUARTUS.

De Ætiologia, Diagnosi, Prognosi & Therapeja Morbi Venerei universalis,

SIVE

De Lue Venerea confirmata.

CAPUT PRIMUM.

Descriptio Luis venereæ confirmatæ.

Descriptio luis venereæ confirmatæ.

HActenus de morbis venereis topicis sive localibus, qui contagio recens admisso geniti, partes peculiares, unde haustum est, insident, atque inde tacito progressu sunt veluti prima incipientis luis rudimenta. Jam de lue eadem confirmata qua non una aut altera corporis pars, naturalisve œconomiæ functio una aut altera lædi, sed qua singula fere corporis loca infici singulaque munia perverti solent. Tam late patet mali natura, & tantam symptomatum discrepantium syndromen complectitur, ut non tam morbus unicus, quam morborum Ilias esse videatur. Ideo frustra laboraretur in definiendo morbo, qui arctioribus definitionis cancellis comprehendi vix potest, multoque latius est accu-

Digitized by Google

curata descriptione, & recensione potissimorum symptomatum ejusdem naturam, formam, indolem & effectuum, quos producit, seriem & nexum sub uno aspectu ponere. Verum ut singula ordine quæque suo exponerentur, necesse fuit symptomata quibus partes, a symptomatis quibus functiones vitiantur, distingui; utraque vero revocari ad diversa propriaque capita; pro diversitate partium vel functionum ad quas pertinent.

Itaque I. Morbi venerei genitalium recrudescunt, renovantur, de novo invadunt. 1. *Recrudescunt* quidem & maligniores fiunt, si qui forsan præsentes sint. Hinc in lue venerea confirmata gonorrhœa virulenta, si qua ægrotantem affligat, acrior & pertinacior diutius fluit, & sæpius ingravescit: Hinc generatio plurium callorum in prostatis, vesiculis seminariis, urethra: Hinc earumdem partium apostemata, ulcera, fistulæ frequentiores. I. Morbi genitalium.

2. *Renovantur* vero, si qui jam ante præcesserint sed dudum curati. Hinc in lue venerea confirmata accidunt sine causa manifesta in genitalibus ulcera cancrosa, porri, verrucæ, condylomata juxta anum fraga, fici, mariscæ; in inguinibus pani sive bubones; in testiculis tumores multiformes, spermatocele, varicocele, sarcocele, pneumatocele, hydrocele.

3. Denique *de novo invadunt*, si nulli præextiterint. Hinc quotidianum est in lue venerea confirmata genitalia affici morbis localibus, quos nondum senserant, si unam excipias gonorrhœam virulentam, quam a sola lue & sine impuro concubitu produci nec unquam ipse observavi, nec a quoquam observatum fuisse memini.

II. Cutis multifariam afficitur, 1. Variatur, potissimum in pectore & interscapulio maculis ephelidum instar planis, non extuberantibus; roseis, purpureis, flavis, aut livescentibus; modo discretis, parvis, circularibus, lentiginosis; modo latius diffusis & expansis. II. Affectiones cutis.

2. Tentatur scabie, impetigine, lichene, herpete multiplici, sicco, fluente, furfuraceo, pustuloso, miliari, exedente &c.

3. Finditur in volis manuum plantisque pedum, scissuris seu rhagadibus duris, callosis, prurientibus, ichore tenui manantibus, & hinc suffossa cuticula soluto nexu mutuo a subjecta cute laciniatim secedit instar exuviæ, unde *la Pelarelle*.

4. Infestatur tuberculis seu pustulis duris, callosis, circularibus, non fastigiatis, summa parte ulcerosis, plerumque siccis, & sine pure, sed aliquando humidis & manantibus, squamosis, furfuraceis, flavis, quæ frequentes sunt in commissuris labiorum aliisque nasi, præsertim circa frontem & tempora, poneque aures, ubi seriatim dispositæ veluti corollam referunt, vulgo *le Chapelet*. Inde totum capillitium, cæterasque corporis partes sensim occupant, maxime si pilosæ sint.

5. Glabrescit defluvio tum capillorum, unde areæ circa crotaphytas &

& in occipite, Ὀφίασις, Ἀλωπεκία calvities ; tum etiam pilorum fere omnium, ita ut supercilia, genæ, mentum, inguina, pilis nudentur, unde *la Pelade*.

6. Demum ungues, qui extremæ cutis appendices sunt, inæquales, crassi, rugosi, scabri fiunt, & obortis ad radices reduviis, panaritio, inflammatione, ulcere sponte decidunt, unde *l'Onglade*.

III. Morbi oris, narium & faucium.

III. Male habent oris, faucium & narium interiora; 1. Uvula sive columella, tonsillæ sive Παρίσθμια, totumque lacunar faucium dolent, calent, inflammantur, ulcere depascuntur, caries que inde cum adsitis officulis palatinis communicatur, qua brevi exeduntur.

2. Tubercula & pustulæ palato innascuntur, quæ in ulcera rotunda, cacoethea, phagædenica degenerant, quibus palati fornix osseus carie nonnunquam ad nares usque perforatur.

3. Membrana pituitaria simili labe infecta vel in polypos fungosos, ulcerosos, callosos, carcinomatodes extuberat; vel phlyctænis pluribus in ozænas seu malignas exulcerationes desinentibus tentatur, unde spongiosa narium ossa, ossa bina triangularia nasi, vomerque quo fulciuntur, carie erosa corruunt cum manifesta nasi depressione.

4. Hinc tam multiplici læsione organorum quæ loquelæ serviunt, vocis immutatio, raucitas, aphonia.

5. Gingivæ aphthis, parulidibus, ulceribus eroduntur, unde dentes dolent, vacillant, cariosi fiunt, e sede decidunt.

6. Inde animæ fœtor corruptis, ulceratis, putrescentibus locis, qua spiritus ducitur, scilicet naribus, faucibus & ore.

IV. Dolores in variis locis.

IV. Dolores frequentes, acuti, atroces, noctu & in lecto præsertim sæviunt, dum corpus stragulis incaluit; natura, gradu, loco diversi, tensivi, pungitivi, pulsatorii vel lancinantes; 1. Ii quidem modo partes musculosas membranaceasque, & *Rheumaticorum*, modo vero ligamenta tendinesque qui articulos ambiunt, & *Arthriticorum*; modo demum musculos articulosque simul occupant, & *Rheumatico-arthriticorum* dolorum naturam referunt.

2. Inter cætera dolorum venereorum genera peculiari appellatione designantur dolores *Ischiadici*, quibus partes ossi Ischio adsitæ, totaque coxendix externa; *Lumbago*, qua lumbi lumborumque musculi; dolores Ὀστεοκόποι quibus ossa ipsamet discruciantur, quasi frangerentur aut terebra perfoderentur.

3. Cæterum partes doloribus venereis affectæ quandoque dolent & calent citra tumorem & inflammationem; contra vero quandoque tument & inflammantur in suppuratum abituræ nisi occurratur. Pari quoque inconstantia dolores modo fixi sunt & permanentes, modo contra vagi & erratici.

V. Ossa

V. Ossa multiplici quoque noxæ patent: 1. In media & densissima parte in Ἐξόστωσεις extument majores minoresve, modo submolles & quasi semi-pulposas, modo renitentes & vere osseas, quæ nunc atrociter, nunc levius & tolerabilius dolent, imo verò quandoque indolentes sunt. V. Morbi ossium.

2. Ossa ad extremos fines, ubi spongiosa sunt & minus densata, tacita accretione seu Ὑπερόστωσει sensim dilatantur & intumescunt, tota quidem mole sed inæquali tamen modo pro inæquali compagis densitate, unde articulorum, ad quos illa ossium capita pertinent, tumor, dolor, ad motum impotentia, Ἀγκύλωσις &c.

3. Carie tentantur externa, quæ superficiem; interna, quæ meditullium; universali, quæ totam ossis compagem labefactat, unde fragilia & semi-exesa levissimo ac fere nullo conatu dissiliunt & confringuntur.

4. Imo etiam observatione compertum est in demortuis medullam ipsammet, quæ ossium cava replet, nonnumquam inflammatam, suppuratam, exulceratam atrocissimos & vere osteocopos dolores excitavisse, atque abscessus, exostoses cariesve in interna ossium cavitate produxisse.

5. Constat quoque observatione ossa seminio venereo, quo alte imbuuntur, aliquando ita mollescere in Ὀστεοσάρκωσει, ut ceræ instar inflecti, comprimi & in angustius spatium redigi possint; quin imo semel emollita singulis partium mollium affectionibus, phlogosi, inflammationi, dolori, suppurationi, exulcerationi, fistulæ, gangrænæ patere.

VI. Limpha infecta vitium brevi communicat cum promptuariis vasisque quibus continetur, & cum partibus quas uberius alit. 1. Hinc glandulæ limphaticæ sive conglobatæ mole auctæ & in callos induratæ tumores varios, duros, mobiles, circumscriptos, strumosis tumoribus simillimos in collo, axillis, inguinibus, mesenterio &c. efformant. V. Vitia limphæ & glandularum limphaticarum.

2. Dilatata, expansa, crassefacta limphatica vasa & hærente spissiore limpha turgentia gummata seu tumores molles & membranea cystide conclusos variis in locis constituunt, quæ pro contentæ materiei qualitate, colore, spissitudine Ἀθερώματα, Μελικηρίδες Στεατώματα appellantur.

3. Hærens & indurata limpha intra villos membranearum tendinearumve partium quas nutrit, nodos in tendinibus, in nervis ganglia tophosque in articulorum ligamentis producit.

VII. Oculi variis morbis tentari solent in syphiliticis. 1. Palpebræ densæ, asperæ, rubræ, pruriginosæ, lippæ seu lemosæ, callosæ, ulcerosæ, ficosæ, cancrosæ sunt, & verrucis, hordeolis sive Χαλαζίοις, grandinibus obsitæ. VII. Morbi oculorum.

2. Adnata sive conjunctiva tenetur ophtalmia, contumaci, diuturna, œdematode, phlogode, inflammatoria, ulcerosa, phlyctænode, quæ comitem habet epiphoram continuam, acrem, falsam.

3. Cor-

Digitized by Google

3. Cornea nubeculis seu albuginibus offuscatur, vel pustulis, phlyctænis, ulcusculis eroditur, quæ in Σταφύλωμα desinunt.

4. Humores inspissantur; vitreus, unde Γλαύκωμα; crystallinus, unde suffusio, barbaris *Cataracta*; aqueus, unde multiplex pilorum villorumve per aerem volitantium species.

5. Caruncula lachrymalis, quæ in majori oculi cantho latet, nimium excrescens unguem sive Πτερύγιον; ulceratus lachrymarum saccus fistulam lachrymalem sive Αἰγίλωπα; Iris, pupilla, uvea suppurata Ὑπόπυον inferunt.

VIII. Aurium. VIII. Neque aures a labe vacant. 1. Frequenter adest sine causa ulla manifesta sibilus, tinnitus, murmur, Βαρυηκόια seu auditus gravitas, surditas.

2. Aurium interiora, alvearium, cavitas tympani, sinus mastoidæus, ductus hemi-cyclici, cochlea, labyrinthus, dolent, inflammantur, abscedunt, exulcerantur cum dolore atrocissimo, intolerando.

3. Carie exeduntur officula quæ auditioni serviunt, malleus, incus, stapes, os orbiculare, osseusque aurium fornix.

4. Limpha, ichor, pus, sanies defluunt ex alveario & aure interiore, quasi ex fistuloso sinu, cum fœtore summo & vere cadaveroso.

IX. Læsio functionum, 1. Animalium. IX. Functiones ipsæ ferociam mali brevi sentiunt; quæ lædi solent multiplici vitio, imminutione, abolitione, depravatione. 1. Functiones animales Καρηβαρία seu capitis gravitate; cephalæa interna externave; clavo, ovo, hemicrantia; vertigine simplici vel tenibricosa seu Σκοτώματι; epilepsia tum idiopathica, tum sympathica; spasmo motibusque spasmodicis, tremore artuum, hemiplegia, paraplegia, paralysi particulari; hydrocephalo, agrypnia contumaci &c.

2. Vitalium. 2. Functiones vitales dyspnœa, asthmate, orthopnœa, hœmoptoe seu sanguinis sputo, tussi sicca humidave, vomica, phthisi a tuberculis vel ab ulceribus pulmonum; cordis tremore & palpitatione, syncope, lipothymia, asphyxia; pulsuum inæqualitate & intermissione &c.

3. Naturalium. 3. Functiones naturales Ἀνορεξία seu inappetentia, Ἀπεψία seu indigestione, affectione hypochondriaca, singultu, frequenti vomitione; diarrhœa contumaci, biliosa, serosa, stercoracea, lienterica, cœliaca; obstructionibus aut skirrhis hepatis, lienis, pancreatis; ictero flavo, nigro; hydrope abdominis seu ascite, hęmorrhoidibus cęcis, fluentibus, callosis, inflammatis, suppuratis, ulceratis, carcinomatodibus.

4. Universalium. 4. Functiones universales totius corporis marcore, atrophia, marasmo, virium languore, prostratione, imbecillitate; vultus decoloratione, pallore, livore; febre intermittente, periodica, anomala, erratica; febre continua lenta, hectica, colliquativa, marasmode.

5. Demum fœminę suas & sibi proprias ęrumnas experiuntur; can-

crum

crum mammarum, suppressionem vel fluxum menstruorum immodicum, muliebrem fluorem, passionem hystericam; inflammationem, abscessum, sKirrhum, gangrænam, ulcus, carcinoma uteri; sterilitatem vel frequentem abortum, partum fœtuum erysipelate universali rubentium, squallidorum, semi-putrium, ulcerosorum.

5. Functionum, quæ fœminarum propriæ sunt.

Cave tamen putes symptomata ea omnia unquam una concurrere, aut in subjecto quoquam simul observari. Singulos singula singulatim afficiunt, omnia vero neminem: Neque enim venenum quod conceptum est, utcunque in corpore multiplicetur, tot ac tam variis noxis inducendis sufficiens est, neque etiamsi sufficeret, posset unquam hæc omnia symptomata simul advocare, cum pleraque inter se contraria, imo pugnantia sint. Sed ex quamplurimis syphilide laborantibus, qui singuli suo quique modo ægrotarent, plurima symptomata seligere & in unum congerere visum fuit, ut venerea lues pluribus descripta lineamentis accuratius depingeretur.

Cave etiam ne existimes recensita symptomata omnia lui venereæ propria esse, & ad luem veneream pertinere omnia. Contra notissimum est ut nulla *omni*, sic pauca *soli* lui venereæ convenire. Pleraque cum cæteris quibusvis morbis communia sunt, paucissima vero, imo forsan nulla luis venereæ ita propria, ut pathognomonica dici optimo jure mereantur. Sed de his fusius infra ubi *de Diagnosi*.

Demum cave quoque ne credas symptomata luis venereæ descriptione supra allata exhausta esse, neque plura dari, quam quæ recensita sunt. Potissima quidem & frequentissima selegimus, sed non omnia; cæteroquin opus fuisset non modo morbos omnes, sed omnes etiam morborum differentias enumerare; siquidem experientia compertum est veneream luem Protei instar mutabilem & omnes morborum formas induere & omnes eorumdem species referre posse.

CAPUT II.

Causæ luis Venereæ confirmatæ.

Symptomata, quæ modo recensuimus & quæ luem veneream produnt & manifestant, neminem unquam adoriuntur, nisi cum infecto vel infecta concubitu, contactuve aut affrictu intimiore sese polluerit. Hinc ergo consequens est venerea illa symptomata a morboso seminio sive contagio dependere, quod ab infecto in sanum latenter serpat; cum ea tantum ratione concubitus contractusve sano vel sanæ nocere valeant.

Seminium morbificum contagione admitti in corpus sanum.

Sed admissum semel contagium sive seminium tot & tam longe dissitas partes afficere: tot & tam varia munia pervertere non potest, nisi in uni- ver-

Et admissum univer-

sum corpus pervadere. versas corporis partes diffundatur; nec in universas corporis partes diffundi, nisi commisceatur tum humore quodam qui universas partes alluat, qui per universas circulet, qui ad universas virus secum deferat. Sequitur ergo virus semel admissum & cum humore quodam admisceri, qui totum corpus perluat & pervadat, & una cum humore illo ad omnia corporis loca & organa latenter traduci.

Commisceri proinde cum sanguine vel cum limpha, vel cum utroque.

Sunt autem duo tantum humores, qui perenni & iterato fluxu refluxuque cunctas corporis partes jugiter irrorent, & cunctis infundantur, nempe sanguis & limpha; debet ergo venereum seminium cum alterutro commisceri, vel quod eodem recidit, cum utroque; nam ambo, licet in extremis arteriarum capillamentis secedant inde peculiaribus vasis versus cor revehendi, sanguis quidem venis, limpha vero vasis seu ductibus limphaticis, una tamen denuo confunduntur in majoribus venarum truncis, præsertim in subclavia sinistri lateris, & inde cordis & arteriarum systole subacti, attriti, intime permisti, vitia si qua habeant, reciproce inter se communicant.

Jam alibi abunde dictum fuisse de intromissione, multiplicatione & efficacia contagii venerei.

Non quærimus nec qua via contagium venereum parti cuidam affusum & inhærens ad sanguinem aut limpham traducatur; nec qua ratione guttatim traductum ocyus seriusve in sanguine augeatur & multiplicetur: nec tandem qua vi, indole, efficacia semel multiplicatum fluida perdat & solida labefactet. Hæc omnia fuse explicata sunt superius capitibus 2. 3. & 4. Lib. II. ubi demonstratum fuit 1. Contagium in sanguinem traduci via gemina, vel circulatione sanguinis, qui virulentas guttulas ab infecta parte lambendo secum abripiat, vel circulatione limphæ, quæ ab inquinata parte regrediens in sanguinem, quocum denuo commiscetur, una secum devehat plurimas tabi virulenti guttas. 2. Contagium admissum ocyus seriusve multiplicari in sanguine ex depravata hæmatoseos œconomia, unde naturale sanguinis opificium pervertitur. Sic simili de causa contagia cætera, hydrophobicum, scorbuticum, pestiferum, scabiosum, in sanguine multiplicari; sic compari ratione fermenta quævis, panificum, cerevisiarium &c. in operando augeri certum est. 3. Denique contagium venereum esse acidæ vel acido-salsæ naturæ, corrosivæ & fixæ, quod ideo & sulfurea fluida, quibuscum miscetur, inspissare & coagulare; solida, quibus instillatur, rodere & exulcerare; & utroque nomine numerosam symptomatum, quæ recensita sunt, catervam inducere valeat.

Contagium cum sanguine confusum humores quosdam potius

Verum tamen, quamvis experientia compertum sit humores quosvis, qui ab infecto sanguine secedunt, seminio istiusmodi affici posse & infici, neque ullum penitus esse, qui integritatem suam queat perpetuo illibatam tueri, fatendum est contagium venereum humores quosdam potius quam alios ex se affectare, cum his facilius promtiusque quam cum aliis affinitate conjungi; adeoque partes peculiares, quibus illi destinantur

tur, muniaque quibus exercendis vacant, specialius & frequentius labefactare. Unde fit, ut licet symptoma morbosum nullum sit, quod a lue venerea dependere, quod cum lue venerea conjungi non posset, sint tamen aliqua, quæ ad illam luem frequentius, & ut ita dicam, essentialius pertinere videantur. quam alios affectare.

In genere quidem constat virus venereum, cum natura pingue sit & viscosum, cum pinguibus, viscosis & insulsis fluidis facillime commisceri, adeoque humores istius generis, ut sibi maxime analogos, citissime & ut plurimum omnium primos contaminare. Sed cum ea in re ex peculiari humorum natura & indole, quæ plerumque latet, non pauca diversitas intercedat, ac proposita modo regula exceptionibus pluribus inde pateat, operæ pretium visum est scalam sive tabellam harumce affinitatum ex observationibus quam maxime certis conficere, cujus ope uno quasi intuitu perspicere liceat quæ frequentissima esse soleant luis venereæ symptomata, atque inde tutius præsagire quæ proxime impendeant, & quæ præsentibus successura sint.

Itaque 1. Semen prolificum, quod in testibus virilibus elaboratur, humoresque seminales cæteri, qui in viris quidem in prostatis, glandulis Cowperianis & lacunis urethræ; in fœminis vero in prostatis, glandulis Cowperianis, & botryformibus glandulis vaginæ conficiuntur, primum potissimumque affinitatis gradum sibi vindicant; nec immerito: Virus enim venereum, quod e corrupto semine primitus gentium est, originariæ indolis retinens debet cum seminalibus fluidis proxime homogeneis facili connubio jungi. Hinc perpetuum est in syphiliticis semen & seminales humores contaminari, quacunque via non genitalium modo, concumbendo; sed etiam mammarum, lactando; oris, sugendo vel basiando; cutis, cubando &c. contagium conceptum fuerit, unde tam frequentes sunt in confirmata lue venerea locales genitalium morbi. 1. Semen humoresque seminales.

2. Alterum affinitatis gradum obtinent humores ambo viscidi & oleosi, qui ad cutem pertinent, *mucosus*, scilicet, qui cellulis reticularis corporis inter cutem & cuticulam intermediis reconditur, & *sebaceus*, qui peculiaribus cutis glandulis seu potius lacunis secernitur. Hinc morbi multiplices cutis, cuticulæ, pilorum, capillorum, & unguium in syphiliticis adeo frequentes. 2. Humores ambos, cutis mucosum scilicet & sebaceum.

3. Tertius locus cedit tribus humoribus mucosis & pituitosis, qui faucium nariumque proprii sunt, nempe 1. Muco, qui e paristhmiis sive tonsillis, & columella sive uvula; 2. Muco, qui e glandulis palatinis, gingivis &c. 3. Muco, qui e glandulis membranæ pituitariæ eructatur. Hinc tam variæ in syphiliticis affectiones faucium, palati, gingivarum & narium. 3. Mucos, tum oris, tum narium.

4. Quartum locum assignandum censemus unguinosis & mucilagineis 4. Humo-

 hu-

res mucilagineos, qui tum ossium capita, tum musculorum membranas oblinunt. humoribus, qui admotus artuum musculorumque molliendos comparati sunt, tum qui a glandulis juncturarum ad ossium capita oblinenda, barbaris *synovia* dictus; tum qui a glandulis membranarum musculos & tendines vestientium; tum qui a glandulis periostii distillat ad periostii mollitiem & lævitatem tuendam. Hinc multiplex dolorum venereorum genus, arthriticorum, rheumaticorum, rheumatico-arthriticorum, ischiadicorum, osteocoporum, lumbaginosorum.

5. Medullares ossium succos. 5. Proximas tenet pinguis & oleosus succus ossium medullaris, tum qui majoribus ossium cavitatibus, tum qui discretis extremorum ossium cellulis, tum qui multiplicibus lamellarum ossearum interstitiis inest. Hinc exostoses, ankyloses, caries ossium; atque medullæ in ossibus latentis inflammationes, suppurationes, abscessus.

6. Limpham. *6.* Inde in vicem succedit limpha pinguis & subviscida, quæ toti corpori communis est, qua universæ partes irrorantur & nutriuntur. Hæc contagio infecta, inspissata, acrior facta glandulas conglobatas, quas pervadit; vasa limphatica, quibus revehitur; partes tendineas & membraneas, quas nutrit, in strumas vel tumores strumarum æmulos, gummata varia, nodos, ganglia, tophosque inflat & tumefacit.

7. Humores limphaticos oculorum. 7. Septimus locus debetur humoribus, qui oculorum, partiumve ad oculos pertinentium proprii sunt, nempe 1. Humori viscido & lemoso, qui manat a palpebrarum margine; 2. Humori sebaceo, qui a caruncula lacrymali majoris canthi exprimitur; 3. Humori limphatico & pituitoso, qui innumeris tenuissimisque osculis e tota conjunctivæ & corneæ facie eructatur; 4. Humori lachrymali, qui e lachrymali glandula super oculi bulbum depluit; 5. Denique humoribus limphaticis, qui vitreum, crystallinum, aqueum oculorum humorem constituunt. Hinc pro diversa eorum humorum infectione, spissitate, acrimonia, chalaziæ sive hordeola, inflammatio, lippitudo, *Τράχωμα*, *Σύχωσις* palpebrarum; carunculæ lacrymalis *Πτρύγον*, sive unguis; epiphora, ophthalmia in adnata; *Αἰχλώματα* sive nubeculæ, pustulæ phlyctænæ, ulcuscula, in cornea; fistula lacrymalis seu ægylops, suffusio, abscessus, hypopyon, gutta serena, unde visus imminutio & cæcitas.

8. Cerumen aurium, & ipsam bilem. Demum agmen claudunt cerumen aurium & bilis, quæ & ipsa contagii venerei energiam sentiunt, quamquam serius, propterea quod alcalina, qua pollent, acrimonia, seminii venerei vim salso-acidam diutius hebetent. Hinc fit ut infectum cerumen solito quidem spissius hærendo phlogosim, inflammationem, dolorem in meatu auditorio; solito vero acrius rodendo herpetes, rhagades, exulcerationes ibidem producat. Hinc quoque fit ut bilis vitiata solito quidem viscidior & in emissariis restitans obstructiones, infarctus, skirrhos hepatis, & inde icterum, hydropem

pem, hæmorrhoides; solito vero mordacior, intestina quo fuit stimulando diarrhœas, dysenterias, fluxus hepaticos inferat.

Vix superest quid ultra eloquamur de cæteris humoribus, saliva, stomachali & intestinali limpha, succo pancreatico; tracheali seu bronchiali humore, lachrymis, sudore, urina, &c. quoniam constat hos omnes, ceu tenuiores & serosiores recensitis tardius parciusque inquinari, & inter se nullo vel fere nullo discrimine distingui.

Cæterum allatæ affinitatum scalæ seu tabellæ noli inconsiderantius confidere, quasi omni exceptione major esset, neque possent symptomata, quæ venereo contagio fiunt, a proposita norma vel tantulum unquam declinare. In physicis rebus, medicisque potissimum constantiam tantam plerumque frustra requiras, quoniam varia & mutabilia esse necessum est, quæcumque tam multo variarum conditionum concursu nituntur. Et sane in exemplum adduci potest quæstio ipsamet de qua agitur: Quantumvis enim natura si sibi permittatur & omnia paria sint, propositam normam affectare aperte videatur, docuit tamen experientia multa sæpius intervenire, quæ ordinem varie pervertant & interturbent.

Varias tamen causas esse, quæ propositum ordinem intervertere possint.

Nempe 1. Si nativa vel adventitia sit in parte quadam debilitas, vitiumve ullum conformationis, pars illa cæteris paribus citius & ante ordinem morbo tentabitur, tum quod humores infectos magis retineat ob præclusam circulationis facilitatem, tum quod hærentes debilius repellat ob debilitatam facultatem systalticam. Sic antecedentia vitia oculorum, pulmonum uteri &c. contagio venereo ansam præbent, ut partes easdem & celerius & efficacius adoriatur, quam ex prædicta affinitatum scala sive tabella expectandum esse videretur.

2. Si humor quidam acrior, uberior, nimium sollicitatus, motu præcipiti ad destinata loca jam ante confluat, virus venereum una abripi, ad eadem loca copiosius deduci & partes illas peculiares præmature labefactare cogetur. Si diarrhœa diuturna, gravior coryza seu catarrhus narium, fluor muliebris in fœminis &c. ad intestina, nares, fauces, uterum &c. symptomata advocant in syphiliticis inexpectata.

3. Si humor quilibet alieno contagio inquinetur, virus venereum superadditum efficaciam majorem inde contrahet, atque adeo bina venena consociata partibus, ad quas humor ille pertinet, & graviorem & præproperam noxam inferent. Sic virus strumosum, quo limpha; aut scorbuticum, quo saliva inficitur, seminio venereo quod in iisdem humoribus quietum latet, ita calcar addunt, ut ad strumosos glandularum conglobatorum tumores producendos, aut ad gingivas exulcerandas ocyus inde festinet.

4. Si adhibitis remediis topicis partis cujusdam, & humorum qui partis ejusdem proprii sunt, integritati cauto consultum sit, pars illa quæ

Digitized by Google

aliquin citissime inficienda esset, vel nullomodo inficietur, vel inficietur tardissime & infra ordinem, qui ex scala competeret. Sic leviores genitalium frictiones cum unguento mercuriali tuto praecavent vel ad minus diu retardant venereos earumdem partium morbos, qui caeteroquin ex notis affinitatis legibus fere omnium primi solent apparere.

5. Denique si casu quovis fortuito humorum decubitus in partem quamdam accersatur, inde tanto facilius virus venereum in parte eadem cum humore haerente stagnaturum est, & eidem labem tanto citius allaturum. Sic in syphiliticis saepe accidit ut ossi ictu contuso exostosis, articulo lapsu distorto ankylosis vel dolor arthriticus, parti quae frigoris acerbitatem passa fuerit paralysis, cuti leviter attritae herpes &c. ex improviso suboriantur.

Haud inficias iverimus quin forsan plures aliae reperiri possint exceptiones seu anomaliae istiusmodi, sed quas ipsi novimus candide proposuimus. Caeteras alii impertiant, si quid noverint rectius istis, vel allatis utantur, aequo animo nobiscum expectando, dum experientia quae in rebus medicis rerum magistra est, certiora doceamur. Fatendum interim allatis anomaliis regulam, nedum ullis infirmari, sed omnibus potius confirmari egregie, cum vel ex anomaliis ipsismet liqueat Naturam sui constantem normam semper affectare, nec ab illa unquam vel tantillum discedere in anomalias, nisi vi cogatur. Hinc ergo colligere est propositam affinitatum scalam sive tabellam, quamvis satis certa non sit, ut plenam & perpetuam fidem impetret, ac saltem satis veram videri, ut a Medico artis gnaro ignorari non debeat, cum possint aliquando futura incipientis syphilidis symptomata inde praesagiri, imo etiam feliciter praeverti.

Placuit ideo & in recensendis luis venereae symptomatis, & in iisdem nunc explicandis huic normae potius insistere ceu observatione certa probatae, quam ordinem sequi arbitrarium alium quemlibet, & nullo nixum fundamento.

Caput III.

Symptomata Luis Venereae confirmatae.

§. I. Morbi Genitalium.

In genitalibus quatuor humores peculiariter distinguendi sunt, qui veneno venereo infici, & infecti locales genitalium morbos inferre possunt. 1. Semen prolificum testium virilium; 2. Semen infoecundum utriusque sexus, scilicet prostatarum, glandularum Cowperianarum, & lacunarum urethrae in viris; in foeminis vero prostatarum, glandularum

Cowpe-

Cowperianarum, & glandularum vaginæ; 3. Humor sebaceus glandularum cutanearum, quæ balanum & internum præputium in viris, in fœminis vero vulvam, in utroque sexu ani confinia obsident; 4. Humor mucosus, qui inter tenuissimam cuticulam glandis, præputii aut vulvæ, cutemque subjectam interjacet, sicut in reliqua corporis cute.

Itaque I. Si gonorrhœa recens antiquæ syphilidi superaddatur impuro concubitu, semen, tum quod a testibus in vesiculas seminarias confluit, tum quod in prostatis & glandulis Cowperianis secernitur, adventitio vitio jam corruptum simul etiam virus jugiter hausturum est, sanguine jam pridem infecto. Hinc ergo gliscente in dies morbi virulentia propter fomitem continuum gonorrhœa malignior pertinaciorque & diutius fluxura est & sæpius renovanda. I. Gonorrhœa si qua adsit, malignior & curatu difficilior.

II. Simili de causa diuturniore seminis vitio, quod a sanguine fovetur, limpha perluens seminis conceptacula in callos inspissanda est, qui in dies majores & duriores futuri sunt, & tandem in apostemata, ulcera, fistulas non raro abituri, ut vidimus supra *Cap.* 4. §. 2. *Lib. III.* II. Imo, quod pejus, callosa & ulcerosa?

III. Pari ratione si ulcuscula cancrosa, bubo, porri aut verrucæ in genitalibus, fici aut mariscæ in ano syphilidi jam ante contractæ de novo superveniant impura sed recenta venere, major singulorum malignitas futura est propter fomitem quem sanguis perpetim suggeret, quam quæ a solo contagio recens admisso expectanda foret. Hinc ergo ulcuscula acriore pure scatentia, magis phagædenica futura sunt; bubo, porri &c. spissiore limpha indurati vel enutriti, contumaciores; imo vero singula in callos & duriores & majores plerumque desitura sunt. III. Ulcuscula, bubo, porri, callosiores & curatu difficiliores.

IV. Quod si supponantur syphilitici novi contagii immunes esse, nihilominus tamen semen habent illi utrumque, tum fœcundum, tum infœcundum fermento venereo pridem inquinatum, quod a sanguine transfunditur. Hinc ergo limpha, quæ seminis utriusque promptuaria, testes, vesiculas seminarias, prostatas, glandulasque Cowperianas perluit, & inde tenuiorem seminis partem circulando haurit, idem contagium participatura est, quo nimium inspissata in glandulis inguinalibus, ad quas confluit, restitatura est, panosque seu bubones ibidem productura, de quibus supra *Cap.* 5. *Lib. III.* IV. Pani seu bubones in inguinibus.

V. Imo vero si semen prolificum nimiam ab admisso contagio viscidítatem & spissitudinem contrahat, nec in testibus anfractuosos & replicatos vasorum spermaticorum gyros peragrare, nec a testibus pendulis ad vesiculas seminarias sursum ascendere poterit. Hinc ergo futurum ut hærentis & restitantis copia vasa spermatica distendantur, unde spermatocele; cohibito sanguinis fluxu venosi surculi in varices inflentur, unde varicocele; retenta limpha pinguiore quædam testium loca in sarcoses excrescant, unde sarcocele; demum a stagnante san- V. Spermatocele, varicocele, hydrocele, vel pneumatocele testium.

guine vel limpha serum aut flatus vi extundantur intra vaginalem tunicam, unde hydrocele vel pneumatocele.

VI. Porri, verrucæ, condylomata.

VI. Si a semine istiusmodi virulento, quod vel pollutione nocturna, vel concubitu etiam cum sano aut sana, vel per stillicidium post mictionem emittatur ab ipso infecto balanus præputiumve in viris, aut vulva in fœminis ita madefiant, ut tenuioribus partibus, quæ per mediam cuticulam penetrant, subjectus humor mucosus veneno inquinetur, a muco semel inquinato pulposæ bases papillarum cutanearum quas circumfluit brevi indurandæ sunt. Hinc ergo futurum ut papillæ cutis retenta limpha spissiore, qua nutriuntur, in porros, verrucas, condylomata sensim excrescant & exporrigantur, de quibus supra egimus *Cap.* 9. *Lib. III.*

VII. Ulcuscula cancrosa.

VII. Si vero acrior seminis pars in hiulcas aliquot glandulas sebaceas irruperit, quæ in præputio, balano aut vulva frequentes sunt, humor, qui intus latet, vitiosam inde tum spissitudinem tum virulentiam concepturus est. Hinc ergo ab hærentia spissioris humoris, glandularum illarum in papulas tumefactio producenda est; a virulentia vero acrioris, earumdem erosio in ulcuscula cancrosa, de quibus supra *Cap.* 7. *Lib. III.*

VIII. Nulla tamen gonorrhœa sine novo concubitu.

VIII. Numquam tamen hactenus observatum fuit semen tantam ab infecto sanguine sine ullo contagio recens admisso virulentiam posse contrahere ut conceptaculis perfecte sanis inflammandis aut exulcerandis compar fiat possitque adeo ulla unquam ratione gonorrhœam virulentam ex se de novo inferre sine contagii accessione, quod in concubitu impete facto introrumpat. Potest tamen antiquior gonorrhœa, quæ male curata substitit, renovari solo vitio quo sanguis & semen jam pridem infecta sunt, sed hæc ut patet, minoris sunt molis.

IX. In ano enascuntur fraga, mora, fici, mariscæ &c.

IX. Si ea quæ ex corpore egeruntur, virulento intestinorum muco oblita sint, sebaceum humorem inspissatura sunt, qui in lacunis ano adsitis reconditur, & natura crassior est spissiorque. Hinc ergo ab humore illo intra suo conceptacula congesto, & ea sensim dilatante prodituri sunt ad anum tumores varii, fraga, mora, ficos figura referentes, de quibus supra *Cap.* 10. *Lib. III.*

X. Vel leviores in rugis scissuræ seu rhagades.

X. Si mucus ille, aut humor qui ab ano destillat vel egeritur, acrior fuerit, rugas ani quibus instillatur in fissuras erosurus est. Hinc ergo rhagades ani, de quibus supra *Cap.* 10. *Lib. III.*

XI. Cæterum possunt etiam porri, verrucæ, & ulcuscula cancrosa genitalium, sicut & fraga, mariscæ, rhagadesque ani commode deduci ab affinitate sola, quæ inter virus venereum & sebaceum mucosumque humorem genitalium & ani intercedit, qua fiat ut humores illi primario & per se vitioso contagio a sanguine immediate contaminentur, adeoque memorata symptomata accersant, sine ullo seminis interventu.

§. II.

§. II. VITIA CUTIS.

Duo sunt humores in cute, qui veneni venerei consortium facile admittunt, *mucosus* nempe, qui in spongiosis cellulis corporis reticulati cuticulæ immediate suppositi intercluditur, & *sebaceus*, qui e glandulis seu potius vasculis lacunisve cutaneis sensim eructatur. Cæteros duos, qui e cute etiam scaturiunt, sudorem nempe & insensibilem perspirationem non moror, quoniam tenuiores sunt, subtiliores & nimis aquei, ut virus venereum, quod crassum est viscidumque, aut retinere possint.

Itaque I. Si mucosus humor connubio veneni venerei inquinetur, majorem inde acrimoniam contrahet, qua summam cutem vellicaturus est: hinc pruritus frequens & impetigo. Erosis deinde fibrillis quibus cuticula cum cute alligatur, laxatam epidermidem in vesiculas miliares sero salso plenas inflaturus est, quæ in ulcuscula leviora dehiscent; hinc scabies. Demum crescente malo graviores exulcerationes cuti illaturus est, quibus erosa & exsiccata cuticula furfuris instar sponte decidet; hinc herpes siccus, furfuraceus, pustulosus, miliaris, exedens. I. Scabies; imo etiam Herpes.

II. Cum cuticula nullibi crassior sit densiorque quam in volis manuum & plantis pedum, mucosus humor qui subtus latet difficilius inde efflabitur per cuticulæ spiracula. Diutius ergo & ideo copiosius collectus calorem & pruriginem majorem ibidem excitaturus est. Hinc arefacta cuticula fatiscet in rimas sive rhagades duras, callosas, prurientes, ichore manantes: imo etiam latenter suffossa & a subjecta cute sponte secedens interdum deponetur exuviæ instar. II. Rimæ, scissuræ seu rhagades in volis manuum

III. Si humor idem, sed benignioris veneni consortio minus acer summam tantum cutis superficiem levissime erodat in certis corporis locis seu areis intacta & illæsa cuticula, vasa cutis semi-lacera guttis seu stillis pauculi sanguinis roratura sunt, nativa humoris mucosi pelluciditas inquinabitur: Hinc ergo cutis maculæ planæ, non extuberantes, ephelidibus similes, discretæ, si in discretis cutis locis humor mucosus vitietur; latius expansæ, si in pluribus locis continuis; livescentes, purpureæ, roseæ, flavæ &c. pro rorantis sanguinis copia majore vel minore, aut diverso ejusdem colore, nigro, rubro, roseo, flavo &c. III. Cutis maculæ ephelidibus similes.

IV. Constat pilos capillosque singulos in rotundo vel ovali capitulo cartilagineo intra cutem latente, velut in testa florali radicari; pluribus exilibus, mollibus, mucilagineis fibrillis sive radiculis cum capituli fundo continuis enasci; gradaria sed latente harum radicularum accretione, quam limphæ pingui & mucosæ acceptam debent, succrescere & promitti. Inde consequens est posse pilos capillosque triplici causa morbose defluere. IV. Ophiasis & alopecia.

1. Si limpha qua nutriuntur, contracta ab admisto contagio acrimonia, tenuissimas capillarum fibrillas transversim succidat demetatque, illæsis tamen radicibus primis. 2. Si acrior & magis virulenta primas ipsas pilorum & capillorum radiculas erodat & extirpet. 3. Si ulcuscula cutis ipsasmet glandulas seu capitula ovalia, unde pili capillive prodeunt, depascantur & funditus pessundent. Hinc areæ, ophiasis, alopecia, capitis calvitium, imo etiam glabrities superciliorum, genarum, menti cæterarumque omnium pilosarum corporis partium; quæ vitia sunt modo quidem natura vel arte reparabilia, ut cum a prima causa dependent; modo vero ex toto immedicabilia, ut cum a duabus postremis inducuntur.

V. Unguium vitia & casus.

V. Similiter compertum est ungues, qui extremos digitos ornant armantque, e papillis nerveis tentineisve cutis stricte invicem unitis coalescere, mollibus in origine, pulposis, & reticulari cutis corpore circumdatis, donec firmitatem adeptæ sint: Cæteroquin ungues ubi induruerint, accretionis plane nescios sola harumce radicum molliorum nutritione, quæ limphæ viscidiori debetur, sensim extendi & extrorsum promitti. Igitur si viscidior illa limpha, cujus appositione unguium radices crescunt & explicantur, spissitate vel acrimonia nimia peccet, quas a seminio venereo contraxerit, molles & pulposas radicum fibras distractura, tumefactura, corrosura, exulceratura est. Hinc unguium scabrities, crassities, hinc ad unguium radices reduviæ sive paronychiæ, inflammationes, panaritia, ulcera; hinc demum erosis radicibus unguium casus.

VI. Pustulæ cutaneæ.

VI. Si humor sebaceus, qui vasculis seu lacunis intra cutem reconditur, ut stillatim affusus epidermida molliat & oblinat, veneno venereo inficiatur, 1. Inspissabitur, unde conceptacula hærendo dilataturus est, & hinc tubercula cutanea, parva, discreta, dura, rotunda, parum fastigiata. 2. Acrior fiet, unde summum apicem conceptaculorum in tubercula dilatatorum latenter erosurus est, & hinc pustulæ venereæ seu ulcuscula cutanea, dura, callosa, circularia, plerumque sicca & sine pure, aliquando tamen humida & manantia, squamosa, furfuracea, flava &c. quæ in commissuris labiorum, alis nasi, toto capillitio partibusque omnibus pilosis frequentia sunt, ubi magis abundant glandulæ seu lacunæ sebaceæ.

§. III. MORBI ORIS ET NARIUM.

Humores duos in ore agnoscimus quibuscum virus venereum jungi amat; 1. Mucum scilicet viscosum, qui in tonsillarum cellulis glandulisque columellæ & totius lacunaris faucium secernitur; 2. Sebaceum & unguinosum humorem, qui e glandulis seu lacunis gingivarum & palati exudat, & quo lingua & dentes obduci solent, nisi detergantur. In eodem quoque censu numerandus in naribus mucus, qui e

glan-

glandulis membranæ pituitariæ depluit, & internas nares emollit, si abundaverit emungendus.

Proinde I. Mucus faucium, si seminii consortium admittat, tum inspissabitur, atque adeo hærendo cellulas glandulasque quibus continetur, dilataturus est, venasque circumrepentes compressurus, unde tonsillarum, columellæ & lacunaris faucium tumor, dolor, phlogosis, inflammatio cum difficultate deglutienti; tum acrior fiet, atque adeo rodendo partes easdem exulceraturus est, unde tonsillarum, columellæ, lacunaris faucium ulcera dysepulotica, maligna, cacoethea, phagedænica, quibus palatina ossa apposita, quæ tenuia sunt, carie brevi tentari & absumi necesse est, unde hiatus ad nares. I. Ulcera faucium cum carie ossium palatinorum.

II. Idem dicendum de sebaceo humore in palati glandulis secreto, qui semel infectus & spissior inde fiet, ut hærendo & conceptacula dilatando tubercula dura, discreta, rotunda, parum fastigiata in palati fornice producturus est, inflammatoria modo vero inflammationis expertia; & fiet simul acrior, unde summa tuberculorum fastigia erosurus est in ulcera rotunda, dysepulotica, maligna, quibus osseus palati fornix superinductus carie ad nares usque interdum perforabitur. II. Ulcera palati, cum carie fornicis ossei.

III. Eadem quoque humori sebaceo gingivarum conveniunt, qui contagio venereo inspissatus sua conceptacula in tumores grandinosos induraturus est, unde gingivarum tubercula; qui simul ex contagio eodem virulentus conceptacula indurata corrosurus est, unde aphthæ sive ulcuscula gingivarum, suppurationes ulcerosæ in extremis gingivis, parulides sive abscessus inter gingivas & radices dentium, ac demum pure ad tenuem membranam, quæ instar periostii dentem intra alveolum convestit, sensim prorepente, dolor, vacillatio, caries, casus dentium. III. Ulcera gingivarum & casus dentium

IV. Nec dispar est conditio muci narium, qui si contagio admisso nimium inspissetur, glandulas quibus secernitur, dilataturus hærendo & sensim tumefacturas est in sarcomata polyposa, callosa, fungosa, ulcerosa, carcinomatodea pro diversa limphæ nutritiæ qualitate: Si vero nimiam acrimoniam causa eadem adipiscatur, easdemmet partes rodendo producturus est ulcera, phlyctænas & ozænas seu exulcerationes malignas, & hinc caries spongiosorum ossium narium, triangularium duorum ossium nasi, vomerisque ipsius cui innituntur, unde corruente nasi concameratione & depresso acrorhinio, simi derepente fient, quibus ante nasus aquilinus fuerat. IV. Ulcera narium & nasi depressio.

V. Corrosa columella; officulis palatinis, spongiosis narium ossibus & vomere carie exesis; depresso nasi fornice, necessum est vias quibus defertur aer qui efflatur, penes amplitudinem varie immutari. Hinc ergo consequens est variandum quoque vocis tonum, ut ex Musicæ pneumaticæ theoria liquet, unde sonus nasalis, vocis raucitas, aphonia &c. V. Sonus nasalis & aphonia.

qui-

Digitized by Google

quibus singulis symbolam quoque non raro conferunt inflatio, durities; asperitas, erosio & exulceratio tum tracheæ arteriæ, tum glottidis.

VI. Oris fœtor. VI. Necesse est a spiritu, qui e pulmonibus exspirando educitur, purulenta miasmata non pauca transeundo abripi ex faucibus, gingivis naribusve, si exulceratæ sint, atque inde olidissimum odorem contrahi. Hinc est quod syphilitici, qui ore vel naribus exulceratis laborant, id oleant

> (a) *Quod siccæ redolet palus lacunæ,*
> *Quod pressa piger hircus in capella,*
> *Quod bis murice vellus inquinatum,*
> *Quod jejunia Sabbatariorum.*

§. IV. DOLORES VENEREI.

Ad contagium venereum quod irrepit, admittendum se facilia præbent tria humorum genera, quæ ut artuum motioni conducant a natura comparata sunt, nempe 1. Mucago muscularis, qua extima musculorum superficies madet, ut lubrica fiat. 2. *Synovia* seu articularis mucago, quæ in juncturas instillatur, ne ossium affrictus durior fit. 3. Mucago periostii, qua exterior periostii facies oblinitur, ut superjecti musculi liberius moveri possint. Hinc ergo deducendi dolores omnes venerei, quibus syphilitici dirum in modum discruciantur.

I. Dolores rheumatici. Nempe I. Si mucago muscularis venereo seminio gravida in conceptaculis hæreat, grandinosos tumores excitatura est, unde cohibitio vel retardato sanguinis fluxu dolor rheumaticus, tensivus, pulsativus, cum tumore manifesto & inflammatorio; si vero fluat, sed acrior & virulenta, mordicando & stimulando dolorem illatura est rheumaticum, acrem, pungitivum, cum calore quidem, sed sine inflammatione. Dolores autem istiusmodi hæc aut illa, plura vel pauciora loca occupant, & vagi vel fixi sunt, prout muscularis limpha in his aut illis, pluribusque vel paucioribus locis afficitur, vitiumve quo peccat, permanens est vel mutabile; quæ singula varie variant pro partium conformatione & qualitate, accidentium externorum concursu, & veneni venerei natura & indole. Cæterum ad rheumaticos dolores ischiadici, sicut lumbago, referendi sunt, ut species ad genus, cum ad musculos ambo pertineant.

II. Dolores arthritici. II. Simili modo si mucagine articulari seu synovia, quæ virulenta præ spissitudine hæreat, mucilaginosæ glandulæ unde scaturit, inflentur, & coercito sanguinis circuitu inflammentur, dolor arthriticus advocandus est, tensivus aut pulsativus, cum articuli calore, rubore, in-

(a) Martial. *Epigramm.* 4. *Lib.* 4.

inflammatione: Sin vero mucagine eadem, quæ in juncturas libere quidem fluat, sed quæ justo acrior sit, ligamenta alte fodicentur, dolor arthriticus inferendus est acer & pungitivus, cum calore quidem, at vero plerumque sine tumore & inflammatione.

III. Si vero mucago utraque muscularis & articularis pari vitio laboraverint, hinc simultaneus futurus est, rheumaticorum & arthriticorum dolorum concursus, unde dolores rheumatico-arthritici, tensivi, pulsativi, acres, pungitivi, inflammatorii, vel non inflammatorii ex causis prædictis. III. Dolores rheumatico-arthritici.

IV. Dolores osteocopi, quibus ossa frangi videntur, triplici de causa fiunt. 1. Si periostium ab hærente limpha, quæ ipsi propria est, infletur & præcipiti sanguinis confluxu inflammetur, unde dolor atrox, tensivus, aut pulsativus cum calore summo. 2. Si ab effluente limpha eadem sed acriore periostium fodicetur & erodatur, unde dolor acer & pungitivus sed cum calore minus urente. 3. Si ab osse subtus in exostosem celeriter succrescente periostium vi distendatur & distrahatur, ut infra videbimus, unde dolor terebrans. IV. Dolores osteocopi.

§. V. MORBI OSSIUM.

Succus medullaris, qui ossibus peculiaris est, tenuissimis, exiguis & arachnoidæis vesiculis secernitur & secretus continetur, quæ sicut sedem, sic formam quoque triplicem obtinent; nempe in majoribus ossium cavitatibus racematim congestæ & communi membrana vestitæ in candelas veluti sebaceas compinguntur; in extremis vero eorumdem capitibus in tenues floccos distributæ singulas cellulas replent, quibus foraminosa ossium cavitas pervia est; demum in densissima ossium substantia in frustilla minutissima disgregatæ spatiola exiguissima inter lamellas spisse interjecta occupant. Cæteroquin natura succi medullaris eadem est ubique, nempe oleosa & unguinosa; usus idem, ossa scilicet emolliendi ne ariditate dissiliant; eadem quoque cum fermento venereo affinitas, quo solet facile infici, citius tamen seriusve prout conceptacula externæ frigoris injuriæ magis minusve patent: Itaque frequentissime succus, qui in frustillis medullaris substantiæ lamellis osseis interspersæ, unde exostoses cariesque ossium duriorum; rarius, qui in floccis capita ossium replentibus, unde ankyloses, cariesque ossium molliorum; omnium rarissime, qui in medullari substantia continetur ossium majorum cavitates occupante, unde abscessus cariesque in internis ossium cavitatibus.

Sic ergo I. *Exostosis*, ut Græca vox sonat, tumor est ossium, qui circumscripto tubere supra confinium partium libellam extrorsum prominet. I. Exostosis.

Exostosium aliæ spuriæ sunt, quæ submolles prementi digito cedunt ali-

aliquantulum, acriterque dolent, imo etiam interdum lancinant; legitimæ aliæ, quæ duræ & renitentes non cedunt & nullo vel levi dolore stipantur:

1. Compertum quidem est iterata observatione spurias induci sine ulla ossis labe, solo tumore periostii ex causa supra proposita, *paragrapho præcedente*, *n.* 4. duri, skirrhodes & quod ossi subjecto ita adhæreat ut continuum esse videatur. Hinc ergo patet ratio tum quare exostoses illæ submolles sint, ut quæ in parte molli fiant; tum quare acriter doleant, imo vero lancinent & carcinomatodes fiant, ut quæ in parte fiant sensus acutissimi.

2. Legitimæ vero subdividuntur in duo genera, alterum quidem in quos os tumens in fornicem cavum arcuatur subter quem numerosæ latent cavernulæ lamellis osseis distinctæ, & substantia carnea, firma, dura, cartilaginea plenæ: Alterum vero, in quo os tumens intus plane solidum est, cæteroque osse candidius instar eboris, neque ullis cellulis, quæ conspicuæ sunt suffossum, sed contra solito durius compactiusque.

Liquet autem ex nota ossium fabrica prius legitimarum exostosum genus produci a frustillis medullaris substantiæ, quæ inter lamellas osseas interjiciuntur, si nempe succo medullari spisso, viscido, virulento ita pedetentim turgeant, ut angusta spatiola, in quibus recondita sunt, in ampliores cavernulas dilatent, extimamque ossis superficiem in fornicem attollant.

Hinc ergo planum est 1. Cellulas, quibus in hoc exostosium genere ossa tumida multifora sunt, nihil aliud esse præter spatiola, quæ interjecta inter lamellas osseas frustilla medullaris substantiæ recondunt, sed jam plus æquo ampliata, distenta, dilatata.

2. Substantia carnis æmula, imo plerumque carne duriore, qua cellulæ replentur frustilla ipsamet repræsentari medullaris substantiæ, sed præternaturali accretione mole aucta & indurata.

3. Exostoses hujusce generis dolere quidem, ut in quibus lædatur pars sensu prædita, sed plerumque dolere lenius quam quæ spuriæ sunt, quoniam pars quæ læsa est, obtusiore sensu pollet, quam periostium.

4. Contra vero atrociter quandoque dolere, imo etiam interdum lancinare, si substantia sKirrhodes cartilaginis vel carnis æmula, qua cellulæ opplentur, in carcinoma occultam abeat, ut potest variis de causis accidere, quæ repetantur ex *Cap.* 6. §. 3. *Lib. III.*

Alterum exostosium legitimarum genus fit uberiore nutrimento certæ ossis parti ideo apposito, quod ibi lamellæ osseæ sero medullave aquosiore emollitæ vel acriore semi-erosæ, limphæ nutritiæ appulsui facilius cedant. Siquidem notum est limphæ nutritiæ ad partem quamvis accessum cæteris paribus in eadem ratione augeri, qua minuitur partis ipsius resistentia ad ul-

ulteriorem dilationem, seu quod idem est, qua crescit partis mollities. Itaque si succus medullaris, qui distillat a frustillis medullaris substantiæ ossibus interspersæ, acrior sit & corrosivus in certo loco, aut si a periostio, in quo lympha stagnat, serum acrius subjecto ossi infundatur, emollitione aut tacita & latente lamellarum ossearum erosione, locus fiet nimiæ earundem nutritioni a limpha uberius accedente, adeoque præternaturali accretioni in exostosem, vere osseam & plane solidam.

Hinc facile est colligere exostoses istius generis dolore vacare, cum pars ipsa affecta sensu careat, periostium vero quod ossi superextensum eadem proportione expandi necessum est, qua os ipsum mole excrescit, ita gradaria lentissimaque expansione distrahatur, ut inde nullus dolor excitari possit.

Cæterum licet æqualis similisque succi medullaris infectio in ossibus singulis supponatur, tamen quædam futura sunt ossa, & in iisdem ossibus loca quædam, quæ cæteris citius tentabuntur exostosi, 1. Nempe quæcunque frigori externo magis objecta sunt, & in quibus proinde inspissationi, quam medulla a veneno jam habet, accedit & altera quæ frigori debetur. Inde est quod exostoses frequentissimæ sint in dorso utriusque tibiæ, & in osse frontali sive coronali, in ulna & extremo cubito &c. quandoquidem ea ossium loca sola cute conteguntur. 2. Quæcunque ictu vel casu contunduntur, quoniam violento lamellarum ossearum attritu decubitus medullæ virulentæ in affecta parte procuratur, unde cita labes inferenda est ossis integritati.

II. *Hyperostosis*, ut vox Græce significat, tumor est ossium spongiosorum, quæ ita inflantur, ut pars altera alteram non supereemineat, ut in exostosi, sed omnes tumorem æque participent. II. Hyperostosis.

Ea autem tumoris species ossibus accidit in lue venerea causa triplici; 1. Quia cellulæ osseæ singulæ, quibus ossa spongiosa constant, a contentis floccis medullaris substantiæ, stagnante succo medullari spissiore & virulento nimium surgentibus, extrorsum impensius dilatantur: 2. Quia cellulæ ipsæmet ab instillato acriore succo medullari semi-exesæ nutrimento, quod accedit, facilius inde cedunt, adeoque in crassiorem molem sensim accrescunt: 3. Demum quia simultaneo utriusque prioris causæ concursu cellulæ osseæ a turgescentibus floccis medullaris substantiæ vi dilatantur, & ab acriore succo medullari emollitæ uberius simul nutriuntur. In primo casu mole augentur medullaris substantiæ flocci, & ideo quidem cellulæ ampliantur, parietes vero cellularum exiliores fiunt. In altero neque cellulæ neque flocci majores fiunt, sed cellularum parietes in crassitudinem majorem excrescunt. Demum in tertio, qui frequentissimus occurrit, pari passu flocci male crescunt, ampliantur cellulæ & cellularum parietes crassescunt.

Hinc

Hinc ergo sequitur 1. Capita ossium, quibus articuli constant, hyperostosi sæpenumero in lue venerea tumefacienda esse, quoniam ossium capita omnia sunt e genere ossium spongiosorum.

2. Inter cætera ossa spongiosa ossiumve capita, tum ea hyperostosi maxime obnoxia esse, quæ carne paucissima contecta citissime frigefiunt, ut claviculæ, costæ, coxendices, & ossa quæ pedum, genuum, ulnarum &c. articulos constituunt, tum ea quorum textura ictu, casu, contusione debilitata fuit.

3. Ossa spongiosa ossiumve capita hyperostosi tumefieri non posse, quin periostium, musculi & ligamenta, quibus circumdata sunt, dolorifice distrahantur, magis minusve prout accretio ossium celerior tardiorve futura est, unde dolores rheumatismum vel arthritidem mentientes.

4. Hyperostoses in tota capitum osseorum mole raro & vix unquam æquabiles esse & uniformes, sed plerumque varie gibbas & anomale inæquales, prout inæqualis est eorumdem ossium densitas firmitasque in diversis locis. Hinc variæ corporis deformationes, artuumve anKyloses, unde gibbosi, scambi, vari, valgi, scauri &c.

III. Vitia varia medullæ ossium.

III. Medullarum substantiam, quæ in ossium majorum meditullio latet, iisdem morbis affici posse a veneno venereo, quibus cæteræ partes molles afficiuntur, liquet ex ejusdem structura, quæ ceterarum partium mollium structuræ compar ex vesiculis membraneis, nervis, arteriis, venisque perinde componitur. Morbis vero iisdem reipsa affici liquet experientia (a) qua compertum est medullarum ossium majorum substantiam ipsam quoque veneno venereo corrumpi, tardius quidem quam cæteras medullæ portiones, quia intimius recondita ab externis injuriis magis tuta est, quibus contagii venerei ferocia solet intendi; cæteroquin totuplici vitio modove: Nunc enim vesiculis, quibus componitur, medullari succo turgentibus quem acidius virus in sebum inspissat, duram inde & sKirrhoden firmitatem acquirit, in carcinoma tandem aliquando degeneraturum nisi virulentiæ occurratur: Nunc vero vesiculis iisdem spissiore succo plenis & acriore stimulatis, unde naturalis sanguinis circuitus derepente intercipitur, inflammatoriam phlogosim vel phlegmonem contrahit, nisi resolvatur in abscessum cito abituram: Nunc demum erosis sensim vesiculis iisdem a succo medullari, qui seminii acrioris consortio corrosivam facultatem nactus est, ulcere maligno & esthiomeno corroditur.

Hinc consequens est 1. Dolores in ossium meditullio excitandos esse quoties medulla corrumpitur, cum certis constet experimentis (b) medullarem substantiam sensu pollere; & illos proinde vere osteocopos

(a) Joan. Ch. Heyne. *Tentam. Medico-Chirurg. De præcipuis ossium morbis.* §. 19.
(b) Memoires de l'Academie Royale des Sciences, *annee* 1700.

pos fore; tanto quidem graviores vel minus graves, quanto nerveæ fibrillæ medullari substantiæ intextæ magis minusve tensæ erunt, aut contento succo validius vel ignavius stimulabuntur.

2. Ab apposita medulla male affecta sensim ita vitiandam esse concavam ossium superficiem, quæ contigua est, virulentia succi quem inde imbibit, ut quemadmodum jam explicatum est *n. 1. hujusce paragraphi* exostosis hinc inferenda sit, in interiore quidem ossis facie subsistens, si vitium leve sit, ad exteriorem vero extensa, si vitium gravius extrorsum prorepat; modo universalis & toti ossis longitudini æqualis, si tota medulla corrumpatur; particularis modo, & quæ ambitu annullari ossis peripheriam cingat, si definita tantum medullæ pars vitietur.

3. Ichore, pure aut sanie, quæ a corrupta medulla depluunt, si semel abscesserit aut ulcerosa sit, inferius ossis caput, quod spongiosum est, in similis labis consortium brevi deducendum esse, unde capitis illius hyperostosis, ankylosis, apostema, caries &c.

IV. In syphiliticis ossa carie frequenter infestantur, ideo quod acrior & virulenta limpha medullave, quæ in ossium substantiam alte imbibitur in exostosi, hyperostosi, & periostii medullæve interioris vitiis, lamellarum ossearum nexum ita relaxet, superficiem ita rodat, soliditatem ita pessundet, ut ossa cribri instar foraminulenta, multifariam erosa, & soluto partium nexu ruinosa carie tandem corruant & dilabantur. IV. Caries ossium.

Hinc sequitur 1. Ossium cariem seminio venereo inductam dolorem quidem illaturam esse acrem & urentem, si gemina causa concurrat, nempe si sedem habeat in parte ossis molli & spongiosa, ubi abundet medullaris substantia cui sensus inest; & si tanta sit humoris rodentis virulentia, ut una cum lamellis osseis celeri efficacia erodantur frustilla medullaria, vasa quæ ad ossa penetrant, periostii appendices &c. quæ inter lamellas interjecta sunt, & quæ sensu pollent. Contra secus nullo dolore manifestam fore si fiat in parte ossis duriore & densiore, ubi partes sensu præditæ paucissimæ sunt; aut si ab humore ignavius, debilius, tardius erodente producatur.

2. Ossa cariosa quandoque manatura esse ichore fœtidissimo ex concursu causæ geminæ, scilicet si quæ carie tentantur molliora sunt & spongiosa, adeoque pluribus vasis sanguiferis vel limphaticis abundent; & si sanguis liquidior serosiorque limpham uberiorem suggerat: Contra vero quandoque sicca fore causæ alterutrius defectu, scilicet si ossa quæ cariem sentiunt duriora sint, in quibus vasa sint pauciora; aut si sanguis spissior sicciorque limpham parciorem suppeditet.

3. Cæterum cariem qualemcumque modo universalem fore & in toto osse, si antecedens vitium generale; modo vero particularem & in peculiari ossi loco, si vitium particulare fuerit: Modo externam & superficia-

riam, si externa tantum pars ossis ab exostosi exteriore, vel periostii inflammatione; modo internam, si interior ossis cavitas ab indurata vel putrescente medulla labefiat; modo demum internam simul & externam & totam ossis soliditatem pessundaturam, si exterior caries cum interiore in eodem loco concurrat, vel quod frequentius est, si interior ad exteriorem usque ossis faciem, aut exterior ad interiorem usque ossis cavitatem extendatur: Denique modo aream circularem occupaturam esse, si exostosi vel ulceri circulari succedat; modo vero annulari ambitu ossis peripheriam labefacturam, si a vitio medullaris substantiæ dependeat, quod ad contiguam ossis continentis circumferentiam traducatur.

4. Tandem in omni ossium carie lamellarum ossearum nexum & firmitatem pessundandam esse, tanto quidem magis quanto altior futura est latiorve caries; omnium vero maxime si totam ossis peripheriam annulari ambitu occupet. Hinc est quod in syphiliticis ossa cariosa tam fragilia esse soleant, ut sæpenumero in fragmenta dissiliant & diffringantur ictu minimo aut saltem nisu lævissimo, potissimum si caries annularis totam ossis peripheriam ambiat.

V. Osteosarcosis. V. Osteosarcosis est lenta & tacita ossium emollitio, qua cartilagineam, imo etiam carneam naturam adipisci videntur.

Potest ea labes ab aliis etiam causis ossibus induci, quarum hic non satagimus, sed producitur frequentissime venerea virulentia ut testantur exempla quæ prostant apud Scriptores Observationum Medicarum, qua de re consule Joannem Fernelium, *De abditis rerum causis*, *Lib.* 2. *cap.* 9. Jacobum Hollerium, *Observ. rarar. Observ.* 7. Petrum a Castro, *in Ephemerid. Acad. Natur. Curiosor. German. ann.* 1. *Observat.* 37. Danielem Prottentium, *Actorum Hafniens. volum.* 3. *Observat.* 24. Georgium Hieronym. VVelschium, *in Observat. Medic. Observat.* 82. Dominicum Gagliardi, Romæ Professorem Anatomicum, *Anatom. ossium Part.* 2. *Observat.* 3. Ludovicum Petit, Chirurgum Parisiensem, *Maladies des os*, *Tom.* 2. *Chap.* 17.

Contingit autem ossa eo pacto emollescere, quotiescunque humor virulentus, quo imbuuntur, solito quidem acrior, mitior tamen quam in carie, tacite dissolvit quicquid duri, solidi, ac vere ossei inest ossibus, cæteras vero partes illæsas dimittit tendineas, membranosas, vesiculosas & vasculosas quæ interpositæ sunt; pari modo ac solent ferrum & æs ab aqua stygia penitus dissolvi, qua tamen mollior cera ne quidem attingitur. Sic enim partes illæ ab injuria tutæ & sui juris jam factæ jugi sanguinis illapsu per vasa integra nutriri; perenni spirituum per nervos illibatos influxu vivescere; mollem dissolutorum ossium pastam deplere, stringere, conformare; uno verbo cartilaginis, imo carnis formam induere & speciem satis apte repræsentare debent.

Hinc

Hinc sequitur 1. Osteosarcosim modo doloris expertem fore, si mollioribus partibus quæ in osse latent, & quæ solæ sensu gaudent, nulla fiat injuria ab humore virulento benigniore; modo vero dolorem comitem habituram esse, si humor idem malignior & magis corrosivus molliores illas partes acrius stimulet, vellicet, erodat.

2. Ossa semel emollita tonicæ musculorum ambientium contractioni, superincumbentis reliqui corporis gravitationi, & causarum externarum energiæ facile cessura esse, unde multiplices deformationes partium, artuumve decurtationes, qui tunc statumine carent. Sic refert Prottenius ægrotum, de quo loquitur *loco supra laudato* annos 26. natum, in quo ossa cerea erant & flexilia, ad staturam infantis triennis decrevisse. Sic ipse olim Tolosæ vidi in nosocomio puellam, cujus ossa emollita & quasi cerea ita sensim decurtata fuerunt ante obitum, ut corpus longitudine tres pedes vix æquaret.

3. Ossa, quæ in carneam naturam desciverunt, morbis omnibus, qui partium mollium proprii sunt, obnoxia fore, ac proinde inflammationi, dolori, suppurationi, apostemati, carcinomati, gangrænæ &c. qua de re adeas si lubeat, Antonium Benivenium, *De abditis nonnullis ac mirandis morborum & curationum Causis*, 79. Alexandrum Benedictum *Anatomices Lib.* 1. *cap.* 6. Joannem Langium, *Medicinalium Epistolarum Lib.* 1. *Epistola* 42. Hieronimum Montuum, *Tom.* 3. *Anasceves*, *cap.* 54. Thomam Bartholinum, *Ephemerid. Academiæ Naturæ Curiosior. Germaniæ*, *Decur.* 1. *ann.* 1. *Observation.* 38. Alhardum Hermannum Gummium *Ibid. Decuria* 1. *ann.* 3. *Observat.* 112.

§. VI. TUMORES GLANDULOSI ET LIMPHATICI.

Limpha humor est toti corpori communis & alter a sanguine. A corde in partes defertur ipsissimet arteriis, sed ab extremis illarum finibus secedit ut partibus infundatur & instilletur. Hinc redit venis peculiaribus, numerosissimis, tenuissimis, pellucidis, arachnoide tunica vestitis, multiplici valvularum apparatu distinctis in brevia internodia, non uno continuoque ductu progredientibus cæterorum vasorum ritu, sed per intervalla sæpius repetita in glandulas conglobatas sive limphaticas desinentibus. quo velut in successiva diverticula limpham convehunt ad destinatos usus, donec tandem superatis remoris omnibus in subclaviam sinistri lateris confluat cæterosque majores venarum ramos prope cor, cum sanguine iterum commiscenda. Cæterum cum limpha natura subpinguis & viscida sit, ideo cum seminio venereo quod secum devehit in syphiliticis, satis apte consentit, ut debeat consortii damna frequenter experiri.

Proinde I. Si limpha seminio morboso contaminetur, stagnatura est in variis glandulis conglobatis, tum quia spissior moras nectet in glandula- I. Tumores varia-

 rum

rum glandularum strumosi, skirrhosi, gummatosi, carcinomatodes &c. rum anfractibus, tum quia acrior glandulas validius stimulando ad systalticam contractationem adiget, qua via praecludetur. Hinc ergo futurum est ut glandulae limphaticae in collo, axillis, inguinibus, mesenterio &c. stagnante & inspissata limpha turgidae indurescant in tumores circumscriptos, rotundos, glandulosos, strumosos vel strumosis simillimos, majores minoresve, racematim vel catenatim congestos, duros & adhaerentes, vel submolles & mobiles, qui modo in skirrhos & carcinomata, modo vero in abscessus & ulcera abituri sunt, si negligantur.

II. Meliccrides, atheromata, steatomata. II. Si limpha a seminio venereo viscidior in quibusdam limphaticorum vasorum ramis seu ramorum internodiis iisdem de causis congeratur, futurum ut rami quidem seu internodia collecta limpha turgentia in tumores novos & inassuetos dilatentur; tunica vero arachnoides qua vestiuntur, simul fiat crassior & in densam cystidem paulatim abeat ob largius appositam limpham nutritiam, quae pressione retinebitur. Hinc ergo gummata sive tumores cystide conclusi, qui prout collecta materies colore & spissitudine ad mellis, pultis, aut sebi consistentiam & similitudinem accesserit, meliceride, atheromata, aut steatomata dici solent.

III. Nodi, tophi, ganglia. III. Quod si pari de causa limpha virulenta haereat intra contextum tendinearum partium quas nutrit, tum mora tum calore densius coacta & constipata constitutura est tubercula varia, globosa, dura, renitentia, supra partis libellam extuberantia. Hinc in periostio nodi, in ligamentis artuum tophi, in nervis tendinibusque ganglia.

§. VII. OCULORUM MORBI.

In oculis partibusve, quae ad oculos pertinent, prostant humores numero multi & usu varii, quibuscum virus venereum consortium multifariam inire solet: Nempe 1. Humor ille viscidus & sebaceus, qui a palpebrarum margine exsudat, quo palpebrarum orae obliniuntur, qui dum copia aut acritate peccat *lippitudo* dicitur: 2. Humor pinguis & sebaceus qui paucus prodit e glandula in majore oculi cantho obvia & falso lacrymali dicta; 3. Humor limphatico-pituitosus, qui ex externa tota conjunctivae & corneae faciei guttatim & inconspicue exprimitur, ut oculi bulbus jugiter lubrefiat. 4. Lacrymalis humor, qui a glandula lacrymali in superiore orbitae pare sita plerumque raris, aliquando crebris guttis depluit: 5. Demum humores illi limphatici natura proxime congeneres, quibus vitreus, crystallinus & aqueus humores debentur.

I. Palpebrarum inflammatio, lippi- Itaque I. Si lemosus palpebrarum humor veneno venereo acidiore inspissetur, in suis lacunis stagnaturus est, quas in dura, renitentia, rotunda vel ovata tubercula, palpebrarum margini adsita dilataturus est, & hinc chalazia, grandines, hordeola palpebrarum. Si vero acriore veneno corrosi-

rosivam facultatem adipiscatur, emissaria rodendo ulcuscula seu pustulas ulcerosas oræ palpebrarum illaturus est, & hinc palpebrarum inflammatio, lippitudo, densitas, asperitas, callositas, trachoma, sycosis &c. tudo, trachoma, sycosis.

II. Pari modo si sebaceus humor glandulæ, quæ in majori oculi cantho obvia est, seminio venereo inficiatur, hinc quidem præ spissitudine stagnando sua conceptacula dilataturus est, unde glandulæ inflatio & phlogosis: Hinc vero præ acrimonia rodendo varia ulcuscula ibidem excitaturus est, unde glandulæ ejusdem exulceratio. Utroque nomine ea glandula, si malum protrahatur, inspissata limpha nutritia nimium excrescens ad pupillam sensim exporrigenda & præter fœdam deformitatem visui non parum offectura, unde encanthis, unguis sive pterygium. II. Encanthis, unguis sive pterygium.

III. Similiter si humor subviscidus & pituitosus, qui e vasculosis conjunctivæ lacunis erumpit, veneno inquinetur, spissitudine quidem emissaria dilaturus est in tubercula miliaria, dura, renitentia, conferta, quæ sanguinis vias angustando inflammationi locum datura sunt, unde Epiphora & Ophthalmia: Acritate vero summum tuberculorum apicem erosurus in ulcuscula minutissima, phlyctænoidea, phagedænica, unde ophthalma ulcerosa omnium contumacissima. III. Epiphora, ophthalmia.

IV. Nec dispari modo humor viscidus congener, qui e lacunis corneæ emanat, veneno simili infectus, si spissior lente hæreat, emissaria ita oppleturus est, ut opacitatem vel tota cornea vel varia corneæ puncta contractura sint, unde leucomata, albugines, sive nubeculæ: Si vero copiosius celeriusque stagnet, emissaria eadem ita inflaturus, ut singula fastigianda sint in tubercula minutissima seu miliares papulas cum levi phlogosi & uredinis sensu, unde phlyctænæ corneæ: Demum si acrior papulas easdem sensim ulterius erodat; pustulas totidem circulares, cavas, phagedænicas producturus est, quæ in ulcera maligna & cacoethea, imo in staphylomata non raro desituræ sunt, nisi medicina cito paretur. IV. Albugines, phlyctænæ, staphylomata.

V. Fatendum sane lacrymalem quoque humorem recensitis palpebrarum, adnatæ & corneæ vitiis symbolam nec efficacem collaturum esse, quotiescunque seminio venereo gravidus futurus est, ut qui partes illas madefaciat perpetuo atque adeo noxam eisdem inferre tanto magis valeat. At vero experientia constat lacrymalem humorem cæteris humoribus, de quibus hactenus, & tardius & minus infici venereo seminio, quoniam cum tenuior sit serosiorque, contagii viscidioris miscelam pertinacius respuit & refugit.

VI. Si puris acrioris particulæ ab erosis, suppuratis, ulcerosis palpebris adnata cornea decerptæ una cum lacrymali fluido in saccum nasalem deferantur, internam sacci faciem brevi erosuræ sunt, unde fistula lacrymalis sive ægilops. Potest tamen morbus idem aliis quoque causis & sine prævio oculorum ulcere inferri, nempe papula venerea intra sacci VI. Fistula lacrymalis sive ægilops.

nasalis cavitatem enata, quæ suppuretur; exostose ossium nasi, quæ saccum comprimendo lacrymarum stagnationi & putrescentiæ ansam præbeat; cariæ ossis unguis a fomite venereo, quæ superjectum saccum nasalem exulceret &c.

VII. Hæmalops, inflammatio interna, hypopyon.

VII. Si virus ad humorem vitreum, crystallinum aqueumve penetraverit, & acidius sit, præternaturalem illorum humorum inspissationem inducturum est, unde glaucoma, suffusio seu barbaris *cataracta*, aut inanis villorum in aere volitantium species: Si vero acrius, eorumdem humorum vasa tunicasque multifariam exulceraturum, unde suggillatio sive hæmalops, inflammatio seu ophthalmia interna, abcessus, hypopyon, totius oculi suppuratio &c.

VIII. Gutta serena, cæcitasque.

VIII. Demum in syphilide haud raro accidit visus immutatio, cæcitasque a nervorum opticorum paralysi, quæ barbaris *Gutta* seu *Fluxio serena* ideo dicitur, quod in oculis omnia sint perspicua & pellucida. Porro autem contingit in syphilide nervos opticos ideo resolvi, vel quod obstruantur spiritibus veneno inspissatis, quod rarius est, vel quod comprimantur arteriolis interspersis, quæ sanguine spissiore turgent; nodis gangliisve obortis in tunica qua vestiuntur; aut exostosibus quæ foramini osseo, qua transeunt, innascuntur; quæ frequentiora sunt.

§. VIII. MORBI AURIUM.

Cerumen aurium in alveario seu meatu auditorio secretum unicus humor est, qui auribus peculiaris sit. Etsi sulfureum sit & mellis instar viscidum, quo nomine cum veneno venereo congener esse videtur, ideo tamen cæteris corporis fluidis & rarius & tardius infici solet, quippe quod acidi venerei consortium vel refugiat vel hebetet innato amarore. Inficitur tamen quandoque & hinc *prior* classis morborum venereorum, qui auribus proprii sunt.

Præterea ossa interioris auris claustra, variaque officula ibi latentia exostoses, hyperostoses & caries a syphilide experiuntur, perinde ac cætera ossa, imo etiam frequentius, saltem si ulcuscula venerea fauces vel tonsillas infestent, propterea quod expirati aeris pars tubi sEustachianis seu aquæ-ductibus in cavitates tympani deducta illuc una secum deferat non pauca virulenta miasmata, quæ ab ulcerosis locis abripit transeundo, & hinc classis *altera* morborum venereorum, qui ad aures pertinent.

I. Fissuræ, herpetes, ulcuscula in meatu auditorio

Itaque I. Cerumen aurium, si quando contagium conceperit, inde quidem solito spissius, stagnaturus est in secretoriis lacunis, tanta copia ut dilatatis conceptaculis compressisque idcirco venis juxta repentibus phlogosis, inflammatio, dolor in meatu auditorio excitanda sint,

in

in abscessum non raro abitura: Inde vero solito acrius internam meatus ejusdem cavitatem ita erosurum, ut fissuris, rhagadibus, ulcusculis multifariam defœderetur in herpetes malignos, imo etiam in ulcera cacoethea sæpe degeneraturis. Hinc ergo alterutro nomine ab auribus fluxura sunt pus, ichor, sanies &c.

II. Ossa internæ auris præter generales causas exostoseos & hyperostoseos, quas cum cæteris corporis ossibus communes habent, patent etiam causis aliis peculiaribus, videlicet tetris halitibus qui a faucibus ulcerosis per tubas Eustachianas seu aquæ-ductus in aurem internam penetrant inter exspirandum, & qui ossa obvia miasmatis virurentis, quibus gravidi sunt male afficiunt. Hinc ergo syphiliticis sæpe adfuturæ sunt exostoses in fornice osseo tympani, sinus mastoidis, labyrinthi &c. vel hyperostoses quatuor ossiculorum auditioni inservientium, incudis, mallei, stapedis & ossis orbicularis. II. Exostoses vel hyperostoses ossiculorum auditioni inservientium.

III. Ea ossa exostosi vel hyperostosi tumefacta a virulenta limpha, qua imbuuntur, sensim erodenda sunt & tacita carie exedenda ex causis supra allatis §. *V. n. IV.* Hinc ergo futurum est tum ut pus seu potius ichor fœtidum & graveolens a cariosis ossibus defluat in tympanum, & erosa membrana tympani e meatu auditorio stillatim scaturiat; tum etiam ut una cum pure non raro prodeant ossicula integra, quæ auditioni conducunt vel saltem eorumdem fragmine, aut varia ossea ramenta a fornice internæ auris erosione decidua. III. Ulcera in aure interna.

IV. Sanguis in syphilide sæpe stagnat in encephalo lentore nimio, ut infra videbimus §. *IX. n.* I. ubi de capitis gravitate. Hinc ergo necessum est sanguinem recto itinere retardatum in laterales arterias divertere, quæ a carotidibus ortæ auri internæ prospiciunt; singulos earum ramos per auris interiora perreptantes & nervis acousticis appositos impensius dilatare; motusque, quo saliunt, vehementiam adeo intendere, ut in nervos acousticos valide arietando inassueta succussione eamdem in aure impressionem producant, quæ a motu aeris tremulo solet excitari, cum sonus percipitur. Hinc falsa & importuna soni auditio, qui pro varia nervorum tensione & vibratilitate, aut frequentiore vel rariore arteriarum pulsu, modo continuus & acutus futurus est, & *sibilus*, modo continuus sed gravis, & *murmur*, modo demum interruptus & intermittens, & *tinnitus* appellatur. IV. Sibilus, murmur, tinnitus.

V. Denique baryecoia sive gravitas auditus, imo etiam surditas quandoque contingit ex lue venerea, seu quod ossicula, carie exesa jam perierint, vel saltem hyperostosi tumefacta solitis muniis imparia sunt; seu quod acostici nervi crassioribus spiritibus obstruantur, vel comprimantur arteriis nimium turgentibus, nodis aut gangliis juxta enatis, exostosibus ossium per quæ transeunt &c. qua de re vide quæ supra dicta sunt de cæcitate *paragrapho præcedente n. VIII.* V. Baryecoia & surditas.

§. IX. LÆSIONES FUNCTIONUM.

Cætera quæ supersunt brævius perstringemus, & ne totam pathologiam compilasse videamur, læsæ cujuscumque functionis causam tantum indicabimus. Curabimus tamen ne fiamus obscuri, dum breves esse laborabimus, a quo proposito ideo confidentius speramus non aberraturos esse, quod mox dicta dicendis haud parum lucis afferant, utpote quæ utraque perinde dependeant a simili efficacia veneni ejusdem, quod humores quosvis limphaticos & vitiosa spissitate, & acrimonia corrosiva simul imperciat & pervertat.

I. Læsio functionum animalium, unde? Itaque I. Functiones animales seu functiones illæ, quæ exercentur ope organorum in capite latentium, lædi possunt in lue venerea multiplici de causa 1. Tumoribus præternaturam genitis, exostosi vel carie alterutrius tabulati ossium quæ superiorem vel inferiorem cranii partem componunt; nodis gangliisve pericranii aut meningum; hydatidibus vel tuberculis plexuum choroidæorum; skirrho glandulæ pituitariæ, quæ insidet ephippio; apostemate vel tumore gummaroso in encephalo &c. 2. Hæmostasia, seu sanguinis stagnatione & hærentia, sive fiat sola sanguinis spissitudine, vel recensitis obicibus sanguinis fluxum retardantibus. 3. Vitiosa spirituum animalium crassitie, unde & parcius secernuntur & fluunt lentius in partes.

1. Capitis gravitas. Hinc 1. Capitis gravitas sive *καρηβαρία*, si sanguis stagnet & hæreat in toto cencephalo.

2. Clavus & ovum. 2. Clavus & ovum, si exostosis caries ve partem ossis cujusdam occupet; si nodus in pericranio, si tubercula vel pustulæ adsint in quadam meningis parte; si quod alicubi lateat apostema; si sanguis sola spissitudine hæreat in loco quodam; aut acriorem limpham dimittat.

3. Hemicrania. Hemicrania ab iisdem causis, sed quæ latiorem capitis partem obsideant, ac plerumque dimidiam.

4. Cephalæa. 4. Cephalæa seu cephalalgia, *gravativa* quidem aut *pulsativa*, si arteriæ meningum sanguine hærente turgidæ cerebrum subjectum dilatatione premant, vel pulsu validiore membranas quatiant; *pungitiva* vero & *mordicans*, si acriore sero eodem effuso meninges dolofice stimulentur.

5. Vertigo. 5. Vertigo, *simplex* quidem si sanguis a cerebro propter hæmostasiam præclusus in oculos copiosius fluat per arterias collaterales, & arteriolarum retinæ intextarum pulsatorium motum ita intendat, ut inde fibrillæ nerveæ juxta sitæ motu tremulo succutiantur; *tenibricosa* vero, si fibrillæ eædem præ compressione nimia spiritibus admittendis impares fiant.

6. Spasmus. 6. Spasmus, si quæ arteriæ cerebri sanguine nimium turgidæ validius pulsent, spiritusque in nervos obvios majore continuo impetu propellant: *Motus* vero *spasmodici*, si ex variabili variarum arteriarum tur-

turgescentia variabilis quoque fit earumdem arteriarum pulsus, unde spiritus ad has illasve partes varie amandentur.

7. Epilepsia, si ea accidit hæmostasia in encephalo, qua fibræ quidem interni sensorii compressione cerebri relaxentur, unde ἀναισθησία; sed qua tamen spirituum secretio permittatur naturali ferme compar, qui arteriarum turgentium pulsu in nervos præter naturam agantur, unde spasmus vel motus spasmodicus. 7. Epilepsia.

8. Paralysis, si mollia nervorum principia vel infarciantur lympha, cui devehendæ vacant, & quæ spiritus animales constituit; vel exostosibus, nodis, gangliis, vasisve sanguiferis nimium turgentibus ita comprimantur, ut spiritus influxuros nequeant admittere. Tertiam enim causam, cui paralysis solet interdum adscribi, concidentiam scilicet nervorum, qui collapsu parietum molliorum impervii fiant, locum in syphiliticis nullum habere ideo censemus, quod ea sit seminii venerei indoles, non quæ partes emollire & relaxare possit, sed e contra quæ easdem denset, astringat, induret. 8. Paralysis.

9. Artuum suspensorum tremor, quem specie geminum distinguendum esse arbitramur, alterum, in quo pars quæ tremori obnoxia est, viribus suis destituitur; alterum, in quo pars affecta pollet robore nativo. Fit ille quoties spiritus per nervos allatis de causis semi-occlusos æquo parcius influunt, quam ut adversus suspensorum artuum pondus contraniti valeant; ac proinde causa cæteroquin congener, gradu tantum differt a paralysi quacum plerumque conjungitur, quoties illa invadit vel desinit. Hic vero toties producitur, quoties fibrillæ nerveæ aridiores ita tono tenduntur, arteriæque quæ interrepunt, tam fortiter simul oscillant, ut necesse sit pulsu validiore nerveas fibrillas, quæ solito vibratiliores sunt, subinde quassari, spirituumque influentium momentum alternatim intendi, ex quo efficitur ut artus illi motu tremulo succutiantur, qui nisu tonico atque adeo vi æquilibri suspensi possunt levissimo momento huc vel illuc impelli. 9. Artuum tremor.

10. Hydrocephalus, si glandula pituitaria, quæ sellæ Turcicæ sive ephippio insidet, skirrhodes fiat, & ideo limphæ, quæ a ventriculis cerebri defluit, viam deneget; aut si tumefacta quævis in encephalo loca naturali sanguinis motui officiant, unde præternaturali seri decubitus. 10. Hydrocephalos.

11. Agrypnia, si æger doloribus acutissimis, rheumaticis, arthriticis, osteocopis &c. discrutietur. 11. Agripnia.

II. Functiones vitales, quæ fiunt ope organorum contentorum in pectore, depravari solent in syphilide variis de causis. 1. A tuberculis vel gummatis in pulmonum substantia latentibus, sive cruda sint, sive suppurata; 2. Ab acrimonia, quam trachealis humor morbo contrahit; 3. Ab hæmostasia sanguinis in pulmonibus, sive soli cruoris spissitudini, sive oppositis in pulmone obicibus debeatur; 4. A sarcomatis II. Læsio functionum vitalium unde?

sive

sive polypis veris, qui e carneis cordis columellis in ventriculorum cavo succrescunt; 5. A limphaticis concretionibus, seu polypis spuriis ibidem genitis; 6. Ab hydrope, abscessu vel exulceratione pericardii.

1. Asthma. Hinc ergo 1. Dyspnœa, asthma, orthopnœa, quæ gradu tantum differunt; nempe si sanguis in pulmonibus hæreat, vel præ spissitate tardius fluens, vel objectis obicibus sive tuberculis retardatus.

2. Tussis. 2. Tussis, si trachealis humor acrior ab admisto morboso seminio internam bronchiorum tunicam validius stimulet.

3. Hæmoptoe. 3. Hæmoptoe seu Hæmoptysis, si stagnantis sanguinis copia vel æstuantis rarefcentia vasa ῥήξει discindantur, vel acrimonia trachealis humoris διαβρώσει eroantur.

4. Vomica. 4. Vomica, si qua gummata aut grandiora tubercula in abscessum latentem tacita suppuratione abeant, unde pus discissa vel erosa cystide tandem erumpat.

5. Phthisis. 5. Phthisis si vomica aperta tuberculave suppurata, vel erosio bronchiis a tracheali humore sensim illata in ulcus malignum, cacoethes dysepuloticum degenerent, ut in pulmonibus fere perpetuum est.

6. Cordis tremor & palpitatio. 6. Cordis tremor & palpitatio, si qua externa repagula comprimendo cordis dilatationi obstent, ut hydrops, abscessus, exulceratio, sarcosis pericardii; si qua obturamenta interna obstruendo sanguinis egressum e corde retardent, & cordis contractionem ideo reprimant, ut polypi veri, concretiones polyposæ, sarcomata majorum arteriarum, infarctus pulmonum &c. Denique si qua convulsio carnearum cordis fibrarum motum earumdem refrænet pervertatve, ut in spasmo aut motu spasmodico, sive idiopathicus, sive sympathicus fuerit.

7. Syncope. 7. Syncope, lipothymia, asphyxia ab iisdem causis, sed quæ potentius agant, & cordis systolen vel diastolen quoad sensum aliquandiu sufflaminent.

8. Intermissio pulsus. 8. Inæqualitas & intermissio pulsus ab iisdem quoque causis, quibus cordis tremor & palpitatio, syncope, lipothymia & asphyxia inferuntur.

III. Læsio functionum naturalium, unde? III. Functiones naturales, quarum exercitium debetur organis in abdomine contentis, perverti possunt in lue venerea causis sequentibus: 1. Vitio stomachalis & intestinalis limphæ morboso fomite inquinatæ; 2. Vitio simili bilis & succi pancreatici ab eodem contagio; 3. Skirrho glandularum conglobatarum, quæ diversas abdominis partes, potissimum vero mesenterium obsident; 4. Hæmostasia, sive spissitate sola sanguinis, sive multiplici viscerum infarctu inducatur.

1. Anorexia, sive inapetentia. Hinc 1. Anorexia seu inappetentia, & apepsia seu indigestio, si stomachalis limpha solito spissior vel naturali crasi seu indole degener

ner nec fami excitandæ, nec fermentandis & coquendis cibariis compar sit.

2. Vomitio aut singultus, si limpha eadem corrosiva simili vitio contaminet chylum quem conficit, unde vellicata quidem nervea totius ventriculi tunica vomitio; unde vero stimulato orificio tantum superiore ventriculi singultus. 2. Vomitio aut singultus

3. Affectio hypochondriaca, si ad ea symptomata quæ vitiosus & acrior chylus potest producere, ventriculum & intestina pungendo ac irritando, & sanguinem in quem transfunditur inspissando, cæterasque anxietates quæ a seminio venereo producuntur in universo corpore, accedat ea mentis dispositio ad melancholicum delirium vergens, quæ ad affectus hypochondriaci essentiam pertinet. 3. Affectio hypochondriaca.

4. Diarrhœa sive alvi fluxus, si chylo, qui a ventriculo acrior defluit, aut intestinali limpha, bile succove pancreatio, quæ veneno venereo inquinantur, ad motum peristalticum citatiorem intestina sollicitentur; *stercoracea* quidem, si solæ fæces deturbentur; *serosa*, si a glandulis intestinalibus serum uberius irritatione exprimatur; *biliosa*, si causa eadem fluxilior & copiosior bilis ab hepate extorqueatur; *linterica*, si alimenta nondum confecta vel male confecta e ventriculo exeant; *cœliaca*, si chylus a venis lactis exclusus propter skirrhos glandularum mesenterii in fæcibus retineatur, & una cum illis egeratur. 4. Diarrhœa.

5. Obstructiones & infarctus jecinoris, lienis, pancreatis &c. si bilis, limpha lienaris vel succus pancreaticus spissitate peccent, & in suis hæreant conceptaculis. 5. Obstructiones jecinoris, lienis, pancreatis.

6. Icterus, si bilis a secretione præclusa in sanguinem exundet; *flavus* quidem, si bilis flava; *niger* vero, si nigra sit. 6. Icterus.

7. Hydrops ascites sive abdominis, si sanguis venosus obstructione hepatis, splenis & pancreatis retardatus serum quo turget, guttatim dimittit in cavum abdominis. 7. Hydrops.

8. Hæmorrhoides, si compressio venæ portarum ab hepate obstructo vel skirrhode tanta sit, ut cum via vix pateat sanguini ab hæmorrhoidalibus venis regredienti extrema capillamenta hærente sanguine nimium distenta ad ani ambitum in varices dilatanda sint. Illæ autem hæmorhoides cæcæ, fluentes, callosæ, inflammatæ, suppuratæ, ulcerosæ aut carcinomatodes futuræ sunt variis de causis, quarum disquisitio non est hujus loci, sed ex peculiari hujusce morbi theoria repetenda est. 8. Hæmorrhoides.

IV. Functionum universalium læsio potest in syphiliticis causas sequentes agnoscere. 1. Vitiosam acrimoniam limphæ nutritiæ morbo infectæ; 2. Parciorem & lentiorem spirituum influxum per nervos; IV. Læsio functionum universalium, unde?

3. Mi-

3. Minorem sanguinis attritionem & fermentationem; 4. Copiam recrementitiorum aut excrementitiorum humorum, qui in sanguinem propter viscerum infarctus restagnant.

1. Marcor & atrophia. Hinc igitur 1. Marcor, atrophia, marasmus, si limpha nutritia acrior & corrosiva partes nedum nutriat, sed potius deradendo extenuet & emaciet.

2. Virium languor. 2. Virium languor, prostratio & imbecillitas, si spiritus ad partes musculosque præsertim & parcius & lentius fluant; *parcius* quidem, quia in cerebro parcius secernuntur; *lentius* vero, quia crassiores sunt.

3. Vultus pallor & decoloratio. 3. Decoloratio, pallor, livor vultus, unde in fœminis chlorosis; si sanguis crassior & minus attritus ignavius, fermentetur, adeoque colore minus florido vultum pingat; aut si bilis ita redundet, ut mucosus humor cuticulæ subjectus, quocum confunditur, vitioso colore inficiatur.

4. Febres intermittentes. 4. Febres intermittentes, si cacochylia a ventriculo primisque viis in sanguinem traducta, aut amurca recrementorum quæ in sanguine retinentur, solitam circulationis œconomiam pervertant.

5. Febres lentæ. 5. Febres lentæ ab iisdem causis sed contumacioribus, vel quod frequentius est, a doloribus atrocibus, ab exulcerationibus variarum partium, a gummatis, nodis aut exostosibus putrescentibus, ab abscessibus internis &c. quæ singula in lue venerea inveterata plerumque perpetua sunt.

V. Læsio functionum, quæ mulierum propriæ sunt, unde? V. Denique læsio functionum, quæ mulieribus propriæ sunt, dependere potest in lue venerea a multis causis. 1. A vitio limphæ lacteæ seu lactis mammarum, quod viscidius & acrius est ab admisto veneno; 2. A simili vitio limphæ lacteæ seu lactis uteri, cui periodicus catameniorum fluxus debetur; 3. A vitio limphæ, qua turgent oviformes vesiculæ sive ovula, quæ in fœmininis testibus sive ovariis latent, & prima sunt concepti embryonis incunabula.

1. Cancer mammarum. Hinc igitur 1. Cancer mammarum, si limpha lactea viscidior in vesiculis mammarum hæreat, & hærendo in skirrhum dolentem induretur sive cancrum; *occultum* quidem, quandiu congesta materies in quiete duratura est; *apertum* vero & *exulceratum*, si limpha eadem virulenta concepto rarescentiæ nisu tumore exulceret.

2. Suppressio menstruorum. 2. Suppressio menstruorum, si defectu limphæ lacteæ uteri, quæ præ spissitudine a secretione penitus arceatur, nec impleri vesiculosa uteri conceptacula, nec comprimi venæ uterinæ appositæ, nec laterales earum appendices dilatari, inflari, extremo fine dehiscere possint, ut sanguis menstruus more solito effundatur.

3. Fluxus 3. Fluxus nimius menstruorum, si vitio limphæ ejusdem quæ secer-

cernatur, quidem, sed quæ præ spissitudine non excernatur vesicula eadem conceptacula ita distendantur, venæ appositæ ita comprimantur, appendices cæcæ continuo ita dilatentur & hient, ut sanguis jugi fluxu manaturus sit. Potest quoque affectus uterque, suppressus scilicet & nimius catameniorum fluxus a gravioribus morbis induci, *suppressus* quidem a sKirrho vel carcinomate; *nimius* vero ab erosione vel ulcere uteri. immodicus eorundem.

4. Fluor albus sive muliebris; si limpha eadem acrior & ideo largius secreta, e conceptaculis perenni & uberi fluxu scaturiat; vel si nimia & diuturna compressione quam vasa sanguifera patiuntur a vicinis tumoribus uteri; vel ab uterinis collis spissiore lacte turgentibus, tenue cruoris serum in uteri cavum jugiter & ubertim extillet. 4. Fluor albus.

5. Inflammatio, si ex subitanea colorum uterinorum ab hærente lactea limpha dilatatione, ita derepente sufflaminetur sanguis per venas recta fluens, ut a via præclusus impete facto in limphatica vasa ab extremis arteriis prodeuntia cogatur irrumpere. Ea autem uteri inflammatio in abscessum, aut quod pejus est, in gangrænam abitura est, nisi depletis vasis & resolutis obicibus devio sanguini via cito restituatur. 5. Inflammatio uteri.

6. Ulcus uteri, quod potest gemina causa induci; 1. Suppuratione & apostemate, si inflammatio, de qua modo, in abscessum versa, aut si atheroma, steatoma, melicerisve, quæ in ipsis uteri tunicis latent aut juxta adnascuntur, suppurata in uteri cavitatem aperiantur: 2. Erosione, si semen ab infecto viro admissum, si menstrua quæ periodice prodeunt, si fluor albus, quo uterus non raro madet, seminio morbifico contaminata internam uteri faciem exulcerent. 6. Ulcus uteri.

7. SKirrhus uteri, si limpha lactea lente congesta intra sua cola firmiter indurescat. SKirrhus autem in carcinoma sæpe degeneraturus est, si limpha acrior ad nisum rarescentiæ concipiendum comparata sit, unde dolor, lancinatio, exulceratio gradarie succedant. 7. Skirrhus uteri.

8. Tophi, sKirrhi, tumores ovariorum, si limpha, qua opplentur vesiculæ pellucidæ, sphæroides, cellulis singulatim coercitæ, quæ inferiorem ovariorum partem distinguunt, & *ovula fœminina* dictæ, vel qua perluitur ac turget superior eorumdem ovariorum pars mollis pulposa, succo plena, unde dependent ovula descripta, præter naturam ita crassescat ab inspirato veneno venereo ut in tophos, sKirrhosve induretur, numero, mole, figura, situ varios, & in carcinomata quandoque degeneres variis de causis supra recensitis, *Lib. III. Cap. 6.* §. 2. 8. Tophi, skirrhi, tumores ovariorum.

9. Ovariorum hydatides, hydrops, abscessus, si tubercula in ovariis genita ex causa venerea sanguini aut limphæ regressui ita obstent, ut serum latenter dimittatur in varias ovariorum cellulas, aut in ovula variis cellulis conclusa, unde *hydatides*, vel in ipsum ovariorum contex- 9. Hydatides, hydrops, abscessus ovariorum.

textum exundet, unde *hydrops*, quorum utrumque malum in abscessus anomalos haud raro degeneraturum est.

10. Sterilitas. 10. Sterilitas, si menstrua suppressa, nimiave, fluor albus nimius; uterus exulceratus, sKirrhodes aut carcinomatodes, conceptioni obstent; vel si citra ullam uteri labem ovaria morbose tumefiant, aut oviformes vesiculæ indurescant & fœcundationi ineptæ fiant.

11. Frequens abortus. 11. Frequens abortus, si conceptus embryo virulenta acrimonia lactis uterini, quo enutritur, cito contabescat.

12. Partus fœtuum semiputrium. 12. Partus fœtuum squallidorum, erysipelate rubentium, semi-putrium, ulcerosorum &c. ab eadem causa, cum virulenta materni sanguinis indoles tenellum embryonis corpusculum celeri labe perdat, pessundet, destruat.

CAPUT IV.

Diagnosis Luis venereæ confirmatæ.

In diagnosi duo inquirenda sunt, an æger lue venerea vere laboret? Deinde quali laboret, & an laboret sola? Nempe I. An vere laboret, tum ne magno patientis infortunio, nec parvo medicantis dedecore umbra pro corpore, larva pro morbo oppugnetur; tum ut nascens hydra, si forsan lateat, in incunabilis ocyus opprimatur, antequam adolescat: II. Qualis adsit lues & an adsit sola; ut morbo compar paretur medicina, simplici simplex, multiplex multiplici; vel si remedia repugnantia fuerint, saltem ut prius profligato morborum altero, qui curatu facilior esse videbitur, liceat inde alteri, qui pertinacior est, tanto facilius mederi.

†. I. AN ÆGER LUE VENEREA VERE LABORET?

De præsentia luis venereæ judicium anceps & difficile esse. Judicium de præsentia luis venereæ solet esse plerumque & anceps & difficile, 1. Quod symptomata luis venereæ, quæ supra recensita sunt, pleraque cum aliis quoque morbis ita communia sint, ut ad luem veneream nullo potiori jure quam ad morbos alios pertinere videantur, neque adeo possint luem veneream potius quam morbos alios indicare.

2. Quod symptomata cætera, numero pauca, quæ lui ita propria sunt, ut soli conveniant, inveteratæ tantum, sed raro incipienti accidant, atque adeo inveteratam quidem demonstrent, nullius vero usus esse possint ad recentem & incipientem designandam, quod tamen votorum summa esset.

3. Quod ea sit luis venereæ indoles, ut semel concepta nativæ ægrotan-

tantium temperiei plerumque ita sese accommodet, ut morbos eosdem mentiatur quibus ægri ante afficiebantur. Si quis *v. g.* pulmone, capite, oculis, hepate &c. ante laboraverit, admisso semel contagio iisdem in locis perinde laboraturus, sed paulo urgentius; unde fit ut de novo morbo nulla sit suspicio, credaturque æger vetere tantum morbo languere, qui inveterascendo invaluerit.

4. Quod ægrotantes sæpe celent morbi partem, saltem morbi originem & progressum dissimulent, ne causam retegant. Sic verum vix extorqueas ab adolescentibus, qui a parente vel Magistro sibi timent; ab innuptis fœminis, quas pudet culpam confiteri; imo vero ab adultis senibusve qui sui juris sunt, quos piget nonnumquam anteactam vitam candide relegere, & juvenilium errorum reminisci.

In judicando caute attendendum esse ad signa.

In ea rerum ambage una superest ratio veritatem fugitivam expiscandi, nempe si Medicus sedulus & sagax veri indagator ad sequentia signa parallela, quæ in duplicem ordinem digessimus, diligenter utrimque attendat; singula sincere discutiat, distinguat, æstimet; & quid de luis venereæ præsentia opinandum sit conetur collatione utrorumque mutua colligere, quod a singulis, si seorsim spectarentur, vix posse elici.

Quorum alia demonstrativa, alia commemorativa.

Prior ordo signorum eorum est, quæ ab effectibus seminii venerei deducuntur & quæ præsentem ægri statum demonstrant, unde ἐπιδεικτικὰ, seu *demonstrativa*; posterior vero eorum quæ desumuntur a causis seminii ejusdem & quæ præteritum ægri statum commemorant, unde ἀναμνηστικὰ seu *commemorativa* dicuntur.

Primo. Demonstrativa sunt, vel univoca, vel æquivoca.

PRIMO. Signa demonstrativa duplicis generis sunt; altera quidem lui venereæ ita propria, ut soli conveniant vel ferme soli, & ideo *pathognomica & univoca*; altera vero lui cum cæteris morbis ita communia, ut in diversis morbis perinde observentur, & ideo *æquivoca* appellantur. Priora ab effectibus desumuntur, qui fiunt vitio humorum cum venereo contagio maxime analogorum, & quos supra recensuimus Cap. II. prioribus articulis scalæ affinitatum. Posteriora vero ab effectibus cæteris, qui fiunt vitio cæterorum humorum minus affinium, & quos exposuimus ibidem posterioribus articulis descriptionis ejusdem.

De utrisque caute advertendum est in hoc ordine demonstrativorum signorum, quæ singula ab effectibus repetuntur, præsentia signorum syphilidem quidem argui, quia posito effectu causam poni necessum est; at vero absentia eorumdem syphilidem minime excludi, quia posita causa consequens non est effectum semper poni, cum possit causæ efficacia multiplici modo inhiberi, retundi, aut alio diverti. Quocirca demonstrativa signa, si adsint, luis venereæ existentiam singula pro suo quæque modulo affirmant; negant vero minime licet desint, si ab aliis indicetur.

Signa

Signa univoca numero decem.

Signa univoca seu pathognomonica, quæ in indicanda lue venerea præcipua sunt & primaria, ex ordine sigillatim proponemus, brevissime tamen, sed ita ut nulla omittatur cautionum, quarum usus esse debeat in distinguendo & æstimando signo quolibet istius generis. Deinde vero signa æquivoca nude tantum referemus brevitatis studio, cum ex tradita ætiologia abunde perspicuum sit, quanti singula æstimanda esse videantur.

Primum. Infectio cum altero ex traduce communicata.

SIGNA UNIVOCA seu PATHOGNOMONICA. *Primum*. Infectio cum altero quasi ex traduce communicata quocunque modo, concubitu, lactatione, suctione, basiatione, cubatione &c.

Hoc quidem signum est indubium & primæ notæ latentis syphilidis, cum ut vulgari fertur adagio, nemo det quod non habet, modo tamen constiterit de sanitate antecedente alterius quocum res fuit & qui se infectum fuisse queritur. Sed in eo negotio tot præstigiæ, tot offuciæ sunt, ut nasutum non unum noverim, cui fucus factus fuerit, quasi ab ipso acceptus morbus esset, qui tamen vel usu, qui cum illo intercesserat, antiquior erat, vel ab alio nuper contractus.

Secundum Generatio iterata fœtuum abortivorum & semiputrium.

Secundum. Generatio fœtuum abortivorum, vel qui si legitimum tempus attigerint, squallidi, emaciati, pustulosi, ulcerosi, semi-putres, nullo modo vitales pariantur.

Simplex quidem indicium est, seu signum secundæ notæ, sed urgens, & quod si pluries repetatur sine causa ulla manifesta, quæ fætum maturius exturbare, aut in utero materno pessundare valeat, in signum vere pathognomonicum & univocum abiturum est. Cum enim contingit partus plures male affici quasi hæreditaria successione, liquet inde parentum alterutrum ad minus infectum esse debere, quod quidem argumentum & in matrem, quæ fœtui alimoniam suggerit toto gestationis tempore; & in patrem, qui in generationis opere primas confert; & in utrumque simul validum est, ut qui consuetudine venereos morbos invicem communicare soleant, licet tamen non semper.

Tertium. Morbosa liberorum vitalium constitutio.

Tertium. Morbosa liberorum vitalium constitutio, qui est strumosi, rachitici, gibbi, hectici, macilenti, marasmodes vel miseri ante diem obeunt, vel si superent, statura humiles, delumbes, capitones, silivari, vatii, valgi, compernes, deartuati, varie distorti sunt & articulos tuberosos habent.

Istud indicium cum præcedente ferme convenit, & est ejusdem notæ. Validum quidem, si in pluribus vel in cunctis liberis repetatur, & si neuter parentum strumis aut rachitidi olim obnoxius fuerit; nec inter avos ulli numerentur, qui iisdem morbis affecti fuerint. Contra vero, si secus, plane infirmum, nisi adjuncta pondus addant.

Quartum.

Quartum. Morbi venerei locales supra memorati *Capite* 1. §. 1, ut ulcuscula venerea, phimosis aut paraphimosis, porri, verrucæ, condylomata, fraga, fici, mariscæ, bubones &c. si in genitalibus, ano, aut inguinibus vel primum sponte appareant, vel ante curati renoventur sine ullo concubitu, aut saltem sine ullo qui suspectus sit.

Quartum Morbi venerei locales supra recensiti *articulo* 1. *Descriptionis.*

Signum hoc luis venereæ certissimum est & primariæ notæ, si morbi illi venerei appareant vel renoventur sine ullo concubitu. At vero minus certum, si post concubitum quemlibet superveniant, cum nullus rei venereæ usus ita tutus sit, in quem suspicio non cadat; ut enim amor furti, si libido fraudis amans est. Cæterum signa diagnostica, quibus possunt ulculcula genitalium venerea a levioribus cutis fissuris; porri & verrucæ venereæ a non venereis; bubones venerei a simplicibus vel strumosis distingui, repetenda sunt ex illis capitibus præcedentis Libri, ubi de eorumdem morborum diagnosi fuse actum fuit.

Quintum. Morbi venerei locales impuro concubitu recens contracti, si remedia efficacissima diutius eludant, & nullam, saltem non plenam & perfectam sanationem admittant, quamvis medicina ex artis legibus adhibeatur.

Hoc quidem luis latentis signum esse potest, sed secundæ tantum notæ, & in quo æstimando magnopere etiam cavendum est, ne sanationem ideo tardam esse ducas, quod ægrotanti videatur tardissima, aut latenti virulentiæ temere tribuas, quod curantis inscitiæ, & incuriæ, vel ægri erroribus in diæta acceptum referendum sit.

Quintum Morbi venerei recens contracti, si adversus adhibita remedia diu reluctentur.

Sextum. Vitia omnia supra recensita *Cap.* 1. *artic.* 2. quibus cutis deturpatur, si sine causa ulla manifesta accidant, & remediorum vim & efficaciam diutius eludant. Inter hæc primum quidem tenent maculæ venereæ, tubercula & pustulæ; ordinis vero sunt inferioris rhagades manuum, defluvium capillorum, unguium morbi, scabies, lichen, herpes &c.

Ut allata symptomata signorum rationem habere possint ad indicandam luem veneream, opus est ut ipsamet caute prius discernantur ab aliis morbis, qui licet affines videantur, nihilominus tamen a venereo contagio nequaquam dependent.

Sextum. Vitia omnia cutanea supra memorata *artic.* 2. *Descriptionis.*

Sic I. Maculæ venereæ cutis distinguendæ sunt, 1. A lentiginibus, in eo quod maculæ venereæ & recentes sint, & in pectore ac interscapulio tantum observari soleant; lentigines vero faciem, collum & manus, partes scilicet corporis nudas deturpent, & congenitæ sint vel ad minus antiquæ.

Ut 1. Maculæ.

2. Ab ephelidibus Solis ardore contractis, quod maculæ venereæ in partibus quæ a Solis radiis tutæ sunt, appareant, & difficillime discutiantur, contra quam accidit ephelidibus hujuscemodi.

3. Ab ephelidibus gravidarum, quod maculæ venereæ in partibus quas infestant, pertinacius perseverent; phelides vero gravidarum soluto utero sponte evanescant, adde ephelides in gravidis ad faciem & collum pertinere, quæ loca maculæ venereæ non insident.

Digitized by Google

4. Denique a maculis purpureis, flavis vel liventibus scorbuticorum quod maculæ venereæ adjuncta quidem habeant alia symptomata luis venereæ, sed nulla scorbuti; maculæ vero scorbuticæ numquam efflorescant, nisi prius gingivis exulceratis & in fungos succrescentibus, tibiisque livore nigrescentibus, quæ certissima sunt scorbuti conformati indicia.

II. Tubercula & pustulæ.

II. Tubercula vero & pustulæ quæ a venere fiunt, dignoscuntur facili opera a varis seu jonthis faciei, quod non faciem solam ut vari, sed cæteras corporis partes occupent, & in apicem purulentum non abeant, ut varis proprium est, sed duræ, callosæ, siccæ, crustosæ sint a cæteris vero cutis vitiis abunde differunt numero, sede in pilosis partibus, figura, callo, colore, nodo tuberoso, quo tuberbula renituntur, fossulis in quas pustulæ excavantur, inefficacia remediorum quæ adhibita sunt &c.

III. Rhagades manuum, defluvium capillorum, vitia unguium.

III. Demum rhagades manuum, defluvium capillorum, unguium vitia, scabies, lichen, herpes, impetigo &c. satis superque liquent ex descriptione supra proposita, *Cap.* 1. *artic.* 2.

Septimum Ulcera faucium, palati, gingivarum.

Septimum, Ulcera tonsillarum, faucium, columellæ, palati, gingivarum, cum ossium adsitorum carie; ulcera similia internarum narium, cum carie & prolapsu ossium nasi; sarcomata, polypi in naribus, &c. qualia supra descripta sunt, *Cap.* 1. *artic.* 3.

Hæc omnia in lue venerea inveterata sæpe observantur, in recente rarissime, si unquam. Singula suppeditant signa totidem primaria, si sarcomata & polypos narium excipias, qui sunt ordinis tantum secundarii. Verum cauto opus est ne venerea ulcera istiusmodi confundantur cum ulceribus scorbuticis os infestantibus, affinibus quidem sede, feritate, curationis difficultate, sed quæ tamen differant multis nominibus.

1. Quod ulcera venerea primum tonsillas, fauces, columellas, inde gingivas, sed tardius rariusque; contra vero scorbutica primum gingivas, inde vero fauces, tonsillas, columellam afficiant, sed rarissime & tardissime.

2. Quod ulcera venerea nares sæpe, scorbutica vero nares nunquam occupent.

3. Quod venerea in ambitu & basi callosa sint; minime vero scorbutica.

4. Quod venerea circumscripta & plerumque circularia certis tantum locis insideant; contra vero scorbutica serpentia & irregularia latius explicentur, & totam oris cavitatem non raro male afficiant.

5. Quod venerea erosione excaventur; scorbutica vero in fungos & fungosas hypersarcoses excrescant.

6. Quod venerea in ambitu rubra, in fundo ex albo cinerea sint; scorbutica vero tota liveant perpetuo.

7. Quod venerea subjectis ossibus cariem celerem inferant; scorbutica nunquam vel raro.

8. Demum quod ulcera venerea adjuncta habeant signa luis venereæ; scorbutica vero scorbuti signa quæ aliena sunt. *Octa-*

Octavum. Dolores venerei rheumatici, arthritici, reumatico-arthritici, ischiadici, osteocopi &c. supra propositi, *Cap*. 1. *articulo* 4. si remediis diutius resistant, & noctu attrociter ingravescant. *Octavum* Dolores venerei.

Elici possunt ex prioribus dolorum generibus indicia tantum luis venereæ seu signa secundæ notæ: Ex doloribus vero osteocopis signa vere univoca.

Verum I. Cavendum est ne dolores venerei rheumatici, arthritici, rheumatico-arthritici, ischiadici &c. confundantur, 1. Cum doloribus levioribus sed anxiferis, qui tota tibia sub vesperam oberrando ad irrequietam pedum jactationem vel invitos sollicitant, Gallice vulgo *des Inquietudes*. Ab his enim in eo differunt, quod illi calore lecti augeantur & invalescant; contra vero hi in lecto derepente cessent & sopiantur. Ut I. Reumatici, arthritici, rheumatico-arthritici.

2. Cum rheumatismo, arthritide & ischiade a causa simplici; sed ab his in eo discrepant, quod illi noctu præsertim sæviant, alioquin de die satis mites, quod remediis nullis efficaciter leventur, quod perstent diutissime insanabiles, quod Mercurialium usu mitigentur, secus quam his solemne est.

3. Cum doloribus scorbuticis per artus vagantibas; sed a quibus in eo dissentiunt, quod illa signa alia congeneris naturæ hoc est luis veneteæ propria adjuncta habeant; hi vero signis a lue venerea plane alienis & scorbuto peculiaribus indicentur.

II. Dolores vero osteocopi, a quacumque causa fiant, ad luem veneream ita peculiariter pertinent, ut quotiescunque diutius, pertinacius, atrocius discruciant, toties luem veneream certam, plenam, confirmatam apertissime demonstrent. II. Osteocopi.

Nonum. Morbi ossium, quos *Cap*. 1 *artic*. 5. exposuimus, ut exostosis, hyperostosis, caries, abscessus interioris medullæ, fractura a levissimo nisu & osteosarcosis. *Nonum*. Morbi ossium, de quibus *articulo* 5. *Descriptionis*.

Singula totidem sunt signa primaria luis venereæ, modo caute distinguantur a cæteris morbis, qui similis quidem speciei esse possunt, sed qui ad causas a lue venerea alienas referendi sunt.

I. Exostosis proprie dicta, hoc est extuberatio areæ osseæ in tumorem hemisphæricum, si doleat, si caleat, aut si cute rubra & phlogode obtecta sit, venerea perpetuo censenda est, neque tunc ulteriore inquisitione opus est. Sin secus, poterit forsan confundi ad summum cum callo qui ossi post fracturam coalito superest; cum exostosi quæ ossi accidit ictu vel casu contuso; & cum vitiosa ossis difformitate quæ congenita sit; a quibus tamen levi attentione facile distinguetur. Ut I. Exostosis.

1. A callo quidem, tum quod nota ossis fractura notusque fracturæ locus callum & calli situm abunde indicent, tum quod callus ossis peripheriam circulariter ambiat, contra vero exostosis hemisphærica sit, & circularem tantum aream in osse occupet.

2. Ab exostosi benigna quæ fit in osse ictu validiore contuso, quod hæc mi-

minima sit, numquam doluerit, jam dudum ægro nata sit, externæ & manifestæ causæ successerit, contra quam hæc eadem singula in exostosi maligna sive venerea observantur.

3. Denique ab ossis difformitate congenita, quod tuber connatum numquam doluerit, jam pridem ab ægrotante observatum fuerit, & plerumque compar habeat tuberculum ex opposito, vel in osse eodem, si os unicum sit, vel in osse congenere, si duplex; quæ sane exostosi venereæ neutiquam conveniunt.

II. Hyperostosis. II. Quatuor alia hyperostosium genera præter venereas agnoscimus, nempe rachiticarum, strumosarum, scorbuticarum & arthriticarum. Totidem ergo diagnoses instituendæ, ut de venerea hyperostoseos natura liqueat.

1. Hyperostoses quidem rachiticæ puerulis propriæ, nec adolescentes nec adultos adoriuntur; non unum tantum alterumve articulum, sed plures simul invadunt; dolore omni vacant, nisi dum fiunt; semel factæ artus varie distorquent; quibus singulis a venereis abunde discrepant.

2. Hyperostoses strumosæ non dolent, vel obtuse tantum dolent; & iis tantum accidunt qui strumis olim a tenera ætate laboraverere, & quibus etiamnum in diversis corporis locis glandulæ conglobatæ tument, skirrhodes sunt; unde a venereis aperte dissident, quæ nihil simile adjunctum habent.

3. Hyperostoses scorbuticæ raro observantur, nec unquam nisi in osse ulceri scorbutico subjecto, in osse *v. g.* maxillari cum superjecta gingiva ulcere eroditur; mole parvæ sunt; in cariem citissime abeunt; cum maculis scorbuticis, violacei aut nigricantis coloris, cum tibiarum pedumque livore, cum ulceroso gingivarum & palati nigrore, cæterisque scorbuti signis conjungi solent, quæ in venereis neutiquam observantur.

4. Tandem hyperostoses arthriticæ succedunt arthritidi gravi, diuturnæ, frequentibus in eodem articulo repetitæ; tophos tophaceasve concretiones comites habent; raro majores occupant articulos, saltem numquam nisi prius minores digitorum juncturas pessundederint, quæ singula contra se habent in hyperostosibus venereis.

III. Caries. III. Caries citra causam omnem veneream esse potest, quoties 1. Hyperostosi rachiticæ, strumosæ, scorbuticæ aut arthriticæ; 2. Ulceri maligno aut cacoethi ad os adsito; 3. Abscessui seu apostemati sub periostio, vel juxta periostium a causa quavis manifesta inducto; 4. Ossis fracturæ vel contusioni nimiæ succedit.

Sed 1. Liquet cariem hyperostosi rachiticæ, strumosæ, scorbuticæ aut arthriticæ supervenire ex signis modo propositis, quibus manifestum est hyperostoses, quæ in cariem tandem abeunt, rachiticas, strumosas, scorbuticas, arthriticas esse.

2. Liquet similiter cariem ulceri maligno & cacoethi quod ossi adsidet, abscessui ab externa causa subter vel juxta periostium suppurato, fracturæ ossis

sis vel contusioni vi illatæ succedere ex signis antecedentibus, quæ ulceris, abscessus, fracturæ, contusionis naturam, causam, diuturnitatem significant.

3. Si casus hosce exceperis, ossium caries venerea semper censenda est, præsertim si exostosim aut hyperostosim veneream abscessum medullaris substantiæ sequatur, imo etiam abscessum periostii, qui sponte & sine causa evidente acciderit.

IV. Abscessus medullaris substantiæ si fiat ab ossis fractura in acutiores schidias, quibus medulla laceretur vel pungatur; aut ab externa carie, qua altius progressa medulla putrefiat, nullam quidem luis venereæ suspicionem movere debet ut cujus causæ pateant ab omni morboso seminio plane alienæ. Contra vero virus latens toties apertissime proditurus est, quoties sine ulla labe, quæ obvia sit, in ossium cavo clam producetur. IV. Abscessus medullaris substantiæ.

Rarum est abscessum hujuscemodi putrescente medulla gigni in ossium cavo, nisi cum lues venerea gravissima est & valde inveterata. Rarissimum vero posse unquam certo explorari, nisi cum & medulla computruit tota, & ossis substantia intime cariosa est, id est cum de ægri salute ferme conclamatum est. Attamen ad singula attendendo sedulo, quid in occulto fiat poterit haud inepte conjici; 1. Si dolor osteocopus altior, atrox, nullis cedens remediis eamdem ossis partem continenter obsideat; 2. Si levis horror sub vesperam quotidie redeat, & in febrilem incandescentiam terminetur; 3. Si nullus tumor, rubor, calor in parte dolente obvius sit; 4. Denique si dolor non intendatur, dum locus ad quem refertur, confricatur vel premitur.

V. Fractura ossis ab exiguo conamine signum est luis venereæ evidentissimum, sed satis rarum, & quod numquam nisi in valde inveterata & deplorata syphilide accidat. V. Fractura ossis ab exiguo conamine.

VI. Denique osteosarcosis geminam tantum causam agnoscit, strumosam aut veneream, & hanc quidem frequentius quam illam. Itaque quoties desunt signa quæ strumas aperte indicent, toties colligere est ex osteosarcosi virus latere. Rara tamen ea inductio, quia signum rarum est, quod scilicet de tot syphiliticorum millibus vix in uno aut altero reperias, & quod adeo in usu quotidiano frustra requiras vel expectes. VI. Osteosarcosis.

Decimum. Tumores glandulosi & limphatici glandularum conglobatarum, tophi, nodi, ganglia, gummata seu tumores cystide conclusi, ut atheromata, steatomata, meliscerides, quæ sigillatim exposita sunt supra *Cap.* 1. *articulo* 6. *Decimum*, Tumores, qui expositi sunt *Cap.* 1. *artic.* 6.

Hæc singula, licet esse possint effectus luis venereæ, ab aliis etiam causis sæpe dependent: Hinc ad judicandum cauto opus est, ut causæ probe distinguantur. Quapropter si univoca luis venereæ signa censenda sint, at saltem non censenda esse videntur nisi inferioris ordinis.

Sic I. Tumores venerei glandularum conglobatarum cum strumosis ita consentiunt, ut ovum ovo similius non sit. Idcirco virus venereum nequeunt Ut I. Tumores

glandularum conglobatarum. certo unquam arguere, nisi constet ægros nec ullis strumis a tenera ætate laboravisse, nec ullis aliis strumarum symptomatis tunc obnoxios esse.

II. Tophi, nodi, ganglia. II. Tophi, nodi, ganglia non a solo veneno venereo fiunt, sed debentur etiam contusioni aut distractioni violentæ nervorum, tendinum, ligamentorum, & diuturnis doloribus arthriticis. Ideo si qua valida partis contusio, si qua juncturæ distorsio, si quis insultus arthriticus diuturnior præcesserit, reprimendum est judicium, nec temere de lue venerea pronuntiandum ex illis tumoribus, nisi adjuncta alia signa pondus addant.

III. Gummata, atheromata, steatomata, & melicerides. III. Gummata seu tumores cystide tanquam folliculo conclusos, qui in atheromata, steatomata, & melicerides distinguuntur, a vitio limphæ ordinario sæpius oriri certum est, præsertim in capite, ubi *testudines* & *talpæ*, & in gutture, ubi *botia* sive *bronchoceles*, vulgo *gouetres* appellantur. Si tamen contigerit cæteras corporis partes tumoribus istiusmodi pluribus quasi ex improviso obsideri illæsis capite & gutture, haud infirmum inde argumentum futurum est fomite venereo latente limpham perverti & inspissari.

Signa æquivoca. SIGNA ÆQUIVOCA in duas classes distingui debent sicut univoca, alteram quidem signorum *primæ notæ*, quæ licet cum aliis quoque morbis communia sint, frequentius tamen & magis proprie ad luem veneream pertinent, adeoque ad univoca proprius accedunt: Alteram vero signorum *notæ secundæ*, quæ nullo potiori jure lui venereæ peculiaria sunt, sed quæ in aliis quoque morbis nullo fere discrimine observantur, atque adeo ab univocis recedunt longius.

Alia sunt primæ. Prioris notæ vulgo censentur, 1. Oculorum morbi, ut rubor, prurigo, lippitudo, ulcera, verrucæ, hordeola palpebrarum; ophthalmia phlogodes, ulcerosa, plyctænodes; corneæ nebulæ sive albugines, pustulæ, ulcuscula, staphyloma, glaucoma, suffusio, pterygium, fistula lacrymalis sive ægilops, hypopyon.

2. Morbi aurium, ut tinnitus, sibilus, murmur; gravitas auditus, surditas; interioris auris inflammatio, abscessus, exulceratio; caries ossiculorum, & ossei aurium fornicis, cum effluxu puris fœtidi.

3. Capitis gravitas, cephalæa; ovum, clavus, hemicrania; vertigo, epilepsia; phthisis, marcor, atrophia, marasmus, virium languor; pallor & livor faciei; febris intermittens difficilis, aut lenta; & in fœminis fluor muliebris; inflammatio, abscessus, skirrhus, cancer uteri; sterilitas, abortus frequens, partus fœtuum squallidorum, semi-putrium &c. si ea forsan contingant sine ulla causa evidente, quæ effectui producendo compar esse videatur.

Alia vero secundæ notæ. Inter signa vero inferioris notæ numerantur cætera symptomata, quæ supra recensita sunt *Cap.* 1. in descriptione, ut spasmus, motusque spasmodici, tremor artuum, paralysis, hydrocephalus, agrypnia, asthma, dispnœa, orthopnœa; hæmoptoe, tussis; cordis tremor & palpitatio, syncope, pulsus inæqualitas & intermissio: anorexia, apepsia, affectio hypochondria-

ca

Digitized by Google

ca singultus, vomitio, diarrhœa; obstructiones hepatis, lienis, pancreatis; icterus, hydrops, hæmorrhoides; & in fœminis cancer mammarum, suppressio vel fluxus nimius menstruorum, passio hysterica &c.

SECUNDO. Signa commemorativa præteriti status desumi debent a morbis venereis topicis sive localibus, qui lui venereæ semper præludunt, & quibus ea corporis loca, unde mali labes contagione concipitur, primum inficiuntur. Siquidem compertum est experientia, ut supra vidimus *Cap. 3. Lib. II.* Virus præ nativa fixitate intra corpus numquam admitti, nisi ea pars, per quam admittitur, prius affecta fuerit, atque adeo luem veneream numquam contrahi per saltum ut ita dicam, *omisso medio*, hoc est illæsa parte, qua contrahitur.

Secundo. Signa commemorativa repetuntur ex morbis venereis localibus, qui præcessere.

Morbi illi locales sive topici modo causæ rationem habent respectu luis venereæ, quem tunc proinde indicant tanquam causa effectum: Sic gonorrhœa virulenta suppressa, sic bubo temere repressus luem veneream inferunt, & illatam denotant tanquam effectum. Modo vero respectu luis venereæ rationem habent coeffectus ab eadem communique causa, & luem proinde tunc significant tanquam effectus coeffectum ejusdem naturæ: Sic porri & verrucæ, sic ulcera cancrosa genitalium syphilidem designant non tanquam causa effectum, cum ipsa syphilidem rarissime producant, si forte unquam; sed tanquam effectus coeffectum unius & ejusdem causæ quandoquidem tum vitia illa in genitalibus, tum ipsa syphilis ab eadem causa fiunt, nempe a contagio venereo, quod parti adhærens porros, verrucas, ulcera; quod sanguini infusum syphilidem inferat.

Quorum alii causæ, alii vero coeffectus rationem habent.

At vero qualitercunque signa istiusmodi se habeant respectu luis venereæ, sive ut causæ, sive ut coeffectus, caute perinde advertendum est in hoc signorum ordine contrario modo concludendum esse, quam in præcedente nempe 1. Si defuerint, hinc luem penitus excludi, quoniam si causæ rationem habeant, notum est causa non data nec effectum quoque dari; si vero coeffectus tantum sint ejusdem causæ, constat pariter a causa quavis effectum graviorem & difficiliorem frustrà expectari, quæ alteri effectui ejusdem naturæ sed faciliori & magis obvio producendo jam impar fuerit. 2. Si vero præluserint, inde tantum probari luem adesse posse, sed non probari revera adesse, cum posita causa effectus quidem poni possit, sed non perpetuo ponatur. Posito pariter effectu leviore & magis obvio, possit quidem similiter poni coeffectus alter ejusdem naturæ, quanquam difficilior; at vero nequaquam certum sit ideo semper poni.

Cæterum, quemadmodum supra demonstrativa, sic etiam commemorativa signa ordine singula jam recensebimus, additis notis, quæ paucis indicent quanta sit singulorum gravitas, quanti proinde faciendum sit testimonium quod ex singulis seorsim elici potest, atque adeo quantum luis venereæ periculum ab unoquoque denuncietur in singulis casibus.

Primum signum commemorativum. Porri, verrucæ, cristæ, condylomata pudendorum.

Itaque I. *Signum commemorativum*. Porri, verrucæ, cristæ condylomata, sarcoses, quæ in genitalibus succrescunt post impurum concubitum.

Monuimus supra *Lib. III. Cap. 9. & 10.* morbum localem inter venereos nullum alium esse, cui syphilis certius succedat cum virus admissum nec effluxu, nec suppuratione ulla tunc evacuetur. Verum cæteris paribus gravius periculum imminet; si excrescentiæ istiusmodi plures & majores fuerint, si acutius doluerint, si fræno insederint, si increverint celerius, si omissis remediis diutius neglectæ sint &c. contra vero levius, si secus.

Secundum. Ulcuscula earumdem partium.

II. Ulcuscula cancrosa & phlyctænodes, quibus genitales partes infestantur ab impuro concubitu.

Ulcuscula venerea grave periculum semper denuntiant futuræ syphilidis, cum virus uberius acceptum parca suppuratione educi totum vix possit; gravissimum vero si plura, cava, lata, phagedænica, rebellia fuerint, si præputio & præsertim fræno adstiterint, si ægrotantis cunctatione vel socordia remedia omissa sint, si febre superveniente suppuratio exaruerit, si callus difficilis curatis ulcusculis supersit.

Tertium. Phimosis, paraphimosis & bullæ crystallinæ.

III. Tumor phlegmonodes vel phlegmono-œdematodes balani & præputii in viris; in fœminis vero vulvæ & ostii vaginæ, unde phimosis, paraphimosis, bullæ crystallinæ &c.

Ut tumor ille cum ulcusculis causa, sic cum iisdem gravitate quoque consentit; vel si discrepat, in eo tantum discrepat, quod gravior sit, quatenus supprimit ulcusculorum suppurationem, qua posset multa pars contagii educi, & illorum detersioni obstat, qua virulentia contagii mitesceret. Cæterum periculum debet varie æstimari pro tumoris intensione, extensione, diuturnitate, virulentia, phlogosi & gradu febris symptomaticæ, quæ advenit.

Quartum. Bubo sive panus inguinum.

IV. Bubo sive panus inguinum impuro concubitui superveniens.

Hoc signum præcedentibus gravitate cedit, si bubo suppuratus diu fluxerit, aut si in represso Mercurialia ex arte caute adhibita fuerint ad virus profligandum. At si neutra ratione veneni propagationi occursum fuerit, præcedentibus haud impar est, præsertim si bubo & glandulas multas & diu male affecerit; si suppuratio febre vel phlogosi ante tempus exaruerit; si calli duriores suppurantium efficaciam eluserint &c.

Quintum. Gonorrhœa virulenta.

V. Gonorrhœa virulenta, qualis impurum concubitum frequentissime sequi solet.

Vix licet unquam luem veneream inferre ex prægressa gonorrhœa, quæ diu, ubertim, sine intermissione fluxerit, cujus juge effluvium remediis non coercitum fuerit, sed virulentia sensim mitescente sponte evanuerit &c. quoniam tunc larga suppuratione virus omne quod introsusceptum erat, exhaustum fuisse spes est, nec ut plurimum vana. An vero sin secus, constat luem frequentissime a gonorrhœa produci, quoties contingit virulentum humorem in sanguinem retrocessisse, ut accidit.

1. Si

1. Si fluxus inhibitus fuerit constipatis vesicularum seminarium & prostatarum emissariis abusu injectionum astringentium in urethram, vel remediorum internorum ejusdem efficaciæ.

2. Si fluxus suppressus fuerit inflammatione partium affectarum, qualis advocatur usu præpostero rerum venerearum, equitatione, potatione, febre sponte oborta, erroribus diætæ &c.

3. Si fluxus coercitus sit tumore spermatico, inflammatorio, aut œdematode utriusque vel alterutrius testis.

4. Demum si fluxus, licet perennis, veneno exhauriendo impar fuerit, sive quod venenum nimium sit & solito acrius, sive quod ægrotantis socordia nec mitigatum temperantibus nec opportune Mercurialibus profligatum sit.

VI. Porri, verrucæ, condylomata, fraga, fici, mariscæ, ulcuscula cancrosa &c. quæ ad anum adstant, quando virus impurissima corporis usura contrahitur.

Sextum, porri, verrucæ, fraga, fici, juxta anum.

Periculum, quod a singulis timendum est, æstimari debet ad exemplum periculi, quod a similibus morbis imminet in genitalibus, de quibus modo diximus *signo commemorativo* 1. & 2.

Septimum. Ulcuscula, phlogosis, condylomata in papillis areisque mammarum.

VII. Ulcuscula, phlogosis, inflammatio, condylomata, excrescentiæ, quæ in papillis areisque mammarum, aut bubones, qui in glandulis axillaribus accidunt, cum morbus ab infantibus in nutrices lactatione traducitur.

De singulis judicium idem instituendum est ac de affinibus affectibus, qui congressui impuro succedunt in genitalibus.

Octavum. Ulcuscula labiorum, oris faucium.

VIII. Ulcuscula phlogodea labiorum, gingivarum, palati, linguæ, columellæ aut faucium; tumoresque buboniformes glandularum limphaticarum, quæ parotidibus aut maxillaribus adsitæ sunt, si infantes contagium a nutrice sugendo, vel adulti columbatim oscula jungendo concipiant.

Ut singulorum horumce morborum ætiologia eadem est ac ætiologia similium effectuum, qui ab impuro concubitu fiunt, sic eadem est quoque singulorum prognosis, idemque periculum futuræ luis a singulis impendet.

Nonum. Scabies, herpes, pustulæ, ulcuscula cutis.

IX. Scabies, impetigo, herpes, tubercula, pustulæ, ulcuscula cutis si quis unquam cubando cum infecto, cui cutis ulcerosa sit aut qui noctu sudet, contagio infectus fuerit.

Cum hæc vitia, sicut naturam eamdem, sic eamdem quoque prognosim habeant, quacumque causa producta esse supponantur, quantum syphilidis futuræ periculum a singulis impendeat, colligere est ex iis, quæ de iisdem supra diximus.

Tertio. Canones diagnostici collatione

TERTIO. Signa demonstrativa & commemorativa, quæ hactenus recensuimus, si seorsim spectentur, luis venereæ veritatem subindicant magis quam demonstrant. Opus est ad plenam rei notitiam ut singula cum singulis conferantur: Sic enim crescet collatione singulorum valor, ut augeat

signorum utriusque speciei deducendi. getur in arithmetica valor cifrarum appositione. Hinc ergo, si quatuor signorum demonstrativorum species scilicet univocorum & æquivocorum, tum primæ tum secundæ notæ; cum duabus speciebus anamnesticorum nempe gravium & levium, combinentur, octo Canones sequentes elici possunt, qui totam luis venereæ diagnosim sub uno velut intuitu satis apte repræsentant.

Canon primus. CANON I. *Si unum aut alterum e signis demonstrativis univocis primæ notæ cum uno aut altero signo commemorativo, quod grave sit, concurrat, certissimum de lue venerea judicium esto.*

Sic ergo liquet certissime ægrotum lue venerea laborare, quoties post prægressos porros, ulcuscula, bubonem suppressum & neglectum, aut gonorrhœam arte vel casu cohibitam, morbosos liberos omnes generat; pustulis, exostosi, dolori osteocopo &c. obnoxius est &c.

Canon secundus. CANON II. *Si unum aut alterum e signis demonstrativis univocis primæ notæ coeat cum uno aut altero signo commemorativo leviore, certum de lue venerea judicium esto.*

Sic certe liquet ægrum de quo quæstio est, lue infici, quoties post gonorrhœam rite curatam & quæ sponte evanuerit, superveniunt signa eadem quæ modo recensuimus, infectio alterius; generatio morbosorum liberorum; pustulæ, exostosis, dolores osteocopi, fracturæ ossium levi de causa &c.

Canon tertius. CANON III. *Si unum aut alterum e signis demonstrativis univocis inferioris ordinis, conveniat cum uno aut altero signo commemorativo, quod grave sit, similiter certum de lue venerea judicium esto.*

Sic etiam certe liquet luem latere, quoties ægrotans, qui jam experitur defluvium capillorum aut casum unguium, rhagades manuum; ulcera tonsillarum, faucium, columellæ, narium; dolores rheumaticos aut arthriticos; ossium caries aut hyperostoses; tophos, nodos, ganglia, gummata &c. confitetur se olim laboravisse porris, ulcusculis, bubone neglecto vel male curato, gonorrhœa virulenta injectionibus cohibita &c.

Canon quartus. CANON IV. *Si unum aut alterum e signis demonstrativis univocis inferioris notæ conjungatur cum uno aut altero signo commemorativo, quod levius sit, urgens tantum de lue venerea præsumptio esto.*

Sic præsumitur lues venerea, quoties post suppuratum bubonem, aut gonorrhœam, quæ diu fluxerit, & sponte cessaverit, obveniunt ossium caries & hyperostoses, sine causa manifesta, rhagades, manuum, ulcera faucium, oris, palati, narium &c.

Canon quintus. CANON V. *Si unum aut alterum e signis demonstrativis æquivocis primæ notæ coincidat cum uno aut altero signo non commemorativo ex ordine gravium, urgens etiam de lue venerea præsumptio esto.*

Sic præsumitur lues venerea, si cui post porros, ulcuscula, bubonem male repressum aut gonorrhœam cohibitam superveniant ophthalmia contu-

tumax fine caufa fiftula lacrymalis, hypopyon, tinnitus, abfcefsus aurium, furditas; vertigo, cephalæa diuturna, phthifis, marafmus, faciei pallor, febris intermittens difficilis &c. Et in fœminis fluor muliebris, fterilitas, abortus frequens, partus fœtuum fqualidorum femi-putrium &c.

CANON VI. *Si unum aut alterum e fignis demonftrativis æquivocis primæ notæ concurrat cum uno aut altero figno commemorativo ex ordine levium, ut in re de qua non liquet ampliatio efto.* Canon fextus.

Sic ampliandum eft & ulterius inquirendum quoties figna quæ modo recenfuimus, & quę natura æquivoca funt, non apparent nifi poft gonorrhœam benignam, leviorem, quæ diu fluxerit, & curata fponte tandem exaruerit.

CANON VII. *Si unum aut alterum e fignis demonftrativis æquivocis fecundæ notæ conjungatur cum uno aut altero figno commemorativo ex ordine gravium, ut in re de qua non liquet ampliatio efto.* Canon feptimus.

Sic etiam ampliandum eft fi quis porros, ulcufcula, bubonem male reprefsum, aut gonorrhœam virulentam cohibitam motibus fpafmodicis, tremore artuum, paralyfi, afthmate, hæmoptoe, tuffi, cordis palpitatione, anorexia, apepfia, vomitione, affectione hypochondriaca, diarrhœa, ictero, hydrope &c. laboraverit.

CANON VIII. *Si unum aut alterum e fignis demonftrativis æquivocis fecundæ tantum notæ conveniat cum uno aut altero figno commemorativo ex ordine tantum levium plena de lue venerea abfolutio efto.* Canon octavus.

Sic ęger abfolvendus eft, fi uni tantum aut alteri fymptomatuum mitiorum & æquivocorum, quæ propofuimus Canone præced. pateat, nec ullum morbum venereum localem ante expertus fuerit præter gonorrhœam unam aut alteram, levem, benignam, quæ remediis mitigata & perfecte curata fuerit.

Ex dictis manifeftum eft 1. Hydrargyrofim imperandam efse quotiefcunque certo liquet de lue venerea: Expedit enim morbum quam ocyffime debellare, qui vires acquirit eundo. Hinc liquet quo cafu hydrargyrofis imperanda fit.

2. Hydrargyrofim fuadendam efse, quotiefcunque gravi de caufa conjinitur luem latere: Neque enim in re quæ mora ingravefcit opus eft demonftratione, quæ fæpe numquam advenit, faltem quæ femper tarde. Plane actum foret de Medicina, quæ ars cojecturalis eft, fi graves & urgentes conjecturæ confilio capiendo non fufficerent. Quo cafu fuadenda tantum.

3. Hydrargyrofim omittendam efse, quotiefcunque ambigitur de lue venerea, quandoquidem probum Medicum numquam decet remedium temere adhibere, quod ut cætera taceam incommoda, vires frangit, temperiem non raro pervertit, atque fi forfan periculo, certe numquam damno vacat. Denium quo cafu omittenda.

Geminus tamen cafus eft in quo licet, imo vero expedit ab allata regula difcedere hydrargyrofim adhibendo quamvis res in ambiguo fit. Alter quidem fi æger uxorem ducturus fit: Præftat enim illum remedio potius damnari difficili, tædiofo, forfan inutili, fed quod eft peri- Cafus duo, quibus expedit ab allata re-

gula discedere. riculi immune, quam uxorem lue, liberosque rachitide aut strumis contaminari, aliisve affectibus, qui a lue degeneres, lue ipsa nihilo mitiores sunt, nam ut communi fertur adagio, *mali corvi ovum semper malum*.

Alter vero si æger difficili morbo detineatur, qui adhibitorum remediorum vim & efficaciam jam diu eludat; tunc enim suspicio est, neque temeraria ut plurimum, virus latere, quo morbus pertinaciter foveatur. Expedit tamen in eo casu ad plenam & legitimam hydrargyrosim prius non properare, quam levioribus inunctionibus vel interno Mercurialium usu caute periculum factum sit futuri levaminis, unde innotescat velut ex ungue leo, quid salutis ab inunctionibus legitime administratis expectandum sit.

§. II. QUALI LUE ÆGER LABORET, ET AN LABORET SOLA LUE?

Minus inest difficultatis in resolvenda quæstione altera, quæ secundam diagnoseos partem facit, nempe qualis adsit lues venerea & an adsit sola? Siquidem *Primo*. Palam est ex nativa corporis fabrica, ex naturali functionum œconomia, ex aperta ægrotantium confessione.

1. An lues venerea humores tantum infecerit, qui sunt arte reparabiles? An vero ulterius progressa solidas quoque corporis partes læserit, quorum vitium stabilius est, ac minus mutabile?

Quibus signis pateat qualis sit lues venerea. 2. Quos & quales humores contaminaverit contagio, an seminales, pneumonicos, gastricos, uterinos, muciferos qui narium, sebaceosne qui cutis proprii sunt? Quali contaminaverit vitio, an inspissatione, an acrimonia, an utraque? Et quanto, an mediocri, an summo?

3. Quas & quales solidarum corporis partium vitiaverit, an molles, nempe carneas tendineasve; an vero duras, scilicet osseas?

4. Quales e mollibus corporis partibus corruperit, tam principes nobilesque quæ vitæ præsunt, ut cerebrum, pulmonem, hepar, ventriculum, uterum &c. ignobilesne quæ ad vitam parum vel minus saltem necessariæ sunt, ut artus extremos, cutim, carneasque partes cuti proxime subjectas? Quali vitio easdem corruperit an tumore skirrho, an ulcere, an utroque? Et quanto, an ad gradum mediocrem maximumve?

5. Similiter quibusnam & quibus ossibus labem intulerit, aut in capite aut in trunco corporis, unde ossa exscindi non possunt; an in artubus summis, ubi ossium excitio facilior minusque periculosa? Qualem illis labem intulerit, an exostosim aut hyperostosim, an cariem, an utramque? Et quantam, an superficiarum, ideoque leviorem, an altiorem & graviorem, quæ ad ossis meditullium penetret?

6. Quanta ac quotuplex inde sobolescat ex utroque capite functionum læsio, animalium, vitalium, naturalium, cæterarumque quæ ad viros, fœminasve specialiter pertinent.

7. An morbus recens sit, aut diuturnus & inveteratus? An remedia nondum

dum expertus fuerit? An contra adhibita varia remedia jam eluserint?

8. Demum an ægrotantes ætate, viribus, habitudine valeant? An contra ætate pueri sint aut senes, corporis habitu infirmi, viribus exhausti?

Secundo. Neque difficilius futurum est judicium utrum lues sola adsit necne; quandoquidem morbi quicumque solent cum lue venerea concurrere, sua habent propriaque symptomata, quibus abunde declaratur singulorum natura, inveteratio, novitas.

I. *Natura* quidem, si præsentia sint symptomata, quæ peculiaribus morbis peculiaria sint. Sic ut rem per se facilem ad pauciora exempla contrahamus, constat 1. Epilepsiam cum lue venerea convenire, si syphiliticus sui impos præceps in terram identidem ruit, membra quatit, ore spumat, varie convellitur, sensu orbus est.

Quibus signis dignosci possint morbi, qui cum lue venerea conjungi solent.

2. Paralysim, si pars corporis quædam nec sensu polleat, nec pareat imperio voluntatis motum jubentis.

3. Asthma, si æger anhelus & suspiriosus sed a febre liber spiritum identidem ducat & crebrum & difficilem.

4. Phthisim, si a febriente, tussiculoso, marasmode pus exspuatur vel sputa pure gravida.

5. Strumas, si glandulæ limphaticæ in collo, ad maxillam utramque, in axillis, in inguinibus, in variis artuum internodiis &c. doleant, caleant, tumeant, indurentur, skirrhodes fiant.

6. Scorbutum si maculæ, striæ, vibices, areæ in pedibus tibiisve appareant coloris violacei, atro-purpurei, livescentis &c. & si gingivæ tumidæ, fungosæ, ulcerosæ, nigræ, dentes qui in sedibus mobiles vacillant, superemineant.

7. Affectionem hypochondriacam, si æger meticulosus, melancholicus, inquies, de valetudine anxie provideat, symptomata quæcumque patitur etiam levissima verbis exaggeret, & a morte quasi semper immineret, sibi semper timeat.

II. *Inveteratio* vero si symptomata illa singulis singulatim peculiaria multo ante apparuerint. Sic liquet epilepsiam, paralysim, asthma, phthisim, strumas, scorbutum, affectionem hypochondriacam, cæterosque quosvis affectus qui cum lue possunt concurrere, luis ingressum præcessisse, quoties symptomata, quibus designantur, antiquiora sunt impuro concubitu, quo lues admissa creditur: & tunc profecto evidens est morbos illos essentiales esse & a lue plane alienos, quacum nihil commune habeant, vel si quod forsan, id unum ad summum quod ab illa tanquam a fomite intendantur.

Quibus signis manifestum sit, an morbi illi lue venerea antiquiores sint.

III. Demum *novitas*, si symptomata illa peculiaria recens observentur. Sic ergo si symptomata epilepsiæ, paralyseos, asthmatis, phthiseos, strumarum, scorbuti, affectionis hypochondriacæ &c. propria non apparuerint, nisi post luis ingressum inde manifestum futurum est morbos a quibus fiunt, post acceptam tantum luem veneream advenisse. Id unum ambiguum superesse posset

Quibus signis liceat colligere an lui veneræ supervenerint.

an a

an a lue venerea, an a causa alia quavis simpliciore advenerint? Sed vix dignus est vindice nodus ille, cum in utroque casu hydrargyrosis perinde adhibenda sit, ut lues radicitus deleatur, & ea semel curata in aperto futurum sit, si symptomata simul cessaverint, morbos, ad quos pertinebant, symptomaticos fuisse & a lue oriundos; si vero perseverent, morbos eosdem essentiales esse, adeoque post curatam lem specificis remediis ex arte oppugnandos esse.

Qua prudentia deceat ægrotantes percontari de morbis venereis, qui forsan præcesse re. Viros, tum qui adolescentes, tum ætate provectiores sunt. Fæminas, tum quæ nuptæ, tum quæ innuptæ sunt.

Pro coronide juniores Medicos monitos velim, ut se modeste gerant, ceu ingenuos decet, tum in sciscitando an æquales morbi venerei præcesserint, tum in patefaciendo quid de præsentia luis venereæ ipsi sentiant.

I. Levis quidem conjectura sufficit ad adolescentes juvenesve interrogandos, ut qui gestiant morbos venereos, quos jam passi sunt, ultro narrare, quasi egregia totidem facinora, quorum juvat meminisse. At vero urgentiore præsumptione opus est, si cum viris materiorem ætatem jam assecutis agatur, potissimum si severiorem vitæ rationem ingressi sunt, ut quos, si non pudet, pigeat saltem antiquos errores relegere. Nihilominus tamen ne cunctatio nimia culpæ affinis videatur, propositis demum argumentis ex præsentis morbi statu manifestis, quæ auctoritatem quæstioni addant, libere quærendum est an juventutem labis venereæ ita immunem egerint, ut se ab omni suspicione vacuos esse jure arbitrari possint.

II. Quod ad fœminas spectat res quidem satis facilis est & expedita, si de nuptis viduisve quæstio sit. Urgens enim præsumptio, imo vero levior conjectura sufficit, ut jure percunctari liceat, non quid ipsæ forsan egerint, quod semper nefas, sed quid agant egerintve mariti: Usus enim invaluit viros, ut jure matrimonii liberorum omnium, quos uxor parturit, parentes sunt, sic etiam morborum omnium venereorum, quos uxor patitur, auctores esse jure vel injuriam. Sic ergo data semel occasione, ut fœminæ natura suspiciosæ sunt & loquaculæ, quæcumque de viris suis noverint, quæcumque ipsæ unquam expertæ fuerint illorum contubernio sponte effutient, unde judicatu facile futurum est quid de luis præsentia opinandum sit. At vero lubrica & perardua res est, si in quæstione versetur status innuptarum, præsertim quæ famam sine labe teneant, & sanctiore superbiant vitæ instituto; tunc sane nisi inconsiderantissimæ & dementissime temeritatis notam parum cures effugere, neque suspicio prius aperienda est, quam certo liqueat de lue venerea neque tum vero unquam aperienda, nisi odii mitigandi causa morbi originem in parentes vel nutrices refundendo. Vidi equidem eo pacto innuptarum plerasque quas interrogandas habui, rem satis libere confessas esse; saltem si quæ verecundiores fuerint, veri sibi conscias nec inficias ivisse, nec propositis remediis difficiles sese præbuisse, quod Medico satis esse debet, ut qui de morbi origine parum sollicitus, solius curationis debeat satagere.

CAPUT V.

Prognosis Luis venereæ.

IN prognosi duo tantum debent inquiri, 1. Quænam lues venereæ cæteris graviores sint, & quæ omnium gravissimæ, atque inter lethiferas referendæ? 2. Quæ curationem faciliorem vel difficiliorem admittant, & cùm majore minoreve periculo.

Quomodo de gravitate luis venereæ judicandum sit?

§. I. QUÆ LUES GRAVIOR, QUÆ GRAVISSIMA SIT?

I. Lues omnis venerea in genere gravis & difficilis censenda est; 1. Ratione causæ; pendet enim a seminio corrosivo, quod in partibus omnibus solidis corporis alte imbibitur, cum liquidis omnibus intime confunditur, a corpore difficulter evellitur, & cui evulso superest plerumque non una labes partibus inusta.

I. Luem veneream omnem gravem & difficilem esse 1. Ratione causæ.

2. Ratione symptomatum; nam veneno venereo, quod in actum exeritur, non modo dolores atroces excitantur, sed pleraque corporis munia mirum in modum depravantur & pervertuntur.

2. Ratione symptomatum.

3. Ratione læsionis partibus solidis illatæ: observatur enim veneni venerei acrimonia, non liquida tantum corporis infici, sed partes quoque solidas vitiari & erodi, non modo molliores, ut pulmonem, hepar, uterum &c. sed duriores etiam, ut ossa.

3. Ratione læsionis partibus solidis illatæ.

4. Ratione remedii quod competit, licet enim id raræ felicitatis esse videatur ad hunc morbum certius & efficacius remedium dari quam forsan ad alterum quemquam, minime tamen dissimulandum hoc ipsum remedii genus, quantacumque cautione adhibeatur, haud raro non tædiosum tantum sed durum, imo quandoque periculi non expers esse, præsertim si ad morbum nimis inveteratum pleniore hydrargyrosi opus sit.

4. Ratione remedii.

5. Demum ratione recidivæ, qua morbus, qui profligatus credebatur, iterum reviviscit; contingit enim non semel medentis culpa qui curationi finem imponere præponere festinat, aut qui imparem Mercurii dosim adhibuit; virus nec radicitus evelli nec funditus deleri; unde morbus mitigatus quidem sed non curatus post fallaces inducias cum pristina ferocia sponte redintegratur.

5. Ratione recidivæ, quæ aliquando metuenda est.

II. Cave tamen censeas eamdem paremve de omni lue venerea prognosim instituendam esse. Constat enim morbi gravitatem varie variam esse, atque adeo varie in variis casibus æstimandam, multiplici causa.

II. Morbi gravitatem variam esse.

1. Morbi novitate vel inveteratione. Sic ergo cæteris paribus lues venerea, quo recentior, eo minus gravis futura est, cum a veneno recen-

1. Pro morbi novitate

vel inveteratione. center admisso certum sit liquida corporis minus corrumpi, solida minus labefactari, muniaque minus perverti. E contra vero gravior, quanto magis inveterata, cum contraria sint contrariorum consequentia.

2. Pro ætate ægrotantium. 2. Ægrotantium ætate. Sic cæteris paribus lues venerea magis periculosa est in infantibus & senibus, quam in adolescentibus, in quibus magna veneni pars exercitio expellitur vel edomatur; quod vero residuum superest, citatiore circulatione abreptum, intensiore fermentatione attritum & subactum, validiore partium nisu retusum mitiorem tragœdiam agit.

3. Pro ægrotantium sexu. 3. Sexu ægrotantis. Licet enim mulieres viris plerumque imbecilliores sint & eo nomine efficaciæ contagii venerei semel admissi magis obnoxiæ videantur, docuit tamen frequens experientia morbum a fœminis cæteris paribus facilius tolerari quam a viris, quandiu libere fluunt catamenia, ut quibus contagii pars non pauca singulis mensibus exhauriatur; at vero constat e contra omnia in pejus ruere statim atque fluxus menstruorum cessat ex accidente & ante tempus, vel ex legitimo naturæ ordine circa annum ætatis 45. aut 50.

4. Pro nativo temperamento. 4. Nativo temperamento. Quandoquidem virus & plures & graviores effectus producturum est cæteris paribus, si sanguis, quocum permiscetur, natura salsus, crassus, acer, ad rodendum aptus, infusi seminii virulentiam foveat, imo intendat; quam si tenuis insulsus, rite temperatus eamdem reprimat corrigatque.

5. Pro naturali partium constitutione. 5. Naturali partium constitutione. Majus enim a lue venerea periculum imminet, si cerebrum aut præcordia male affecta, si viscera male conformata, cæterave organa laxa & mollia sint, atque adeo adventitio veneno sese pessundanda tanto facilius permittant, quam si partes eædem firmæ, validæ, integræ, veneni energiæ pertinacius & efficacius reluctentur.

6. Pro symptomatum numero & vehementia. 6. Symptomatum, quæ lues invehit, numero & vehementia. Sic ergo lues tanto gravior censenda est, quanto plures functiones, quanto ad vitam utiliores, ut vitales & animales, quanto vehementius easdem lædit & depravat. Hoc enim majorem vel malignitatem in seminio, vel infirmitatem in organis læsis supponit, quod utrumque ad morbi prognosim perinde est.

7. Pro morbo habituali, quo ægri ante laborabant. 7. Morbo habituali, quo æger ante laborabat. Lues enim cæteris paribus magis timenda in epileptico, phthisico, hydropico, arthitico, cachectico &c. quam in perfecte sano, quandoquidem ut antiquus morbus accessione recentioris ingravescit, sic novum antiquioris præexistentia intendi necesse est.

8. Pro natura partium affectarum. 8. Natura partium affectarum. Nam patet cæteris paribus gravius esse a lue periculum, 1. Si solidæ corporis partes corrumpantur, quarum reparatio difficilior, quam si liquidæ tantum inficiantur, quæ possunt facilius renovari; Si inter solidas partes eæ corrumpantur, quæ interne latent, sunt e genere nobilium, muniisque ad vitam necessariis destinatæ, ut pulmo, ventriculus, hepar uterus &c. quam si fuerint oculis obviæ, & ex igno-

ignobilium numero, ut cutis tunica adiposa, musculosa caro &c. quarum labes & levior est & curatu facilior.

9. Tandem gradu læsionis solidis partibus illatæ. Morbus enim eo gravior est cæteris paribus, quo læsio major aut plaga profundior: Hoc enim & causæ morbificæ atrocitatem & perfectæ curationis difficultatem indicat. 9. Pro gradu læsionis partium solidarum.

III. In genere inter omnes syphilidis species pro gravissimis ac plerumque lethiferis illæ habendæ sunt. 1. In quibus pars ad vitam necessaria, quæ inter nobiles locum obtineat, gravi & difficili vitio afficitur: 2. In quibus pars alia quævis ignobilior, quæ remediis parum obvia sit nec ferro exscindi possit, immedicabili labe corrumpitur; 3. In quibus contagium aliud pestiferum, scrofulosum nempe scorbuticumve cum veneno venereo admixtum latet. Itaque ad eas classes pertinent lues venereæ quæcunque male afficiunt. III. Eas omnes luis venereæ species gravissimas esse.

1. Cerebrum, cæterasque encephali partes cerebro adsitas; ut si interius ossium tabulatum exostosi tumeat, aut latente carie erodatur; si gummata tubercula ve duriora piam duramve meningem obsideant; si quis cerebri tractus in skirrhum induretur, aut latente & anomalo abscessus corrumpatur; si venosi sinus, tum superiores, ut longitudinalis, laterales, torcular Galeni, tum inferiores, qui basi cranii incumbunt, polyposis inspissati sanguinis concretionibus oppleti sint; si plexus choroideɪ, qui in utroque anteriore ventriculo prostant, congeneresque similium plexuum laciniæ, quæ anticæ & posticæ cerebelli parti adsitæ sunt, multiplici hydatide turgeant; si glandula pituitaria, quæ ephippio insidet, indurata limphatico latici, qui per infundibulum a ventriculis cerebri confluit, transitum deneget in jugulares sinusque, qui jugularibus inseruntur: si ventriculi collecta limpha repleantur & distendantur &c. Unde cephalæa contumax sine causa externa, motus spasmodici, epilepsia, paralysis, cæcitas, vertigo, scotoma, lathargus, carus, apoplexia &c. 1. Quæ cerebrum.

2. Pulmonem, cæteraque præcordia, quæ in pectore latent; ut si pulmonaris contextus duris crudisque tuberculis ita infarciatur, ut e molli, spongioso & dilatabili firmus, durus, skirrhodes fiat; si tacita tuberculorum suppuratione, abscessibus seu vomicis multis scateat; si ab erosis discissisve vasis sanguinis in bronchia vesiculasque pulmonares effluat, inde expectorandus; si interior bronchiorum aut vesicularum facies latenter corrosa ab ulcere depascatur; si limpha a venis nimium compressis exundans thoracis cavum oppleat; si in cordis thalamis aut majorum arteriarum orificiis polyposæ sarcoses succrescant, aut sanguis crassior in polypiformes concretiones inspissetur &c. unde asthma & orthopnœa; hæmoptoe; phthisis tuberculosa vel ulcerosa; hydrops pectoris, cordis tremor & palpitatio &c. 2. Quæ pulmones.

3. Hepar vasaque epatis propria; ut si ductus hepatis secretorii & excretorii spissiore bile ita oppleantur, ut bilis accedens in sanguinem cogatur retrogredi; si oppletis ductibus biliferis via sanguini per hepar transeunti præter 3. Quæ hepar.

naturam præcluditur, unde partis phlogoſis; ſi præcluſa circulationis via ſanguis, qui per portarum venam in hepar jugiter contendit, in capillaribus venæ ejuſdem principiis cogatur ſubſiſtere, prodeuntibus e cunctis viſceribus, quæ intra abdomen fluitantia ſunt, ſi eroſa aut diſciſſa in hepate ſanguifera vel bilifera vaſa in abſceſſum latentem abeant &c. unde hepatis infarctus, ſkirrhus, abſceſſus, icterus, hæmorrhoides, vomitio ſanguinis, fluxus hepaticus.

4. Quæ uterum.

4. Uterum, parteſque utero annexas; ut ſi interiorem uteri faciem ulcus cacoethes depaſcatur, ſi veſiculoſæ uteri glandulæ lacte uterino ſpiſſiore in ſkirrhum indurentur; ſi induratæ dolore lancinante percellantur, & in carcinoma degenerent; ſi tacita ſuppuratione computreſcant; ſi ſeroſa colluvies in uteri cavum colligatur; ſi ovaria hydatidibus, gummatis, ſkirrhis intumeſcant; ſi tubæ Fallopianæ iiſdem vel ſimilibus morbis afficiantur &c. unde uteri ulcus, ſkirrhus, cancer, abſceſſus, ac ovariorum multiplex tumor & ſuppuratio.

5. Quæ proſtatas & veſiculas ſeminarias.

5. Proſtatas, veſiculas ſeminarias, ac glandulas Cowperianas in viris, in fœminis vero proſtatas & glandulas Cowperianas; ut ſi duræ & ſkirrodes fiant; ſi in carcinomatoden naturam degeneraverint; ſi fiſtuloſis, & cavernoſis abſceſſibus perviæ ſint; ſi eroſæ & cuniculis multifariam ſuffoſſæ in labis conſortium traxerint viciniores partes, ut in viris urethram, collum veſicæ, extremum rectum, natium alterutram; in fœminis vero urethram, veſicæ collum, vulvam, vaginam, monticulum veneris, &c, unde dolor, ſtranguria, frequens micturitio, demum involuntaria urinæ excretio cum cuniculoſis fiſtulis in finitima quæque loca.

6. Quæ medullam oſſium.

6. Medullam oſſeam, tum quæ in cylindrum racematim collecta oſſium grandiorum cavitatem, tum quæ in lacinias fruſtillatim diſtributa minorum cellulas occupat; ut ſi in ſebum indurata ſkirroden aut carcinomatoden naturam adipiſcatur, cum ſuperjecti oſſis tumore; ſi ſuppurata in tabum diffluat cum oſſis continentis carie, præſertim ſi hæc ſpongioſis oſſium capitibus accidant, quæ artuum juncturas conſtituunt, aut iis oſſibus, quæ nulla opera exſcindi poſſunt, ut iſchio, ſacro, vertebris, coſtis, omoplatæ, claviculæ; oſſibus maxillarum, cranii aurium, narium &c. unde dolores oſteocopi, hyperoſtoſes, exoſtoſes, ankyloſes, caries; ulcera profunda, cacoethea, pure fœtidiſſimo manantia; febris hectica, maraſmus.

7. Quæ mammas abſceſſibus ulceribus, carcinomate &c. male habent.

7. Partes quaſvis totius corporis, mammas, labia, interiora narium, linguam, ranulas, uterum, penem, teſtium alterutrum, glandulas limphaticas, quæ in inguinibus, axillis, collo, pone aures, propter maxillas &c. proſtant, ſi carcinomate occulto vel aperto infeſtentur, præſertim vero ſi partium affectarum ſitus, connexio, natura, uſus &c. extirpationem non permittant.

8. Sicut etiam

8. Demum ejuſdem generis ſunt lues quæcumque dependent a veneno venereo non puro, ſed quod cum veneno rachitico vel ſtrumoſo, maxime ve-

Digitized by Google

vero cum scorbutico ita intime commixtum sit, ut coitione bina venena in pestem alteram novam, quæ hybrida sit, degeneraverint. Nullum sane morbi monstrum forsan reperire est, quod ferocius sit, quod ægros pluribus modis miserrime torqueat, & quod curatu difficilius remediis efficacissimis pertinacius resistat.

quæcum rachitide strumis, scorbuto conjunctæ sunt.

IV. Ex dictis manifestum est posse luem veneream qualemcumque in tres gradus distingui; ut jam pridem fert usus: *Primum*, quo comprehendatur lues venerea quævis, quæ recens sit; quæ fluida tantum infecerit, necdum attigerit solida; quæ pauciores functiones pervertat, & levi vitio pervertat; quæque adeo tutam ac plerumque facilem curationem admittat.

IV. Tria esse luis genera. Primum, Curatu facilis.

Alterum, qui complectatur lues omnes venereas, in quibus virus antiquius vel carius solidas corporis partes, sed ignobiles tantum labe varia, multiplici, gravi jam corruperit, sed tamen medicabili, & quarum ideo tuta futura sit curatio, quanquam paulo difficilior.

Alterum, Difficilioris.

Tertium denique, ad quem pertineant lues venereæ omnes, quas modo inter gravissimas sive lethales recensuimus, & quarum proinde neque tutam, neque facilem curationem polliceri unquam licet.

Tertium, Difficilimæ.

§. II. QUÆ LUES CURATU FACILIOR AUT DIFFICILIOR?

I. Constat lues omnes venereas curari radicitus, plerasque etiam satis facile, ope illitus Mercurialis, qui modo rite adhibeatur, efficacissimum est contagii venerei rhizotomum. Et sane cum tot sint gravium morborum genera antiqua & ab orbe condito nota, ut phthisis, pestis, epilepsia, hydrophobia &c. in quibus abigendis curandisque medicina etiamnum cespitat, imo potius cæcutit, pro rara felicitate computandum est ad curationem luis quæ nova est, & quæ in Europa a duobus tribusve sæculis primum apparuerit, tam certum & præsentaneum remedium industria medentium sagacitate inventum esse, quo morbus omnium ferocissimus profligetur tuto, cito, imo vero jucunde.

Quid sentiendum sit de curatione luis venereis. I. In genere luem quamcumque curari posse.

1. *Tuto*. E centum enim ægrotantibus nullum, qui Mercurii usu melius non habeat; vix unum reperias, qui perfecte non convalescat, modo corpore prius rite præparato hydrargyrosis adhibeatur methodo, dosi, ordine, cautione, & dierum numero competenti, quod cæteris morbis etiam levioribus haud ita plerumque usu venit, ut quorum optima ea censeatur medicina qua inter centum ægros quinquaginta perfecte consanantur.

1. Tuto.

2. *Cito*. Nam curatio numeris omnibus absoluta est intra triginta aut quadraginta dies, vel ad summum intra menses duos, quod vix de ullo alio morbo sperare licet, quorum plerorumque, si graviores fuerint, integra curatio ad annum & ultra non raro procrastinatur.

2. Cito.

3. Imo vero *jucunde*. Fateor equidem id olim minus vere dici potuisse de antiqua unguenti Mercurialis administratione, in qua, cum immodico & præcipiti inunctionum usu gingivæ, palatum, & fauces exulcerarentur,

3. Nec injucunde.

uber & diuturnus fœtidissimæ salivæ ptialismus cieretur, & facies; caput ac lingua plerumque intumescerent, solebant ægrotantes tædio, agripnia, dolore confici, & miserrimis miseriis diutissime, macerari. Sed hæc jam pridem prudentiore & magis cauta hydrargyroseos methodo ita temperata sunt, ut si remedium jucundum dici merito non possit, quod forsan in nullum vere cadit, ac saltem haud ita molestum sit ac vulgo creditur. Plerumque nullus proritatur ptyalismus vel ad summum facile tolerabilis; nulla fit oris exulceratio, vel saltem levis & superficiaria; demum minus fastidii atque molestiæ ægro jam exhauriendum est, ut ex lue venerea, saltem recente perfecte convalescat, quam ex febre quartana contumaciores.

II. Dari tamen luem veneream, quæ difficilius curetur.

II. Minime tamen dissimulandum est nonnullas esse luis venereæ species, quæ curarionem plenam & perfectam cæteris difficilius admittant, & quibus etiam post accuratissimam hydrargyrosim quædam supersint ex symptomatis, quæ ante ederant; sive ideo quod diutina morbi præsentia ea labes solidis corporis partibus illata sit, quam corrigere vel delere facile non sit; sive etiam, quod tamen rarius, ideo quod portio quædam seminii venerei integra remanserit forma illibata, vel necdum satis perfecte destructa. Experientia autem compertum est in hunc censum præcipue referendas esse sequentes luis venereæ species.

Ut 1. Quoties adsunt dolores venerei.

1. Quotiescunque dolores venerei rheumatici sive fixi sive vagi, ægros torquent & discruciant, præsertim si diuturnitate invaluerint. Accidit enim frequenter post hydrargyrosim dolores eosdem pari fere vehementia sævire ac ante. An quod nodi, phymata, tuberculave muscularum fibris tunicisve etiamnum impacta sanguinis & limphæ viam angustando; an vero quod vasa sanguifera & limphatica præpressis distensionibus in nimias varices dilatata sanguinis & limphæ motum retardando, acrioris salsiorisque feri decubitui locum præbeant?

2. Quoties arthritis venerea habitualis est.

2. Quotiescunque habitualis est arthriticis a veneno venereo orta. Licet enim inunctionibus ex arte adhibitis sæpenumero cedat, semper tamen non cedit, potissimum si inveterata sit & carebris insultibus vires jam dudum adepta. An quia tunc ea sunt in articulis vitia, quæ Mercurio corrigi non possint, & quæ novos similesque arthritidis insultus iterum atque iterum advocare valeant.

3. Quoties cutis affectibus venereis defœdatur.

3. Quotiescunque cutis impetigine, scabie, sed præsertim herpete sicco maligno, esthiomeno sive erodente deturpatur; siquidem haud rarum est ab hoc symptomate totam Mercurii vim eludi, cui cætera cedunt. An quod in ea cutis infectione corpus reticulare sive mucosum cutis contagio venereo alteratum & erosum in filtrum perenne abierit, quo jam ubertim confluat quicquid salsuginosi & acris inest sanguini?

4. Quoties æger cephalæa

4. Quotiescunque adsunt graves cephalææ, hemicraniæ, aut dolores particulares, qui certam tantum capitis aream tenent, & *ovum* vel *clavus* dici solent, præsertim si fiant sine causa ulla externa; observatum est enim sæpius do-

Digitized by Google

dolores istiusmodi post adhibitam hydrargyrosim pristinam ferociam retinuisse. An ideo quod dolores illi pendeant ab exostosi vel carie interioris cranii tabulæ, vel a nodis, phymatis, tuberculisve in meningibus cerebri, quæ Mercurii illitu resolvi & discuti non potuerint?

habituali torquetur.

5. Quoties ossa male afficiuntur.

5. Quotiescunque ossa tument exostosi vel hyperostosi dura, antiqua, inveterata. Licet enim contingat usu Mercurii hyperostosim plerumque resolvi, quæ recens est, imo etiam exostosim ipsam, præsertim si cavernosa sit & producatur ab inflatis medullæ osseæ laciniis lamellas osseas in cellulas dilatantibus, docuit tamen experientia spem similis successus raro ratam fore, quoties hyperostosis aut exostosis temporis diuturnitate induruerint, maxime vero si exostosis sit e genere exostosium vere ossearum, quæ nec ebori cedant duritie. Inde repetendum est quod ankylosis venerea profligato morbo sæpius supersit. Anne hæc ita eveniunt, quod Mercurii efficacia, quæ solvendæ materiei osseæ molliori & recens impactæ sufficit, impar sit resolvendæ duriori & in verum os jam solidatæ?

6. Quoties testes indurati tument

6. Quotiescunque testes ambo vel testium alteruter tument ab hærente collecto, & inspissato semine. Solent enim sæpenumero tumores istiusmodi, si inveterati sint & lapideam duritiem adepti, ita difficiles esse, ut remediis rebelles nulli cedant hydrargyrosi. An ideo quod Mercurius nec semen inspissatum & calei instar grumosum, quo testes turgent, attenuare & diluere; nec laxata vascula spermatica, quorum glomeratione testes constant, nativo tono restituere valeat, unde gemina de causa nulla testium resolutio speranda sit?

7. Quoties gonorrhœa virulenta adjuncta est.

7. Quotiescunque adest gonorrhœa virulenta, sive recens sit, sive antiqua & inveterata. Quamvis enim nec semel observatum fuerit inunctionum administratione cum cæteris symptomatis gonorrhœam quoque perfecte curatam fuisse, id tamen perpetuum non est, acciditque multoties etiam post legitimam hydrargyrosim, gonorrhœam, licet amplius venerea non sit, fluxu æque uberi ac antea scaturie. An quia præter veneni vim inunctionibus delectam, longiore temporis intervallo & fortiore ulceratæ partis detersione opus est, ut ulcus in prostatis superstes cicatrice coeat?

8 Quoties stranguria prægressis gonorrhœis successit.

8. Quotiescunque stranguria a prægressis gonorrhœis otra ægrotantes torquet vel continuo vel per intervalla. Malum enim, licet usu Mercurii levius plerumque fiat, naturam tamen ita retinet, ut iterum pari ferme ferocia sæviat identidem. An quod Mercurius impar sit resolvendis hypersarcosibus quæ in urethra succrevare, emolliendis durioribus cicatricibus aut suturis, quæ in eodem ductu prostant, aut demum consolidandis ulceribus, quibus eroditur, a quibus causis stranguriam dependere supra vidimus?

9. Quoties strumosa vel scorbutica

9. Denique quotiescunque strumosa vel scorbutica constitutio luis venereæ comes est individua. Eperientia enim compertum est eas luis venereæ species usu Mercurialium, si sola sint, non tam expugnari quam provocari,

constitutio morbi comes est. atque ideo si radicitus unquam curentur, curari numquam, nisi anti-schœradica aut anti-scorbutica cum anti-venereis & Mercurialibus vel una vel alterne exhibeantur. An quod scrofulosi vel scorbutici seminii guttulæ, veneni venerei guttulas aliquot in sinu ita intime recondant, ut inaccessæ fiant & inexpugnabiles; haud dispari modo ac in amalgamata auri & argenti solent auri atomi quædam ab argenti atomis undique ita obvolvi, ut ab aqua regia nequeant ullomodo nec attingi nec dissolvi.

III. Dari genus alterum luis venereæ, in quo curatio periculosa sit.

III. Datur & alterum luis venereæ genus præcedente pejus, in quo curationem morbi instituere adeo periculosum est, ut soleant inde gravia infortunia sæpenumero obvenire, nisi cautissime procedatur. Istiusmodi sunt lues venereas sequentes.

1. Si morbus sit e numero gravissimorum.

1. Quæcumque inter gravissimas lethalesve lues venereas, quas supra recensuimus, locum habent. Jure enim metuendum est ne ægrotantes gravi & diutina labe jam fracti, antiquove morbo exhausti, qui inunctionum usu plerumque exasperatur saltem initio, tædio & vehementiæ adhibiti remedii, atque provocati ptyalismi molestiæ succumbant.

2. Si conjungatur cum scorbutica oris exulceratione.

2. Quæcumque scorbutum comitem habent, quo gingivæ & oris interiora fœteant, liveant, putrefiant & tumeant in fungos. Quippe ubi primum accedit oris phlogosis & exulceratio, qualis in ptyalismo adest, solent semiputres tum gingivæ, tum faucium palatique partes ab ulcere phagedænico & erodente depasci, quod in gangrænam brevi desinit, vel proxime desiturum videtur.

3. Aut cum scrofulis gravioribus.

3. Quæcumque cum scrofulis strumisve adeo gravibus conjunctæ sunt, ut aures, collum aut maxilla utraque, multis, duris, tumidis, callosis glandulis obsideantur. Timendum est scilicet ne strumosæ glandulæ una cum salivalibus mole augeantur ptyalismi tempore, & jugulares venas ramosque venosos, qui in jugulares desinunt, ita comprimant & angustent, ut inde a retento sanguine, tum in ore major futura sit phlogosis & exulceratio cum periculo gangræne, tum quod gravius est, nimia cerebri oppressio, non sine vitæ discrimine.

4. Aut cum epilepsia, cujus insultus frequentes sint.

4. Quæcumque epilepticos adoriuntur, qui frequentibus & gravibus paroxysmis corripi solent. Nam periculum est ne ptyalismi tempore dum glandulæ salivales tument, & tumefactione venas jugulares premunt, gravissimi advocentur insultus; unde tum major oris inflammatio exulceratio a varia maxillarum distorsione & multiplici linguæ morsu, tum quod pejus est, immodica in cerebro hæmostasia; quæ periculo numquam vacat.

5. Aut cum hypochondriaco affectu gravi.

5. Quæcumque hypochondriacis accidunt. Cum enim natura & morbo meticulosi sint, vanis imaginibus perculsi inani quidem pavore perterrefiunt toto curationis tempore, ac Medicum importunis querelis exagitant; sed hæc tolerabilia: At vero dum ptyalismus acrius urget, animum plerumque ita despondent ex desperatione, ut frequenti & gravi deliquio subinde de-

deficiant, unde improvisa salivæ fluentis suppressio, tumefactio glandularum salivalium, hærentia sanguinis in ore, capite, cerebro, adeoque harumce partium inflammatio vel oppressio, quæ singula periculi plena sunt.

6. Quæcumque ad ægrotantes pertinent qui diarrhœa laborant habituali. Tunc enim vis tota Mercurii ad intestina ruens, quo tendit humorum impetus, vellicat, inflammat, rodit interiorem eorumdem tunicam, & ventris tormina gravissima, alvi fluxus multicolores cum tenesmo, imo dysenteriam advocat, & ea quidem vehementia quæ ulteriorem inunctionum usum non raro dissuadeat. Idem plane dicendum, si inunctiones ptyalismi loco diarrhœam ipsæ moveant, quod aliquando obtingit etiam in iis quibus alvus adstricta esse solet, sed numquam sine magno ægrotantium detrimento. *6. Aut cum diarrhœa habituali.*

7. Quæcumque mulieres male habent, quæ uterum gerunt. Siquidem periculum est ne abortiant, tum orgasmo, quem Mercurius ciet in sanguine, tum tædio, dolore, agrypnia quæ ptyalismum consequuntur, tum maxime ventris torminibus & nisu desinendi, si alvus diarrhœa solvatur. *7. In mulieribus, quæ uterum gerunt,*

8. Quæcumque curandæ veniunt in fœminis laborantibus ulcere skirrho, carcinomate uteri sive a causa venerea, sive ab alia quavis. Contingit enim non semel sanguinem nimis attritum & comminutum, in angustata, infarcta, constricta uteri vasa arietare ptyalismi tempore momento ita valido, ut viam sibi vi faciat, & hæmorrhagiam ex utero vel lethalem vel periculi plenam advocet. *8. Aut quibus uterus ulcere vel carcinomate affectus est.*

9. Tandem quæcumque infantes senesve decrepitos invadunt. Cum viribus enim parum valeant, quæ in his grandiore ætate fractæ, in illis vero teneriore nondum confirmatæ sunt, de utrisque perinde timendum est, ne misere succumbant, aut graviori casui, si quis forsan ingruat, aut etiam soli ptyalismi vehementiæ, si diuturnior sit. *9. Tandem in infantibus, & senibus.*

IV. Cæterum si de ægri salute ante conclamatum esse videatur, *palliativis* quidem remediis mitiganda est morbi ferocia, sed desperatis nulla hydrargyrosis adhibenda, ne temere infamentur ea remedia, quæ multis fuere saluti. At vero si qua spes effulgeat, quanquam exigua, remediorum alea tentanda est, cum ait Celsus, *in evidenti mortis periculo satius sit anceps remedium experiri, quam nullum*, sed tentanda est prudenti cautoque consilio. *IV. Hydrargyrosim caute adhibendam esse.*

Itaque 1. Si lues venerea sit e genere gravissimarum & quæ plerumque morte judicantur, post debitam præparationem Mercurius longioribus intervallis illinendus est & parca manu, ea scilicet dosi cui ferendæ vires pares esse videantur. Vix quidem sperare licet eo pacto morbum gravem & inveteratum plene extirpatum iri; at saltem ita mitigandum esse certum est, ut ægro, postquam remedio convaluit, meliuscule sint. Tunc ergo redintegratis viribus, mercuriales inunctiones denuo sed majori dosi adhibendæ, quibus si morbi vehementia necdum cesserit, instauratis rursum auctisque viribus hydrargyrosis tertio repetenda, sed tandem tanquam re *1. Si lues venerea sit e genere gravissimarum.*

Digitized by Google

ad triarios redacta, omni opera ea saltem vice jam enitendum est, ut virus omne perfectissime debellentur.

2. Si sit e numero earum, quæ curationem cum periculo admittunt.

2. Si lues sit ex earum numero, quæ curationem cum periculo admittunt, illitus mercuriales simili methodo raris quidem intervallis admovendi & pauca dosi, nempe ne quid mali præcipitantia accersatur, camarinam præpropere commovendo: At vero & pluries & diutius iterandi scilicet ut admissus ea ratione Mercurius non modo æquet Mercurii quantitatem, quæ ad plenam curationem necessaria est, sed etiam aliquantulum superet. Quapropter inunctionum administratio non urgenda ante tempus, sed potius ultra tempus sustinenda est, cum in re tam gravi omnia satis cito fieri putanda sint, modo satis bene.

3. Si sit ex earum specie, quæ Mercurio difficile cedunt.

3. Si lues venerea locum habeat inter eas, quæ Mercurio difficile cedunt, inunctionibus & paulo majori dosi & paulo longiore temporis spatio utendum erit ut quicquid morbosi seminii inest sanguini, vi Mercurii vel salivatione omnino everratur, vel extintionis via plenissime debelletur, atque adeo si non utraque ratione, saltem alterutra lues omnis venerea radicitus evellatur. Quod si vero supersint etiamnum post absolutam hydrargyrosim difficiliora quædam symptomata, ex eorum numero quæ ante aderant, cum jam amplius a lue venerea neque dependant neque foveantur, remediis communioribus corrigenda erunt, ut infra videbitur.

4. Si mulier infecta uterum gerat, partusque prope adsit.

4. Si mulieri utero gravidæ, quæ lue venera infecta sit, partus prope instet, ab hydrargyrosi tunc quidem abstinendum est, ne in ipso ptyalismo periculosius enixura esset: Sed ubi primum a puerperio refecta fuerit, ex arte sananda est, dum alumnus pendet etiam tum ab uberibus, ut una eademque opera sanetur & ipsa & infans, quocum vitium communicavit. At vero si legitimum puerperii tempus longe absit, cum periculum in mora maximum esse soleat, omissa inani cunctatione inuntiones mercuriales statim adhibendæ sunt, sed eo gradu, quem mater & fætus qui utero geritur sine detrimento tolerare possint.

5. Si infans inquinatus lacteat.

5. Si infans, qui lue venerea inquinatus est, lacteat, tenerrimæ quidem ejusdem ætati parcendum est, sed ipsius loco nutrix hydrargyrosi submittenda, tanto quidem potiore jure, quod hæc ejusdem vitii particeps sit. Sic nutricem sanando sanabitur facili opera & alumnus, lactis ope, quocum mercuriales atomos ea quantitate hausturus est, quæ curationi sufficiat. Si infans vero jam a nutrice summotus fuerit, ipsemet sine cunctatione curandus est, vel præparatis Mercurialibus interne sumptis, vel quod tutius censeo inunctionibus ex Mercurio. Nec obstat huic therapejæ ætas tenerior, cum facile sit prudentia & consilio infantis incolumitati consulere.

6. Si æger sit senex decrepitus.

6. Idem dicendum de senibus, qui si lue venerea laboraverint, illitu Mercuriali ex arte curandi sunt, quamquam depontani & decrepiti, sed ea methodo curandi, qua depontanos & decreditos curare decet & licet.

CA-

CAPUT VI.

De Præparatione ad hydrargyrosim.

SAtis constat ex iis, quæ supra dicta sunt *Lib. 2. cap. 9.* virus venereum nulla methodo certiore, tutiore, efficaciore profligari posse, quam hydrargyrosi. Hic ergo non de genere medicinæ, quæ confirmato morbo venereo conducat, sed de medicinæ modo quæritur, hoc est de recta inunctionum mercurialium administratione sive hydrargyrosi; siquidem tristi, sed nimium frequenti experientia compertum est, hanc ipsam hydrargyrosim, etsi periculo vacet rite adhibita, gravem esse, difficilem, & periculosæ plenam aleæ, si temere, præpostere, inconsideranter, præpropere administretur. Quocirca cauto opus est, seduloque providendum, 1. Quid ante, 2. Quid per, 3. Quid post hydragyrosim peragendum sit.

Ante hydrargyrosim prudentis Medici officium est ad quatuor attendere: 1. Ut præsens ægri status Mercurio ferendo par sit: 2. Ut anni tempestas remedio sit opportuna: 3. Ut diligens adhibeatur præparatio, qua vitia sanguinis, si qua fuerint, emendari, & noxæ quæ ab usu Mercurii plerumque imminent, declinari possint: 4. Demum ut recta sit unguenti mercurialis, quod illini debet, compositio. Ante hydargyrosim ad quatuor attendendum est.

§. I. AN PRÆSNS ÆGRI STATUS FERENDO REMEDIO PAR SIT?

Circa primum certa est & ab omnibus definita lex, ne hydrargyrosi ægrotanti ulli adhibeatur, qui ex morbo quovis periculose decumbat, aut quem vires morbo, venere, labore, inedia nimium exhaustæ fere destituant. Quorsum enim conduplicato malo morbum morbo addere, & ægrotum remedio difficili imparem imprudenti therapeja excruciare non sine evidenti vitæ discrimine? 1. Ut æger ferendo remedio par sit. Quocirca hydrargyrosis non adhibenda est 1. Nec iis qui acuto;

Itaque I. Hydrargyrosi perpetuo supersedendum est, quoties syphiliticus acuto morbo tentatur, ut febre maligna, synocha, lipyria, causone &c. pleuritide, peripneumonia, hæmoptoe &c.

II. Imo vero quoties morbo chronico detinetur, qui deploratus vel admodum periculosus sit, ut hydrope pectoris vel abdominis confirmato; gravi skirro hepatis, lienis, uteri; phthisi ad tertium gradum perducta; febre lenta diuturna &c. 2. Nec iis qui chronico morbo deplorato tentantur.

III. Huic tamen legi minime parendum est, si certo constet vel saltem valde probabile sit morbos illos chronicos a lue venerea tanquam a causa primaria symptomatice dependere. Tunc enim ægro cum sit in præcipiti, spes una est, nempe sublata semel morbi causa morbum Nisi probabile sit morbos illos

quo-

chronicos a lue venerea pendere.

quoque sublatum iri ; atque adeo in evidenti morbis periculo satius est anceps remedium experiri quam nullum.

IV. Cæteri vero morbi chronici, quicunque natura vel intensione minus urgent, nullomodo obstant quominus hydrargyrosis adhibeatur. Neque enim puto quemquam ab hujus remedii usu deterreri posse, quod æger asthmate *v. g.* cordis palpitatione, inappetentia, bradypepsia, cephalæa habituali, nephritide &c. laboret.

3. Nec iis quibus vires magnopere exhaustæ sunt.

V. Quod ad vires, præsens illarum status prudenter expendendus est, & ex æquo ac bono æstimandus; & si a causa qualicunque magnopere exhaustæ fuerint, hydrargyrosis usque differenda est, dum temporis diuturnitate, quiete, diæta analeptica instaurentur, ne debilior æger ptyalismi tædiis, doloribus, incommodis misere succumbat.

Præsertim si de hydrargyrosi pleniore quæstio sit.

VI. Cæterum quandoquidem duplex est hydrargyrosis, altera *plenior*, quæ inunctionibus majoribus & quotidianis vel saltem frequentioribus, donec ptyalismus citatur; *parcior* altera, quæ minoribus & rarioribus illitibus perficitur, & qua nulla provocatur salivatio vel pauca, diversam cautionem adhibere necessum est, prout utram utri præferre visum fuerit, majorem nempe, si pleniore hydrargyrosi ptyalismus excitandus esse videatur, quia vires inde magis frangi certum est: Minorem vero, si hydrargyrosi parciore, quæ nullum ptyalismum motura sit, uti placuerit, quoniam constat ea therapeja vires non exolvi, vel saltem multo minus exolvi.

4. Demum nec mulieribus quo tempore instant menstrua.

VII. Cum experientia docuerit salivationis impetum in mulieribus Mercurio inunctis plerumque ingravescere, cum instant catamenia, operæ compendium foret mercurialem therapejam intermedio tantum tempore, quod vacuum est, in illis instituere. Sed cum hydrargyrosis ultra mensem produci soleat, vix ulla ratione potest effici, quin cum purgatione illa menstruali aliquomodo concurrat. At saltem diligenter curandum est ut in finem therapejæ incidat, dum salivatio incipit sponte sua remitti. Quamobrem præmissis remediis præparatoriis ante profluvium menstruum, hydrargyrosis confestim adhibenda est altero vel tertio die postquam desierit catameniorum fluxus, eo pacto non ante rediturus quam postremo curationis tempore, cum res in vado futura est.

§. II. QUÆ ANNI TEMPESTAS ELIGENDA SIT.

II. Ut anni tempestas idonea sit.

De anni tempestate fere nulla quæstio est, nam I. Omnium opinio est hydrargyrosim nec hyeme, nec æstate administrandam esse, si commode ita liceat; non *hyeme* quidem, ne sanguis frigore inspissatus tardiusque circulans Mercurii efficaciam nimium eludat, ne corporis pori arctius constipati perspirationem parcius excludant; ne frigore subitaneo suppressa perspiratio, vel salivatio cohibita locum det gravi catarrho in pectus, aut de-

Ideoque nec æstive nec hyemalis.

Digitized by Google

decubitui in caput: Non *æstate* vero contrariis rationum momentis, ne sanguis calore fervidior, citatiusque motus nimiam a Mercurio eliquationem experiatur; ne per cutis spiracula laxius patentia immodica fiat diapnoe cum notabili virium detrimento; demum ne periculosæ turbæ & febriles orgasmi in sanguine excitentur ex leviore causa non fine aliquo ægrotantis discrimine.

II. Anni tempestates hydrargyrosi maxime opportunas vernam esse vel autumnalem, dum aer tepidior Mercurii energiam neque retardat, neque præcipitat, sec commode adjuvat, ac diaphoresi & ptyalismo utiliter favet. Sed verna vel autumnalis.

III. Vernam tamen autumnali eo nomine præferendam videri, quod veris tempore crescente in dies aeris suavitate ægri remediis jam defuncti restituantur celerius commodiusque, quam in autumno, præsertim extremo, quo aeris inclementia sensim ingravescit. Et præfertim verna eligenda est.

IV. Verum si morbus symptomatum gravitate urgeat, & periculum fuerit in mora, abjecta anxia commodioris temporis expectatione, hydrargyrosim confestim adhibendam esse vel ipsa æstate, aut hyeme media, ea tamen cautione atque provisione, ut in cubiculo, in quo æger decumbit, aeris fervor, frigorisve acerbitas omni arte atque opera quam maxime mitigentur. Si morbus urgeat, potest remedium adhiberi quavis tempestate.

V. Hyemen cæteris paribus hydrargyrosi minus inoppurtunam videri quam æstatem, quandoquidem certiora & tutiora suppotunt præsidia ad frigorum vim extenuandam, quam ad sedandas caloris molestias. Adde hyeme Mercurium tardius segniusque agere, atque adeo facilius regi & cum minore ægri periculo quam æstate. Sed hyeme tamen commodius quam æstate

§. III. QUALIS PRÆPARATIO AD HYDRARGYROSIM ADHIBENDA SIT?

Operæ pretium est hydrargyrosi præparatoria ea remedia præmittere, quæ emendatis sanguinis vitiis, si qua adsint, nimiam Mercurii efficaciam mederentur, turbas inde alioquin excitandas compescant, atque infortuniis occurrant, si qua forsan imminerent. *Istuc* enim *est sapere*, ut Comicus (*a*) ait, *non quod ante pedes modo est Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt, Prospicere*. III. Ut diligens præparatio adhibeatur.

Primo. In hunc ergo finem 1. Minuenda est sanguinis quantitas & vasa deplenda, ut sanguini Mercurii vi rarefaciendo spatium fiat. Indicationes, quibus satisfaciendum est.

II. Everrenda cacochylia, quæ in primis viis congesta latet; imo etiam bilis cæterique humores vitiosi, qui in sanguine redundant, evacuandi sunt, ne ptyalismi tempore mota Camarina intempestivas turbas ciet.

III. Diluendus est sanguis spissior, & si acrimonia peccaverit, demulcendus, ut Mercurio atterenti facilius inde obsequatur, minorem fervorem contrahat, & tumores diuresi, diaphoresi, catharsi, ptyalismo educendos minus acres suggerat.

IV. De-

(*a*) Terent. *Adelph. Act. 3. Scen. 3.*

IV. Demum emolliendus eſt partium, & præſertim viſcerum tonus, ut laxiora vaſcula & vaſculorum ſtamina ſanguinis attritionem & circulationem citatiorem, humorum ſecretionem & excretionem uberiorem, & perfectam reſolutionem obicum renitentium, ſi qui forſan impacti hæreant, ſine damno tolerare poſſint.

Vulgaris methodus qua iiſdem ſatisfit.

Secundo. Uſu receptum eſt generalibus illis indicationibus ſequenti methodo ſatisfacere.

I. Vena tunditur in alterutro brachio, atque ſanguis emittitur ad ℥ xij.

II. Præmiſſo clyſtere emolliente catharticum ſequente die exhibetur, pro varia ægrotantis temperie varium, ſed ut plurimum ex infuſo ℨij. folliculorum vel foliorum ſennæ orientalis, & ℨ.j ſalis vegetalis, cum additis mannæ calabrinæ ℥ii.

III. Deinde balnea aquæ communis tepidæ adhibentur, ſemel tantum in die, ſi æger imbecillior ſit; ſi vero fortior fuerit, bis, mane jejuno ventriculo, & veſperi poſt confectam prandii concoctionem. In quolibet balneo immorandum eſt ad horam unam, vel ad ſeſquihoram; cæterum in balneandis mulieribus quæ uterum gerunt, cauto opus eſt, ne balneis nimiis aut diuturnioribus utero noxa inferatur, cauſaque detur abortioni.

IV. Propinatur quolibet mane in balneo vel in lecto hauſtus ſeri lactis depurati, chalybeati, & infuſis chamædryos, naſturtii aquatici, cerefolii &c. foliis alterati; vel juſculam ex pullo gallinaceo, aut fruſtulo carnis vitulinæ cum decoctis herbis diluentibus, refrigerantibus, vulnerariis, nempe cichorio ſilveſtri, pimpinella, agrimonia, ſcolopendrio, capillo veneris, naſturtio aquatico, & ſimilibus.

V. Balneorum numerus certa lege non definitur, ſed varius eſſe debet, & pro ægrotantium temperie ſicciore vel humidiore major minorve. Rarum tamen eſt balnea citra decem ſubſiſtere aut aſcendere ulta ſexdecim.

VI. Finito balneorum uſu vena denuo ſecatur in plethoricis, ac deinde iteratur purgatio. Sin vero nulla adſit plethora, neque alia urgeat mittendi ſanguinis indicatio, omiſſa venæ ſectione purgans denuo præſcribetur, quale ſuperius.

VII. Sunt qui balneum ſemel atque iterum repetant poſt hanc alteram purgationem, ut fervorem cathartico inductum temperent, quod ipſe numquam improbo, imo in ægrotantibus bilioſæ temperaturæ & habitus ſiccioris utile eſſe judicio.

VIII. Cæterum toto præparationis ſtadio imperatur diæta temperans, humectans, refrigerans ex cibis eupeptis & euchymis, moderate aſſumptis, & in qua a vino, venere & exercitiis nimiis tum corporis tum animi parcatur.

IX. Ex his liquet graviter eos errare, qui putant ægros ad hydrargyroſim præparandos eſſe remediis calefacientibus, juſculis *v. g.* viperinis; decoctis Guaiaci, Chinæ, Sarſæ parillæ & ſaſſafras; præperatis Mercurialibus inter-

terne sumptis &c. His enim sanguinis fervorem, siccitatem, acrimoniam augens; hi solidorum fibras, stamina, vasa durant crispantque: Hinc ergo Mercurii vis in sanguinem magis tumultuosa, ne dicam incendiaria; hinc excretiones parciores & acriores, hinc demum frequentiores futuræ sunt oris & interaneorum phlogoses erysipelatodes, ulcerosæ, gangrænodes.

Tertio. Allata remedia satis sunt superque vulgo syphiliticorum, in quibus cæteroquin omnia sana sunt. At vero paulo operosiore præparatione opus est, si qua labes alia gravis lateat, quæ cum lue venerea conjuncta sit, ut liquet exemplis sequentibus, quæ notissimos & maxime obvios casus exhibent. Præparatio operosior, quæ adhibenda est.

I. Itaque si æger pulmonarius, macilentus, febriculæ obnoxius, anhelosus, tussiens in phthisim vel tabem inclinaverit, neque ad hydrargyrosim, imo neque ad ullam ante hydrargyrosim præpurationem properandum est. 1. In Pulmonariis.

1. Nisi prius exhibito lacte asinino, caprillo, vaccino &c. per unum aut alterum mensem, semel aut bis in die, imo etiam pro omni alimento, si ventriculus facile concoquat.

2. In ipsa præparatione blandis catharticis utendum est, manna scilicet vel medulla cassiæ; ac balneorum loco semi-cupia tantum adhibenda ne fortiorum pyrgantium vi vel nimia aquæ totum corporis habitum ambientis pressione pectus male habeat.

II. Si ægro lurido & cachectico pedes œdematosi, & viscera obstructionibus infarcta sint. 1. Per duodecim vel quindecim dies exhibenda quotidie mane jejuno ventriculo opiata purgans & aperiens ex croco Martis aperiente, pulvere millepedum recente, aloe succotrina, sale tartari, absintii, vel ammoniaco &c. ut promota diuresi serum in corpore stagnans evacuetur. 2. In cacheticis.

1. Quarto vel quinto quoque die huic opiatæ addendum est jalappium ad gr. xv. vel xx. aut diagridium ad grana IX. vel XII. ut catharsi facilius egerantur, quæ senius tardiusque diuresi educenda forent.

3. Demum in ipsa præparatione nulla debet ut plurimum venæ sectio celebrari, vel saltem celebrari debet parciore manu: Balnea quoque minus multa adhibenda, ne solidorum fibris vasisque jam morbo laxioribus nimia laxitas concilietur.

III. In ictericis, quibus bilis, & hypochondriacis, quibus sanguis spissior est ficciorque, 1. Utile est exhibere per dies aliquot jusculа vel apozemata ex decoctis foliis cichorii, scolopendrii, pimpinellæ, agrimoniæ, nasturtii, cum tartaro Chalybeato solubili ad ℈j. vel arcano duplicato ad ʒß. 3. In ictericis.

2. Possunt, si tempestatis ratio permiserit, aquæ minerales Chalybeatæ ex earum genere, quæ blandius agunt, quales sunt *les Eaux de Forges*, *de Passy*, *de Carensac*, *de Spa &c.* per hebdomadas aliquot potandæ præscribi ad libras II. vel III. mane jejuno ventriculo, balneo Mariæ prius calefactas.

3. In

3. In ipsa præparatione balneorum usui diuturnius insistendum est, quibus & bilis ictericorum tenuior, & hypochondriacorum sanguis dilutior fiat, unde minus periculi futurum sit, ne in ipsa hydrargyrosi turbas dent.

4. In epilepticis. IV. Si æger frequentibus insultibus epilepticis quati soleat, omni ope atque opera enitendum est, ut fracta prius morbi vehementia nulli vel leviores paroxysmi adfuturi sint tempore hydrargyroseos.

In hunc finem 1. Sanguis paulo largius mittendus est, & mittendus quidem e pede, ut a cerebro quam longissime evocetur.

2. Purgatio iterata non ignaviore cathartico molienda est, sed emetico, quo docuit experientia cerebri infarctus qualescumque efficacissime discuti vel imminui.

3. Balnea cautione adhibenda, ne noceat capiti nimia sanguinis copia, quæ ab habitu corporis intro repellitur aquæ superincumbentis gravitate: Sin secus omissis balneis semi-cupiis utendum.

4. Toto præparationis tempore, imo etiam ante præparationem in usum advocanda sunt remedia, quæ anti-epileptica dicuntur, inter quæ fama potissimum valent pulveratum cranium hominis violenta morte perempti; ungula alcis; saliva volatilia viperarum, cranii, cornu cervi; pulvis ad guttetam; radix valerianæ silvestris pulverata; martialia; Mercurialia, præsertim cinnabaris antimonialis &c. ex quibus varie commixtis confici possunt boli vel opiatæ mane jejuno ventriculo deglutiendæ, superbibendo jusculum radice pæoniæ maris alteratum.

5. In scorbuticis. V. Si in ægrotante tibiæ maculis violaceis, lividis, nigris variæ sint; si gingivæ molles, fungosæ, putres fuerint; uno verbo si adsit, vel status ad scorbutum manifeste inclinans, uno aut altero ante præparationem mense sanguinis dyscrasiæ & gingivarum putredini sedulo medendum est sequenti methodo.

1. Utendum est jusculis, apozematis, ptisana ex decoctis radicibus herbisque anti-scorbuticis; *v. g.* radicibus polypodii, lapathi silvestris, lapathi aquatici, aristolochiæ rotundæ, ari, lepidii, raphani rusticani &c. foliis cochleariæ, armoraciæ, nasturtii aquatici, becabungæ, hederæ terrestris, lupuli, salviæ, argentinæ, erucæ, apii, chamædryos, chamæpityos &c.

2. Bolis aut opiatis ex remediis ejusdem similisve efficaciæ, qualia sunt cortex Vvinteranus sive canella alba, gannaperis sive cortex Peruvianus, scacarilla, fæcula radicis ari, semen nasturtii, crocus Martis aperiens cæteraque martialia, antimonium diaphoreticum, æthiops mineralis, salia volatilia omnia &c.

3. Aquis mineralibus Chalybeatis, quæ sanguinis muriam eluant & vitiosam crassitiem emendent, quales sunt *les Eaux de Forges*, *de Passy*, *de Pougnes*, *de Spa*, *de Carensac*, *de Vals* &c.

4. La-

4. Lacte asinino vel caprillo sincero, aut vaccino cum addito ad æquas vel ad tertias partes decocto ligni sancti semel in die, mane scilicet jejuno ventriculo; vel bis, nempe mane & sero.

5. Gingivæ putres, resectis prius fungis, si qui sint, & scarificata fungorum basi, Lanfranci collyrio, vel spiritu salis leviter imbuendæ sunt, quo putredini occurretur: Deinde gargarismatibus sive lotionibus antiscorbuticis abstergendæ sunt, quæ parantur ex aqua vitæ cum additis camphora, saccharo candido & alumine rupeo; vel ex decoctis radicum aristolochiæ rotundæ aut bistortæ, strobilorum pini, corticis aurantiorum amarorum, foliorum & fructuum sumach, cum addito spiritu vini camphorato & alumine rupeo ad s. q.

6. Mitigata iis remediis morbi ferocia, quod ad cætera adhibebitur vulgaris præparatio ad hydrargyrosim.

VI. Demum si syphiliticus diarrhœa detineatur contumaci & habituali, aliquot ante hydrargyrosim mensibus laborandum est ut morbus curetur, vel saltem mitigetur. 5. In iis qui diarrhœa habituali laborant.

3. Eo fine 1. Æger identidem purgandus est cum catholico pro ore ad ℥j. vel ij. aut syrupo magistrali ad ℥j. ß. vel ℥ij.

2. Pro nota diarrhœæ causa remedia adhibenda sunt varia, nempe aquæ minerales Forgenses (*de Forges*) pro potu ordinario, si a bile acriore; pulvis corticis brasiliani sive hipecacuanhæ ad gr. xx. xxv. vel xxx. si a pituita vitrea, mordicante; pulvis Simaroubæ ad gr. xx. in substantia vel ad ʒß. in decocto. si a sero salso morbus dependeat.

3. Exhausto vel mitigato morbi fomite ad absorbentia recurrendum, inter quæ potissima sunt corallia rubra præparata, terra sigillata, lapis hæmatites, terra Japonica sive catechu, crocus Martis astringens, cornu cervi ustum, malicorium, balaustia, gallæ, conserva rosarum, myva cydoniorum, theriaca, diascordium fracastorii; syrupi de rosis siccis, corallorum, cydoniorum &c. opiatica omnia &c. ex quibus pulveres, opiatas, bolos conficere facile est.

4. Diæta imperanda est tenuis ex cibis eupeptis & euchymis, qui ventriculum non gravent, nec in vitiosa liquamina degenerare possint.

5. Denique præparationis tempore balneis paucioribus utendum erit, ne alvus jam laxior nimium solvatur.

Hactenus de morbis variis, quos plerumque contingit cum lue venerea concurrere, circa quos velim prudentem Medicum perpetuo memorem esse unguentum mercuriale tunc temporis, si unquam alias, & parce & lente administrandum esse, hoc est raris inunctionibus & dosibus parvis, unde non repentinus & tumultuarius in sanguinem impetus fiat, ut ab inunctionibus largiaribus & frequentioribus, sed tardus ac segnis, quem proinde, si res forsan male cederet, reprimere vel coercere facile futurum sit.

Quar-

Nonnulli sunt morborum casus qui præparationis moras non patiantur.

Quarto. Contra vero sunt aliæ morbi venerei facies, quæ nedum longiorem præparationem exposcant, sed ne vulgaris quidem præparationis moras permittant, si nempe os in artuum quodam latenter cariosum levi nisu vel ictu derepente diffractum sit, unde virulenta tabes circum diffluat; si caries in osse quodam altior ad medullam propius accedat; si exostosis calens, dolens, lancinans in apostema videatur proxime degeneratura. Tunc sane, cum periculum sit in mora summum, omissa penitus præparatione, vel ad summum præmissa venæ sectione & purgatione ad hydrargyrosim ocyus properandum est, quæ majoribus fiet inunctionibus semel atque iterum, si ad retundendam symptomatis urgentis vehementiam uberiore Mercurii dosi opus esse videatur: At vero mitigato semel morbi impetu, tardiore gradu deinceps procedendum erit, tum ut Mercurius in sanguine diutius restitans vim majorem exerat, tum ne præcipitantia infortunium quoddam imprudenter advocetur.

Sed, si casus illos numero paucos excipias, præparatio, alias numquam sine periculo omitti potest.

Si casus illos excipias numero paucos & reipsa raros, auctor esse nolim ut diligens ægrotantium præparatio ante hydrargyrosim unquam omittatur, quam non modo utilem, sed etiam necessariam esse puto, tum ut vitia, a lue venerea aliena, si qua in sanguine vel in primis viis lateant, emendentur, tum ut admittendus Mercurius effectos suos felicius tutiusque præstare valeat. Itaque Sydenhamium, virum cæteroqui magni nominis, hac in re minime audiendum esse censeo, dum *in Epistola responsoria* 2. *De Morbis Venereis*, contendit *præludia* istiusmodi tanquam *damnosa* semper *omittenda* esse, ac præstare nihil agere, quam *venæ sectione & tenuiore diæta vires frangere, & importune satagendo nocere*. Quasi vero periculum esset ne vires ægrotantium missione sanguinis & purgatione una aut altera intra dies quindecim ita exhaurirentur, ut Mercurio ferendo impares fierent: Cum e contrario manifestum sit cauta illa præparatione 1. Eliminata primarum viarum cacochylia, 2. Imminuta vasorum plethora, 3. Relaxato solidarum partium erethismo, Mercurii in sanguinem efficaciæ, sanguinis cæterorumque humorum attritioni, demum vitiosorum humorum excretioni per oris, intestinorum, cutis, renumve cola viam faciliorem parari.

§. IV. QUÆ SIT COMPOSITIO UNGUENTI MERCURIALIS SIVE NEAPOLITANI.

IV. Ut unguentum mercuriale rite componatur.

Una est admodum simplex ratio unguenti mercurialis seu Neapolitani componendi, quæ nunc usu recepta sit.

I. Eligendus est Mercurius minime adulteratus, ex cinnabari redivivus, aut saltem per corium sæpius trajectus, atque adeo a plumbagine quam maxime purgatus.

II. In

II. In mortario conterendus est addita paucissima quidem, sed tamen sufficiente terebinthinæ quantitate, donec in fuscum nigrumve pulverem extinguatur.

Quæ & quotuplex diligentia in componendo unguento observanda sit?

III. Cum illo pulvere miscenda est pars æqua axungiæ suillæ non salitæ, non rancidæ, non liquefactæ, sed a suis membranis purgatæ, & una tandiu subigenda pistillo, dum pulvis mercurialis in tenuissimas atomos distributus sit, quæ oculi etiam armati aciem effugiant, & per totam unguenti massam ex æquo dispertiantur.

IV. Potest etiam, si ita videatur, non æqua sed dupla axungiæ pars cum pulvere Mercuriali misceri, unde tertia parte debilior futura est unguenti facultas; sed hæc medentium judicio permittenda sunt quorum officium est ex nota ægroti temperie, morbique curandi inveteratione unguenti, quo uti placuerit, virtutem metiri ac moderari.

V. Usum illorum minime laudo, qui exungiæ loco unguentum mercuriale cum butyro conficiunt; nam eo pacto unguentum colliquescit facilius nec inunctæ parti satis adhæret. Adde mercuriales atomos minus distractas & interjecto liquidiore butyro laxius coercitas in majores guttas facilius coire, quæ in cutis poros tanto difficilius penetraturæ sunt.

VI. Censeo tamen gravius peccari, si ex antiquorum Medicorum præjudicio, quibus persuasum erat Mercurium frigidæ naturæ esse, unguento mercuriali calidiora remedia adjiciantur ad imaginariam illam noxam emendandam, ut oleum laurinum, chamæmelinum, irinum, rutaceum, sesaminum, anethinum; unguentum martiatum, aregon, enulatum; thus, styrax, iris florentina pulverata, cinis sarmentorum, & alia ejusdem generis sexcenta. Etenim ea medicamina nullius utilitatis sunt, cum Mercurius frigiditate non peccet, & plerumque ideo nociva, quod cruori una cum Mercurio instillata febrem aliquando cieant; quod saltem cuti illita, quam acredine irritant & inflammant, exanthemata, phlyctenas, & erysipelata producant, quibus æger, si in periculum non deducitur, at certe mirum in modum molestatur.

CAPUT VII.

De Administratione unguenti seu potius linimenti Mercurialis, sive de hydrargyrosi.

GEminam esse hydrargyrosim non semel diximus; alteram in qua continuis vel saltem frequentibus & magnis inunctionibus salivatio cietur uberior; alteram in qua rarioribus & minoribus frictionibus lues venerea extirpatur parciore salivatione. Utraque suas habet utilitates pro ægrotantium ætate, temperie, statu, aut morbi gradu & invetera-

Gemina est hydrargyroleos methodus.

tione ; ideoque nostri muneris esse reputamus utramque ordine proponere & explicare.

§. I. DE HYDRARGYROSI PLENIORE.

I. Plenior, cujus tria sunt stadia.

In hac methodo tria distinguuntur stadia : Unum in quo administratis frictionibus ptyalismus proritatur : alterum , in quo motus semel ptyalismus caute regitur ; tertium , in quo perfecta morbi curatione superstiti ptyalismo & ptyalismi reliquiis medicina adhibetur.

Primum, in quo adhibitis legitimis frictionibus ptyalismus movetur.

I. In primo stadio, 1. Tribus primis diebus, atque adeo singulo quoque die; vel quod tutius prudentiusque videtur, intra primos quinque dies atque adeo diebus tantum alternis frictiones tres adhiberi plerumque solent. Dosis unguenti ad frictionem quamlibet, ut raro infra drachmas duas, sic etiam raro supra unciam semissem esse debet. Prima quidem frictio a pedibus ad tibiarum suras, altera vero a suris ad crura media, tertia demum a crurum medio ultra nates ut plurimum extenditur. Frictionibus perinde opportunæ sunt tum serotinæ, tum matutinæ diei horæ, modo mane ante cibum, vespere perfecta concoctione adhibeantur.

2. Frictionis administrandæ methodus semper eadem est, nempe ægro ad ignem flammantem sedente vel stante, pars ea corporis, quæ unguento inungi debet, manu sicca ab Iatralepta prius confricatur ad ruborem usque, ut calore affrictus porri laxius patefiant. Tunc destinata unguenti dosis inter latus utrumque æqualiter distribuitur, & nudis manibus ad ignem tandiu illinitur, donec intra cutim sensim imbibita exaruerit. Postea inunctus locus tibialibus linteis in tibiis, femoralibus in femoralibus, vel indusio in reliquo corpore obtegitur, quæ indumenta tandiu gestari necessum est, quanquam sordida sint, quandiu e re esse videbitur, ut inceptus ptyalismus sustentetur & prolatetur; cum enim unguento a cute abraso semel infecta sunt, emplastri mercurialis vices gerunt, quo Mercurii in sanguinem admisti energia continenter promovetur. Denique inunctus æger calefactum lectum confestim repetit, ubi per unam aut alteram horam sese continet, donec illitum unguentum altius penetraverit.

Et tuto quidem promovetur, modo caute procedatur.

3. De uno post frictionem tertiam in oris interiora attente introspiciendum est, an forte adsint ulla signa futuri ptyalismi, qui per id tempus ut plurimum ingruit. Imo vero quantumvis duce experientia compertum sit salivationem raro moveri ante frictionem tertiam, potissimum parcioribus unguenti dosibus, quales ætate nostra illinuntur, nihilominus tamen sapientis est ad secundam, multoque magis ad tertiam frictionem non prius procedere, quam ore inspecto de Mercurii vi certum augurium ductum sit. Multa sunt autem, quæ imminentem ptyalismum præsagiant, remote quidem virium languor, cardialgia, capitis gravitas, pulsus frequentia &c.

Pro-

Proxime vero parotidum & glandularum maxillarium tumor & dolor, dentium ſtupor, rubor & inflammatio extremorum ductuum ſalivalium tum ſuperiorum tum inferiorum, linguæ & gingivarum rubor & inflammatio, oris calor & fœtor, aucta ſalivæ ſecretio, frequentior ſputatio &c.

4. Quod ſi die ſeptimo nihil in ore novum, nihil mutatum appareat, tunc abjecta cunctatione ad quartam frictionem non modo properandum, quæ lumbis & dorſo a natibus ad collum uſque illinenda eſt, ſed etiam paulo majore unguenti doſi utendum eſt. Imo ſi poſt quartam illam frictionem res in eodem ſtatu perſtiterit, die nono quinta frictio adhibenda pari ſimilique doſi unguenti, ſuper utraque brachia a ſummis ſcapulis ad pugnos uſque.

5. Contra vero, ſi die illo ſeptimo præſens gingivarum, linguæ & buccarum ſtatus imminentem ptyaliſmum prænuntient, ne quid temeritati datum videatur, ſubſiſtendum eſt, donec aperte liqueat quo res abitura ſit. Si in plenum & legitimum ptyaliſmum erumpat, bene eſt, & ab ulteriore frictione penitus ceſſandum, motaque ſalivatio ex artis legibus infra proponendis regenda eſt. Sin vero apparentia ſigna brevi evanida ſpem eludant, poſt dies aliquot quarta frictio celebranda, imo & quinta ſub cautione eadem, donec tandem optatus appareat ptyaliſmus.

6. A prima frictione æger in cubiculo temperate calido continendus; vino & ſolidioribus cibis interdicendus, ſi gravem diarrhœam, imo dyſenteriam declinare cupiat, juſculiſque nutriendus, vel ad ſummum levioribus offis. Pro potu exhibenda ptiſana tepens ex decocto hordeo vel gramine cum liquiritia, quæ affatim potanda eſt tum ut præcaveatur febrilis incandeſcentia, tum ut ſufficiens materia ſalivationi ſubminiſtretur. *Et ægri dicto audientes ſint.*

II. Moto ſemel ptyaliſmo, qui plenus & legitimus ſit, ſtadium adeſt curationis alterum, de quo nunc paucis.

1. Plenum & legitimum ptyaliſmum illum dicimus, in quo ſaliva lenta, tenax, viſcoſa & pituitoſa fluxu jugi, vel parum interrupto ab ore manat ad quatuor, quinque vel ſex libras intra nycthemeri ſpatium, quod tamen neque de incipiente, neque de deſinente ptyaliſmo intelligi, velim, ubi ſalivatio necdum ita uber, vel jam parcior eſt, ſed de ptyaliſmo ad ſtatum deducto, dum maxime viget, cujuſque legitimos limites a tribus ad ſex libras eſſe puto, quas ultra citraque nequeat rectum conſiſtere. Si enim fluxus infra libras tres ſubſiſtat, æquo minor futurus eſt, & qui debellando morbo ægre par ſit, niſi per plures dies prorogetur. Sin vero ultra ſex invaleſcat, fortior, nec quem æger facile tolerare poſſit per ſufficiens dierum ſpatium, ut morbus extirpetur. Poteſt autem ſalivationis gradus non modo præſens ex effluentis ſalivæ copia æſtimari, ſed etiam futurus ex ulcerum, quæ in ore pullulant ſitu, numero, gradu ſatis tuto prænoſci, ut explicabitur infra. *Alterum, in quo 1. Motus ſemel ptyaliſmus ex artis legibus regitur.*

2. Si ptyaliſmus modum debitum teneat, nec excitandus, nec coer-

Digitized by Google

cendus, sed uno & eodem tenore fovendus est per dies 15. 18. 20. 25. prout uberior vel parcior fuerit.

Si vero ptyalismus excessu peccet & nimius esse videatur, compescendus est & ad debitum modum revocandus, 1. Detractis tibialibus, femoralibus, indusio, lectique linteis, quæ ab illito Mercurio sordent. 2. Detersis oris ulcusculis & attactu collyrii Lanfranci coercitis. 3. Adhibitis etiam, si opus fuerit, catharticis, quæ partem limphæ & Mercurii ad os impetuosius tendentium versus inferiora divertant.

E contra si ptyalismus defectu peccaverit & æquo parcior sit, calcar torpenti Mercurio adhibendum est novis iteratisque frictionibus, nempe sexta, septima, octava &c. sed ea tamen cautione non ante administrandis, quam ex observato oris statu constiterit largiorem salivationem non expectandam esse, nisi nova Mercurii additione concitetur.

3. Sic ergo ex ptyalismi modo ac præsente oris statu salivatoriæ therapeiæ canon & ordo perpetuo dirigendus est, uti solet ex inspecta pyxide nautica cursus navigii. Hinc unice liquere potest standumne in administranda hydrargyrosi, an procedendum vel retrocedendum sit; atque adeo ea est indubia curationis norma, a qua si nec temeritate nec inconsiderantia quicumque commissæ ægrotantium saluti provide consulit, aberraverit unquam, non est cur timeat ulla in curationis stadio infortunia, vel saltem cur gravia timeat & quæ possint ægros in discrimen conjicere.

2. Ulcerum situs, quæ in ore fiunt, diligenter observetur.

4. Ulcerum, quæ in ore Mercurii efficacia fiunt, & quibus ptyalismus promovetur, diversa ratio habenda est pro diverso situ quem in ore tenent. Alia enim inutilia sunt, imo periculosa; utilia alia & a periculo omni vacua. Illa quidem omni ope atque opera quam celerrime cohibenda sunt, & ad cicatricem ducenda, ut quæ nocere possint. E contra vero hæc tota curationis periodo blande fovenda, ut a quibus salivationis tenor dependeat.

5. Ad priorem speciem referenda sunt, 1. Quæcumque sine utilitate molesta sunt, ulcuscula, quæ labia superiora vel inferiora; palatum; apicem, dorsum vel inferiorem faciem linguæ &c. occupant, unde docuit experientia ægros inani dolore angi & excruciari, sine promotæ salivationis emolumento. 2. Quæcumque incommoda sunt cum periculo, ut ulcuscula quæ gingivas depascuntur, unde dentium vacillatio & spontaneus casus; quæ columellæ & tonsillis sive paristhmiis, insident, unde difficultas deglutiendi; quæ in radice linguæ adsunt, unde inflammatorius linguæ tumor, qui vocis usum intercipit; quæ ipsis maxillarum commissuris interne adnascuntur juxta tendines musculorum mansoriorum, nempe crotaphytis, masseteris, pterygoidis interni, unde erosis convulsisve illis tendinibus inducitur oris strictura, vulgo *bridure*.

6. Ad posteriorem classem pertinent 1. Quæcumque in genarum medio ad ostia ductuum salivalium superiorum sive Stenonianorum prope ad-

adstant; 2. Quæcumque fræno linguæ hinc & inde assident, extremis ostiis ductum salivalium inferiorum sive Vvarthonianorum confinia; 3. Demum quæcumque mediæ linguæ margines dentibus molaribus hinc & inde contiguos occupant, utpote quibus omnibus experientia compertum sit, irritando, pungendo, lancinando ptyalismum ex sympathiarum legibus alibi explicatis efficacissime & uberrime prolici.

7. Debent ulcuscula prioris generis; ubi primum ptyalismus apparuerit, ocyssime cohiberi, ne mora nimium excrescant. In hunc finem cum penicillo linteo imbuto collyrio Lanfranci, quod in officinis prostat, bis in die detergenda sunt, donec deraso albicante muco rubra fiant & ad cicatricem ducendam comparentur. Quod si collyrium viribus impar esse videatur, admisceri possunt guttæ aliquot spiritus vitrioli vel spiritus salis; imo in usum vocari spiritus iidem melle addito mitigati, vel etiam sinceri. Qualibet vice post admotum penicillum collyrio vel spiritu acido intinctum dolor aliquandiu sustinendus est, ut liquor ulceris crustam penetret; at intra momentum ptisana tepida os poterit ablui; a deglutitione cavendo.

3. Quæ molesta & inutilia deterguntur, ut ad cicatricem veniant.

8. Cætera ulcuscula alterius speciei, quorum certa est utilitas, blande fovenda sunt ac sibi permittenda tota salivationis periodo. In summa si attrocius doleant leniri possunt decocto tepido radicis althææ vel passularum & ficuum pinguium; infuso seminum lini & psylli; aqua spermatis ranarum; vel quod cæteris præstat lacte vaccino vel caprillo tepefacto, solo vel cum croco infuso &c. quibus os identidem colluendum est. At vero numquam temere cohibenda, nisi ex immoderata humoris affluentis acrimonia contigerit ut eadem altius excaventur vel latius serpant, plerumque non sine notabili vasorum confinium erosione, atque adeo cum summo hæmorrhagiæ periculo, in quo casu utile futurum est ulcera nimium luxuriantia attactu remediorum, quæ proposuimus, ita reprimi ut debitos limites minus excedant.

3. Foventur reliqua, quæ ad fluxus ubertatem faciunt, sine molestia.

9. Interea, si exostosis, dolor, tumor, gummatum, nodus, morbusve ullus localis peculiarem corporis locum infestum habeat, pars illa singula quaque die si ptyalismus moderatus; alterna aut tertia tantum die, si nimius sit, ex artis legibus inungenda est una aut altera pro vice qualibet unguenti mercurialis drachma, ut ea ratione, dum Mercurius in sanguinem majoribus inunctionibus transfusus potissimas in curando morbo partes implet, superaddita Mercurii dosis, quasi nova mantissa, in symbolam veniat, morbumque in parte quadam peculiari radicatum specialius impetat & extirpet. Verumtamen cauto opus est ne levioribus illis frictionibus ptyalismus jam motus nimium intendatur.

10. Toto illo altero curationis stadio æger solis jusculis nutriendus est; & si esuriat, ova sorbilia ad summum concedenda sunt, modo febris absit.

4. Diligens diæta ægro

præscribitur. Largissimus ptisanæ tepentis potus ingerendus est, ut minimum ad libras iv. vel vj. quovis nycthemero. Debet autem os ptisana caute prius collui, quotiescumque juscula vel ptisana exhaurienda sunt, ne pituita acrior viscidiorque, quæ in ore hæret, abrepta in ventriculum molesta tormina inferat.

11. Licet ægro, si vires valeant, e lecto identidem surgere, & ad ignem sedere intra cubiculum tepidum; si vero lectum teneat, debet in illo plerumque assidere erecto corporis trunco & capite antrorsum pendulo, ut saliva spissior ab ore facilius effluat. Demum quoties præ virium imbecillitate exporrectus cogetur decumbere, jaceat in os pronus, neque in alio corporis situ ad somnum se unquam componat, nempe ut saliva perpetim in os affluens sola viæ declivitate sponte foras manare possit & a ventriculo averti. Porro ne nimio humorum decubitu alterutra pars oris, linguæ, genarumve immoderatius tumeat, curæ sit ut æger, si fieri possit, in utrumque latus alternatim jaceat. Tandem si alvus pigrior sit, altero vel tertio quoque die enemate subducatur.

Tertium in quo ptyalismus exhauritur. III. Ea methodo ptyalismus regendus est tota stadii secundi periodo, hoc est per dies xv. xx. xxv. si perfecta quæratur morbi curatio. Hinc vero salivatione sponte fatiscente incipit stadium tertium, in quo ptyalismi reliquias exhaurire, oris noxas reparare, & exhaustas ægrotantis vires instaurare necesse est.

Itaque 1. Lintea omnia, quæ a Mercurio sordida sunt, ut tibialia, femoralia, indusium, detrahenda sunt, & mutanda lecti, in quo æger jacet, lintea, ut omnia munda sint. Summa cutis, quæcumque Mercurii illitu spurca est, oleo amygdalarum dulcium primum, inde aqua vitæ detergenda, ne qua Mercurii portio in cute reliqua salivationem æquo diutius protrahat. Tunc quoque alvus, quæ plerumque ptyalismi tempora priga, imo adstricta solet esse ob humoris confluxum versus os, primum enemate eccoprotico, mox purgante laxanda est ex decocto foliorum verbasci & seminis lini, addito butyro recente aut oleo amygdalarum dulcium, vel cassia recenter extracta ad ℥jß. aut catholico ad ℥j.

2. Die sequente exhibenda purgatio ex senna, rhabarbaro, sale vegetali, manna, cassia, aliisque hujus generis blandioribus catharticis, quæ si ptyalismus uberior sit, alternis diebus iterum atque iterum repetenda est, donec ptyalismus pedetentim exhauriatur.

Oris ulcera curantur. 3. Oris ulcera, quibus buscusque parcere visum fuit, detergenda arte eadem, quam ad molesta vel periculosa adhibendam esse modo dicebamus, nempe bis in die intingenda ope penicilli lintei collyrio Lanfranci, vel solo, vel quod additis spiritus sive vitrioli sive salis guttis aliquot acuatur; imo, si collyrium Lanfranci inefficax esse videatur, spiritu ipso vitrioli vel salis melle temperato. Inde sæpius eluenda aquis thermalibus tepentibus, *v. g.* aquis balerucanis, vel decocto tepido radicis althææ, vel hordei integri cum melle rosaceo, cui post dies aliquot vinum rubrum guttatim

tatim

tatim debet infundi, ut ulcera ad optatam cicatricem felicius citiusque deducantur. Tandem vinum rubrum purumque adhibendum est, quo nihil præstantius ad curationem.

4. Paulo solidior cibus paulatim exhibendus est post purgationem, ut offæ, cremores oryzæ, panatellæ ex crusta panis, aut ex carne gallinæ contrita, ova sorbilia &c. imo pullorum vel gallinarum caro assata aut elixa, modo ulcerosus oris status solidiorum ciborum masticationem & deglutitionem pati possit. Cæterum cum ægrotantes, qui ab hydrargyrosi convalescunt, fame seu potius esurie tentari soleant, cavendum ne immodica ciborum ingurgitatione morborum novum sibi accersant. Solidior cibus permittitur.

5. Dum ulcera coeunt, curandum ne linguæ latera marginesve cum internis gingivis, aut cum externis interior genarum facies conglutinentur, ideoque ægrotanti curæ sit, ut intruso in os digito linguæ margines, genasque internas, a gingivis hinc & inde identidem disjungat. Oportet etiam os sæpius deduci & maxillarum commissuras distrahi quam maxime, ne ulcera locis illis insusta in sese contrahantur & complicentur, & arctiore cicatrice coeant, quæ naturalibus maxillæ & buccarum motibus officiat.

6. Ulcera semel repressa neque amplius gliscentia naturæ viribus & temporis efficaciæ permittenda sunt, donec paulatim gradaria cicatrice obducantur. Periculum enim est ne in duriores & callosas cicatrices abeant, si festinatione nimia, quæ moræ impatiens sit, collyrio Lanfranci vel spiritu salis frequentius imbuantur.

7. Dum omnia in melius sensim abeunt, tunc primum aer paulo liberius in cubiculum admittendus est reclusa porta vel fenestra, vel quod præstat ab illo cubiculo demigrandum; imo vero ægrotantibus magnopere conducit rus se conferre, ut cœlo puriore uti & auram liberiorem captare possint, quæ ad perfectam celeremque virium instaurationem non parum faciunt. Vires demum instaurantur.

8. Demum si ita e re esse videatur ex nota ficciore, acriore, fervidiore ægri temperie, usus lactis asinini, caprilli, vel vaccini per mensem præscribendus est, semel aut bis in die, scilicet mane & sero, quo plerumque nihil efficacius est ad prægressæ salivationis reliquias exhauriendas, ulcera quæ in ore supersunt sananda, viresque remedio & inedia debilitatas reparandas.

§. II. DE PARCIORE HYDRARGYROSI.

Hæc altera methodus priore facilior, expeditior, commodior est; utinam æque certa & efficax: Cum præcedente convenit præparationis modo, unguenti adhibendi qualitate, similique cautionum natura, quæ potissima sunt curationis capita: Ab eadem vero in eo tantum differt, quod minoribus unguenti dosibus & longioribus inunctionum intervallis administretur. II. Hydrargyrosis parcior.

In qua minoribus unguenti dosibus.

1. Dosis unguenti mercurialis ad unctionem unamquamque potest esse a drachma una ad drachmas duas, quæ methodo eadem, similique opera partibus successive ad ignem illinenda; hoc tantum discrimine quod pro unguenti paucitate pars quoque corpori, superficie minus extensa inungenda sit, *v.g.* pedes tantum prima, tibiæ ad suras usque secunda, genua tertia, crura usque ad nates quarta, nates & interfemineum quinta, lumbi sexta, dorsum & interscapulium septima, octava demum & nona, si locum habeant, utrumque brachium ad pugnos usque.

2. Sunt qui reliquias unguenti, quæ cuti illitæ supersunt, soleant dedita opera abstergere post finitam frictionem, ne linimenti superstitis odor remedium prodat: Quod quidem facile condonandum esse jam supra monuimus, *Lib. II. Cap. 9.* quoties necesse est ægrum se præsentem sistere quotidie coram amicis, parentibus, conjuge, plurimique refert genus remedii celari, quod clam adhibetur. Verum enim vero, ut ibidem quoque monuimus, simul operæ pretium est, si faustus remedii successus curæ fuerit, quidquid inde detrahitur de efficacia unguenti adhibiti detersione præfestina, abunde compensari 1. Diuturniore fricatione, qua unguenti particulæ & copiosius & altius penetrent; 2. Paulo majore unguenti dosi ad frictionem quamlibet, unde mercuriales atomi in sanguinem transfundantur largiore proventu.

Et inunctionibus rarioribus.

3. Inter frictiones singulas necesse est ut intercedant tres, quatuor quinque dies, imo etiam sex septemve, si æger valetudine vel natura infirmior sit. Ac ne soli quidem dierum intervallo, quantumvis longo, ullomodo fidendum est, sed ad ulteriorem inunctionem numquam procedendum, nisi prius ex inspectis buccis, lingua, gingivis &c. aperte liqueat rem in præcipitem ptyalismum proxime emersuram non esse.

Atque adeo salivatione parciore morbus extirpatur.

4. Itaque lente festinandum tota curationis periodo levioribus & rarioribus inunctionibus, nempe diligenter cavendo ne quid infortunii accidat ex moto largiore vel nimium præcipite ptyalismo; sed festinandum tamen, & si necesse sit, aucta unguenti dosi vel contracto inunctionum intervallo opus paulatim ita urgendum est, ut post quartam quintamve frictionem salivatio cieatur non quidem præceps; tumultuosa; subitum oris, colli, capitis tumorem inferens; inflammatoria, phlogodes, alte lateque ulcerosa; fræni impatiens, immoderata; in qua emissa saliva ascendat die qualibet ad libras VIII. IX. X.; qualem a pleniore hydrargyrosi induci frequenter dolemus; qua ægros non paucos suffocari, qua plerosque in manifestum discrimen venire notum est: Sed e contrario lenta lenis, facilis regi; nullo capitis tumore stipata; leviter aphthodes, vel ad summum superficiarie phlyctænodes; moderata; quæ libram unam aut alteram salivæ tantum suggerat quovis nycthemero; sine qua vix quidem licet unquam sperare morbum venereum extirpari posse, maxime si invete-

ra-

ratus fuerit, ut infra probabitur *sequente Capite*; qua vero constanti experientia compertum est ægrotantium salutem numquam periclitari.

Sed cavendum, ut salivatio foveatur, si moderata.

5. Quandiu salivatio ea ratione mota modum tenet, qualem describimus, tandiu caute fovenda est ex artis legibus, ab ulteriori inunctione abstinendo. Quod si exhalante sensim Mercurio remissior fiat & paulatim ita concedat satiscatque, ut cessaturæ proxima videatur, tunc renovatis eadem cautione frictionibus toties intendenda vel instauranda est, quoties morbus gradu, malignitate, inveteratione, ita exigere videbitur ad plenam perfectamque mali curationem, ut eo pacto tota therapeiæ periodo idem salivationis tenor arte sustentetur.

Contineatur, si nimia.

6. Contra si ptyalismus derepente erumpat, quod sane rarum non est post inunctiones ter, quater, quinquies adhibitas, præsertim si dosi nimia aut breviore intervallo administratæ fuerint, tunc frictionibus supersedendum est diebus aliquot, alvus enematis solvenda, largus ptisanæ potus exhibendus, neque prius inunctio denuo repetenda, quam temporis mora, diaphoresi, diuresi, vel alvi resolutione impetus materiæ nimium ptialismum molientis retusus sit, & salivationi immoderatiori fovendæ jam plane impar.

Reprimatur, si immoderata.

7. At vero si ptyalismus ea methodo sibi aliquandiu permissus sponte non remittatur, sed contra sensim gliscens in inflammatoriam aut ulcerosam salivationem proxime abiturus videatur tune iteratis purgationibus ex senna, sale vegetali, manna, cassia, &c. alvus blande subducenda semel atque iterum, ut turgens materia; quæ in os vim tumultuose factura foret, ad inferiora divertatur.

Demum renovetur, si suppressa sit.

8. Quod si forte contigerit ut ptyalismi impetu iteratis purgationibus nimium coercito vel represso salivæ fluxus inde penitus cesset, vel fiat æquo tardior, lentiorq; post inducias dierum aliquot ad frictionum usum redeundum erit, sed ea cautione, ut cum experientia jam liqueat in ægrotante sanguinem energiæ Mercurii justo facilius obsequi, unguentum ideo minore jam dosi & intervallis longioribus administretur, ne sit error novissimus pejor priore.

Unguenti quantitas, quæ in hac periodo inungi debet.

9. Difficile est a priori definire quantam unguenti copiam inungi necesse sit tota periodo ad perfectam morbi curationem; in hoc siquidem multipliciter variari solet pro ægrotantium ætate, sexu, temperamento; morbi malignitate, gradu inveteratione; partium affectarum numero, nobilitate, usu &c. Proinde certum judicium hac de re a posteriori faciendum est ex accepto levamine & cessatione symptomatum, ut probabimus *Capite sequente*. Frequenti tamen observatione compertum habemus totam illiti unguenti copiam nec infra uncias duas subsistere, nec supra tres quatuorve ascendere ut plurimum debere.

Sicut etiam curationis

10. Similibus consiliis tota curationis periodus regi debet, salivatione permissa quidem, sed lenta, gradaria, leni, parum ulcerosa, ut modo di-

diuturnitas ex accepto levamine definienda sunt.

dicebamus. Cæterum in hac methodo tanto diutius curationi immorandum est, quanto minoribus dosibus & longioribus intervallis Mercurius adhibetur: Inde enim tardius, lentius, inefficacius agat necesse est. Quamobrem diuturniore mora opus est, quam in præcedente methodo, ut quodcumque de remedii vi detractum est, tempore compensetur. Itaque a carceribus remedii ad metam dies 30. 40. 50. imo etiam plures computandi sunt pro diverso tum morbi gradu, tum inunctionum adhibitarum numero, hoc est a prima inunctione ægro tandiu in linteis unguento delibutis sordescendum est, nisi malit spontaneæ recidivæ aleam experiri.

11. Ubi semel visum fuerit lintea sordida posse ægro detrahi, cætera omnia, ut in priore methodo, simili eademque ratione geri debent. Itaque purgatione una aut altera alvus moveatur; diæta largior sensim concedatur; permittatur aer purior, liberior; præscribatur matutinus lactis usus, ac demum æger suis muniis restituatur.

Quid agendum sit si res in manifestum ptyalismum erumpat?

12. Verum si accidat unquam, ut Mercurii efficacia casu, errore, imprudentia, eo usque processerit, unde gradum revocare nullo modo liceat; motaque adeo salivatio; eluso catharticorum usu, fræni omnis impatiens esse videatur, nequaquam contra enitendum diutius frustraneo conatu, sed prudenter obtemperando res eo deducenda potius quo natura vergit. Apertus itaque ptyalismus permittendus, regendusque ex legibus in priore methodo propositis, fovendus scilicet, si moderatus; contra compescendus si nimius fuerit, donec post dies 18. 20. 24. præmissa, ut moris est, purgatione, oris ulcera detergere, ciborum usum concedere, & ægrum vitæ prioris reddere liceat.

Quænam diæta conducat in hac methodo?

13. In ista methodo, modo carnium & vini usus ex toto circumcidatur, diæta paulo largior esse potest, adeoque leves offæ, cremores oryzæ, panatellæ &c. permitti possunt, imo etiam usus lactis vaccini semel in die, horis nempe matutinis, si ita e re esse videatur ex nota sanguinis diathesi, quandiu nec ulla salivatio, nec ulla aderunt instantis salivationis indicia; sin aliter enim æger ut in priore methodo dictum fuit, solis jusculis nutriri deberet. Cæterum largius ptisanæ tepentis potus imperandus est, ut venerea sanguinis colluvies eluta per diuresim vel diaphoresim elabatur; & alvus si contracta sit, emollientibus enematis ad egestionem fæcum identidem sollicitanda.

14. Ægris licitum est e lecto singulis, solidisque diebus surgere; modo tamen intra conclave temperate calens sese contineant ab externis aeris injuriis tutos: Neque enim illorum usum probandum censeo, qui in ipsa therapeia ægrotis tota urbe vagandi copiam faciunt. Certe si nimia illa indulgentia semel forsan atque iterum non male cesserit, propter tardiorem in ægris quibusdam Mercurii efficaciam, at contra experientia compertum est ægros inde in extremum capitis periculum pluries adductos fuisse; nec proinde auctor esse velim, ut ullus viam tam lubricam & periculosam unquam insistat.

Pa-

Patet hinc ad summam in hydrargyrosi quacumque ad quatuor potissimum attendendum esse.

Generales hydrargyroseos cujusvis canones.

1. Numerum, dosim, frequentiam inunctionum mercurialium nulla certa lege definiri posse, qua æquum sit ægrotantes omnes indiscriminatim adstringi, sed in variis pro temperamento, ætate, viribus, morbi gradu & inveteratione, varie variare: Rem totam proinde medentium prudentiæ permittendam esse, quam pro re nata diversimode recturi sint: Monendos esse tantum, ut cauti sint, diem unum atque alterum inter frictiones plerumque interponant, ad ulteriorem inunctionem nunquam procedant, nisi prius inspectus oris status aperte permiserit, uno verbo lente festinent ac curent diligentissime *Ne quid nimis:* Mercurium in sanguinem iteratis inunctionibus introducere facillimum quidem, si forsan desit; semel vero introductum educere, si copia peccaverit, perquam difficile esse: Quocirca in adhibendo remedio istiusmodi satius tutiusque semper fore, si calcare, quam si fræno utendum sit.

2. Cauto opus esse potissimum, si dum æger inungitur, cœlum flante austro æstuosus fiat, siquidem compertum est ob acceleratum cruoris motum & laxatum partium tonum Mercuriales atomos, quæ in sanguine confusæ latent, ferri majore impetu ac ptyalismum nimis præcipitem plerumque movere, ut jam supra *Capite 6.* dictum est de æstiva tempestate. Contra vero minus esse periculi a Mercurii energia, si tempore inunctionum spirante aquilone frigus invalescat, cum enim contrariorum contraria sint consequentia, tunc ob retardatum cruoris motum & astrictum viscerum tonum futurum est, ut ab atomis mercurialibus minores tardioresque turbæ cieantur.

3. Pro piaculo vulgo etiamnum haberi, si venter, thorax, caput mercuriali unguento inungantur: Videri horrorem illum ex antiquo Medicodum præjudicio olim natum, Mercurium nempe venenatæ qualitatis esse, neque adeo posse ad vitales nobilioresque partes propius illini sine periculo: Experientia quidem jam dudum compertum fuisse Mercurium ex se plane esse innoxium; necdum tamen intermissum esse morem illum parcendi ventri, thoraci, capiti inter inungendum, quin imo, cum Mercurius perinde aget cuicumque corporis parti illinatur, nec temere intermittendum videri, ne forsan qui secus fecerit; male audiat apud imperitos, si quid infortunii ex alia qualicumque causa evenerit: At vero si nodus, ganglion, exostosis, tumor, ulcus, uno verbo morbus quivis localis ventrem thoracem, aut calvariam occupet, tunc inani præjudicio nequaquam obsequendum esse; sed localibus inunctionibus partem affectam illiniendam esse ex arte, quod non modo sine ulla noxa, sed etiam cum emolumento maximo fieri posse experientia non semel ipse didici.

4. Narcoticorum usum, præsertim opiaticorum, quæ impermista & fortio-

tiora sunt, ægrotis numquam concedendum esse salivationis tempore; quantumvis dolor oris ulcerosi quo torquentur,& agrypnia contumax quam patiuntur, contra suadere videantur. Timendum enim si salivæ fluxus narcoticorum energia derepente supprimatur vel nimium retardetur, ne locus detur tumefactioni glandularum salivalium, tum superiorum, tum inferiorum, unde sanguis a regressu cohibitus & in cerebro restitans veternum inexpugnabile producturus sit. Itaque potest ad summum modo febris absit, permitti modica theriacæ dosis ad ʒß. quæ præsertim conducit, remedii tædio & labore æger confectus tum viribus tum animo deficiat.

Caput VIII.

De Infortuniis, quæ in hidrargyrosi pleniore quandoque eveniunt & de eorumdem remediis.

Expedit in adhibenda hydargyrosi methodos singulas callere, quibus infortuniis mederi liceat, si qua eveniant.

Quemadmodum peregrinantibus prodest nosse non modo stratam viam regionis, qua iter est, sed etiam calles semitasque, quibus, si forsan aberratum sit, liceat viæ compendio regredi; ratione eadem in mercuriali therapeja medentibus utile est præter methodum, quam in præcedente Capite descripsimus, & quæ communissima est, cæteras quoque methodos jam describendas perspectas habere, licet usu rariores sint. Si certa est & explorata illius utilitas, quoties ptyalismus ex voto succedit, sic hæ locum habent perutitem & salutarem, quoties infortunium qualecunque in hydrargyrosi advenit. Quocirca ne qua *nova* morbi *facies*, *inopinave surgat*, omnes methodos illas ante *percepisse* expedit, cum omnes perinde pertineant ad artis Medicæ complementum ut quæ non minus obliqui quod male, quam recti quod bene cedit, consultrix esse debeat.

Infortunia quæ pleniorem hydrargyrosim sequuntur, in tres classes distingui solent pro triplici therapejæ stadio.

Infortunia, quæ in hydrargyrosi evenire solent, numero multa & natura dissimilia sunt, quorum nonnulla utrique hydrargyroseos methodo, pleniori & parciori, communia; pleraque alterutri tantum propria sunt. Ut ergo singula ordine proponantur, visum est universa in duas classes distribuere, & ea quæ pleniorem in hoc, cætera quæ parciorem hydrargyrosim sequi solent, in sequente Capite sigillatim tractare.

Solemne est in pleniore hydrargyrosi tria stadia distingui, ut supra dictum est, quorum unumquodque sua habeat infortunia.

§. I. Infortunia primi stadii.

In primo, dum Mercurius sanguini latenter instillatus tumultuatur exitum sibi moliturus qua data porta.

I. Subita capitis

I. accidit aliquando post tertiam quartamve inunctionem, ut salivales glan-

glandulæ tum maxillares, tum parotides tonsillæque derepente tumeant, caleant, doleant; lingua tumefiat & foras promineat; facies totumque caput turgescant, unde deglutitio & respiratio difficilis; vox suppressa vel incondita, & mugitui similis; sopor, veternum, lethargus; febris &c. quæ si non omnia semper adsint, at saltem pleraque solent una concurrere.

tumefactio cum calore & dolore.

Dependent mala hæc omnia a Mercurio nimiis & frequentioribus dosibus administrato, quo glandulas salivales tonsillasque, in quas impetuosius ruit, subito dilatari, cohibitoque proinde sanguinis refluxu a cerebro per appositas jugulares venas, cætera omnia consequi necessum est.

Una salus est, quoties contingit ut ægri funesta illorum symptomatum syndrome opprimantur; nempe nimium Mercurii impetum ocyssime retundere coercere, vel saltem aliorsum divertere, ut detumescentibus salivalibus glandulis lethalis in cerebro hæmostasia declinetur.

Itaque 1. Vena illico incidatur in brachio, vel quod præstat in pede, sanguisque non semel, sed iterum atque iterum mittatur & larga quidem manu, si morbus urgeat, & ægrotantis vires tolerando pares sint.

2. Detrahantur extemplo indusia omnia Mercurio intincta, mutenturque lecti lintea; imo si commode fieri possit, mercurialis sordities, quæ cuti inhærescit, detergatur, ne Mercurio intus furenti tacitas feret suppetias.

3. Immittatur, si per tempus liceat, clyster purgans ex decocto foliorum sennæ, cum diaphœnico aut hiera picra; imo cum aqua benedicta Rullandi turbida, ut egestis fæcibus, quæ in crassioribus intestinis induratæ hærent, futuræ purgationi via fiat liberior.

Deinceps sine mora exhibeatur catharticum, pro morbi gradu & ægrotantis ætate vel viribus varium, sed plerumque ex infuso folliculorum sennæ, radicis rhei, & salis regetalis cum addita manna. Imo si grave periculum mimineat, cum aqua benedicta Rullandi, seu vino emetico ad ℥jß. Verum tamen, si ob præclusum guttur a tonsillarum tumore vomitio difficilior futura esse videatur, præstaret grana aliquot tartari stibiati solubilis, *v.g.* v. in aquæ libris ij. dissolvere, & partitis haustibus potanda præbere; sic enim fracta adeoque vomitioni promovendæ impar deorsum ire perget stibii vis, quæ paulo fortior impetum sursum factura fuisset.

5. Caveatur sollicite ne lingua tumens & extra os exserta primoribus dentibus vulneretur, imo etiam, quod pejus est, ne præcidatur, ut non semel observatum fuit. Itaque lignei cuneoli utrimque alte adigantur inter maxillas, ut dentes nec sibi invicem allidere, nec linguæ, quæ intermedia est noxam ullo modo inferre valeant.

6. Represso semel ferocientis Mercurii impetu, quo æger in capitis discrimen deducebatur, oris interiora, in quæ tota pernicies mox eruptura est sedulo temperentur ne phagedænicam exulcerationem contrahant, &

in

in hunc finem foveantur jugiter lacte tepido, solo vel cum infuso croco orientali; decocto radicum althææ, nymphææ &c. seminum lactucæ, papaveris albi, hyoscyami albi, melonum &c. infuso seminium lini, psylli &c. in aqua communi; aqua distillata spermatis ranarum &c. caute abstinendo gargarismatis quibuscunque acidis, astringentibus, & repercutientibus, quæ salivam exiturientem retinendo gravissimos & periculosos decubitus in glandulas salivales possint accersere.

7. Ptyalismus, si vehementior uberiorque succedat, ut succedit plerumque, ex artis legibus prudenter compescatur diæta tenuissima, largo ptisanæ potu, usu clysterum quotidiano, iterata purgantium exhibitione &c. Quod si vero accidat casu vel forte fortuna, ut admissi Mercurii vis adhibitis remediis frangatur, & salivatio vel nulla, vel votis minor jam cieatur, poterit tunc Mercurii efficacia intendi vel renovari restitutis linteis Mercurio sordidis, quæ detracta sunt, vel adhibitis denuo frictionibus aliquot, sed prudenter, parce ac longioribus intervallis, ne iterata culpa ad eumdem lapidem iterum offendatur.

II. Febris continua vel intermittens.

II. Quandoque citra graviorem ullam perniciem æger febre tentatur post tertiam quartamve inunctionem, continua vel intermittente, intensa vel remissa &c. qua oris interiora impense calent, salivatio supprimitur vel remittitur, spiritus ægre ducitur, cæteraque omnia invehuntur symptomata, quæ febris propria sunt, sed vulgaribus tanto pejora, quod Mercurius per diversa loca exitum moliens in sanguine tumultuetur.

Provenit febris illa a gemina causa, 1. Quod neglecta ante hydrargyrosim præparatione nec primarum viarum cacochylia educta fuerit, nec vitiosa sanguinis acrimonia emendata: 2. Quod Mercurius præcipitantius administratus sit, atque adeo impete facto turbas nimias in sanguine cieat.

Cæterum, a quacunque causa dependeat, huic mederi satis facile est, si levior sit, diæta tenui ex jusculis aquosioribus, largo ptisanæ potu, usu enematum emollientium, cessatione ac ulteriore inunctione, detractione linteorum &c. at vero si gravior sit curatu difficilior diætæ non cedat, imo si invalescat in dies, ad tutiora & efficaciora recurrendum erit.

Itaque 1. Vena secabitur semel iterumque, si morbi vehementia videatur iterationem exigere.

2. Purgatio instituetur ex infuso folliculorum sennæ & salis vegetalis, cum addita manna vel medulla cassiæ, quibus si pigrior alvus sit, aliquot tartari stibiati solubilis grana adjicientur.

3. Si febris periodice intermittat, adhibebitur cortex peruvianus, vulgo *Kinkina*, in substantia vel in decocto, semel pluriesve in die, ad ℥j. vel ij. dosi qualibet, cujus efficacitas explorata est in curandis febribus periodicis, tum continuis, tum intermittentibus.

4. Curata semel febre, si æger infirmior esse videatur, Mercurialis thera-

rapeia in aliud tempus differetur: Si vero viribus satis valeat, salivatio urgebitur, si ob adhibita remedia remiserit tantum, vel renovabitur, cessaverit, quem in finem oportet & lintea reddi, quæ Mercurio sordidata sunt, & novas aliquot inunctiones, sed caute iterari, cæteraque omnia regi juxta leges supra explicatas.

III. Solet in nonnullis secundæ vel tertiæ inunctioni ptyalismi loco gravis diarrhœa succedere, quæ si negligatur, cito abitura est in manifestam dysenteriam, in qua tormina maxima, tenesmus fere perpetuus, difficilis excretio paucæ, mucosæ, sanguinolentæ materiei, non raro cum febricula, quæ identidem recurrit vel ingravescit.

III. Gravis diarrhœa in dysenteriam sæpe degenet.

Id mali frequens est 1. In iis qui nulla ad hydrargyrosim præparatione usi sunt, vel negligentius usi. 2. In iis qui a primo curationis die regulis diætæ non obtemperant, sed vinum potant, aut cibis nimium sese ingurgitant. 3. In iis, quibus infirmior est intestinorum tonus rariorque glandularum intestinalium textura, unde fit ut pro minori resistentia Mercurius in corpore tumultuans in hæc loca impetum majorem faciat.

Tunc una curationis ratio est, nempe remedia anodyna & paregorica qualicunque via adhibere, quæ humorum defluentium acrimoniam demulcere valeant & partium solidarum erethismum compescere.

Itaque 1. Sustineatur nimius Mercurii impetus cessando ab ulteriore inunctione; imo si immoderatus videatur, coerceatur detrahendo lintea, quæ morbo fomitem suggerunt.

2. Vena secetur in brachio alterutro, unde sanguis educatur ad ℥ xij. si calor dolorque intestina male habeant cum manifesto phologoseos, imo inflammationis periculo.

3. Oleum amygdalarum dulcium recens & ἄπυρον exhibeatur partitis haustibus inter singula juscula ad ℥ß. vel ℥. qualibet dosi; & ptisana parata ex decoctis radicibus althææ, foliis verbasci, floribus malvæ, verbasci &c. largiter potetur.

4. Infundantur in alvum altera quaque hora unicæ sex septemve lactis caprilli cum infusis floribus croci, vel decocti anodyni omazorum pingujum vituli; foliorum verbasci, plantaginis, bursæ pastoris, cynoglossi &c. seminium lini, thalictri, lactucæ, papaveris &c. florum hypeperici, tussilaginis, rosarum rubrarum &c. cujus libris duabus addita sit terebinthinæ Venetæ duobus ovi vitellis solutæ ℥ß. vel ℥j.

5. Si morbus gravius urgeat, dissolvantur in injectionum una aut altera die qualibet grana aliquot Philonii Romani, *v.g.* 10. 15. 20. imo exhibeatur semel aut bis in die Diascoridium Fracastorii ad ʒß. boli instar degluttiendum, vel in aliquot jusculi cochlearibus diluendum.

6. Si morbus difficilior remediis non cedat, in usum advocetur pulvis radicis brasilianæ, vulgo *Hypecacuanhæ* a granis xx. ad xxx. quo nihil efficacius

cius est ad liquefaciendam & everrendam acriorem pituitam, qua intestina irritantur & ad excretionem continenter sollicitantur.

7. Mitescente alvi profluvio purgatio præscribatur ex catholici pro ore & mannæ calabrinæ ana ℥j. in decocto foliorum verbasci, vel ex ℥ij. syrupi Magistralis in eodem decocto diluti, ut fomitis morbosi reliquiæ, si quæ supersint, educantur.

8. Demum posthinc caute attendatur an per ægri statum liceat in proposito suceptoque consilio perseverare, necne? Si prius, therapeja aliquandiu intermissa ex artis legibus instauretur. Sin contra, curatio malis avibus instituta in tempus opportunius differatur, dum ægrotantis vires confirmatæ fuerint.

IV. Absoluta salivationis absentia, quantacumq; diligentia hydrargyrosis administretur.

IV. Usu venit in ægrotantibus nonnullis, ut post inunctiones quinque legitime administratas nec salivatio ulla, nec ulla etiam signa appareant futuræ salivationis prænuntia, quasi Mercurius, cujus in plerisque nimiam efficacitatem jure reformidamus, in his plane iners ac suæ virtutis degener hebesceret. Phænomenum profecto singulare, cujus causas, quæ in alto latent, eruere attentavimus supra *Lib. II. Cap.* 8. quo nullus quidem dubito, quin primum creditum fuerit in therapejam Mercurialium pessum ituram, sed quo tamen experientia jam pridem compertum est remedii exitum nec hilum infringi aut in deterius perverti, modo sequens methodus ex arte adhibeatur.

1. Quoties contingit ut legitimis unguenti mercurialis inunctionibus quinquies repetitis per dies novem salivatio nulla succedat, mora interponenda est dierum quatuor vel quinque, ut explorare liceat, num per id tempus Mercurius sat magna copia jam illitus in apertum ptyalismum erupturus sit. Interea æger parce nutriatur, ut sanguis a chylo purior adeoque fluxilior humores secernes secernendos facilius deponat; & largo tepentis ptisanæ potu eluatur, ut atomi mercuriales latius deductæ per intricatissimos vasorum poros liberius permeent, obstructa viscera efficacius reserent, & si quid moturæ sint, ocyus moveant.

2. Postea, si nullomodo turbatum sit, per novem dies sequentes frictiones aliæ quinque iterandæ sunt, eadem methodo, pari vel etiam majori unguenti dosi, similique cautionum diligentia, alvum quotidie clystere eluendo, & os diligenter introspiciendo, ne quid mali a dupla unguenti quantitate, quæ adhibetur, ex improviso superveniat.

3. Quod si ptyalismus tandem obrepat, regendus est ex artis legibus supra propositis, *Cap. præcedente*, fovendus scilicet si moderatus, compescendus vero si nimius fuerit; cæterum satis longo dierum spatio permittendus donec morbus extirpatus esse videatur.

4. Contra si nullus adveniat ptyalismus novem illis alteris diebus interponenda rursus mora altera dierum novem vel decem, ut Mercurio spa-

ſpatium non deſit vim ſuam exerendi, quibus tranſactis tuto & ſine ullius recidivæ periculo licet ex artis regulis cutem detergere, lintea detrahere, purgationum aliquoties iterare, pleniorem diætam paulatim concedere, ac demum ægrum priori vitæ reddere.

5. Interim tota curationis periodo bonis verbis confirmandi & erigendi ægrotantes, qui deficiente ptyaliſmo quem præſtolabantur, nihil non metuunt, ac vana ſibi fingunt portenta, quibus miſere animo angi ſolent.

Sunt qui ab omni lue ſe vacuos fuiſſe, & ad remedium ſine cauſa damnatos inde arguant, quod Mercurius nullam ſalivationem valeat movere; quaſi vero hydrargyroſis in ſanis ſemper inefficax ab infectis tantum ptyaliſmum proliceret, cum e contrario experientia certa liqueat ſalivationem tum in ſanis tum in contaminatis venereo contagio illito Mercurio perinde excitari.

Sunt alii, qui anxie timeant ne quid vel in componendo vel in adminiſtrando unguento peccatum ſit, unde oriatur ſalivationis abſentia; cum tamen error in his difficillime dari poſſit, ſi detur unquam; cum e contra certiſſimum ſit iterata obſervatione inunctionibus etiam legitimis & ſumma cura adhibitis ptyaliſmum nullum aliquando ſuccedere.

Plerique demum de futuro remedii ſucceſſu male inde augurantur, veriti ne defectu ſalivationis curatio quoque defectura ſit; quaſi ſeminium morboſum profligari non poſſit niſi foras exterminetur. Sed næ illi errore tenentur maximo: Jam pridem enim palam eſt obſervationibus multis veneream luem ſine ſalivatione ulla radicitus non raro extirpari. Et ſane cum morbus ille contrahatur ſine humore ullo conſpicuo qui intro ſubeat, nequaquam mirum videri debet ſi perfectam curationem recipere poſſit ſine manifeſta ullius humoris evacuatione. Adde porro defectum ſalivationis plerumque ſuppleri alvi fuſione, diureſi, ſudatione, vel ſaltem inſenſibili perſpiratione, quæ ſingulæ evacuationes deficientis ſalivationis vicariæ eſſe ſolent.

Igitur tantum abeſt ut ægrotantibus, quos in hydrargyroſi ptyaliſmus deſtituit, cauſa ulla ſit cur vicem ſuam doleant, modo recte & ex artis legibus procedatur, ut contra potius ſibi jure merito gratulari debeant, quod ſibi datum ſit rara ſatis felicitate abſque tædio & periculo ſalivationis, atque adeo tutiuſque commodiuſque a venereo morbo perfecte convaleſcere.

§. II. INFORTUNIA SECUNDI STADII.

In altero curationis ſtadio ſanguis mercurialibus atomis, quas ſecum confuſas vehit, nimium attritus & rarefactus, actuſque citatius in omnes corporis partes validiore momento quam par ſit, ſi qua debilius reſiſtat hac viam ſibi facturus eſt, unde infortunia non pauca ſtadium hoc infeſtum habere ſolent.

I. Exspuitio sanguinis sive hæmoptysis.

I. Tussiculosi, pulmonarii, hæmoptysici, sanguinem solent exspuere, purum modo, liquidum, floridum, spumosum; modo cum pituita confusum, nigrum, grumosumque. Sed quocumque modo sanguis exspuatur, res est periculi plena, & quæ cito auxilio opus habeat.

Itaque 1. Reprimatur omni arte atque opera nimius Mercurii impetus, abstinendo ab inunctionibus, indusia detrahendo, ægri cutim detergendo, lintea lecti mutando &c.

2. Vena secetur bis & ter in die, imo vero quarta quaque hora, & sanguis largiter educatur primis potissimum missionibus. Nullum enim remedium est quo sanguinis ad pectus ruentis impetus, & in pulmonaria vasa a rietantis momentum celerius & efficacius retundi possint.

3. Pro potu exhibeatur leve decoctum radicis symphyti majoris; parentur juscula ex carne vitulina cum radice ejusdem plantæ, semine lini, aut pauca oryza; imo ex piscibus saxatilibus, si ad obtundendam cruoris acrimoniam, & procurandam vasorum discissorum conclutinationem Colleticis opus esse videatur.

4. In usum advocentur cætera omnia remedia, quæ ad hæmoptoen valent, ut bolus armena, terra sigillata, sanguis draconis, margaritæ præparatæ, spodium, cornu cervi ustum vel philosophice præparatum, terra Japonica vulgo *Catechu* sive *Catbou*, amylum torrefactum, corallia præparata &c. a gr. xv. ad ℈j. gummi Arabicum, Tragacanthæ &c. a gr. xx. ad xxx. succi depurati urticæ, millefolii plantaginis, vel si deficiant succi, aquæ stillatitiæ earundem plantarum ab ℥j. ad ij syrupi de rosis siccis; cydoniorum; myrtini; de succo portulacæ, aut plantaginis; de symphyto Fernelii; corallorum &c. ab ℥ß. ad ℥ ij. e quibus boli, opiatæ, julepi, mixturæ varie confici possunt ex arte, prout morbo conducere visum fuerit.

5. Demum post hæmoptoes curationem de ægri convalescentis statu cauto judicetur; si morbus in ipso curationis ingressu invaserit, si æger morbo debilitatus difficili & diuturniori remedio impar esse videatur, hydrargyrosis in aliud tempus differenda: Sin contra æger satis commode valeat, ac therapeja jam vergat ad exitum, quæ supersunt ex artis legibus regenda sunt.

II. Insultus morbi caduci, sive Epilepsia.

II. Frequenter accidit ut Epileptici in hydrargyrosi media, dum sanguis Mercurii vi impensius rarescit atque æstuat, insultu corripiantur, ac in terram præcipites ruant convulsi cum stertore, oris spuma, cæterisque symptomatis, quæ in morbo caduco perpetua sunt.

Tunc 1. Si insultus levior sit, nihil prorsus movendum est; cavendum tantum ne æger damnum sibi afferat dum convellitur, ac cuneoli lignei inter dentes adigendi ne maxilla inferior convulsione acta morsu linguam lædat.

2. Sin vero periculum sit ne paroxysmus diuturnior graviorque in apoplexiam degeneret, secta prius vena, depletisque vasis cerebri hærente san-

ſanguine nimium turgidis exhibendæ vini emetici ℥ij. quibus vomitio cieatur ac ſolvatur inſultus.

3. Quocumque modo paroxyſmus vel ſponte vel arte diſcuſſus fuerit, ad hydrargyroſim redeundum eſt ſed cautius procedendo, & adhibitis ſemel, imo etiam bis in die remediis, quæ vi anti- epileptica valere creduntur, quorum potiſſima ſupra recenſita ſunt *Cap. 6.* §. 3. *n. IV.* & ex quibus bolos aut opiatas conficere facile eſt.

III. Haud rarum eſt Podagricos, eoſque qui doloribus rheumaticis, iſchiadicis, articularibus obnoxii ſunt, pati in ipſa hydrargyroſi novas moleſtaſque dolorum exacerbationes. Sed quibus una certe eſt medendi ratio. III. Exacerbatio dolorum arthriticorum, rheumaticorum, iſchiadicorum.

1. Salivationi largius fluenti moderandum quidem eſt, ſed ita tamen ut ex toto non cohibeatur, niſi dolorum acceſſio vehementior febrem advocet.

2. Doloris morſus mitigandus diæta tenuiſſima, largo potu priſanæ lenientis & diureticæ, uſu clyſterum quotidiano ex decocto communi emolliente vel anodyno, nempe foliorum verbaſci, ſeminiſque lini, cum oleo amygdalarum dulcium aut butyro inſulſo, imo cum medulla caſſiæ, ſi alvus pigrior ſit.

3. Sanguis jugiter eluendus uſu infuſionis foliorum theæ vel herbarum vulnerarium ex blandiorum genere, quales ſunt ſcolopendrium, urtica, ſalvia, veronica, virga aurea, meliſſa, chamæpitys &c. cujus mane & ſero poſſunt pocilla aliquot ſorbillari, ut levis mador proliciatur, quo dolores ſi non diſcutiantur, ſaltem leniantur & mitigentur.

IV. Solent in mulieribus erumpere catamenia, nunc quidem ſtata periodo, quoties ſcilicet in aggrediendo remedio de tempore, quo recurſura eſſent, parum proviſum fuerit; nunc vero extra ordinem & vi Mercurii ante tempus proritata, atque adeo fruſtrata cautione, quantacumque de vitando illorum regreſſu adhibita ſit. Sed quacumque ratione vel periodo contigerit, ut menſtrua hydrargyroſi ſuperveniant. IV. Eruptio catameniorum.

1. Tunc ſuſtinendus eſt ſalivationis impetus, ſi forte vehementior ſit: Ea tamen caviſſe vix unquam opus eſt, cum experientia compertum ſit ptyaliſmum ſponte fatiſcere, quandiu menſtrua uberius manant, materia ſcilicet, quæ ad os confluebat, deorſum divertente.

2. Si catamenia moderare fluant, bene eſt, reſque tota naturæ viribus committenda, hac una cautione ut dum fluunt juſcula ſint valentiora, vel additis cremore oryzæ aut ovi vitello firmiora fiant.

3. Si vero immoderatius manaverint, iis utendum remediis quæ adverſus immodicum menſtruorum fluxum valent, ut ſunt remedia fere omnia ſupra recenſita *articulo 1. hujus ſtadii*, ubi *de hæmoptoe*; ſed præſertim decoctum aurantiorum immaturorum; alumem rupeum ſub forma boli ad ʒß. quolibet quadrihorio devoratum; vel bolus ex æquis aluminis rupei, ſanguinis draconis & ſacchari rubri partibus, cujus

 doſis

dosis ad ℥j. quolibet quadrihorio iteranda est si morbus urgeat.

V. Abortus in prægnantibus.

V. Mulieres, quæ uterum gerunt, aliquando in ipsa hydrargyrosi abortiunt, sive citeriore impetu quo sanguis agitur a Mercurio tumultuante, sive irrequietis fœtus; qui tunc ipse male habet, calcitrationibus. Ubi primum ex sanguinis profluvio, ex depressione ventris, ex dolore in utero & ex enixuum præsentia manifestum est abortum instare.

1. Hydrargyroseos vehementia, quam maxime fieri poterit, sustinenda ex artis regulis, ut jam sæpius dictum est.

2. Parturienti ex arte obstetricandum est, & exclusus infans, si vivus sit, baptismo confestim lustrandus, ne præmatura morte occumbat Cætera vero omnia circa matrem procuranda, ut procurari solent in puerperis, quæ morbo immunes sunt.

3. Si lochia rite & moderate fluunt, res tota naturæ permittenda donec sponte cessent, quo tempore Mercurii efficacitas instauranda, si nimium intermissa videatur: Ad minus remedii diuturnitas ad plures dies proroganda, ut quod ad intensionem & efficaciam forsan deest, temporis diuturnitate compensetur.

4. Si contingat vero ut lochia supprimantur, vel parcius manent, pari prorsus methodo medendum est, ac si therapeja mercurialis adhibita non fuisset, nempe clysterum uterinorum usu, venæ sectione in brachio vel in talo pro suppressionis modo & gradu, emenagogis blandis, purgationibus &c. quæ non sunt hujus loci.

5. Cæterum infantem, si vivat, a matre lactari necesse est, ut si lue venerea etiamnum forte laboret, ceu laborat, plerumque quoties nondum absoluta curatione in lucem editur, profligatis usu lactis materni, quod mercurialibus atomis turgidum est, morbosi seminii reliquiis integræ restituatur valetudini.

VI. Inania phantasmata, quibus hypochondriaci percelli solent.

VI. Hypochondriaci, qui natura maticulosi sunt, remedii tædio a diuturnitate, dolore cito fracti curatione quidem affecta de salute desperare, confecta vero de valetudine solent diffidere, ac in utroque casu medentes assiduis querimoniis enecare & plerumque sine causa.

Certum est cum illis cautissime procedendum esse, ut qui morbi impatientes sint, omnia tuta timeant, ac pro nihilo portenta sibi fingant, quibus mirifice consternantur. Itaque bonis verbis erigendi sunt, quandiu therapeja mercurialis durat, ne animo despondeant, quod numquam periculosum non est; finita vero curatione manifestis rationum momentis arguendi, ut de valetudine diffiteri nullomodo possint. Sed in utroque scias velim plurimum inesse difficultatis ac laboris; *In illo*, quod hypochondriaci ex vivida phantasiæ vi, qua multum valent, morbi specie gravius affici soleant, quam plerique alii morbo ipso: *In hoc*, quod cum cæteri id verum esse facile

cile putent quod multum expetunt, ii contra id solum verum esse credent, quod maxime sibi metuunt.

VII. Scorbutici aut qui ad scorbutum inclinant, quibus gingivæ natura molles & fungosæ sunt, aut in quibus sanguis ac proinde gingivarum mucus ammoniacali peccat dyscrasia, gravia in toto ore ulcuscula pati solent, serpentia, phagedenica, fœtida, gangrænodea, quæ buccas, gingivas, linguam, palatum fœde depascantur; quæ si tonsillis, columellæ, vel paristhmiis assideant, deglutioni magnopere officiunt; & quibus proinde, cum maximum sit in mora periculum, celeriter occurrendum est.

VII. Ulcera oris phagedænica in scorbuticis.

1. Coercendo vel sustinendo adhibiti Mercurii impetum, ne immoderatius invalescat.

2. Ulcera omnia probe detergendo collyrio Lanfranci, & si collyrium impar sit, spiritu salis marini vel vitrioli additione mellis temperato, imo etiam sincera si morbi vehementia ita suadeat.

3. Os identidem abluendo decocto radicum aristolochiæ rotundæ, bistortæ, raphani rusticani, &c. foliorum cochleariæ, aquilegiæ, salviæ, becabungæ &c. corticis aurantiorum amarorum; balaustiorum, fructuum sumach, strobilorum pini &c. cum addito spiritu vini camphorato & alumine rupeo ad q. s.

§. III. INFORTUNIA TERTII STADII.

In tertio demum & ultimo therapejæ mercurialis stadio, dum attrito, eliminato, profligato morboso seminio opus est vela jam contrahere, promotæ salivatio finem imponere, & illatam ori noxam emendare, nova solet ingruere malorum cohors, quæ plerumque non tam remedii adhibiti virulentiæ, quam medentium incuriæ vel inconsiderantiæ debent accepta referri.

I. Nonnumquam ulcera numerosa, profunda, sordida, depascentia, dysepulota, oris interiora pessime habent, unde ptyalismus diuturnior, quem compescere vix licet, necdum sistere, quo tamen ægrotantes pedetentim macescunt & extenuantur.

I. Ulcera oris dysepulota.

Id perpetuum esse solet, 1. Quoties Mercurius vel uberius vel præcipitantius administratus est: 2. Quoties ulcusculis in ore efflorescentibus tempestive occursum non fuit, si nimia fuerint aut in alienis locis insederint 3. Quoties acrior est salsiorque humorum crasis in ægrotante, unde ulcera cicatrici diutius repugnant: 4. Deniqne quoties mollior est, laxior, nimisque fungosa gingivarum & interioris oris caro, qualis in scorbuticis unde ab ulcerum tabo facilius eroditur.

Hinc palam est Medicos in manifesta culpa esse in prioribus duobus casibus, ut qui temere vel inconsulte se gesserint: a culpa vero plane

non vacare in duobus posterioribus, ut qui ad ægrotantium, qui se illorum fidei dedere, temperiem statumque satis caute non attenderint in administrando Mercurio.

Porro a qualicumque causa id mali proveniat, unica est medendi ratio.

1. Nempe si oris interiora caleant, doleant rubeantque inflammatorie vel erysipelatose, vena incidenda est semel atque iterum, modo vires ægrotantis permittant.

2. Ulcuscula tepide fovenda lacte vaccino vel caprilol, decocto radicum althææ, insuso seminis lini, aqua spermatis ranarum, similibusque quæ in ore perpetuo contineri debent identidem renovando.

3. Bis in die detergenda sunt decocto hordei cum melle rosaceo, vino rubro aqua temperato, aquis thermalibus *v.g.* Balerucanis, quæ si ita videatur, temperari possunt decocto radicum althææ: Imo si ulcera valde sordida fuerint, collyrio Lanfranci identidem imbuenda, attamen parce ne fibræ acrius lacessitæ erethismo intensiore percellantur.

4. Alvus subducenda est quotidie enemate emolliente & eccoprotico, & tertia quaque die blando cathartico ex senna, manna, cassia, sale vegetali &c. ut humor, qui ad os copiosius affluit, versus inferiora sensim divertatur.

5. Interim æger nutriendus est solo lacte vaccino, si ventriculus hujus nutrimenti patiens sit; lac saltem semel aut bis in die exhibendum, mane scilicet, & sero: De cætero præscribendæ sorbitiones, quæ eupeptæ & euchymæ sint, & quæ sine masticatione possint exhauriri.

6. Ægrotanti non modo permittendus, sed etiam imperandus est liberioris aeris usus, si tempestatis ratio permittat, ut promota, uberiore diapnoe, atomisque mercurialibus copiosius ideo exhalantibus sensim compescatur tumultus quem in sanguine faciunt, ac imminuatur nimius humorum confluxus quem versus os sollicitant. Cæterum modo ulcera videantur cicatricem paulatim contrahere, cura superstitis ptyalismi tempori tota committenda est; licet enim tarda sit illa medicina, quam affert longinquitas & dies, at certe experientia compertum est & magnam & efficacem esse.

7. Sunt qui ad reprimendum ptyalismum largiorem & diuturniorem uti solcant gargarismatis astringentibus ex balaustiis, rosis rubris, myrtillis, sumach, acacia, baccis berberum, Gallis, malicorio, alumine rupeo &c. ut laxiora ductuum salivalium ostiola coarctentur. Sunt alii qui nummos aureos in ore volutandos præscribant pilulasve quæ auri scobem; calcemve vel bracteas recipiant, devorandas exhibeant, ut mercuriales atomi, quæ copia nocent, auri ramentis, quibuscum jungi amant, absorbeantur & una simul educantur. Sed utrumque jam pridem a gnaris & prudentibus Medicis merito damnatur. *Prius* quidem ceu periculosum, neque enim unquam tutum est ptyalismum, dum largius fluit, astringentium vi intempestive coercere: *Posterius* vero ceu vanum & inutile non quidem quod negem quod aper-

aperte liquet, scilicet lauri ramentis mercuriales atomos nonnullas in ore aut intestinis abripi & induci, sed nego satis magna copia ea ratione unquam deduci, præsertim e sanguine, ubi potissima scena est, ut ea therapeja in ægrotantium commodum cedere possit, nisi efficaciora & tutiora remedia adhibeantur.

II. Dum ulcerum escharæ decidunt, superveniunt non raro hæmorrhagiæ ab erosis lacerisve vasis, quæ ulcera depasta sunt. Id mali frequens est quoties ulcera profundiora altius excavantur, præsertim si ab ægro crustæ ab ulceribus inustæ præcipitantius detrahantur, ut a medentibus citius deradantur frequentiore affrictu penicilli collyrio imbuti. II. Hæmorrhagia ab ulceribus oris.

Leve quidem malum est & quod naturæ committi potest, si sanguis paucus extillet ex vasis tenuioribus venosisque: At vero gravius, & cui mederi oporteat, si ubertim manet ab arteriosis & amplioribus vasis.

Tunc ergo 1. Abluto ore locus unde sanguis fluit, si oculis pateat, ut patet perpetuo dum hæmorrhagia manat a gingivis, lingua, buccis aut maxillarum commissuris, collyrio Lanfranci, solutione aluminis rupei in aqua plantaginis, aqua styptica, aqua aluminosa Fernelii, aut qui cæteris præstat, spiritu vitrioli imbuatur. Si hæc sistendo sanguini paria non sint, vasi discisso cauterium actuale sed leviter calens imponatur, atque eschara ea ratione inusta caute foveatur, ut supra dictum *n.* 2. *paragraphi præcedentis*, ne decidat præpostere. Interea vero æger nutriatur jusculis, sorbitionibus, panatellis, cremoribus oryzæ, ovorumque vitellis, & damnetur silentii, ne masticationis motu, vocisve contentione eschara sede dimoveatur & hæmorrhagia renovetur.

2. Verum si locus, unde sanguis manat, in occulto sit, ut dum latet in faucibus aut in postica facie lacunaris narium, incidatur vena semel iterumque si morbi vehementia ita exigat, & ægri vires ferendo pares esse videantur. Interim os sæpius abluatur decocto astringente & styptico balaustiorum, rosarum rubrarum, sumach, gallarum, malicorii cum additis aquæ Rabelii guttis aliquot; & pro potu ordinario exhibeatur decoctum radicis graminis vel cichorii silvestris aqua eadem Rabelii imprægnatum ad gratam aciditatem.

3. Memini in casu simili profuisse in ægrotante quodam narium interiora, quæ faucibus proxima adstant, unde hæmorrhagiam gravem patiebatur, ferro tenuiore, recurvo & leviter candente, canalis ope in nasum extrinsecus immisso, comburere; duro quidem consilio, sed quod durior necessitas suadebat, & quod felici comprobatum fuit exitu, cum ea ratione & hæmorrhagia restincta, & æger ab orci faucibus revocatus fuerit.

III. Contingit nonnunquam, ut cum oris ulcera ad cicatricem veniunt, erosæ linguæ latera præsertim circa radicem cum interioribus gingivis III. Conglutina-

tio linguæ cum gingivis gingivarum cum buccis, uvulæ cum vicinis partibus.

vis quæ appositæ sunt, gingivæ exteriores cum adversis buccis, aut uvula sive columella cum finitimo lacunaris fornice coalescant.

Leve quidem malum & quod omitti potest, si nullum afferat incommodum. Sin aliter vero opportet medicinam adhibere & promptam & facilem, nempe dum cicatrix recens est, partes male coalitæ adacto digito dissociandæ; si vero firmior & antiquior sit, scalpello ex arte dissecandæ; ac postea cavendum ne semel discretæ denuo invicem agglutinentur, ideoque interjecto penicillo molliore, qui decocto detergente vel vino rubro imbutus sit, blande pluries in die fovendæ sunt, donec cicatrix obducatur.

IV. Oris strictura seu capistratio, vulgo *bridure:*

IV. Tandem superest aliquando post curata ulcera ea oris strictura, vulgo *bridure*, qua maxilla inferior fere immobilis & quasi capistrata nequit a superiore deduci ulla ratione, vel saltem ita parum deducitur, ut os adstrictis fortiter dentibus nullo vel angusto tantum hiatu patescat, unde alimenta solidiora in os indi, inditave masticari, aut vocis sonus distincte exprimi vix possunt.

Solet hoc malum fere perpetuum esse, quotiescumque tendines musculorum mansoriorum, qui in maxillarum commissuris adstant, male affecti sunt vel ab altioribus ulceribus ea oris loca depascentibus, vel ab acrioribus cathæreticis, quæ ad extirpanda earum partium ulcera affricantur Hinc enim elastica stamina, quibus tendinei funiculi constant, puncta, irritata, lacessita quomodocunque crispari & in brevius contrahi necessum est, haud dispari fere modo ac cartha pergamena ad ignem propius admota corrugatur. Quapropter minime mirum si retracti eo modo tendines ac extensionis pristinæ jam nescii inferiorem maxillam superiori tam firmiter applicitam detineant, & oris diductioni tam valide obstent, ut quantuscunque nisus in adversum fiat, renitantur ipsi momento superiore, donec discerpantur.

Grave quidem malum est, tantoque gravius quod inemendabile. Sunt qui gargarismatis emollientibus ex decoctis radicibus althææ, brancæ, ursinæ, malvæ, seminibusque lini, psyllii &c. contractos tendines tentent relaxari, sed frustra; neque enim observatione hactenus compertum est posse eos unquam nativæ mollitiei ullo modo restitui.

Sunt alii qui adactis intra dentes cuneolis ligneis maxillam vi diducere, ac mansoriorum tendines ad nativam extensionem revocare conentur, nec feliciore tamen exitu; nihil enim minimum proficiunt labore maximo, ac ubi primum ab opere tædioso cessatum est, cito perit diuturni laboris utilitas.

Demum non desunt qui duriore sed æque inutili consilio firmiores cicatrices internis maxillarum commissuris obductas incissuris scarificent, eo scilicet fine ut maxilla inferior facilius moveri possit; quasi vero durioribus oris cicatricibus malum induceretur, quod a retractis crispatisque musculorum

rum manforiorum tendinibus unice pendet, incifisve cicatricibus fuperficiariis morbus curari poffet, cui medicina efficax adhiberi nulla ratione poteft, nifi fectione tendinum, quam tentare piaculum foret.

Quorfum ero ægrotantium animos inani fpe fruftra tam diu lactare, aut quod pejus, novis miferiis illorum miferias quotidie cumulare; Difcant tandem fe immedicabili morbo detineri, ac dimiffa non fruftranea modo fed etiam periculofa medicina ea fibi parent levamenta, quæ poffint conducere, quæ nocere non poffint. Cum folidiores cibos nec devorare nec mafticare queant, liquidioribus utantur admiffis per rimam qua patet os, vel per eam quam facit dens unus data opera evulfus; eoque artificio, fi non delicate, at faltem placide vitam traducant. De cætero *durum* fed immedicabile infortunium foriti ferant animo, ut (*a*) *levius fiat patientia quicquid corrigere eft nefas*.

CAPUT IX.

De Infortuniis, quæ in parciore hydrargyrofi interdum accidunt, & de eorundem medicina.

JAM fupra monuimus *Cap.* 7. §. 2. omnia mitiora effe & pacatiora in parciore hydrargyrofeos adminiftratione. Cum enim Mercurius minore dofi inungatur, tumultus in fanguine, fi quis fiat, minor inde futurus eft; & cum inunctiones longioribus intervallis repetantur, impendentia mala prævidere & prævifus ante occurrere facilius eft. Inde tamen putari nolim hac methodo in curanda lue venerea navigationis curfum teneri quafi per mare pacificum, quod procellas nullas experiatur quod nulla viderit unquam naufragia; fiquidem hæc ipfa methodus fua quoque patitur infortunia, quorum alia quidem parit ægrotantium imprudentia, qui Medicis monentibus morem non gerunt; & hæc huic methodo cum præcedente plerumque communia funt: Alia vero accidunt Medicorum incuria, qui fefe ægrofque fruftrari folent, dum per errorem medicinam imparem morbo adhibent; & ea huic methodo quafi propria funt.

Hydrargyrofis parcior fua quoque patitur infortunia.

§. I. DE INFORTUNIIS HUIC METHODO CUM PRÆCEDENTE COMMUNIBUS.

I. Ægrotantes, cum in hac methodo ab exulceratione oris & falivatione immunes noxam nullam patiantur, tædet plerumque in cubiculo conclufos tandiu detineri. Conniventibus itaque, vel faltem, diffimulantibus Medicis amant per urbem vagari, ignari malorum quæ fibi poffunt parere, cum Mercurio nulla unquam fides fit. Vidi equidem neque femel rem fatis pro-

I. Febris advenit & caput intumefcit, fi ægri va-

gentur dum remedia adhibent. prospere, saltem sine damno successisse in regione calidiore, qualis est Occitania, tempestate æstiva, in ægrotantibus demum in quibus tardior erat & hebetior Mercurii energia: At vero ægrotantes alios & numero plures ibidem vidi, quibus simili imprudentia gravissima parta sunt infortunia, unde in apertum capitis discrimen venere.

Neque sane mirum, quippe si dum interiora calent & æstuant a Mercurio intus tumultuante, contingat ut extimus corporis habitus vento, frigore, humiditate derepente refrigeretur, necesse est pro constipata cute & densatis spiramentis, quibus pervia est, insensibilem perspirationem subito inhiberi. Hinc particulæ morbificæ, quæ in hac methodo a cæteris emissariis præclusæ, saltem tacite hæc exhalabant; hinc non paucæ mercuriales atomi, quæ circulationis motu abreptæ latenter evanescebant via eadem, intra corpus jam retineri, & retentæ tragœdiam agere debent periculi plenam: Modo scilicet intra sanguifera vasa coercitæ motum circulantis cruoris intendendo, carneasque tum cordis tum arteriarum fibras ad oscillationem frequentius sollicitando, febrem accendere, ut dictum est *Cap. præced.* §. 1. *artic.* 2. Modo vero impete facto in salivales glandulas, tum parotides, tum maxillares, subitum illarum tumorem, calorem, dolorem inferre, cum insigni linguæ totiusque capitis tumefactione, ut *ibidem* dictum est §. 1. *artic.* 1. Modo tandem tum in vasa sanguifera, tum in salivales glandulas vim simul exerendo, una eademque opera & febrem inducere, & glandularum salivalium tumefactioni locum dare.

Sic ergo in hydrargyrosi ipsamet parciore, ægrotantium imprudentia infortunia eadem non raro accidunt, quibus supra diximus præcedente Capite, §. 1. *artic.* 1. & 2. pleniorem hydrargyrosim infestam & infamem haberi, sed quibus eadem quoque medicina facienda est, quam idcirco, ne actum agere videamur, repeti volumus ex præcedente Capite.

II. Febris cum diarrhœa, & dysenteria, si ægri cibi fere ingurgitent, aut gulæ indulgeant. II. Nonnulli, qui natura multi cibi sunt, cum inediæ impatientes tenuiorem diætam, quæ imperatur, observare nolint vel nequeant, non largiorem modo sibi concedunt, ut famem depellant, quod condonari facile posset, modo offis tantum, cremoribus, panatellis & ovorum vitellis uterentur; sed etiam gulæ interdum ita indulgent, ut cum oris interiora ab exulceratione libera ad masticationem & deglutitionem prompta sint, non dubitent cibis ingurgitari; carne, eduliis, ferculis, cupediis promiscue vesci; quin imo vinum adhibere, quasi in therapeja tam lubrica pergræcari licitum foret.

Sed delictum gravis pœna plerumque sequitur, neque *pede claudo*. Cum enim in hydrargyrosi quavis concoctrix ventriculi facultas manifeste infrigatur copiosiore, ut opinor, muco tunc temporis in stomachum confluente, quo tonus ventriculi relaxatur, & hebetatur fermenti chylopœi energia, inde fit ut ingesta cibaria & male confici, & in vitiosam abire soleant

leant

leant cacochyliam, acidam, acrem, biliosam, qua quidem, si in sanguinem transfundatur, febrem moveri, qualem supra descripsimus, *Cap. præcedente* §. 1. *artic.* 2. qua vero, si in intestina provolvatur, diarrhæam produci necesse est in dysentericum fluxum brevi degenerem, de qua *ibidem*, *artic.* 3.

Si ergo in hac etiam methodo ægrotantium intemperantia mala sæpe creantur gravissima, quæ ut natura eadem sunt cum affectibus iis, de quibus supra, qui in pleniore hydrargyrosi eveniunt, sic cum iisdem nonnumquam gradu & intensione fere paria fiunt, atque adeo iisdem remediis impugnanda sunt, de quibus *supra loco laudato*.

III. Huic alteri hydrargyrosi, de qua nunc quæstio est, ut quæ ad patiendum & tolerandum multo facilior sit, moris est novitii quidem, sed jam recepti ægrotantes plurimos credere natura infirmos, viribus parum valentes, morbo habituali exhaustos, ut pulmonarios, tabidos, hæmoptoicos, epilepticos, scorbuticos, podagricos, mulieresque uterum gerentes, quibus plerisque pleniore hydrargyrosi olim interdictum erat. Neque sane mutati consilii pœnitendum esse videtur, quo non solum usitatum sed etiam quotidianum est ægrotantium plurimos ab inveterato morbo feliciter convalescere, qui tanquam deplorati naturæ viribus, vel ad summum mitigatoriis sed inefficacibus quibusdam auxiliis quondam permittebantur, donec paulatim morbo confecti mortem miseram occumberent ante diem. III. Cæterа pleraque præcedentis methodi infortunia si hydrargyrosis parcior cachecticis ac corpore male constitutis administretur

At vero, cum nihil occurrat quod ex omni parte a periculo tutum sit, inde simul effectum est ut mitior hæc ipsa hydrargyroseos species, utcumque natura blanda sit, infortuniis tamen non paucis obnoxia interdum esse soleat, quæ cum altera communia habet, ut sputo sanguinis in hæmoptoicis, insultibus morbi caduci sive sontici in epilepticis, ulceribus oris phagedænicis in scorbuticis, paroxysmis podagricis, abortui, cæterisque id genus numero sat multis. Quantumvis enim & parcis dosibus & longis intervallis Mercurius adhibeatur, quantumvis tacite vim suam exerat in profligando seminio morboso, vix unquam fieri potest ut nec in liquidis orgasmum, nec in solidis erethismum ullum excitet; neutrum vero excitare unquam potest in ægrotantibus natura infirmis, cachecticis, corpore male constitutis, quin periculum maximum inde immineat, ne therapeja in infortunium quoddam eruptura sit, varium quidem pro vario ægri statu, sed numquam a periculo vacuum.

Sic ergo in parciore quoque hydrargyrosi, ægrotantium infirmitate infortunia eadem interdum contingunt, ac in pleniore: Plerumque tamen paulo mitiore quibus proinde medendum est auxiliis iisdem, quæ allata sunt *Capite superiore* §. 2.

IV. Rarum est oris ulcera altius penetrare in hac hydrargyroseos specie, rarius ulcera eadem fieri maligna, cacoethea, dysepulota. Potest ta- IV. Aliquando

ulcera oris altius, penetrant & fiunt maligna, medentium negligentia.

tamen utrumque medentium indiligentia aliquando contingere; & tunc eadem omnia infortunia timenda sunt, de quibus *superiore Capite* dictum est, §. 3.

Sed ut illa infortunia natura, causa, periculo cum iis proxime conveniunt, quæ laudato loco recensentur, sic medicina ad illa efficax cum ea convenit, quæ ibidem proposita fuit, & ex eodem Capite repetenda est

§. II. DE INFORTUNIIS HUIC METHODO QUASI PROPRIIS.

Irritus hydrargyroseos successus.

Hactenus sed paucis de infortuniis, quæ hydrargyrosis parcior communia quidem habet cum pleniore, sed quæ tamen mitiora & rariora patitur: Nunc paulo fusius de infortunio illo, quod licet cum utraque commune sit, ad parciorem tamen specialius & frequentius pertinet; nempe de irrito Mercurii successu, gravi sane infortunii genere, & si ea excipias, quæ capitis discrimen advocant omnium gravissimo, quo fit ut morbus male extirpatus post breves inducias sponte reviviscat, agatque tragœdiam alteram priore pejorem.

Qui cum pleniore hydrargyrosi communis est sed qui in parciore frequentius accidit.

Novum quidem non est pleniorem hydrargyrosim ipsam quoque omnem plane successu aliquando destitui; sed id tamen rarum est, neque unquam fere accidit, nisi cum adhibita therapeja vel nimia medentium festinatione vel præsentia graviorum infortuniorum, quæ urgent, citius quam par esset intermittitur, unde vix potest tunc ignorari & erroris admissi causa, & emendandi ratio. In parciore vero hydrargyrosi id infortunii genus & frequens & pervulgatum est, & quod maxime mireris, tum etiam cum omnia ex artis legibus rite administrata videntur, ac cum therapeja moram ac sustentationem satis diuturnam habuit, ita ut nec satis liqueat plerumque in quo peccatum sit, nec ab admittenda culpa cavere, aut admissæ mederi facile sit.

Causæ irritæ hydrargyroseos.

Itaque operæ pretium est latentes causas curationis in ea methodo nam sæpe infectæ retegere, modumque simul indicare, quo in posterum ab infortunio caveatur. Sic illa curatoria methodus, quæ blandior, tutior, faciliorque ab omnibus censetur, nota inefficaciæ unde male audit semel purgata poterit ab omnibus tuto admitti non parvo therapejæ compendio, maximoque ægrotantium emolumento. Sed cum ea quæstio obscura sit & difficiles explicatus habeat, rem paulo altius repetere necessum est.

In causa efficiente quacunque requiri & certum gradum in-

Constat cum ratione, tum experientia effectum quemcumque causam habere certam, quæ sit certi gradus, & quæ certo egeat temporis intervallo, ut efficax sit. Sic, ut exemplis utar vulgaribus & obviis, cera liquescit certo tantum gradu caloris, & eo caloris gradu quem certo temporis spatio experta sit: Sic aqua congelatur certo tantum gradu frigoris & eo frigoris gradu, cui per certum tempus objecta fuerit. Nulla arte, nulla opera fieri unquam

quam poteſt ut cera liqueſcat, aut aqua congeletur, niſi cauſæ ſingulæ, a quibus ſinguli illi effectus producuntur, ad certum illum intenſionis gradum evehantur, qui effectui producendo correſpondeat, & in ſubjecta agat per eam temporis moram, quæ ad effectus illos producendos requiritur. tenſionis & certam temporis moram.

Sic ergo & pari prorſus ratione profligatio & exterminatio ſeminii ſyphilitici, qualitercunque fiat, 1. Certam ac determinatam in Mercurio vim & energiam poſtulat, qua in virus agat: 2. Certam ac determinatam requirit temporis diuturnitatem, per quam ea Mercurii quantitas in virus agat. Si alterutrum defecerit, luditur opera, neque unquam ſperandum eſt fore ut virus venereum radicitus debellari poſſit, a cauſa, quæ alterutro nomine imbellis, vel potius impar eſt. Duo eadem in Mercurio requiri, ut effectum præſtare poſſit.

Jam vero cum Mercurius homogeneus ſit, & e particulis ſimillimis & ſimpliciſſimis totus componatur, quæ nullam in ſanguine mutationem pati poſſunt, unde mutetur earumdem efficacitas, palam eſt certum illum virtutis & energiæ gradum, qui in adhibito Mercurio deſideratur, ut virus venereum profligari & exterminari poſſit, non diſtingui ab ipſamet adhibiti Mercurii quantitate, atque adeo ad eradicandum morbi venerei fomitem neceſſum eſſe. 1. Certam ac determinatam Mercurii quantitatem ſanguini ſyphiliticorum inſtillari, unde eſt certa adhibiti Mercurii efficacitas: 2. Semel inſtillatam ſatis diu in eodem morari, unde æſtimanda eſt certa temporis diuturnitas, quæ in agente Mercurio requiritur. Duas proinde leges eſſe in adhibendo Mercurio obſervandas 1. Ut certa doſi; 2. Ut certo tempore intervallo adhibeatur.

Liquet ergo duas eſſe leges in adhibendo Mercurio perpetuo obſervandas, ſi optato ſucceſſu potiri quis velit; 1. Ut ea Mercurii quantitas, quæ ad perfectam luis venereæ curationem requiritur, agat in ſanguinem & agat eo momento, quod producendo effectui aptum ſit; ſin ſecus enim, numquam vim in illum exertura, impetumve factura eſt ejus gradus, qui ad effectum neceſſarius eſt: 2. Ut admiſſa Mercurii quantitas in ſanguinem pari eademque vi ſatis diu agat, ac incoatam in illo mutationem ſatis diuturno temporis ſpatio urgeat, donec totum ſanguinem, vaſa ſingula, receſſus omnes pervaſerit, ne quid in acceſſi uſpiam ſuperſit, ubi morbi fomes abdi, & unde recidiva pari poſſit. Peccare in priorem, qui Mercurium parcioribus doſibus adminiſtrant; & in poſteriorem, qui hydrargyroſin citius intermittunt.

Peccant in priorem quidem legem quicumque Mercurium doſibus æquo parcioribus & intervallis juſto longioribus adminiſtrant, unde deeſt in ſanguine ea Mercurii quantitas, quæ ad producendum effectum neceſſaria eſt: In poſteriorem vero, quicumque affectam Mercurii adminiſtrationem citius quam par eſt, intermittunt, ex quo efficitur ut mutatio ſanguini jam inducta ſatis diu non ſuſtineatur, ut morbus radicitus poſſit extirpari.

Utrumque peccati genus frequens eſt in hydrargyroſi parciore. Hinc in illa methodo vani illi & irriti ſucceſſus curationum Mercurialium, quibus mitigatur quidem ſymptomatum ſævitia, malumque remittitur; ſed quibus non deletur morbi fomes, nec proinde morbus funditus extirpatur. Hinc fallaces illæ & male

Hinc

certæ luis venereæ curationes. Hinc fallaces illæ morbi therapejæ irritis ipsis successibus pejores, in quibus evanescunt quidem symptomata, unde ægrotantes male providi fausta omnia sibi temere despondent, sed quæ post breves inducias in recidivas abeunt priore morbo plerumque difficiliores.

Neque valent argumenta, quæ pro damnata methodo afferuntur. Probe teneo quid illi errent, qui solent ad hunc modum Mercurio uti vel abuti potius, nec ignarus sum offuciarum, quas sibi ipsi faciunt, ut methodum eam probent Mercurii & parciore quantitate & breviore temporis spatio administrandi.

Nempe circa prius sic argutantur; unciæ tres unguenti mercurialis tribus frictionibus intra quinque dies ægrotanti illitæ luem radicitus plerumque sanant. Ergo unciæ totidem ejusdem unguenti frictionibus octo intra dies viginti duos administratæ morbum eumdem pari facilitate similique efficacia eradicaturæ sunt.

Argumentum primum. Circa posterius vero sic amant sibi fucum facere. Constat, *inquiunt*, sanguinem totum per corpus pluries hora qualibet circumvehi. Possunt Argumentum alterum. ergo mercuriales atomi in sanguinem celeriter distribui, universa corporis vasa pluries hora qualibet legere & relegere, & causam morbificam ubicumque lateat, efficaciter impetere; atque adeo debent intra spatium temporis opinione brevius morbum penitus delere.

Solvitur argumentum prius. At vero in utroque perinde hallucinantur. Circa prius quidem nec damus tres unguenti uncias ad curationem luis semper satis esse, nec ab omnibus in parciore hydrargyrosi uncias tres unguenti semper adhiberi, quod utrumque gratis assumunt. Sic ergo ruentibus præmissis conclusionem funditus ruere necessum est.

Verum ut etiam demus duas illas sumptiones, assumptio tamen non dabitur. Certum est enim haud leve discrimen inter collatos casus intercedere, 1. Ex diverso administrationis modo: 2. Ex inæquali intervallo, quod inter frictiones interjicitur: 3. Ex diversa mora, quam Mercurius trahit in sanguine.

1. *Ex diverso* quidem *administrationis modo.* Cum enim tres unciæ unguenti mercurialis tribus frictionibus adhibentur, manifestum est frictione qualibet illini unciam unam unguenti, ex qua circiter semuncia Mercurii in sanguinem transfundi potest. Contra vero, cum unciæ totidem frictionibus octo illinuntur, unguenti quantitas vice qualibet obliti non ascendit supra drachmas tres, ex quibus ad summum circiter sesquidrachma Mercurii in sanguinem exprimitur. Liquet ergo momentum, quod potest a Mercurio exerceri in priore casu, esse ad momentum quod ab eodem exercetur in posteriore, ut semuncia est ad sesquidrachmam, seu quod idem est ut 8. ad 3.

2. *Ex inæquali temporis intervallo, quod inter frictiones singulas interjicitur.* Cum enim in priore casu frictiones altero quoque die administrentur, brevio-

viore intervallo quod horas 48. non excedit, parcior quantitas Mercurii ex præcedente inunctione admissi debet evanescere, unde tanto major futura est Mercurii summa ex frictionibus omnibus in sanguine collecta. Contra vero, cum frictiones tertio vel quarto tantum quoque die fiunt, longiore intervallo quod horas 72. vel 96. æquat, majus debet esse dispendium Mercurii præcedente inunctione intromissi, unde tanto minor futura est in sanguine solida Mercurii summa ex frictionibus omnibus reliqua.

3. *Ex diversa mora, quam Mercurii summa ducit in sanguine.* Nam in priore casu quantitas Mercurii quantacumque administratur, die ipsa quinta tota cum sanguine confusa adest, adeoque momento, quo maxime pollere potest, sanguinem impetit, ac virus exterminat per dies ad minus quindecim vel viginti. Contra vero in casu altero quantitas eadem Mercurii, tamen in illo quantitas eadem possit unquam sanguini simul inesse; quod sane ex præcedente articulo nequaquam credibile est, non ante collecta erit, quam die vicesimo secundo, atque adeo vix per diem unum, aut ad summum per dies 3. potest adunato impetu vim integram in sanguinem exerere.

Sic ergo colligere est Mercurium, 1. Parcioribus dosibus illitum: 2. Longioribus intervallis administratum: 3. Tardius in corpore adunatum, debilius momentum cum in sanguinem, tum in virus cum sanguine permixtum exercere, quam si majoribus & frequentioribus inunctionibus adhibeatur, utcumque cæteroqui supponatur eadem copia administrari; atque adeo quicumque crediderit posse utraque methodo luem veneream æque efficaciter profligari, credat idem oportet januam, quæ valido ariete impulsa labat, posse perinde perfringi, si frustulis, in quæ aries ille dissectus fuerit, successive impetatur; aut murum, qui globo tormentario facile disjicitur, perinde diruendum esse glandibus minoribus, quarum ponderis summo pondus æquet globi tormentarii, & quæ singulæ vi eadem sed successive emittantur.

Jam vero circa posterius 1. Confitemur quidem sanguinem per corpus circumvehi pluries intra horam, sed hæc de majoribus tantum vasis vera sunt. Negamus enim ejusdem cursum in angustissimis vasculis æque celerem esse, atque per illa tam sæpe iterari. Ergo sequitur inde Mercurium inunctionibus admisum per majora quidem vasa satis prompte distribui: At vero sequetur inde numquam pari celeritate distribuendum esse per intricatissimos glandularum viscerumque ductus, ubi latet potissima morbi causa. Solvitur posterius.

2. Nihilominus ultro demus Mercurium per omnia corporis vasa, etiam minima mira celeritate distribui. Quid tum? An inde efficietur unquam ut Mercurius pari celeritate optatum effectum præstet? Minime gentium nempe ad perfectam luis venereæ curationem singulæ sanguinis guttulæ pervadendæ & a seminio venereo expurgandæ; perlustrandi recessus omnes in-

intricatissimi viscerum, glandularum & medullæ ossium; obices demum; si qui ubicumque adsint, atterendi & dissipandi itu redituque multiplici; ad quæ singula tempus requiritur idoneum, quod experientia docuit diuturnius esse plerumque, quam quis prima fronte putaverit.

Ex his itaque palam est, ut jam redeat oratio, unde primum digressa fuit usui Mercurii ad luem veneream extirpandam certos fines esse tum in administrandi modo, tum in administrationis diuturnitate, quos intra Mercurius morbum perfecte curet, curetque minima ægrotantium ærumna: Quos ultra morbum curet etiam, sed majore ægrotantium labore, imo sæpe non sine periculo: Demum quos citra ærumnam quidem minimam inferat, sed simul etiam curationem nullam vel imperfectam præstet,

Palmarium esse, si certus ad ministrandi Mercurii modus definiatur, tum in quantitate Mercurii, tum in administrationis diuturnitate.

Quocirca therapeiæ mercurialis cardo in eo totus vertitur, ut certus statuatur modus tum quantitati adhibendi Mercurii, tum mercurialis administrationis diuturnitati, unde emolumentum quidem accedat quam maximum, curatio scilicet omnibus numeris perfectissima, damnum vero quam minimum accersatur, scilicet molestia noxaque quam levissima.

Sed *hoc opus*, *hic labor est*, quippe variam esse necesse est tum adhibendi Mercurii quantitatem, tum administrationis diuturnitatem pro morbi novitate vel inveteratione, diverso intensionis gradu, partium affectarum natura aut affectionum specie, symptomatum numero & sævitia, atque ægrotantium ætate, sexu, valetudine, quæ

Incerta (a) *si tu postules.*
Ratione certa facere, nihilo plus agas
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

At neutrum ratione definiri potest, sed experientia.

Nihil ergo licet hac de re definire quod certum sit, ratione sola seu ut aiunt *a priori*, sed duce tantum experientia & ab effectibus, seu ut vulgo dicunt *a posteriori*. Quæ autem multiplici & iterata observatione hac in re maxime explorata ipse hactenus habeam, lubet paucis exponere, ut si quis *quid noverit istis rectius, candidus impertiat, si non his utatur mecum.*

Qua duce compertum est Mercurium ea quantitate adhibendum esse, ut blanda moveatur salivatio.

I. Itaque compertum est experientia Mercurium extirpandæ lui venereæ parem esse, quoties legitimum ptyalismum movet. Quocirca danda est opera ut salivatio cieatur, non subitanea, tumultuaria, immodica, qualis in pleniore hydrargyrosi, unde salivales glandulæ tumeant, oris interiora inflammentur, plura & profunda ulcuscula in ore emergant, saliva ad libra octo, novem, decem defluat intra nycthemerum; sed placida, moderata, remissa, facile tractabilis, quæ ori inflammationem nullam, vel levem, quæ ulcera pauca & superficiaria inferat, quæ unam aut alteram, vel ad summum tres salivæ libras intra horas 24. suggerat.

Igitur, statim atque ex tribus primis frictionibus innotuerit quid in ægrotantis sanguinem Mercurius valeat, reliqua in hunc finem ita dirigatur

(a) Terent. *Eunuch. Act. 1. Scen. 1.*

tur curatio, modo inunctionum dosim, modo crebritatem, modo crebritatem simul & dosim intendendo, ut salivatio ex votis tandem succedat, quæ si moderata, fovenda; si parcior, confirmanda novis frictionibus; si forsan immoderatior fit, reprimenda est, & ad modum reducenda ex artis legibus. Proinde ut ex cynosuræ aspectu navigationis cursus, sic ex salivationis præsentia & gradum mercurialis therapeia semper regenda est.

Errant igitur, qui putant salivationem incuranda lue venerea cane pejus & angue vitandam else, ideoque in eo toti sunt ut parcissimas rarissimasque frictiones adhibeant: Sic enim operam ludunt suam, suosque deludunt ægrotantes.

Nec multo levius peccant, qui motam vel imminentem salivationem intempestivis purgationibus reprimunt vel coercent, atque adeo Mercurium, dum optato instat operi, evocant & amovent; sic enim id unum videntur agere, ut operose nihil agant.

Haud equidem nego aliquoties sine salivatione luem veneream feliciter extirpatam fuisse, quæ recens esset & levis, & quæ ægrotantes afficeret Mercurio facile obsequiosos: At vero pernego posse inde unquam colligi salivationem semper omittendam esse in curatione luis venereæ cujuscumque. Quasi vero, si quid semel iterumve prospere successerit casu vel fortuna, debeat illico inde exemplum sumi, quod in posterum norma fiat, etiam contra æquum & bonum: Aut quod pejus est, quasi nefas foret ad consilia tutius exequenda novis & munitioribus viis uti, quas indefessa rerum observatio feliciter parturit ad utilitates nostras. Næ mihi videntur, sic vitilitigant non firmiore causa niti, quam si quis præfracte ideo contendat navigationis cursum sine pyxida nautica feliciter nunc regi & posse & debere, quod contigerit forsan aliquando, ut in regenda navi ventis secundis acta pxyis nulli fuerit usui, vel quod constet Scriptorum testimoniis a veteribus olim pyxide destituris satis feliciter aliquoties navigatum fuisse.

II. Altera curationis regula est ut promota salivatio nulla ratione prius cohibeatur, quam morbosa symptomata, quæ a lue venerea ortum habent, evanuerint. Neque enim licet aliunde criterio ullo, quod certum sit de sanguinis dyscrasia emendata, de profligato luis seminio, demum de causa morbi funditus deleta tuto decernere, quam ex affectuum, quos morbus produxit, cessatione. *Et motam salivationem tandium fovendam esse, dum morbosa symptomata evanuerint.*

Errant ergo quicumque, non ex symptomatum curatione, sed ex solo dierum numero therapeiam mercurialem metiuntur & circumscribunt. Etenim cum morbi gradus sanguinisque constitutio numquam sibi similes sint in diversis ægrotis, nihil ineptius fingi potest, quam methodum eamdem adhibere singulis, & ut vulgari fertur adagio *omnes eodem callopodio calcare*, quod olim a Galeno, *Method. Medend. Lib. 9. cap. 16.* dictum

memini in Medicos quosdam imperitos, qui non habita ratione temperamenti diversi eadem remedia omnibus admovebant.

Porro tamen noluerim otiose quisquam diutius expectet dum omnia symptomata evanuerint, quæ a lue venerea ortum ducunt. Neque enim sperandum est fore ut omnia semper evanescant, quandoquidem nec eadem est omnium natura, nec similis productionis ratio: Quippe alia luis veneræ symptomata, scilicet ea omnia quæ inducuntur solo humorum sive fluidorum vitio, aut ad summum erethismo solidorum & citra labem ullam ulteriorem, pendent a seminio venereo tanquam a causa *continente*, atque adeo inde necessario futurum est, ut sublata ea causa, hoc est profligato seminio venereo, ipsa quoque perpetuo tollantur. Alia vero, nempe ea omnia, quæ a qualicumque labe solidis illata nascuntur; pendent quoque ab eodem seminio venereo, sed tanquam causa simpliciter *conjuncta*, atque adeo licet posita ea causa ipsa posita fuerint, attamen consequens non est fore ut eadem sublata, hoc est exterminato seminio, ipsa quoque tollantur illico. Quæ dicta abunde indicant sedulo distinguendum esse inter diversa illa symptomatum genera, & diligenter cavendum ne remoto omni discrimine idem de omnibus judicium temere interponatur; sed de his fusius in sequentibus.

CAPUT X.

De Affectibus, qui post hydrargyrosin reliqui sunt, sed quibus medicina reperiri potest.

Peccant, qui ab hydrargyrosi nimium diffidunt, & qui eidem confidunt nimium.

UT nonnulli adsunt, qui ab hydrargirosi abhorrent sine causa, sic contra non desunt, qui eidem nimium credant. Illi sibi nihil non timent a Mercurio, ceu ab infido & male tuto remedio: Hi nihil non sperant ab eodem, ceu a certissima & absolutoria medicina; & si forte non putent fore ut inde rejuvenescant, quod Poetæ olim finxere de Æsone Jasonis patre, Madeæ artibus juventæ reddito, ac putant certe se ab omni morbo liberos integerrimæ valetudini restitutum iri, quali olim ante conceptam luem maxime valuere. Sed utrique, dum diversi abeunt, in contraria peccant: Illi nempe, quod de Mercurio nimium diffidant, cujus usus legitimus tutus est & periculi expers, ut supra probavimus *Lib.* 2. *capite* 9. Hi vero quod eidem confidant nimium; quantumvis enim Mercurius remedium sit & opiferum & efficax, non ideo tamen sequitur hujus usu omnia symptomota, quæ a lue venerea inducta sunt, semper deletum iri, ut in sequentibus probabimus.

Duæ sunt luis vene

Jam supra *Cap.* 5. §. 1. *bujus Libri* vidimus tres esse luis veneræ species, primam, in qua virus paucum, benignum, recens admissum humores solos corporis, plures paucioresve inficit, illæsis partibus: Alteram tertiamque, in qua virus uber, acre, inveteratione auctum & multiplicarum

rum ad ogana varia corporis penetravit, partesque solidas non paucas læsit vitio multiplici, phlogosi, inflammatione, infarctu, tumore, gummato, skirrho, erosione, exulceratione, carie &c.

reæ species, altera, quæ humores tantum inficit, altera, quæ solidas partes lædit.

Prima quidem luis venereæ species perfectæ curatur hydrargyrosi legitima; nec sane mirum, cum enim virus venereum, quod in humoribus latet solidas corporis partes nondum vitiaverit, consequens est, ut si e sanguine cæterisque humoribus semel exterminetur, nullum illius vestigium exstet, nec ullæ maneant morbi reliquiæ: Et sane compertum est luem venereum eo successu totis curari, quoties recens & levis in solis humoribus etiamnum insidet. Solet quidem ab hydrargyrosi sanguini cæterisque humoribus, dum Mercurio atteruntur & subiguntur acrimoniæ quidpiam non raro accedere, sed id plerumque leve est, & diæta humectante ac refrigerante, vel si opus fuerit, usu lactis facile emendatur.

Prior plerumque perfecte curatur hydrargyrosi.

At vero raro, vel potius numquam accidit ut duæ aliæ luis species pari felicitate curentur. Utcumque enim remedio profligatum sit virus omne, quod humoribus inest, humoresque inficit, nihilominus tamen supersunt plerumque vitia illa, quæ solidis partibus morbo jam illata sunt; & quandiu supersunt, tandiu affectiones non paucas ex pristinarum genere & foveri & perennare necessum est, unde fit ut irrita spe plerumque doleant, quicumque male providi nec rerum satis gnari perfectam expectabant, numerisque omnibus obsolutam curationem inveteratæ luis venereæ, partesque solidas jam dudum insedentis.

At posteriori etiam curatæ supersunt ut plurimum vitia quæ solidis jam illata sunt.

Ex vitiis autem, quæ in solidis partibus post exterminatum virus venereum supresse solent, possunt alia arte atque remediis emendari, & hinc proveniunt affectiones superstites quidem lui venereæ, sed tamen sanabiles, de quibus in *hoc*: Alia vero nequeunt nec opera nec medicina ulla corrigi, & hinc fiunt affectiones non modo lui venereæ superstites, sed etiam omnino insanabiles, de quibus in *sequente Capite* agemus.

Ex vitiis illis aliæ insanabiles affectiones constituunt.

Ideo mihi visum est hoc argumentum accuratius tractare, quod exploratum habeam quanti referat in medicina syphiliticis facienda prius nosse, quid de singulis morbi symptomatis sentiendum sit atque præsagiendum, quam hydragyrosis adhibeatur; nam ut ait Celsus, *Lib. 5. cap. 26. art. 1. Ante omnia scire Medicus debet quæ insanabilia sint: & quæ difficilem curationem habeant, quæ promptiorem. Est enim prudentis hominis, primum eum qui servari non potest, non attingere, nec subire speciem ejus ut occisi, quem sors ipsius interemit: Deinde ubi gravis metus sine certa tamen desperatione, indicare necessariis periclitantis in difficili rem esse, ne si victa ars malo fuerit, vel ignorasse vel fefelisse videatur.* Sed recta subdit ille, *ut hæc prudenti viro conveniunt, sic rursus histrionis est parvam rem attollere, quo plus præstitisse videatur.*

Plurimi interest utrumq; affectionum genus distinguere.

Cæterum in enarrandis affectionibus illis tum prioris tum posterioris

generis, quæ post hydrargyrosim legitimam reliquæ solent esse, ordine singulas ita persequemur & in isto & in sequente Capite, ut primum quæ frequentius, deinceps vero recenseantur quæ rarius occurunt.

§. I. GONORRHOEA.

I. Gonorrhœa, tum recens, tum habitualis hydrargyrosi superest.

I. Gonorrhœa, sive pholagodes fuerit & recente contagione contracta sive inveterata & in habituale seminis profluvium jam degener, hydrargyrosi etiam legitimæ plerumque superesse solet, non quidem virulenta, qualis fuit ante inunctionum usum, sed simplex, quam virus nullum jam foveat, & quæ proinde contagione communicari amplius non possit. Retinet hæc in viris gonorrhœæ nomen, sed in mulieribus cum fluore albo seu muliebri fluxu confundi solet, quo nomine amant illæ reliquias male curatæ gonorrhœæ prætexere.

Quare quæ recens est?

Vidimus supra *Lib. III. cap.* 1. §. 2. virulentam gonorrhœam, quæ recenter contracta est, pendere semper a phlogosi vel inflamatione ulcerosa, in viris uretheræ, glandularum cellulosarum in urethram hiantium, glandularum Covvperianarum, proctararum aut vesicularum seminalium: In fœminis vero urethræ, cellularum quæ in urethram patent, prostatarum, glandularum Covvperianarum, aut glandularum botryformium, quibus vaginæ facies constrata est. Potest autem phlogosis & exulceratio in una aut pluribus enumeratarum partium semel insidens aliquandiu superesse, etiam post seminium omne hydrargyrosi discussum & exterminatum. Haud igitur mirum esse debet, quod post hydrargyrosim rite administratam gonorrhœa recenter contracta supersit aliquando in utroque sexu.

Quare quæ inveterata.

Vidimus pariter ibidem, *cap.* 3. §. 3. gonorrhœam inveteratam, quæ neglectu abiit in habituale seminis stilicidium, pendere in viris vel ab aucta amplitudine, vel a nimia laxitate & atonia ductuum excretoriorum, quibus cellulæ per urethram sparsæ, vesiculæ seminariæ glandulæ Covvperianæ, & prostatæ in urethram patent: Quod de fœminis quoque verum est, si pro vesiculis seminalibus, quibus carent, intelligas vesiculas sive glandulas racematim congestas, quæ internam vaginam convestiunt. At vero post curatam luem veneream permanet eadem tum amplitudo, tum atonia ductuum illorum, ac fuit antea. Ergo consequens est ut maneat etiam habitualis eadem gonorrhœa in utroque sexu.

Utraque tamen Mercurii efficaciam sensit.

Utraque illa gonorrhœæ species, licet curationem perfectam non admiserit, sensit tamen vim & energiam Mercurii, cum pristinam malitiam deposuerit. Namque post hydrargyrosim neutra nec seminio jam fovetur, nec ullum seminium ipsa fovet; neutra virulenta est; neutra contagione traduci potest; sed ambæ jam simplices & sine fomite ullo, a simplicibus partium vitiis pendent, quibus sanandis sufficit aliquando mora temporis & legi-

& legitima diæta; quibus tamen, ne diuturnitate noceant, satius est adhibere remedia, qualia supra jam proposuimus, *Lib. III. cap.* 1. *&* 3. nempe 1. Quæ demulceant nativam vel adventitiam sanguinis & cæterorum humorum acrimoniam. 2. Quæ affectarum partium ulcera eluant, detergant, mundificent. 3. Demum, quæ pristinum partibus laxioribus tonum restituant.

Itaque 1. Exhibeatur aliquandiu, vel semel in die & mane; vel bis, mane atque sero, lac asininum, caprillum, aut vaccinum: Primum quidem & alterum purum & sincerum; tertium vero vel sincerum & impermixtum, vel æqua parte decocti hordei, aut graminis, aut radicis symphyti alteratum, prout ægro lubitum fuerit aut Medico visum. Quæ curatio utrique gonorrœæ adhibenda sit?

2. Deinde poterit æger cum regimine ad libras tres quatuorve mane jejuno ventriculo, per dies quindecim aut viginti, aquas minerales acidulas vitriolicas chalybeatas, ut *les eaux de Forges, de Capverd. de Passy &c.* quales nullibi non scaturiunt, & quæ in Galliis nostris præsertim frequentes sunt.

3. In usum veniant balsamica, quæ latentes in urethra exulcerationes detergant & ad cicatricem ducant. Præstant autem inter cætera balsamum Copaivanum & Canadense cujus alterutrius guttæ sex, octo, vel duodecim possunt alternis diebus per hebdomadem unam aut alteram devorari, cum pulverato saccharo in boli speciem conformatæ. Juxta Frideric. Hoffmannum, *in Clavi Pharmac. Schroderiana, Lib. 3. cap. 13. art.* 158. *Saccharum Saturni in ole terebinthina solutum & leni calore cinerum digestum egregium & fere divinum præbet in gonorrhœa remedium, in primis si aliquid addatur camphoræ.* Illius dosis est aliquot guttas in idoneo vechiculo.

4. Intus assumantur astringentia ex blandiorum genere, quæ ulcerata loca exsiccent, & relaxata denent atque constipent, ut 1. Haustus Teiformes ex infusis foliis menthæ, marrubii, agrimoniæ, plantaginis, rosarum, bursæ pastoris, pilosellæ, salviæ, melissæ, vitis; capreolis ejusdem, aut summitatibus rubi. 2. Aqua composita menthæ a Josepho Quercetano descripta in *Phamarcopœa Dogmaticorum restituta* & a Lazaro Riverio sæpius laudata ad gonorrhœas contumaces. *Observat.* 25. *&* 36. *Centuriæ primæ*, *& Observat.* 30. *&* 74. *Centuriæ* 2. cujus descriptio infra *Cap. XII.* proponetur: Aut aqua destillata ex fructibus brulci, quam laudat Samuel Formius Chirurgus Monspeliensis, 47. *Observationum* quas cum Riverio communicavit. Aquæ utriusque dosis est ad cochlearia duo mane jejuno ventriculo per dies aliquot. 3. Opiatæ sive boli ex coralliis præparatis, terra Japonica, vulgo *Catechu* sive *Cachou*, balaustiis, malicorio, sanguine draconis, terra sigillata, bolo armena, lapide hæmatite, alumine dulci, cornu cervi usto, ebore, osse sepiæ, camphora, & præsertim croco Martis astringente, quorum singulorum dosis est a gr. x. ad xx. Celebrantur ad eumdem usum in Pharmacopœa Bateana pilulæ decreta Palmarii ad ℈j. vel ij. pro dosi quali-

bet, quarum dispensationem infra vide ad *hujus Libri* calcem. 4. Conserva astringentes, ut rosarum rubrarum, cydoniorum, fructuum cynosbati; foliorum methæ vel rutæ, prunorum sylvestrium, & præsertim fructuum brusci, quarum dosis est a ℨj. ad ij. si seorsim præscribantur.

5. Prodest etiam aqua Rabelii, cujus parandæ ratio infra proponetur *Cap. XII.* Solet autem hæc aqua ad gratam aciditatem instillari guttatim libræ i. aut libris ij. ptisanæ vulgaris, quæ per dies aliquot continuos addito syrupo quocumque, *v. g.* capillorum veneris, vel violaceo, exsorbendæ offeruntur per intervalla mane quidem jejuno ventriculo, vel post meridiem sed longissime a pastu. Potest etiam aqua eadem ambra grisea vel myrrha impraegnari ex methodo infra proponenda *Cap. XII.* & ad guttas vj. viij. x. exhiberi quotidie per dies aliquot in bolo aut vehiculo qualicumque; quo remedii genere ab egregio Viro narrari memini gonorrhœam habitualem nuper felicissime curatam fuisse, cui reprimendæ cætera remedia imparia fuerant.

6. In urethram in viris, in fœminis in vaginam immittantur syphonis ope injectiones ex infuso decoctove eorumdem remediorum in aqua calcis secunda; vel ex dissolutione lapidis styptici, qui vulgo *de Verny* dicitur, cujus processum infra describemus ad hujus Libri calcem, aut lapidis medicamentosi Crollii. Sed ea caute & parce adhibeantur velim, ne acrimonia phlogosin excitent, vel repentina nimiaque adstrictione prostatarum & vesicularum seminariarum emissaria nimium constipent.

7. Denique si laxitas in causa fuerit, cur oscula ductuum seminariorum præter naturam hiantia seminalem humorem, quem laxius concludunt, stillatim profundant, proderit embrochen aut balnea aquarum thermalium, ut sunt *les eaux de Balaruc*, *de Bourbon*, *de Barege*, *d'Aix la Chapelle* &c. experiri, quæ ad partium tonum firmandum efficaciter valent.

§. II. PORRI VENEREI.

II. Porri venerei aliquando non decidunt, & quare? II. Porri venerei, qui in partibus pudendis insident, cum recentes, exiles, molles sunt, exterminato per hydrargyrosim seminio venereo unde pronati fuere, solent aliquando marcescere, arefieri & sponte decidere. At contra nonnumquam, præsertim si crassiores, duriores, & altius radicati fuerint, etiam post hydrargyrosim legitime administratam integri permanent, quod nutrimentum pediculo succoso jugiter in illos illabatur; haut dispari modo ac in verrucas quarumcumque partium solet illabi, quæ luem veneream causam non habent.

Qua ratione curandi sint si post hy De futuro porrorum exitu haud difficile est judicium ferre, dum hydrargyrosis ad finem jam properat, atque adeo naturæ viribus & remedii efficaciæ permittendi, si spont videantur delapsuri Sin aliter, 1. Forfice proxime

xime ad cutim resecandi sunt, ac si basis mollis fuerit utendum emplastro confecto ex æquis partibus emplastri Vigonis quaduplicato Mercurio, & emplastri Diachyli cum gummis, quo promoveatur blanda suppuratio & absoluta callorum resolutio, si qui forsan exigui basi substrati sint, priusquam recissorum pororum plagæ cicatrice solidescere permittantur. drargyrosim remaneant?

2. At vero si basis durior sit, & multis, duris, altisque callis obsita, tunc ut supra dictum est *Lib. III. Cap. 9.* leves in vicinia inunctiones mercuriales identidem reperendæ, & resectis porris superimponendum unguentum basilicum cum addito præcipitato rubro, ut callis partim erosione, partim resolutione sensim evanescentibus emollita ulcerum ora possint sine periculo recidivæ in cicatricem duci.

3. Imo vero possunt, si ita videatur, efficaciora cathæretica in usum advocari, qualia supra proposuimus *loco jam laudato*; sed raro vel fere numquam accidit, ut iis opus sit post hydrargyrosim rite administratam, cum legitimus inunctionum usus plerisque callis certam & efficacem medicinam jam attulerit.

§. III. PHIMOS ET PARAPHIMOSIS HABITUALIS.

III. Contingit aliquando in viris, quibus tumuit balanus aut præputium ab ulcusculis venereis, & qui ideo phimosim vel paraphimosim experti sunt, ut curatis ulcusculis; imo etiam exterminato morbi seminio usu mercurialium inunctionum, phimosis tamen aut paraphimosis habitualis remaneat, unde constrictum præputium deduci, aut corrugatum adduci non potest. Hoc utrumque infortunii genus frequens est quoties præputii tumor & diuturnus & skirrhodes fuit, in quo scilicet constrictæ vel corrugatæ præputii fibræ impacta limpha turgent ita indurata, ut Mercurii efficacia eludatur. III. Phimosis & paraphimosis habitualis in viris

Adest & in fœminis quadumque morbus tum natura, tum causa proxime congener, nempe præternaturalis coarctatio muliebrium, maxime ostii vaginæ, seu phimosis habitualis constrictione vel coalitu inducta. Causa utraque familiaris est fœminis, quarum vulva ac vaginæ principium ulcusculis venereis multis, spissis, profundis, callosis male affecta fuerunt; neutra vero adhibito etiam Mercurio fere unquam cedit. Phimosis in fœminis.

Id mali in utroque sexu natura leve est, & facile tolerari potest, ut quod nec periculum vitæ nec gravem molestiam inferat. Attamen cum generationis operi officiat, si medicinam ideo facere lubeat sequenti methodo facienda est.

1. Paretur decoctum mucilagineum & emollies ex radicibus althææ, nymphææ, liliorum alborum; foliis brancæ ursinæ, malvæ; feminibus lini, psylli &c. in quo tepente penis totus intingatur per horam unam aut alteram bis in die. Reliquo diei tempore totum penis caput cataplasmate ex Methodus medendi utrique cum in

viris, tum in fœminis. pulpa radicum, foliorum, seminumque decoctorum circumtegatur; aut saltem tepide foveatur linteis decocto illo madidis, sæpiusque renovandis. Imo vero in phimosi decoctum idem subter præputium syphone infundendum est, ac in primam, qua præputium dehiscit, intrudendus penicillus, vel tenuis spongia, quæ eodem decocto perfusa sint, ut ea ratione corrugatæ præputii fibræ decoctum alte, perpetuo, undique imbibant, quo tandem mollescant & relaxentur.

2. Similiter in fœminis debent muliebria ac vaginæ principium decocto eodem sæpius in die foveri, atque pulpa plantarum seminumque decoctorum linteo obducta in formam pessarii, aut quod plerumque expeditus est, pessarium linteum, vel spongia decocto illo emolliente imbuta in vaginam immitti, ut hac opera constrictæ partes humere emolliente jugiter madeant & humescant.

3. Emollita semel loca mechanica quavis arte caute tamen dilatanda sunt, ut nativæ amplitudini sensim reddantur: Nempe in parapimosi subter præputium pone glandis coronam corrugatum, quod manu sinistra molliter retinendum est, balanus blande intro repellendus, præputium antrorsum simul adducendo, & illius rugas paulatim explicando. In phimosi vero rima; qua præputium pervium est, paulatim amplianda est speculo ani, quod summo apice primum introductum, dein pedetentim explicatur. Demum in fœminis constrictum vaginæ principium, intruso ani vel matricis speculo, gradatim dilatandum est simili methodo, quæ singula pluries sed modice & caute repetenda sunt; donec emollitione & distractione alternantibus corrugatæ partes pristinæ amplitudini sensim & sine sensu restituantur.

4. Quod si ea non succedant, sectione utendum est, nempe in paraphimosi plicæ corrugati præputii hinc & inde perpendiculari & satis alta plaga incidendæ, ut laxatum præputium libere adduci: In phimosi vero annulus constricti præputii hinc & inde forsice dissecandus, ut præputium deduci possit. Solent autem in utroque casu penis latera ad lectionem eligi, quod anatomia compertum sit illa paucioribus & tenuioribus vasis sanguiferis perlui, unde minoris hæmorthagiæ periculum. Cæterum vulnerata loca ex artis legibus curanda sunt, primum digestivo, & dein balsamo Arcæi, diligenter cavando ne cicatrix in angustias contracta præputii deductioni & adductioni obesse, & morbum renovare possit.

5. In mulieribus sectioni nullus locus est, nisi aperte liqueat phimosim pendere a coalitu laterum vaginæ vel vulvæ, quæ possint proinde sine periculo sectione divelli. Sin aliter a sectione omni abstinendum est, neque enim licet tunicas vaginæ in annulum corrugatas & constrictas temere medias discindere plaga difficilis futura sit, cum cicatrix plagæ inducenda locum denuo coactatura sit. Sed quid in his diutius morar; Quasi vero mulieres illæ, quæ in venerea palæstra jampridem meruere, nostra curarent

con-

consilia, opemque implorarent, & non mallent ementitam illam virginitatem incauto cuidam, sed opus strenuo juveni concedere, cui se pertundendas præbeant.

§. IV. CONDYLOMATA ET CRISTÆ.

IV. Spes nulla est fore ut condylomata, cristæ, fraga, mora, fici, mariscæ, cæteræque id genus excrescantiæ, quæ ab impura venere adnascuntur ano vel pudendis, usu mercurialium inunctionum marcidæ & extenuatæ sponte unquam desidant; quippe quod lato, crasso, succoso pediculo radicatæ nutrimentum uberius accipiant. Quocirca abjecta omni cunctatione, in hydrargyrosi ipsa, cum ad exitum vergit si æger viribus satis valeat; si vero infirmus sit post instauratas vires aliquot dierum induciis, deradendæ & detondendæ sunt quam proxime ad cutim; calli, si qui in basi subsint, carhæreticis exedendi vel igne adurendi; demum plaga superstes suppuranda, detergenda & cicatrice obducenda est ex artis legibus, quas supra proposuimus *Lib. III. cap.* 10.

Condymata, cristæ, & excrescentiæ cæteræ tum pudendorum tum ani adversus hydrargyrosim plerumque contumaces sunt; & quare?

§. V. FISTULA ANI, ET LACRYMALIS.

V. Idem esto judicium de fistula eni, quæ a lue venerea ortum habet. Later aliquando inter ipsas ani sicos mariscasve, aliquando vero absque lxcrescentiis ullis tacitos agit cuniculos, sed ideo in utroque casu hydrartyrosi cedere perinde nescia est, quod pus saniesve, quæ sinuum anfractus sipplent, cum purgari & extergi nequeant, virium perpetuent. Idcirco omili quoque methodo, dum hydrargyrosis ad exitum properat, vel salgem postquam æger viribus infirmior ab hydrargyrosi aliquantisper convaeuit, ani fistula sinubus omnibus diligenter prius exploratis incidenda est; putrida & ulcerata labra resecanda; profundiores calli, si qui forte adsint, vel summis forficibus statim exscindendi, vel cateriticis paulatim absumendi; denique vulnus emollitum suppuratum, detersum, mundificatum ad optatam cicatricem deducendum est, qua de re consuli velim Auctores, qui de Chirurgicis operationibus nuper scripsere, vel si lubuerit, Diatribam quam *de ani fistula* publici juris olim ipsi fecimus

V. Fistula ani contra Mercurium pervicax sectione curanda est.

Quæ autem de ani fistula dicta sunt modo, debent eadem intelligi de fistula lacrymali sive Ægrilope, si a lui venerea ortum ducat, cui curandæ manum prius admovere nefas est, quam seminium venereum, quo fovetur, hydrargyrosi profligatum fuerit.

Idem dicendum de fistula lacrymali.

§. VI. DOLORES RHEÆMATICI ET ARTHRITICI.

VI. Experientia notum est dolores rheumaticos, arthriticos, & ischiadicos,

VI. Dolores rheu

matici & arthritici foventur a triplici causa contra Mercurii efficaciam.

dicos, tum cum maxime a seminio venereo produci creduntur, plerumque tamen legitimæ hydrargyrosi superesse, dum cætera luis symptomata avanescunt: Quod videtur a triplici causa pendere, 1. Ab acrimonia, quam sanguis ab admixto contagio venereo contraxit, unde salsior acriorque limpha tendineis fibrosisque partibus infunditur: 2. A viscidítate nimia sanguinis & limphæ, unde tardius per angusta partium vasa circulantur, & in iisdem hærent stagnantque facilius: 3. Ab atonia & laxitatorum, tendinum & musculosarum tunicarum staminibus, unde futuræ salsioris limphæ stagnationi facilius patent.

Hinc ergo liquet ad dolores illos, qui curato morbo venereo superstites sunt, leniendos, vel quod pluris interest, discutiendos, vitiis sanguinis & limphæ, ac atoniæ tendinarum fibrosarumque partium occurendum esse.

Eorumdem therapeia.

Itaque 1. Præmissis universalioribus remediis, conducunt in salsa & muriatica sanguinis dyscrasia, 1. Omnia lactis genera, ut asininum, caprillum, vaccinum; semel, bis in die, pro omni alimento, per duos, pluresve menses; modo ventriculus digerendo par sit: 2. Juscula ex pullo gallinaceo juniore, vel frustulo carnis vitulinæ cum herbis temperantibus, cichorio silvestri, borragine, scolopeddrio, fumaria, agrimonia, pimpinella, nasturtio aquatico &c. 3. Aquæ minerales acidulæ per plures dies epotæ ad libras ij. vel iij. iv. ve qualibet die.

2. Conferunt in viscida sanguinis constitutione, 1. Blanda fudorifica, quæ sanguinem atterant, & excedentem sanguinis muriam diuresi vel diaphoresi excludant, ut decocta & bocheta ex lignis, corticibus, radicibusque sudorificis, ut ex ligno Guaiaco & sassafras; cortice Guaiaci; radicibus Chinæ, salsæ-parillæ &c. quorum duo vel tres haustus absorbentur in die per hebdomadas duas. 2. Juscula ex viperis vel colubris quæ per dies 14. vel 20. repetuntur cum debito regimine.

3. Quod si ea sanguinis vitia, acrimonia nempe atque viscíditas una concurant, tunc necessum est proposita quoque remedia conjunctim vel alternatim exhiberi. *Conjunctim* quidem, ut si lac decocto sudorifico alteretur, aut si horis serotinis jusculum ex vipera, matutinis lac præbeatur: *Alternatim* vero, ut si sudorifica decocta vel viperina juscula lacti jusculisque temperantibus; lac vero jusculaque temperantia decoctis sudorificis, jusculisque viperinis per vices succedant.

4. Dum hæc intro adhibentur, ut emendentur vitia sanguinis, extus faciunt ad firmandum partium dolentium tonum 1. Fricationes siccæ cum panno laneo molliore ad cutis ruborem: 2. Inunctiones multigenæ cum axungia ursi, taxi, viperarum, serpentum humana &c. cum oleo chamæmelino, laurino, anethino, rutaceo, scorpionum Matthioli, catelorum, lumbricorum, nucistæ, laterum sive philosophorum &c. cum sapone duro & spiritu vini vel aqua vulneraria &c. cum balsamo tranquillo, & aliis hujus generis sexcentis:

3. Exer-

3. Exercitationes jejuno ventriculo ad madorem usque: 4. Usus quotidianus subuculæ lanæ quæ ad cutim proxima sit &c. quæ si irrita sint aut minus efficacia ad embroches, balneaque thermarum, præsertim earum quæ sunt e sulfurearum genere, confugiendum est, quasi ad sacram anchoram.

5. Cæterum diligenter inquirendum est, num dolores illi qui curatu difficiles sunt, a seminio scorbutico forte proveniant, de quo conjectura erit ex ulcerosa gingivarum putredine, aut ex rubris, violaceis, nigris tibiarum maculis & vicibus; quæ si appareant, iis remediis potissimum insistendum erit, quæ adversus scorbutum efficacius valent, de quibus supra hujusce Libri *Cap. 6.* §. 3. *art.* 3. *n.* 5. iis tamen non omissis, quæ modo proposuimus.

§. VII. HERPETES ET LICHENES.

VII. Nec dispari fere methodo herpetibus, lichenibus, impetigini, cæterisque cutis vitiis medendum est, si post usum hydrargyroseos permaneant, quod non rarum; aut quod frequentius est, si per intervalla renoventur. Nam cum utrumque repetendum sit, ut de doloribus modo dicebamus, 1. Vel ab acrimonia sanguinis, atque adeo humoris sebacei & mucosi, quibus cutis jugiter madescit: 2. Vel a viciditate eorumdem humorum, præsertim quæ cum acritate conjuncta sit: 3. Vel ab ulcerosa mollitie glandularum corporis reticulati seu mucosi, & superjectæ cuticulæ, quæ vitiosos succos a sanguine facile imbibant *filtri* instar, consequens est ad affectiones illas cutaneas radicitus curandas adhibenda esse. VII. Herpetes & lichenes.

1. Eadem remedia, quæ modo proposuimus adversus eadem sanguinis vitia, humorumque qui a sanguine scaturiunt, acrimoniam scilicet aut viscididatem morbosam. Quomodo curandi.

2. Cum iisdem jungenda esse, quæcumque contra cutis vitia valent, si illinantur, ut sunt succi expressi e radicibus lapathi acuti, ciclaminis, foliisque arthemisiæ, & nicotianæ; aqua calcis, aqua sale marino saturata; oleum carthæ, tritici adusti, tartari per deliquium; lana succida ad nigrorem in olla clausa torrefacta, pulverata, & in aqua rosorum diluta; præcipitatum rubrum vel album cum *pomata* quavis permistum, ea dosi quæ idonea visa fuerit; aqua phagedænica &c. quæ quidem, ut gradu varia sunt, sic etiam majore vel minore cautione debent admoveri.

§. VIII. RHAGADES MANUUM.

VIII. Raro & insolenter accidit in iis, qui se corpusque molliter curant, ut volæ manuum plantæque pedum ullis unquam deturpentur rhagadibus in lue venerea, propterea quod manuum pedumque cutis sæpe lota, VIII. Rhagades manuum.

nec

nec labore attrita tenuior est molliorque, quam ut in fissuras dehiscat Contra vero id mali haud infrequens est in iis, quibus manuum volæ, pedumque plantæ squallore & labore ita occallescunt & exsiccantur, ut rimas sponte agant, quæ affluxu virulenti humoris in dies ingravescunt.

Curantur iisdem remediis ac herpetes.

Adversus rhagades, si quæ hydrargyrosi supersint, utilia sunt remedia omnia, quæ mox contra herpetes proposita sunt, quibuscum videlicet rhagadia natura & causa proxime convenire certum est. Inter hæc autem præsentissima sunt præcipitata Mercurialia omnia cum pomata quavis admixta, majore vel minore dosi pro diversa morbi malitia.

§. IX. ULCERA CONTUMACIA.

IX. Ulcera contumacia ex quatuor causis.

IX. Solent ulcera, quæ in diversis corporis locis fiunt a phymatis, nodis, gangliis, gummatisve abscedentibus, & quæ proinde a venerea causa certissime proveniunt, post adhibitam etiam hydrargyrosim cicatricem tarde trahere, nec si ampla fuerint, sanari plerumque nisi satis longo post intervallo.

Modo tamen ulceris confinia mollia neque valde caleant, neque intense rubeant, neque insigniter tumeant; modo caro, quæ ab ulceris fundo succrescit, firma, densa, granosa, roseique coloris sit; modo demum pus, quod ab ulcere manat, paucum, spissum, læve, album sit, & limphæ nutritiæ seu rori partium simillimum, res salva est. Hæc enim indicant ulcus ad curationem feliciter quidem tendere, sed ut coalescat, paulo longiore temporis mora opus esse, facile & tuto concedenda.

Sin vero hæc contra ac dico, essent omnia, vel saltem pleraque, gravis inde noxa foret, & quæ perdifficilem curationem habitura esset. Solent autem ulcera istiusmodi, quæ post exterminatum virus chironia & dysepulota sunt, quadruplicem causam agnoscere, 1. Sinus & cuniculos per vicina ulcerum labra latenter suffossos, unde pus fœtidum jugiter effluit: 2. Cariem subjecti ossis, unde purulentum ichor perpetim manat: 3. & 4. Morbificum in sanguine seminium scorbuticum strumosumve, quibus inficitur limpha nutritia, quæ ad reparandum ulcus appellit, unde certa pernicies ulceri continuo affertur.

Prima causa dignoscitur tumore, dolore, calore, rubore, renitentia partis cujusdam ulceri confinis; affluxu puris aut purulenti ichoris, dum pars illa de industria premitur; denique specillo, quo suspensa manu per obvium ostium introducto sinus latentis situm, altitudinem, directionem explorare facille est.

Patet altera, si labra, neque tumeant, neque doleant, neque renitantur, & ulcus tamen cicatrici repugnet; si ulceris fundus licet detersus spongiosa, molli, facile in putredinem colliquescente carne oppleatur,

&

& ichore fœtido perpetuo madeſcat; demum ſi viſu vel ſpecilli attactu palam ſit os ſubjectum nudatum, ſcabrum, aſperum, inæquabile, foraminulentum, uno verbo carioſum eſſe.

Tandem innoteſcunt tertia & quarta ſignis, quæ ſeminium ſcorbuticum vel ſtrumoſum ſolet indicare: *Scorbuticum*, ſi gingivæ fœteant & putreſiant, aut ſi tibiæ maculis conſperſæ liveſcant: *Strumoſum*, ſi ulcus in glandulosa parte inſideat, ſi ulceris baſis skirrhodes ſit, ſi glandulæ aliæ, ſive ulceri confines; ſive in aliis locis ſitæ, ſimili tumore skirrhode laborent. Quomodo prime ex illis cauſis medendum ſit.

De tribus ultimis cauſis mox agemus articulis ſequentibus. Nunc de prima tantum cauſa ulceris Chironii queſtio eſt, nempe de fiſtuloſis ſinubus.

Certum eſt & indubitatum Chirurgiæ axioma vulnera ulcerave tutius, citiuſque numquam ſanari cæteris paribus, quam dum recluſis receſſibus cunctis omnia ſunt in propatulo, & ita obvia ut pus nullibi lateat, ſingulaque loca ſuppurari, detergi, elui & mundari facile poſſint.

Itaque 1. Si commode fieri poſſit, ſinus omnes quanticumque ſint incidendi, forſicibus quidem ſi cutanei; ſcalpello, *biſtouri* dicto, quod ſpecillo ſulcato in ſinus immiſſo regatur, ſi altiores fuerint; labraque pendula hinc & inde reſecanda, ut ad fundum facilior pateat aditus.

2. Præſtat tamen aliquando, ut ſectioni parcatus, ſi longior ſinus ad oppoſitam partem proxime attingat, ex adverſo aperturam facere, unde gemina pateat via puri exiturienti, faciliſque ſit ultro citroque commeatus, ut omnia poſſint injectionibus probe elui, & immiſſis medicaminibus facile detergi.

3. Quod ſi ulceris ſitus, partiumve adjacentium natura neutrum permittat, ſaltem neceſſe eſt oſtium ſinus ita dilatare ſcalpello hinc & inde, vel admotis cathæreticis ita ampliare, ut fundus oculis, digitis, remdeiis facile obvius fiat; affectamque partem ita deligare, & in eo ſitu retinere ſi liceat, ut a fundo ſinus in plagam via declivis ſit puri effluxuro.

4. Iis ita comparatis tota ulceris facies ex arte ſuppuranda digeſtivo ſimplici, vel cum oleo hyperici, imo cum tinctura myrrhæ, ſi odorem ſpiret fœtidum & graveolentem ac colorem ſublividum præ ſe ferat. Poſtea iteratis injectionibus eluenda, nempe decocto hordei cum melle roſaceo, decocto agrimoniæ, hyperici, betonicæ, bugulæ &c. & balſamo Arcæi curanda, quorum ſi carnes luxuriaverint, proderit admiſcere balſamum viride Metenſe. Quod ſi carnes molliores & fungoſæ videantur, reprimentur pulvere inſperſo aluminis uſti, vel levi attactu lapidis infernalis, ac demum cicatrix advocabitur appoſitione linamenti carpti, aut uſu pulveris terebinthinæ coctæ, cæterorumve epuloticorum.

5. Dum ea extra geruntur, intra adhibenda ſunt quæ ad corrigendam ſanguinis dyſcraſiam faciunt, nempe epiceraſtica ſeu temperantia & edulcantia, ſola ſcilicet, qualia modo propoſuimus *hujus Capitis* §. 6. ſi piſcraſia

sia salso-muriatica sit; edulcantia vero cum diaphoreticis & attenuantibus permixta, qualia protulimus *ibidem*, si ex acri oleosa sit viscidaque.

6. Profuit aliquando labra, confiniaque ulcerum chironiorum, quæ a seminio venereo ortum primum habuerunt, unguento mercuriali identidem illinere, quod callos, si qui adsint, resolvit, quod vitia limphæ ad ulcus confluentis emendat, ideoque ad laborum mollitiem & cicatricis progressum utilissime confert.

7. Denique in ulceribus chironiis, quod de doloribus quoque & herpetibus, qui post curatam luem veneream supersunt, volumus intelligi, utile est fonticulos occipiti, brachiorum aut poplitum alterutri inurere, qui partem acrioris limphæ educant, vel avertant saltem ad effecto loco.

§. X. CARIES OSSIUM.

X Ossium caries, & diversæ cariei species.

X. Caries venerea, qua ossa tentantur, hydrargyrosi etiam rite administratæ raro sponte cedit; nec sane mirum cum ad ejus curationem opus sit & operosiore therapeia, & diuturniore temporis intervallo.

Os carie affectum modo carne & periostio plane denudatur & oculis ipsis obvium est: Modo contra carne tegitur, sed molli, fungosa, sanguinolenta, quæ nunc rubicunda est, nunc albida, nunc sublivida, & quæ subjecto ossi non adhærescit. Prior manifesta; posterior occulta caries dicitur, sed quam tamen dignoscere facile est ex natura carnium, quæ ulceris fundum replent; ex ichore graveolente, quod eodem confluit; demum quæ certissima exploratio est, ope specilli, cujus attactu liquet os subjectum detectum & nudum esse atque cariosum.

Hoc utrumque cariei genus in duas species subdividendum est in praxi, alteram, in qua ossis superficies suo quidem periostio nuda est, arida, exsucca, sanguini aut limphæ nutritiæ admittendis inepta, sed in qua nulla apparent manifestæ erosionis signa, & illo *ossis exarescentia*: Alteram, in qua ossis superficies scabra, inæquabilis, aspera est, imo non raro varie foraminulenta, atque adeo in qua conspicua sunt erosionis indicia; & hæc *caries* vere dicitur. Ambæ diuturnitate tantum differunt invicem; illa enim recentiorem, a qua levior labes; hæc vero antiquiorem causam habet, a qua labes gravior illata est.

Remedia cariei.

1. In utraque, si caro semi-putris cariosum locum contegat, vel scalpello ita deradenda est, modo commode possit, vel admotis cathæreticis ita absumenda, ut os nudum oculis usurpetur & adhibendis remediis obvium sit.

2. In priore cariei specie sufficit plerumque, singula quaque curatione ossi imponere penicillum linteum imbutum aqua vitæ; spiritu vini; tinctura myrrhæ, aloes, euphorbii &c. vel inspergere pulverem radicis

ireos

ireos Florentinæ, aut pulveratum euphorbium, aut ad summum identidem infundere guttas aliquot olei Guaiaci, aut quæ efficacior est, dissolutionis Mercurii in aqua stygia.

3. In posteriore vero necessum est cauterium actuale admovere, quo facies ossis, quæ cariosa est, deuratur. Sed cauto opus est. 1. Ut labra ulceris linteis aqua madidis prius contecta adversus ignis vim muniantur: 2. Ut media ossis cariosi pars, ubi labes maxima, paulo fortius, debilius vero ejusdem ambitus comburatur: 3. Ut ustionis intensio, quæ pendet tum a gradu caloris, tum a mora temporis per quam cauterium admovetur, morbi gradui respondeat, scilicet major minorve sit pro diversa cariei altitudine, pro diversa cariei ficcioris vel humidioris natura, pro diversa ossis qualitate, ut magis vel minus spongiosum est.

4. Lamella ossis, quæ cariosa est, remediis vel igne exsiccata aliquanto post tempore ab osse subjecto sponte secedit seu *exfoliatur*; nempe constipatis in hunc modum & arefactis illius lamellæ fibris, necessum est omne sanguinis ac limphæ commercium intercipi inter hanc quæ plane emortura est, subjectasque ossis lamellas quæ vita fruuntur; quapropter cogitur limpha nutritia jugiter appellens, cum ulterius progredi nequeat, subter lamellam guttatim colligi, & in carnem sensim efflorescere, firmam; densam, granosam, candidam, ab ossis sani facie pullulantem, eique firmiter adhærescentem, qua succrescente os cariosum a subjecto sensim divellitur, tanto quidem facilius quod lamella illa exsiccatione in brevius spatium contracta locum, quem antea occupabat, iam laxius repleat, atque adeo possit e sede facile deturbari.

5. Donec optata cariosi ossis exfoliatio successerit, ulceris labra continenda sunt, ne fundus importuna carne oppleatur. Solent in hunc finem admoveri penicilli e linamento sicco, vel si caro nimium luxuriet, unguento fusco imbuti, quod fit ex unguento basilico cum addita præcipitati rubri dosi varie varia, prout usus fuerit.

6. Verum ubi primum delapsa cariosa lamella locum cesserit carni ab osse sano succrescenti, quæ cum ulceris labris consociari possit, res tota naturæ viribus permittenda est, cavendo tantum, ut caro, si mollior sit aut præcipitantius excrescat, arte reprimatur, nempe alumine usto, aqua calcis, aqua phagedænica, unguento ægyptiaco, balsamo viridi Metensium, balsamo fusco de quo mox, cæterisque similis efficaciæ.

7. Interea toto curationis stadio, 1. Dyscrasia, si qua sanguis forsan peccaverit, iisdem remediis emendanda est, de quibus supra, nec semel. 2. Æger parce nutriendus, nempe solis jusculis aut dilutioribus panatellis: si a febre non vacet; ossis vero, vel quod præstat, lacte vaccino, si febre careat: 3. Inurendus unus aut alter fonticulus, ut pars peccantis limphæ abducatur: 4. Cæteraque omnia auxiliorum genera adhibenda, quæ alime-

mentorum concoctioni, sanguinis integritati & animi corporisque quieti possunt conducere.

8. Caeterum, si caries in majoribus artuum ossibus ad medullam usque penetraverit, necesse est non modo affectam ossis partem terebra pluribus in locis perforari, ut extenuetur, sed etiam intermediam intercapedinem, quae inter foramina interjicitur, scalpro ope mallei plumbei comminui & dissipari, ut facili expedita via possint tum emitti pus & sanies, quae intus latebant; tum injectiones & unguenta immitti, quibus medullaris ossis cavitas eluatur, detergatur, mundetur. At vero simul curandum est, ut dum ossis medulla ad sanationem properat, exfoliatio promoveatur in toto ossis ambitu, ne quid curationem retardet, & ut consociatis carnibus, quae undique succrescunt, possint, omnia ad cicatricem pari passu tendere, cujus firmitati consulendum erit iisdem cautionibus, quas modo recensuimus.

§. XI. SCORBUTUS.

XI. Scorbutus cum lue venerea conjunctus hydrargyro si non debellatur.

XI. Scorbutus & Strumae, quae cum syphilide aliquando conjunguntur, hydrargyroseos efficaciam non sentiunt, vel sentiunt parum; neque enim morbifica seminia, quibus inducuntur, Mercurio ceu remedio alieno & minus idoneo cedere apta sunt. Permanent ergo post hydrargyrosim ambae illae affectiones suis propriisque remediis debellandae, sed jam mitiores, deposito scilicet connubio, quod cum seminio venereo intercedebant.

Uterque morbus natura gravis est, & difficilem tum explicationem, tum curationem habet; ideoque consuli velim Auctores illos, qui de utroque argumento speciales Tractatus edidere: Neque enim permittit instituti operis ratio, ut a proposito longius divagemur, & satis futurum esse arbitramur, si ea paucis afferamus remedia, quae ad curandos & debellandos morbos illos hactenus maxime comprobantur.

Quibus remediis mitigandus sit, si sanari non possit?

1. Scorbutus affectus est plerumque indelebilis, remediis saltem quibus nunc valet medicina; quem proinde mitigari quidem, debellari vero numquam perfecte videas, praesertim si diuturnitate invaluerit. Jam supra hujus Libri *Capite* 6. §. 3. *n.* 5. proposuimus therapeuticam methodum omnium quas novimus efficacissimam ad scorbutum reprimendum ante ydrargyrosim, quando contigit ut cum lue venerea coniungatur. Haec eadem perinde conducit leniendo & curando scorbuto; si qua post hydrargyrosim sui praebeat indicia, atque adeo inde repetatur velim.

2. In summa tria sunt medicinarum genera quae in praesente casu caeteris praestant. Prima est ptisana hydrotica ex lignis radicibusque sudorificis decoctione, ut artis est, parata, sine senna vel cum senna pauco, quae tamen a vulgari in eo differat, quod isti radix raphani rusticani incocta

sit

sit ab ℥ ß. ad ℥ j. pro libra qualibet decocti. Huic ptisanæ, quæ bis in die mane scilicet & sero exhibetur, tanto diutius insistendum est, quod blande agat, nec ullam vel saltem levem catharsim moveat.

3. Altera est lac vaccinum succo depurato cochleariæ vel becabungæ alteratum, bis in die mane & sero exhibendum ab ℥ viij. ad lib. j. per plures menses, modo ventriculus lactis patiens sit.

4. Tertia est julepus e succis expressis & depuratis foliorum scordii, alliariæ, scorodoniæ &c. aut si succi desint, ex intenso earumdem plantarum decocto ab ℥ ij. à ℥ iv. aut vj. cum infuso cortice winterano vel cassia lignea, additoque syrupo fumariæ vel de quinque radicibus ad ℥ j. aromatisatus, & alternis diebus repetendus per dies bis septenos. Debent autem allata remedia, quanquam invicem subcontraria videantur, pluries alternare, donec scorbuticum seminium vel diaphoreticis attritum, & diapnoe, sudatione aut diuresi eliminatum; vel usu lactis irretitum & edulcatum fuerit.

§. XII. STRUMÆ, *sive* SCROFULÆ.

XII. Strumæ sive scrofulæ scorbuto difficultate vix cedunt, cedunt tamen. Pendent a tumore glandularum limphaticarum sive conglobatarum skirrhode, vel saltem ad skirrhodem proximo, unde palam est. 1. A spissiore limpha & in glandularum anfractibus hærente induci; 2. Efficaciter impugnari non posse, nisi remediis diluentibus, liquefacientibus, attenuantibus, incidentibus, aperientibus &c. quæ crassiori limphæ nativam fluxilitatem, & stagnanti pristinum motum restituant.

XII. Strumæ hydrargyro si rarò dissipantur, si cum lue venerea coincidant. Sed suis propriisque remediis.

Inter illa locum habent, 1. Juscula ex plantis aperientibus, nempe radicibus cichorii silvestris, brusci, anonidis, eryngii, foliisque scrofulariæ, agrimoniæ, nasturtii aquatici, cum sale admirabili Glauberiano, vel arcano duplicato ab ℈ j. ad. ʒ ß.

2. Serum lactis depuratum ad ℥ viij. cum tartaro chalybeato solubili a gr. xx. ad ℈ j. aut floribus Martis antimonialibus a gr. x. ad xv. cum infusis asellis sive millepedibus vivis, n. xxx. demum cum succo fumariæ aut scrofulariæ ad ℥ ij. alteratum &c.

3. Aquæ mineral es, tum chalybeatæ, ut *les eaux de Forges*, *de Pougues*, *de Passy*, *de Spa*, *de Caransac &c.* tum etiam thermales sed sulfureæ, ut *d'Encausse*, *de Vichy*, *de la Motthe*, *de Bourbonne*, *d'Aix-la-Chapelle &c.*

4. Præparata varia e mineralibus, quæ aperiendi & incidendi facultate pollent, ut sunt martialia, mercurialia, antimonialia &c. ex quibus, additis purgantibus, boli, tabellæ, pilulæ confici solent.

5. Laudantur quasi specifica, 1. A Gabriele Fallopio radix rusci pulverata, & ad dosim drachmæ unius in vino epota cum radicis iridis pul-

veratæ granis x. per dies 40. 2. Ab Arnoldo Villanovano *Practicæ Medicinæ Lib. 2. cap. 5.* Radix scrofulariæ pulverata & ad dosim ℈ j. exhibita: 3. A Roberto Boyle, *de utilitate Philosoph. experiment. Part. 1. sect. 2.* Paronychia folio rutaceo, seu sedum tridactylites, in cerevisia tenui infusa & per aliquot dies potanda: 4. A Zacuto Lusitano, *Praxeos Medic. admirandæ Lib. 1. Observat.* 101. Unguentum ex radice bryoniæ, cujus formula prostat *Cap.* XII. *hujus Libri*: 5. A Medicorum turba decoctum spongiæ marinæ ad ℥ iv. vel cinis ejusdem combustæ in olla clausa ad ʒ ß vel lapis qui in spongia plerumque latet pulveratus & in vehiculo idoneo exhibitus ℈ j. ad ʒ ß. per plures dies; sed horum omnium penes Auctores sit fides.

6. Non ita pridem in Gallis increbuit ad curandas strumas quædam antimonii præparatio, quæ ad antimonium diaphoreticum proxime accedit, & quæ ab Empirico nescio quo *Rotrou* dicto, a quo primum usurpatam fuisse narrant, *Pulvis de Rotrou* vulgo appellatur. Proferetur ejusdem parandi processus in extremo hocce Libro, cum recta administrandi ratione; sed præmonitum Lectorem velim hoc remedii genus, ut cætera pleraque quæ vulgi præconio temere celebrantur, fama magis quam successu valere, ut ipse non semel expertus sum.

Caput XI.

De Affectibus pene desperatis, qui post hydrargyrosim aliquando supersunt.

Morbi insanabiles, in quos lues venerea aliquando degenerat, desidia vel temeritate ægrotantium.

QVÆ recensuimus hactenus mala omnia, imo pessima, sed tamen medicabilia: Quæ mox tractaturi sumus multo pejora, cum sint pleraque immedicabilia. In confesso est ea quidem produci summa vi veneni venerei, unde prima mali labes, quippe quo solidæ corporis partes irreparabili damno labefactantur: At vero neque minus constat, quantacumque supponatur vis seminii morbifici, produci eadem numquam sine supina ægrotantium culpa, qui socordia locum dant concepto contagio, ut vires acquirat eundo, ac in ossium medullas penetret, & intima viscera depascatur. Ipsi proinde ægrotantes infortuniorum suorum auctores sunt, ac calamitates maximas sibi pariunt desidia vel temeritate. *Desidia* quidem, si intempestive conctentur, neque Medicis auscultent, qui ut hydrargyrosi morbus ocyus profligetur urgent & instant summo cum studio: *Temeritate* vero, quoties verbis & promissis magnificis delusi Circulatoribus, Agyrtis, Empiricis sese credunt, quorum remediis seminium morbosum retundi forsan, debellari numquam potest.

§. I. TUMORES TESTIUM.

I. Tumores testium.

Inter infortunia hujuscemodi, quæ curationem non admittunt, numerantur I. Tumores testium, quicumque ad hernias humorales pertinent, ut

ut spermatocele, sarcocele, hydrocele, pneumatocele, kirsocele &c. de quibus supra *Capite III.* §. *V.*

Spermatocele, quæ cæterarum herniarum humoralium est veluti principium, causam habet geminam, nempe 1. Stagnationem seminis, quo spermatica testium vasa turgent, ut quoties fluxus gonorrhϾ injectione astringente, crapula, equitatione, coitione, febre &c. derepente supprimitur 2. Congestionem viscidioris seminis, quo vasa eadem offerciuntur, ut quoties a latente causa venerea sanguinis inficitur, semenque spissitudinem vitiosam inde nanciscitur.

Prior spermatoceles species, quæ in gonorrhœa frequens, levior est cum a stagnatione sola fiat; & ubi primum restituitur gonorrhϾ effluxus, data stagnanti semini via, plerumque sponte resolvitur. Posterior vero, quæ a lue venerea ortum habet, curatu difficilior est, quia semen tarde congestum, mora magis indurescit atque ideo difficilius discutitur.

De utraque fere desperandum est, si hydrargyrosis spem frustrata sit, cum sit experientia compertum tum semen humorum omnium, qui concrescunt, difficillime resolubile esse; tum inveniri vix posse remedium alterum, quod ad inspissatos humores eliquandos ac nativæ fluxilitati restituendos magis valeat, quam Mercurius ipse, qui jam incassum adhibitus fuit.

Tunc ergo spes quæ reliqua in eo tota sita est, 1. Ut diutissime repetantur inunctiones ex unguento mercuriali super scrotum, bis aut ter hebdomade qualibet, ad dosim ℨ j. quaque vice; vel si commodius forsan videatur, ut tumenti testiculo continenter admoveatur emplastrum de Vigo quadruplicato Mercurio, solum vel cum æqua parte diabotani subactum, quod mense quolibet vel etiam quinto decimo quoque die renovari necessum est; vel tandem ut apponatur cataplasma ex pulpis radicum coctarum Bryoniæ, cucumeris silvestris, & ireos, addito gummi ammoniaco in aceto dissoluto. Quibus remediis curandi sint, si curari possint?

2. Interim vero ne pondus testem aggravet, ac funiculum, ex quo dependet, nimium distrahat, unde tum doloris morsus, tum novum regressuris humoribus impedimentum, opus est ægrum uti subligaculo *suspensorio* dicto, cujus ope in appenso folle sive marsupio testis uterque sustineatur.

3. Porro sedulo cavendum, ne immoderato aut præpostero usu incidentium & resolventium interniorum aut externorum skirrhodes testis in abscessum abeat, quod ex præsentibus suppurationis signis palam foret; aut quod pejus est, carcinomatodem naturam paulatim contrahat, de quo conjectura esset ex repetita doloris lancinatione & varicosa venarum circumrepentium dilatatione. Proinde satius est malum, quod quantumcumque sit, præsenti periculo caret, fortiter pati, quam impotenti sanationis desiderio ea experiri remedia, quibus morbus desperatus fiat.

 4. Quod

4. Quod si nimia tumoris moles, aut durities quasi lapidea spem omnem præcidant futuræ resolutionis, si testis pondere nimio gravissimam exhibeat molestiam, si periculum sit ne malum a teste ad funiculum spermaticum, & inde ad abdomen usque procurrat, de testiculo exscindendo cogitandum est, præsertim si in suppuratum aut in carcinoma proxime degener sit.

5. Prius tamen caute attendendum est, utrum funiculus spermaticus, quem arteria venaque spermatica, vas deferens, limphaticæ venæ nonnullæ, nervus versus testem progrediens & suspensorius testis musculus componunt, mollis sit & naturalis status retinens? Sin aliter enim ab operatione prorsus abstinendum esset, cum palam sit ex calloso funiculi tumore morbum in abdomen usque prorepere, neque adeo rescisso teste posse ulla ratione penitus extirpari.

6. Numquam felicius succedit hæc operatio, quam si dorso amputandi testiculi prius apponantur frustula aliquot lapidis cauterialis ordinatim disposita, quibus tum scrotum, tum vaginalis tunica testis alte erodantur. Hinc enim educto sero & pure, si qua forte lateant, & contracto testiculo, quidquid reliquum est licet expeditius prosequi. Adde ea ratione certius dignosci statum testiculi morbidi, quem nosse permulti refert, cum acciderit non semel in hydrocele, imo & in sarcocele, ut testiculus ipse sanus esset, totumque vitium ipsius tunicis adnatum foret, cui proinde mederi facile fuit citra castrationem.

7. Explorato testis morbo, si durus, skirrhodes; tumidus, suppuratus, syderatus sit, quæ singula cunctationem non recipiunt, ligatura fili duplicati spermatico funiculo arcte injicienda est, quam infra ad unum pollicem appensus testiculus exscindendus est, laciniæ exinaniti in scroto loculi resecandæ, vulnusque ex arte curandum vulgari methodo, nempe digestivo dum ligatura decidat, deinde balsamo Arcæi, ac demum cum plaga ad cicatricem tendit, epuloticis, de quibus sæpius dictum est.

§. II. PENIS DISTORTIO.

II. Penis erecti distortio.

II. Infortunium alterum est Penis, dum rigescit, distorsio in diversas partes, sursum, deorsum aut ad latus alterutrum, quæ usum rei venereæ si non interdicit, at certe difficilem & propagandæ speciei plerumque imparem efficit.

Id mali provenit a nodo sive ganglio in præputii fræno, in urethræ parietibus, in ligamento penis suspensorio, vel in ipsis cavernosis corporibus ex causa venerea enato, unde fit ut penis, qui dum flaccidus est libere & recta propendet, versus partem affectam detorqueri necessum habeat, dum erigitur, quandoquidem obstat latens in illa parte ganglion, ne possit illa debitam adipisci longitudinem. Hinc penem sursum, si liga-

men-

mentum penis suspensorium; deorsum si frænum præputii aut urethra; ad dextram sinistramve partem revolvi necesse est, si pars ulla dextri sinistrive corporis cavernosi male afficiantur.

Incurvati penis remedia eadem sunt cum remediis testis skirrhodis, cum in utroque affectu perinde opus sit impactam materiem discutere & resolvere. Repetantur ergo ex præcedente paragrapho: Quæ si irrita sint, æquo animo feratur malum, immedicabile quidem, sed plane innoxium. Remedia & exempla.

Memorat Jacobus Hollerius, *Comm. ad Aphorism. 63. Lib. 5.* si non idem, certe haut absimile penis vitium peculiari artificio a se correctum. *Vidi*, inquit, *qui membro ita obtorto non poterat gignere, quod semen semper restitaret in cervice uteri. Huic paratus est canaliculus plumbeus vel argenteus, accommodatus crassitudini ipsius penis, in quem immisso pene circumposita & alligatæ sunt cistellæ, ita ut tandem figuram membri rectam ac naturalem recuperarit & genuerit.* Quæ licet satis obscure proponantur, inde tamen colligi potest quali artificio usus sit ille, atque adeo si ex usu fuerit, pronum est cuivis suo periculo experiri.

Non moror quæ Julius Cæsar Arantius, *Libr. de tumoribus præternaturalibus, Cap.* 50. refert de quadam penis incurvatione, quam censet deducendam esse a laxitate cellularum in alterutro corpore cavernoso, unde fiat ut quantum cellulæ illæ, quæ laxiores sunt, cæteris magis dilatantur tantundem in rigido membro decrescat longitudo cavernosi illius corporis, ad quam debuisset alioquin extendi, ex quo sequitur penem versus illam partem necessario detorquendum esse. Ait autem ille *in hanc morbi speciem incidere, qui veneri nimis indulgent, & qui frequenter & diu, ut mulierculis placeant, distento sunt genitali*, utpote in quibus distractione nimia & diuturniore pars quædam in cavernoso alterutro corpore relaxetur; putatque illud malum non emollientibus, sed astringentibus curandum esse, quorum formulas aliquot recenset. Sed hæc si veritate nitantur, in quod non lubet nunc inquirere, saltem ab instituto nostro plane sunt aliena, cum ad luem veneream nullomodo pertineant.

§. III. IMPOTENTIA AD VENEREM.

III. Impotentia ad venerem morbis venereis frequenter induci solet: Nec sane admirari subit, si qui pugnant acrius in veneris castris, ac frequentiora patiuntur vulnera, cæteris citius huic militiæ impares fiant. III. Impotentia ad venerem pendet a causa multiplici.

Species tres impotentiæ istiusmodi observamus, *Primam*, in qua arrigitur quidem nec invalide, sed in qua nullum, vel paucum & serosum semen emittitur: Hanc puto pendere ab omnimoda constipatione ductuum emissariorum, quibus vesiculæ seminariæ & prostatæ cum urethra communicant, ideoque præposterum nimiumque usum injectionum fortius astrin-

gentium sequi, quo nonnulli ad gonorrhœæ curationem abuti solent.

Alteram, in qua e contrario sine voluptatis sensu, vel saltem cum sensu pauco, solitoque celerius semen distillat, affecta tantum necdum perfecta erectione, unde præceps & involuntaria resolutio. Videtur ista oriri a nimia ductuum eorumdem amplitudine, per quæ semen e conceptaculis exprimitur facilius promptiusque, atque adeo antequam omnia ad opus comparata sint. Solet ea impotentiæ species gonorrhœis diuturnioribus succedere, si natura aut ægrotorum negligentia, contumaciores fuerint.

Tertiam demum, in qua penis flaccidus & vietus jacet, neque potest arte ulla exsuscitari. Et hæc multa variaque vitia supponit latentia, 1. Vel in ipsis seminis conceptaculis, ubi potissimum viget rei venereæ sensus, nempe in prostatis; vesiculisque seminariis, ut si callis induruerint, aut fungosis carnibus oppleantur, ex quo efficiatur ut a collecto semine nullatenus, aut segnius afficiantur; 2. Vel in musculis erectoribus aut acceleratoribus, quorum ministerio virga rigescit & tenditur, ut si laxi & inertes ad erectioni negotium inepti vel minus comparati sint: Quibus singulis noxis haud rarum est seminis conceptacula, musculosque erectioni famulantes a causa venerea patere.

Prima impotentiæ species nullam videtur curationem admittere; neque sane novi quo pacto emissaria arctissime constipata possint iterum reserari. Per me tamen cuivis licet operam ludere, si lubitum fuerit, injectiones emollientes immittendo in urethram, balnea aut semicupia emollientia usurpando, cataplasmata malactica perinæo admovendo, aquas minerales, præsertim saponaceas exhibendo &c.

Quomodo medendum sit causis, quæ curationi non repugnant. Neque remediis facilius cessura est postrema impotentiæ species, præsertim si contra hydrargyrosim jam pervicax fuerit. Ne quid tamen reliqui fiat quod ad curationem pertinere possit, auctor sum ut ea tententur remedia, quæ ad callos resolvendos efficacia sunt, & quæ supra proposita sunt *paragrapho* 1. *n.* 1. ad skirrhum testium: Imo ut supra perinæum fiant aquarum thermalium stillicida seu embroches, quæ adversus musculorum erectorum & acceleratorum inertiam remedio esse possunt.

At vero licet plerumque secundæ impotentiæ speciei paulo efficacius medicari, si perfecte mederi non detur, usu scilicet remediorum omnium, tum internorum, tum externorum, quæ adversus gonorrhœas inveteratas valere supra diximus *Capite præcedente*, §. 1. quandoquidem hæc singula latioribus emissaris constipandis & coercendis aptissima sunt. Velim tamen, ne qua noxa possit inferri, ut a blandioribus remediis istiusmodi fiat ad fortiora progressus, & fortiora, si ex usu sint, caute & interjecto spatio repetantur.

§. IV.

§. IV. NODI, GANGLIA, TUBERCULA, GUMMATA.

IV. Nodi, ganglia, tubercula, gummata &c. medicinam omnem plerumque vincunt, præsertim si hydrargyrosis jam frustra adhibita fuerit. Neque enim valentiora reperire est remedia, quæ impactam limpham efficacius liquent, aut liquefactam potentius resolvant. IV. Nodi, ganglia, tubercula, gummata.

Profuit tamen aliquando diu & pertinaciter adhibuisse medicamina, quæ supra *præcedente Capite*, §. 12. contra strumas facere dictum fuit, & emplastrum de Vigone quadruplicato Mercurio, modo solum, modo cum diabotano permistum; vel tenuem lamellam plumbeam hydrargyro quotidie illitam apposuisse, maxime si nodi & ganglia molli sed iterata contrectatione quotidie ita prius atterantur, ut subacta materies remediis solventibus facilius obsequi possit. Iisdem remediis curantur quibus herpetes.

Sed vix auctor esse velim. ut torturis istiusmodi quisquam utatur, nisi cum nodi, ganglia, gummataque vel mole nocent artuum motui, vel faciei manuumque venustatem deturpant. Cæterum quoties neque officiunt ullo modo, imo neque conspicua sunt, a remediis temperandum puto, vel ideo maxime quod non semel observatum sit gummata gangliaque remediis & præsertim fortioribus frictionibus male habita in carcinomata degenerasse.

§. V. EXOSTOSES.

V. Supra *Cap.* 3. §. 5. statuimus duo esse prima exostosium genera, alterum spuriarum, quæ a periostio in durum ganglium sive tuberculum crassefacto; alterum legitimarum, quæ ab ipsa ossis substantia tumefacta dependeant: Hoc rursus in duas species secundario dividi, prout ossea substantia quæ in exostosim protuberat, vel in plures cellulas concameratione distinguitur, quæ singulæ cartilaginea aut fungosa carne oppleantur, vel ex toto solida est, imo reliquo osse plerumque durior. V. Exostoses & earum species.

Prima exostosium species hydrargyrosi haud raro; postrema fere numquam discutitur. Secunda medium tenet, ut quæ discuti soleat, si parva & recens fuerit, si spongiosa concameratione constet, si molliorem carnem concludat; sin aliter, adversus ipsum Mercurii usum sit ut plurimum contumax.

1. Si successerit ut exostosium ulla ullibi supersit post hydrargyrosim, præstare puto quandiu indolens fuerit, omittit sine remediis, quam operosiorem medicinam morbo immedicabili cum nullo vel cum minimo successu adhiberi. Sin tamen ægrotanti aliter videatur, adversari nolim, quin ea tentet remedia, fiducia tamen sua, quæ *supra* §. 1. & 4. allata sunt tan- Curatio exostosium.

Digitized by Google

quam efficacia contra testium skirrhos gummataque quarumvis partium.

2. At vero si exostosis, quæ adversus hydrargyrosim contumax fuit, sponte vel remediis nimium vexata acute doleat lancinetque cum manifesto cutis superjectæ calore & rubore, ita urget periculum ne in abscessum cum ossis carie conjunctum, vel quod pejus etiam est in carcinoma degener fiat, ut res cunctationem nullam recipiat. Igitur præmissis universalioribus, quæ viam cæteris præmuniant, ad operationem quam ocyssime devenire necesse est, qua cutis in crucem incidenda; anguli quatuor qui propendent, forfice resecandi, derasoque periostio exostosis terebra variis in locis perforanda ut attenuetur; deinde serra vel scalpro penitus exscindenda, basisque cui insistebat, pulveribus myrrhæ, aloes, euphorbii, tincturis ex iisdem extractis; vel si ita postulaverit cariei altitudo, ferro ignito ad exfoliationem deducenda; demum plaga, quæ superest, eadem plane methodo curanda, ac supra *Capite præcedente*, §. 10. dictum est de ulceribus, quæ cum suppositi ossis carie conjuncta sunt.

§. VI. DOLOR OSTEOCOPUS.

VI. Dolor osteocopus ossi insidens cariem ossis aut medullæ abscessum indicat.

VI. Contingit nonnumquam post hydrargyrosim legitime administratam, ut dolor profundus, fixus, osteocopus, asper, perpetuus, & aliquando per intervalla lancinans certum in osse quodam locum occupet & infestet sine tumore ullo & cum levissima in cute caloris & coloris mutatione, quod maligenus, si contra emollientia, anodyna, paregorica & resolventia remedia pervicax sit, haud inanis conjecturæ locus futurus est pendere vel a carie latente in osse partis dolentis, vel ab exostosi cum carie in interna ossis ejusdem facie, quæ ad medullam spectat, vel quod omnium pessimum est, ab abcessu medullaris substantiæ.

Quibus sola operatione mederi licet.

Itaque si conjectura in dies urgentior fiat, si nulla suppetat alia salutis ratio, durus & crudelis medendi modus superest, sed unicus, nempe cutem loco dolenti superextensam in crucem incidere, angulosa ejus labra circum resecare, periostium deradere, demum os nudatum terebra perforare ad meditullium usque. Si nihil inde profluat præter paucas sanguinis stillas, res ulterius urgenda non est, nisi certiora latentis cariei aut abscessus indicia ostendantur. Sin vero purulenta aut saniosa materia inde profundatur, os novis foraminibus tum infra, tum supra pertundendum est, ut attenuetur, ac interjectæ intercapedines scalpro cum malleo plumbeo ita exsculpendæ sunt, ut via libera fiat tum effluxuro puri, tum immitendis medicamentis. Reliqua omnia curanda sunt juxta methodum supra propositam *Cap. præcedente*, §. 10. donec medullari substantia suppurata & detersa & cariosi ossis facie *exfoliata* omnia ad cicatricem pro votis properent.

Cæterum, ut libere dicam, cum Medici naturam & causam morbi, qui in

in osse medio latet, tarde conjiciant; cum tardius audeant ex conjectura gravem & molestam ac periculi plenam operationem decernere; demum cum ægrotantes Medicis monentibus & instantibus auscultent tardissime, plerumque ante conclamatum est, quam operatio instituatur, ex quo efficitur, ut vix unquam de illa bene sperare liceat.

§ VII. CARCINOMATA.

VII. Compertum est carcinomata, quæ a causa venerea vel maxime ortum habent, hidrargyroseos usu ferinam naturam semper non deponere, nec in mitiora ulcera aut apostemata perpetuo commutari. Compertum pariter ganglia, tubercula, gummata, imo excrescentias quascunque skirrhodes, & exostoses fornicatas, quæ cellulis cartilagineam carnem continent, si hydrargyrosi supersint, in cancros non raro degenerare abusu attenuantium & resolventium acriorum, quæ fortius atterant sine resolutione, vel ad summum cum resolutione imperfecta. Qua vero ratione aut quibus de causis hæc ita eveniant, non juvat hic inquirere, cum de hoc argumento abunde disputatum sit *Lib. III. Cap.* 5. §. 3. VII. Carcinomata a causa venerea.

In utroque casu præsens carcinoma, sive inveteratum, sive recens sit, manifestum est tum ex natura & indole tumoris superstitis, qui durus, renitens, skirrhodus est; tum ex morsu doloris atrocis, perpetui, per intervalla lancinantis, quo tota tumoris moles intime percellitur & fodicatur: Nam quoties ea duo concurrunt, certum est verum adesse carcinoma, malum scilicet difficile, mora cito ingravescens, contra quod celeri & efficaci medicina opus sit. Remedia quæ carcinomatis istiusmodi possunt adhiberi.

Itaque 1. Præmissis universalibus & præparatoriis remedis, quæ dyscrasiam sanguinis emendent, tumor carcinomatodes, si protuberet supra cutem quacum tenui vel lato pediculo adhærescat, novacula vel scalpello resecandus est, & si quid cancrosi aut skirrhodis in basi subsit, summis forficibus exscindendum vel cathæreticis absumendum: Tandem resolutis crustis a vivo, plaga si mollis sit, si carne firma & granosa oppleatur, ad cicatricem deducenda est ut artis Chirurgicæ ratio postulat, eaque methodo de qua jam sæpe.

2. Quod si carcinomatodes tumor partibus circumjectis sepultus sit, ita tamen ut nec in vasis majoribus aut nervis, nec in osse aut cartilagine ulla sit adnatus, sed ab iisdem sejunctus ac libere mobilis, cautionibus iisdem parique celeritate extirpandus est; nempe hinc & inde lunata plaga alte circumcidendus, deinde sinistra arreptus suspensusque a vicinis subjectisque partibus scalpello vel forfice exscindendus. & ut ita dicam, enucleandus: Demum vulnus, quod superest, primum linamento sicco, altera vero vel tertia die digestivo simplici, ac deinceps balsamo Arcæi ex arte curandum est.

3. Si

Digitized by Google

3. Si exostosis cellulosa in carcinoma ipsa quoque degener fiat, dissecta in crucem cute superjecta, rescissis labris angulosis derosoque periostio, exostosis vel tenui serra subsecanda vel scalpro cum malleo plumbeo partitis ictibus minute concidenda ad ossis reliqui libellam; postea baleos exfoliatio vel tinctura myrrhæ & aloes, vel pulvere euphorbii, vel solutione Mercurii in aqua stygia, vel tandem cauterio actuali, si efficaciore remedio opus fuerit, procuranda est; ac denique delapsa ossis exfoliati lamella, & succrescente ab ossis vivi facie carne granosa & firma, cicatrix inducenda est ex artis legibus, de quibus supra nec semel.

4. Quod si cancrosi tumoris situs vel connexio, aut deploratus ægrotantis status difficilem & periculosæ plenam aleæ operationem dissuadeant, tanquam non inutilem modo, sed & noxiam, palliativis medicinis tunc insistendum erit, quæ morbum leniant quem curare non licet. De illis abunde dictum est supra *Lib. III. cap.* 5. §. 3. *artic.* 2. ideoque ne videatur actum agi, inde velim ut repetantur. Cæterum potissima præsentissimi levaminis spes in opiaticis sita est, qualia sunt decoctum unius aut alterius capitis papaveris albi; syrupus diacodii vel syrupus de karabe ad ℥ ß. laudanum ad gr. j. pilulæ de cynoglosso ad gr. vj. tinctura anodyna ad gutt. xx. vel xxiv. quorum singulorum dosis per gradus paulatim augenda est, prout morbus ingravescit, vel remediorum virtus hebetatur assuetudine.

§. VIII. ULCUS UTERI.

VIII. Ulcera uteri genere multa sunt.

VIII. Ulcus uteri malum est in mulieribus quæ lue venerea laboraverunt haud infrequens: Et profecto quidem debet uteri cavitas præcæteris totius corporis partibus & gravius & frequentius affici, cum semini corupto, quod a viro infecto inter concumbendum emittitur, & primum & potissimum pateat.

Ulcus uteri venereum inducitur causa gemina, nempe 1. Latente erosione, quam interna uteri facies contrahit ab admisso viri semine, a menstruis extillantibus, ab humore limphatico-lacteo, quo madet &c. si venereo contagio contaminentur; hæc ulceris species initio vix dignoscibilis est, ac principio quidem pus paucum & æquivocum suggerit, sed tacitis progressibus paulatim tandem invalescit. 2. Suppuratione, quam ganglion, gummatum, tuberculum, nodus, atheroma, steatoma, meliceris &c. in ipsa uteri substantia genita vel juxta adnata concipiunt, unde rupta in uterum vomica sive abscessu pus derepente & ubertim exundat e muliebribus.

Prius ulceris uterini genus post hydragyrosim legitime administratam non advenit de novo, vel si adveniat forsan, saltem non a causa venerea, quandoquidem humores, qui in uterum affluunt, nullo peccant amplius contagio; sed si forte præextiterit, sæpissime eludit vim Mercurii, nempe quod

quod vitium hujuscemodi altis defixum radicibus pervicax esse soleat, præsertim in utero muliebri, qui totius corporis sentina est. Posterius vero ulceris genus potest adhibitam hydrargyrosim sine nova seminii venerei accessione accidere, videlicet si ganglia, tubercula, gummata &c. quibus resolvendis Mercurii efficacia impar fuerit, in abscessum veniant vel sponte, vel præpostero resolventium usu.

Porro ulcus uteri ab utralibet causa pendeat, in duo genera perinde subdividendum est, alterum *simplex* in quo uterus & ipsæ ulceris oræ nativam mollitiem tuentur, nullo vel levi dolore tentantur, & pus album læve, spissum profundunt. Alterum *cancrosum*, in quo e contrario ulceris confinia, imo & ipsius uteri pars skirrhodea sunt, crebra & atroci lancinatione fodicantur, ac demum pus emittunt paucum, ichorosum, saniosum, serosum. Prius ulceris genus raro, posterius vero numquam sanari experientia compertum est.

At nihilominus tamen, cum natura morbi, qui in occulto est, perfecte non liqueat; cum etiamsi liqueret, liceat numquam ægrotantem quasi deploratam sine auxiliis ullis decerere, tentanda est remediorum alea, quæ si non sanationem, at certe lenimen allatura sunt.

Quamvis sint plerumque insanabilia, tentanda tamen remediorum alea.

Idcirco 1. Adhibeantur quæcumque valeant sanguinis dyscrasiam salsam & muriaticam edulcare, atque adeo vitium limphæ, quæ ad ulceratam partem confluit, emendare: Ut 1. Ptisana ex radicibus althææ, consolidæ majoris, bistortæ &c. confecta & superaffuso plumbo liquefacto alterata. 2. Jusculа cum pullo gallinaceo, cancris fluviatilibus, foliisque agrimoniæ, pimpinellæ, scolopendrii, cichorii silvestris, fumariæ, nasturtii &c. 3. Aquæ minerales acidulæ, ut *les eaux de Forges*, *de Pougues de Spa*, vel Saponaceæ, ut *les eaux de Peombieres.* Balnea aut semicupia & insessus in aqua fluviatili tepida. 5. Serum lactis chalybeatum infusis fumariæ foliis alteratum; lac asinium aut caprillum semel vel bis inde die, vel quod præstabilius est, modo ventriculus lactis patiens sit, lac vaccinum pro omni alimento. 6. Denique si sanguis spissior sit, bocheta leviora ex decoctis radicibus Chinæ & Sarsæ parille, quorum tres haustus in die exhibeantur.

2. Instituentur identidem blandæ purgationes cum cassiæ aut mannæ ℥ j. aut ℥ ij. in cyatho ptisanæ vel seri lactis, ad eum finem ut primarum viarum cachochylia, & biliosa sanguinis amurca everrantur. Mittatur pariter sanguis identidem e brachior. alterutro ad ℥ viij. vel x. ut fracto momento sanguinis, qui in uterum ruit, locus phlogosi vel numquam vel rarius præbeatur.

3. Dum catamenia actu fluunt, si nondum morbo intercepta sint, alvus quotidie enematis subducatur, ex jusculo pingui, vel ex infuso semine lini, vel etiam ex levi decocto foliorum matricariæ & artemisiæ, & florum chamæmeli, si qui affuerint motus hysterici, addito aleo amygdalarum dul-

Digitized by Google

dulcium: Imo vero ptisanæ quotidianæ tunc incoquatur caput unum aut alterum papaveris albi, ut eo pacto menstruorum eruptio sine phologosi & nerethismo perficiatur.

4. Per intervallum, quod a menstruatione vacuum erit, injiciantur in uterum ope metrenchytes decocta pro natura aut gradu morbi varia; nimirum 1. Malactica & paregorica, si dolor & calor urgeant, ut emulsiones seminum frigidorum leviter coctæ, serum lactis caprilli cum infuso croco orientali, decocta foliorum plantaginis, summitatum malvæ, radicis althææ, nymphææ, capitum papaveris albi &c. 2. Detergentia, si ulcus mundari possit sine periculo, ut decocta hordei integri, lentium, fabarum non excorticatarum, furfuris macri, foliorum agrimoniæ, absintii, caprifolii, marrubii; radicum aristolochiæ, ireos florentinæ, zedoariæ &c. quibus addi poterit aqua vulneraria, imo collyrium Lanfranci aut unguentum Ægyptiacum, si ulcus sit valde sordidum. 3. Demum exsiccantia & epulotica, si ulcus detersum & mundificatum cicatrici non repugnet, ut decocta radicum consolidæ majoris, bistortæ, foliorum plantaginis, equinæ, bursæ pastoris, saniculæ, pilosellæ, millefolii; rosarum rubrarum &c. addendo culibet injectioni drachmam ß. unguenti pompolygos vel de cerussa, aut quod cæteris præstat terebinthinæ Venetæ vel balsami Copaivani ovi vitello soluti scrupulum j.

5. Quod si ulcus cancrosum esse videatur, de quo ex dolore lancinante conjectura fiet, infundantur in uterum succi depurati plantaginis, portulacæ, sempervivi, foliorum vel baccarum maturarum solani; cancrorum fluviatilium &c. in mortario plumbeo cum pistillo pariter plumbeo subacti & attriti donec nigrescant, addendo injectioni cuilibet, si ita e re esse videatur, syrupi diacodii ℥ ij. aut olei ex vitellis ovorum, aut mucilaginis seminum psylii vel lini ℥ ß. aut plumbi usti sæpius loti, tuthiæ præparatæ, cerussæ, sacchari Saturnini, aut camphoræ ℈ j.

6. Interim nec omitti debent interna remedia, quæ adversus internas suppurationes valent, inter quæ potissimum laudantur balsamica, ut therebinthina lota cum saccharo rosaceo ad ℥ ß. balsamum de Copaii vel Canadense ad ℈ ß. pilulæ de Bdellio ad ℈ j, quæ pluries repeti possunt cum regimine. Imo putaverim tuto etiam usurpari posse tum opiatam, tum aquam, quibus Zacutus Lusitanus testatnr *Observat.* 87. & 88. *Lib.* 2. desperata uteri ulcera a se perfecte sanata fuisse, & quarum usum a Lazaro Riverio laudari novimus, *Praxeos Medicæ Lib.* 15. *cap.* 8. *De ulcere uteri.* Sed nolim tamen dissimulavisse, ne quis imprudens ejusdem testimonio nimium confidat, Zacutum illum Aretalogum mihi videri maximum.

7. Si ulcus in vagina, seu ut olim loqui amabant, in collo uteri sedem habeat, præter injectiones modo propositas, quæ tamen magno usui semper futuræ sunt, poterunt ulceri, cum inaccessum non sit, unguenta balsama-

Digitized by Google

ſamaque varia apponi, nempe primum digeſtiva, deinde balſama detergentia, ut balſama Arcæi, ac demum varia epulotica, eadem plane methodo ac cæteris ulceribus omnibus quæ poſſunt oculis uſurpari.

8. Miſeris ægrotantibus, ſi noctes ducant irrequietas & inſomnes, ſi dolore torqueantur atroci, ſi cætera remedia irrita fuerint, narcotica exhibenda ſunt, de quibus ſupra, *paragrapho* 7. *n.* 4. quæ ſi non medelam, at ſaltem certiſsimum lenimen præbitura ſunt donec ægræ dolore, febre, tabe confectæ miſerrimam & calamitoſam vitam cum meliore tandem commutent.

§. IX. PARALYSIS.

IX. Vidimus ſupra *Cap.* 3. §. 9. *n.* 8. Paralyſim veneream gemina cauſa induci, 1. Obſtructione nervorum ab hærente limpha, cui devehendæ inſerviunt, & quæ ſpiritus animales conſtituit: 2. Compreſsione, quam nervi patiuntur a nodis, gangliis, tuberculis &c. in ipſis genitis vel juxta adnatis.

IX. Paralyſis raro curationem admittit, ſed idoneis tamen remediis impugnanda eſt.

Si paralyſis venerea ſolito contumacior hydrargyroſeos vim eluſerit, vix oſtenditur ſpes ulla fore ut cauſæ, quibus fovetur, quæ jam uſu Mercurii diſcuti non potuerunt, diſcutiantur unquam ab aliis remediis, quorum efficacitas inferior eſt. Attamen minime committam ut quemquam ab eorum remediorum uſu dehorter, quæ ad paralyſim ſolvendam valere creduntur, & quæ ſi non profutura ſint, at certe nocere non poſſunt, qualia ſunt.

1. Decocta vel bocheta diaphoretica ex lignis Guaiaci & Saſſafras, radicibuſque Sarſæ-parillæ & Chinæ parata cum antimonio crudo, quorum exhibendorum ratio jam ſæpius expoſita eſt.

2. Juſcula ex decoctis in diploo viperis vel colubris cum gallo veteri additiſque foliis naſturtii, fumariæ &c. & raſura cornu cervi, quæ per dies viginti poſſunt uſurpari cum regimine.

3 Balnea, embroches, ſtillicidia aquarum thermalium, ſive quæ muriaticæ ſunt, ut *les eaux de Bourbon*, *de Balaruc* &c. ſive que ſulfureæ, ut *les eaux de Bourbone*, *Bareges*, *Aix-la-Chapelle* &c.

4. Ammochoſia, inſeſsus in vinaceis fermentatione calentibus, aut ſi ſuppetat in fæce tepente olivarum prelo ſuppoſitarum, unde tum calore tum partium tenuitate ſolent obices, qui nervis partibuſve impacti ſpirituum influxui officiunt, ſatis feliciter plerumque reſolvi.

5. Demum illitus varii & multiplices cum axungia anſeris, ſerpentis, taxi, vulpis, humana adipe; oleo vulpino, lumbricorum, rutaceo, chamæmelino, laurino, lateritio ſive philoſophorum, balſamo Guidonis, cæteriſque id genus, quæ uſu receptiſſima ſunt.

§. X. TREMOR ARTUUM.

X. Geminum tremorem artuum agnovimus ſupra *Cap.* 3. §. 9. *n.* 9. Alterum in quo pars tremori obnoxia debilis eſt: Alterum, in quo robore ſuo

X. Tremor artuum à cauſa venerea.

Digitized by Google

ſuo pollet. Utrumque hydrargyroſi ſupereſse haud rarum eſt, ſed rarum eſt ullum remediis unquam perfecte ſanari.

Prior quidem, cum natura & cauſa ad paralyſim proxime accedat, a qua ſolo gradu differt, & quacum & dum invadit, & dum deſinit, plerumque conjungi ſolet, iiſdem remediis impugnandus eſt, quibus ipſam paralyſim impugnari modo diximus.

Qua ratione curandus ſit. De poſteriore vero, qui tum a vehementiore arteriarum pulſatione, tum ab immodica fibrillarum nervearum diſtenſione dependent, magis ambigitur. Sane ſi audiatur Practicorum turba, nefas eſse crederetur adverſus hanc tremoris ſpeciem alia uſurpare remedia præter volatilia, ſpirituoſa, aromatica &c. quorum numeroſæ formulæ nullibi non proſtant. Sed cum hæc nervorum tonum & erethiſmum, arteriarumque pulſum magnopere intendant, conſequens eſt noxam inde illatum iri, nedum levamen ullum, de quo ipſa quoque experientia nobiſcum aperte conſentit.

Quocirca ſatius eſt methodo plane contraria ea adhibere medicamina, quæ nervos arteriaſque relaxent & emolliant, ac circulatorium ſanguinis motum promoveant diluendo & attenuando; atque adeo æquabiliorem efficiant & faciliorem, nempe juſcula diluentia, balnea in aqua tepida, ſerum lactis calybeatum, aquas minerales acidulas, cæteraque iſtiuſmodi, quæ cum blandioribus aperientibus & incidentibus ex Marte Mercurio, Antimonio præparatis maritanda ſunt. Sic enim una eademque opera utrique morbi cauſæ ſimul occurritur, atque ea therapeia morbus, ſi non evincatur, quod ſperare vix licet, at ſaltem frangetur & imminuetur, ut mihi non ſemel feliciter experiri contigit.

§. XI. ALOPECIA.

XI. Alopecia & ejus cauſæ. XI. Alopecia, ſi capillitium ſolum infeſtet, leve malum eſt, ex quo percrebuit uſus comæ adſcititiæ, vulgo *Perruque*, qua calvities abſconditur: At ſi barbam, ſupercilia, maxime vero cilia adoriatur, non turpis modo & odioſa eſt, ſed etiam probro verti ſolet.

Statuimus ſupra *Cap.* 3. §. 2. *n.* 4. alopeciam triplici cauſa induci, nempe 1. Si tenues fibrillæ, quibus capilli & pili conſtant, præcidantur in mediis glandulis ſive capitulis, illæſis tamen primis radiculis. 2. Si primæ illæ radiculæ, unde pili & capilli pullulant, eroſione extirpentur. 3. Si glandulæ ſeu capitula, in quibus radicantur capilli & pili ab ulceribus cutem depaſcentibus peſſundentur. Harumce cauſarum ſecunda & tertia irremediabiles ſunt, ſiquidem partes organicas ſemel deſtructas remediis reſtitui inauditum eſt, ideoque prima ſola eſt cui medicinam facere liceat.

Quo modo poſſit Præcipuum omnium quæ noverim hujus alopeciæ remedium eſt, ſi prima renaſcentium pilorum aut capillorum lanugo identidem raſitetur; ut enim

enim sylva cædua opacior fit, cum sæpius cæditur, sic capillitium & barbam densiora fieri necesse est, si sæpe tondeantur, quoniam scilicet limpha nutritia, dum in ipsis capillorum pilorumve radiculis tota coercetur frequenti rasione, capillos detonsos & idcirco breviores magis nutrit, capillosque plurimos, qui lanuginosi sunt & vix conspicui, quia nutrimento defraudantur, explicat, & eo pacto una eademque opera capillos tum crassiores tum densiores efficit.

capillorum renascentium regerminatio promoveri.

Possunt tamen, si ita lubeat, omnia remediorum genera usurpari, quæ vulgo creduntur ad pilorum capillorumve regenerationem facere; ut quorum usus, si sine emolumento sit, at certissime sine damno futurus est; cujusmodi sunt 1. Decocta foliorum marrubii, abrotani, verbenæ, centaurei, capillorum veneris, lupinorum, fabarum &c. quibus pars fovetur.

2. Lixivia e cineribus testarum nucum juglandium, vel nudeorum amygdalarum amararum, echini terrestris aut marini, apum, muris domestici &c. quibus pars glabra abluitur.

3. Linimenta cum pinguedine ursi, cuniculi, talpæ, cervi &c. vel oleo laurino, juniperino &c. quibus pars illinitur.

§. XII. DEPRESSIO NASI.

XII. Tandem usu venit aliquando, ut malum ægrotantium incuria, aut imprudentia medentium altius sese insinuans organicas partes non paucas corrumpat & pessundet irreparabili labe: Sic modo spongiosis narium ossibus carie exesis corruit tota nasi concameratio, & deprimitur acrorinium; modo dentes cariosi alveolis excidunt; modo uvula sive columella ulcerata suppuratione absumitur; modo ossa palatina, quæ columellæ apposita sunt, in mali consortium veniunt & dilabuntur carie; modo tandem ossea palati fornix carie ad nares usque perforatur &c.

XII. Depressio nasi, casus dentium, columellæ amissio, jactura ossium palatinorum;

1. Si narium concameratio conciderit ossium carie, quantumcumque offensionis inde accedat in deformitate faciei, forti animo ferendum est infortunium, cui mederi jam amplius non licet. Cavendum solummodo ne quid ulceris in occulto lateat, ideoque narium interiora identidem eluenda sunt aqua thermali quavis, ut Balerucana Baregiensi, Borboniensi &c. quæ spiritu per nares in os adducenda, aut ex ore per nares foras educenda est. Quod si aquarum istiusmodi thermalium copia non suppetat, poterit substitui decoctum hordei, foliorum veronicæ, agrimoniæ, aut radicum Aristolochiæ, cum guttis aliquot aquæ vulnerariæ, quæ ex plantis vulnerariis cum vino albo infusis distillatur; aut etiam si morbi natura ita poscat, tincturæ myrrhæ vel aloes.

2. Ad dentes firmandos, si in alveolis male hæreant, ea valent remedia, quæ gingivarum putredini medentur, & quæ supra *Cap. 6.* §. 1. & 5. & *Cap.*

Digitized by Google

Cap. 10. §. 11. ad scorbutum proposita sunt. Præ cæteris autem probo opiatam quandam, cujus formula *Capite sequente* proponetur. Hac enim sæpius expertus sum gingivas putrescentes efficacissime detergi, mundari, consanescere, ita ut nativo tono redditæ dentes labantes stabiliant. Verum si dentes jam sede moti sint, id unum reliquum est, ut detersis prius & sanatis gingivis, in deciduorum locum adulterini ex arte restituantur, non ex ebore, quod nimis cito flavescit, sed ex dentibus Hippopotami, qui candorem tuentur diutius.

3. Columellæ, quæ ulcere eroditur, iisdem remediis medendum est, quibus cæteris oris ulceribus, qua de re vide præter alia loca, *Caput* 8. §. 3. *artic.* 1. Neque vero si columella erosione jam absumpta fuerit, de amissione magnopere laborandum est, modo semel cohibitum sit ulcus ne serpat ulterius, siquidem experientia compertum est nec deglutitionem nec loquelam inde offendi.

4. Cum ossa palatina pessum abiere, aut alterutrum ossium maxillarium in media palati fornice ad nares usque perforatur, non satis est serpenti cariei occurrisse idoneis remediis, at vero simul etiam oportet mederi vitio vocis, quæ tunc rauce, incondite, ex naso ideo sonat, quod emissus spiritus in patentia narium penetralia absorbeatur; quocirca necesse est partis defectum prosthesi reparare. Solenne fuit olim in hunc finem obturando foramini tenuem & cameratam lamellam, auream vel argenteam apponere, & ope spongiolæ mollioris dorso alligatæ, quæ in apertum foramen intrudebatur, admotam detinere, qua de re consule Ambrosium Paræum, *Lib.* 33. *cap.* 4. & Guillelmum Fabricium Hildanum, *Cent.* 2. *observat.* 22. Verum cum spongia illa muco corrupta fœtorem brevi contrahat maximum, jam pridem placuit aptare laminæ elaterem parvum argenteum, qui foramini insertus sibique permissus lamellam suspendat, ut videre est apud Cornelium Solingen, *Operation. Chirurgicar. Lib.* 1. *cap.* 43. & Joannem Muys, *Praxeos Chirurgic. rational. Decad.* 7. *Observat.* 10.

Caput XII.

Appendix de rarioribus aliquot remediis, quæ ad morbos venereos præclare faciunt, vel creduntur facere.

Hic plura quidem refero quam approbo; quocirca velim ut de singulorum utilitate feratur judicium non ex vanis Aretalogorum pollicitationibus, sed ex nota rei veritate, vel, si ea forte in ambiguo fuerit, ex doctrina in hoc Opere tradita; nullumque ex proponendis remediis in usum medicum a quoquam vocetur mea saltem fide & auctoritate, nisi quod ipse

Digitized by Google

ipse disertis verbis dixerim proficuum vel saltem tutum esse: Siquidem arcanorum inventoribus, fautoribus, diribitoribus minime credendum, quorum plerosque palam est inexperientiam & imperitiam summam summa cumulare vaniloquentia, quosque putidissimorum mendaciorum nullatenus pudet, dummodo remediis suis plerumque nullius pretii & valoris, non raro noxiis & veneno quasi delibutis, semper temere & imperite adhibitis auram captent popularem (*a*) *Famamque verbosis strophis conentur acquirere*; uno verbo dummodo malis artibus quid lucelli corradant, cui unice inhiant Αἰσχροκερδεῖς, ac quam (*b*) *recte non possunt*, sibi *quocumque modo rem faciant*.

(*a*) Phæd. *Lib.* 1. *Fab.* 14.
(*b*) Horat. 1. *Epistol. Lib.* 1.

I.

Panacea (*c*) de la Vigne *Medici Regii Parisiensis*, *seu potius Mercurius præcipitatus ruber Solaris & Lunaris*.

(*c*) Pharmacopœa Medico-Chimica Friderici Hofmanni. *Lib.* 3. *cap.* 15. §. 22.

Rec. & in amalgama coge ☉ & ☽ *ana* ℥ j. ß. ☿rii vivi ℥ iij. idque „ indurescat in massam albam. Simul ac conteritur, ut ne granula duriuscu- „ la maneant, (hæc enim adhærent postea vitro & non excuti nec in pul- „ verem converti possunt) statim apparebit materia humidior, & expri- „ metur per linteum Mercurii currentis bona pars. Post probe conteratur „ amalgama, ut subigantur granula omnia, fietque materia subfusca & „ nigricans. Si sic relinquetur statim recandescet & obdurescet, ex tri- „ tura vero semper madorem & nigrorem contrahit. Affundatur rursus „ Mercurius expressus & protinus a materia combibetur. Additur autem „ semper aliquid novi Mercurii, ita ut cum initio dupla Mercurii pro sim- „ pla seu unica portione massæ Solaris & Lunaris sit, postremo cum sæpe „ conteritur & exprimitur Mercurius, decem partes Mercurii ad unam „ partem massæ veniant.„

Hæc omnia infunde phialæ, digerantur igne lampadis continuo, & „ per quinque vel sex hebdomadas Arbor Hermetica inde gignetur (tribus „ chopinis Parisiensibus olei per mensem facile ignis alitur, ut ellychœ- „ nium unum concinnatum ex quatuor filis continuo ardeat) leviter mo- „ do claudatur phiala charta, arctius ut claudatur non opus est, quia Mer- „ curius non ultera quam ad medietatem ascendit, indeque decidit per- „ blandas quasi sublimationes, idque circiter decies fit. Ad finem fit „ pulvis ruber ad omnis generis morbos vel desperatissimos creberrima ex- „ perientia probatus.

Tota operatio novem mensium spatio absolvitur adhibito continuo „ lampadis igne. Dosis gr. j. vel ij. usque ad v. vel ℈ ß. in vehiculo ap- „ propriato. Usu illius panaceæ N. de la Vigne in morbis desperatissimis „ quasi miracula præstitit. *Hactenus Hoffmannus*. „

Peccat ea Mercurii præparatio deleteria acrimonia, sicut & cæteræ ejusdem generis, ideoque stomachum graviter subvertit cum syncope, &

Gg ali-

Digitized by Google

aliquando cum erosionis periculo. Quocirca Medici sibi caveant velim; ne illa temere utantur, vel si uti visum sit, exhibeant nunquam nisi robustis ægrotantibus, quibus latera firma sint, qui tolerando acriori medicamini pares esse videantur, & quibus non licet lubeatve tutiora sed tardiora remedia experiri.

II.

(a) Traite de la maladie Venerienne 3. edition, pag. 90.

(b) Ubi supra.

Præcipitatus solaris (a) Gervassi Ucay *Doct. Medici Tolosani.*

℞ *Auri purificati* part. j.

.. *Mercurii e cinnabari redivivi* part. iij.

Fiat *amalgama*, quod in mortario luto diligenter obducto exponatur tres menses igni lampadis, primum quidem levi, mox per gradus intendendo, donec amalgama colorem pulveris obscure rubri adipiscatur.

Ea Mercurii præparatio miris effertur laudibus ab Auctore (b) laudato quasi omnium præstantissima. Attamen cum drastice purget *ἄνω καὶ κάτω*, & deleteriæ acrimoniæ expers non sit, nemini auctor esse velim, ut id præparati genus facile adhibeat, cum tot alia suppetant mitiora medicamina, quæ periculo vacant. Si cui tamen secus facere visum fuerit, poterit præparatio illa exhiberi a gran. iij. ad xij. ad quam tamen dosim numquam ascendendum, nisi in robustissimis; & permisceri cum pillulis polychrestis aut catholicis, quibus præcipitati vis inferiora versus ducatur.

III.

Æthiopes Minerales varii.

Mercurius cum pinguibus ac resinosis quibuscumque corporibus tritus convertitur seu ut vulgo loqui amant, extinguitur in nigros aut fuscos pulveres, quibus habita tum coloris tum originis ratione nomen *Æthiopum Mineralium* inditum fuit.

Ut varium est ac multiplex materiarum genus, quæ cum Mercurio tritu conjungi possunt, sic varia quoque ac multiplex Æthiopum species.

I. Si Mercurius cum balsamo Peruviano sicco aut cum balsamo Copaivano vel Canadensi extinguatur, *Æthiops anti-phtysicus:*

II. Si cum gummate Guaiacino, *Æthiops anti-rheumaticus* sive *anti-scorbuticus;*

III. Si cum manna calabrina aut cum resina jalappii, *Æthiops purgans;*

IV. Si cum gummate juniperino, vel cum sale ammoniaco, *Æthiops diureticus;*

V. Demum si cum oculis vel pulvere cancrorum fluviatilium, aut testis ostreorum, *Æthiops alkalisatus* vel *absorbens* appellatur.

Possunt Æthiopes illi varii varie exhiberi debita congruaque dosi, prout diversis satisfaciendum est indicationibus, sed tamen Medicos monitos ve-

Digitized by Google

velim; in præparationibus hujuſcemodi Mercurii guttas ſolo tritu male coercitas, calore interaneorum facile denuo coire & reviviſcere, atque ab ingreſſu in chylifera vaſa præcluſas tum mole, tum pondere, cum fæcibus ex toto ferme excludi, unde fit, ut præparata iſtiuſmodi, quantiſcumque celebrentur laudibus, conceptam ſpem non raro fruſtentur, ac nullam vel minimam efficaciam plerumque præſtent.

IV.

Panacea N.... de la Brune, *qua uti ſolent in regio Veteranorum Infirmorumve Militum Hoſpitio, vulgo* l'Hotel Royal des Invalides.

℞. *Mercurii ex cinnabari redivivi* q. v. *ex grat.* lib. j. ſuperfunde in matratium quo continetur, ſpiritus nitri optimi æquale pondus. Digerantur una balneo arenæ, donec Mercurius diſſolutus ſit. Fiat tunc balneo eodem ſed intenſiore evaporatio ad ſiccitatem uſque.

Maſſa, quæ reſidua eſt, miſceatur cum vitrioli ad alborem calcinati & ſalis marini decrepitati *ana* lib. j. Omnia una conterantur in mortario vitreo cum vitreo piſtillo, vel in mortario marmoreo cum piſtillo ligneo, ac in matratium indita ſublimentur ex arte balneo arenæ.

Cryſtallina materies, quæ matratii lateribus adhæret ſublimata, e diffracto matratio exempta & caute ſecreta tum a fæcibus, quæ infra, tum a volatiliore & farinaceo polline, quod eſt ſupra, denuo ut prius conteratur cum libra j. ſalis marini decrepitati, & vitrioli ad ruborem calcinati libra ſemiſſe, mixtaque materies in atterum matratium indatur igne arenæ iterum ſublimanda.

Tunc fracto rurſus matratio cryſtallina materies a fæcibus & a polline utrimque ſecreta conteratur cum libra una ſalis marini decrepitati, ſed ſine additione ullius vitrioli, ac deinde fiat ex artis legibus ſublimatio tertia, ſic deinceps pari methodo quater reperendo, toties addito eodem ſalis marini decrepitati pondere, donec materies jam ſepties ſublimata ſola tandem conteratur & ſublimetur ſola octava vice, ſine ullo ſale marino.

Sublimatus Mercurius corroſivus, qui ea ratione confectus fuerit, in partes duas æquales dividatur. Sit. *v.g.* pars una dimidia librarum duarum, quæ in pulverem contrita in mortario vitreo cum vitreo piſtillo, mixtaque cum libra una reguli antimonialis pariter contriti, diſtilletur ex retorta igne reverberii gradatim intendendo, donec prodeat in recipiens aqua ſemi-plenum Mercurius ex ſublimato redivivus, qui probe eluendus eſt & exſiccandus...

Parti alteri dimidiæ ſublimati corroſivi, quæ ſepoſita ſupereſt, & quæ libras duas ſive uncias 24. æquat pondere, addantur partes duæ tertiæ Mercurii illius ex ſublimato redivivi, nempe unciæ 16. & omnia ſimul tam

accurate conterantur in mortario vitreo cum vitreo pistillo, ut Mercurii vivi ne mica quidem ulla supersit conspicua.

Inde massa illa, quæ ex Mercurii vivi & sublimati corrosivi connubio coalescit, sublimetur ex arte, sublimataque semel materies a fæcibus & a polline prius secreta ac in pulverem contrita sublimetur iterum iterumque novies repetendo.

Demum materiei ultimo sublimatæ & tenuissime contritæ superfundatur ad altitudinem trium digitorum spiritus vini aromaticus, hoc est quocum aromata, ut cinnamomum, macis, caryophylli &c. infusa fuerint, ac procurata per dies aliquod digestione balneo arenæ abstrahatur & destilletur ex cucurbita spiritus vini, aut massa quæ in fundo cucurbitæ siccata superest & quæ panaceam mercurialem constituit, servetur in vase vitrea diligenter obturato.

Ex illa panacea tenuissime lævigata fiunt cum gummi Tragacanthæ in aqua rosarum soluto pilulæ, quarum gravissimæ grana quatuor pondere non superent. Hujusce panaceæ dosis est a gr. xij. ad xx. vel xxx. quotidie iterando, dum ptyalismus cieatur, vel proxime instet.

Miris laudibus extollitur id panaceæ genus, quasi adversus morbos omnes venereos præstantissimum. At vero vix capio quo nomine præferendum sit panaceæ vulgari, quæ compendiosiore quidem processu præparatur & minus operoso, sed tamen haud ita dissimili. Quin potius vulgarem illam panaceam isti anteferendam esse censerem, ideo quod blandior sit, utpote in qua conficienda unciis sex sublimati corrosivi permisceantur unciæ quatuor cum $\frac{1}{2}$ Mercuri vivi, cum e contra in ista præparanda unciis sex sublimati corrosivi addantur tantum unciæ quatuor Mercurii, unde acida & corrosiva sublimati spicula minus infringi manifestum est.

V.

Modus saturandi præparatis Mercurialibus ptisanam sudorificam, aut aliam cujuscunque generis.

Licet Mercurius sublimatus dulcis seu Aquila alba, & panacea mercurialis vulgo credantur in aqueis fluidis indissolubiles, certa tamen experientia compertum est utramque illam Mercurii præparationem iterata ebullitione in ptisana sudorifica ex decoctis lignis Cuaiaci & Sassafras, radicibusque Chinæ & Sarsæ-parillæ; vel in alia quavis sequenti artificio in totum dissolvi.

℞. *Sublimati dulcis vel panaceæ mercurialis* ʒ j. *v. g.* Lævigetur tenuissime supra porphyriten, deinde injiciatur in ollam in qua bulliant lib. ij. ptisanæ sudorificæ, vel alius cujuscumque.

Postquam ebullierint per unum horæ quadrantem, olla ab igne removeatur, ut ptisana tepescat, & pars sublimati dulcis aut panaceæ, quæ soluta

luta non est, fundum petat. Dein decantata ptisana sublimatus dulcis vel mercurialis panacea, quæ supersunt in fundo, exsiccentur, lævigentur denuo supra porphyriten, ac ptisanæ iterum ebullienti dissolvenda committantur, par methodo deinceps ter quaterve repetendo, donec ne mica quidem præparatorum Mercurialium in fundo subsidat.

Possunt ea methodo ptisanæ quævis, maxime vero hydroticæ, præparatis Mercurialibus ad certum usque gradum saturari, unde facile fururum est ut haustu solo ptisanæ hujuscemodi ptyalismus facile moveatur. Sed ea ratio medendi lui venereæ ad legitimum inunctionum mercurialium usum minime comparanda est, quem constat certiorem, efficaciorem, exploratiorem esse, ac minoribus simul paucioribusque periculis obnoxium.

VI.

Mercurius violaceus diaphoreticus, sive Flores ammoniaco-mercuriales.

℞. *Æthiopis mineralis per deflagrationem parati* q. v.

Adde *æquale pondus salis ammoniaci*, & una in pulverem contere.

Massa in matratium vitreum indatur, cujus duæ partes vacuæ sint. Fiat sublimatio ex arte balneo arenæ.

Pars violacea a fæcibus & a crystallis pellucidioribus quæ superiora occupant, caute separetur, & servetur in vase vitreo obturato.

Constat illa Mercurii præparatio ex partibus tenuioribus Æthiopis mineralis, quæ una cum integrantibus nonnullis salis ammoniaci atomis sublimatæ sunt, unde virtus illius antivenerea & diaphoretica.

Efficax est ille Mercurius, quoties virus venereum corrigendum est, liquefacienda limpha spissior, ac diaphoresis promovenda sine ptyalismi periculo. Præscribitur a gr. x. ad gr. xx. in bolis vel pilulis, ut cætera Mercurialia.

VII.

Solutio Mercurii per deliquium, quæ cum ptisanis quibuslibet admisceri potest.

℞ *Sal. ammoniac. q. v.* ex. caus. ℥ ij. Conteratur in tenuissimum pollen in mortario marmoreo cum ligneo pistillo.

Contrito adjice guttatim *Mercurii crudi* ℥ j. tandiu una simul tere, donec Mercurius extinctus & cum sale ammoniaco intime subactus in pulverem subfuscum abierit.

Pulvis superimpositus marmori declivi permittatur sensim colliquescere in cella vinaria, subjectoque vase excipiatur liquor in quem convertitur, in cujus fundo conspicuæ sunt nonnullæ Mercurii guttæ in pristinam formam redintegratæ.

Decantato liquore qui supernatat, Mercurius in fundo superstes cum novo sale ammoniaco denuo conteratur, pulvisque inde confectus deliquio denuo exponatur eadem methodo qua prius.

Digitized by Google

Deinde liquore in quem convertetur iterum decantato Mercurius, si quis etiam tum superfuerit, cum sale ammoniaco tertium conteratur ac tertium exponatur deliquio, eadem toties repetendo, donec tota adhibiti Mercurii uncia in liquorem pellucidum una cum adhibito sale ammoniaco abierit.

Potest ea Mercurii solutio ptisanis quibuslibet, *v.g.* ptisanæ sudorificæ affundi dosi idonea, atque ore exhiberi sine noxa, imo plerumque non sine emolumento, haud dispari methodo ac ptisana eadem præparato quovis Mercuriali per ebullitionem saturata, ut supra dictum est *Articulo V.* At vero pari quoque successu, hoc est numquam satis certo, & fere numquam satis efficaci, atque adeo qui legitimæ Mercurialium inunctionum administrationi plurimum concedat.

VIII.

Medicamina anti-chœrodica, quibus utebatur non ita pridem Empiricus quidam nomine Rotrou, *& quæ ejusdem nomine etiamnum circumferuntur.*

I.

TINCTURA AURIFICA.

℞. *Nitri fixi* lib. iij. *solvendas in aq. bullientis* lib. iv.
Antimonii optimi & purissimi lib. iij.

Antimonio in pulverem contrito, ac in cucurbitam vitream immisso superaffundatur solutio nitri fixi: Cucurbita occludatur apposito vase vitreo quod occurrat. Digerantur omnia per octiduum balneo arenæ, cujus calor identidem eo usque intendatur, ut materia ebullitioni proxima fiat. Translacto octiduo reclusisque vasis filtretur tinctura charta emporetica, & servetur ad usum in vase vitreo.

Hæc tinctura, quæ a Rotrou *Aurifica* dicebatur, summe fœtet, convenitque proxime cum decocto illo scoriarum, quæ in conficiendis regulis antimonialibus summa petunt, ex quo paratur affuso aceto *sulfor auratum antimoniale*.

Hujusce tincturæ aurificæ dosis est a gutt. x. ad xxx.

II.

ELIXIRIUM AURIFICUM.

Calci antimonii, quæ in cucurbita superest ex præcedente operatione, sed prius exsiccatæ affundatur spiritus vini rectificatissimus ad supereminentiam quinque vel sex digitorum. Inde opposito ad cucurbitam occursionis vase, fiat circulatio balneo arenæ moderato per mensem unum. Posthinc reclusis vasis decantetur tinctura in vas vitreum probe obturandum.

Affun-

Affundatur iterum spiritus vini calci eidem antimonii ad supereminentiam quatuor digitorum, fiatque similis materierum digestio balneo arenæ, donec nova tinctura elicita fuerit, quæ cum priore pari methodo miscenda est.

Hinc distillatione ex cucurbita abstrahatur balneo arenæ pars dimidia vel partes duæ spiritus vini: Quod supererit in fundo cucurbitæ erit *Elixirium aurificum* quod quæritur, minus fœtens quidem quam tinctura, at vero minus quoque efficax. Hujus dosis est a guttis xx. ad LX. in vehiculo appropriato.

Hocce Elixirium mera est tinctura sulfuris aurati antimonii, spiritu vini prolecta.

III.

PULVIS LIQUANS.

℞ *Reguli antimonii optimè præparati & in pulverem triti*,
Ac *Nitri purificati & in pulverem seorsim redacti* ana lib. j ß.

Mixtis ambobus illis pulveribus fiant ex arte projectiones cochleatim in crucibulum igne candens, finitisque projectionibus materia sex horis calcinetur.

Postea educta materies in pulverem redigatur dum calet, & per setaceum trajecta contineantur in vase vitreo probe obturato, ne concepto humore colliquescat.

Libræ cuilibet hujusce pulveris supposito igne tepide calentis affundantur guttatim aquæ spirituosæ cinnamomi ℥ vj. semper agitando dum aqua affusa penitus exhalaverit.

Præparatus ea ratione pulvis ab Antimonio diaphoretico non loto vix differt. Dicebatur a Rotrou *pulvis* suus *liquans*, quocum misebat ille pulverem putaminum ovorum probe lævigatum, quem *pulverem alkalinum* appellabat.

Puerulis quidem primis diebus exhibebat pulverem liquantem ad grana iij. bis in die, & pulverem putaminum ovi ad gr. ij. Adultis vero priorem pulverem ad gr. vj. alterum ad gr. v. in utrisque dosim successive deinceps augendo.

IV.

PILULÆ ALEXITERIÆ SEU POTIUS PURGANTES.

℞. *Nucleorum Indicorum*, *sive granorum Tilli a putaminibus mundatorum* lib. j ß.

Conterantur in pastam tenuissimam in mortario marmoreo cum ligneo pi-

pistillo, ex qua pasta denso linteo conclusa oleum quod inest fortiter exprimatur.

Deinde pasta conteratur iterum superaffusis guttis aliquot spiritus sulfuris per campanam distillati, iterumque ex contrita exprimatur superstes oleum, sic deinceps repetendo donec oleum omne expressum esse videatur.

Tunc pasta exsiccetur aere libero, exsiccata in pulverem extenuetur, ac per setaceum trajiciatur.

Trajecti pulveris ℥ j. adjiciantur radicis Viperinæ seu Contrayervæ virginianæ in pulverem redactæ ℥ iv. Tartari albi in pulverem contriti ℥ j. Omnia probe invicem commista in vase parum alto sed oris latioris, quod superextensa tenui tela obducatur, per unum aut alterum mensem exponantur aeri libero, in loco quo solares radii non attingant, omnia sæpius in die succutiendo. Quo diutius pulvis ille aeri exponitur, eo mitior fit.

Ex illo pulvere cum affusis guttis aliquot vini Hispanici diluto fiunt pilulæ sive boli exigui granorum ij. vel iij. qui in aere siccantur & in vase vitreo clauso servantur ad usum.

Vis cathartica granorum Tilli residet potissimum in oleosa parte; quamobrem oleo diligenter expresso amurca, quæ superest, multo minus acris est; caute tamen velim ut adhibeatur, & in illius remedii usu præ cæteris supra propositis summa requiritur in Medico prudentia.

Dosis est a gr. ij. ad gr. xvj. cum conserva qualibet aut sirupo quovis. Minima illa dosi, a qua semper incipiendum est, blande purgat, & quidem ita blande, ut remedii efficacia promovenda sit die eadem enemate purgante, vel die insequente cathartico quodam ore exhibito.

Quacumque die remedium adhibetur, diæta eadem servanda est, ac si catharticum assumptum fuisset: Scilicet post horam tertiam jusculum leve exsorbendum est, totaque die tepide & largiter potandum est.

V.
PRÆCEDENTIUM REMEDIORUM ADMINISTRATIO.

I. Præmittitur præparatio temperamento ægrotantis idonea; nempe secta vena purgatoque corpore iterantur per dies aliquot apozemata temperantia & diluentia cum humectante diæta.

II. Exhibentur pilulæ purgantes ad gr. j. ij. vel iij. mane jejuno ventriculo, cum solito purgantium regimine, ac si alvum satis copiose non moveant, enema purgans vesperi injicitur.

III. Exhibitio pilularum iteratur initio quarto vel quinto quoque die; deinde octavo, decimo quinto, imo trigesimo tantum.

IV. Do-

IV. Dosis pilularum qualibet exhibitione augetur, sed caute & pro ratione effectus præcedentibus exhibitionis.

V. Si pilulæ alvum satis non subducant, opus erit die sequente potionem purgantem sed blandam propinare.

VI. Diebus ab exhibitione pilularum vacuis adhibebitur pulvis liquans ad grana iij. cum ij. granis putaminum ovorum pulveratorum in infantibus: Ad grana vj. cum granis v. eorumdem putaminum in pueris duodecim annorum, quæ conserva aut syrupo quovis, vel pulpa pomi cocti excipiuntur & in boli formam componuntur.

VII. Pulvis ille usurpatur bis in die mane jejuno ventriculo, & quarta hora post prandium; imo etiam, si morbus urgeat, poterit exhiberi tertium tribus horis post cœnam.

VIII. Quoties iterabitur usus pilularum, de quibus supra, toties dosis pulveris liquantis & pulveris alkalini augenda granis aliquot pro gradu morbi, aut effectu quem jam præstiterint.

IX. Post devoratum pulverem liquantem exsorbendus vice qualibet haustus ptisanæ, vel levis decocti carnis vitulinæ, vel quod præstat, decocti radicis Chinæ.

X. Diebus iisdem exhibebitur quotidie bis in die, nempe post prandium & post cœnam tinctura aurifica ad gutt. xij. vel xv. aut elixirium aurificum ad gutt. xx. vel xxv. in cochleari vini vel levis decocti radicis Chinæ.

XI. Licet remedia illa quocumque tempore intermittere, si ita e re esse videatur.

XII. Si fit remediorum cessatio, utile est pro nota ægrotantis temperatura vel aquas minerales chalybeatas, ut Forgenses aut Passiacas, vel lac asininum aut caprillum præscribi.

XIII. Quin imo si ita lubeat, poterit usus illorum remediorum cum usu aquarum mineralium aut lactis conjungi, modo eo die, quo pilulæ purgantes exhibentur, remediis aliis interdicatur: Cæteris vero diebus pulvis liquans pomeridianis & vespertinis tantum horis exhibeatur, maxime si lac usurpetur.

XIV. Quod si qua fuerit luis venereæ suspicio, nihil obstat quominus anti-venerea cum remediis propositis copulentur; nempe aquila alba cum pilulis, & panacea mercurialis cum pulvere liquante, ea, qua par erit, dosi.

XV. Pari modo, si opus esse videatur, possunt cum pilulis purgantibus, aut liquante pulvere remedia alia quævis tuto sociari, ut agaricum trochiscatum, trochisci alahandal, scammonium, jalappium, rhabarbarum, hipecacuanha &c. ea dosi, quæ ægrotantis ætati & viribus, morbique naturæ & intensioni idonea sit.

XVI. Tandem in glandulas strumosas si quæ sint ulceratæ vel fistulosæ, debet tinctura urifica vel elixirium aurificum siphone injici aut linamento apponi, ut calli resolvantur, fungosæ carnes colliquescant, renovataque ulceris facies ad cicatricem deducatur.

IX.

Aqua Rabelii, sic ab Empirico quodam dicta, cui Rabel *nomen fuit.*

℞ *Olei vitrioli rite præparati* p. j.

Spiritus vini rectificati p. iij.

Oleo vitrioli in matratium infuso superaffunde sensim spiritum vini. Insere recipiens quod occurrat ad circulationem, quæ initio solo calore effervescentis olei vitrioli, deinde lenissimo igne arenæ perficitur. Distilletur tandem materia igne arenæ, & sic prolicietur aqua Rabelii.

Aqua illa conducit ad hæmorrhagias quascumque sistendas, etiam internas, modo ab inflammatione vacent. Utilis est quoque in febribus ardentibus. Instillatur guttatim vehiculo convenienti ad gratam aciditatem.

Admiscetur etiam cum successu ptisanis refrigerantibus, quæ initio gonorrhϾæ præscribuntur, maxime si dysuria nimis discruciet.

X.

Tinctura Ambræ grisеæ cum aqua Rabelii, seu oleo vitrioli dulcificato.

℞. *Ambræ griseæ in pollen redactæ* q. v. *v. g.* ʒ ij.

Immitte in matratium oblongioris colli, superaffunde aquæ Rabelii ad supereminentiam unius digiti. Fiat digestio supra calidos cineres, donec liquor colore saturatus sit.

Tunc decanta, novam affunde aquam Rabelii, affusam digere cum superstite ambra, digestamque cum priore misce, ac in vase vitreo obturato ad usum serva.

Illa tinctura in gonorrhϾa habituali & contumaci ore exhiberi potest bono ac felici exitu ad dosim quatuor, sex, octo decemve guttarum in vehiculo quovis sub forma haustus, vel cum pulvere liquiritiæ & conserva rosarum sicca sub forma boli, ut mihi constat auctoritate & exemplo eruditi & cordati Viri.

Possunt arte simili, neque dispari admodum successu cum aqua eadem Rabelii elici tincturæ e myrrha, lacca &c. quæ ad eamdem scopum utiles esse possunt simili methodo.

XI.

Aqua Menthæ (a) Quercetani ad gonorrhϾam fœtidam & virulentam, atque etiam inveteratam præstantissima.

℞ *Pulveris Methæ siccæ,*

Dictamni,

Radicis ireos Florentinæ ana ℥ j.

Pul-

(a) Pharmacopœa Dogmaticorum restituta Josephi Quercetani. *cap.* 7. *De aquis.*

Pulveris feminum Agni casti,
Rutæ,
Lactucæ ana ʒ j
Terebenthinæ Venetæ ℥ iv.
Vini albi ℥ xx.

Hæc omnia injiciantur in alembicum & per balneum vaporosum distillentur

De hac aqua exhibe mane duo cochlearia per aliquot dies præmissa convenienti seu mercuriali aliqua purgatione. Hanc centies expertus sum, *inquit Quercetanus*; conducit etiam ad ulcera renum.

XII.

Lapis medicamentosus, vulgo Crollii *dictus.*

℞. *Aluminis rupei.*
Lithargyrii auri,
Boli armenæ,
Cerussæ ana ℥ j.
Colcotharis vitrioli ℥ iv.

In pulverem contrita bulliant in acet. q. f. ad consistentiam lapidis.

Hujus ʒ ij. liquescant in ℥ viij. decocti radicis althææ, vel infusi seminis lini, unde tepide f. injectio ad ℥ j. quotidie in urethram vel in vaginam ad reliquias gonorrhœæ habitualis exhauriendas. Cave tamen ne quid virulenti cohibeatur quod tragœdiam renovare possit, quocirca præstat fere semper a male tuto remedio abstinere.

Prostant in dispensariis alliæ lapidis illius præparandi formulæ non parum diversæ, sed quæ ideo videntur rejiciendæ dum lapidis solutio in urethram injicienda est, quod lapis iis metodis præparatus acrior fit.

XIII.

Pilulæ de (*a*) *Creta Palmarii.*

(*a*) *In Pharmacopæa Bateana.*

℞. *Aloes optimæ* ℥ j.
Cretæ albissimæ,
Succini albi,
Gentianæ,
Mirrhæ,
Radic. Fraxinellæ ana ʒ j
Mithridatii ℈ iv.
Terebinth. lotæ ʒ ij.
Syrupi de althæa q. f. ut fiat massa.

„ Sunt qui addunt Calomelanos ℥ ß. vel ʒ vj. Dentur ad ℈ ij. vel ʒ j.
„ hora somni omni nocte per dies 15. Ad gonorrhœam curandam nihil
„ æquale. Idem præstant in profluvio albo mulierum.

Pul-

XIV.

Pulvis astringens, vulgo de Verny *dictus, ab Empirico quodam nomine* Verny.

℞. *Aluminis rupei,*
Cerussæ,
Terræ sigillatæ Blesensis,
Cretæ Brianconensis,
Vitrioli tum viridis, tum cærulei ana partes æquales.

Cochleatim in crucibulum candens projiciantur, calcinentur usque dum ex cæruleo albescant. Massa in pulverem conteratur in mortario vitreo vel marmoreo & in vase vitreo bene obturato servetur ad usum.

Pulvis ille diluitur in vehiculo conveniente, *v. g.* in aqua stillatitia rosarum, plantaginis &c. vel in decocto radicis althææ, nymphææ &c. vel in sero lactis, aut in emulsione cocta &c. a gr. xv. ad ℈j. pro unica injectione. Sed de illius usu dictum volo, quod modo de usu lapidis medicamentosi.

XV.

Balsamum, quod vulgo Chalybis *dicitur.*

℞. *Aquæ Fortis duplicis*, ℥ iij.

Aciculas ex puro chalybe confectas, quas ex modo quo dissiliunt dignoscere facile est, aliquot injice, donec ebullitio minima fiat.

Adde tunc *olei olivarum optimi* ℥ iij. vel iv. Confundantur omnia donec in unguenti vel balsami speciem coeant. Ubi refrixerint aqua iterato elue, ut dulcescant.

Balsamum illud utile est ad carnes fungosas absumendas in concrosis ulceribus. Potest autem vis illius corrodens infringi si lubuerit, repetita pluries ablutione, qua acida spicula aquæ fortis exterguntur.

XVI.

Unguentum (*a*) *ad Strumas.*

℞. *Radicis Bryoniæ bene nutritæ* lib. ß.

Seca in talleolas minutissimas, frige in lib. iij. olei olivarum, si fieri possit, insulsi.

Colatur. add. *Terebinthinæ* lib. ß.
Ceræ ℥ v.

Vase remoto ab igne f. unguentum in panno lineo strumis apponendum bis in die.

Laudatur in eumdem finem unguentum Digitalis, cujus præparatio prostat in plerisque dispensariis.

(*a*) Zacutus Lusitanus, *Praxeos Medic. admirand. Lib. 1. Observat.* 101.

Opiata

XVII.

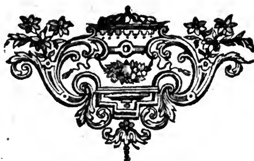
Opiata (a) ad dentes firmandos, ac gingivas detergendas.

℞. *Pulveris folior. Aquilegiæ,*
Salviæ crispæ,
Et Menthæ ana ʒij.
Nucis moschatæ,
Myrrhæ,
Et aluminis rupei ana ʒ ij ß.
Mellis Narbonensis lib. ß.

(a) Daniel Sennertus, *Operum Lib. III. Part. 5. Sect. 2. Cap. 7.*

Miscantur omnia simul cum melle igne leni calefacto atque una diu agitentur & subigantur, ut intime commisceantur.

Hæc opiata super vittam linteam diducta fungosis, ulceratis, putrescentibus gingivis admovenda, & admota per horas aliquot, imo tota die continenda, donec suppuratæ & detersæ gingivæ consanescant.

DE-

Digitized by Google

DE MORBIS VENEREIS.

LIBER QUINTUS.

Index Chronologicus Auctorum, qui de Lue venerea scripserunt ab ingressu morbi ad exitum usque seculi decimi sexti, cum brevi plerumque Operum Analysi & Epicrisi.

SEQUENTEM indicem Scriptorum, quæ de Morbis venereis in hunc diem edita sunt, seu Chronologicam Bibliothecam Auctorum qui hanc materiam tractavere, utilem fore duxi, ut (a) uno quasi intuitu inspicere liceat quid de luis illius origine, natura, remediis varie senserint diversis temporibus, quid in promovenda illius curatione a singulis præstitum sit, uno verbo ex quibus ambagibus, & quorum potissimum opera hujus therapeia, qualis nunc usu viget, ad eum perfectionis apicem pervenerit, quo nunc stare videtur.

(a) Vide *Præfationem.*

Sed hæc omnia Lectorum judicio permitto. Id unum dumtaxat postulo petoque, ut concedatur inde consectaria aliquot eruere, quæ manifesta rerum evidentia confirmari credo, & quæ a nemine, si ad rem ipsam velit attendere, negari posse confido.

I. Luem veneream morbum novum esse, qui Europæ primum incubuerit circa annum 1494. cum ante de hoc argumento scripserit nemo, ab eo tempore plurimi.

II. Luem

Digitized by Google

II. Luem veneream in Italia primum (*) apparuisse, saltem palam & aperte, cum Medicorum omnium primi, qui de lue venerea scripsere, Itali sint, vel saltem in Italia arte medica instituti: quibus verbis designari volo Germanos, aliquot Medicos, quorum extant Opuscula quædam antiquissima de Morbis venereis, ut Joannem Vveidmann, Simonem Pistorem, Martinum Polichium, Josephum Grundbeckium. Constat enim artis medicæ triocinium ab illis positum fuisse in Academiis Italiæ ac præsertim in Patavina, unde primam hauserunt horumce morborum notitiam.

III. Deinde veneream luem in Hispanias Galliasque citius prorupisse, quam in ullam cæterarum Europæ regionum, cum Hispani Gallique Medici post Italos antiquissimi sint Europæorum, qui de morbis venereis disserverint.

IV. Videri luem eamdem in Angliam, Germaniam, cæteraque Europæ Regna, quæ ad Septemtriones sita sunt, serius irrepsisse, cum ex illis regionibus Scriptores, a quibus hoc argumentum tractatum sit, tardius prodierint.

V. Demum, qui de Morbis venereis speciales Tractatus scripserint, numero plures esse, si Pestem & Febrem pestilentialem excipias, quam qui de ulla alia quavis ægritudine, etiam ab omni ævo cognita: Neque mirum videri cum a primo invasionis tempore nullus alter morbus extiterit, qui frequentior, gravior, difficiliorque fuerit, atque adeo dignior studii Medicorum materies. Epiphanius Ferdinandus jam ætate sua, (a) hoc est circa annum 1620 octoginta Auctores recencebat qui de Morbis venereis disseruissent. Ipse nunc plures novi quam centum septuaginta quinque in sequentibus nominatim enumerandos; neque tamen confido omnium notitiam habuisse.

(a) In Historiis Medic. *Hist.* 17.

SECULUM DECIMUM QUINTUM.

VIDENTUR omnia primis luis venereæ temporibus, exeunte scilicet seculo decimo quinto & ineunte decimo sexto, novitatem tum morbi, tum methodi morbo medendi palam attestari, theoria nempe, quæ dubia erat, incerta, discors; therapeia, quæ infida, male tuta, temeraria; summa medentium titubatio, & ægrotantium diffidentia; demum Agyrtarum & Empiricorum celebritas & arrogantia, ut qui jactatione & favore populari numquam magis valeant, insolentius numquam

(*) Prius visa fuerat in Hispania post primum Columbi reditum ab Insula Hispaniola. Sed inter paucos. Vide supra. *Lib.* 1. *Cap.* 10.

Digitized by Google

quam superbiant, de se magnificentius numquam sentiant, quam ubi doctis, providis, cautis & usu peritis Medicis aqua hæret maxime.

I. Tunc sane ignorabatur morbi natura, quem censebant alii novum esse & veteribus Medicis incognitum; quem alii contra contendebant ab omni ævo & visum & observatum fuisse, sed in eo parum secum concordes, quod disputarent ad quodnam morbi genus, an ad lepram seu elephantiasim, impetiginem lichenasne referendus esset.

II. ignorabatur morbi causa, quam varii varie arcessebant ab influxu sydetum, a pluviosa & humida aeris intemperie, a carne humana militibus in annonam præbita, ab elephantiacorum sanguine cum vino confuso, a meretrice quæ leproso cuidam sui copiam pretio fecerat; demum a contubernio, quod Hispani milites nautæque cum barbaris mulieribus insolenti ea lue infectis habuerant in Insula Hispaniola.

III. Ignorabatur propagationis modus, cum crederetur ab aliis quidem morbum sponte tantum corpori aeris intemperie, alimentorum vitio, diætæ errore &c. ab aliis vero contagione tantum diffundi ab ægris in sanos; demum ab aliis & sponte contrahi, & contagione simul propagari; quæ postrema opinio diu viguit.

IV. Ignorabatur tandem therapeia morbi, ut cui curando non adhibebantur nisi purgantia, diluentia, temperantia, ad summum balnea in aqua tepida, stuffæ in furno, illitiones ex aromaticis, aliaque hujusce generis sexcenta, quæ therapeiam illorum methodicam complebant, & quæ morbo profligando plane imparia erant.

V. Sed cum dura necessitas remediorum inventrix & magistra esse soleant, contigit non multo post intervallo ut Empiricorum exemplo frequentaretur usus illitionum mercurialium, & exemplo Indigenarum Americæ increbrescerent decocta lignorum Guaiaci & Sassafras, radicumque Chinæ & Sarsæ-parillæ, ex quo tempore gemina salutis via Syphiliticis oblata est, nempe ptyalismum vel sudationem experiri. Ut autem neutra methodus sua carebat utilitate, sic etiam neutri sua deerat noxa: Altera periculosa erat, inefficax altera, unde acriter diuquæ disceptatum fuit utra utri præferenda esset.

VI. Per idem tempus usurpabantur ab Empiricis & Agyrtis plerisque duo alia remediorum genera, sed quæ apud cordatos probosque Medicos magnopere infamabantur; *suffumigia* nempe, quæ periculosa si ex cinabrio, quæ venenata erant si ex auripigmento parabantur; & *præparata quædam mercurialia* ore exhibenda, ut pulvis ruber Joannis de Vigo aut pulvis angelicus Nicolai Massæ, qui pulveres ambo deleteriæ virtutis sunt, qui cum Mercurio præcipitato rubro apprime conveniunt ambo, imo qui præcipitato illo rite præparato acriores sunt.

1495. MARCELLUS, Cumanus, videtur Cumis natus, in urbe Campaniæ

no[...]

non incelebri. Si vera conjicio, ignoratur ipsius nomen, nam *Marcellus* prænomen est, sed id in Auctoribus hujusce ætatis haud rarum fuit. Ut ut sit, constat illum Medici & Chirurgi Castrensis officio functum fuisse anno 1495. apud Duces exercitus Veneti, qui cum copiis aliis fœdere conjunctis non dubitavit Carolum VIII. Francorum Regem Neapoli in Galliam redeuntem ad Forum novum prælio lacessere sed infelici, die 6. Julii, anno quo supra; unde liquet hunc Auctorem occulatum atque adeo perquam idoneum testem fuisse eorum, quæ tunc temporis in primo nascentis luis ingressu contigere.

Medicas autem Mercelli illius observationes, quæ diu latuerant, acceptas debemus Georgio Hieronymo Velschio, Medico Augustano doctissimo, cujus studio Augustæ Vindelicorum editæ sunt *in* 4. *anno* 1668. cum Observationibus Jeremiæ Martii, Achillis Glasseri, Joannis Udalrici Rumleri. Hieronymi Reusneri, & ipsiusment Velschii.

Prostat ibi observatio sequens, ordine quarta, qua veraci quidem sed rudiore stylo nascens lues venerea graphice describitur.

Anno 1495. in Italia, ex uno influxu cœlesti, dum me recep i in Castris Navarræ cum armigeris Dominorum Venetorum (Legendum *Novarræ*, nam compertum est Historicorum testimoniis partem copiarum Venetarum a Foronovana pugna suppetias ivisse Ludovico Sfortiæ Mediolanensium Duci Novariam obsidenti)„ Dominorum Mediolanensium plures armigeros & pedestres ex ebullitione humorum me vidisse attestor pati plures pustulas in facie & per totum corpus, & incipientes communiter sub præputio vel extra præputium, sicut granum milii, aut super castaneam (*balanum*) cum aliquali pruritu patientis: Aliquando incipiebat pustula una in modum vesiculæ parvæ sine dolore, sed cum pruritu; fricabant & inde ulcerabatur tanquam formica corrosiva, & post aliquot dies incurrebant in angustiis propter dolores in brachiis curibus, pedibus cum pustulius magnis. Omnes Medici periti cum difficultate curabant. Ego cum flebotamia in saphena, aliquando in basilica procedebam cum digerentibus, purgantibus, tandem unctionibus in locis necessariis, & durabant pustulæ super personam tanquam leprosam, variolosam, per annum & plus sine medicinis.„

Leguntur ibidem aliquot aliæ Observationes, quæ ad luem veneream perinde pertinent, ut cariei pudendorum seu ulcusculorum venereorum virgæ *articulis* 21. 70. 72. 73. 75. Phimoseos aut paraphimoseos, *articulis* 20. 24. Demum bubonum venereorum, *articulis* 7. 53. 54.

Equidem nullus dubito quin ea mentio bubonum venereorum, quos Marcellus Cumanus a se observatos refert, videatur prima fronte cum iis pugnare, quæ supra dicta sunt *Lib.* 1. *Cap.* 12. Bubones venereos scilicet non prius visos fuisse quam circa annum 1530. Sed advertatur velim (*a*) Ob-

[*a*] Velschius *in Præfatione ad observationes Marcelli Cumani.*

Digitized by Google

Observationes Marcelli ad oram Chirurgiæ Petri de Argelata, qua utebatur familiariter, adscriptas fuisse sine apposito anno & die, si quartam excipias quæ modo adducta est; & inde descriptas esse a Georgio Hioronymo Velschio, *in cujus manus liber ille ære suo pervenerat*; editosque Augustæ Vindelicorum anno 1669. unde tum primum Marcellus innotuit Orbi literario, in quo antea planissime ingnorabatur: Quocirca cum nulla ratione liqueat quo anno scriptæ sint Auctoris illius Observationes, præsertim modo laudatæ, ubi de bubonibus venereis mentio fit, alienum non videri scriptas esse post annum 1530. cum repugnet nullomodo Marcellum, qui juvenis castra sequebatur anno 1495. inter vivos fuisse anno 1530. imo vero tardius: Ac proinde ex illis Marcelli Observationibus, ubi bubonum venereorum mentio facta est, nihil quidquam posse colligi, quod iis adversetur quæ dicta sunt supra *Lib.* 1. *Cap.* 12.

Porro autem qualecumque judicium feratur de bubonibus venereis, at certe constat saltem verbum ne unum quidem in illis Marcelli Observationibus extare de gonorrhœa venerea, unde videtur egregie confirmari quæ *loco* supra *laudato* de epocha gonorrhœæ venereæ primum nascentis proposita sunt.

1497. NICOLAUS LEONICEMUS, Vicentinus, natus (*a*) anno 1428. Medicinam Ferrariæ publice professus est 60. annos & amplius, primusque varia Hippocratis & Galeni Opera Latine interpretatus Commentariis illustravit.

A (*b*) *pueritia, imo a cunabulis ipsis ad* 30. *annum morbo Comitiali adeo tentabatur, ut cum ad se redierat, pertæsus vitæ pene sibi manus afferre vellet. Sed post trigesimum annum plane eo morbo defunctus est.*

Cibi & vini (*c*) *maxime abstinens, somnique minimi, præsertim vero veneris continentissimus*: Ad extremam senectutem pervenit, omnibus membrorum ac sensuum officiis integer. Obiit anno 1524. ætatis 96.

Præclare laudatur a Josepho Scaligero, (*d*) *quod primus Philosopiam & Medicinam ipsam cum humanioribus Litteris conjunxerit, docueritque homines qui sine bonis Litteris Medicinam tractant, esse similes iis qui in aliena foro litigant.*

Inter cætera, quæ multa sunt, Opera scripsit ad Joannem Franciscum Mirandulensem, Concordiæ Comitem, filium Galeoti Pici, qui frater erat celeberrimi Joannis Pici Mirandulensis, Libellum *de Epidemia*, *quam Itali Morbum Gallicum, Galli vero Neapolitanum vocant*, in quo, ut ipse ait in Præfatione, inseruit summa capita disputationis, quæ Ferrariæ paulo ante habita fuerat de morbo Gallico.

Si Antonio (*e*) Scanarolo illius discipulo fides, ut ego quidem arbitror, adhibenda sit, Leonicenus *primus Medicorum Italorum fuit*, adeoque Europæorum omnium *qui de morbo Gallico scripserit.* Et sane constat Li-

(*a*) Mercklinus *in Lindenio renovato.* Baile, *Diction. Critique.*

(*b*) Joseph Scaliger, *in Epistola ad Franc. Vertunianum, data an.* 1575.

(*c*) Petrus Castellanus, *in vitis illustrium Medicorum.*

(*d*) Ubi *supra.*

(*e*) *In Præfatione sui Operis.*

Digitized by Google

Libellum, cujus facta est mentio, typis Aldi Manutii editum esse Venetiis anno 1497. & a Natali Montesauro impugnatum fuisse anno eodem vel initio insequentis, cum Montesaurum Scanarolus refutaverit Opusculo typis excuso anno 1498.

In Libello suo Leonicenus I. statuit, ut *novi Italiæ advenerant olim morbi prioribus sæculis ignorati*, qua de re testem profert Cajum Plinium *Lib. 26. Histor. Naturalis*, sic *simile quoddam suo avo accidisse*. „ Jam enim, *inquit Ille*, insolitæ naturæ morbus Italiam & multas alias regiones invasit ..... Huic morbo nondum nostri temporis Medici verum nomen " imposuerunt, sed vulgato nomine Morbum Gallicum vocant, quasi " ejus contagio a Gallis in Italiam importato, aut eodem tempore & " morbo ipso & Gallorum armis Italia infestata .... Cæterum, *perigit Ille*, " cogor existimare (neque mihi potest in captum mentis aliter perveni- " re) natam hanc repente labem nostram ita infecisse ætatem, ut nullam " superiorem. "

II. De natura quidem morbi fatetur ipse " non defuisse, qui eum- " dem cum illo putarint, quem Prisci elephantiasim nominaverunt; sicuti " alii Morbum Gallicum esse (*a*) antiquis Lichenas, alii (*b*) Asaphati, alii " (*c*) prunam sive Carbonem, alii ignem (*d*) persicum sive sacrum existi- " marunt. " Sed hæc singula singulatim multis ipse confutat statuitque " Morbum Gallicum inter epidemias, hoc est morbos populatim vagan- " tes debere connumerari, quæ aut divina ira, ut Theologi sentiunt, " aut vi astrorum, ut Astrologi opinantur, vel ex certa aeris intemperie, " quemadmodum Medici arbitrantur, eveniunt. "

(*a*) Herpetes.
(*b*) Tineam siccam.
(*c*) Anthracem sive carbunculum.
(*d*) Herpetem *apud Celsum*. Erysipelas *apud cæteros Medicos Latinos*.

III. Missis prioribus opinionibus ultimam sequitur sententiam, quæ Medicorum est. " Illud satis constat, *pergit Ille*, eo anno, quo Morbus " Gallicus cœpit pullulare, magnam aquarum per universam Italiam fuis- " se exuberantiam. Testis est Roma, quæ prima id malum sensit, in " qua Tybris ita intumuit, ut tota sit facta navigabilis .... Tantis deni- " que imbribus annus ille ubique maduit, ut terris exinde humentibus " atque stagnantibus minus mirandum sit æstivum aerem ad illam venisse " intemperiem, calidam scilicet & humidam, quam Medici atque Phi- " losophi omnium putredinum matrem esse confitentur. „ In suæ opinionis confirmationem varia loca adducit ex Galeno & ex Hippocrate *in Lib. Epidemiorum*.

IV. Denique ad Morbi Gallici curationem pauca proponit, nec alia præter venæ sectionem, purgationem, alterationem humorum salsorum, diætam &c. Et ne unum quidem verbum de Mercurialibus addit.

CORADINUS GILINUS, Artium & Medicinæ Magister, scripsit ad Sigismundum Ducem Estensem Herculis filium, qui natus anno 1433. obiit anno 1504. *Opusculum de Morbo Gallico*, quod Epistolæ limites vix 1597.

excedit. Videtur autem scripsisse anno ipsomet 1497. ex principio Opusculi, ubi ait: " Cum anno elapso 1496. morbus quidam sævissimos mortales " quamplurimos invaserit tam in Italia, quam etiam ultra montes &c.

I. Testatur expressis verbis „ morbum hunc apud Modernos incognitum fuisse, variasque de eo disceptationes inter Physicos, *hoc est Medicos* habitas fuisse (*Ferrariæ scilicet. Vid. quæ de Leoniceno modo dicta sunt*) & haberi, ideoque se decrevisse pro exiguis ingenioli viribus aliquid de eo scribere quam brevissime, *eo scilicet fine quemadmodum ipse innuit*, ut ostenderet doctores Medicinæ hanc ægritudinem minime prætermisisse, eamque ab eisdem capitulatam fuisse ad laudem Omnipotentis Dei.

II. Morbi originem plane ignoravit, quem ideo arcessit vel a conjunctionibus Jovis & Martis, quæ anno 1494. & Saturni ac Martis, quæ anno 1496. obvenere; vel ab ira Dei in hominum scelera. „ Videmus, *inquit*, „ summum Creatorem hoc tempore nobis iratum ob nefanda scelera nostra nos vexare cum morbo hoc truculentissimo, qui jam non per Italiam, sed etiam per omnem pene Christianam Religionem viget. Ubique tubarum clangor sonat, armorum ubique strepitus auditur, ubique bombardæ instrumenta bellorum conficiuntur & loco saxorum sphæricorum ferrea remanent, & hoc tempore inaudita fabricant; Turcæ in Italiam vocantur. Quot jam incendia, quot deprædationes, quot miserorum mortalium strages jam vidimus, quot & quantas visuri sumus? Utinum mentiar!

III. Quod ad naturam morbi, credit Morbum Gallicum *poni posse sub Capitulo ignis persici*, quod probare conatur ex Galeno 14. *de sanitatis ingenio*, *cap.* 7. Avicenna *Lib.* 4. *Fen.* 3. *cap. de igne persico*, & Cornelio Celso, *cap. de igne sacro seu persico;* contra vero refellit eos qui arbitrabantur Morbum Gallicum cum lepra Arabum seu elephantiasi convenire.

IV. Licet Gilinus crediderit Luem Gallicam a causis universalibus oriri, attamen subodoratus est contagione ex impura venere contrahi. „ Unum tamen, *inquit*, inter cætera dico, Morbum hunc contagiosum " esse, unde iterum atque iterum moneo ne cum mulieribus hac perniciosa ægritudine laborantibus, aut eæ cum viris hac ægritudine infectis se commiserint aliquo pacto, quia vidi multos hac de causa infectos cruciatus maximos passos fuisse.

V. Ægrotantes dehortatur ne temere *confidant istis imperitis*, *ut barbitonsoribus*, *sutoribus ac cerdonibus*, *& maxime viatoribus qui nostrarum carnium sunt carnifices .... nec humorem facientem morbum evacuant*, *sed solum cum localibus*, (ni ipse fallor cum emplastris aut unguentis mercuralibus) *has passiones curare volunt*.

VI. Juxta eum *cura hujus ægritudinis tribus completur instrumentis*. 1. *Regimine & nutritiva* hoc est diæta. 2. *Phlebotomia* & purgatione. 3. Balnea-

neatione in decocto herbarum emollientium, & inunctione partium dolentium cum linimento attenuente & incidente.

VII. Præscribit ut ulcera & pustulæ ungantur *ad solem vel ignem* unguento ex detergentibus, mundificantibus, exsiccantibus & sarcoticis; cujus formulam profert. Quod si hoc unguentum impar fuerit, alterum proponit ex iisdem fere constans, sed cui sublimatum ad partem vigesimam octavam & Mercurius fluens ad partem decimam quartam totius adduntur, quo suadet ut ulcera unica vice illiniantur, adhibito dein butyro ad escharæ delapsum.

VIII. Demum auctor est ut cauterium actuale vel potentiale super commissuram coronalem admoveatur, „ Et hoc, *inquit*, in pluribus " expertus sum hanc ægritudinem in gula patientibus, & omnes curati " sunt ad laudem Dei Omnipotentis, qui omnium superiorum & infe- " riorum causa existit. "

Extat hoc Gilini Opusculum *Tom. I. Collectionis Luisininæ*, sed antea typis jam editum fuerat; quandoquidem, si Jordanem Ziletum Tipographum audiamus, Tomus ille primus Collectionis illius Tractatus eos complectitur qui *impressi alias fuere;* prostantque tantum in Tomo altero hi qui *Manuscripti dumtaxat antehac fuere*.

JOANNES VVIDMAN, sive VVEIDMANN, dictus Meichinger. *Tractatus* (*a*) *de pustulis*, *quæ vulgato nomine dicuntur* Mal de Franzos, 1497. *in* 4.

(*a*) Vanderlind. Mercklinus. Mangetus.

Jos. Simlerus *in Epit. Biblioth. Gesner.* mentionem quidem facit *Joannis Vvidman Medici*, sed Tractatum alium laudat nempe Libellum *De usu Thermarum Ferinarum.* Idem alibi nomine Joannis Saliceti profert Tractatum *De pestilentia & ejus fuga*.

Pari rationi *Joannes Vvidman* a *Joanne Saliceto* distinguitur, ab Israele Spachio *in Nomenclatore Scriptorum Medicorum*, & a Paschale Gallo *in Bibliotheca Medica;* & illi quidem Libellus *De usu Thermarum Ferinarum:* Huic vero Tractatus *De pestilentia & ejus fuga* adscribitur.

Sed Joannes Georgius Schenckius *in Bibliotheca Medica* utrumque confundit sub nomine *Joannis Saliceti dicti vulgo Vvidman & Meichinger*, cui tribuit cum Librum *De pestilentia & ejus fuga*, excusum Tubingæ 1501. tum Tractatum *De usu Thermarum Fermarum & Cellensium*.

Demum a Vanderlinden *De Scriptis Medicis*, a Mercklino *in Lindenio renovato*, & a Joanne Jacobo Mangeto *in Bibliotheca Medica*, tres memorantur Auctores cognomines, *Joannes Salicetus* dictus *Vvidman*, ad quem Librum *De pestilentia & ejus fuga*, Tubingæ excusum anno 1501. in 4. *Joannes Vvidmannus* ad quem Epistolam *De Lumbrico lato*, & Tractatum *De Balneis Thermarum Ferinarum* in Ducatu Vvurtembergico; & *Joannes Vvidman* dictus *Meichinger*, ad quem referunt Tractatum *De*

Digitized by Google

Pustulis, quæ vulgato nomine dicuntur Mal de Franzos. 1497. in 4.

Quid in hac pugnantium sententiarum diversitate sentiendum sit vix liquere potest, nisi libri ipsi, qui laudantur, inspiciantur, quos mihi nondum contigit usurpasse. Interea tamen multa sunt, quæ suspicionem faciant unum & eumdem Auctorem fuisse, quem Vanderlinden, Mercklinus & Mangetus in tres ex errore dividunt, modo tamen excipias Auctorem Epistolæ *De Lumbrico lato*, quæ prostat in undecimo *Libro Observatio-num & Epistolarum Medicinalium* Gregorii Horstii. Constat enim Epistolam illam scriptam fuisse anno 1625. a Joanne quodam Vvidemanno ordinario Ulmensi Physico, qui nostro Joanne Vvidmann toto sæculo ad minus junior fuit.

Cæterum tres reliqui Tractatus antiqui sunt, nam 1. *Liber de Pestilentia & ejus fuga* Tubingæ excusus fuit anno 1501. 2. *Tractatus de usu Thermarum Ferinarum* in Ducatu Vvurtembergico, quæ vulgo *Vvilabad* dicuntur, laudatur a Jos. Simlero *in Epitome Biblioth. Gesner.* quæ primum edita est anno 1574. Imo insertus fuit a Joanne Rudolpho Camerario Collectione *Disputationum Medicarum, in illustri Academia Tubingensi superiore quidem tempore habitarum & ob exemplarium seorsim editorum paucitatem pene deperditarum*, quam edidit Tubingæ, anno 1611. & Joanni Vvidmanno dicto *Meichinger* tribuitur. 3. Tandem *Tractatus de Pustulis & morbo qui vulgo dicitur* Mal de Franzos, editus fuit anno 1497. atque adeo tres illi Tractatus ad eumdem Auctorem pertinere videntur, sed Joanne illo altero Vvidemanno Ulmensi Medico antiquiorem.

Postremus ille *Tractatus Joannis Vvidmann, dicti Meichingeri, De pustulis & morbo qui vulgo dicitur* Mal de Franzos, latet manuscriptus alicubi in Bibliotheca Regia, quandoquidem indici inscriptus est cum adjecto numero, quo reperiundus sit, sed in apposito numero erratum fuit, neque liber adest eo quo designatur loco. Si casu obvius fieret, inde forsan facile futurum esset inspecto Libro Bibliographorum discrepantias componere: Sed vix est ut in incredibili Codicum omnigenorum multitudine Liber alieno loco repositus reperiri possit.

1498. NATALIS MONTESAURUS, Veronensis, impugnavit Opusculum Nicolai Leoniceni de Morbo Gallico, Libello quem inscripsit *De Epidemia, quam vulgares* Mal Franzolo *appellant*, & quem in *Capitula 6.* distribuit.

(a) Capitulo 3.

I. In eo contendit (*a*) Morbum Gallicum novum non esse, sed a Medicis olim descriptum sub nomine *Botbor*, *Asaphati*, & *Tusit*, hoc est Tumorum, Tineæ, & Furfurum sive Porriginis, quod, licet ex se absurdum sit, multis tamen conatur confirmare, Leonicenum dure castigando quod aliter senserit.

(b) Capitulo 4.

II. Ipse tamen confitetur (*b*) *malas*, ut loquitur, *dispositiones anni* 1496. *& pra*

& pro parte anni 1497. in quibus intensa caliditas tempestati pluviosæ successit, alias putredines in corporibus humanis causavisse his temporibus .... & ideo alias pustularum species, & forte, subjungit ille, *quod hæc dispositio provenit ab influentia stellarum, quæ sunt causæ quæ ad Medicum non attinent: Dicunt enim Astrologi quod causa harum pustularum est conjunctio Saturni cum Capite Arietis.*

III. Dicit, (*a*) *quod in cura tres principales indicationes habendæ sint, prima est humorum qualescumque fuerint evacuatio: secunda est debitum regimen in sex rebus non naturalibus; tertia est debitus localium usus.* Liquet abunde quibusnam remediis primis indicationibus satisfaciendum esse putet juxta Methodum therapeuticam illius sæculi. Quod ad tertiam vero attinet, in usum advocat unguenta ex detergentibus, mundificantibus, exsiccantibus &c. Sed cum quibus ne gutta quidem Mercurii admista sit. (*a*) *Capitulo 6.*

Libellus ille Montesauri edi debuit anno 1497. vel ut tardissime principio anni 1498. cum certum sit Opus Antonii Scanaroli, quo impugnatur, ipso anno 1498. typis excusum fuisse.

ANTONIUS SCANAROLUS, Mutinensis, Nicolai Leoniceni sententiam de Morbo Gallico a Natali Montesauro impugnatam defendendam suscepit *Epistola ad Nestorem Morandum Medicum Bononiensem* scripta cui titulus est: *Disputatio utilis de Morbo Gallico, & opinionis Nicolai Leoniceni confirmatio contra Natalem Montesaurum Veronensem eamdem opinionem oppugnantem*, & quæ Bononiæ typis edita (*b*) dicitur anno 1498. in 4. 1498.

(*b*) Mercklinus *in Linde. renovato.*

Auctor iste quæ a Leoniceno dicta erant repetit, multisque probat Morbum Gallicum & ab *Asaphati* sive Tinea, & a Lepra & a cæteris morbis ante cognitis omnino discrepare, & affectum esse vere novum, epidemicum, & inductum *nimia aeris intemperies in calidate & humiditate.* Cæterum de curatione silet.

SIMON PISTOR, Lipsiensis, primus Germanorum scripsit de Morbo Gallico sequentia Opuscula. 1498. 1500. 1501.

I. *Positio de Malo Franco.* Lipsiæ 1498. in 4.

II. *Declaratio defensiva positionis de Malo Franco.* Lipsiæ 1500. in 4.

III. *Confutatio conflatorum circa positionem quamdam extraneam & puerilem Doctoris Martini Mellerstad de Malo Franco nuper ventilatam in Gymnasio Lipsiensi.* Lipsiæ 1501. in 4.

Lucubrationes illas Simonis Pistoris hactenus obvias non habui, sed eas arbitror nihil aliud esse præter meras Positiones sive Theses in disputationis argumentum propositas. Et sane vix poterat anno 1498. hoc est quarto anno post luis venereæ ingressum quidquam diligentius expectari a Medico Lipsiensi, qui videtur non in Saxonia ubi morbus ille nondum pervulgatus erat, sed in Italia hujus notitiam hausisse.

Ultimum recensitorum Opusculorum polemicum est adversus Marti-

Digitized by Google

num Polichium Merlestadium, de quo infra ad annum 1502. Patet autem ex Epistola Joannis Manardi ad Martinum illum Polichium scripta, de qua infra ubi de Manardo, 1. Simonem in multis redarguisse Leonicenum. 2. Credidisse *Morbum Gallicum ab antiquis collocatum fuisse sub Capite pustularum, anthematum, aut ut* (Simon dicit) *albumere.* 3. *Ad commune Medicorum illius ætatis confugium se recepisse*, afferendo morbum hunc *occulta fieri proprietate de cœlestibus corporibus emanante;* quæ singula Joannes Manardus docte confutat.

1498. SEBASTIANUS AQUILANUS. Ignoratur hujus Medici nomen si vox, *Aquilanus*, patriam ut videtur designet, ac ille oriundus fuerit ex urbe Episcopali *Aquila*, quæ Metropoli Romanæ subest. In Epistola ad Ludovicum de Gonzaga, Episcopum Mantuanum scripta, se referre ait, *quæ diebus elapsis de ægritudine, quam Morbum Gallicum vocant, apud Principes suos disputata erant;* quibus videtur subindicare disputationem Ferrariæ habitam, de qua plura vide in articulo *De Leoniceno.* Sane constat Ludovicum Gonzagam, qui Ludovici Mantuæ Marchionis quartogenitus erat, Sedem Mantuanam tenuisse ab anno 1483. ad annum usque 1511. quo fato functus est. Potuit ergo ea Epistola ad illum facile scribi anno 1498. ut vel inde colligi posse videtur, quod Sebastianus neminem laudet, laudetur vero ipse a Jacobo Cataneo de Lacu Marcino una cum Leoniceno & Torella, hoc est cum primis & antiquissimis Scriptoribus de lue venerea.

Constat eam Aquilani Epistolam non modo editam fuisse anno 1517. Bononiæ in 8. apud Benedictum Hectorem cum Marco Gattinaria *De Curis ægritudinum particularium;* Gentili de Fulgineo, Blasio Astario, & Cæsare Landulpho; sed Lugduni typis prius excusam fuisse anno 1506. apud Bevelaque, in 4. una cum Marco Gattinaria, Blasio Astario & Blasio Cæsare Landulpho, ut videre est apud Mercklinum in verbo *Marcus Gattinaria*.

In ea Epistola *declaratur primo, quo nomine debeat appellari hæc ægritudo, & quod in Galeni Operibus memoria habeatur;* in cujus opinionis confirmationem loca non pauca e Galeno adducit *De Elephantiasi*, ut hanc cum Morbo Gallico eamdem esse conetur astruere.

Secundo vero, an talis morbus sit unus vel plures? Et unum esse, nempe elephantiam solam Auctor pronuntiat.

Tertio venit in rationalem curam, quæ juxta eum perficitur *Diæta, Pharmacia & Chirurgia; Diæta*, qua præscribitur rectus usus rerum non naturalium; *Pharmacia*, quæ varia suppeditat remedia, purgantia, digerentia, alterantia, inter quæ plurimum laudat vinum viperarum: Demum *Chirurgia*, ope scilicet phlebotomiæ, & unguenti quo ulcera & pustulæ illinuntur.

Id unum notatu dignum videtur, quod in compositione unguenti Mercurium

curium admittat ad partem decimam quintam. At vero sequentia imme-
„ diate subdit. „ Ab hac (*a*) tamen unctione caveant, qui sunt debilis com- (*a*) *Cap.* 3.
„ plexionis; etenim potius sophistica invenitur quam vera: Nam vidi
fere omnes recidivisse ut prius. Sed si quis hoc pati potest, curatur. „

GASPAR TORELLA, Hispanus, natus est Valentiæ in Hispania 1499. 1500.
„ ex patre Medico celebri; „ Genitor meus, *inquit ipse*, *in Præfatione*
„ *præmissa Tractatibus* De dolore & de ulceribus in pudendagra, Medi-
„ cus fuit, cujus memoria ob hujus artis eximiam peritiam sempiterna
„ erit. Insuper sumus hac tempestate tres germani ab eodem patre nati,
„ in eadem Facultate Doctores, inter quos ipse minimus sum. „

Innotuit Cardinali Roderico de Borgia, qui & ipse ex eodem regno Valentino oriundus, & a summo Pontifice Calixto III. suo avunculo ad Archiepiscopatum Valentinum promptus erat anno 1455. & apud illum dignitate summi Pontificis potitum anno 1492. Medici domestici ministerium obivit. Ipse enim in antiquissimis suis Operibus anno 1497. scriptis se profitetur Alexandri VI. Pontificis maximi *Prælatum domesticum ac Medicum* esse. Quod idem munus obtinuit etiam sub Julio II. ut liquet ex alio ejusdem Libro *De Regimine seu præservatione sanitatis*, quem ad Julium II. scripsit anno 1506.

Ignoratur quo tempore ab Alexandro VI. Episcopus Sanctæ Justinæ renuntiatus sit. Sed constat Auctorem illo titulo gloriari in ipso Tractatu *De pudendagra*, qui omnium ipsius Operum antiquissimus est, & anno 1497. scriptus. Imo locus est conjecturæ ad eam dignitatem anno 1487. provectum eum fuisse, quod ipse referat in laudati Tractatus proœmio, *agi tunc annum decimum*, *cum circa ecclesiastica occupatus arti Medicinæ minimæ vacare potuit;* nisi id non de Episcopatu, sed de munere quodam Ecclesiastico apud summum Pontificem videatur intelligendum.

Episcopatus ille Sanctæ Justinæ, quem Gasparem Torellam obtinuisse certum est, in Sardinia situs suberat Metropoli Arboreensi, vulgo *Oristagni*. Dicitur a Francisco de Vico, *Historia general de la Isla y Reino de Sardenna*, *parte 6. Cap.* 80. & 81. suppressus anno 1504. & unitus esse Ecclesiæ Metropolitanæ Arboreensi. Constat (*b*) tamen Gasparem nostrum Sessioni secundæ Concilii Lateranensis V. sub Julio II. interfuisse anno 1512. & subscripsisse cum titulo *Episcopi Sanctæ Justinæ:* Unde necesse est, si jure cesserit, titulum saltem retinuisse.

(*b*) Vid. ad illum annum *Collect. Concilior. P.Labbe.*

Extant hujus Auctoris Tractatus quatuor De Morbo Gallico.

I. Primus, qui inscribitur *De pudendagra*, (*c*) *Romæ* scriptus est *ad Reverendissimum & Illustrissimum in Christo Patrem & D. D. Cæsarem de Borgia titulo Sanctæ Mariæ novæ Diaconum Cardinalem Valentinum.* Hinc abunde liquet ante annum 1498. scriptum fuisse, quo Cæsar de Borgia nothus filius Alexandri VI. fratre Joanne de Borgia Gandiæ Duce an-

(*c*) In principio Dialogi *De dolore in pudendagra.*

dolo,

Digitized by Google

dolo, an casu interfecto, Cardinalis dignitatem abdicavit. Imo vero constat Auctoris testimonio in fine Operis hunc Librum anno 1497. scriptum fuisse: Unde minime mirum est si ab Antonio Scanarolo laudetur in Opere, quod Bononiæ typis excusum est anno sequente 1498.

In illo Libro affirmat Torella, „ Malignam hanc ægritudinem incepisse anno 1493. in Francia (*bujus loco legitur in Collectione Veneta Aloisii Luisini*, in Alvernia) & sic per viam contagionis pervenisse in Hispaniam, ad Insulas (*Siciliam*,) in Italiam, & finaliter serpendo totam Europam peragravisse, & si fas dicere est, totum orbem.

„ Dicunt Astrologi, *pergit ille*, hunc morbum evenire a constellatione corporum superiorum: Nam dicunt quod effectus universalis in causas universales resolvi debet, & hoc propter Saturnum existentem in Ariete: Nam in Ariete & in Piscibus sunt quædam stellæ habentes virtutes generandi monstra.... Alii dicunt quod est flagellum Dei.

Refert inde eorum opiniones qui putabant Morbum Gallicum descriptum fuisse ab Avicenna 2. *Canone*, *cap. de Thure*, ab Hugone Senensi *Consilio* 70. *de infectione cutis & asapbati cum pustulis faciei*, imo ab Hippocrate *Aphorismis* 20. & 21. *sectione* 3. & a Galeno *Commentario in eosdem Aphorismos*.

Fatetur quidem morbum „ Contagiosum esse sicut scabies, cujus species est; *sed* licet ut plurimum eveniat per viam contagionis, *censet* nihilominus aliter posse evenire, ut utendo malo regimine.... si utantur cibo & potu salso, acuto aut amaro, ut evenit Magistro Antonio Marci, Catalano, Artium & Medicinæ Doctori.... Si non utantur balneatione ut erant soliti; si non mutent pannos, si priventur exercitio aut frictionibus; aut si utantur medicinis aut cibis adducentibus materiam ad cutim.

Credit *curam pudendagræ compleri diæta & potione.* Circa diætam multa proponit, sed vulgaria. *Cura vero per potionem tres indicationes* complectitur: *Primam ad evacuandum phlebotomia & purgatione*, *præmissa humoris peccantis digestione: Secundam ad resolvendum* & exsiccandum ope balneorum & remediorum localium, inter quæ laudat præsertim sudationem *in furno calido*, *aut saltem in stufa: Tertiam denique ad consumandum reliquias materiæ*, *si quæ remanserunt in cute*, ope unguentorum, quorum varia proponit genera ex detergentibus, mundificantibus, exsiccantibus, addito etiam in nonnullis Mercurio saliva humana extincto, sed ad minimam dosim.

II. Sequuntur ex ordine temporis *Consilia quinque Medica*, seu potius Historiæ ægrotantium quinque, quos curandos Auctor habuit eodem anno 1497.

Æger I. Morbum contraxerat quia „ De mense Augusti anni 1497.

rem

rem habuerat cum muliere habente pudendagram. Illi aderat initio " ulcus in virga cum quadam duritie longa tendente versus inguina ad " modum radii, cum sorditie & virulentia. Post sex dies ulcere semicura- " to arreptus fuit ab intensissimis doloribus capitis, colli, spatularum, " brachiorum, tibiarum & constarum. Elapsis postea 10. diebus apparue- " runt multæ pustulæ in capite, facie & collo. "

Alter æger, si Torellæ fides sit, sed credat Judæus Apella, ex *immoderatis laboribus* per mensem Augustum anni 1497. & pravo regimine infectus fuit *pudendagra sanguinea cum ulcusculis in virga, maculis latis, rubeis, sive pustulis in universo corpore, quæ cortices instar furfuris emiserunt; ac demum doloribus intensis capitis, colli & spatulorum*.

Tertius *per viam contagionis fuit infectus pudendagra phlegmatica cum pustulis grossis, crustosis, ex quibus exibat sordities grossa, alba, ad fuscedinem tendens: cum doloribus*. Curandum illum habuit mense Octobri anni 1497.

Quartus *infectus erat pudendagra ab anno uno, & ut ipse retulit Torellæ, evenit ei dormiendo in eodem lecto cum fratre suo infecto.* Aderant initio dolores, & deinde *pustulæ grossæ, crustosæ, cineritiæ*, quibus evanescentibus rediere dolores cum ulceribus in tibia. Curatus fuit anno eodem 1497.

Quintus morbum concepit sponte juxta Torellam ex prava sanguinis diathesi. *Fuit autem arreptus pudendagra cum pustulis ac intensissimis doloribus brachiorum, spatularum, colli, pedum ac manuum, & præcipue in partibus anterioribus tibiarum, ubi ossa quasi a carnibus sunt denudata*.

Præmissis alterantibus, digerentibus, purgantibus, stufarum usu, unde affatim sudaverunt, & inunctione ulcusculorum & pustularum cum unguento detergente, omnes dicuntur perfecte convaluisse.

III. Tractatus tertius, qui inscribitur *De dolore in pudendagra evenire solito* scriptus fuit *anno* 1499. *in oppido Blesensi* in Gallia, ut ipse ait in proœmio, ubi Auctor cum Cæsare de Borgia, *qui Curiam Christianissimi Ludovici Francorum Regis sequebatur, moram traxit per totam quadragesimam propter aliquam aeris pestiferi suspicionem*. Non mirum igitur, si in illo Tractatu laudet Torella *Tractatum de pudendagra a se compositum superioribus annis, quando Roma erat*, Cæsaremque de Borgia, ad quem scribit, non Cardinalem dicat ut in priore, quippe qui dignitate illa se jam abdicavit, sed *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Gonfaronarium ac generalem Capitaneum & Ducem Valentinæ*. Siquidem Cæsar de Borgia illo Ducatu a Ludovico XII. Francorum Rege donatus fuit anno 1498. Gonfalonerius vero & Capitaneus generalis Sanctæ Ecclesiæ Romanæ ab Alexandro VI. patre suo renuntiatus est die 29. Martii anno 1500. ut liquet *ex Diario Alexandri VI. a Burchardo scripto & a G. G. Leibnitio edito*. Unde colligere est Librum hunc Torellæ, etsi Blesis scriptus fuerit anno 1499. publici juris factum non fuisse nisi anno 1500.

In

Digitized by Google

In Epistola nuncupatoria fœde putideque adulatur Cæsarem Borgiam hominum sceleratissimum, quem tamen aperte laudat, ceu „ unum qui „ seculum exornet suum, unum inter Principes doctum & litterarum „ cultorem, unum Litteratissimum, unum in armis peritissimum, unum „ qui domi bellique magnus ævo illo videri possit, unum qui Ecclesiæ „ libertatem & auctoritatem dilucidet & augeat, a quo justitia Bruti, „ constantia Mutii, continentia Scipionis, fidelitas Marci Reguli, ac „ magnanimitas Pauli Æmilii superetur. „

(a) Histoire Genealogique des Grands Officiers de la Couronne, par le Pere Simplicien. To. V. Duche de Valentinois.

Inter adulatoria mendacia videretur quoque referenda nomenclatio Cæsari Borgiæ adscripta, quem *de Francia* dicit. Sed constat (a) a Ludovico XII. Cæsarem de Borgia ejusque posteros omnes authentico diplomate dato mense Majo anni 1499. in nomen ac scutariam tesseram Franciæ (*au nom & armes de France*) adoptatos fuisse. Inde est quod teste eodem Burchardo hoc Franciæ nomen & Alexander VI. Cæsari de Borgia tribuerit, dum eum Gonsalonerium creavit; & Cæsar ipse de Borgia sibi arrogaverit. Sed iis missis, quæ sunt alieni instituti, ad ea redeamus quæ de lue venerea afferuntur & quæ sunt nostri.

Itaque in hoc Libello, in quo duo introducuntur Collocuratores, *Vulgus*, quod de pudendagra multa quærit, & *Medicus*, qui Vulgi quæstionibus respondet, legere est.

„ 1. Gallis manu forti Italiam ingredientibus, & maxime Regno Par„ thenopæo occupato, & ibi commorantibus hunc morbum detectum „ fuisse. Idcirco ab Italis Morbum Gallicum cognominatum esse imagi„ nantibus ipsum Gallis connaturalem esse. In Gallia vero, quia in rever„ sione Regis Caroli cum suis in Galliam hic morbus apparere incepit, „ credentes Gallos eum ex Neapoli apportasse, hanc ob causam Morbum „ Neapolitanum vocavisse.

„ 2. Morbum Galicum extirpari posse, si præsidentes, ut summus Pon„ tifex, Imperatores, Reges atque alii Domini ordinent matronas inqui„ sitores hujus morbi, & perquirant in primis publicas mulieres, & si eas „ infectas invenerint, relegent ad locum a Communitate seu a Domino „ destinatum, ibique curentur a Medico seu Chirurgico deputato & sa„ lariato, & hoc pacto infallibiliter extirpabitur morbus iste non solum „ horrendus sed etiam contagiosus.

„ 3. Deceptores ac trufatores suis temporibus usos esse perniciosis un„ guentis cum quibus maximam auri copiam devorarunt ... versus quos Protomedici nullam faciunt inquisitionem, & profecto impie agunt. „ Propositis dein tribus unguentorum speciebus, quæ singula Mercurialia sunt, & quorum præcipuum est unguentum Saracenicum, sic concludit: Supradicta unguenta tanquam a peste fugienda sunt, & contra Practi- „ cantes insurgant, si velint, Protomedici, aut ipsa natura humana cla- „ ma-

mabit: Interficiuntur homines, non moriuntur; qui si non in hoc „ sæculo, in alio tamen reddent rationem & submergentur in puteo „ pœnitentiæ. „

4. Affirmant ea cura mercuriali extinctos esse *Alfonsum de Borgia*, qui Alexandri VI. ex frate Petro Ludovico nepos erat, *& ejus* (Alfonsi) *Fratrem*, Joannem scilicet de Borgia; ut mihi quidem videtur, Archiepiscopum Montis Regalis in Sicilia, ad Cardinalis dignitatem evectum ab Alexandro VI. anno 1492. quem constat (a) inter primos lue venerea occubisse; præsagitque Cardinalem ipsum Segobricensem, qui *unguento istiusmodi curatus credebatur non diu victurum esse, quia marasmatus est*. Et sane recte de illo augurabatur Torella: Nam Cardinalis ille Segobricensis, Bartholomæus scilicet Martinus, Valentinus apud Hispanos, Magister domus Papæ, Episcopus Segobricensis, qui Presbyter Cardinalis titulo sanctæ Agathæ in Suburra creatus fuerat ab Alexandro VI. anno 1496. unde Cardinalis Segobricensis dicebatur, fato functus est 8. Kalendas Februarii, anno 1500. hoc est 1501. si novæ computationis ratio habeatur juxta quam anni principium a prima die Januarii exordiri solenne est.

(a) Vie d'Alexandre VI. & de Cesar de Borgia. Par Alexandre Gordon. *Pag.* 34.

Porro notandum censeo Torellam, qui a Mercurialibus ita abhorret in hoc Dialogo, in priore Tractatu pauculam Mercurii dosim cum unguentis ad ulcera miscuisse, sed forsan infortuniis, quæ imprudenti Mercurialium usu evenisse viderat, ab ea methodo deterritus est.

IV. Quartus Tractatus *De ulceribus in pudendagra*, qui una cum præcedente editus est, multa continet de natura & causis ulcerum, sed ex Arabum doctrina deprompta, ut ea ferebant tempora. Quod ad eorum curam attinet, suadet usum multiplicem detergentium, mundificantium, incarnantium, consolidantium &c. sed cum quibus in isto, sicut in præcedente Tractatu, ne guttam quidem Mercurii admistam reperire est.

Haud videtur silentio prætermittenda medicina, quam ad ulcera virgæ proponit. „ Infectus, *inquit*, & ulceratus in virga, quanto citius „ poterit, faciat sibi sugi locum ulceratum ab aliqua vili persona, „ exterius semper exprimendo, aut parumper sacrificetur, aut desuper „ apponatur parum de sapone molli cum calce, aut gallus sive columbus in culo deplutamus & excoriatus, sic vivus loco ulcerato sæpius „ apponatur, aut apponatur rana per medium incisa. „

Porro Lectorem monitum velim me ad prædicta excerpenda antiqua Operum Gasparis Torellæ editione usum esse, quæ Romæ prodiit apud Joannem Bericken & Martinum de Amsterdam: Multa enim addita, omissa, interpolata sunt in Collectione Veneta Aloisii Luisini.

SE-

Digitized by Google

1500.
1501.

SECULUM DECIMUM SEXTUM.

CONRADUS SCHELLING, Heidelbergensis, scripsit (*a*) *Consilium ad pustulas malas, morbum quem* Malum de Francia *vulgus appellat, editum Heidelbergæ* in 4.

Auctor ille Medicus fuit *Philippi Electoris Palatini* teste (*b*) Joanne Georgio Schenckio. Cum autem Philippus ille Posthumus dictus, filiusque Ludovici III. Electoris Palatini, & Margaretæ filiæ Amedæi VIII. Ducis Sabaudiæ, natus sit anno 1448. obieritque anno 1508. verisimile est Conradum Schelling, qui ejus Medicus fuit, scripsisse laudatam Dissertationem circa annum 1500. quod sane & ipsa inscriptio videatur satis innuere.

Hoc Opus Conradi Schelling videre nondum contigit, sed tantum *Consilium ad pestem* germanice scriptum & editum Heidelbergæ in 4.

MARTINUS POLLICHIUS, Mellerstadius, natus Mellerstadii in Franconiæ oppido, Lipsiæ in Medicina Doctoralem lauream assecutus & ibidem Professor publicus constitutus est. Fredericum III. dictum Sapientem, Ernesti filium, Electorem & Saxoniæ Ducem in Palæstinam religionis ergo anno 1493. peregrinantem secutus est tanquam Medicus. Cum Academia VVittebergensis erecta fuit anno 1502. ipse primus Rector, primus matriculæ inscriptus, primus Theologiæ Doctor fuit. Obiit ibidem anno 1513. secundum (*c*) Gesnerum & (*d*) Vanderlindem, aut 1514. secundum (*e*) Mercklinum & (*f*) Mangetum.

1503. Inter alia eiusdem Opera, quæ a Gesnero recensentur, extat libellus inscriptus *Responsio in superadditos errores Simonis Pistori de* Malo Franco, qui Lipsiæ editus fuit apud Marcum Brandt, anno 1501. in 4.

Extat Joannis Manardi Epistola ad Martinum illum Mellerstadium data Mirandula anno 1500. quæ prima est *Lib. 2. Epistolarum ejusdem Medicinalium*, in qna ait Manardus se *& defensionem Martini & Simonis Pistorii accusationem* accepisse: Quæ intelligi non possunt nisi de alia quadam Pollichii defensione, quæ ante annum 1500. edita fuerit, vel saltem de alia editione *Responsionis illius in superadditos errores Simonis Pistorii*, quæ sit anno 1501. antiquior, nisi erratum fuerit in anno Editioni apposito.

JOSEPHUS GRUNBECKIUS, natione Germanus, scripsit Tractatum *De mentulagra sive Morbo Gallico* (juxta alios *Regio*) editum Venetiis, 1503. in 4.

De Libri titulo summa inter Bibliographos discrepantia. Agitur secundum (*g*) Gesnerum, (*h*) Spachium & (*i*) Paschalem Gallum *de Mentulagra sive Morbo Gallico*. At vero juxta (*k*) Schenckium, (*l*) Lindenium (*m*) Mercklinum & (*n*) Mangetum agitur *de Mentulagra sive Morbo Regio*. Mirum sane, si a Grunbeckio *Mentulagra Morbus Gal-*

(*a*) Schenckius, *in Bibliotheca Medica*. Lindenius, *De scriptis Medic.* Paschalis Gallus *in Bibliothec. Medic.* Mercklinus in *Linden. renov.*
(*b*) Ubi *supra*.
(*c*) *In Bibliotheca.*
(*d*) *De scriptis Medicis.*
(*e*) *In Linden. renov.*
(*f*) *In Biblioth. Medic.*
(*g*) *In Bibliotheca*
(*h*) *In nomenclatore script.*
(*i*) *In Bibliothec. Medic.*
(*k*) *In Biblioth. Medica.*
(*l*) *De scriptis Medicis.*
[*m*] *In Lindenio renov.*
(*n*) *In Biblioth. Medic.*

Gallicus, *Regius* dictus fuerit, quod supponendum est, ut Bibliographorum testimonia conveniant.

Mihi tamen in mentem venit a Zacharia summo Pontifice Morbi Regii mentionem factam esse circa annum 746. (*a*) in Epistola 12. ad Bonifacium, Archiepiscopum Moguntinum, qui ad ipsum de morbo illo in Germania tunc vulgari scripserat, eo consilio ut Disciplina erga ægrotantes istusmodi observanda certior fieret. Liquet autem ex laudata illa Epistola Regium hunc morbum ipsissimam esse Arabum Lepram, quæ in Europa tunc temporis vulgo grassabatur. Potuit ergo eadem lepræ denominatio in Germania abhinc permanere ad ætatem usque Grunbeckii, atque inde effici ut ille affinitate adductus, quæ initio inter luem veneream & lepram interesse a nonnullis credebatur, syphilidem quam *Mentulagram* dicit, non modo *Morbi Gallici*, sed etiam lepræ, seu ut quotidianus erat in Germania sermonis usus, *Morbi Regii* vocabulo designandam esse arbitratus sit. Sed de his viderint illi, penes quos Grunbeckii Liber latet.

(*a*) *Tom. 6. Collect. Concilior. P. Labbe.*

JOANNES DE VIGO, Genuensis, oriundus ex urbe *Rapallo*, quæ est in ditione Genuensi, unde *Rapalligenam* seipsum dicit initio *Lib. 7. suæ Chirurgiæ copiosæ*, *& in proœmio Compendiosæ*, Chirurgus primarius fuit Julii II. Pontificis Maximi, qui electus die ultima Octobris anni 1503. obiit 21. Februarii anni 1514. Vixit in Curia Romana, ubi Julius II. eum (*b*) *summis honoribus*, *officiis & beneficiis honestavit*, *& Sixtus* Gara de Ruvere, Julii II. ex sorore Luchina nepos, *S. P. ad vincula Cardinalis*, *ac Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius trecentis aureis pro Opere singulis annis donabat.* Composuit circa annum 1503. ut ipse ait *in proœmio*, Chirurgiam suam copiosam, quam nuncupavit Bandinello de Saulis, Cardinali Præsbytero tituli Sanctæ Sabinæ.

(*b*) Vide *Epistolam Joan. Antracini D. M. Compend. præfixam.*

Hoc Opus Libris 9. universam Chirurgiam complectitur. In 5. differitur satis fuse de Morbo Gallico duobus, primis Capitibus, quæ eadem in Collectione Aloisii Luisini excerpta prostant.

Teste Auctore illo 1. Morbus apparuit in Italia anno 1494. mense Decembri, „ Et ista ægritudo erat incognita & numquam a Doctoribus visa prout tunc erat. „

„ 2. Contagiosus fuit, præsertim per coitum sive conjunctionem „ mulieris fœdæ cum viro & e contra. „

„ 3. Pro ejus curatione operæ pretium fuit nova auxilia & pharmaca „ indagare; & in rei veritate si quid salutis inventum fuerit in isto mor- „ bo, fuit potius ex novis experimentis, quam ex antiquis auxiliis.

4. Duplicem distinguebat statum morbi, *recentis & confirmati.* Censebat quidem recenti convenire posse curationem methodicam jam supra descriptam quæ obtinebatur usu diætæ legitimæ, alterantium, phlebo-

to-

Digitized by Google

tomiæ, purgantium, balneorum, stufarum, & linimentorum, quibuscum argentum vivum admiscebatur, „ Quando antedicta curatione iste „ morbus cum suis doloribus & pustulis removeri non poterat.

5. Ad confirmatum vero morbum Mercurio semper utebatur. „ Nulla *inquit*, melior medicina est (crede mihi) quam protinus patientem „ illinire infra scripto linimento, aut loco linimenti ceratum imponere „ in brachiis & tibiis semel aut bis in die, donec dentes dolere incepe- „ rint, & cum dentes dolore inceperint, tunc cessatur ab inunctione, „ & se calidum teneat donec fluxus phlegmatis cesset per gingivas.

6. Utrumque & linimentum & ceratum argenti vivi saliva extincti partem decimam sextam circiter continet. Linimentum quidem jam pridem obsolevit, quamvis prostet ex parte in quibusdam Dispensariis sub nomine *Unguenti Neapolitani*. Ceratum vero etiamnum in usu est nomine *Emplastri de ranis Vigonis*. Ait autem Vigo linimentum quidem „ esse no- „ bilissimæ operationis, & valere in quocumque tempore hujusmodi mor- „ bi; sed asserit se ceratum millies expertum esse cum honore & utilitate „ non parva. Unde liquet post Jacobum Berengarium Carpum, Joannem de Vigo & antiquissimum & egregium hydrargyroseos promotorem fuisse.

Joannes de Vigo primus omnium externe adhibuit ad virgæ pustulas Mercurium præcipitatum rubrum, quem vocat (*a*) *pulverem suum carnis superfluæ remotivum*, cujus præparationem ipse explicat *Antidotarii Lib.* 7. In vivis erat etiamnum anno 1517. ut liquet ex Epistola ipsius ad Joannem Antracinum Maceratam, & Epistola ejusdem Antracini responsoria ad Joannem de Vigo, quæ Compendiosæ præfixæ sunt.

(*a*) Lib. 5. cap. 2.

1507. ANTONIUS BENIVENIUS, Florentinus, claruit anno 1495. obiit autem anno 1525. Scripsit Opus *De abditis nonnullis ac mirandis morborum & sanationum causis* per Capita 110. editum Florentiæ, anno 1507. in 4. in quo *Cap.* 1. pauca profert *De morbo, quem vulgo Gallicum vocant*, sed pro illius temporis ratione egregia.

„ 1. Novum esse morbi genus, quod anno 1496. ab Hispanis inci- „ piens per Italiam primum, tum Galliam, cæterasque Europæ Provin- „ cias late diffusum mortales quamplurimos occupaverit.

2. Morbum accurate describit ut se ferebat eadem ætate.

3. Curationem methodicam paucis proponit; & unguentum quocum Mercurius admistus sit, indicat quidem, sed tanquam remedium quod ab aliis adhibitum noverit, & *quo inunctos ægros sudare cogant*.

1514. VVENDELINUS HOCK DE BRACKENAVV, Artium & Medicinæ Doctor in Gymnasio Bononiensi, scripsit anno 1514. ut ipse testatur *Cap.* 1. Librum *De Morbo Gallico* cui titulum fecit *Mentagram, sive Tractatum de causis, præservativis, regimine & cura Morbi Gallici, vulgo* Mala Françosa, cujus sunt Capita sexdecim. Errant proinde (*a*) Bibliographi, qui

(*b*) Mercklinus & Mangetus.

qui Librum hunc Venetiis editum dicunt apud Octavianum, anno 1502. nisi id de priore quadam editione debeat intelligi.

In hoc Libro reperire est eadem, quæ in cæteris jam notavimus, Morbum primum apparuisse anno 1494. Novum esse; Præcedentibus sæculis incognitum; Ab antiquioribus morbis plane diversum; quod multis probat de Elepantiasi & Asafati; Non (*a*) *provenientem solum a contagio, sed veram causam ejus & magis appropriatam fuisse aliquam influentiam stellarum erraticarum*, (a) Cap. 1.

Quod ad curationem multus est.

1. (*b*) In explicando legitimo usu rerum non-naturalium. (b) Capp. 5. 6. 7. 8. 9. & 10.

2. In (*c*) proponenda cura mentagræ per varia Medicinæ *ingenia*, puta *per evacuationes*, *Phlebotomiam*, *Pharmaca*, *syrupos*, *lotiones*, *balnea*, *stufas &c.* (c) Cap. 11.

3. (*d*) Varia proponit unguenta quibus Mercurius inest, sed minima quantitate, qualia olim ad scabiem a Gordonio & a Gidone de Cauliaco proposita sunt: „ Nam, *inquit*, unguenta in quibus ingreditur argentum vivum extinctum cum saliva hominis jejuni mirabilem faciunt „ operationem in hoc morbo mentagræ & ejus accidentibus dolorosis. *Nihilominus tamen* non consulit usum unguentorum, in quibus ingreditur „ argentum vivum, nisi magna cum cautela fiant & in debita quantitate „ cum suis Bezoarticis; nam, *inquit*, nocumentum aliquando juvamento „ est majus. Concludit *denique* (*e*) quod in doloribus mentagræ & partium capitis conveniens auxilium cauterium dicitur. „ (d) Cap. 15. (e) In fine capitis 16.

Juxta Vvendelinum Hock inunctionibus utendum est non continenter sed per intervalla, interiectis identidem catharticis. (*f*) „ Talis, *inquit*, servetur ordo: Primo patiens accipiat medicinam minorativam.. „ .... die sequenti patiens accipiat syrupum de fumo terræ.... tertia „ vero die facias inungi cum unguento .... & hoc quando patiens vadit „ dormitum, & de mane etiam accipiat suum syrupum, ita ut sexta die „ sint accepti sex syrupi, & sint factæ tres unctiones. Et tunc dabis medicinam solutivam, ut humores qui per os expelli deberent ad inferiora „ divertantur, & sic nocumentum in ore evitabitur. In diebus autem „ sequentibus simili modo utaris. „ (f) Cap. 15.

Hic Auctor dicitur erronee *VVendelinus Hack de Brakeman* in Bibliotheca Conradi Gesneri, & *VVendelinus Haak de Brabeman* in Bibliotheca Medica paschalis Galli.

Extat juxta Bibliographos alterum Vvendelini Opus *inscriptum De curandis ulceribus Morbum Gallicum utplurimum consequentibus*, sed quod nondum videre mihi contigit.

JACOBUS CATANEUS DE LACU-MARCINO, Genuensis. Ignoratur quo tempore scripserit *De Morbo Gallico*; sed tamen certum est 1516.

est scripsisse quidem post Nicolaum Leonicenum, Sebastianum Aquilanum, & Gasparem Torellam, cum eosdem laudet; scripsisse vero ante annum 1518. cum de curatione per Guaiacum taceat, licet cæteroquin curatoriam morbi hujus methodum diligenter expendat.

(a) Cap. 1. Consentit autem cum precedentibus morbum primum (a) *exortum esse in Italia anno* 1494. *monstrosum fuisse, nullis ante sæculis visum, totoque in* [b]Cap.3. *orbe terrarum incognitum*, & a (b) lepra seu Elephantiasi omnino diversum, in quo acriter castigat Sebastianum Aquilanum aliter sentientem.

[c]Cap.3. Multa profert (c) de morbi contagione, quæ ante illum nondum erant observata. 1. Morbum contagione contrahi multiplici ratione, concubitu, cubatione, lactatione, suctione. 2. Morbum tamen contagione semper non propagari ab infecto in sanum: Ait enim *se vidisse complures concubitus immundarum non recusantes & in sordes venereas sese præcipitantes, qui tamen nullam inde infectionem hauserunt*.

(d) Cap. 7. Sed quod majore attentione dignum videtur, censet (d) ad *curationem integram & perfectam novem* esse necessaria. 1. *Diætam*. 2. *Phlebotomiam*. 3. *Digestionem*. 4. *Evacuationem*. 5. *Administrationem viperarum*. 6. *Administrationem Balnei*. 7. *Administrationem Malagmatum*. 8. *Accidentium quæ unctionem subsequentur, remotionem*. 9. *Accidentium quæ hunc morbum sequuntur, correctionem*.

Sex priora Capita pertinent ad curationem methodicam, quæ jam (e) Supra Lib. II. cap. 6. fuse (e) exposita fuit. In *septimo*, ubi usus Malagmatum mercurialium proponitur, Gasparem Torellam Episcopum Sanctæ Justinæ redarguit, quod „ malagmaticam hanc curationem damnaverit, & talem curatio„ nem exercentes Sicarios appellaverit. Hæc, *inquit*, opinio quia contra„ dicit sensui, non est bona .... cum hisce temporibus viderimus talia „ malagmata, in quæ magna vis argenti vivi subintrat, curasse tali morbo „ affectos, materiam per oris excrementa, & corruptos humores ex axil„ lis in modum rivuli educendo.

Deinde multa *ibidem* profert de unguenti mercurialis administratione, quæ ab hodierno usu non ita multum abludunt; ac in fine Tractatus adducit formulam malagmatis mercurialis, simplicioris linimento Joannis de Vigo, & in quo major adest Mercurii quantitas, nempe ad octavam partem. Imo narrat ibidem *quosdam in curatione horum languentium vice malagmatum suffitionibus ex cinnabari, ex argento vivo & sulfure constant, uti, & mirabilia quandoque operari, sed malagmata salubriora esse*.

„ Proponit *Capite* 8. Accidentia quæ unctionem comitantur, nempe „ caloris extinctionem, debilitatem stomachi, oris fœtorem & dentium „ commotionem: *Et Capite* 9. accidentia, quæ hunc sequuntur morbum, „ ut cutis defœdationem; dolores in universo corpore, nodositates & ul„ cera, „ & singulis mederi conatur ex artis regulis, adeo ut Tractatus

illo,

Digitized by Google

ille, etsi brevis, eximius haberi debeatur, primusque in quo Mercurii administratio accurate proposita fuerit.

JOANNES ALMENAR, Hispanus, Artium & Medicinæ Doctor, primus est Hispanorum, qui de Morbo Gallico Libellum scripserit septem Capitibus absolutum. Satis temere promittit in Præfatione se mira præstiturum in præcavendo & curando morbo, neque enim in hoc Opere quidquam reperire est quod datam fidem liberet. Nempe (*a*) curationem hujus morbi per septem intentiones compleri arbitratur: „ Prima est ventris lenitio: Secunda minorativa evacuatio: Tertia materiæ „ digestio: Quarta ipsius evacuatio: Quinta membrorum alteratio: Sexta „ ipsorum confortatio: Septima accidentium correctio. „ 1516.

(*a*) Cap. 4.

Priores sex indicationes methodicam Morbi Gallici therapeiam constituunt. Ad ultimam varia proponit unguenta cum addito argento vivo, sed dosi minima, quibus tamen constat ptyalismum non raro inductum fuisse, cum ipse os ab usu argenti vivi fœtere affirmet, & *oris nocumento* quod inde accidit, conetur occurrere.

Hic Auctor, sicut & Vvendelinus Hock, censet illitiones mercuriales per intervalla administrandas esse, interpositis catharticis, suamque sententiam iisdem verbis exprimit ac Vvendelinus, non sine plagii suspicione. „ Talis ergo, *inquit*, (*b*) ordo servetur, ut prima & secunda die accipiat syrupum (*alterantem*) patiens. Tertia autem die facias ungi cum „ unguento inferius describendo omnes partes domesticas (*hoc est interiores*) tibiarum & brachiorum, & plantas pedum, & palmas manuum, „ leniter tamen & parum apponendo de unguento, & hoc quando vadit „ patiens dormitum, & mane accipiat etiam suum syrupum, ita ut in sexta die sint accepti sex syrupi & sint factæ tres unctiones, & tunc dabis „ Medicinam solutivam, & humores qui per os expelli deberent, ad inferiora divertentur, & sic evitabitur nocumentum in ore. In diebus „ autem sequentibus simili modo utaris. „

(*b*) Cap. 4.

Porro certum est hunc Auctorem scripsisse ante annum 1516. cum hoc anno Liber iste de quo agitur, Papiæ excusus fuerit.

COLLECTIO PAPIENSIS, quæ omnium prima, prodiit Papiæ ex officina Bernardini de Garaldis, anno 1516. *in folio*, ubi collecti exstabant. 1516.

Nicolaus Leonicenus, Vicentinus, *De Morbo Gallico;*

Et Joannes Almenar, Hispanus, *De Morbo quoque Gallico*.

Accesserunt simul.

Angeli Bolognini, Bononiensis, *De cura ulcerum exteriorum, & unguentis communibus in solutione continui Lib. 2.*

Alexandri Benedicti, Veronensis, *Liber de pestilenti Febre*,

Dominici Massariæ, Vicentini, *De Ponderibus & mensuris medicinalibus*, *Lib. 3.*

Digitized by Google

GEORGIUS VELLA, Brixiensis, scripsit consilium medicum *Pro*
1516. *egregio Artium Doctore Aloysio, Mantuano*, qui Morbo Gallico ægrotabat, in Capita septem divisum; sed quo tempore scripserit incertum est. Verum cum nullam Guaiaci mentionem faciat in curatione Morbi Gallici, videtur scripsisse antequam lignum illud in usum advocatum fuisset, atque adeo ante annum 1518.

(a) Cap. 1. In eo consilio affirmat (a) *eos qui inficiuntur tali morbo*, non infici *nisi fere propter ipsorum coitus cum mulieribus tali infectione infectis; & si hoc*, inquit, *non sit universaliter verum, at tamen pro majori parte*.

(b) Cap. 7. Ad curationem quinque intentiones admittit, (b) 1. *Materiæ peccantis minorationem*; 2. *Digestionem*, 3. *Evacuationem*, 4. *Accidentium correctionem*, 5. *Recidui humoris infecti rectificationem*; quæ singula methodicam curationem sapiunt quidem, cui potissimum insistit, sed ita tamen ut usum quoque proponat unguenti mercurialis, quo cencet inungendum esse „ patientem a quatuor extremitatibus corporis usque ad subascellas „ & inguina exclusive per decem dies vel circa, secundum tolerantiam „ virtutis, non negligendo etiam assidua clysteria divertentia vapores a „ partibus superioribus ulcerare solentibus.

(c) J. Freind. Histor. Medicin. part. 3.

1518. PETRUS MAYNARDUS, Veronensis, scripsit (c) circa annum 1518. duos Tractatus *De Morbo Gallico*: alterum de morbi ætiologia qui *Capita quatuor*; alterum de therapeia, qui *Capita totidem* complectitur.

(d) Prior Tractat. Cap. 1. Circa prius statuit quidem Morbum (d) primum apparuisse anno 1496. *Epidemialem esse*, & ortum ab *influentiis* syderum malignorum coeuntium; (e) *Prædictum fuisse alias in prognostico viginti annorum clarissimi Artium & Medicinæ Doctoris Pauli de Medelburgo Zelandiæ Oceani* (qui Episcopus Forosempronìensis deinde electus est) *anno Virginei partus* 1487. Demum (f) *defecturum esse anno* 1584. *contrariis astrorum influentiis*.

(e) Ibidem.

(f) Posterior. Tr. Cap. 3. Circa posterius vero curationem tantum methodicam proponit, quæ *diæta*, *alteratione humorum*, *purgatione*, *& membrorum confortatione* perficitur, nec unguento mercuriali utitur ullo, nisi cum dolores urgent in juncturis, in quo casu suadet ut (g) „ unguantur spatulæ, collum, nucha, omnes juncturæ coxarum & crurum cum infra scripto unguento. „

(g) Ibid. Cap. 3.

℞. *Axungiæ porcinæ vetustissimæ* lib. ij.
Cineris lignorum Vitis ℥ vj.
Argenti vivi mortificati cum medulla vituli ℥ ij.

Demum omnia bene commisceantur, & fiat unguentum, & administretur super dicta loca, & ligentur bene calida, & dimittantur per quatuor dies, & sic unguantur dicta loca quaternis diebus in quaternos dies, donec sanentur a doloribus.

LEO-

Digitized by Google

LEONARDUS SCHMAI, Salisburgensis, in *Lucubratiuncula* quatuor Capitibus comprehensa, quam Salisburgi in Germania scripsit *De Morbo Gallico & cura ejus noviter reperta cum ligno indico*, Augustæ typis edita anno 1518. *in* 4. de morbi quidem novitate eadem refert quæ cæteri, sed primus affirmat (*a*) *indos Occidentales per plurimos annos hoc morbo graviter laborasse, medicinamque qua semper usi sunt contra hunc morbum nostris mercatoribus indicasse*. Nihilominus tamen concludit hunc morbum in Europa ortum esse *ex aeris intemperie calida & humida anno a Salutifera Incarnatione Christi* 1494. *quo fuit omnium totius Europæ aquarum inaudita inundatio*. 1518.

(*a*) Cap. I

Parvi pendit methodos curatorias omnes, quæ usque ad sua tempora adhibitæ fuerant. (*b*) „ Non fuit, *inquit*, hactenus reperta medicina, „ quæ in hac ægritudine profuisset multum, nocuisset vero nihil .... sed „ modo, *pergit ille*, Deorum (ut mihi persuadeo) beneficio inventa est „ medicina simplex, qua maxime gaudet natura, & quæ simul omnes in- „ tentiones complectitur in suis qualitatibus. „

(*b*) *Ibid.*

Ea autem Medicina est lignum *Guaiacum* seu Arboris *Guaiacanæ*, cujus mentionem facit primus & cujus usum & administrationem primus quoque describit. Refert se (*c*) „ cum mira, magnifica, & vix credibilia „ passim accepisset de ligno quodam in Occidentali India, in Insula Spa- „ gnuola noviter reperta, non cessasse vel dormientem somniare ligni „ hujus naturam, donec litteris patronorum suorum & suis decem & „ novem Doctrinas & Relationes ex India & Portugallia ad diversos „ Germaniæ Principes & Viros primarios transmissas accumulasset, ex „ quibus naturam, proprietatem, qualitatem, usum & operationem „ plane piscatus est. „

(*c*) *In Præfatione.*

ULRICUS DE HUTTEN, Eques Germanus, natus est anno 1488. Steckelbergæ, (*d*) in castello Franconiæ cujus dominio ejus familia potiebatur, Litterarum studio dedit operam Fuldæ Coloniæ & Francofurti ad Oderam. Inde meruit aliquandiu in Italia in castris Imperatoris Maximiliani I. unde redux versatus est in aula Alberti Brandeburgensis, Archiepiscopi Moguntini & Magdeburgensis, ac postea S. R. E. Presbyteri Cardinalis titulo Sanctis Chrysogoni, ab anno 1517. ad annum usque 1520. quo Lutheri partes amplexus sibi fuga consulendum esse duxit, cum audivisset se jussu Leonis X. summi Pontificis, in quem acerbius scripserat, comprehendendum esse. Toto Belgio peregrinatus profugit tandem in Helvetiam, venitque Basileam anno 1522. exeunte, sed ab Erasmo hospitio exclusus, urbe ipsa exire jussus est mense Januario anni sequentis. Obiit paulopost in Insula quadam lacus Tigurini, ubi latitabat, die scilicet 29. (*e*) Augusti, anno 1523. ætatis anno 35. vel 36.

(*d*) Bayle, *Dictionnaire critique*, *in voce* Hutten.

(*e*) Erasmus in *Epistola*

ad Conral. Godelenium data 6. Calend. Octobris an. 1525.

Licet Huttenus Medicus non fuerit, scripsit tamen ad Albertum Brandeburgensem, Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum patronum suum, Libellum *De Morbi Gallici curatione per administrationem ligni Guaiaci*, Moguntiæ editum in 4. 1419. qui Capita 27. complectitur, & ubi ea narrat quorum ipse *pars magna fuit*.

Liquet enim inde Huttenum jam ab anno 1509. vel 1510. luem veneream contraxisse, annos natum 21. vel 22. dum in Italia militabat, cum fateatur ipse in hoc Opusculo edito anno 1519. (*a*) *se per novem, annos cum hoc malo luctatum fuisse*: & hoc temporis intervallo (*b*) *undecies curationem mercurialem expertum fuisse*, ita ut *vix* credere liceat (*b*) *quas torturas, quot supplicia sub Chirurgicis exhauserit, quas cruces tulerit, quantum illi virium ex Medicorum inscitia deperierit*.

(*a*) Laudati libelli *cap.* 4.
(*b*) *In Epistola Dedicatoria*
(*c*) *Cap.* 26.

Sed placet ipsum audire (*c*) *dicentem: ut affectus fuerit*. „ Primum, *in*„ *quit*, sinistro pede eram inutilis jam, hærente ibi octo plus annis mor„ bo; & in media quidem tibia, qua parte tenuissima cruri obducitur „ caro, ulcera erant cum inflatione carnis inflammata, putrescentia in„ genti cum dolore, & hujusmodi ut uno sanescente erumperet statim „ aliud. Erant enim complura sparsim, nec ope Medicorum fieri pote„ rat, in unum omnia ut redigerentur. Supra ea tuber erat (*exostosis*) „ ut os crederetur ita induratum, & in eo suppungens citra intermissio„ nem dolor immensus, immodicus; fuit & supra dextrum proxime ta„ lum collectio, & ipsa in ossis modum dura, ex recentis olim morbi „ reliquiis vetustissima. Hanc mihi ferro, hanc igne & causticis omni„ bus adaperire cum molirentur Medici, nihil profecerunt. Illa autem „ modo vehementer intumescebat ac summo cum dolore, modo reside„ bat mitior, dolebatque minus igni admoto pede, nec sustinuit tamen „ multiplici veste contegi. Eo fluxus erat vehemens, & qui inextinguibi„ lis plane videretur: ac quoties pedi insisterem, dolore afficiebar im„ patibiliter. Deinde superius coxa & genu penitus confrigerant, arte„ nuato ibi ad summam usque macritudinem femore, atque ita immi„ nuta carne, ut præter cutem vix esse videretur quo se os contegeret. „ Præterea in tantum luxata utraque junctura fuit, ut diu ægerrime li„ ceret insistere, tandem non amplius etiam, evanida omnino ex cluni„ bus altera. Dolebat item lævus humerus, ut levari jam brachium non „ posset. Debilitata extrema scapulla occalluerat, & in medio musculo tu„ ber ovi magnitudine, imminuto aliis partibus ad miram tenuitatem bra„ chio ad ipsam usque manum; & in dextro latere sub infima statim „ costa ulcus erat sine dolore quidem, sed fœdum quoddam pus efferveps, „ & spurca manans sanie, fistulæ in morem angusto exterius ore, at am„ pla intus cavitate. Supraque ipsum aliud iterum tuber, quasi supernato „ costæ quodam ibi osse. Denique a summo retro vertice fluxus ibat da

omnia

Digitized by Google

omnia ista manifesto sensu. Qua incipiebat is ad lenissimum etiam tactum, quasi pertuso craneo dolebat caput, nec verti in tergum, nisi cum ipso una corpore facies potuit. „

Profligandæ huic affectionum Iliadi impar fuit inunctionum mercurialium usus vel undecies repetitus, forsan medentium inscitia vel negligentia. „ His (a) auxiliis, *inquit ille*, sustinere morbum potui, extinguere non potui: Et cum lenire dolorem, non causam doloris excindere, hoc esset differre perniciem, non auferre, præsentius remedium habui ex Guaiaco, *cujus usu* (b) depulsa omni invaletudine ita vires recepi, ut de novo factus ac renatus homo videar. „

Hæc autem de se tanto liberius fatebatur, quod sibi probro verti posse non suspicaretur, cum ea ætate nondum exploratum esset luem scortatione tantum contrahi, sed satis stolide crederetur solo rerum non-naturalium vitio, vel ad summum colloquio vel contubernio cum infectis concipi posse. Inde sane est, quod Huttenum non pudeat in extremo Libro Archiepiscopum & Cardinalem, ad quem scribit, sic alloqui. (c) „ Hæc ita Celsitudini tuæ conscripsi, ut non vellem his quidem uti, (faxit hoc enim servator Christus, ne unquam debeas) sed ut in tua hæc aula essent omnium necessitati exposita. „

In hoc Opere præmissis de morbi origine, natura, & caussis, iisdem quæ jam sæpius repetita sunt; ac enarratis torturis horrendis, quibus ægrotantes hac ætate discruciabantur, ut a morbo Gallico convalescerent, Huttenus aperte ac fortiter improbat mercuriales inunctiones, usum decocti ex ligno Guaiaci mirabiliter approbat, rectam ejusdem administrandi methodum summa diligentia persequitur: Quocirca Tractatus ille vere dignus est qui legatur, Auctore (d) ipso Hermanno Boerhaave, hac in re judice maxime idoneo.

Cæterum, quod notari velim, quantumcumque sibi gratuletur Huttenus de restituta valetudine usu Guaiaci, constat tamen ipsum neque hac methodo perfecte convaluisse, cum ex rediviva lue venerea, quæ remedio tantum sopita fuerat, miseram mortem obierit & ante diem, ut narrat (e) Conradus Gesnerus.

JOANNES MANARDUS, Ferrariensis, natus (f) anno 1461. (g) Nicolaum Leonicenum in Medicina audivit. Constat (h) ex ejus Epistolis Medicinam illum fecisse Ferrariæ ad annum usque 1513. Anno sequente 1514. in Hungariam a Rege Ladislao VI. advocatum fuisse, (i) ut Archiatri munere fungeretur; eoque mortuo anno 1516. in Hungaria vel Austria (k) moram tamen fecisse ad annum usque 1518. Unde in patriam regressus (l) anno 1519. Medicinam Ferrariæ cum laude professus est. „ Duxit (m) uxorem valde senex & articulorum dolore distortus, ab „ ætate formaque florentis juvenis thoro dignam, adeo levi judicio & le-

(a) Cap. 5.
(b) In Epistola Dedicatoria.
(c) Cap. 27.
(d) In Præfat. præfixa editioni Lugduno-Batavæ Aloysii Luisini.
(e) In Bibliotheca. 1500. 1525. 1532. 1533.
(f) Vide ipsius Ep. 6. Lib. 18.
(g) Petrus Castellanus, in vitis illustrium Medicorum.
(h) Epistola 1. Lib. 4.
(i) Epist. 2. Lib. 7. Buda data 7. Id. Septemb. an. 1514.
(k) Epist. 3. Lib. 2.
(l) Epist. 1. Lib. 8.
(m) Castellanus. Ubi supra.

„ lethali intemperantia, ut funus suum maturaverit. Obiit Ferrariæ anno „ 1536. ætatis 74.

Scripsit inter alia *Epistolarum Medicinalium Lib. XX.* sub titulo *Curiæ Medicæ*, quorum pars jam edita fuerat Lutetiæ anno 1528. & Argentinæ anno 1529. sed qui omnes una collecti primum Basileæ excusi sunt anno 1540. Prostant ibi Epistolæ duæ *De Morbo Gallico*, & duæ aliæ *De Ligno Indico.* Epistola *prima* scripta est Mirandula anno 1500. *ad Martinum Mellerstadium*, hoc est ad Martinum Polichium, Mellerstadiensem *Illustrissimi Ducis Saxonum* [Frederici III.] *Physicum*, estque prima Libri secundi.

In ea Simonem Pistoris acriter castigat, qui in Positiones quasdam Martini Polichii insurrexerat, qua de re vide supra articulos *De Simone Pistore & Martino Polichio*

Altera ad *Michaelem Sanctannam Chirurgum* scripta est Ferraria, anno 1525. & secunda est *Lib. VII.*

In ea reprehendit Nicolaum Leonicenum, quod existimaverit Morbum Gallicum esse *Epidemicum*, *æstivum*, *a nimia aeris humiditate & caliditate ortum.* Ipse contra statuit morbum esse novum, qui contagio tantum serpat & propagetur, qui ab Hispanis *ex Insula quadam Antiquis incognita*, *ubi frequentissimus est*, in Europam translatus fuerit, vel Valentiæ in Hispaniæ genitus *in scorto*, *quocum Elephantiosus quidam ex Equestri ordine rem habuit*.

Tertia est Consilium Medicum *pro Reverendissimo Cardinale Campegio*, id est pro Laurentio Campegio, cive & Episcopo Bononiensi, postea Feltrensi, Presbytero Cardinali Tituli Sancti Thomæ in Parione, ac deinde Tituli Sanctæ Mariæ trans Tiberim, Episcopo Cardinale Sabino & Prænestino, qui a Leone X. creatus Cardinalis anno 1517. obiit Romæ anno 1539. Hæc Epistola, quæ quarta erat Lib. XVI. scripta fuit anno 1533.

In ea præscribit qua methodo ligno Indico sive sancto utendum sit; cæterum non modo ut decoctum illius potetur consulit, sed etiam ut spuma decocti, vel quod illi præstabilius videtur, ut oleo ex ligno per descensum destillato loca dolentia illinantur.

Demum *quarta* Medicum quoque Consilium est pro Episcopo Cracoviensi in Polonia. Scripta fuit Ferraria, *in Vigilia sancti Matthæi*, anno 1532. & ordine tertia est Lib. XXVII.

In ea ait *anno duodequadragesimo ab orto Morbo Gallico se scribere;* unde facili ratione colligere est juxta eum morbum primum apparuisse anno 1494.

Extant aliæ duæ Epistolæ de eodem Episcopo Cracoviensi scriptæ: Altera, quæ ordine quarta est Lib. XIV. *anno eodem* 1532. *septimo Idus Februarii:* Altera, quæ quinta est Lib. XVII. scripta ad Academiam Cracoviensium Medicorum, 12. *Calendas Martias*, *anno* 1532. ex quibus liquet hunc

Digitized by Google

hunc Episcopum *Imbecillitate ventriculi & omnium principalium membrorum*, atque affectione vere hypochondriaca laborasse *ex reliquiis subdoli & atrocis Morbi Gallici vocati, & hydrargyro per quod sanari visus est, derelicta.*

BENEDICTUS RINIUS, Venetus, scripsit brevem *De Morbo Gallico* Tractatum *Consultationis causa in gratiam illustrissimi cujusdam Antistitis*, quem diu post mortem patris Fabritius Rinius ejus filius Antonio Cauco Archiepiscopo Corcyrensi dicavit, & excudendum permisit in Collectione Veneta *De Morbo Gallico* anno 1567. 1520

In curando *Morbo Gallico* utitur Rinius linimentis variis mercurialibus, sed ad Operis calcem, quædam adjicit de decocto ligni Guaiaci; quo ait *novum esse sui sæculi inventum, & tanquam per Deorum manus traditum auxilium pro Morbi Gallici expugnatione, ac omnimoda illius evictione*, unde videtur posse colligi Consilium illud Rinii circa annum 1520. scriptum fuisse.

JOANNES [a] LE MAIRE, Belga, lucem vidit Bagaci, in Hannonia gallice *Bavai*, unde se dicit gallice *de Belges*, ideo quod putet Bagacum olim Belgidem dictum fuisse. Natus est anno [b] 1473. & ante annum 1525. fato functus. Scripsit tum stricta, tum soluta oratione Opera varia Gallice & Latine, non sine ingenii acumine ac doctrinæ laude ut ea erant tempora, quibus vixit.

Extat inter cætera Carmen Allegoricum Gallice scriptum, & in tres Fabulas distributum, quod typis excusum fuit anno 1525. apud Galiottum du Prè, cum hac inscriptione.

> *Les trois Comptes, intitulez de Cupido & d'Atropos, dont le premier fut inventè par Seraphin, Poete Italien, le second & tiers de l'invention de Maistre Jean le Maire.*

Fingitur ibi in Prima fabula Cupidinem ebrium cum Atropo mortis Dea, commutatis casu arcubus munia quoque ita commutasse, ut ille quidem imprudens neci daret adolescentes, quos quærebat amore saucios efficere; hæc vero senes depontanos turpi amore dementaret, quos morti destinabat.

Narratur in Altera lethiferum illum mortis arcum, quem Cupido in palatium matris intulerat, jussu Veneris abjectum fuisse in palatii fossas, unde factum ut aquæ hinc scaturientes veneno lethali pollutæ viris feminisque Veneris asseclis, a quibus epotabantur, novum morbi genus intulerint, seu ipsissimam luem veneream.

Demum refertur in Tertia Jovis edicto Comitia generalia Turonibus habita fuisse, ibique dissidium Cupidinis de arcus redintegratione cum Atropo litigantis his conditionibus compositum esse, ut utrique novus arcus restitueretur; at vero nullum a Jove remedium adversus luem veneream inventum fuisse, quæ idcirco sibi permissa in miseros mortales lævire pergit. Cæ-

(a) Dicitur sed perperam *Joannes Marius* a Gerard. Joann. Vossio. *Lib.3. De Histor. Lat. cap.* 10. 1520.

(b) Vide Præfationem Gallice scriptam quæ præfigitur Libro inscripto *Les Illustrations des Gaules*.

Digitized by Google

Cæterum Poeta veneream luem in fabula secunda ita describit, ut licet inde colligere, quid ætate sua de morbi origine, novitate, propagatione, atrocitate, vulgo crederetur. Ait nempe Aquas, quæ e fossis palatii Veneris decurrebant, a viris feminisque plurimis cum voluptate quidem perpotari, ac gratas videri, at vero varia & inaudita morborum monstra inde generari, quibus potores miserrime affligebantur.

Mais en la fin, quand le venin fut meur,
Il leur naissoit de gros boutons sans fleur,
Si tres hideulx, si laits & si énormes,
Qu'on ne vit onc visaiges si difformes,
Ne onc ne receut si tresmortelle injure
Nature humaine en sa belle figure:
Au front, au col, au menton & au nez
Onc on ne vit tant de gens boutonnez.
Et qui pis est ce venin tant nuisible
Par sa malice occulte & invisible
Alloit chercher les veines & arteres,
Et leur causoit si étranges [*a*] mysteres
Dangier, douleur de passion & goutte
Qu'on n'y sauroit remede, somme toute,
Fors de crier, souppirer, lamenter,
Plorer & plaindre & mort se souhaitter.
Ne ne sceut onc lui bailler propre nom
Nul Medecin, tant eut-il de renom.
L'ung la voulut *Sabafati* nommer.
En Arabic; l'autre a peu estimer
Que l'on doit dire en Latin *Mentagra*,
Mais le commun quand il la rencontra,
La nommoit *Gorre* ou *la Vérolle grosse*
Qui n'espargnoit ne Couronne ne Crosse;
[*b*] *Donques* l'ont dit les Flamens & Picquarts,
Le *mal Francois* la nomment les Lombars,
Si a encores d'autres noms plus de quatre,
Les Allemans l'appellent [*c*] *Groitte blatre*,
Les Espagnols [*d*] *les Bouëls* l'ont nommèe;
Et dit-on plus que la puissante Armée
Des fors Francois a grant peine & souffrance
En Naples l'ont conquise & mise en France,
Dont aucuns d'eulx [*e*] *le Souvenir* la nomment,
Et plusieurs faits sur ce comptent & somment.
Les Savoysiens [*f*] *la Clavela* la disent:
Delà comment plusieurs gens en devisent,

(*a*) *Miseres.*

(*b*) *Lege* Pocken *Variola.*

(*c*) Gross Blarter. *Magna variola.*

(*d*) *Las Buas.*

(*e*) Videtur vox illa mendosa esse.

(*f*) *La Clavelee.*

Dela

Dela comment Amour, le jeune yvrongne
A fait aux gens grant dommage & vergongne
Et ne scet-on peur ses cloux desclouer
Bien bonnement a quel Saint se vouer,
Neantmoins aucuns par grace souveraine
Ont imploré Madame Saincta Reine,
Les autres ont eu recours a Sainct Job,
Peu de guéris, en sont de mors beaucop,
Car regne a ce trez cruel tourment
Par tout le mond universellement.

DESIDERIUS ERASMUS, Roterodamus, Vir maximi nominis & eruditionis multisciæ natus est Roterodami die 27. Octobris, anno *1466.* ut maxime probabile videtur. Basileæ mortus est die 12. Julii anno *1536.* jam septuagenarius. Cæteraquæ ad ejus vitam spectant silemus, tum quod passim occurrant, tum quod non sint instituti nostri, cum Erasmus nec de lue venerea quidquam ex professo scripserit nec Medicinæ vacaverit unquam. 1524.

Nihilominus tamen, cum Erasmus suppar vixerit ingressui luis venereæ, haud pauca suis Operibus intersperfa reliquit testimonia de morbi origine, fœditate, contagione. Sic in *Epistola ad Christophorum a Schydlowietz*, *Palatinum & Capitaneum Cracoviensem*, *Regnique Poloniæ Cancellarium* Basilea scripta anno 1525. postridie Idus Augusti, & Libro *De lingua*, *sive de linguæ usu & abusu* præfixa, dum sui sæculi calamitates enumerat, in hæc verba erumpit. „ Jam si quis percontetur, inter corporum morbos, cui debeatur principatus; me judice facile tribuetur ei malo, quod incerta origine tot jam annos per omnes orbis plagas impune grassans nondum certum nomen invenit. Plerique vocant (*a*) *Poscas Gallicas*, nonnulli *Hispanienses*. Quæ lues unquam pari celeritate percurrit singulas Europæ, Africæ, Asiæque partes? Quæ penitius sese inserit venis ac visceribus? Quæ tenacius hæret aut pervicacius repugnat arti curæque Medicorum? Quæ faciliore contagio transilit in alterum? Quæ crudeliores habet cruciatus? Vitiligo præter cutis deformitatem nihil habet noxæ & curationem recipit. Lichenes fœdo quidem furfure primum faciem, deinde reliquum corpus operiunt, sed citra cruciatum, nulloque vitæ discrimine, etiamsi remedium non admittunt, nisi cui mors sit anteferenda. Hæc lues quicquid in aliis est horrendum una secum defert, fœditatem, cruciatum, contagium, vitæ periculum, curationem difficillimam pariter ac fœdissimam, & tamen utcumque cohibita subinde repullulat, non aliter quam podagra.

(*a*) *Variolar. Pocken* enim Germanice & Belgicè variolas significat.

Nec dissimilia profert initio *Consultationis de Bello Turcicis inferendo*, *quæ ad Joannem Rinckium Jurisprudentia celebrem scripta est apud Friburgum Bri-*

Nova pœnitentialis Quadragesima, necnon purgatorium in Morbum Gallicum sive venereum, una cum Dialogo Aquæ argenti ac Ligni Guaiaci colluctantium super dicti morbi curationis prælatura. Opus fructiferum. Parisiis, Nicol. Savetier, 1527. in 8.

Patet hujusce inscriptionis ratio ex Libri proœmio. „ Nunc temporis, *inquit Auctor*, in dicti morbi curatione duæ præcipue prorumpunt hære- " ses, altera Guaiacum extollens lignum, altera aquam argenti non me- " diocri efferens præconio. Illa pœnitentiali Quadragesima (*nempe prop-* " *ter inediam*) hæc vero quodam Purgatorio [*propter ptyalismi dolores*] " mederi videtur. „

Hoc Opusculum constat articulis sive Capitulis viginti, sed nullo distinctis numero.

I. Refert *eodem anno, quo Galliarum Rex Carolus Octavus impetum Neapoli fecit, suorum aut peditum aut equitum quibusdam talem prorupisse morbum* ..... qui proinde *abhinc triginta circiter annos visus est*.

II. Tres morbi causas admittit, *Supercœlestem*, quam Theologi dicunt esse iram Dei in fornicatores; *Cœlestem*, quam Astrologi dicunt esse con. cursum planetarum; & *Physicam*, quam Medici dicunt esse corruptionem seminis a salacitate nimia, concurrente tamen maligno astrorum concursu.

III. Expendit naturam ligni Guaiaci, quod dicit a *mercatoribus repertum esse in Insula quadam*, ac proponit methodum curandi luem veneream decocto illius ligni.

IV. Inquirit in naturam aquæ argenti, ut sua ferebant tempora, ac varia proponit linimenta, quæ adhibebantur suo tempore. Censet autem in hac curatoria methodo ægrum identidem purgandum, & inunctiones intermittendas esse. *Utile satis erit*, inquit, *si post sextum aut septimum diem sumat patiens cassiam fistulam, & ad vires reficiendas duos aut tres dies quiescat*.

V. Describit gonorrhœam virulentam *Capite de Pustulis*; quæ sane descriptio gonorrhœæ prima omnium quas sciam, esse videtur. „ Vidi, „ *inquit*, juvenem quemdam, *cujus* mentula sesquiannum perpetuo sanio- „ sum ac virulentum vomebat succum, quod venereo contraxerat certa- „ mine ..... mentula dolorose arrigebatur ..... major meiendo ac- „ crescebat dolor. „

VI. Adest in fine *Dialogus aquæ argenti, & ligni Guaiaci colluctatorum super eorumdem prælatura*, qua finita sic concludit in *Epilogo: His causis ac rationibus æquo animo perpensis, aquæ argenti methodo ...... quam Guaiaci methodo magis fidendum puto.* Fatetur tamen rem aliquando minus prospere succedere; Sed id totum in medentium imperitiam refundit. „ Nimirum, „ *ait ille*, si optati rarenter succedant eventus, quippe cerdones, scorta, „ mulierculæ, nonnullique Apostatici litterarum penitus ignari, nullis

vo-

„ vocatis Medicorum decretis, frequentius cum aqua argenti, ne dicam „ illius methodo, omni vorato pudore huic medentur morbo.„

Hic Auctor primus est Gallorum omnium, quos novi, qui de Lue Gallica scripserit. Anne ideo quod venerea lues Rothomagi & citius & crudelius sævierit quam in cæteris Galliarum urbibus? Certe lues Rothomagensis in Galliis vulgari circumfertur proverbio quasi curatu difficillima, qua de re vide Rabelæsum, *Pantagruel*, *Liv.* 5. *chap.* 21. *Histoire de Francion*, *Liv.* 10. Et Menjotii *Dissertation. de Lue venerea*, *pag.* m. 39.

1530. 1546. HIERONYMUS FRACASTORIUS, Veronensis, natus est Veronæ: Patavii operam dedit Medicinæ, inde Livianum copiarum Venetarum Ducem sequutus est pluribus bellis, sed eo mortuo ad Abduam anno 1515. in patriam se recepit. Medicus fuit Patrum Concilii Tridentini. Fato functus est septuagenario major in suis Caphiis prope Veronam, 8. Idus Augusti anno 1553. apoplexia correptus in mensa.

Inter cætera illius Opera duo extant de Morbo Gallico.

Prius est eximium illud Poema, in quo eleganter lusit tribus Libris *De Morbo Gallico*, sive ut ille ait, *De Syphilide*, quam a Syphilo Pastore in Deos impio sic dictam fingit,

Syphilidemque ab eo labem dixere Coloni.

Dicatum est Petro Bembo Leonis X. Pontificis Maximi tunc a Secretis, ideoque scriptum ante annum 1521. quo Leo X. fato functus est, sed editum non novi ante annum 1530. quo Veronæ excusum est.

Posterius est Opus *De contagionibus & contagiosis morbis & eorum curatione*, in tres Libros distributum, quod primum editum est anno 1546. Venetiis. In illo *Capitibus* 11. & 12. *Lib.* 2. Morbi Gallici naturam & causas; *Capite vero* 10. *Lib.* 3. ejusdem curationem explicat.

In utroque Opere Fracastorius eadem docet 1. Circa naturam & causas morbi, [a] morbum *novum* esse, præcedentibus sæculis non visum; *ab elephantia & ab Arabum safati plane diversum; in Insulis, quas Hispanæ navigationes adinvenere* endemium; inde *contagione* devectum. At vero, ne quid dissimulem, asserit [b] ille tametsi *maxima quidem mortalium pars a contagione morbum hunc contraxerit, observatum tamen fuisse innumeros alios sine ulla contagionem per se infectionem eam perpessos fuisse*. Atque adeo, licet contagionem admittat, præjudicio ductus censet etiam admittendam esse *sordidam* aeris *putrefactionem*, quam tria superiora sydera, Saturnus, Jupiter & Mars coeuntia intulerint. 2. Quod ad curationem, proponit statim methodicam tharapeiam, quam censet ad incipientem morbum sufficere. Si vero inveteratus fit, auctor est ut æger utatur decocto ligni Guaiaci, cujus præparandi rationem explicat, aut decocto radicum cynarum quæ paucos ante annos in Europam delatæ fuerant.

Post hæc profert duo alia remediorum genera, *quibus* ut ipse ait [c] pri-

(a) Lib. 2. cap. 12.

(b) Ibid.

(c) Lib. 3. cap. 10.

primis temporibus statim utebantur, ab Empiricis primum inventa, inunctionem scilicet *& suffitum*. Et primo quidem inunctionem mercurialem describit, neque illam damnat, licet incommoda exaggeret: [a] „ Os, *inquit*, & palatum exulcerantur, ac fordities tanta per os concitatur per „ dies 15. & amplius, ut nihil fœdius, nihil intolerabilius videatur, cibus „ nullus mandi potest, etiam vix sorberi datur, dentes luxantur, somnus „ adimitur, & breviter per id tempus nihil gravius sentiri potest.

(a) Ibid.

Inde vero suffitum describit „ Acerbissimum medicamentum, quo *ille* „ numquam ausus est uti ad totum corpus, sed quod ad certas tantum par- „ tes, ut crura & brachia, cum vel sphaceli adsunt, vel feræ gummosi- „ tates, vel dolores vel ulcera male morigerata, etiam præstantissimum ar- „ bitratur: Cæterum ab eo abstinendum suadet, nec Empiricis creden- „ dum, quibus nihil temerarium est magis, quando & per os etiam ausi „ sunt argentum vivum, & quod præcipitatum vocant, confectis ex iis „ pilulis exhibere. „

LAURENTIUS FRISIUS *vel* PHRISIUS, [b] Medicus Civitatis Metensis, [c] claruit in Germania, dicitur Argentinensis [d] a Joanne Bernier D. M. 1532.

Præter Opera alia scripsit *Epitomen Opusculi de Curandis Pustulis, ulceribus & doloribus Morbi Gallici*, mali Franzoss *appellati*, quæ Basileæ excusa est anno 1532. & Capitibus octo absolvitur.

In hoc Opere eadem reperire est, quæ aqud Auctores alios, de novitate, origine, natura, signis & causis hujus morbi; imo & de curatione, cum methodicam tantum therapeiam proponat, quæ, ut jam sæpius dictum est, obtinetur diæta, alterantium usu, purgatione, & unguentis detergentibus, exsiccantibus, cicatricem inducentibus.

Indicat quidem unguenta quinque mercurialia, sed eo tantum fine ne ignorasse videatur, & ut indicando eadem damnet. „ Iners [e] vulgus, „ *inquit*, nonnunquam peritissimos Medicos floccipendere non veretur, „ cum putet illos latere ea unguenta, quibus Medici carnifices corpora „ inungunt. Non sunt autem abscondita, sed propter nocumenta illorum „ eis uti nolunt. Describam igitur tibi, *pergit ille*, aliqua unguenta illo- „ rum Medicorum, ut sentias quod non sunt Medicis secreta, quemadmo- „ dum fatentur illi Empirici.

(b) Schenckius, *in Bibliotheca Iatrica*.
(c) Valerius Andreas, *in Biblioth. Belgica*.
(d) Essais de Medicine, *Par.* 1. *chap.* 4.
(e) *Cap.* 6.

Cæterum videtur fide optima proferre quæcumque utilissima noverit. [f] Sic *sub finem Dissertationis* proponit *secretum charissimum ad ulcera virgæ, cum amplius nulla spes est, cum quo*, ut ait, *sæpius famam & pecuniam acquisivit*. Secretum autem tale est:

(f) *Cap.* 8.

℞. *Pulverum Barbæ* [g] *sylvanæ* ℥ j.
Myrrhæ & thuris ana ʒ ij.
Ossis sepiæ ʒ j.

(g) Barba sylvana est plantago aquatica Vid. *Dodonæum*.

Asper-

Aspergatur cum eo ulcus.

1534. JOANNES PASCHALIS, Suessanus, hoc est oriundus ex urbe Episcopali Suessa, quæ Metropoleos Capuanæ Suffraganea est, scripsit Diatribam cui titulus est: *De morbo quodam composito, qui vulgo apud nos* Gallicus *appellatur, in Capita novem* distributam, & editam Neapoli anno 1534. *in* 4. in qua pauca præfatus de morbi epidemia, novitate, natura & causis, ad curationem cito properat; quam censet quidem methodica therapeia aggrediendam esse, sed ita tamen ut triplicem aliam methodum subjungat, *Primam* ope inunctionum, quarum tertia quælibet fiat cum unguento mercuriali: *Alteram* ope stuffarum [g] „ Ægrum *scilicet* intra dolium vel commodam tinam bene coopertam intrare permittendo, ubi duos vel tres vel plures lapides molares, vel pyrites sive focarios bene ignitos intromittas, supra quibus, dum sic igniti & ardentes servantur, cum petiis vel scopa aliqua de acerrimo aceto superaffundatur, adeo & tandiu quousque indifferenter totum corpus exquisite sudaverit. „ *Tertiam* demum ope decocti [a] *cujusdam ligni, quod nominatur lignum Sanctum sive Indiacum, quia inde ductum est recens*; cujus decocti administrationem multis explicat.

(a)Cap.6.

(b) Ibid.

(c)Cap.7.

Cæterum affert remedia ad corrigendas læsiones, quæ singulas illas curationes sequi solent, *v.g.* (b) „ Gargarisma ad ulcera oris post inunctionem; (b) Pulverem ad dentes relaxatos ab inunctione; (b) Conditum, syrupum, unguentum &c. ad corrigendam calidam dyscrasiam, quam hepar & renes acquirunt, tum post stuffam prædictam, tum post assumptionem decoctorum ligni prædicti. „

(e)Renat. Moreau, *in vita Jacobi Sylvii.*

1525. 1535. AUGUSTINUS NIPHUS PHILOTHEUS, Suessanus, hoc est ex eadem urbe Campaniæ, fuit suo tempore celeber Medicus & Astrologus. Præter alia Opera satis multa scripsit *Librum De Morbo Gallico*, qui Neapoli editus est *in* 4. anno 1534.

(c) Nicol. Antonio, *in Biblio. Scripe. Hispan.*

Ipse (c) sibi Eutychi Philothei nomen adoptavit pro more ætate sua recepto.

(f) *Vid.* La Hist. general y natural de las Indias *Lib. II. cap.4.*

(g) Ipse Fernandez, *in Præfat. Histor. general. & naturalis Indiarum*

GUNDISALVUS FERNANDEZ, Hispanice *Gonçalo Hernandez de Oviedo y Valdes, genere* (d) *Astur, natali Matritensis, natus est circa annum* 1478. in Aula Ferdinandi Regis Aragoniæ & Isabellæ Castiliarum Reginæ educatus fuit inter Ephebos aulicos, ac ipse præsens adfuit Barcinone anno 1493. quo Christophorus Columbus ab Insula *Haiti* sive Hispaniola, quam detexerat, primum reversus est. Cum amicitia vel consuetudine junctus fuerit cum plerisque comitibus Columbi, cæterisque qui his sequentibus ab Antillis rediere, (e) ab iisdem sæpius audivit quæcumque in primis illis navigationibus acciderant. Meruit inde in Neapolitano bello adversus Gallos, ac demum (f) anno 1513. a Ferdinando missus est in Hispaniolam, ut fusionibus auri, argentive e terra effossi & effo-

effodiendi præesset. Sic ipse præsens vidit & observavit quæcumque per id tempus in Hispaniis, in Regno Neapolitano & in Insula Hispaniola contigerunt.

Scripsit Hispanice Volumina duo de rebus Indicis, *Alterum* Toleti anno 1525. in Hispaniam negotiorum causa reversus, quod ad Carolum V. Imperatorem & Hispaniarum Regem dedit cum hac inscriptione,

Summario de la Historia general y natural de las Indias Occidentales.

Alterum, quod rerum copia duplo majus est, anno 1535. cum inscriptione sequente.

La Historia general y natural de las Indias Occidentales.

In utroque I. Multis probat luem veneream in Insula Haiti antiquitus familiarem fuisse & endemiam, ac inde in Hispaniam primum, & ab Hispania in Regnum Neapolitanum traductam fuisse, qua de re vide quæ supra dicta sunt, *Lib. 1. cap.* 10.

II. Multis describit arbores, quæ lignum Guaiacanum & lignum sanctum proferunt, modum quo ligna illa decoqui, methodumque qua decocta administrari debent, ac emolumenta quæ inde solent colligi.

III. Prostant in Collectione Luisinina quæ Venetiis prodiit anno 1566. Tractatus duo brevissimi, quorum alter de ligno Guaiacano, alter de ligno sancto inscribitur. Prior quidem dicitur ibidem in Annotatione oræ libri adscripta excerptus ex *Cap. 2. Sect. 1. Lib. 10. Historiæ naturalis Indiarum Occidentalium* Consalvi Fernandez; posterior vero ex *Cap. 17. Lib. 16. ejusdem Historiæ*. Attamen si Nicolao Antonio, *in Biblioth. Scriptor. Hispaniæ* credimus, Tractatus ille uterque a Fernandez Hispanice scriptus seorsim in lucem prodiit cum hac inscriptione, *Dos Tratados del Palo de Guayacan, y del Palo Santo*. Certe compertum habeo Tractatus illos ambos in tota Fernandez Historia extare nullibi verbis totidem, quantumvis illorum summma ibidem obvia sit.

COLLECTIO prima VENETA, quæ numero secunda est. Petrus Bonnet Bourdelot, Archiatrus Mariæ Adelaidis a Sabaudia uxoris Ludovici Ducis Burgundiæ, scripsit in annotationibus, quas (*a*) ad amplificandum Mercklini Opus *De scriptis medicis* destinabat & quæ manuscriptæ extant in Bibliotheca Regia, Venetiis in lucem prodiisse anno 1535. Collectionem variorum Auctorum, qui de lue venerea scripserant, cui sequens inscriptio præfixa fuit. 1535.

(*a*) Vide Præfatio. Joannis Jacobi Mangeti *Biblioth. Medic.* præfixam.

Liber de Morbo Gallico, in quo diversi celeberrimi in tali materia scribentes Medicinæ continentur Auctores, videlicet Nicolaus Leonicenus Vicentinus, Ulricus de Hutten, Petrus Andreas Matthiolus, Laurentius Phrisius, Joannes Almenar, Angelus Bologninus. Venetiis, in 8. 1535.

Hinc, si vere referat ille, colligere est prostare in ea Collectione.

I Nicolai Leoniceni, Vicentini, *Librum de morbo Gallico*, qui jam pridem excusus fuerat Venetis typis Aldi Manutii, anno 1497.

II. Ulrici de Hutten, Germani, *Librum de Guaiaci Medicina & Morbo Gallico*, qui Moguntiæ editus fuerat anno 1519.

III. Petri Andreæ Matthioli, Senensis, *Dialogum de Morbo Gallico*, quem tum primum in lucem emissum fuisse opinor.

IV. Laurentii Phrisii, Germani, *Epitomen Opusculi de curandis pustulis, ulceribus & doloribus Morbi Gallici* Mali Frantzos *appellati*, quæ Basileæ sub prælo sudaverat anno 1532.

V. Joannis Almenar, Hispani, *Librum de morbo Gallico*, qui jam typis mandatus fuerat Papiæ anno 1516. in Collectione Papiensi omnium prima, de qua supra ad illum annum.

VI. Angeli Bolognini, Bononiensis, *Libros II. de cura ulcerum exteriorum & de unguentis communibus in solutione continui*, qui prostabant quoque in Collectione Papiensi anni 1516.

1536. NICOLAUS POLL, Sacræ Cæsareæ Majestatis, hoc est Caroli V. Physicus, scripsit Opusculum seu potius Consilium Medicum *De cura Morbi Gallici per lignum Guaiacanum*, quod editum est Basileæ anno 1536. Notat in Præfatione „ per dicti Gallici Morbi tabificam deturpationem „ omnes fere pro deploratis habitos fuisse, ubi in quibusdam nulla alia „ medicinarum, (etsi innumeris utebantur) aliquid efficere potuerat: In „ aliis vero desperationis causa nihil medicinarum applicatum fuerat, quo- „ rum postea omnium per Guaiacanum lignum curatio quasi pro mira- „ culo ab omnibus habita fuit. Hæc enim, *inquit ille*, uno quasi & eo- „ dem tempore tria fere hominum millia ad bonam valetudinem redu- „ xit, qui post convalescentiam sibi ipsis renati videbantur. „

Novem Capitibus methodum utendi decocto ligni Guaiaci satis fuse explicat, censetque strictiori diætæ, quæ in usu hujusce decocti in India & Hispania præscribebatur, *aliquid laxamenti* dandum esse in *Alemannis tum propter operationes naturales, corporaque robustiora, tum etiam propter climata frigidiora, consuetudines, proprietates & similia.*

1536. 1563. NICOLAUS MASSA, Venetus, Medicus suo tempore celeberrimus, scripsit de Morbo Gallico, (*a*) *cum hæc Lues pullulare cœpit, si non primus omnium, certe inter primos, qui quidem pauci admodum extiterunt & mutila scripserunt.* Sane constat Massam (*b*) syphiliticorum corpora dissecuisse jam anno 1524. imo Librum ejus de Morbo Gallico Basileæ excusum fuisse anno 1536. in Collectione Basileensi, & non tantum ab Antonio Gallo laudari, qui scripsit anno 1540. sed ab ipso etiam Petro Andrea Matthiolo redargui in Opere, quod Venetiis prodiit anno 1535. unde liquet editionem anni 1563. quam Massa dedicavit Cardinali Carolo Borromæo, Archiepiscopo Mediolanensi, sanctitate conspicuo, haud pri-

(*a*) In Præfat. tertiæ editioni præfixa.

(*b*) Tract. 1, cap. 4.

primam fuisse, sed *tertiam*, ut ipse in Præfatione testatur, & *multis additamentis auctam*.

Hic autem Nicolai Massæ Liber *De Morbo Gallico* eximius est & vere dignus qui legatur. Distribuitur in *sex Tractatus*, quorum primus qui complectitur *Capita septem* agit de natura, origine & causis Morbi Gallici. Ibi statuit Morbum esse ægritudinem novam, quæ multiplici contagionis via propagatur; sed (*a*) *quæ causatur etiam ab alteratione intrinseca, concurrentibus aliquibus dispositionibus corporis, & regimine in cibo & potu, & aliis rebus non naturalibus*. (*a*) Tract. 1. cap. 1.

Secundus tractat *Capitibus* 8. de diæta, de alteratione, purgatione, phlebotomia & utilitate *ventosarum & sanguisugarum* in hac ægritudine.

In tertio agitur *Capitibus* 14. *de Medicina ligni Indici, salsæ-parillæ, atque radicis Chinæ*; modusque præparandi & administrandi varia ex singulis decocta fuse explicatur.

In quarto proponuntur *Capitibus* 6. varia genera inunctionum vel ceratorum mercurialium, cautiones quæ necessariæ sunt ut iis uti tuto liceat; demum „ modi (*b*) succurendi oris, gingivarum, & aliarum partium gutturis alterationibus. „ Affirmat autem Massa (*c*) „ linimenta „ & inunctiones ex axungia & argento vivo & aliis factas, esse mirabile „ præsidium & medicinam securitatis, cum qua, ut sæpissime visum est, „ omnes patientes Morbum Gallicum sanantur. „ (*b*) Tract. 4. cap. 4. (*c*) Ibid. cap. 1.

Cæterum duo notari velim 1. Inunctiones a Nicolao Massa (*d*) quandoque per intervalla tantum adhibitas fuisse, cum ægri debiliores esse videbantur. 2. Ab eodem (*e*) „ laudari etiam multum si interungendo accipiatur aliqua evacuatio appropriata, quoniam non sinit materias „ omnes currere per os, & ego, *inquit*, sæpe hoc pacto procedo, & mihi „ bene succedit. „ (*d*) Ibid. cap. 2. (*e*) Ibid. cap. 4.

Quintus explicat *tribus Capitibus* qualitatem & administrationem suffumigiorum, „ & regimen observandum in ipsorum administratione; *circa quod* oportet (*f*), *inquit*, in primis medentes admonere, „ quod iste modus non est sine timore nocumenti membrorum principalium, imo sæpe recidivant, & ad malas ægritudines cum isto deveniunt. „ (*f*) Tract. 5. cap. 1.

Demum in sexto differitur *Capitibus* 7. de curatione *accidentium*, quæ Morbo Gallico peculiaria sunt. Mira autem prædicat *De pulvere suo angelico*, seu Mercurio præcipitato rubro, cujus præparationem sic explicat. (*g*) „ Et quamvis, *inquit*, Joannes de Vigo vir doctissimus ipsum pulverem doceat componere sub nomine pulveris rubei, nihil ei debeo in „ hoc, quoniam antequam ipse scriberet, ego ipsum componebam, & „ habui a quodam viro Alchimista sene, qui erat mirabilis experimen- „ (*g*) Tract. 6. cap. 6.

„ tator, & multa alia ipse docuit me, cujus anima requiescat in pace, „ quoniam mortuus est.

Nicolaus Massa erat etiamnum in vivis anno 1566. cum hoc ipso anno Aloysius Luisinus illi inscripserit primum suæ Collectionis Tomum.

1536. PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Senensis, natus (*a*) anno 1500. Studuit Medicinæ Patavii, ubi Doctor renunciatus est. Accersitus in aulam Cæsaream, diu Imperatorum Archiatrus fuit. Inde Tridentum se recepit, ubi extremum clausit diem pestilentia e vivis ereptus anno 1577. ætatis suæ 77. Constat (*b*) ipsius testimonio eum Romæ commoratum fuisse sub Adriano VI. hoc est ab anno 1512. ad annum 1523.

(*a*) Mangetus, *in Biblioth. Medic.* (*b*) *In Dialogo, de quo infra.*

Multa extant illius Opera, potissimum *de Botanice*, in qua maxime claruit. Habemus tamen præter cætera *De Morbo Gallico Librum unum*, ubi se inducit colloquentem cum Francisco Aligero, & qui Basileæ excusus est anno 1536.

In illo affirmat morbum novum esse, & ab elephantiasi diversum; negat ortum esse ab influxu syderum; castigat Nicolaum Massam, quod dixerit *nulla aliquando contagione fieri, sed evenire ex affectis humoribus*; redarguit Laurentium Frisium *tanquam penitus ingnorantia refertum, & a quo ne una tantum veritas elici possit*, quod nempe crediderit *syderum aspectibus morbum evenisse*, & asserat se *Gallicum Morbum fugare linimentis Mercurio carentibus, quibus quidem pene levis scabies curari posset*.

Distinguit ipse Morbum Gallicum pro humoris prædominio & ægri temperamento *in sanguineum, biliosum, pituitosum & melancolicum*; unicuique idoneam curationem alterantem proponit, ac dein in unoquoque præscribit usum inunctionum mercurialium cum unguento mercuriali, cujus compositio varia sit pro varia humoris prædominantis natura. Affert inde sequentia signa, quibus licet *scire ægrum illinitum satis, cum dentes dolent, os exulceratur, lingua intumescit, dolores medicamentis cedunt, distensio nervorum deficit, & totum corpus lassatur*. Quod si *ex hujusmodi unctionibus propter humorem, qui ex toto corpore ad os redundat, accidat ut fauces exasperentur, guttur exulceretur & gingivæ male habeant*, multa affert gargarismatum genera, quibus malum corrigatur vel mitigetur.

Refert novos esse Medicos, qui arbitrentur ægros tutius curari usu ligni Indici, unde arrepta occasione satis fuse describit hanc curationis methodum, sed fatetur *exhibentium incuria*, qui ægris diætam solitam non imperant, factum esse *ut diebus istis, sicut jam prius, non videatur huiusmodi lignum male habentibus conferre, nam plerique ejus decoctum assumentes non sanantur*.

Duo proponit remedia nova, tanquam utilia ad curationem Morbi Gallici, 1. Mercurium præcipitatum rubrum, cujus præparandi modum docet, & quem utilissimum esse censet, non modo ad curandum Morbum

Digitized by Google

bum Gallicum, sed etiam ad affectus alios non paucos. 2. Oleum seu potius spiritum sulphuris per campanam eductum, cujus præparandi rationem explicat, & quem laudat quasi valde proficuum, tum ad Morbum Gallicum, tum etiam ad morbos alios quamplurimos.

* Videtur merito castigandus, quod credulitate nimia censuerit posse Morbum Gallicum profligari remediis variis, quæ proponit, sed quæ plane inefficacia sunt. *Prima* est aqua distillata ex decoctis anguibus cum farragine herbarum alterantium aut vulnerariarum, cujus præparationem dicit *in intimo cordis sui hactenus delituisse*. *Alter* est potus ex decoctione remediorum multorum alterantium, temperantium, diluentium, vulnerariorum, purgantium &c. quem *decreverat omnino nemini unquam aperire*. *Tertia* est aqua, quam *Philosophicam* dicit, alembico distillata ex simili similium herbarum farragine; *quam alicui nunquam dicere voluerat*.

COLLECTIO tertia, sive BASILEENSIS. Hæc tertia Collectio sive *συναγωγὴ*, prima Papiensi copiosior, alteri seu Venetæ Auctorum numero fere æqualis, edita fuit a Joanne Bebelio, *in* 4. Basileæ anno 1536. cum inscriptione sequente. 1536.

Morbi Gallici curandi ratio exquisitissima, a variis iisdemque peritissimis Medicis conscripta.

Ibi prostant

Petrus Andreas Matthiolus, Senensis. *Dialogus de Morbo Gallico.*
Joannes Almenar. Hispanus. *De Morbo Gallico.*
Nicolaus Massa, Venetus. *Liber de Morbo Gallico.*
Nicolaus Poll. *De cura Morbi Gallici per lignum Guaiacanum.*
Benedictus de Victoriis sive Victorius, Faventinus. *Liber de Morbo Gallico & ejus cura.*

His accessit

Angelus Bologninus, Bononiensis. *De ulcerum exteriorum medela Opusculum, & Ejusdem de unguentis ad cujusvis generis maligna ulcera conficiendis Lucubratio.*

Cæterum Tractatus *de Morbo Gallico & ejus cura*, quem in illa Collectione Basileensi diximus adscribi Benedicto de Victoriis, Faventino, idem ille est quem negat ipse Benedictus Victorius *e sua officina erutum esse*, ut infra videbimus ad annum 1551. 1536.

AUREOLUS PHILIPPUS THEOPHRASTUS PARACELSUS BOMBAST ab Hohenheim, natus anno 1493. in viculo Pagi Suitensis apud Helvetios, dicto *Einsidlem*, quod *Eremum* germanice sonat, unde (*a*) *Eremita* a Desiderio Erasmo dictus est, patrem habuit Guillelmum in Medicina Licentiatum, qui artem exercuit Villachii in Carinthia ab anno 1504. ad annum usque 1534. quo mortuus est, & quem ferunt no-

(a) *In Epistola ad Paracelsum scripta quæ extat in Tomo 3. Operum Paracelsi*

nothum filium fuisse Equiti cujusdam ex nobili familia Bombastorum ab Hohenheim.

Paracelsus ab ætate prima studio Chemiæ, quæ tunc in obscuro latebat, sedulo incubuit, primum apud Joannem Trithemium Abbatem Spanheimensem, Virum doctum; inde apud Sigismundum Fuggerum Virum nobilem, aliosque non paucos, quod ipse (*a*) recenset non sine ostentatione: Et arcana quotquot reperire potuit, corrasit undique delectu nullo *a Medicis*, (*b*) *Chirurgis*, *Tonsoribus*, *Aniculis*, *Magis*, *Chimistis*, *Nobilibus ac Ignobilibus*; imo etiam (*c*) *a Zigeunis*, *Nigromanticis*, *Agyrtis*, & *senioribus Rusticis*.

Vitam duxit inopem, vagam, errabundam, multum peregrinatus per Helventiam, Alsatiam, Carinthiam, Austriam, Moraviam, Sveviam, cæterasque Germaniæ Provincias plerasque, sed tamen *non per Galliam*, *Italiam*, *Hispaniam*, *Portugaliam*, *Angliam*, *Borussiam*, *Lithuaniam*, *Poloniam*, *Pannoniam*, *Valachiam*, *Transylvaniam*, *Croatiam*, *Illiricum* &c. ut ipse gloriatur in *Præfatione Chirurgiæ magnæ*; ac multo minus per Arabiam integro decennio, ut fingit Bickerus in *Hermete redivivo*, qua de re consule Sennertum, *De Consensu & Dissensu Galenicorum & Peripateticorum cum Chimicis*, *cap.* 4.

Ubicunque versatus est, sive fortuna sive animi levitate jactatus, Medicinam factitavit suo modo, remedia sua thrasonice venditans, aliena curiose expiscans. Si ejus asseclas audiamus, nullibi miracula non edidit, quod ab adversariis negatur. Eum tamen *in curandis ulceribus etiam deploratissimis* expertum fuisse constat testimonio Joannis Oporini, (*d*) qui ejus amanuensis per biennium fuerat, sed hac de re tanto magis credendus, quod in cæteris illi minime aduletur. Utique facile crediderim Paracelsum hanc Medicinæ partem paulo melius calluisse, quam per biennium, annis scilicet 1527. & 1528. Basileæ lingua vernacula hoc est germanica docuerat, *amplo Dominorum Basileensium stipendio invitatus*, ut ipse testatur in *Programmate*. Sane quod conjecturam firmare videtur, Paracelsus ipse ait odiose sibi objici (*e*) *se Physice* (Medicinæ) *rudem & ignarum omnino existere*, *at in Chirurgia Rabbinum præstare*; *non*, pergit ille, *quod serio hanc laudem mihi conferant*, *sed ut per contemptum ac contumeliam me ex omni Medicorum ordine excludant*.

Certe prodigium hominis fuit, qui (*f*) ebrietati & crapulæ deditus, (*g*) Aurigæ similis Aurigarum sodalitio mirifice delectatus, litterarum ignarus, latine vix sciens, (*h*) Magiæ credens, (*i*) volens ipse Magus credi, (*k*) nomen Professoris sacræ Theologiæ sibi falso assumens, (*l*) cir-

[*a*] *Chirurg Lib.* 2. *Tract.* 3. *cap.* 1.
(*b*) Ipse sic ait in *Præf. Chirurgiæ magnæ*.
(*c*) Ipse sic ait in *Lib. de Philosophia occulta*, *in fine*.
(*d*) In Epistola *ad Solenandrum & Wierum*.
[*e*] *Lib.* 2. *De Podagricis p. m.* 646. *Tom. edit. Genevræ*.
(*f*) Oporinus, *ubi supra*.
(*g*) Henricus Bulingerus, qui Paracelsum Tiguri ipse noverat, *apud Erastum*, *Disp.* 2. *contra Paracelsum*.

(*h*) Georgius Wetterus, qui Paracelsi per biennium comes individuus fuerat, *in Epistola apud Erastum*, *in* 2. *parte Disputat. contra Paracelsum*. (*i*) Paracelsus ipse *Lib.* 5. *De Morbis invisibilibus*. Bullingerus & Wetterus *locis laudatis*. (*k*) *In libello De Peste scripto ad civitatem Sterzingensem*. (*l*) Passim *in suis Operibus*.

Digitized by Google

circa religionem delirans, mente (a) parum consistens, Nugivendulus, fabularum artifex egregius, opinionum portenta vocibus (b) novis, inauditis, barbaris, monstrosissimis (c) occultabat, nec plura unquam aut impudentius effutiebat, quam ubi aqua hærebat maxime. Veterem Medicinam ceu fallacem & falsam abrogare, novamque ex inanibus veterum Chimicorum commentis depromptam, sed suis deliramentis auctam & locupletatam condere conatus est. Jure dubitatur utrum sana Satis mente id consilii ceperit, necdum proinde satis liquet deceptusne an deceptor habendus sit. Id tantum mirum est insulsis & anilibus hujuscemodi fabellis Medicos, nec numero paucos, nec gradu infimos, ita dementari aliquandiu potuisse, ut ipsos non puduerit in Paracelsi verba jurare, tanquam Magistri certissimi & ab omni errore tuti. Quæ vesania ut in Gallia nostra apud Medicos semper rarior fuit, sic ex illa jam pridem penitus exulat.

Obiit Paracelsus Salisburgi die 24. mensis Septembris, anno 1541. ætatis anno 47. ita ut qui aliis longævitatem pollicebatur, qui sibi solo Elixirio proprietatis annos Mathusalemi spondebat, ne virilem quidem ætatem excesserit.

Liquet ex ejus tum operibus, tum testamento Paracelsum propriis nominibus dictum fuisse *Theophrastum Bombast ab Hohenheim*. Postrema duo nomina gentilitia erant, primum vero Baptismi tempore impositum: *Et naturæ & Baptismatis jure Theophrastus nominor*, inquit ipse, *in Præfatione Paragrano præfixa.* Cætera ergo nomina *Aureolus*, *Philippus*, *Paracelsus*, quibus videtur superbire, adscititia sunt. Ignoratur qua de causa duo prima assumpserit, nisi forsan iis declarare voluerit & auream suam eloquentiam, & suum in equos studium; sed de tertio videtur posse conjici hoc *Paracelsi* Epitheto quo maxime gloriatur, se quasi *maxime excelsum* sive *Trismegistum* dicere voluisse, ut qui Latinæ Linguæ parum gnarus putaret *Paracelsum & Percelsum*, idem esse. *Sic idem inscripsit unum ex suis Operibus *Paramirum*, quasi *Permirum*, hoc est *maxime Mirum*.

Inter cætera Paracelsi Opera numero multa exstat *Chirurgia magna*, quam integram anno 1536. Ferdinando tunc Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regi inscripsit. Hujus Chirurgiæ pars quarta, quam jam anno 1528. scripserat, & quam dicaverat *Hieronymo Bonero urbis Colmar Dictatori*,

(a) Paracelsus ipse fatetur *in Responsione ad quasdam accusationes & calumnias suorum æmulorum & obtrectatorum*, *Defensione 6.* sibi objici *quod capitis heterocliti sit*, *& miri comatis*. (b) Ut sunt Chærionium-Relollaceum, Iliadus, Ilech, Iliastrum, Archæus, Ens Pagoycum, Cagastrum, Cagastricum, Evester, Traramas, Nostoch, Scajolæ, Leffas, Neastron, Turban, Zoneni, Stannar, Perenda, Zenda, Dualech, Domor, & alia sexcenta ejusdem generis.

(c) Omnia enim stolidi magis admirantur amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt. *Lucret. lib. 1.*

tori, agit, *De tumoribus*, *pustulis ac ulceribus Morbi Gallici* & in decem libros distributa est. Ejusdem pars quinta idem Argumentum tractat, & in Libros 4. distribuitur, quorum primus, *De imposturis in Morbo Gallico:* Secundus, *De correctione imposturarum in curatione Luis Gallicæ:* Tertius, *De male curatis ægris restituendis:* Quartus, *De causis & origine Luis Gallicæ*, qui subdividitur ipse in octo alios particulares Tractatus.

Ad sequentia referri potest summa Doctrinæ Paracelsi circa luem veneream, qualem ex lutulento sterquilinio gerrarum, inficetiarum, ineptiarum, battologiarum, convitiorum sannarumque in Medicos, quibus ejus Libri scatent, non sine labore colligere licitum fuit.

I. Luem Gallicam morbum esse in orbe nostro (*a*) *novum* [*b*] antiquis Medicis incognitum, qui primum in Europa apparuerit circa annum [*c*] 1478. vel [*d*] 1480.

II. (*e*) *Joannem de Monte Regio*, sive Regiomontanum celebrem seculi decimi quinti Astronomum, cujus Petrus Gassendus vitam scripsit, & qui fato functus est Romæ anno 1476. *insultum luis Gallicæ prædixisse* ex astrologia. Sed iis, cum sine auctoritate proferantur, fides nulla habenda est.

III. Gallicam luem duabus causis inductam fuisse, scilicet (*f*) *influxu cœlesti Veneris*, seu ut alibi ait, *Veneris exaltatione*, tanquam causa efficiente; &. (*g*) *terrestri luxuria*, seu ut vulgo dixit, *luxu sive venerearum rerum intemperantia*, *tanquam a causa sine qua non*.

IV. (*h*) Ab nulla unquam hominum memoria tantam fuisse in venereis usu intemperantiam, quæ tantum malum excitare potis fuisset; [*i*] „ nec Veneris influentiam in majore exaltatione unquam fuisse .... quam „ illo ipso seculo, quo pustulæ Gallicæ primum extiterunt. „

V. [*k*] „ Influentiæ hujus, (quæ luem hanc peperit) tantam viru- „ lentiam fuisse, ut totum terrarum orbem pervagata omnes mortales vel „ lue hac, vel alio non minus gravi morbo affligeret .... Neque prius „ malum hoc desiturum esse sævire, donec omnes totius orbis regiones „ pervagatum sit. *Dicit alibi* (*l*) sperandum non esse hunc morbum abo- „ litum iri, nisi *qui infecti sunt* actu venereo posthac omnino abstineant. „ ..... Quocirca consultum esset ut lue venerea laborantes, perinde ut „ elephantici, seorsim ab hominibus distincti viverent.

VI. (*m*) „ Sequentibus seculis non semper parem fuisse veneris actio- „ nem ac influxum, sed ejus in locum alias duas successisse soboles seu fi- „ lias, quæ in omnem deinceps ætatem ac sexum dirum hoc malum pro- pagarunt, nempe vel in sanguine vitium inhærere, vel contagione quadam communicari. „

VII. (*n*) „ Morbum quidem in sanguine consistere, ubi materia quæ-

(*a*) In Præfatione præfixa Part. 4. Chirurgiæ magnæ.
(*b*) Quintæ Partis Chirurgiæ, Lib. 3. cap. 4.
(*c*) Part. 4. Chirurgiæ Lib. 4. cap. 3.
(*d*) Part. 5. Chirur. Tractat. 1. cap. 3.
(*e*) Lib. 1. De Peste, cap. 4.
(*f*) Chirurg. Par. 5. Lib. 3. cap. 6. Et Lib. 4. Tractat. 1. cap. 6.
(*g*) Ibidem, & Chirurg. Par. 4. Lib. 4. cap. 3.
(*h*) Chirurg. Par. 4. Lib. 4. c. 3. & 4.

(*i*) Chirurg. *Part.* 5. *Lib.* 4. *Tractat.* 1. *cap.* 2. (*k*) Chirurg. *Part.* 5. *Lib.* 3. *Tractat.* 1. *cap.* 4. (*l*) Chirurg. *Part.* 5. *Lib.* 4. *Tract.* 1. *cap.* 4. (*m*) Cirurg. *Part.* 5. *Lib.* 4. *Tract.* 1. *c.* 4. (*n*) Ibid.

Digitized by Google

quædam luis Gallicæ spermati commixti in ipsa conceptione vitium implantaverit: ... Contagium vero variis modis contrahi, contactu, sudore, affectione, aliisque non paucis rationibus, quibus venenum conceptum intro serpit ..... [a] Cæterum venenum Gallicum aliud non esse quam spiritum quemdam substantiæ nostri corporis quadam proprietate occulta adversantem, qui in frigido corpore calidus, in calido frigidus sentiatur, „

(a) Chirurg. Part. 5. Lib 4. Tract. 2. cap. 6.

VIII. Signa diagnostica luis venereæ non raro obscura esse & æquivoca, sed tunc [b] „ hoc catholicum esse debere, quod ubicumque aliquis affectus supra id quod talis est, aliquid amplius est, id est maligni- or existit, statim ad Morbum Gallicum referri debeat. „

(b) Cirur. Part. 4. Lib. 5. cap. 6.

IX. [c] „ Usum guaiaci incertum, imo nocuum esse in curanda lue Gallica, & de hoc omnibus constare eos, qui simul curam ligni subierint, pristinæ sanitati nunquam penitus restitui posse; & etsi videatur morbus curatus esse, nihilo tamen tutius vivere ægros, namque vel de præpropera recidiva periclitantur, vel si diutius ea differatur, capitis affectus, aliaque mala paulatim radices agunt ac ingravescunt, morbusque priore duplo pejor erumpit tandem. „

(c) Chirur. Par. 4. Lib. 7. cap. 2. Vide etiam Chirur. Par. 4. 4. Lib. 1. cap. 3. & 12.

X. [d] *Uni Mercurio omnem* luis Gallicæ *curationem deberi*, *sed Mercurium in istis morbis summum esse mysterium*, scilicet [e] *periculosa esse tum unguenta*, *tum suffumigia mercurialia*, *neque usurpanda*, nisi prius Mercurius rite præparatus fuerit; adeoque [f] „ Montispessulanos & Salernæ Medicos cinnabrio in suffumigiis adhibito, cum jam perfectam se curandi morbi curationem assecutos esse opinaretur, præpropero concepto gaudio subsequente calamitatem graviorem reddidisse „

(d) Chirur. Part. 4. Lib. 1. cap. 8.

(e) Chirurg. Par. 4. Lib. 7. cap. 2. Et Part. 5. Lib. 2. cap. 5.

XI. [g] „ Cavendum proinde ne Mercurius in substantia, id est, Mercurius corporalis usurpetur, ne quod cæteris evenit, tibi quoque accidat; namque si Mercurii corpus nostrum corpus subeat, non potest non gravis alicujus morbi causa esse (b) Mercurius enim, si alia ratione quam instar cibi adhibeatur, nihil nisi venenum est. „

(f) Chirurg. Par. 5. Lib. 2. cap. 5.

XII. (i) *Summum in arte Medica mysterium esse scire qua forma Mercurius adhibendus sit*, unde merito dicatur (k) *remedium Morbi Gallici vere arcanum esse.* Ideo Paracelsus multos variosque processus præparatorum mercurialium ænigmatice profert, potissimum 8. *&* 9. *Libro Partis quartæ Chirurgiæ magnæ*, ubi agit *de curatione Physicalium*, id est Medicinalium, *& Chirurgicalium morborum luis venereæ:* Sed Libros ipsos adeat Lector, si plura desideret. Certe ex ea officina prodiere arcana fere omnia, quæ ad luis venereæ curationem oggeruntur passim quasi certissimæ & indubitatæ virtutis, sed quorum tamen pleraque neque satis efficacia, neque semper innoxia esse supra probavimus, *Lib. II. cap. 9.*

(g) Chirur. Par. 4. Lib. 7. cap. 2.

(h) Chirur. Par. 4. Lib 7. cap. 2.

(i) Ibid. Lib. 1. cap. 10.

XIII. His addenda puto quæ Paracelsus dicebat de futuris periodis luis

luis Gallicæ. (*a*) „ Morbus Gallicus, *ajebat ille*, incepit cum ſal corroſivum ſe ſeparavit ab Yliado; & nunc quandiu ille morbus ſævit, eſt in ſecunda ætate, & non ceſsabit donec reſolvatur & ad tertiam ætatem veniat. „

Cæterum haud diffitetur Paracelſus Tractatum ſuum de morbis venereis ſibi vitio datum ſuiſse; ſic enim in Medicos invehitur. (*b*) „ Cur vos ſaniores convitium mihi de lue Gallica ſcribenti dicitis? Et me aliud nihil ſcire nugamini? An vero id tenue & contemnendum eſt, ſi quis maximum, maligniſſimum ac late diſperſiſſimum morbum, de quo * prior nemo commentatus eſt, deſcribat? Ex hoc Opere mihi potius honorem collatum iri ſperaveram, quamquam ut a vobis laudarer nunquam magnopere expetiverim. Laudarer enim ſaltem ab impoſtoribus, quorum laus cruce rependi debeat. „

Notari velim a Paracelſo mentionem fieri in Chirurgia magna, quæ ut tardiſſime circa annum 1536. ſcribi debuit tum (*c*) *bubonis*, tum (*d*) *gonorrhææ*, quaſi ſymptomatum, quæ in lue venerea rara non eſsent. De priore quidem parum miror, notum eſt enim bubonem in lue venerea obſervatum fuiſse jam ab anno 1526. vel ſaltem 1530. Sed de poſteriore miror magis, nam vulgo creditur gonorrhœam in lue venerea primum apparuiſse circa annum 1540, Fortaſsè hæc addita fuere ab interpretibus vel ab Editoribus, neque enim Paracelſi Opera, quæ germanice ſcripta erant, in Latinam Linguam verſa, typiſve latine edita ſunt ante annum 1560. aut etiam 1570. Memini tamen gonorrhœam veneream a Jacobo a Bethencourt deſcriptam fuiſse in Opere, quod certe conſtat anno 1527. typis vulgatum eſse, ſed de his vide ſupra ad annum 1527.

1537. JOANNES VOCHS, Colonienſis, ſcripſit *Opuſculum præclarum de omni peſtilentia, ſive ſit ab aere corrupto, ſive ab aquis putridis, aut e cadaveribus; & De diuturna Peſte Morbi Gallici, quæ non ceſſabit donec putredo ejuſdem morbi funditus eradicetur*, per Joannem Dryandrum noviſſime repurgatum. Coloniæ 1537. in 8.

1537. JOANNES ANTONIUS ROVERELLUS, Bologninus, Artium & Medicinæ Doctor.

Tractatus de Morbo Paturſa, affectu qui vulgo Gallicus *appellatur, Cypris impreſſus anno* 1537. *in* 8.

Duas urbes Italiæ *Cypras* dictas Ptolomæus in Piceno memorat, Maritimam *alteram*, quæ creditur nunc eſse *le Bourg de Grotte: Alteram* Mon-

(*a*) *Lib.* 2 *De Morbis ex Tartaro oriundis Tract.* 2. *Commen. in cap.* 2.

(*b*) *In Fragmentis Medicis Tom.* 2. *pag m.* 335 *edit. Genev.*

(*c*) Chirur. *Par.* 4. *Lib.* 5. *cap.* 9.

(*d*) Ibid. *Lib.* 6. *cap.* 7. Et *lib.* 8. *cap.* 7.

* Hoc ſupinam Paracelſi ignorantiam palam arguit, cum ante annum 1527. quo ut quam citiſſime Partem quartam Chirurgiæ ſuæ ſcribere potuit, plures jam eſſent quam 30 Auctores Medici, qui de lue venerea ſcripſerant Tractatus typis editos.

Digitized by Google

Montanam, quæ nunc appellatur *Loretto*. Sed in utra Liber editus sit plane ignoro.

ALPHONSUS FERRUS vel FERRIUS, Neapolitanus, Artium & Medicinæ Doctor, publicus in patria Chirurgiæ Lector, primarius fuit (*a*) Chirurgus, vel ut alii volunt, (*b*) Medicus Pauli III. summi Pontificis, qui electus anno 1534. fato functus est anno 1549. Scripsit *Libros quatuor De Morbo Gallico & ligni sancti natura usque multiplici*, qui Basileæ primum editi sunt anno 1538. in 8. 1538.

In *Lib. I.* agit *Capitibus* 30. *de ligno sancto cognoscendo, eligendo, præparando & exhibendo.*

In *II.* disserit *Cap.* 29. *De Morbis* a Morbo Gallico diversis, qui „ curandi sunt per ligni sancti medicinam; Cephalea seu Hemicranea; vi- „ gilia immodica; perturbatione intellectus, defectu & amissione memo- „ riæ, melancholia, vertigine, epilepsia, paralysi, spasmo seu contractio- „ „ ne, fluxu nimio lachrimarum, auditu obtuso; nasi morbis, Polypo „ videlicet aliisque ulceribus; linguæ spasmo & ranula, gingivarum im- „ becillitate, defluxu humoris, ulceribus ac dentium commotione; asth- „ mate, phtysi, fastidio cibi, spiritu fœtido, stomachi apostematibus, „ apostemate carnoso & duro jecinoris, hydrope seu aqua inter cutem, „ ulceribus renum ac vesicæ, fluxu ex matrice, sterilitate, cancro in ma- „ trice, ulceribus matricis, hernia, elephantia & varicibus, podagra & „ ischiade, strumulis seu scrofulis puerorum. „

(*a*) Vanderlinden, *De scriptis Medicis*. [*b*] Nicolaus Toppius, *in Biblioth. Neapolitana*. Mandosius, *in Vitis Archiat. Pontifical.*

In *III. Capitibus* 16. loquitur de Morbo Gallico, cujus naturam, causas, originem & curationem explicat: Censet in recente curationem methodicam sufficere, at in inveterato adhibendum esse potum decocti ligni sancti, (*c*) „ nec vaniendum esse ad unctiones mercuriales, nisi ex Me- „ dicina ligni sancti bis terve sumpta cognitum fuerit ægrum non conva- „ lescere. Nam, *inquit*, hæc ligni Medicina propria est ad Morbum Gal- „ licum curandum, ac præter cæteras maxime salutaris, nullæque rema- „ nent ex ea corporum offensiones, quod minime fit ex argenti vivi aut „ cinapri (cinnabrii) Medicina. „

(*c*) *Lib.* I. *cap.* 6.

Demum in *IV.* quærit *Cap.* 6. an & quomodo vinum addendum sit in decoquendo ligno sancto.

THOMAS RANGONUS, dictus Philologus Ravennas, Medicinæ (*d*) studio operam dedit in Academia Patavina, ubi lauream doctoralem retulit. Inde Ferrariæ & Venetiis Medicinam cum laude fecit summa, nec sine lucro, Anno 1496. obtinuit jus docendi in Lyceo Patavino: Decessit anno 1537. prope nonagenarius. 1538.

(*d*) *Hist. Gymnas. Patavin. Tom. I.*

Scripsit Rangonus Tractatum de Morbo Gallico cum inscriptione sequente.

Malum Gallicum, Depilativam, Unguitivam, Dentativam Nodos, Ulcera, Vi-

Vitia quæque, affectus & Rheumata usque ad contortos sanans. Ligni Indici, Aquæ, Vini, Sublimati, Cynæ, Spartæ-parillæ, Hysan, Hetechen, Caravalgii Alter, Mechoacan, Antimonii, Unctionis Ceroti, Suffumigii, Præcipitati, Seminis Indi, ac additorum mundi novi & reliquorum modos omnes & facultates explicat. Venetiis 1538. *in* 4.

Hic Auctor designat luem veneream sive Gallicam præcipuis symptomatis, qualia suo tempore observabantur, scilicet pilorum, unguium, & dentium casu, eamque idcirco *Depilativam*, *Unguitivam*, *Dentativam* vocat. Varia autem remedia ad hunc morbum congerit, quorum pleraque ne nomine quidem jam nota sunt, ut enumeratione patet. 1. Quidem manifestum est *ligno Indico* Guaiacum & lignum sanctum intelligi. 2. Parum liquet quid significent voces illæ *aquæ*, *vini*, *sublimati*, nisi forsan elisis virgulis *de aqua vini sublimati*, hoc est de spiritu vini distillati debeant accipi. 3. *Cyna & Sparta-parilla* notissimæ sunt nomine radicum Chinæ & sarsæ-parillœ. 3. *Hysan* ne nomine quidem novi. 4. Censeo nomine *Hetechen* indicari lignum illud (*a*) Hestedeen, (*b*) Hestebdehen (*b*) Heddeen, vel (*c*) Hetechen, de quo loquitur Avicennas *Lib. II. Tractat.* 2. *Can.* 335. & quod olim credidere nonnulli idem esse cum Guaiaco, sed nullo prorsus fundamento. 4. Nescio quid sit *Caravalgii Altar*. 5. Cætera notissima sunt, si *semen Indum* excipias.

(*a*) Prof. per Borgarutius, *Method. De Morb. Gall. cap.* 14.
(*b*) Gabr. Fallopius *Tract. De Morb. Gallic. cap.* 40.
(*c*) Bernard. Tomitanus, *Lib.* 2. *De Morb. Gallic. cap.* 16.

JOSEPHUS STRUTHIUS, Polonus Posnaniensis, natus anno 1510. Medicinam Patavii didicit & docuit, ubi Librum suum De pulsibus scripsit anno 1540. Reversus in Poloniam Sigismundi Augusti Regis Poloniæ Archiatrus fuit. Obiit anno 1568. ætatis 58.

Ars sphygmica, seu pulsuum doctrina supra 1200. *annos perdita & desiderata, omnibus tamen Medicinam cum nominis celebritate, maximaque utilitate facere volentibus summe necessaria, Libris* 5. *conscripta.* Basileæ 1540. in 8.

In hoc opere agit Auctor ille *Lib.* 4. *Cap*..... *De pulsibus Morbi Gallici inveterati*, quos ait *parvos*, *tardiores*, *rariores*, *languidos esse*, *sed si febricula accedat*, *crebriores & celeriores*.

Nomen *Struthius*, Στρȣ́θειος, quod Auctor ille sibi adoptavit pro more
1540. sua ætate recepto, Græcum est, ac passerem significat, seu potius id quodcumque ad passerem pertinet, unde fit ut non dubitem, quin polonice vocatus fuerit nomine, quod ad eandem significationem alluserit.

1540 DIONYSIUS FONTANONUS, Monspessulanus, florebat Monspelii anno 1526. Obiit post annum 1544. De eo plura in Historia nostra Scholæ Medicæ Monspeliensis brevi edenda. Notari velim hunc primum esse Medicorum Monspeliensium, & alterum Medicorum Gallorum, qui de lue venerea scripserit.

Practica Medica, sive de morborum internorum curatione Libri IV. in lucem dati a Joanne Renerio, Lugduni anno 1550. in 8.

Lib-

Digitized by Google

Libro primo hujus Operis *Capite octavo*, quæstio est de *Cephalalgia a Morbo Gallico*, ad cujus curationem Fontanonus proponit 1. Alterantia & purgantia multigena. 2. Decoctum ligni sancti potandum per aliquot dies. 3. Emplastrum ex multis constans remediis, sed præsertim ex emplastro nobili Joannis de Vigo, cui inest Mercurius, quo *in alutam extenso fingitur pileolus capiti dolenti superponendus*.

ANTONIUS GALLUS, Parisiensis, 1540.

De ligno sancto non permiscendo. Parisiis, anno 1540. *in* 8.

Videtur hoc Opus, quod Capita sex complectitur, ad hunc tantum finem scriptum fuisse, ut ostenderetur decoctum ligni sancti ad curandam luem veneream utilissimum esse, & ligno, dum decoquitur, nihil quidquam permiscendum esse, in quo utroque videtur Alphonsi Ferri opinio impugnari.

Palam est ex Henrico Garetio Antonium Gallum & Parisiis Medicinam fecisse & inter Parisienses Medicos celebrem fuisse. (*a*) Narrat enim ille Petrum Bruhesium, Medicum Eleonoræ Christianissimæ Francorum Reginæ, & Caroli V. Imperatoris sororis, in Belgio post obitum Francisci I. cui nupserat, degentis, Lutetiam ad Antonium Gallum, Jacobum Sylvium & Joannem Fernelium scribere jussum esse, ut eorum consilia exquireret de adversa valetudine Ludovici a Flandria, Patri Domini, arthritide vaga & anomala dudum laborantis.

Idem liquet ex Roberto Lyonnet, Aniciensi, qui in *Epistola nuncupatoria Dissertat. De Morbis hæreditariis*, ubi celeberrimos omnis ævi Medicos Parisienses enumerant, Antonii Galli mentionem facit, quasi Fernelio suppparis. Constat autem ex Theodorico de Hery (*b*) Antonium illum gallico nomine dictum fuisse *le Coq*, ut ille Paschalis Gallus, qui Bibliothecam Medicam scripsit, nomen habuit *Paschal le Coq*, qua de re vide (*c*) Citesium.

Hic autem Gallus idem ipse est, qui, ut ferunt, (*d*) in consilio Medicorum de restituenda valetudine Francisci I. Galliarum Regis Lue venerea infecti, cum Fernelius usum suaderet suæ opiatæ antivenereæ, cui plurimum, seu ut verius dicam, cui nimium fidebat, contra tenuit inunctionem mercurialem præferendam esse in hæc verba erumpens, *Inungatur*, seu ut ipsissimam vocem usurpem, *Frottetur, ut vilissimus quisque e suo regno, cum nec dispari modo contaminatus fuerit*, quam tamen loquendi libertatem aiunt a Rege haud iniquo animo latam fuisse.

REMACLUS FUCHSIUS, [illegible] urg[illegible] Frater (*e*) Gilberti Philareti, *Canonicus fuit ad sancti* [illegible] *n*[illegible], ubi decessit anno 1587. 1541.

12. Calendas Januarii [illegible]

(*a*) Parasceve in Epistolas de Morb. Articulaibus.

(*b*) Methode curatoire de la Maladie venerienne, pag. 17.

(*c*) Ad calcem tractat. De dolore colico Pictonico, pag. 234.

(*d*) Lettres de Gui Patin. Tom. I. Let. 133.

(*e*) Valerius Andreas, in Biblioth. Belgica.

In-

Inter cætera Opera scripsit *Methodum curandi Morbi Hispanici sive Gallici per lignum Guaiaci decoctum. Parisiis, apud VVechel.* 1541. *in* 8.

1542. ANDREAS VESALIUS Bruxellensis. Sic dictus a Vvesalia Cliviæ civitate, unde familia Andreæ oriunda fuit: Natus est Bruxellis anno 1514. patremque habuit cognominem qui Caroli V. Imperatoris medicamentarius fuit.

Juvenis (*a*) *Lutetiæ Præceptorem habuit Jacobum Sylvium, eruditissimum & celeberrimum artis Medicæ Professorem* in Collegio Franciæ Regio. *Ab illo institutus, ingenio duce & labore ad summa mox pertigit.*

Stipendia (*b*) *meruit* tanquam Chirurgus & Medicus *in Bello* a Carolo V. *anno* 1535. *inchoato. Anno* 1537. *Patavii publicus fuit Anatomes Professor, quo munere præclare per septem fere annorum decursum functus est.*

Meruit denuo in bello Geldrico, quod Imperator confecit anno 1543. abiensque Cæsar jussit ut maneret aliquandiu Noviomagi ad curandam valetudinem Bernardi Navagerii Venetorum Legati, qui difficili ac gravi morbo conflictabatur, unde una cum ægrotante ad sanitatem jam perducto Ratisbonam se contulit.

Mox adscitus inter medicos aulicos Imperatoris Caroli V. & ejus filii Philippi II. Hispaniarum Regis, egit reliquum vitæ tempus in aula ad annum usque 1564. quo subito conversa est magni viri fortuna.

„ Hispanum (*c*) curabat nobilem, nec morbi causam satis intelligere se dolens, petiit ab amicis defuncti corpus aperire, ut morbi rationem & mortis scrutaretur causam. Quo concesso visum est cor in aperto jam pectore adhuc palpitans, cognati accusant homicidii apud Judices & impietatis ad Tribunal Inquisitionis Hispanicæ .... postremo datus est Regi, totique simul deprecanti Aulæ, eo omine ut peregrinatione religionis ergo suscepta Hierosolymas expiaret crimen. Ivit ergo Venetias Vesalius exul anno 1564. indeque in Cyprum, & a Cypro Hierosolymas navigavit, unde a Senatu Veneto largissimi stipendii oblatione vocatus Patavium, ut mortui pridem Fallopii in Anatomicis locum suppleret. Rediit ergo sed adversis ventis ejectus in Zacynthum Insulam, in loco solitario inops, omnique carens subsidio miserabiliter vitam finivit, mense Octobri anno eodem, vix natus ipse 50. annis, „ unde liquet errare (*d*) Valerium Andream, dum ait Vesalium anno ætatis 58. mortuum fuisse.

(*a*) Valerius Andreas, *in Biblioth. Belgica.*
(*b*) Joan. Jac. Mangetus, *in Bibliothec. Medi.*
(*c*) *Ibidem.*
(*d*) *In Bibliotb. Belgica.*

Scripserat anno 1542. *Epistolam De Radice Chinæ ad Joachimum Roelants, in qua inserta sunt & De Sparta-parilla sub finem nonnulla*, Ratisbona datam anno 1543. & in lucem editam a Francisco Vesalio fratre suo, *Venetiis* 1543. *in* 8.

Ibi narrat Vesalius quali successu radix Chinæ olim Venetiis adhibita fuerit, cum ipse *sub Præceptoribus & præcipuis illic artem exercentibus ægros invi-*

inviseret; quali similique successu in reliqua Italia, & in Burgundia adhibitam fuisse audiverit.

Deinde ait Carolum V. *eum articularis sui morbi & mali habitus ratione Guaiaci decocto usus esset, suo potius marte quam consilio D. Cornelii*, (*cujus tunc potissimum opera a D. Cavalii discessu utebatur*) *Chinæ decoctum assumpsisse quindecim tantum diebus, & in varia victus ratione & mutato subinde propinandi modo, idque potissimum suo arbitratu*. Inde tamen paulo melius habuisse, unde brevi tantum nomen remedio conciliatum est, ut *vicini Germaniæ Medici, & qui Comitiis in suorum Principum familia intererant, sedulo ac diligenter de ejus decocti apparatu percunctarentur, neque prius molesti esse desinerent, aut exigendi orandique finem ponerent, quam formulam nacti fuissent, qua medicos Cæsareos decoctum illud offerre sibi persuadebant*. Inde arrepta occasione Vesalius paucis ad amicum Medicum describit Historiam Chinæ, decocti præparandi modum & usum, eumque monet *China decoctum bibentes tentigine summa tentari*, quæ virtus Aphrodisiaca hujusce radicis certissimis experimentis explorata est. Ad Epistolæ calcem nonnulla adjicit de sparta-parilla.

BARTHOLOMÆUS MONTAGNANA Junior, (*a*) Patavinus, Philosophus ac Medicus, scripsit Consilium Medicum ad Petrum Zenum Venetum, pro Illustrissimo & Reverendissimo Episcopo & Ungariæ Prorege Morbo Gallico laborantu, quod primum editum est in secundo Tomo Collectionis Venetæ Aloysii Luisini, 1567. 1542.

(*a*) Ipse *in consilio* urbem Patavinam vocat *suam*.

I. Ibi docet Auctor circa Theoriam, 1. *Morbum Gallicum Hippocrati, Galeno, Avicennæ & aliis Medicis antiquis incognitum fuisse*.

2. *Aliquas ægritudines esse, quæ non accidant nisi longis temporum intervallis, & quæ forte sequuntur stellarum conjunctiones, quæ non fiunt nisi raro*.

3. *Sic Galenum, ut refert Avicenna* 3. quarti, Cap. de Vena Medene, *nunquam vidisse illam ægritudinem*, (scilicet venam Medene) *neque vidisse febrem septenam aut novenam*.

4. Sic eumdem *non vidisse lapidem egredientem ab intestinis*, (ex kystide fellea) *sicut ipse recitat in* Libro de Interioribus; *& tamen Gentilem vidisse eum bis*.

5. Sic *Gentilem vidisse quoque lapidem a stomacho egressum per vomitum post vehementes stomachi dolores, quod a prædecessoribus nostris non fuit visum*.

6. Proinde *pariter non videri inconveniens, quod Morbus Gallicus appareat temporibus nostris, qui tamen temporibus Hippocratis, Galeni & Principis non fuit*.

7. Inde tamen non sequi *Morbum Gallicum numquam fuisse*, quin imo *necesse ipsum alias fuisse, si mundus est æternus, ut voluit Aristoteles* 8. Physicorum & 1. Cœli. *Eadem vero revolutiones & stellarum conjunctiones, & causæ ipsarum productivæ infinities fuere .... Si vero mundus est factus de no-*

de novo, (*ut est rei veritas*) *credendum esse etiam talem morbum alias fuisse*; *non tamen tempore illustrium Auctorum praeditorum*, *quorum Opera temporibus nostris vigent*.

II. Circa Therapeiam vero jubet 1. Accuratum esse *regimen sex rerum non naturalium* quas singulatim persequitur. Inter cætera vero præscribit ut *Coitus sit temperatus & ineundus celebrata jam prima & secunda digestione*, *cum mediatur dispositio in digestione tertia*. Egregium sane consilium, quod daretur Episcopo, & si vera conjicio, Episcopo tunc 60. annos jam nato!

2. Deinde multis proponit curationem methodicam ex alterantibus, temperantibus, & purgantibus variis, sed ne verbum quidem addit de Guaiaco, Sarsa-parilla, China, Mercurio &c. quæ sane Auctorem incipienti lui venereæ coætaneum sapere viderentur, nisi obstarent quæ nunc allaturi sumus.

Conjectura est, neque sane inanis, consilium hocce, de quo agitur scriptum fuisse in Gratiam Georgi Martinusii quippe nullum alium novi, qui ab ingressu luis venereæ & Episcopus & Hungariæ Prorex simul fuerit. Martinusius vero, qui jam ab aliquot annis Episcopus Varadiensis erat, Hungariæ Prorex non fuit, nisi post mortem Joannis Zapolihæ Regis Hungariæ & Transylvaniæ Principis, ac Postquam Solimanus Turcarum Imperator Isabellæ Reginæ dicti Joannis viduæ suppetias tulit adversus Ferdinandum Caroli V. Fratrem, quæ in annum 1541. incidunt. Proinde, si vera conjicio, consequens est consilium Medicum, de quo quæstio est, ante annum 1541. scriptum non fuisse.

Hinc ergo sequitur 1. Scriptum non esse a (*a*) Bartholomæo Montagnana seniore sive I. qui in Academia Patavina claruit circa annum 1440. cum ille vitam non produxerit ultra annum 1460.

2. Neque pariter scriptum fuisse a (*b*) Bartholomæo Montagnana altero, qui in eodem Gymnasio Medicinam professus est, cum ille fato functus sit anno 1525.

3. Sed fuisse scriptum a Bartholomæo Montagnana III. ab omnibus Bibliographis ignorato, qui Filius fuerit II. & nepos I. quem ideo quoque Auctor hujus consilii (*c*) *avum suum Paternum* vocat non semel.

4. Proinde Bartholomæum Montagnanam II. quem Auctor [*d*] Historiæ Gymnasii Patavini credit nepotem fuisse Bartholomæi Montagnanæ I. ex fratre vel ex filio, filium ejusdem fuisse.

(*a*) *Apud omnes Bibliographos.*
(*b*) *In Historia Gymnasii Patav. Tom. 1.*
(*c*) *In fine consilii.*
(*d*) *Loco laudato.*

LEONHARDUS FUCHSIUS, Rhætus, natus Wemdingæ in Rhætia, anno 1501. ad Doctoratus gradum promotus est Ingolstadii anno 1521. ubi paulopost, nempe anno 1526. Professoris Medici munere functus est.
1542. Inde electus est Archiatrus Marchionis Brandeburgici Onoltzbachiensis anno 1528. Onoltzbachium concessit. Tandem Tubingam vocatus est

anno

anno 1535. ubi Medicinam publice docuit ad annum 1566. qui vitæ ultimus fuit.

Extat in Collectione Luisinina *Caput unum de Morbo Gallico*, excerptum ex Appendice ad Librum V. *Tractatus de curandi ratione, seu de sanandis totius humani corporis, ejusdemque partium, tam internis quam externis malis*, qui excusum fuit Basileæ in fol. anno 1542.

Fuchsius docet ibi Morbum Gallicum *novum esse, omnique ævo priore incognitum; Si recens sit, levioribus sæpe tolli remediis*, quæ paucis proponit: *Quod si vero is morbus jam longo tempore corpus investavit, ad ligni usum quod barbara gens, quæ nobis illud trasmittit, vernacula Lingua Guaiacum appellat, confugendum esse*, cujus administrationem brevissime explicat.

MICHAEL ANGELUS BLONDUS, Italus, *militavit* (a) ut ipse ait, *plerisque annis sub disciplina Augustini Niphi*, hoc est eo Præceptore & Magistro diu usus est. 1542.

(a) *In Libro de origine Morbi Gallici*,

Scripsit tractatum *de Origine Morbi Gallici, deque ligni Indici ancipiti proprietate*, qui anno 1542. *in* 8. Venetiis excusus fuit a Joanne Antonio & Petro de Nicolinis ad calcem Tractatus *de Partibus ictu sectis citissime sanandis, & Medicamento aquæ nuper invento.* Prostat uterque Tractatus in Collectione Tigurina Scriptorum optimorum de Chirurgia Tiguri a Conrado Gesnero editorum anno 1555. in fol.

Liber ille *de origine morbi Gallici* brevis est, nullo ordine digestus, & ita obscure scriptus, ut vix liceat interdum Auctoris sensum assequi.

I. Ait Morbum Gallicum antiquitus notum fuisse, quandoquidem *Hippocrates & Galenus scripserunt de omni specie morborum, quibus humanum corpus subjicitur .... Antiquum ergo symptoma hoc; quod omnes etiam asserunt, qui de Lepra, Serpigine, Herpete, & similibus scripserunt, ut est Ægineta, aut etiam Cornelius* [Celsus] *qui de Elephantia .... Non dicamus*, inquit, *Morbum ab Indis transvertisse ad nos, quoniam fatuitatem profitebimur dicentes*.

Confitetur se usum fuisse *iuribus Indici Ligni* (Guaiaci) in Syphyliticis ... *qui omnes præ tenui victu & in substantiali potu tenuissimi & exangues deveniebant; sed cum arbitrabatur liberos esse .... tamen priusquam luna complebat orbem suum, plerosque comperiebat in graviorem recidisse morbum*.

III. Proponit ad curationem 1. *Regimen vitæ in sex rebus non-naturalibus*. 2. Remedia quædam ex alterantibus vulgaribus, quæ mutuatur, ut ipse refert, *a Joanne Almenar, Doctore Hispano*, vel *ab Augustino Nipho*. 3. Pilulas mercuriales quasdam ex Mercurio crudo, moscho, rheo & scammonio confectas. Dicit *id remedii genus fuisse præstans medicamen Barbarorum, quo ipse* (b) *Teucrorum Rex frequenter usus sit.* Quem autem Rege illo Teucrorum intelligat vix satis capio, nisi forsan eo nomine designet Chairadinum Barbarossam Regem Algerii, de quo supra *Lib.* 2. *cap.* 7.

(b) Sic Henricus wolter in *Chronic. Archiepisc. Bremens.* circa ann. 1480. scripto, quod

extat in Tom. II. Henrici Meubomii ait Turcos in Latino dici Teucros. qui si non iisdem, at certe aut valde disparibus pilulis utebatur. 4. *Praesidium*, ut ille loquitur, *quoddam familiare, seu coeleste ex Pilulis de Hermodactylis majoribus cum parva portiuncula* praecipitati Mercurii rubri, cujus peculiarem, quemdam processum proponit. 5. Denique ad discutiendos dolores artuum, delendos tumores, exsiccandas pustulas cutaneas &c. innumera profert unguentorum & ceratorum genera, inter quae plurima Mercurium admittunt, sed nullo modo explicat, nec qua cautione adhiberi illa debeant, nec quid ab illorum usu metuendum sit.

(a) Biblioth. Medic. in voce Augustinus Niphus.

Dicitur Blondus a Joanne Georgio Schenckio (a) *in suum tractatum pleraque remedia transtulisse ex Tractatu Augustini Niphi in eodem morbo.* An ea vera sint mihi non liquet, cui nondum contigit Tractatum Augustini Niphi usurpare. Sed certe si vera fuerint, in hoc culpandus videtur Blondus, cui cum posset Auctores alios melioris notae exscribere, placuerit quisquilias istiusmodi suas furto facere.

1544. ALOYSIUS LOBERA, Abulanus, hoc est ex civitate Abula, quae nunc *Avila* in vetere Castilia, Medicus fuit Caroli V. Imperatoris & Regis Hispaniarum: Scripsit Hispanice circa annum 1544. Librum *De quatuor aegritudinibus aulicis*, inter quas recenset Morbum Gallicum, neque sane mirum, cum (b) teste Caspare Torella morbus ille in ulteriori Hispania *morbus Curialis* vocetur, *eo quia curiam insequitur*.

(b) De dolore in pudendagra.

Haec est Libri illius inscriptio:

(c) Cap. 1.

> *Libro de las quatro enfermedades cortesanas, que son Catharro, Gotta, mal de Piedra, y mal de Buas, por el Doctor Luys Lobera de Avila* en Toledo, 1544. quem italicum fecit, ediditque Venetiis Petrus Laurus, anno 1558. *in* 8.

Hinc excerptus est Tractatus *De Morbo Gallico* in Collectione Aloysii Luisini extans, qui *capita septemdecim* continet, ubi Auctor affirmat (c) *Morbum ignotum fuisse veteribus, cum nulla eius indicia attulerint.* Inde vero explicat morbi curationem triplicem, potu decocti ligni Guaiacani, usu inunctionum mercurialium, & ope suffumigiorum; sed unicuique censet praemittendam esse praeparationem cum purgantibus, alterantibus, temperantibus. Existimat potum decocti Guaiacani caeteris praestare; usum vero suffumigiorum plerumque gravioris esse periculi. Sub finem pauca addit de usu radicum Chinae.

Id autem inprmis notatu dignum videtur quod Lobera velit inunctiones aliquando per intervalla fieri. Si *aegritudo*, inquit, *ingens fuerit, aegroto imbecillo existente, unctionem alternis diebus fieri probaverim, interposita etiam quiete absque unctione per biduum, interim alimenta optima offerendo*.

1548. HIERONYMUS CARDANUS, Mediolanensis, natus anno 1501. Bononiae Medicinam docuit. Fertur plura scripsisse quam legisse, pluraque

que docuisse quam didicisse. Dicitur etiam statuisse millesimo quoque anno vix unum perfectum & excellentem Medicum dari, & se eorum septimum fecisse. Hæc & alia non pauca, quæ ipse de se refert in Opusculo quod *De vita sua* inscripsit, probant de illo saltem verum esse, quod a Seneca dici meminimus, ***nullum magnum ingenium fuisse sine mistura dementiæ.*** Obiit Romæ anno 1576. ætatis 75. eo ipso anno & die, quibus se moriturum prædixerat. Sed non desunt (*a*) qui asserant, ne falsa vaticinatus videretur, mortem sibi inedia accersivisse.

(*a*) Thuanus, *Histor. sui tempor. Lib.* 62.

Omnia illius Opera in 10. Tomos digesta sunt studio Caroli Sponii, & Lugduni edita *in fol.* anno 1663.

Jam olim, anno scilicet 1548. Lugduni editus fuerat *in* 4. Libellus ejusdem De *Cyna radice seu de Decoctis*, qui prostat in Collectione Veneta Aloysii Luisini.

Describit ibi Cardanus modum administrandi decocti radicis Cynæ, quo quidem Morbum Gallicum curari posse ait, sed *nihilominus non adeo hujus radicis decocto favet, ut illud ligni sancti aut corticis decocto conferat.*

Porro addit in fine Libelli, *vim medicamenti hujus, si ad lignum sanctum conferre libeat, sic expedito. Advehitur ad nos hæc radix post biennium raro usus ante quinquennium: Unciæ tres in quindecim libras aquæ, ligni sancti unciæ quindecim; proportio effectus ferme tripla, proportio ergo quindecupla; cui si adjiciatur moræ ratio, erit trigintupla. At lignum sanctum inter præcipua medicamenta habetur, & hydrargyrio ferme par, unde haud recte dictum videtur vulgare & inefficax fore medicamentum.*

JONNES RODRIGUEZ DE CASTELLO-BIANCO, alias, AMATUS, Lusitanus, natus in oppido Lusitaniæ, quod *Castel-Branco* dicitur in Provincia Beirensi, Medicinæ studuit Salmanticæ, ac eodem tempore Chirurgiam in Nosocomiis ejusdem urbis exercuit. Inde per celeberrimas Galliæ, Belgii & Italiæ Academias peregrinatus Ferrariæ Medicinam docuit, Anconæ diu substitit, sed sibi timens quod ad Judaicam superstitionem relapsus esset, hinc Pisaurum, & Pisauro Thessalonicam in Græcia confugit, ubi celebris est Hebræorum Synagoga, cui adhæsit. A temporæ ejuratæ religionis Christianæ, nomine pristino renuntiato, Amatum Lusitanum dici maluit.

Curationum Medicinalium Centuriæ septem, varia multiplicique rerum cognitione refertæ. Venetiis 1557. *in* 8.

Seorsim ante editæ fuerant duæ primæ Centuriæ: Altera *cui commentatio De introitu ad Ægrotos, & Criseon tractatio præmissa est*, Florentiæ anno 1551. *in* 8. Altera, *in qua Methodus & Canon propinandi Decoctum radicis Chynæ locupletius describitur*. Venetiis. 1552. *in* 12.

Ex Centuria prima depromptæ sunt Epistolæ geminæ Colectioni Venetæ insertæ, quarum priore scribit gallicosum virum quinque in-

(a) Lib. 2 De Morbis ex Tartaro oriundis Tract. 2. Commen. in cap. 2.

luis Gallicæ. (a) „ Morbus Gallicus, *ajebat ille*, incepit cum sal corrosivum se separavit ab Yliado; & nunc quandiu ille morbus sævit, est in secunda ætate, & non cessabit donec resolvatur & ad tertiam ætatem veniat. „

Cæterum haud diffitetur Paracelsus Tractatum suum de morbis venereis sibi vitio datum fuisse; sic enim in Medicos invehitur. (b) „ Cur vos saniores convitium mihi de lue Gallica scribenti dicitis? Et me aliud nihil scire nugamini? An vero id tenue & contemnendum est, si quis maximum, malignissimum ac late dispersissimum morbum, de quo * prior nemo commentatus est, describat? Ex hoc Opere mihi potius honorem collatum iri speraveram, quamquam ut a vobis laudarer nunquam magnopere expetiverim. Laudarer enim saltem ab impostoribus, quorum laus cruce rependi debeat. „

(b) In Fragmentis Medicis Tom. 2. pag. m. 335 edit. Genev.

Notari velim a Paracelso mentionem fieri in Chirurgia magna, quæ ut tardissime circa annum 1536. scribi debuit tum (c) *bubonis*, tum (d) *gonorrhææ*, quasi symptomatum, quæ in lue venerea rara non essent. De priore quidem parum miror, notum est enim bubonem in lue venerea observatum fuisse jam ab anno 1526. vel saltem 1530. Sed de posteriore miror magis, nam vulgo creditur gonorrhœam in lue venerea primum apparuisse circa annum 1540. Fortasse hæc addita fuere ab interpretibus vel ab Editoribus, neque enim Paracelsi Opera, quæ germanice scripta erant, in Latinam Linguam versa, typisve latine edita sunt ante annum 1560. aut etiam 1570. Memini tamen gonorrhœam veneream a Jacobo a Bethencourt descriptam fuisse in Opere, quod certe constat anno 1527. typis vulgatum esse, sed de his vide supra ad annum 1527.

(c) Chirur. Par. 4. Lib. 5. cap. 9.
(d) Ibid. Lib. 6. cap. 7. Et lib. 8. cap. 7.

1537. JOANNES VOCHS, Coloniensis, scripsit *Opusculum præclarum de omni pestilentia, sive sit ab aere corrupto, sive ab aquis putridis, aut e cadaveribus; & De diuturna Peste Morbi Gallici, quæ non cessabit donec putredo ejusdem morbi funditus eradicetur*, per Joannem Dryandrum novissime repurgatum. Coloniæ 1537. in 8.

1537. JOANNES ANTONIUS ROVERELLUS, Bologninus, Artium & Medicinæ Doctor.

Tractatus de Morbo Paturfa, affectu qui vulgo Gallicus *appellatur, Cypris impressus anno* 1537. *in* 8.

Duas urbes Italiæ *Cypras* dictas Ptolomæus in Piceno memorat, Maritimam *alteram*, quæ creditur nunc esse *le Bourg de Grotte: Alteram* Mon-

* Hoc supinam Paracelsi ignorantiam palam arguit, cum ante annum 1527. quo ut quam citissime Partem quartam Chirurgiæ suæ scribere potuit, plures jam essent quam 30 Auctores Medici, qui de lue venerea scripserant Tractatus typis editos.

Montanam, quæ nunc appellatur *Loretto*. Sed in utra Liber editus sit plane ignoro.

ALPHONSUS FERRUS vel FERRIUS, Neapolitanus, Artium & Medicinæ Doctor, publicus in patria Chirurgiæ Lector, primarius fuit (*a*) Chirurgus, vel ut alii volunt, (*b*) Medicus Pauli III. summi Pontificis, qui electus anno 1534. fato functus est anno 1549. Scripsit *Libros quatuor De Morbo Gallico & ligni sancti natura usque multiplici*, qui Basileæ primum editi sunt anno 1538. in 8. 1538.

In *Lib. I.* agit *Capitibus* 30. *de ligno sancto cognoscendo, eligendo, præparando & exhibendo*.

In *II.* disserit *Cap.* 29. *De Morbis* a Morbo Gallico diversis, qui „ curandi sunt per ligni sancti medicinam; Cephalea seu Hemicranea; vigilia immodica; perturbatione intellectus, defectu & amissione memoriæ, melancholia, vertigine, epilepsia, paralysi, spasmo seu contractione, fluxu nimio lachrimarum, auditu obtuso; nasi morbis, Polypo videlicet aliisque ulceribus; linguæ spasmo & ranula, gingivarum imbecillitate, defluxu humoris, ulceribus ac dentium commotione; asthmate, phtysi, fastidio cibi, spiritu fœtido, stomachi apostematibus, apostemate carnoso & duro jecinoris, hydrope seu aqua inter cutem, ulceribus renum ac vesicæ, fluxu ex matrice, sterilitate, cancro in matrice, ulceribus matricis, hernia, elephantia & varicibus, podagra & ischiade, strumulis seu scrofulis puerorum. „

(*a*) Vanderlinden, *De scriptis Medicis*. [*b*] Nicolaus Toppius, *in Biblioth. Neapolitana*. Mandosius, *in Vi tis Archiat. Pontifical.*

In *III. Capitibus* 16. loquitur de Morbo Gallico, cujus naturam, causas, originem & curationem explicat: Censet in recente curationem methodicam sufficere, at in inveterato adhibendum esse potum decocti ligni sancti, (*c*) „ nec vaniendum esse ad unctiones mercuriales, nisi ex Medicina ligni sancti bis terve sumpta cognitum fuerit ægrum non convalescere. Nam, *inquit*, hæc ligni Medicina propria est ad Morbum Gallicum curandum, ac præter cæteras maxime salutaris, nullæque remanent ex ea corporum offensiones, quod minime fit ex argenti vivi aut cinapri (cinnabrii) Medicina. „

(*c*) *Lib. 1. cap. 6.*

Demum in *IV.* quærit *Cap. 6.* an & quomodo vinum addendum sit in decoquendo ligno sancto.

THOMAS RANGONUS, dictus Philologus Ravennas, Medicinæ (*d*) studio operam dedit in Academia Patavina, ubi lauream doctoralem retulit. Inde Ferrariæ & Venetiis Medicinam cum laude fecit summa, nec sine lucro, Anno 1496. obtinuit jus docendi in Lyceo Patavino: Decessit anno 1557. prope nonagenarius. 1538.

(*d*) *Hist. Gymnas. Patavin. Tom. I.*

Scripsit Rangonus Tractatum de Morbo Gallico cum inscriptione sequente.

Malum Gallicum, Depilativam, Unguitivam, Dentativam Nodos, Ulcera, Vi-

Vitia quæque, affectus & Rheumata usque ad contortos sanans. Ligni Indici, Aquæ, Vini, Sublimati, Cynæ, Spartæ-parillæ, Hysan, Hetechen, Caravalgii Alter, Mechoacan, Antimonii, Unctionis Ceroti, Suffumigii, Præcipitati, Seminis Indi, ac additorum mundi novi & reliquorum modos omnes & facultates explicat. Venetiis 1538. *in* 4.

Hic Auctor designat luem veneream sive Gallicam præcipuis symptomatis, qualia suo tempore observabantur, scilicet pilorum, unguium, & dentium casu, eamque idcirco *Depilativam*, *Unguitivam*, *Dentativam* vocat. Varia autem remedia ad hunc morbum congerit, quorum pleraque ne nomine quidem jam nota sunt, ut enumeratione patet. 1. Quidem manifestum est *ligno Indico* Guaiacum & lignum sanctum intelligi. 2. Parum liquet quid significent voces illæ *aquæ*, *vini*, *sublimati*, nisi forsan elisis virgulis *de aqua vini sublimati*, hoc est de spiritu vini distillati debeant accipi. 3. *Cyna & Sparta-parilla* notissimæ sunt nomine radicum Chinæ & sarsæ-parillœ. 3. *Hysan* ne nomine quidem novi. 4. Censeo nomine *Hetechen* indicari lignum illud (*a*) Hestedeen, (*b*) Hestebdehen (*b*) Heddeen, vel (*c*) Hetechen, de quo loquitur Avicennas *Lib. II. Tractat.* 2. *Can.* 335. & quod olim credidere nonnulli idem esse cum Guaiaco, sed nullo prorsus fundamento. 4. Nescio quid sit *Caravalgii Altar*. 5. Cætera notissima sunt, si *semen Indum* excipias.

JOSEPHUS STRUTHIUS, Polonus Posnaniensis, natus anno 1510. Medicinam Patavii didicit & docuit, ubi Librum suum De pulsibus scripsit anno 1540. Reversus in Poloniam Sigismundi Augusti Regis Poloniæ Archiatrus fuit. Obiit anno 1568. ætatis 58.

Ars sphygmica, seu pulsuum doctrina supra 1200. *annos perdita & desiderata, omnibus tamen Medicinam cum nominis celebritate, maximaque utilitate facere volentibus summe necessaria, Libris* 5. *conscripta*. Basileæ 1540. in 8.

In hoc opere agit Auctor ille *Lib.* 4. *Cap*..... *De pulsibus Morbi Gallici inveterati*, quos ait *parvos*, *tardiores*, *rariores*, *languidos esse*, *sed si febricula accedat*, *crebriores & celeriores*.

(*a*) Prosper Borgarutius, *Method. De Morb. Gall. cap.* 14.

(*b*) Gabr. Fallopius *Tract. De Morb. Gallic. cap.* 40.

(*c*) Bernard. Tomitanus, *Lib.* 2. *De Morb. Gallic. cap.* 16.

Nomen *Struthius*, Στρύθειος, quod Auctor ille sibi adoptavit pro more
1540. sua ætate recepto, Græcum est, ac passerem significat, seu potius id quodcumque ad passerem pertinet, unde fit ut non dubitem, quin polonice vocatus fuerit nomine, quod ad eandem significationem alluserit.

1540 DIONYSIUS FONTANONUS, Monspessulanus, florebat Monspelii anno 1526. Obiit post annum 1544. De eo plura in Historia nostra Scholæ Medicæ Monspeliensis brevi edenda. Notari velim hunc primum esse Medicorum Monspeliensium, & alterum Medicorum Gallorum, qui de lue venerea scripserit.

Practica Medica, sive de morborum internorum curatione Libri IV. in lucem dati a Joanne Renerio, Lugduni anno 1550. in 8.

Lib-

Libro primo hujus Operis *Capite octavo*, quæstio est de *Cephalalgia a Morbo Gallico*, ad cujus curationem Fontanonus proponit 1. Alterantia & purgantia multigena. 2. Decoctum ligni sancti potandum per aliquot dies. 3. Emplastrum ex multis constans remediis, sed præsertim ex emplastro nobili Joannis de Vigo, cui inest Mercurius, quo *in alutam extenso fingitur pileolus capiti dolenti superponendus.*

ANTONIUS GALLUS, Parisiensis, 1540.

De ligno sancto non permiscendo. Parisiis, anno 1540. *in* 8.

Videtur hoc Opus, quod Capita sex complectitur, ad hunc tantum finem scriptum fuisse, ut ostenderetur decoctum ligni sancti ad curandam luem veneream utilissimum esse, & ligno, dum decoquitur, nihil quidquam permiscendum esse, in quo utroque videtur Alphonsi Ferri opinio impugnari.

Palam est ex Henrico Garetio Antonium Gallum & Parisiis Medicinam fecisse & inter Parisienses Medicos celebrem fuisse. (*a*) Narrat enim ille Petrum Bruhesium, Medicum Eleonoræ Christianissimæ Francorum Reginæ, & Caroli V. Imperatoris sororis, in Belgio post obitum Francisci I. cui nupserat, degentis, Lutetiam ad Antonium Gallum, Jacobum Sylvium & Joannem Fernelium scribere jussum esse, ut eorum consilia exquireret de adversa valetudine Ludovici a Flandria, Patri Domini, arthritide vaga & anomala dudum laborantis.

Idem liquet ex Roberto Lyonnet, Aniciensi, qui in *Epistola nuncupatoria Dissertat. De Morbis hæreditariis*, ubi celeberrimos omnis ævi Medicos Parisienses enumerant, Antonii Galli mentionem facit, quasi Fernelio supparis. Constat autem ex Theodorico de Hery (*b*) Antonium illum gallico nomine dictum fuisse *le Coq*, ut ille Paschalis Gallus, qui Bibliothecam Medicam scripsit, nomen habuit *Paschal le Coq*, qua de re vide (*c*) Citesium.

Hic autem Gallus idem ipse est, qui, ut ferunt, (*d*) in consilio Medicorum de restituenda valetudine Francisci I. Galliarum Regis Lue venerea infecti, cum Fernelius usum suaderet suæ opiatæ antivenereæ, cui plurimum, seu ut verius dicam, cui nimium fidebat, contra tenuit inunctionem mercurialem præferendam esse in hæc verba erumpens, *Inungatur*, seu ut ipsissimam vocem usurpem, *Frotetur, ut vilissimus quisque e suo regno, cum nec dispari modo contaminatus fuerit*, quam tamen loquendi libertatem aiunt a Rege haud iniquo animo latam fuisse.

REMACLUS FUCHSIUS, Limburgus, Frater (*e*) Gilberti Philareti, *Canonicus fuit ad sanctum Paulum Leodici*, ubi decessit anno 1587. 1541. 12. Calendas Januarii.

In-

(*a*) *Parasceve in Epistolas de Morb. Articularibus.*

(*b*) *Methode curatoire de la Maladie venerienne*, pag. 17.

(*c*) *Ad calcem tractat. De dolore colico Pictonico*, pag. 234.

(*d*) Lettres de Gui Patin. *Tom.* I. *Let.* 133.

(*e*) Valerius Andreas, *in Biblioth. Belgica.*

Inter cætera Opera scripsit *Methodum curandi Morbi Hispanici sive Gallici per lignum Guaiaci decoctum. Parisiis, apud VVechel.* 1541. *in* 8.

1542. ANDREAS VESALIUS Bruxellensis. Sic dictus a Vvesalia Cliviæ civitate, unde familia Andreæ oriunda fuit: Natus est Bruxellis anno 1514. patremque habuit cognominem qui Caroli V. Imperatoris medicamentarius fuit.

Juvenis (*a*) *Lutetiæ Præceptorem habuit Jacobum Sylvium, eruditissimum & celeberrimum artis Medicæ Professorem* in Collegio Franciæ Regio. *Ab illo institutus, ingenio duce & labore ad summa mox pertigit.*

Stipendia (*b*) *meruit* tanquam Chirurgus & Medicus *in Bello* a Carolo V. *anno* 1535. *inchoato. Anno* 1537. *Patavii publicus fuit Anatomes Professor, quo munere præclare per septem fere annorum decursum functus est.*

Meruit denuo in bello Geldrico, quod Imperator confecit anno 1543. abiensque Cæsar jussit ut maneret aliquandiu Noviomagi ad curandam valetudinem Bernardi Navagerii Venetorum Legati, qui difficili ac gravi morbo conflictabatur, unde una cum ægrotante ad sanitatem jam perducto Ratisbonam se contulit.

Mox adscitus inter medicos aulicos Imperatoris Caroli V. & ejus filii Philippi II. Hispaniarum Regis, egit reliquum vitæ tempus in aula ad annum usque 1564. quo subito conversa est magni viri fortuna.

„ Hispanum (*c*) curabat nobilem, nec morbi causam satis intelligere se dolens, petiit ab amicis defuncti corpus aperire, ut morbi rationem & mortis scrutaretur causam. Quo concesso visum est cor in aperto jam pectore adhuc palpitans, cognati accusant homicidii apud Judices & impietatis ad Tribunal Inquisitionis Hispanicæ ..... postremo datus est Regi, totique simul deprecanti Aulæ, eo omine ut peregrinatione religionis ergo suscepta Hierosolymas expiaret crimen. Ivit ergo Venetias Vesalius exul anno 1564. indeque in Cyprum, & a Cypro Hierosolymas navigavit, unde a Senatu Veneto largissimi stipendii oblatione vocatus Patavium, ut mortui pridem Fallopii in Anatomicis locum suppleret. Rediit ergo sed adversis ventis ejectus in Zacynthum Insulam, in loco solitario inops, omnique carens subsidio miserabiliter vitam finivit, mense Octobri anno eodem, vix natus ipse 50. annis, „ unde liquet errare (*d*) Valerium Andream, dum ait Vesalium anno ætatis 58. mortuum fuisse.

Scripserat anno 1542. *Epistolam De Radice Chinæ ad Joachimum Roelants, in qua inserta sunt & De Sparta-parilla sub finem nonnulla*, Ratisbona datam anno 1543. & in lucem editam a Francisco Vesalio fratre suo, *Venetiis* 1543. *in* 8.

Ibi narrat Vesalius quali successu radix Chinæ olim Venetiis adhibita fuerit, cum ipse *sub Præceptoribus & præcipuis illic artem exercentibus ægros invi-*

(*a*) Valerius Andreas, *in Biblioth. Belgica.*

(*b*) Joan. Jac. Mangetus, *in Bibliothec. Medi.*

(*c*) *Ibidem.*

(*d*) *In Biblioth. Belgica.*

inviseret; quali similique successu in reliqua Italia, & in Burgundia adhibitam fuisse audiverit.

Deinde ait Carolum V. *eum articularis sui morbi & mali habitus ratione Guaiaci decocto usus esset, suo potius marte quam consilio D. Cornelii, (cujus tunc potissimum opera a D. Cavalii discessu utebatur) Chinæ decoctum assumpsisse quindecim tantum diebus, & in varia victus ratione & mutato subinde propinandi modo, idque potissimum suo arbitratu*. Inde tamen paulo melius habuisse, unde brevi tantum nomen remedio conciliatum est, ut *vicini Germaniæ Medici, & qui Comitiis in suorum Principum familia intererant, sedulo ac diligenter de ejus decocti apparatu percunctarentur, neque prius molesti esse desinerent, aut exigendi orandique finem ponerent, quam formulam nacti fuissent, qua medicos Cæsareos decoctum illud offerre sibi persuadebant*. Inde arrepta occasione Vesalius paucis ad amicum Medicum describit Historiam Chinæ, decocti præparandi modum & usum, eumque monet *China decoctum bibentes tentigine summa tentari*, quæ virtus Aphrodisiaca hujusce radicis certissimis experimentis explorata est. Ad Epistolæ calcem nonnulla adjicit de sparta-parilla.

BARTHOLOMÆUS MONTAGNANA Junior, (*a*) Patavinus, Philosophus ac Medicus, scripsit Consilium Medicum ad Petrum Zenum Venetum, pro Illustrissimo & Reverendissimo Episcopo & Ungariæ Prorege Morbo Gallico laborantu, quod primum editum est in secundo Tomo Collectionis Venetæ Aloysii Luisini, 1567. 1542.

(*a*) Ipse *in consilio* urbem Patavinam vocat *suam*.

I. Ibi docet Auctor circa Theoriam, 1. *Morbum Gallicum Hippocrati, Galeno, Avicennæ & aliis Medicis antiquis incognitum fuisse*.

2. *Aliquas ægritudines esse, quæ non accidant nisi longis temporum intervallis, & quæ forte sequuntur stellarum conjunctiones, quæ non fiunt nisi raro*.

3. *Sic Galenum, ut refert Avicenna* 3. quarti, Cap. de Vena Medene, *nunquam vidisse illam ægritudinem*, (scilicet venam Medene) *neque vidisse febrem septenam aut novenam*.

4. Sic eumdem *non vidisse lapidem egredientem ab intestinis*, (ex kystide fellea) *sicut ipse recitat in* Libro de Interioribus; *& tamen Gentilem vidisse eum bis*.

5. Sic *Gentilem vidisse quoque lapidem a stomacho egressum per vomitum post vehementes stomachi dolores, quod a prædecessoribus nostris non fuit visum*.

6. Proinde *pariter non videri inconveniens, quod Morbus Gallicus appareat temporibus nostris, qui tamen temporibus Hippocratis, Galeni & Principis non fuit*.

7. Inde tamen non sequi *Morbum Gallicum numquam fuisse*, quin imo *necesse ipsum alias fuisse, si mundus est æternus, ut voluit Aristoteles* 8. Physicorum & 1. Cœli. *Eædem vero revolutiones & stellarum conjunctiones, & causæ ipsarum productivæ infinities fuere .... Si vero mundus est factus de no-*

de novo, (ut est rei veritas) credendum esse etiam talem morbum alias fuisse; non tamen tempore illustrium Auctorum præditorum, quorum Opera temporibus nostris vigent.

II. Circa Therapeiam vero jubet 1. Accuratum esse *regimen sex rerum non naturalium* quas singulatim persequitur. Inter cætera vero præscribit ut *Coitus sit temperatus & ineundus celebrata jam prima & secunda digestione, cum mediatur dispositio in digestione tertia.* Egregium sane consilium, quod daretur Episcopo, & si vera conjicio, Episcopo tunc 60. annos jam nato!

2. Deinde multis proponit curationem methodicam ex alterantibus, temperantibus, & purgantibus variis, sed ne verbum quidem addit de Guaiaco, Sarsa-parilla, China, Mercurio &c. quæ sane Auctorem incipienti lui venereæ coætaneum sapere viderentur, nisi obstarent quæ nunc allaturi sumus.

Conjectura est, neque sane inanis, consilium hocce, de quo agitur scriptum fuisse in Gratiam Georgi Martinusii quippe nullum alium novi, qui ab ingressu luis venereæ & Episcopus & Hungariæ Prorex simul fuerit. Martinusius vero, qui jam ab aliquot annis Episcopus Varadiensis erat, Hungariæ Prorex non fuit, nisi post mortem Joannis Zapolihæ Regis Hungariæ & Transylvaniæ Principis, ac Postquam Solimanus Turcarum Imperator Isabellæ Reginæ dicti Joannis viduæ suppetias tulit adversus Ferdinandum Caroli V. Fratrem, quæ in annum 1541. incidunt. Proinde, si vera conjicio, consequens est consilium Medicum, de quo quæstio est, ante annum 1541. scriptum non fuisse.

Hinc ergo sequitur 1. Scriptum non esse a (*a*) Bartholomæo Montagnana seniore sive I. qui in Academia Patavina claruit circa annum 1440. cum ille vitam non produxerit ultra annum 1460.

2. Neque pariter scriptum fuisse a (*b*) Bartholomæo Montagnana altero, qui in eodem Gymnasio Medicinam professus est, cum ille fato functus sit anno 1525.

3. Sed fuisse scriptum a Bartholomæo Montagnana III. ab omnibus Bibliographis ignorato, qui Filius fuerit II. & nepos I. quem ideo quoque Auctor hujus consilii (*c*) *avum suum Paternum* vocat non semel.

4. Proinde Bartholomæum Montagnanam II. quem Auctor [*d*] Histriæ Gymnasii Patavini credit nepotem fuisse Bartholomæi Montagnanæ I. ex fratre vel ex filio, filium ejusdem fuisse.

(*a*) *Apud omnes Bibliographos.*

(*b*) *In Historia Gymnasii Patav. Tom.* 1.

(*c*) *In fine consilii.*

(*d*) *Loco laudato.*

LEONHARDUS FUCHSIUS, Rhætus, natus Vvemdingæ in Rhætia, anno 1501. ad Doctoratus gradum promotus est Ingolstadii anno 1521. ubi paulopost, nempe anno 1526. Professoris Medici munere functus est.

1542. Inde electus est Archiatrus Marchionis Brandeburgici Onoltzbachiensis anno 1528. Onoltzbachium concessit. Tandem Tubingam vocatus est anno

anno 1535. ubi Medicinam publice docuit ad annum 1566. qui vitæ ultimus fuit.

Extat in Collectione Luisinina *Caput unum de Morbo Gallico*, excerptum ex Appendice ad Librum V. *Tractatus de curandi ratione, seu de sanandis totius humani corporis, ejusdemque partium, tam internis quam externis malis*, qui excusum fuit Basileæ in fol. anno 1542.

Fuchsius docet ibi Morbum Gallicum *novum esse, omnique ævo priore incognitum; Si recens sit, levioribus sæpe tolli remediis*, quæ paucis proponit: *Quod si vero is morbus jam longo tempore corpus investavit, ad ligni usum quod barbara gens, quæ nobis illud trasmittit, vernacula Lingua Guaiacum appellat, confugendum esse*, cujus administrationem brevissime explicat.

MICHAEL ANGELUS BLONDUS, Italus, *militavit* (a) ut ipse ait, *plerisque annis sub disciplina Augustini Niphi*, hoc est eo Præceptore & Magistro diu usus est. 1542. (a) *In Libro de origine Morbi Gallici*,

Scripsit tractatum *de Origine Morbi Gallici, deque ligni Indici ancipiti proprietate*, qui anno 1542. *in* 8. Venetiis excusus fuit a Joanne Antonio & Petro de Nicolinis ad calcem Tractatus *de Partibus ictu sectis citissime sanandis, & Medicamento aquæ nuper invento*. Prostat uterque Tractatus in Collectione Tigurina Scriptorum optimorum de Chirurgia Tiguri a Conrado Gesnero editorum anno 1555. in fol.

Liber ille *de origine morbi Gallici* brevis est, nullo ordine digestus, & ita obscure scriptus, ut vix liceat interdum Auctoris sensum assequi.

I. Ait Morbum Gallicum antiquitus notum fuisse, quandoquidem *Hippocrates & Galenus scripserunt de omni specie morborum, quibus humanum corpus subjicitur .... Antiquum ergo symptoma hoc; quod omnes etiam asserunt, qui de Lepra, Serpigine, Herpete, & similibus scripserunt, ut est Ægineta, aut etiam Cornelius* [Celsus] *qui de Elephantia .... Non dicamus*, inquit, *Morbum ab Indis transvertisse ad nos, quoniam fatuitatem profitebimur dicentes*.

Confitetur se usum fuisse *iuribus Indici Ligni* (Guaiaci) in Syphyliticis...*qui omnes præ tenui victu & in substantiali potu tenuissimi & exangues deveniebant; sed cum arbitrabatur liberos esse .... tamen priusquam luna complebat orbem suum, plerosque comperiebat in graviorem recidisse morbum*.

III. Proponit ad curationem 1. *Regimen vitæ in sex rebus non-naturalibus*. 2. Remedia quædam ex alterantibus vulgaribus, quæ mutuatur, ut ipse refert, *a Joanne Almenar, Doctore Hispano*, vel *ab Augustino Nipho*. 3. Pilulas mercuriales quasdam ex Mercurio crudo, moscho, rheo & scammonio confectas. Dicit *id remedii genus fuisse præstans medicamen Barbarorum, quo ipse* (b) *Teucrorum Rex frequenter usus sit*. Quem autem Rege illo Teucrorum intelligat vix satis capio, nisi forsan eo nomine designet Chairadinum Barbarossam Regem Algerii, de quo supra *Lib.* 2. *cap.* 7. qui

(b) Sic Henricus wolter in *Chronic. Archiepisc. Bremens.* circa ann. 1480. scripto, quod

extat in Tom. II. Henrici Meubomii aitTurcos in Latino dici Teucros. (a) Bibliotb. Medic. in voce Augustinus Niphus. (b) Dolore in pudendagra. (c) Cap. 1.

qui si non iisdem, at certe aut valde disparibus pilulis utebatur. 4. *Præsidium*, ut ille loquitur, *quoddam familiare*, *seu cœleste ex Pilulis de Hermodactylis majoribus cum parva portiuncula* præcipitati Mercurii rubri, cujus peculiarem, quemdam processum proponit. 3. Denique ad discutiendos dolores artuum, delendos tumores, exsiccandas pustulas cutaneas &c. innumera profert unguentorum & ceratorum genera, inter quæ plurima Mercurium admittunt, sed nullo modo explicat, nec qua cautione adhiberi illa debeant, nec quid ab illorum usu metuendum sit.

Dicitur Blondus a Joanne Georgio Schenckio (a) *in suum tractatum pleraque remedia transtulisse ex Tractatu Augustini Niphi in eodem morbo.* An ea vera sint mihi non liquet, cui nondum contigit Tractatum Augustini Niphi usurpare. Sed certe si vera fuerint, in hoc culpandus videtur Blondus, cui cum posset Auctores alios melioris notæ exscribere, placuerit quisquilias istiusmodi suas furto facere.

1544. ALOYSIUS LOBERA, Abulanus, hoc est ex civitate Abula, quæ nunc *Avila* in vetere Castilia, Medicus fuit Caroli V. Imperatoris & Regis Hispaniarum: Scripsit Hispanice circa annum 1544. Librum *De quatuor ægritudinibus aulicis*, inter quas recenset Morbum Gallicum, neque sane mirum, cum (b) teste Caspare Torella morbus ille in ulteriori Hispania *morbus Curialis* vocetur, *eo quia curiam insequitur*.

Hæc est Libri illius inscriptio:

Libro de las quatro enfermedades cortesanas, que son Catbarro, Gotta, mal de Piedra, y mal de Buas, por el Doctor Luys Lobera de Avila en Toledo, 1544. quem italicum fecit, ediditque Venetiis Petrus Laurus, anno 1558. *in* 8.

Hinc excerptus est Tractatus *De Morbo Gallico* in Collectione Aloysii Luisini extans, qui *capita septemdecim* continet, ubi Auctor affirmat (c) *Morbum ignotum fuisse veteribus*, *cum nulla eius indicia attulerint.* Inde vero explicat morbi curationem triplicem, potu decocti ligni Guaiacani, usu inunctionum mercurialium, & ope suffumigiorum; sed unicuique censet præmittendam esse præparationem cum purgantibus, alterantibus, temperantibus. Existimat potum decocti Guaiacani cæteris præstare; usum vero suffumigiorum plerumque gravioris esse periculi. Sub finem pauca addit de usu radicum Chinæ.

Id autem inprmis notatu dignum videtur quod Lobera velit inunctiones aliquando per intervalla fieri. Si *ægritudo*, inquit, *ingens fuerit*, *ægroto imbecillo existente*, *unctionem alternis diebus fieri probaverim*, *interposita etiam quiete absque unctione per biduum*, *interim alimenta optima offerendo*.

1548. HIERONYMUS CARDANUS, Mediolanensis, natus anno 1501. Bononiæ Medicinam docuit. Fertur plura scripsisse quam legisse, pluraque

que docuisse quam didicisse. Dicitur etiam statuisse millesimo quoque anno vix unum perfectum & excellentem Medicum dari, & se eorum septimum fecisse. Hæc & alia non pauca, quæ ipse de se refert in Opusculo quod *De vita sua* inscripsit, probant de illo saltem verum esse, quod a Seneca dici meminimus, *nullum magnum ingenium fuisse sine mistura dementiæ*. Obiit Romæ anno 1576. ætatis 75. eo ipso anno & die, quibus se moriturum prædixerat. Sed non desunt (*a*) qui asserant, ne falsa vaticinatus videretur, mortem sibi inedia accersivisse.

(*a*) Thuanus, *Histor. sui tempor. Lib.* 62.

Omnia illius Opera in 10. Tomos digesta sunt studio Caroli Sponii, & Lugduni edita *in fol.* anno 1663.

Jam olim, anno scilicet 1548. Lugduni editus fuerat *in* 4. Libellus ejusdem De *Cyna radice seu de Decoctis*, qui prostat in Collectione Veneta Aloysii Luisini.

Describit ibi Cardanus modum administrandi decocti radicis Cynæ, quo quidem Morbum Gallicum curari posse ait, sed *nihilominus non adeo hujus radicis decocto favet, ut illud ligni sancti aut corticis decocto conferat*.

Porro addit in fine Libelli, *vim medicamenti hujus, si ad lignum sanctum conferre libeat, sic expedito. Advehitur ad nos hæc radix post biennium raro usus ante quinquennium: Unciæ tres in quindecim libras aquæ, ligni sancti unciæ quindecim; proportio effectus ferme tripla, proportio ergo quindecupla; cui si adjiciatur moræ ratio, erit trigintupla. At lignum sanctum inter præcipua medicamenta habetur, & hydrargyrio ferme par, unde haud recte dictum videtur vulgare & inefficax fore medicamentum*.

JONNES RODRIGUEZ DE CASTELLO-BIANCO, alias, AMATUS, Lusitanus, natus in oppido Lusitaniæ, quod *Castel-Branco* dicitur in Provincia Beirensi, Medicinæ studuit Salmanticæ, ac eodem tempore Chirurgiam in Nosocomiis ejusdem urbis exercuit. Inde per celeberrimas Galliæ, Belgii & Italiæ Academias peregrinatus Ferrariæ Medicinam docuit, Anconæ diu substitit, sed sibi timens quod ad Judaicam superstitionem relapsus esset, hinc Pisaurum, & Pisauro Thessalonicam in Græcia confugit, ubi celebris est Hebræorum Synagoga, cui adhæsit. A temporæ ejuratæ religionis Christianæ, nomine pristino renuntiato, Amatum Lusitanum dici maluit.

Curationum Medicinalium Centuriæ septem, varia multiplicique rerum cognitione refertæ. Venetiis 1557. *in* 8.

Seorsim ante editæ fuerant duæ primæ Centuriæ: Altera *cui commentatio De introitu ad Ægrotos, & Criseon tractatio præmissa est*, Florentiæ anno 1551. *in* 8. Altera, *in qua Methodus & Canon propinandi Decoctum radicis Chynæ locupletius describitur*. Venetiis. 1552. *in* 12.

Ex Centuria prima depromptæ sunt Epistolæ geminæ Colectioni Venetæ insertæ, quarum priore scribit gallicosum virum quinque in-

unctionibus mercurialibus: Posteriore vero matronam gallica lue laborantem decocto Guaiaci quinquaginta dies exhibito; nutricem & nutricis maritum unguentis mercurialibus a se perfecte sanatos fuisse.

Ex alterantia Centuria excerpta est Epistola tertia, de methodo propinandi Decoctum radicis Cynarum, scripta ad Vincentium de Nobilibus qui Julii III. tunc Pontificis Maximi nepos erat ex sorore.

IOANNES-BAPTISTA MONTANUS, Veronensis, natus anno 1498. Medicinam exercuit [a] Veronæ, Brixiæ, Neapoli, [b] Romæ & Patavii; & in hac ultima urbe etiam publice docuit ab anno 1540. annos 11. Lenta tabe confectus interiit anno 1551. ætatit suæ 63.

(a) Petr. Castelan *in vitis Medici.*

(b) *Histor. Gymnas. Patavini.*

Præter alia Opera numero permulta scripsit quæ ad rem præsentem faciunt. 1. *De Morbo Gallico* Tractatum. 2. *Consultationes Medicas de variorum morborum Curationibus*, ubi prostant Epistolæ ad diversos datæ, sive consilia sex de Morbo Gallico.

Constans Auctoris doctrina est I. (c) Morbum Gallicum novum esse, ab Hispanis contractum contubernio cum barbaris mulieribus in Insula Sancti Dominici; & ab iisdem in Europam traductum.

(c) *In principio Tractatus.*

II. Morbum præparato prius corpore curandum esse usu ligni sancti, cujus decoquendi & exhibendi methodum persequitur, damnatque eos qui in vino decoquunt.

III. Improbat argentum vivum *tanquam pessimum venenum & exterminandum a toto usu Medicinæ, quod licet videatur curare, non tamen curat* sive per linimentum, sive per suffumigium adhibeatur.

IV. *Statuit Gallicam hanc luem ex eo corpore, in quo semel egit radices, penitus tolli non posse, quamquam ita mitigari atque extingui posse non neget, ut per longum temporis intervallum nullam molestiam facessat.*

1550. BARTHOLOMÆUS MAGGIUS, Bononiensis, natus anno 1477. (d) fuit Archiatrus Julii III. summi Pontificis qui electus est anno 1550. Obiit in urbe patria anno 1552. ætatis 75.

[d] Mandosius, *in vitis Medicor. Pontific.*

Consilium Medicum *in Capita 6.* distinctum scripsit anno 1550. pro Galeotto Pico II. Comite Mirandulæ & Concordiæ Domino pro quo Montanus Consilium quoque scripserat. Laborabat ille *Morbo Gallico* jam ab annis novem, hoc est ab anno (e) 1541. contracto, qui semel visus debellari usu decocti Guaiaci, ita recruduerat, ut (f) æger laboraret tunc ulcere in ano skirrhode & *Rhadagioso*, duritie hepatis cum ictero, *casu pilorum barbæ, cum maxima totius corporis demacratione & decoloratione faciei tendente ad fuscum* (g) *ulcusculis narium;* demum *cutis asperitate & maculis rubeis quæ assimilabantur Essaræ Arabum.*

(e) *In proœmio.*

(f) Cap. 1.

(g) Cap. 4.

Refert Maggius (h) Galeottum *quater assumpsisse Guaiaci ligni decoctum, & nunquam in totum potuisse liberari, quod fortasse fuit vel quia denuo infectus fuerit, quod facile evenire potuit, cum alias mulieres & Venetiis &* Gal-

(h) Cap. 4.

Galliæ pertractaverit ..... aut quoniam nondum tota illa malignitas per medicamenta penitus discussa fuerit.

Fatetur Maggius *duo esse remedia alexipharmaca aut antidota in Morbo Gallico, lignum Guaiacum & argentum vivum*, sed addit *de argento vivo pro illustrissimi Domini curatione non esse loquendum*, neque tamen rationem ullam affert hujus assumpti. Inde tantum concludit, *quod quamvis æger decocta de ligno sæpius assumpserit, & tali morbo non convaluerit, nihilominus a tali antidoto non sit desistendum, quia tutius est cæteris aliis in hoc morbo.* Verum ut intendatur Guaiaci efficacia præscribit ut præmittatur vel conjungatur usus variorum purgantium & alterantium, in quibus proponendis multus est, sed quæ plane inefficacia sunt.

JOANNES BENEDICTUS, Germanus, scripsit Libellum de Morbo Gallico, qui Capita quatuor comprehendit, ubi loquendo de *Rheu Pontico*, mentionem facit (*a*) de *Rheu Lithuanico*, sive de *Radice tempore invictissimi Sigismundi Regis Poloniæ in montibus Lithuaniæ reperta, quæ solvit & evacuat citra molestiam, choleram & phlegma*. Unde liquet hunc Auctorem scripsisse post annum 1548. cum illo tantum anno Sigismundus I. Poloniæ Rex interierit, de quo ea debent intelligi. 1550.

(a) Cap. 4.

Auctor ille Medicinam diu fecit, ut (*b*) ipse ait, Romæ, Venetiis Bononiæ & in aliis multis Italiæ urbibus.

(b) Cap.

In Tractatu de quo agitur, I. Consentit cum cæteris de natura & origine morbi, quem novum & Antiquis incognitum fuisse ait, & de modis morbi contrahendi contagione, nempe (*c*) *coitu, tactu, osculis, lactis assumptione in pueris, conservatione cum infectis*.

(c) Cap. 2.

II. Ad curationem proponit (*d*) *septem intentiones. 1. Lenitionem ventris. 2. Minorationem materiæ 3. Digestionem. 4. Evacuationem. 5. Alterationem membrorum. 6. Confortationem eorundem. 7. Correctionem accidentium.*

(d) Cap. 4.

III. Laudat ad digestionem & evacuationem materiæ usum linimentorum mercurialium, quem dicit *inventionem novam esse* (*e*) „ Clamabunt forsam, *inquit*, periisse pudorem, si dixero quod Morbus Gallicus habet canonice curari unctionibus, præmissis universalibus digestivis & evacuativis prius: Clament dummodo habeam pro me auctoritates & rationes.... Et si interdum malus effectus præfatas unctiones mercuriales sequatur, hoc fit errore Empiricorum, & præsertim Alchimistarum.

(e) Ibidem

IV. Damnat (*f*) *Empiricorum suffimigia, in quibus ponitur cinabrium tanquam præsentissima venena, ex cujus fumo vidit periisse quemdam nobilissimum Pictorem Bononiæ, & mulierem devenisse ad apoplexiam.*

(f) Cap. 4.

V. Non improbat *sudatoria aut stuffas*, neque *esum serpentum coctorum in olla*; imo neque *anguillarum*, sed quod nimis credulum animum sapit, ait se syrupo de pomis composito Mesuæ (*g*) *rem mirabiliorem non vidisse; libe-*

(g) Ibidem

 rat

rat enim, inquit, *a pustulis & scabie, & a doloribus in paucis; & ideo in eo, quia non me fallit, plurimum confido, & multos perfecte non modo Romæ verum etiam Venetiis curavi etiam a gummis absque unctionibus.*

(a) Ibide. VI. Cæterum ait (a) *non esse ludendum cum pustulis virgæ post coitum; quia facile pervenitur ad virgæ & testium totalem amissionem, quemadmodum accidit Venetiis cuidam Impressori dicto Herezob. Nec*, pergit ille, *verecundia est habenda, cum boni Medici sint ut boni Confessores, qui non revelant occulta eis commissa; Et ideo mox peracto coitu optime absterges pudibunda cum tua camisia aut panno lineo, deinde lava cum vino albo aut cum aqua calida, non autem cum frigida, quia compingeres materiam in loco.*

1551. ANTONIUS MUSA BRASSAVOLUS, Ferrariensis. Hactenus Schedulas, Epistolas, Consilia Medica, vel brevissimas Dissertationes de Morbo Galico vidimus. Primus Tractatus, qui justæ magnitudinis fuerit ille est quem Antonius Musa Brassavolus conscripsit anno 1551. ut ipse testatur. Constat tamen totum excerptum esse ex Opere ampliore, scripto *De examine omnium Looch, hoc est Linctuum Suffuf id est pulverum, aquarum, oleorum & decoctorum, quorum apud Ferrarienses Pharmacopolas usus, est*, quod Venetiis typis excusum fuit *in* 8. anno 1553. apud Iuntas.

Ibi *Lib.* 6 in quo de decoctis a proposito digressus de Morbo Gallico multa disserit egregie.

I. De Morbi natura, origine, novitate affert eadem quæ jam sæpius in præcedentibus retulimus.

II. Distinguit 234. species diversas Morbi Gallici pro diverso diversorum symptomatum plurium pauciorumve concursu, sed hæc ostentationis ergo magis quam utilitatis.

III. Probat cum Leoniceno, quem laudat, Morbum Gallicum alium esse & Ab Elephantiasi, Lepra, Lichenibus Pruna, Igne persico & Asaphati.

IV. In Curando morbo Gallico, qui recens est, utitur tantum alterantibus & evacuantibus, sed ad affectiones singulas locales, quæ in pudendis eveniunt, ulcuscula cancrosa, pustulas, gonorrhœam, phimosin, bubonem & præscribit usum topicorum.

V. Si vero morbus inveteratus sit, post debitam præparationem quatuor proponit remediorum genera, *Suffumigium*, *Inunctionem*, *Decoctum ligni Indici, & quartum nuper additum, quod est Decoctum radicis Chinæ.*

VI. Suffumigium semel tantum in die *per octo vel ad summum per decem dies exercendum esse* dicit: Et „ Ne dentes, *inquit* doleant, vel ne tam cito singulo mane scrupulus unus pilularum Alexandrini exhibendus est, „ *quibus alvus solvatur. Æger* suffomigandus est exerto è conopeo capite, „ *alioquin* periculosissimum est. *Hoc remedio* plerumque gingivæ ulcerantur, lingua & fauces; & tum gargarismatis uti oportet. *Porro notat ille* „ *se* rarissimos vidisse qui fuerint per suffumigium ab affectu Gallico penitus „

tus

tus obsoluti, licet aliqui plus temporis intermiserint, alii minus a re- „ cidivatione; sed pro majori parte in recidivam incidere. „

VII. Utramque methodum utendi Mercurio vel in ceratis vel in linimentis, describit. Cerata mutanda censet *tertio quoque die per novem dies;* linimenta vero admovenda *semel quo libet die per dies novem vel decem;* sed *singulo mane scrupulum unum pilularum Alexandri* exhibendum esse, *ne gingivæ, palatum & fauces exulcerentur:* Cæterum *multum non probat ejusce modi cerata quoniam fallacia sunt; nam etsi unum quandoque in sanitatem restituant, decem erunt qui sanitati minime restituentur.*

VIII. Multis explicat & modos varios componendi linimenta mercurialia, & cautiones secundum quas debent illini; ac demum concludit *se rarissimos vidisse qui per unctionem non sint sanitati restituti, vel pro parte saltem ab ægritudine absoluti, quamvis nonnulli sint qui inunctiones reprehendant.*

IX. Multa profert de electione & præparatione ligni Indici & administratione ejusdem decocti per dies fere quadraginta exhibendi, quo tempore tenuissimo victu æger nutriendus est, ut jam alibi docuimus. Porro asserit Brassavolus *inunctionem & decocti Guaiaci potionem illa esse, quæ potissimum & vere in sanitatem deducunt.*

In Tractatu altero, qui *De radici Chinæ usu* inscribitur, Brassavolus profert modum utendi decocto radicis Chinæ, quam in Italiam non ita diu advectum esse ait.

Adest & Tractatus tertius in quo Brassavolus respondet *Quæstionibus Alexandri Fontanæ, Medici Mutinensis, de Morbo Gallico & Ligno Indico*, sed in quo vix quidquam est quod sit notatum.

Josephus Scaliger de Brassavolo pessime sentiebat, cum (*a*) scriberet ad Franciscum Vertunianum 4. *Nonas Februarii anno* 1575. jam dudum sibi persuasisse & ex Brassavolæ Scriptis comperisse, *nihil aliud eum virum fuisse quam Cymbalum ineptæ Medicorum Plebis.* In quo videtur quidem Scaliger iniquior esse, sed unde liquet Brassavalum jam tum fato functum fuisse.

BENEDICTUS VICTORIUS, Faventinus, nepos (*b*) Leonelli Victorii Bononiæ Medicorum principis, fuit ipse Philosophus & Medicus ac Theoricæ Medicinæ Professor Bononiæ.

Scripsit (*c*) anno ætatis septuagesimo *Librum de Morbo Galico & ejus cura in* 10. Capita distributum, qui Florentinæ, editus est anno 1551. apud Laurent. Torrentium. *Negat* (*d*) *autem Tractatulum quendam alium De Gallico Morbo Basileæ* (*e*) *impressum ex sua officina erutum esse*; aitque *errore sibi adscriptum fuisse, nisi forte fortuna id contigerit, ut per modum empiricum præsidia quædam morbo convenientia Gallico, quibusdam suis olim discipulis, qui ad hoc illum impulerant, condonaverit.*

(*a*) In Epistolis ad diuersos. 1551.

(*b*) Mercklinus in Linden. renovato.

(*c*) Ipse in fine Operis De Morbo Gallico.

(*d*) Cap. 10

(*e*) Apud Bebelium, anno 1536.

Digitized by Google

(a)Cap. 1. (b)Cap. 2. Censet Auctor in illo Opere I. Morbum (a) *epidemialem* esse; (b) *causam* illius *procatarticam* esse contagionem concubitu vel solo afflatu conceptam: Huic addi posse alteram, nempe *cœli Statum*, unde nemo *turpari debet*, *ubi quispiam asseverat hominem Gallico Morbo aliquando corripi posse*, *nulla cum infecta muliere habita coitione*, *nulloque commercio. Sane*, pergit ille, (c) *occurrerunt mihi quandoque honestæ & sanctæ Moniales*, *fortissimis Claustris obseratæ*, *sub ardua quippe & inviolabili custodia*, *quæ ex præsentis cœli statu atque ex statu humorum in eis putrescentium*, *cum statu imbecillium membrorum*, *malo fata*, *in Gallicum cecidere Morbum*.

(c)Cap. 3.

(d)Cap. 3. II. Ait accidentia Morbi Gallici præcipua esse [d] 1. *Dolorem capitis* 2. *Tubercula gummosa in capite & membranis ossa tegentibus*. 3. *Ulcera per corporis habitum*. 4. *Fœdum ulcus in pene*, *aut profluvium ex eo superfluitatis putrecentis* (Gonorrhœam virulentam) *aut tumorum & inflammationem in inguinibus* (Bubonem) 5. *Alopeciam*, *quam ait ille suis temporibus contigisse*. 6. *Tubercula callosa plantis pedum contingentia*. 7. *Quasdam corrosiones & scissuras in palmis manuum ortas*.

(e)Cap. 4. III. Curationem obtinendam esse [e] *primo per victus rationem: postea per medicinarum oblationem; deinceps per manuum opera*, *quæ chirurgia perficit*. Prima duo Capita ad therapeiam methodicam pertinent, de qua jam fuse Ad tertium duo revocantur remediorum genera, inunctiones mercuriales & suffitus ex cinnabari. Utrumque parum quidem tutum Auctori videtur. „ Sed (f) etsi, *inquit*, uterque hic modus curæ Gallici Morbi „ fallax atque periculosus sit, minoris tamen periculi is est, qui unguen- „ to ex Mercurio confecto molitur, eo qui per suffumigia exercetur. „

(f)Cap. 7.

(g)Cap. 8. IV. (g) *Cæteris omnibus Gallici Morbi curativis intentionibus expeditiorem esse atque securiorem & minus periculosam illam*, *quæ potu decocti ligni Guaiaci efficitur*, quapropter eamdem pluribus describit.

(h) Cap. 9. V. *Medicum* (h) *nullo criminari posse errore*, *ubi ad thermas calidas*, *non quippe valentis caliditatis*, *gallica corpora .... conducet*, *& in hoc indubitatam ipse facit fidem se examinata ægrotantis temperie*, *pariterque & thermarum Italiæ*, *ad thermas* moderate *calidas gallica misisse corpora .... thermas autem multum excedentis caliditatis prohibuisse*.

Exstat præterea *Consilium* Medicum Auctoris ejusdem pro *Reverendo D. Bartholomæo*, *Vicentino*, in quo ad Morbum Galicum proponit tantum diœtam, & usum medicinarum alterantium & purgantium. *Ubi vero*, subdit ille, *forte fortuna bis non sanesceret Reverentia sua*, *consulo ut non submittatur inunctioni ex Mercurio propter nocumenta quæ suæ Dominationi facile contingere possent; eam autem devenire ad potum decoctionis aquæ ligni Guaiacani cum convenienti ordine & rectis modis diætæ non possum vituperare*, *sed summe laudare .... Ubi vero hæc non in totum patientem sanarent*, *consulo ut fiant duo vel unum saltem cauterium in cruribus*.

Hoc

Hoc autem Confilium excerptum eft ex *medicinalibus* Auctoris *Confiliis*, quæ primum excufa funt Venetiis apud Vincentium Valgrifium anno 1551. Eodem quoque anno primum typis editus fuit Liber *De Morbo Gallico & cura ejus*, de quo fupra, unde colligere eft Benedictum Victorium, qui tum feptuagenarius erat, natum effe cicra annum 1481.

1552. THEODERICUS DE HERY, Parifinus, ftuduit Chirurgiæ Lutetiæ, ubi gloriatur fe Profefforibus (*a*) ufum effe Jacobo Hollerio & Antonio Saillard, celebribus Medicis Facultatis Parifienfis. Inde caftra [*b*] fecutus in italiam fe contulit, ubi regnante Francifco I. diu & ancipiti belli fortuna a Gallis & Hifpanis dimicatum eft. Inde Romæ, quo digreffus erat, curandis Syphiliticis aliquandiu miniftravit [*c*] in Nofocomio Sancti Jacobi Incurabilium, ad quod ægrotantium lue venerea infectorum confluxus maximus olim fuit, ut (*d*) & nunc. Demum in patriam redux curando eidem morbo fedulo vacavit, neque fine fucceffu, cum inde & famam & opes non mediocres fibi comparaverit.

Aiunt (*e*) illum, cum in Ecclefia Sancti Dionyfii ad pedes ftatuæ Caroli VIII. provolutus oranti fimilis effet, a Monachorum quodam monitum fe non adftare ad Divi ftatuam, refpondiffe id a fe non nefcire, fed velle gratum animum teftari erga Regem illum, a quo lues venerea in Gallias primum infecta fuerat, unde haud pœnitenda fortunæ acceffio fibi fuiffet; Sed eadem fabula jam ante (*f*) de alio quodam Chirurgo nomine Magiftro Joanne narrata fuerat, nec tamen, ut videtur, meliore fide, qua de re vide (*g*) *Menagiana* a D. de la Monoie aucta.

Dicitur Theodericus fenex (*h*) obiiffe anno 1599. fed falfo, cum ex Præfatione præmiffa *Lib. 19. Operum Ambrofii Paræi*, *Edition.* 4. certum fit Theodericum de Hery fato functum fuiffe longe ante annum 1585

Edidit Lutetiæ anno 1552. Librum de Lue venerea gallice fcriptum, cui titulum fequentem fecit:

La Methode curatoire de la Maladie venerienne, vulgairement appellee Groffe Vairolle, *& de la Diverfite de fes fymptomes. in* 12.

In quo cum tanta judicii laude collegit quæcumque ab Italis Medicis de hoc argumento vel prudenter dicta vel fapienter inventa erant hac ætate, ut Ambrofius Paræus Theoderico fere fuppar, & Chirurgicis nemini fecundus, non modo Auctoris illius doctrinam & methodum fequi, fed Tractatum fere totum exfcribere non dubitaverit, quod ipfe ingenue agnofcit *in præfatione Libro* 19. *fuorum operum præfixa*.

Theodoricus præmiffis in eo Tractatu non paucis de morbi origine, natura, diagnofi, & prognofi in quibus cum cæteris Scriptoribus confentit, ad curationem progeditur, quam ait triplici methodo obtineri poffe; ufu fcilicet, 1. Decoctorum Guaiaci; 2. Unguentorum vel emplaftrorum mercurialium; 3. Suffimentorum cum Mercurio. Ufum vero unguen-

(*a*) Methode curatoire de la maladie Venerienne, p. 129.
(*b*) ibidem, pag. 141. & 185.
(*c*) Ibidem, pag. 121.
[*d*] Vercellonus, *in Præfatione præfixa Tract. De pudendor. morbis*.
(*e*) Moyen de parvenir, pagg. 578. 579. *Et Index funereus Chirurg. Parifienfium.*
[*f*] Contes d'Eutrapel, *par Noel du Fail, cap.* 28.
(*g*) *Tom.* 4. *pag. m.* 317.
(*h*) *Index funereus Chirurgo.*

guentorum solum esse, qui certus, tutus, efficax sit, adeoque duabus methodis multum præferendus, passim affirmat, sed præsertim *pagg.* 73. & 90.

Præter hæc quæ cum cæteris fere omnibus suæ ætatis Auctoribus communia habet, singularia non pauca ac notatione digna memini in hoc Opusculo legi.

(*a*) *Pag.* 69.

I. Posse (*a*) luem veneream declinari, etiam cum proxime instat, ope aquæ cujusdam ex rasura Guaiaci, aliisque multis materiebus distillatæ balneo Mariæ, sed cujus usum plane inefficacem esse certum est.

(*b*) *Pag.* 139.

II. Salivationem (*b*) aliquando æque copiosam cieri usu decocti Guaiaci, ac usu Mercurii.

(*c*) *Pagg.* 154. & *sequentes.*

III. Inunctiones (*c*) ægrotis debilioribus adhibendas non esse continuas & quotidianas, sed discretas & intermissas, uno, duobus, tribusve diebus intercalaribus.

(*d*) *Pag.* 157.

IV. Ptyalismum (*d*) inunctionibus mercurialibus non adesse perpetuo, sed aliquando deficere: Deficere vero sine damno si unctiones rite fuerint administratæ, morbumque perinde curari diaphoresi, diuresi, vel alvi fluxu sponte oborto vel arte prorítato.

(*e*) *Pag.* 140.

V. Mercurium a nonnullis sua ætate etiamnum infamatum fuisse, sed temere, ut contigit non semel optima & tutissima remedia damnata fuisse; in cujus rei testimonium (*e*) exemplum affert Rhabarbari, remedii quidem benigni, & Auctoris ætate ab annis circiter viginti usu receptissimi, sed quod paulo ante vulgo suspectum erat, nec a plerisque Medicis ægrotanti ulli exhibebatur, nisi jam deplorato, quasi Rhabarbaro uti nunquam licitum esset, nisi in evidenti mortis periculo.

(*f*) Merklinus, *in Lindenio renovato.*

JOANNES LANGIUS, Lembergius, natus (*f*) Leobergæ Silesiorum anno 1485. Medicinæ studuit Pisis in Hetruria, ubi Doctoralem Lauream adeptus est. Inde Heidelbergæ Medicinam fecit, fuitque successive Archiatrus quatuor Electorum Palatinorum, inter quos Fridericum II. triginta septem amplius annos comitatus Hispaniam, Italiam, Galliam & maximam Europæ partem peragravit. Interiit Heidelbergæ anno 1565. ætatis anno 80.

Medicinalium Epistolarum Miscellanea, varia ac rara cum eruditione tum rerum scitu dignissimarum explicatione referta. Basileæ 1554. in 4.

(*g*) *In Collectione Veneta Aloysii Luisini.* Et apud Gerard Joann. Vossium, *De Philosophia, cap.* 8. §. 10.

Hinc desumpta est Epistola Joannis Langii, quæ prostat in Collectione Aloysii Luisini, *Tom. I.* In illa agitur paucissimis lineis *Tuberibus Morbi Gallici*, sed nullum remedium proponitur.

(*h*) *In Lindenio renov. Merckli-ni.* Et apud Val. Andream, *in Biblioth. Belgic.*

PETRUS (*g*) HASCHARDUS, Insulanus, vel (*h*) HASSARDUS, Armentorius, Flander. Se *Medicum Chirurgum* dicit in titulo *Tractatus de Morbo Gallico*, qui Lovanii excusus est anno 1554. & qui extat in

in *Appendice ad Tom. I.* Collectionis Venetæ *de morbo Gallico*.

In Tractatu illo, qui brevissimus est, electio, præparatio, aministratio ligni indici explicatur *Capitibus* 11. nec ullum aliud præsidium proponitur adversus Luem Gallicam.

Hic ille Petrus Haffardus Astrologiæ maxime addictus fuit, ut liquet ex sequente Historia. Ediderat anno 1551. Antverpiæ Franciscus Rapardus Brugensis Medicus Opus, cui titulum fecerat, *Magnum & perpetnum Almanach, a consuetis nugis liberum eoque vere Medicum, de Phlebotomia, de Balneis, de purgationibus certiora præcepta continens, ut merito dici possit vulgarium pronosticōn Medicorum, Empiricorum & Medicastrorum flagellum.* „ Huic Petrus Haschardus respondit (*a*) Libro, quem inscripsit *Clypeum Astrologicum*. Extendit vero hanc observationem syderum etiam ad tonsuræ tempus ac memorat quomodo Brugensium Magistratus Decreta sanxerit, ut tonsores omnes se componerent juxta Almanach * Petri Bruhezii. Hoc edictum riserat Raspardus. At Haschardus recte factum ait, atque addit: *Utinam & in aliis id omnibus civitatibus observaretur.* „

(*a*) Gerar. Joann. Vossius, *ubi supra.*

NICOLAUS MACCHELLUS, Mutinensis. 1555.

Tractatus methodicus & omnibus numeris absolutus de Morbo Gallico, ejusque natura & causis, & quæ eum sequuntur symptomatis, necnon singulorum curatione. [*b*] Venetiis 1555. in 8. apud Andream Arrivabenum.

(*b*) Israel Spachius *in nomenclatore. Scriptor. Medicor.*

Auctor ille existimat morbum novum non esse, sed ab Antiquis cognitum fuisse; quod ut probet, singula expendit symptomata, ut hæc a Veteribus observata fuisse demonstret. Sed futilissima est ea argumentandi ratio, cum non agatur de symptomatis seorsim sumptis, sed de morbo, cui ea symtomatum syndrome essentialis sit, quem certum est nunquam visum fuisse ante annum 1494.

Ad curationem vero nulla adhibet remedia quæ efficatia sint, præter decoctum ligni Indici, cujus præparationem & administrationem satis perfunctorie explicat. 1555.

RODERICUS DIAZ DE ISLA, hoc est Rodericus Jacobus de Isla, Medicus Hispalensis, scripsit Hispanice.

Tratado contra las Bubas. Hispali apud Dominic. Roberti, in 4.

Tractatus ille cum scriptus sit ad Joannem III. Lusitaniæ Regem, qui fato functus est anno 1557. 11. mensis Junii; paulo ante scribi debuit, adeoque circiter anno 1555.

JOAN-

* Petrus ille Bruhezius Medicus fuit Eleonoræ Austriacæ, Caroli V. Sororis, uxoris Francisci I. Galliarum Regis, quæ conjugis obitum in Belgio degebat. Vide supra *pag.* 467. ad annum 1540. ubi *de Antonio Gallo*.

Digitized by Google

1556. JOANNES FERNELIUS, Ambianus, natus est anno 1486. Claromoni Bellovacorum, quod a Lutetia viginti duntaxat leucis distat, sed Ambianum in Operibus idcirco se prædicat, quod patrem ex ambiano oriundum habuerit. Scriptis & praxi celeberrimus fuit: Ab Henrico II. in Archiatrum electus munus illud gloriose sustinuit. Obiit Lutetiæ anno 1557. ætatis suæ 72. Proinde erravit Thuanus dum [a] ait Fernelium anno ætatis 52. defunctum fuisse.

(a) *Hist. Lib.* 21.

Inter cætera illius Opera sequentia sunt quæ ad præsentem tractationem faciunt.

I. *De Abditis rerum causis Libri duo*, Parisiis 1560. Ibi *Cap.* 14. *Lib.* 2. agitur de morbis contagiosis, & proinde de lue venerea; ideo Caput illud Collectioni Venetæ insertum est.

II. *Pathologiæ Libri VII.* ubi agitur etiam de lue venerea *Capite ultimo Libri* 7. quod ideo eidem quoque Collectioni insertum est.

III. *De Luis venereæ curatione perfectissima Liber* in Capita 15. distributus, cum cæteris Fernelii Operibus primum excusus Parisiis anno 1567.

Fernelius docet indubitanter 1. Luem veneream morbum esse novum. Ab India devectum, (b) Quo *nemo labefactatur inquinati aeris inspiratione nec alimentorum impuritate aut vitio*. Qui proinde *in contagiosis haberi tantum debet*.

2. (c) *Hydrargyrum non esse antidotum, sed Empiricorum inventum, quod tanquam fucum malo adhibent, neque a Viris bonis & Reipublicæ studiosis tam fallacem, incertam, atque adeo Crudelem curationem unquam tentari debere*.

Decoctum ligni Guaiaci utiliorem esse & efficaciorem Medicinam, ideoque illius præparandi & exhibendi methodum (d) accurate describit; cujus ut fidem faciat adducit (e) exemplum *Domini de Mesieres, Prioris sancti Dionysii a Carcere*, qui 40. *annos natus lue correptus venerea duodecies duobus annis* incassum inunctus fuit, *unde siccum adeo & exangue corpus evasit, ut in eo nihil præter aridam cutim & ossa superesset, cum tophis super ossa brachiorum, crurum, tibiarum & capitis, dirisque cruciatibus, qui impediebant quo minus integro biennio somnum inire potuerit:* Quem tamen ipse methodo, quam describit, sed potissimum usu Guaiaci & ope æstuarii post exactos menses aliquot pristinæ Valetudini tandem restituit.

(b) De abditis rerum causis, *Lib.* 2. *cap.* 14.
(c) Lib. de Luis venereæ curatione, *cap.* 15.
(d) Ibid. *c.* 10. 11. 12. & 13.
(e) Ibid. *cap.* 15.

4. Demum, quod judicium in tanto Viro vix probem, *perfectissimum curationis modum eum esse*, qui fiat [f] opiata ex remediis vulnerariis composita, cujus formulam profert, & aquam *Antidotum Alexipharmacum* vocat; vel (f) aqua, quam *mirificam* dicit, & quæ ex remediis ejusdem generis distillando prolicitur, in cujus rei confirmationem *duos refert a se restitutos, quorum imitatione* ait *cæteros curari posse*.

(f) Ibid. *cap.* 15.

Cæte-

Cæterum constat *Librum de Luis venereæ curatione perfectissima* anno 1557. tantum conscriptum fuisse, cum mentionem faciat *Capite* 7. tum *Pictoris cujusdam Andegavensis*, qui cinabrio casu degustato anno 1557. tum *Fabri cujusdam aurarii, qui solius hydrargyri vapore anno 1556. gravissima senserunt incommoda*.

PETRUS DE BAYRO, Taurinensis natus circa annum 1468. Protophysici nomen adeptus in patrio Gymnasio Medicinam per plures annos docuit. Archiatrus fuit Caroli III. Sabaudiæ Ducis. Obiit Taurini nonagenarius anno 1558. 1557. 1561.

De medendis humani corporis morbis Enchiridion, quod vulgo Veni mecum *vocant, cum adjuncto Tractatu de Peste*. Lugduni anno 1561. in 12.

Hinc excerptum est Caput unum *De doloribus musculorum ex Morbo Gallico genitis*, quod insertum est Collectioni Venetæ *De Morbo Gallico*.

Ibi legere est doloribus istiusmodi sedandis conducere unguentum mercuriale: Laudat ibidem ad Morbum Gallicum decoctum Guaiaci, vel *pilulas quibus utuntur Moderni contra Morbum Gallicum, quæ in aliquibus mirabilem fecerunt operationem*. Harum autem formulam refert, quæ cum formula pilularum Barbarossæ eadem est; hæcquæ *Recepta*, inquit, *ex Turchia apportata fuit, & qui primus inter Christianos his usus est pilulis, cecidit repente mortuus super pontem Avenionis, dum ibidem profugi essemus propter prælia anno* 1537. nempe cum Franciscus I. Gallorum Rex, exacto Carolo III. quocum bellum erat, Sabaudiam & Pedemontium occupabat.

JOANNES SYLVIUS, Insulensis seu Insulanus in Flandria, Medicinam primum Valencenis factitavit, postea eamdem Duaci professus est. Habuit anno 1557. Lovanii declamationem *De Morbo Gallico*, quæ edita fuit eodem anno Antverpiæ apud Plantinum, ad calcem Tractatus *De curatione morbi articularis* in 7. 1557.

Ea declamatio exstat in Tomo II. Collectionis Venetæ; sed nescio quem ad finem, cum in ea nec novum, nec utile quidquam sit.

PETRUS LAURUS, Italus, italice vertit Librum Aloysii Lobera, Abulani, *De quatuor ægritudinibus aulicis*, & excudendum curavit Venetiis, anno 1558. in 8. apud Joannem Baptistam Sessam. 1558. 1558.

FRANCISCUS FRIZIMELICA, vel FRICIMELICA, Patavinus, natus anno 1491. in Academia Potavina Medicinæ Theoreticæ Professor publicus fuit. (*a*) *Pervagata ejus fama Julius III. Pontifex Maximus Romam eum vocavit ad Medici Pontificii munus obeundum, cui numeri optime satisfecit*. Mortuo Julio anno 1555. *Patavium regressus est*, ubi decessit anno 1559. ætatis 68. Narrat Hieronymus Capivaccius (*b*) *excellentissimum Frismelicam, qui solam aquam potabat, dolori colico obnoxium & aliquando gravissime afflictum ano excrevisse calculum ad magnitudinem ovi gallinacei*, qui

(*a*) Mandosius, *in vitis Archiatr. Pontific.*

(*b*) Pratic. Medic. *Lib. 3. Cap. 13. De dolore intestinorum.*

Digitized by Google

qui a vesica fellea per ductum cysticum admodum dilatatum prodierat, sed quem Capivaccius in intestinis genitum fuisse erronee existimat. Laudatur in *Sylvio ocreato* Ludovici Arrivabeni (*Henrici Stephani*;) & ab Alexandro Massaria (*a*) *suus dicitur præceptor nunquam satis laudandus*.

(*a*) Disputat. *De scopis mittendi sanguinem*. Part. 2.

Scripsit *Tractatum de Morbo Gallico*, *&* *lucubratiunculam adversus defluvium pilorum*, ubi adhibitis prius phlebotomia & usu purgantium atque alterantium, proponit 1. Suffumigia, quæ tamen ipse damnat *tanquam periculosa*: 2. Inunctiones mercuriales, quas nec ipse multum probat: 3. Decoctum ligni Indi, hoc est Guaiaci. De cæteris vero silet.

1558. HIERONYMUS MONTUUS, dicitur Archiatrus Henrici II. Galliarum Regis *in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis*, in verbo *Archiatros*, *& in Bibliotheca Medica Joannis Georgii Schenckii*: Sed an satis recte dubito. Sane ipse anno 1558. idibusque mensis Decembris, hoc est sex mensibus ante Henrici II. decessum Lugduno, ubi videtur vitam degisse, scribebat ad Franciscum a Lotharingia Guisiæ Ducem Epistolam nuncupatoriam, quæ Operi præfixa est, de quo infra; Ac in ipsa Operis ejusdem fronte se quidem dicit Christianissimi Galliarum Regis Consiliarium, Medicum vero aut Archiatrum minime.

Huic adscribitur a Bibliographis plerisque (*b*) Liber *De Morbo Gallico*, *Lugduni editus anno* 1558. *in* 4. *apud Tornæsium & Gazeium*, qui mihi nondum venit in manus, nisi forte idem sit cum sequente; sed quid Auctor ille de luis venereæ ætiologia & therapeia senserit, abunde notum habui ex ipso Libello, cui sequentem inscriptionem fecit.

(*b*) Ab Israele Spachio. Joanne Georgio Schenckio. Joanne Vanderlinden. Georgio Abrahamo Mercklino.

Chirurgica Auxilia ad aliquot affectus qui repentinam exigunt curationem; morbi item venerei, ac eorum qui huic vicini sunt, curationes. Lugduni apud Joan. Tornæsium & Guillelmum Gazeium, *in* 4. 1558.

Ibi enim differit *Capite* 29. *De Lue Indica sive venerea*, paucis quidem sed quæ curatorias methodos sua ætate usu receptas complectantur.

Scilicet propositis remediis præparatoriis Therapeiam triplicem indicat, Nempe I. Usum decoctorum hagioxyli sive ligni Guaiaci; radicum Sinarum, vel si ea deficiant, Cannarum nostratium, Calami aromatici, Radicis Personatiæ &c. Quod ad Spartam-parillam, radicem hanc a se floccifieri fatetur.

II. Usum Enchristorum sive unguentorum ex hydrargyro, quæ illi *mira videntur; nam*, inquit *totus morbus ad os repercutitur, & qui deplorati fere sunt sanantur, modo is qui medetur, hujusmodi remedium parare faciat ad temperaturam & ætatem ægrotantis & morbi magnitudinem*.

III. Usum emplastrorum vel suffimentorum mercurialium, si tolerari non possint illitiones.

Demum topica nonnulla præscribit remedia, 1. *Ad oris ulcera*. 2. *Ad* *artu-*

Digitized by Google

artuum dolores, duritiesque. 3. *Ad ulcera cava & putrida*. 4. *Ad scabiem feram in palma manus*. 5. *Ad vestigia pustularum delenda*. 6. *Ad ulcuscula pudendorum*; ac tandem 7. *Ad praecautionem*, ad quam conferre putat inter cætera, si *mox* post coitum *penis immittatur in discissam & adhuc calentem columbam, quæ venena omnia rapit, sive a proprietate, sive a carnis nuper mactatæ caliditate virus trahatur & hebescat*.

GABRIEL FALLOPIUS, Mutinensis, natus [a] anno 1490. Discipulus (b) Antonii Musæ Brassavoli & Joannis Baptistæ Montani, primum in Pisano Gymnasio Anatomiam docuit, deinde in Patavino, ubi quoque ab anno 1551. ad obitum usque Botanices Professor fuit. Inter celeberrimos sui sæculi Anatomicos recensetur. Mortem obiit Patavii anno 1563. non 1562. ut ajunt (c) Thuanus & (d) Castellanus, ætatis suæ anno 73. non vero 39. ut iidem referunt. 1560.

(a) Thomasius in Elog. (b) Ipse ait *Tract. De Morbo Gallico*, cap. 47. (c) Histor. *Lib.* 34. (d) In vitis *Illust. Medicor.*

De Morbo Gallico Tractatus, Patavii 1564. cum Petri Angeli Agathi, Matheratis, Scholiis Marginalibus, & Annotationibus orationis contextui insertis, sed quæ hac nota [d] distinguuntur.

Opus quidem eximium non stilo sed re, in quo Fallopius *Capitibus* 102. quidquid ætate sua de Morbo Gallico notum erat accuratissime explicat.

I. De natura, origine, novitate, causis & symptomatis hujus ægritudinis disserit; ac cum cæteris statuit Morbum novum esse: Ab Hispanis ex India Occidentali delatum: Plane diversum (e) a Lepra Arabum, a (f) Sabasato Avicennæ, ab [g] Albotim ejusdem sive Terminthо Græcorum, demum [h] a variolis & spora.

(e) *Cap.* 3. (f) *Cap.* 4. (g) *Cap.* 5. (h) *Cap.* 6.

II. Methodos curatorias Morbi Gallici in *Regias* sive Methodicas, & *non Regias* sive Empiricas distinguit.

Prima Regiarum ea est, quæ obtinetur diæta, alterantibus, purgantibus, exercitatione; quam credit incipienti morbo sufficere.

In *altera* usus est ligni Guaiaci, cujus eligendi, decoquendi, administrandi methodum multis explicat. Hanc viam dicit (i) *Regiam, certam & tutam, qua Gallicus sanatur, & hac consulit ut omnes utantur in suis ægrotis.* (i) *Cap.* 59.

In *Tertia* adhibetur decoctum radicis Chinæ, cujus historiam & præparationem docet, & cujus usum Gallis, Germanis & Flandris familiarem esse dicit; at vero simul monet in curando Morbo Gallico parum efficacem esse. *Expertus sum* (k), inquit, *ter, & quater, & numquam aliquid potui assequi*. Et alibi: *Ego*, (l) inquit, *usus sum isto medicamento in infirmitatibus viscerum, in cancris exulceratis, in lippitudinibus felici satis successu, sed non in Morbo Gallico*.

(k) *Cap.* 60. (l) *Cap.* 61.

Quarta superest (m) *via Regia, quæ fit per salsam-parillam*, cujus electionem & præparationem proponit. Censet autem salsam-parillam eamdem esse cum smilace aspera, aitque (n) *se ad hoc medicamentum confugere, cum*

(m) *Cap.* 63. [n] Ibid.

cum in Gallico adsunt ulcera, tanquam ad certissimum & tutissimum auxilium, & si non facit prima diæta, facere saltem secundam vel tertiam.

III. Inter methodos, quæ non sunt Regiæ, prima est methodus suffumigiorum, quam Auctor describit; fatetur tamen, (*a*) *Sæpe ac sæpius gravissima succedere incommoda, nec ita tuto procedere illam curationem. Quare*, inquit, *semper probavi, ut talem* [*quantum fieri potest*] *fugiamus; aliquibus enim pessima & lethalis est*.

(*a*) Cap. 69.

Via altera, quæ non Regia est, ea est quæ utitur inunctionibus mercurialibus, (*b*) " Quarum, *inquit*, ita viget auctoritas, ut iis tota Gallia utatur. Tamen, *inquit ille*, non probo usum earum; superant quidem morbum, sed si habemus Regias rationes curandi, quæ ut plurimum & certius sanant, sine corporis incommodo, & si non sanant, leniunt sine noxa, non proritant affectum, cur utemur hydrargyro, ex quo non ita certa, non ita tuta succedit sanitas? .... *Iis tamen*, *subdit Idem*, utor aliquando, quando non potui via Regia assequi intentum. Ego vidi adolescentem laborantem Gallico, in quo omnia Regia infeliciter experta sunt; Empiricus hydrargyro curavit. "

(*b*) Cap. 76.

IV. *Sciatis* [*c*] *autem*, inquit Fallopius, *quod non solum Empirici sanant inunctione ista, sed exhibito argento vivo per os, non quale est, sed præcipitatio; & sunt Chimistæ, qui profitetur invenisse secreta, & facere præcipitatum præstantissimum pro Morbo Gallico.* Deinde proponit ille processum conficiendi præcipitatum Mercurium rubrum, quem exhiberi ait ad pondus 7. granorum; ad summum 10. sed raro. At hujus usum damnat. *Incommoda*, inquit, *subsequi solent non pauca ex assumptione talium; solvitur enim alvus copiose, vomitus movetur violentissimus, dysenteria inducitur, rumpitur in pectore vena. Medicina hæc pro asinis & rusticis servetur, atque a thalamo viventium hominum excludatur*.

(*c*) Cap. 79.

V. Fallopius postea singula expendit symptomata morbi ex ordine, ac remedia topica proponit, quæ singulis medeantur.

Porro notandum est hunc Fallopii Tractatum post Auctoris mortem editum fuisse Patavii in 4. anno 1564. opera Petri Angeli Agathi, Matheratis, qui de suo addidit non modo Scholia marginalia, sed etiam textui inseruit annotationes varias uncinis distinctas, quibus sane lucem aliquam Fallopio præfert in nonnullis locis, sed quibus etiam acriter eumdem identidem redarguit. Sic *v.g.* cum dixisset Fallopius *Cap.* 23. *Hispanos induxisse tyrannidem in Italiam, Gallicum, & barbæ longæ usum*, Agathus ita reponit *in adnotatione margini adjecta: Imo Rex Philippus, atque pater Carolus veram conati sunt inducere Monarchiam:* O lepida sane animadversio!

1560. GUILIELMUS RONDELETIUS, Monspessulanus, natus est anno 1507

In

anno 1545. Cancellarius fuit anno 1556. Obiit anno 1566. ætatis suæ 59. in *Regali monte*, quo nomine non (*a*) *Montreal*, ut a multis video, sed *Realmont* in Diœcesi Albigensi intelligi debet, qua de re vide Petrum Borellum, *Antiquitez de Castres, Liv.* 2. *Chap.* 21. sed de eo plura in Historia Scholæ Medicæ Monspessulanæ mox edenda.

(*a*) Antoine Teissier. *Additions aux Eloges Hommes Illustres de M. de Thou.*

De Morbo Italico Liber unus.

Prostat ille Liber in Collectione Veneta, sed Edituri placuit Luem veneream, non *Italicum*, ut ab ipso Rondeletio dicebatur, sed *Gallicum Morbum* mutato nomine appellare.

Ad curationem luis venereæ Rondeletius laudat inunctiones varias mercuriales; decocta varia ligni sancti seu Guaiaci, Chinæ, Sarsæ-parillæ; syrupum Sancti Ambrosii ex decocto milio; pilulas Barbarossæ; imo ipsa quoque suffumigia ex cinabrio. Sponte tamen confitetur (*b*) *argentum vivum esse antidotum & maxime accommodatum remedium ad Morbum Italicum, quia quocumque modo administretur, morbum curat.*

(*b*) In fine Libri.

Porro notandum est a Rondeletio purgationem laudari in ipsa linimentorum administratione. „ (*c*) Istis omnibus, *inquit*, utile erit si non „ fluat alvus, syrupum laxativum præscribere, vel Apozema (*purgans*) „ quo initio usi sumus. Hæc enim evacuatio impedit effumationem ad „ os, a qua ulcera oris & dentium sordes proveniunt; ab effumatione & sorde ulcus; ab ulcere pituitæ fluxus. Raro autem ejusmodi effumatio sine ulcere accidit; quare ad hæc vel majora vitanda, uti erit purgare.

(*c*) Cap. *De unguentis*.

1562. DOMINICUS LEO, Lunensis de Zuccano.

Methodus curandi febres, tumoresque præter naturam ex Græcorum placitis deprompta. Bononiæ 1562. *in* 4º.

Inde excerptum est Caput unum, in quo agitur *De Morbo Gallico*, quod prostat in Collectione Veneta.

Si huic Auctori fides adhibeatur, *nihil deterius est Morbo Gallico affectis, quam adhibere sive interius sive exterius sub forma unguenti vel suffumigii ipsum argentum vivum. Itaque illius loco laudat decoctum ligni sancti.*

1564. ANTONIUS FRACANTIANUS, Vicentinus. *Vir præclara eruditione ac singulari judicio* dicitur ab Alexandro Massaria, *Disput. de purgatione principio morborum*, qui eo præceptore se usum esse gloriatur. In Scholis Patavina & Bononiensi [*d*] *multos annos artem Medicam professus est honorificentissime*. Decessit Patavii anno 1569. ac [*e*] successorem habuit Hieronymum Mercurialem.

(*d*) Alex. Massarias, *ibid.*

(*e*) Dictionnaire de Moreri. *in voce* Mercurial.

Excudendum curavit Patavii anno 1564. *in* 4. Librum *De Morbo Gallico*, in quo docet,

I. Morbum Gallicum novum esse, & ab Indiis Occidentalibus de-

vectum, qui contagio tantum propagetur: *Neque enim*, inquit, *visus est unquam apud nos aliquis, qui aliter ipsum inciderit*.

II. Morbum Gallicum curari diversis modis. 1. *Per evacuationem, quæ fit & venæ sectione & expurgantibus pharmacis*, & per alterationem. 2. *Per continuata exercitia & vehementiora*. 3. *Per suffumigia*. 4. *Per inunctiones hydragyrum recipientes* vel per cerata Mercurialia. 5. *Per decoctum Chinæ*, sed quod non *est multi juvamenti, ut experimento cognoscitur*. 6. *Per decoctum Spartæ seu Salsæ-parillæ. Per decoctum ligni Guaiaci, quod præstantissimum est auxilium ad hunc Morbum Gallicum sanandum*.

III. Post has methodos diversas singulatim explicatas, remedia profert topica, quæ singulis symptomatis Morbi Gallici medeantur, in quibus Fallopii & Ant. Musæ Brasavoli vestigia premit.

1564. ANTONIUS CHALMETEUS, (*a*) Vergesacus apud Anicienses, Ghirurgus fuit suo tempore celeber, quem *Guillelmus Rondeletius* (*b*) *unice amavit*, & a quo habemus sequentem Tractatum.

Enchiridion Chirurgicum externorum morborum remedia tum universalia, tum particularia brevissime complectens. Quibus Morbi Venerei curandi methodus probatissima accessit. Parisiis anno 1564. *in* 8.

Ea diatriba *De curatione Morbi Venerei*, quæ Capita 10. continet, prostat in Collectione Veneta. Paucis Auctor docet luem veneream curari posse, 1. Therapeia methodica, quæ obtinetur purgantibus & alterantibus. 2. Usu ligni Indici, cui si curando morbo non sufficiat, inunctiones aliquot addit sub finem. 3. Decocto radicis Chinæ. 4. Inunctionibus vel ceratis Mercurialibus, quæ laudat tanquam præstantissima remedia. (*c*) „ Affirmare ausim, *inquit*, eos qui tantopere Mercurii usum „ improbant, aut numquam aut non ut decet, illius periculum fecisse. „ Sed, ut fit, ego tamen confirmo illius usum me nunquam fefellisse, qui „ quamplurimos ab hac detestanda lue etiam inveterata Dei beneficio liberaverim. „ Demum proposita curatione per pilulas Mercuriales & per suffumigia, quam ultimam curandi rationem parum probat, properat ad curationem morborum sive symptomatum venereorum localium.

(*a*) Bibliotheca Schenckiana, *in voce* Antonius Chalmeteus.

(*b*) Joubertus, *in vita Rondeletii*.

(*c*) *Cap.* 5.

1564. AUGERIUS FERRERIUS, Tosolas, natus anno 1513. Doctoratus gradum assecutus est in Academia Monspeliensi anno 1539. Deinde innotuit (*d*) Cardinali Joanni Bertrandi, Galliæ Cancellario, quem in Italiam proficiscentem sequutus est, & cujus patrocinio Medicus ordinarius Catharinæ Medicææ, Galliæ Reginæ electus fuit.

In patria obiit anno 1588. ætatis suæ 57. Fuit intimus Julio Cæsari Scaligero, qui Aginni Medicinam faciebat.

Exstat præter alia Opera Tractatus ab illo scriptus & Collectioni Venetæ insertus, cui titulus *De pudendagra, gravi lue Hispanica, Libri duo*; Antverpiæ anno 1564. *in* 8.

(*d*) Thuanus, *Histor. sui temporis. Lib.* 89.

Horum

Digitized by Google

Horum quidem Librorum priore ad curationem generalem proponit Diætam, Purgantia, Alterantia, inunctiones Mercuriales, Cerata & emplastra, Suffumigio ex Cinnabari, decocta ligni Indici, Chinæ, Spartæ, vel Sarzæ-parillæ &c. Laudat autem usum inunctionum Mercurialium, tanquam efficacem, sed credit (*a*) *reprimendam esse multorum temeritatem & lasciviam, qui iis utuntur inconsideratissime*. (*a*) Cap. 11.

Posteriore vero paucis expendit symptomata localia pudendagræ, affertque methodos, quibus singulis mederi liceat quam efficacissime. Cæterum in illo Tractatu vix reperias quicquam quod novum sit.

1565. LEONARDUS BOTALLUS, Astensis, Henrici III. Medicus ordinarius, famosus venæ sectionis frequentioris promotor, Tractatum scripsit, cui titulus est *Luis veneereæ curandæ ratio*, qui Lugduni excusus fuit anno 1565. & in *Capita* 31. distribuitur.

Haud opus esse videtur ea annotare, quæ Botallus in Montanum dicit de natura & subjecto luis venereæ; Hæc enim pertinent ad Galenicam Pathologiam, quæ jam pridem obsolevit. Observasse sufficit, tria curationis genera ab Auctore admitti, decoctum nempe ligni Guaiaci, illitiones aut emplastra, spleniave Mercurialia, & suffitus cinnabarim recipientes. Hæc autem duo postrema remedia miris extollit laudibus, utpote (*b*) *quæ curent mirifice corpora humana hac lue infecta*; multisque invehitur in Montanum, quod Mercurium damnaverit tanquam venenum, cum ipse e contrario diserte afferat hydrargyrum (*c*) *venenum non esse, neque corporibus humanis nocuum, nisi ubi perperam fuerit admotum Medici culpa, vel negligenter receptum ægrotantis incuria*. (*b*) Cap. 17. (*c*) Cap. 25.

1565. ALEXANDER TRAJANUS PETRONIUS, Citta castellanus, hoc est ex urbe quæ dicitur *Civita vel Citta Castellana* aut *di Castello* sub Metropoli Romana, Medicus fuit (*d*) Gregorii XIII. summi Pontificis, qui electus anno 1572. mortem obiit anno 1585.

Scripsit [*e*] anno 1565. Tractatum *de Morbo Gallico*, Collectioni Venetæ insertum & Libros septem complexum.

Primum; in quo Auctor probare conatur [*f*] *Morbi Gallici, sicut & Elephantiasis, morbillorum & variolarum, causam esse alimentum, quod in matris utero, non sine quadam putredine humanus fœtus necessario trahit*.

Secundum, in quo Auctor, postquam docuit vitium quod connaturale est, solo contagio excitari posse, signa diagnostica & prognostica explicat.

Tertium, in quo agitur de præparatione ægrotantium ad remedia efficaciora, qualis obtinetur venæ sectione, purgantibus & alterantibus multigenis.

Quartum, in quo quæstio est de electione, præparatione & administratione ligni Indici sive Guaiaci.

Quintum, in quo (*g*) *Sarzæ-parillæ atque radicis Chinarum decocta exa-*

(*d*) Petrus Castellus in Antidotario Romano, in Electuario Alexandrino.
(*e*) Ipse sic refert Lib. 6. cap. 1.
(*f*) Lib. 2. cap. 1.
(*g*) Lib. 5. cap. 1.

minantur per easdem rationes quibus ad Guaiaci proxime Auctor usus est.

(a) Lib. 6. c. 1. *Sextum*, in quo disseritur, [a] *de unguento ex argento vivo & suffimento ex cinnabari*; *qui* ait ille, *hæc quidem curant Morbum Gallicum, non minus quam singula prædicta, sed sæpe cum tanta fœditate, tantoque cum periculo, ut ægri dum curantur malint sese non incepisse, quam curatos esse.*

Demum *Septimum*, ubi Auctor singula Morbi Gallici symptomata, sive morbos venereos locales sigillatim prosequitur, proposita particulari singulorum therapeia.

Auctor ille in scribendo nimius est & ita verbosus, ut nauseam moveat.

1566. PETRUS TRAPOLINUS, Patavinus, fuit ordinarius Theoricæ Medicinæ Professor in Academia Patavina, & sane Tractatus *De Morbo Gallico* quem scripsit, & quem in Collectione Veneta reperire est, agit tantum de Theoria Morbi Gallici, multasque continet quæstiones plane futiles & nugatorias, quales forsan inter disputandum in Academia Pata

(b) Initio Tractatus. vina tunc temporis agitabantur. Nempe (b) 1. *An Morbus Gallicus sit Epidemialis?* Concludit affirmative. 2. *Quo nomine a veteribus Medicis fuerit nominatus?* Fatetur illis ignotum fuisse. 3. *Utrum comprehendatur inter morbos nominatos ab Hippocrate Aphor.* 21. *Sectione* 3. *ubi æstivales morbos enumerat?* Hæret dubius, sed neganti propior. 4. *Utrum ab humore melancholico solum, an etiam ab aliis possit causari humoribus?* Respondet, ab aliis etiam causari posse. Cæterum Opus imperfectum est, & multis interspersis lacunis mutilum, ita ut ex Codice Scholastici Trapolinum audientis exscriptus fuisse videatur. De curatione luis venereæ ne unum quidem verbum additur.

1566. MARINUS BROCARDUS, Venetus. Ignoratur quo tempore scripserit brevem Dissertatiunculam *De Morbo Gallico*, quæ sub ejus nomine exstat in Collectione Veneta. Constat tamen scriptam fuisse ad minus ante annum 1567. cum eo anno illa Collectio prodierit.

In hac diatriba nec novum nec utile quidquam observare est. Censet Brocardus *meliorem morbi causam afferri non posse, quam illam trium luminarium* [Saturni, Jovis, & Martis) *conjunctionem quæ adhuc durat, ac etiam per aliquot annos perseverabit*. Ad curationem vero proponit diætam, alterantia & evacuantia universalia & particularia : *Qua methodo* affirmat se *procul dubio sanavisse multos patientes talem morbum*. Fatetur tamen, *his non conferentibus, necesse esse devenire ad extrinsecus applicanda*, in quem finem proponit *unctionem mercurialem, quæ*, inquit, *& Crustas & Boibor & Apostemata, ac in primis dolores omnino aufert: Est enim mirabilis*. Profert deinde gargarismata quibus os eluatur, *si tempore inunctionis ex vaporibus elevatis ad os appareant ulcera in ore*. Demum laudat stuphas, sed nullam suffumigiorum mentionem facit.

Cùm hic Auctor luem veneream ad syderum influxum referat, ut vulgare fuit sub primo morbi ingressu, & cum de decocto ligni Indici nihil quid-

Digitized by Google

quidquam dicat, cujus usu ab anno 1518. increbuerat, videtur utroque nomine antiquior esse quam vulgo creditur, & inter primos qui de lue venerea scripserint forsan numerandus.

BERNARDINUS TOMITANUS, Patavinus, ad Medicinam [a] accessit, postquam docuisset Patavii Dialecticam annos 25, unde minime mirum esse debet, si Tractatus, quem *de Morbo Gallico* scripsit, tot futilibus ac nugatoriis quæstionibus plenus sit, quæ otiosum Dialecticum sapiunt. Decessit [b] anno 1576. fere septuagenarius. 1566.

(a) Ipse ait in *Proœmio Operis.*

Tractatus ille duos Libros complectitur; Priore *Capitibus* 29. differitur de origine, natura, & causis Morbi Gallici, non medice quidem, sed vere dialectice; quærendo scilicet, (c) *An Morbus Gallicus sit, necne? An gallica infectio morbus proprie dici debeat? Sub quo genere morbi continea-tur gallica infectio? Quales sint bujus differentiæ?*

(b) Mangetus, *in Biblioth. Medica.*

(c) Capp. 6. 7. 10. & 11.

Posteriore vero, post propositam diætam & ægrotantium præparationem, agitur de curatione Morbi Gallici, quam Tomitanus in universum quadruplicem esse statuit, (d) nempe *Exercitatione corporis, Suffumigio. Unctione, aut His quæ per os ingeruntur.*

(d) Cap. 10.

1. Ait [e] *multos sanitati fuisse restitutos sola exercitatione perpetuis motibus comparata.*

(e) Cap. 11.

2. Curationem per suffumigia mercurialia (f) *utcumque se babeat passim damnari, uti incertam primum, deinde & gravem periculosamque.*

(f) Cap. 12.

3. Inunctionem mercurialem (g) *damnari posse per easdem rationes, quibus suffitus improbantur. Accedit*, inquit, *quod nemo visus est exacte sanatus boc genere auxilii, aut saltem diuturno tempore*, cum morbus recrudescat.

(g) Cap. 13

4. Ea quæ per os ingeruntur esse triplicis generis, (h) alia *certa & opportuna, ut Palus Guaiaci & salsæ-pariliæ;* alia *incerta nec periculo vacantia, ut præcipitatum vulgo appellatum;* alia *media, uti haustus decocti, quod ex ligno Hetechen (si modo id baberi possit) conficitur, aut radice Cbynæ, aut olivastro & junipero, & alio domestico ligno ad hunc usum adbibito.*

(h) Cap. 14.

Denique præter universalem curationem morbi Gallici profert *Cap. ultimo* curationes particulares, quæ singulis morbis venereis localibus adhibentur.

Laudat passim Fracastorii tum *Poema de Syphilide*, tum *Librum* 3. *de Contagione & Morbis contagiosis.*

MICHAEL JOANNES PASCHALIS, Valentinus (i) Castellonensis in Hispania, Doctor Medicinæ, quam sub Joanne Falcone Monspessulanæ, & Ludovico Collado Valentinæ Hispanorum Academiæ Professoribus didicit, scripsit Tractatum *De morbo Gallico*, qui exstat in Collectione Veneta Aloysii Luisini, in quo de morbi ætiologia paucissima, de therapeia vero pauca.

Præmissis diæta legitima, venæ sectione, usu purgantium & alteran-

Digitized by Google

tium, proponit ad morbi curationem 1. Syrupum ex decocto Guajaci, cujus formulam affert. 2. Aquam sive decoctum Guaiaci. 3. Aquam sive decoctum smilacis asperæ sive sarzæ-parillæ. 4. Aquam sive decoctum radicis Chynæ. 5. Vinum sanctum sive vinum cum decocto Guaiaci commixtum.

Quod *si morbus fuerit antiquus & curatu difficilis, fortioremque poscat curationem*, censet tunc *potentioribus opus esse*, inter quæ laudat *medicamenta ex Mercurio ;* neque putat *facultatem argenti vivi esse pertimescendam, cum olim sæpe multis morbis levioribus admotum sit, ut scabiei.*

Hinc ordine proponit unguenta & suffumigia multa mercurialia, imo præcipitatum ipsum rubrum seu pulverem Joannis de Vigo, sed quem ideo profert ut damnet. „ Nonnulli, *inquit*, in curatione hujus morbi anti„ quissimi & fortissimi, præter jam dicta utuntur pilulis, addendo grana „ aliquot pulveris Joannis de Vigo. Ego non auderem uti illo pulvere, „ ne in parva quidem quantitate & correcto, quia est corrodens medi-

1566. „ camentum.„

PROSPER BORGARUTIUS Patavii anno 1567. scripsit *Capitibus* 14. *Methodum de Morbo Gallico ad Illustrissimum & Colendissimum DD. Franciscum Mariam de Marchionibus Montis, Abbatem Sanctæ Crucis*, quem sic alloquitur in Epistola: „ Jam vero nihil opus est a me diffusius commentari „ quanta dignitas, quantusque sit splendor, non dicam illustrissimi, sed „ plane Regii stemmatis tui ; cum illud nihil aliud foret, quam solem, „ quod aiunt, facibus velle illustrare: Quis enim hac tempestate ignorat „ heroicam Marchionum Montis familiam ex Regia Borbonum stirpe or„ tam, originemque habuisse. „ Nempe (*a*) *ferunt bujus familiæ Historici* Marchiones illos Montis *ab antiquiore Regioque Borbonio sanguine originem duxisse, & ab Uguccione Borbonio Collis Marchione anno Christi 917. claro descendisse*. Sed hæc (*b*) *gerræ germanæ, atque ædepol* λῆροι λήρων; quasi vero, ut cæteris jam parcam, sanguis Borbonius Regius fuisset anno 917.

(*a*) Ciaconius, *Histor. summor. Pontifi.* In Sixto V. in vita Francisci Mariæ a Monte. *Tom. IV.* p.m 193

(*b*) Plautus *in Pœnulo. Act.* 1. *Scen.* 1.

Dissertatio Borgarutii nec inelegans nec insulsa videtur. In principio disserit de origine, natura, causis, & symptomatis Morbi Gallici, quem novum & ab India Occidentali traductum esse, atque contagione sola propagari existimat.

Deinde ad curationem progeditur, ad quam 1. Adhibet [*c*] *varia Medicinæ instrumenta, videlicet Evacuationes, Phlebotomiam, Pharmaca, Syrupos, Lotiones, Balnea &c.* 2. Inunctiones [*d*] mercuriales, sed quæ discretis vicibus paulatim admoveantur. 3. (*e*) Decoctum ligni Guaiaci debita methodo administratum.

(*c*) *Cap.* 12.
(*d*) *Cap.* 13.
[*e*] *Cap.* 14.

Circa inunctiones mercuriales diserte asserit (*f*) „ nihil obstare cur inun„ ctionibus ex hydrargyro minime uti debeamus in Morbo Gallico,

(*f*) *Cap.* 13.

„ tum

Digitized by Google

„ tum præcipue cum reliqua Medicamentorum auxi ia prodesse non pos-
„ sunt; sed tamen hæc ulterius ab aliis omnibus Auctoribus non perspecta
„ consideranda venire, quod si immodice lue Gallica laborantes inungan-
„ tur, præter maxima quæ succedunt accidentia, ita testes & reliquæ
„ omnes partes, per quas sagax natura semen humanum administrat, su-
„ blæduntur, ut ulterius non generent amplius, ut ego, *inquit*, innume-
„ meros pene novi & homines & mulieres, qui post indebitas unctiones,
„ filios numquam habuerunt. „ Quam tamen observationem ab uno tan-
tum Borgarutio relatam novi, & falsam esse certus scio.

Circa decoctum vero ligni Guaiaci, putat [*a*] „ cæteris omnibus Morbi „ Gallici curativis intentionibus expeditiorem esse atque securiorem & „ minus periculosam illam, quæ potu decocti ligni Guaiaci efficitur, „ cujus præparationem & administrationem satis accurate describit. (*a*) Cap. 14.

Mentionem nullam facit neque sarsæ parillæ, neque radicis Chinæ, quas tamen constat in usu fuisse tempore quo scribebat. Cæterum reperio (*b*) apud Borgarutium, qui scripsit anno 1566. eadem de *nebulonibus se Medicos mentientibus & in asinum strigosum raptis, ut ex urbe cum scommatis educantur*, quæ totidem verbis legere est in Epistola Joannis Liebautii, Parisiensis Medici, ad Marcum Mironem Henrici III. Archiatrum data anno 1582. & præfixa Commentariis Jacobi Hollerii in Aphorismos Hippocratis, unde consequens est Borgarutium a Liebautio expilatum videri. (*b*) Cap. 2.

COLLECTIO quarta, sive VENETA secunda. Aloysius Luisinus, Medicus Utinensis, in unum corpus coegit Auctores quotquot ad suam usque ætatem *De Morbis Venereis* scripsisse noverat, ac edendos curavit Venetiis apud Jordanum Zilettum. Ea Collectio in duos Tomos *in folio* divisa est, quorum prior, qui Opera complectitur ante impressa, anno 1566 Posterior vero, quo Opera illa continentur, quorum pleraque ante edita non fuerant, anno 1567. prodiit.

Prestant in priore Tomo Auctores sequentes, sed promiscue confusi, nec ordine ullo digesti sive Chronologico, sive Alphabetico. 1566. 1567.

A

Joannes	Almenar, *Hispanus*.
	Amatus, *Lusitanus*.
Sebastianus	Aquilanus.
	B
Petrus	Bayrus, *Taurinensis*.
Joannes	Benedictus, *Germanus*.
Antonius	Benivenius, *Florentinus*.
Anton. Musa	Brassavolus, *Ferrariensis*.
	C
Hieronymus	Cardanus, *Mediolanensis*.

Jacobus	Cataneus de Lacu Marcino, *Genuensis*.
	F
Joannes	Fernelius, *Ambianus*.
Consalvus	Fernandez de Oviedo, *Matritensis*.
Alphonsus	Ferrius, *Neapolitanus*,
Hieronymus	Fracastorius, *Veronensis*.
Leonardus	Fuchsius, *Rhætus*.
	G
Antonius	Gallus, *Parisinus*.
Coradinus	Gilinus.
	H
VVendelinus	Hock de Brackenau.
Ulricus de	Hutten, *Eques Germanus*.
	L
Nicolaus	Leonicenus, *Vicentinus*.
Aloysius	Lobera, *Abulanus*.
	M
Nicolaus	Macchellus, *Mutinensis*.
Joannes	Manardus, *Ferrariensis*.
Nicolaus	Massa, *Venetus*.
Petr. Andreas	Matthiolus, *Senensis*.
Petrus	Maynardus, *Veronensis*.
Joan. Baptista	Montanus, *Veronensis*.
Natalis	Montesaurus, *Veronensis*.
	P
Joannes	Paschalis, *Suessanus*.
Laurentius	Phrisius, *Germanus*.
Nicolaus	Poll.
	S
Antonius	Scanarolus, *Mutinensis*.
Leonardus	Schmai, *Salisburgensis*.
	T
Gaspar	Torella, *Valentinus apud Hispanos*.
	V
Georgius	Vella, *Brixiensis*.
Andreas	Vesalius, *Bruxellensis*.
Bendictus	Victorius, *Faventinus*.
Joannes de	Vigo, *Genuensis*.

Prostant vero in altero Tomo, sed neque meliore ordine distributi.

	B
Prosperus	Borgarutius.
Leonardus	Botallus, *Astensis*.

Ma-

Marinus Brocardus, *Venetus*.

C

Antonius Chalmeteus, *Vergesacus apud Anicienses*.

F

Gabriel Fallopius, *Mutinensis*.
Augerius Ferrerius, *Tolosas*.
Dionysius Fontanus, *Monspessulanus*.
Antonius Fracantianus, *Vicentinus*.
Franciscus Frizimelica, *Patavinus*.

H

Petrus Haschardus, *Insulanus*.

L

Joannes Langius, *Lembergius*.
Dominicus Leo, *Lunensis*.

M

Bartholomæus Maggius, *Bononiensis*.
Bartholomæus Montagnana, *Patavinus*.

P

Mich. Joannes Paschalis, *Valentinus Castellonensis*.
Alex. Trajanus Petronius, *Cittacastellanus*.

R

Benedictus Rinius, *Venetus*.
Guillelmus Rondeletius, *Monspessulanus*.

S

Josephus Struthius, *Polonus Posnaniensis*.
Joannes Sylvius, *Insulanus*.

T

Bernardinus Tomitanus, *Patavinus*.
Petrus Trapolinus, *Patavinus*.

Huic autem Collectioni, licet Editor in ea concinnanda multa peccaverit, ut infra videbimus ad annum 1728. acceptum referendum est, quod temporis diuturnitate non interciderint Opuscula variorum Auctorum, qui de lue venerea primi scripsere; qui morbi nascentis origini coætanei vixere; & ex quibus licet certo cognoscere, quid olim de morbi origine Medici senserint, quæ fuerit varia diversarum methodorum curatoriarum successio, quid etiamnum de prima morbi causa, & tutissima therapeia sentiendum sit.

1568.

VICTOR TRINCAVELLIUS, Venetus, natus (*a*) anno 1496. Doctoris gradum adeptus est in Academia Patavina; ac Medicinam aliquandiu fecit in Murano, Insula Venetiis vicina, unde in Collegium Medicorum Venetorum adscitus est. Anno 1551. successit Joanni Baptistæ Mon-

(*a*) Nicolaus Comnenus Papadop. *Historiæ Gymnasii Patavini, Tom. I.* Petrus Castellanus, *in vitis illustr. Medicor* 1568.

Digitized by Google

Montano, primusque Medicinæ practicæ Professor electus est in Academia Patavina, ubi decessit anno 1568. ætatis 72.

Auctor Historiæ Gymnasii Patavini adscribit illi Tractatum *De Morbo Gallico*, a Bibliographorum nullo memoratum, ne quidem a Petro Castellano, qui vitam Trincavellii scriptis mandavit.

1568. GEORGIUS DORDONUS, Placentinus.

De Morbi Gallici Curatione Tractatus quatuor. Papiæ apud Hieronymum Bartholum. 1568. *in* 8.

Testatur hic Auctor *Tractat.* 1. *Cap.* 6. *se Lauream Coronam sumpsisse Placentiæ* annos 23. natum; *& tunc legere incapisse in Gymnasio Ticinensi sub Francisco Rege Francorum*; unde liquet hæc ad annum 1522. ineuntem ad minus referenda esse, cum Franciscus I. Ducatu Mediolanensi cedere coactus fuerit anno 1522. mense Julio. Certe constat ex *Cap.* 7. *Tractatus ejusdem*, Dordonum jam ab aliquot annis Papiæ habitasse, cum *Rex Franciscus Gallorum captus fuit a militibus Cæsaris in anno* 1525.

Scripsit ille Ticini, dum Chirurgiam publice profiteretur, Librum de quo agitur, *in quatuor partes sive Tractatus divisum*, in quorum, *Primo dat modum curandi morbum hunc per purgationes & evacuationes. Secundo, Per unctiones. Tertio, Per suffimenta seu suffitus. Quarto & ultimo, Per ligni Indici decoctum, necnon & per radicem Chinam seu Cynam, & Salsam-pariliam.*

I. In *Tractatu primo* Therapeia illa methodica proponitur, quæ ad præparandos, alterandos, evacuandos humores noxios olim adhibebatur, & quæ plurimam parum utilium remediorum farraginem admittebat. His itaque omissis, notari tantum velim ab Auctore statui *Cap.* 1. venereum *morbum semper viguisse apud Indos Maurosque* (hos enim cum Indis Auctor confundit errore maximo) *ex quorum regionibus vehitur lignum Indicum.... Cum ergo morbus iste a Mauris* (ab Indis) *originem contraxerit, ob loci distantiam, regionisque ignotionem non facile cognitus fuit, adeo ut non mirandum est si ab antiqioribus Medicis nulla facta sit ipsius mentio.*

II. In altero Tractatu variis variorum linimentorum formulis, methodoque hydragyroseos quæ suo ævo usu valebat, explicatis, addit: „ Si aliqua ex causa oris exulceratio evitanda, & per alias vias & regiones materia ducenda sit..... cum materia ascendit ad superna, tunc propinandum esse pharmacum forte evacuativum, ut materia quæ deberet ad fauces ascendere transmittatur, & ducatur ad inferna. Hoc, *inquit*, observatum est a nobis in multis viris mulieribusque, qui pati non poterant oris fauciumque exulcerationem. „

III. Tertio Tractatu paucis exponitur tum suffumigiorum *materia*, tum modus suffumigia adhibendi; sed Auctor pluribus in locis indicat methodum luis curandæ tum inunctionibus, tum suffumigiis *a peritis Medicis non multum probari*.

IV. In

IV. In Tractatu quarto traditur multis electio, præparatio, administratio ligni Indici sive Guaiaci, cujus usum Mercurii usui Auctor præferendum esse censet.

Demum ad Operis calcem peculiaribus Capitibus exponit modum decocoquendi Guaiaci in vino, ac rationem utendi radice tum Chinæ, tum Salsæ-parillæ, quam posteriorem non ita pridem notam esse dicit.

Hic Auctor dicitur per errorem *Dardanus* ab Israele Spachio, *in Nomenclatore Script. Med.* Paschali Gallo, *in Biblioth. Medic.* & Zacuto Lusitano, *Histor. Medic. princip. Histor.* 73. *Observ.* 52.

ANTONIUS SAPORTA, Monspeliensis, patrem habuit Ludovicum Saportam, Doctorem Medicum Monspessulanum. Ipse in Academia patria professorio munere fungi cœpit anno 1530. ad demum Cancellarius electus est anno 1566. post obitum Guillelmi Rondeletii. Denatus est anno 1573. Sed de illo fusius in *Historia Facultatis Medicæ Monspeliensi*. 1570. 1624.

De Tumoribus præter naturam Libri quinque, editi studio Henrici Gras Doctoris Medici Monspeliensis, & Practici Lugdunensis. in 12. *Lug. dun.* 1642.

Constat hunc Tractatum ab Auctore scriptum fuisse post annum 1566. cum Rondeletii, cen jam defuncti, mentio ibidem fiat *Lib.* 3. *Gap.* 49. *Guillelmus Rondeletius*, inquit Saporta, *Collega olim meus*, &c. Sed tamen ante annum 1573. quo certum est Auctorem fato functum esse. Videtur ergo circiter ad annum 1570. referendus.

Prostant in illo Tractatu quædam *de Bubone venereo, & de Bubonis venerei Curatione*, *Capp.* 18. & 19. *Lib.* 1. Sed *Libro* 3. fusius agitur de Lue venerea, seu, ut Auctor dicit, *Morbo Parthenopæo sive Hispanica Lue*.

Itaque *Cap.* 49. Morbus definitur *contagiosus affectus ex vitiosi hominis aut mulieris contactu contractus, primum hepar, deinde reliquas corporis partes multifariam labefactans*.

Cap. 50. afferuntur morbi causæ, quales ab omnibus admitti solent, nempe usus rei venereæ, oscula, lactatio, suctio; quibus ille addit *inspiraratum aerem a pessima illa qualitate conspurcatum*. Ibidem salse irridet eos qui *carnosum panniculum in universo corpore diffusum, illudque tegentem constituunt, a quo perniciosæ hujus labis scaturiginem emanare somniant*.

Deinde signis luis venereæ propositis sequente Capite, Curationem explicat *Cap.* 52. asseritque post *decentem usum rerum non-naturalium*, debitamque *noxii humoris concoctionem ..... sudores movendos esse linimentis, emplastris, ceratis, suffitibus* mercurialibus, *aut instituta victus ratione ex Guaiacini Ligni decocto, Sarzæ-pariliæ vel Chinnæ*.

Præfert usum Mercurii usui Guaiaci, statuitque eos *cæcutire & hallucinari, qui hunc pessimum morbum sine hydrargyro depellere scribunt* .... cum *experientia omnium rerum magistra compertum sit hunc morbum sine hydrargyri soda-*

Digitized by Google

ſodalitio curari non poſſe, quamvis ex illius mala adminiſtratione multa corpori incommoda ſuboriantur.

Si qui vero *moroſi unguentorum aut ſuffitus uſum reſpuunt.... tunc inſtituendam eſſe ſuadet eam victus rationem, quæ ex lignorum decocto paratur; quæ quamvis in longius tempus curationem protrabat, a tam neſanda pernicie (ſi recens ſit) nibilomiuns pleroſque liberare quotidiana experientia docet.*

1570. LUDOVICUS ISLA, Medicus Luſitanus.

Tractatus De Morbo Gallico.

Laudatur a Zacuto Luſitano, *De Med. princip. Hiſtor. quæſt.* 37. & a Nicolao Antonio *in Biblioth. Hiſpana.*

1575. ANDREAS ALCACAR, ſive ALCAZAR, Guadalaxarenſis in nova Caſtilia, Medicus ac Chirurgus, & in Academia Salmanticenſi primus Chirurgiæ Profeſſor, edidit *in fol.* Salmanticæ anno 1575. *Libros ſex de Chirurgia*, quorum Primo, *De Vulneribus capitis*; Secundo, *De Vulneribus nervorum, aliiſque ipſorum affectibus*; Tertio; *De Vulneribus thoracis*; Quarto, *De Vulneribus ventris inferioris*; Quinto, *De Pudendagra vel Mentagra vel Lichenis, vulgo* Morbo Gallico; Sexto demum, *De valetudine tuenda tempore peſtis.*

Liber quintus qui *De Morbo Gallico* inſcribitur Capita 28. complectitur, ſed brevia & quæ in ſumma paginis 50. comprehenduntur.

Horum *Primo* affimat morbum hunc antiquum eſſe in Orbe olim cognito, ac teſtes profert 1. Plinium *Cap.* 1. *Lib.* 26. *Hiſtoriæ Naturalis*, ubi de Mentagra, quæ in Italiam olim adventavit *Tiberii Claudii Cæſaris principatu*. 2. Hugonem Senenſem Conſilio 70. ubi *de juvene quodam viginti annos nato, qui oſtreacoſas teſtaceaſque puſtulas totum corpus ambientes patiebatur, cum intenſis doloribus noctu magis moleſtantibus, diuque lenteſcentibus*. 3. Avicennam (*a*) *Capite* 2. *Canonis*, ubi legitur; *Thus illitum cum aceto conferre dolori qui nominatur compoſitus, ex quo proveniunt in corpore ſicuti verrucæ, cum quadam re quæ eſt ſicut ambulatio formicæ*. 4. Demum ipſum Hippocratem *Apbor. Sect.* 3. *Apbor.* 20. ubi *de Lichenibus*. At inde liquet non quidem luem veneream olim notam fuiſſe, ſed luem illam ab Auctore cum herpetibus ac Lichenibus, affectibus olim notis perperam confundi.

(a) Locus ille ex Avicenna mendoſe adducitur.

Secundo vero contendit novam morbi illius in Europa, vt ipſe credit, recrudeſcentis invaſionem deducendam eſſe non a navigationibus in Inſulas Indiæ Occidentalis inſtitutis Chiſtophoro Columbo ante annum 1493. ſed ab uſu humanarum carnium quæ militibus clam exhibitæ fuerunt circa annum 1556. *cum Joannes filius Renati Andegavenſium Ducis bellaret cum Alphonſo Neapolis Rege*; ac in teſtimonium affert Hiſtoriam ſeu potius fabulam a Leonardo Fioravanti ſcriptam, de qua vide ſupra *L.* 1. *c.* 8.

Deinde *Cap.* 5. quatuor diſtinguit morbi ſpecies, Primam, *cum ipſi ægrotanti puſtulæ in pudendo vel ſede, vel excoriatio in gutture apparere cœperint*,

perint, vel itidem pustulæ in fronte & capite pullulare: Alteram, *cum adest articulorum dolor, quem interdum tubercula comitantur, interdum vero alopecia:* Tertiam, *cum non solum pustulis atque articulorum doloribus, sed etiam ulceribus corpus afficitur, skirrhosisve tuberculis, modo dolorificis, modo dolore expertibus:* Quartam demum, *cum corpus non solum ulceribus, aliisque affectionibus dictis affligitur, sed etiam ossium corrosione & carie atque febricula corpus extenuante.*

I. Credit *Cap.* 7. primam speciem curari posse diæta, levi decocto ligni sancti, exercitio, usu syrupi sancti Ambrosii ex milio decocto in aqua pluviali, addito vino sub decoctionis finem; topicisque nonnullis medicamentis ad pustulas extirpandas.

II. Ad secundæ speciei curationem proponit *Cap.* 9. & 10. 1. Decoctum legitimum Guaiaci sive ligni sancti, cujus defectum supplere possunt carca-parilla, vel radix Chinæ. 2. Topica varia caustica, in primis *pulverem Joannis de Vigo* sive præcipitatum rubrum, quem ait Leonardo de Bertapallia notum fuisse.

III. Ad curationem tertiæ speciei fatetur *Cap.* 11. & *seqq.* adhibendas esse inunctiones mercuriales, cum topicis aliis medicamentis. Multa itaque præfatus de natura, temperatura & usu Mercurii, tandem illitionis methodum explicat *Cap.* 19. Nempe 1. Jubet partes ante illitionem foveri calide decocto aromatico *florum rorismarini, chamæmeli, meliloti, foliorumque lauri, stœchados lavendulæ &c.* 2. Unguentum adhiberi *duos aut tres menses ante confectum, ut ipsius argenti vivi malitia aliquatenus corrigatur.* 3. Vetat eo inungi *ventriculum emunctoria, spinalem medullam, atque articulos.* 4. Censet ab illitione abstinendum esse, si quod symptoma accidat, ut animi *deliquium, vel alvi profluvium, sed facta aliqua interpolatione, & natura confortata, ad linitionem redeundum esse.* 5. Damnat quasi *infestissimum quorumdam Medicorum* usum, *qui diebus illitionis jam fluxis catharticum solutivum ægrotis extemplo exhibebant; hinc enim,* inquit ille, *materies morbi, quæ oris exspuitione præsertim evacuatur, pharmaco exhibito ad interiora retrahitur.* 6. Dicit, *præstare a linitionis initio ad finem usque exspuitionis, calamum vel annulum auri vel argenti ipsum ægrotum inter dentes retinere..... ut exhalationes argenti vivi aliquatenus venenosæ intra os minime retineantur sed foras evadant.*

IV. Ait demum *Cap.* 23. ad curandam quartam morbi speciem opus esse post universaliora remedia, Mercurii *unctionibus, suffitibus & vomitoriis;* Unctionibus quidem *fortioribus, quæ plus argenti vivi contineant;* suffitibus, qui *cinnabarim præcipitatumque* Mercurium recipiant; vomitoriis *cum cataputia minore ad ℈j. & pulvere Joannis de Vigo seu præcipitato rubro ad dosim gr.* iv. vel cum *Stibii seu antimonii optime præparati gr.* iv. *quod devoratum vomitionem & alvum ciendo miro modo prodesse* dicit; *sed*

quo

Digitized by Google

quo præsidio nonnisi in robustis habitudinibus vel atrabiliosa pituitosave temperatura utendum esse censet.

Tandem postrema Operis Capita *antidotarium* continent, *in quo*, ut ait Auctor, *varia medicamenta admodum huic morbo utilia atque experta inscribuntur*.

1575. AMEROSIUS PAREUS, Lavallensis Cenomanus, natus anno 1510 Chirurgiæ Lutetiæ operam dedit, artisque tyrocinia posuit in Nosocomio Parisiensi. Inde ab anno 1536. castra sequutus Chirurgiam rara felicitate & dexteritate mira exercuit. Chirurgus fuit quatuor Regum Galliarum, Henrici II. Francisci II. Caroli IX. & Henrici III.

Refertur a Mezerai, *Abbregè Chronologique ad an.* 1560. Pareum venisse apud aliquos in suspicionem veneni instillati in aurem Francisci II. quæ fistuloso ulcere male habebat, unde de medio sublatus ille fuerit. Sed liquet suspicionem & falsam & temerariam fuisse, quandoquidem Pareus primarii Chirurgi munere functus est apud Carolum IX. & Henricum III. Francisci II. fratres germanos.

Exstant Parei Opera Gallice primum edita *in fol.* Parisiis anno 1575. Latine dein a Jacobo Guillelmeau reddita & ibidem typis mandata anno 1582. Quarta editione Gallica, quæ prodiit anno 1585. Lutetiæ apud Gabrielem Buon Libri cotinentur viginti octo, quorum decimus nonus, in quo agitur *de Lue venerea*, complectitur Capita 40.

Ibi primum exposita morbi natura & ætiologia Capitibus quinque, novem sequentibus curationes generales singulatim explicat, *Primam*, quæ Guaiaci decocto; *Alteram*, quæ inunctionibus mercurialibus; *Tertiam*, quæ ceratis & emplastris; *Ultimam* demum, quæ suffumigiis obtinetur. Inde proponit sequentibus capitibus curationes particulares gonorrhœarum virulentarum; hypersarcosium sive caruncularum, quæ in urethra excrescunt; bubonum venereorum, exostosium, herpetum, surditatis &c. quæ a latente seminio venereo induci solent.

Ultro fatetur ipse Pareus in Præfatione huic Libro præfixa, se non modo sequutum esse methodum curatoriam luis venereæ jam ante propositam a Theodorico de Hery Chirurgo Parisiensi, cujus doctrinam laudat impense, & de quo supra ad annum 1552. sed integrum fere illius Tractatum a se descriptum esse, ut a quo, si ab ullo umquam alio, morborum venereorum ætiologia & therapeia accuratissime expositæ fuissent.

Decessit Pareus Lutetiæ anno (*a*) 1592. ætatis proinde 82.

(*a*) *Index funereus Chirurgorum Parisiensium*.

1577. 1581. LAURENTIUS JOUBERTUS, Valentinus apud Delphinates, natus die 16. Decembris anno 1529. ut ipse testatur *Liv. 4. des Erreus populaires, Chap.* 8. & non 1539. ut per errorem dicitur (*b*) a Petro Castellano, inter Philiatros nomen dedit in Monspeliensi Academia anno 1550. & Guillelmum Rondeletium Magistrum habuit. Ad Doctoris gradum

(*b*) *In Vitis Illustr. Medicorum.*

dum evectus est anno 1558. Docendi munus ibidem adiit circa annum 1559. Cancellarius post obitum Antonii Saportæ electus est anno 1574. Obiit anno 1582. ætatis 53. Lumbariis, non quidem Convenatium, ut (*a*) vulgo dicitur, quæ *Lombez*, sed Albigensium, quæ *Lombers* dicuntur, qua de re vide Petrum Borellum, *Antiquitez de la Ville de Castres, Liv.* 2. *Chap.* 21. De eo multa in Historia Facultatis Medicæ Monspessulanæ.

(*a*) Teissier, *Eloges des Hommes Savans*.

Circiter anno 1577 (*b*) *in Schola Monspeliensi publice dictavit magno cum Medicinæ studiosorum applausu*, Tractatum *de Vairola magna sive Crassa Gallis dicta*, qui anno 1581. a Marco de la Croix, Segusiano, Doctore Medico Monspeliensi & Jouberti discipulo editus est. Hoc Opus imperfectum est, deestque Liber secundus *de curatione Vairolæ magnæ*. Liber qui superest *Capita sex* complectitur, quibus de nomine, causis, cantagione & signis luis venereæ, tam vulgaria ac ordine tam vulgari exponuntur, ut Liber ille Jouberti nomine parum dignus esse videatur.

[*b*] In Epistola nuncupatoria Marci de la Croix.

I. Asserit *Cap.* 3. *luem hanc ex India primum ad nos venisse, Lusitanis, qui illuc patrum nostrorum memoria primi navigarunt, communicatam*. Sed fallitur dum Lusitanis acceptum refert, quod ad Hispanos vere pertinet.

II. Gravius *ibidem* hallucinatur dum putat luem veneream sobolem esse *Vairolæ parvæ* [variolarum] *quæ apud Indos in cælo fervidiore sævior sit nostra vulgari;* unde *cum Lusitani forte ab Indicis mulieribus eo morbo nuper defunctis vel mox ægrotaturis non abstinuissent, gravissimum inde malum istud reportarunt*. Contra enim liquet certissimis testimoniis ab Europæis variolas in Indiam utramque invectas fuisse, ubi prius ignorabantur.

III. Rectius videtur sentire, dum *ibidem* præsagit *Vairolam hanc magnam seu grossam* (*ut loquuntur Galli*) *ab Indis acceptam, finem aliquando habituram esse, Deo volente, etsi contradicat Fernelius, quum per varia corpora transitu facto exoticus affectus jam multo mitior evaserit, ut tandem inclinans & consenescens simplicis scabiei* (*quæ similiter est contagiosa*) *speciem sit adepturus;* quæ eadem totidem fere verbis jam ante dixerat *De Erroribus popularibus Lib.* 2. *Cap.* 12.

JULIUS PALMARIUS, Constantiensis Normannus, discipulus Joannis Fernelii, quocum se decennium familiarissime vixisse [*a*] testatur, Doctor Medicus Facultatis Parisiensis, scripsit *Libros septem de Morbis contagiosis*, non sine ingenii & doctrinæ laude; quorum Primo & Secundo, *de Lue venerea*; Tertio, *de Hydrargyro*; Quarto, *de Elephantiasi*; Quinto *de Hydrophobia;* Sexto Septimoque, *de Febre pestilenti*. Primum editi sunt Lutetiæ Parisiorum anno 1578.

(*c*) *In Præfat. præfixa libris de lue venerea.*

In tribus illis Libris, quibus agitur de lue venerea, multa exstant egregia de natura, causa, origine morbi; methodisque curatoriis, 1. Usu Guaiaci, Salsæ-parillæ, Chinæ; 2. Suffumigiis; 3. Inunctionibus, &

4. Præ-

Digitized by Google

4. Præparatis mercurialibus, quæ ipse vel invitus cogitur laudare. Cæteroquin Fernelii Præceptoris sui vestigiis insistens in eo fere totus est, ut elevet Mercurii & Mercurialium utilitatem, querum usum *crudelem* (a) *periculosam, ac nihilominus inconstantem & prorsus incertum* esse ait, cum e contra curatio luis venereæ, quæ per Guaiacum & Alexipharmacum fit, (b) *certissima, tutissima ac facillima sit*. Alexipharmacum autem sive Amuletum vocat opiatam, quam ipse concinnabat ex famosa utraque Fernelii opiata, *majore* nempe & *minore*, quarum ope Fernelius ab hydrargyri usu alienissimus olim ausus est perfectam luis venereæ curationem polliceri sine Mercurio, sed quarum inefficacia jam pridem ita explorata fuit, ut dudum a nemine adhibeantur.

(a) Lib. 2. De lue venerea cap. 4.
(b) Ibid.

Videtur quidem paulo rectius sentire de Mercurii usu (*Lib. de Hydrargyro, Cap. 7. & ultimo*) ubi proponit *novam ac securam luis venereæ per hydrargyrum & alexipharmacum curationem*. At vero suæ opinionis nimium retinens hoc ipsum Caput concludit asserendo *curationem, quæ per Guaiacum & amuletum fit, breviorem, tutiorem ac faciliorem existere; quæ vero per argentum vivum, longiorem, periculosiorem & difficiliorem; ideoque consultius semper esse, si per ægri facultates licuerit, illo potius quam hoc modo curari*.

In hoc tamen Palmarium laude dignum censemus, quod ingenue & vere proponat, quæcumque ad luis venereæ curationem efficacissima credit. Sane ipse sancte omnibus pollicetur in Præfatione *nullum a se remedium adscribi ac commendari, cujus ipse ante annos viginti in ægris multis periculum non fecerit; nihilque se polliceri, quod re & eventis non comprobetur, si quis descripta remedio laborantium corporum naturis prudenter accommodet*.

Id adnotatione dignum videtur, nempe juxta Palmarium. I. Inunctiones mercuriales (c) „ Duobus tribusve diluculis repetendas esse, deinde „ quatriduum saltem ab inunctione supersedendum, ne ea quotidie mane „ repetita, maxima humorum fusio ac partium colliquatio sequatur, quæ „ sputationem aut alvi tormina non facile cohibenda, forte etiam repen- „ tinam mortem accersat.

(c) Lib. de hydrargyro, c. 7.

II. „ In ipso vero tridui vel quatridui intervallo convenire alternis di- „ luculis simplici decocto Guaiaci sudores ciere; alternis alio decocto pur- „ gatorio alvum ducere, ut quidquid hydrargyrosis resolverit, vel in su- „ dores digeratur, vel in alvum id depulsum expurgetur.

III. „ Qui facile in sputationem prolapsuri putantur, per biduum tan- „ tum inungendos esse; dein facto quatridui intervallo ad unctionem re- „ mitti debere, ne continuata unctione in molestissimam illam sputatio- „ nem præcipites ruant.

IV. „ Itaque eo modo inunctionem, sudorum profusionem & purgatio- „ nem per alvum vicissim iteratas continuandas esse, dum morbus radici- „ tus abactus sit. „

JOAN-

Digitized by Google

JOANNES SCHENCKIUS A GRAFFENBERG., Friburgensis apud Brisgoios, natus [b] anno 1530. & Doctoratus gradum Tubingæ adeptus anno 1554. Medicinam feliciſſime exercuit Friburgi in Brisgavia, ubi mortuus est anno 1598. ætatis 68. relicto filio Johanne Georgio Schenkio Bibliothecæ Medicæ Auctore. 1580. (a) Merclinus, *in Linden. renovato.*

Observationum Medicorum & Chirurgicarum, rararum, novarum, admirabilium & monstrosarum Libri VII. ab Auctore conscripti circa annum 1580. & paulo post Friburgi Brisgaviæ ab ipso editi *in* 8. post ejus mortem denuo excusi sunt Francofurti anno 1600. studio Joannis Georgii Schenckii ejus filii.

In hoc Opere sive hac Observationum Collectione, Lib. VII. *quo agitur de febribus, morbis epidemicis, pestilentibus & contagiosis*, Schenckius exscripsit ex variis Auctoribus, quos apposito nomine laudat, Observationes 36. *de Morbo Gallico;* quarum multæ quidem utiles & indubiæ sunt; nonnullæ vero pejoris notæ, quæ merito dubiæ, imo falsæ videntur.

JOANNES CRATO A CRAFFTHEIM, Uratislaviensis Silesius, natus (a) anno 1519. per sexennium VVittebergæ sub Martino Luthero Theologiæ operam dedit. Inde ad Medicinæ studium conversus, Doctoris gradum Lipsiæ assecutus est. Medicinam fecit Uratislaviæ & Augustæ Vindelicorum; unde Vindobonam evocatus Archiatrus fuit per annos 26. trium Imperatorum Ferdinandi I. Maximiliani II. cui ipse facie similis erat, & Rodolphi II. Obiit Uratislaviæ anno 1585. ætatis suæ 66. 1580. (b) Merclinus, *in Linden. renovato.* Et Melchior Adamus, *in Vit. Medicor. Germanor.*

De Morbo Gallico Commentarius, studio & opera Laurentii Scholzii, Silesii, in lucem editus Francofurti 1594. *in* 8.

JOANNES ZECCHIUS, Bononiensis, natus anno 1533. in Gymnasio Bononiensi primus Professor Theoricus, florebat anno 1596. Medicus intimus fuit (b) tum Sixti V. tum Clementis VIII. summorum Pontificum. Patruelem habuit Hieronymum Bovium Episcopum Camerti, qui fuit Legatus summi Pontificis ad Poloniarum Regem, ut patet ex *Epistola nuncupatoria* Scipionis ex Mercuriis, Romani Medici, ad Stephanum Battorum Poloniæ Regem, præfixa Tomo primo Operum Joannis Zecchii Bononiæ edito in 4. anno 1586. Obiit Joannes Zecchius anno 1601. (c) ætatis suæ 68. 1586. (c) Mandosius, *in viris Medicor. Pontificor.*

Prostat autem ad calcem Tomi primi *Liber Joannis Zecchii De Morbo Gallico, a Scipione Mercurio, Romano Philosopho & Medico exceptus, & in Capita divisus, cum additis ejusdem Mercurii Scholiis.* (e) Mangetus, *in Bibliothec. Medic.*

In illo Tractatu, qui *Capita* 34. continet, differitur de Morbis venereis in genere & in particulari, circa quos eadem proferuntur quæ in Auctoribus illius ævi passim leguntur.

I. Indicat Auctor *Cap.* 1. luem veneream *Scabiem Hispanicam* dictam fuisse, *quoniam duce Christophoro Columbo ex Indiis Hispani eam detulerint.*

 Affe-

Asserit autem *Cap.* 4. *cœpisse anno* 1494. *sub Carolo octavo Francorum Rege Regnum Neapolitanum invadente, sedenteque Alexandro VI. Pontifice maximo*.

II. Proponit *Cap. 6. & seqq.* signa diagnostica & prognostica Morbi Gallici incipientis, confirmati, inveterati; ac deinde ad Luis venereæ terapeiam progressus primas defert decoctis sudorificis Guaiaci, Chinæ, Salsæ-parillæ, quorum præparandorum methodum multis explicat *Cap.* 13. *& seqq.*

III. *Quoniam tamen Morbus Gallicus adeo contumax est, ut dictis medicamentis seu decoctis nullo pacto cedat*, fatetur *Cap.* 18. *aliqua ab Empiricis adinventa fuisse præsidia, quæ tuta admodum licet non sint, correcta tamen & methodo quadam tradita feliciter succedunt .... Inter quæ primum locum suffitus sive suffumigium obtinet*. Cæterum admittit *ibidem suffumigia duorum generum*; *alia ex materia benigna*, quæ thus, loen, myrrham, cinnamomum, nucem Moschatum, lignum aloes, styracem, succinum &c. at vero Mercurium nullum; *Alia vero ex venenosa*, quæ non modo cinnabarim & præcipitatum Mercurium, sed etiam auripigmentum sive Græcorum, sandarcham recipiunt.

IV. Addit *Cap.* 20. *superesse modo duo efficacissima præsidia etiam ex hydrargyrio confecta, sed admodum periculosa .... Inunctionem ex argento vivo, & usum Præcipitati per os; .... Inunctio administrari debet* juxta illum, *tribus diebus continuis, & interpositis aliis tribus diebus repetatur denuo, quousque novem vicibus inungatur æger .... Usus vero Præcipitati per os assumpti a quibusdam summis laudibus extollitur in eradicando Morbo Gallico. Sed cum hoc medicamentum sit valde venenosum, & inter alia incommoda venas thoracis vel pulmonum frequenter disrumpat, nequaquam illud probat, imo ab ejus usu summopere dissuadet quoscunque.*

Porro de Editore duo notari velim. 1. Ab illo asseri *in Scholio ad Cap.* 4. *Morbum Gallicum suo tempore in manifesta declinatione positum esse*. 1. Nomen *Gallicum* ab eo unica Iscriptum fuisse toto Libello, ut ipse monet in Præfatione; sed egregiam rationem mirare! Nempe ut inter hoc nomen *Gallicum* & adjectivum *Gallicum* discrimen statueretur, *propterea quod*, ut ipse ait, *lues venerea imperite a Gallis denominationem traxerit, nec magis in Gallos sæviat, quam in Hispanos & Italos*..

(a) Id refert Mercurialis ipse *in Epist. nuncup. ad Maximilianum II. præfixa editioni Librorum de Arte Gymnastica.*

HIERONYMUS MERCURIALIS, Foroliviensis, natus anno
1587. 1530. Jam ab anno 1562. (a) *Romæ Medicum agebat* Alexandri Farnesii Cardinalis, qui filius erat Petri Ludovici Farnesii, Ducis Parmensis, nepósque Pauli III. summi Pontificis; (b) *quousque Senatus Veneti Decreto anno* 1569. *munus ei delatum est, ut in Academia Patavina principem interpretandæ Medicinæ practicæ locum obtineret*, quem Antonii Fracantiani obitus vacuum fecerat. Hunc Imperator Maximilianus II. ancipiti morbo impli-

(b) Castellanus, *in vitis illustrium Medicorum.*

Digitized by Google

implicitus * anno 1573. ob famæ celebritatem ad se accersivit. Redux eodem anno publicum Professoris munus in Patavino Gymnasio repetiit, donec anno 1587. in Bononiense, & anno 1599. e Bononiensi in Pisanum evocatus: est majoribus stipendiis. Forolivii in patria, in quam secesserat, obiit calculi dolore victus (*a*) anno 1604. vel (*b*) 1606. vel (*c*) 1607. ætatis proinde suæ 74. vel 76. vel 77.

Mercurialis Libri quatuor de Morbo Gallico.

Laudantur tum a Joanne Colle, Bellunensi, *Cosmitoris Medicæi Lib.* 2. ubi *de Chynæ radice*, tum a Zacuto Lusitano *de Medic. Princip. Historia*, *Lib.* 1. *Quæstione* 43. de quo tamen Opere mentio nulla est apud Bibliographos; si unum Joannem Georgium Schenckium excipias, qui in *Bibliotheca Medica*, inter cætera Mercurialis Opera, Tractatum *De Morbo Gallico* videtur recensere.

(*a*) Thuanus, *in Histor. sui temporis ad anno* 1604.
(*b*) Georg. Abrahamus Merklinus, *in Lindenio renov.*

LUCAS GHINUS, Bononiensis. 1589.

Morbi Neapolitani curandi ratio perbrevis. Spiræ Nemetum, *anno* 1589. *in* 8.

Ghinus in hac perbrevi Dissertatione, *omnissis quæ de appellatione hujus morbi ejusque origine scribunt Auctores, rem ipsam aggreditur. Et primum Morbi Neapolitani naturam seu essentiam explicat, deinde caussas, postea signa, denique curationem.*

(*c*) Nicolaus Comnenus Papadop, *in Histor. Gymnasii Patavini*

Multus, imo vero nimius est in tradenda morbi curatione methodica, ad quam proponit remediorum farraginem; quæ singula, ut nullius prorsus utilitatis, jam pridem obsoleta sunt. Fatetur ipse, *si his decenter peractis, æger nondum sanitati fuerit restitutus, ad fortiora remedia confugiendum esse, qualia varia a Medicis sunt excogitata & experientia comprobata... Novo*, inquit, *& in doloroso morbo smilacis asperæ decoctum competere experientia constat..... Similiter & radicis Chinæ decoctum .... In morbo verò antiquato, Guaiaci decocto utendum esse censet, propter majorem ipsius caliditatem, qua calor hepatis jam exolutus indiget, & qua in crassis humoribus incidendis & abstergendis opus est .... At si morbus intensissimos dolores copulatos habeat, inungendus erit æger argento vivo: Nam nihil æque ac tam cito*, ait ille, *dolores mitigat; quibus mitigatis, deinceps aliquo prædictorum auxilio erit curandus æger.*

Circa inunctionem usum præcipit 1. Ut æger *inungatur Luna decrescente, ut scilicet minor fiat affluxus humorum ad os;* quasi vero Lunæ influxus, qui tot aliis rebus præesse creditur, salivationem quoque regeret .... 2. *Ut quotidie quidem semel inungatur, si vires constent; alioqui* per intervalla, *permittendo ut æger identidem quiescat, & rursus inungatur, idque tandiu donec*

* Non vero anno 1583. ut referunt Castellanus *in vitis Medicorum*, & Comnenus Papadop *in Histor. Gymnasii Patavini*: Siquidem constat omnium Historicorum testimonio Maximilianum II. Imperatorem die 12. Octobr. anni 1576. decessisse.

symptomata cessent .... 3. Ut alvus ; si non respondeat, clystere cluatur, aut æger hora dimidia ante cœnam ℥ ij. florum cassiæ assumat ; Ea enim materias acres a faucibus avertit .... Talibus inunctionibus curari credit *non solum Gallicum, sed multos alios morbos difficiles*, si opportunus earum sit usus.*

Demum juxta Ghinum *suffitus* mercuriales *longe efficaciores sunt inunctionibus, ideoque difficillimo & inveterato admodum morbo, talique qui aliis præsidiis non cedit, competunt: Minime tamen, si æger sit biliosus, aut resolubilis, aut ex Morbo Gallico tabidus, aut asthmaticus, aut si virtus sit debilis.*

1599. HIERONYMUS CAPIVACCIUS *seu* CAPO DI VACCA, *seu* (*a*) CAPITAURUS, Patavinus, *Medicinam* (*b*) *practicam Patavii docere cœpit anno* 1552. *Anno vero* 1561. *ad Medicinam theoricam extraordinariam secundo loco traductus est. Anno* 1587. *a Magno Etruriæ Duce Francisco Medicæo per litteras invitatus ad principem in Gymnasio Pisano locum Medicinæ practicæ interpretandæ maximo proposito præmio*, annuere recusavit. *Mortuus est anno* 1589. *Ingentes divitias arte sua consecutus erat, adeo ut cum magnificentissimas ædes extruxisset, insana substructione montes quoque muro circumdederit.*

Habitus est summus artifex Morbi Gallici curandi, ita ut ipse (*c*) *citra jactantiam dicat, se lucratum fuisse ultra octodecim millia coronatorum ex hoc morbo.* Creditus (*d*) est in curationibus ejusmodi arcano aliquo uti. Verum hoc ipse constanter inficiatus, Polono cuidam discipulo suo ut arcanum ipsum sibi proderet impense roganti respondit: *Lege methodum meam & habebis mea secreta.*

Hieronymi Capivacii Academiæ Patavinæ Professoris ordinarii de Lue Venerea Acroases opera Philippi Schopfii editæ Spiræ Nemetum in* 8. 1590.

* Auctor in illo Tractatu de morbis Venereis sigillatim differit sed eo ordine & eo rerum delectu quem in erudito Viro vix probes. Circa Theoriam inutilia multa tractat, ex Peripateticorum commentis: Circa Therapeiam vero remedia quidem multa, sed parum probata, nec cum recta methodo curatoria satis convenientia congerit.

I. Capivaccius parum satagit primæ originis Luis Venereæ ; „ Neque „ est, *inquit*, ut quis ita furiose perscrutetur, quisnam primus auctor „ fuerit illius primæ luis, quia dubio procul nova est hæc materia. „ Hæc causa quomodocumque fuerit genita, perinde esset ac si quis „ quæreret quodnam prius genitum esset, ovum an gallina.

II. Distinguit Luem veneream in hæreditariam & adventitiam. Hæreditaria potest a patre vel a matre produci. Credit vero adventitiam contrahi *concubitu, lactatione, suctione lactis, osculo & dormitione cum infectis, si linteamina sint sordida sudore vel sanie.*

III. Quadruplicem admittit curatoriam methodum 1. Usu decoctorum

(*a*) Israel Spachius, *in nomenclatura Scriptorum Medicorum.*

(*b*) Petr. Castellanus, *in vitis illustrium Medicorum.*

(*c*) *In fine section.* 3. *Lib.* 5. *methodi Pract. Medicin.*

(*d*) *In Historia Gymnasii Patavini Tom. I.*

rum Guaiaci, Chinæ, Sarsæ-parillæ, Sassafras. 2. Inunctionibus mercurialibus. 3. Suffumigiis. 4. Ope Antimonii.

IV. Multis quidem describit & modum & tempus exhibendi decocta sudorifica; sed in quibus tamen ne lato quidem ungue discedit a vulgari methodo. Hanc curatoriam methodum cæteris credit præferendam esse, ceu minus periculosam.

V. Fatur tamen *hydrargyrum efficacius esse ad debellandam luem veneream*; ideoque *quotiescumque lues venerea ad summum est contumax, & corporis conditio seu virtus permittit, non improbat si quis hydrargyro utatur*. Cæterum Auctor est ut inunctio mercurialis *fiat fricando Chirothecis, non nudis manibus, a partibus inferioribus ad superiores, non a superioribus ad inferiores, ut vis unguenti per poros melius ingrediatur*..... & ut non repetatur *ultra septem vices, quia si æger non exspuit in septem vicibus, nulla spes*.

VI. Circa usum suffumigiorum asserit *tutius esse & minus periculosum uti inunctione*, quam suffumigio: *Nam*, inquit ille, *suffumigium petit partes spiritales. Si tamen patiens sit robustus secundum thoracem & pulmonem, credit licere ad suffumigium etiam ascendere, ea ratione quia suffumigium*, ut putat, *efficacius est inunctione*.

VII. *Quod Antimonium*, ait *hoc in se habere, ut vehementer solvat per vomitum & secessum; sed quantum ipse experientia potuit colligere ac deprehendere, rarissime luem superare*; ita ut Auctoris *ea sit sententia in lue venerea desistendum esse ab Antimonio, & in reliquis fidendum*.

Cæterum Tractatus illius summa prostat in sectione posteriore *Lib.* 5. *Methodi Practicæ Medicinæ* Hieronymi Capivaccii, quæ primum edita est a Joanne Hartmanno Beyero, Francofurti, anno 1594.

FELICIANUS BETERA, Brixianus. 1591.

De cunctis humani corporis affectibus: Magna scilicet & deleteria qualitate. De febribus malignis & pestilentibus, De Morbo Gallico, Venefico, Malignitate, Feritate, Cacurgia, Veneno, Corruptione, Putredine; Fermentatione. De putredinis pestilentis forma, morbisque fulminantibus, & vulgaribus pro tertii Libri Aphorismorum ordine præsagiendis, desumpta occasione ex Peste Brixiana anni 1577. *exactissima Tractatio, quæ in duodecim Libris resolvitur. Ubi tota fere ars Medica ad summum causarum, signorum, curationumque maximo cum ejusdem quotidiniano fructu, per divinum veluti quoddam sublimata est.* Brixiæ 1591. *in fol.*

PETRUS FORESTUS, Alcmarianus, natus (a) anno 1522. Doctoralem Lauream Bononiæ adeptus est. Parisiis, Pythureis, Alcmariæ, Delphis Medicinam fecit. Anno 1575. Lugduni Batavorum in Academia primum condita Medicinam profiteri cœpit. Mortuus est Alcmariæ anno 1597. ætatis suæ 75. 1596.

(a) Joan. Meursius *in Athen. Batav. Lib.* 2.

Observationum & Curationum Medicinalium & Chirurgicarum Libri XXXII. qui singuli diversis annis successice excusi sunt Lugduni Batavorum *in* 8. ab anno 1591. ad annum usque 1606,

Liber ultimus, excusus anno 1606. Observationes continet XXVI. de Lue venerea, cum Scholiis pro ea ætate nequaquam inficetis. Observationes videntur institutæ ab anno 1548. ad annum 1570. Ad curationem nullo discrimine adhibentur inunctiones mercuriales; decocta ligni Guaiaci, Salsæ-parillæ, Radicis Chynæ; quæ eo tempore usu perinde vigebant.

1596. VVILHELMUS CLOVVES, Anglus, Chirurgus Regius, scripsit Anglice anno 1596. & omnium Anglorum, quos noverim, primus Tractatum de Lue venerea cum Inscriptione sequente.

A Brief and necessary Treatise touching the cure of the disease novv usual ly called Lues venerea, qui tertium Londini edebatur anno 1637. *in* 4.

Ibi Auctor ille *Capitibus* 13. differit de origine, contagione, signis Luis venereæ, sed brevi; multo fusius vero de curatione, quam ait obtineri posse quadruplici via. 1. Suffumigiis. 2. Unctionibus mercurialibus. 3. Decoctis sudorificis. 4. Præparatis mercurialibus interne adhibitis, inter quæ laudat Turpethum minerale. & Mercurjum quemdam, quem diaphoreticum dicit, & cujus processum ipse refert.

Notatu dignnm videtur hunc Chirurgum ægrotantibus Auctorem esse in singulis fere Tractatus Capitibus, ut peritos Medicos de morbis venereis consulant, si quis nodus inciderit difficilior; quam modestiam in plerisque Chirurgis nunc merito requiras.

1596. AURELIUS MINADOUS, Rhodiginus, patrem habuit Joannem Baptistam, Philosophum & Medicum præstantissimum; fratrem vero Joannem Thomam Minadoum, qui apud Ducem Mantuæ Medici officio functus aliquot annos, postea anno 1596. primarius fuit Medicinæ Professor in Academia Patavina.

Aurelius Medicinæ studuit Patavii, ubi Hieronymo Capivaccio Professore usus est, ut ipse (a) testatur. Deinde Medicinam Venetiis fecit, ac ibi edidit *Tractatum de Virulentia venerea anno* 1596. *in* 4. ad Laurentium Priolum S. R. E. Cardinalem & Patriarcam Venetiarum scriptum, & *Capitibus* 47. comprehensum.

(a) *Cap.* 43. *Libri sui de virulentia venerea.*

Primis 29. *Capitibus* & ad nauseam disserit de definitione luis venereæ, ac expendit sigillatim refutatque definitiones ab aliis propositas.

Incipit in morbi originem inquirere *Capite* 30. censetque „ ortum hu„ jus virulentiæ fuisse ex corruptione diversorum seminum in utero im„ pudicarum mulierum adjuvante sorditie, per quas fœminas solum Indi„ cas

cas *intelligit*. Illæ enim mediantibus cœlo, aere, aquis & locis illis ex „ peculiari victus forma & actionum suarum sordida atque impura materie contrahunt, vel rectius sibi adgenerant hoc venenum, quod deinde ad nos delatum est tempore Columbi, & mediantibus exercitibus „ Hispanis & Gallis per contagium serpsit. „

Expositis in sequentibus Capitibus contagionis viis; ac differentiis signisque diagnosticis & prognosticis luis venereæ, ad curationem progreditur, circa quam

I. „ *Asserit* (*a*) Experimento probatum esse fonticulorum usum Gallica lue vexatis opportunissimum esse..... Unde fere neminem reperire licet ab hac lue detentum, qui cauteria maximo beneficio & juvamento expertus non fuerit..... Tamen pro comperto haberi non „ tantum posse cauteria, ut ipsa sola valeant integre corpora infecta ab „ omni labe expurgare, nisi pariter tantum præsidium aut præcesserint, „ aut concomitentur, aut etiam subsequentur idoneæ Antidotum administrationes. „ (*a*) Cap. 38.

II. *Statuit* [*b*] rationem curandi per suffumigia omnino debilem & „ inefficacem ac prorsus vanam esse, cum morbum integre demoliri & „ vincere pollicentur; sed in uno casu maxime probari .... cum nimirum alicujus partis suffumigabilis dolores lenire decrevimus, cujus „ utilitatis exempla multa ipse vidit. „ (*b*) Cap. 40.

III. Damnat (*c*) externum hydrargyri usum, quo *observavit ipse non paucos pejora symptomata expertos esse ...... & ita exagitatos, ut ferme numquam priorem corporis statum, nedum integrum sanitatis habitum, recuperaverint* .... Neque internum hydrargyri usum magis probat; licet enim *ipse periculum nunquam fecerit*, testatur a se *visos fuisse nonnullos, qui licet per multos dies devoraverint quosdam bolos*, qui argentum vivum receperant, ... *nec sanati ab ipsa lue, nec in meliorem statum permutati fuerunt*. (*c*) Cap. 41.

IV. Universam [*d*] morbi curationem a sudatione expectandam esse credit, quam movet ope æstuarii & decoctorum sudorificorum ex Guaiaco, quod *Regem*; salsa-parilla, quam *Reginam* (*e*) dicit; ex China & ex sassafras, vel ut ille scribit, *Saxifras* &c. quorum administrandorum methodum multis describit *Capp*. 43. & 44. [*d*] Cap. 42. (*e*) Cap. 41.

V. Inter (*f*) Antidota luis venereæ recenset *Theriacam Andromachi*, *confectionem Cyphoidem ejusdem* a Galeno descriptam *Lib.* 8 *De compositione Medicamentorum secundum locos. Cap.* 7. *Uvas passas*, *bepar lupi*, *mechoacbanum*, & alia hujus generis, quæ tanquam plane inefficacia dudum ab omnibus explosa sunt. (*f*) Capp. 43. & 44.

VI. Mirari subit probandum suscipi a Minadoo (*g*) *Gallicum Morbum non esse Chimericum aut fictitium sed verum atque realem.* Aderant (*g*) Cap. 47.

 nempe

nempe ejus ætate, qui objicerent hanc luis venereæ opinionem inventam esse a Medicis, qui *lucri cupidi aut ægritudinis ignari* antiquo, sed male cognito Morbo Gallico nomen imponerent, ut tegerent ignorantiam vel pecuniam ab ægris extorquerent. Et quidem facile crediderim olim non defuisse Medicos, qui luem veneream satis temere aliquando causarentur quasi fomitem morborum difficiliorum quorum causa latebat, quamquam a lue venerea non dependerent, qua sane culpa nec ætas nostra satis vacat. Sed hæc qualicumque supponantur, non opinionem de luis venereæ existentia, sed Medicorum quorundam fidem elevant.

1597 HERCULES SAXONIA, Patavinus, natus anno 1551. (*a*) patrem habuit Ludovicum, avum Hieronymum, & patruum Victorem Medicos aut artis medicæ Professores eximios. Doctor in patria renunciatus Medicinam per annum publice docuit; sed (*b*) *professione*, qua fungebatur, *Senatus Veneti Decreto sublata*, *Venetias se recepit*, *ibique Medicinam factitando ad summam famæ gloriam grassatus est. Per hæc absumptis octo annis*, *successor Hieronymo Capivaccio designatur anno* 1590. in Academia Patavina. Anno 1573. Hieronymum quidem Mercurialem, quem Maximilianus II. Imperator ancipiti morbo implicitus ad se accersebat, in Germaniam comitatus est; sed in errore versantur (*c*) qui Saxoniam ipsum a Maximiliano accitum fuisse narrant; cum enim tunc annum vix attigisset vicesimum secundum, nondum eam adipisci potuerat famam, quæ Maximiliano sui desiderium moveret. Decessit Saxonia anno 1607. ætatis 56.

(a) Petrus Castellanus, *in vitis illustrium Medicorum.*

(*b*) *Ibid.*

(*c*) Ut Merklinus, *in Linden. renov.*

Luis venereæ perfectissimus Tractatus ex ore Herculis Saxoniæ, Patavini, Medici clarissimi, in Academia Patavina ordinario loco Professoris exceptus &c. & luci datus opera Andreghetti Andreghettii Medici & Philosophi Patavini. Patavii in 4. 1597.

Quæcumque ad luem veneream pertinent, in illo Tractatu *Capitibus* 41. enucleate explicantur, ut ferebat temporum illorum ratio.

I. Censet *Cap.* 2. primam morbi originem non repetendam esse *ab influxu syderum*, *aut Saturni*, *Martis & Veneris conjunctione*, *sed ab Indicarum congressu mulierum*, *quæ ex Indiis primum in Hispaniam*, *mox Neapolim navigarunt*, *& Caroli VIII. Gallorum Regis exercitum infecerunt.* In hoc tamen videtur errare, cum mulieres nullas ab Indiis in Hispaniam devectas esse noverim.

II. Contagionem admittit multiplicem *Cap.* 2. nempe *usu veneris*, *lactatione*, *simplici vulvæ fricatione*, *profuso osculo ex muliere circa oris partes laborante*, *dormitione in stragulis vel linteaminibus venefico hoc sudore repletis.* Cæterum subdubitat an lues contagiosa esse possit 1. *Dormitione*

cum

Digitized by Google

cum infecto, absque ullo contactu, si linteamina munda fuerint. 2. *Usu eorumdem poculorum, & accubitu ad eamdem mensam, ut voluit Rondeletius.* 3. Obstetricationis ministerio, *ut existimavit Fernelius*. Jure quidem de duobus primis, at de tertio contagionis modo ambigit immerito.

III. Statuit *Cap.* 5. luem veneream *suo tempore multo saeviorem esse quam ab initio: Nam*, pergit ille, *tria tantum observarunt priores Medici, qui de hac lue scripserunt, Aquilanus, Leonicenus, Natalis Montesaurus &c. Affectus scilicet cutaneos sub forma impetiginis & pustularum, Dolores & Tumores contingere. Paucis post annis alia quinque his tribus connexa sunt, defluvium capillorum, unguium, dentium, oculorum; & gonorrhœa ... Hoc tempore lues venerea est omnium malorum principium, ut ideo potius innumeræ quam innumerabiles sint differentiæ.* Sed de his vid. supra *Lib.* 1. *Capp.* 12. *&* 13. ex quibus liquet luem veneream, etsi paucioribus symptomatis forsan stiparetur, initio crudeliorem fuisse quam aliquanto post intervallo.

IV. Tres admittit methodos curatorias, nempe *Unam* usu decoctorum sudorificorum ex Guajaco, China & Salsa-parilla; *Alteram* inunctione mercuriali; *Tertiam* ope suffumigiorum. Quamvis ad usum decoctorum plurimum propendeat, fatetur tamen *Cap.* 39. *affectus venereos esse usque adeo contumaces, qui decocto ligni Indici usque ad dies etiam quinquaginta semel, bis, & ter rite administrato numquam cessarunt, in deterius lapsi sunt .... In his* credit *satius esse medicamento uti alioquin periculoso, quam insanabile malum relinquere.* Porro Mercurii usum tam parum periculosum esse putat, ut ibidem *Leonardi Botalli lubens sequatur consilium*, statuatque cum eodem, *pueros ac mulieres blando linimento inungi posse*, addatque *se hac æstate mense Julio mulierem inunxisse, quæ integre est curata*, Videtur tamen Auctor ille credidisse *hydrargyrum non esse luis Alexipharmacum, sed copiam tantum humorum viscidorum expurgare; quibus expurgatis, Alexipharmacum prompte & fortiter operatur.*

V. Usum præparatorum Mercurialium interne exhibendorum parum probat, excepto præcipitato quodam rubro cum auro, cujus processum ipse explicat, cujus processum jam ante ab Antonio *Gallo Cap.* 2. & Gabriele Fallopio *Cap.* 79. explicatum fuisse fatetur; cujus processus, sed in nonnullis emendatus, nunc nullibi non prostat.

VI. Observationes duas refert *Cap.* 37. *de gonorrhœa*, certe falsas; Usque adeo de Medicis etiam verum est, quod de Philosophis Cicero olim dixit; *nihil scilicet tam absurde dictum, quod a Philosophorum quodam dictum non sit. Sciendum est*, inquit Saxonia, *quod habui a quibusdam expertis Venetis. Dicunt se a gonorrhœa statim curatos usu veneris cum muliere Æthiope. Experimentum est verum ..... Hæc quoque scio, si tamen litteris* con-

consignare licet, antiqua gonorrhœa plures fuisse liberatos, qui cum uxore virgine rem habuerunt; sed tunc mulier inficitur.

Cæterum Tractatus ille ab Andreghetto Andreghettio editus anno 1697. constituit Lib. 9. *Panthei Medicinæ Selecti Herculis Saxoniæ*, a Petro Uffenbachio ejus discipulo editi anno 1603. qui Liber totus est *de Lue venerea seu Morbo Gallico*.

1598. FRANCISCUS DE VILLALOBOS, Hispanus, „ Doctor (a) Medicus, Caroli Cæsaris Aulæ domesticus, ac Philippi Principis, scripsit patrio sermone, si D. Thomæ Tamajo fides habenda sit.„

Tratado de la Enfermedad de las Bubas, quem Salmanticæ prodiisse ait *in folio*, anno 1598. sed quem nec ipse usurpavi, nec ab ullis Bibliographis memorari memini.

(a) Nicol. Antonio, *in Bibliothec. Scriptor. Hispan.*

1599. EDITIO altera VENETA COLLECTIONIS LUISININÆ. Refert Petrus Bonnet Bourdelot, de quo supra pag. 454. in Annotationibus destinatis ad amplificandum Mercklini Opus *De Scriptis Medicis* & in Bibliotheca Regia exstantibus Collectionem Venetam posteriorem, quæ studio & opera Aloysii Luisini, Utinensis Medici, Venetiis prodierat annis 1566. & 1567. ex Officina Ziletti, ibidem iterum recusam fuisse anno 1599. apud Baretium, cum sequente inscriptione.

Aphrodisiacus sive de Lue venerea in duo volumina bipartitus, continens omnia quæcumque hactenus de hac re sunt ab omnibus Medicis conscripta, ubi de ligno Indico, Salsa-parillia, Radice Chinæ, Mercurio, cæterisque rebus omnibus ad hujus luis profligationem inventis diffusissime tractatio habetur, ab excellente Aloysio Luysino Utinensi Medico celeberrimo novissime collectus, in fol. 2. *volum. Venetiis, apud Baretium* 1559.

De hac altera Collectionis Luisininæ Editione intelligendus est procul dubio Vir clarissimus Hermannus Boerhaave, dum in Præfatione Editioni Lugduno-Batavæ ejusdem Operis præfixa, *de Editionibus Italicis* hujusce Collectionis verba facit plurali numero, unde manifeste arguitur Collectionem illam Luisininam in Italia semel atque iterum recusam fuisse.

DE

DE MORBIS VENEREIS.

LIBER SEXTUS.

Index Chronologicus Auctorum, qui de Lue venerea scripserunt ineunte seculo decimo septimo ad hanc usque diem, cum brevi plerumque Operum Analysi & Epicrisi.

ROGREDIMUR sensim ad nostra tempora, ideoque quæcumque ad Luem veneream spectant, longo rerum usu certiora fiunt, & ad Theoriam atque Therapejam, quales nunc vulgo receptæ sunt, paulatim comparari videntur.

I. Vix amplius ambigitur de prima morbi origine ex insulis Americanis, nisi fonsan apud illos quibus Medica morborum historia plane inaudita est, & qui anno ipso 1701. *censebant ante se neminem extitisse, qui venereorum morborum causas, differentias, signa, & curationem tradidisset.*

II. Una omnium confessio est morbum ex se & solo rerum non-naturalium vitio numquam generari, sed contagione tantum contrahi aut hæreditate venire: Quin imo, etsi constet a parentibus syphiliticis plures morbos a lue venerea degeneres jure quasi hæreditario in liberos manare, ut Strumas, Rachitidem, Tineam, Lichenes, Impetiginem &c. negant tamen Medicorum non pauci luem veneream legitimam ea ratione traduci unquam posse.

III. Liquet ipsa rei evidentia venenum, seu ut vulgo dicunt, virus venereum coagulatorium, corrosivum, phlogisticum esse, seu coagulandi, corro-

corrodendi & inflammandi facultate pollere, quod medicinæ morbo faciendæ sufficit. Quæcumque visum est superiore seculo Medicis Cartesianis, Gassendistis, Chemicis & Hypotheticis, quibus *quidlibet audendi semper fuit æqua potestas*, ultra comminisci de indole arsenicali, de acida aut salso-acida natura, de acuminata aut hispida figura primigeniarum molecularum illius veneni, hæc omnia dies jam pridem delevit: Quo exemplo moniti velim ut Medici tandem discant non tam causarum satagere, quæ plerumque inaccessæ sint, quam effectuum, qui sunt conspicui, & quos nosse Medicorum potissimum interest.

IV. Obsolevit sensim, ceu inefficax, hidrotica sive sudatoria luis venereæ curandæ therapeja ex decoctis lignorum Guaiaci & Sassafras, radicumque Chinæ & Sarsæ-parillæ; ac in locum successit omnium suffragio usus Mercurii, qui jam a cunctis habetur certissimum luis venereæ Rhizotomum & unicum alexicacum.

V. Rarius in dies usurpantur ac in desuetudinem paulatim abeunt præparata Mercurialia, non quod ea quæ nunc in honore habentur, nocua sint, sed quod omnia perinde vana & irrita frustra sint in curanda lue venerea, præsertim si confirmata fuerit. Quamobrem usu receptum est uti tantum illitionibus mercurialibus, quæ si legitime administrentur, neque ægrotorum, neque medentium spem unquam fallunt.

VI. Tandem abrogatis largioribus & quotidianis illitionibus, quæ si a periculo forte, ab infortunio saltem nunquam tutæ erant, jam solemne est, quod olim fuit in votis plerorumque Medicorum, unguentum mercuriale & parciore dosi & longiore intervallo ægris illinere, unde tutissima medendi ratio. Utinam liceat aliquando unguenti dosibus, & inunctionum intervallis ita modum adhibere, ut ea medendi methodus, non cæco casu, ut plerumque solet, sed certo consilio regatur, & cum jam tutissima sit, efficacissima quoque tandem fiat.

SECULUM DECIMUM SEPTIMUM.

1600. JOANNES SAPORTA, Monspeliensis, Antonii filius, in Academia Monspessulana professorium munus adiit anno 1597. In locum absentis Andreæ Laurentii Cancellarii Vicecancellarius electus est anno 1603. mortemque obiit anno 1605. Plura de illo in Historia Facultatis Medicæ Monspessulanæ.

Tractatus de Lue venerea ab Henrico Gras Doctore Medico Monspeliensi editus ad calcem Librorum Antonii Saportæ de Tumoribus præter naturam.

Brevis

Brevis ille Tractatus *Capita quindecim* complectitur, quorum primo statuit Auctor *luem ex India* * *Calicut in Europam fuisse advectam anno* 1494. .... *Carolo V. imperante* (ut ille, sed manifesto anachronismo credit) *Mox fœdo militum Gallorum & Italorum concubitu cum Scortis ab indis & Hispanis corruptis totam Galliam & Italiam pervasisse.... Prioribus annis immitem apud nos & feracissimam fuisse, nunc posteriorioribus hisce* [scilicet desinente sæculo decimo sexto] *faciliorem tolerantia & curatione evasisse*.

Explicatis in sequentibus Capitibus natura, caussis signisque morbi, ex legibus Peripateticæ & Galenicæ Theoriæ, qualis tunc temporis vigebat in Scholis, ad curationem demum accedit *Capite* 12. Præmittenda censet venæ sectionem, purgationem, alterantium usum multiplicem, quibus leviorem luem profligari posse putat. *Quod si lues altiores infixit radices tunc puris utendum esse alexipharmacis* censet... *Talia sunt Guaiacum, ejus cortex, Sarsa-parilla, Sassafras & Chinna*, quorum administrandorum methodum describit.

Verum si lues venerea, ut non raro contigit, tantæ sit activitatis, ut iis non superetur, experientia compertum est *ad usum hydrargyri* recurrendum esse ...... Ipse enim, inquit ille, *animadverti in praxi plurimos diuturniori tempore Guaiaci decocto frustra fuisse usos, qui statim hydrargyro fuere sanati. Quare ut gravia affert symptomata prave administratum, sic post universales purgationes .... plurimum mihi commendatur in lue venerea contumaci*.

Tribus autem modis administratur, in unctione, in suffumigio, & in pilulis. Duos primos sigillatim explicat, ut suo tempore solebant administrari. Circa tertium vero refert *frequentissimum apud Nostrates* (Monspelienses) *exhibendi hydrargyrum modum esse per os in pilulis, quæ ipsum vel præcipitatum recipiunt, quibus etiam aliqua purgantia miscentur. Quod consilium*, addit ille, *si methodice fiat, plurimum mihi probatur*.

Demum tribus postremis Capitibus agitur paucis *de Therapeia particulari symptomatum venereorum, de congrua sex rerum non-naturalium administratione in lue vererea, & de prophylaxi a lue venerea*. Sed in illis nec novum, nec singulare quidquam occurrit.

PETRUS DE TORREZ, Darocensis in Aragonia, Medicus fuit & Chirurgus Mariæ Austriacæ Imperatricis, scripsitque Hispanice sequentem Tractatum. 1600.

Libro, que trata de la enfermedad de las bubas. En Madrid. Anno 1600. *in* 4.

Auctor *Capitibus* 33. sigillatim agit de luis venereæ origine, differentiis, signis, ulcusculis venereis, phimosi & paraphimosi, porris, gonorrhœa, abscef-

* Ignarus ille Geographiæ Orientales Indias cum Occidentalibus turpi errore confundit.

abscessibus venereis, alopecia, gummatis, pustulis, doloribus venereis, ac demum de morbi curatione, ad quam proponit triplicem therapeiam, nempe unctiones mercuriales, suffumigia ex Mercurialibus præparatis, & usum decoctorum Guaiaci, Chinæ & Sarsæ-parillæ. Adjectum est ad Operis calcem Antidotarium, ubi proferuntur syrupi, apozemata, unguenta, emplastra, pulveres, conservæ & vina varia, quæ Auctoris ætate in usu habebantur in Hispania; sed quæ jam pridem obsoleta sunt.

Asserit autem inunctiones mercuriales cæteris methodis curatoriis plurimum præstare; singulo tantum die adhibendas esse, imo in debilibus non nisi tertio quoque die; demum dosim unguenti ad frictiones singulas adhibendi esse posse in robustioribus duarum vel trium unciarum, sed in debilioribus unius tantum unciæ cum semisse: circa quod advertatur velim, unguentis quæ ab illo ad hydrargyrosim proponuntur, aliis vix sextam, fortissimis quintam tantum Mercurii partem contineri; unde liquet quanta cum prudentia inunctiones ab illo adhibitæ fuerint.

1598. 1601. ALEXANDER MASSARIAS, Vicentinus, „ in (a) patria annos viginti quinque artem feliciter exercuit..... Anno 1578. Venetias se contulit, ubi spatio novem annorum tantum famæ consecutus est...... ut Senatus Venetus Mercuriali *non vita functo*, ut ait Castellanus parum memor eorum quæ ipse dixerat in vita Hieronymi Mercurialis, „ sed Bononiam majoribus stipendiis evocato, eum aptissimum esse censuerit, quem in principem profitendi locum illi successorem daret anno „ 1587. Decessit Patavii senio confectus, anno 1598.

(a) Petrus Castellanus, *in vitis illustrium Medicorum*.

Practica Medica seu Prælectiones Academicæ continentes methodum ac rationem cognoscendi ac curandi totius humani corporis morbos, ad nativam genuinamque Hippocratis & Galeni mentem vere optimeque institutam, in antiquissimo & celeberrimo Patavino Gymnasio habitæ. Cum Libro de Morbo Gallico. Francofurti in 4. 1601.

1062. ANDREAS LAURENTIUS, Arelatensis, Doctoralem Lauream adeptus in Academia Monspessulana anno 1583. professorium munus ibidem suscepit anno 1590. Cancellarius electus est anno 1603. Fuit Archiatros Mariæ Medicææ anno 1603. & ipsius Henrici IV. anno 1606. Mortem obiit anno 1609. Plura de eo in Historia Scholæ Monspesulanæ.

Operum Tomus alter continens Scripta therapeutica, ubi agitur *Libro singulari in Capita* 20. *distributo de lue venerea*. Francofurti 1621. in fol.

Auctor ille nihil quidquam affert quod sit notatu dignum. Docet quidem [b] luem veneream esse morbum novum, Veteribus ignotum, ab elephantiasi sive lepra, mentagra Plinii, lichenibus seu impetigine Antiquorum, albitim Avicennæ, demum a Græcorum psora diversum; ex

(b) Capp. 1. & 2.

Ame-

America in Europam ab Hispanis delatum; curari vero (a) therapeia methodica, quæ diæta, pharmacia & Chirurgia perficitur, sed raro perfecte eradicari nisi antidotis specificis, qualia sunt decocta ligni Guajaci, salsæ-parillæ, radicis Chinæ; inunctiones & suffumigia ex Mercurio. (a) Capp. 8. 9. & seqq.

Cæterum miris laudibus (b) extollit Guajacum quasi certissimus luis venereæ antidotum. Ait [c] vero radices salsæ-parillæ & Chinæ utilitate sua non destitui, sed Guajaco virtute inferiores esse. Censet [d] Mercurium, licet a multis reprobetur, (unum laudat Fernelium) posse tamen, modo prius axungiis temperetur, & corrigatur oleis quæ cerebrum & nervos corroborent, extus adhiberi, si opus fuerit, morbusque cæteris auxiliis repugnaverit, sed tamen caute. Denique [e] statuit usum suffituum mercurialium summe periculosum esse. (b) Cap. 11. (c) Cap. 13. (d) Cap. 14. (e) Cap. 15.

Constat Tractatum *de lue venerea* a Laurentio scriptum fuisse anno 1602. cum asserat (f) luem veneream in Europa primum apparuisse anno 1495. referatque *ibidem* eamdem jam ab annis 107. per totam Europam sævire. (f) Cap. 1.

JOSEPHUS QUERCETANUS, Armeniacus, id est DU CHESNE *d'Armagnac*, in Germania diu commoratus est, ubi Chemiæ operam dedit sedulam, ac plurium celeberrimorum Medicorum amicitiam sibi comparavit, ut ipse testatur *Hermeticæ Medicinæ defensionis Cap. 1.* Ad Lauream Medicinalem promotus fuit in Academia Basileensi circa annum 1573. cum in *Consilio* 30. typis edito anno 1603. ipse referat, *se jam per triginta annos remedia, quæ adversus Luem veneream efficacissime valent, comprobasse*. Lutetiam deinde venit, & inter Medicos Regios ordinarios Henrici IV. cooptatus est, ac Medicinam in hac urbe fecit non sine aliquo nomine, sed cum summa Medicorum Parisiensium invidia, a quibus male habitus est, tanquam Chemicus, Aretalogus, Circulator. Obiit ibidem (g) anno 1609. ætatis jam provectæ, ut liquet ex ipsius Consilio *de Arcbritide & calculo*, ubi se *senem* dicit. 1603. (g) Gui Patin. Lettre 31.

Inter alia non pauca Auctoris illius Opera extat *Liber de priscorum Philosophorum veræ Medicinæ materia*, *præparationis modo*, *atque in curandis morbis præstantia*, Genevvæ primum editus *in* 8. anno 1603. ad cujus calcem adjuncta sunt Consilia Medica quatuor, quorum tertium agit de *Lue venerea*.

Docet ibi Quercetanus I. Luem veneream morbum in Europa novum esse; ex India ab Hispanis importatum; qui in Gallia primum apparuerit post reditum Caroli VIII. ab expeditione Neapolitana.

II. Huic morbo Medicinam plerumque fieri usu hidroticorum, decocti scilicet Guajacini, cujus administrandi methodum satis fuse descri-

describit. Attamen *libere fatetur quod res est, nempe remedium illud solum a se insufficiens esse deprehensum* in lue inveterata.

III. „Primas *ergo* in hoc morbo tribuendas esse Mercurio, qui uni„ cum, verum, solum specificum sit luis remedium etiam inveteratæ & „ deploratæ, quidquid in contrarium scripserit Fernelius, ... quo re„ medii genere in Gallia ditissimi, delicatissimi, magnæque existimatio„ nis homines hac lue infecti feliciter tractari solent; unde fit ut Auctor sat multis agat de Mercurii electione, probatione, præparatione, mixtione & administratione.

IV. Demum non paucas esse tum Guajaci, tum Mercurii præparationes, quas Auctor ad morbum utiliter valere censet ex præjudicio quod apud Chemicos novum non est; Guajaci quidem aquam subacidam, spiritum acidum, oleum &c. ex Guajaci scobe affusa aqua destillata ex arte; Mercurii vero præcipitata varia, Turpethum minerale, Mercurium vitæ &c. quæ singula jam ante 25. annos in pharmacopœa sua spagyrica a se proposita fuisse gloriatur.

(*a*) *De Scriptis Medicis.*

1604. EUSTACHIUS RUDIUS, Bellunensis, & non Utinensis, ut a (*a*) Lindenio & (*b*) Mercklino dicitur, Amicus & Concivis Joannis Colle, ut testantur ipsius Colle Opera, fuit (*c*) in Gymnasio Patavino primarius practicæ Medicinæ Professor ab anno 1599. ad annum 1611. quo mortuus est. Successerat Alexandro Massariæ.

(*b*) *In Lindenio renovato.*

De Morbo Gallico Libri quinque a Mundino Mundinio e privatim domi legentis ore excepti, atque ita divisi, in Capitaque distributi, Venetiis 1604.

(*c*) *Historia Gymnasii Patavini, Tom. I.*

1604. 1608. FABIUS PACIUS, Vicetinus, Alexandri Massariæ concivis, neposque ex conjuge, ut ipse Massarias refert, *Dissertationis de Scopis mittendi sanguinis*, *parte* 2. natus anno 1547. Doctoralem Lauream accepit anno 1575. sed jam ante cœperat Medicinam Vicetiæ factitare ab anno 1568. cum ipse *in Appendice ad Lib. 7. methodi Medendi*, quam constat ex præfixa Præfatione ante annum 1608. scriptam fuisse, referat, *se quadraginta jam annos in Medicina facienda in civitate numerosissima cum optimis Medicis non otiose versari*. Denatus dicitur anno 1614. ætatis 67.

Vicetiæ excudi curaverat *in folio* anno 1598. *Commentarium in sex priores Libros Galeni Methodi medendi*. Anno 1608. edidit ibidem eadem forma *Commentarium in septimum Galeni Librum*, cum adjecto ad calcem *Tractatu de Morbo Gallico per Methodum curando*, quem circa annum 1604. scriptum fuisse ex eo palam est, quod Fabius referat Morbum Gallicum 110. *ante annis in Italia*, *Gallica expeditione ad Neapolim se exeruisse*.

Postquam multis disputavit in illo Tractatu juxta Peripateticorum dogma-

Digitized by Google

dogmata, de natura, definitione, subjecto & contagione Morbi Gallici, ac de putredine, a qua ortum habeat; inquirit in ejusdem originem, ac contra vulgarem opinionem contendit morbum illum novum non esse; quod ut evincat 1. Ait nullum symptoma in Morbo Gallico evenire, quod antiquam appellationem & naturam non habeat. Quasi vero ex eo quod singula symptomata seorsim olim nota fuerint, liceret inde colligere peculiarem eorumdem symptomatum syndromen a contagione venerea oriundam, quæ nunc *Lues venerea* appellatur & de qua quæstio est, antiquitus cognitam fuisse. 2. Adducit aliquot Martialis loca, ut *Epigram. 66. Lib.* 2. de Cæciliani ficis, & 70. *Lib.* 7. de familia ficosa. 3. Profert locum illum Juvenalis in *Satyra* 2. ubi Poeta acriter insectatur vanum probitatis simulatorem, qui cum hispidis membris & atroci animo muliebria pati solebat, unde *Mariscas* contraxerat. Sed hæc argumenta plane futilia sunt, neque opinioni de antiquitate luis venereæ *dare pondus idonea*, ut supra probatum est *Lib.* 1. *Cap.* 2.

Quod ad curationem, tres distinguit Morbi Gallici species, *Incipientis*, *confirmati*, & *inveterati*. 1. Ad incipientem adhibet tantum diætam, universalia medicamenta, ac topica multigena, quæ levioribus morbis venereis, ulcusculis pudendorum, gonorrhœæ, bubonibus &c. medeantur.

2. Ad confirmatum, præter remedia eadem, laudat usum Guaiaci, Salsæ-parillæ, Radicis Chinæ, imo ligni Juniperini, quo *Franciscum Anzolellum avum suum maternum*, & *Victorem Trincavellium feliciter olim usos esse* refert.

3. Jubet ad curandum Morbum Gallicum inveteratum *decocta sudorifica intendi*, *victumque siccantiorem adhiberi*. Suffumigia quidem tunc non reprobat, si ex aromatis componantur; Damnat vero quæcumque *ex metallicis parantur*, *cinnabri præsertim*, *adjectis aromatis*, *quæ usque adeo suspecta illi sunt*, *ut miretur fuisse aliquem*, *qui vel ea præscribere*, *vel præscriptis uti ausus sit*.

Circa *inunctionem ex hydrargyro*, fatetur eam *nescio quid habere securius ac probabilius* quam suffimigia, & se *tametsi nemini unquam suaserit*, *aliquibus tamen qui eam usurpandam deliberassent*, *præsto fuisse componendi rationem edixisse Chirurgo*, *inungenti adstitisse*, *ægrum debita purgatione paravisse*, *membra principalia antidotis præmunivisse*, *symptomata supervenientia correxisse*, *mitigavisse*, *reliquias veneni hebetavisse atque discussisse*.

De eventu quod dicam hoc habeo, *pergit ille*; ex decem inunctis „ hominibus vix unum sanitatem, incertam tamen ac veluti fucatam esse „ consecutum; reliquos partim nihil profecisse, partim & deterius habuisse, ut qui appendicem malorum reportaverint, dolorem articulo- „

„ rum, oris ulcera, fœtorem, perpetuum salivæ fluxum, tinnitum au-
„ rium, visus obscuritatem, & alia fortasse.

Confitetur tamen, *qui gummatis tophisque scaterent, iis magno inunctionem subsidio fuisse, ut quæ duritiem ac tumorem omnem aut prorsus abolevisset, aut magna ex parte mollisset ac minuisset*.

Cæterum videtur Auctor ille potius Cathedrarius Professor fuisse, quam Medicus Practicus.

1605. LUDOVICUS MERCATUS, sive DE MERCADO, Hispanus, ex urbe Pincia, hoc est urbe Vallesoletana in Vetere Castilia, vulgo *Valladolid*. patriam Academiam [*a*] plurium annorum professione nobilitavit. Inde accersitus ad Regiam a Philippo II. totos viginti annos ejus valetudinem felicissime rexit; quo defuncto eidem officio vacavit apud Philippum III. ejusdem filium. Demum (*b*) annum agens 86. suppressa ex calculo urina per dies 18. in acerbissimis cruciatibus obivit.

Opera omnia quinque Tomis comprehensa, & in viginti Tractatus divisa, quorum *septimus*, qui prostat in Tomo 2. agit *de Morbo Gallico*. Tomus autem ille secundus primum prodiit Valleloleti *in fol.* anno 1605 Deinde cum cæteris Tomis simul editus est Francofurti anno 1620.

Hujusce Tractatus de Morbo Gallico Libri duo sunt, quorum *Primus continent omnia quæ ad ejus naturam, & curationem generalem pertinent; Secundus peculiarem quorumcunque accidentium medelam*.

In primo Libro legere est 1. [*c*] Morbum Gallicum *novum esse & ortum non multis annis .... Monstra proinde fingi ab iis qui asserunt non esse novum affectum, sed reducibilem ad veteres*.

2. Morbum illum (*d*) contagione contrahi, *congressu*, *basiatione*, *adhæsione cutis ad cutim*, *communione lecti*, *indumentis*, *vasis*.

3. Hunc morbum (*e*) præmissa præparatione methodica curari posse [*f*] 1. *Decoctis Guaiaci*, *spartæ-parellæ*, *& radicis Chinæ*. 2. Inunctionibus mercurialibus, quibus ait (*g*) *Medicos omnes sua ætate frequentius uti, quantumvis timidi aut cautiores sint, quia experimento didicerunt fere omnibus profuisse, etiam illis quibus nullum aliud auxilium præstiterat*. Eas tamen inunctiones cæteris *tutiores esse docet, quæ parum argenti recipiant, modo ad 15. aut 20. dies continuentur, ne quæ supersunt fermenti veteris vestigia reversionem morbi iterum efficiant*. 3. (*h*) *Suffumigiis*, quæ dicit *aliquando plurimum invaluisse, sed suo tempore sponte ab usu recessisse .... quia tam sæva & periculo plena existunt, ut vix prudens & cordatus Medicus eis uti tuto possit*.

4. Demum Cap. 13. proponit *pro conterendis morbi reliquiis varia auxilia, quæ sibi ratione & experimento probata esse* asserit, ut *apozemata, syrupos, aquas stillatitias, pilulas, pulveres, condita &c.* sed quæ singula plane inefficacia sunt.

(*a*) Nicolaus Antonio, *in Bibliotheca Hispana*

(*b*) Petr. Castellanus *in vitis illustrium Medic.*

(*c*) *In Præfatione*.

(*d*) *Cap.* 2.

(*e*) *Cap.* 4. 5. 6. 7. & 8.

(*f*) *Cap.* 10.

(*g*) *Cap.* 11.

(*h*) *Cap.* 12.

In ſecundo Libro ſigillatim explicat *Capitibus* 10. methodum medendi variis affectibus venereis, ut *maciei*, *doloribus*, *buboni*, *tumoribus*, *ulceribus*, *puſtulis & gonorrhææ*; ac multa proponit medicamentorum genera, quæ ſua ætate uſu recepta erant, ſed pleraqueque ex Galenica Pharmacia deprompta.

1605. ANDREAS DE LEON. *Dubium* (*a*) *eſt an Granatæ ortus fuerit, an incola? Certe Medicam & Chirurgicam artem Granatæ exercuit, imo & in ipſa Aula Regis Hiſpaniarum Philippi II. expeditionis Luſitanæ tempore*, anno ſcilicet 1580.

[a] Nicol. Antonio, *Bibliothec.Hiſpanic.*

Exſtat Tractatus hiſpanice ſcriptus, cujus titulus eſt.

Practica de Morbo Gallico, en el qual ſe contiene el origien, y conoſcimiento deſta enfermedad, y el mejor modo di curarla. Pinciæ 1605. *in* 4.

1605. BARTHOLOMÆUS PERDULCIS, Helvius ſeu Vilvarienſis, natus (*b*) Bovilleuci, in Oppidulo Pagi Helviorum anno 1545. Doctoralem Lauream Lutetiæ obtinuit anno 1572. Ibid. Medicinam majori celebritate docuit quam fecit. Fato functus eſt ex apoplexia anno 1611. ætatis ſuæ 66.

[b] Ex ejus vita a Renato Moreau *ſcripta & Operibus Barth. Perdulcis præfixa.*

Univerſa Medicina ex Medicorum principum ſententiis conſiliiſque collecta. Opus editum a Renato Charterio Pariſienſi Medico, Pariſiis anno 1630. in 4.

Perdulcis duodecimo hujus Operis Libro, qui *de contagioſis & cutaneis* affectibus inſcribitur, agit *Capite IX.* de lue venerea, ac quæ jam millies dicta erant repetit, morbum novum eſſe, & ab India Occidentali in Europam deductum; curari, ſi recens ſit, decocto ligni ſancti, radicis Chynæ, ſarzæ-parillæ; ſi difficilior fuerit, opus eſſe inunctionibus, ſuffitibus, catapotiis ex Mercurio.

1610. JOANNES VARANDÆUS, Nemauſenſis, ad Doctoralem gradum promotus anno 1587. in Academia Monſpeſſulana, Profeſſor Regius ibidem renuntiatus eſt anno 1597. Ad Decanatum pervenit anno 1609. Obiit anno 1617. Plura de eo in Hiſtoria Scholæ Monſpelienſis.

Tractatus de Elephantiaſi ſeu Lepra; *item de Lue Venerea & hepatitide ſeu hepatis atonia*. Genevæ 1620. in 8. qui Tractatus proſtat *pag.* 294. in Collectione Operum omnium Varandæi, ſtudio Henrici Gras typis edita Lugduni anno 1658. ſub inſcriptione *De Morbis hepatis & lienis*.

Ibi differit Varandæus de lue venerea *Capite unico*, nec quidquam affert quod ante vulgatum non fuerit. Morbi originem ab India arceſſit, & luem illam ab elephantiaſi diverſam eſſe ſtatuit probatque.

Putat morbum eo magis ſævire, quo frigidior eſt Regio in quam irrepſit, unde *frigida & craſſa magis retinentur*; ideoque *apud Lutetiam Pariſiorum &* [*c*] *Rothomagum & ſimiles urbes ferociorem eſſe hunc affectum, quam in Occitania aut Hiſpania*.

[c] Vid. quæ de lue venerea Rothomagenſi diximus ſupra *pag.* 451.

Quod ad curationem præmissis præparantibus remediis, quæ sunt ex purgantium & alterantium familia, deinde refert *allata esse ad nos duo ligna & totidem radices ex Indiis, quæ ad hoc peculiarem habent energiam, lignum scilicet Guaiacum & lignum Sassafras, radicem Salsæ-parillæ & radicem Chinæ.*

Esse princeps & veluti regium medicamentum in hoc affectu Guaiacum seu lignum Sanctum, ita ut merito verum istius luis Alexipharmacum seu Bezoarticum appellari debeat, quia ad certam, citam & tutam luis venereæ curationem omnibus aliis præpollet.

Sassafras, Salsam-parillam & Chinam virtute cedere Guaiaco, sed Sassafras *valde esse commodum omnibus iis, qui ex lue venerea diutius sæviente in apepsiam, cachexiam, aquam intercutem & alias passiones hydropicas inciderunt, aut qui tumores frigidiores patiuntur.* Salsam-parillam *habere proprietatem quandam ad dolores artuum sedandos.* Radicem Chinæ *credi atrophiæ ex morbo isto comparatæ, fluxionibus acribus & asthmati convenire.*

Hydrargyrum *medicamentum esse malignum & deleterium, si per se spectetur ..... attamen non esse rejiciendum in hoc affectu, cum & in scabie & lepra jam olim feliciter fuerit usurpatum; sed eo utendum in rebelli constitutione, aut malignorum ulcerum & dolorum feritate, quæ alii remedii prius commemoratis cedere non potuit: Summa tamen cautione, ut neque puerulis, neque senioribus, nec gravidis mulieribus, aut paralysi, nervorum imbecillitati vel anginæ obnoxiis exhibeatur, neque febricitantibus, aut valde macilentis.*

Demum balnea naturalia aquarum thermalium *magis nocere quam prodesse, ut compertum est ex balneis Belilucanis* (de Baleruc) *quamvis generosissimis, ex quorum usu lue venerea affecti gravius se se habere consueverunt.*

Exposita generali luis curatione, proponit deinde therapeiam particularem singulorum affectuum, *qui luem veneream velut asseclæ præcedunt, vel comitantur;* sed de his jam satis.

1610. HENNINGUS ARNISAEUS, Halberstadiensis, in Academia Helmstadiensi fuit Medicinæ Professor, unde in Daniam advocatus est ad Archiatri munus. Sane eo fungebatur officio apud Christiernum IV. Regem Daniæ anno 1630. quo Antonius Guntherus Billichius Epistolam dedicatoriam ad illum scripsit, quæ præfixa est Libris duobus *Observationum ac Paradoxorum Chimiatricorum.* Fato functus est anno 1635.

Scripsit *Disputationem de Lue venerea cognoscenda & curanda*, editam Oppenheimii 1610. *in* 4.

1611. TANEQUINUS GUILLAUMET, Chirurgus Nemausensis.

Traitè de la Maladie nouvellement apellèe Chystalline, par T. Guillaumet, Chirurgien du Roi, Doien & Maitre Jurè en la Cite de Nismes. Lyon 1611. *in* 12.

Hic

Digitized by Google

Hic Auctor videtur non semel in hoc libello *Crystallinæ* nomine Inflammatorios vel Oedematodes tumores Præputii aut Balani in viris, Cadurdorum aut Nympharum in mulieribus intelligere. Ut plurimum tamen Crystallinam cum Lue venerea perfectissime confundit.

Capitibus decem satis brevibus, quibus Liber absolvitur, multa effutit de Luis venereæ natura, causa, symptomatis, signisque diagnosticis atque diagnosticis, sed nullo ordine atque judicio. Ad therapeiam, prout sua ferebant tempora, proponit decocta e Guaiaco, suffumigia & cerata Mercurialia, vel varia Mercurii præparata interne exhibenda.

HORATIUS GUARGANTUS, Soncinensis. 1613.

Resposa varia ad varias ægritudines, & in primis tres Tractatus, unus de Dysenteria, alter de Morbo Gallico, tertius de Febre pestilentiali & de Peste. Venetiis 1613. *in* 4.

JOANNES MACOLLO, Scotus, typis mandavit Florentiæ *in* 12. anno 1616. 1616.
1616. dum Professor erat Medicinæ Chymicæ in Universitate Pisana, 1622.

Theoriam Chymicam luis venereæ, quæ Hermeticæ Medicinæ Elementa pandit.

Ac deinde *in* 8. Londini anno 1622. dum inter Medicos ordinarios Jacobi I. Magnę Britannię Regis adscriptus erat,

Iatriam Chymicam exemplo Therapeiæ Luis venereæ illustratam.

Uterque libellus ejusdem plane farinę est, & stilo putido, insulso & metaphorico scriptus, qualis Chymicorum esse solet, ut vel ex luis venereę definitione patet, quam *Theoriæ Chymicæ Cap.* 5. proponit. „ Lues „ venerea, *inquit*, impuritas est salis & Mercurii specifica & contagiosa, „ prognata e seminibus, quę prius in superiore orbe delitescentia, po„ steaque germinantia, quędam corpora humana parata ad ea suscipien„ da primo invasere & ad alios contage vel hęreditario jure propagata „ sunt. „

In priore Tractatu *Capitibus quinque*, quę Theorica sunt ita generice tractantur, ut nihil fere sit quod ad luis venereæ Theoriam pertineat. Nec dispari methodo in posteriore, qui *Capita sex* continet, post ineptias multas ita succincte agitur de Therapeia luis venereæ sex postremis Libri paginis, ut nomine tantum proferantur sequentia remedia, nempe Mercurius Vitæ ex Butyro antimoniali; Pulvis ex solutione ejusdem Butyri in spiritu nitri, & solutione duodecimæ partis auri in aqua Regia, quæ igne lente primum exsiccante, deinde violento in pulverem calcinantur; Extracta, Olea, Salia Guaiaci, Salsæ-parillæ, Chinæ &c. Mercurius sublimatus dulcis; Inunctiones mercuriales; Emplastra & Suffumigia mercurialia. Iis autem cursim indicatis Auctor sequenti Epiphonemate Librum audacter concludit: *Interim Vos, o fumosi Chymici,*

Digitized by Google

Antiquarii Hippocratistæ, Nugigeri Galenibiles, Barbari Avicennates, in mediis ægrorum planctibus utimini foro. Valete & Plaudite.

1166. EITEL JOACHIMUS KRUPPELIUS.

De Morbo Gallico 1616. in 8.

1605. FRANCISCUS RANCHINUS. Monspeliensis, Medicinæ nomen
1620. dedit in Facultate patria anno 1587. Doctoris gradum consecutus est anno 1592. Professorium munus adiit anno 1605, successitque mortuo Joanni Saportæ. Cancellarius electus est anno 1612. in locum Andreæ Laurentii jam a tribus annis fato functi, ac demum mortem obiit anno 1641. Plura de illo in Historia Facultatis Medicæ Monspessulanæ propediem edenda.

Ranchinus, cum professorium munus nondum adeptus Andreæ Laurentii absentis nomine Medicinam doceret, Chirurgis publice prælegit Quæstiones Chirurgicas, ut in Facultate Monspessulana tunc ex usu fuit, quas ante annum 1605. publici juris fecit cum inscriptione sequente.

Questions Francoises sur toute la Chirurgie de Gui de Chauliac, divisees en trois Parties.

Ibi *Partis* 2. *Sectione* 3. *Lib.* 7. ex occasione Lepræ nonnulla quærit de Lue venerea.

Nempe I. *An lues illa sit morbus novus, & qui Antiquis ignotus fuerit?* Respondet affirmative ac opposita argumenta paucis diluit, sed satis erudite.

II. *An lues eadem morbus calidus sit frigidusve?* Respondet natura frigidum, ex accidente calidum esse.

III. *An hepar sit in lue venerea pars vitio affecta?* Respondet affirmative ex præjudicio, quod ipsius ætate adhuc valebat.

IV. *An lues venerea contactu contagiosa sit?* Respondet affirmative.

V. *An Guaiacum ad curandam luem veneream faciat?* Respondet affirmative.

VI. *An liceat argentum vivum adhibere ad luis curationem?* Respondet argentum vivum adhiberi posse, si cætera remedia blandiora prius adhibita frustra fuerint.

Scripsit idem de eodem argumento Tractatum alterum ex præcedente quidem concinnatum, ut ipse confitetur in Præfatione, sed duplo auctiorem & in duas partes distributum, *Alteram* de Morbi Ætiologia, quæ Capita 10. *Alteram* de ejusdem Therapeia, quæ Capita 32. continet. Huic autem sequentem inscriptionem præfixit,

Traite de l'origine, nature, causes, signes, curation & preservation de la Verole, qui Tractatus prostat inter illius Auctoris Opuscula, Lugduni edita in 8. anno 1640.

Docet ibi ut in priore Tractatu, sed paulo fusius.

I. Luem

I. Luem veneream (*a*) morbum esse novum, Veteribus ignotum, qui in Europa sæviat circiter ab annis 120. unde colligere facile est Tractatum hunc circa annum 1620. scriptum fuisse.

(a) Partie 1. Chapp. 1 & 2.

II. Luem veneream [*b*] a lepra diversam esse natura, causa, symptomatis, curatione.

(b) Ibid. Chap. 7. Et Traité de la Lepre, Chap. 8.

III. Therapeiam sudorificam, [*c*] qualem præstant decocta Guaiaci, Sassafras, Chinæ, Salsæ-parillæ, utilem esse ad recentiorem & leviorem luem.

(c) Part. 2. Chapp. 7.8.9.10 & 11.

IV. Sed Mercurio (*d*) utendum esse ad curandam luem veneream, quæ confirmata & difficilis est, & quæ sudorificorum efficaciam frustrata fuit.

(d) Ibid. Chapp. 16 & 17

V. Usum quidem [*e*] inunctionum mercurialium, & ceratorum vel emplastrorum, quæ Mercurium recipiunt tutum esse: Suffumigiorum vero Mercurialium periculi plenum.

VI. Argentum vivum (*f*) crudum sed terebinthina extinctum ore tuto exhiberi posse in pilulis; at vero non ita Mercurium præcipitatum rubrum, ut qui acrimonia seu potius deleteria vi damna cieat aliquando gravissima.

(f) Ibid. Chap. 18

VII. Symptomatis variis, (*g*) quæ illitionibus, emplastris vel suffumigiis Mercurialibus inducuntur, arte varia medendum esse, quam ipse explicat.

(g) Ibid. Chap. 19

VIII. Cætera luis venereæ (*h*] symptomata, gonorrhæam, tumores testium, urethræ carunculas, bubones, virgæ ulcera, crystallinas, verrucas, pustulas, alopeciam, venereos dolores, ossium cariem, gummata nodosque peculiaribus remediis curanda esse, qualia ille recenset.

[h] Ibid. Chap. 20 & suiv.

IX. Denique (*i*) nulla certa methodo posse quemquam, qui venere vulgivaga utatur, a lue venerea tutum se præstare. Censet tamen ad hunc finem profutura esse remedia a Fallopio olim proposita, aliaque nonnulla, quæ ipse proponit, quæ tamen ambo remediorum genera constat nullius efficacitatis esse.

(i) Ibid. Chap. 32

1620.

Cæterum illi duo Ranchini Tractatus, tum re, tum stilo inter mediocres numerandi sunt, ut & pleraque alia ejusdem Auctoris Opera.

DANIEL SENNERTUS, Uratissaviensis in Silesia, natus anno 1572. patrem [*k*] habuit Nicolaum Sennertum Calcearium. Doctoris gradum VVittebergæ assecutus est anno 1601. Ibidem professorium munus suscepit anno sequente 1602. In numerum Medicorum cubiculariorum a Joanne Georgio I. Electore Saxoniæ adscitus anno 1628. Obiit VVittebergæ anno 1637. ætatis anno 65.

(k) Oratio Panegyric. Daniel. Sennerti ab Augusto Buchnero dicta in Academia Vitteberg. anno 1638.

Opera omnia in tres Tomos divisa, in fol. Ibi *Libro 6. De Morbis occultarum qualitatum*, *Parte 4.* Sennertus disserit de lue venerea. Nihil quidem in ea diatriba neque novum, neque rarum est, sed omnia ita ad

nitorem, ordinem, elegantiam, perſpicuitatem concinnata, ut in hac ſola lucubratione paucis contracta & digeſta videas, quæ in immenſis Voluminibus nullo ordine ſparſa ſunt: Quod de cæteris omnibus Sennerti Tractatibus dictum volo.

1620. VICTOR MANGGUS, (a) Schattenchalenſis, (b) vel Schrattenchalenſis.

De Lue venerea Diſputatio. Exſtat Decade IV. Diſputationum, quas collegit & edidit Baſileæ Joannes Jacobus Genathius 1620. *in* 4.

1620. MATTHIAS UNTZERUS, Hallenſis in Saxonia, natus eſt (c) anno 1581. Medicinæ operam dedit Lipſiæ, Tubingæ, Patavii, ac demum Baſileæ; ubi Doctoris titulo inſignitus eſt. Medicinam fecit in urbe patria, ubi mortem ex acuto morbo oppetiit anno 1624. ætatis 43.

Anatomia Mercurii ſpagirica, ſeu de hydrargyri naturæ, proprietate, viribus & uſu, Libri duo. Hallæ Saxonum 1620. *in* 4.

In priore quidem Libro continentur Capita 23. quibus Untzerus multa refert de natura, indole & uſu Mercurii, tum Chimico, tum Medico, tum Mechanico; & quod ad inſtitutum noſtrum propius ſpectat, ſedulo inquirit *Capite* 18. *num hydrargyri inunctio conveniat in lue venerea*, ac penſitatis rationum momentis in utramque partem, affirmative concludit, ſed reſtricte: *Hydrargyroſin perite circumſpecteque a prudenti Chirurgo inſtitutam, aliis tamen non neglectis convenientibus remediis, non eſſe ſemper rejiciendam, aut tanquam peſtiferum aliquod Medicamentum angue caneque pejus fugiendam, ſed potius pro ſummo veneni Gallici alexicaco habendam*, quod multis probat argumentis, & quod iterum affirmat *Cap.* 22. *ubi de uſu Mercurii in Morbi Gallici curatione*.

(a) Mangetus, *in Bibliothec. Medic.*

(b) Mercklinus, *in Linden. renovat.*

(c) Ex illius Epitaphio commentationi ejuſdem *De Sale* præfixo.

In Libro poſteriore differit Capitibus 17. *De variis Mercurii præparationibus cum Medicum, tum Chimicum uſum concernentibus*, ubi reperire eſt præparationes mercuriales fere omnes, quas tanquam arcana ſeu myſteria maxima nunc ſilentio a quibuſdam tegi videmus.

Cæterum fatendum quidem eſt potiſſima, quæ ab Untzero proferuntur, ex variis Auctoribus excerpta & corraſa eſſe; at vero fatendum ſimul pleraque non ſine judicio delecta fuiſſe.

1621. 1628. JOANNES COLLE, Bellunenſis, natus anno 1558. Doctoris titulum Patavii impetravit anno 1584. ubi Profeſſores audivit Hieronymum Capivaccium, Albertium Bottonum, & Æmilium Campolongum, quos paſſim ſuos Præceptores vocat. Venetiis Medicinam fecit annos 15. Electus fuit anno 1600. Archiatros Franciſci Matiæ II. Ducis Urbini, & eo munere functus eſt uſque ad annum 1623. quo tempore Patavium ad primariam Cathedram Medicinæ vocatus fuit morte Roderici Fonſecæ vacuam, ibique obiit anno 1631. ætatis ſuæ 72.

In

Digitized by Google

In lucem emisit anno 1621. *in folio* Venetiis Opus Medicum in tres Libros distributum, cui titulum sequentem fecit, ut ad nomen Cosmi II. Medicæi, Magni Etruriæ Ducis, cui nuncupabatur, satis frigide alluderet.

Cosmitor (hoc est Græce *Ordinator*) *Medicæus triplex, in quo exercitatio totius artis Medicæ, loca dilucidata, & quæsita varia decisa, ac Consultationes medicinales, quæstiones practicæ enucleatæ proponuntur.*

Hujus Operis *Libro secundo* exstat brevis Dissertatio *de radice Chinæ*, ubi ait, *radicem illam a Lusitanis primum delatam anno* 1535. *& tunc varie appellatam fuisse, Chinam, Cinam, Echinam & Arlinam, a* * *Chinensibus vero Lampatam*. Cætera quæ de temperamento, colore, figura, dosi & usu radicis illius affert, nihil habent singulare & ubique obvia sunt.

Exstat ejusdem Liber alter Venetiis excusus *in* 4. anno 1628. cum sequenti inscriptione: *Methodus facile parandi jucunda, tuta & nova Medicamenta, & ejus applicatio adversus Chymicos; ubi de antiqua Morbi Gallici natura, ejusque symptomatibus, notitia & medela singulari;* sed quem nondum usurpare mihi contigit.

DAVID DE PLANIS CAMPY, Chirurgus Galenicus & Spargyricus, Tractatum Gallice scripsit de lue venerea cum inscriptione sequente, 1623.

La Verole reconnue, combattue, & abbatue sans suer & sans tenir chambre, avec tous ses accidens,

quem Lutetiæ Parisiorum excudendum curavit in 8. anno 1623. & quo octo tantum Capita continentur, cum adjecto ad calcem *Antidotario venereo*.

Capitibus 1. *&* 2. affirmat luem veneream in orbe nostro perpetuam fuisse; sed ideo magis viguisse circa annum 1493. tempore belli Neapolitani, tum quod Hispani admisto leprosorum sanguine vina infecissent, quæ Gallis derelicta permittebant; tum quod Præbitores annonarii humanam carnem exercitibus in cibum subministrassent; quæ duo commenta jam supra refutavimus *Lib.* 1. *Cap.* 8.

Sequentibus Capitibus differit pro ingenii modo, seu potius deblaterat de natura, causa, effectis, diagnosi & prognosi luis venereæ; ac demum *Cap. 6. &* 8. multa proponit remedia, multaque præparata Mercurialia, quibus interne adhibitis luem profligatum iri pollicetur.

In

* Radix quidem Chinæ in Sinensi Imperio copiose colligitur: Verum non *Lampatam*, sed *Tou fou lin* ibidem appellatur. *Description de l' Empire de la Chine*. Par le P. du Halde, *Tom. III. pag.* 521.

Digitized by Google

In adjecto Antidotario, ubi prostat remediorum farrago, duo præ cæteris notatione digna visa sunt.

I. Usum Arsenici præparati ad luem veneream ab Auctore laudari, tum externum, tum internum; externum quidem, si Arsenico cum aqua vitæ confuso plantæ pedum manuumque palmæ confricentur, quo sudores moveri; internum vero, si Arsenicum pulveratum interne exhibeatur ad grana v. vj. vel vij. quo alvum blande solvi ait: Sed nemini auctor esse velim ut alterutri therapeiæ, sed præsertim posteriori umquam confidat.

II. Miris laudibus ab eodem extolli Mercurium fixum & diephoreticum sequenti methodo præparatum, qui cum præcipitato solari ferme convenit.

℞. *Mercurii crudi probe depurati* lib. j.
Reguli Antimonii ℥j.
Auri purificati ℥j.
Solvantur singula seorsim menstruis propriis ut artis est. Solutiones misce in cucurbita vitrea: Distilla ad siccitatem: Cohoba septies: Demum pulverem residuum lava tepida & exsicca donec rubescat.

Tunc ℞. *Phlegmat. alumin. & Vitriol.* ana lib. j.
Aceti distillati lib. iij.
Albuminum ovorum coctorum ad duritiem lib. viij.
F. ex arte distillatio ex cucurbita & iterata cohobatio.

Hæc aqua supra dictum pulverem bis vel ter distilletur.

1623. PETRUS ROSTINIUS, Doctor Medicus.

Trattato di mal Francese, nel quale si discorre di ducento e trenta quattro sorti de esso male; & a quanti modi si può prendere e causare e guarire: In Vicenza 1623. *in* 8.

Fatetur quidem Auctor ille Dissertationem suam ex antiquioribus Medicis, qui de morbis venereis scripsere, potissimum vero ex Antonio Musa Brassavolo exceptam esse: Sed verius dixisset, si ingenue fassus fuisset Dissertationem suam ipsummet esse Antonii Musæ Brassavoli Tractatum de Morbo Gallico, Italice versum cum Responsis a Brassavolo datis quæstionibus Alexandri Fontanæ Mutinensis, & Tractatu de Radicis Chinæ usu.

1624. TOBIAS KNOBLOCHIUS, Marcobretanus, Philosophiæ & Medicinæ Doctor, Physicus Onolsbacensis scripsit *Tractatum de Lue venerea*, quem memini laudari a Joanne Rodolpho Camerario in *Memorabilibus Medicinæ & naturæ Arcanis*, sed quem nondum usurpavi. Constat Tractatum illum ante annum 1614. scriptum fuisse, cum laudetur in Opere edito

edito hoc anno: Auctor autem florebat hoc eodem tempore, cum carmina in laudem Camerarii scripserit, quæ in fronte Operis laudati leguntur.

ZACUTUS, Lusitanus, natus (*a*) Ulyssipone anno 1575. Philosophiæ ac Medicinæ studuit in Academiis Salmanticensi & Conimbricensi, ac anno 1594. Doctoratus gradum assecutus est Saguntiæ, quæ celeberrima est apud Hispanos Academia. *1629.*

Inde per annos triginta continuos Medicinam cum laude fecit Ulissipone; at circa annum 1624. (*b*) *cum Regis* (*c*) *Edicto, qui tunc Lusitaniam ditione premebat, Hebræorum quotquot aderant stirpes incolatu regni fuerint interdictæ*, Zacutus, qui Judæus erat, in Belgium concedere coactus fuit, ubi Praxim Medicam exercuit, maxime Amstelædami & Hagæ Comitum.

Obiit Amstelædami anno 1642. ætatis 67. Scripsit Opus minime contemnendum *De Medicorum Principum Historia*, duobus Voluminibus *in folio* comprehensum, & in Libros XI. distributum, qui diversis annis in lucem prodiere.

(*a*) Ludovicus Lemosius, *in vita Zacuti, ejusdem Operibus præfixa.*
[*b*] *Idem ibidem.*
(*c*) Philippi IV. Regis Hispaniarum.

Hujus Operis *Libro primo*, qui Amstelædami primum editus est anno 1629. agitur *Historia* 73. *de Morbo Gallico*, dum explicatur locus Galeni depromptus ex *Lib.* 3. *Epidemior. Section.* 3. *Comment.* 25. ubi quæstio est *de menti, & capitis glabritie*.

Ibi Zacutus data occasione probare contendit. I. *Quæstione* 35. *Quod Morbus Gallicus vetustissimum sit morbi genus*. Sed in probationem nihil adducit præter quædam testimonia ex Hippocrate, Galeno, Saliceto, Gordonio, Valesco &c. quæ supra abunde discussa sunt & enucleta *Lib. I. Cap.* 5.

II. *Quæstione* 36. *Quod Morbus Gallicus ab immodico veneris usu oriri possit*. Sed probat tantum, & egregie quidem ab immoderatâ venere noxas graves inferri; neutiquam vero luem veneream inde generari.

III. *Quæstione* 37. *Quod ante auxilia sudorifica calor nativus sit attemperandus*.

IV. *Quæstione* 38. *Quod bubo Gallicus non solum in inguinibus, sed retro aures aut sub alis apparere possit:* quod observationibus confirmat.

V. *Quæstione* 39. *Quod initiò bubonis Gallici non solum e talo, sed e brachio mittendus sit sanguis;* in quo totus Medicorum chorus cum Zacuto nunc consentit.

VI. *Quæstione* 40. *Quod unguenta mercurialia pro Morbi Gallici curatione sint admittenda*.

VII. *Quæstione* 41. *Quod hydrargyrium in potum sit assumendum*.

VIII. *Quæstione* 42. *Quod unguenta mercurialia recenter confecta sint applicanda*.

De-

Denique *Quæstione* 43. *Quod Morbus Gallicus sit contagiosus ad distans*, sed id nullo videtur evincere.

Cæterum quæcumque hactenus indicavimus, Theoretice tantum a Zacuto ponuntur, vel potius perstringuntur. *Cætera*, ut ipse ait, *quæ de curatione hujus morbi ab Auctoribus fuse dicta sunt, ea omnia in compendium redacta inveniuntur Lib.* 2. *Praxis Historiarum*, *Cap.* 1.

Ibi docet Morbum Gallicum curari 1. *Via Regia*, hoc est usu lignorum sudorificorum Guaiaci & Sassafras, radicumque salsæ-parillæ & Chinæ.

2. *Per vomitum*, ad quem excitandum adhibet pulverem Vigonis, sive præcipitatum rubrum ad gr. iv. vel v. Stibium sive Antimonium præparatum ad gr. iij. vel iv. Infusum ʒ ß. seminis cataputiæ minoris in aqua rosarum &c.

3. *Per unguenta ex argento vivo parata*, quæ ab eo habentur *saluberrima*, *atque pro hac extirpanda lue præsentissima*, *fremant licet plures*, ut ille ait *& non infimæ notæ Medici*.

4. Per suffumigia parata ex sulfure, cinabrio, auripigmento, sublimato, pulvere Joannis Vigonis &c. Fatetur quidem ipse ea remedia *suspecta esse & in actuali eorum applicatione plures esse mortuos*, sed iis tamen *utendum esse* censet, *cum cætera non prosunt*, *quoniam in conclamato morbo melius est uti aliquo remedio*, *quam nullo*.

5. Demum *per mitissima medicamenta alexipharmaca*, quæ parari ait ex lignis aut radicibus sudorificis.

1630. JOANNES ANTONIDES VANDER LINDEN, Enchusanus.

Centuria inauguralis positionum Medico practicarum de virulentia venerea, *in illustri Frisiorum Academia proposita & defensa ad diem* 18. *Octobris* 1630. Franekeræ 1630. *in* 4.

Vander Linden natus anno 1609. has Theses pro Doctoratu Franekeræ propugnavit anno 1630. Inde anno 1639. Professorium munus Franekeræ, & anno 1651. Lugduni Batavorum obtinuit, ubi fato functus est anno 1694. ætatis suæ 55.

1630. JOANNES HARTMANNUS, Ambergensis. (*a*) „ Marpurgi in „ Hassia, anno 1591. Philosophiæ & mox Matheseos Professor declara„ tus, tandem etiam anno 1606. ibidem Medicinæ Doctor renuncia„ tus, Chymiam vix nomine tenus antehac illic locorum notam pri„ mus in ea Academia publice docere cœpit *tamquam Chymiatriæ Pro*„ *fessor*. Factus postremo simul Archiatros in Aula Cassellana. „ Constat illum fato functum fuisse ante annum 1633. cum prodierit hoc anno Lipsiæ *in* 4. ejusdem *Praxis Chymiatrica*, a Joanne Michaele & Georgio Everhardo ejusdem filiis.

(*a*) Merklinius, *in Linden. renovato.*

Ibi

Ibi *primo* refert Hartmannus Luem veneream * *a Fratre Basilio Valentino qui vixit tempore Maximiliani*, *appellatam esse* die newe Krieger Kranckheit, hoc est *Novus militum morbus*, in quo tamen hallucinatus est multis modis.

1. Quod existimaverit fratrem Basilium Valentinum revera exstitisse, cum non desint (*a*) eruditi Viri, quibus Auctor ille adumbratus, *nomenque utrumque*, quo appellatur, *fictum ex Græco & Latino* videtur. (*a*) Hermann. Bœrhaave, *Elem. Chem. Part. I.*

3. Quod crediderit *Fratrem Basilium Valentinum vixisse tempore Maximiliani*, scilicet I. quem tamen Basilium (*b*) constat, si exstiterit unquam, toto seculo ante Maximilianum I. exstitisse.

3. Quod opinatus sit Luem veneream fratri Basilio Valentino notam olim fuisse, quæ scilicet in Europa non apparuit nisi tempore Maximiliani I. atque adeo integro seculo post Valentinum. (*b*) *Ibid.*

Secundo. Exposita deinde morbi diagnosi multa profert præparata Mercurialia, quæ credit ille tum ad luem veneream confirmatam, tum ad morbos venereos locales egregie facere. Sed hæc, si cui probentur, repetantur velim ex Hartmanni Practica; piguit enim præparata hujuscemodi exscribere, quod pleraque jam pridem obsolefacta sint nec immerito; cætera vero quæ sunt adhuc in honore nullibi non prostent.

Tertio. Videtur ad hodiernam methodum curatoriam paulo magis accedere, cum hydrargyrosim proponit, *quam probatissimum curationis modum* esse affirmat, quam satis fuse describit, quam putat cum purgantium exhibitione semper conjungendam esse; in eo tantum castigandus quod ex preiudicio ætate sua satis vulgari velit tota hydrargyrosi sudores moveri tum potu decocti Guaiaci, tum ope æstuarii.

Quarto. Notatione peculiari digna visa sunt sequentia.

I. Juxta Hartmannum *recentissimum luis venereæ symptoma esse Cristallinam, quam vocant, vesiculam nempe glandem membri virilis adnascentem translucidam*, qua de re vide quæ supra dicta sunt *Lib. I. cap. 12. pag. 78.* sed quæ ex allato Hartmanni testimonio videntur emendanda.

II. Vesiculam illam *lethalem esse, si remediis exquisite factis non curetur. Ferrum non pati, nec leviter coalescere locum affectum ..... Solum spiritum Tabaci laudem hic invenire ..... Tangatur*, inquit, *vesicula cum spiritu Tabaci quinquies ad summum & sponte evanescit, sed fiat id jacente patiente, alioquin ad levem tactum spiritus Tabaci stans procumbit humi bos, hoc est syderatus cadit & convellitur*, quæ remedium male tutum esse abunde arguunt.

III. „ Si

* Nec Librum nec Libri locum profert: Piguit vero Opera Basilii vel Basilio adscripta excutere, ut locum scrutarer.

III. „ Si adest gonorrhœa, utile esse exhibere præcipitatum viridem, Lacertam viridem quibusdam dictum) aut gummi Guaiaci, „ quibus exhibitis propinetur Terebinthina, quæ abluta aqua violarum cum ovi vitello teratur ac cum decocto sarsæ-parillæ potabilis „ fiat.

IV. „ Bubbonem maturandum esse cum emplastro Diachyli, vel „ bubone lege *buffone*] aceto madefacto & buboni imposito, quo intumescente remoto alius applicetur ..... ut tandem emollescat: „ Tunc scapello aperiendum esse & saniem cum pure & cruore exprimendam: Postea Opodeldoch (*Emplastrum nempe cum gummatibus, quod ab ipso inferius describitur*) applicandum, quod numquam coalescere sinit ulcus, priusquam omnia fundamentaliter fue-
1641. rint sanata.

1644. CYPRIANUS MAROXA, Hispanus.

De febribus & Lue venerea. Vallisoleti 1641. *in fol.*

JOANNES BAPTISTA VAN HELMONT, sive HELMONTIUS, Bruxelensis, natus anno 1577. cum ipse (*a*) testetur *se cursum suum Philosophiæ absolvisse anno* 1594. *qui erat sibi decimus septimus.* Patrem amisit [*b*] *anno* 1580. *totius Belgii calamitosissimo. Invita* (*c*) *matre, & insciis agnatis primus in sua familia*, quæ nobis erat, *se Medicinæ nuncupavit.* (*d*) *Anno* 17. *suæ adolescentiæ* (N. B. vixdum absoluto cursu suo philosophico) *prælegebat Lectiones Chirurgicas in Collegio Medicorum Lovanii a Professoribus Thoma Fyeno, Gerardo de Villeers, & * Stornio constitutus*, sed ut ipse fatetur, *præsumebat docere, quod ipse nesciebat, Hollerium, Tagaultium, Guidonem, Vigonem, Æginetam, totamque Arabum turmam adaptans, qui sane omnes simul*, pergit ille, *apicem Chirurgiæ non intellexerunt.* [*e*] *Legit ibidem Institutiones* Leonardi *Fuchsii*, & Joannis *Fernelii*, *bis Opera Galeni, semel Hippocratem, cujus Aphorismos pene memoriter didicit totum Avicennam, & tam Græcos, Arabes, quam modernos forte sexcentos serio & attente perlegit, per locos communes annotans quidquid singulare ipsi in iis & calamo dignum videretur.*

Promotus (*f*) fuit ad Doctoratum *in arte medendi Lovanii anno* 1599. sed tunc (*g*) *nec veritatem nec scientiam in putatitia doctrina sua reperiit, ratus imprimis crudele ex alienis miseriis nummos accumulare .... Hæreditatem suam viduæ sorori inscripsit, & dono inter vivos transtulit, eo quod opportune illa carere vix poterat. Ipse juvenis* peregre profectus est, *cum intentione Medicinam deserendi, atque in patriam redeundi numquam .... Idiota se illi associavit, qui Pyrotechniæ manualia saltem noverat. Mox ille ut penetrale quorundam corporum per ignem inspexit, comprehendit multorum sepa-*

(*a*) In articulo, qui inscribitur, *Studia Auctoris*, pag. m. 11. col 1. Utor autem editione Lugdunensi in fol. anno 1655.

(*b*) *Ibid.*

(*c*) In tumulo Pestis art. I. *Cujus generis sit pestis?* pag. m. 147. col. 1.

(*d*) Ibid. pag 146. col. 2.

(*e*) In articulo, qui inscribitur, *Studia Auctoris*, pag. m. 12. col. 2.

(*f*) In articulo, qui inscribitur, *Columna* 3 pag. m. 9. col. 1.

(*g*) Tumulus pestis, articulo, *quo supra*, pag. m. 147. col. 1.

* Legi debet *Sturmius*, & intelligi de Joanne Sturmio Vid. Valer: Andream *in Bibliotheca Belgica*, in verbo *Thomas Fienus*.

Digitized by Google

separationes tum Libris nondum traditas, ac hodie aliquot incognitas. Dein in dies crevit sciendi & operandi aviditas ..... Uxorem duxit piam atque nobilem, cum qua (a) *anno* 1609. post decennalem peregrinationem *Vilvordiam* (non longe a Bruxellis) *se subduxit*, (b) *per septennium Pyrotechniæ se immolavit, ac pauperum calamitatibus subvenit ... Ex effluente charitatis Dei bonitate auctæ sunt uxoris hæreditates, & ampla suæ familiæ devenere patrimonia, ... Quin imo depressit* (Deus) *præpotentes, qui illum ad infamiam & occultam necem sub pietatis involucro persequebantur*, quibus verbis puto intelligi quæstionem quam de ejus fide Inquisitores habuerunt, a quibus ajut diem illi dictum fuisse, quasi de religione male sentiret. [c] *Interim* gloriatur *se quotannis aliquot myriades infirmorum sanare suis remediis non destitisse*.

Sed Thaumaturgus ille sanare non potuit 1. Duos suos filios, qui peste periere, at vero ut sese excuset (d) ait *Moniales* apud quas ambo decesserunt, *sua remedia tanquam aliena recusasse*. 2. [e] *Primogenitam suam filiam; quæ quinquennis leprosa evasit magis magisque, ac tandem ulcera livida, corneæque squamæ albæ per totum corpus subnatæ, sunt*, sed quæ tandem septennis per miraculum sanata fuit ope *D. Virginis*, *cujus imago Bruxellis celebris est in Hospitali D. Jacobi*. 3. (f) Uxorem suam, quæ jam ab aliquot *mensibus dolore lacerti dextri premebatur, sic ut nec manum attollere posset, & atroci œdemate* artuum inferiorum *languebat*, quæ tandem a Butlero sanata est cum oleo olivarum, cui lapis suus intinctus fuerat. 4. Demum [g] *Ancillam suam, cui in tibia dextra ter erysipelas male curatum passæ crus erat plumbeum atque tumidum a genu usque in digitos pedum*, & quæ eodem oleo perfecte intra noctem unam convaluit.

Mortem (h) obiit Helmontius *die* 30. *Decembris anno* 1644. ætatis 67. ex asthemate, unde *respiratio illi in tantum deficiebat, ut exsurgere cogeretur & per fenestram proximam spiritum haurire, quo binis diversis vicibus pleuritis ipsi accersebatur*, a qua *dum se incolumen restitutum esse putabat* oborta denuo febre, ex interna, ut puto, suppuratione vitam morte commutavit, postquam per septimanas septem ægrotavisset.

Hæc plusquam satis de ipsius vita; nunc pauca de ejusdem natura, indole, ingenio proferenda. Ut libere dicam videtur Helmontius fuisse Religiosus, probus, minime malus; at vero simul credulus, superstitiosus, anilibus fabulis addictus, Chimicus Chimicorum ineptis plenus, Paracelsi laudator, sectator, imitator, sed tamen judicio, ingenio, doctrina, Paracelso potior, suorum arcanorum venditator & amplificator maximus, qui plerumque ceu lymphaticus quidpiam supra mortale sonans &

(a) In articulo, qui inscribitur, *columna* 3. *pag.* 9. *col.* 1.

(b) Tumulus pestis, *ubi supra, pag. m.* 148.

(c) *Ibid.*

(d) Tumulus pestis, in articulo, qui inscribitur *Proprietas pestis, pag. m.* 176. *col.* 2.

(e) De Lithiasi, *cap* 9. §. 27. *p. m.* 33. *col.* 1.

(f) In articulo, qui inscribitur, *Butler, pag. m.* 360. *col.* 1.

(g) Ibid. *col.* 2.

(h) In *Præfatione Operibus Helmontii præfixa*, & scripta ab Auctoris filio, Francisco Mercurio Vanhelmont, qui se dicit *Philosophum per unum, in quo omnia. Eremitam peregrinantem.*

& divino velut instinctu proloquens ampullas projiceret & sesquipedalia verba, quibus nequaquam miror non paucos, animo leves futilesque, bonis litteris destitutos, qui amant magnificis pollicitationibus lactari, aliosque lactare, quibus nova & inaudita placent, quos arcana delectant mysteria, aliquandiu dementatos fuisse: At revera qui in arte Medica novus & inexpertus, nec ætiologiæ & therapeiæ morborum satis gnarus, cum natura vel consuetudine asper mordax, maledicus esset, Medicos sui temporis obtrectare, Scholasque Medicas insectari nunquam destitit, ut veterem Medicinam rescinderet & antiquaret, quam putabat (a) *meram esse imposturam a Græcis introductam*, novamque monstrosis verbis magis quam dogmatis divitem conderet, in quo ducem Paracelsum sequutus parem cum eo successum habuit.

(a) In articulo, qui inscribitur. *Columna* 3. *pag. m.* 8. *col.* 2.

Nihil scripsit Helmontius ex professo *de Lue venerea*, sed (b) *in pestis tumulo* quæsita potius quam data occasione sequentia docet.

I. *Luem illam eatenus incognitam primum visam fuisse in obsidione Neapolis anno* 1494. (quæ tamen revera non fuit obsessa)

II. *Placuisse quibusdam Orientalem plagam accusare*, quos sane ipse non novi) quasi inde morbi origo accersenda foret, sed falsitatis inde argui, quod *nemo unquam Lusitanum accusavit, ac per consequens Indiæ Orientales immunes esse* debeant, quas *solus Lusitanus cum exclusione Hispanorum lustravit ac sibi subegit*.

(b) In articulo, qui inscribitur, *Peregrina Lues nova*, *p. m.* 154. *col.* 2.

III. Neque *a Sinensibus ad nos delatam videri*, quamvis *ab olim lues Sinensibus sit assueta*, cum *inde nemo ad bellum Neapolim advenerit*, & *introitus in Chinam omnibus externis sub pœna capitis vetitus fuerit*. Adde Guaiacum, *cujus usus apud Europæos* 80. *annis senior est quam radicis Chinæ*, errat, nam Guaiacum anno 1517. Radix Chinæ anno 1535. innotuit] *ab Occiduis terris venisse*.

IV. Neque meliori jure *tribui Indiis Occiduis*, quasi *ibidem foret vernacula atque solita*, siquidem *occasus Indias immunes fuisse testatur ipse* * *Ferdinandus Cortesius earumdem expugnator*, *quodque post adventum suum nondum ibidem enotuisset*, *sed eo advectam luem cum Æthiope*, *mancipio Pampbili de Narvaez*, *qui forte recens ab obsessu Neapolis eo appulerat*, *secumque attulerat*.

At vero Helmontius in errore versatur maximo, neque uno dumtaxat nomine: Nam 1. Demus luem veneream, ut ille putat, ante Æthiopis illius

* Scripias tantum novi a Ferdinando Cortesio Epistolas IV. quibus narrabat ordine quæcumque a se in Hispania nova gerebantur. Interiit prima: Exstant tres aliæ in Collectione Ramusii Italice redditæ. Narrat Ille in prima earum quæ supersunt, quæ ordine secunda erat, exitus civilis belli quo a Pamphilo de Narvaez lacessitus fuit, sed nec de Æthiope illo, qui Pamphili mancipium fuit, nec de contagione quam hic in Zempoalanos induxisse dicitur, nec de nova ulla lue quæ ab Hispanis in Indigenas novæ Hispaniæ manaverit verbum ullum ibidem facit. Reliquæ vero ejusdem Epistolæ ad alia pertinent negotia.

illius adventum, qui mancipium erat Pamphili de Narvaez jussu & auspiciis Jacobi de Velasquez arma in Cortesium moventis anno 1519. visam nondum fuisse in Mexicano regno sive Hispania nova, (de ea enim Americæ regione hic quæstio est.) Quid inde porro? An ideo falsum futurum est luem veneream in Insula Haiti sive Hispaniola, quæ nunc Sancti Dominici dicitur, antiquitus endemiam, & ibidem ab Hispanis usu rei venereæ cum indigenis mulieribus conceptam fuisse anno 1492. primo Christophori Columbi appulsu, a quibus in Hispaniam traducta anno 1493. ubi certa sui dedit indicia, & cum Neapolitanis Gallisque communicata fuerit anno 1494? Neutiquam. Etenim horumce omnium certos, idoneos, oculatos testes, omnique exceptione majores supra adduximus, *Lib.* 1. *Capp.* 9. *&* 10. Sed si ea vera sint, ut verissima esse palam est, inde constare debet de prima luis venereæ origine ab *Indiis Occiduis* repetenda, non quidem ab Hispania nova, a qua neminem scio qui illam arcessat, sed ab Insula Haiti sive Hispaniola, cui omnes uno ore eamdem acceptam referunt. Proinde concessa etiam Helmontii sumptione, nempe luem veneream anno tantum 1519. primum in Hispania nova visam fuisse, & illuc ab Æthiope quodam, Pamphili de Narvaez mancipio, alibi ubivis videbitur infecto delatam, ruit tamen ejusdem assumptio, scilicet luem illam ab Insula Haiti sive Hispaniola longe ante ac anno 1493. in Europam non admissam fuisse.

2. Verum enim vero concidit certius eadem consecutio, si sumptio ipsa, qua nititur, falsa sit, ut falsam esse manifeste liquet. Constat enim Æthiopem illum, Pamphili de Narvaez mancipium, non venerea lue, sed variolis laboravisse, atque adeo non veneream luem sed variolas in Zempalanos, ubi Narvaez castra metabatur, & hinc in cæteros Hispaniæ novæ incolas transfudisse. Quod potest facile argui ex morbi ipsius descriptione apud Historicos [a] coætaneos obvia, ut nempe qui celeri propagatione serperet atque adeo in distans; qui periculosus, gravis, acutus, mortifer esset; quo plurimi consumpti sint brevi temporis spatio; qui febrilem æstum accenderet, cujus impatientia sese in fluvios Indi demittebant temperandi nimii fervoris causa; a quo perfuncti fœdis cicatricibus deturparentur, propterea quod incauti prurientes pustulas derasissent unguibus; quæ singula in variolas quidem optime, in luem veneream vero minime, conveniunt.

(a) Vid. *infra*.

Sed porro quid opus est conjicere in re manifesta & apertissima, cum Historici Hispani, * qui coætanei erant, dissertimis verbis testentur

Pp Æthio-

* Historia verdadera de la conquista de la Nueva Espanna, escritta *por el Capitan Bernal Diaz del Castillo, uno de sus conquistadores*, *Cap.* 221.

La Cronica general de las Indias, Secunda Parte que trata de la conquista de Mexico, *por Francisco Lopez de Gomara*, *Cap.* 102. Histo-

Digitized by Google

Æthiopem illum variolis, quas Hispanice *las Viruelas* vocant, affectum fuisse, quæ a lue venerea *las Bubas* Hispanice dicta longissime absunt re & nomine; atque adeo certo certius sit ab Æthiope illo non *luem veneream* in Hispaniam novam, ut temere credidit Helmontius primus omnium & fere unus, sed *Variolas* traductas fuisse, quas ab Europa in Americam manavisse, & cum lue venerea quæ inde accepta fuit, commutatas esse vulgaris est opinio, & certe nec Auctore nec auctoritate destituta.

Mirari tantum subit, quæ fuerit Helmontio errandi causa: Neque enim facile induci possum ut arbitrer ab illo, qui minime malus fuisse videtur propositam Historiam dolo malo depravatam fuisse. Conjecerim potius neque forte temere in manus illius casu venisse Historicum quemdam, ex Hispanis quidem, sed Gallice versum, ubi legerit Æthiopem illum, de quo tam sæpe, laboravisse *de la Verole*, unde factum sit ut vocis ambiguitate delusus reputaverit de lue venerea seu crassa variola, Gallice *grosse Verole*, debere intelligi, quæ revera & germano vocis Hispanicæ sensu de variolis seu variola parva Gallice *petite Verole*, intelligenda erant.

V. Addit Helmontius *alios contendere hanc luxuriæ luem incœpisse, eo quod annonæ caritas mactatorum carnes cadaverum & suffurari & clanculum cocta divendi suasisset, sed cum Anthropophagis Indis hæc lues ante adventum Pamphili fuisset ignota, non recipitur horum allegatum.*

VI. *Astrologos ..... asserere peregrinum stellarum situm, dumtaxat desuper Neapolim influxisse, quem multa anxietate quærentes nondum invenerunt; Quasi idem astrorum situs numquam fuisset antea.*

VII. *Tandem Paracelsum .... copulam leprosæ meretricis cum scabioso milite Gallo incusare ac detestari* (Sic nempe Paracelsus depravat Historiam, quæ a Joanne Manardo narratur [*a*] *Epist.* 2. *Lib.* 7. *Epistol. Medicinalium*.) *Quasi vero antea nulla leprosa Gallo sordida commista fuisset.*

(*a*) Vid. supra *pag.* 43.

Hic sic explosis rejectisque addit Helmontius *se scire* quomodo Lues venerea *sui initio fermentum atque radicem repererit*. „ Enim vero Laicus „ quidam, *pergit ille;* & vir sanctus, ad quæstiones arduas aliquot solitus „ visiones somniales, ac non raro quoque per mentis abstractionem no„ tiones intellectuales suscipere, nimia forte curiositate has indagavit „ quæstiones. 1. Cur ista Lues præterito seculo & non antea erupisset, „ cum anteactis Paganorum diebus scelerata quælibet scurrilitas num„ quam defuerit? 2. Unde, si non ab Indis, in Europam venerit? 3. „ Quæ causa sit continuitatis & mitigationis ac mutationis, si divinitus im-

Historia general de los Hechos de los Castillanos en las Islas y la Tierra firme del mar Oceano, escritta *por Antonio de Herrera*. *Decad. II. Lib. X. cap.* 4.

immiſsa? Nam miracula raro per contagium tranſeunt, ac niſi tradito „ mandato ſuam in natura cauſam nanciſcuntur. Sed neque Deus inſontes punire ſolet, prout innocentes ſæpe lues veneris inficit. Dixit itaque Laicus ſibi in viſione intellectuali viſum jumentum, quod pene diffflueret ulcere fœtido, qui morbus equinæ ſpeciei proprius, (Noſtrates *den VVorm*; Galli vero *le Farcin* vocant) unde ſenſim equi purulenta carie pereunt. Hoc autem jumentum vidit velut canibus in eſcam deputatum, totum tergus vitiatum habens, etiam circa vas naturæ; nec præter iſtam viſionem aliud reſponſum habuit: Quapropter ſe ſuſpicari dixit, quod in obſidione Neapolitana, (qua primum dira hæc lues emerſit) nefando aliquis peccato congreſsum cum ejuſmodi jumento habuiſset. „

Inde *conjicit* Helmontius luis venereæ *fermentum* eo modo (*permittente Deo vindice*) *in humanam familiam tranſplantatum*, ... *mixtumque contagium equinum infandæ libidinis actu* (*perinde atque hodie a meretrice ſordida uſque in teſtes maris attrahitur ipſa lues*) *tum gonorrhœam*, *carcinoma*, (ulcuſcula cancroſa) *atque bubones venereos &c. propagans*.

Abſit ut abutar otio in confutandis nugis iſtiuſmodi. Per me licet cuicumque arriſerit, cum Helmontio ineptire circa primam luis originem, neque enim velim cuiquam *voluptatem extorquere*, *& demere per vim mentis gratiſſimum errorem*.

Refert (*a*) idem alibi mulierem quamdam, quæ a marito lue venerea infecta fuerat, & cujus totus corporis habitus ulcere exedebatur, *exhibito Corollato Paracelſi per albumen ovi paratum intra 26. dies convaluiſſe*. Quod ſane ipſe facile credo, ut qui ſciam Corollatum Paracelſi præparatum e Mercurio remedium eſse, cum præcipitato rubro, ſi non idem, plane congener, quod mitius fit inde pluries diſtillando aquam albuminum ovorum.

(*a*) In articulo, qui inſcribitur. *Cauſæ & initia naturalium pag. m. 24 col. 2.*

THEODORUS TURQUETUS DE MAYERNE, Genevenſis, patrem (*b*) habuit Ludovicum, ſcriptis editis notum; natus anno 1573. inter Philiatros Monſpelienſes nomen dedit anno 1592. & Doctoris gradum in illa Academia aſsecutus eſt anno 1597. Hinc Lutetiam venit, ac Henricum Ducem Rohanienſem, qui a Rege Henrico IV. ad Principes, Ordineſque Germaniæ legabatur, ſequutus eſt anno 1600. tanquam Medicus. Redux inter Medicos Regis ordinarios locum habuit patrocinio N..... Ribbits de la Riviere tunc Archiatri, quo munere functus eſt ab anno 1602. ad annum uſque 1611. Multas cum Facultate Medica Pariſienſi rixas habuit, præſertim de Chimicis remediis, quorum ſtrenuus fautor erat. Anno 1611. Litteris Jacobi I. in Angliam vocatus eſt, ut tum ſuus, tum uxoris ſuæ Annæ Archiatrus eſset, quo eodem munere apud Carolum I. Jacobi filium functus eſt. Mortem oppetiit

1650. [illegible]

(*b*) Bayle *Dictionn. Critique.*

 anno

anno 1655. ætatis 82. Fusius de illo in *Historia Facultatis Medicæ Monspeliensis*.

Prodiere Londini longo post mortem Auctoris intervallo *Syntagmata duo Praxis Mayernianæ ex adversariis, consiliis, ac Epistolis Theodori de Mayerne summa cura ac diligentia concinnata*: Alterum anno 1690. *De Morbis internis, præcipue gravioribus & chronicis*: Alterum anno 1695. *quatuor Tractatus continens*, 1. *De febribus*, 2. *De Morbis externis*, 3. *De arthritide*, 4. *De Lue venerea*. Utrumque acceptum referendum est diligentiæ Theodori Devaux, qui Theodori Turqueti amanuensis apographa a se descripta subministravit, maxime vero studio atque operæ Gualteri Charletoni, qui singula digessit & edenda curavit.

Tractatus ultimus posterioris Syntagmatis, in quo agitur de Lue venerea Capita 6. complectitur, cum proœmio, in quo præmittuntur Prolegomena quædam, *De Mercurio ejusque præparatis & de salivatione*.

Nempe 1. Mercurium exhiberi posse *vel crudum, vel præparatum, hoc est reductum in pulverem aut per sublimationem aut per præcipitationem*.

2. Auctori *notas & millesima experientia felicissime comprobatas Mercurii præparationes esse Aquilam rubram, Pulverem Calomelanicum, Mercurium Lunarem, Præcipitatum album*, & quod Auctor *inventum suum esse* gloriatur, *Clyssum metallorum, quorum singulorum processus* explicat.

5. *Cathartica* cum exhibitis *Mercurialibus addenda esse, eaque valida ...... quæ quidquid illa moverint, cum ipsis ..... quam citissime educant & averruncent; neque enim tutam esse Mercurii quantumvis correcti diuturnam in corpore moram*.

4. Demum *sequentes modos salivationis provocandæ bonos esse*, modo *lente festinetur*. 1. *Per pilulas vel bolos Mercuriales*. 2. *Per frictionem cum unguento Mercuriali*. 3. *Per emplastra Mercurialia*. 4. *Per suffumigia ex Mercurio*. 5. *Per soleas ex Mercurio crudo pasta aliqua excepto* plantis pedum suppositas. 6. *Per oleum Mercuriale carpis affrictum*. 7. *Per pedilavium in solutione Mercuriali*.

His in hunc modum præmissis, exponuntur *Cap.* 1. *Luis venereæ recens conceptæ symptomata*, quæ *tria præcipue* recensentur, *gonorrhœa seu potius Πτῤῥοία, virulenta caries pudendi, & Bubo inguina occupans*.

Cap. 2. *generalis* explicatur *curatio Luis venereæ*, sed illa tantum quæ sudatione obtinetur, ad quam promovendam proponitur multa quidem sed incondita farrago remediorum, quæ jam dudum apud Medicos nullo in numero habentur.

Capite 3. Jubet Auctor ad gonorrhœam adhiberi diluentia & temperantia,

rantia, quandiu urit ardor urinæ, deinde præparata mercurialia, ac demum injectiones adstringentes, aut boli vel pilulæ paris similisque energiæ. Inter cætera multum laudat bolum sequentem, quo solo *curari* ait *gonorrhœam intra paucos dies*, sed qui merito suspectæ virtutis esse videtur.

℞. *Camphor.* ℈ ß.
Sal. Saturnin. ℈ j.
Sal Tartar. gr. xij.
Caff. Fistular. ʒ ß.
Terebinth. Venet. ʒ j.
M. F. Bolus.

Quod si gonorrhœa contumacior in habituale stillicidium abeat, tum *aquam menthæ Quercetani*, tum maxime sequentem pulverem approbat. *Caro bubula per fumum indurata, ab externa nigredine mundata discerpatur in filamenta, quæ multiplici ablutione aquæ calentis liberentur a salsedine: Postea mantili optime detersa post exemptum e furno panem iterata immissione exsiccentur, dum possint reduci in pulverem, de quo cape partes* ij. *baccarum maturarum hederæ arboreæ partem* j. *misceantur exacte. Hujus pulveris* ʒ j. *pluribus matutinis consequentibus exhibeatur superhausto cyatho hydromelitis simplicis, vel decocti radicis Eryngii. Sufficit autem ad corpora pituitosa carnem siccare sine ablutione ulla.*

Capite 4. laudat Auctor ad *ulcera sive cariem & excoriationem pudendi suffitum e cinnabari, & unguentum Diapompholygos cum Mercurio crudo mixtum:* Ad Bubones vero *emplastrum ex Radicibus Bryoniæ, Althæa, Liliarum alborum, cum farina triticea, terebinthina & axungia suilla.*

Cap. 5. Ad *Hypersarcoses sive carunculas in urethra* multis therapejam illam proponit, quæ obtinetur usu cathæreticorum fistula in urethram immissorum, sed quæ jam pridem obsolevit, ceu periculosa & inefficax.

Denique *Capite* 9. recenset *symptomata graviora luis inveteratæ, ut ozænas, faucium aut palati ulcera, ossium palati cariem, nodos, tinnitus aurium, surditatem &c.* & ad singulorum curationem remedia proponit, multa quidem, sed quæ præcedentibus probatiora non sunt. Sic inter alia laudat ad *nodos venereos cataplasma ex æqualibus partibus radicis Sigilli Mariæ & axungiæ porcinæ cum addito croco, quo vernaculo & euporisto cataplasmate nihil efficacius inveniri posse* putat *in venereis & aliis frigidis tumoribus*. Sic proponit ad *tinnitum aurium fumum caryophillorum per infundibulum in aures excipiendum, unde fiet*, ait ille, *ut multa aqua per nares manet.*

Cæterum, ut libere dicam, videtur Auctor ille, qui fama tamen valuit ætate sua, polypharmaciæ æquo amantior fuisse, quod in Medico

Pp 3 pecca-

Digitized by Google

peccatum numquam leve est, & anilibus fabellis nimium confidens, atque remediorum undique conquisitorum approbator nimis credulus, quæ graviora peccata esse puto. Sed venia danda est Operibus posthumis, quæ dubio procul emaculatiora proditura fuissent, si ab ipso Auctore essent edita.

1661. ANTONIUS EVERHARDUS, Medioburgensis.

Collatio antiqui Morbi recrudescentis cum Gallico vel Indico. Medioburgi 1661. *in* 12.

1670. JOANNES VVINELL, Anglus.

Lues venerea, vvherein the Names, Nature, Subject, Causes, Signes, and Cure handled, By John VVinell M. D. London. 1670. *in* 8.

Libellus ille Anglice scriptus continet tantum *Capita undecim*, quibus breviter differitur de origine, nomine, definitione, subjecto, caussis, signis diagnosticis & prognosticis, ac curatione luis venereæ, tum communi, tum particulari; atque variæ pro Auctoris modulo resolvuntur quæstiones, quæ circa propagationis rationem ac diversos morbi illius effectus moveri solent. Quæcumque ibi legisse memini, jam prius dicta fuerant; quamobrem Tractatus ille aliorum Tractatuum, qui de re eadem scripti fuerant, mera est Epitome, nec satis ordinate digesta. Hæc tamen animadversione digna visa sunt.

I. Credi ab Auctore luem veneream olim, cum primum apparuit in Europa, multo sæviorem fuisse; nunc vero [suo scilicet tempore, circa annum 1670.) mitiorem esse & minus lethiferam, in cujus mutationis causas inquirit *Cap.* 7. *Quæstione* 9.

II. Videri eidem luem veneream in Orbe nostro quondam cessaturam esse, ut in Italia Mentagra & Gemursa, & in Anglia Pestis sudatoria pridem cessavere, cujus futuri phænomeni causas rimatur *Capit.* 10. *Quæstione* 3.

III. Circa specialem morbi curationem nihil prorsus afferri *Capite* 11. nisi methodus curatorias distinguendas esse in *reprobatas*, quibus abstinendum; *probatasque* quibus utendum est: Inter reprobatas quidem recenset Usum 1. *Remediorum vulgarium*. 2. *Fonticulorum*. 3. *Unguentorum mercurialium*. 4. *Suffumigiorum*, quorum duo postrema plurimum improbat. Eas vero tanquam probatissimas commendat, quæ curationem moliuntur ope 1. *Theriacæ & Alexipharmacorum Indicarum*. 2. *Magnetis cujusdam anti-venerei*. 3. Remedii cujusdam quod *sympatheticum* vocat. Hæc ultima duo remediorum genera multis extollit laudibus, sed eadem tanquam arcana reticet, unde manifestum est hunc Tractatulum eo tantum fine ab Auctore consarcinatum fuisse, ut remediis suis famam verbis faceret, quam non poterat effectis.

FRAN-

FRAACISCUS DE LE BOE SYLVIUS, Hanoviensis, natus[a] anno 1614. Doctoratus gradum Basileæ adeptus est anno 1637. Hanoviæ & Amstelodami Medicinam feliciter fecit. Lugdunum Batavorum vocatus est anno 1658. ad professorium munus in locum defuncti Alberti Kyperi, ibique decessit anno 1672. ætatis anno 59. 1672.

Tractatus de Lue venerea inter cætera ejusdem Opera eodem volumine comprehensus est in *Appendice Praxeos Medicæ*, quæ post Auctoris mortem cura Justi Schraderi primum prodiit.

Sylvius pro more suo quæcumque ad luem veneream tum universalem, tum particularem spectant, in illo Tractatu breviter explicat 397. articulis, quibus aut in Theoria, aut in Praxi continetur nihil, quod novum sit aut a vulgari opinione abludat.

(a) Ex Oratione Funebri habita a Luca Schact. D. M. & ad calcem Operum Sylvii adjecta.

Docet Auctor *Articulo 36. Venenum venereum in acido, sed suo modo peccante consistere.*

Articulo 144. *Luem veneream produci ab humoribus acidis & acrimonia sua tum sanguinem ipsum, cæterosque ex ipso humores ortos, tum pilos, tum glandulas, partesque glandulosas omnes, tum cutim, tum ossa ipsa corrumpentibus ac rodentibus.*

Articulo 147. *Primaria luis hujus remedia esse aut mercurialia, aut ex lignis radicibusque gummosis atque sudores moventibus petita.*

Articulo 148. *Optimum certe atque tutissimum luis venereæ remedium esse Mercurium crudum cum porcina axungia vel aliis unguentis oleisque mixtum & forinsecus illitum, ... Sed prudentia opus esse si & dorsi spina eo sit illinenda, quod ipse saltem fieri nollet, nisi quando frustra illitæ fuerunt articulationes aliæ :* Sed quod tamen nunc quotidie ab omnibus fieri constat sine damno ullo.

Articulo 150. *In eumdem finem exhiberi sæpenumero varia medicamenta ex Mercurio, tum sublimato, tum præcipitato parata ; ....* Præsertim *Præcipitatum corallinum*, de quo *Artic.* 283.

Articulo 192. *Ad venereæ luis curationem in frequentiori usu esse decocta ex binis radicibus, totidemque lignis parari solita ; radicibus puta Chinæ atque salsæ-parillæ ; lignis vero Guaiaci & Sassafras.*

Articulo 213. *Satius certe fore sudoriferis, diureticis, ac per alvum purgantibus absolvi curam luis venereæ, si semper istis absolvi posset, licet plus temporis desideret, quoniam tutius procedit, quam ejusdem per ptyalismum & vomitum instituta cura, in qua major vis corpori infertur : Adde quod si minus prudens fuerit Medicus aut æger, facile in vitæ periculum incidat æger.*

Articulo 216. *Quoniam vero semper obtineri non potest luis venereæ curatio per sola sudorifica, diuretica, & purgantia deorsum, idcirco recurrendum esse nonnumquam, imo sæpius ad salivationem, tum solam, tum aliis junctam.*

Digitized by Google

Demum Articulo 304. *Curationem luis venereæ per salivationem institutam cæteris præferendam esse, utpote talem, quę non facile ullum recidivæ metum post se relinquat, nisi in lue inveterata & cum ossium carie conjuncta.*

1673. EDUARDUS MAYNVVARINGE, Anglus.

The history aud mystery of the Venereal Lues, By E. Maynvvaringe, Doctor in Physick. London. in 8. 1673.

Disserit hic Auctor *Capitibus sexdecim* de nomine, origine, propagatione, natura, symptomatis, sede, contagione & therapeia luis venereæ, circa quæ antiquiorum Auctorum non opiniones modo, sed plerumque verba ipsamet sigillatim refert.

Potissimum vero singularem illius diligentiam mirari subit in recensendis methodis curatoriis, quæ apud diversas Europæ Nationes usu receptæ erant suo tempore.

1. Apud Italos *Cap.* 12. quam exscribit a Sebastiano Aquilano, Gaspare Torella, & Antonio Musa Brassavolo.

2. Apud Germanos *Cap.* 13. quam mutuatur ab Ulrico de Hutten & Joanne Benedicto.

3. Apud Hispanos *Cap.* 14. in quo duces sequitur Joannem Almenar, Aloysium Loberam & potissimum Ludovicum Mercatum.

4. Apud Gallos *Cap.* 15. quam excerpit a Guillelmo Rondeletio Monspeliensi Occitano, & Josepho Quercetano Armeniaco, hoc est *d'Armagnac* in Aquitania tertia, quem Auctor iste Geographiæ parum gnarus credit Armenum origine, sed quem tamen dicit in Galliis vitam duxisse & inter Regios Medicos locum habuisse.

Demum 5. Apud Batavos *Cap.* 16. qualis prostat apud Petrum Forestum.

Cæterum Auctor curatoriis illis methodis nec hilum quidem de suo addit, sed in Operis calce Lectores tantum monet in genere, ne remediis remediorumve formulis, quæ ex variis illis Scriptoribus verbis iisdem exscripta sunt, imprudentius confidant, cum inter illa medicamina non pauca sint inania, fallacia & inefficacia, imo vero nonnulla periculi plena: qua de re vere quidem & recte monet; sed eum tamen ab omni culpa ideo vacare non puto. Præstitisset enim remedia hæc dubia, incerta, periculosa corrigere, supprimere, vel obelo saltem notare, præsertim in Libro lingua vernacula scripto, quam in negotio tanti momenti Lectoribus plerumque imperitis judicium de illis permittere.

NICOLAUS DE BLEGNY, Parisiensis, vir sine litteris, initio Her-
1670. niarius Chirurgus & subligaculorum artifex; Deinde anno 1678. Reginæ Chirurgus ordinarius; anno 1683. Chirurgus ordinarius Serenissimi Principis Philippi, Ducis Aurelianensis; anno 1687. Regis ac Serenissimi Aurelia-

relianensis Ducis Medicus ordinarius, & Director Academiæ cujusdam, quæ Lutetiæ Parisiorum circa eadem tempora nomen sibi arrogabat *Academiæ recens exploratorum in re Medica;* Demum anno 1693. Regis ac Ducis Aurelianensis Fratris Regis Medicus, Eques, Commendator ac Administrator Generalis Ordinis Hospitalis Sancti Spiritus Monspeliensis, ut ipsemet dicit in fronte *Tentaminis cujusdam Historiæ Generalis Ordinum Militarium Religiosorum*, quod Lutetiæ edidit Gallice anno 1693. sed cum suis titulis sive legitimis sive fictis magnus semper ardelio & veterator egregie impudens.

In carcerem conjectus fuit anno 1693. die 4. Junii reus non uno nomine. Arguebatur enim de Religione male sentire ac opiniones erroneas in vulgus spargere: Nosocomium suo jure nec impetrata prius a Rege licentia instituisse, quod privato non licet: Equitis nomen sibi arrogare sine titulo & sine genere: Maxime vero velle se antiquum [a] Sancti Spiritus Monspeliensis Ordinem instaurare & regere suo arbitratu contra quam Regia auctoritate sancitum fuerat. Dicitur aliquanto post e carcere traductus esse Pictavium, unde clam aufugit Avenionem, ubi Medicinam fecit non sine nomine, & ubi vitam varie jactatam cum morte commutavit, sed quo anno nondum teneo.

(a) Vide de illo ordine *l' Histoire des Ordres Monastiques Religieux & Militaires*, par le P. Helyot. Tome II. Chapp. 30. & 31.

Ediderat Gallice Lutetiæ Parisiorum anno 1673. Tractatum de Morbis venereis, cui titulus est.

L' Art de guérir les Maladies Vénériennes, expliqué par les principes de la Nature, & de la Méchanique, cujus prostant aliæ editiones.

Ibi reperire est congesta cumulataque, quæcunque Blegnyus ex variis Auctoribus, qui Gallice scripserant, corradere potuit, aut ex Disceptationibus Medico-Physicis compilare, quæ in ædibus Abbatis Bourdelot stato septimanæ cujusvis die tunc haberi solebant; sed quæ pro Auctoris modulo tractantur & explicantur.

Quatuor sunt Tractatus hujusce partes, in quarum *Prima* agitur *Capitibus undecim* de natura, origine, causa, differentiis, diagnosi, prognosi & therapeja Luis venereæ in genere: *In Altera*, *Capitibus tredecim* de Therapeja singulorum affectuum venereorum, ut cariei pudendi, phimoseos, paraphimoseos, vesiculæ crystallinæ, tumoris testium, bubonis, gonorrhϾ, carunculæ in urethra: *In Tertia*, *Capitibus totidem* de methodo medendi lui venereæ sine Mercurio, usu solo diaphoreticorum & diureticorum, qualia Guajaco, sassafras, radicibusque Chinæ & salsæparillæ suppeditantur: Denique *in Quarta*, *Capitibus septem* de natura hydrargyri, methodoque debellandæ luis venereæ adhibitis illitionibus mercurialibus.

I. Cen-

(a) Part. I. Chap. 2. I. Censet (a) Auctor ille, si tamen ejus opinio aliquo loco numerari debeat, luem veneream antiquitus notam fuisse, quod probare conatur, tum adductis seu potius laudatis locis aliquot ex Hippocrate, Tacito, Suetonio, imo & ex Deuteronomio, quæ ab illo ne qui m intellecta sunt, & quæ alibi jam explicavimus: Tum maxime Heringia, seu potius fabella, quam narrat de juvencula quadam, quæ sana a sex viris qui & ipsi sani erant, sæpius intra paucissimos dies compagassa luem sponte contraxit, ex putredine, ut credit ille, seminem, quæ aliena & intra uterum copiosius admissa fuerant. Quasi vero scortillo, aut sex Ganeonibus, quorum mentiri proprium est, fides adhibenda foret, se prius ab omni venerea labe immunes fuisse asseverantibus.

(b) Part. III. & IV. II. Usum (b) decocti sudorifici ex lignis Guaiaci & Sassafras, radicibusque Chinæ & Salsæ-parillæ, usui mercurialium inunctionum, si non præfert, saltem æquiparat, in quo ab opinione temere dissentire videtur, quæ jam sua ætate vulgaris & pervagata erat, & quæ Mercurio primas deferebat in curanda lue venerea confirmata.

1673. JAONNES CASPARUS SPARR, Philiatros.

Dissertationes duæ Medicæ de Lue venerea, quibus additur Disputatio inauguralis Joannis Conradi Matthis, *De Mania*, Alteraque Marci Laurentii Donneri, *De Apoplexia*. Argentorati 1673. *in* 4.

Opinor Dissertationes illas Theses esse, quales in Academiis propugnandæ proponi solent.

1676. RICHARDUS VVISEMAN, Anglus, Chirurgus Regius, scripsit Anglice Tractatus octo Chirurgicos, nempe de tumoribus, de ulceribus, de affectibus ani, de strumis, de vulneribus, de vulneribus ab ictu sclopetorum, de fracturis ac luxarionibus, ac demum de Lue venerea, quos edendos curavit *in fol.* Londini, anno 1676. cum inscriptione sequente.

Several Chirurgical Treatises, By Richard VViseman, Serjeant Chirurgeon. London. 1676. *in fol.*

Horum Tractatuum postremus, ubi agitur *de Lue venerea*, Capita 6. complectitur. I. De natura & contagione Luis venereæ. II. De remediis, quæ vulgo adhibentur ad ejus curationem. III. De remediis, quæ adversus hunc morbum specifice valere creduntur. IV. De cura symptomatum Luis venereæ. V. De gonorrhœa. VI. Denique de infortuniis quæ gonorrhœæ solent succedere.

Nihil quidem occurrit in ea Dissertatione, quod in præcedentium scriptorum Libris obvium non sit: At vero haud negandum est singula ordinate distribui, & paucis sed enucleate exponi.

I. Silet

Digitized by Google

I. Silet (a) Auctor de morbi origine; [illegible] varias recenset contagionis (a) Cap. 1.
vias, quibus contrahi solet, inter quas vi[illegible]ne vix quidem admittit usum earumdem vestium aut eorumdem lecti[illegible]teorum.

II. Ad curationem præmissa purgatione, (b) jubet adhiberi salivationem, quæ interno Mercurialium usu, si morbus lævis sit & recens; quæ externo unguenti mercurialis illitu procuretur, si morbus gravis fuerit aut inveteratus. Post salivationem censet utiles esse sudationes ad exhauriendas morbi reliquias. (b) Capp. 2. & 3.

III. Annumerat (c) inter remedia ad curandam luem veneream usu recepta Mercurium sublimatum corrosivum, dissolutum in aqua fontana & ore exhibitum, cujus dosi congrua ait cieri tum vomitionem, tum salivationem; additque id remedii genus a Practicis quibusdam multum commendari, ac deinde concludit frigidissime se tamen illo nunquam usu esse; in quo certe officio defuit suo, quod perniciosum hunc usum nulla graviore nota inusserit, quem tamen debuisset apertissime improbare ceu lethiferum. (c) Cap. 2.

IV. In explicanda Therapeia variorum symptomatum, quæ a Lue venerea inducuntur, (d) affert Historias 69. ægrotantium a se curatorum, qui diversis morbis venereis afficiebantur. (d) Cap. 4.

V. Nec dispari (e) methodo, proposita breviter gonorrhϾ ætiologia, ut sua ferebant tempora, ad explicandam ejusdem Terapeiam profert Historias 12. diversarum gonorrhœarum, quas a se curatas dicit. (e) Cap. 5.

VI. Demum (f) inter infortunia, quæ solent gonorrhϾ succedere, quæstio est de urethræ carunculis, ac data occasione referuntur Historiæ 16. infirmorum, qui ea morbi specie ægrotabant. (f) Cap. 6.

BERNARDINUS CHRISTINUS A JUVELLINA, Cyrnæus hoc est ut opinor, Corsicensis. 1676.

Institutiones Medicæ & regulæ, consultationes & observationes; quibus accesserunt Centuriæ quinque curationum morborum. Tractatus de Lue seu morbo venereo, de febre pestilentiali, cum brevi Romæ contagii narratione; & Astrologicus ad Medicinam pertinens. Venetiis 1676. *in* 4.

Liber hic in manus meas nondum pervenit. Auctor, cujus nomen præfert, Religiosus erat Observantiæ Fratrum Minorum sancti Francisci, sed qui antequam Religiosam vitam iniret, Lazari Riverii in Academia Monspessulana Professoris discipulus & Medicinæ Doctor fuerat. Hic ille est qui primus edidit Arcana Lazari Riverii, si tamen hæc Arcana Riverii sint; de quo plura in vita Riverii, in Historia Scholæ Monspessulanæ.

ANTONIUS MENIOTIUS, Parisinus, Doctoratus gradum consecutus est in Facultate Monspessulana anno (g) 1636. ac deinde Medicinam Lutetiæ fecit, ubi mortem oppetiit (h) ante annum 1697. octogenario major. 1677.

Scripsit

(g) *Registres de la Faculté de Montpellier.*

(h) Oeuvres posthumes de M. Meniot. *Amsterdam in.* 4. 1697.

Scripsit *Dissertationes Pathologicas* plurimas, quarum pleræque seorsim & diversis annis primum prodiere, sed quæ una simul collectæ & in quatuor partes distributæ Lutetiæ Parisiorum editæ sunt *in* 4.

Prostat ibi in *Parte ultima*, quæ typis excusa fuit anno 1677. *Dissertatio de Lue venerea pag.* 40. comprehensa, ubi Auctor probat I. Luem illam antiquitus ignotam *apud Europæos duo secula nondum implevisse, sed vertente anno Epochæ Christianæ* 1495. *Oris Ausoniis primum incubuisse*.

II. *In Indiis Occidentalibus vernaculam esse ..... & ab Hispanis una cum expilatis Americanorum opibus convectam esse*.

III. In tres gradus distinguendam esse pro intensione, primum, in quo *erosis capillorum radiculis* glabrities inducitur; Alterum, in quo cutem exasperant *pustulæ, parvulæ, rubicundæ, duriusculæ, ac rotundæ;* Tertium, in quo *malum ad membra solida, ut membranas, tendines, imo vero ossa ipsamet permeat*.

IV. Jam varias fuisse morbi facies, nempe 1. *Usque ad annum circitar sexagesimum a nota lue fœdam gonorrhœam a morbo venereo absuisse.* 2. *Ægrotantes nonnisi quadragesimo anno Æræ venereæ pilorum defluvio cœpisse dedecorari.* 3. *In prima luis origine cutem ægrotorum pustulis ac ulceribus fuisse spurcissimam, artuum vero dolores vel nullos extitisse vel mitiores, sed insequentium annorum serie ægrotantium fuisse minus immundam, cruciatus autem membrorum* σπέρχυυς *ac intolerabiles supervenisse.* 4. Tandem *morbum venereum* ætate sua *modestiorem esse* quam initio, *multumque desævisse ejus inclementiam*.

V. Redarguendos esse, qui *Elephantiasim a lue venerea non sejungunt cum*

(*a*) *Sydera terra*
Ut distant & flumina mari
Sic ambæ istæ affectiones cum causis, tum signis immensum dissideant, quod ille multis confirmat.

(*a*) Lucan 8. *Pharsal*

Exposita eo modo morbi ætiologia Auctor de Terapeia silet, de qua verbum ne unum quidem adjicit, quod sane mirari subit in Medico, quem ceu opiferum non tam in describendo morbo, quam in proponenda ejusdem curandi methodo versari decet. Haud equidem nescius sum Menjotium liberationem culpæ omissæ in Dissertationibus suis Therapeiæ quantacumque potuit arte impetrare conatum fuisse in *Monitione ad Lectorem* Parti 3. præfixa, sed vix puto excusationem ullam ab illo adductam fuisse, quæ sit legitima.

Cæterum Dissertatio illa de Lue venerea, sicut & cætera ejusdem Auctoris Opera, licet eruditione multiplici referta sit, locisque undequaque corrasis apte condita, in nimio orationis studio peccare videtur, quæ modo

Digitized by Google

modo vocibus ad oftentationem quæfitis vel Græcis, vel Latinis prifcis & infolentibus afpera, modo vero *per mellitos verborum globulos*, *dictaque quafi papavere & fefano fparfa* exaggerata Philologum vel Rethora magis fapit quam Medicum.

THEOPHILUS BONETUS, Genevenfis, natus anno 1620. ad Doctoratus gradum promotus eft anno 1643. Medicus fuit Henrici ab Aureliano Ducis Longavillæi. Obiit anno 1689 ætatis 69. 1679.

Sepulchretum, *five Anatomia practica ex Cadaveribus morbo denatis*, *proponens Hiftorias & Obfervationes omnium pene humani corporis affectuum*, *ipforumque caufas reconditas revelans.* Genevæ 1679. *in folio*.

Bonetus in hoc Opere *Lib.* 4. *parte* 9. ex variis Auctoribus exfcripfit Obfervationes aliquot in Cadaveribus fyphiliticorum inftitutas, quas fuis adornavit fcholiis.

STEPHANUS BLANCARDUS, Medicus Batavus, fcripfit fi fides habeatur (*a*) Joanni Devaux, Tractatum fpecialem *De Lue venerea*, fed quo anno nefcio, in quo Helmontio affenfus ftatuit venereos morbos non ex Indiis Occidentalibus in Europam ab Hifpanis advectos fuiffe, fed contra ex Europa in Indias Occidentales devectos ab Æthiope quodam, qui Pamphili de Narvaez in Cortefium civile bellum fufcipientis mancipium erat, luemque in obfidione Neapolitana jam ante contraxerat; cui commento ut fidem conetur facere, Auctores profert tum Antonium Herreram egregium rerum Indicarum Hiftoricum, tum ipfum Ferdinandum Cortefium celebrem Novæ Hifpaniæ victorem, utrumque tamen temere ut videtur. Sed de his diffufe jam fupra ad annum 1644. ubi *de Helmontio*, *pag.* 535. 1679.

(*a*) Traité de la Maladie Venerienne de Charles Mufitan, nouvellement traduit. *Tom. I. pag* 51.

THOMAS SYDENHAM, Anglus, *anno* (*b*) 1642. *Collegii Magdalenæ Oxonii Socius creatus eft*, *ac in Univerfitate anno* 1648. *Baccalaureatu Medico condecoratus eft*, *poftea Cantabrigiæ Doctor Medicus* renuntiatus fuit. Practicus experientiffimus & celeberrimus, naturæ, fucceffionis & viciffitudinis morborum Obfervator diligens, Londini Medicinam cum laude fecit per annos 25. nempe ab anno 1661. ad annum ufque 1686. Defunctus dicitur anno 1689. 1680.

(*b*) Joannes Jacobus Mangetus, *in Biblioth. Script. Medicorum.*

Exftat inter illius Opera Epiftola ad Henricum Paman, Doctorem Medicum & in Collegio Greshamenfi apud Londinenfes Medicinæ Profefsorem fcripta anno 1680. *De Luis Venereæ Hiftoria & Curatione*, in qua pauciffimis quidem verbis, fed fatis enucleate de principio, progrefsu & curatione tum gonorrhœæ, tum luis venereæ differitur.

Inter cætera tria ibi leguntur, quæ potiffimum digna funt ut annotentur.

1. Luem

1. Luem quidem veneream in Europa novam esse, sed non ex Americanis Insulis, ut vulgo creditur, originem traxisse, verum *e regione aliqua Nigritarum Guineæ conterminorum*, quandoquidem *mancipia recens e Guinea allata ad Insulas Caribas dictas, etiam antequam in terram descenderint, ... hoc morbo sæpe tentantur*.

2. *Nullum experimentum*, quod ille sciat, *afferri posse extirpatæ hujusce luis nisi per salivationem ab hydrargyro excitatam, quidquid tam Doctorum nonnulli quam indoctorum de aliis sanandi modi satis temere & audacter effutiverint*.

3. *Nonnullos hoc morbo male mulctatos in Galliam commigrare cogi, ut ab eo liberentur, cujus rei rationem non esse credit, quod Practici ibidem degentes, utut docti quidem, methodum qua hic morbus devinci possit melius calleant quam Medici in Anglia, sed quod aer Galliæ, utpote qui salubrior ac magis serenus, spiritus corporis ac vires deperditas instaurare aptior sit*.

Doleo potuisse Viro cæteroqui docto duo excidere, quæ errore non vacant.

1. *Experientiam testari nullis evacationibus aut alio modo infirmatos* ante hydrargyrosim, *salivationis impetum multo melius sustinere quam eos quorum quasi ante prælium incisi sunt nervi* venæ sectionibus & purgationibus præparatoriis, unde concludit *æquum rerum æstimatorem haud dubie satius esse ducturum nihil agere, quam ita importune satagendo nocere*.

2. *Periculosum esse ptyalismi jam abiturientis & mox evanituri reliquias catharsi ...... deducere; a qua praxi, quæ vulgo obtinet specie vel Mercurii e corpore eliminandi, vel corrigendæ ejus malignitatis, nasci* credit *frequentes illas recidivas, quæ miseris accidunt*.

1660. PAULUS DE SORBAIT, Hispano-Belga, Medicinam in Universitate Viennensi in Austria docuit annos 24. circiter ab anno 1655. ad annum usque 1679. ac eodem tempore Medicus fuit Imperatricis Eleonoræ de Gonzaga, viduæ Imperatoris Ferdinandi III. Videtur ibidem decessisse circa annum 1680.

Scripsit *Praxim Medicam* Tractatibus septem comprehensam quæ Viennæ ter typis excusa est *in folio*, scilicet annis 1678. 1682. 1701. Tractatus secundus *De Morbo Gallico & Gonorrhœa, reliquisque symptomatibus ei supervenientibus*, in Paragraphos 17. dividitur, ubi de Morbi Gallici natura, causis, signis & curatoriis methodis, atque de gonorrhœa, bubone, carie pudendi, nodisque & exostosibus disseritur *paginis* 15. adeoque brevius quam pro materiæ dignitate.

Pauca occurrunt in illo Tractatu digna quæ excerpantur. Sequentia tamen notare visum est, quæ Lectorum judicio permittimus.

(a) §. I. I. Morbum Gallicum (a) non differre nec a Mentagra, quam Plinius nar-

narrat *Histor. Naturalis Lib.* 25. *Cap.* 1. in Italia sæviisse *medio Tiberii Claudii principatu*, nec a Lichenibus aut impetigine, quæ ab Hippocrate describuntur, *Libro de Morbis mulierum*, *& Lib.* 2. *Prædictor. sub finem.*

II. Morbum illum (*a*) *sub Rege Francorum Carolo VIII. circa annum 1496. & in castris Gallicis, occasione obsidionis Neapolitanæ ...... furere cœpisse* ..... Et tunc (*b*) *factum fuisse a constellatione mala, quæ fuit anno* 1483. (*a*) *Ibid.* (*b*) *Ibid. &* §. 17.

III. Ad hujus morbi curationem [*c*] internum Mercurialium usum inunctionibus præstare; cæterisque Mercurii præparatis Mercurium usum palmam præripere, quem ipse *suum* vocat, *cujus* præparandi *descriptionem sibi hactenus reservaverat*, quem tamen exponit ideo, quod *eum posteritati negare vetet charitas*. Ille autem Mercurius tam effuse laudatus nihil est præter ipsummet Mercurium præcipitatum rubrum, iterata spiritus vini affusione, distillatione, accensione mitigatum donec *e rubeo pallescat*, quem exhiberi jubet prima die ad gr. iv. dosim augendo quotidie grano uno, dum optata prodeat salivatio. (*c*) §. 6.

IV. *Morbum* (*d*) eumdem *curari* etiam *posse per Mercurium absque salivatione, si salivatio divertatur, mixtis cum Mercurio purgantibus, vel sumpto pridie Mercurio & postridie instituta purgatione*, ut se felicissimo successu non semel expertum fuisse testatur. (*d*) §. 17.

V. *Morbum* [*e*] *Gallicum amplius tam sævum non esse quam fuit in principio; quod ipsius venenum per multa adhibita pharmaca & diætas plurimum fuerit hactenus debilitatum.* (*e*) *Ibid.*

VI. Demum (*f*) *hanc luem per frequentem coitum citra aliud contagium generari posse*, in quo ille a recta veri ratione non parum aberrare videtur. (*f*) *Ibid.*

Cæterum hic Auctor de plagio vix purgari potest, cum pleraque, quæ in suo Tractatu profert, ab antiquioribus Scriptoribus compilaverit; imo quod excusationem difficilius admittit, paragraphos suos 16. & 17. verbis fere iisdem transcripserit ex *Capitibus* 5. *&* 6. Tractatus, quem *de Morbo Gallico* Joannes Almenar, Hispanus Medicus, olim publici juris fecit.

JOANNES MICHAUT. 1682.

Les Discours de Chirurgie pour l'explication des nouvelles Machines pour les os & pour la Vérole ou Maladie Vénérienne, lorsqu'elle y fait des Nodus & Exostoses & des Anchyloses aux jointures, avec l'art de la guérir méthodiquement par la seule application du Mercure. Paris 1682. *in* 8.

Neque Librum neque Auctorum Libri novi.

DAVID ABERCROMBYUS, Anglus, Doctor Medicus. 1684.

Tuta

Tuta ac efficax Luis venereæ, sæpe absque Mercurio, ac semper absque salivatione mercuriali curandæ Methodus. Londini 1684. *in* 12.

Brevis ea Differtatio *Capitibus tredecim* absolvitur. In primo dicit esse *quosdam qui Luem veneream, ut Athanasius Kircherus olim Romæ pronuntiasse fertur de Peste, nihil aliud esse velint quam innumeram quamdam vermiculorum inconspicuorum multitudinem*, qua opinione rejecta ipse statuit, *causam luis venereæ esse frigidum quemdam, humidumque vaporem a partibus generationis propulsum in corpus, vel attractum.*

Inde post explicatam suo modo Luis venereæ propagationem & hydrargyri naturam, concludit *Cap.* 4. *gydrargyrum non esse Luis venereæ alexipharmacum*, ut qui cum natura frigidus sit frigido veneno mederi nequeat; sed veram illius morbi medicinam ex calidioribus remediis petendam esse.

Sic ergo *Capite* 5. proponit *facilem & tutam*, ut ipse putat, *Luis curandæ rationem absque omni Mercurio*, per cathartica, infusum Guaiaci in vino albo, & opiatam quamdam, quam *Veneream* vocat, compositam ex calidioribus remediis, & opiatæ Fernelianæ, de qua (*a*) alibi, ita similem, ut vix ovum ovo similius sit.

(*a*) Supra *pag.* 19. & 488.

Quod si contumacior morbus ea therapeia non extirpetur, alteram affert *Capite 6. Methodum probatam curandæ Luis, absque mercuriali inunctione & salivatione, non tamen absque omni Mercurio*, usu scilicet decocti Guaiaci, Chinæ, Salsæ-parillæ &c; Vini albi cum infuso Mercurio vivo per horas 24. decocti ad medias; demum pilularum mercurialium ex Mercurio dulci, Scammonio præparato, Trochiscis Alhaandel, Aloe & Rhabarbaro.

De cæteris silere visum est, quæ nullius fero momenti sunt. Quæ diximus satis sunt, ut liceat inde colligere Luem veneream ab Abercrombyo curatam numquam fuisse; vel ad summam curatam tantum in primo intensionis gradu. Nemo enim, cui curandæ Luis venereæ difficultas nota fuerit, crediderit unquam alterutra Therapeiarum, quæ ab illo proferuntur, Luem veneraam inveteratam & confirmatam potuisse eradicari.

Davidis Abercrombyi Opuscula hactenus edita. Londini 1687. *in* 12.

Prostat ibi secundus ordine Tractatus *De modo curandi Bubones venereos & tutiores salivationis methodo.* Circa prius præmissa Bubonis definitione & causa „ brevem (*b*) methodum medendi exhibet. Postmodum „ perstringit eos qui venæ sectionem pro cura rejiciunt: In Bubone „ enim candicante admodum proficuam illam esse, juxta ac cathartica „ exhibita refert. Deinde differit quibus cautelis & quomodo emol- „ lientia, attrahentia & digerentia externe sint adhibenda. Hæc de „ Bubonum cura.

(*b*) Ex *Actis Lipsiensibus anni* 1687.

„ De

De tutiore salivationis methodo primo inquirit quænam ex subjectis Lue venerea infectis apta sint ad sustinendam Salivationem, rejectisque phthisicis & humidioris ac frigidioris temperamenti, solum calidioris ac ficcioris constitutionis dispositia docet. Quæ deinde de modo salivationem excitandi annectit, nova non sunt; Mercurii namque dulcis ope omnium optime negotium hocce peragi posse tradit. „ Cæterum notari velim in hoc Tractatu Abercrombyum ipsum ea revocare, quæ in præcedenti adversus salivationis Mercurialis usum protulerat.

CAROLUS THUILLIER, Rothomagensis, primum Rothomagi, ac deinde Lutetiæ Medicinam fecit, ubi Doctoralem Lauream adeptus est. Scripsit gallice Tractatum cum sequenti inscriptione : *Observations sur les Maladies Vénériennes, avec leur Cure sure & facile*, qui Rothomagi primum editus fuit anno 1684. *in* 12. at novis Observationibus auctus recusus est Lutetiæ anno 1707. Hæc altera editio continet Observationes 35. & tres Epistolas. 1684. 1707.

Fatendum est nec ingenium nec eruditionem in illo Auctore desiderari. Egregie probat Luem veneream in Europa novam esse, multisque eos refellit qui contra sentiunt. At vero in eo merito culpandus est quod de usu hydrargyroseos ad curandam Luem veneream detrahat quam maxime, quasi de medicina incerta, difficili, periculosa; quod inunctionum mercurialium loco laudet & extollat arcanum quoddam, quod *Antivenerem suum* vocat, quasi certum, efficax, facile, præsentissimum remedium; quod anti-venerei illius præparationem de industria celet; & quod pessimum est, quod in hunc finem Opus suum vulgasse videatur, ut arcano illi quo superbit, quod tam impense venditat, popularem auram conciliaret quæstus gratia.

Non equidem facile condono Medico Christiano; ut remedium, si quod in promptu habeat quod tutum & efficax sit, per avaritiam silentio supprimat in ægrotantium quamplurimorum damnum. At numquam concesserim, ut remedio suo quisquam publicam existimationem, quam eventis non potest, conetur magnificis promissis comparare. Nonne hoc est *verbosis strophis famam aucupari*, miserorum mortalium *animas negotiari*, fraudulentis circulatorum artibus abuti? Quæ singula nec probum virum, nec ingenuum Medicum decent.

Si quid autem conjectura valeo, opinor anti-venereum illud arcanum a Carolo Thuillier tantopere venditatum ex Mercurio & Antimonio componi; quod ex multis Observationum locis videtur posse erui, sed præsertim ex 4. & 29. Itaque cum ille hac ipsa Observatione 29. utatur anti-venereo suo cum pulvere viperino admixto, ut infra dicetur (*a*) de Gervasio Ucay; forsan illius anti-venereum idem quoque fuit cum

[*a*] *Infra. pag.* 552.

Qq hujus

hujus anti-venereo, nempe Pulvis ex duabus partibus præcipi tati Mercurii rubri per se, vel præcipitati rubri Solaris, cum addita parte una sulphuris aurati Antimonialis.

(a) Tauri. Traitè des Medicamens. Tom. II. pag. 260.

Forsan quoque adhibuit Cinnabarim antimonialem sequenti [a] modo paratam.

℞. *Mercurii præcipitati rubri per se parati sine additamento & spiritu vini correcti* ℥ ß.

Sulfuris ex Cinnabari antimoniali educti ℥ j.

Misceantur simul & ex arte sublimentur.

Cinnabaris ea ratione parata ad morbos venereos exhibetur dosi xx. granorum.

(b) Vid supra pag. 426.

Forsan demum usus est panacea mercuriali vulgari cum addito antimonio illo diaphoretico, qui vulgo dicitur [b] *pulvis liquans de Rotrou*; aut forsan floribus mercurialibus & antimonialibus cum sale Ammoniaco paratis. Sed de his omnibus judicium illis permitto, qui etiamnum putant reclamante rerum experientia posse umquam præparata ulla Mercurialia hydrargyrosi caute adhibitæ præponi; quos inter ipse numerari nolo.

1689. L.....LE MONNIER.

Nouveau Traité de la Maladie Vénérienne & de tous les accidens qui la précédent & qui l'accompagnent, avec la plus sure & la plus facile méthode de les guérir. Paris 1689. in 12.

(c) Chap. 13.

Exiguus quidem Libellus, sed apto satis ordine digestus, & in quo si nihil quidquam novi, at certe nihil quidquam absurdi reperire est: Neque enim culpæ dari posse arbitror quod suadeat (c) ut inunctiones mercuriales super universum fere corpus administrarentur, & ad singulas unguentum in validioribus temperaturis ad ℥ viij, in infirmioribus ad ℥ v. adhiberetur. Tunc enim ita ferebat usus Medicorum plerorumque, etiam cautissimorum; unde minime mirum est, si tam frequentia olim fuerint ex hydrargyrosi infortunia.

1690. G. B. DE SAINT ROMAIN, Doctor Medicus.

Méthode assurée & efficace pour guérir la Maladie Vénérienne sans salivation mercurielle, composée en Latin par un célèbre Médecin d'Angleterre, & nouvellement mise en lumiere. Paris 1690. in 12.

Auctor ille, qualiscumque sit, Gallicum fecit Tractatum Davidis Abercromby, qui inscribitur, *Tuta ac efficax luis venereæ sæpe absque Mercurio, ac semper absque salivatione mercuriali curandæ Methodus*, de quo supra ad annum 1684.

1694. MARTINUS LISTER, Eboracensis, Societatis Regiæ Londinensis Socius & ex Medicis Domesticis Reginæ Annæ, inter alia Opera numero satis

satis multa scripsit *Exercitationes* aliquot *Medicinales*, quæ primum numero sex Londini 1694. *in* 8. mox octo numero prodiere Amstelodami *in* 8. 1698.

In quarta agitur *de lue venerea*, sed brevissime, & quod perpetuum est illius Auctoris vitium, satis incomposite. Quinimo nec Observationes omnes, quas refert numero quindecim, videntur satis certe ad luem veneream pertinere.

1. Affirmat luem veneream *ab Insulis Americanis per Hispanos in Europam allatam esse;* sed quam in illis Insulis primitus ortam fuisse credit esu Lacertorum quorumdam majorum, qui in illis locis occurrunt, & *Iguanæ* sive *Ivanæ* appellantur.

2. Vult totam luis *curandæ methodum includi hodie in purgatione, medicamentis ex hydrargyro confectis, præcipueque numquam satis laudando illo Mercurio dulci dicto, & Guajaci decocto*, ita ut *hydrargyrus quidem veneni in lue antidotum sit, sed Guajacum hydrargyri*.

3. Audet infusum cantharidum interne præscribere; nam ad ulcus venereum prostatarum sequens remedium proponit *Observatione XI.*

℞. *Spir. vini rectificat.* lib. ß.
Gummi Guajacini ℥ ß.
Cantharidum ʒ j.
Cocheineil. ℥. ij.
Succi hypocystid. ʒ ij.
Spiritus Sulphur. ℈ j.
Digerantur cinere calido ad 12. horas: Filtrentur per chartam bibulam. Hujus Medicinæ gutt. XL. ex cerevisia tepida mane & sero quotidie propinentur.

4. Monet in Præfatione Dissertationibus præfixa, *medicamentum* quoddam a se *sine invidia edendum esse ad comprimendam gonorrhœam, quo ab aliquot annis cum successu usus sit*. Videtur autem illud remedium, quod nullibi diserte prodit, nihil esse præter Cochenilliam, quam sæpius commendat. Hac enim utitur in *Observatione XI.* ut modo dictum est, ad ulcus prostatarum, & in Observatione sequente *quæ XII. est*, ad gonorrhœam virulentam sub sequenti formula.

℞. *Cocheineil.* ℥ iij.
Cantharid. ʒ j.
Vini Rhenani lib. j.
M. Digerantur per diem B. M.
Infusi Cochleare unum e decocti Guajaci ℥ iiij. sume bis in die, Gonorrhœa curabitur.

Demum eadem utitur ad vesiculam seu Bullam crystallinam Balani *in Observatione XIV.* decocta ad ℥. iij. in decocto valentissimo Guajaci, quod ægrotanti propinandum exhibet.

5. Denique minime abstinet ab injectionibus in urethram in gonorrhœa incipiente, non anodynis modo, sed etiam astringentibus. Sequentem enim ipse præscribit *in Observatione XIII.*

℞. *Aquæ Plantag. Et Papav. Rhœad.* ana ℥ iij.
Opii bene ustulati ʒ j.
Mellis rosati ℥ j.
Trochiscorum ex minio puro metallico ʒ ij.

Unde ait intra paucos dies *& urinæ punctiones & gonorrhœam ex toto desinere.* Sed in hujus vestigiis insistendum esse vix puto.

CAROLUS MUSITANUS, Calaber, natus anno 1635. Aprusti (*a*) in Calabria, haud longe a Crotona, in oppido quod (*b*) nunc *Castravillarium* appellatur, patrem habuit Scipionem Musitanum, & matrem Lauram Pugliesse. Humanioribus Litteris & Philosophiæ studuit in urbe patria; sed Neapolim petiit Medicinæ discendæ causa. Ibi Sacris addictus Sacerdotium iniit, imo confessionibus audiendis vacavit; Medicinam tamen fecit cum laude, ac famam potissimum dicitur sibi comparasse morborum venereorum therapeja. Defunctus est Neapoli anno 1714. ætatis 79.

(*a*) Ex *Præfatione Operi præfixa.*
(*b*) Mangetus, *in Bibliothec. Medic.*

Edendam curavit Genevæ anno 1698. *Trutinam suam Chirurgico-Physicam* in quatuor Partes distributam. *I. De Tumoribus. II. De Ulceribus. III. De Vulneribus. IV. De Lue Venerea;* quæ pars ultima in quatuor Libros subdividitur; ubi ordine exponit morbos singulos venereos, & peculiarem singulorum therapejam explicat, sed ubi non desunt quæ merito offendant.

I. Deridet acrius antiquiores Medicos, quos *Vulgares* appellat, neque semper satis recte.

II. Nimium elevat remedia consueta, quorum pleraque sua laude non destituuntur.

III. Dicendo nimis amplificat utilitatem remediorum quorumdam, quæ quasi nova proponit, quibus impense superbit, quæ tamen conceptæ existimationi nullo modo satisfaciunt; uno verbo non Medici ingenui, sed Empirici personam plerumque sustinere videtur.

Hunc Musitani Tractatum Gallice redditum edi curavit Trivoltii anno 1711. Joannes Devaux Chirurgus Parisiensis, suisque adnotationibus haud indoctis ita auxit, ut ea editio editioni Latinæ multum præstet. Ex quibus noluerim tamen judicium duci de cæteris Scriptis Medicis non paucis, quæ ab eodem Devaux Gallice versa sunt, quippe minime nescius eum-

Digitized by Google

eumdem pleraque contaminasse, & *male vertendo ex Latinis bonis Gallica sæpius fecisse non bona*.

GERVASIUS UCAY, Doctor Medicus Tolosanus, Tolosæ edidit anno .... Tractatum de morbo venereo *in* 12. cum sequente inscriptione. 1699.

Traité de la Maladie Vénérienne, ou l'on donne les moyens de la connoitre dans tous ses degrez, avec une methode de la traiter plus sure & plus facile que la commune, & la résolution d'un grand nombre de Problemes tres-curieux sur ces matieres.

Qui Tractatus iterum recusus est Amstelodami anno 1699. ac tertium Lutetiæ anno 1702.

Hujus Tractatus partes duæ sunt. Priore, novem primis Capitibus luis venereæ, tribusque ultimis cariei pudendi, gonorrhœæ & bubonis venerei naturam, causas & therapejam exponit: Posteriore, Problemata 35. circa luis venereæ originem, contagionem, curationem &c. distinctis totidem articulis resolvit.

I. Credit (*a*) Auctor ille luem veneream non minus antiquam esse in Europa, cæteroque orbe antiquitus cognito, quam venerem ipsam vulgivagam, cujus semper certissima soboles fuit, & huic (*b*) sententiæ credit suffragari auctoritates quasdam ex Saliceto & Gordonio desumptas, sed quibus jam sæpius satisfactum est.

(*a*) *Part. I. Chap.* 1 (*b*) *Part. II. Probl.* 13. & 14.

II. Fatetur (*c*) quidem Mercurium unicum esse luis venereæ rhizotomum, sed vetat illum inunctione unquam admoveri, tum propter tædia, incommoda & pericula, quæ inde ait imminere, & quæ ita (*d*) exaggerat, ut si audiatur, e centum syphiliticis ne unus quidem futurus sit, qui sciens ea subire velit; tum (*e*) propter expertam illius methodi inefficaciam, quæ conceptas spes non raro frustratur.

(*c*) *Part. I. Chap.* 8. & 9. (*d*) *Part. I. Chap.* 9. (*e*) *Part. II. Probl.* 22.

III. Præstare censet (*f*) usum præparatorum Mercurialium, quæ blandam, benignam, gradariam salivationem promoveant, ut Mercurii sublimati dulcis cum pulvere viperino, & purgantibus scammoniatis; præcipitati rubri solaris, ex una auri & tribus Mercurii e cinnabari redivivi partibus, amalgamatis & lento igne in pulverem fusco-rubrum excoctis; præcipitati rubri per se & ex solo Mercurio lenta ignitione confecti &c.

(*f*) *Part. I. Chap.* 8.

IV. Præfert (*g*) tamen cæteris omnibus pilulas sequentes, (*g*) *Ibid. Chap.* 9.

℞. *Præcipitati Mercurii carnei coloris, qui ex solutione Mercurii in aqua forti paratur affuso volatili urinæ spiritu,*

Et Præcipitati rubri solaris, aut illius loco si desit, Præcipitati rubri per se vel sine additione confecti, ana *q. s.*

Adde sulfuris aurati antimonialis partem tertiam. Tere in mortario marmoreo & addita mellis q. s. f. massa pilularum.

Qq 3 V. Jubet

V. Jubet ex illa massa intra sex dies tres doses exhiberi, quarum unaquæque sit XXIV. vel XXX. granorum. Eliminata semel humorum saburra ἄνω καὶ κάτω, ptyalismum deinde movet, motumque fovet, si opus fuerit, pilulis iisdem, sed minore dosi administratis, ad duo nempe vel tria grana, ter in die, mane sub meridiem, & vesperi per dies aliquot.

(a) Part. II. probl. 22. VI. Contendit (a) sudorem a se in ægrotante quovis sympathice excitari posse pro lubitu, si cum duabus tribusve unciis sanguinis recens extracti admisceatur unguentum quoddam, quod confici ait ex mumia, adipe humana, humano cruore calore solis exsiccato, & tribus vitriolorum generibus solis ardore in calcem redactis tempore Caniculæ, ac nonnulla recenset experimenta hac de re coram testibus ut ipse ait, ac in diversis ægrotantibus instituta, sed quorum fides sit penes Auctorem.

(b) Ibid. VIII. Haud negat (b) sibi olim visum fuisse eadem methodo ipsam quoque luem veneream curari posse sudoribus, sed fatetur periculo a se facto rem ex voto non successisse; ægrosque levamen quidem inde qualecunque expertos, sed perfectæ valetudini numquam restitutos fuisse, quamquam cum unguento illo sympathico modo descripto Mercurium crudum una extinctum, præcipitatum ex soluto in aqua forti Mercurio paratum affuso spiritu urinæ, aliaque non pauca præparata Mercurialia de industria miscuisset, ut unguenti vis adversus virus syphiliticum illorum facultate dirigeretur.

1699. PETRUS GARNIER, Lugdunensis, Doctor Medicus Facultatis Monspeliensis, Collegio Medicorum Lugdunensium Aggregatus, secundæ Editioni *Novarum Formularum*, quas in usum Nosocomii majoris Lugdunensis concinnaverat, adjunxit anno 1699. Tractatum Gallice scriptum cum hac inscriptione: *Traité pratique de la Vérole* in 12. *tribus Capitibus* comprehensum, quorum primo *de natura & causa*, altero *de signis diagnosticis*, & tertio *de Methodo Curatoria Luis venereæ* agitur.

Hic Auctor, omissis quæ dubia sunt ac incerta, explorata tantum & comperta profert, atque curationi luis venereæ unice intentus, quæcumque ad illum scopum facere videntur, ingenuo animi candore enucleat. Duo tamen desiderari videntur; *Alterum* ut non de lue tantum venerea, sed de singulis morbis venereis pari diligentia verba fecisset, *Alterum* ut singula paulo fusius atque adeo enucleatius explicavisset. Adde ab illo proponi tantum ad luis curationem hydrargyrosim plenam & quotidianam a qua ptyalismus cietur nimius, tumultuarius, periculi plenus, nulla mentione facta hydrargyroseos intercalaris & paucioris, quæ morbo salivatione facili, pauca, moderata medetur.

Petrus

Petrus Garnier in Villafranca Segusianorum, quo advocatus fuerat ut febri pestilentiali & epidemicæ opitularetur, ex contracto contagio extremum diem obivit, circa annum 1710. ni fallor, nondum ætate provectus.

SECULUM DECIMUM OCTAVUM.

N..... BOIREL, Doctor Medicus. 1702.

Nouvelles Observations sur les Maladies Vénériennes. A Paris 1702. *in* 12.

Libellus exiguus, in quo *Capitibus duodecim* brevissime agitur de morbis venereis, & in quo neque novi, neque observatione digni quidquam occurrit.

ADRIANUS HELVETIUS, Batavus, Medicinam Parisiis exercuit cum laude, famamque sibi fecit usu radicis Hipecacuanhæ, quam sors bona illi casu obtulerat, qua de re vide *Le Dictionaire des Drogues de Nicolas Lemery*, in verbo *Ipecacuanha*. Locum habuit inter Medicos ordinarios Philippi Ducis Aurelianensis, Fratris Ludovici Magni. 1710.

Méthode pour traiter la Vérole par les frictions & par les sueurs. 1710. in 12.

Auctor præmissa præparatione parum methodica, jubet ægrum inungi unguento mercuriali, prima quidem frictione a summis pedibus usque ad genua, & a pugnis usque ad cubita. Altero vel tertio die inunctionem iterari, & si nulla inde appareant instantis ptyalismi indicia, tertium repeti, ita ut tribus frictionibus res tota conficiatur. Deinde Auctor est ut finitis frictionibus & saliva probe effluente sudor excitetur semel vel bis in die per dies 10. vel 12. Quæ singulæ cautiones a methodo quæ nunc usu recepta est, non parum abludunt.

JOANNES DEVAUX, Chirurgus Parisiensis, natus Lutetiæ Parisiorum (*a*) anno 1649. Chirurgiæ operam dedit ac præcipuos Corporis sui honores adeptus est. Vir fuit nec sine ingenio nec sine litteris, sed qui fuisset laudabilior, si sese novisset ipse melius, nec unquam viribus majora ausus esset. Obiit Lutetiæ anno 1729. plusquam octogenarius. 1711.

(*a*) Mémoires de Litterature & d'Histoire. *Tom. VII. Part. I.*

De Chirurgia, imo etiam de Medicina Libros aliquot scripsit, sed multo plures translatos edidit, ex quibus hic eos tantum commemorare par est, qui ad præsentem de Morbis venereis quæstionem spectant.

Primo. Librum IV. *Trutinæ Chirurgicæ* Caroli Musitani, ubi de Lue venerea agitur, gallice reddidit, egregiis adnotationibus auxit & illustravit, ac Trivulii typis excudendum curavit anno 1711. *in* 12. Tomis duobus cum inscriptione sequente.

Digitized by Google

Traité de la Maladie Vénérienne & des remedes qui conviennent a sa guérison, de Charles Musitan Médecin de Naples, nouvellement traduit avec des Remarques, par Monsieur D.V.... Maitre Chirurgien Juré de Paris.

Ille quidem in adnotationibus suis Musitani errores emendat non semel nec indocte, vitiaque therapejæ, quam Musitanus proponit, sæpe corrigit & plerumque recte: At vero ipsemet ibidem in errorem geminum incidit suapte culpa.

[a] In Adnotation. 5. ad Cap. 3. Lib. 1. pag. 49. Tom. I.

(b) Ad an. 1644. pag. 583. 584.

I. Videtur (a) assentiri opinioni seu potius fabulæ ab Helmontio propositæ de Æthiope illo, Pamphili de Narvaez mancipio, a quo venerea lues in Zempoalanos ac inde in cæteros novæ Hispaniæ populos traducta dicitur anno 1519. Jam quidem abunde probatum est supra (b) ea de Lue venerea numquam dicta fuisse, sed de Variolis tantum, in cujus rei fidem adduximus apertissima testimonia ex Historicis Libris *Bernardi Diaz del Castillo*, Scriptoris coætanei & Ferdinandi Cortesii Commilitonis, *Francisci Lopez de Gomara*, & *Antonii Herreræ*. At vero quod prima fronte admirationem moturum est, hunc eumdem Herreræ locum ultimo laudatum affert ipse Deveaux in contrariam partem, quasi velit inde arguere Luem veneream in Hispaniam novam ab illo Æthiope devectam fuisse. Verum facile cognoscitur quid sit quamobrem tam turpiter erraverit: Nempe cum Hispanici sermonis ignarus esset Gallicam Herreræ interpretationem usurpavit, ut ipse quidem confitetur, quæ olim prodierat opera cujusdam Joannis de la Coste, ubi vox illa Hispanica *Las Viruelas*, quam Herrera in enarranda illa Historia adhibuit, quæ *Variolas* tantum significat, qua constat ab Herrera *Variolas* tantum intellectas esse, gallice redditur *la Vérole*, quo vocabulo non luem veneream sed variolas olim significari (c) supra dictum est. Sed cum antiquæ vocis illius *la Vérole* acceptio a Joanne Devaux ignoraretur, inde factum est ut fidenti quidem animo sed temere crediderit hanc Herreræ historiam de lue venerea accipiendam esse; qua de re vide quæ de Helmontio alibi monuimus.

(c) Lib. I. Cap. 7. pag. 44.

(d) Ibid. in Annotat. 4. & 5. p. 42. & 46. Tom. I.

II. Objicit idem, (d) ut contra communem opinionem pugnet, veneream luem nec Indigenis Insulæ Hispaniolæ, nec Hispanis advenis prius innotuisse quam anno 1503. auctore ipso, ut ille putat, Antonio Herrera, diligente rerum Indicarum Scriptore, unde colligit luem hanc ab Insula Hispaniola, ubi nondum nota erat, Neapolim in Gallorum exercitum traduci non potuisse anno 1494. ut vulgaris fert opinio.

Locus autem Antonii Herreræ, quem adducit, depromptus est ex *Capite II. Lib. V. Historiæ generalis Indiarum*, ut ille quidem ait, sed debuisset addere ex *Decade I.* cum ea Herreræ Historia in Decades IV. distributa sit. Cæterum laudato illo loco Herrera brevem quatuor primo-

morum Operis Librorum velut anacephalæosin instituit, multaque summatim refert de moribus Indigenarum Insulæ Haiti, quæ licet negotiis quibusdam ad annum 1503. referendis ordine postponantur, tempore tamen multo priora fuerant.

Nempe 1. (a) Cum Indi in advenarum odium sementem nullam fecisset, Hispanos inedia eo redactos esse, ut escas insalubres & stomacho piane alienas ad cibos admiserint, quod arquatum morbum tam intensum illis attulit ut crocei viderentur.

(a) Vid. locum ipsum Herreræ.

2. * Simul etiam usu rei venereæ cum indigenis mulieribus morbum alterum ab iisdem contractum fuisse difficiliorem, graviorem, diuturniorem, contagiosum, notisque ræmediis majorem, uno verbo luem veneream, quæ inter Indos quidem familiaris, se Castellanis ad illud tempus ignota erat: Suborta esse scilicet in corporis habitu tubercula dura, renitentia, cum doloribus atrocibus, ex quo factum ut spe futuri ad bonam valetudinem recursus in cœlo natali multi in patriam reversi sint, in quam morbum eumdem una secum importavere.

3. Sed tandem divino beneficio concessum esse, ut aliquot post intervallo remedium ibidem reperiretur, ubi morbus repertus fuerat, mulieris Indæ Castellani cujusdam uxoris indicio, quæ usum ligni Sancti ab incolis *Guaiacan* dicti patefecit adversus id morbi genus efficacem; unde non levis accessit remissio.

Sed horum omnium nihil quidquam est quod ad annum 1503. referendum sit. 1. Non fames, quæ inter Hispanos morbos vulgavit, constat enim illam evenisse anno 1495. 2. Non deprehensio ignoratæ efficaciæ, qua pollebat lignum Sanctum adversus morbos venereos; constat enim lignum hoc ab Hispanis in Insula Hisponiola in usum prius vocatum non fuisse quam anno 1514. aut 1515. 3. Denique non ingresus Luis venereæ inter Hispanos; constat enim certa Historicorum fide

* La falta de vitualla, quæ huvo en la Espannola, elcomer los Castellanos muchas bascosidades, y lo que padecioron los Indios por causa de no sembrar como atras queda referida, causò en todos nuevas enfermedades: Pusieronse primero tam amarillos, que parecian acafranados: y esto que les duro muchos dias, con la CONVERSACION de las mugueres se les vino a pegar un mal ORDINARIO entre los Indios, y entre los Castellanos no CONOCIDO, que les dava mucho trabajo. Eran unos granos, que nacian per el cuerpo con dolores intensos, y era contagioso: y sin remedio ninguno, de que morian rabiando: y por esto se bolvieron muchos a Castillo pensando sanar cum mudanca del eyre natural, y PEGARON el mal. Pero quiso Dios que adonde se hallò el mal, se hallasse el remedio, porque alcun tiempo despues una India muguer de un Castellano mostrò el palo Sancto, que ilaman *Guayacan*, con que commencaron a tener algun descanso. *Historia general de los Hechos de los Castellanos en las Islas y Tierra firme del mar Oceanò. Escrita por el Antonio Herrera, Coronista mayor de las Indias. Decada I. Lib. V. Capit. XI.*

fide id morbi genus primo Christophori Columbi ad Hipaniolam appulsu, atque adeo anno 1492. cum Hispanis usu veneris communicatum fuisse ab indigenis mulieribus, apud quas antiquitus endemia erat; qua de re vide supra, *Lib. I. Capp. 9. & 10.*

Sed nec Herrera hac de re dissentit ullo modo, ut qui contra expresse *ibidem* testetur * Luem veneream in Insula Hispaniola antiquitus FAMILIAREM fuisse; in Castellanos, quibus IGNOTA erat, manavisse CONTUBERNIO cum mulieribus indigenis; ac demum ab iis qui in Castiliam rediere, TRADUCTAM fuisse in Hispaniam; quæ singula fictam & commentitiam Joannis Devaux fabulam funditus convellunt, caussamque nobis adjudicant apertissime.

Secundo. Gallice vertit idem Devaux aliquot alia diversorum Auctorum Opera *De Morbis Venereis*, sed pleraque multis modis contaminavit ac *male vertendo ex latinis bonis fecit Gallica non bona*, ut

1. *Dissertationem de Morbis Venereis* Antonii Deidier celebris Professoris in Facultate Medica Monspessulana, de quo *infra ad annum* 1723. quæ Gallice reddita prodiit Lutetiæ *anno* 1725.

2. *Tetrabiblion de pudendorum Morbis & Lue venerea* Jacobi Vercelloni Pedemontani, de quo *infra ad annum* 1716. quod Gallice translatum editum est Lutetiæ *anno* 1730. post mortem Joannis Devaux.

3. *Tractatum de virulentæ gonorrhϾ symptomatis, natura, caussis & curatione* Guillelmi Cockburne Angli, de quo *infra ad annum* 1717. qui Gallice versus typis excusus est Lutetiæ *anno eodem* 1730.

RIGHARDUS BOULTON, Anglus.

1714. *Phisico-Chirurgical Threatise of tht gout, the king evils, and the lues venerea*. London. 1714. *in* 8.

Præter ea quæ de Arthritide & Strumis proferuntur & quæ ab instituto nostro sunt aliena, pauca sunt in hoc Tractatu, quæ ad Luem veneream ipsam pertineant, nec ea nova sunt. Auctor de salivatione, quam probat, agit quidem, sed perfunctorie; ac in eo totus esse videtur, ut exponat usum venæ sectionis, purgationis, vomitionis, enematum diaphoreticorum &c. quæ auxilia præstantia sunt, sed ex se debellandæ lui venereæ plane imparia.

GUALTERUS HARRIS, Anglus, Collegii Medicorum Londinen-
1715. 1689. sium Socius, Medicinam Londini faciebat cum laude ante annum 1689. in

* Hæc omnia omissa sunt in interpretatione loci illius Herreræ, quam Joannes Devaux adducit *laudati Tractatus pag.* 42. Sed omissionis culpa refundenda videtur non tam in illum, quam in Joannem de la Coste, a quo Herreræ Opus gallice redditum fuerat, & cujus interpretatio a Joanne Devaux optima fide profertur.

in quem incidit Thomæ Sydenhamii interitus, cum profiteatur (*a*) Tractatum suum *de morbis acutis Infantium* a se scriptum fuisse hortante Sydenhamio. In vivis etiamnum erat anno 1701. ut constat ex 1. & 3. Observationum, quæ in *Lib.* 2. exstant in Editione secunda. (*a*) *In Tractatus proœmio.*

Testatur ipse (*b*) se Medicum fuisse Guillelmi Principis Arausiaci & Regis Magnæ Britanniæ, ac illi (*c*) *anno 1693. ad imperandas fœderatas in Belgio copias proficiscenti primum serviisse.* (*b*) *Lib.* 2. *Observ.* 7 (*c*) *Ibid. Observ.* 2

Videtur Auctor ille aniliter superstitiosus, cum putat (*d*) *infantulum sex tantum menses natum*, qui *paulo post obitum Caroli II. Hispaniarum Regis, vespera Festum Christi Natalitium præcedente* anni 1700. *a paroxysmo convulsivo liberatus per quartam horæ partem nunc o Deus, nunc o Jesus, clare ac distincte exclamavit, miserias cladesque forte præsensisse impendentes* a bello internecino, cui Regis illius interitu locus datus est. (*d*) *In præfat.*

Scripsit Librum *de Morbis acutis Infantum*, cui accessere in Editione secunda, quæ prodiit Amstelodami anno 1715. *Observationes Medicæ de morbis aliquot gravioribus; & quædam de luis venereæ origine, natura & curatione.*

In hac ultima Dissertatione, quæ 25. paginis *in* 12. comprehenditur, Auctor obiter docet.

I. Morbum a *promiscua & vaga scortatione* ortum habere, unde colligit in orbe nostro antiquum esse, in cujus rei fidem adducit varia Hippocratis loca ex 3. Epidemiorum, de quibus supra *Lib. I. Cap.* 2.

II. *Morbi naturam esse aliam atque aliam ..... secundum regiones magis ad Septentrionem aut Meridiem positas ..... Et morbum, qui in Hispania & Lusitania mitis est, ... ferocem & immanem tyrannidem exercere* in Anglia.

III. Hallucinari qui arbitrantur luem fractis & attritis senio viribus tyrannidem suam ferme omnem jam deposuisse *& ad interitum suum cum senecta demum vergere:* Sed contra constare experientia, ut ipse quidem putat, crudelissime etiamnum sævire, dubiumque esse *utrum Mars, an Venus plures ex numero viventium tollat.*

IV. *Salivationem*, cujus molestias tamen verbis amplificat, *esse omnium methodorum, quas hactenus excogitavit peritia Medica, maxime expeditam atque efficacem ad virus illud venereum valde obtundendum, & malignitatem ejus perniciciosam abunde frangendam, si minus ea valeat non raro ad venenum istud penitus delendum.* Videtur enim Auctor in eam inclinare opinionem, nempe luem veneream radicitus extirpari vix unquam posse.

V. *Ligna exsiccantia, gummi, corticem & lignum Guajaci, lignum sassafras, atque radices Salsæ-parillæ & Chinæ .... ex se numquam apud* An-

Anglos scopum attingere hydrargyro prætermisso, venenumque venereum non posse penitus delere & extinguere: Tamen robur nativum erigere & fovere, palloremque huic morbo congenitum in vividum ac sanum colorem certo certius immutare ..... unde tantum fere emolumenti naturæ humanæ conferunt, & debilitatæ suppetias salutares præbent, quantum damni & nocumenti hydrargyrum corpori infligit, ut illi videtur.

VI. *Impostores illos imperitos, turpissimos lucriones ac nebulones vulgares, qui sine Mercurio, sine quacumque molestia, & nescio quibus Arcanis insulsis curationem brevissimam necnon infallibilem omnibus lue infectis cum insigni impudentia publice pollicentur, argumento bacillino quam Medico digniores esse, & fascibus Magistratuum aut collistrigio, prout veteratores perfidos, potius castigandos esse, quam disceptationibus aut ullis rationum momentis accipiendos.*

VII. Demum in Anglia *ab ignaro vulgo* credi *lue infectos, si cum sana muliere mutuis amplexibus sese commiscuerint, a labe omni venerea confestim fore immunes, ex quo stupido & perniciosi errore virgines innocuæ quamplurimæ periere.* Idemquoque & in Italia olim creditum fuisse supra notavimus *pag.* 505. ubi de Hercule Saxonia.

1716. JACOBUS VERCELLONUS, Pedemontanus, natus anno *1676.* Sordevoli (*a*) apud [*b*] Bugellas, Medicinæ operam dedit Monspelii desinente præterito sæculo. Inde Romam petiit anno *1699. ubi in Archihospitali Sancti Jacobi incurabilium praxim Medicam exercuit;* unde in patriam redux Medicinam fecit Astæ, in urbe Episcopali Pedemontii, in qua commorabatur ipso anno 1724.

Primam manum Operi suo de lue venerea admovit anno 1701 (*c*) *ætate paulo junior, & annorum circiter viginti quinque*, sed ut ipse ait, *suarum partium esse duxit, ut incredibili ferme syphiliticorum numero opitularetur, qui opem suam imploratum veniebant.*

Fidem omnem pene superat id quod ipse ultro confitetur, se nempe tunc temporis ita *ignarum fuisse eorum, quæ in Medica Republica hactenus gesta fuerant, ut censeret ante se neminem extitisse, qui venereorum morborum causas, differentias, signa & curationem denique tradidisset*; ac ideo sibi potissimo jure Operis sui editionem urgendam tunc visam esse. Eam tamen aliquot annos suppressit consilio Bartholomæi Torini Archiatri Pedemontani, & Joannis Fantoni Professoris Taurinensis. In lucem tandem prodiit Astæ anno *1716.* in 8. cum sequenti inscriptione, ***De pudendorum morbis & lue venerea Tetrabiblion.***

Constat Tractatus ille Vercelloni *Capitibus quatuor*, quorum unumquodque in plures articulos & paragraphos subdividitur.

Primo conatur probare ex pura venere etiam impuram nasci, si peccetur in excessu, ac fœmina nimio concubitu exagitetur, præsertim si cum mul-

(*a*) Mangetus, *in Bibliothec. Medic.*

(*b*) In Provincia Bugellensi, Gallice *de Biele.*

(*c*) *In Præfatione.*

multis misceatur, quorum confusa semina corrumpantur. Sed infirma sunt ea, quæ profert argumenta, & jam a nobis in hoc Opere abunde convulsa supra *Lib. I.*

Capite altero differit *de Pudendagra muliebri*; hoc est de gonorrhœa virulenta mulierum, cujus causas, differentias, symptomata, diagnosim & prognosim distinctis paragraphis explicat.

Tertio Capite agit *de Mentulagra*, hoc est de porris, verrucis, ulceribus cancrosis, bullis crystallinis, phimosi & paraphimosi, quæ balano, fræno, præputio, mentulæ in viris accidunt, sicut etiam de gonorrhœa virulenta virorum.

Demum *Capite quarto* verba facit de bubone inguinali seu pano venereo, de rhagadiis & verrucis coxarum præsertim in mulieribus, de ani cristis & condylomatis, ac demum de lue venerea, quam *si recens & in primo aut secundo gradu fuerit*, Guaiaci aut Salsæ-parillæ decocto *curari* ait; minime vero, *si vetus sit & ad tertium gradum pervenerit*, quo tempore *Mercurio tantum cedit*.

Multa quidem sunt in hoc Opere, quæ laudi, ut jam dicta satis indicant; sed non pauca etiam, quæ vitio vertenda sunt. Nam 1. Multa falsa, omissa, perperam explicata, aut negligenter tractata sunt. 2. Declamatorius est styli tumor, qualis materiei minime convenit, quæ ornari negat contenta doceri. 3. Abest lucidus ille rerum ordo, qui in dogmatica Dissertatione in primis requiritur. 4. Demum, quod potissimum est, curatoriæ methodi nec ea qua par esset diligentia expositæ sunt, nec remedia complectuntur tutissima, efficacissima, usu maxime comprobata.

GUILLELMUS COCKBURNE, Anglus, Doctor Medicus & Societatis Regiæ Londinensis Socius edendum curavit Lugduni Batavorum in 12. anno 1717. Tractatum in duas partes distributum, cui titulum fecit *Virulentæ gonorrhœæ symptomata, natura, causæ & curatio.* Cum libellus ille, qui Gallice redditus Lutetiæ fuit anno 1730. passim obvius sit, haud opus est summa illius capita sigillatim explicare: Satis est annotasse circa duo potissimum Auctorem laborare; nempe I. Ut (*a*) statuat in viris gonorrhœæ sedem numquam in prostatis, nec in vesiculis seminariis esse, sed in ipsis semper glandulis sive lacunis urethræ. 1717.

(*a*) *Cap.* 4. *Part. prioris.*

II. Ut (*b*) approbet usum cujusdam injectionis, qua fluentis materiæ acrimoniam citissime mitigari, atque adeo gonorrhœæ virulentiam tutissime, ac sine ullo periculo compesci asserit.

(*b*) *Cap.* 1. *Part. posterioris*

Verum cum præparationem hujusce injectionis, quam tot tantisque laudibus extollit ceu afficacissimam & maxime præsentaneam, nullibi explicet, merito culpandus esse videtur, ut qui per avaritiam de industria silen-

silentio supprimat remedium, quod ipse ait non gonorrhœæ modo virulentæ, sed etiam fluori albo utiliter conducere, atque adeo pessimo consilio humano generi invideat salutiferum auxilium; quod & virum probum & ingenuum Medicum dedecet.

(a) Part. 2. Cap. 1.

Neque audiendus est, dum (a) silentii sui odium conatur deprecari, quasi remedium illud ideo celet, ne vulgus perditorum hominum illius usu quasi certo prophylactico a futuræ gonorrhœæ periculo jam securum libidini se effrænatius dedat: Quasi vero, ut a [b] Seneca agregie dici memini, *Medicina & sceleratis opem non ministraret, & compositiones remediorum suppressisset ullus umquam, ne sanarentur indigni.*

(b) De Beneficiis, Lib. IV. Cap. 28.

1717. GHERARDUS [c] GORIS, Medicinæ Doctor.

Mercurius triumphator, continens argenti vivi historiam, indolem, prærogativam & noxas in morborum chronicorum, præsertim luis venereæ curatione. Annectitur de curationibus sympatheticis Tractatus. Lugduni Batavorum 1717. in 8.

(c) Ex Actis Lipsiensibus, anni 1717. pag. 154.

Auctor ille varia proponit de origine, natura, purgatione, variisque præparationibus Mercurii, quæ singula non sunt hujus loci. Quod ad luem veneream attinet.

1. Contendit *non habuisse sua incunabula* annis 1493. & 1494. licet tunc temporis plurimum sævierit; quandoquidem Guillelmus Salicetus, & Valescus Tarantanus, qui diu ante vixerunt, plurima luis venereæ symptomata commemoraverunt.

2. Statuit luem illam nulli adulto supervenire, nisi qui contagio sese polluerit.

3. Posthabitis omnibus aliis medicamentis, Auctor Mercurium tantum probat, dicitque a se novum modum purgandi Mercurii repertum esse, (*quem tamen non prodit*) unde Mercurius ingenita virulentia exutus absque ulla salivatione virus debellat, atque ex corpore per sudores, urinam, insensibilem transpirationem &c. tam placide eliminat, ut ejus energia, etiamsi valde efficax sit, vix ab assumentibus sentiatur.

4. Ipse tamen salivationem non penitus rejicit, sed existimat illam haud temere instituendam esse, & nisi cum morbus jam nimis inveteratus & pertinax allis remediis non amplius cedit.

5. Affirmat tamen Mercurium, qualis vulgo adhibetur, non esse verum & specificum luis venereæ antidotum, cum ptyalismum excitando utiles pariter ac inutiles humores evacuet.

6. Sed contendit Mercurium e metallis extractum salivationem inducere nullam, atque ita præstantissimum & tutissimum esse medicamentum & in morbis venereis polychrestum.

Horum pleraque parum comperta sunt, vel temere dicta, ac proinde cre-

credulum Auctoris animum arguunt, qui aliorum fide multa proferre non dubitet; quod sane manifestius liquet ex adjuncto Tractatu *De curationibus sympatheticis*, ubi conatur ille probare curationes, quas vulgo *Magneticas* dicunt, veras esse.

N......BOUEZ DE SIGOGNE. 1722.

Methode nouvelle pour guérir les Maladies Vénériennes, beaucoup plus sure & plus aisée qu' aucune de celles qui ont été en usage jusqu' ici, avec une réfutation des anciennes hypotheses touchant les memes Maladies. A Paris 1722. in 12.

(a) *Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?*
Vanam tantum declamationem, in qua Auctor, qualiscumque sit,
(b) *Id sibi negoti credidit solum dari,*
Populo ut placerent quas fecisset fabulas,
Et ut arcano cuidam, quod ambitiose venditat,
(c) *Verbosis acquireret suis famam strophis.*

(a) Horat. *in arte Poetica* (b) Terent. *in Prologo Andriæ*. (c) Phædrus, *Fab.* 14. *Lib.* I

Cæterum hujus Operis Auctor ad curationem luis venereæ, cæterorumque morborum quorumvis, duobus tantum remediis utitur, atque adeo ægrotis omnibus eamdem methodum adhibet, quo nihil potest fingi ineptius. 1. Exhauriri jubet quotidie mane jejuno ventriculo duas libras aquæ, in qua admistum latet sal quoddam catharticum Martiale, forte sal Martis purgans vulgo notum, quo alvus per diem blande solvitur. 2. Bis in die mane & vesperi exhibet in infuso calido Theæ guttas aliquot *Elixirii* ut ille vocat rubicundi, quod ipse coniicio esse solutionem cinnabaris Mercurialis vel præcipitati rubri in aqua forti edulcorata, qualis adhibetur ad Tincturam, quæ non ita pridem magnifice jactabatur Lutetiæ nomine *Les Gouttes du Général la Motthe*.

ROGERUS DIBON, Chirurgus Parisiensis.

Description de la nature, des causes des Maladies Vénériennes, & de plusieurs remedes propres a les guérir. A Paris in 12. 1724. *Tome* 2. 1724.

Sub modestiore titulo vana subest declamatio præcedenti compar & eodem fine conscripta, nempe ut arcano cuidam auctoritas conciliaretur. Prostant ad Operis calcem aliquot remediorum formulæ ex diversis Auctoribus conquisitæ, sed neque satis diligenter selectæ, nec ut plurimum satis tutæ, & in quibus proinde periculum est ne juniores Chirurgi rectæ morborum venereorum curationis nondum gnari offendant.

Dicunt a Chirurgo illo ad curationem luis venereæ exhiberi mane jejuno ventriculo bolum ex præcipitato Mercurio albo multiplici lotione

Digitized by Google

ne mitigato, cum addito grani semisse pulveris de Algarot, ac superbibendas præscribi libras duas ptisanæ ex levi decocto sallæ-parillæ & folliculorum sennæ. Hinc primis diebus nausea, vomituritio, imo vero vomitio laboriosa proritatur, sed deinceps usu iterato ptisanæ purgantis omnia per inferiora ita deturbantur, ut nullus vel levis tantum ptyalismus superveniat, quo tamen confidit ille luem veneream radicitus extirpatum iri.

Verumtamen, cum numquam satis certa sit arcanorum exploratio, ut quæ debita opera mille modis fucari soleant, ne quid in Chirurgum illum peccemus imprudentes, demus arcanum, quo gloriatur, a proposito remedio omnino diversum alterius qualiscumque naturæ esse. At certe aliquod unum est e præparatis mercurialibus. Demus *iterum* e numero blandiorum esse, quorum tuta est efficacia: Demus etiam *tertium* rite confectum præparatumque facultatis rodendi omnino expers esse. Ea quidem maxima sunt, necdum tamen satis. Demus ergo *quartum* arcanum illud tempestive semper & caute adhiberi, eaque dosi quæ ægrotantium viribus, ætati, temperamento, sexui, morbo conveniat. Ille sane æquiorem animum a nemine posset exposcere. Quid inde porro? An ideo futurum est ut curatoria methodus, quam ille adhibet, legitimæ hydrargyrosi præferenda sit? Nullo modo prorsus: Sed methodus illa, ut de usu præparatorum mercurialium supra dictum est, *Lib.* II. *Cap.* 9. in curanda lue venerea inveterata atque difficili plerumque inefficax erit, & si quando satis efficax sit, quod rarum futurum est, nihilominus tamen etiam tum longo concedet intervallo legitimæ inunctionum mercurialium administrationi, ut *ibidem* probatum fuit.

ANTONIUS DEIDIER, Monspessulanus, Professor Medicus in Facultate Monspessulana, scripsit *Dissertationem de morbis venereis*, quæ Monspelii anno 1723. *in* 8. primum edita, Londini iterum recusa est anno 1724. cum adjuncta Dissertatione Medico-Chirurgica *de Tumoribus*.

In illa Dissertatione præcipua rerum capita methodique curatoriæ paucis sed enucleate explicantur. Contendit Auctor morbos venereos referendos esse in animalcula numerosa, minima, agillima, maxime prolifera, quæ ab infectis in sanos celeri contagione propagentur; quæ loca ubi hærent morsiunculis impetant, imo etiam depascantur, atque ea ratione symptomata omnia, quæ morborum venereorum propria sunt, inducant. Sed hæc quantumvis singularia videantur, nova tamen non erant, ut quæ a Davide (*a*) Abercrombyo indicata anno 1684. & a Nicolao HartsoeKero jam dicta essent anno 1699. in (*b*) *Epistola ad V. C. Nicolaum Andry* data.

(*a*) *Tuta ac efficax luis curandæ methodus cap.* I.

(*b*) *Traite de la generation des Vers.*

Sane

Sane longe prius similia quoque de Peste commenti fuerant R. P. Athanasius Kircherus Societatis Jesu in *Scrutinio Physico-Medico Luis, quæ dicitur Pestis &c.* edito Romæ anno 1658. & R. P. Joannes Saguens Ordinis Minimorum in *Systemate Pestis Physico* Tololæ anno 1721. typis edito. Profecto ut libere dicam, mirum est [a] *Hominem ingeniosum dixisse id quod si neges probare non possit:* Ut enim illa nullo fundamento proferuntur, sic nullo quoque argumento opus est ut refellantur, quemadmodum jam egregie animadversum est a laudato Nicolao Andry. *Génération des Vers*, *Chap.* 4. *Artic.* 1.

(a) Lactant. *Institutionum divinar. Lib.* 3. *cap.* 28

ANTONIUS BENEVOLUS, Chirurgus Florentinus.

Nuova proposizione intorno alla Caruncula dell'uretbra, detta Carnosità. Fiorenza. 1724. 1724.

Auctor ille refellit eos qui putant carunculas urethræ esse excrescentias in urethra subortas. Nititur potissimum observationibus tum ab aliis, tum a se institutis in cadaveribus eorum, qui dum viverent, stranguriæ obnoxii erant, & in quibus tamen post mortem contendit nullam excrescentiam unquam repertam fuisse.

Statuit ipse carunculas illas nihil esse præter caput gallinaginis, seu ut ille dicit, granum hordeaceum tumefactum, inflammatum, suppuratum, exulceratum; quod etsi sæpe verum esse concedam, inde tamen non sequitur ut perpetuum sit, cum certis liqueat observationibus dari aliquando veras excrescentias; cum præterea certum sit duriorem urethræ cicatricem, aut skirrhodem prostatarum tumorem stranguriæ habituali locum dare aliquando sine ulla labe capitis gallinaginis, de quo vide *Lib. III. Cap. IV.* §. 4.

Ad curationem proponit Benevolus, ut in urethram immittatur candela cerea, vel stylus plumbeus ter vel quater in die per 15. aut 20. dies cujus apex ultimis curationis diebus cerato diapalmæ obducendus est.

PETRUS VIOLETTE DU BOIS, Chirurgus Parisiensis. 1725.

Nouveau Traité des Maladies Vêneriemes, par P. V. du Bois, Maitre Chirurgien de Paris, ancien Prevot & Garde de sa Communauté. A Paris 1725. *in* 12.

In hoc brevi Tractatu, tum modus usu vulgo receptus curandi gonorrhœam virulentam, cariem pudendorum, bubones venereos, tum methodus administrandæ hydrargyroseos in lue confirmata ita proponuntur, ut Liber utilis quidem esse possit, quoties omnia ex voto succedunt; si vero morbi difficultate, medentium incuria, vel ægrotantium culpa infortunia quædam accidant, qualia non raro, usus plane nullius, cum de illis

Digitized by Google

modum ludificari; mirorque eos ad quos pertinet harumce rerum curatio & administratio in reprimendis ineptiis vel potius coercendis maleficiis istiusmodi indormire, quæ neglecta in magnum tum rei medicæ, tum rei publicæ detrimentum recidunt.

EDITIO tertia LUGDUNO-BATAVA Collectionis Luisininæ. 1638.
Utilitas summa Collectionis Venetæ ab Aloysio Luisino procuratæ, qua in unum volumen cogebantur Opera Auctorum plerorumque, qui de lue venerea scripserant ante annum 1567. Virum clarissimum Hermannum Boerhaave, Professorem Medicum Lugduno Batavum, minime latuit, ideoque cum veterum Editionum exemplaria rariora essent, Typographis Batavis, ut *novam Editionem molirentur auctor fuit*, quæ prodiit Lugduni-Batavorum *in folio* an. 1728. & cui titulum fecit *Aloysii Luisini Aphrodisiacum, sive de Lue venerea*.

Dedit ipse in hac tertia Editione sedulam operam, 1. Ut [a] *Impressionum vitia, quibus Italicæ Editiones fœdabantur, emendarentur*. 2. Ut *ex ipsis allegatis Scriptoribus loca restituerentu propria*. 3. Ut *remediorum formulæ, quæque eo faciunt, alio excuderentur charactere*. 4. Ut *locupletissimus index & usu vere pulcher ingenti Operi subnecteretur*. Imo Operi præfixit egregiam & eruditam Præfationem, de qua in *articulo sequente*, ubi multis explicat quid ipse de veneni venerei natura, propagatione, sede & effectibus sentiat.

[a] Boerhaave, *in Præfatione*.

Sed utinam Illi satis otii fuisset, ut susceptam hanc utilissimi Operis Editionem perfecte adornare potuisset, atque in hunc finem.

1. Auctores, qui in Collectione Veneta exstant, ordine chronologico disponere, pro tempore quo singulorum Opera scripta, vel saltem edita sunt. Quid enim inordinatius, quam omnia ita promiscua esse, ut Nicolaus Leonicenus secundum tantum locum occupet, Coradinus Gilinus decimum quartum, imo Gaspar Torella vicesimum tertium; cum certum sit Auctores illos scripsisse anno 1497. anno scilicet tertio post ingressum morbi, adeoque omnium primos.

2. Auctorum Opera, quorum pleraque pro illorum temporum more uno orationis contextu scripta sunt, in capita, capitaque ipsa in membra partiri, majoris perspicuitatis gratia.

3. Loca ex Auctoribus antiquioribus laudata alio charactere distinguere, ut nunc est ex usu, eo scilicet fine ut si opportunum videatur, prætermissis inter legendum iis locis, orationis seriei pressius instare liceret.

4. Peculiari indice, vel appositis notulis edocere qui qualesve fuerint Auctores qui laudantur. Hac enim ætate nostra Medicorum plurimi Historiæ Medicæ satis gnari non sunt, atque adeo ne nomine quidem plerique norunt Abolai, Aly Abbatem, Viatium & Zoar,

Digitized by Google

Azarninum, Isaacum Ebenaram, Pandectarium, Conciliatorem magnum, Jacobum de Forlivio, Arculanum, Franciscum de Pedemontio, Baverium de Baveriis, & alios ejusdem farinæ sexcentos, qui in Collectione illa passim laudantur.

5. Demum Collectionem Luisininam amplificare additione Auctorum, quotcumque de morbis venereis ante annum 1567. scripsere, & qui a priore Collectore omissi vel ignorati fuerunt, inter quos ipse numero Joannem Salicetum, dictum Vveidman & Meichinger, qui anno 1497. Simonem Pistorem, qui annis 1498. & 1500. Martinum Polichium, qui anno 1500. Conradum Schelling, qui anno eodem 1500. Josephum Grundbeckium, qui anno anno 1503. Bartholomæum Sileber qui anno 1525. Jacobum Abethencourt, qui anno 1527. Augustinum Niphum Philotheum, qui anno 1534. Joannem Antonium Roverellum & Joannem Vochs, qui anno 1537. Thomam Philologum, qui anno 1538. Michaelem Angelum Blondum, qui anno 1542. Rodericum Diaz de Isla, qui anno 1555. ac tandem Hieronymum Montuum, qui anno 1558. scripsit.

1727. HERMANNUS BOERHAAVE, Vianensis Batavus, Vir de re Medica
1728. dica optime meritus ac Scriptis suis egregiis orbi litterario notissimus, maximam famam in Academia Lugduno-Batava sustinet, fama tamen ipse major.

Scripsit anno 1727. Diatribam de lue venerea, quæ Præfationis loco præfixa fuit Editioni Lugduno-Batavæ Collectionis Luisininæ anno 1728. & quæ Gallice versa Lutetiæ prodiit hoc anno. Multa quidem ibi reperire est acute cogitata, graphice descripta, uno verbo Auctore suo dignissima quibus recensendis ideo supersedeo, quod sit hoc Opusculum in omnium manibus. At vero ut libere & ingenue dicam, duo quoque occurrunt ibidem, quæ dicta nollem, alterum in Theoria, in Therapeia alterum.

Primo. Quod ad prius attinet, existimat Boerhaavius veneni venerei sedem * esse *in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposum panniculum Veteres, Hodierni & cellulosam membranam vocant....... Ita ut si contagiosa labes per poros epi-*

* Constat quidem a Boerhaavio sedem veneni venerei in adiposa membrana constitui, dum ulcera cancrosa molitur. At vero dubitatur utrum velit membranam illam sedem esse perpetuam veneni venerei atque adeo perennem luis confirmatæ fomitem. Sane in tota ejus Diatriba nihil legisse memini, quod huic conclusioni aperte faveat. Quapropter ab errore forsan non vacat nuperus Interpres, qui Diatribam illam gallice vertit, cum *Discours préliminaire*, *pag.* 3. firmissime asseverat *veneream contagionem juxta Boerhaavium sedem habere perennem & jugem in adiposa membrana.*

Digitized by Google

epidermidis ingressa trans cutis vascula usque ad cellulas membranæ adiposæ pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, ... calore, motu, mora, assiduo magis magisque incendatur, cutim & cuticulam superpositas rodat, corrumpat, interimque sub his circumfusas per ambitum cellulas oleosas contaminet, unde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupta reperitur, quam supra in cute superposita perdita & exesa est.

Sed ea opinio contra notam veneni seu seminii venerei indolem, facultatem, invadendi & progrediendi rationem videtur repugnare.

Nam I. In ipsa veneni venerei ingressione, quo tempore si unquam alias, facillimum est dignoscere quasnam potissimum sedes affectet, observantur plerumque ceu prima invadentis morbi indicia, gonorrhœa, Panus sive Bubo, Porri & Verrucæ, quorum nullum in adiposa membrana insidet. Cognitum enim compertumque est sedem esse. 1. (*a*) Gonorrhœæ in conceptaculis, quæ semini vel seminali fluido secernendo vel continendo vacant, nimirum in Viris quidem in prostatis, vesiculis seminariis, glandulis Covvperianis, & urethræ cellulis; in fœminis vero in prostatis, glandulis Covvperianis, & botryformibus vaginæ glandulis: 2. (*b*) Pani seu Bubonis in conglobatis sive limphaticis inguinum glandulis: 3. [*c*] Porrorum & Verrucarum in papillis nerveis, quæ in Viris Balanum, Frænum, Præputium; quæ in fœminis labia Pudendi, vulvam, nymphas, Clitoridem numerose obsident.

(*a*) Supra, *Lib. III. Cap.* 1. §. 2.

(*b*) Supra, *Lib. III. Cap.* 5. §. 1. & 2.

(*c*) Supra, *Lib. III. Cap.* 9. §. 1. & 2.

II. Neque dispar esse videtur conditio ipsorummet ulcusculorum venereorum, vulgo *Chancres*. Ea quidem Boerhaavius ab erosis adiposis cellulis deducenda putat disertissimis verbis. *Hoc mali genus*, inquit, (*cancrum suo idiotismo Chirurgi vocare solent*) *semper inveni sedere in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem quam adiposum Panniculum Veteres, Hodierni & cellulosam membranam vocant.* Sed multa concurrunt verisimilia, quæ in contrarium pugnent & quæ suadeant ulcuscula istiusmodi non subter tegumentum quod cutis loco est & in adiposa membrana, quæ sane nulla prostat in iis partibus quæ ab ulcusculis venereis maxime infestantur; sed in ipso integumento, quod cutem supplet, sedem habere, nimirum in vasculis illis sebaceis, quibus in Viris Balanus, Balani corona, Præputium & Frænum; in mulieribus vero Cadurda, Vulva, Pterygia, Clitoris, & vaginæ ostium consita sunt. Et sane; ut cætera omittam quæ [*d*] alibi dicta sunt, id opinor abunde argui ex ipso ulcusculorum situ, ut quibus ea tantum loca obsideantur, in quibus vascula istiusmodi obvia sunt; ex orbiculari eorumdem forma, quæ cum vasculorum figura apprime congruit; ac tandem ex cicatrice nulla post curata ulcera superstite, vel tenuissima tantum & ferme inconspicua, quod proinde

(*d*) *Lib. III. Cap* 7. §. 1. & 2.

Digitized by Google

cutaneum integumentum superficiarie ad summum, funditus vero minime erosum fuisse demonstrat. Quæ de pustulis venereis debent quoque intelligi, quarum sedes est in sebaceis vasculis sive lacunis per cutem sparsis.

III. Neque suam indolem deponit virus venereum, dum inveterascit. Tunc quidem contaminato sanguine humores, qui a sanguine scaturiunt, contaminari necessum est, non promiscue tamen & indiscriminatim, sed ordine certo, & plerumque secundum scalam affinitatum supra [a] propositam: Nempe commiscetur 1. Cum humoribus seminalibus; unde pudendorum morbi, Tumor testium, Bubo, Porri & Verrucæ, Ulcuscula. 2. Cum humoribus cutis tum sebaceo tum mucoso; unde vitia cutis, herpes, maculæ, rhagades, alopecia, pustulæ. 3. Cum humoribus mucosis oris, faucium, & narium; unde ulcera gingivarum, palati, faucium, nariumque. 4. Cum synovia tum articulari tum musculari; unde dolores Arthritici, Rheumatici, Ischidiaci. 5. Cum medullari ossium adipe; unde ossium Exostosis, Hyperostosis, Caries, Osteosarcosis. 6. Cum limpha, unde tumores glandulosi, aut Kystici, ut Melicerides, Atheromata, Steatomata. 7. Demum cum humoribus, qui oculorum auriumve proprii sunt, unde multiplices earumdem partium affectiones, sed in iis omnibus constat experimento nec adiposam membranam, nec ullas membranæ illius lacinias affici, lædi, pessumdari, neque adeo adiposam pinguedinem, qua turgent illius cellulæ, ullo modo vitiari.

(a) *Lib. IV. cap. 2.*

IV. Verumtamen non nego labem membranæ eidem aliquoties inferri, si pustulæ venereæ, vel quod pejus est, ulcera ejusdem moris cutem depascentia sibi diutius permittantur & per media suffossæ cutis stamina ad subjectum adipem agant cuniculos; si tubercula aut ganglia suppurata subcutaneos abscessus generent; imo vero si virus venereum cum adiposa pinguedine sponte commiceatur, quam ejus virulentiæ (b) inaccessam esse nequaquam puto. Sed hæc nedum quotidiana sint, inter insolentia luis symptomata referenda sunt, in syphiliticis, si unquam, certe tarde & raro obvia, unde videtur egregie refelli opinio de sede morbi in adiposa membrana.

(b) Vide supra pag 328.

V. Fateor cum Boerhaavio, dum adiposa membrana casu quocumque computrescit in hunc modum, *musculos nudatos vividissimos pulcherrimosque apparere, ulceraque solam tantum pinguem tunicam depasci, nec cuti nocere, nisi quatenus consumptis vasis cuti suppositis, subducto pabulo, hæc ipsa quoque tandem perit*. Sed id commune habet suppuratio, quam lues venerea in adiposa membrana potest aliquando efficere, cum suppuratione, putrefactione, gangræna quacumque membranæ ejusdem a causa quavis alia; neque adeo id inde repetendum videtur, quod

quod venereum virus adiposam membranam affectet singulari modo, sedemque in illa propriam habeat; sed potius quod peculiaris adiposæ membranæ conditio locum det mali incrementis opportuniorem. Nempe mollis est & laxi contextus, tenuissimis ac præteneris cellulis tota constat, perpetuo turget congesto succo adiposo, qui tardissime circulatur, ac in loco eodem idem hæret diutissime: Inde fit ergo, ut consociata causarum efficacia ab adipe, si vitio qualicumque corrumpatur, facile labem sentiat celerem ac longe & late diffusam, sentiatque sola intactis & illæsis tum subjectis musculis tum cute superjecta, quod partes illæ, cum densiore & firmiore textura polleant, impetentium causarum energiæ minus pateant; hærentes humores fortius expellant elaterio insito, noxiosque facilius renovent, ac proinde multiplici nomine ab imminentibus injuriis sese diutius & efficacius immunes tutentur.

VI. Cæterum hæc opinio de sede luis venereæ in adiposa membrana, cujuscunque pretii esse videatur, si non perfecte expressa, at saltem non obscure olim adumbrata fuit, quod scio ne Boerhaavio quidem suboluisse cæteroquin eruditissimo, cum ipse prior & ultro non indicaverit. Constat tamen temporibus Antonii Saporæ, quondam in Academia Monspessulana Medicinæ Professoris, hoc est ante annum 1570. exstitisse nonnullos, qui non adiposum, ut Boerhaavio visum est, sed *carnosum panniculum in universo corpore diffusum, illudque tegentem constituerent, a quo perniciosæ hujus labis* [venereæ] *scaturiginem emanare* crederent, quos refellendos suscepit Saporta (*a*) *Tractatus de Tumoribus præter naturam Lib. III. Cap.* 50. Usque adeo & de opinionibus quoque vere dici potest, quod de vocibus ab Horatio dictum est, *multas* nempe *renasci, quæ ciderant*, & multas *casuras esse, quæ nunc in honore vigent*.

(*a*) Vid. supra pag. 544.

Secundo. Circa posterius, quod ad Therapeiam pertinet, haud diffitetur quidem Boerhaavius *Mercurium ad expugnandum hoc malum efficacem* merito haberi. At vero contendit simul *medicatam ejus potestatem haud valere corrigere venereum tabum, quando ille figitur in locis, ad quæ actio cordis & arteriarum vix pertingit: Hinc* Mercurio *cariem diploes cranii non sanari; .... Inde & ossium medullam inquinatam hoc malo vix repurgari: Gonorrhœas in sola cellulosa penis fabrica hærentes .... numquam sanari: .... Ossicula tenerrima, solis tenuibus tecta membranis ..... servari non posse ne excidant .....* Unde concludit ille tunc *ubi deficit Mercurius, juvare* decoctum Guaiaci Hutteniana methodo exhibitum, quod cum argumentis tum observationibus conatur confirmare. Sed de his jam diffuse supra (*b*) diximus *Lib. II. Cap.* 9. quod adiri potest.

(*b*) *Pag.* 163. *& seqq.*

Digitized by Google

1731. CAROLUS BARBEIRAC, Cæsaristensis apud Gallo-Provinciales,
1698. natus anno 1629. Medicinæ operam dedit in Academia Monspessulana, ubi Doctoris Medici gradum assecutus est (*a*) anno 1649. Medicinam cum summa laude exercuit in eadem urbe, ubi vitam cum morte commutavit anno 1699. ætatis 70.

(*a*) *Ex Actis Facultatis Medic. Monspesul.*

Prodiit nuper Amstelodami Liber Gallice scriptus cum sequente inscriptione:

Dissertations nouvelles sur les Maladies de la Poitrine, ou Cœur, de l'Estomach, des Femmes, Vènèriennes, & quelques Maladies particulieres, par M. Barbeirac Docteur en Mèdicine de Montpelier, in 12. 1731.

In Tractatu, qui *de Morbis venereis* inscribitur, *paginis* 50. *Capitibus* 7. differitur. 1. De Lue venerea. 2. De Gonorrhœa virulenta. 3. De Bubone venereo. 4. De Ulcusculis cancrosis. 5. De Porris & Verrucis. 6. De Phimosi & Paraphimosi. 7. De Hypersarcosi in urethra.

Cæterum in hoc toto Libro tum de venereis, tum de cæteris morbis nihil legitur, quod non sit non modo vulgare, sed etiam ita mutilum, vitiosum & misere deturpatum, ut pro certo teneam hoc Opus non Caroli Barbeirac, sed junioris cujusdam Scholastici fœtum esse rerum medicarum plane ignari. Doldico sane nomen Practici sua ætate celeberrimi ab Anonymo Editore tam turpiter traduci, miror que maleficia istiusmodi tam alte dissimulari ab iis, quorum interest Caroli Barbeirac gloriam sartam tueri.

Interim caveant Lectores ne Barbeiracii auctoritate putent ad curandam luem veneream posse tuto frictiones quotidie adhiberi, & ad frictionem quamlibet uncias quinque vel sex unguenti præscribi, ut in hoc Libello proponitur *Cap. I.* Hac enim temeraria therapeia ægrotos in manifestum capitis discrimen adducerent. Fateor equidem id olim ex usu fuisse Barbeiracii ævo; sed novi quoque pericula summa, quibus id remedii genus tunc infamabatur. Itaque prudentis Editoris fuisset praxim jam dudum antiquatam supprimere, vel saltem non evulgare hac ætate nostra sine nota censoria.

1732. DANIEL TURNER, Anglus, e Collegio Medicorum Londinensium, Anglice scripsit nuperrime Tractatum de Morbis venereis, cui sequentem inscriptionem præfixit.

(*b*) *Siphylis. A practical Dissertation on the venereal Disease, in two parts, London,* 1732. *in* 8. Hoc est *Syphilis, sive Dissertatio practica de Morbo Venereo, in duas partes distributa.* Londini 1732. *in* 8.

(*b*) Ita scribit Auctor.

Agi-

Digitized by Google

Agitur in priore Tractatus illius parte potissimum de gonorrhœa; in posteriore vero de Lue venerea. In utraque de morborum singulorum ætiologia & therapeia satis copiose differitur, sed ordine parum composito, saltem non ea methodo quæ lucem afferat & quam in Anglorum Medicorum Operibus plerumque desiderari solemus.

I. Statuit hic Auctor cum Guillelmo Becketto *a pag.* 12. *ad pag.* 18. Gonorrhœam virulentam & Luem veneream ante annum 1494. in Europa, nedum ignotas, sed vulgo grassatas fuisse; cui opinioni ut fidem faciat, eadem profert testimonia, vel pleraque saltem, quæ a Becketto adducta supra recensuimus *Lib. I. Cap. 6.* Nempe 1. Loca quædam deprompta ex Opere manuscripto Joannis Ardern, Chirurgi Angli, qui exeunte decimo quarto seculo vixisse creditur; & ex collectaneis quibusdam Medicis, quæ scripta dicuntur circa annos 1390. & 1440. ubi *de arsura* sive *incendio*, Anglice *burning* sive *brenning* mentio est, quod morbi genus venere olim contrahebatur, & quod ideo volunt idem fuisse cum gonorrhœa virulenta, quæ hodie impura venere concipitur. 2. Integra statuta Lupanaris Londinensis in suburbio *Soutvvark* dicto olim prostantis, quæ anno 1430. sancita creduntur, & ex quibus articulos aliquot ubi *nefanda scortorum infirmitate & de prostibulis arsura infectis* quæstio est a Becketto in opinionis suæ confirmationem adduci supra vidimus.

Sed cum his abunde satisfactum fuerit loco supra laudato, dum testimonia eadem a Becketto adducta diluimus, ne cramben recoquamus argumento eodem denuo tractando supersedere visum est.

II. Circa propagationis modum Auctor confitetur quidem *pag.* 54. se quondam sensisse luem veneream contrahi non posse, nisi in genitalibus locis morbi quidam locales prælucerint: At vero ait *a pag.* 55. *ad pag.* 58. sibi jam secus videri, quam opinionem ut probet, subjicit *ibidem* unam, alteramque *pag.* 297. observationem, quas ipse egregias, firmasque esse putat, sed quæ meo quidem judicio rem evincunt nullomodo.

III. In curanda lue venerea salivationem adhibet *a pag.* 180. *ad pag.* 190. quam movet interno præparatorum mercurialium usu, si morbus levis & recens; externo unguenti mercurialis illitu, si morbus gravis sit aut inveteratus. Laudat vero suffumigia ex cinnabari ad cariem pudendi, ulcera narium, nodos, gummata, dolores fixos, cæterosque morbos topicos.

IV. Nimius esse videtur in agitandis iis, quæ ad se tantum spectant & in sui defensionem scripta sunt. Iis etenim, etiam si vera forent ac legitima, cum ad rem plerumque non pertineant, constat Lectoribus

Digitized by Google

ribus nauseam moveri, atque adeo Operis pretium non parum inde elevari.

V. In Circulatores, qui ad curandos morbos venereos audent temere aggredi, passim stomachatur, nec sine causa, cum id hominum genus, quod & vetabitur semper & semper retinebitur, cordatis Medicis, artisque suæ amantibus merito invisum sit & odiosum. Sed quid tamen opus est cum iis ratione tam sæpe agere, qui carent omni ratione, qui nullis innituntur principiis, quorum varia est ac mutabilis praxis, notaque temeritas?

VI. Narrat ille *pag.* 99. ab Agyrta quodam Londinensi ad gonorrhœæ curationem diebus singulis in decocto avenaceo exhibitas fuisse guttas x. xij. vel xv. solutionis ʒ j. sublimati corrosivi in alcoholis sive spiritus vini ℥ j. cujus pessimum facinus, atque gravi pœna animadvertendum exhorresco quidem, sed miror nullomodo, ut qui dudum pro comperto habeam Circulatorum imprudentiam cum impudentia parem esse.

VII. Ah hujusce Libri calcem prostant 1. Historiæ triginta ægrotantium totidem, morbis venereis diversimodè infestorum, quos curandos Auctor habuit.

2. *Remarcs upon Dr. VVillougby's Translation of M. Chicoynneau's method of cure by the Mercurial friction;* Et *M. Palmer's Letter to the Author about the same:* Id est *Animadversiones in methodum curandæ luis venereæ usu inunctionum mercurialium, quæ a D. Chicoynneau scripta, & a Doctore VVillougby e Latina Lingua in Anglicam versa est,* cum *Epistola D. Palmer ad Auctorem data de eodem argumento.*

1733. 3. *A Discourse of gleets, inscrib'd to the surgeons,* id est *Dissertatio de Ichoribus ad Chirurgos scripta.*

PETRUS DESAULT, Burdigalensis, Doctor Medicus & Collegio Medicorum Burdigalensium adscriptus, typis edendum curavit Burdigalæ anno 1733. Tractatum sequentem *in* 12.

Dissertation sur les Maladies Vénériennes, contenant une méthode de les guérir sans flux de bouche, sans risque & sans dépense.

Adjectæ sunt ad calcem duæ aliæ Dissertationes, altera *de Rabie*, altera *de Phthisi.*

Hic Auctor, qui certe valet ingenio, nec indiligens est rerum Medicarum scrutator, videtur tamen in Medicinæ Historia nimium hospes.

(a) Partie 1. chap. 3.

1. (*a*) Contendit luem venereum antiquitus cognitam fuisse, & veneri vulgivagæ coævam esse, contra quam a plurimis demonstratum fuit.

2.

2. (*a*) Conatur astruere luem veneream a vermiculis venereis produci, qui partes, in quibus hospitantur, rodant & depascantur; qua in re vidimus supra Virum eruditum Antonium Deidier jam illi prælusisse, ut Deidierio Abercrombyum. *(a) Part. 2. chap. 2.*

3. Demum (*b*) tanquam novam proponit methodum curandorum morborum venereorum hydrargyrosi intercalata, adhibendo scilicet inunctiones mercuriales per intervalla, & ptyalismum, si quis cieatur, cathartico identidem supprimendo; quæ tamen methodus a primis morbi venerei temporibus nota fuit. Qua de re vide hujusce Operis *Libri II. Caput* 7. *(b) Part. 2. chap. 1. & suiv.*

HENRICUS HAGUENOT, Monspeliensis, in Academia patria Professor Medicus publici juris fecit nuperrime Schedulam seu Dissertatiunculam de methodo nova curandæ luis venereæ cum sequente inscriptione. 1734.

Mémoire contenant une nouvelle méthode de traiter la Vérole. in 8. *Montpelier* 1734. 20. *pages*.

Huc redit methodus illa nova, ut balneatio in qua leviter calida, qualis vulgo ante inunctiones, eadem per ipsam inunctionum administrationem usurpetur. Scilicet præmissa tantum venæ sectione & purgatione ad hydrarhyrosim properandum est; & prima statim die, postquam æger e balneo, in quo sederit per horam integram, egressus & exsiccatus fuerit, destinata corporis loca more solito unguento mercuriali inungenda, quæ ambo altera vel tertia quaque die pari ordine iteranda sunt per mensem unum & amplius, nisi imminens salivatio vel gravior quidam casus prohibuerit.

Inde ait auctor utilitates non leves manare, 1. Sanguinem dilui & temperari, laxatoque partium solidarum tono immodicos erethismos præcaveri, nimiamque Mercurii vim retundi.

2. Perspirationem per inconspicua cutis spiracula intendi, ut liquet ex *Aphorismo* 25. *Medicin. Static. Britannic. Joann. Keill*, unde fit ut non desint, qui in ipsa variolarum eruptione difficiliore balnei calidi usum impense laudent.

3. Utroque illo nomine usu balnei ptyalismum efficacissime declinari; quin imo si jam illatus esset, celerrime reprimi; atque adeo propositam illam methodum novam antiquiori plurimum præstare, ut quæ pari successu minorique noxa morbo medeatur.

At vero dubitari potest an ea methodus nova sit. Certe constat usum balnei tepidi in ipso hydrargyroseos stadio ab antiquioribus quibusdam Scriptoribus pridem indicatum fuisse, non modo a Joanne Almenar, Hispano, qui in *Tractat. De Morbo Gallico*, *Cap.* 4. auctor est ut die qualibet loca corporis Mercurio illita decocto radicum althææ tepide foveantur, sed expressius a Jacobo Cataneo de Lacu Marcino, qui *Tractat. de Morbo Gallico*, *Cap.* 6.

6. Balneum quantum proposito suo conducit tripliciter distinguit; Unum præparativum ..... Aliud prohibitivum, ut in hora operationis pharmaci .... & in tempore quo frictiones exercentur; Tertio modo sumitur balneum ut perficiens, ... cum administratur postquam cessavit operatio pharmaci. Demum omnium disertissime a Joanne Benedicto, qui *Libell. de Morbo Gallico, Capite* 4. jubet ægrum per sex dies syrupum alterantem, ut de fumo terræ, de buglosso, de epithymo &c. quotidie *sumere: tertia die* inungi; sexta purgari *solutiva Medicina ea intentione, ut materia quæ deberet pelli ad os, ne fiat nocumentum in ore, per loca inferiora ducatur*. Deinde interpositis nonnullis quæ non sunt hujus loci, sic pergit. *Intentio quinta, quæ die sequenti post purgationem, omnibus videlicet sex diebus reiteranda est, fiat cum balneatione aquæ dulcis, in qua bulliant herbæ infra positæ aut similes, fumus terræ, lapatium acutum, bismalva, camomilla, melilotum, rosæ, violæ: Ad hoc sequetur humectatio, quæ maxime in hoc morbo requisita est*.

II. Sed quid opus est in hujusce methodi antiquitatem anxie inquirere? Si olim usu recepta fuit, certe jam dudum in desuetudinem abierat. Profuit ergo eam renovari, ac experimentis iterum confirmari, cum utilitatem minime spernendam afferre quandoque possit ad curandos ægrotantes illos, qui exsucci, emaciati, biliosi, melancholici, hypochondriaci sunt, & in quibus periculum est ne humorum acrimonia staminumve tendinebrum ariditate immoderati partium erethismi, sanguinis in circulando ataxiæ, aut abnormes humorum decubitus inferantur.

III. Porro tamen cavendum ne Mercurii vis funditus perdatur, dum refrænari creditur. Scilicet hac ætate plerorumque Medicorum consilia in id conspirare videntur, ut modis omnibus castrent Mercurii energiam, quam pavidi reformidant, ne dicam horrent; quasi vero nulli darentur limites, quos infra remedii illius efficacia curandæ lui venereæ impar fieret. Jam minima unguenti mercurialis dosis ad inunctionem unamquamque adhibetur; jam inunctio tertia vel quarta tantum die iteratur; jam data opera extergitur unguentum illitum, quod post frictionem in cute superest; jam admissi Mercurii pars interjectis identidem catharticis præpropere eliminatur. Necdum tamen satis; Nunc proponitur iterati balnei usus, quo illiti Mercurii pars maxima a cute detergitur, quo pacato sanguinis orgasmo ejusdem efficacia notabiliter infringitur. Expecto dum accedat alius, a quo narcotica præscribantur, in quæ sentio nonnullorum vota inclinare, & quibus constat vim Mercurii magis magisque debilitandam esse. Quid inde porro futurum? Nempe ut operose nihil agatur, & ut Mercurius, remedium natura efficacissimum & potentissimum, tot vinculis atque repagulis coercitus, iners tandem fiat ac debellandæ lui venereæ plane ineptus.

IV. Profecto mirari subit Medicorum inconstantiam, & si cum Quintiliano loqui liceat, *inconsequentiam*. Norunt illi nec pituitam a ventri-

culi

culi patietibus emetico extundi posse sine nausea & cardialgia; nec cacochyliam ab intestinis cathartico deradi sine torminibus. Putantne virus venereum, quod natura tam ferum, quod universis corporis partibus altissime insedit, quod omnes humores penitissime contaminavit, sine dolore, sine labore, sine noxa corrigi, destrui, exterminari posse?

V. Sunt præterea in eadem Dissertatione alia quædam quæ videntur haud satis recte dicta.

1. Credit Auctor *pag.* 2. Inunctiones *quotidianas* sed *partiales* a Carolo Barbeirac, celebri ætatis suæ practico; Et *discretas* ac interpositis aliquot dierum induciis iterandas a D. Francisco Chicoyneau, Archiatrorum comite, in usum Medicum primo inductas fuisse; cum tamen certo constet utramque illinendi Mercurii methodum jam a ducentis annis, atque adeo a primo natæ luis venereæ tempore & notam & usurpatam fuisse, qua de re vide supra *Lib. II. Caput* 7.

2. Ait *pag.* 7. salivationem maximum curationi luis venereæ impedimentum afferre, unde in dissertatione sua totus in eo est, ut salivationi obviam eat. Contra vero supra probatum fuit nulla opera certius quam salivationis motu cognosci posse an Mercurius in sanguinem agat, agatque ea vi qua opus est ad morbi curationem, unde liquet salivationem unicam esse hydrargyroseos cynosuram, qua ad optatum portum appellere valeamus, qua de re vide supra *Lib. II. Cap.* 9. *pag.* 171.

3. Concedit ægrotantibus, *pag.* 10. *&* 11. ut in ipso hydrargyroseos stadio suis fungantur officiis, ac libere divagentur. Haud nego equidem in regionibus calidioribus id aliquoties sine damno tentatum, at vero nego tentatum unquam sine periculo. Quocirca nollem abusum, qui vix unquam dissimulari debet, in communem normam & præscriptionem proponi, qua de re vide supra *Lib. IV. Cap.* 9. §. 1.

4. Denique putat nec carnium, nec vini usum ex toto ægrotis circumcidendum esse, ne illo quidem tempore, dum alternis diebus inunguntur Mercurio, & lavantur balneo; imo quod maximum est dum utuntur lacte quotidiano. Sane haud inficias vero hæc omnia simul sine uoxa aliquando ab iis tolerari, qui stomacho felicissime valent: Sed cum rara non sint artis, facilitatem illam ceu nimiam improbo, ac salutarem severitatem desidero a qua decet sedulum Medicum numquam desciscere.

Cæterum exaggeratam illius methodi utilitatem non parum elevat sequens observatio, quam a D. Morand, Chirurgo peritissimo nuperrime accepi. Ille enim experiundi gratia, ut artis suæ studiosissimus est, militibus sex lue venerea infectis in Regio invalidorum Militum Hospitio hydrargyrosim hoc ipso vere adhibuit, tribus quidem methodo recentiore quæ ab Haguenotio proponitur, tribus aliis vero antiquiore methodo; sed singulis eodem tempore, eodem unguento mercuriali, eadem unguenti dosi,

Digitized by Google

eodem frictionum numero, eodem temporis intervallo, ut omnia utrimque paria essent. Quid tum? Speras forsan ptyalismum iis defuisse, qui recentiore; adfuisse contra iis, qui antiquiore methodo inungebantur, sed falleris. Ex tribus, qui balneationes cum frictionibus alternabat, duo ptyalismum & gravem & diuturnum experti sunt. Ex totidem vero, qui a balneis abstinebant, unus tantum ptyalismum sed levem sensit. Cæteroquin omnes perinde convaluere utraque methodo. Adeo verum est quod jam centies, necdum tamen satis dictum puto, in tam multiplici variarum causarum syndrome, quæ singulæ in diversis suo quæque modo ad ptyalismum inducendum efficacitatem conferunt, unum id certum esse *omnia* scilicet *esse incerta*, atque adeo nulli methodo unquam nimium cunfidendum esse, sed ut in re semper dubia & periculosæ plena aleæ, Medico qui *πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων* esse cupit, diligentissime cavendum atque providendum *Ne quid nimis*.

1735. DE LA METTRIE, Doctor Medicus, Latinam Hermanni Boerhaavii Præfationem *de Morbis venereis*, quæ *Aphrodisiaco* præfixa est, in Gallicum vertit; huic Diaribem de eodem argumento a se conscriptam, ac Diatribæ suæ Antelogium præposuit, atque tria illa schediasmata in unum collecta excudenda curavit cum inscriptione sequente.

Systeme de Monsieur Herman Boerheave sur les Maladies Veneriennes, traduit en Francois par Monsieur de la Mettrie, Docteur en Medecine, avec des Notes & une Dissertation du Traducteur sur l'origine, la nature & la cure de ces Malad. Paris, *in* 12. 1735. *pagg.* 213.

Hic quidem omittimus ex toto Præfationem Boerhaavii, cujus mentio supra facta est *pag.* 618. De Diatriba vero ab ipso de la Mettrie scripta, & in *Cap. IV.* distributa afferemus perpauca. In illa sane occurrunt plurima non inscite dicta, quorum pleraque tamen sibi neque constant neque cohærent, sed inconsequentia & quasi fortuita esse videntur.

Statuit *Cap. I.* ubi de origine morbi inquirit, luem in Europa non prius observatam fuisse quam (*a*) exeunte *seculo IV.* seu ut verius diceret, seculo XV. Primum infecisse Hispanos, quod verum est, & (*b*) *Lusitanos*, quod falsum: In Africa (*c*) *endemiam* esse, quod verisimile videtur, & inde in Americam, unde in Europam dimanavit, (*d*) *mancipiorum deportatione* traductam fuisse; quod in apertam rei veritatem pugnat, cum certum sit ex Africa mancipia nulla in Americam devecta fuisse, nisi longo post vulgatam in Europa luem veneream intervallo: Valentiæ in Hispania primum generatam fuisse (*e*) *usu veneris Leprosi cum Scorto*, quod quidem a Joanne Manardo olim narratum fuit, sed quod falsum esse (*f*) supra probatum est; certe quod cum iis manifeste pugnat quæ ab Auctore ipso modo referebantur: Demum (*g*) *Van-Helmontium* huic opinioni de origine luis venereæ ex coitu Leprosi cum Meretrice *assentiri*, quod forsitan de (*h*) Paracel-

(*a*) pag. 11.
(*b*) pag. 33.
(*c*) pag. 36. & 37.
(*d*) pag. 34.
(*e*) Pag. 39.
(*f*) Vide supra, pag. 49. & 50.
(*g*) Pag. 39.
(*h*) Vide supra, pag. 481.

ſo dici poteſt, at de Helmontio minime, quem vidimus (*a*) ſupra opinionem non minus quidem commentitiam, ſed plane diverſam ſecutum fuiſse. [*a*] Vide ſupra, pagg. 54. & 84.

Demum *Cap. IV.* ubi de gonorrhœa virulenta in viris, 1. Rejicit circa illius therapejam (*b*) remedia *temperantia*, *refrigerantia*, *anodyna*; admittit vero tantum purgantia (*c*) *mochlica*, *draſtica*, *hydragoga* ſæpius iterata, ut Diagridium, Jalappium, Reſinam Jalappii ac in primis (*d*) *Turpethum minerale ad gr.* iv. in quibus peccat ex utraque parte. (*b*) pag. 69. (*c*) pag. 67. (*d*) pag. 84.

2. Injectiones in urethram a Guillemo Cockburne decantatas parum ipſe (*e*) approbat, & a Boerhaavio parum approbari ait, cui affirmat obſervatione compertum eſse ægros illarum uſu perfecte non convaleſcere. (*e*) pag. 77.

3. Quod ſpectat ad curationem luis venereæ confirmatæ, exiſtimat ille (*f*) Decoctum Guajaci Mercurio efficacia non raro præſtare: Internum Mercurialium uſum (*g*) ſemper utilem, tutum, efficacem eſse: Contra vero (*h*) Hydrargyroſim nunquam non periculoſam & fallacem, ut in qua vix liceat admiſſi Mercurii copiam certo æſtimare: Mercurii [*i*] virtutem in curanda lue a ptyaliſmo totam dependere: Motum (*k*) ptyaliſmum verſus inferiora cathartico deduci non poſse ſine damno; quæ ſingula a nobis ſæpius impugnata ſunt (*l*) ſupra. (*f*) Diſcours prælim. pag. 5. & 6. Differtat. pag. 108. (*g*) pag. 100. & 101. (*h*) pag. 107.

(*i*) *pagg.* 98. & 99. (*k*) *pag.* 99. (*l*) Vide ſupra, *Lib. II. cap.* 9. & alibi paſſim.

F I N I S.

AD-

ADDENDA.

(a) Dissertation sur la Maladie de Job, commencement du Livre de Job.

PAginæ 11. *post artic.*4. Domnus Augustinus Calmet Benedictinus e Congregatione SS. Vitoni & Hidulfi in eruditis suis Commentariis in Biblia dum [*a*] inquirit in morbum Jobi, occasione data differit ibidem de venerea lue, quam cum Jobi morbo eamdem esse opinatur. Quapropter contendit luem illam antiquitus grassatam fuisse, cui opinioni ut fidem faciat, præter loca aliquot antiquiorum Scriptorum ex iis quæ ipsi recensuimus, tria adducit alia a nobis prætermissa nempe, 1. Locum ex Luciano *in Pseudo-Logista*, *de morbo Lesbio :* 2. Locum ex Ausonio *in Epigrammate* 71. in Crispam, *de Nolano Luxu :* 3. Locum ex Suetonio *in vita Augusti Cap.* 22. ubi de *inunctionibus*, quas Augustus *ad ignem adhibebat*.

Me quidem piget seu potius pudet primum & alterum locum ex Luciano & Ausonio exscribere, quia uterque turpissimæ obscœnitatis. In tertio vero sic legitur. *Verum tamam infirmitatem* corporis *magna cura tuebatur* Augustus, *in primis lavandi raritate*. *Ungebatur etiam sæpius*, *sudabat ad flammam*, *deinde perfundebatur egelida aqua vel sole multo calefacta*.

Putat autem Domnus Calmet *morbum quidem Lesbium* apud Lucianum & *Nolanum Luxum* apud Ausonium, de Lue ipsa venerea; *inunctiones* vero *&* *sudationes*, quibus Augustus utebatur ad ignem teste Suetonio, de curatione Jatraliptica luis venereæ accipienda esse.

Veniam equidem facile dandam puto Viro erudito, qui a rebus Medicis plane alienus erat. Sed næ ille in errore versatur maximo. Nam 1. Constat a Luciano *morbo Lesbio*, & ab Ausonio *Nolano Luxu*, animi vitia, non corporis; impurissimas libidines, non morbosas affectiones intelligi, ut liquet tum ex ipsis locis, tum ex unanimi Interpretum sensu. 2. Tantum abest ut *inunctiones sudationesque* ab Augusto adhibitæ ad Jatralipticam luis venereæ curationem pertinuerint, quam nemo tantæ antiquitatis esse dixerit, ut ne quidem ad curationem ullam medicam, sed ad diæteticam vivendi normam spectaverint. Nempe Imperator Augustus cum per valetudinem natura *infirmiorem* non posset pro ætate sua recepto balneis & balneariis delitiis quotidie uti, ut horum vicem suppleret, *ungebatur & sudabat ad flammam*, ac deinde *perfundebatur egelida* id est subtepida *aqua*; qua de re *Vid.* Lævinum Torentinum in hunc Suetonii locum.

Paginæ 96. artic. 1. *& paginæ* 571. *artic.* 2. Hic non quæritur utrum mater lue venerea infecta prolem morbo eodem actu infectam possit parere: Nam extra dubium est ab infecta matre partus edi squallidos, semi-putres, ulcerosos, vere syphiliticos, quod ipsi passim docemus, præsertim *Pagin.* 366. *art.* 12. *&* 394. *artic.* 4. Sed quæritur utrum a parentum alterutro infe-

cto

cto possit embryoni virus infundi venereum quod tota quidem pueritia tacitum sileat sine noxa, quod deinde vero in adultis sponte reviviscat, & sine nova ulla contagione veram & legitimam luem veneream producat, de quo jure dubitatur.

Paginæ 473. *n. IX.* Methodus conficiendæ aquæ Rabelii, seu potius methodus edulcandi olei vitrioli addito spiritu vini, jam pridem descripta fuerat a Petro Maria Canepario, Cremensi, *Libro de Atramentis cujuscumque generis*, *Descrip. IV. Capp.* 18. & 42.

Paginæ 524. *artic.* 2. Dionysius Fontanonus, Monspeliensis, inter Medicos ætatis suæ haud incelebris & tum *Practica* sua *Medica* quæ sæpius typis excusa est, tum Bibliographorum ferme omnium testimonio notissimus, dicitur per errorem in Editione Lugduno-Batava Collectionis Aloysii Luisini *Dionisius Fontaninus*, *Monspudiensis*. Sane confiteor mihi non liquere quid causæ fuerit cur ab Italicis Editionibus recedere visum sit in nomine tum Auctoris, tum patriæ illius.

Paginæ 551. *artic.* 3. Reperi nuper fortuito nec a Liebautio Borgarutium, nec a Borgarutio Liebautium, sed ab utroque Jacobum Sylvium expilatum fuisse suppresso Sylvii nomine. Hæc enim eadem, quæ ab utroque narrantur *de Nebulonibus se Medicos mentientibus & in asinum strigosum raptis*, *ut ex urbe cum scommatis educantur*, prostant verbis totidem in Præfatione Sylvii præmissa *Methodo sex Librorum Galeni in differentiis & causis morborum & symptomatum*, quæ Lutetiæ prodiit anno 1539. *in fol.* Sed a Sylvio, sicut a Liebautio, qui Galli erant, narrantur ea *de Montepessulano clarissima & antiquissima Medicinæ Academia*, *cum* a Borgarutio, qui Italus erat, dicantur in genere de *quibusdam optimis civitatibus*.

Paginæ 560. *Capiti de Hieronymo Mercuriali*. Scripsit reapse Hieronymus Mercurialis *Tractatum de Morbo Gallico*, qui constituit Librum IV. *Practicæ Medicæ*, qui illius nomine prodiit *in fol.* Francofurti ad Mœnum ann. 1602. sive *Prælectionum Patavinarum*, quæ Venetiis *in fol.* editæ sunt apud Juntas ann. 1606.

Constat Tractatus ille sex Capitibus. I. *De definitione & subjecto*. II. *De causis*. III. *De differentiis & signis*. IV. *De curatione*. V. *De antidotis*. VI. *De accidentibus Morbi Gallici*.

Huc autem redit summa Doctrinæ, quæ ab Auctore proponitur.

I. *Morbum* [a] *novum esse nostro orbi*, *neque posse jure adnumerari inter genera morborum Veteribus cognita*. (a) Cap. 1.

II. Contagione (b) solum, & præsertim usu veneris cum infectis propagari..... *Laudem esse Italorum*, *ut abundent hoc morbo*, *quia indulgent veneri & utuntur passim mulieribus infectis*, *ut non mirum sit esse quasi peculiarem morbum* suarum *plagarum*. (b) Cap. 2.

ADDENDA.

(a) *Ibid.* III. „ Procul (*a*) dubio futurum esse, ut quandoque pestis hæc prorsus
„ finiatur: Ad hoc existimandum multis conjecturis se impelli: Unam es-
„ se quia cæteri morbi qui tempore majorum apparuerunt novi, omnes
„ sunt tandem penitus extincti: Alteram, quoniam a principipio, quo
„ morbus hic cœpit, usque ad nostra tempora valde imminutus est, unde
„ si præterita præsentibus comparemus, existimandum est in dies esse mi-
„ nuendum, ita ut tandem prorsus aboleatur.

(b) *Cap.* 5. IV. Antidota (*b*) Morbi Gallici esse Lignum sanctum sive Guajacum, Salsam-parigliam & Chinam, quorum decoquendorum & exhibendorum Methodum multis describit. Silet vero de Sassafras.

(c) *Cap.* 6. V. Inter (*c*) efficacissima morbi remedia recensenda esse linimenta & suffumigia Mercurialia, quorum componendorum & administrandorum rationem proponit. De interno vero Mercurialium præparatorum usu ne verbum quidem facit.

[d] *Ibid.* VI. Quantitatem (*d*) linimenti variam esse debere pro varietate homi-
„ num, sed animadvertendum esse ut numquam utamini una vice linimen-
„ to quod contineat plus duabus drachmis argenti vivi; quod si non profi-
„ ciat, poterit augeri argentum: Melius tamen esse semper augere quam
„ detrahere; hanc enim tutiorem esse viam. „

(e) *Ibid.* VII. *Numerum* (*e*) *dierum*, *quibus utimur* linimento, *ipsum etiam incertum esse: Alios ungere novem diebus*, *alios duodecim*, *alios etiam quindecim*, *sed semper interpolate. Inungimus*, pergit ille, *tribus primus diebus*, *deinde desistimus uno vel altero die; iterum inungimus tribus diebus*, *deinde desistimus una vel altera die.*

Paginæ 613. *Capiti de Gervasio Ucay.* Tractatus de Morbo venereo Gervasii Ucay Tolosæ primum editus fuit anno 1693. *in* 12. Auctor sibi in fronte titulum adscribit Magistri Artium liberalium & Doctoris Medici Tolosani.

Paginæ 625. Quibus addi velim & ipsum Domnum Augustinum Calmet Benedictinum e Congregatione Sancti Vitoni & Sancti Hidulfi, qui in Dissertatione *de Lepra* Gallice scripta, suo in Leviticum Commentario præfixa & Lutetiæ Parisiorum edita anno 1708. contendit Lepram, quam cum lue venerea, quæ nunc grassatur, eamdem fuisse putat, ab inconspicuis vermiculis cutem depascentibus produci, quod multis rationum vel observationum momentis conatur confirmare, sed tamen incassum meo quidem judicio.

IN-

Digitized by Google

INDEX RERUM.

Digitized by Google

INDEX RERUM.

Digitized by Google

Ca-

INDEX RERUM.

Digitized by Google

Bul-

Exo-

Gad.

Digitized by Google

INDEX RERUM.

H

Her-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

N

O

Pio-

INDEX RERUM.

Pul-

4. Ope-

Digitized by Google

Te-

U

Za-

INDEX RERUM.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google